Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Советиниң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 3 (10900) | 1979 чылдың январь 4, четверг | 1925 чылдан үндезилеттинген | Өртээ 2 көп.

Самолёттар — тараа шөлүнде

КРАСНОДАР. (СЭТА-ның корр.). Чаа, 1979 чылдың бирги хүнү Кубаньга аяс-чааң болгаш чылыг болган. Чылыг хүннерни (хүндүс агаар 12—15 градус чедир чылып турар) ажыглап алгаш, Кубаньның тараажылары күзүн чашкан тараа шөлдериниң сайзыралды ажаалдазын хайныышкынныг чорудуп эгелээн. Бо хүннерде ниити ажыл-агый авиациязы тараа шөлдеринде ажылдап турар. Кубаньның бүгү тараа шөлдериниң чартык кезиинге—барык бир миллион гектар шөлге минералдыг чемишчидилгелерни самолёттарның дузазы-биле төккен.

Трактор поездилеринден тургустунган дужут отрядтары органиктиг чемишчидилгелерни шөлдерде чедирип турар. Кубаньның бүгү ажыл-агыйлары часкы тарылгага киржир техниканың септелгезин дооскан, чазын чажар тараа болгаш тараа-бобы культураларының үрезинин бүрүн белен. Оларны эрте чажып дооzар деп планнаан.

СОВЕТ ТЫВА КАНДИДАТТАРЫН АДАП ТУР

ССРЭ-ниң Дээди Советиниң депутаттарынга кандидаттар депшидери бүгү чуртта уламчылап турар. Соңгулда кампаниязында бо чугула болгаш харыысалгалыг ажыл дүүн бистиң республикавыска эгелээн.

Совет Тываның ажылчы чоннар депутаттарының кандидаттарынга бир дугаарында Коммунистиг партияның болгаш Совет күрүнениң удуртукчуларын адап турар.

Кызыл

Дүүн республика найысылалының дөрткү микрорайонунуң хөй санныг чаа тудугларындан автоорук техникумунуң уунче омак-хөглүг оолдар, кыстар чоруп турганнар. «Тыва тудуг» трестиниң 48 дугаар тудуг эргелелиниң шеверлекчилери, инженер-техниктиг ажылдакчылары болгаш албан-хаакчылары техникумнуң делгем залынга олурупканнар.

48 дугаар тудуг эргелелиниң партия организациязының секретары И. В. Сермавкин хуралды ажыткан. Ол соңгулда кампаниязында эң харыысалгалыг үениң—ССРЭ-ниң Дээди Советинге депутаттарның кандидаттарын депшидери эгелээнин онзалап демдеглээш, Кызыл хоорай Советиниң улус депутаттарының күүскомунуң даргазы Ш. Д. Кууларга сөс берген.

Чурттуң күрүне эрге-чагыргазының дээди органы—ССРЭ-ниң Дээди Советинге сөөлгү соңгулдадан бээр төөгүлүг болуушкуннар болган: Совет Эвилелиниң алдарлыг ленинчи Коммунистиг партиязының XXV съездизи болуп, коммунизм тургузуушкунунга чаа-чаа оруктарны айыткан, совет улус тайбың тургузуушкунга улуг чедиишкиннерлиг болган, Улуг Октябрьның 60 чылын олар бүгү бурунгаар депшилгелиг кижи төрелгетен-биле демдеглеп эрттирген болгаш ССРЭ-ниң чаа Конституциязы—Үндезин Хоойлузун бүгү улустуң чугаалажып көргениниң соонда хүлээп алган. Ол бүгү дээрге, СЭКП ТК-ның болгаш Совет чазактың тайбың дээш, совет улустуң чаагай чоруу дээш доктаамал сагыш салыышкынының ачызы-дыр деп Ш. Д. Куулар чугаалаан. Ол ышкаш тайбың болгаш коммунизмниң херээ дээш бодунуң мөгег-шылаг чок ажылы-биле бүгү улустуң хүндүткелин чаалап алган шынчы ленинчи, делегейниң коммунистиг болгаш ажылчын шимчээшкининиң шылгараңгай ажылдакчызы, СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары эш Л. И. Брежневти ССРЭ-ниң Дээди Советиниң Президиумунуң даргазынга соңгааны болгаш ооң үшкү Алдын Сылдыс база Ленин ордени-биле шаңнатканы бүгү совет кижилерниң чүректиң ханызындан чүүлдүгзүнүүшкүнүн болдуруп турар.

СЭКП ТК-ның ноябрь (1978 ч.) Пленумунуң шиитпирлеринде, аңаа эш Л. И. Брежневтиң чугаазында чаа-чаа сорулгаларны айыткан.

Бистиң республиканың найысылалының ажылчы чоннарында, ылаңгыя тудугжуларда улуг сорулга онаажып турар. Кылдынган чүүлдер база эвээш эвес. Ол дээрге хөгжүм-шии театры, 265 орунныг гостиница, 280 орунныг уруглар сады, столовайлар, амыдырал хандырылга бүдүрүлгелериниң комплекстиг баазазы, радиология төвү дээш өске-даа тудуглар-дыр. Ол бүгүде силерниң, шеверлекчилерниң, үлүүнер база улуг.

Советтер чуртунга соңгулдалар дээрге социалистиг демократияның чайынналчак көргүзүү болур. Соңгукчулар ажылчын аңгының, колхозчу тараачыннарның, интеллигенцияның эң дээре төлээлекчилерин улус депутаттарының кандидаттарынга депшидип турар.

Дараазында 48-ки тудуг эргелелиниң бригадири Е. С. Бызаевага сөс берген. Ол мынча дээн:

— ССРЭ-ниң Дээди Советинге соңгулдаларны 1979 чылдың марттың 4-те эрттирер дугайында Чарлыкты бистиң эргелелдиң ажыл-ишчилери өөрүшкү-биле уткуп хүлээп алган. Бистер СЭКП ТК-ның, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң, ВЦСПС-тиң болгаш ВЛКСМ ТК-ның социалистиг чарышты улам калбартыр дугайында Чагаазынга харыы кылдыр бичии эвес чедиишкиннииг ажылдаан бис. Бистер СЭКП ТК-ның, ооң эш Л. И. Брежнев баштаан Политбюрозунуң хүн бүрү сагыш салыышкынын, деткимчезин көрүп, сорук кириишкиннииг ажылдап турар бис. СЭКП ТК-ның болгаш Совет чазактың Тыва АССР-ниң бүдүрүкчү күштерин улам хөгжүдер дугайында тускай доктаалы оон тодаргай херечизи-дир.

Эштер, Кызылдың Барыын талакы № 647 соңгулда округунуң талазы-биле ССРЭ-ниң Дээди Советиниң Национальностар Советинге депутаттың кандидадынга улуг Ленинниң херээниң ургулчулекчизи, Коммунистиг партияның болгаш Совет күрүнениң, делегейниң коммунистиг болгаш ажылчын шимчээшкининиң шылгараңгай ажылдакчызы, СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары, ССРЭ-ниң Дээди Советиниң Президиумунуң Даргазы эш Леонид Ильич Брежневти депшидерин саналдап тур мен.

Хуралдың киржикчилери ол саналды туруп келгеш, диңмиттиг адыш часкаашкынны-биле чүүлдүгзүнүп утканнар.

Дараазында Л. П. Моңгушка сөс берген. Ол бодунуң чугаазынга депутатка кандидаттың дугайында эң-не чылыг сөстерни чугаалап, Советтиг Тываның четтиришкинин-биле эш Леонид Ильич Брежневтиң адының тудуш холбаалыын онзалап айыткаш, Коммунистиг партияга, ооң ленинчи Төп Комитединге, эш Л. И. Брежневтиң бодунга, Совет чазакка кызыгаар чок өөрүп четтиришкинин илереткен.

— ССРЭ-ниң Дээди Советиниң депутадының кандидадынга СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары, ССРЭ-ниң Дээди Советиниң Президиумунуң Даргазы эш Л. И. Брежневти депшидер дугайында саналга бүрүнү-биле каттыжып, долузу-биле деткип тур мен—деп, Л. П. Моңгуш уламчылап чугаалаан. — Ыңчангаш кандидатураны деткиир, соңгулда үезинде боттарының бадылаашкыннарын бээринче соңгукчуларны кыйгырып тур мен.

— Бистиң бригадага 1974 чылда Раиса Федоровна Григорович бригадирге томуйлаткан. Ыңчан бригада хожудангайларның одуруунга турган. Амгы үеде бо коллектив мурнакчыларның санында кирип, коммунистиг күш-ажылдың деп хүндүлүг атты чедип алган. Ыңчангаш мен бо хуралга бригадир Р. Ф. Григоровичиниң адын ССРЭ-ниң Дээди Советиниң депутадынга кандидат кылдыр адап, ону депшидерин саналдап тур мен. Мээң бо саналымны чыылганнар деткиир деп идегээр-дир мен. Эш Р. Ф. Григорович бүгү-ле эки чүүлдерниң эгелекчизи, дуржулгалыг дагдыныкчы, Күш-ажылчы Алдар орденниң III чергезиниң эдилекчизи, тэлептиг кандидат.

«Тыва тудуг» трестиң 48-ки тудуг эргелелиниң начальниги Б. И. Алехин, ол-ла эргелелдиң бригадири, СЭКП-ниң XXV съездизиниң делегады А. И. Ельшова, ажылчын П. Х. Аракчаа олар СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары, ССРЭ-ниң Дээди Советиниң Президиумунуң Даргазы эш **Леонид Ильич Брежневти** болгаш «Тыва тудуг» трестиниң 48-ки тудуг эргелелиниң бригадири **Раиса Федоровна Григоровичини** ССРЭ-ниң Дээди Советиниң депутадынга кандидат кылдыр депшидер дугайында саналды деткээн болгаш хуралдың киржикчилери оларны ССРЭ-ниң Дээди Советиниң депутадынга кандидаттар кылдыр депшидер деп чаңгыс үн-биле шиитпирлээннер.

* * *

Дүүн «Тыва тудуг» трестиң «Кызыл тудуг» эргелелиниң кызыл-булуңунга эргелелдиң ажылчыннары, инженер-техниктиг ажылдакчылары болгаш албан-хаакчылары чыглып келген.

«Дээди Советке эң тэлептиглерни депшидээли!» деп лозунну сценага аскан. Шеверлекчилер, дашчылар, эптекчилер, өске-даа мергежилдиң кижилериниң сагыш-сеткилин, оларның ниити байдалын ап көөрге, сорук кириишкин, өөрүшкү бүргээн.

ССРЭ-ниң Дээди Советинге депутаттарга кандидаттар депшидер талазы-биле хуралды тудуг эргелелинде партком секретары Л. А. Фандюшин ажыткаш, СЭКП Кызыл хоорайкомунуң секретары Б. П. Свинцовка сөс берген.

— Бодунуң Төрээн чуртунуң долу эргелиг хамаатылары — совет улус бо чылдың март 4-те болур соңгулдаларга бүгү тала-биле белеткенип турар—деп, ол чугаалаан.— Найысылал Кызылдың ажылчы чоннары амгы соңгулдаларга политиктиг болгаш күш-ажылчы көдүрлүүшкүн-биле ужуражып турар.

Оңгу беш чылдың үшкү чылының планныг даалгаларын республика төвүнүң бүдүрүлгелери чедиишкиннииг дооскан. Продукция бүдүрер даалганы 102,2 хуу, а оларны садыгларын—101,4 хуу күүсеткен, эрткен чылдыынга деңнээрге, продукция бүдүрериниң ниити хемчээли 10 ажыг хуу өскен. Пландан ажыр 1 млн. 570 муң рубльдиң продукциязын бүдүрген.

«Чыдып каап турар ажылдыг чаңгыс-даа кижи турбас!» деп кыйгырыг бүдүрүлгелерде, тудугларда калбарган. Ооң-биле кады бистерде чедир шиитпирлеттинмейн турар хөй айтырыгларны оратор тодаргайы-биле чугаалаан. Амгы үеде ССРЭ-ниң Дээди Советинге соңгулдаларга уткуштур социалистиг чарыш калбарган. Чоннуң бедик көдүрлүүшкүнү бо чылдың—оңгу беш чылдың дөрткү чылының планныг даалгаларын чедиишкиннииг күүседиривиң магадылалын тургузуп эгелээнин эш Свинцов чугаалаан.

«Кызыл тудуг» эргелелиниң начальниги Павел Иванович Чербаков индирге үнүп келген:

— Кызылдың Барыын талакы № 647 соңгулда округунуң талазы-биле ССРЭ-ниң Дээди Советиниң депутадының кандидадынга амгы үениң шылгараңгай политиктиг болгаш күрүне ажылдакчызы, тайбың дээш мөгег чок демисээкчи, СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары, ССРЭ-ниң Дээди Советиниң Президиумунуң Даргазы эш Леонид Ильич Брежневти депшидерин саналдап тур мен—деп, ол чугаалаарга, залга адыш часкаашкыннары диңмирээн.

Ол ышкаш Кызылдың Барыын талакы № 647 соңгулда округунуң талазы-биле ССРЭ-ниң Дээди Советиниң депутадының кандидадынга № 48 тудуг эргелелинде шеверлекчилер бригадазының бригадири Раиса Федоровна Григоровичини депшидерин оратор саналдаан.

Раиса Федоровна Григорович Минусинск хоорайга 1935 чылда төрүттүнген. Бодунуң күш-ажылчы амыдыралын колдуунда-ла Тываның тудугларынга эрттирген. 1954 чылда маляр боop ажылдап эгелээш, ооң соонда комсомолчу-аныяктарның бригадазын баштай берген. Ооң бригадазы бо чылдарда тудугжулар ортузунга калбарган социалистиг чарышка доктаамал тиилекчи боop келген. Хөй-ниити ажылынга идепкейлиг, тудугда профэвилел комитединиң кежигүнү. Беш чыл планын күүседиринге чедип алган чедиишкиннери дээш Р. Ф. Григорович Күш-ажылчы Алдар орденниң III чергези-биле шаңнаткан.

Тудугжулар бригадазының бригадири Чульдум-оол Чылбай-оолович Донгак чүве чугаалааш, бистиң чуртувустуң дээди күрүне органынга депутаттарның кандидаттары кылдыр эштер Леонид Ильич Брежневти болгаш Раиса Федоровна Григоровичини депшидер дугайында саналды бодунуң өөрүнүң мурнундан деткээн.

Тудуг эргелелинде кадрлар килдизиниң эргелекчизи Анна Георгиевна Конева сөс алгаш, ССРЭ-ниң Дээди Советиниң депутаттарынга кандидаттарны изиг-биле деткип турарын айытпышаан, март 4-те болур соңгулдада оларны дээш бадылаарынче чыылганнарны кыйгырган.

Тыва АССР-ниң алдарлыг тудугжузу, хоочун бригадир Михаил Данилович Шиповаленкога сөс берген.

— Бо чылгы соңгулдалар онзагай боop турар. Совет демократияның база бир чаа тиилелгезиниң херечизи болур бо соңгулдаларда Кызылдың Барыын талакы № 647 соңгулда округунуң талазы-биле эш Леонид Ильич Брежнев болгаш бистиң эживис Раиса Федоровна Григорович дээш бадылаары бистиң шуптувусту өөртүр. Шупту соңгулдаларже!

Кызыл тудуг эргелелиниң ажылчыннарының, инженер-техниктиг ажылдакчыларының болгаш албан-хаакчыларының хуралы Кызылдың Барыын талакы № 647 соңгулда округунуң талазы-биле ССРЭ-ниң Дээди Советиниң депутаттарынга кандидаттар кылдыр СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары, ССРЭ-ниң Дээди Советиниң Президиумунуң Даргазы эш **Леонид Ильич Брежневти** болгаш № 48 тудуг эргелелинде шеверлекчилер бригадири **Раиса Федоровна Григоровичини** депшидер деп чаңгыс үн-биле доктааткан.

Тээли

«Мурнакчы» совхозтуң Культура бажыңын соңгулдага белеткелдерге холбаштыр байырлал шинчи кирип дерип шимээн турган. Ажыл шагы төнгени дораан-на, суурнуң чурттакчылары, ыраккы одарларда хойжулар, инек кадарчылары аңаа четкилеп келген. ССРЭ-ниң Дээди Советиниң Национальностар Советинге Бай-Тайганың № 648 соңгулда округунуң талазы-биле депутаттарга кандидаттар депшидериниң хуралы дүүн аңаа болуп эрткен.

Хуралды улус депутаттарының Шуй кодээ Советиниң күүскомунуң даргазы М. Д. Донгак ажыткан.

Совхозта партком секретары К. Н. Хертек чүве чугаалааш, ажыл-агыйның ишчилери продукция бүдүрериниң база ону күрүнеге садарының талазы-биле беш чылдың даалгаларын күүседип кел чоруурун онзалап демдеглээн. СЭКП ТК-ның июль болгаш ноябрь (1978 чыл) Пленумнарының шиитпирлери ажыл-ишчилерни чаа-чаа күш-ажылчы көдүрлүүшкүнче хайныктырып үндүрген. Амгы үеде совхозтуң малчыннары кыштаглаашкынны хүр чаагай эрттирер дээш күженишкинниг ажылдап турар. Ооң соонда К. Н. Хертек мынчаар уламчылаан:

— Бистиң амыдыралывыска бөгүн аажок улуг чугула болуушкун болуп турар. Чурттуң эрге-чагыргазының дээди органынга боттарывыстың төлээлекчилеривисти депшидип турар-дыр бис. СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы Алексей Николаевич Косыгинни ССРЭ-ниң Дээди Советиниң депутадынга кандидат кылдыр депшидер деп саналдыг мен.

Ооң соонда хойжу бригадада партбөлүк организакчызы С. Х. Кек сөс алгаш, мынча дээн:

— Бистер ССРЭ-ниң Дээди Советиниң депутадынга бодунуң бүгү ажылы, хөй-ниитиниң ажыл-херектери-биле чонунга тэлептиг бараалгап турар кижилерни соңгуп турар болгай бис. ССРЭ-ниң Дээди Советиниң Национальностар Советиниң депутадынга кандидат кылдыр бистиң чаңгыс чер чурттажывыс хойжу Алексей Дадаевич Салчакты депшидер деп саналдыг мен. Сес чыл бурунгаар ол кодан хойну хүлээп алган болгаш бо чылдарның дургузунда ажылынга доктаамал чедиишкиннерни чедип ап келген. Бистиң бедик бүзүреливисти ол шыңзыдып, бадыткап шыдаар дээрзинге бүзүрелдиг мен.

Үстүнде саналдарны совхозта комсомол организациязының секретары Светлана Самбый-оол изиг-биле деткээн. Комсомолчу Алексей Салчак чүгле эки хойжу болурундан аңгыда, районнуң комсомол организациязының ажылынга идепкейлиг киржип, ВЛКСМ райкомунуң кежигүнү болуп турарын ол демдеглээн. А. Салчактың күш-ажылчы ажыл-херектерин хөй удаа хүндүлел бижиктер-биле демдеглеп келген. Чурттуң күрүне эрге-чагыргазының дээди органынга комсомолчуну депшидери аныяктар бистерге улуг бүзүрелдиң херечизи-дир деп, ол чугаалаан.

Хуралга СЭКП Бай-Тайга райкомунуң бирги секретары Д. С. Дамзын-оол база чүве чугаалаан.

ССРЭ-ниң Дээди Советиниң Национальностар Советинге Бай-Тайганың № 648 соңгулда округунуң талазы-биле депутаттарга кандидаттар кылдыр СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы **Алексей Николаевич Косыгинни** база комсомолчу хойжу **Алексей Дадаевич Салчакты** депшидер деп доктаалды хуралга бир үн-биле хүлээп алган.

* * *

«Бай-Тал» совхозтуң клувунга дүүн кежээ база-ла хөй-хөй ажыл-ишчилер чыылган. Мааңаа база-ла ССРЭ-ниң Дээди Советинге депутаттарга кандидаттар депшидериниң хуралы улуг көдүрлүүшкүн-биле болуп эрткен. Ол хуралды совхозта партком секретары Д. С. Чыдым ажыткан.

Хуралга совхоз директору М. С. Ооржак, ында ортумак школаның директору Б. Х. Адыгбай, Бай-Тайга райкүүскомунуң даргазы И. У. Успун болгаш өөн-даа өскелер чүве чугаалаан. Олар совет улустуң болгаш чурттуң амыдыралынга улуг чугула болуушкун — ССРЭ-ниң Дээди Советинге соңгулдаларга белеткелдиң бүгү черлерде аажок бедик көдүрлүүшкүн-биле эгелеп турарын демдеглээш, ССРЭ-ниң Дээди Советиниң депутаттарынга кандидаттар кылдыр СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы Алексей Николаевич Косыгинни база «Мурнакчы» совхозтуң хойжузу Алексей Дадаевич Салчакты депшидерин саналдааннар.

ССРЭ-ниң Дээди Советиниң Национальностар Советинге Бай-Тайганың № 648 соңгулда округунуң талазы-биле депутаттарга кандидат кылдыр **Алексей Николаевич Косыгинни** болгаш **Алексей Дадаевич Салчакты** депшидер деп доктаалды хурал бир үн-биле хүлээп алган.

Мугур-Аксы

Моңгун-Тайга районда «Малчын» совхозтуң төвүнде Культура бажыңынга малчыннар болгаш өске-даа ажыл-ишчилер ССРЭ-ниң Дээди Советиниң депутаттарынга кандидаттар депшидериниң хуралынга чыглып келген. СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы Алексей Николаевич Косыгинни болгаш Бай-Тайга районнуң «Мурнакчы» совхозунуң хойжузу Алексей Дадаевич Салчакты ССРЭ-ниң Дээди Советиниң депутаттарынга кандидаттар кылдыр хуралдың киржикчилери депшиткен.

ССРЭ-ниң Дээди Советиниң Национальностар Советинге Бай-Тайганың № 648 соңгулда округунуң талазы-биле депутаттарга кандидаттар кылдыр СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы **Алексей Николаевич Косыгинни** болгаш комсомолчу хойжу **Алексей Дадаевич Салчакты** депшидер деп доктаалды хуралга бир үн-биле хүлээп алган.

МИЛЛИОННАРНЫҢ ТУРА-СОРУУ

Коммунистиг партияны долгандыр совет улустуң чаңгыс эвииниң болгаш улам сырый каттыжышкынының байдалынга соңгулда мурнунуң хуралдары чуртта эртип турар. Ажылчы чоннар СЭКП-ниң болгаш Совет күрүнениң удуртукчуларын ССРЭ-ниң Дээди Советиниң депутаттарының кандидаттарынга чаңгыс үн-биле адаан. Бо дээрге партияның мерген угаанныг иштики болгаш даштыкы политиказын изиг-биле чүүлдүгзүнүп, ооң дайынчы штавы — ленинчи Төп Комитетке, эш Л. И. Брежнев баштаан ТК-ның Политбюрозунга массаларның кызыгаар чок бүзүрээн турарының херечизи.

Совет кижилер депутаттарга кандидаттар кылдыр чурттуң эң дээре оолдар, кыстарын — ажылчыннарның, колхозчуларның, интеллигенцияның, коммунистерниң болгаш партия кежигүннери эвестерниң төлээлекчилерин адап турар.

Целиноградтың бүдүрүлгеге автоэргелелиниң № 2552 автоколоннаызының коллективи ССРЭ-ниң Дээди Советиниң депутаттарынга кандидаттар кылдыр СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары, ССРЭ-ниң Дээди Советиниң Президиумунуң Даргазы эш **Леонид Ильич Брежневти** болгаш аар чүък сөөртүр автопоездилер чолаачыларының бригадири **Валентин Петрович Щербаковту** чаңгыс үн-биле депшиткеннер.

Карел АССР-де Пудож районда № 116 КМК-ның тудугжуларының хуралы политиктиг бедик идепкейниң байдалынга эрткен. Олар Дээди Советтиң депутаттарының кандидаттарынга СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, ССРЭ-ниң күрүнениң Айыыл чок чорук комитединиң даргазы **Юрий Владимирович Андроповту** болгаш шеверлекчилер бригадири, аныяк коммунист **Лидия Ивановна Коровяковаы** депшиткеннер.

Горькийде механика заводунуң хөй кижилиг хуралы ССРЭ-ниң Дээди Советиниң депутаттарынга кандидаттар кылдыр СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, ССРЭ-ниң даштыкы херектер министри **Андрей Андреевич Громыкону** база ук заводта токарь **Геннадий Иванович Шароновту** улуг көдүрлүүшкүн-биле депшиткеннер.

Актюбинск областа «Междуреченскийн» совхозтуң коллективи Дээди Советтиң депутаттарының кандидаттарынга СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, Казахстанның Компартиязының ТК-ның бирги секретары **Динмухамед Ахметович Кунаевти** болгаш совхозтуң саанчызы **Татьяна Ивановна Мякишеваны** депшиткеннер.

Гродвода СЭКП-ниң XXV съездизи аттыг арыгга-удазын комбинадынга соңгулда мурнунуң хуралы болган. Бүдүрүлге черниң директору В. С. Ноттев сөс алгаш, Дээди Советтиң депутаттарының кандидаттарынга СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, СЭКП ТК-ның чанында Партийжи контроль комитединиң даргазы **Арвид Янович Пельшени** база доктакчы **Тамара Ивановна Германны** аттарга оларны бир үн-биле депшиткен.

Псковта ыраккы харылзаа аппаратуралары кылыр заводка соңгулда мурнунуң хуралы байырлалдыг байдалга эрткен. Цех начальниги Н. Г. Василевскийниң саналын ёзугаар ССРЭ-ниң Дээди Советиниң депутадының кандидадынга СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, партияның Ленинград обкомунуң бирги секретары **Григорий Васильевич Романовту**, ол ышкаш прессчи **Антонина Викторовна Васильеваны** база депшиткен.

Ижевскиде механика заводунуң коллективи чурттуң дээди эрге-чагырга органынга депутаттарның кандидаттарынга СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, ССРЭ-ниң камгалал министри Совет Эвилелиниң Маршалы **Дмитрий Федорович Устиновту** болгаш ук заводта монтажчы **Светлана Анатольевна Берестованы** депшиткеннер.

Николаевте Кара далайның судно тудуг заводунуң коллективи ССРЭ-ниң Дээди Советиниң депутадының кандидадынга СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, Украинаның Компартиязының ТК-ның бирги секретары **Владимир Васильевич Щербицкийни** депшиткен. Судно эптекчилериниң бригадири, Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры **Петр Михайлович Борисовту** депутатка кандидат кылдыр база депшиткен.

Азербайджанның Жданов районда В. И. Ленин аттыг № 3 совхозтуң ажыл-ишчилери соңгулда мурнунуң хуралынга чыылган. ССРЭ-ниң Дээди Советиниң депутаттарынга кандидаттар кылдыр СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнүнге кандидат, Азербайджанның Компартиязының ТК-ның бирги секретары **Гейдер Али раа оглы Алиевти** болгаш комплекстиг механизастаан бригаданың бригадири, Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры **Сардар Мамед оглы Имралиевти** бедик көдүрлүүшкүн-биле депшиткеннер.

Мордва АССР-де «Кызыл Белдир» деп совхозтуң коллективи ССРЭ-ниң Дээди Советиниң Национальностар Советиниң депутаттарының кандидаттарынга СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнүнге кандидат, ССРЭ-ниң культура министри **Петр Нилович Демичевти** болгаш совхозтуң аныяк механизатору **Алексей Сергеевич Смирновту** депшиткеннер.

Магнитогорсктиң В. И. Ленин аттыг металлургия комбинадының ажылчыннары, инженер-техниктиг ажылдакчылары ССРЭ-ниң Дээди Советиниң депутаттарынга кандидаттар кылдыр СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнүнге кандидат, РСФСР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы **Михаил Сергеевич Соломенцевти** болгаш комбинаттың директору, Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры **Дмитрий Прохорович Галкинни** депшиткен.

«Белоруськалий» бүдүрүлге каттыжыышкынының ССРЭ-ниң 50 чылы аттыг бирги руда эргелелиниң коллективи чурттуң дээди эрге-чагырга органынга депутаттарның кандидаттарынга СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнүнге кандидат, Белоруссияның Компартиязының ТК-ның бирги секретары **Петр Миронович Машеровту** болгаш даг комбайнының машинизи **Александр Тарасович Клименковту** депшиткеннер.

ССРЭ-ниң Дээди Советиниң депутаттарының кандидаттарынга депшиттиргеннерниң аразында СЭКП ТК-ның секретарьлары **Владимир Иванович Долгих, Михаил Васильевич Зимянин, Михаил Сергеевич Горбачев** ышкаш ажыл-агыйның, үлетпүрүнүң янзы-бүрү адырларының мурнакчылары бар. Депутаттарга кандидаттар депшидилгени эвилелдешкен болгаш автономнуг республикаларда, крайларда, областарда, автономнуг округтарда уламчылап турар.

(СЭТА).

ДЫҢНАДЫГ

ССРЭ-ниң Дээди Советиниң онгу чыыжының Национальностар Советинге Тыва АССР-ден соңгулда комиссиязы Кызыл хоорайда Ленин кудумчузунда 32 дугаар бажыңда II каътта турар. Телефоннары 2-31-26, 2-36-53.

ССРЭ-ниң Дээди Советиниң онгу чыыжының Эвилел Советинге Тыва АССР-ниң № 392 соңгулда округунуң округ соңгулда комиссиязы Кызыл хоорайда Ленин кудумчузунда 32 дугаар бажыңда III каътта турар. Телефоннары 2-34-00, 2-34-25.

ЧУРУКТА: «Кызыл тудуг» эргелелинде соңгулда мурнунуң депшидилге хуралы. А. ЗАЙЦЕВТИҢ фотозу.

Сүткүр мал ажылынга уксаажыдылганы экижидер

«Мал ажылын интенсификациялаарының эң чугула факторларының бирээзи болур уксаажыдылга херээн экижидер сорулга-биле кол кичээнгейни сүт саалдазын, дүк кыргылдазын, немелде деңзи алырын көвүдедиринче база малдарның дириг деңзизин бедидеринче угландырган турар ужурлуг» деп СЭКП ТК-ның июль (1978 ч.) Пленумунуң доктаалында бижээн.

Сүт бүдүрер ферма бүрүзүнге сүттү көвүдедириниң деңнели хамыктың мурнунда чем-биле хандыртынганындан болгаш инектиң шынарындан хамааржыр болбайн аан. Ынчалзажок бүдүрүлгениң болдувар аргазын кол көргүзүг—инектиң продуктулуг шынары тодарадыр апаар. Ону барымдаалааш, специалистер малды сайзырангайжыдарынче, уксаажыдылга херээнче бирги чергениң кичээнгейни салыр ужурлуг.

Ылаңгыя ам мал ажылын үлетпүр технологиязынче шилчидип турар үеде уксаажыдылга ажылынга негелде дыка бедээн. Инекти үнелеп көөрде, сүдүвүң албээнден, ооң үскүрүнден, белоктуундан аңгыда, эмииниң хевирин, сүдүнүң сагдынгырын, сөөккүр шыыраан барымдаалаары чугула ужур-дузаалыг. Инек улут-шыырак мага-боттуг, төлгүр, даваннары чоон, мыйызы быжыг, янзы-бүрү аарыгларга алыспас болур ужурлуг. Ындыг-даа болза, ол бүгү чүүлдер-биле чергелештир, инектиң сүткүр продуктулуу кол селекциялыг шынары болур. Чүге дээрге, инектен чылда ортумак саалда 3000—3500 кг-дан эвээш эвес болур болза, чүгле ол таварылгада сүт бүдүрер комплекстер тудуп тургузары орулгалыг болур.

Инек ажылының ажыктыы фермада турар инектерниң уксаалыы-биле, продукцияның чаңгыстың хемчээлинге эң-не эвээш чем чарыгдалының үезинде оларның хөй продукция берип болур аргалыы-биле база тодараттынар апаар. Ындыг инектер ам хөй-хөй фермаларда бар. Ол байлакты чүгле мергежилдиг ажыглаар херек. Бедик продуктулуг уксаалыг инектерни эң эки фермаларга улуг бөлүктер кылдыр мөөңнээш, оларның генетиктиг шынарын бүрүнү-биле илередириниң аргазын бээр чемгерилгениң, ажаалдааның шак ындыг байдалдарын аңаа тургузар херек.

Сөөлгү чылдарга бодаарга, агаар-бойдустуң байдалдары таарымчалыг болган 1970 чылда безин ССРЭ-ниң 50 чылы аттыг, «Көк-Тей», «Кызыл тараачын» совхозтарга бир инекке онааштыр чылда үш муң кг сүттү саап алган саанчылар эвээш эвес болгаш ол ажыл-агыйларга инектен ортумак саалда 2300—2630 кг чедип тургулаан. А ол инектерден алган хунажыннарны уксаажыдылга бүдүрүлгелеринде бар бедик продуктулуг бугаларының үрезин-биле тарып боозатканы, долу үнелиг чем-биле чемгерер болза, оон-даа бедик продуктулуг боор болур.

Ынчалдажок чем чедишпезиниң уламындан сөөлгү чылдарда сүт саалдазы дыка кудулаан болгаш ам инектиң сүткүр продуктулуунуң үстүнде айыткан деңнелинге республиканың чаңгыс-даа ажыл-агыйы четпейн турар. Ам республикада ортумак саалда чүгле 1600—1700 кг болуп турар. Оон-биле чергелештир ниитизи-биле чедир чемгербейн турар болзажок, уксаажыдылга ажылын доктаамал чорудуп турар ажыл-агыйларда инектен сүт саалдазы республиканың ортумак деңнелинден 1,5—2 катап ажып турар.

Бонитировка чорудуп, тодараткан инектерниң баш бүрүзүнден 1977 чылда саап алган сүт ортумаа-биле 2154 кг болган, азы республикада ортумак деңнелден 475 кг хөй. А «Кызыл тараачын» совхозка бир инектен үскүрү 4,02 хуу 2557 кг, ССРЭ-ниң 50 чылы аттыг совхозка—үскүрү 4,01 хуу 2399 кг, «Көк-Тейге» —2254 кг, СЭКП-ниң XXII съездизи аттыг совхозка—2237 кг, «Революцияның чалбыыжынга»—2228 кг, «Бүренге»—2129 кг сүттү саап алган.

Бо ажыл-агыйларда инектиң чүгле продуктулуу бедик эвес, харын олар уксаалыг хунажыннарны болгаш бугажыктарны республиканың өске ажыл-агыйларынга бээр черлер болуп турар. Үстүнде айыткан совхозтардан сөөлгү чылдарда Чөөн-Хемчик, Барыын-Хемчик районнарның ажыл-агыйларынче хөй санныг уксаалыг хунажыннарны чоруткан. Ынчалза-даа ол ажыл-агыйларда зооветспециалистерниң багай ажылының, тарып боозадылганы шоолуг ажыглавайн турарының, доктаамал зоотехниктиг болгаш уксаажыдылга учёдунуң чогунуң, а ол ышкаш фермаларның ветеринарлыг байдалының таарымчалыг эвезиниң уламындан бедик продуктулуг уксаалыг хөй инектер сайдан үнүп турарының уржуу-биле ол черлерде уксаалыг чаңгыс-даа ферма амга чедир тургустунмаан. Аппарган уксаалыг хунажыннарны өске инектер-биле кады бир дөмей байдалга тургузуп, аңгы кажаага үспейн, тускайлап чемгербейн турар болганда, олар бедик продуктулуг болбайн, уксаалыг шынарын чидирип турар. Ол-ла чылдагааннар-биле 1977 чылда «Барлык» совхозка бир инектен саалда 1862 кг, «Чыраа-Бажы» совхозтуң Шык-Бажы фермазынга — 1769 кг болган.

Совхозтарның хөй нурузунда зоотехниктиг учётту багай тургускан, инекти тарып боозадырының орнунга куду продуктулуг бугалар ажыглап турар чорук инектиң уксаалыының экижиринге-даа, ол ышкаш продуктулуунуң өзеринге-даа идиг берип шыдавас. Ооң түңнелинде республиканың ажыл-агыйларында арыг уксаалыг инектер чүгле 6,1 хуу, IV салгалдыы—13,3 хуу, III салгалдыы—43,6 хуу болуп турар.

Кандыг-даа ферманың зоотехниктиг учёдунун база уксаажыдылга ажылының кол чүүлдериниң бирээзи—инектерни тарып боозадыры болур. Ооң ужур-дузаазы, бирээде, уксаа чаартылгазының үезин хөй катап кызырып турары, ийиде, чүгле бедик продуктулуг бүдүрүкчүлерни ажылга ажыглаарының аргазын берип турары, үште, янзы-бүрү аарыгларның тарап нептерээрин чайладып база хөй санныг, улуг өртектиг уксаалыг бугаларны чыл бүрүде садып алырындан ажыл-агыйны хостап турары, адактың сөөлүнде — инекти соолдур салырының, төрүүрүнүң, тарып боозадырының ылаптыг учёдун чүгле тарып боозадылга үезинде чедип ап болуру-дур. Инектиң кызыраар чоруун болдурбазының эң-не дээштиг аргазы база-ла тарып боозадылга болур. Амгы үеде республиканың ажыл-агыйларында инектерниң кызыраар чоруу улуг болуп турар. Ооң түңнелинде хөй санныг бызаалар чедир алдынмайн, күрүнеге эът болгаш сүт садарының пландары күүсеттинмейн турар.

Сүткүр мал ажылынга эки таарыштыр тургускан зоотехниктиг учёт болгаш уксаажыдылга ажылы чокта коданны көвүделип өстүрери-даа, малдың уксаалыг шынарларын сайзырангайжыдары-даа база продуктулуун бедидери-даа болдувар арга чок. Ажыл-агыйларның удуртукчулары, специалистери олче онза кичээнгей салыры эргежок чугула.

Куду продуктулуг бугаларны коданнан үндүргеш, бүгү инектерни болгаш уксаалыг хунажыннарны тарып боозадырынче шилчидери — инек ажылында бирги чергениң сорулгазы.

Төрүүр инектер чүгле 26—30 хуу болуп база 100 башка онааштыр 50—60 бызаа ап турар ындыг фермаларга малдың баш санын дүргең өстүрерин, коданны сайзырангайжыдарын бодаан херээ чок. Нелериндеп артык хөй сүттү берип болур аргалыг хунажыннарның күзели-биле фермаларга инектерниң баш санын көвүдедири эң-не чугула сорулга. Ынчалзажок ол ажыл совхозтарның хөй нурузунда багай тургустунган.

Хунажыннарны эки азырап, ажаавайн, чогумчалыг орансавага тургуспайн турарының хоразы-биле оларның дириг деңзизи куду болуп, хөй кезии 18—20 ай назылыында эвес, а 25—30 ай назылыында адержилгеге кирип турар. Ол хире үр үеде хунажыннар ажык бербес чорук ажыл-агыйның экономиказынга улуг когарадды таварыштырар апаар. Оон аңгыда, уламдыгып келгеш ооддаан харылпыдыргай хунажыннар дөмей-ле сүткүр продуктулуг инек болуп шыдавас. Чижээ, 1977 чылда дүнгүжүн төрээн хунажыннардан алаа чогуур 2000 кг-ның орнунга 1929 кг, ийиги удаа оолдаан инектерден — көрдүнген 2550 кг-ның орнунга 2125 кг, үшкү оолдаанындан—2900 кг-ның орнунга 2232 кг сүт алдынган. Кайы хире хөй сүттү чедир албайн турары оон илдең-дир. Ынчангаш эң-не онзалап сагыш салыр чүве болза, хунажыннарның азыралын, ажаалдазын чогуур негелдениң деңнелинче көдүрери болур. Оон башка бедик продуктулуг инек өстүрүп ап шыдавас бис. Ол чорук ажыл-агыйларның удуртукчуларынга, тускай эртемниглеринге хажытпас дүрүм болур ужурлуг.

Дүнгүжүн төрээн хунажыннарны саалданың баштайгы чүс хонуунуң түңнелдери-биле дүрген үнелеп көөрүн тускайлап кылган контроль кажааларга чорудуп болур болгаш чорудар-даа ужурлуг. Аңаа хунажыннарның чүгле продуктулуун болгаш машина-биле саарынга таарыжырын үнелеп көөр эвес, харын оларны бызаалаарынга белеткээр, сүдүн албеди саарын боттандырар апаар. Контроль кажааларга тургускаш, хунажыннарны эки чемгерип, ажаары — оларны шын үнелеп көөрүнүң, бар генетиктиг болдунар аргаларын илередириниң эң чугула негелдези.

Инекти сагбайн сула салырының үези 45—60 хонуктан ашпас ужурлуг. Ындыг турбуже, бонитировка кылгаш, тодарадырга, ол хуусаа 71 хонук болуп, харын чамдык ажыл-агыйларга 91—104 хонук чедип турары илерээн. Ынчаарга инектиң төрээниинден эгелээш, эдержилгеге кирип-ринге чедир эртер үези — республикага 86 хонук болуп турда, чамдык ажыл-агыйларга 97—114 хонук чедип турар. Шак ындыг дүүшпес чоруктар турбас ужурлуг. Бо бүгүнү эртемге үндезилеп боттандырар херек. Ооң болуп турар чылдагааны совхозтарның зооветспециалистериниң тарып боозадылга пунктуларынга барбайн, ол чугула ажылды хүн бүрүнүң контролюнга албайн турарында-дыр.

Чеди оолдаашкындан өрү назылыг инектер ажыл-агыйларның коданында чүгле 13,3 хуу, хунажыннар 27 хуу болуп турар. Чылдың-на инектерниң дөрттүң бир кезээ сайдан үнүп турар, а саалдаже кирип турар хунажыннар оон дыка эвээш. Ол болза, саар инектиң баш санын өстүрериниң планының күүсеттинмейн турарының база бир чылдагааны-дыр. Оон аңгыда, дүнгүжүн төрээн хунажыннарны сүттендир саап турары чогуур негелдеге четпес. Ооң уламындан совхозтарда рекордчу хөй сүт берип турар инектер эвээш. Чылда 4000 кг ажыг сүт берип турар инектер чүгле 0,5 хуу болуп турар. Ынчаарга 2000 кг чедир сүт берип турар инектер 43 хуу, ол болза 1976 чылда турганындан 10 хуу эвээш.

Янзы-бүрү аарыглар уржуундан үнелиг, ылаңгыя уксаалыг инектерниң ажыглалдан үнүп турар чоруу бедик продуктулуг коданны тургузарынга база-ла шаптыктап турар. Ынчангаш малдың халдавырлыг аарыглары-биле демиселди бедик негелдеге тургузарының үези келген.

Ажыл-агыйларда селекционер-зоотехниктерниң ажылдан үнер чоруу ам-даа көвей. Оларның-биле хандыртынмаан совхозтар-даа эвээш эвес болуп турар. Селекционер-зоотехниктерни шын эвес ажыглап, оларга өске ажыл кылдыртып турар таварылгалар бар. Бо чоруктар база-ла малдың уксаазын экижидер селекция ажылын күштелдиринге шаптык болуп турар.

Ынчангаш мыйыстыг бода мал ажылынга уксаажыдылганы экижидер талазы-биле улуг сорулгалар специалистерниң мурнунда туруп турар. Ону шиитпирлээри — хүннүң негелделиг айтырыы. «Эки уксаалыг мал—ол дээрге, чүгле мал ажылының продукциязын бүдүрерин көвүдедириниң магадылалы эвес, харын мал чемнериниң улуг камналгазы-дыр. Ол болза, кодээ ажыл-агыйга күш-ажыл база материал чарыгдалын херек кырында боттуу-биле кызырары-дыр»—деп, эш Л. И. Брежнев СЭКП-ниң XXV съездизинге Отчет илеткелинге айыткан.

А. ТЮТИНА,
республикада күрүнениң уксаажыдылга каттыжыышкынының начальнигиниң оралакчызы.

БЕШ ЧЫЛДЫҢ КИЖИЛЕРИ

Тываның В. И. Ленин аттыг даг-дүгү арыглаар комбинадының коллективинде ажыл-ижинге кызымак, мактадыглар хөй. Ындыгларның бирээзинге үүрмектеп-сорттаар комплекстиң деригелер машинизи Галина Михайловна Мухортованы хамааржыдып болур.

Г. Мухортова ол комбинатка 1965 чылда ажылдап эгелээн. Техниктиг контроль килдизинге, ооң соонда Төп бүдүрүлге лабораториязынга мастерлеп ажылдааш, хоорайның негизини техникумун доозуп алган.

Даг-дүгүн сорттаар нарын дериг-херекселдерниң ажылын хынаар, конвейерлерниң үрелир чоруун болдурбас дээш Галина Михайловна кызымак ажылдап, коллективтиң хүндүткелин чаалап алган.

ЧУРУКТА: Г. Мухортова.

М. КАЛЧАННЫҢ сөзү, фотозу.

Найысылалдың үлетпүр бүдүрүлгелериниң, тудуг, транспорт организацияларының ажыл-ишчилери оңгу беш чылдың дөрткү чылын күш-ажылчы чедиишкиннерлиг эгелээн.

«Красноярск тудугтранс» трестиң Кызылда автобаазазының коллективинде мурнакчы ажылдыглар хөй. Оларның бирээзи— автобаазаның чолаачызы Монгуш Дамчаевич Севен-оол. Коммунист М. Севен-оол планныг онаалдаларын доктаамал ажыр күүседип, мурнакчыларның одуруунда чоруп турар.

ЧУРУКТА: М. СЕВЕН-ООЛ.

А. МОНГУШТУҢ фотозу.

Партияның область конференциязының делегады

ООҢ ЫНАК ХЕРЭЭ

Хойнуң баш санын өстүрер, ооң продуктулуун бедидер дээш доктаамал сагыш салып чоруур, хөй ажылынга мергежилдиг кижилер Бии-Хем районнуң совхозтарында эвээш эвес. Оларның бирээзи «Өөк» совхозтуң мурнакчы малчыны коммунист Шыбан Кайгал-оолович Ооржак. Ынчан районнуң XXII партия конференциязы болуп турган. Санал бээри-биле делегат Ш. К. Ооржакка сөс берген. Президиум столундан кара костюмунуң хөрээнде орден, медальдар чайнаан, дөртен хар ажып чоруур хире назылыг, ортумак сынныг кижи эрези кончуг индирге үнүп келди.

СЭКП-ниң XXV съездизиниң, партия ТК-ның июль (1978 чыл) Пленумунуң шиитпирлерин күүседир дээш совхозтуң хойжулары канчаар ажылдап турарын конференцияның делегаттарынга ол таныштырган.

Ажыл-агый эрткен чылын ниитизи-биле төрүүр чүс баш хойга онааштыр 83 хураганны доруктуруп өстүрген, бир баштан-на 3,5 килограмм дүктү кыргып алган. Бо болза совхозта парткомнуң, аңгы организацияларның база партбөлүктерниң кедээ ишчилериниң ортузунга организастыг, политмассалыг болгаш кижизидилге ажылын элээн экижиткенинден багай эвес түңнел чедип алдынганын делегат чугаалаан.

—Оңгу беш чылдың баштайгы үш чылында 783 хураганны өстүрер планныг турган, 795-ти совхозка хүлээткен. Күрүнеге 5104 килограмм дүк садар онаалдамны 5169 килограмм чедирдим. Ынчангаш үш чыл планын күүсеткенимни конференцияга рапорттап тур мен—деп, малчын дыңнадырга, делегаттар адыш часкаашкыны-биле байыр чедирген.

Шыбан Кайгал-оолович 1959 чылдан бээр ниитиниң малын кадарып келген дуржулгалыг хойжу. Бо берге, харысалгалыг болгаш хүндүлүг херекке сагыш-сеткилиндеп ол бердингеп. Ооң уламындан хүлээп алган малының кадалы, ажаалдазы, чемгерилгези, оңча-мензи турары дээш хойжу хүн-хүн чок сагыш салып чоруур. Мындыг ажыл-ишчи, кежээ, тура-соруктуг чоруктуң түңнелинде Ооржактың кадарган хою чылдың-на кыштан хүр ажар, төрээн хураганнары менди болур. Хойжулап келген чээрби хире чылдарында кодуунда-ла төрүүр чүс баштан-на 105-тен өрү хураганны ол ап келген. Дүк кыргып алыр планын доктаамал ажыр күүседип турар.

Ш. К. Ооржактың кадайы Бүүрек Сандыковна Ооржак база кызымак ажыл-ишчи. Чаш хураганнарны ажаар, доруктурар талазы-биле билии шыырак, бедик мергежилдиг хойжуга ол саналып келген. Бир эвес хураганның кадыы кошкак болза, зооветеринарлыг бөлгүмге мал эмчизиниң өөреткенин ёзугаар эм ижиртир, сыкыртыр хемчеглерни малчын боду ап турар. Ынчангаш хураганнар ховар хораар.

Хойнуң адержилгезинче, тарып боозадылгазынче, чайгы, күскү семиртилгезинче, кыжын чемгерилгезинче, суггарылгазынче база чаш хураганнарны доруктуруп өстүреринче мурнакчы хойжу Шыбан Кайгал-оолович доктаамал кичээнгейни салып турар. Бо талазы-биле хөй чылда чедип алган байлак дуржулгазын бодунуң хамааржыр турары № 1 хойжу бригаданың аныяк малчыннарынга күзелдиг-биле дамчыдып берип келген. Бригаданың коммунистери сөөлгү үеде хойнуң баш санын өстүрер, ооң хораар чоруун эвээжедир тодаргай ажылды чорутkan. Хамыктың мурнунда малчыннарның хууда харысалгазын бедидип, олар-биле ажылды элээн экижиткен. Малчыннарның чурттаарынга болгаш ажылдаарынга таарымчалыг байдалдарны тургузар хемчеглерни совхоз директоры ап турар. Эрткен чылын үш чуртталга бажыңын, хураганның дөрт, хойнуң ийи кажаазын тудуп каан.

Ап чорудкан хемчеглерниң ачызында бирги хойжу бригаданың малчыннары мурнуку-зундан эки ажылдап, кижи бүрүзү планныг болгаш социалистиг хүлээлгелерин күүседир дээш социалистиг чарышта идепкейлиг киржип турар. Эрткен чылын хойжу бригада ниитизи-биле төрүүр чүс баш хойга онааштыр 90 хураганны өстүрген, бир баштан-на 3,7 килограмм дүктү кыргып алган. Бо көргүзүг совхозта эң дээре болуп турар.

Күш-ажылчы көргүзүглерни улам көвүдедири-биле бригаданың малчыннары хойну кыштан хүр ажырар дээш оларның ажаалдазын, чемгерилгезин экижидип, бо хүннерде кызымак ажылдап турар. Ооң уламындан кыштаглаашкынның байдалы эки.

Хойну өстүреринге шаптыктап турар четпестер совхозта ам-даа бар. Хөй, хураган кажаалары чедишпес, мал чеми эвээш, чайгы үеде хөй кадарар одарлар кызыы, чамдык малчыннар ажылынга харысалга чок болуп турар. Ону экижидер талазы-биле саналдарын Шыбан Кайгал-оолович партия хуралдарынга каш удаа киирип, сагыш човап келген. Сиген кезип ап болур черлерни четче ажыглавайн турарын, мал чеминиң белеткелинче малчыннарны калбаа-биле хаара тутпайн келгенин хойжу четпес деп санап турар.

Шыбан Кайгал-оолович Ооржактың ниитиниң малының баш санын өстүрер, продуктулуг чоруун бедидер дээш кызымак ажылдап, эки көргүзүглерни чедип ап келгенин чаавак бедии-биле үнелеп көргеш, ону Күш-ажылдың Кызыл Туг орден-биле, Ленинчи юбилей медалы-биле шаңнаан.

Төлептиг ишчи Ш. К. Ооржакты районнуң коммунистери партияның XVII область конференциязының делегадынга соңгаан.

Дуржулгалыг хойжу оңгу беш чылдың баштайгы үш чылының планын күүсеткеш, 1979 чылда төрүүр чүс баш хойдан 100 хураганны доруктуруп өстүрерин, бир баштан-на 3,7 килограмм дүктү кыргып алырын хүлээнген. Ону күүседириниң бүгү аргалары малчында бар.

Т. ХЕРТЕК.

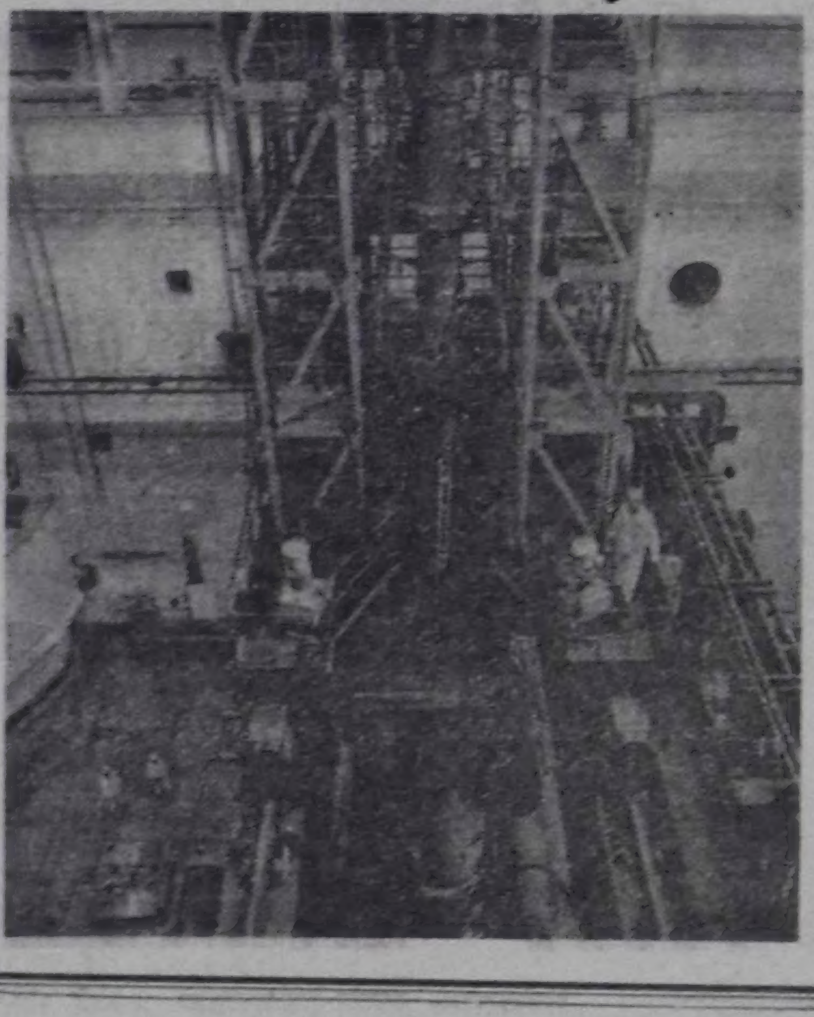

Курскиниң атомнуг электри станциязы. Курскиниң АЭС-и бир миллион киловатт-шак күчүлүг ийиги энергоблок ажыглаалга кирери-биле ийи миллион киловатт-шак энергияны бээр.

ЧУРУКТА: атомнуг реакторну одаар чүүл-биле хандырып турары. Бо ажылдарны ырактан башкарар дүжүрер-чүдүрер машина боттандырып турар.

СЭТА-ның фотохроникazy.

ДЕПШИЛГЕЛИГ АРГАЛАР-БИЛЕ

Бүдүрүлгениң ажыктыын бедидеринче угланган партийжи айтыышкыннарны удуртулга болдурган, Кызыл хоорайның бүдүрүлгелери чаа техниканы, депшилгелиг технологияны ажыглап нептередиринче, эртемниң чедиишкиннерин болгаш мурнакчы дуржулганы калбаа-биле ажыглаарынче кичээнгейни күштелдирип турар. Үлетпүрнүң янзы-бүрү адырларында чаа продукцияларның оң-оң хевирлерин шиңгээдип ап, депшилгелиг технологтуг чорудулгаларны, бүдүрүлгениң механизастаарының чепсектерин нептередип турар.

Ынчалза-даа чаа техниканы болгаш технологияны шиңгээдип алыр талазы-биле ажылда ам-даа шыңгыы четпестер бар. Ынчангаш бо айтырыгларны улусчу контролёрлар доктаамал хайгаарап турары таварылга эвес. Бо чылдың ноябрьда хоорайның улусчу контроль комитеди Кызылдың сүт заводунда чаа техниканы болгаш мурнакчы технологияны ажыглап нептередир талазы-биле пландарны күүседип турарын хынаан. Заводтуң дирекциязы чаа техниканы нептередиринче, технологияны сайзырангайжыдарынче кичээнгейни салып келзе-даа, бо талазы-биле четпестер ам-даа бар. Бо чылын планда көрдүнген 7 хемчегниң чүгле 4-үн күүсеткен. Саржаг цегинге транспортер тургузаар, бүдүрүлге цегинге салгыннадышкын системазын эптээр талазы-биле ажылдар күүсеттинмээн, сүтке антибиотиктер тодарадырының методун шиңгээдип албаан.

Бо чылын тургускан пландыг хемчеглерде бүдүрүлгениң метрологтуг хандырылгазын сайзырангайжыдарының айтырыы кирбээн. А бүдүрүлгеде ажыглап турар 125 санныг хемчээр херекселдериниң 60 хуузу ажыглаар аргажок болуп турар. Контрольдуң болгаш технологтуг чорудулгаларны башкарарының хемчеглерин албайн турар. Херекселдериниң үрелик болуп турарындан шиидер чуур машиналарда сугнуң чуулда ээладыригериниң температуразын контрольдавайн турар.

Бо чылдың январьда заводтуң алганы сүттү тускай саваларга үлей кудар дериишкинни эптээш ажыглаалга киирер талазы-биле дирекция чери хемчег албаан.

Бүдүрүлгениң инженер албанының талазындан оттулар чүүл, энергетика кураавырлаарының учёдун организастаарынче кичээнгейи кошкак. Заводта автодеңзилер бар, ынчалза-даа ону тургузуп албаанындан хөмүр-дашты деңзилевейн хүлээп ап турар. Бусту өске херглекчилерге чорударда заводта бар чарыгдал хемчээкчизин ажыглавайн, а санажылгага үндезилээш чорудуп турар.

Бо бүгү четпестерни хоорайның улусчу контроль комитеди бодунуң хуралынга айыткан болгаш ону чайладырын заводтуң удуртулгазындан негээн. 1979 чылда чаа техниканы болгаш мурнакчы технологияны нептередир талазы-биле планын ажылдап кылырын завод директору Х. Е. Аллакаев комитетке аазаан. Комитет бо айтырыг талазы-биле тускай доктаалды хүлээп алган болгаш ооң күүселдезинге доктаамал контрольду тургускан.

П. ВЛАДИМИРОВ.

ЭРТКЕН ЧЫЛДЫҢ ЧЕТПЕСТЕРИН КАТАПТАВАС

Тээлиниң амыдырал хандырылга комбинады эрткен чылдың планныг онаалдаларын күүсетпээн.

Комбинат идик, даараглыг хептер септээриниң, хеп даараар цехтер пландарын доктаамал чедир күүсетпейн келген. Чурттакчы чонга эт-херексел садарының болгаш септээриниң пландарын чүгле 24,8 хуу күүсеткен. Баш таарар цех база чогенчиг ажылдаан. Кылып турар продукциязының бот-үнези улуг. Чижээ, идик септээринге 2 рубль 08 көпеектиң орнунга 2 рубль 80 копеек, баш таарарынга 2 рубль 11 көпеектиң орнунга 3 рубль 85 копеек төлеттирип ап турар. Бир кижиге онааштыр ачылдуза чедирери республикада 13 рубль турда, ол комбинатта 3-ле рубль болуп турар. Даарап турар хептериниң чамдыктарының шынары багай, чагыкчыларның быштырып даараткан хептерин чогуур үезинде эптеп-хемчээвейн даарап турарының уламындан чагыкчылар хүлээп албас. Ынчангаш олар чөптүг негелдени тургуза бергилээр.

Чижээ, Кара-Хөлде эмнелге пунктузунуң эргелекчизи Онгай-оол Биче-оол материалын бергеш болурга, уругларынга идиктер кылып бээри-биле чагырерге, ону күүсетпээн дугайында хомудал киирген. Ону хынап көөрге шын болган. Комбинат директору Х. А. Долчаңдан ол дугайын айтырарга:

— Ам канчаар боор, эмчиниң төлээн акшазын эгидер болган-дыр ийин—дээн.

— А материалын канчаар силер?

— Материалын үрей кылып каан чүве чораан, көрген мен, ону та канчаар чүве — деп харыылаан.

Чагыкчының ол чагыглары ам чеди ай ажып турар.

Идик септээр мастерлер комбинаттың материалдарындан идик кылгаш, улуг өртекке садып, самчыгдап турганының фактылары бар.

Коллективте күш-ажылдың сагылга-чурумун быжыглаар, социалистиг чарыштың түңнелдерин ай, квартал аайы-биле үндүрүп, мурнакчыларның дуржулгазын нептередир, планныг онаалдаларны күүседир талазы-биле ажылды чогаадыкчы ёзу-биле организаставайн турар. Кижилер-биле тодаргай ажылдавайн турары дээш комбинат директору Х. А. Долчаңга районнуң улусчу контроль комитеди хемчег хүлээткен.

А. АДЫГБАЙ.

Өөредилге чоруп тур

БЕДИК ДЕҢНЕЛГЕ

«Шын» солуннуң арыннарынга «Кандыг чурттап чор сен малчын?» деп рубриканың адаанга үнүп турар материалдарны малчын бүрүзү улуг сонуургал-биле хандыкшып номчуп турар. Мында малчыннарның ажыл-ижин, амыдырал-чуртталгазын, культуразын, хандырылгазын болгаш оон-даа өске айтырыгларны чырыткан болур. Маңаа өөредилге, билиг-мергежил дээш демисел база кол черни ээлээр.

Улуг-Хем районда «Найырал» совхозтуң Үрбүн салбырында Сарголдуң болгаш Белдиң хойжу бригадазының малчыннары зооветеринарлыг өөредилгеже кирипкен. Баштайгы организастыг кичээлдер ноябрь айда бригадалар төптериниң кызыл-булуңнарынга эрттирилээн. Кызыл-булуңнарның эмнелде-дерилгези эки, чылыг. Малчыннарга таарымчалыг болуру-биле кичээлдерни дүъште эрттирер кылдыр дугуржуп алган.

Өөредилгениң график-чурумун парткомга тургускаш, харысалгалыг эштерни тус-тус бригадаларда, фермаларда быжыглаан. Чыл бүрү эрттирип турган чаңчыл ёзугаар өөредилгени айда ийи удаа эрттирип турар.

— Ажылдың-даа, амыдыралдың-даа үндезини билиг-мергежил болур чүве-дир. Чыл бүрү өөредилгеге киржип тургаш, ам бирги класстың малчыны болдум. Ону чедип алганым—өөредилгени чөп шиңгээдип алганымда, ону ажыл-херекке доктаамал ажыглап келгенимде болган. Кичээл үзүп, хурал-суглаадан чыдып каап болбас—деп, Сарголда мурнакчы хойжуларның бирээзи Очур-оол Сат чугаалап олурар.

Бирги класстың хойжуларының ай санында ап турар шалыны 165 рубльден кудулавас. Ол дээрге малчын кижиниң материалдыг болгаш моральдыг байдалынга илиг болуп, оон бүгүдеге сонуургалын, ажылынга харысалгалыын көргүзүп турар. Хойжунуң көргүзүглериниң чыл бүрүде эки болурунуң ужуру-даа ында.

Бо өөредилге чылында Белдиң малчыннарының бир өөрүшкүзү—бригадада малчын өг-бүле, кажаа, кодан бүрүзүнде сайгылгаан киирер тускай бригаданың чеде бергени. Удавас Белдиң кыштагларны электри чырыткызын ажыглай бээр.

Мал оолдаашкынының үезинде чаш төлдү менди доруктуруп, ону ажаап-кадагалаарынга зооветөөредилге улуг ужур-дузалыг. Ынчангаш бо өөредилгеге сакманщик аныяктарны база хаара тудкан.

Белде хойжу бриганың малчыннары СЭКП ТК-ның чоокта чаа болуп эрткен ноябрь Пленумунуң материалдары-биле таныжып, улам соруктуг ажылдаарын хүлээнип, онгу беш чылдың дөрткү чылының социалистиг хүлээлгезин тус-тузунда алгылаан. Белдиң хойжу бригадазы түс баштан 88 хураган, 2,5 кг дүк ап, 115 тонна сиген, 23 тонна будук-бүрү, 145 тонна одек белеткеп алыр хүлээлге алгаш, Шанчының № 2 хойжу бригадазын социалистиг чарышка кыйгырган.

Малчыннардан бедиткен хүлээлгелер алганнар база бар. Оларга Бел бригадазындан Олчанмай Даш, Дагба-Лама Дырын-оол, Саргол бригадазындан Маскыр-оол Дукар-оол, Очур-оол Сат оларны адап болур. Олар Шанчының, Аргалыктыгның мурнакчы малчыннарын социалистиг чарышка кыйгырган. Чижээлээрге, Д.-Л. Дырын-оол, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң депутады Уйнук Мижит-оолду, М. Дукар-оол хоочун малчын Седеп Монгушту, Д. Олчанмай Шериг-оол Алдайны адаан.

«1978—1979 чылдың кышкы үезинде малдың баш санын болгаш ооң чаш төлүн чидириг чок камгалап алырын хандырар дээш малчыннарның социалистиг чарыжын организастаар дугайында» СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң доктаалын хойжу бригадаларның малчыннары изиг-биле деткээн.

Д. АРАКЧАА.

ЧОННУҢ ЭКОНОМИКТИГ ӨӨРЕДИЛГЕЗИ

Бай-Тайга районда «Мурнакчы» совхозтуң дирекциязы, ында партия организациязы бо өөредилге чылында малчыннар өртүзүнге экономиктиг болгаш зооветеринарлыг өөредилгени организастап эртиреринче улуг кичээнгейни салган. Ооң түңнелинде кичээлдер бедик деңнелге эртип, дыңнакчыларның сонуургалын хаара туткан. Амгы үеде малчыннарның үш бригада төптеринде кичээлдер үзүк чок эртип турар. Малчыннар өөредилгезинге дуржулгалыг пропагандистер, совхозтуң тускай эртемниглери Сүрүн Дамдын-оол, Аптыыла Байлаң-оол, Эрес-оол Иргит оларны быжыглаан. Ол пропагандистер мал аарыынга удур демиселдиң дугайында болгаш өске-даа айтырыгларны темаларга хуваап алгаш, кичээлдерни бедик деңнелге эрттирип турар. Малчыннарга экономиктиг, зооветеринарлыг өөредилге дыка ажыктыг болуп турар. Ынчангаш олар ам аарый берген малды боттары ажаап-даа, эмнеп-даа билир апарган.

Ниитизи-биле совхозта 124 малчын өөренип турар. Оларның аразында 34 аныяк малчыннар база бар. Зооветеринарлыг өөредилге-биле чергелештир политэкономиктиг өөредилге тускай график ёзугаар база эртип турар.

С. КАРА-САЛ.

«АЛДЫЙ ХОЛДАРЛЫГ» МАСТЕР

Ындыг атты аңаа он чыл бурунгаар тывыскан. Нил Степанович «Тыва кобальт» комбинаттың ТЭЦ черинге он тос чыл ажылдап келген. Ам ол энергия цегиниң мурнакчыларының бирээзи, ону комбинатта хүндүлээр.

Ажыл-ишчи хүннериниң бирээзинде ооң-биле котелдар цегинге ужуражы бердивис. Нил Степанович септелге кылып чай чок ажылдаан тур. Энергияны бүдүрүкчи дериг-херекселдер септээриниң нарын мергежилинге дыка өөренген. Изиг бус дамчыдар хоолайларның бирээзинге безин агар септелге кылыр эвес, дериг-херекселдерни бүрүн алгаш кээп, ажылды аажок хынамчалыг кылыр. Ооң септээн дериглери үрелишкин чокка эки ажылдаар, септелге бүрүзүнге технпктиг чаартылгаларны ол энтн-ле киирер.

1954 чылдан бээр партия кежигүнү Нил Степанович Хиревич амгы үеде комбинатта аныяктарның сагыш човангыр дагдыныкчызы. Энергетика талазы-биле слесарь болурун күзээн Дадар-оол Ооржакты, Кожан-оол Ооржакты, өскелерни-даа бодунуң арга-дуржулгазынга өөредип, чагыг-сүмелерни берип чоруур.

Коммунистиг күш-ажылдың шалыпчызы Хиревичиниң энергия цегиниң коммунистерн партбюро кежигүнүнге каш удаа соңгаан. Ол ышкаш цехтиң профэвилел организациязының кежигүнүнге база соңгулуп, хөй-ниитиниң ажылынга идепкейлиг киржип келген. Цехтиң эң хуу судунуң даргазының оралакчызы Нил Степановичини Ленинчи юбилей медалы-биле болгаш Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Хүндүлел бижии-биле ийи удаа шаңнаан.

К. ОЮН.

БӨМБҮРЗЕКТИҢ СУДАЛЫ

СЭТА болгаш ПМА: кыска дыңнадыглар, тайылбырлар

ЧУГУЛА ЧҮҮЛ

НЬЮ-ЙОРК. (СЭТА). Стратегтиг шаап халдаашкын чепсээн кызыгаарлаар дугайында совет-америк чаа дугуржулганы дүрген чарар дээш АКШ-тың улуг саддарыг хөй-ниити организациялары безин шиитпирлиг-биле туржуп турар.

Стратегтиг чепсекти кызыгаарлаар дугайында дугуржулгага ат салыры Каттышкан Штаттарга чугула ужур-дузалыг боор турар деп «энүктерниң америк ниитилелиниң» (квакерлерниң) мында парлаан медегелинде айтып турар. Ындыг дугуржулга-биле стратегтиг чепсекти эндере бүдүрерин кызыгаарлаар болгаш эң дээди сорулга болур—чепсегленишткиннерни бүгү ниити болгаш бүрүн дүжүрер сорулганы чедип алырын чоокшуладыр деп үк документиде бижээн.

Идеология талазы-биле ылгалдар тураа-даа тайбың байдалга чурттаар ужурлуг ССРЭ-ниң болгаш АКШ-тың аразында стратегтиг чепсекти кызыгаарлаар талазы-биле дугуржулганы дүрген чедип алыры дээш туржуп турар бис деп медегелде база бижип турар. Ынчангаш бо дугуржулгага хамаарышпас өске айтырыглар-биле кацсырлаштырган, «өскээр» чылдаганнар дилеп, чугула херекти саадаткан херээ чок деп документиде айтып турар.

Стратегтиг чепсекти кызыгаарлаар дугайында дугуржулганы доп-дораан чарарын тайбынның америк таладакчылары шиитпирлиг-биле негеп турар деп «Херээженнер тайбын дээш демисежикчер» дээр хөй-ниити организациязының национал таарыштырыкчызы Э. Валластриго медеглээн. Стратегтиг чепсекти кызыгаарлаар дугайында совет-америк дугуржулганы чедип алырынга шаптыктап турар «хартыгаларның» угланыышкыны чүнүң-даа мурнунда Каттышкан Штаттарның үндезин эрге-ажыынга шаптыктап турарын ол демдеглээн.

Стратегтиг чепсекти кызыгаарлаары—Каттышкан Штаттарның мурнунда тургустунган социал-экономиктиг нарын айтырыгларны шиитпирлээринге эргежок чугула миллиард-миллиард долларны хостап алыр арганы тургузаар деп автомобиль, аэрокосмос үлетпүрүнүң болгаш кодээ ажыл-агыйының машина тудуунуң ажылчыннарының каттышкан профэвилелиниң удуртукчузу Ф. Уоллис чугаалаан. Бистиң профэвилеливис АКШ-тың ажылчы чоннарының өске-даа хөй саныг отрядтары-биле кады стратегтиг чепсекти кызыгаарлаарының совет-америк дугуржулгазын дүрген чарар дээш массалыг кампанияны улам калбартыр деп ол түңнелинде медеглээн.

КЫСКА МЕДЭЭЛЕР

ВАРШАВА.—Польша ужар чүүл шугумунуң самоледу Москвадан ужудуп кээп хонупту—деп дикторнуң ол состерин Варшаваның Океан-че аэропортунга адып часкаашкыннары-биле уткаан. А самолёттуң пассажирлеринге болгаш экипажынга боодал-боодал чидиг кызыл чечектерни тудускан. 1979 чылдың баштайгы хүнү Польшаның хамааты ужар чүүлүнүң юбилейи-биле—делегейде эң хоочуннарының бирээзи—«Лот» дээр ужар чүүл компаниязының үндезилеттингенинден бээр бежен чыл болганы-биле каттыжылашкан.

• • •

ХАНОЙ. Кампучияның революстуг чепсектиг күштери тура халышкан чон-биле кады Пномпеньден 160 километрде турар Кратьех можуунуң төвү Кратьех хоорайны хостаан. Дайылдажылгазының үезинде реакциялыг күштерниң чүс-чүс солдаттарын өлүртпен, хөй санныг боо-чепсекти болгаш ок-чемзекти хунаап алган деп, Кампучияның информация агентизи дыңнаткан. Дайзынның үш бомбардировщиктерин дүжүр аткан. Дайзынның чамдык кезектериниң боо-чепсээн дээвиниң шөлүүге-ле хураап алган, хөй-хөй солдаттар революсчу күштерниң талазынче ажы-тура-биле шилчип келген.

МАПУТУ. Эмнерни болгаш медицина дериг-херекселдерин даштыкыже үндүр садарын база садып алырын Мозамбиктиң чазааның чарлыын ёзугаар күрүне контролюнда тургускан. Ук чарлык бо чылдың январь 1-ден эгелеп күштүг болуп кирген. Маңаа дүүштүр бүгү-ле хууда компанияларны дүжүрер, хууда даштыкы садыглажылгазының дугуржулгаларын күш чок болдурар. Чазактың шиитпирин ёзугаар күрүнениң «Медимок» дээр каттыжыышкынын тургускан. Ол болза амдан эгелээш медицина бараанын садып алыр болгаш үндүр садар бүрүн эргелиг.

• • •

ВАШИНГТОН. Каттышкан Штаттар делегейде боо-чепсекти даштыкыже эң хөйнү үндүр садып турар чурт болу берген. АКШ-тың шериг-үлетпүр комплекизи хөгжүп орар чурттарга хамаарыштыр онза идепкейжип турар.

Төп разведка эргелелиниң чарлаттынган илеткелин ёзугаар алырга, 1974 чылдан бээр Каттышкан Штаттар хөгжүп орар чурттарга муң-муң шериг самолеттарны, танкыларны, куяк-машиналарны, бүгү хевирлериниң артиллерия установкаларын, чүс-чүс шериг корабльдерин саткан.

Америк боо-чепсекти садыглаары АКШ-тың шериг-үлетпүр монополияларынга аажок хөй ажык-кончааны берип турар, ооң уламындан ол чорук аныяк күрүнелериниң экономиказынга аар үүрге болуп турар.

• • •

САН-ХОСЕ. Национал хосталганың Сандино аттыг фронтузунуң кезектериниң болгаш диктатор Сомосаның национал гвардиязының солдаттарының аразынга Чаа чылдың бүдүүзүнде Никарагуага чепсектиг мөөрелдежиишкиннер болган.

Никарагуадан дыңнадыглар ёзугаар алырга, самолеттарны болгаш автоматтыг боо-чепсекти ажыглаан дайын чорудулгалары соңгу таланы Эстели можуга болган. Солдаттар патриоттарның дагжаринче халдаан. Чурттуң хемчээл талазы-биле ийиги улуг хоорайы Леонга фронт дайынчыларының болгаш Сомосаның солдаттарының аразынга сегиржип алышкыннар хоорайның ажылчын кварталдарынга болган.

КИТО. Эквадорнуң ажылчы чоннарының конфедерациязы боттарының эргелери дээш демиселге хүрээлениң сырый каттыштырарынче чурттуң ажылчын аңгызын болгаш күш-ажылчы тараачыннарын кыйгырган. Чурттуң экономиктиг берге байдалының кол үүргезин эквадор ажылчы чоннар боттарынга чүктеп турар деп, конфедерацияның Китога тараткан медегелинде чугаалаан.

Ажыл соксадыышкынын эрттирер эрге, боттарының массалыг организацияларының хостуг ажыл-чорудулгалыг болур эргезин дээш шак ындыг кол эргелеринден ажылчы чоннар хаатттырганнар.

Чуртту демократтыг ёзу-биле чаарты тургузарының программазын амыдыралга боттандырар, аграр реформазын чорудар, кодээ ажыл-агыйны чорударының коллективтиг күш-ажылга үндезилеттинген чаа, эң продуктулуг хевирлерин тургузар дээш Эквадорнуң ажылчы чоннарының конфедерациязы демисежир деп шиитпирлиг хоон киргенин медегелде онзалап демдеглээн.

Ажылчы массаларның байдалын экижидер дээш демиселге хоорайның болгаш кодээниң бүгү ажыл-ишчилерин, чурттуң бүгү-ле демократтыг болгаш патриотту күштерин сырый каттыштырын болгу дег ажылчы чоннарның чаңгыс эзй профэвилел төвүн эң дүрген тургузар дээш конфедерация база туржуп турар.

(СЭТА).

Великобританияга эрткен чыл сөөк-язы ылгаар чорукка болгаш неофашизмге удур дээшилгелиг демократтыг күштериниң демиселиниң идепкейлиг чылы болган.

1978 чылда чурттуң хөй-ниитизи нацизмге удур лиганы тургусканының бир чыл оюн демдеглээн. Амгы үеде ук лигада 50 муң кижи кирген, чер-черде оларның 300 ажыг салбырлары бар. Бо дээрге Англияда дүрген өзүп турар хөй-нинти организациязы апарган. Эрге-чагырга черлери болгаш полиция шаптыктап тураа-даа, лиганың ажылдакчылары болгаш кежигүннери массалыг чыскаалдарны болгаш митингилерни организастап, 5 миллион хуудустарны тараткан. Британ ортулуктарда кедерөп турар фашизм айыылынга болгаш сөөк-язы ылгаар чоруктарның өзүп турарынга удурланыышкыннарны ол хуудустарда айтып турар.

ЧУРУКТА: лиганың кежигүннери Лондонга чыскаал үезинде.

Камера Пресс—СЭТА-ның фотозу.

БӨГҮН—БИРМА ЭВИЛЕЛИ СОЦИАЛИСТИГ РЕСПУБЛИКАНЫҢ НАЦИОНАЛ БАЙЫРЛАЛЫ

ХАМААРЫШПАС ЧОРУКТУҢ ОРУУ-БИЛЕ

Рангуннуң төвүнде Хамаарышпас чоруктуң парыгында тургускан гранит тураскаалга чыл бүрүзүнде январь 4-те хөй муң кижилер кээп турар. Тураскаалдың чанында дириг чечектерни салып каан болур. Оларны хосталгалыг демиселдиң хоочуннары—сураглыг генерал Аун Санның сурукчулары болгаш бодунуң чуртунуң колониалдыг эрткен үезиниң дугайын өөредилге номнарындан билип ап турар бичии рангун школачылар аңаа кээп турарлар.

Бо хүн бирма улус бодунуң национал байырлалын—хамаарышпас чоруктуң оюн демдеглеп эрттирип турар. 31 чыл бурунгаар англи колонизаторларга болгаш япон эжелекчилерге удур үр, хан төгүүшкүннүг демиселдиң түңнелинде Бирманың хөй националдыг чону бодунуң салым-чолун боду шиитпирлээр эргени чаалап алганнар. Аныяк күрүнениң тургустунуп келиринге 1962 чыл улуг ужур-дузалыг болган. Ынчан Бирма социалистиг программа деп башкарыкчы партия социалистиг ниитилелдиң үндезиннерин тударынче угланыышкынны чарлаан.

Эрткен чылдарның дургузунда национал-демократтыг эрге-чагырга чурттуң капиталистиг эвес хөгжүлдезиниң эрге-ажыктарынга элээн каш шыңгыы политиктиг, экономиктиг болгаш социал чаартылгаларны боттандырып чоруткан. Барыын чүктүң монополияларының, индий болгаш кыдат улуг буржуазияның өнчүзүн, а ол ышкаш тус чериниң буржуазияның улуг болгаш ортумак бүдүрүлгелерин, банкыларны, транспортту, мооңнеп садар ниитиги болгаш даштыкы садыгны национализастаан, хуу бүдүрүлгеге күрүне контролюн тургускан. Амгы үениң элээн каш үлетпүр бүдүрүлгелерин туткан. Тараачыннарның черге эргезин камгалап турар хоойлуларны хүлээп алган, кодээде кооператив шимчээшкини күштелген. Күш-ажыл хоойлузун, өөредилге болгаш кадык камгалал талазы-биле дээшилгелиг реформаларны чоруткан. Бирма улустуң дээшилгелиг хөгжүлдезиниң оруу дөрт чыл бурунгаар хүлээп алган конституцияда— чурттуң төөгүзүнде баштайгы демократтыг конституцияда быжыглаттынган. Чурттуң чаа ады болза Бирма Эвилели Социалистиг Республика.

Чаа чылда Бирманың ажылчы чону дөрткү чылдың планының үшкү чылының социал-экономиктиг болгаш культура сорулгаларын күүседиринче угланган күш-ажылчы патриотту көдүрлүүшкүннүг байдалда национал байырлалын уткуп турар.

Кодээниң ажыл-ишчилери бо чылын эки дүжүт-биле өөрткеннер. Мурнакчы кооперативтерде болгаш чурттуң кол тараалаң чери Пегу база Иравади можуларының фермер ажыл-агыйларында бир гектардан-на 30 центнер ристи ажаап алган. Тараачыннарны кооперастаар дээш шимчээшкин дүргедеп турар. Чуртта ам 390 кооперативтер ажылдап турар. Амдызында Бирмада хуу фермер ажыл-агыйлар колдап турар-даа болза кодээ ажыл-агый кооперативтериниң бедик болгаш доктаамал дүжүттерни оларже хөй санныг тараачыннарны хаара тудуп турар. Экономиканың мурнакчы адырынче кодээ ажыл-агыйны чаартырының оруун көрүп тура, күрүне кооператив шимчээшкининиң хөгжүдерин бүгү тала-биле деткип турар. 1982 чылга чедир национал нити продукцияның хемчээлин 29 хуу улгаттырарын, кодээ ажыл-агыйны—чурттуң экономиказының үндезинин сайзыраңгайжыдарын төлевилээн.

Чурттакчы чоннуң медицина хандырылгазын экижидериниң эрткен чылдың апрельде хүлээп алган планын күүседиринге улуг чедиишкиннерни чедип алган. Коленизлизмниң аар салгалы болур бижик билбес чорукту чок кылыр талазы-биле Бирманың чазааның күженииышкиннерин 1974 чылда ЮНЕСКО-нуң шаңналы-биле демдеглээн. Амгы дөрт чылдың эгезинден бээр 1,3 миллион улуг бирмачылар номчуп болгаш бижип өөренип алганнар. Чурттуң бүгү районнарында бижик билбес чорукту узуткаар талазы-биле курстарны ажыткан. Нити национал шыңарлыг болу берген бижик билбес чорукту узуткаар талазы-биле кампанияда студентилерниң болгаш мурнакчы интеллигенцияның эң-не калбак кезектери киржип турар.

Делегей ареназинда Бирма кала-даа каттышпаазының, тайбың кожа-хелбээ догуннаашкынның, бүгү улустар-биле найыралдың болгаш кады ажылдажылганың үндезининге хамаарышпас даштыкы политиканы чорудуп турар.

Социалистиг чурттар-биле Бирманың харылзаалары доктаамал хөгжүп турар. Совет Эвилели биле Бирма 1948 чылдан бээр дипломаттыг харылзааларны тудуп келген. Үжен ажыг чылдарның дургузунда ол харылзаалар найыралдыг байдалдыг боон келген. Совет-бирма харылзааларының үре-түңнелдиңи, ниитилелдиң социалистиг чаартылгазынга совет улустуң дуржулгазын өөренип көөрүнүң чаа Бирмага чугулазын Бирманың күрүне болгаш хөй-ниити ажылдакчылары хөй удаа демдеглеп келгеннер.

Пекинниң күткүлү-биле маоисчи «Ак туг» деп дээрбечи отрядтар Бирманың девискээринче үргүлчү шургуп кирип, чурттакчы чонну өлүрүп, улус ажыл-агыйынга когаралды чедирип турарлар.

Хамаарышпас чоруктуң хүнүн байырлаары хамаарышпас чорукту камгалаар дээш бирма улустуң шиитпирлиин, бирма ниитилелди социалистиг эгелерге чаартырының оруу-биле чоруурунуң көргүзүү болур.

КҮШ-АЖЫЛЧЫ ШЫЛГАРАЛДЫҢ УЛУГ ОРУУ

ДАГЛАР ЫНДЫНДА

БАМ-ның Чөөн участогунуң Сулук суурунда универмаг баштайгы садып алыкчыларны хүлээп алган. Ону столованың, почтаның, ажаалга кассазының чоогунда туткан. Оон ырак эвесте клуб болгаш өске-даа объектилер тудуп турар.

Сулук дээрге Буря даа-биле Баджаль дааның аразында шынаада тургустунуп турар суур, ону «Хабаровскиниң комсомолчузу» деп тудуг отряды тудуп турар. Ында ам-на кудумчу тургустунган, анды общежитие, школа, бичии уруглар сады, столовая ажыглалда кирген. Хөй квартиралыг он ийи бажыңнарның, ном садыының тудуу кылдынып турар.

Сулук шаң-биле бүргеткен—термометрниң саны үжен-дең-даа кудулап бады барган. Ындыг-даа болза бүгү-ле тудуг шөлдеринде ажыл хайнып турар. Б. Борисовтуң аныктар бригадазы чылыг дамчыдар магистраль тудуунда ажыл онаалдаларын 150—160 хуу күүседип турар.

И. ПЕРЕПЕЛИЦКИЙ.

Сулук,
БАМ-ның Чөөн участогу.

ТАЙГАДА ОРУК ДИЛИНДЭЭ

Нижнеангарск-2-ден Кичер болгаш Ангой станцияларга чедир БАМ-ның орук чалын механизастаттынган дөрт колонна кылып кирипкеннер.

Шак бо чүс ажыг километр орук кезээнче ындыг улуг күш-биле халдап кирер арганы Ленинчи комсомолдуң шаңналының эдилекчилери ВЛКСМ-ниң XVIII съездизин аттыг Бүгү-эвилелдиң шалыпчы отрядының командири болгаш комиссары Вячеслав Аксеховтуң база Александр Рыбниковтуң комсомолчу-аныяктар бригадаларының шалыпчы ажылы хандырган. Эрткен чазын Бурятияның соңгу талазынга чедип келген кезикчилери Байкал эриинден Чөөн чүкче БАМ-ның кол уунуң эртер чериниң ыяжын кезер ажылдың графигин үргүлчү мурнады күүседип келгеннер. Иркутск областан келген Александр Бондарьның бригадазы база шалыпчы ёзу-биле ажылдаан. Ол үш коллектив чыл төнчүзүнге чедир немей 30 километр чериниң ыяжын кезип, демир-орук болгаш электри шугуму эртер черни белеткээн.

Д. САНЖИЕВ.

Нижеангарск.
Бурят АССР.

КУДУМЧУНУҢ ТӨРҮТТҮНҮП ТУРАРЫ

БАМ-ның 175 дугаар километринде Киренга станцияда баштайгы кудумчу төрүттүнүп турар. Бо болза демир-орукчуларның доктаамал суурy болур. Ында оңгу тууйбу бажың туттунган. Даг хеми Киренганың эриин дургаар ол чаа суурну Ростов областан келген ийи чүс ажыг тудугжулар кылып турар.

1980 чылда тудуун доозары планнаттынган бо тайга черде суурнуң баштайгы микрорайону чараш-даа, таарымчалыг-даа болур. Дон эриинден келген шефчилер аңаа ийи болгаш дөрт каът тууйбу бажыңнардан аңгыда вокзалды, школаны, бичии уруглар садын, спорт комплекстерин болгаш кинотеатрларлыг, кафелиг болгаш магазиннерлиг, амыдырал хандырылга бүдүрүлгелерлиг ниитиниң садыг төвүн база тудуп тургузарлар.

«Донской» тудуг-монтаж поездизинде чоокта чаа Кабардин-Балкариядан БАМ-да келген кижилерден база бир прораб участогун тургускан. Ол коллектив суурнуң баштайгы кудумчузун тудуп доозары-биле чаа чуртталга бажыңнарының тавааан салып эгелээн.

М. СОВЕНКО.

Киренга.
БАМ-ның Барыын участогу.

АРБЫН ХӨМҮР-ДАШЧЕ ДҮЛГҮҮР

Мурнуу-Якут бүдүрүлге-девискээр комплекизиниң бирги эжегелиг объектизи—Нерюнгриниң хөмүр-даш разрезиниң ажылчыннары беш чылдың үшкү чылында онаалдаларын чедиишкинниг күүсетпишаан хөмүр-даштың үнелиг дезин-каъттарын хуусаа бетинде ажыткан, ол каъттарның чамдык черлеринде кылдыны 30 метр чедип турар.

СЭКП-ның XXV съездизиниң бүдүүзүнде Нерюнгриниң баштайгы тайбың чазылдырыышкын динмиреэнинден бээр ийи чыл алды ай ажыт үе эрткен. Ол үениң дургузунда, он миллион ажыг кубометр даш-довурак чайлаттынган. Ынчан баштайгы усуушу довуракты «ЭКГ-4,6» экскаваторнуң машинизи В. Вишну устурган. Валентин Александрович ам 20 кубометр ускууштуг экскаваторну шадык чокка шиңгээдип алган. Шак ындыг ийи «чер казыкчылары» амгы үеде разрезте ажылдап турар. База ийи ындыг «чер казыкчылары» уургайже дүжүп кирер деп белеткенип турар. 180 тонналың самосвалдары «КрАЗ»-тарны солуур. Нерюнгриниң хөмүр-дажын хүннүң-не бичии БАМ биле Амур областың үлетпүр бүдүрүлгелеринче болгаш Байкал-Амур магистралының тудугжуларынче чорудуп турар. Нерюнгриниң мөңгези-биле доңуп калган чериниң хапызында чажырттынган хөмүр-даш шыгжамырын кижилерниң маадырлыг күш-ажылы болгаш амгы үениң күчүлүг техниказы чогуур хуусаазындан оранчок эрте ажыткан.

Д. ДУБЯХИН.

Нерюнгри,
Якут АССР.

ТУЛАА ЧЕРЛЕРНИ ШИНЧИЛЕП ТУРАР

Хабаровскиниң комплекстиг эртем-шинчилел институдунуң ажылдакчылары БАМ-ның Чөөн участогунуң чоок кавызының чавызаалтарын шинчилеп доосканнар. Бир миллион гектар ажыг тулааланган черлерни кодээ ажыл-агыйның хөгжүдеринге ажыглап болур деп олар санап турарлар. Ол шөлдерни шиңгээдип алырының аргазын эртемденнер мелиораторлар-биле кады ажылдап кылганнар.

БАМ девискээринде туруп турар он-он ажыл-агыйлар магистраль тудугжуларын сүт-биле, ногаалар-биле болгаш картофель-биле хандырып турар. Амурда-Комсомольск болгаш Амурск районнарда ажыглалда кирген шөлдерниң гектар бүрүзүнден 300 центнер ногааларны, 200 центнер картофельди ап турар.

В. ВЫКОВ.

Хабаровск.

ТУДУГЖУЛАР—НОМГА ЫНАКТАР

БАМ тудугжулары номга аажок ынактар. Магистральдың Чөөн участогунга литература садыглаашкыны соолгу үш чыдарының дургузунда алды катап көвүдээн. Украинаның, Молдавияның, Таджикистанның төлээлекчилери чурттап турар Ургал-II, Алонка, Солони болгаш өске-даа суурларда тос ном садыглары ажыттынгылаан. Мында номчулар клубтарының ачыхавыназы эвээш эвес.—Номга ынактар чүс-чүс хире кижи. Олар номчукчулар конференцияларын, чаа номнар допчуалдарын организастап турарлар.

Ном магазиннери «БАМ-ном» деп тускай трест кылдыр каттышкан. Ооң филиалдары тудугжуларның улуг эвес суурларында чедиишкинниг ажылдап турарлар. Хөй-ниитичи-номчулар геологтар, орукчулар, тывыычылар дугайын база утпайн турарлар—литература сөөрткен автофургоннар оларга удаа-дараа чедип турар. Магистраль тудугжуларының ийиги өг-бүле бүрүзү хууда библиотекалыг.

П. ИВАНОВ,
СЭТА-ның корр.

БАМ-ның Чөөн участогу.

СПОРТЧУ ЧЫЛДЫҢ ЛАУРЕАТТАРЫ

ССРЭ-ниң спорт парлалгазының федерациязы чаңчыл апарганын ёзугаар 1978 чылдың эң эки спортчуларын адаан. он кижи бо: (үстүнде одуругда солагай талазындан) Николай Андрианов (гимнастика), Майя Чибурданидзе (шыдыраа), адаанда одуругда: Владимир Ященко (чиик атлетика), Вильгельмина Бардаускене (чиик атлетика) болгаш Юрик Варданян (аар атлетика).

Үстүнде одуругда солагай талазындан: Анатолий Карпов (шыдыраа), Борис Михайлов (хоккей), адаанда одуругда: Юлия Богданова (сугга эштири), Елена Мухина (гимнастика), Владимир Сальников (сугга эштири).

СЭТА-ның фотохрониказы.

ТУРАСКААЛДЫГ ХҮННЕР

Январь бир — Чаа чылдың байырлалы. Куба революциязының 20 чылы. Кубаның хосталга хүнү. Белорус ССР-ниң Эртемнер академиязы тургустунгандан бээр 50 чыл боор турар. Белорус ССР-ниң тургустунганының 60 чылы.

«Орус ажылчыннарның соңгу чүк эвилели» Петербургка тургускапындан бээр 100 чыл болган. Январь сесте — совет шүлүкчү Степан Щипачевтуң 80 харлааны. Ол айның 15-те Германияның болгаш делегейниң ажылчын шимчээшкининиң ажылдакчылары Карл Либкнехт биле Роза Люксембург оларны контрреволюцияның агентилери 60 чыл бурунгаар өлүрүп каан.

Январьның 16-да орус шүлүкчү, революстуг ажылдакчы М. Л. Михайловтуң төрүттүнгенинден бээр 150 чылы.

Бо чылдың январь 17-ден 24-ке чедир чоннуң Бүгүэвилел чизези эртер.

Январь 21-де В. И. Лениниң мөчээнинден бээр 55 чылы. 1905 чылдың баштайгы орус революциязының эгелээни. Январь 22-де Петербургка ажылчыннарның тайбың чыскаалын хаанның шериглериниң боодааны (ханныг воскресенье). Немец чогаалчы Лессингтиң төрүттүнгенинден бээр 250 чылы.

Экономиктиг Дузалажылга Чөвүлелиниң тургустунганындан бээр 30 чылы. Совет чогаалчы П. П. Бажовтуң төрүттүнгенинден бээр 100 чылы январь 29-та болур.

ХҮН ДУРТУ

Айның эгезинде (январь 1-ден 9-ка чедир) хүн эртен тос шакта, чамдыкта сес шак 56 минутада үнер. Кежээ дөрт шак чаа-ла ажа дүжүп чорда ажар. Айның ортан үезинде хүн эртен сес шак 51 минутада үнер болгаш ооң дурту чеди шак 37 минута чедер. Айның төнчүзүнде хүн эртен сес шак 27 минута турда үнер, кежээ беш шак бир минутада ажар, хүн дурту сес шак 34 минута чедер.

ЯНВАРЬНЫҢ ЭКРАНЫ

Республиканың кинотеатрларынга январьда үнер солун кинолар-ла хөй. Оларның арасындан «Киргизфильмниң» үндүргени «Улан» деп амыдыралчы кинозун көрүкчүлер сонуургаар. Улан дээрге кончуг күштүг хат. Аңаа таварышкан улуг корабльдер-даа, кижилер-даа качыгдалга таваржып келген. Амгы үеде арагага хандыкшааш, амыдырал-чуртталгазын үреп чорууp алкоголиктерниң дугайында көргүзер бодааш режиссер Толомуш Океев бо чаа ажылын «Улан» деп адаан. Кол рольдарда Суйменкул Чокморов биле Наталья Аринбасарова ойнап турарлар.

Ашаан, оглун чидирген М. Быстрова деп херээжен кижиниң дугайында тургускан кинозун режиссер Г. Чухрай «Чиндиңнээш» деп адаан. Кинону «Мосфильм» киностудияга үндүрген, ол ийи сериялыг, кол ролюнда Н. Мордюкова ойнап турар.

«Кара бажыңдан дескени» деп кинону Одесса киностудиязы үндүрген. Кино РСДАП-тың (Россияның социал-демократтыг ажылчын партиязы) ийиги съездизин эрттиэрин белеткеп турган политиктиг 10 хоругдаттырганнарның Киевтиң Лукьянов кара-бажыңындан дескенинин дугайында көргүзүп турар.

«Чайкалар бээр ушпайн турар» деп өңнүг кинону «Мосфильм» киностудиязы үндүрген. Бажыңындан, соңгу незинден дезе берген он харлыг бичии оолдуң дугайында кинода чугаалап турар. Рольдарда актерлар М. Егоров, П. Калочников, Р. Воскресенский болгаш өскелер-даа ойнап турар.

«Чаңныга эр кижи турда» деп кинону Молдовафильм киностудия үндүрген. Аныяк эвес эмчи Дина божудулга бажыңындан нези казапкан бичии чашты уруг кылдыр кижизидип ап дээш ап алыр. Ооң дугайын база эмчиниң бир эр кижиге ынакшылының дугайында кино көргүзүп турар. Кол рольдарда В. Малявина биле Г. Сайфулин ойнап турарлар.

Эрес-маадырлыг өртчүлер дугайында «Саламандраның уязы» деп кинону Румынияга үндүрген. Режиссеру М. Драган, сценарийи М. Григореску.

«Дефа» киностудиязы «Камгаланыр хеви чок» деп кино үндүрген. Ында өөреникчилерниң, ада-иелерниң харылзаазының дугайында чугаалап турар.

Капиталистиг ажык-кончааның халдавырының дугайында тодаргайы-биле көргүскен кинону «Өлүмнүг садыгжылар» деп адаан. Кинонуң кол маадыры Кьоккениң ролюнда сураглыг актер А. Сорди ойнаан. Кинону ол боду тургускан.

Л. КАБАКОВА.

«ИНТУРИСТ»

ИРКУТСК. Мында туттунган «Интурист» дээр чаа гостиницаны күрүне комиссиязы ажыглаалга «тергиин эки» дээн демдек-биле хүлээп алган.

Бетондан болгаш шилден бүткен тос каът бажыңны Ангараның мырыңай эриинде, Гагарин сессерлиинде туткан. Ол — 530 номерлиг. 1978 чылда Иркутск хоорай делегейниң хөй-хөй чурттарындан 30 муң чыгам туристерни хүлээп алган, а 1979 чылда 50 муңдан эвээш эвес аалчыларны хүлээп алырынга белеткенип турар.

(СЭТА).

ЧАА ЧЫЛДЫ КАЙДА, КАНЧААР УТКУП ТУРАРЫЛ

● Чаа чылды чер бөмбүрзээнден эң баштай Фиджи ортулуктарының чурттакчылары уткуур. Олар 180° куржагда турар.

● Делегейниң хөй-хөй чурттары Чаа чылды аңгы-аңгы үелерде уткуп турарлар. Бирмага Чаа чыл апрельде келир. Ол үеде аңаа тропиктиг чаъстар эрте бергеш, эң-не изиг турар. Бирманың чурттакчылары байыр чедиржирде бот-боттарынче суг чашчырлар. Вьетнам Чаа чылды эрте чазын уткуур, а Кыдат ону январь 20-ден февраль 18-ке чедир байырлаар, Сирияга Чаа чыл сентябрь 1-де келир.

● Японнар Чаа чылды уткуурда, дискек кырынга олуруп алгаш, байырлыг тывин псмчуурлаар. Байырлалга белеткел ооң соонда эгелээр: эде кеттиниp, аъш-чемин столга делгеп, аалчыларны чалаар... Японияда бир онзагай чүүл болза, Чаа чыл кандыг-бир кижиниң төрүттүнген хүнүн база демдеглээр, ону демдеглээрде ол кижиниң чогум төрүттүнген ай хүнүн барымдаалавазы болур.

● ССРЭ-ниң делгем девискээринге Чаа чыл тос шак дургузунда үргүлчүлээр. Владивостоктан Брест чедир ол үениң дургузунда байыр чедирикшкиннери, суй белек солчуушкуннары болур.

АҢЧЫНЫҢ ЧАА БИЛЕДИ

1979 чылдың январьда Россия Федерациязының аңчылар болгаш балыкчылар ниитилелдериниң кежигүн билеттерин солууру эгелээр. Бо ниитилелдерде ийи миллион хире кежигүн бактаап турар. Эвээш эвес аңчылар тайгаларда, тундрада болгаш кижи чедери берге өске-даа черлерде чурттап турар. Ону барымдаалааш, кежигүн билеттерин бүгү чыл дургузунда солуурун нерген деп РСФСР-ниң аңчылар болгаш балыкчылар эвилелиниң баштаар черинден СЭТА-ның корреспондентизинге дыңнаткан.

Чаа билетти тыпсыр дугайында шиитпирни эге организациялар үндүрер болгаш ниитилелдиң район организациязы ыяап-ла бадылаар. Балыктаарынга сонуургалдыг азы ыттар азыраар күзелдиг кижилерни ниитилел кежигүнүнге киирип ап болур, ынчалза-даа ындыг кижилер аңнаар эргези чок болур. Аңныыр чурумун болгаш хөй-ниитиниң корум-чурумун хажыдар кижилерни, ол ышкаш аңаа-ла ат эдилээн аңчы билеттерлиг кижилерни хүлээп албас.

1980 чылдың январь 1-ниң соонда эрги билеттерни күш чок деп санаар, а оларның ээлери — ниитилел кежигүнүнден үнген деп санаттырар.

Телевидение

ЯНВАРЬ 4-ТЕ

БИРГИ ПРОГРАММА

МОСКВАДАН

10.00—«Үе». Информастыг программа.
10.40—Эртенги гимнастика.
11.00—Мультфильмнер программазы: «Соок Ирей болгаш бора бөрү», «Өңнүктерин кайының даа тып ап боор сен».
11.30—Уругларга фильм. «Калле-шпионниктиң ужураларды».
12.35—«Төрээн чурт дугайында ыры».
13.15—Медээлер.
13.25—16.00—Чапсар.
16.00—Медээлер.
16.20—«Бистиң бажыңывыстың дүлгүүрү». Документалдыг фильм.
16.55—«Чурукчулар дугайында чугаалар». РСФСР-ниң улустуң чурукчузу О. Комов.
17.25—Мячиктиг хоккейге ССРЭ чемпионады «Динамо (Алма-Ата)— —«Волга» (Ульяновск). Алма-Атадан дамчыдылга.

КЫЗЫЛДАН

18.10—Телемедээлер.
18.25—Телемедээлер. (Орус дылга).
18.35—Чарлаалдар.

МОСКВАДАН

18.40—«Скиппи» 5-ки, 6-гы сериязы.
19.30—«Миллионнарның ленинчи университеди». Бүгү тала-биле сайзыраңгай кижиниң кижизидери.
20.00—«Шүлүктерни — уругларга».
20.15—«Бөгүнгү делегейде».
20.30—«Кижи болгаш хоойлу». Юридиктиг эртем доктору В. М. Савицкий эрттирер.
21.00—Бирманың национал байырлалы — Хамааржыппас чорук хүнүнге. Бирманың национал танцы ансамблиниң концерти.
21.35—«Фауст дугайында чугаа». Документалдыг фильм.
22.30—«Үе». Информастыг программа.
23.05—00.40 — «Шахеразада» деп фильм-концерт. Түңнелинде — медээлер.

ИЙИГИ ПРОГРАММА

МОСКВАДАН

18.10—«Кайда силер, горнистер!».

КЫЗЫЛДАН

18.40—«Кижи бүрүзүнүң надыы — бүгүдениң байлаа». Дамчыдылга.
19.00—Уругларга фильм.
19.30—20.50— «Румянцевтиң хереэ». Уран-чечек фильм.

ЭШТИРИНГЕ ӨӨРЕДИР

ССРЭ-ниң Сугга эштириниң федерациязының даргазы Делегейниң сугга эштириниң федерациязының медицина комитединиң президентизи З. П. Фирсованың 1974-75 чылдарда «Физкультура и спорт» журналга парлаттырган чүүлүнге мен база каттыжып, чаш кижини сугга эжиндирип өөредир талазы-биле бодумнуң бодалымны немээседим.

Төрүттүнге-ле 6—8 ай болгаш чаш уруглар сугга белен дүшпес болур. Бичии кижилерни сугже суп кииреpге, ол чайгаар-ла тыныжын тырттынып тар. Ооң мага-боду сугже кирбес, холдарын, буттарын ой-ойде дырлаңнадыр болганындан чаш кижи сугга дүшпес. Баштайгы дөрт айында чаш кижиниң сугжу чоруу аажок болур. Бир эвес ону моон соңгаар улам сайзырадыр болза, чаш кижини сугга эштип өөредири белен дээрзин чамдык чижектер бадыткаан. Ол дугайында З. П. Фирсованың чүүлүнде база тодаргай айыткан.

Чаш кижини сугга эжиндирер дугайында бодал 12—16 чыл мурнунда төрүттүнген. Москваның кушкультура институдунуң доозукчузу И. Чарковский 1962 чылда, төрүттүнге-ле 14 хонган уруун сугга эштиринге өөредип эгелээн. Каш-ла хонганда ол чаш кижи боду сугга салдап турар кылдыр өөренип берген.

1966 чылда Австралияның чурттакчылары Тиммерманс ашак-кадай 16 хонган кыс уруун эштиринге өөредип эгелээн. Ийи неделя эрткенде ол сугга 45 минута чедир туттунуп турар апарган, а дөрт айлыында ийи метр чедир эжиндире бээр болган. Шак ындыг өөредилгелер Токиода калбаа-биле нептерээн.

Үстүнде чугаалааныывыс ийи таварылга эскертиимейн эрте бербээн. Бодунуң хайгааралын Чарковский Москваның уруглар болгаш божудулга бажыңнарынга уламчылаан. Австри өг-бүлениң дуржулгазы АКШ-та, Японияда, Бельгияда, Францияда, Швецияда болгаш өске-даа чурттарда нептерээн. ГФР-де профессор К. Беткениң удуртулгазы-биле чаштарның бөлүк эмчилери чаштар эжиндирериниң Мюнхенде эртем-шинчилел институдунга 6 айдан 3 хар чедир назылыг бичиилерни тускай бассейннерге эжиндерип өөреткен. Сугга эштир талазы-биле кыс уруглар оолдардан оранчок ажыг дээрзин аңаа илерээн.

Бо институтта 1—2 харлыг уруглар сугже 1,5 метр ханылап кирип, ооң дүвүнден ойнаарактар уштуп турганнар. Оларны сураглыг шымныкчы Х. Бауэрмайстер хайгаарап турган. Бодунуң хайгааралының дугайында ол медицина комитединиң делегей конференциязынга илеткеп турган. Ол өөредилгени эрткен чаштар барык аарывас болгаш боттарының үе-чергелеринден дүрген өзүп, сайзыраар болган.

1974 чылдың октябрьда Барселонага ээлчеглиг конгресс болган. Аңаа Европаның, Азияның, Африканың, Латин Американың чамдык чурттарының ийи чүс хире төлээлери киржип, чаштарны сугга эштиринге өөредириниң эргежок чугулазын чугаалашканнар.

А. СВЕШНИКОВ,
медицина эртемнериниң доктору.

АГААР

Кыштың бир соок айларының бирээзи — декабрь эрте берген. Декабрь айны соок деп адап турганы-даа ол. Шынапла ол Тываның агаар-бойдузунуң аайы-биле алыр болза ийи дугаар соок ай. Ынчалза-даа ол айда бо удаада ындыг-ла кончуг соок болбаан. Соок дөртен градус чедип, дөртен бичии-ле ажып турган. Бир талазында быскан хар чаап турган болгаш ындыг болганы чадавас...

Январь — чылдың эң-не соок айы. Ынчалза-даа бо айда агаарның температуразы ортумаа-биле 25—33 градус соок болур. Январьның баштайгы беш хонуунда бичии булуттаашкынныг, хар чаар, а ийиги беш хонукта агаар эрыг болур болгаш улуг эвес хар чаар.

Бүдүн айның дургузунда хүндүс агаарның температуразы янзы-бүрү болур. Айның бирги чартыында 25—30, а ийиги чартыында 19—24 градус соор. Агаар дүне база янзы-бүрү болур. Январьның бирги чартыында агаарның температуразы дүне 35—40, а ийиги чартыында 26—31 градустан 35—40 градуска чедир чайгылар. Айның дургузунда агаарның эң-не бичии температуразы 25—30 градус болур.

Январьда хар 5—10 мм кылыннадыр чаар. Ай дургузунда кошкак хаттар хадыыр.

Н. ПАВЛОВА,
Кызылдың гидрометеобсерваториязының агрометеорологу.

ШАҢНАЛ—ПУТЕВКА

Онгу беш чылдың үшкү өөредилге чылын өөредилгеге болгаш хөй-нитти ажылдарынга чедиишкиннерлиг доозар деп хүлээлгени Кызылдың № 2 школазының өөреникчилери алган. Ынчангаш школаның бүгү класстарының, тус-тус өөреникчилерниң ортузунга социалистиг чарыш калбарган болгаш чарыштың шаңналы— Свердловск хоорайның туристер баазазынга клазы-биле барып дыштаныр эргени чедип алыр дээш школачылар кызымак белеткенгеннер.

Өөредилгениң ийиги улдуңунуң төнчүзүнде чарыштың түңнелин үндүрген болгаш эки өөредилгези, хөй-нитти ажылдарынга идепкейлиг киржилгези дээш 7 «б» классты (класстың удуртукчу башкызы А. К. Монгуш) тиилекчи кылдыр санаан. Ол класстың өөреникчилери болгаш 8 класстарның чамдык өөреникчилери Свердловск хоорайже ужудуп чорупкан. Олар эм турбаазада дыштанмышаан, Свердловск, Первоуральск хоорайларже экскурсиялап, хөй-хөй солун чүүлдерни көрүп, кышкы дыштанылгазын ажыктыг эрттирип турарлар.

М. КАЛЧАН.

СӨӨЛГҮ ҮЕДЕ СУЛАРААН

Кайда-ла корум-чурум шыңгыы болдур, ында күш-ажылдың бүдүрүкчүлүү бедик болур дээрзи билдингир. Ниитиниң корум-чурумун камгалаарынга улусчу дружинниктерниң ролю улуг. Ынчангаш маңаа «Ак-Туруг» совхозтуң Кызыл-Даг салбырында байдалды бижиир бодадым.

Бистиң суурда дружина штавы-даа тургустунган. Дружинниктер 50 ажыг кижи. Мурнунда чылдарда дружина штавы-даа идепкейлиг ажылдап, суурнуң корум-чурумунда эки турган. Дружинниктер байыр-чыскаалдарда, ниитилел хүннерде дежурныйлап кынче үнүп, кудумчуларга, ниитиниң черлеринге чурумну тудуп турган. К. Казак-оол, М. Маадыр-оол ышкаш идепкейлиг дружинниктер бар.

Сөөлгү үеде дружина штавының ажылы сулараан. Суурда арагалаар, кем-херек үүлгедир болгаш оор кылыр чоруктар көвүдээн. Бо чылын дөрт аар кем-херек үүлгедиишкини болганы бисте корум-чурумнуң сулараанын херечилеп турар. Ындыг кем-херекти үүлгеткен кижилер 30 хар иштинде аныяк кижилер, арагалаашкынның түңнелинде кем-херек үүлгеткен болуп турар. Ол кем-херекти үүлгеткен кижилер чогуур кезедигни алганнар. Ынчалза-даа эм-даа хулиганнаар, арагалаар, хөй-нитти черлеринге чуруун үрээр чоруктар бар. Чаңгыс чижек. Кино болуп турда бир эзирик оол кире халып келгеш, шимээрген-де эгелээн. Клубка олурган улустан ону оожургадып, томаартыр кижи чок, харын-даа дөгерези ажик аскында барганнар. Бир кижи кедээ Совет күүскомунуң даргазынче маңнаан, бирээзи дружина штавының даргазын дилеп ынай болган. А көрүкчүлер аразынга ол үеде дружинниктер база турган. Мындыг хулиганнардан дезерге, олар улам «маадыржып» өнемчиир болгай. Ынчангаш ниитиниң корум-чурум үрекчилерин көр-бээчеңнеп, билбээчеңнеп эрте бербейн, ол-ла черинге шынзылдирер ужурлуг.

Дружинниктерниң ажылының сулараанының ооң командири Шогжал Хүлер-оол мынчаар тайылбырлаар: «Удуртукчуларның талазындан, партия, комсомол организацияларының деткимче-дуза көргүс-тир. Чыскаал-байырлалдарда машина база бербес боор-дур. Дружинниктер дежурныйлаар өрээлээнде база келбестер. Кымда-даа дружинник шынзылга, херек демдээ чок, харын мээң бодумда безин чок» дээр болду.

Моон алгаш көөрге, Ш. Хүлер-оол бот-инициатива чок ажылдап, хөй-нитти даалганы тоомчага албайн турар-дыр. Оон ынай партия организациязы болгаш кедээ Совет күүскому дружина ажылының баксыраанын билир, көрүп турар хирезинде, ажылды сегидип, экижидер талазы-биле хемчег албайн, боттуг дуза чедирбейн турары элдеп. Ылангыя салбырда комсомол организациязы комсомолчуларны корум-чурум камгалаарынче ужурлуг. Комсомолчулар боттары эң идепкейлиг дружинниктер болур хүлээлгезин уттуп турары хомуданчыг.

Мында беш кижи составтыг эш хуузунуң суду тургустунган. Ажыл-херек оон-биле соксаан. Салбырда местком даргазы аныяк коммунист Сандан Анчимаа эш хуузунуң судунуң даргазы. Ол соңгуткан боордан башка ажыл кылбаан. Ажылды аайлап, кылдыр деп шенээн, сонуурган-даа көрбээн. Ол «соңгууруп соңгуп-ла каан чүве, ажылды канчаар кылыр ужу-бажын-даа билбес кижи дир мен. Бо талазы-биле семинар-даа болбас чүве-дир» деп база-ла хөй-нитти даалгазын тоомчага көрбейн турары ...

Ажыл-агыйда чедер, четпестерни чырыдарынга, мурнакчыларның арга-дуржулгазын нептередиринге хана солун чугула рольдуг дээрзин билир бис. Ол хиреде бисте хана-солун доктаамал үнмейн турар. Ол ышкаш корум-чурум үрекчилерни, арагачыларны, чалгааларны сойгалап, шугумчудээн «Крокодил», «Шагар-Ары», «Шырбыл» деп сатириктиг солуннарны база үндүрбейн турар.

Ынчангаш дружина болгаш эш хуузунуң судунуң ажылын сегидериниче чугле салбырның эвес, «Ак-Туруг» совхозтуң удуртукчулары кичээнгейни салыры чугула.

Ч. ТОВАРИЩТАЙ.

АГААР

Кызылдың агаар станциязының медээзин ёзугаар алырга бөгүн республикага шокар булуттаар, чагбас. Мурнуу-барыын чүк углаанышкынныг хаттың дүргени секундада 3—8 метр чедер. Агаарның температуразы барыын талакы районнарга—25—30, өске-арткаңнарынга 15—20 градус соок болур.

Кызылга эдир булуттаар, чагбас. Янзы-бүрү угланыышкынныг хаттың күжү кошкак. Агаарның температуразы 28—30 градус соор.

Редактор В. С. ШАРАВИН

КИНО

ЯНВАРЬ 4-ТЕ

«НАЙЫРАЛ»: «Камгаланыр хеп чок рыцарь» 9.30, «Өлүм садыгжылары» (Италия) 11.00, 13.50, 17.40, 20.30 шактарда.

«ПИОНЕР»: «Мурнуу чүктүң тачанказы» 10.00, 13.10, «Мана, шуүме» 11.45, 14.55, «Чайкалар маңаа ужуп келбээн» 16.40, 18.35, 20.30 шактарда.

«ВОСТОК»: «Джек кайгамчык чүүлдер чуртунда» 11.00, «Кардиналга удур дөрт» 13.00, 15.00, 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: «Долгап тур, эжиниң ажыт» 11.00, «Буураар чыгаан» 15.00, 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

Самагалдай суурнуң мал хүлээп алыр пунктузунга 1978 чылдың октябрь 18-те Каадыр-оол Чоодуевич Суван-оолдуң инек сатпаан 560 рубль 33 копеек түңнүг, № 990173 квитанциязы читкен. Ук документини күш чок деп санаар.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: индекс 667000

Кызыл, Щетинкин-Кравченко кудумчузу, бажың № 3. ТЕЛЕФОННАРЫ: Редакторнуң 2-21-63, редакторнуң оралакчызының 2-35-24, 2-31-75, харыысалгалыг секретарьның 2-23-35, секретариаттың 2-23-35, партийжи амыдырал болгаш совет тургузуг килдизиниң 2-37-13, пропаганда килдизиниң 2-31-75, культура килдизиниң 2-23-54, кодээ ажыл-агый килдизиниң 2-21-47, үлетүр килдизиниң 2-22-64, чагаа килдизиниң 2-41-27, информация килдизиниң 2-20-60, корректорларның 2-27-41, бухгалтерияның 2-12-45, солун келбейн барганда 2-32-75 телефонче долгаар.

Тираж 17531. Чагыг № 2780.

СОЛУН НЕДЕЛЯДА 6 КАТАП ҮНЕР

Тыва АССР-ның Министрлер Чөвүлелиниң Ном үндүрер чер, полиграфия болгаш ном садыының талазы-биле эргелелиниң типографиязы (Кызыл, Щетинкин болгаш Кравченко кудумчузу, бажың № 1). ТС—00008.

Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 4 (10901) | 1979 чылдың январь 5, пятница | 1925 чылда үндезилеттинген | Өртээ 2 коп.

ӨҢНУКТЕРНИҢ БАЙЫРЛАЛЫ

Совет Эвилелинде совет-куба найыралдың айы уламчылап турар. Москвада, Ленинградта, Киевте, Новосибирскиде, Кишиневта митингилер, хөй-ниитиниң хуралдары, найырал кежээлери эртип турар. Совет кижилер СЭКП биле Кубаның Компартиязының аразында, ийи чурттуң болгаш улустарының аразында найыралдың болгаш кады ажылдажылганың хөгжүп турарынга чүректиң ханызындан өөрүп турар. Олар куба өңнүктерин байырлал-биле, куба революциязының 20 чыл болганы-биле байыр чедирип, оларга чаа күш-ажылдыг чедиишкиннерни күзеп, тайбың болгаш улустарның амыдырал чок чоруу дээш демиселге социалистиг Кубаның салымышкынын бедик-биле үнелеп көрүп турар.

(СЭТА).

ТӨЛЕПТИГЛЕРГЕ ЧОННУҢ БҮЗҮРЕЛИ

Ажылчы чоннарның соңгулда мурнунуң хуралдары совет улустуң Коммунистиг партияны долгандыр улам сырый каттыжылышкынының болгаш чаңгыс эвиниң байдалдарында эртип турар. Тыва АССР-ниң ажыл-ишчилери, бүгү совет улус-биле бир дөмей, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң депутаттарының кандидаттарынга СЭКП-ниң база Совет күрүнениң удуртукчуларын бир үн-биле адап турар.

Депутаттарның кандидаттарын дешшидер хары-салгалыг болгаш чугула ажы бистиң республикада үргүлчүлеп турар.

БАРЫЫН-ХЕМЧИК

Ажылчын хоорай Ак-Довурактың даг-дүгү арыглаар фабриказының кызыл-булуңунга дүүн дүъш үезинде ажылчыннар болгаш инженер-техниктиг ажылдакчылар чыглып келген. ССРЭ-ниң Дээди Совединиң оңгу чыжының депутаттарының кандидаттарын дешшидер талазы-биле коллектив кежигүннерниң хуралын фабрикада партком секретары Х. Ч. Сарыглар ажыткан.

«Тыва даг-дүгү» тудуг эргелелиниң парткомунун секретары В. А. Бакулин хуралга чүве чугаалааш, ССРЭ-ниң чаа Конституциязын хүлээп алганының соонда бир дугаар эртер соңгулдаларга белеткел ажылының районнуң ажыл-агыйларында, комбинаттың болгаш өске-даа черлерниң бүдүрүлге коллективтеринде хүн келген тудум калбарып, кижи бүрүзүн күш-ажылчы чаа-чаа чедиишкиннерже сорук киирип турарын демдеглээн.

— Совет эрге-чагырганың дээди органынга болур соңгулдаларга уткуштур социалистиг чарышты калбартып тургаш, бирги кварталдың планын ажыр күүседирин чедип алыры—бистиң хүлээлгевис—деп, В. А. Бакулин чугаалаан.

Фабрикада дериг-херекселдер машинизи, комбинаттың хоочун ажылчыннарының бирээзи Б. К. Ооржак сөс алгаш:

— Бистиң партиявыс болгаш чазаавыс Совет Эвилелиниң аңы-дүңма улустарының амыдырал - чурттаалгазын улам экижидер, культуразын бедидер дээш доктаамал сагыш салып турар. Оон тодаргай чижээн бистиң хоорайывыстың амыдыралындан көрүп болур. Партиявыска, чазаавыска долу бүзүрээр болгаш оларның боттандырып турары иштики база даштыкы политиказын бүрүнү-биле деткип турар бис. Барыын-Хемчиктиң № 469 соңгулда округунуң талазы-биле ССРЭ-ниң Дээди Совединиң депутадының кандидадынга хоочун партия болгаш күрүне ажылдакчызы эш Михаил Андреевич Сусловту дешшидер деп саналдыг мен. Бо саналды деткиириңер бүгү эшиңерни кыйгырдым—дээн.

Руда артынчызы сөөртүр транспорт цегиниң начальниги В. А. Давыдов Б. К. Ооржактың саналын деткиишаан:

— Барыын-Хемчиктиң № 649 соңгулда округунуң талазы-биле ССРЭ-ниң Дээди Совединиң депутадының кандидадынга фабриканың бедик сорттуг руда болбаазырадыр цегиниң регулировщиги, комсомолчу Николай Очурович Сарыгларны дешшидерин саналдап тур мен. Күрүнениң болгаш хөй-ниитиниң ажыл-херээн эргелеп башкарарынга ашыктарны калбаа-биле киириштирерин ССРЭ-ниң чаа Конституциязы магадылаан. Комбинатта комсомол комитединиң бюро кежигүнү, беш чылдың үш чылдарының планын хуусаа бетинде күүседкен мурнакчы ажылчын Николай Очурович Сарыглар бистиң идегеливисти бүзүредип шыдаар — деп, ол чугаалаан.

Бо саналдарны электрослесарьлар бригадазының бригадири П. А. Жиганов, ВЛКСМ комитединиң секретары В. В. Овчинников, руда болбаазырадыр цехте комсомол организациязының секретары Т. И. Шмуракина, цех оператору К. Ч. Монгуш, комбинаттың директору В. А. Ухов олар бир эп-сеткилдиг деткээн.

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Националдар Совединге Барыын-Хемчиктиң № 649 соңгулда округунуң талазы-биле депутаттарның кандидаттарынга **Михаил Андреевич Сусловту, Николай Очурович Сарыгларны** дешшидер деп доктаалды хуралдың киржикчилери бир үн-биле хүлээп алган.

• • •

Ол-ла хүн Барыын-Хемчик районнуң «Барлык» совхозунуң ажыл-ишчилериниң соңгулда мурнунуң хуралы болуп эрткен. Барыын-Хемчиктиң № 469 соңгулда округунуң талазы-биле ССРЭ-ниң Дээди Совединиң депутаттарынга кандидаттар дешшидериниң хуралын партком секретары А. Б. Саая ажыткаш, СЭКП ТК-ның июль болгаш ноябрь (1978 чыл) Пленумнарының шиитпирлерин амыдыралга боттандырар дээш совхоз ажылчыннарының канчаар ажылдап турарының дугайын чугаалаан.

— Күрүне эрге-чагыргазының дээди органынга депутаттарның кандидаттарын дешшидер аас-кежиктиг болгандыр бис, эштер. Бо улуг идегелди кыннзыдар дээш улам күженишкинниг ажылдаар ужуралыг бис. ССРЭ-ниң Дээди Совединиң депутадының кандидадынга СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, СЭКП ТК-ның секретары Михаил Андреевич Сусловту дешшидерин саналдап тур мен— деп, ол чугаалаан.

Совхозтуң кол агроному Х. Б. Куулар саналынга мынча деп чугаалаан:

— Соңгулдаларга белеткел үезинде социалистиг чарышты калбартып тургаш, мал кыштаглаашкынын организастыг эрттирери, часкы хову ажылдарынга бүгү талалыг белеткенири бистиң хүлээлгевис болур. СЭКП ТК-ның соолгу Пленумнарының шиитпирлерин амыдыралга боттандырарынга

эү болунуң үлүг-хуузун киириштирер ужуралыг. Бистиң соңгулда округувустуң талазы-биле ССРЭ-ниң Дээди Совединиң депутадының кандидадынга Ак-Довурактың даг-дүгү ажылдап кылыр комбинадының ажылчыны Николай Очурович Сарыгларны дешшидерин саналдадым.

Үстүнде саналдарны Адыр-Мажалык сүт-бараан фермазының эргелекчизи Х. Д. Хертек, совхоз директору Ч. Х. Дожулаа олар бир эп-сеткилдиг деткээн.

Хуралдың киржикчилери Барыын-Хемчиктиң № 649 соңгулда округундан ССРЭ-ниң Дээди Совединиң депутаттарының кандидаттарынга **Михаил Андреевич Сусловту** болгаш **Николай Очурович Сарыгларны** дешшидер деп доктаалды хүлээп алган.

БУЗУЛБАС ЭПТИҢ КАНДИДАТТАРЫ

Совет улус ССРЭ-ниң Дээди Совединиң депутаттарының кандидаттарынга коммунистерниң болгаш партия кежигүннери эвестерниң бузулбас эвиниң эң дээре төлээлекчилерин дешшидип турар. Чуртта соңгулда мурнунуң хуралдары политиктиг бедик идепкейниң байдалында эртип турар.

«Киров заводу» болгаш Карл Маркс аттыг бүдүрүлге каттыжылышкыннарының коллективтери, М. И. Калинин аттыг политехниктиг институттуң студентилери болгаш башкылары Ленинград хоорайның соңгулда округунуң талазы-биле ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Националдар Совединге депутаттарның кандидаттарынга СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы **Леонид Ильич Брежневти** болгаш «Киров заводу» каттыжылышкында вальцовщик, Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры **Иван Яковлевич Прокофьевти** дешшиткен.

Даг-Алтай автономнуг областа Онгудай районнуң Карл Маркс аттыг колхозунуң ажыл-ишчилери Онгудай соңгулда округунуң талазы-биле Националдар Совединге депутаттарның кандидаттарынга СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы **Алексей Николаевич Косыгинни** болгаш колхозтуң дээре хойжузу, комсомолчу **Роза Яковлевна Кохоеваны** дешшиткеннер.

Биробиджанда трансформатор заводунуң коллективи Биробиджанның соңгулда округунуң талазы-биле ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Националдар Совединге депутаттарның кандидаттарынга СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, ССРЭ-ниң камгалал министри, Совет Эвилелиниң Маршалы **Дмитрий Федорович Устиновту** болгаш ук бүдүрүлгениң ажылдакчызы **Рахиль Гидальевна Геллерни** дешшиткен.

Бүрүнениң № 23 подшипник заводунуң коллективи Вологодтуң соңгулда округунуң талазы-биле ССРЭ-ниң Дээди Совединиң депутаттарының кандидаттарынга СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы **Леонид Ильич Брежневти** болгаш ук заводта эдекчилер бригадири **Станислав Александрович Котинни** чаңгыс үн-биле дешшиткеннер.

Шадринде автоагрегат заводунуң, «Свердлов» совхозтуң болгаш «Бурунгаар» колхозтуң коллективтери Шадринниң соңгулда округунуң талазы-биле ССРЭ-ниң Дээди Совединиң депутадының кандидадынга СЭКП-ниң Төп ревизия комиссиязының даргазы **Геннадий Федорович Сизовту** чаңгыс үн-биле дешшиткеннер.

Саратов областа Совет районнуң «Октябрь 40 чылы» колхозтуң ажыл-ишчилери Ершовтуң соңгулда округунуң талазы-биле ССРЭ-ниң Дээди Совединиң депутаттарының кандидаттарынга СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, СЭКП ТК-ның секретары **Константин Устинович Черненкону** болгаш колхозта машиналыг саалда операторну **Любовь Петровна Ельчинаны** дешшиткен.

Чернигов областа Прилук районнуң «Октябрьның 10 чылы» колхозунга соңгулда мурнунуң хуралы болган. Оон киржикчилери Прилук соңгулда округунуң талазы-биле ССРЭ-ниң Дээди Совединиң депутаттарының кандидаттарынга СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы **Леонид Ильич Брежневти** болгаш колхозтуң саанчызы **Анна Денисовна Довженкону** дешшиткеннер.

Электроннуг микроскоптар бүдүрер талазы-биле Сумскиде ВЛКСМ-ниң 50 чылы аттыг заводтуң ажылчыннары, инженерлери болгаш техниктери Сумскиниң соңгулда округунуң талазы-биле ССРЭ-ниң Дээди Совединиң депутаттарының кандидаттарынга СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, СЭКП ТК-ның секретары **Андрей Павлович Кириленкону** болгаш радиоаппаратура эдекчизи, комсомолчу **Любовь Александровна Бондаренкону** дешшиткен.

Чөөн Казахстан областа «Айнабулак» совхозтуң болгаш Жданов аттыг колхозтуң коллективтери Зыряновтуң соңгулда округунуң талазы-биле ССРЭ-ниң Дээди Совединиң депутаттарының кандидаттарынга СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, Казахстанның Компартиязының ТК-ның бирги секретары **Динмухамед Ахмедович Кунаевти** болгаш «Айнабулак» совхозтуң мал фермазының ажылдакчызы **Кулпаш Шаиеновту** дешшиткен.

Каунаста Ф. Э. Дзержинский аттыг станок тудуг заводунуң коллективи Каунастың Ленин соңгулда округунуң талазы-биле ССРЭ-ниң Дээди Совединиң депутаттарының кандидаттарынга СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы **Леонид Ильич Брежневти** болгаш заводта слесарь-эдекчилер бригадири, Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры **Юозас-Антанас Стасевич Синорскисти** дешшиткен.

Вильнюс районда «Пяргале» колхозтуң колхозчулары Вильнюстуң Кедаэ соңгулда округунуң талазы-биле ССРЭ-ниң Дээди Совединиң депутаттарының кандидаттарынга СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, СЭКП ТК-ның секретары **Михаил Андреевич Сусловту**, колхозтуң тракторизи **Стефания Стефановна Сержантовичини** дешшиткен.

Молдавияда Кагульдуң гидромелиорация совхоз-техникумунуң коллективи СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы **Леонид Ильич Брежневти** болгаш мастер **Мария Алексеевна Гимпуну** Дээди Советтиң депутаттарының кандидаттарынга чаңгыс үн-биле дешшиткеннер. Молдавияның Компартиязының ТК-ның бирги секретары **Иван Иванович Бодюл** ССРЭ-ниң Дээди Совединиң депутадының кандидадынга база дешшиттирген.

Риганың вагон-тудуг заводунуң коллективи ССРЭ-ниң Дээди Совединиң депутадының кандидадынга Латвияның Компартиязының ТК-ның бирги секретары **Август Эдуардович Воссту** дешшиткен.

Кыргыс ССР-де ССРЭ-ниң 50 чылы аттыг прибор-тудуг заводунуң коллективи Дээди Советтиң депутаттарының кандидаттарынга СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы **Леонид Ильич Брежневти**, монтажчы **Галина Гавриловна Коваленкону** дешшиткен.

Нарын областа ССРЭ-ниң 50 чылы аттыг колхозтуң ажыл-ишчилери Дээди Советтиң депутаттарының кандидаттарынга СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы **Алексей Николаевич Косыгинни** болгаш хойжу **Орозакуи Мамбетакуновту** дешшиткен.

(СЭТА).

СЭКП-ниң аграр политиказы— боттанышкында

КУШ ЭЪДИНИҢ ФАБРИКАЗЫ

Новочебоксарының куш фабриказы — Чуваш АССР-де куш эъди бүдүрериниң эң улуг бүдүрүлгези болур. Амгы үеде ында чаа бүдүрүлге күчүлерин ажыглалга киирген, ынчангаш ол чылда-ла үш миллион хире дагааны эътке өстүрер аргалыг апарган. Дагааларны автоматчыткан цехтерде азырап турар. Чаңгыс оператор-ла 20—25 муң дагаа оолдарын улгаттыр азыраар кылдыр бүгү ажылдарны механизастаан.

— Бройлерлерни азыраары кончуг ажыктыг. Чүге дээрге бир кыс дагаа чылда 200 чедир чуурганы бээр болгай. Оларны чазылдыргаш, эътке херекгээри-биле азыраарга сес—төс ай болгаш-ла белен продукция болу бээр—деп, ССРЭ-ниң куш азыраар үлетпүрүнүң начальнигиниң оралакчызы В. Анненков чугаалап турар.

Экй шынарлыг куш эдин бүдүрерин бистиң чуртувуста үлетпүр аргазынче калбаа-биле шилчидип эгелээн. Куш азыраар үлетпүрүн системазында 140 ажыг улуг бүдүрүлге бар. Оларның аразындан Латвияда «Кекава» дээр куш фабриказы эки көргүзүглерни чедип ап турар. Эрткен чылын бо коллектив садыг четкизинче 4 миллион ажыг семиртип азыраан дагааны чорутан. Москва областың Петлин, Ставропольениң «Пештаугорец», Красноярск крайның Березовск куш фабрикалары планныг онаалдаларын, бедиткен хүлээлгелерин доктаамал ажыр күүседип келген.

СЭКП ТК-ның июль болгаш ноябрь Пленумнары (1978 чыл) эът угланышкынныг куш ажылын хөгжүдерин онзалап айыткан. Партия болгаш чазактың шиитпирлерин амыдыралга боттандырар дээш бо адырның ажылдакчылары чаа-чаа бүдүрүлге күчүлерин ажыглалга киирип турар. Куш ажылы Россия Федерациязында, Украинада, Белоруссияда дүрген темпи-биле хөгжүп орар.

Чоокку чылдарда Ростов областа чылда 24 миллион куш азыраар улуг фабрика ажыглалга кирер.

А. ЩЕРБАКОВ,
СЭТА-ның корр.

ДЕЛЕГАТ

Анфиса Адыя ортумак школаны доозкан соонда хойжуларга сакманщиктеп, дузалакчылары боол ажылдап турган. Оон соонда Оюн-оол Тумат-биле өг-бүле туткаш, бир кодан хураган хүлээп алган. Кадарган кодан малы онча-мейди чыл ашкылаан. Эрткен чылын оларның хураганнары төрүүр тогдулар кылдыр бекен. Аныяк малчыннар чайын боттары 15 тонна сигенни кезип белеткээш, кыштаанда сөөртүп чедирип алган. Кыштагда 5 тонна көк сула база бар. Улуг хойларның-даа, чаш хураганнарның-даа кажааларын септеп, чылыглап, иштин чугайлаан.

Кызымаккай малчыннар — Оюн-оол Тумат биле Анфиса Адыя төрүүр 100 хойдан 90 хураганны камгалап, бир хойдан 2,2 кг дүктү кыргып алыр хүлээлгени алганнар.

Оларның кайызы-даа аныяк коммунистер болгаш, хөй-ниити ажылдарынга идепкейлиг киржип, боттарының арга-дуржулгазын чүткүлдүг-биле бедидип турар. Практиктиг ажыл-амыдыралындан билип алган чүүлдерни бригаданың малчыннарының хуралдарынга чугаалап, өскелерден боттары база өөренип ап турарлар. Оон аңгыда солун, сеткүүлдерни база хөйү-биле чагыдып алган, оон хөй

Ылангыя А. Адыя аныяктарны хой ажылынче хаара тудар дугайында айтырыгны деткип, аныяк эш-өөрүнүң аразынга суртаал ажылын чорудуп турар. Анфиса Тюлюшовна оңгу беш чылдың бирги, ийиги чылдарында «Социалистиг чарыштың тиилекчизи» деп хөрек демдээ-биле уламчылыр шаңнаткылаан.

Эрес-шудургу күш-ажылы дээш А. Адыяга коммунистер улуг идегелди көргүзүп, партияның XVII Тыва область конференциязының делегадынга ону соңгаан.

Н. ДАМДЫН.
Өвүр район, «Торгалыг» совхоз.

Кичээнгейге алыңар—чаа чүүл

КАҢМЫЫЛ — МАЛ ЧЕМИ

Эрткен чылын агаар-бойдустуң байдалы берге болганындан ниитиниң малынга чем белеткели база берге болган. Улуг-Хем районда «Ак-Дуруг» совхоз 3700 тонна сиген белеткээр планын чүгле 34,7 хуу, силосту 16, сенажты 17 хуу күүсеткеш, даалгазын оранчок чедирбээн. Ажыл-агыйның удуртукчулары, специалистери ол бүгүнү өөренип көргеш, иштики курлавырларны ажыглап, малды менди кыш ажырарының бүгү аргаларын дилеп, каңмыылды мал чеми кылдыр ажыглаарын херек кырынга шенеп көөрүн шиитпирлээн.

Совхозтуң хову-шөлдеринде каңмыылды дырбааш-биле белүп, ол-ла черинге пресстээш, совхоз төвүнден ырак эвесте Чаш-Тал фермазынга сөөртүп чедиргеш, аңаа хээндектээш, чарба-биле холуп ылбырадыр хайындыргаш, силос-биле нады бода малга бээрге, ол кончуг эки шынарлыг чем болган. Ону белеткээриниң технологиязы ол-ла, ында берге чүве чок. Инектер саваң-биле холаан силосту азы чарбага бодаарга, ону эки чиири илерээн. Ынчангаш ферманың инектериниң сүткүрү бедип эгелээн.

Ол шенелде эки түңнелдерни бергенин өөренип көргеш, совхозтуң дирекциязы каңмыыл белетиээр тускай бригаданы тургускан. Саваңны Саян артындан сөөртүп ап турар, а оон шүүдели кончуг улуг. Оон сөөртүп экелген бир тонна саваңның бот-үнези 100 рубль чедип турар. Ынчангаш улуг шүүдел үндүрбези-биле совхозтуң специалистери хову-шөлдеринде чыдар каңмыылды мал чеми кылдыр белеткеп эгелээни ол.

Каңмыыл белеткээр бригаданы СЭКП кежигүнүнге кандидат, тракторист Шөпүр-оол Даваа удуртуп турар. Бригаданың составында алды кижи кирген. Оларда бөлер дырбааш, тырып, боодалдаар пресс, сөөртүр волокушка бар.

Мал чеми белеткекчилериниң ажыл-ижи-биле таныжып көөр дээш, оларның ажылдап турар чери—Аймырлыгже хаптывыс. Аңаа чедип келиривиске ажыл-иш хайнышкынныг чорул тур. «Т-25» тракторда кошкан дырбааш-биле оон тракторизи кыйыг, оңгар черлерде чыылган каңмыылды белгеш, пресске эгиреп тэп турар (адаанда солагай талазында чурукта). Ол чугула ажылды совхозтуң хоочун механизаторларының бирээзи Санчы Дамбага (адаанда оң талазында чурукта) дааскан. Ол хүн бүрүнүң планныг онаалдазын 130—140 хуу күүседип турар. Пресстээр тракторнуң башкарыкчызы, бригаданың удуртукчузу Шөпүр-оол Даваа-биле ужуражып, бригаданың ажыл-ижин сонуургаарывыска ол мынчаар харыылады:

— Мооң мурнунда чылдарда мал чеми кылдыр каңмыылды белеткеп турган эвес, ынчангаш баштайгы үеде ажылывыс шуудап чадаан. Оон соонда ону пресстээриниң уг-шиин биле бердивис. Бо хүннерде ажыл шалыпкын чоруп тур. Пресстe ажылдап турар Бавуу Бүрбүжап, Сергей Дугур олар (үстүнде чурукта) боттарының дааңган ажылын эки кылып турарлар. Тракторист Александр Сундуй (ортузунда чурукта) база мурнакчыларның одуруунда кирген. Бо ховудан 100 тонна каңмыылды белеткээр деп бедиткен социалистиг хүлээлгени алган бис. Ам 50 тоннаны белеткеп алдывыс.

Шынап-ла ак-дуругжуларның мал чеминиң база бир курлавырын тып, каңмыыл белеткеп турарын республиканың өске-даа ажыл-агыйлары ажыглаар болза чогуур. Ону мал чеми четчир үеде малдың адаанга дөжээр кылдыр-даа белеткеп ап болур. Каңмыыл дээрге, кайы-даа ажыл-агыйның шөлдеринде хөй болгай.

В. ЧАДАМБА,
«Шынның» тускай корр.

ДЫҢНАДЫГ

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң оңгу чыжының Эвилел Совединге Тыва АССР-ниң № 392 соңгулда округунуң округ соңгулда комиссиязы Кызыл хоорайда Ленин кудумчузунда 32 дугаар бажыңда III каътта турар. Телефоннары 2-34-00, 2-34-25.

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң оңгу чыжының Националдар Совединге Тыва АССР-ден соңгулда комиссиязы Кызыл хоорайда Ленин кудумчузунда 32 дугаар бажыңда II каътта турар. Телефоннары 2-31-26, 2-36-53.

СЭКП ТӨП КОМИТЕДИНДЕН, ССРЭ-НИҢ ДЭЭДИ СОВЕДИНИҢ ПРЕЗИДИУМУНДАН БОЛГАШ ССРЭ-НИҢ МИНИСТРЛЕР ЧӨВҮЛЕЛИНДЕН

1979 чылдың январь 4-те 73 харлыында СЭКП ТК-ның кежигүнү, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң депутады, Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры, ССРЭ-ниң мелиорация болгаш суг ажыл-агыйының министри Евгений Евгеньевич **Алексеевскийниң** мөчээнин ханы кажыыдал-биле СЭКП Төп Комитеди, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиуму болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлели дыңнадып тур.

СЭКП ТӨП КОМИТЕДИ | **ССРЭ-НИҢ ДЭЭДИ СОВЕДИНИҢ ПРЕЗИДИУМУ.** | **ССРЭ-НИҢ МИНИСТРЛЕР ЧӨВҮЛЕЛИ.**

ХУУСААЗЫНДА КҮҮСЕДИР

ССРЭ-де улус депутаттарының Советтериниң депутаттарының эрге-хүлээлгелериниң дугайында Совет Социалистиг Республикалар Эвилелиниң Хоойлузунуң чедиги чүүлүнде: «Депутат соңгукчуларның чагыгларын күүседириниче чонну организастаарынга болгаш ол чагыгларны бүдүрүлгеге, албан черлериниң, организацияларның боттандырарын контрольдаарынга киржир, чагыгларны амыдыралга боттандырарын чедип алыр»—деп бижип турар.

Үк Хоойлуну удуртулга болдурбушаан, Барыын-Хемчик районнуң кодээ, суур, хоорай болгаш район Советтери 1977 чылдың июньда болуп эрткен чер-чер Советтериниң соңгулдаларының соон дарый соңгукчуларның чагыгларын амыдыралга боттандырар талазы-биле организастыг хемчеглерни ажылдап кылгаш, сессияларга 163 чагыгларны күүседири-биле бадылаан. Ооң иштинде район Совединиң талазы-биле 42, Ак-Довурак хоорай Совединге 17, Кызыл-Мажалык суур Совединге 19, кодээ Советтерге 85 чагыгларны күүседир талазы-биле хемчеглер бадылаттынган.

Соңгукчуларның ол чагыгларын күүседир талазы-биле Советтерниң күүсекчи комитеттери, оларның депутаттары, албан организация черлериниң удуртукчулары чогуур хемчеглерни ап чорутканындан эрткен чылдың декабрьда байдал-биле алырга, ниити чагыглардан 122-зи ыйикке, азы 71 хуузу күүсеттинген болуп турар. Моон түңнелинде районнуң девискээринде социал-культура тургузуушкунунуң, чурттакчылыг суурларны чаагайжыдарының, ниитиниң корум-чурумун камгалаарының талазы-биле чамдык айтырыглар шиитпирлеттинген.

Советтер амыдыралы

Кызыл-Мажалык суурда ниитизи-биле 3870 дөрбелчин метр кудумчуларны асфальтылаан. Набережная, Мир кудумчуларында 3 чаа кудуктарны кылган. Кызыл-Мажалык суур Совединиң депутаттар бөлүүнүң инициативазы-биле 37, 38 дугаар округтарының девискээринге бөдүүн хевириниң спорт шөлчүгежин соңгукчуларның чагыын ёзугаар кылгаш, ажыглалда киирген. «Шекпээр» совхозтуң Суг-Кажаа сүт-бараан фермазынга 400 баш инек кирер механизастаттынган инек кажаазын ажыглалда киирген. Ак-Довурак хоорай, район төвү Кызыл-Мажалык суур-биле Бижиктиг-Хая суурже автобустуң дөрт маршрудун ажыткан. Бо чылдың сентябрь айда Аксы-Барлык кодээ Советтиң күүскомунуң бажының ажыглалда киирген болгаш ол-ла суурда кижи эмнелгезиниң пунктузу бажың-биле хандыртынган. «Барлык» совхозтуң Хөндэлең салбырының Кызыл-Тайгада ажылдап, чурттап турар малчыннары чайгы үеде Алаш хемни ындай-бээр кежер хеме тургузарын совхозтуң директору шиитпирлеп турар.

Ак-Довурак хоорайда уруглар садчыгаштарының чанында шөлчүгештерни коруштуг дерип кылгылаан. В. И. Ленин, Шоссейная, Асбестовая кудумчуларны кобра хевириниң лампочкалары-биле чырыдып кылган. Автобустар доктаар черлерни чаартып кылгылаан. Ак-Довурак хоорай Совединиң депутаттары И. Чижик, Ф. Клёнов, Э. Ярумбовичус олар боттарының округтарының девискээринге чагыгларны күүседир дээш албан организациялар удуртукчуларынга айтырыгларны тургузуп, хөй-ниитини, чонну мобилизастаар талазы-биле депутат хүлээлгелерин эки күүседип турарлар. Хоорай иштиниң оруктарының, автобус доктаар черлериниң септелгези, хоорайның чаагайжыдылга айтырыглары депутаттарның кичээңгейинде турар.

Соңгукчуларның чагыгларын амыдыралга боттандырганының түңнелинде районнуң чурттакчылыг кодээ суурларында 13 чаа кудуктарны кылганын, эрги 29 хире кудуктарны септээнин, суурларны чаагайжыдар ажылдар хөйү-биле чоруттунуп турарын айтыр херек.

Бо ажылдар-биле чергелештир ниитиниң корум-чурумун камгалаар айтырыглар база-ла соңгукчуларның чагыгларын ёзугаар Советтерниң, күүскомнарның кичээңгейиниң төвүнде турар. Бо талазы-биле коскү ажылдарны Шекпээр кодээ Советтиң күүскому ап келген. Барлык кодээ Советтиң депутады Александра Долума ниитиниң корум-чурумун камгалаар дээш эң идепкейлиг дружинник, хөй-ниитичи болуп турар. Ол депутат кодээ Советтиң күүскомунуң мурнунга айтырыгларны үргүлчү тургузуп, корум-чурум үрекчилерин, төлеп чоктарны хөй-ниитиниң мурнунга, хурал-суглаага үргүлчү тургузуп, чогуур хемчеглерни ап чорудуп турар.

Соңгукчуларның чагыгларын күүседир дээш база оларның канчаар күүсеттинип турарының дугайында кодээ, хоорай, суур Советтери сессияларга, депутаттарга дыңнадыышкыннарны кылып, бо айтырыгларны күүском хуралдарынга удаа-дараа чугаалажып турар. Чижээ, бо дугайында айтырыгларны бо чылын Аксы-Барлык, Эрги-Барлык кодээ Советтериниң сессияларынга чугаалашкан.

Кылдынган ажылдар-биле чергелештир чагыглар-биле ажылда шиитпирлеттинмээн айтырыглар ам-даа хөй, мооң ужурунда районнуң чер-чер Советтериниң күүскомнарының мурнунда улуг сорулгалар туруп турар. Хамыктың мурнунда ам-даа күүсеттинмейн турар болгаш күүселдеде турар чагыгларны Совет бүрүзү база катап ылавылааш, оларның күүседикчилеринден негелдени күштелдирер херек. Оон-биле кады соңгукчулар чагыгларының күүселдезин дээш ажылче улус депутаттарын, активчилерни болгаш чурттакчыларны калбаа-биле киириштирерин Советтерниң күүскомнары улам калбартыр ужурлуг. Ажылды ынчаар организастап тургаш, районнуң чер-чер Советтериниң улус депутаттарынга соңгукчуларның киирген чагыгларын күүсекчи комитеттер чогуур хуусаазында боттандырар хүлээлгелиг.

М. ХЕРТЕК,
Барыын-Хемчик райкүүскомунуң секретары.

УКРАИН ССР. «Красноармейскуголь» каттыжыышкынының «Украина» деп шахтазы—республикада эң улугларының бирээзи. Украинаның Россияга каттышканының 325 чыл оюн төлептиг уткуур дээш социалистиг чарыш үезинде олар пландан ажыр 100 муң тонна хөмүр-дашты каскан.

ЧУРУКТА: чаа участоктуң мурнакчы шахтёрлары шахтаже кирериниң мурнунда.

Л. САМСОНОВТУҢ фотозу.
(СЭТА-ның фотохрониказы).

Херээженнер чөвүлелдеринде

ОТЧЁДУН КЫЛГАН

Херээженнер ортузунга идей-политиктиг, күш-ажылчы болгаш аажы-чаң кижизидилгезин Моңгун-Тайга районнуң херээженнер чөвүлели ээлеп алгаш ажыткан. Ылаңгыя күш-ажылчы коллективтерниң болгаш херээженнерниң кижи бүрүзүнге чедир ажылды чорудуп, агиткартиралар болгаш агитбөлүктер аразынга социалистиг чарышты организастааның түңнелинде чамдык эки түңнелдерни чедип ап турар. Бо дугайын районнуң херээженнер чөвүлелдериниң төлээлекчилериниң отчёт-соңгулдалыг хуралынга чоокта чаа демдеглээн.

Дыка хөй коллективтер, мурнакчылар оңгу беш чылдың үш чылдарының планнарын ССРЭ-ниң чаа Конституциязының бир чыл оюнда күүсеткилээн. Оларның аразында районнуң чоннуң амыдырал хандырылга комбинадында даараныкчылар салбыры (удуртукчузу коммунист Л. Серен), тудуг-септелге участогунуң штукатур-малярлар бригадазы (бригадири аныяк коммунист Н. Делгер-оол), «Мөген-Бүрен» совхозтуң хойжулары Б. Иргит, И. Бараан, «Малчын» совхозтуң хойжузу О. Чыпсын, район төвүнде үлетпүр барааннар садыы (эргелекчизи Д. Чанзан) база бар.

Моңгун-Тайга районнуң коллективи районнуң бүдүрүлгелериниң аразында калбарган социалистиг чарышка эрткен чылдың он бир айларында тиилекчи болуп, партия райкомунуң болгаш райкүүскомунуң шилчиир Кызыл тугун бызыы-биле тудуп турар. Ында херээженнер чөвүлели коллективтиң ажыл-ишчилериниң ортузунга организакчы болгаш кижизидилге ажылын ээлеп идепкейжидип, чедиишкиннерни чедип алырынга улуун киирген.

Ол ышкаш «Малчын» совхозтуң Мугурда № 4 хойжу бригадада херээженнер чөвүлели (даргазы Ч. Серин) 1977—1978 чылдарның кыжынында малды хур-чаагай кыш ажырар дээш социалистиг чарышка районга бирги черни алган. Республиканың хойжу бригадаларының аразында чарышка база шаңналдыг черни ээлээн.

Ынчалза-даа районнуң херээженнер чөвүлелиниң ажылында кичээңгей салза чогуур айтырыглар хөй болуп турар. Ылаңгыя ажыл-агыйларда, бүдүрүлгелерде, садыг болгаш албан организацияларда чамдык херээженнер чөвүлелдериниң ажылын коннак удуртуп, чогуур негелдени тургуспайн келгенинден херээженнерден арагадарыга хандыкшыыр, хөй-ниитиниң сагылга-чурумун үреер, уругларының өөредилгезинче, кижизидилгезинче кичээңгей салбас кижилер бар. Чон ортузунга кижизидилге ажылдарын чорударының таарымчалыг хевирлери—агиткабинеттер, клубтар хуралдарын ээзи ... Мурнакчыларның дуржулгазын нептередип, оларның ажылынга ужуражылга кежикчилер чедир организаставас келген.

Д. КУУЛАР.

КАМНАЛГА—КИЖИ БҮРҮЗҮНҮҢ ХЕРЭЭ

Ажыл-агыйны билдилиг башкарып, бүдүрүлгениң ажыл-чорудулгазынга контрольду күштелдирип, отчёт-учётту шын чорударынче кичээңгейни күштелдирерин партия айтып турар. Маңаа хамаарыштыр ниитиниң өнчү-хөреңгизин хумагалыг чарыгдаары, курлавырларны чеп ажыглаар дугайы ажыл-агый тургузуушкунунуң хүн бүрүдеги чугула айтырыгларының бирээзи.

ССРЭ-ниң Үндезин Хоойлузунуң 61-ги чүүлүнде «ССРЭ хамаатызы социалистиг өнчүнү камнаар болгаш быжыглаар хүлээлгелиг. Күрүнениң болгаш хөй-ниитиниң эт-хөреңгизин самчыгдаар болгаш тотчеглээр чорыктарга удур демисежири, чоннуң байлаанга хумагалыг болуру — ССРЭ хамаатызының хүлээлгези»— дээн. Эт-херекселдерни камнаарынче угланган кижизидилге ажылын күштелдирер, чурттуң болгаш ниитиниң байлаан көвүдедири, ону камгалаары кижи бүрүзүнүң хүндүлүг хүлээлгези болур дээрзин СЭКП-ниң XXV съездизиниң документилеринде тодаргай айыткан болгай.

СЭКП ТК-ның болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң 1976 чылдың июльда үндүрген доктаалынга үндезилээш, амыдырал хандырылга бүдүрүлгелериниң 1978—79 чылдарда бүдүрүлгеге чарыгдаар электри энергиязының база одалгага хереглээр хөмүр-дашты чарыгдаарының чижек-нормазының дугайында хемчеглерни министерство шугуму-биле ажылдап кылган.

Камналга талазы-биле ажылдап кылган хемчеглерде электроэнергияны, одалга материалдарын бүдүрүлгелерниң канчаар чарыгдап турарын улусчу контрольдуң болгаш профэвилел организацияларының киржилгези-биле квартал санында хыналданы чорудары көрдүнген. Электри энергияны болгаш өске-даа материалдарны камнаар, шын хемчээр болгаш ол ажылды башкарып удуртур талазы-биле комиссияны хөй-ниитиниң киржилгези-биле бүдүрүлгелерде тургускан. Министерствонуң амыдырал хандырылга бүдүрүлгелери электри энергиязын болгаш хөмүр-дашты камнаар сорулга-биле камналга нормазын тургускан. Чижээ, бир сан-хемчээлдиг продукцияны бүдүрүп үндүреринге электри энергиязының чарыгдалын 3 хуу, чылыг энергиязын бүдүрүлгеге чарыгдаарын 2 хуу кызыдыр көрген. Хөмүр-дашты чүдүреринге, болгаш сөөртүрүге 5 хуудан хөй эвес электроэнергияны чарыгдаары көрдүнген. Бо нормаларны боттандырары-биле бригадаларга, цехтерге даалгаларны чедирген. Электроэнергияны болгаш өске-даа материалдарны камнаар талазы-биле ажылчыннар ортузунга бот-тывыныгыр чогаадыкчы саналдарны киирер ажылды организастаарын бүдүрүлгениң удуртукчуларынга дааскан.

Министерствонуң бүдүрүлгелериниң бүгү-ле ажыл-чорудулгазын машина-техниканың күжү-биле кылып чорудуп турар болганда электроэнергияны хөйү-биле ажыглап турар. Ынчангаш электроэнергия камналгазы—бисте эң чугула айтырыг. Камналгаже улуг кичээңгейни салып, электроэнергияны, одаар-чүүлдү хумагалыг чарыгдап турар бүдүрүлгелерге Кызылдың «Чечек» ательези, телевизорлар септээр ателье, Хову-Аксының амыдырал хандырылга комбинады болгаш өскелер-даа хамааржыр.

Кывар, одаар материалдарны камнаар талазы-биле түс-түс бүдүрүлгелер болгаш цехтер аразында социалистиг чарышты улам калбартып, ооң түңнелин кварталдап үндүрүп турары көрдүнген. Моон соңгаар одалгага херегләэр материалдарның, электроэнергияның камналгазының дугайында бүдүрүлгелерниң директорларының отчёдун министерствонуң коллегиязынга квартал санында дыңнап турар болган.

Камналгага хамаарыштыр ажылдап кылган хемчеглер бүдүрүлге аайы-биле, оларның ажыл-чорудулгазынга, онзагай байдалдарынга таарыштыр кылдынган.

Чоннуң амыдыралы хүн бүрү чаагайжып, хандырылгага, бараанга негелделиг херегледи өзүп турар болгай. Мооң ужурунда бистиң министерствонуң бүдүрүлгелери чоннуң херэглел барааннарын база бүдүрүп үндүрүп турар. Амгы үеде кижилер продукцияның шынарынче, ооң чараш, таарымчалыг талаларынче улуг кичээңгейлиг апарган. Ынчангаш бүдүрген продукция херэглекчилерге бүдүн, бүрүн четкен турарынче, оларга үндүрер чарыгдалдарны, энергияны, материалдарны камнап тургаш, чиик бот-үнелиг, шынарлыг кылыгларны бүдүрер айтырыгны улам шыңгыырадыр ужурлуг бис.

В. ЧИМДАН,
Тыва АССР-ниң чоннуң амыдырал хандырылга министриниң оралакчызы.

«ШЫНГА» ЧАГААЛАР

Номчукчу чугааны уламчылады

УЛАМ ЧААГАЙЖЫДААЛ

Ак-Дуруг суурнуң чурттакчызы М. Базыр-Садының төрээн суурунуң чаагайжыдылгазынга, сайзыралынга, эзулдезинге хамаарыштыр М. Өлчей-оолдуң «Чурумалдыг төрээн булуңумда» деп чүүлүнге бис база каттыжып турар бис.

М. Өлчей-оолдуң болгаш чоокта чаа үнген А. Сарыг-оолдуң «Камналга, хумагалал» деп бойдус камгалалынга хамаарышкан чүүлдери М. Садынынга база каттыжып турар. Бистер авторнуң бүгү бижээн чүүлдерин катаптавайн, ындыг үндүрүп турар саналдыг черлерин допчулап парлаар-дыр бис.

«...Суурнуң чоңу картофель, ногаа дугайында сагыш салыры чугула. Бистиң Ак-Дуруг суур ол культураларны өстүреринге таарыжыр. Ону өлүрткаш, эки дүжүттү ап-даа турган болгаш ап-даа турар.

Хууда бажың тудуп алгаш, дузалал ажыл-агыйларын, хаван биле дагааларны өстүрерин Совет чазак чөпшээреп турар болгай.

Ногаа суггарылдазының айтырыынга доктааза эки деп бодаар мен. Бистиң суурже кирип турар хөй санныг бугалар бар. Оларның ажыглалы, тодаргайлаарга, ажыглалының чуруму ам-даа доктааттынмаан. Буга суун үстүнде кижилер туразы-биле бооп шаап, огородунче суун аксып турда, адаанда кижилер манап турар.

Мындыг таарышпас чүүлдер база бар. Чамдык суггарылга бугаларының суу артык, харын-даа оруктарны үреп чыдар, ол хиреде ону таарыштырар ээлер тывылбайн турар.

Кодээ Совет, совхозтуң хөй-ниитизи «Чурумалдыг төрээн булуңну» улам чаагайжыдар, камгалаар талазы-биле чогуур хемчеглерни алыры чугула.

М. БАЗЫР-САДЫ.

Ак халаттыг кижилер

ЭКИ СЕТКИЛ—ЭМ

Кызылдың № 2 ниити арыглаар эмнелгезинде санитаркалап ажылдап турар мен. Бо ажылдап келген үемниң дургузунда эмнелге ажылдакчызы кижиниң ээлдек аажы-чаңы эмнедип турар кижилерге база эм болур деп чүвени билдим. Аарыг кижилерниң дилээн күүседиптерге оларның өөрүшкүзү дораан-на арнынга чырып кээр.

Аарыг кижилерни эптиг, эвилең ажаары, оларның күзээн дилеглерин күүседири—бистиң эмчилеривистиң аарыг кижилерге бижип берип турар эминден дудак чок, харын-даа аңаа деткимче болур деп бодаар мен.

Мээң ажылдап турар эмнелгемде аарыг кижилер эвээш эвес. Чүгле Кызылдан эвес, районнардан келген кижилер база бар.

Бистерге, эмнелге ажылдакчыларынга аарыг кижилерниң сегип алгаш, чанарда байырлашкан сөстери кажан-даа уттундурбас: «Четтирдим, четтирдим!» деп сөстер хөй катап сөглеттинер.

Санитарка эш-өөрүмге чугаалаар сөзүм мындыг: аарыг кижилерге эптиг-ээлдек болуулуңар, бистиң чылыг хамаарылгавыс оларга база эм болур.

С. НОРБУ.

ЧАШТАРГА ЫНАК

Хоочун коммунист Валентина Бадыргыевна Шаалы бодунуң дугайын мактанып эвес, аңаа-ла шынныы-биле чугаалап олургулаар. Ооң чугаазында бичии-даа хөөреткен чүве чок. Ол дээрге ие кижиниң кылып чораан ажылының түңнели, ажыл-ишке арттырып каан изи.

— Уруглар албан черлеринге 1957 чылдан бээр ажылдап келдим. Баштай Өвүр районга, Барыын-Хемчикке, оон соонда Чөөн-Хемчик районнуң Шемиге уруглар садын эргелекчилеп чордум. Мээң салып чоруур сорулгам—бичии чаштарны төлептиг кижилер кылдыр өстүрери болгаш кижизидери. Ону чоннуң мурнунга улуг хүлээлге кылдыр санап чоруур мен—деп, ол шын-на сеткили-биле чугаалаар.

В. Б. Шаалы ам Суг-Аксы суурда «Сайзанак» дээр уруглар садының эргелекчизи. Оран-бажыңның ханаларын болгаш шалазын национал угулзалар-биле чуруп каастаан. Уруглар садының чанында совхозтуң малчыннарының, ажылчыннарының, албан-хаакчыларның болгаш өске-даа кижилерниң уруглары өзүп-доругуп чурттап турарлар. Чаштарны ажаап өстүрер болгаш кижизидер талазы-биле эргелекчиниң дуржулгазы улуг. Ынчангаш хөй чылдарда чыгдынган байлак дуржулгазын аныяктарга күзелдии-биле дамчыдып берип чоруур. Кызылдың башкы училищезин дооскан, ам ында кижизидикчи боопажылдап турар Лидия Өлзей-оол, үк черниң ажыл-агый эргелекчизи Галина Моңгуш болгаш өске-даа аныяк ажылдакчылар Валентина Бадыргыевнага өөрүп четтиргенин илергейлеп чоруурлар. Коллективте ажылдап турар кижилерниң сеткил-сагыжы каттышкан. Ооң ачызы-биле үк коллектив коммунистиг деп ададыр эргени чедип алган.

Кижизидикчилер бичии уругларны чараш, чаптанчыг аажы-чаңга өөредип турарлар. Уругларга таарышкан ырыларны, шүлүктерни олар доктаадып алгаш, өөзүн ада-иелерге бараан боопкүүседип-даа турарлар.

Уруглар садының оран-бажыңының иштиарыг-силиг, бүгү-ле чүүлдер корум-чурумнуг салдынган. Олар эмчилерниң сүмелээни шактарда чемнедип, удуп база боттарынга таарыжыр шимчээшкиннерни кылып турар.

Садта уруглары турар ада-иелер ол уруглар албан чери-биле үргүлчүнүң быжыг харылзаазын тудуп турар. Ылаңгыя шефтээшкиниң херек апарган үелерде ада-иелер идепкейлиг эрттирип турарлар.

В. Б. Шаалының уруглар албан черлеринге хөй чылда ажылдап келгенин Совет чазак бедик-биле үнелээн. Чаштарга ынак ие Күш-ажылдың Кызыл Тук болгаш «Хүндүлелдиң Демдээ» орденнер-биле шаңнаткан.

В. Шаалы чүгле чоннуң хөй ажы-төлүнүң кижизидикчизи эвес, ол хөй уругларның иези. Ынчангаш ол чоннуң-даа, бодунуң-даа уругларының аас-кежиктиг чуртталгазы дээш кызымак ажылдап чоруур.

Б. ОНДАР.
Чөөн-Хемчик район.

Геодезистер
П. ДЕМЕНТЬЕВТИҢ фотоэтюду.

СОЛУН ЛЕКЦИЯ

Кызыл-Мажалыктың, Ак-Довурактың культура бажыңнарынга болгаш күш-ажылчы коллективтерге ССРЭ-ниң Эртемнер академиязының информация институдунуң чөөн чүк секторунуң эргелекчизи, төөгү эртемнериниң доктору А. М. Григорьев «Кыдат бөгүн» деп темага солун лекцияны чон мурнунга номчуп берген. Александр Миронович он ажыг черге ол лекцияны номчаан. Аңаа лектор амгы үеде Кыдаттың иштики болгаш даштыкы политиказын дыңнакчыларга тода-зы-биле чугаалап берген.

Ол ышкаш Кыдаттың экономиказы, культура болгаш социал тургузуушкуну кандыг байдалда турарын база кандыг политиканы чорудуп турарының дугайында, АКШ биле КУР-нуң аразында дипломатиг харылзааның тургустунганы болгаш ооң кол сорулгазы чүл дээргиниң дугайында дыңнакчыларның айтырыгларынга тодаргай харыыны ол берген.

О. МОНГУШ.
Барыын-Хемчик район.

ХӨЛҮН ЧАСПААННАР

Ал боду кырыза-даа, аңчы мергежилин кагдынмаан, аңнаандан-на өөрениң чаңчыккан «эртемин»— аңнаарын үргүлчүлевишаан турар мындыг хоочун аңчылар Тожуда хөй. 66 харлыг пенсионер Лопсаң Чымбаны, ооң кадайы Ак Долгайны оларга хамаарыштыр болур.

Тожунуң кооперация аңныыр-тывыыр ажыл-агыйының Хамсыра салбыры тургустунары билек, ооң штаттыг аңчызы чораан, ам пенсионер Лопсаң Чымбаны, тайга кижилериниң сөзү-биле чугаалаарга, «чары кырындан дүшпээн, часпас адарын кагбаан» деп үнелеп турар. Чаа аңныыр сезону эгелээр-ле — ийи кырган өөренген тайга-сынынче чарылып муңгаш хаптар. Ол-ла чылдарда Лопсаң биле Долгай өске аңчылардан чыдып калбайн, харын шаңнал-макталга каш удаа четкен.

Бо аңныыр сезону эгелээр мурнуу чарылында, Чазылар суурга штаттыг-даа, эш-тура-даа аңчылар кеәэ чарын турда, бир өг-бүле ол кырганнарның аразынга мындыг чугаа болган. Лопсаңга бодаарга оон каш хар аныяк Долгай:

— Сен, Лопсаң, ам черле аңнаар-меңнээр мен диве, кыраанның дээрге куу-коңле чүве-дир—деп, арай диди эвес, кагылчак чугаалаан. Хоочун аңчы Лопсаң кадайынче ээлдепсинип көрген, аныяк ооллар дег, бурт-сарт чиик базып турган. Барын-барын Лопсаңга ынча дээрге кайын таарыжып дээш ааи.

— Хөй чүве сөглеве, харын белеткен, ийилээ чоруптар бис. 200 диинге кеэзи чарынтайн шүүме, кадай!— деп, аштак серте чок болган.

Удатпаанда Лопсаң биле Долгай Бедийниң Оюктар, Үрүнеш, Кызыл-Хүннүг-Хөл деп сыннарынче чорупкан. «Тожуда бо чылын диин ээзи, курутлаар болду бе харын!» дээн ышкаш хоонну кырганнар шын эвес деп санаан. Кажээр, мергежээн чүткүлдүг аңчы арбынын адып ап болур хире диин бар болган. Бо удаада кадайы Долгай Лопсаңны ажыр адып турган. Одут-дыш билбес ийи кырган бирги үнүүшкүнде 260 диин оңчазын 500 ажыг рубльге дужааган. Чырган кеэзиндаа, алган хүлээлгезин-даа ажыр күүсеткеннер.

Чоокта чаа Чазылар суурга аңчы Лопсаң-биле ужуражкан мен.

— Бо чылын хоомай. Бодум моонар кадай-биле ийилээ 200 диинни, ооң иштинде бодум хуумда 110 хирени өлүрдүм. Кадайымга чаа аштырдым. Эрткен чылын 540 диинни өлүрген дужааган ийи бис— деп, ол чугаалааш, ам-даа база катап тайгаже аңнап турарын чугаалап турду.

Лопсаңның өг-бүлезин ол суурда «балыкчы улус» деп база мактап турары таварылга эвес. Чүгле бо чылын бези олар 2 тонна ажыг балыкты туткан, 60 килограмм элеп-чүкту чыгган. Бо дээрге база бедик көргүзүг.

Хөлүн часпас хону оруктуг кырганнар Чымба Чаяпович Лопсаң биле Ак Бодановна Долгай моон соңгаар-даа ниитиниң херээнге үлүг-хуузун киирерин бүзүрелдиглер.

А. НҮГҮУРАК.

Интернационализм дугайында беседалар

СОЦИАЛИСТИГ ДЕМ КАТТЫШТЫРЫЛГАЗЫ

Уаус демократия чурттарының дайын сөөлүнде эң баштайгы берге чылдарында-ла Совет Эвилели оларны империалистерниң холгаарлаашкынындан камгалаарынга чугула рольду ойнап, эргежок чугула политиктиг болгаш экономиктиг дузаламчыны көргүзүп турган. Ооң соонда-даа империализмниң чимзениишкиннеринге удур бир демниг демисел делегейниң социалистиг системазының хөгжүлдезиниң эң чугула негелдези болуп арткан.

Коллективтиг күжениишкиннерниң түңнелинде социалистиг күрүнелерниң быжыг эвилели тургустунган, оларның аразында бүгү талалыг акы-дуңмалышкы кады ажылдажылганың идегелдиг системазы бар апарган.

Социалистиг дем каттыжылгазында революсчу шимчээшкинге мурнунда кажан-даа туруп көрбээн чаа айтырыглар тургустунуп келгени дүрүм ёзугаар чүүл болган. Социалистиг чурт бүрүзүнүң национал күрүне эрге-ажыктарын бүгү дем каттыжылганың эрге-ажыктары-биле канчап дүүштүрерил? Социализм тургузуушкунунга чедиишкиннер-биле холбашкан, оон оларның ачызында өскен национал бот-медерелди интернационализм угланыышкынынче канчап кирерил? Делегейниң социалистиг системазының хөгжүлдези национал болгаш интернационал айтырыгларын чаа үндезинге тургускан. Оларны шиитпирлээри чүгле национал политиканың чугула чүүлү эвес, а харын делегейниң коммунистиг болгаш ажылчын шимчээшкининиң революсчу демиселиниң база практиказының бүгү стратегиязының болгаш тактиказының чарылбас кезээ деп марксчи-ленинчилер санап келген.

Социалистиг күрүнелерниң дем каттыжылгазының хөгжүүрүнге болгаш быжыгарынга бистиң чуртувустуң национал айтырыгны шиитпирлээн дуржулгазы улуг ужур-дузалыг.

«Чартык чүс чыл бурунгаар совет республиканы каттыштырар дугайында айтырыг тургустунуп келгенде, В. И. Ленин ындыг каттыжыышкын империализмниң шериг ыйыышкынынга удур туржурунга, революцияның чаалап алыышкыннарын камгалаарынга база социализм тургузуушкунунун тайбың, чогаадыкчы сорулгаларын ниити күш-биле улам чедиишкинниг шиитпирлээринге эргежок чугула чүүл дээрзин айыткан — деп, Л. И. Брежнев «Совет Социалистиг Республикалар Эвилелиниң бежен чылының дугайында» илеткелинге чугаалаан. — Бо бүгү Варшава Керээзинге, Экономиктиг Дузалажылга Чөвүлелинге каттышкан суверенниг социалистиг күрүнелерниң акы-дуңмалышкы дем каттыжылгазынга база-ла хамааржыр. Бистер ол дем каттыжылгазын империализмниң, ооң тургузуп алганы агрессчи шериг блоктарының кыжанышкынгаларынга удур туржур дээш, социализмниң болгаш тайбыңның херээн ниити күш-биле камгалаар дээш тургузуп алган бис. Социализмниң амгы туруштары кажангызындан-даа быжыг, а тайбың херээ тиилелгелерин удаа-дараа чедип ап турар деп долу барымдаа-биле чугаалап болур бис».

Национал айтырыгны шиитпирлээринге совет дуржулганың интернационалчы ужур-дузазының дугайында чугаалап турар. Ук дуржулга күрүне иштиниң харылзааларынга хамааржыр болгаш ол күрүнелер аразының харылзааларынга долу хемчээл-биле ажыглаттынмас дээрзин утпуп болбас. Чугаа болза социалистиг дем каттыжылганың иштинге күрүнелер аразының харылзааларының хөгжүлдезиниң кол-кол принциптериниң дугайында чоруп болур. Ук принциптер бот-боттарынга бүзүрежилге болгаш тайбыңга, национал суверенитет болгаш деңэргелиг чорукка, улустарның бот-боттарынга дузалажылгазынга болгаш акы-дуңмалышкы кады ажылдажылгага, бот-боттарының эрге-ажыктарынга, бот-боттарын хүндүлежиринге, иштики херектеринче киришпезинге дүүштүр кады ажылдажылганың механизмин сайзырангайжыдарынга, социалистиг дем каттыжылгазын быжыглаарының дугайында ниити сагыш салыышкынга үндезилеттинген.

Делегейниң социалистиг дем каттыжылгазын хөгжүдериниң болгаш улам быжыглаарының айтырыы — бөгүүнгү кижи төрелгетенниң амгы үеде чайгылыш чок социал дериилгезиниң база айтырыы болур. Харын-на ындыг болгаш, олче СЭКП-ниң XXV съездинге болгаш социалистиг чурттарның коммунистиг болгаш ажылчын партияларының 1975—1976 чылдарда болгулаан съездилеринге улуг кичээнгейни угландырган. Коммунистиг партияларның ол улуг шуулганнарынга интернационалдыг болгаш национал-күрүне эрге-ажыктарны дүүштүрери-биле холбашкан теорияны улам ыңай хөгжүдериниң болгаш практиканы сайзырангайжыдарының айтырыглары калбаа-биле чугаалажып көрген.

Социалистиг чурттарның харылзаалары чылдың-на сырый апар чыдар. Политикада, экономикада, социал амыдыралда ниитилешкек чүүлдер улам көвүдеп, хөгжүлдениң деңнели чоорту дөмейлежип бар чыдар. Ооң түңнелинде улустар аразының көңгүс чаа хевириниң харылзаалары тывылып турар. Олар чүгле күрүнелер аразының эвес, харын улустар аразының хүн бүрү харылзаалары болуп турар. Бүдүрүлгелер, албан организациялар, институттар, төрелдешкен хоорайлар, янзы-бүрү профэвилелдер, аныяктар болгаш херээженнер организациялары, эртем ниитилелдери болгаш чогаадыкчы эвилелдер (чогаалчыларның, журналистерниң, чурукчуларның, композиторларның), тускай тургускан найырал ниитилелдериниң болгаш өске-даа черлерниң аразында найыралдыг харылзаалар доктаамал апарган.

Ынчангаш чаа ниитилелдиң политиктиг болгаш утаан-бодал байдалы, амыдыралдың бүгү хевири кижилерниң шывар талазы-биле чаа медерелиниң хевирлеттинеринге боттуг байдалдарны тургузуп турар. Ук медерелдиң аңгы талазы-биле ужур-утказы чүгле төрээн чуртунга ынакшыл эвес, а харын социалистиг төрээн чуртунга ынакшыл ийикпе, азы пролетаржы интернационализм-биле, коммунистиг идейлиг чорук-биле ажылчын аңгының болгаш бүгү делегейниң ажылчы чоннарының эрге-ажыктарының ниитилешкээн медерел билири-биле тудуш холбаалыг социалистиг интернационализм-дир.

Совет күрүне социалистиг дем каттыжылганың тудуш кезээ болгаш совет кижиниң патриотизминиң база интернационализминиң чаңгыс айының ёзузунга кижизидериниң болуунуң дөрт хуулгаазын деп санап турар.

ФЕДОР КОНСТАНТИНОВ,
профессор, ССРЭ-ниң философия ниитилелиниң президентизиниң оралакчызы, РСФСР-ниң эртеминиң алдарлыг ажылдакчызы.
(ПМА).

БӨМБҮРЗЕКТИҢ СУДАЛЫ

СЭТА-ның корреспондентилери дыңнадып тур

ГАВАНАДА БАЙЫРЛАЛ

ГАВАНА. Куба революциязының 20 чыл болган оюн холбаштыр улусчу эрге-чагырганың Национал Ассамблеязының байырлыг хуралы найысылалдың Карл Маркс аттыг театрынга болган. Кубаның партия болгаш күрүне удуртукчулары, Национал Ассамблеяның депутаттары, партия болгаш массалыг хөй-ниити организацияларының төлээлекчилери, даштыкы хөй санныг аалчылар аңаа киришкен. СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, СЭКП-ниң Ленинград обкомунуң бирги секретары Г. В. Романов баштаан совет партия-күрүне делегациязы оларның аразынга турган.

Кубаның Компартиязының ТК-зының Бирги секретары, республиканың Күрүне чөвүлелиниң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы Фидель Кастро ол хуралга делгереңгей чыве чугаалаан.

Куба улустуң барык чүс чыл мурнунда эгелээн маадырлыг демисели 1979 чылдың январь 1-де тиилелге-биле доозулган деп, ол чугаалаан. Ол үр демиселди тиилелгелиг доозар алдар бистиң салгалга таварышкан.

Революцияның тиилелгезиниң чээрби чыл оюнуң хүнүнде бистиң сагыш-сеткилививе өөрүшкүлүг болгаш быжыг. Бирээде, дүрүм ёзугаар чоргаарланыышкынның сагыш-сеткили-дир. Дендии улуг моондактарны кады ашкан бис. Бүгү талаларга кайгамчыктыг тиилелгени кады чедип алган бис. Бистиң марксчи-ленинчи партиявысты кады кавцалдырган бис, идепкейлиг, массалыг организацияларны, социалистиг күрүнени, ооң улусчу эрге-чагырга органнарын кады тургускан болгаш ам ооң экономиктиг баазазын тургузар дээш күжениишкинниг ажылдап турар бис.

Чуртту хөгжүдери болгаш социализм тургузары революсчу дайынга тиилеп алырындан оранчок нарын, чүге дээрге ол болза, бирээде — каш-даа чылдың сорулгазы-дыр, а ийиде каш-каш он чылдарның сорулгазы болуп чадавас. Ынчалза-даа күш-ажылчы тайбың тиилелгелер кайгамчык болдур ийин!

Чаа школа, уруглар сады, поликлиника, эмнелге, фабрика, плотина, кинотеатр, библиотека бүрүзүнүң бистерниң түс бүрүвүске хайныктырып келир улуг өөрүшкүзүн кым казып шыдаарыл? Эге болгаш ортумак школаларда, институттарда болгаш университеттерде хөй санныг школачыларлыг болгаш студентилерлиг болуп турарывыска, өөредилгеге, культурага болгаш кадык камгалалынга бистиң чедиишкиннеривиске, спортчу тиилелгелеривиске, ылгай өөрүшкүн, ажыл чок талыышкыны, элегдел-түрегдел, наркомания чок бистиң ниитилеливиске чоргаарланыр эргевисти кым хоруп шыдаарыл?

Экономикада чаа тиилелге бүрүзүнге, экономиктиг хөгжүлдениң дүрген темпилеринге, идегелдиг келир үеге бистиң тургузуп турар таарымчалыг байдалдарывыска бистиң өөрүшкүвүстү кым казып болуруул? Бистиң экономиктиг байлактарывыстың болгаш бойдус курлавырларывыстың ээлери болганывыста, социал-экономиктиг хөгжүлдени бөмбүрзектиң барыын талакы чартыында өске кандыг-даа күрүнениң бодунга кылып шыдавазы ындыг долу хостаганың байдалдарынга бөгүн организастап, планнап болгаш углап-башкарып шыдаар бис деп, Ф. Кастро демдеглээн.

Экономиктиг блокада-даа, контрреволюстуг дээрбечилерниң хоралакчы үүлгедиглери болгаш чимзениишкиннери-даа, дериин халдаашкыннар болгаш хөлезиленикчилер дүжүрери-даа, шуут шургуп кирерниң кыжанышкыннары болгаш революцияның удуртукчуларын күш-биле чок кылырының пландары-даа бөгүн бо диике болуунуң социал хөгжүлдезиниң талазы-биле мурнакчы чурт болуп алырда Кубага шаптыктап шыдаваан. Бистиң революциявыстың чедиишкиннерин делегейниң хөй-хөй чурттары база делегей организациялары хүндүткел-биле болгаш магадаашкын-биле хүлээп көрүп турар.

Империалистиг тергииделдиң кинчизинден хосталган үевистен бээр ийи он чыл эрткен дээрзин бөгүн чарлаар аргалыг болуру кайгамчыктыг эвес-тир бе! Кубаның үлегерин болгаш өөредиин ам төөгүден кым уштуп шыдаарыл? Ол кинчи-бекти өске-даа улустар база дүжүр октаптар хүн чоок эвес деп бе?

АКШ кем-буруулуг блоказын Кубага ыйыштыкын кылырының чепсээ кылдыр ажыглавышаан, оозун бар-ла шаа-биле үргүлчүлеп турар деп, Куба удуртукчу чугаалаан. Ынчалза-даа Куба дээрге, ыйыышкын кылып болур, коргудуп азы садып ап болур ындыг чурт эвес-тир! Куба — Кыдат эвес-тир, Египет эвес-тир!

Дүжүп берикчи чорук болгаш өскерлип саттынар чорук тураа-даа, революстуг шивээлер шуут хүн үргүлчү көстүп кээп турар делегейде чурттап турар бис. Вьетнам, Лаос, Ангола, Мозамбик, Эфиопия, Афганистан ооң чижээ-дир.

Кыдаттың амгы политиказы болгаш ооң саттыныкчы чоруу тураа-даа, хөй-хөй он чылдарның дургузунда ханы чаартылгаларлыг болуп келген делегей моон соңгаарда-даа чаартынар. Октябрьның алдарлыг Улуг революциязының эгелээн төөгүнүң чаа үе-чадазының бурунгаар быжыг базымын империализм ара доктаадып шыдавас болгаш кажан-даа шыдавас.

АКШ-биле садыг харылзааларын болгаш ооң туржук таарымчалыг дипломаттыг харылзааларны тургузарындан безин Куба дадагалзавайн турар деп, Ф. Кастро чугаалаан. Янзы-бүрү ниитилел тургузуглуг чурттарның аразынга тайбың болгаш кожа-хелбээ доругнаашкын талазы-биле Октябрь революциязының баштайгы хүннеринде-ле В. И. Ленинниң чарлаан политиказы бөгүн кижи төрелгетенге кажангызындан-даа артык амыдыралчы эргежок чугула кылдыр санап турар бис. Ол — социализмниң кол принциви-дир. Ынчалза-даа ол дээрге, империалистер революсчу шимчээшкиннерни оларның кайыда чуртта хөгжүп турарындан хамаарылга чокка оларны холгаарлаар болгаш база эргелиг дээни ол эвес-тир.

Кубага удур экономиктиг блокадазын АКШ кандыг-даа негелделер чокка соксадыр ужурлуг, ол дээрге деңнелтенниң принциптеринге дүүшпес туразында аажылаашкын, ылгай көрүүшкүн, ожээниг хөөн болгаш агрессия-дыр. Бүзээлээшкинни Куба-биле чугаалажыышкыннар үезинде ыйыышкын кылырының чепсээ кылдыр ажыглаар дээр стратегиязындан АКШ ойталаар ужурлуг. Ындыг чорукка уткуштур кажан-даа барбас бис.

Бистиң чуртувуска хамаарыштыр ындыг янзылыг стратегияны ажыглаарынче АКШ-тың чүткүл салып турарының ол фактызы политика талазы-биле эң ханы будулуушкунуң дугайын херечилеп, шуут-ла арып-нүүр чок чоруктуң маргыш чок бүзүредилгези-дир, инжи эргелерниң дугайында чулчуруушкуннуң коозунуун, бөмбүрзектиң барыын чартының улустарының бот-башкартынар эргезин херексевээниниң херечилели-дир.

Латин Американың улустары социализмниң оруун шилип ап шыдавас деп медеглээр эргени Каттышкан Штаттарга кым бергенил? Улустарның жандармы болгаш салым-чолдарының баш билинчизи болур рольду аңаа кым берген чүвел?

Бистиң диптиң акы-дуңма улустарының мурнунга бодунуң хүлээлгезин Куба билир. Бистиң тиилелгевис чогум утказы-биле алырга, бүгү латин-америк улустарының тиилелгези болгай, ынчангаш ону төөгү хүлээп көрүп турар, латин-америк чурттуң чонну империализмге ойтур шаныышкынны бир дугаарында бергени ол. АКШ-тың турасоруунга удурланышкан чадаан диптерниң бо келээнге бир-ле дугаарында тыптып келген болгаш ажылдап турар.

Эң күчүлүг болгаш агрессчи империалистиг күрүнеже чоок мурнуку камгалал шугумунга 20 чыл туржуп келдивис. Ынчангаш чүгле ол кызыгаар-шугумнуң алдарын болгаш төлептиг мөзүзүн камгалап турар эвес болдур бис ийин. Империализмге, неоколониализмге, расизмге болгаш фашизмге аштырыышкын таварыштырарда өске улустарга дуза чедирер дээш бистиң улустуң оолдары Анголага болгаш Эфиопияга ханын төккеннер. Империализм чүгле Кубага кээп аштырыышкынга таварышпаан болдур ийин. Анголага болгаш Эфиопияга база ол аштырыышкынга таварышкан.

Совет Эвилелинге удур гитлерлиг Германияны ажыглавышаан, ооң мурнунда-ла кылып тургулааны дериин авантюразын ам Барыын чүк Кыдатты ажыглавышаан катаптаарын оралдажып турар-дыр. Ынчаарга Барыын чүк бо удаада кандыг чепсек-биле ойнап турарын билир бе? Улустар, ооң иштинде кыдат-даа улус, ындыг мелегей чорукту кажан-даа болдурбас дээрзинге бүзүрелдиг бис.

Бистиң революциявыстың чарылбас демдектери — принциптеринге ооң чайгылыш чок быжыы, шынчызы, алызындан ханы чаагай мөзүлүү-дүр деп, Ф. Кастро чугаалаан. Удуртулганың ленинчи организастыг принциптери болгаш норма-чижектери — бөгүн ол бистиң эң үнелиг эргим эртинээс-тир. Делегейниң революстуг шимчээшкиннеринге шынчы чорук бистиң даштыкы политикавыстың кол өзек чүүлү болуп келген болгаш болур-даа.

Чедиишкиннеривиске болгаш тиилелгелеривиске чоргаарланыр эртелиг бис, ооң-биле кады улуг Лениниң Төрээн чуртунга, ооң революциязынга, чонунга, ооң интернационалчы политиказынга эң ханы өөрүп четтиргенивисти илергейлеп турар бис, харын ол бүгүнүң ачызында америк империализмге шуут удурланыштыр 20 чыл туржуушкунга хөй чүүлдерни чедип алган бис. Совет Эвилели-биле бистиң харылзааларывыстың үндезини — найыралдың болгаш эп-сеткил каттыштырылгазының 20 чылы болду. Тиилелгелерлиг болганывыс, бистиң чонувустуң революциязы, төрээн чурту болгаш амыдырал-чурттавылгазы чүгле бистиң боттарывыстың маадырлыг тулчуушкуннарывыстың ачызы эвес, харын бистиң революциявыстың берге, шиитпирлиг үелеринде бисче найыралчы холун сунган маадырлыг совет улустуң база улуг ачызы-дыр. Бистиң улузувуска кылып берген чүүлдери дээш Куба, ооң оолдары Совет Эвилелинге бөгүн болгаш кезээ шагда өөрүп четтирген. Социалистиг дем каттыштырылгазының өске-даа чурттарындан акы-дуңмаларывыска, бүгү делегейниң ёзулуг шынчы коммунистеринге, Латин Американың, Азияның, Африканың болгаш Европаның ажылчын аңгылынга, демократтыг күштеринге база өөрүп четтирген сагыш-сеткиливисти илергейлеп турар бис.

Бистиң принциптеривиске болгаш революсчу хүлээлгевиске чайгылыш чок шынчы болур бис. Бистиң оруувуста ам-даа бар болгаш моон соңгаар-даа туруп кээп болур кандыг-даа бергелерни ол принциптерге даянып алгаш ажып эртер бис. Революция кажан-даа өлбес. «Төрээн чурт азы өлүм! Бис тиилээр бис!» деп маадырлыг лозунгувусту кезээде бедик тудар бис деп, Ф. Кастро түңнелинде чугаалаан.

* * *

ГАВАНА. Куба революциязының 20 чыл оюнга холбаштыр аңаа шериг парады болган. Кубаның Компартиязының ТК-зының Бирги секретары, республиканың Күрүне чөвүлелиниң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы Фидель Кастро, өске-даа Куба удуртукчулар, хөй-ниитиниң төлээлекчилери, хөй санныг даштыкы аалчылар ону көрген. Оларның аразынга СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, СЭКП-ниң Ленинград обкомунуң бирги секретары Г. В. Романов баштадыр совет партия-күрүне делегациязы, ол ышкаш совет шериг делегация база турган.

Шериг парады эгелээриниң мурнунда Кубаның Компартиязының ТК-зының ийиги секретары, Кубаның Күрүне чөвүлелиниң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң Даргазының бирги оралакчызы, Революсчу чепсектиг күштериниң министри армия генералы Рауль Кастро чыве чугаалаан.

(СЭТА).

БЕРГЕ БАЙДАЛДА

НЬЮ-ЙОРК, (СЭТА). Гаитиниң патриоттары 20 чылдар иштинде [illegible]-ле кады боттарының национал байырлалы — Хамаарышпас чоруктуң хүнүн демдеглеп турар, оларның байдалы дыка берге, чүге дизе 1957 чылда чуртка эрге-чагырганы ээлеп алган реакцылыг ёзу-чурум француз колониализминиң дарлалын 175 чыл бурунгаар ап октаан гаити улустуң чаалап алыышкыннарын таптай базып каапкан.

Латин Американың деспилгелиг парлалгазы бөгүнгү Гаитини — кара-бажыңнар ортузуу, хоругдал лагерьлериниң чурту деп адап турары ынчангаш таварылга эвес. Ол чурттуң патриоттары каржы-дошкун истеп-сүрүүшкүнге таваржып турар. Дювальениң өг-бүлези эрге-чагырыгга кирген соонда 30 муң ажыг кижи дерзиилелге таварышкан. Муң-муң политиктиг хоругдаттырганнар өлүм лагерьлеринде хилинчектенип, араатанныг базындырыышкыннарга таваржып турар.

Гаитиниң 2 миллион чурттакчылары истеп-сүрүүшкүннерден болгаш аш-чуттан дезип, төрээн черин катташ чоруткан.

Чурттуң экономиказы уламдыгыышкынныг кризиске таварышкан. Ооң байлаан даштыкы, чуңун-даа мурнунда америк монополиялар үптеп-тонап турар.

Ынчалза-даа гаити патриоттарның хосталгаже, хамаарышпас чорукче чүткүлүн сый шаап шыдаваан. Гаитиниң коммунистериниң каттышкан партиязының бирги съездизи чоокта чаа чажыт байдалга эрткен. Чуртка демократтыг ёзу-чурумну тургузарынга демократтыг күштерниң шиитпирлиин съезд херечилээн.

Ажыл чок чорук — амгы үеде Италияда кол айтырыг апарган, ылаңгыя аныяк кижилер берге байдалга таварышкан. Онсн муң аныяк оолдар, кыстар ажыл чок. Школа болгаш өөредилге черлери дооскан кижилер ажыл чок чоруп турар.

Ындыг чорук итали хөй-ниитиниң килеңнээшкинин болдуруп турар. Экономиктиг кризисти ажып эртер, ажыл чоктарның санын кызырар талазы-биле дээштиг хемчеглерни алырын олар негеп турар.

ЧУРУКТА: Римниң кудумчузунда аныяктар чыскаалы.

(СЭТА-ның фотохроникаазы).

ККП-ниң удуртулгазында өскерлиишкиннер дугайында

БЕЛГРАД. Пекинден алдынган информацияларны барымдаалаап, ТАНОГ агентилел ККП ТК-ның аппарадында кыдат удуртулгада политиктиг күштерниң деңзигүүрүнге чугула ужур-дузалыг дыка улуг өскерлиишкиннер болганының дугайын дыңнаткан.

ТАНОГ-туң дыңнадыында чугаалап турары: кол өскерлиишкиннерге партияның дээди дужаалдыг удуртукчуларының аразынга хүлээлгелерниң хуваганы хамааржыр. ККП ТК-ның даргазының оралакчызы Ван Дунсин өске ажылдакчыларга каш-даа албан-дужаалдарын, чижээ, ККП ТК-ның канцеляриязының удуртукчузу албан-дужаалын дужуп бериикени идегелдиг үндезиннерден билдингир апарган. Ван Дунсин өске-даа тодаргай хүлээлгелерин күүседиринден хосталган хире.

(СЭТА).

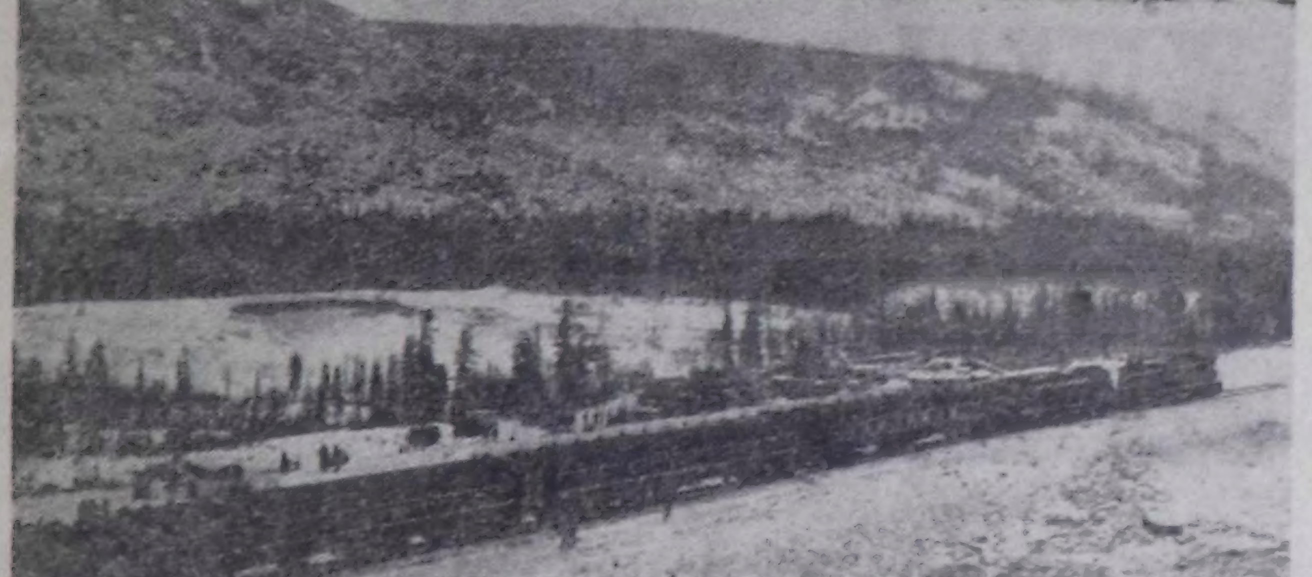

«Байкалга чедер!» деп лозуң ам БАМ-ның Бурят участогунуң тудугжуларының лозуңу болу берген. Олар бо чылдың августа рельстерни Байкалда Нижнеангарск—1 станциязынга чедирерин хүлээнгеннер. Ол болза оруктуң 340-ги километри болур. Каң орукту энтеп салырының эстафетазын Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры Виктор Лакомовтан хүлээп алган. Мурнакчы коллектив планныг хуусаадан 14 ай мурнай Иркутск областың кызыгаарын эрткен. Бурятияда Даван станциязында чеде берген. Оон эртер орукту тударда, Лакомовтуң бригадазы Бурятияның орук тудугжулары-биле кады ажылдаар.

Ам Даванда дузалал оруктарны калбартып турар. Удавас аңаа Байкал тоннелиниң тудугжуларынга баштайгы чүъкту соортуп келир.

ЧУРУКТА: Даван станция.

В. МАТВИЕВСКИЙНИҢ фотозу.
(СЭТА-ның фотохроникаазы).

СЭКП-ниң аграр политиказы — боттаныышкынында

БЕДИК БЕРИМЧЕЖЕ УГЛАНЫЫШКЫН

Ровен областа Червоноармейск районда «Маяк» колхоз республикада эң хөй сүт бүдүрүкчүлериниң санынга кирип турар. Ооң фермаларынга хүннүң-не 19 тонна продукцияны бүдүрүп турар. Чыл эгезинден бээр күрүнеге чеди муң тонна сүттү дужааган. Бүгү сүттүң барык-ла шуптузун бирги сорт-биле хүлээп алган.

«Маяктың» малчыннары бедик продуктулуг кара-шокар уксааның инектериниң баш санын 2780 чедир өстүрген. Ажыл агыйда кажааларны чаарты кылган, чем цехи, лабораторияны, бүгү сүттү заводче чорударынга чедир кадагалаар улуг соодулга черин тудуп тургускан.

Инектиң баш санын көвүдеткен чорук мал чеми культураларының тарылгазының структуразын өскертирин негеп келген. Малдарның чем рационун бүгү-ле эргежок чугула чүүлдер-биле хандырар дээш, бо чылын безин дыка хөй шөлден ийи дүжүттү ажаап алган: күзүн чажар культуралардан хосталган шөлдерге кукурузаны тарып каан болгаш ийи кезээде үезинде гектар черден барык-ла 800 центнер ногаан массаны алган. Кыжын херегленир бүгү чемни бүрүн белеткеп алган.

«Маяк» — сүткүр мал ажылының беримчезин бедидеринче, мал чемин бүдүрерин интенсификастаарынче угланган комплекстиг хемчеглерни бүгү талалыг кыйнап база сайзырангайжыдып турар Украинаның он сес колхозунуң бирээзи. СЭКП ТК-ның июль болгаш ноябрь (1978 ч) Пленумнарының тодарадыышкыны үлетпүр аргазы-биле сүт бүдүрерин көвүдедириниң программазының үндезининге мөөңнеттинген дуржулганы салыр апаар.

Ам республикада быжыг материал-техниктиг баазаны тургузуп, үндүрген чем чарыгдалының единицазынга эң-не хөй бедик шынарлыг продукцияны берип шыдаар аргалыг инектерни четчелеп, мал чемин тарылга кадешатырылгазын сайзырангайжыдып турар. Ук черге белеткээн чемден чылда инек бүрүзүнден 3,5—4 муң килограммдан эвээш эвес сүттү алырын планнап турар.

П. БУЧЕЛЬ,
СЭТА-ның корр.

Киев.

ДИПТЕРДЕН

● **ДАМАСК.** Чоннун кадыын камгалаар дугайында хоойлу төлевилелин Сирияның Улус Чөвүлели чүүлдүгзүнген. Сирияның бүдүрүлгелериниң болгаш күрүне секторунда компанияларның миллион хире ажылчы чоннары медицинаның халас дузаламчызын алыр болгаш аар аарыглардан эмнедир аргалыг болган.

Ие-чашты камгалаар талазы-биле чаа хоойлу төлевилелдерин Улус Чөвүлели хүлээп алган.

● **БРАЗИЛИЯ.** Канаданың электроэнергетика компаниязының ында салбырын национализастаар дугайында шиитпирин Бразилияның чазаа хүлээп алган. Электри энергиязы ажылдап кылыр талазы-биле даштыкы бо компанияны Бразилияның «Электробраз» дээр күрүне фирмазы садып алган.

Даштыкы чурттуң бо улуг компаниязын национализастаашкынының улуг ужур-дузалыг боop турарын Бразилияның парлалгазы демдеглеп турар. Бо шиитпир чурттуң экономиказынга күрүне секторун быжыглаарынга салдар чедирер деп, соңуннар демдеглеп турар.

● **ЛУАНДА.** Анголаның чогаалчылары болгаш культура ажылдакчылары боттарының чогаадыкчы ажылын чонга бараалгадыр, национал чаартылганың сорулгаларын шиитпирлээринге дузалаар ужурлуг деп, МПЛА-Күш-ажыл партиязының даргазы, АУР-ның Президентизи А. Нето ангола чогаалчыларның ниити хуралынга чыве чугаалап тура, демдеглээн.

Делегейниң дыка хөй чурттарынга, ооң иштинде Совет Эвилелинге парлаан элээн каш чогаалдарның автору А. Нетону ангола чогаалчылар эвилелиниң даргазынга ниити хурал бир үн-биле соңгаан.

(СЭТА).

Тыва «үлегер-домактар чечен болгаш ханы утказыг. «Кижи болуру чажындан, аът болуру кулунундан». Бо үлегер домактың ханы утказын кижи бүрүзү эскерер.

Чээрби чыл бурунгаар Хандагайты ортумак школазының үстүкү класстчылары, бистер, Торгалыг, Чаа-Суур ынчаар концерт көргүзүп чораан бис. Бистиң башкыларывыс Т. Шаманова, Г. Глухова бо школаларда уран чүүлге салым-чаяанныг уруглар бар боор деп сонуургап айтырып чорааннар чүве.

Торгалыгга концертивис көргүскеш, Чаа-Суурга келдивис. Клуб чанында көрүкчүлер-ле көвей. Оларның хөй кезии — өөреникчилер. Концерт соонда ийи оол бистиң-биле таныжып алдылар. Оларның бирээзи Опар-оол, эскезин Делгер-оол дээр болган. Оолдар уран чүүлге хандыкшылдыын, ырлаар, танцылаар болгаш гармошкага-даа ойнап билирин биске сонуургатканнар. Ол хүнден эгелээш өңнүктер апарган бис.

Бир чыл эрткенде эштерим Хандагайты школазынга өөренип чедип келгеннер. Шуптуvус бот-тывынгыр уран чүүлдүң доктаамал киржикчилери апаргылаан бис. Эштерим-биле кады гармошкага ойнап, хостуг шактарывысты эрттирип турган бис.

Опар-оол Тюлюш бодунуң кыска чуртталгазының сөөлгү хүннеринге чедир республиканың культуразының шылгарак ажылдакчыларының бирээзи болуп, мактадып ажылдап чораан. «Ак-көк хемниң кижилери» деп баштайгы тыва кинога-даа ойнаан.

Делгер-оол Сундуй-оолович база-ла культура ажылдакчызы апарган. 18 чыл дургузунда чонунга бараан болуп чоруур. Ооң эрткен оруу ажыл-өөрүнден ылгал чок. Хандагайты ортумак школазын доозупкаш, Чаа-Суурнуң көдээ Культура бажыңынга ийи чыл дургузунда баянистеп ажылдааш, Кызылдың уран чүүл училищезиниң клуб салбырын доозуп алган.

СЕТКИЛИНДЕН БЕРДИНГЕН

Алызындан бүдүштүг, өөредилгеге, уран чүүлге сундулуг болуп, сургуул чылдарында ол-ла башкыларының, эш-өөрүнүң хүндүткелин чаалап ап, эки сагылга-чурумнуг өөренип чораан.

Училищениң клуб салбырының баштайгы доозукчулары Ирбен-оол Тюлюш, Римма Сарыглар, Кара-Кат Ооржак болгаш өскелер-биле кады клуб ажылдакчызының дипломун Делгер-оол холга алган. Уран чүүл, культура ажылдакчызы болур дээш ооң изиг күзели боттанган.

Делгер-оол Тюлюш Хандагайтының районнуң Культура бажыңынга ийи чыл дургузунда методистээш, ам сөөлгү чылдарда Чаа-Суур көдээ Культура бажыңынга директорлап ажылдап турар. Бо ажылдап эрткен үезиниң дургузунда ажылынга арга-дуржулгазы бедип, мергежии бедип берген. Дөрт чыл бурунгаар ол СЭКП кежигүнүнге кирген.

Чаа-Суур Культура бажыңы районда эки ажылдыг дириг, мактадып турар. Аныяк коммунист Делгер-оол Сундуй-оолович бодунуң ажылын клуб чөвүлелинге, ында хөй-ниити организацияларынга даянып алгаш, суурнуң интеллигенциязы, ылангыя школа башкылары-биле сырый харылзаалыг чорудуп турар. Клуб чөвүлели чеди кижи составтыг. Оларга школа директору Владимир Шарый-оол, районнуң мурнакчы механизатору, коммунист Виктор Майынды, хову бригадири Кызыл-оол Долба, кижи эмчизи Уйнук Севекпит, чунар-бажың эргелекчизи, коммунист Дары-Сүрүң Натпит-оол, салбыр эргелекчизи Владимир Кертик-оол, библиотекарь Чечек Хертек хамааржыр. Клуб чөвүлелиниң кежигүн бүрүзү-ле тускай ажыл хуваалдалыг. Олар боттары Культура бажыңында бот-тывынгыр уран чүүлдүң бөлгүмнерин удуртуп турар болгаш ында эртип турар бүгү-ле культура-массалыг хемчеглерниң доктаамал киржикчилери.

Владимир Шарый-оол Культура бажыңынга лекция, беседа эрттирерин, дежурныйлаашкынны, Чечек Хертек номчулга конференцияларын, айтырыглар-харыылар кежээлерин, диспуттар эрттирерин, Уйнук Севекпит херээженнерин бот-тывынгыр уран чүүлге, культура-массалыг хемчеглерге киириштирерин организастаар. Владимир Кертик-оол ында агитбригаданың, киноның, библиотеканың малчыннарже, бригадаларже үнүүшкүннерин транспорт-биле хандырарын, Виктор Майынды концерт программаларын белеткеп, тургусчуруун харылаар хүлээлгелиглер.

Культура бажыңының ниити ажыл-чорудулгазын ооң директору Делгер-оол Сундуй-оолович удуртуп, башкарып турар. Делгер-оол Сундуй-оолович ам кандыг-даа нарын музыканы сайгарып, ону дүрген шиигээдип аптар арга-дуржулгалыг хөгжүмчү апарган. Ынчангаш Культура бажыңының концерттер программазынга чаа, чараш ырларның хөйү-биле кирип турары таварылга эвес.

Культура бажыңының директору хүлээлгезин ак сеткилдиг күүсетпишаан, кижизиилге ажылын чорударынга улуг ужур-дузалыг агитквартираларның ажылынга ол доктаамал киржип, боттуг дузаны чедирип турар. Культура бажыңынга агитквартираларның белеткээн концерттериниң бараалгадыы, клуб чөвүлелиниң тургускан графиги ёзугаар үнүп турар.

Бистиң республиканың кайы-даа районнарында агитквартиралар кижизидилге болгаш культура айтырыгларын шиитпирлежиринге улуг ужур-дузалыг деп чүвени ол эки билир. Ынчангаш агитквартираларның ажылын деткиринге, дуза кадарынга ооң сонуургалы улуг. Суурнуң чеди агитквартираларының база клуб чөвүлелиниң дузазы-биле Культура бажыңының чаагайжыдылгазынче улуг кичээнгейни салып турар.

Чаа-Суур көдээ Культура бажыңының кышка белеткели база эки. Агар сентелгезин база өй-шаанда шынарлыг кылдырткан, кышкы үеде ажылдаарынга таарымчалыг байдал тургустунган. «Культура бажыңы эргижирээн, фойе чок, бир бичии өрээлдиг, бөлгүмнерниң ажылдаарынга ындыг-ла кончуг таарымчалыг эвес. Чамдыкта сыңышпастай-даа бээр-ле-дир бис. Ол ышкаш бот-тывынгыр артистеривистиң концертке кедер идик-хевин база эргижирээн. Культура бажыңынга херек эт-херекселдер болгаш музыка аймаа-биле база четпес бис. Шак ындыг байдалдыг-даа болзувусса, ындаар шаавыс-биле чоннуң культуразын бедидеринге улуг-хуувусту киирип, демниг ажылдап турар бис» деп, аныяк коммунист Делгер-оол Тюлюш чугаалап олурар.

Кандыг-даа кижи опаашкан ажылынга ак сеткилдиг, алызындан хандыкшылдыг, вегелделиг болур болза, ооң ажылы эки түңнелдерлиг болур. Делгер-оол Сундуй-оолович Культура бажыңының эт-херекселдери, бот-тывынгыр артистерге кедер идик-хеп, музыка аймаан чаа чылдың бирги кварталында долузу-биле саттырып алыр кылдыр шиитпирледип алган.

Информацияның сан-түңү көвүдээн бо үеде культура ажылдакчызы кижи делегейде, чуртта, республикада болуп турар болуушкуннарны билген турар, бодунуң мергежилин бедидеринге херек чүүлдерни кылыр апаар. Делгер-оол Тюлюш Культура министерствозунуң билиг бедидер курстарынга хөй удаа билиин бедидип, ажылга херек чаа чүүлдерни өөренип алгылаан-даа.

Ийи чыл бурунгаар шиилер көрүлдезинге Тыва АССР-ниң улустуң чогаалчызы С. Сарыг-оолдуң «Көгe-бута» («Ийи чагаа»): деп шиизин тургускаш, ийиги черни ээлээн. А бо чылын районнуң агитбригадалар көрүлдезинге Культура бажыңының «Аян» агитбригадазы база ийиги черни алгаш. тинлекчи «Чадаган» агитбригадазы-биле зона көрүлдезинге эки киришкен.

Делгер-оол Тюлюш бодунуң ак сеткилдиг эки ажылы дээш СЭКП райкомунуң, райкүүскомунуң, совхоз дирекциязының хүндүлел бижиктери-биле болгаш өртектиг бараннар-биле хөй удаа шаңнадып келген.

Эрткен юбилейлиг чылда Делгер-оол Сундуй-оолович Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Хүндүлел бижиги-биле шаңнаткан. А бо чылын республиканың Культура министерствозунуң коллегиязының шиитпири-биле «Онгу беш чылдың шалыпчызы» херек демдээ-биле шаңнаткан.

Аныяк коммунист бодунуң дорт ажылындан аңгыда «Торгалыг» совхозтуң Чаа-Суур салбырында партия бөлүүнүң организакчызы. Делгер-оол Сундуй-оолович аңаа төлептиглерниң бирээзи.

Б. КЕНЕШ.

ЧУРУКТА: Чаа-Суурнуң Культура бажыңының директору Д. Тюлюш.

А. ЗАЙЦЕВТИҢ фотозу.

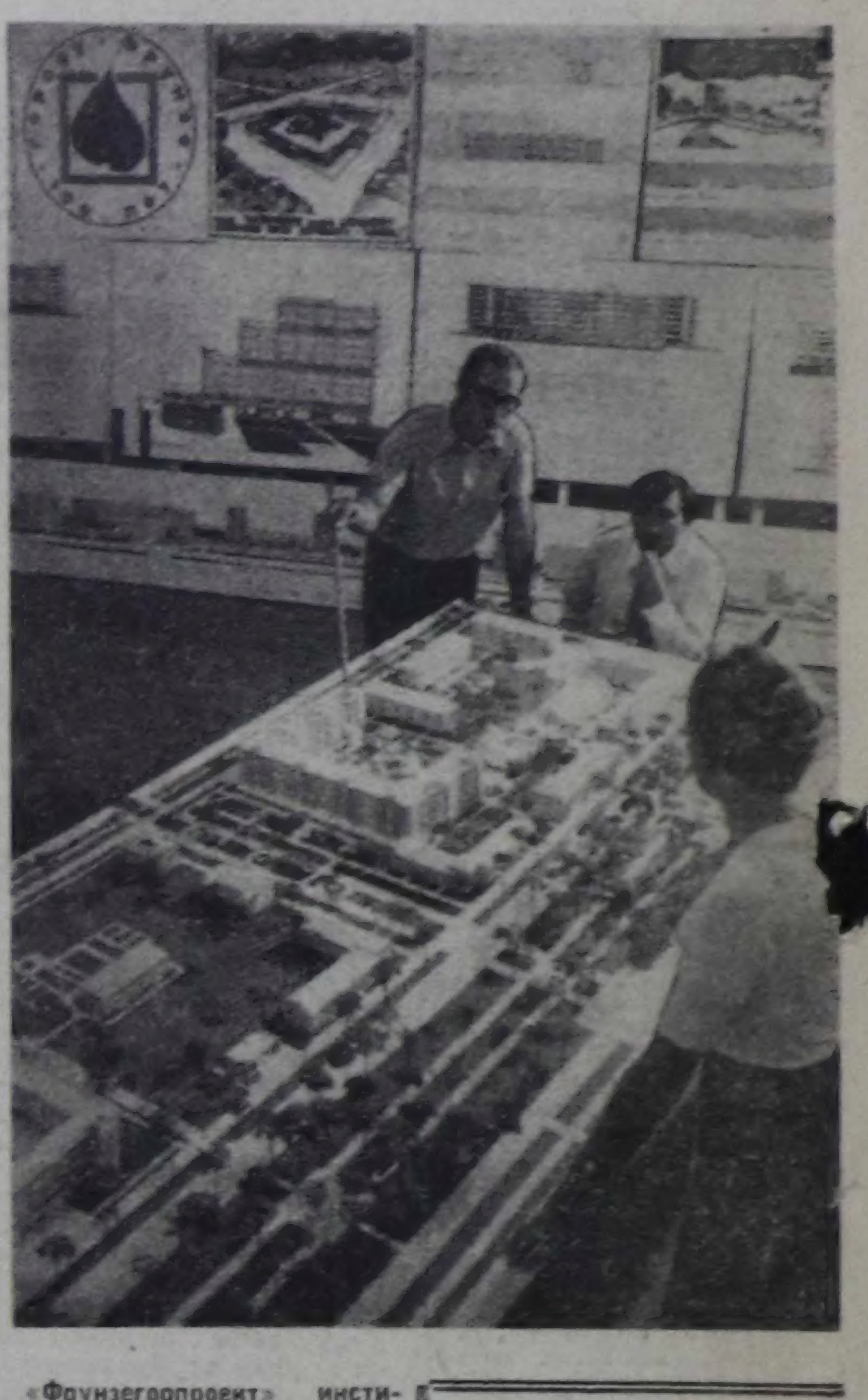

«Фрунзегорпроект» институттуң ажылдакчылары чаа бажыңнарның болгаш микрорайоннарның телевилелдерин ажылдап кылып турарлар. Олар хоорайны улам-на чараш болдуруптар.

ЧУРУКТА: чаа микрорайоннуң макединиң чанында.

В. КОРОТАЕВТИҢ фотозу.

(СЭТА-ның фотохрониказы).

Анкетага харыылар

НОМЧУКЧУЛАРНЫҢ КҮЗЕЛДЕРИ

Эрткен 1978 чылдың декабрь айның 19-та үнген № 290 солунга «Шынның» анкетазы парлаттынганын номчукчулар билир. Чер-черде солуннуң номчукчуларывыдан харыылар аңаа келгилээн. Редакция ол харыыларны алгаш, чамдыктарын солунга парлаар деп шиитпирлээн.

Тес-Хем районда «Тес-Хем» совхозта трактористер курузунда өөренип турар он сес харлыг **Зоя Чооду** мынчаар бижээн: «Мен «Шын» солунга Л. И. Брежневтиң «Бичии чер» деп номун очулдургаш, парлааның улуг сонуургал-биле номчудум. Бо чаа чылда мээң-шынар кижизидилгезиниң айтырыгларын ам-даа ханы чырыдып бижиирин солунга күзээр мен. Оон аңгыда «Бөмбүрзектиң судалы» деп ат-биле үнүп турар материалдар кончуг солун боор турар»...

Эрзин районнуң Эрзин суурда ортумак школазының 7 «б» клазында өөренип турар 16 харлыг **Орланмаа Ооржактың** бижээни болза: «Бөмбүрзектиң судалы» деп делегей байдалынга хамаарышкан материалды парлап турарынга өөрүүр бис. Бо чаа чылда «Хүнчүгешти» удаа-дараа парлап турарын күзээр бис. Солуннуң каасталгазы бистиң сеткиливиске тааржып турар. Солунну бистер ол-ла үнген хүнүнде ап турар бис. Оон ынай мээң бир күзээр чүвем болза, Кыдат дугайында тайылбыр номчуксаан ийик мен».

Тес-Хем районнуң Берт-Даг суурда башкы Елена Бичеоловна Чооду бодунуң күзелин мынчаар илеретген: «Чаа чылда кижизидилге темазынга хамаарышкан материалдарны ам-даа парлаары күзенчиг. Ылангыя сураглыг башкылар С. Макаренконуң болгаш В. Сухомлинскийниң кижизидилге темазынга бижээн чүүлдерин очулдуруп үндүрери чугула. Оларны лекция, беседаларга херелгээр дээрге тывылбас боор-дур».

Номчукчуларның күзелдерин, саналдарын моон соңгаар-даа парлаар бис.

САГЫШ САЛБАЗЫНДА

Ажылдап, чурттап турарым өскен төрээн суурум Кызыл-Тейниң дугайын мааа бижиир бодадым.

Кызыл-Тей суурда чаа чурттаглга бажыңнары немежип, суурнуң сайзырап турары өөрүнчүг. Суур чаагайжыдылгазының талазы-биле ажылдар чоруттунуп, ыяштарны олуртуп, тарып турар. Ынчалза-даа чамдык кудумчуларда болгаш чурттаглга бажыңнарының чанында ыяштар курган, каткылай бергенин көөрге, дыкала хараадаанчыг-дыр. Аргарытта анаа үнүп турган ыяштарны эккеп тарып алгаш, ооң ажаалда, суггарылгазынче сагыш салбайн, кургадып алырга хомудаанчыг-дыр.

Чамдык кижилер хөрзүнү багай, даштыг чер деп-даа бодаары чадавас. Ол шын эвес. Адыр-Тал кудумчузунда чурттакчыларның тараан ыяштары дыка өзүп үнүп турар. Ында тараан теректер, талдарның ажаалда хайгааралы эки болганы оон илдең ышкажыл. Ынчангаш хамык ужур ажаалда, суггарылгада.

Көдээ Советтиң күүскому болгаш херээженнер чөвүлели чазын чурттакчы чонну эвилелдээш, бок-кызырымнерни аштап, штакетниктерни сеп-теп, чаартып кылып-ла турар. Күзүн база катап бок дола бээр, херим, штакетниктерни үрел каапкан болгулаар. Кылып, бүдүрүп алган чүвезинге мындыг янзылыг хумага чок болур болза кайын таарыжыр.

Оон ынай, көдээ черге кудумчу чурумун хайгаарап турар эвес дээн хөөн-биле чамдык чолаачылар кайы хамаан чок халдыр, бажыңнар, кыдыы кызаа черлерден эртип, огород, херим-кажаапы бузуп бастырып, чуура үстүрүп кааш чоруй баргылаан боор. Ынчангаш мону база чурумчутса чогуур деп бодаар мен.

Д. ООРЖАК.

Сонуургактарга

ХАР КИЖИНИҢ ТЫВЫЗЫЫ

Гималай дагларында хар кижи бар, ону тып тударын Индияның Сикким штатта күрүнениң ыяш ажыл-агыйының эргелелиниң ажылдакчылары оралдажып турар.

Парлалганың дыңнадып турары-биле алырга, эргелел чери хар кижиниң чуруун тыртып алган болгаш ооң үнүн магнитофонга бижидип алганнар, ам чүгле ол амытанның бодун тудары арткан. Канченджанг дээр национал парктан хар кижини дилээрин баштадыр көрген. Ол чоокта дагларның баштарынга хайгаарал кылыр тускай черлерни дерип кылып каан.

Улустуң бодап турары-биле алырга, Соңгу Сиккимде хар кижиниң үш хевири чоруп турар. Дагларның чурттакчылары доштуг черлерге хар кижи-биле үжен чыл иштинде таваржып келген.

Эң сөөлгү таварылга 1978 чылдың январь 21-де болган, ынчаарда сарыг дук-биле шыптынган кижи дүрзүлүг амытан ыяштың будуун сый соп алгаш, ыяш ажыл-агый чериниң ажылдакчызының кырынче шывадапкаш барган.

Ук черниң чурттакчыларының чугаазы-биле алырга, Сиккимниң дагларынга хар кижиниң сарлыктарже халдай бээр чоруу ховар эвес болгулаан. Өлүрткен сарлыктарны элээн ырадыр сөөртүп аппарып каан-даа чыткылаар.

(«ТРУД»—СЭТА).

ДЕЛИ.

КУШТАР БЕЗИН САМОЛЁТ АЖЫГЛААР

Сураглыг швед херээжен чогаалчы Сельма Лагерлеф Нильс дээр бичии оол черлик кастарның чалгыннарынга кыстынып алгаш, соңгу чүкче, Лапландияже аян-чорук кылгаш чедип кээр кылдыр тоожуп турар болгай. А ол номнуң бижиттингениниң соонда барык чээрби беш чыл эрткенде өске угланыышкынче, Лапландиядан Финляндияның мурнуу чүгүнче аян-чорукту эзүп орар аныяк куу куш кылган.

Лаплан хемге күс эрте дүшкен. Ынчангаш хем кууйнуң чалгыннарын чыпшыр доңуруп алган. Тудугжу Аарне Локка ону тып аарда куш барык кожуй берген турган. Тудугжу кушту эргизип чылыктыргаш, эң чоокку аэродромга аппарган, а ооң соонда Хельсинкиниң зоопаргы-биле телефоннажып харылзашкан. Ынчангаш кушту самолёт-биле ынаар аппаарын шиитпирлээн. Бичии куу демир кушка олурупкаш, бүгү чуртту эргий ушкан. Кууну ам Хельсинкиниң зоопаргында эмнеп турар. Бир эвес куш соок дүшкүже чедир сегип шыдавас болза, ону Финляндияның Мурнуу чымчак агаарлыг черинге кыштадыр деп турар.

«ТРУД» солундан.

ХЕЛЬСИНКИ.

БУРУНГУ ДАЛАЙЖЫЛАРНЫҢ ОРУУ-БИЛЕ

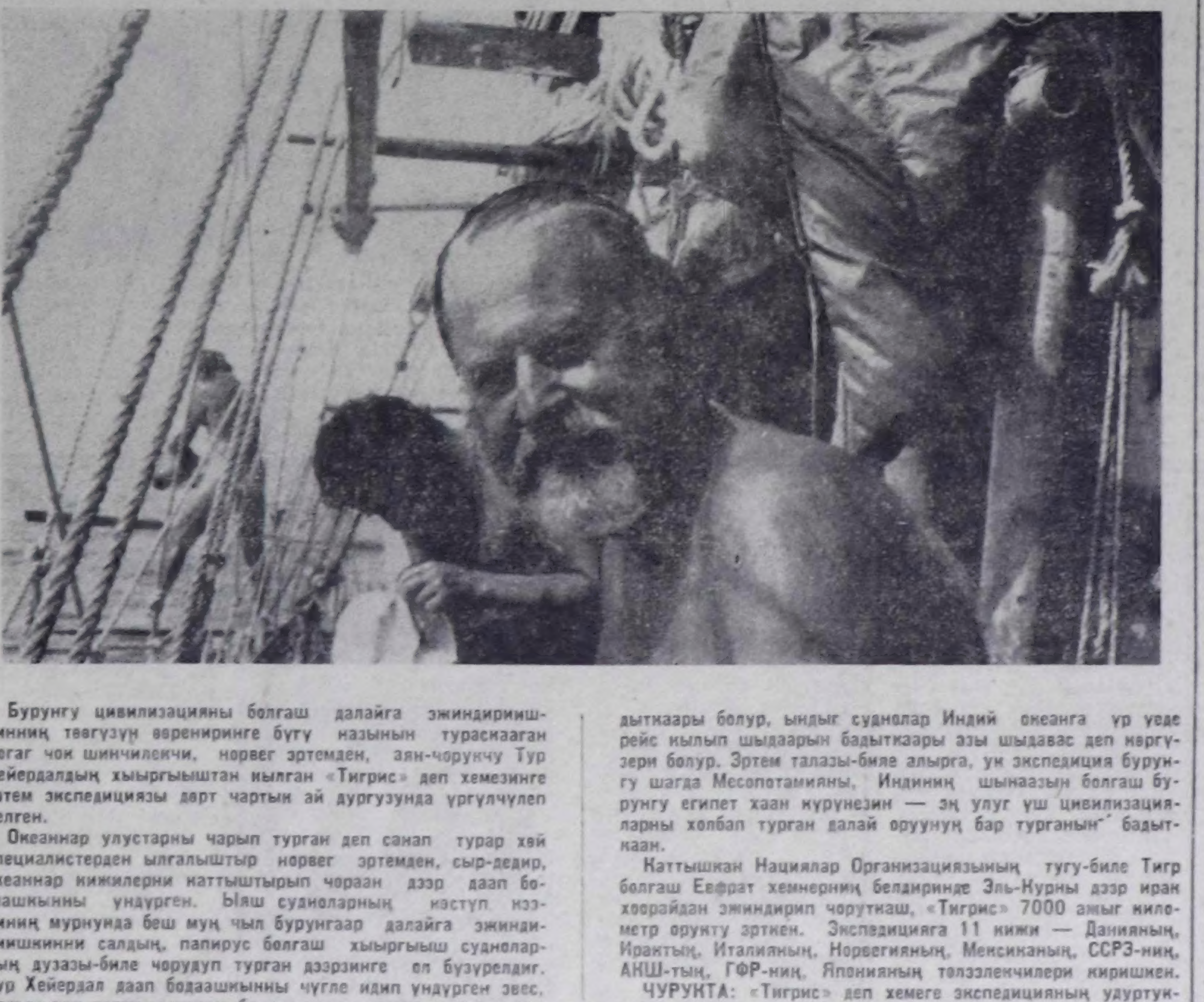

Бурунгу цивилизацияны болгаш далайга эжиндиришкинниң төөгүзүн өөренирииге бүгү назынын турасказаган мегаг чок шинчилекчи, норвег эртемден, аян-чорукчу Тур Хейердалдың хыыргыыштан кылган «Тигрис» деп хемезинге эртем экспедициязы дарт чартып ай дургузунда үргүлчүлеп келген.

Океаннар улустарны чарып турган деп санап турар хөй специалистерден ылгалыштыр норвег эртемден, сыр-дедир, океаннар кижилерни каттыштырып чораан дээр даап бодаашкынны үндүрген. Ыяш судноларның кээстүп кээриниң мурнунда беш муң чыл бурунгаар далайга эжиндиришкинни салдың, папирус болгаш хыыргыыш судноларның дузазы-биле чорудуп турган дээрзинге ол бүзүреллиг. Тур Хейердал даап бодаашкынны чүгле идип үндүрген эвес, харын ону херек кырында боттандырып чорударынче чүткүп чораан. «Тигриске» экспедицияның кол сорулгазы болза хыыргыыштан кылган хемениң далайга эжиндирер шынарын бадытнаары болур, ындыг суднолар Индий океанга ур уеде рейс кылып шыдаар деп көргүзери болур. Эртем талазы-биле алырга, ук экспедиция бурунгу шагда Месопотамияны, Индиниң шынаазын болгаш бурунгу египет хаан курунезин — ам улуг үш цивилизацияларны холбап турган далай оруунуң бар турганын бадыткаан.

Каттышкан Нациялар Организациязының тугу-биле Тигр болгаш Евфрат хемнерниң белдиринде Эль-Курны дээр ирак хоорайдан эжиндирип чоруткаш, «Тигрис» 7000 ажыг километр орукту эрткен. Экспедицияга 11 кижи — Данияның, Ирактың, Италияның, Норвегияның, Мексиканың, ССРЭ-ниң, АКШ-тың, ГФР-ниң, Японияның төлээлекчилери киришкен.

ЧУРУКТА: «Тигрис» деп хемеге экспедицияның удуртукчузу, сураглыг норвег эртемден болгаш аян-чорукчу Тур Хейердал.

Ю. СЕНКЕВИЧИНИҢ фотозу. (СЭТА-ның фотохрониказы).

Чизеге белеткел

Барыын-Хемчик районнуң Эрги-Барлык көдээ Соведи январь 17-ден 24-ке чедир болур Бүгү-эвилел чизезинге белеткел ажылдарын чорудуп турар.

Суурдан 9 кижи район төвүнге болган ийи хоңуктуг семинарга киришкен. Көдээ Совет девискээринге чизе эрттирериниң кол инспекторунга Отугаш Хомушкуну томуйлаан. Чизе кылыр санакчыларга шылгалда-семинарны беш удаа эрттирген. Ооң-биле чергелештир хойжу бригадаларның, уруглар садының, эмнелге салбырының, хову бригадазының болгаш школа, МТМ удуртукчуларынга тускай өөредиглиг семинарны база чоруткан.

Бүгү-эвилел чизезиниң политиктиг ужур-дузазының дугайында, ооң сорулгазының дугайында лекция, беседаны хойжу бригада төптеринге, тел сүт-бараан фермазынга болгаш өске-даа черлерге кылып чоруткан. Бо ажылга Отугаш Хомушку, Саая Дадар-оол, Сарыглар Хирлигбей болгаш өске-даа активчилер идепкейлиг киржип турар.

А. ЕВРОП.

Агаар

Бөгүн республиканың болгаш Кызылга бүргеп, аязыр, чамдык черлерге быскан хар чаар. Хаттың күжү секундада 3—8 метр, мурнуу-барыы районнарга 9—14 метр чедер. Агаарның температуразы хүндүс 19—24, чамдык черлерге 9—14, Кызылга 20—22 градус соок болур.

Редактор **В. С. ШАРАВИИ**

Кино

ЯНВАРЬ 5

«НАЙЫРАЛ»: **«Камгаланыр хеп чок рыцарь»** 9.30, **«Өлүм садыгжылары»** 11.00, 13.50, 17.40, 20.30 шактарда.

«ПИОНЕР»: **«Альманзорнуң билзектери»** 9.30, 12.45, **«Мурнуу чүктүң тачанкаазы»** 11.00, 14.15, **«Адыр, мана!»** 16.00, **«Орлов ашак-кадай»** 17.20, 19.05, 21.00 шактарда.

«ВОСТОК»: **«Джек кайгамчык чүүлдер чуртунда»** 11.00, **«Кардиналга удур дорт»** 13.00, 15.00, 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: **«Өскерликчи херээжен»** 11.00, 13.00, **«Маңаа чайкалар ужуп келбээн»** 15.00, 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

ТВ

ЯНВАРЬ 5

БИРГИ ПРОГРАММА

МОСКВАДАН

10.00—«Үе». Информастыг программа.
10.40— Эртенги гимнастика.
11.00—«Хөглүг ноталар».
12.00—Уругларга фильм. «Кые уруг болгаш крокодил». Уран-чечен фильм.
13.05—Төп телевидениениң болгаш Бүгү-эвилелдиң радиозунуң электромузыка херекселдериниң ансамблиниң концерти. Удуртукчузу РСФСР-ниң алдарлыг артизи В. Мещерин.
13.35—Медээлер.
13.45—16.00—Чапсар.
16.00—Медээлер.
16.20—Спорт дугайында документалдыг телефильмнерниң программазы: «Байыр-биле, Виктория!», «Кым хоккей ойнаарыл».
16.55—«Шыдыраа школазы», «Ак терге».
17.25—«Шуптузу чаңгызы дээш, чаңгызы шуптузу дээш». Ленинградтан дамчыдылга.
18.10—«Москва болгаш москвачылар».
18.40—«Скиппи». Хөй сериялыг уран-чечен телефильмниң баштайгы көргүзүү. 7 болгаш 8-ки сериялары.

КЫЗЫЛДАН

19.30—Телемедээлер.
19.45—«Тыва неделя». Информастыг программа.
20.05—Чарлалдар.

МОСКВАДАН

20.15—«Бөгүн делегейде».
20.30—Хоккей талазы-биле делегей ужуражыышкыны: «Детройд ред вингз» — «Крылья Советов». Детройдтан (АКШ) дамчыдылга.
22.30—«Үе». Информастыг программа.
23.00—02.10—«Орус кыш». Уран-чүүл фестивалының түңнел концерти. Кремльдиң Съездилер ордузундан дамчыдылга. Төнгенде—медээлер.

ИЙИГИ ПРОГРАММА

МОСКВАДАН

19.30—«Көдээ: ажыл-херектер болгаш айтырыглар».
20.00—«Арыгның болуушкуну». Хореографиялыг тоол.

КЫЗЫЛДАН

20.15 — Чурттакчы чонну Бүгү-эвилел чизезинге киржири — хамааты бүрүзүнүң хүлээлгези». Беседа.
20.25—Уругларга фильм. «Кузяның ужуралдары».
20.45—21.35—«Төмээн чечен чугаа». Уран-чечен телефильм.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: индекс 667000

Кызыл, Щетинкин-Кравченко кудумчузу, бажың № 3. ТЕЛЕФОННАРЫ: Редакторнуң 2-24-63, редакторнуң оралакчызының 2-35-24, 2-31-75, харыысалгалыг секретарьның 2-23-35, секретариаттың 2-23-35, партийжи амыдырал болгаш совет тургузуг килдистериниң 2-37-13, пропаганда килдизиниң 2-31-75, культура килдизиниң 2-23-54, көдээ ажыл-агый килдизиниң 2-21-47, үлетпүр килдизиниң 2-22-64, чагаа килдизиниң 2-41-27, информация килдизиниң 2-20-60, корректорларның 2-27-41, бухгалтерияның 2-12-45, солун келбейн баргаңда 2-32-75 телефонче долгаар.

Тираж 16910. Чагыг № 2760.

СОЛУН НЕДЕЛЯДА 6 КАТАП ҮНЕР

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Ном үндүрер чер, полиграфия болгаш ном садыыының талазы-биле эргелелиниң типографиязы (Кызыл. Щетинкин болгаш Кравченко кудумчузу, бажың № 1). ТС—00011.

Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 5 (10902) | 1979 чылдың январь 6, суббота | 1925 чылда үндезилеттинген | Өртээ 2 көп.

ХУУСААЗЫН КЫЗЫРАР

МОСКВА. Бажың тудар № 3 комбинаттың коллективи бо чылын чуртталга бажыңнары тударының хуусаазын 250 хонук иштинде күүседирин шиитпирлээн. Ону чедип алырынга бригада аргазы-биле ажылдаары, депшилгелиг технологияны нептередири, конструкцияларны белеткээрин шак графигин барымдаалап кылыры дузалаар. Бүдүрүлге коллективи ол чүүлдерин боттарының социалистиг хүлээлгезинде айыткан. Күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедидер, бүдүрүлге чорудуушкуннарын механчызастаар болгаш автоматчыдар, продукция шынарын хыналданың комплекстиг системазын сайзырангайжыдар хемчеглерни социалистиг хүлээлгеде база көрген.

(СЭТА).

СЫРЫЙ КАТТЫЖЫЫШКЫННЫҢ, ЧАҢГЫС ЭПТИҢ БАЙДАЛЫНДА

Чуртта соңгулда кампаниязы СЭКП-ниң XXV съездизиниң шиитпирлерин, онгу беш чылдың онаалдаларын боттандырар дээш бүгү улустуң демнеселиниң байдалдарында эртип турар. Чурттуң эрге-чагыргазының дээди органының депутаттарынга кандидаттар кылдыр ажылчы чоннар бир дугаарында-ла СЭКП-ниң болгаш Совет күрүнениң удуртукчуларын адап турар. Совет кижилер ленинчи партияны дөлгандыр сырый каттышканын, коммунистиг тургузуушкунуң чаа-чаа бедиктеринче баар деп боттарының шиитпирлиин көргүзүп турарлар.

Приморьениң Находка хоорайда судно септээр заводунуң ажылчыннары, инженер-техниктиг ажылдакчылары болгаш албан-хаакчылары соңгулда мурнунуң хуралынга байырлалдыг хөөн кирген келген. Находканың соңгулда округундан ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Эвилел Совединиң депутаттарынга кандидаттар кылдыр СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы **Леонид Ильич Брежневти** болгаш кран машинизи **Татьяна Дмитриевна Трофимованы** олар чаңгыс эп-сеткилдиг адаан.

Кемерово областың Новокузнецк хоорайында «Гидроуголь» каттыжыышкынның «Юбилейная» шахтазынга болган хуралдың киржикчилери Орджоникидзе соңгулда округундан ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Эвилел Совединиң депутаттарының кандидаттарынга СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы **Алексей Николаевич Косыгинни** болгаш арыглаашкынның комплекстиг-механизастаан бригадазының бригадири, Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры **Геннадий Николаевич Смирновту** депшидерин чаңгыс үн-биле доктааткан.

Якут АССР-ниң «Булунский» совхозунуң коллективиниң соңгулда мурнунуң хуралы Булунскийниң соңгулда округундан ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Националдар Совединиң депутаттарының кандидаттарынга СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, СЭКП ТК-ның секретары **Константин Устинович Черненкону** болгаш ажыл-агыйның аң-мең өстүрер чериниң аныяк специализи **Людмила Гаврильевна Чемезованы** депшиткен.

«Черкасхимстрой» трестиң коллективи Черкассы соңгулда округундан ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Эвилел Совединге боттарының депутаттарының кандидаттарынга СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, ССРЭ-ниң Күрүнениң аныяк чок чер комитединиң даргазы **Юрий Владимирович Андроповту** болгаш № 27 тудуг-монтаж эргелелиниң комплекстиг бригадазының бригадири Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры **Василий Макарович Заболотныйны** депшидерин шиитпирлээн.

Кировоград областың Александрийскийде СЭКП-ниң XXV съездизин аттыг электромеханика заводунуң коллективи Александрийский соңгулда округундан ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Эвилел Совединиң депутадының кандидадынга ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазының оралакчызы, ССРЭ-ниң Күртүдүүнүң даргазы **Игнатий Трофимович Новиковту** депшиткен.

Черновицы областың Заставна районунуң «Лениниң чагыы» колхозунуң ажыл-ишчилериниң соңгулда мурнунуң хуралы Черновицы соңгулда округундан ССРЭ-ниң Националдар Совединиң депутаттарынга кандидаттар кылдыр СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, Украинаның Компартиязының ТК-зының бирги секретары **Владимир Васильевич Щербицкийни** болгаш колхозтуң даргазы **Иван Дмитриевич Куницкийни** адааннар.

Белоруссияның Компартиязының 50 чылы аттыг камвол комбинадының ажыл-ишчилери Минск-Ленинск соңгулда округундан ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Эвилел Совединиң депутаттарынга кандидаттар кылдыр СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, СЭКП ТК-ның секретары **Андрей Павлович Кириленкону** болгаш камвол-комбинадының эң эки аргыкчыларының бирээзи **Людмила Александровна Ратынскаяны** депшидерин шиитпирлээн.

Каракалпак АССР-ниң Чапаев аттыг рис ажылдыг совхозунуң коллективи Кунград соңгулда округундан Националдар Совединиң депутаттарынга кандидаттар кылдыр СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, СЭКП ТК-ның чанында Партийжи контроль комитединиң даргазы **Арвид Янович Пельшени** болгаш ажыл-агыйның бригадири, Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры **Уббиниаз Бекниязовту** депшиткен.

ПАРТИЯНЫҢ XVII ОБЛАСТЬ КОНФЕРЕНЦИЯЗЫНЫҢ ДЕЛЕГАТТАРЫ

НИКОЛАЙ НИКОЛАЕВИЧ ШОЕВ. Ол Чадаананың автотранспорт бүдүрүлгезинге 1956 чылдан бээр үзүктел чок чолаачылап келген. Бүдүрүлгеге ажылдаан 23 чылдарының дургузунда бодунга бердинген планныг онаалдаларын доктаамал ажыр күүседип, өске эш-өөрүнге үлегер-чижээн көргүзүп турар. Николай Николаевич Ада-чурттуң Улуг дайынының киржикчизи. Ол бодунуң мергежилинге дыка хөй аныяктарны өөреткен. Амгы үеде ол онгу беш чылдың сөөлгү чылының бирги кварталының үлүүнге киириштир ажылдап эгелээн.

АЛЕКСАНДРА КОМБУЙЛАҢОВНА САРЫГЛАР. Чадаана хоорайның амыдырал хандырылга комбинадында үениң мурнаар шалыпчыларының саны хөй. Оларның бирээзинге даарапкылга цегиниң быжыкчызы Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң депутады Александра Комбуйлаңовна хамааржыр. Ооң ажылдап турар бригадазы янзы-бүрү 218 хептерни даарап турар. Эрткен чылдың сөөлгү айы — декабрьның планын бригада 102 хуу күүсеткен. Шак ол чедиишкинде А. Сарыгларның киирген үлүг-хуузу база улуг.

В. ЧАДАМБАНЫҢ фотолары.

УЛАМ ЭКИ АЖЫЛДААР

Күш-ажылчы Алдар орденниң III чергезиниң эдилекчизи коммунист Балдар-оол Кужугеттиң удурткан бригадазы онгу беш чылдың үшкү чылында «Кызыл үлетпүр тудуг» эргелелинде бригадалар аразында социалистиг чарышка бирги черни алган.

Мурнакчы бригаданың ажыл-ишчилери эрткен чылын 340 муң рубльдиң тудуг-монтаж ажылдарын декабрь 27-те чедир күүседир хүлээлгени алгаш, сегләэн өзүнге ээ болуп шыдаан.

Коллектив кежигүннериниң аразында ажыл шагындан оялдаар, чылдагаап чок ажылче үнмейн баар таварылга чок. Кижи бүрүзү-ле ажылдың шынары дээш демиседе хаара туттунган. Ынчангаш бригаданың кылган ажылы шынарлыг, планныг онаалдалар ажыр күүсеттинип турар.

1978 чылда бригаданың ишчилери Тыва АССР-ниң Чонниң амыдырал хандырылга министерствозунуң амыдырал хандырылга бүдүрүлгелериниң комплекстиг баазазын, дөрткү микрорайонда 70 өг-бүле чурттаар бажыңны, базазында 280 орунну уругларсадын тударынга кирипкен.

— СЭКП Төп Комитединиң ноябрь (1978 чыл) Пленумунуң шиитпирлерин, ол Пленумга СЭКП Төп Комитединиң Чиңгине секретары, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы эш Л. И. Брежневтиң чугаазында айтыышкыннарны бригаданың кежигүннери таныпкан, ол чугула документилер оларны ажылынче сорук киирген, ынчангаш найысылалдың тудуун хөгжүдер херекке төлептиг үлүүн киирери-биле эрткен чылгы темпини кудулатпайн, улам эки, бүдүрүкчүлүг ажылдаарын хүлээнген — деп, бригадир Балдар-оол Күрсекович чугаалап турар.

Амгы үеде бригаданың ишчилери автоорук техникумунуң 600 кижи чурттаар общежитиезиниң тудуунда шалыпчы ажылдап турарлар. Чаа чылдың баштайгы неделязының планын бригаданың кежигүннери ажыр күүсеткен. Ылаңгыя В. Дамбар, Б. Хомушку, А. Шишенков, В. Агбаан болгаш өскелериниң-даа көргүзүглери эки болган.

Мурнакчы бригадир Б. К. Кужугет партияның XVII область конференциязының делегадынга соңгуткан.

Х. АЛАШ-ООЛ.

ЧАА ЧЫЛДЫҢ БАШТАЙГЫ НЕДЕЛЯЗЫНДА

Совет улус онгу беш чылдың дөрткү чылының, 1979 чылдың эгезинде СЭКП-ниң XXV съездизиниң шиитпирлерин, амгы беш чылдың планнарын амыдыралга боттандырар деп быжыг шиитпир-биле ажылдап эгелээннер. Оларны СЭКП ТК-ның июль болгаш ноябрь (1978 ч.) Пленумнарының шиитпирлери, аңаа эш Л. И. Брежневтиң чугаалары чаа-чаа күш-ажылчы чедиишкиннерже сорук киирип турар.

1979 чылдың баштайгы неделязы бистиң республиканың бүгү ажылчы чоннарынга шалыпчы ажыл-иштиң хүннери болган: олар онгу беш чылдың дөрткү чылының планныг даалгаларын күүседип кирипкеннер. Бо чылдың сорулгалары улуг-даа: үлетпүр бүдүрүлгезиниң хемчээли 7 хуу улгадыр, күрүнеге 50 муң тонна тарааны, 28 муң тонна эътти, 27,5 муң тонна сүттү, 3300 тонна дүктү садар, он-он муң дөрбелчин метр бүдүрүлге, чуртталга, культура, чырыдыышкын албан черлериниң тудугларын ажыглалга киирер.

Республиканың тудуг черлеринден эрткен чылдың планын хуусаадан эрте күүседипкен коллективтерниң санында «Кызылцэ тудугнуң» тудуг эргелели хамааржып турар. Ол коллектив чаа чылдың баштайгы неделязында Кызыл районнуң «Көк-Тей» совхозунуң куш өстүрер бир кажааны күрүне комиссиязынга дужааган. Ол дээрге амгы үениң негелделери-биле кылдынган тудуг-дур. Аңаа хары угда чүс ажыг муң дагааны азырап, өстүрерин төлевилээн. Куш өстүрериниң эң-не чаа дериг-херекселдерин мында эптеп тургускан.

1979 чылда Тыва АССР-ниң улус ажыл-агыйның хөгжүдериниң Күрүне планында дыш-чем чүүлдерин бүдүрерин дыка көвүдедирин көрген. Чижээ, куш эъдин болгаш чуургазын мында онзалап айтып турар. Республикага куш чуургазы бүдүрерин 1979 чылдың планында 17,5 миллион кезек чедирер деп айыткан. Ынчангаш ону амыдыралга боттандырарынга бо чаа тудуг улуг ужур-дузалыг.

«Көк-Тей» совхозтуң куш фермазында ол чаа кажааның бир онзагай чүүлү — хол-биле кылыр ажылды дыка кызырар арганы берип турарында. Куш чуургазын сорттап, савалаары болгаш дажыглаары автоматчыттынган, куш чемин каап бээри, кажаа иштин арыглаары механизастаттынган.

Тываның бүдүрүкчү күштерин улам хөгжүдериниң дугайында СЭКП Төп Комитединиң болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң доктаалын ёзугаар бистиң республикага эрткен чылдарда эң чугула дээн 52 тудугларны кылып эгелээн. Ооң бирээзи «Көк-Тей» совхозтуң куш фермазының ол чаа кажаазы болур. Ону тударынга алды чүс муң ажыг рубльди чарыгдааны — ооң кайы хире улуг хемчээлдиин көргүзүп турар.

Кажааны тударда демир болгаш бетон кезектерни, арматураларны калбаа-биле ажыглаан. Бо ажылдарны кылырынга Г. Пивницкийниң — арматурщиктер, Н. Ефремовтуң — бызанчы-бетончулар бригадалары онза шылгараан. Бо бригадалар амгы үеде февраль айның даалгазын күүседип эгелээн, социалистиг чарыштың тиилекчилери боор турар.

«Көк-Тей» совхозтуң чаа куш кажаазы — онгу беш чылда бистиң республикага эң баштай ажыглалга кирген тудуг болган.

М. ТОПЧА.

ССРЭ-ниң Өртектер талазы-биле күрүне комитединде

1979 чылдың январь 5-тен эгелээш, күрүнениң үүрмектеп садар өртээн дараазында бараанарга чиигеткенин ССРЭ-ниң Өртектер талазы-биле күрүне комитеди дыңнадып тур:

— суук кристаллдар-биле ажылдаар сөгүн болгаш сан-биле үе айтыр электроннуг хол шактары болгаш ооң артык кезектеринге ортумаа-биле 17 хуу,

— карманнап чорүүр микрокалькуляторларга болгаш ооң артык кезектеринге ортумаа-биле 35 хуу.

ОЛАРНЫҢ АТТАРЫН ЧОН АДАП ТУР

УЛУГ-ХЕМНИҢ СОҢГУЛДА ОКРУГУ

Тываның эң хоочун совхозтарының бирээзи — «ҮТКА 25 чылының» Арыг-Үзүү суурунуң Культура бажыңынга ажылчыннар, малчыннар, кадарчылар, инженер-техниктиг ажылдакчылар январьның 5-те эртенгиниң 8 шакта чыглып келген. Шуптузунуң арын-шырайында өөрүшкү илдең, тура-соруу көдүрүлчек. Кижилер аразында хөглүг чугаалажып турган. Культура бажыңының делгем залы чык долган. Ол ажыл-агыйның ишчилери ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Националдар Совединге депутаттың кандидадын Улуг-Хемниң № 656 соңгулда округунуң талазы-биле депшидер дээш чыглып келгеннери ол.

Совхозтуң ажылчы чоннарының соңгулда мурнунуң хуралын Арыг-Үзүү кожуун Совединиң күүскомунуң даргазы Оюн Калзанович Буталдай ажыткан. Ооң соонда ол СЭКП-ниң Улуг-Хем райкомунуң бирги секретары Кара-оол Андреевич Масныкоолга илеткел кылыры-биле сөс берген.

Илеткелчи бодунуң чугаазының эгезинде бистиң чуртувуска чаа Конституцияны хүлээп алганының соонда бир дугаар болур ССРЭ-ниң Дээди Совединге соңгулдаларның ужур-дузазын тодаргайы-биле чугаалаан. Совет улус онгу беш чылдың үш чылдарының планнарын чедиишкинниг күүсеткеш, ам дөрткү чылдың онаалдаларын күүседиринче бедик тура-соруктуг-биле кирипкен деп, К. А. Масныкоол уламчылаан. Бүгү совет кижилер ышкаш, бистиң республиканың ажылчы чоннары беш чылдың планнарын күүседир дээш улуг көдүрлүүшкүн-биле ажылдап турар.

Ооң соонда К. А. Масныкоол Улуг-Хем районнуң болгаш «ҮТКА 25 чылы» совхозтуң эрткен ажыл-агый чылында түңнелдеринге доктааган. 1978 чылда район ниитизи-биле күрүнеге сүт садарының планын 105,4 хуу күүсеткен. Бүгү-ле совхозтар сүт садар планын чедир боттандырган. Район пландан ажыр 193 тонна сүттү күрүнеге саткан. «ҮТКА 25 чылы» совхоз сүт садарының планын эрткен чылын 106,3 хуу, эътти садарын — 102,7 хуу күүсеткен.

Ооң-биле чергелештир илеткелчи кожууннуң ажыл-ишчилериниң мурнунда бо чылын салдынып турар сорулгаларга база тодаргай доктааган.

Дараазында ол совхозтуң директору Иван Павлович Гончарюк сөс алгаш, мынча дээн:

— Улуг-Хемниң № 656 соңгулда округунуң талазы-биле ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Националдар Совединиң депутадының кандидадынга мен бир дугаарында СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы эш Л. И. Брежневти депшидер деп саналдыг мен. Ооң-биле кады бо-ла округтан бистиң чаңгыс чер чурттуувус, совхозувустуң аныяк хойжузу Татьяна Монгушевна Доржукайны база Националдар Совединиң депутадының кандидадынга депшидип тур мен. Татьяна Монгушеваны шуптувус билир болгай бис. Ол 1970 чылдан бээр бистиң совхозка хойжулап келген. Бодун эң-не кызымак, ак сеткилдиг ажылчын кылдыр көргүскен. Ол дугайын санфактылар бадыткап турар. Онгу беш чылдың эрткен үш чылының түс бүрүзүнде-ле төрүүр 100 хойга онаштыр 96 хураганны, хой санындан 3 кг дүктү ап келген. Ол ышкаш район Совединиң база депутады. Ынчангаш Татьяна Монгушевна Доржукай чурттуң күрүне эрге-чагыргазының дээди органынга бистиң төлептиг төлээлекчивис болур дээрзинге бүзүрээр мен.

Совхозта ВЛКСМ комитединиң секретары Мария Дажы санал бергеш, директорнуң саналын бүрүнү-биле деткивишаан, мынча дээн:

— Татьяна Доржукай бистиң совхозтуң эң аныяк хойжузу болгай. Ол он бирги классты доосааш, хойжулай берген. Бодунуң ынак ажылынга кежээ-кызымаан Татьяна Доржукай көргүскен. Ынчангаш Улуг-Хемниң № 656 соңгулда округунуң талазы-биле ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Националдар Совединиң депутадының кандидадынга Татьяна Монгушевна Доржукайны депшидер деп саналды деткивишаан, соңгулда хүнүнде коммунистерниң болгаш партия кежигүнү эвестерниң блогунуң кандидаттары дээш бадылаарынче соңгукчуларны кыйгырып тур мен.

Хуралга совхозтуң сураглыг хойжузу, Ленин орденниң эдилекчизи Монгуш Чаш-оол, ажылчын комитединиң даргазы Кызыл-оол Десижек, хойжу Даваа Эвен-оол олар база санал бергеш, Леонид Ильич Брежневтиң болгаш Татьяна Монгушевна Доржукайның кандидатуразын чаңгыс эп-сеткил-биле деткээн.

Улуг-Хемниң № 656 соңгулда округунуң талазы-биле ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Националдар Совединиң депутаттарының кандидаттарынга СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы эш **Леонид Ильич Брежневти** болгаш «ҮТКА 25 чылы» совхозтуң хойжузу **Татьяна Монгушевна Доржукайны** депшидер деп доктаалды хуралдың киржикчилери чаңгыс үн-биле хүлээп алган.

* * *

«Тыва кодээ тудуг» трестиң Шагаан-Арыгда № 586 КМК-зының коллективиниң ажылчыннарының болгаш албан-хаакчыларының хуралы база январь 5-те болган. Ол хуралдың киржикчилери ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Националдар Совединиң депутаттарының кандидаттарынга СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы эш **Леонид Ильич Брежневти** болгаш «ҮТКА 25 чылы» совхозтуң хойжузу **Татьяна Монгушевна Доржукайны** депшидер саналды бүрүнү-биле деткээн болгаш ол талазы-биле доктаалды чаңгыс үн-биле хүлээп алган.

ТЫВАНЫҢ СОҢГУЛДА ОКРУГУ

Красноярскиниң политехниктиг институдунуң Кызылда филиалының кол корпузунга студентилер, башкылар болгаш техниктиг ажылдакчылар январь 5-те эртен 8 шакта чыглып кээп, залды долдур олурупкан. Тываның № 392 соңгулда округунуң талазы-биле ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Эвилел Совединге депутаттың кандидадын депшидер талазы-биле коллектив кежигүннериниң хуралын институтта партия эге организациязының секретары Ф. А. Бузыкаева ажыткаш, СЭКП Кызыл хооркомунуң бирги секретары А. И. Пожидаевке сөс берген.

Декабрь 27-ден эгелеп, ССРЭ-ниң Дээди Совединге депутаттарның кандидаттарын депшидип эгелээн деп, ол чугаалаан. 1978 ажыл-агый чылын кызылчыларның чедиишкинниг доосканын тодаргай саннарны адап ол чугаалаан. Хоорай бүдүрүлгелериниң ажыл-ишчилери социалистиг хүлээлгелеринде кирген кол көргүзүглерни күүсеткен. Олар продукция бүдүрер планны 102,2 хуу, ону сайгарарын 101,4 хуу күүседип, үлетпүр бүдүрүлгезиниң хемчээлин 1977 чылдың деңнелиндек 10,2 хуу ажырган. Социалистиг чарыштың мурнуку олуруунда «Каа-Хем» разрези, «Росводпром» каттыжыышкынның демир-бетон кылыглар заводу, автосептелге заводу, даараныглга фабриказы, № 2 АТБ дээш өске-даа шупту чээрби ажыг үлетпүр бүдүрүлге коллективтери чорун турар. Олар онгу беш чылдың үш чылының сорулгаларын ССРЭ Конституциязының бир чылының бүдүүзүнде күүседипкен.

Институттуң автотранспорт факультединиң ийиги курузунуң студентизи А. К. Аймаа сөс алгаш, Тываның № 392 соңгулда округундан ССРЭ-ниң Дээди Совединиң депутадының кандидадынга СЭКП Тыва обкомунуң бирги секретары Григорий Чоодуевич Ширшинни депшидерин саналдаан. Ол саналды институтта ВЛКСМ комитединиң секретары В. П. Бачевская, марксизм-ленинизм кафедразының эргелекчизи, төөгү эртемнериниң кандидады И. У. Самбуу, тудуг факультединиң үшкү курузунуң студентказ О. И. Белоусова болгаш институттуң директору Д. Б. Бузурлоол олар ишти-биле деткээн. Хурал ССРЭ-ниң Дээди Совединиң депутадының кандидадынга **Григорий Чоодуевич Ширшинни** депшидер дугайында доктаалды бир үн-биле хүлээп алган.

* * *

Эртенгиниң сөс шак четпелек. Барыын-Хемчик районнуң «Хемчик» совхозунуң ажылчыннары, специалистери Культура бажыңынга чыглып келген. 600 ажыг кижи олурушкан соңгулда мурнунуң хуралын совхозта партком секретары Д. Д. Сарыглар ажыткан.

Район Совединиң күүскомунуң даргазы С. Т. Амырбит онгу беш чылдың планныг онаалдаларын күүседир дээш районнуң ажыл-ишчилериниң канчаар ажылдап турарын база соңгулдаларга белеткел ажылының дугайын чугаалааш, 1979 чылдың сорулгаларынга доктааган.

«Хемчик» совхозтуң директору О. Д. Сарыглар ажыл-агыйның эрткен чылын планныг онаалдаларын эки күүсеткениниң дугайын демдеглевишаан:

— Чуртувустуң эрге-чагыргазының дээди органынга болур соңгулдаларга уткуштур социалистиг чарышты улам калбартыр ужурлуг бис, эштер. Тываның № 392 соңгулда округунуң талазы-биле ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Эвилел Совединиң депутадының кандидадынга СЭКП ТК-ның кежигүнүнге кандидат, СЭКП Тыва обкомунуң бирги секретары Григорий Чоодуевич Ширшинни депшидерин саналдадым. Бо саналды деткииринче мында олурупкан турар бүгү эштерни кыйгырдым — деп чугаалаан.

Ийндирде РСФСР-ниң алдарлыг механизатору С. Б. Кара-Сал. Совхоз директорунуң саналын деткивишаан, ол мынча деп чугаалаан:

— ССРЭ-ниң Дээди Совединиң депутадының кандидадынга СЭКП Тыва обкомунуң бирги секретары Григорий Чоодуевич Ширшинни депшидер деп саналды эш-өөр-биле кады чүүлдүгзүнүң деткип тур мен. Партия болгаш күрүне ажылдакчызы эш Ширшин бистиң республикавыстың экономиказын, ылаңгыя бүдүрүкчү күштерин хөгжүдеринге төлептиг салдыышкынын киириштирип турарын билир бис. Соңгукчуларның чагыын күүседир, Тыва АССР-ниң экономика болгаш культура тургузуушкунун улам хөгжүдер дээш ооң кааш дакпыр күжениишкинниг ажылдаар дээрзинге бүзүреп турар бис. Соңгулдаларга белеткелдиң үезинде ажыл-ишчилер боттарынга бедиткен хүлээлгелерни ап турар болгай. Мен бо чылын 1200 гектар чымчак черни ажылдап кылырын хүлээдим.

Совхозтуң сүт-бараан фермазының бригадири О. Б. Саая, механизатор Н. С. Севдаш боттарының саналынга бо кандидатураны деткээн.

Тываның № 392 соңгулда округундан ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Эвилел Совединиң депутадының кандидадынга **Григорий Чоодуевич Ширшинни** депшидер деп доктаалды бир эп-сеткилдиг хүлээп алган.

* * *

Тываның № 392 соңгулда округунуң талазы-биле ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Эвилел Совединге депутаттың кандидадын депшидериниң хуралы Хову-Аксы комбинаттың даг цегиниң кызыл-булуңунга болуп эрткен.

Хуралды партком секретары В. В. Жестовский ажыткаш, комбинаттың ажыл-ишчилериниң чедип ап турар чедиишкиннеринге болгаш келир үедеги сорулгаларынга доктааган. Комбинат 1978 чылда ниити продукция бүдүрериниң планын 100,9 хуу, продукция сайгарарының планын 101,8 хуу күүсеткен. Чедип алдынган чедиишкиннерин быжыглавышаан, 1979 чылда улам күжениишкинниг ажылдааш, беш чылдың ниити планын күүседиринге быжыг үндезинни тургузар ужурлуг бис деп, ол чугаалаан.

Даг цегиниң ажылчыны А. П. Семыкин хуралга санал берген:

— ССРЭ-ниң Дээди Совединиң депутадының кандидадынга СЭКП Төп Комитединиң кежигүнүнге кандидат, партия Тыва обкомунуң бирги секретары Григорий Чоодуевич Ширшинни депшидерин саналдадым — деп чугаалаан.

СЭКП Таңды райкомунуң бирги секретары В. В. Дунаевский Г. Ч. Ширшинниң намдарын болгаш ажыл-чорудулгазын чыылганнарга таныштырган.

Депутаттың кандидадынга Г. Ч. Ширшинни депшидер деп саналды инженер В. П. Николаева, слесарь З. Г. Чаптыков, тудугжу М. В. Бадыжык боттарының саналдарынга деткээн.

Хуралдың киржикчилери ССРЭ-ниң Дээди Совединиң депутадының кандидадынга СЭКП ТК-ның кежигүнүнге кандидат, партия Тыва обкомунуң бирги секретары **Григорий Чоодуевич Ширшинни** депшидер деп доктаалды хүлээп алган.

Кызыгаар отрядының хууда составының хуралын офицер Г. Д. Алексеев ажыткаш, хоорай Совединиң күүскомунуң даргазы Ш. Д. Кууларга сөс берген. Чурттуң болгаш республиканың бүгү ажылчы чоннары-биле бир демей, найысылал Кызылдың ажыл-ишчилериниң беш чылдың планын чедиишкинниг боттандырар дээш кызымаккай ажылдап, соңгулда кампаниязын политиктиг болгаш күш-ажылчы бедик көдүрлүүшкүн-биле эрттирип турарының дугайын ол чугаалаан.

Офицер Е. Е. Меркулов бодунуң саналынга ССРЭ-ниң Дээди Совединиң депутадының кандидадынга СЭКП ТК-ның кежигүнүнге кандидат, партия Тыва обкомунуң бирги секретары Григорий Чоодуевич Ширшинни депшидерин саналдааш, ооң намдарын болгаш ажыл-чорудулгазын дайынчыларга таныштырган.

Хуралга санал берген дайынчылар Г. Ч. Ширшинниң совет дайынчылар-биле сырый харылзааны тудуп турарын демдеглевишаан, чоннуң болгаш Төрээн чуртунуң төлептиг бараан болурун даңгыраглап турган.

Хуралдың киржикчилери Тываның № 392 соңгулда округундан ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Эвилел Совединиң депутадының кандидадынга **Григорий Чоодуевич Ширшинни** депшидер деп доктаалды бир эп-сеткилдиг хүлээп алган.

Энергия курлавырларын камнаар

КЫМДАН ХАМААРЖЫРЫЛ?

Коммунистиг партия болгаш Совет чазан энергия курлавырларын камнаарынче хүн бүрүнүң кичээнгейин угландырып турар. Бистиң бүгү талазы-биле чедимшкиннеривис кайы-даа хире улуг болза, камналга айтырыы чугула черни ээлеп турарын эш Л. И. Брежнев онзалап демдеглээн.

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң чанында энергия курлавырларын камнаарының талазы-биле комиссияның түңнелдерин ёзугаар алырга, эрткен чылдың он бир айларында чүгле электри энергиязы безин дыка хөй арттыр чарыгдаттынган. Ылаңгыя республиканың каазэ ажыл-агый бүдүрүлгелеринге ол чидиригниң хөй кезии онаажып турар. Совхозтар ол-ла үениң иштинде 41.222 муң квт. шактың орнунга 56067 муң квт. шак электри энергиязын чарыгдаан. Ол болза, планның 36 хуузу азы 14.845 муң квт. шак-тыр. Ниити республика түңнелин ёзугаар алырга, эрткен чылдың он бир айларының иштинде 13 млн. 521 муң квт. шак электри энергиязы арттыр чарыгдаттынган боор турар. Үстүнде айыттынган түңнелдерден алгаш көөрге, эрткен чылын электри энергиязының чарыгдалы улуг боор, улус ажыл-агыйынга хөй караманы таварыштырган-дыр. Ону барымдаалааш, 1979—1980 чылдарда улус ажыл-агыйынга энергия чарыгдалын таарымчалыг ажыглаарының организас-техниктиг хемчеглерин ажылдап кылып, социалистиг чарыштың негелделерин тодарадып турар. Ында чижээ, электри энергиязының камналгазы тускайлаан лимиттиң 5 хуузундан эвээш эвес болур ужурлуг.

Энергия курлавырларын камнаарынга чаартыкчыларның саналдары улуг рольду ойнаары практикадан көзүлген. Ол дугайын «Тыва даг-дүгү», «Тыва кобальт» комбинаттарның болгаш өске-даа чамдык бүдүрүлге черлериниң дуржулгазындан көрүп болур. Чижээ, «Тыва даг-дүгү» комбинаттың энергия пегиниң ажылдакчылары он бир айлар иштинде бодунуң херегленинге барык 400 муң квт. шак электри энергиязын камнап алган. Комбинат ниитизи-биле эрткен чылда 1850 гкал. чылыг энергиязын, 250 муң квт. шак электри энергиязын камнап алган болгаш бир тонна белен продукцияны бүдүрүп үндүреринге электри энергиязының чарыгдалын 1977 чылда турганынга удур 0,86 хуу эвээжеткен. Ол-ла үениң дургузунда 385 тонна хөмүр-дашты камнап алган.

Оон-биле кады «Тыва даг-дүгү» комбинат ол продукцияны бүдүрүп үндүрерниң планын күүсетпээнинин ужурундан он бир айлар иштинде 16,3 млн. квт. шак энергияны арттыр чарыгдаар ужурга таварышкан. Оон чылдагааны чүдел?

«Тыва даг-дүгү» комбинат Тываның электри четкилериниң Ак-Довуракта хуваалда пунктузундан кудуу шынарлыг токту ап турар. Электри четкилериниң болгаш «Красноярэнергонуң» энергия талазы-биле район эргелелиниң-даа удуртукчуларындан чаңгыс эвес удаа айтырыгны тургузуп, энергияның шынарын экижидер хемчеглерни алырын дилеп келген бис. Ынчалза-даа амгы үеге чедир олар чогуур хемчеглерни албайн турар. Оон түңнелинде энергияны ажыл-агыйжы эвес чарыгдаар ужурга таваржып турар-дыр. Чижээ, эрткен чылдың декабрь айында комбинат 30 шактын иштинде эвээш күштүг (5,5 кв) токту алыр ужурга таварышкан. Ындыг таварылганың уржуктары кандыг болурул?

Токтуң кудуу деңнел-биле дамчыттынып турар үезинде энергия-биле ажылдаар дериг-херекселдерниң ажылдаары баксыраар. Чижээ, токтуң күжениишкинин 5 хуу кудулаар болза, чавыс вольтулуг электри моторунуң чогуур деңнелге чедир ажылдаары 10 хуу кудулаар. Оон түңнелинде электри шимчедикчизи хөделдирериниң үези барык ийи катап улаар. Бир эвес бедик вольтулуг электри шимчедикчилерин алыр болза, чогуур көргүзүглер оон-даа ыра апаар.

Бистиң комбинатта бүдүрүлге чорудулгаларының электри-биле хандырылгазы бедик деңнелдиг кылдыр саналттынып турар. Ынчангаш, энергия-биле хандырылга деңнели аңаа улуг ужур-дузалыг: бедик вольтулуг электри шимчедикчилериниң күчүзү 13650 квт, а чаңгыс вольтулуг моторларның — 32830 квт. боор турары оон херечизи.

Ол хире улуг күчүлүг электри дериг-херекселдерин ажыглаарының үезинде электри энергиязының чидирии база улуг боор турар. Эрткен чылда бистиң комбинат 264820 квт. шак энергияны чидиргени саналгадан тодарап турар. Ол хире хемчээлдиг электри энергиязы «Каа-Хем» хөмүр-даш разрези ышкаш, ындыг улуг бүдүрүлге чериниң безин 20 хонук иштинде узук-соксаал чокка ажылдаарынга четчир. Моон ап көөрге, электри энергиязының чидириин болдурбазының айтырыы ам-даа шыңгыы боор артпышаан-дыр.

Кудуу деңнелдиг ток электри энергиязының чидириин болдурарындан аңгыда электри шимчедикчилериниң эрттир изиир чоруун болдурар. Чүгле бо чылдагаандан безин комбинаттың бүгү-ле цехтеринден дыка хөй электри шимчедикчилери өртенип, сандан үнүп турар. Оон уламындан өске бүгү технологтуг дериг-херекселдер доктаап, ажыл чок аңаа турар ужурга таваржыр.

Токтун хемчээли бичииләэниинден комбинаттың электри шимчедикчилери үрелип, дериг-херекселдерниң доктаар, а адактың соонда планның даалгаларның үстүр чоруу чогум кымдан хамааржырыл? Ол Тываның электри четкилериниң удуртукчуларындан долузу-биле хамааржырын айтыр ужурлуг. Бо айтырыгны шиитпирлеп, энергия-биле хандырылганың шынарын экижидери хөй чарыгдалдарны-даа негевес дээрзин билир бис. Ындыг турбуже, Тываның электри четкилериниң специалистери тускай дериглени кылырын каш-даа чыл уламдыктырып келген. Оон ужурундан дыка хөй хемчээлдиг электри энергиязы чидириглиг боор турар бис.

В. И. КОЛОСОВ.
«Тыва даг-дүгү» комбинаттың кол энергетиги.

Тоора-Хем суурнуң дизель-электри станциязының коллективи оңгу беш чылдың дөрткү чылын күш-ажылчы көдүрлүүшкүн-биле эгелээн. Коммунистиг күш-ажылдың коллективи СЭКП ТК-ның ноябрь (1978 ч.) Пленумунуң шиитпирлерин болгаш аңаа СЭКП ТК-ның Чиигине секретары, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы эш Л. И. Брежневтиң чугаазын, а ол ышкаш ССРЭ-ниң Дээди Совединиң оңгу сессиязының материалдарын улуг сонуургал-биле таныжып, бедиткен чаа хүлээлгелиг ажылдап турар.

Коллективте чаа чүүлдериниң, тывынгыр саналдарның эгелекчилери коммунистер боор турар. Оларның бирээзинге Анатолий Константинович Иванов хамааржыр. Станцияда он ажыг чылдарда ажылдап турар бо дуржулгалыг дизелист аныяктарның дагдыныкчызы болбушаан, бодунуң хууда норма-чижээн, социалистиг хүлээлгезин үргүлчү ажыр күүседип турар. Ол идепкейлиг хөй-ниитичи. Ону суурнуң чурттакчылары кодээ Советтиң депутадынга үш удаа соңгуп турар. Ол депутат хүлээлгезин эки күүседип, соңгукчулар-биле үргүлчү ужуражып, оларның чагыгларын күүседиринге төлептиг үлүүн киирип турар.

ЧУРУКТА: дизелист А. К. Иванов.

В. СЕМЕНКОВИЧИНИҢ фотозу.

Экономиктиг өөредилге чоруп тур

ЭКИ-ДИР, ЫНЧАЛЗА-ДАА

Өвүр районда «Торгалыг» совхозтуң парткому бо өөредилге чылында политиктиг болгаш экономиктиг өөредилгениң дыңнакчыларының четчелээшкинин шын тургусканы дыңнакчыларның хамаарышкан айтырыг, тема бүрүзүн хандыр билип алырынга, пропагандистерниң эки ажылдаарынга идигни берген. Мурнуку чылдарда тус-тус өөредилгелерге дыңнакчыларның билиин, мергежилин барымдаалап четчелээшкин кылбайн турган. Чаа өөредилге чылында база бир кол чүүл — политиктиг болгаш экономиктиг өөредилгениң школаларынга ажылдаар пропагандист кадрларны шилип тургускан болур. Совхозта партком болгаш совхозтуң дирекциязы бо айтырыгны чугула деп көрүп, өөредилге эгелээриниң мурнунда, пропагандистерни чыгаш, оларны школаларга хуваап, семинарны эрттирген.

Чүгле экономиктиг өөредилгеде безин бо өөредилге чылында 40 кижи хаара туттунган. Ында совхозтуң тускай эртемниглери бүрүнү-биле кирип турар.

Малчыннар, тудугжулар, механизаторлар-биле кады 540 ажылчын совхоз бүдүрүлгезинде ажылдап турар. Оларны амгы үениң негелделеринге дүүштүр өөредири чугула айтырыг. Ынчангаш марксизм-ленинизмниң идеяларын өөренир үш школаны организастаан. Бо хүннерде ук школаларда өөрензе чогуур темаларны-биле чергелештир СЭКП ТК-ның ноябрь Пленумунуң материалдарын өөренип турар.

Малчыннар ортузунда зоовете өөредилге Чоза, Кара-Тал, Кадый-Бажы бригадаларның малчыннарында бедик деңнелде эртип турар. Пропагандистер зоотехник Л. Моңгуш, мал эмчизи Н. Билчиир олар айның соолгу неделязында бригада төптеринге кичээлдерни узук чок эрттирип, малды ажаап-тежээри, рационну канчаар тургузары болгаш малдың чаш төлүн хүлээп алыры, оларны ажаап доруктурарының аргалары дээн ышкаш чугула айтырыгларны өөредип турар.

Ынчалзажок эрткен-даа, бо-даа өөредилге чылында совхозта комсомолчу болгаш ажылчын аныяктарны өөредилгеже хаара тудар ажыл кошкак. Совхозта 200 хире аныяктар бар. Олар бо хүннерде кайы-даа школада өөренмейн турар. Ол ышкаш механизаторлар ортузунда экономиктиг өөредилге бо хүннерге чедир шуудаваан. Совхозтуң 32 механизатору оода техника талазы-биле билиин бедидип алырын негеп турар, а совхозта дээди эртемниг инженер чогундан ол негелде күүсеттинмейн турар.

Политиктиг болгаш экономиктиг өөредилге кичээлдеринге, ол ышкаш зооветеринарлыг өөредилгеге шаптыктыг айтырыг — көргүзүг материалдарының, өөредилге номнарының чедишпейн турары.

Совхозтуң чамдык девискээринде, чижээлээрге, Далай-Бажы сүт-бараан фермазында болгаш Ирбитейде өшкү бригадазында зоовете өөредилге бо хүннерде шуут болбайн турар. Бо чорук мал ажылын концентрастаарының болгаш специализастаарының айтырыгларын малчыннарның шиңгээдип алырынга шаптыктыг болуп турарын четпес ажыл деп санаар.

Т. ДАМБАЖЫК.

«Шыңга» харыы

ХЕМЧЕГЛЕР АЛДЫНЫП ТУРАР

Кызылдың дөрткү микрорайонунуң, ылаңгыя Промышленная кудумчузунуң чаагайжыдылгазы багай чорупп турарының дугайында эрткен чылдың октябрь 18-те үнген № 241 «Шын» солунга «Сеткилге эки болгай» деп шүгүмчүлелдиг чүүл парлаттынган.

Хоорайның кол архитектору Б. Байыр-оолдуң редакцияга дыңнатканы-биле алырга, Промышленная тудумчузун чаагайжыдар ажыл күүсеттинип турар. Ук районнуң кол тудугларын ам-даа доозулбаан болза-даа, Советская кудумчудан телетепке чедир база «Техникум» дээр автобус доктаар черден «Универсам» магазинге чедир чадаг кижи кылаштаар орукту асфальтылап каан. Промышленная кудумчуну ам-даа эде кылыры 1979 чылдың планында кирген. Кызыл хоорkүүскомунуң бо чылдың апрель 12-де үндүрген хоорайны арыг-шевер тургузарын күштелдирер хемчеглер дугайында шиитпиринде «Вторчермет» дээр демир-дес кескиндилерин болгаш кезектерни чыыр черни өскээр көжүрерин көрдүнүп турар. Ол черниң чоок-кавызы девискээрге спорт комплекизин болгаш дыштаныыга зоназын тургузар.

ТУСКАЙ ХҮННЕРЛИГ БОЛУР

1978 чылдың декабрь 13-те үнген № 285 «Шын» солунга К. Моңгуштуң «Өйү келген», С. Комбунуң «Аргыжылгазы экижидер» деп корреспонденцияларын парлаттынган. К. Моңгуш Кызыл—Чедер (Кур-Чер суур) аразынга тускай чорупп турар автобус тургуспааның, оон ужурунда пассажирлер «Шамбалыг» совхозтан, Ильинкадан болгаш Эрзин, Тес-Хем районнардан кээр автобустарны манап, хөй шак-үени чидирип турарын база автобус доктаар чер суурда эвес, ажык ховуда, чайның изиинде, кыштың соогунда маңнаар кижилер бергедеп турарын хомудап бижээн.

Ол-ла солунга Эрзин районнуң Бай-Даг суурнуң С. Комбу Эрзин—Бай-Даг маршруттуг автобусту тургусса чогуурун саналдап бижээн.

Пассажирлер автобус тургузуунуң начальнигиниң оралакчызы Е. А. Филимоновтуң редакцияга дыңнатканы болза: Кызыл—Чедер (Кур-Чер суур) маршруттуг автобустар неделяның пятница, суббота болгаш воскресенье хүннеринде 1979 чылдың январь 1-ден эгелеп чорупп эгелээн, а Эрзин биле Бай-Даг аразынга аргыжылганы экижидери-биле Кызылдан барган автобус кайызылалдап келген, база эртен Кызылче үнер мурнунда Эрзин—Бай-Даг аразынга чорупп турар кылдыр 1979 чылдың январьдан эгелеп маршрутту ажыдар.

БАЙДАЛДЫ ЭТКЕН

Эрткен чылдың ноябрь 15-те үнген № 262 «Шын» солунга «Байдал кандыгыл?» деп корреспонденция парлаттынган. Ук чүүлде Пассажирлер АТБ-ниң удуртулгазы гаражтарны чылыг тургузар талазы-биле одалга системазын таарыштыр тургуспааның шүгүмчүлеп бижээн.

Пассажирлер АТБ-ниң кол инженери эш А. Волковтуң редакцияга дыңнатканы-биле алырга, одалга системазынга ындыг четпес чүүл турганы шын. Амгы үеде ону эде кылган болгаш гаражтарда чылыг четчип турар.

УКРАИН ССР. Москвада Ф. Э. Дзержинский аттыг «Трехгорная мануфактура» деп хөвең-саалын комбинады биле Черновицкиде «Восход» дээр хөвең-саалын каттыжышкыны пайыралчы болгаш күш-ажылчы чарышты организастап турар. Ол бүдүрүлгелер бот-боттарында бар эң эки чүүлдерин ажыглап, чарыштың түңнелин кады үндүрүп, делегацияларны солчуп турар.

ЧУРУКТА: (оң талазындан) «Восход» каттыжышкынының техниктиг контроль килдизиниң контролерлары Юлия Медвидь болгаш Марта Татарина олар москвачылар, Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры Валентина Погибеланы база Валентина Родионованы бүдүрүлгениң продукциязы-биле таныштырып тур.

И. СВЕРИДАНЫҢ фотозу.
СЭТА-ның фотохрониказы.

Хандырылгаңар кандыгыл?

МАШИНА ЧОГУНДАН

Таңды районда С. К. Тока аттыг совхоз чүгле районда эвес, республикада хоочун болгаш улуг совхозтарның бирээзи. Суурда чурттакчылар-даа арбын. Эмнелге, школа, ажылчын кооперациязы дээш албан организация черлери база-ла хөй.

Ылаңгыя Элегес ышкаш улуг суурнуң чурттакчыларын хлеб-биле хандырар талазы-биле ажылчын кооперациязы кошкак кичээнгей салып турар. Хлеб соолгу үеде үргүлчү үзүктели бээр апарган. Оон чылдагааның ажылчын кооперациязының удуртукчулары хлеб сөөртүр машина чогунда деп турар.

Кайда, кандыг машина хостаны бээрин манаар. Арай деп машина тыпкаш, хлебти Бай-Хаак азы Хову-Аксындан эккээрге, ол хлеб урутлар ясли-садтарынга, столоваяга-ла өй болур. А чурттакчылар база курут артар боор-дур.

Ылаңгыя, тайгада ыяш белеткеп турар ажылчыннар хлеб садып алыр дээш кирип келгеш, курут чоруткулаар.

Ынчангаш ажылчын кооперациязының баштаар чери чурттакчы чонну хлеб-биле доктаамал хандырарынче кичээнгейин салып, дарый хемчээн алыры чугула.

А. ЧООДУ.

ҮҮРМЕК ЧҮВЕ ТУРБАС

Өвүр районзу чонну ажычем болгаш үлетпүр барааннар-биле хандырар хүлээлгезин колдуунда эки күүседип турар.

Ынчалза-даа чонун чамдык херегле турар барааннарын үүрмек чүүлдер кылдыр көргеш, ону районга ажелбейн турарын райпо баштаар черниң четпес ажылы деп санаар апаар. Эң ылаңгыя малчыннарга кончуг херектиг суг өтпес резина сапогтар, хан идиктер, хол хаавы, кышкы бөрт, ажылчын костюмнер, чылыг хөвеңниг чувурлер магазиннерге кирбейн турар. Ылаңгыя Сагылыг кодээ магазининде өөреникчилерниң иштики хептерин саттывайн турар.

Оон аңгыда арыг-шевериң сагыырының чугула барааннары база саттынмайн турар. Чижээ, диш чуур щетка, паста база магазинге кирбейн турар.

Чоннуң херегленинде үүрмек чүве турбас. Үстүнде адаттынган барааннар чүгле Сагылының кодээ магазинынде эвес, өске-даа черлерде ындыг деп чоп чугаалажып турар.

К. КАРА-САЛ.

Бүгү-эвилел чизези

ПРОГРАММАДА ЧҮҮ БАРЫЛ?

Бүгү-эвилелдиң 1979 чылда чоннуң чизези бистиң чуртувустуң чурттакчы чонунуң ниити болгаш тус-тус чурттакчылыг черлер, кодээ Советтер, хоорайлар, районнар, автономнуг округтар, обласстар, крайлар, автономнуг болгаш эвилелдешкен республикалар аайы-биле санының болгаш составының дугайында сан-медээлерни алыр сорулга-биле чорутчунуп турар.

Чурттакчы чоннуң Бүгү-эвилел чизези политиктиг болгаш ажыл-агый талазы-биле улуг ужур-дузалыг болуп турары-биле күрүне ужур-дузалыг улуг хемчег болур. Чизениң материалдарын агар болгаш перспективтиг планнаашкыннарга, эртем шинчилелдеринге, чурттуң ажыл-агый болгаш культура амыдыралын болгаш оларда болуп турар өскерилгелерни өөренип көөрүнге ажыглаар.

Чурттакчы чоннуң чизелээшкини 1979 чылдың январь 17-де, тус черниң биле эртенгиниң 8 шактан эгелээр болгаш бүгү черлерге сес хонуктуң иштинде (январь 24-тү киириштир) үргүлчүлээр. Чизелээшкиниң тускай даңзылар чонну айтырарының болгаш алдынган медээлерни чизе майыынга азы бажыңында ийикпе бодунуң дузалал кодээ ажыл-агыйында ажылдап турар күш-ажыл кылып шыдаар кижилерни айтырыглыг майыкка демдеглеп бижириниң аргазы-биле чорудар.

Кыдыкы Соңгу чүкке болгаш аргыжары берге черлерге чизе үезинде харылзааның бергедей бээрин барымдаалааш, чоннуң чизелээшкининиң бетинде, ол черлерге доктааткан тускай хуусаалардa чорудар. Бистиң республикадан Кызыл районнуң Шынаа кодээ Совединиң болгаш Тожу районнуң Чазылар кодээ Совединиң девискээрлеринге чоннуң чизелээшкинин хуусаадан эрте, декабрь айда чорудар.

Чизениң программазында ол чоруп турда чондан он алды айтырыгларга харыыларны чизе бүрүткелинде айыттынганын ёзугаар алыыш көрдүнүп турар. Оларга өг-бүлениң баштыңынга хамаарылгазы, чоннуң бөлүүнге хамааржылгазы, эр-херээжени, назы-хары, өг-бүлелиг байдалы, националы, төрээн дылы болгаш хостуг ажыглап билири ССРЭ-ниң улустарының дылдары, эртеми, өөредилгези, амыдыралының үндезин дөзү, ажылдап турар чери, кылып турар ажылы, ниитилел бөлүүнге хамаарылгазы, көжүүшкүн байдалы, херээженнерниң божаан уругларының саны ышкаш айтырыглар кирип турар.

Чизе үезинде кол программадан аңгыда, бажың ажылында ийикпе хуузунда дузалал кодээ ажыл-агыйында ажылдап турар күш-ажыл кылып шыдаар назылыг чоннуң дугайында медээ, оон-биле кады бажыңнарда чурттап турарларның даңзызы база долдуртунар. Ында адрес кезээ болгаш чурттакчыларның категориязының дугайында тодаргай айтырыглар кирип турар. Чурттап турарларның ат кырында даңзызын чизечилер кыч бир кижиниң астыктырып каантас азы катап чизелевес сорулга-биле чорудар, ол болза өг-бүлелерниң составын, чизелээшкин үезинде тус черде түр чурттап турар ийикпе түр када чораан кижилерниң дугайын тодарадырынга улуг ужур-дузалыг. Ынчангаш чондан харыы алыр ужурлуг айтырыглар дараазында хевирлерлиг болур: 1 хевир — оран-бажыңнарда чурттап турарларның даңзызы, 3В хевир — шилилге чизезиниң бүрүткел майыы, 4 хевир — күш-ажыл кылып шыдаар назылыгларның даңзылал бүрүткели бажыңында ийикпе хуузунда дузалал ажыл-агыйында ажылдап турар.

1979 чылдың Бүгү-эвилел чизезиниң программазында, үстүнде демдеглээни ышкаш, чизе бүрүткелин долдурарынга 16 айтырыглар кирип турар. Оларның-биле кады 11 айтырыгларга харыыны бүгү чондан алыр (ниити чизелелге) болгаш чарыгдалдарны эвээжедир база чизениң материалдарын сайгарып кылырын дүргедедир сорулга-биле 5 айтырыгларга харыыларны турум чурттап турар чоннуң 25 хуузундан алыр (шилилге чизелел). Шилилге чизе үезинде оран-бажыңда (квартирада, чаңгыс квартиралыг бажыңда, общежитиениң бир өрээлинде болгаш өске-даа) чурттап турар кижилерниң дөрткүзүн программаның бүгү 16 айтырыгларын долдуруп чизелээр. Шилилге чизелелге кирбээн чонну ниити чизелелдиң 11 айтырыгларын долдурар даңзыга киирип чизелээр. Маңаа 500 муңдан эвээш чурттакчыларлыг автономнуг округтар, автономнуг обласстар, автономнуг ССР-лер хамаарышпас, оларның чурттакчы чонун чүгле ниити чизелелге, программаның 16 айтырыгларын долдуруп чизелээр. Моон-биле холбаштыр Тыва АССР-ниң девискээринде доктаамал чурттап турар бүгү чондан чизениң 3В хевиринге (шилилге чизелел) 16 айтырыгларга харыыны, түр када чораан кижилерни киириштир алыр. А түр чурттап турар кижилерден 11 айтырыгларга харыыны алыр.

Чурттакчы чоннуң чизелээшкини хамаатылыгның эт-херекци байдалынга, хууда эрге-ажыктарынга хамаарышпас. Ол киир бижидилге азы чуртталга шөлүнүн хуваалдазының айтырыглары-биле холбашпас. Чыгдынган бүгү медээлер чурттакчы чоннуң санын, хуваттынганын болгаш составын янзы-бүрү хевирлерге көргүзүп турар сан-түңнерни алырынга ажыглаттынар. Чизе хевирлеринге бижиттинген медээлерни кымга-даа дыңнадырын чизе кылган ажылдакчыларга хоруп турар.

Кандыг-даа херектиң чедиишкинниг болуру кадрлардан хамааржыр болгай. Ылаңгыя чоннуң чизези ышкаш ындыг нарын ажылга ол онза хамаарылгалыг. Моон ужурунда чизечилерниң, контролёр-инструкторларның, чизе килдистериниң эргелекчилериниң болгаш оларның дузалакчыларының белеткелиниң деңнелиндеен, ак сеткилдииндеен болгаш сагылга-чурумнуундан чизе талазы-биле бүгү ажылдарның ылаптыы болгаш шынныы улуу-биле хамааржыр. Ынчангаш оларның харыысалгазы кончуг улуг. Бир эвес чизечи бүрүзү чаңгыс-ла кижини каартар болза, бүгү чурт хемчээлинге чизелетпээниверниң саны 600 муң кижи чеде бээр дээрзин айтырга-ла байдал билдингир-дир.

Оон-биле чергелештир чоннуң чизезиниң дугайында тайылбыр-массалыг ажылдарны улам калбартыры, кижи бүрүзү чизелээшкин үезинде шын харыыны берген турар кылдыр ону чорударының чурумун болгаш айтырыгларының утказын тайылбырлаары чугула. Бо ажылдарны чорударынга организациялар болгаш албан черлери бүрүзү киржир болгаш бо чугула херекке дузалажыр ужурлуг. Хоорkүүскомнуң, райкүүскомнарның суур болгаш кодээ Советтериниң чанында тургускулаан Бүгү-эвилел чизезинге дузалаар комиссиялар ам безин улуг дузаны чедирип турарын демдеглээри чугула.

М. ОНДАР.
Тыва АССР-ниң Статистика эргелелиниң начальнигиниң чоң чизезиниң талазы-биле оралакчызы.

ӨСПЕСТЭЭН

Бистиң республиканың чер бүрүзүнде хоочун суурларның чаагайжып, чаа суурларның немей туттунуп турары ажылчыларни өөртүп турар. Өвүр районда «Торгалыг» совхозтуң салбыр төвү Чаа-Суур база шак ынчаар чечектелип чорупп орар булуңнарының бирээзи. Кодээ Советтиң күүскомунуң бажыңы, сес чыл школазы, магазин, ясли-сад, чунар-бажың, ажаалга кассазы, кодээ Культура бажыңы, библиотекалар чоңга бараан боор турар.

Ындыг болза-даа соолгу үеде суурнуң ажыл-ижи, тудуу хогжүвейн турар.

Эрткен чайын суур чаагайжыдылгазын кылбаан. Сугну кайы хамаан чок аксып каан, ыяштар кадып баксырап тургулаан. Бажыңнарны хоримнеэзэн.

Суурда радио шуут ажылдавайн турар, телефон база-ла ындыг. Улустуң чагыткан солуннары болгаш журналдары 4—5 хонук чыылгаш, моөңу-биле кээп турар.

Чаа-Суур кодээ Советтиң күүскому (даргазы С. Седен), мында хөй-ниити организацияларны хемчеглерни алыр ужурлуг.

К. МОҢГУШ.

«КҮШ-АЖЫЛДЫҢ ХООЧУНУ» МЕДАЛЬ-БИЛЕ ШАҢНААР ДУГАЙЫНДА

Тыва АССР-нин Дээди Совединиң Президиумунуң Чарлыы

(Уламчызы. Эгези №№ 299, 300, № 2 «Шында»).

Шугдур-оол Хуваевич Моңгушту — Хандагайты ортумак [illegible].

[illegible] Ондарны — № [illegible] ажаалга [illegible] ажылчыны.

[illegible] Ортенейни — № [illegible] орук участогунда улуг бухгалтер.

[illegible] Оюрну — [illegible] районунуң [illegible].

[illegible] Саттыны [illegible].

[illegible] Сенгажыны — район [illegible].

Тамара [illegible] Галааживны — СПИИ райкомунуң техажылчыны.

Анчимаа Даржаевна Тюлюшту — «Торгалыг» совхозтуң ажылчыны.

Доржу [illegible] Тюлюшту — «Торгалыг» совхозтуң ажылчыны.

Күске Санаавна Тюлюшту — «Торгалыг» совхозтуң ажылчыны.

Алдын Донгак-Караевич Хореламу — СПИИ райкомунуң таңнывылы.

Норжуу Лопсановна Чамзырын — сенгелге-тудуг участогунуң техажылчыны.

[illegible] — пенсионер.

Ынай-оол [illegible] Чамзынович (Оржакты) — ажылчын.

[illegible] Комбуевна Сааяны — пенсионер.

[illegible] Оюровна Сааяны — ажылчын.

[illegible] Сааяны — пенсионер.

[illegible] Маадыр-ооловна Сааяны — ажылчын.

[illegible] Доржу [illegible] Сааяны — [illegible].

[illegible] Содунаевна Сааяны — ажылчын.

[illegible] Сааяны — ажылчын.

[illegible] Сааяны — [illegible].

Доржу Баян-ооловна Сааяны — ажылчын.

Кыс Амырбитовна Сааяны — пенсионер.

Өлзей Аргылчакович Сааяны — пенсионер.

Өөрту Балчый-ооловна Сааяны — пенсионер.

Санаа Чазанович Сааяны — пенсионер.

Севилбаа Дамбыйевна Сааяны — пенсионер.

[illegible] Сааяны — пенсионер.

Тоолай Маган-ооловна Сааяны — ажылчын.

Хандыш Күскеловна Сааяны — ажылчын.

Чызыммаа Дешкиловна Сааяны — пенсионер.

Амырты Калзановна Саттыны — пенсионер.

Сайын-Белек Мандаевна Хомушкуну — ажылчын.

[illegible]

«Кызыл тук» совхоз талазы-биле

[illegible] Дарыймааны — ажылчын.

[illegible]

Бии-Хем район талазы-биле

[illegible]

(Уламчылыр).

БОЛГАРИЯ. Кремиковскийниң металлургия комбинады эртиен чылын каңның болгаш ферросплавтарының 16 аңгы маркаларын, кара металдар прокадының 200 хевирлерин, чуга демирниң янзы-бүрү сорттарын, хевлайларны бүдүрүп үндүрген. Совет Эвилелиниң дузалажыгы-биле туткан бүдүрүлге республиканың улус ажыл-агыйынга металлдарны бээр кол бүдүрүлге болу берген. Ам ында хөй совет тускай эртемниглер ажылдап турар.

ЧУРУКТА: Макеевкадан (УССР) келген металлург Василий Мозговой (оң талазында ийи дугаарында) болгар эштери-биле бодунуң ажылының дуржулгазын солчуп турары.

ЭП-СЕТКИЛ КАТТЫШТЫРЫЛГАЗЫ

Пол Поттуң — Иенг Сариниң помпень өзу-чурумун дужу рер дээш, кампучия революцияның идеалдарын болгандырар болгаш улус-демократтыг куруменi тургузар дээш демиселди чорудуп турар Кампучияның национал камгалалының чаңгыс аай фронтузун делегейниң депшилгелиг хөйнинтизи деткип турар.

ХАНОЙ. Бүгү кампучия [illegible] болгаш күзелдерини ёзулуг илередикчизи Кампучияның [illegible] чаңгыс аай фронтузун хүлээп берип турар. Кампучия революциянын сорулгаларының [illegible] чурттарының аразында эки кожа-хелбээ харылзааларны [illegible] эрге-ажыктарынга, ол кавыта тайбынның, найыралдың болгаш бүгү [illegible] эрге-ажыктарынга дүгжүп турар деп, «Үнен» солун онзалап демдеглээн.

СОФИЯ. Кампучия революциянын сорулгаларының дугайында декларация Пол Поттуң — Иенг Сариниң ирей [illegible] бөлүүнге удур патриотчу [illegible] тодаргай программазы болур. Ол демиселди Пекиннин тергиилекчилеринге барып боор турар болуксе удур, бүгү кампучия улустуң ёзулуг эрге-ажыктары [illegible] фронтузунуң түгү-биле улуска удур болуктуг дужурер дээш демисежип турар Кампучияның революстуг патриотчу күштериниң чедиишкиннеринге «Трибуна люду» солун байыр чедирген. Чаңгыс аай фронт [illegible] идеретин турар болганда, оон революстуг программазы чаа тайбынның, демократияның болгаш социализмниң Кампучия куруменин тургузарынче угланган национал эрге-ажыктарын ол илередип турар болганда, чаңгыс аай фронт тиилелгелерин [illegible] ап турар.

ПРАГА. Кампучияның национал камгалалының [illegible]

[illegible] лаарының чаңгыс аай фронтузунуң революстуг программазы Мурнуу-Чоон Азияның [illegible] делегейниң чедип ап турар.

ВАРШАВА. Кампучияны [illegible] чаңгыс аай [illegible] турар ол декларацияны депшилгелиг делегей деткип турар. (СЭТА).

ТАЙБЫҢГА ЫНАКШЫЛДЫГ БҮГҮ КҮШТЕРНИҢ СОРУЛГАЗЫ

РИМ. Америк администрациязы [illegible] бүдүрүп кириптер дээн шиитпиринге Италияның демократтыг күштери, хамыктың мурнунда Италияның Коммунистиг партиязы [illegible] удурланып турар деп, итали парламентиниң депутады Умберто Кардия медеглээн. Картерниң администрациязының ындыг янзылыг планнары ол өлүмнүг чепсекти НАТО-нуң шериг күчүзүнге киирериңге база удурланып турар бис деп, итали парламент [illegible].

БОНН. Нейтроннуг бомбаны бүдүреринге база ону Германияның Федеративтиг Республиказы [illegible] болгаш боо-чепсекти эндере бүдүреринге удурланып турар [illegible] массалыг узуткаашкын чепсектериниң мооңнетингени-биле холбаштыр [illegible] айтырыг бистиң чоннувуска амы-тынның азы өлүмнүң айтырыы болуп турар деп, ол [illegible].

[illegible] рының аргалары ам кажангызындан-даа дыка өскен. Барыын-германи [illegible] Делегейниң дээштиг контро[illegible] бүгү-нити болгаш бүрүн дужурерин чедип алырының оруунда кол моондактарның бирээзи болза, боо-чепсекти эндере бүдүреринге байып турар барыын талакы монополиялар [illegible] турары мырыңай илдең деп, ол солун бижээн. Оон чижээ болза, нейтроннуг бомбаның кол [illegible]

АДДИС-АБЕБА. [illegible] (СЭТА).

БӨМБҮРЗЕКТИН СУДАЛЫ
СЭТА-ның корреспондентилери дыңнадып тур

ЫНАНЫШТЫГ КАМГАЛАКЧЫ

ЛИССАБОН. (СЭТА). «Доозулган 1978 чыл Португалияның ажылчын болгаш улусчу шимчээшкининиң демократтыг өзу-чурумунуң болгаш 1974 чылдың апрель 25-тиң революциязының [illegible] ынаныштыг камгалакчызы болур» деп, Португал компартияның политкомиссиязының болгаш секретариадының кежигүнү Карлуш Кошта медеглээн.

Порту хоорайга болган [illegible] чы чону аңаа болгуун эгелеп [illegible] дээш күзүлүг демиселин-биле [illegible] турар деп, оратор [illegible]. 1250 муң ажыг ажылчы чоннар ажыл соксадып [illegible]. Профэвилел шимчээшкини [illegible] федерациязынга — национал империализмге [illegible] турар. [illegible]

Аграр реформазының дугайын чугаалап тура, португал кежээ демократтыг [illegible] удур шаап халдааш кынга Карлуш Кошта шиитпирлиг-биле удурланган. Кооперативтериниң болгаш коллективтиг ажыл-агыйларының

он-он муң гектар черин хавырган, муң-муң ажылчы чоннар ажыл чок арткан, [illegible] де 400 ажыг тараачыннар балыгланган.

«Апрель 25-тиң революциязының сооңда ам не бо [illegible] Мота Пинтуның [illegible] Барлуш Кошта [illegible]

[illegible] кинниериниң болгаш [illegible] ажылдың чоннар болгаш бүгү улуг [illegible] бүдүрериин-биле [illegible] болур деп, туннелинде оратор чугаалаан.

МАДРИД. (СЭТА). Хоралакчы идегеттериниң январь 3-те үүлеткен политиктиг өлүрүүшкүнү Испанияның [illegible] шиитпирлиг-биле бүрүү шаап турар. Дуржок идегеттер Мадридтиң шериг губернатору, дивизия генералы Ортис Хильди өлүрген.

Бо үүлгедиишкинниң сорулгазы болза, политиктиг амыыралга дылгаарлаашкын [illegible] демократчыдыларга [illegible] чок байдалды организастаары болган деп, Испанияның Коммунистиг партиязының Күүседикчи комитединиң медеглелинде айтып турар. [illegible]

ШИИТПИРЛИГ УДУРЛАНЫЫШКЫН

руктарның чаңгыс улуг айыыдыы [illegible] бодуп деткиир Испанияның социалистиг ажылчын партиязы, демократтыг тактыг чагыржылга [illegible] партиялар база айыткан.

Хоралакчы идегеттерниң чеңгээлиг үүлгедииге удурланыышкынны демократтыг профэвилелдер база кылган. Демократия чорудуушкунун деткиири-биле база [illegible]

чы чоннарның бүгү-нити [illegible] кыйгырган.

Тургузукчу келген байдалды чугаалажыр кеэрү-биле чазак даргазы А. Суарес [illegible] болгаш шериг херектер министрлери-биле хуралды, а ол ышкаш [illegible] хевирлериниң штабтар начальниктери-биле хуралды эрттирген.

Испанияда шарып байдал тургустунган деп, [illegible] шериг [illegible]

Сандино аттыг национал хосталга фронтузунуң дайынчылары Никарагуада Сомосаның дарлакчы бау-чурумунга удур калбак шаап халдаашкынны эгелээн. Олар чурттакчы чоннуң идепкейлиг дузалажыышкынын ап турар. Соолгу хүннерде патриоттар чедиишкинниг операцияларны кылгаш, Сомосаның он-он солдаттарын болгаш офицерлерин узуткаан, дайынчы хөй техниканы сандан үндүрген, боо-чепсекти хуваап алган.

ЧУРУКТА: патриоттарның бир отрядының дайынчылары марш[и]нта.

СЭТА-ның фотохроникаазы.

ИПАТОВЧУ АРГА БҮГҮ ЧУРТТА СУРАГЖААН

Соңгу Кавказтың ан [illegible] Ставрополь крайының тараажылары [illegible]

1977 чылда Ипатов районунуң 54 ажаалга-транспорт комплекстери 135 муң гектар черниң [illegible] ажаап [illegible]

[illegible]

Казахстанда эң улуг кур чер облазынга — 2500 ажаалга-транспорт комплекстери ажылдап турган.

Ипатовчу арганың кол-ла демдээ — механизаторларның күш-ажылының бүдүмчүзүнүң [illegible]

Таныжыңар: инициатива болгаш дуржулга-дыр

[illegible]

— Кукурузаны силостап ажаары-биле крайга 484 ажаалга-транспорт [illegible]

[illegible] 1300 [illegible]

Кезээ ажыл-агыйның [illegible]

нун эртемденнериниң ажылдап кылганы чаа технологияның чогуур үезинде [illegible] ипатовчуларның дуржулгазы бадыткап турар.

Дүжүт ажаалдазында ажылдарның шуудулгазы, ажаалда-биле холбашкан ажылдарны чогуур үезинде күүседирн механизаторларны [illegible] нийе ажылдаар кылдыр тургусканы шиитпирлиг рольду ойнап турар. [illegible]

[illegible]

Ростислав КВЯТКОВСКИЙ.
ПМА-ның корреспондентизи.

Степан Щипачёвтуң сезен харлааныңга уткуштур

УТТУНДУРБАС

1943 чылдың кыжы. Чадаана хоорай. Кышкы дыш-[illegible]. Бистиң [illegible] директору Тарас Тары-Сурун бистерни хеп-хенертен чыылдыра берген. Бистиң школага шериг чурум турган, оон [illegible] шерии база турган-на болгай. [illegible] шууштур чыскаалыпкан бис.

— Сонгаарган шүлүкчү келген-дир. Бел чыдар-дыр. Адар-Төшту дем-не ажыпкан-дыр. Бора-Булак аксындан [illegible]. Чадаана хоорайның бүгү чону барып уткуур чүве-дир! — Ди-[illegible] бырындан бажым иштинде чаңгыс-ла артып калган домак ол ийин.

Негей тоннарывыс кеткилээш [illegible] куржангылааш, кышкы бөрттеривис халбаннарын дуй тырттынгылааш, кара ыштаар калыг идиктеривис-биле хармы кыйырадыр баскылап тур бис. Чыскаалдың бажынга шериг херээнге шылгарангай көрүнүп турган Моңгуш Дугаржап биле Сат Бүрүн-Сотту мурнадыр тургузупкан. Кара чаштан ойнап өскен эштеримниң ол хүн онзагай апарганын сат кайгаан мен. Дугаржап биле Бүрүн-Сот ыяш ланчыыларын чүктегиленкен, он тадашында [illegible] кыгыылап алгылааны маузерлерин [illegible]. Солагай талазында [illegible] [illegible] дестилээр эгыылапкан. Оон ыңай курлаарында карартыр бүдүүлеп каан ыяш наганнары база бар. Хүндүлелдиң чыскаалының бажынга Дугаржап биле Бүрүн-Сот черглештир базып орда, ыяш селемелери хүн караанга кыланайнып чораан. Оларның соолунге бистиң ош-[illegible] чорааан. Өөреникчилерниң мурнунга онестиң школаның начын мөгези Моңгуш Комбу баштаан шыырак-[illegible] тиледир базып олургулаан. Эң узунувус Сат Алдын-оол кызыл туктуг тудуп чораан.

Бора-Булак [illegible]. Кожуун төвүнүң арат чонунуң мурнундан бир-ле дарга байыр чедирип чүве чугаалады. Хол тудуп мендилештилер. Көрүп турарымга, бора шинельдиг, боралдыр өңнүг кидис идиктиг, узун орус кижи турар-ла болган. Ол болза бистиң [illegible] чериниң чалааның ёзугаар мөөрлап келген Степан Петрович Щипачёв ол болган. Совет шүлүктүнү үдеп чоруур кижи Сергей Пырбю болган.

[illegible] хоорайның хамык чону клубка чыглып келген. Степан Петрович Щипачёв-биле [illegible] клуб иштинге кады көржүп, кады чугаалажы берген. Мөчүй берген шүлүкчүвүс Сергей Бакизович Пырбю «Фронтучу шүлүкчү» деп илеткел кылган. Оон соолунде Степан Петрович ындырже үнүп кээрге, хамык улус база катап тура халышкылааш, соңга шилин ырланнадыр адыш часкап туруп берген.

Хурал президиумунуң кызыл пөс-биле шып кaан узун [illegible]. Щипачёв үнүп кээрге, сүрээдеп-кайыырган көрген мен, ылап-ла кидис идиктиг, көк даалымбабиле додарлап каан хөвеңниг [illegible], тайгылгазы [illegible] гаар курлуг, ногаанзымаар [illegible] Кызыл Сылдыс орден чайынаан турган. Кончуг узун болгаш шыгедек, чүлчүргайының дүктери шаңналдыр агаргылай бергилээн. Степан Петрович [illegible] шүлүктүүже чоруп чорааныны дугайын, совет кижилерниң чаалыг чоруунуң дугайын баштай чугаалааш, оон соонда бодунуң шүлүктерин номчугулап берген. Сергей Пырбю улаштыр-ла очулдуруп берип турган. Хөлүн эттир солун болгаш байырланчыг ужуражылга боон турган.

Дүне када интернатка чанып келген бис. Удуур чүве кайда боор. Орус шүлүкчүнүң дугайында чугаа-соотту Моңгуш Дугаржап эгелеп кириптер, оон соонда Сат Бүрүн-Сот база уламчылаптар. Школаның [illegible] олаар бир ашак ажыкти токкуладыр соктап каарга, ылымчылым баар бис. Оон база бигени хөрүп чыткан. Степан Щипачёвту [illegible] шүлүктерин [illegible] ырамчы бээр болган бис.

— Степан Щипачёв бистиң школага келир дээн-дир. Рапорт бээр сен. Бижип алган бир шүлүүндан чугаалаар сен! — деп, Тарас Тары-Сурун дүштеки чем соолунде чугаалаар болду. Чорупу тур мен. [illegible] бижип берген, ону дораан доктааты шаап алган мен.

Алдыгы класстың улуг өрээлинге чыглып келген бис. Степан Петрович Щипачёв тыва чогаалчыларга болгаш ко-[illegible] дангаарынга үделип алгаш, мөөрлап келди. Дайынчы рапортту бердим. Оон соонда Кызыл Шериг [illegible] дугайында бир шүлүүмнү сүрээдеп [illegible] ге, Степан Петровичиниң мөге холу мээң холумну так аспактаан болган. Москвадан келген кижини, орус чогаалчыны бир-ле дугаар көрүп, [illegible].

Бир катап Степан Петрович Щипачёвтуң мээң байыр чедирген чагаазы база келген, кончуг-ла өөрээн мен.

Степан Петровичиниң шүлүктерин [illegible] мен. Эргим номчукчуларга бистиң өнүк чогаалчывыстың шүлүүн бараалгадып көрейн.

М. КЕНИН-ЛОПСАН.

Степан ЩИПАЧЕВ

АДЫШ

Эр кижиниң адыжы улуг, калбак болур.
Ээр-дагыр тигленгилээн сыгыглары
Кежик-чолдуң эрээн-шокар оруктарын
Кезе шыйгаш, чиге базып эрткен болур.

Херээжениң херээн сыйбааш, сүрээдей бээр!
Хелте, хүүрек, өзук туткаш, хаварый бээр!
Адыш дээрге чурттаганы чавапгар хеп,
Караңнадып эрткен чылдар диргизер ис...

Адыш-биле сугну доэуп ижип турда;
Хавыгыр дээр аңдарылган ышкаш болур.
Шапкын суглуг хемни кежир эштиринде
Чангыгларны чара шаалтар чапнаң — адыш.

Чаалашкан шериглерниң мурнун орта
Чалгаан туктуң сывын тудар күжүң — адыш.
Адыш дээрге хензиг чаштың хоюг эъдин
Чаптап сыйбаар адазының чассыдыы-дыр...

Адыш дээрге өзү кара саваажонтуң
Чаагындыва дажывыттар чепсек ол-дур!
Адыштыва делгеп салган чаңгыс яблок,
Делегей дег, борбак кестүп турар болгай.

Делгем кестүр адыш ышкаш арыг чүве
Айдың черге кажанда-даа турбас болзун!
Өлгей мен аан, чылдар ужуп эртикээй аан,
Өлген сөөк боол кезээн шагда чытпай мен аан.

Кызыл бут ныс аяң шөлге чедип кээрге,
Чевег богун доозуннадыр силгиптер мен;
Кыстың будун изиг хүл боол чиңнептер мен.
Чечек болуп чодаларын сыйбаптар мен.

Амыдыралдың бедик культуразы дээш

ЧААГАЙЖЫДЫШ, ХУМАГАЛАЗА

«Ак-Туруг» совхозтуң № 2 салбырының төвү — Булуң-Терек. Бо суурда чаа тележилел ёзугаар туткан ясли-сад, школа, интернат, клуб, магазин, эмнелге, почта дээш өске-даа албан черлери хөй. Суурнуң турар чери база онзагай. Бойдустуң чайгаар бүткен чурумалы-биле каастаттынган, дамырак кара суглар долгандыр агып [illegible] ыяңгыяа, чайгы үеде чечек-чимис үнүп келгенде [illegible].

Ынчалза-даа суур чаагайжыдар талазы-биле ажыл шоолуг эвес, чедир кылдынмаан чүүлдер хөй. Чамдык чурттаар бажыңнарының, магазин, школа ышкаш албан черлериниң чаңында ыяштар тарыыр херим, штакетниктер кылдынмаан.

Чурттап олурар бажыңның арыг-силиг тудуп, иштики, даштыкы үүрмек тенгелгезин кыдары чурттакчыларның хүлээлгези болур. Ынчалза-даа бир[illegible] суурнуң чамдык чурттакчылары чаа тудкан эки бажыңнарже көжүп кирген соонда-ла оон арыг-ин[illegible] риичте-даа [illegible] херимнери үрели бээрге ыяны кылып алырын оралдашпас. Бажың чаңында кудуктарын чогуур үеде аштап, арыглап, оон суунуң арыг турарынче-даа кичээнгей салбаанындан ажыглаар арга чок апарган.

Чоннуң амыдыралы улам чаагайжып, экижизин дээш [illegible] делгем, чылыг, чырык бажыңнарны тударынга күрүне хөй акша-хөреңгини [illegible]. Бистерниң хүлээлгевис ол бажыңнарны хумагалыг эдилеп, [illegible]. А чамдык кижилер ниитиниң өнчүзүн камгалавайн турарын көөрге хараадаанчыг.

Солундан номчуурга өске суурларда чаагайжыдылга талазы-биле ажылдар дыка шапкын чоруп турар боор-дур. Ынчангаш Булуң-Терек кодаа Советиниң күүскому бо ажылче кичээнгей салыры негеттинип келген.

С. АПТАН-ООЛ.

КЫЖЫН БЕРГЕ-ЛЕ

Өвүр районда «Кызыл гук» совхозтуң төвү — Кызыл-Тей суурнуң чурттакчылары ижер суг талазы-биле элээн бергедээшкин-[illegible] турар. Ылангыя кыжын дыка-ла бергедей бээр.

Суг ажыл-агый чериниң ажылчыннары суурга кудук казар дээш ийи чыл иштинде казып, өрүмнеп [illegible] кылып, ажыглалга кирген. Чурттакчылар аңаа дыка өөрээн. Ынчалза-даа кудук [illegible] чыл хире бирде үрелип, бирде чүгээр ажылдап турган, ам шуут үрелип, ажыглалдан үнген.

Чурттакчылар ам хемден барып суглаар. Саглы хат, шуурганныг чер болганда чайын хем суу довурак, [illegible]. Өске арга бар эвес, довуракыг, боктуг-даа болза [illegible] суглаар апаар.

Чамдык хөй суг херечлээр ясли-садик, школа, пекарня, столовая болгаш өске-даа албан черлери кыжын дош сөөртүп алыр. Ол доштарны кадагалаар тускай склад чогундан аңаа даштыгаа оваалап каарга база-ла хир-чамга туттура бээр, ынчангаш оон чем кылыр арга чок апаар.

Столовая, пекарня дээш өске-даа суг хөй херечлээр черлерге мурнунда чылдарда сугну аът-биле сөөртүп турду. Ам аъттар чок, [illegible] чүве болза тускай суг сөөртүр машинадан тургусса деп саналдыг мен, машина [illegible] за кудумчулар айыы-биле чурттакчы чоңга-даа, албан-даа черлеринге сугну сөөртүп четтигер. Совхоз дирекциязы, кодаа Совет болгаш ажылчын комитеди бо дугайын көвүп, билип турар хиреэнинде чогуур хемчег албайн турары элдеп.

К. КАРА-САЛ.

ЧАА ЧЫЛ БЕЛЭЭ

Бай-Тайга районнуң «Бара-Хөл» — республиканың өрү ырак совхозтарының бирээзи. Республиканың ырак булуму-даа болза чоннуң амыдырал-чурттал-газында чаа чүүлдер немежип, чурттагланың культуразы дээш кижилерниң чүткүлү өскен. Суурувуста чаа тудуглар немежип турарынга өөрүп турар бис.

Бо чаа 1979 чылдың бүдүүзүнде бус-биле изиндер [illegible] бажыңны ажыглалга кирген. Ук чунар-бажыңның чылыг, чырык делгеми ма-[illegible] болгаш бус-биле кактынар өрээлиниң дериг-херекселдери шупту чаа.

[illegible] чунар бажыңны тудуп бергени дээш мугур-аксычылар тудугжуларга улуг өөрүшкүнү илередип, чаа чылда чедиишкиннерни оларга күзээннер.

Х. САМДАНЧАП.

«ИВАН СУСАНИН»

МОСКВА. М. Глинканың «Иван Сусанин» деп олуя чок операзы ССР Эвилелиниң Улуг театрында катап үнүп эгелээн.

Операның режиссёр-тургузукчузу — РСФСР-ниң улустуң артизи, профессор Л. Б. Баратов, чурукчузу — РСФСР-ниң уран чүүлүнүң алдарлыг ажылдакчызы, профессор П. В. Вильям, а дирижеру — РСФСР-ниң алдарлыг артизи М. Ф. Эрмлер.

ЧУРУКТА: бирги кезектен көргүзүг. Сусанин — ССРЭ-ниң улустуң артизи Александр Ведерников, Антонида — ССРЭ-ниң улустуң артизи Белла Руденко, Сабинин — артист Владимир Щербаков.

СЭТА-ның фотохроникаы.
А. КОНЬКОВТУҢ фотозу.

ТӨРЭЭН ТЫВАМ БӨГҮН

Сөзү Степан САРЫГ-ООЛДУУ.
Аялгазы Ирбен-оол ТҮЛҮШТҮҮ.

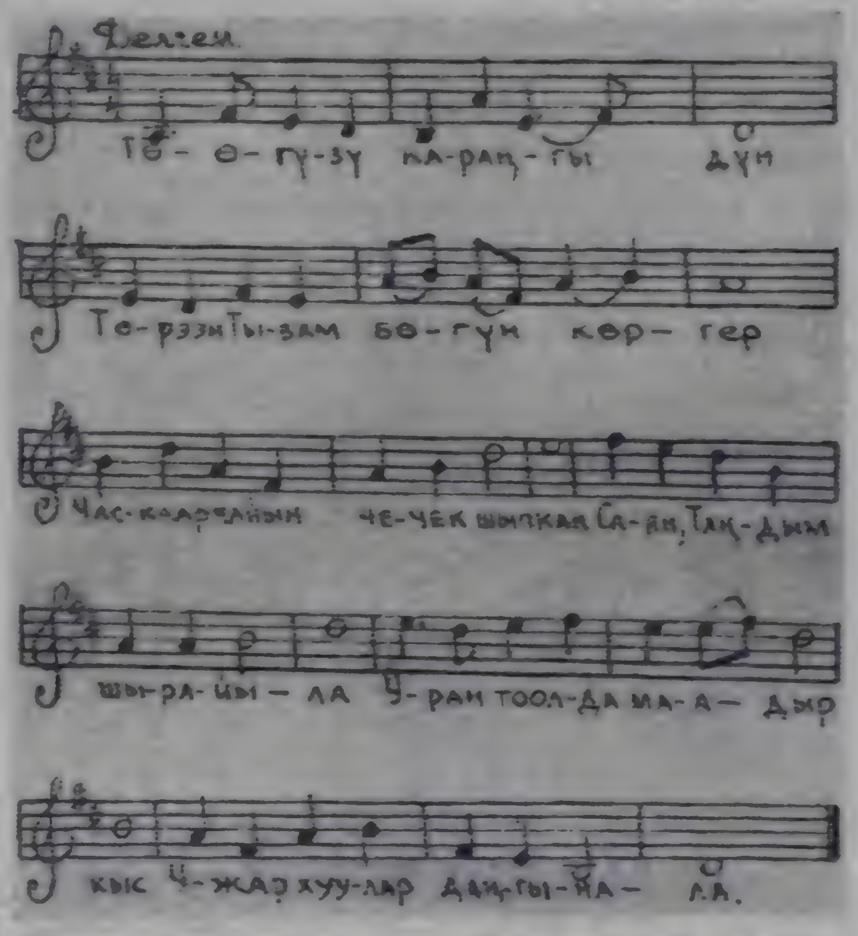

Кыштар, одар, шаттар,
шөлдер
Кыстар аргаап хевнетер-ле!
Диңмиттиг бай хоорай,
суурлар —
Дискен сылдыс дүне хын
кээр,
Ырак кузел, дужум-даа
эвес
Ылап, боттуг чурттаалгам
бо!

Алдын сылдыс хөрээн
шимээн
Ажылчыннар, малчыннарны
Коммунистиг тургузугда
Комсомолчу чалыыларны.
Бар-ла турган үнүм-биле
Мактап ырлап, өөрүп чор
мен.

Хемчиимде хөй эвести
Хендергемде [illegible]бальтыны
Таңды, Саян сыннарында
Дангаар эртен өөрүп
ушкан —
Улуг ырлар медээчиин
Урал, омак куушкаштар
дээйн!

Он беш, чээрби чылдар
эрткеш,
Оранымның канчап бaарын
Айга чедир ужуп турар
Ажылчын чон базымнарын
Москвадан хүннүң дыңнап
Магадап-ла хаммас-тыр мен.

Бося САНДЖИЕВА, калмык шүлүкчү.

ОКТЯБРЬНЫҢ КААҢ ХҮНҮ

Чаалыг, дошкун Октябрьның хүнүнден бээр
Чаартылгалар, тиилелгелер ковай болган.
Шак-ла ынчан чаа-чаа тудуг бедип үнген,
Чарлып болбас найыралдың деми каңнаан!

Каңдаашкынның, хаттың үрээн шелу-биле
Калмык кижи эртнен ызи будуп читпээн,
Каналдарже арыг, кылаң суглар акнан,
Кадып турган хамык үнүш дирлип үнген.

Хову-шөлдер карак четпес делгеминден
Хералыг бок — чашпан, теннер арлып читкен.
Кургаг черге Чограй далай чалгый берген,
Куштар безин аңаа өөрүп ырлажыпкан.

Делгем далай эриин дургаар чурумалга
Дээрде булут эннешпейн баар: тиг чок торгу.
Аарыы ышкаш ак-ак хөйлар ында оъттаан,
Асқыр өөрү чылгы мал-даа ында шуушкан.

Хамык хөйга карак болган кижи боорга,
Кадарчыны чону мактап Маадыр дижир.
Алдын сылдыс ооң хөрээн каастап чоруур.
Ажыл-ижи чеимишкинниг будуп турар...

Чограй шөлге чаартылгалар хүннүң болуп,
Чонувустуң базымнары дыңзып олур.
Хостуг чонум чедип алган тиилелгезин
Хоойлувус магадылап быжыктырган.

Октябрьның оду, хүнү чырып турда,
Оннур чонуң шалып ижи деңге хайныр!

С. ТАМБА очулдурган.

Лириктиг ийи шүлүк

ШОЛБАН

Орай кежээ бажыңымдан үнүп келгеш,
Оранчокта шолбанны бо көрүп каар мен.
Сыннар бажы көккүр дээрден херел алган.
Сыгыр кароап менче чиге баскылай бээр.

Дээрни шыпкан сылдыстардан кестүп.
Чалбыыштаалдыр чайнап турар шолбан көргеш.
Чамбы-диште өңнүктерим оттуг караа
Сагыжымга чуруттунар — түмен сылдыс...

ХАДЫҢ

Бир-ле катап школавыс чанын орта
Бичии саглаң хадыңчыгаш олурткан мен.
Чылдар чылып эрте берген, катап келдим:
Чыңдынналыр мөгейгилеп хүлээп алды.

«Сеггрликти аян киприп, кааста-ла» — деп,
Сеткил-чүрээм хаңызындан йөрээл салып,
Шагда көрбээн эжиимге чаа душкан ышкаш
Чараш, хөлбеп хадыңымны куспактаптым.

Сарыг-оол САЛЧАК.

«АК ТЕРГЕНИҢ» ШАҢНАЛЫ ДЭЭШ

Пионерлер дружиналарының «Ак тергенин» [illegible] республика [illegible] ы маргылдаа Кызылга эгелээн. Ынчаа Таңдыдан ийи, Өвүр, Каа-Хем, Чөөн-Хемчик районнарындан болгаш Кызыл хоорайдан бир-бир командалар киржип турар. Школа бүрүзү дерт эш бир уруг составтыг командазын бо маргылдаалже чоруткан. Олар республика чемпиону ат дээш, чеки дыштаныыга үезинде Благовещенск хоорайга болур [illegible] ойнаар.

Баштайгы ийи салыг чогаш-сынышчок спортчу демиселдиң байдалынга эрткен. Бирги салыгда эрткен чылдың чемпиону Кызылдың № 15 школазының командазы Өвүрнүң Хандагайты эртумак школазының шыдырешылырынга 2:3 санга уттур [illegible]. Айа [illegible] Далгак Салбак, Иргит Раймир, Моңгуш Мерген туружуу ойнааш, бодунуң командазын тиилелгеге чедирген.

2 салыгдан 7,5 санныг хандагайтыжылар амдыгызында лурнап [illegible].

С. ДАНЗЫ.

ТЕЛЕВИДЕНИЕ

ЯНВАРЬ 6-ДА

БИРГИ ПРОГРАММА

МОСКВАДАН

10.00 — «Үе». Информастыг программа.
10.40 — Эртенги гимнастика.
11.00 — «Амытаннарның чогаадылгазы».
11.30 — «Сиилерге, ада-иелер».
12.00 — Ф. Гредин. [illegible] (Бажин).
12.15 — «Эки барааннарның хөйнү».
12.45 — «Бөгүн делегейде».
13.00 — «Эртенги почта». Музыкалыг программа.
13.30 — «Советтер болгаш амыдырал». ССРЭ-ниң Дээди Советиниң планбюджет комиссиязының даргазы Г. П. Ва[illegible] дептиг». Дамчыдылгазы [illegible] кыржыр.
14.10 — «Спортлото» тиражы.
14.15 — «Кадыкшылга». Эртем-[illegible] программа. Дамчыдылгазы эмчи Ю. В. Белянчикова чорудар.
15.00 — «Музыкалыг абонемент». РСФСР-ниң алдарлыг артизи М. Норешевин [illegible]. Дамчыдылганы ССРЭ-ниң улустуң артизи И. И. Петров чорудар.
15.55 — «Инициатива» деп документалдыг телефильмниң баштайгы көргүзүү.
16.25 — «Ленинград диксилендо» ансамбли ойнаар.
16.50 — «Илдеп-даа болза эл[illegible] дептиг». Дамчыдылгазы профессор С. П. Капица чорудар.
17.[illegible] — «Скиппи». Хөй [illegible] дыг уран-чечен телефильмниң баштайгы көргүзүү.
19.10 — «Маңаа сиген кыдыы боол үнер». Документалдыг фильмниң баштайгы көргүзүү.
20.00 — «Оон ыңай шимээн чок». Моссовет аттыг Курувениң үлегерлиг театрының фильм-шиизиниң баштайгы көргүзүү. Автору В. Дельмар.
21.30 — «Үе». Информастыг программа.
23.05 — «А. Пугачёваның театры» Телевидениениң музыкалыг фильм-концертиниң баштайгы көргүзүү.
23.30 — (01.00) — «Бөгүн болгаш кезээде». Документалдыг телефильм. Төгүнде — медальер.

АГААР

Кызылдың агаар станциязының медээзин ёзугаар алырга, бөгүн республиканың чамдык черлерге быскаа хар чаар. Барыын чүк утланышкынныг хаттың дүргени секундада 1—6 метр чедер. Агаарның температуразы 22—27, чамдык черлерге 12—17 градус соор.

Кызылга эдир булуттаар, чагбас. Хат кошкак. Агаарның температуразы 25—27 градус соок болур.

Редактор В. С. ШАРАВИН

КИНО

ЯНВАРЬ 6-ДА

«НАЙЫРАЛ»: «Сапыктыг диистиң делегей долгандыр аян-чоруу» 9.30, 16.30. «Өлүм садыгжылары» 11.00, 13.50, 17.40, 20.30 шактарда.

«ПИОНЕР»: «Альманзорнуң билзээ» 9.30, 12.45, «Мурнуу чүктен тачанка» 11.00, 14.15, «Адыр, маңа!» 16.00, «Саламандрының Улзы» 17.30, 19.00, 20.40 шактарда.

«ВОСТОК»: «Хүн ажалда дооуун» 11.00, 13.00, 15.00, 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: «Камгаланыр хевн чок рыцары» 11.00, 13.00, «Маңаа чайкалар ужуп келбээн» 15.00, 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

СОВЕТ ХОККЕЙИСТЕР ДАШТЫКЫДА

Совет хоккей командалары даштыкыда ойнап турар. «Крылья Советов» команда национал хоккей лигазының (НХЛ) «Миннесота Норт старз» деп командазын 8:5 санга уткаш, ол-ла лиганың составында кирип турар, Стэнли кубогунуң ийи дакпыр эдилекчизи «Филадельфией Флайерс» деп команда-биле 4:4 санга хаайым кылдыр ойнаан.

«Крылья Советов» команда халдаарынга, камгаланчылынга эки ойнаан. Профессионалдар аштырышкындан уштунар дээш дыка каржы-хажагай чаңчылдарын көргускен.

Совет команда ам НХЛ-дин үш командазы-биле ужурашкыннарны эртирер. Хоккейге хандыкшылдыглар профессионалдарның каржы эвес, а чараш, эвилең оюнун көөрүн күзеп турар.

(СЭТА).

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: индекс 667000

Кызыл, Щетинкин-Кравченко кудумчузу, бажың № 3. ТЕЛЕФОННАРЫ: Редакторнуң 2-21-62, редакторнуң оралакчызының 2-35-21, 2-31-75, харыысалгалыг секретарьның 2-23-35, секретариаттың 2-23-35, партийжи амыдырал болгаш совет тургузуг килдистериниң 2-37-43, пропаганда килдизиниң 2-31-75, культура килдизиниң 2-23-54, кодээ ажыл-агыйы килдизиниң 2-21-47, үлетпүр килдизиниң 2-22-64, чагаа килдизиниң 2-41-27, информация килдизиниң 2-20-60, корреспондентинң 2-[illegible], [illegible] 2-12-[illegible], [illegible] 2-22-75 телефоннар дуглаар.

Тиражы [illegible]. Заказ № [illegible]

СОЛУН НЕДЕЛЯДА 6 КАТАП ҮНЕР

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Ном үндүрер чер, полиграфия болгаш ном садыынның талазы-биле эргелелдиниң типографиязы (Кызыл, Щетинкин болгаш Кравченко кудумчузу, бажың № 8).

ТГ — [illegible]

ПАРТИЯНЫҢ XVII ОБЛАСТЬ КОНФЕРЕНЦИЯЗЫНЫҢ ДЕЛЕГАТТАРЫНГА ИЗИГ БАЙЫР!

Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 6 (10903) 1979 чылдың январь 7, воскресенье | 1925 чылда үндезиндеттинген | Өртээ 2 көп.

Даарта найысылал Кызылга партияның область конференциязы ажыттынар

ЧОННУҢ ИДЕГЕЛИН — ЭҢ ТӨЛЕПТИГЛЕРГЕ

Чурттa соңгулда мурнунуң хуралдары уламчылавышаан. Ол хуралдар партияның болгаш чоннуң буззулбас чаңгыс эвин, СЭКП-ниң иштики болгаш даштыкы политиказын ажылчы чоннарның напи-биле деткип турарын, партияның айтырышкыннарын күүседиринге чоннуң шиитпирлиг херечилеп турар. Хуралдарның киржикчилери — ажылчыннар, колхозчулар, интеллигенция, Совет Армияның болгаш Шериг-Далай Флодунуң дайынчылары ССРЭ-ниң Дээди Совединиң депутаттарының бирги кандидаттарынга СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы Л. И. Брежневти, Коммунистиг партияның болгаш Совет күрүнениң өске-даа удуртукчуларын депшидип турар.

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң депутаттарының [illegible]рынга Бүгү-эвилелдиң Электромаш эртем-шинчилел институдунуң директору [illegible] **Игорь Алексеевич Глебов**, ССРЭ-ниң камгалал министриниң бирги оралакчызы, Совет Эвилелиниң Маршалы **Сергей Леонидович Соколов**, Краснодар крайда Усть-Лабин районда «Кубань» колхозтуң комплекстиг бригадазының бригадири, Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры **Михаил Иванович Клепиков**, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазының оралакчызы, ССРЭ-ниң Материал-техниктиг хандырылга талазы-биле күрүне комитединиң даргазы **Николай Васильевич Мартынов**, Красноярск крайның [illegible] комбинатының шүүкчүзү, комсомолчу **Александра Васильевна Попова**, [illegible] **Дмитрий Иванович Гайдай**, Амурда-Николаевскиниң судно тудар заводунда бригадир **Владимир Федорович Новиков** олар депшидиртен.

Волгоградта «Кызыл Октябрь» металлургия [illegible]нуң кац эзиндирикчизи **Александр Николаевич Поздняков**, Череповецте ССРЭ-ниң 50 чылы аттыг металлургия заводунда мастер **Герман Маркелович Черняев**, Калининград областа Калинин аттыг совхозтуң аныяк саанчызы, комсомолчу **Любовь Геннадьевна Роженкова**, Калутаның мотор тудуг заводунда хоюглакчы, комсомолчу **Вера Афанасьевна Якименкова**, Коряк автономнуг округта ивы кадарчызы **Анатолий Николаевич Тыненекьев**, Костромада автоматтыг шугумнар заводунуң токары **Петр Николаевич Петров**, «Куйбышевгидрострой» ажылчыны **Раиса Алексеевна Бобкова**, [illegible] ажыл-агыйлар аразының «Троицкое» деп бүдүрүлгениң репродуктор оператору **Раиса Ивановна Беляева** база [illegible].

Бедик идегелди Мурманск областа «Апатит» деп бүдүрүлге каттыжыышкынының чиңгине директору, техниктиг эртемниң доктору, Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры **Георгий Александрович Голованов**ка, ССРЭ-ниң Эртемнер [illegible] президентизи, ССРЭ-ниң ЭА-ның Сибирь салбырының даргазы, Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры **Гурий Иванович Марчук**ка, Пенза областа «Комбинат» совхозта бригадир **Валентина Владимировна Сочнева**га, чогаалчы, Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры **Михаил Александрович Шолохов**ка, Сахалин областа целлюлоза-саазын комбинатында бригадир, Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры **Николай Иванович Ларионов**ка, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазының оралакчызы **Иван Васильевич Архипов**ка, ВЛКСМ ТК-ның бирги секретары **Борис Николаевич Пастухов**ка, совет херээженнер комитединиң даргазы, Совет Эвилелиниң Маадыры, ССРЭ-ниң [illegible] **Валентина Владимировна Николаева-Терешкова**га, улус депутаттарының Чукотка округ Совединиң күүскомунуң даргазы **Лина Григорьевна Тынельге** база көргүскен.

ПАРТИЯНЫҢ БЕДИК НЕГЕЛДЕЗИ-БИЛЕ

СЭКП-ниң база бир дайынчы отряды — партияның Тыва область организациязының XVII конференциязы даарта Кызылга ажыттынар. Ол болза бистиң республиканың амыдыралынга чугула болуушкун болур. Ацаа Тываның партия организациязы идей болгаш организас талазы-биле улам өзүп кациналганын, СЭКП-ниң ленинчи Төп Комитединге долгандыр сырый каттышканын база катап көргүзер.

Делегаттар конференцияга СЭКП обкомунуң болгаш партияның область организациязының ревизия комиссиязының отчёттарын СЭКП-ниң XXV съездизиниң шиитпирлерин амыдыралга капчаар боттандырып турарынга холбаштыр чугаалажып көөр, чаа сорулгаларны тодарадыр. СЭКП Тыва обкомунуң болгаш ревизия комиссиязының чаа составын соңгуур.

СЭКП-ниң XXV съездизи болза кылдынган чүүлдерни болур-чогууру-биле үнелеп, партия организацияларының ажылының стилин болгаш арга-методун хандыр анализтээрин, кол кичээнгейни чедир шиитпирлеттинмээн айтырыгларже, моон соңгаарты сорулгаларже угландырарын айыткан.

Партияның XVI область конференциязы болуп эрткенден бээр үш чыл болган. Бо үениң дургузунда партияның область организациязы бодунуң организакчы болгаш политмассалыг бүгү ажыл-чорудулгазын СЭКП-ниң XXV съездизиниң болгаш СЭКП Төп Комитединиң Пленумнарының шиитпирлерин чедиишкиниг боттандырарынче угландырып келген. Партияның область организациязының удуртулгазы-биле республиканың ажылчы чоннары партияның планнарын амыдыралга боттандырарынга, экономиканы болгаш культураны хөгжүдеринге боттарының улуг-хуузун киирип, шудургу ажылдап келген. Онгу беш чылдың үш чылдарының дургузунда республиканың үлетпүр бүдүрүлгезиниң денчээли 21,8 хуу өскен. Үлетпүр бүдүрүлгелериниң кол фондулары 30 хуу өзүп, оон өртек-үнези 228 миллион рубль четкен.

Үш чыл дургузунда 320 миллион рубльдиң капитал салыышкынын шиңгээдип алган, ол болза эрткен беш чылдың үш чылдаазындан 45,8 хуу хөй.

[illegible] экономиказы шапкын хөгжүлдени алган. Чыл бүрүде чаа-чаа бүдүрүлгелер немежип турар. Оон чижээнге, «Тыва даг-дүгү» комбинаттың ийиги ээлчээн, Элегес-Аксының хана материалдары кылыр заводун, «Тудуг [illegible]» комбинаттың [illegible] заводун, Кызыл-Мажалыктың эът комбинадын, алгы заводунуң кидис [illegible] цегин, Хову-Аксында даараныглга фабриказын, республиканың амыдыралгандырылга бүдүрүлгелериниң комплекстиг баазазын болгаш өске-даа бүдүрүлге черлерин, культура албаларын, өөредилге черлерин адап болур.

Коммунистиг партияның болгаш Совет чазактың доктаамал сагыш салыышкынының ачызында, партия, совет база ажыл-агый органнарының хүн бүрү организакчы ажылының түңнелинде республиканың совхозтарының экономиказы, материал-техниктиг баазазы быжыглып турар. Ылангыя кодээ ажыл-агый бүдүрүлгезин специализастаарынга болгаш концентрастаарынга үндезилээш, оон ажыктыын, продуктузун бедидер талазы-биле чугула хемчеглерни боттандырган. Мал семиртилгезиниң, үрезин бүдүрериниң, мал чеми белеткээриниң совхозтар аразында каттыжышкыннары [illegible] эки түңнелдерни берип эгелээн. «Сукпак» каттыжыышкынның малды семиртип азыраарынга мурнакчы арганы эки шиңгээдип алганындан хонукта бир баш бода малга оваарымчыр 800 грамм ажыг немелде деңзизин ап, арыг орулганы киирип ап турар.

Үлетпүр бүдүрүлгезиниң ажыктыын бедидерин, көргүлдерниң шынарын экижидерин база чиг-эттиң, материалдарның, электроэнергияның камналгазы дээш массалыг социалистиг чарыш — Тываның партия организацияларынга, оон коммунистеринге бир эң чугула сорулга бооп келген. Оон түңнелинде эвээш эвес ажыл кылдынганын ол дугайын конференцияга делегаттар чугаалажыр.

Кызылдың автосепиелге заводунда, «Кызыл тудуг» эргелелинде, «Тээли» совхозтуң Ээр-Хавак сүт-бараан фермазында, «Росводпромнуң» демир-бетон кылыглар заводунда, «Нарын» совхозта, Кызылдың үлетпүр бараанарының садыында болгаш өске-даа черлерде партия организациялары боттарының коллективтериниң авангарды болуп, ажыл-ишчилериниң [illegible] планныг сорулгаларны боттандырарынче [illegible]тап, партийжи организастыг болгаш политиктиг ажылдың деңнелин бедидер талазы-биле күжениишкиниг ажылды чорудуп турар.

Улус ажыл-агыйын болгаш культура тургузуушкунун хөгжүдеринге, партийжи организастыг болгаш политиктиг ажылдың деңнелин бедидеринге чедип алдынган чүүлдер хөй. Ынчалза-даа чедиишкиннерге оожурганас, кол кичээнгейни шиитпирлеттинмээн айтырыгларже углаар дээш партия өөредип турар. Ылангыя эрткен чылын болуп эрткен партияның отчет-соңгулдалыг хуралдары, район конференциялары үлетпүрде, тудугда, кодээ ажыл-агыйда болгаш улус ажыл-агыйның өске-даа адырларында база партийжи ажылда улуг четпестер барын айтып, сагындырып көрген.

СЭКП ТК-ның июль болгаш ноябрь (1978 ч.) Пленумнары [illegible] чаа [illegible] сорулгаларны салып, ажыл-агый чорудулгазынга партийжи удуртулганың деңнелин бедидер талазы-биле бедик негелдени тургузуп турар. Ол негелделер СЭКП ТК-ның ноябрь (1978 ч.) Пленумунга, ацаа СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы эш Л. И. Брежневтиң чугаазында онза тодаргайы-биле айыттынган. Ацаа холбаштыр партия чырыдыышкынының болгаш экономиктиг өөредилгениң, ажылчы чоннарның коммунистиг кижизидилгезиниң талазы-биле партия организацияларының [illegible] ажыл-чорудулгазын, удуртулгазын конференцияның делегаттары хандыр анализтеп көөр болгаш ында четпестерни партийжи принципалдыг езу-биле илередип, ону чайладырының оруктарын айтыр.

Эш Л. И. Брежневтиң «Бичии чер», «Катап тургузуушкун», «Кур чер» деп чогаалдары партия организацияларының ажыл-чорудулгазының стиль-методун экижидеринге удуртулга болур ужурлуг.

Партияның Тыва область организациязының XVII конференциязының хүлээп алыр шиитпири республиканың коммунистеринге, ажылчы чоннарынга чаа сорулгаларны тургузуп, партия организацияларының дайынчы арга-шиңгээзин бедидеринге, партийжи ажылдың стилин болгаш арга-методун сайзыраңгайжыдарынга, экономиканы база культураны удуртурунга, онгу беш чылдың планныг онаалдаларын боттандырары дээш социалистиг чарышты улам калбартырынга [illegible].

Партияның XVII область конференциязының делегаттары дүүн Кызылда кээп эгелээн. Республиканың районнарындан бир-ле дугаарында ыраккы Тожу болгаш Мөңгүн-Тайга районнарының конференцияга соңгуткан делегаттары чедип келгеннер. Тожунуң делегаттары тайга-сынны ажып, кадыр-берт черлеп кышкы орук-биле автомобильдиг келгеннер.

ЧУРУКТА: Кызылдың «Мөңгүлек» гостиницазының бир ээзелинде Мөңгүн-Тайганың болгаш Тожунуң делегаттары.

А. ЗАЙЦЕВТИҢ фотозу.

БЕДИТКЕН ХҮЛЭЭЛГЕЛЕР

СЭКП ТК-ның ноябрь (1978 чыл) Пленумунуң шиитпирлери, ацаа эш Л. И. Брежневтиң чугаазында айтыышкыннар болгаш [illegible]-биле Өвүрде «Торгалыг» совхозтуң ажыл-ишчилери таныжып, ында айыткан сорулгаларны амыдыралга боттандырар дээш бедиткен социалистиг хүлээлгелерин ап турарлар.

Хойжу Ховалыг Кара-оол бо чылын төрүүр чүс баш хойга онаажтыр чүс хура[гаш]ты [illegible] турган. Партия Төп Комитединиң ноябрь Пленумунуң материалдары-биле таныжып кааш, онгу беш чылдың планнарын күүседиринге төлептиг үлүүн киирери-биле чүс баштан-на 110 хураганны алырын аазаан. Ол саналды хойжулар Сапчы Алдын-Херел, Кыргыс Тас-оол, Куулар Санчат-оол деткип, хүлээлгелерин алганнар.

К. ХЕРТЕК.

МАЛЧЫННАРНЫҢ БАШТАЙГЫ ОЛЧАЗЫ

Чаа чылдың [illegible] Мөңгүн-Тайга районнуң малчыннары ажаап ап эгелээн. Ажыл-агыйларда [illegible] малды мун хире хой төрээн, оон хураганнары менди. «Малчын» совхозта дөрт муң ажыг хураган алдынган. Хойжу коммунистер М. Биче-оол, К. Салчак, Н. Иргит олар малды кыштан-хүр ажырар хемчеглерни ап, чаш төлүн хорамча чок доруктуруп турарлар. Дыртыы-оол Кара-оолдуң удурткан хойжу бригадада өскелерден хөй хой хураганнаан. Ооң төлү менди.

Бистиң корр.

КЫЗЫЛ ХООРАЙДА ШКОЛАНЫҢ № 1 СОҢГУЛДА ОКРУГУНДАН ТЫВА АССР-НИҢ ДЭЭДИ СОВЕДИНГЕ СОҢГУЛДА ТАЛАЗЫ-БИЛЕ ОКРУГТУҢ СОҢГУЛДА КОМИССИЯЗЫНЫҢ ДЫҢНАДЫЫ

«Тыва АССР-ниң Дээди Совединге соңгулда дугайында» Тыва АССР-ниң Хоойлузунуң 39 чүүлүнге дүүштүр Кызыл хоорайның Школаның № 1 соңгулда округундан Тыва АССР-ниң Дээди Совединге депутаттың кандидадынга Тываның электри четкизиниң ажылчыннарының, инженер-техниктиг ажылдакчыларының болгаш албан-хаакчыларының ниити хуралының депшиткени, 1934 чылда төрүттүнген, СЭКП кежигүнү, СЭКП Кызыл хооркомунуң бирги секретары Анатолий Иванович **Пожидаевти** округтуң соңгулда комиссиязы 1979 чылдың январь 4-те бүрүткээн.

Кызыл хоорайның Школаның № 1 соңгулда округундан Тыва АССР-ниң Дээди Совединге соңгулдалар талазы-биле округтуң соңгулда комиссиязы.

БИИ-ХЕМ РАЙОНДА БИЛЕЛИГНИҢ № 86 СОҢГУЛДА ОКРУГУНДАН ТЫВА АССР-НИҢ ДЭЭДИ СОВЕДИНГЕ СОҢГУЛДА ТАЛАЗЫ-БИЛЕ ОКРУГТУҢ СОҢГУЛДА КОМИССИЯЗЫНЫҢ ДЫҢНАДЫЫ

«Тыва АССР-ниң Дээди Совединге соңгулда дугайында» Тыва АССР-ниң Хоойлузунуң 39 чүүлүнге дүүштүр Бии-Хем районда Билелигниң № 86 соңгулда округундан Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң депутадының кандидадынга «Кызыл тараачын» совхозтуң Билелиг сүт-бараан фермазының ажылчыннарының, специалистериниң болгаш албан-хаакчыларының ниити хуралының депшиткени, 1934 чылда төрүттүнген, СЭКП кежигүнү, «Кызыл тараачын» совхозтуң Туран сүт-бараан фермазының саанчызы Галина Ивановна **Пабундуку** округтуң соңгулда комиссиязы 1979 чылдың январь 4-те бүрүткээн.

Бии-Хем районда Билелигниң № 86 соңгулда округундан Тыва АССР-ниң Дээди Совединге соңгулдалар талазы-биле округтуң соңгулда комиссиязы.

Эш Н. Д. Шиирипейни Тыва АССР-ниң Телевидение болгаш радио дамчыдылга талазы-биле күрүне комитединиң даргазынга томуйлаар дугайында
ТЫВА АССР-НИҢ ДЭЭДИ СОВЕДИНИҢ ПРЕЗИДИУМУНУҢ ЧАРЛЫЫ

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң доктаадыры болза:

Эш Николай Дамбаевич Шиирипейни Тыва АССР-ниң Телевидение болгаш радио дамчыдылга талазы-биле күрүне комитединиң даргазынга томуйлаар.

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы М. МЕНДУМЕ.

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Секретары С. КРАСНЫЙ.

Кызыл хоорай, 1979 чылдың январь 5.

Тыва АССР-ниң Телевидение болгаш радио дамчыдылга талазы-биле күрүне комитединиң даргазы хүлээлгезинден эш С. Ч. Юшаны хостаар дугайында
ТЫВА АССР-НИҢ ДЭЭДИ СОВЕДИНИҢ ПРЕЗИДИУМУНУҢ ЧАРЛЫЫ

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң доктаадыры болза:

Тыва АССР-ниң Телевидение болгаш радио дамчыдылга талазы-биле күрүне комитединиң даргазы хүлээлгезинден Сергей Чоодуевич Юшаны өске ажылче шилчээны-биле холбаштыр хостаар.

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы М. МЕНДУМЕ.

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Секретары С. КРАСНЫЙ.

Кызыл хоорай, 1979 чылдың январь 5.

Бир заводтуң коммунистери

ШИИТПИРЛИГ УЧАСТОКТАРДА

[illegible]

М. КАЛЧАН.

Тыва [illegible] республиканың библиотеказы

ҮЕНИҢ НЕГЕЛДЕЗИ-БИЛЕ

ДАЙЫНЧЫ ӨЗЕК

СЭКП-ның XXII съездизин аттыг совхозтуң Дөргүн сүт-барлан фермазында 6 коммунистиг партбөлүк бар. Олар коллективтиң дайынчы өзээ болуп, күрүне пландарын болгаш социалистиг хүлээлгелерин күүседиринче ажылчыннарның күжүн мобилизастап, коллектив кежигүннерин коммунистиг кижизидилгезинче кичээнгейни күштелдирип турар бис.

Бисте коммунистер шуптузу партийжи даалгаларлыг. Саанчылар Д. Монгуш чаа малдың кадагалал-ажаалдазын, Ш. У-С. Күжүгет ферманың санитар байдалын болгаш мал чеминиң кадагалалын, чарыгдалын харылзаар. Партия кежигүнүнге кандидат Т. Ооржак аныяктар ортузунга кижизидилге ажылын, оларның өөредилгезин, А. Монгуш носку агитацияны, СЭКП кежигүнүнге кандидат О. Сат (осеменатор) малдың уксаажыдылгазын эжиңдерни болгаш фермада кызыл-булуң ажылын харыылаар кылдыр түс-түстө даалгаларны бергилээн, олар ону багай эвес күүседип турар.

Партияның ажык хуралдарын план ёзугаар ай санында эрттирип, ферманың бүдүрүлге планының күүселдезин, мында ажылдап турарларның хөй-ниити ажылынга киржилгезин чугаалажып, хурал бүрүзүнге коммунистерниң партийжи даалгаларны канчаар күүседип турарының талазы-биле информацияны дыңнап турар бис.

Ферма сүт саалдазының талазы-биле бир инекке онаашкып эрткен чылын 1726 кг сүт саап алган. Саанчылардан Алдын-кыс Монгуш 2053 кг, мен бодум 2061 кг, Шет Күжүгет 2040 кг, Долума Монгуш 1507 кг, Татьяна Ооржак 1549 кг. сүттү саадывыс.

Сүт саалдазы мурнундагы чылдарның деңнелиндеы куду. Ооң кол чылдагааны шуптузу саар инектер ийи харлыг хунажыннар боор турарында. Ынчалза-даа моон соңгаар сүт саарының күрүне планын күүседип болурунуң аргалары бар.

Бисте мал кыштаглаашкынын организастыг чорудуп турар. Мал кажааларын чырык, чылыг болгаш чогуур үезинде септеттивигей. Инек, бызааны ыдбыраткан саваң, силос, комбикорм-биле чогуур норма ёзугаар чемгерип турар бис.

Ферманың кызыл-булуңу багай эвес ажылдап турар. Солун лекция, беседаларны чорудуп турар. Кызыл-булуңнуң ниити арыг-силиг, эки дериилгелиг. Ажылывыстың тепшилдиннерин даа, четпестерин даа көргүзүп турар стендилер, хана солуннар бар. «Искра» деп хана солун ай санында үнүп турар, «Тепчилгэ» деп шүүдүглүг хана солунга эдегелээн, ажылдадыгы үзер, чурум үрээн ажылчыннарны кижилерни бижип турар бис.

Бистиң партбөлүүвүстүң ажылының дуржулгазын СЭКП Чөөн-Хемчик райкому [illegible] районнуң өске парторганизацияларынга нептереткен. Бо чорук моон соңгаар бистиң коллективиниң организаныы болгаш массалыг-политиктиг ажылды күштелдирериңге коммунистерниң авангардтыг ролун улам бедидерин хүлээндирип турар.

Л. ОНДАР.
Дөргүн фермазында партбөлүүн организакчызы.

Өнгү беш чылдың дарыа, харысалгалыг сорулгалары партийжи удуртулганың стилин болгаш арга-методун улам-на сайзыраңгайжыдарын, массалар ортузунга организакчы база политиктиг ажылдың деңнелин бедидерин негеп турар. Мында бир кол чугула чүүл болза шиитпирлер күүселдезин дээштиг кылдыр доктаамал организастаары болур.

«Хүлээп алган шиитпирлерниң күүселдезин контрольдаары база хынаары—организакчы ажылдың чугула кезээ болур—деп, СЭКП-ның XXV съездизинге СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары эш Л. И. Брежнев чугаалааш:—Ол бодаа партийжи, совет болгаш ажыл-агый удурткучузунуң, партийжи орган бүрүзүнүң, партия эге организация бүрүзүнүң херээ болур»—дээн. Ол айтырышкынны удуртулга болдургаш, партияның Бии-Хем райкому күүселдени организастап, контрольдаарының аргаларын сайзыраңгайжыдарынче, ооң дээштиин бедидеринче улуг кичээнгейни салып турар.

Мында хамыктың мурнунда күүселдениң [illegible] күш-ажылчы коллективтерниң ажыл-агыйжы болгаш хөй-ниитичи амыдыралының бүгү талаларын хаара туткан доктаамал, боттуг база ажыктыг, калбак нептереңгей кылдыр чорудар шиитпирлерни беринде турар. Хыналдаы чорударының база шиитпир күүсеттинген соонда ону контрольдан уштурунуң чурумун шыңгыырадкан. СЭКП райкомунуң ниити килдизи шиитпирлерни күүседикчилерже чогуур өйүнде чорудар, оларның күүседир хугаалаларын харысаалгалыг организацияларның база кижилерниң аттарын айыткан контроль карточкаларын тургузары ыңкаш, организастыг ажылды чорудар, а күүселдениң чорудулгазын райком бюрозунга айтырыгны белеткээш илдис организастаар.

Райком бюрозунга чугаалажыр айтырыгның доктаалының төлевилели-биле калы ону боттандырар дугайында хемчеглерниң планын белеткээн кымыры бистиң ажылывыстың практиказынга быжыы-биле кирген. Хүлээп алган доктаал бүрүзүнүң күүселдезин чер-черде байдалды анализтээн материалдарын чыып, анализтеп оор тускай папкаларын килдистерде тургускан. Ындыг материалдарны СЭКП райкомунуң инструкторлары болгаш килдистер эргелекчилери чыып белеткээр. Күүсеттинген шиитпирни чүгле райком бюрозунуң доктаалы-биле контрольдан уштап бижип турар.

Партияның XXII район конференциязының доктаалының күүселдезин организастаар талазы-биле эвээш эвес чүүлдер кылдынган. Ол доктаалды боттандырары-биле районнуң партия организацияларының ажыл-чорудулгазының бүгү талаларын хаара туткан хемчеглерни хүлээп алгаш, ону боттандырарын организастаарынга партия райкомунуң база [illegible] килдистерин болгаш бүгү партийжи активти киириштирген. Ажыл-агыйларга, бүдүрүлгелерге болгаш организацияларга оларның адрезинге [illegible] шүтүмчүлелдерин дыңнаткаш, оларны эдип алырының база күүседириниң талазы-биле хуусааларын берген. Оларга кол баштыр кээп турган харыыларның, дыңнадыгларының шыңгыы учётун райкомга тургускаш, коммунистерниң шүтүмчүлелдерин болгаш саналдарын тоомчага албас удурткучулар-биле беседаларны шуут-ла райкомга чорудуп келген. Ол конференцияның доктаалының болгаш шүтүмчүлелдиг саналдарның күүселдезиниң дугайын айның соолгу понедельник хүнүнде килдис эргелекчилери секретариатка информастап, дыңнадырын чурумчуткан.

СЭКП райкомунуң бир пленумунга партияның XXII район конференциязының доктаалын канчаар күүседип турарының дугайында, конференциялар аразында партия райкомунуң ажылының дугайында чер-черде коммунистерге доктаамал информастарны кылган.

Партияга хүлээп алыышкынның база аныяк коммунистерни кижизидериниң талазы-биле СЭКП райкомунуң ажылы кошкак дээрзиниң дугайында мурнунда шыңгыы шүтүмчүлелдер тургузаан. Ону барымдаалааш, «Партияга хүлээп алыышкынның болгаш СЭКП кежигүнүнге кандидаттарны кижизидер талазы-биле Каа-Хемниң партия организациязының ажылының дугайында» СЭКП ТК-ның доктаалынга дүүштүр районнуң парторганизацияларының сорулгаларының дугайында» айтырыгны чугаалашкан тускай пленумну эрттирген бис. Ол айтырыгны чугаалажыр мурнунда партияның бүгү эге организацияларында бо талазы-биле байдалды ханы сайгарып көрген. Аңаа хүлээп алган делгереңгей доктаалдың күүселдезин өске бүгү шиитпирлерниң ышкаш, база-ла шыңгыы контрольга алган.

Партияга хүлээп алыышкын [illegible] болгаш аныяк коммунистерни кижизидериниң талазы-биле чамдык партия эге организацияларының ажылының дугайын СЭКП райкомунуң бюрозунга ийи удаа дыңнаан болгаш өске-даа хемчеглерни алган. Амгы үеде районнуң партия организацияларында СЭКП-же чаа хүлээп алдынганнарның шынар составы көскүзү-биле экижип турар. Эрткен чылын СЭКП кежигүнүнге кандидаттап кирген 49 кижиниң 82,2 хуузу ажылчыннар, 74,4 хуузу комсомолду дамчыштыр кирген. Бир эвес 1973 чылда районнуң парторганизациязының составынга 40,9 хуузу ажылчыннар турган болза, ам олар 49,7 хуу апарган. Ол айтырыгларже райком болгаш партия эге организациялары моон соңгаар-даа доктаамал кичээнгей салыр апаар.

Пленум-биле партияның болган чазактың директиваларын, үстүкү органнарның доктаалдарын, ылаңгыя бистиң районга хамаарышкан шиитпирлерниң күүселдезин организастаарын райком ооң чуглалап көрүп турар. Оларны боттандырар талазы-биле тускай хемчеглерни ажылдап кылгаш, ооң күүселдезин контрольдаар карточканы тургузуп турар. Чижээ, соолгу ийи чылда СЭКП обкомунуң бюрозу бистиң районнуң партия организациязының ажылының дугайында чугула улуг айтырыгларны чугаалашкаш, ийи-даа хире доктаалдарны хүлээп алган. Оларның күүселдезин райком үстүнде чугаалаашпас дег организастап келген. Шиитпирлер партия эге организацияларында канчаар күүсеттинип турары база кичээнгейлиг хайгааралда алдынган. Парткомнарда ону контрольдаар карточкалар-биле боттандырып турар.

Партия райкомунуң аппараты, ооң килдистери шиитпирлер күүселдезин чер-черге организастаарынга дузалажырын, ол ажылдың канчаар чорупу турарын хынап, сайгарарын бодунуң ажылынга кол чүүл кылдыр көрүп турар. Ооң-биле чаңгыс деңге шиитпирлерниң мурнакчы чүүлдерин өске организацияларга нептередирин оралдажып турар бис. Чижээ, «Сельхозтехника» салбырында партия эге организациязының аныяк ажылчыннар-биле ажылының, районнуң амыдырал хандырылга комбинадында парторганизацияның социалистиг чарышты организастап удуртуп турарының дугайында айтырыгларны райком бюрозунга чугаалашкаш, оларның дуржулгазын нийтилептирип, өскелерге нептереткен.

Шиитпирлер күүселдезин контрольдаарынга СЭКП райкомунуң кежигүннерин, бүгү партийжи активти, дуржулгалыг хоочун коммунистерни, специалистерни хөйнү киирген тудум-на ооң ажыктыг бедик болур дээрзин практика көргүзүп турар. Ынчалза-жок бир эвес күүселдениң хыналдазын хаваар анализтеп көөр болза, бо талазы-биле ажылывыста четпестер хөй дээрзин шүтүмчүлелчи бау-биле чугаалаар апаар. Кылдынган анализтен алырга, чамдык партия эге организациялары хүлээп алган доктаалдарда айыттынган чүүлдерниң алзан хойу күүсеттинмейн турары илерээн. Оон аңгыда кымга-даа, чүнү-даа хүлээндирбейн турар» «ажылды чогуур деңнелге чедир тургузаар», «экижидер», «ечеп алыры чугула», «ажылдың деңнели четпес» дээн ышкаш ниити сөстер ковудаан чамдык доктаалдар база бар болгулаан. Ол бүгү айтырыгларны партия райкомунуң аппаратының хуралынга чугаалашкаш, оларны катаптавазының хемчеглерин ап турар бис.

Кол четпес чүүл — хүлээп алдынган шиитпирлерниң ажыктыы, дээштии ам-даа чавыс болуп турарында. Кедээ ажыл-агый бүдүрүлгезиниң пландар күүселдезиниң дугайында хүлээп алган чамдык шиитпирлеривис чогуур-на ындыг болгулаан. А район кедээ ажыл-агыйы продукциязының чамдык хевирлерин бүдүрериниң-даа база күрүнеге садарының-даа талазы-биле план күүселдезинге беш чыл планында көрдүнгенинден хоорлап турар. Ол бүгү айтырыгларның дугайын эрткен чылдың төнчүзүнде болган партияның район конференциязынга бүгү талалыг сайгарып көргеш, моон соңгаарты сорулгаларны аңаа тодараткан болган. Ол конференцияның доктаалын аңаа делегаттарның шүтүмчүлелдиг саналдарын боттандырар талазы-биле күжениишкинниг ажылды чорудары СЭКП райкомунуң, партия эге организацияларының бир чугула сорулгазы болур.

СЭКП ТК-ның ноябрь (1978 чыл.) Пленумунуң шиитпирлеринге, аңаа эш Л. И. Брежневтиң чугаазында айыттынган сорулгаларга дүүштүр партийжи организакчы ажылдың деңнелин улам бедидер, шиитпирлер күүселдезин контрольдаарының болгаш хынаарының арга-методун улам сайзыраңгайжыдар дээш партия райкому моон соңгаар-даа шудургу ажылдаар апаар.

В. ЕВТЕШИН.
СЭКП Бии-Хем райкомунуң бирги секретары.

ОРГАНИЗАКЧЫ АЖЫЛДЫҢ ЧУГУЛА КЕЗЭЭ

«Росводпром» каттыжыышкынның Кызылдаа демир-бетон кылыглар заводу өнгү беш чылдың үш чылдарының планын хуусаа бетинде ССРЭ-ниң чаа Конституциязының бир чыл оюнда күүсеткенин рапорттаан. Эрткен чылын ниити продукция бүдүрерин чыл планындан ажыр 50 муң рубльге, а ону сайгарарын—63 муң рубльге күүсеткен. Ол бүгү чедиишкиннерге коммунист Николай Бояринов удурткан демир-бетон кылыр цехи улуг үлүүн киирген.

ЧУРУКТА: А. А. Бояриновтуң удурткан демир-бетон кылыглар цехи ажыл үезинде.

А. ЗАЙЦЕВТИҢ фотозу.

саннар, фактылар

● Партияның область организациязында 461 эге организациялар бар. Отчёттуг үеде 51 эге, 10 цех парторганизациялары, 111 партбөлүк тургустунган.

● Отчёттуг үеде республиканың коммунистериниң хүрээлезинге 1153 кижи немешкен. Амгы үеде ында 12185 коммунистер болгаш СЭКП кежигүнүнге кандидаттар бар. Кандидаттарга хүлээп алганнарның аразында ажылчыннар болгаш колхозчулар—65 хуу. Кандидаттарның 62 хуузу комсомол дамчыштыр кирген.

● СЭКП хооркому, райкомнар секретарьлары шупту дээди эртемниг. Оларның 85 хуузу улус ажыл-агыйының специалистери. Совхозтарның парторганизация секретарьлары шуптузу дээди болгаш ортумак эртемниг.

● Беш чылдың үш чылдарында үлетпүрде бүдүрүлгениң кол фондулары 50 хуу өскен болгаш амгы үеде 228 миллион рубль болуп турар. Үлетпүр бүдүрүлгезиниң хемчээли 21,8 хуу көвүдээн. Тоску беш чылдың баштайгы үш чылдарында турганындан 80 миллион рубльдиң продукциязын хөйнү бүдүрген.

● Ниити продукцияны бүдүрериниң болгаш ону сайгарарының үш чыл планнарын 29 үлетпүр бүдүрүлге черлери, хөй-хөй бригадалар, участоктар болгаш звенолар хуусаа бетинде күүсеткен.

● Электроэнергетика дүрген темп-биле хөгжүп келген. Улус ажыл-агыйынга электри энергиязын ажыглаары 45 хуу өскен.

● Саржагны болгаш чолаң сүт продукциязын, дааган, кылыглар бүдүрер талазы-биле үш чыл планнары ажыр күүсеттинген. Культура-амыдыралга болгаш ажыл-агыйга херекглиг барааннарны тоску беш чылдың баштайгы үш айларынга деңнээрге 1 миллион 300 муң рубльге хөйнү бүдүрген.

● Беш чылдың эрткен үш чылдарында республиканың совхоз бүдүрүлгезинге 151 миллион рубль капитал салыышкынны тускайлаан, ол дээрге тоску беш чылдыын дан 24 хуу хөй болганы ол.

● Соолгу үш чылдарда совхозтарның бир ажылдакчызынга онаашкыр күш-ажыл төлевири 15 хуу улгаткан. Колдуу 86 муң дөрбелчин метр чурттаар оорну тудуп, культура амыдыралдын хөй-хөй объектилерин туткан.

● Тоску беш чылдың баштайгы үш чылдарынынга деңнээрге, республикада эът бүдүрери—4,2, сүттүг—1,1 болгаш дүктүг—5,4 хуу, күрүнеге сүт садары—1,8 болгаш дүктүг—4,2 хуу өскен. Беш чылдың үш чылының сүт садар планын республика 104 хуу күүсеткен.

● Республикада ыйыжыгы бода мал семиртип азыраар ажыл-агыйлар аразының 3 улуг каттыжыышкынын тургузуп, сүткүр мал ажылынга, хөй ажылынга концентрастаашкынны чорудуп турар.

● Инектиң сүткүр продуктулуу 1975 чылдынга деңнээрге 57 килограммга, күрүнеге саткан бир баш бода малдың ортумак деңзизи 31 килограммга улгаткан, ынчангаш ол ам 355 килограмм четкен, а ажыл-агыйлар аразының каттыжыышкыннарында—380—400 килограмм болуп турар, бир баш хойнуң деңзизи 38-тен 40 кг четкен болгаш бир хойдан дүк кыргылгызы 230 граммга өскен.

БЕШ ЧЫЛГА САЛЫЫШКЫН

Бистиң интервьюву[с]

Ажыктыг чорукту болгаш шынарның беш чылында совет кижи бүрүзү, күш-ажылчы коллектив бүрүзү бодунуң ажылының шынар талазы-биле көргүзүглерин экижидер дугайында ажыл-агыйжы бау-биле сагып салырын, ажылдың эки шынарын доктаамал чедип алырын партия негеп турар. Бо талазы-биле коллективте байдалды чугаалап берип Кызылдың даараныгга фабриказында партбюро секретары Вероника Николаевна Брюхановадан бистиң корреспондентивис дилээн.

— Беш чылдың онаалдаларын хуусаа бетинде күүседир, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедидер, продукцияның шынарын экижидер, дешпилгелиг технологияны, чаа техниканы нептередир талазы-биле кандыг түңнелдер чедип алдыныганыл, Вероника Николаевна?

— Кызылдың даараныгга фабриказының коллективиниң ажылчыннары өнгү беш чылдың эрткен үш чылдарында пландан ажыр 140 муң рубльдиң ниити продукциязын бүдүрүп, 121 муң рубльдиң продукциязын сайгарган. Күш-ажылдың бүдүрүкчүлүү 102,2 хуу бедээн. Бүдүрүлгениң технологиязын сайзыраңгайжыдар, чурттуң мурнакчы бүдүрүлгелериниң дуржулгазын шиңгээдип алыр, продукцияның шынарын экижидер дээш хөй чүүлдү кылган. Ылаңгыя бүдүрүлгеге 186 чаа машинаны нептередип, продукцияның чамдык чаа хевирлерин шиңгээдип алган.

Өнгү беш чылдың планныг онаалдаларын хуусаа бетинде күүседир дээш бистиң чарыжывыска продукцияның шынарын бедидериниң айтырыглары онзагай черни ээлээн. Шынар айтырыгларын партия болгаш бүдүрүлге хуралдарынга чугаалажып, фабрикага шынар хүнүн эрттирип турар. Даараныгга кылыгларының модельдерин чаа-бүрү өңнүг кылдыр чаартып, чоннуң херегзелин долузу-биле хандырарын оралдажып келдивис.

Коллектив өнгү беш чылдың үлкү чылын күш-ажылчы чедиишкиннер-биле үдээн. Пландан ажыр 93 муң рубльдиң ниити продукциязын бүдүрүп, 93 муң рубльдиң продукциязын сайгарган. Күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедидериниң планын фабрика база күүсеткен, бүгү продукцияның 98,2 хуузун бирги сортка бүдүрген, а 4,7 хуузунга Күрүнениң Шынар демдээн тывыскан. Фабрикада бригадалар аразында социалистиг чарышты ай санында түңнеп, мурнакчыларга шаңнал-макталды тывыскан турар. Үлгер эттиреңгир эрги чылдың түңнелдери-биле М. Е. Потылицинаның, Т. И. Денисованың (комсомолчу аныяктарның), Н. С. Макарованың удурткан бригадалары планныг онаалдаларын чедиишкинниг күүседип, чарыштың мурнуку одуруглаарында кирген.

Фабриканың коммунистери ажыл-херектериниң авангардынга туржуп, барык шупту планныг онаалдаларын күүседип, аныяктарга үлегер-чижээн көргүзүп турар. Хоочун даараныкчы партияның XVII Тыва область конференциязының делегады Р. Т. Сумбаа бодунуң хууда беш чыл планын 2 чыл он айлар иштинде күүседип, ол үениң иштинде 9 муң ажыг платьелерни эки шынарлыг даараан. Мурнакчы даараныкчылар М. А. Сарыгбай, К. Х. Хонук, А. Н. Хольшина, партияның область конференциязының делегады Г. А. Палкина, комсомолчу Т. Н. Рычкова, А. К. Цуцына олар болгаш өскелер-даа бо чылдың бирги чартының болгаш 1980 чылдың үлүүнде ажылдап турар.

— Моон соңгаарты сорулгалар кандыгыл?

—Фабрикада партия организациязы, коммунистер бүгү участоктарда ажылдың бедик шынарын чедип алыр сорулга-биле 1979 чылда бедиткен социалистиг хүлээлгени алган. 3914 муң рубльдиң продукциязын сайгарар, бүдүрүлгениң Шынар демдээн тывыскан 8 янзы кылыгларын даарап үндүрер, чаа техниканы нептередириниң талазы-биле [illegible] механизастаар. «Чангыс-даа хоозун тур[illegible]» деп [illegible] бригадалар даараныкчылар ортузунга чарышты [illegible] организастаар.

Бистиң ажылывыста бергелер база бар. Ылаңгыя янзы-бүрү даараныгга кылыгларын даарар эки өңнүг аймак чамдыкта чок апаргылаар, даараныгга кылыгларын шыгжаашкаан хере базар тускай пиирлер чок. Бо чорук бөдүн кылыгларының даштыкы хевирлерин көрүштүг, чараш кылдыр каастаарынга салдарлыг болуп турар. Шиитпирлеве чогуур өске-даа айтырыгларже кичээнгейни күштелдирер бис.

ИДЕПКЕЙЛИГ ДУЗАЛАКЧЫЛАР

Районда партия организациялары ажылчы чоннарның массалыг организацияларын, ооң иштинде комсомолга удуртулганы экижидеринче кичээнгейни күштелдирген. Комсомолчулар чер-черде парторганизацияларының идепкейлиг дузалакчылары болуп турарының чижектерин бистен көргүзүп болур.

Районда партия кежигүнүнге кандидаттап кирип турарларның 77—78 хуузу комсомолду дамчыштыр, комсомол райкомунуң рекомендациязы-биле кирип турар. Бисте ниити-биле комсомолдуң 30 эге, 20 цех организацияларында 1700 ажыг комсомолчу бактаап турар.

Комсомол организацияларының секретарьларының идейлиг кадыкшылышкыны, политика талазы-биле билиини, организакчы арга-мергежилдиг, педагогиктиг билиглиг бооруу амгы үеде бедик негелде ол. Районда партия [illegible] комсомол [illegible] аныяктар-биле ажылче дешпидип, оларның шынар составын экижидеринче улуг [illegible] ажык коммунистерниң [illegible] партийжи өзекти быжыглаан. Бо айтырыгны партия райкомунуң бюрозунга, пленумнарынга доктаамал чугаалажып турар.

Районнуң комсомол организацияларының соңгулдалыг ажылында 43 аныяк коммунист соңгуткан. Оларның 30-н ВЛКСМ райкомунуң кежигүннери, 13 коммунист комсомол эге организацияларын, ооң иштинде 3 кижи совхозтарда комсомол комитеттериниң хостаткан секретарьлары.

«Тээли» совхозтуң Ээр-Хавак СБФ-зинде комсомол организациязының секретарынга партия кежигүнү Любовь Норбуну соңгаан. Комсомол ажылынга ол хөй чыл ажылдап, эш-өөрүнүң бүзүрелин бадыткап, аныяктарны эки ажыл-херектерже эвилелдеп шылдарын көргускен. Социалистиг чарышты дээштиг организастап, коммунистерниң болгаш комсомолчуларның ролун бедидериниң [illegible] СЭКП-ның [illegible] ССРЭ-ниң чаа Конституциязының бир чыл оюнга — октябрь 7-же [illegible] ленинчи комсомолдуң 60 чыл оюнга уткуштур күүседир деп сөзүнге ээ болган.

Аныяктар-биле ажылдың, оларның ортузунда ажылдап турар коммунистерге канчаар дузалап турарының дугайында партия организацияларының секретарьларының отчеттарын ап турар. Чижек кылдыр «Бай-Тал» совхозтуң парткомун (секретары Д. С. Чыдым) ап көрээл. Оон хуралынга комсомол ажылын харылзап турар партком кежигүннериниң отчёдун дыңнап, комсомол ажылында четпестерин эдерин-биле тодаргай доктаалдарны хүлээп ап турар.

Соолгу үеде «Тээли» совхозтуң парткому (секретары Д. Х. Хирээ) комсомол ажылынга партийжи удуртулганы күштелдирген. Партия, комсомол хуралдарын бригада партия организацияларының айы-биле эрттирип, совхоз бүдүрүлгезинге комсомолчуларның ролун бедидер талазы-биле айтырыгларны чугаалажып турар. Ол [illegible] партком (секретары В. Е. [illegible]) районнуң [illegible] партия организациязы (секретары О. Б. Саая) комсомол ажылынче доктаамал кичээнгей салып [illegible].

Соолгу үеде районнуң ажыл-агыйларында аныяктар-биле ажылдың бир чугула хевири — дагдыныышкын болу берген. Ол харысаалгалыг ажылды парторганизациялар эң эки дуржулгалыг, профессионал белеткелдиг коммунистерге дагзып турар. Ол шимчээшкинни хөгжүдер талазы-биле ажылды удуртуп, дагдынычыларны шилиир болгаш белеткээрин улам күштелдирер апаар.

Социалистиг чарышты улам ыңай хөгжүдеринге идиг берип турар эки чүүлдерни ажыглавышаан, комсомолчулар, коммунистер-биле бир демниг ажылдап келген. Районда 800 ажыг аныяктар бар. Оларның 300 хирези материалдыг бүдүрүлгеде ажылдап турар. Оларның хөй кезии «Ажыктыг чоруктуң болгаш шынарның беш чылынга аныяктарның эттуазиастыг болгаш чогаадыкчы чорудуп бараалгадывыл!» деп шимчээшкинге үени мурнавышаан, чогаадыкчы [illegible] ажылдап турар.

Аныяктарны коммунистиг идейлиг [illegible] кижизидер талазы-биле партияның салган сорулгаларынга дүүштүр ажыл-херекке чорудары партия организацияларының [illegible] болур.

Ч. ОНДАР.
СЭКП Бай-Тайга райкомунуң организастыг килдизиниң эргелекчизи.

Ирина Бакитовна Дамдырын Улуг-Хем районда «Ак-Туруг» совхозтуң мурнакчы малчыннарының бирээзи. Ол ооңуң ээзи Алдын-оол Байлак-оол-биле хой малдааш элээн үр апаргаалар. Өнгү беш чылдың үшкү чылында бо хойжу өг-бүле төрүүр чүс хойдан 98 хураганы онча-менди доруктуруп ап, бир хойдан-на ортумаа-биле 2 килограмм 960 грамм дүктү кыргып алган.

Бо эртип турар кыштаглаашкынга олар багай эвес белеткенип, бөттарының кужу-биле 17 тонна сигенни эртпек күзүн белеткеп алганнар. Амгы үеде оларның кажаазы хевү хүр кыш ажып, массалыы-биле төрүп эгелээн.

Ирина Бакитовна 1978 чылда Күш-ажылчы Алдар орденниң III чергези-биле шаңнаткан. Ол партияның XVII область конференциязының делегады.

ЧУРУКТА: И. Дамдырын.

В. ЧАДАМБАНЫҢ фотозу.

ДЕҢГЕ БАЗАР

Комплекстиг кижизидилге

АРГА, МЕТОДТАР ХӨЙ

[illegible]

Д. ЧАМЗЫРАП.
СЭКП Эрзин райкомунуң секретары.

ДЕЛЕГАТТАР ЧУГААЛАП ТУР

Д.-Н. Ч. ООРЖАК, Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры, «Алдан-Маадыр» совхозтуң хойжузу

[illegible]

Г. Д. КОЛЯДА, «Тыва даг-дугу тудуг» эргелелинде бригадир

[illegible]

А. С. АФАНАСЬЕВ, «Тыва суг тудуг» трестиң автобаазазында чолаачы

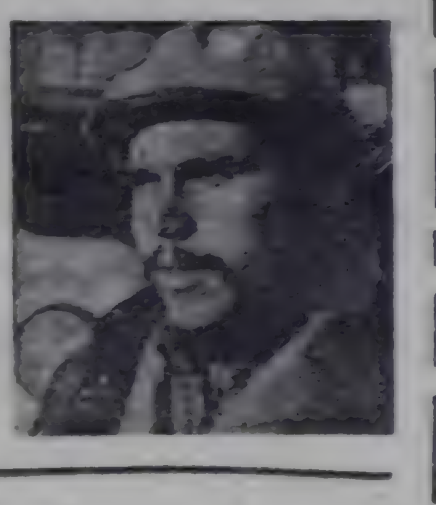

[illegible]

Н. А. САЛЧАК, «Ленинчи орук» совхозтуң Мерген фермазының саанчызы

[illegible]

Украинаның Россияга каттышканының 325 чылынга

НАЙЫРАЛДЫҢ БАЙЫРЛАЛЫ, АКЫ-ДУҢМАЛЫШКЫ ЧОРУКТУҢ БАЙЫРЛАЛЫ

Бистиң чурттуң Украинаның Россияга каттышканының 325 чыл ...

[illegible]

(СЭТА).

КИЕВ. Богдан Хмельницкий шөлү.
А. ПОДДУБНЫЙНЫҢ фотозу

СЭТА-ның фотохрониказы.

СӨГЛЭЭН СӨЗҮ ДАҢГЫРАК ДЕГ

[illegible]

Делегат дугайында чугаа

[illegible]

У. ДОНГАК.

ЧИРУНТА: Днепр ... [illegible] аттыг гидроэлектростанция.

А. КРАСНОВ... [illegible] фотозу.
СЭТА-ның фотохрониказы.

Украинаның Россияга каттышканының 325 чылынга

Украин улустуң Г. Веревка аттыг хорунуң уран чүүлүн совет болгаш даштыкы көрүкчүлер эки билир. Украин композитор болгаш дирижер Григорий Веревканың 1943 чылда тургусканы бо коллектив украин фольклорнуң, улусчу чогаадылгазының нептередикчизи болган.

ЧУРУКТА: Г. Веревка аттыг хорнуң көргүзүүзү. «Папоротник чечектелип турда» деп опера-балеттен сцена.

А. ПОДДУБНЫЙНЫҢ фотозу.
(СЭТА-ның фотохрониказы).

Бистиң интервьювус

АЖЫЛДЫҢ ШЫНАРЫ — КОЛ ЧҮҮЛ

Эртен чылдар республиканың улус өөредилгезинге бурунгаар базымнарның чылдары болган дээрзин чугаажок. Бо талааы-биле чамдык чүүлдерниң туганыйн чугаалап бээрин Тыва АССР-ның чырыдылгазының министри Николай Салчакович Конгардан бистиң корреспондентивис дилээн. Оларның беседазын моон адаанда парлады.

— Аныяк салгалды өөредип кижизидериниң айтырыы бистиң партиявыстың болгаш чазаавыстың кичээнгейиниң төвүнде туруп келген болгаш туруп турар. Партияның XXV съездиниң школа болгаш улус өөредилге ажылдакчыларының мурнунга тодаргай сорулгаларны салган. Республиканың школаларының башкылар коллективтери партия, совет органнарның удуртулгазы-биле, ылангыя онгу беш чылдың эрткен үш чылдарында чамдык ажылдарны [illegible]. Өөредилгениң шынарынче кичээнгейни улгаттырганының ачызында эрткен чылын өөредилге деңнели 96,8 хуу болган. Ниити билиглиг оолдарның саны эвилээн олурар. Ооң-биле чергелештир өөредилге-кижизидилге ажылдарының арга-хевирлерин сайзырадыр чоруу база кичээнгейни салып турар. В. И. Ленинниң ажыл-амыдыралының [illegible] болгаш совет чазактың улустуң революстуг [illegible] чаңчылдарынга урутларны кижизидер ажыл кескү черни хөлей берген. Бо талазы-биле арга-дуржулгазы мооңнең чыгган школа коллективтери бисте бар.

Школаларның материалдыг баазазын [illegible] эскерип болур. Сөөлгү чылдарда элээн каш чаа тудугларны ажыглалда киирген. Немей кылыр ажылдар чоруп келген. Ынчалза-даа чаа школалар тудуун [illegible] бар. Ниити хөлчетте хөй урутлар өөренип турар. Тудуг талазы-биле ажылдарны чедир күүсетпейн турар фактылар бар. Ылангыя Кодаа ажыл-агый министерстводун адап болур. Моон соңгаар шак ындыг байдалдан уштунар болза эки.

Ниити билиг школазының кол сорулгазы болза, СЭКП-ның XXV съездиниң шиитпирлерин болгаш бүгү-ниити ынчаан-да ортумак өөредилгениң хогжүдериниң дугайында ССРЭ-ниң чаа Конституциязының чүүлдерин амыдыралга чантызыыв чок боттандырып чорудары, коммунистиг кижизидилгениң бүгү талалыг сайзыраңгай тургузукчуларын белеткээрин хандыразы-биле өөредилге-кижизидилгениң ажылын [illegible] сайзыраңгай [illegible] кижизидилгезин улам ынай сайзыраңгай кылдар болгаш оларны күш-ажылга белеткээр дугайында СЭКП ТК-ның болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң 1977 чылдың төнчүзүнде хүлээп алган доктаалында чугаалап турар.

Ам бир сорулга чүл дээрге — бистиң ажылывыста бар четпес талалардан түңнел үндүрүп, оларны чайладырының оруктарын тодарадыры чугула. Черле ынчаш удуртулганың стиль-методунга хамаарыштыр СЭКП ТК-ның ноябрь (1978 ч.) Пленумунга эш Л. И. Брежневтиң чугаазында солун чүүлдер бар. Ону ажыл-херекке удуртулга болдурары чугула.

Бистиң Улуг-Хемнуң Хоолу [illegible] ортумак өөредилгеже шилчилде [illegible] ниити ортумак өөредилгеже шилчилде дет хоойлужуткан болгай. Ук сорулгага дүүштүр алыр болза, бисте четпестер эвээш эвес. Сес класс доозуп турарларның хуузу чамдык районнарда эвээш. Ниити билиг школазын дамчыштыр ортумак эртем чедип ап турарларның хуузу республиканың чамдык школаларында эвээш. Аныяктарның бүгү-ниити ортумак өөредилгезин боттандырып чорударынга [illegible] болгаш [illegible] школалар тодаргай рольду ойнаар ужурлуг. Ынчалза-даа оларның ажылында четпестер бар. Өөреникчилер хүлээп алырының улус ажыл-агый планы бо чылын [illegible] сеттинмээн.

Чамдык школаларның материалдыг баазазы ам-даа кошкак. СЭКП ТК-ның болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң ортумак школа дугайында доктаалынга салдынган сорулгаларны амыдыралга боттандырарынга [illegible] четпестер бар. Школачыларның күш-ажылга [illegible] болгаш профорулашкын талазы-биле кылыр ужурлуг ажылдарны район, ажыл-агый ааны-биле айтып каан туружу кылдынмайн турар чүүлдер ам-даа эвээш эвес.

Партия, совет, хой-ниити болгаш ажыл-агыйн органнары школа айтырыынче кичээнгейни улгаттырып, улуг ачы дузазын чедирип турар дээрзинге кым-даа өөрүүр. Ылаңгыя Бии-Хем районда бо талазы-биле сөөлгү үеде чамдык ажылдар чоруттунган. Тожу районда ниити көргүзүглер база эвээш бедик. Ол ышкаш эрткен чылын Бай-Тайга район школаларты болгаш урутлар албан чер [illegible]. Школа ажылдакчыларының эдилеглерин партийжи айтырыг деп чүвени ханызы-биле билбишаан, бисте дуза-деткимче моон соңгаар-даа улам боттүр болурунга идегеп турар бис.

Келир үениң башкылары — Кызылдың башкы училищезиниң белүк сургуулдары практиктиг кичээл үезинде.

А. ЗАЙЦЕВТИҢ фотозу.

СПОРТ

ШЫДЫРАА

Чаа, 1979 чылга тураскааткан Бай-Тайга районнуң бирги черң дээш шыдыраа маргылдаазы Тээлиниң № 3 ортумак школазынга болуп эрткен.

Орта он ийи шилиндек шыдыраачы киришкен. Барык бир неделя хире үргүлчүлээн спортчу демиселдиң түңнелинде райкүүскомнуң төлээзи В. Сүге-Маадыр алза чогуур он бир сандан тос чартык санны ап, районнуң чемпиону болган. Ийиги черни тос санныг алгаш, СЭКП райкомунуң шыдыраачызы М. Сарыг-Хаар алган. Тээли ортумак школазының башкызы, аныяк шыдыраачы Т. Бужугет сес чартык санны алгаш, үшкү черни ээлээн.

Мындыг маргылдаалар Чаа чылдың бүдүүзүнде районнуң бүгү [illegible] шкалазынга [illegible] болгулаан.

С. САЛЧАК.
районнуң шыдыраа федерациязының даргазы.

АГААР

Кызылдың агаар станциязының [illegible] бөгүн республиканың чамдык черлерге быскан хар чаар. Барын чүк угланыышкынның хаттың дүргени секундада 9—11 метр чедер. Агаарның температуразы 11—20, чамдык черлерге 7—12 градус [illegible].

Кызылга эдир булуттаар, хар чаар. Хат ношкак. Агаарның температуразы 16—18 градус [illegible].

Степан Щипачёвтуң төрүттүнгенинден бээр 80 харлаанынга

ЧЫРЫК СЕТКИЛДИҢ ЫРААЖЫЗЫ

Шүлүкчүлер хөй. Ынчалза-даа номчукчунуң сузүүн чаалап алган, уран сөзү уседевискээрге, дылдарның ыргалынга чагыртпас шүлүкчүлер ховар. Чүгле улуг талантылыг, амыдыралга, чонга изиг ынак, могаг билбес ажыл-ишчи чогаалчыларга ындыг чаагай үүле таваржыр. Сураглыг орус, совет шүлүкчү Степан Петрович Шипачев оларның санынга кирер. Сезен харның бедиинче үнүп Шипачев келзе-даа, ол номчукчуларының сагыжында аныяк хевээр. Чүге дээрге оон чогаалдарының хөөнү чырык, сорук чалыы.

Степан Шипачев — чарт, тода күзел-чүткүлдүг шүлүкчү. Ооң чогаалы социалистиг идеалдардан, чурттуң тоогузундан, амыдыралдан укталган.

Уралдың ужу-кыдыы көзүлбес дүмбей эзиминиң иштинде Шипачиң деп суурга чырык черни көрген. Шүлүкчү кара чажында байларның холундан адазын ышкынгаш, авазынга аныыы дуңмалары биле [illegible] арткан. [illegible] түренги чоруктун халазын көрүп өскен. Дарлал базымчаны көөр хөөн чок болгаштың ол хып дээн чалыы шаанда совет эрге-чагырга дээш демиселдиң [illegible] чок киржикчизи апарган. 1919 чылда Коммунистиг партияның кежигүнүнче кирген.

Чаа үениң тиилээринге чүгле кызыл-шериглерниң боозу-биле эвес, а харын чогаалчының сөзү-биле база дуза калып болур дээрзин алызындан уран салымныг номчулгага эрте хандыкшаан Шипачев ынчан-на эки билген.

Ооң шүлүктери солуннарга, журналдарга костүп эгелээн. Ооң бээр алдан ажыг чылдарның иштинде — тайбың тургузуушкунунуң-даа, дайынның-даа хүннеринде — совет поэзиягa [illegible] чок бараан боол келген. Шипачевтуң шүлүкчү ат-алдары 1939 чылда «Лирика» деп чыындызының үнгенинден соңгаар онза бедээн.

Шипачевтуң чогаалдарының бижиттинеринге дорт сылдаг берген амыдыралдың барымдаалары чежемейнин-даа дөмейлешпес, чүүл-бүрү болза оларны [illegible] рип, бир-ээй болдуруп турар чүве бар. Ол дээрге улуг чуртту коммунизм дээш хүрешче кодуруп үндүрген лениниң шын, партийжи идеялар-дыр.

В. И. Ленинниң овур-хевири, партия, төрээн чурт, коммунизм дугайында темалар — Шипачевтуң чогаалдарының кол оргазы.

> **Далай болгаш черлер**
> **шуптуу**
> **Дамыдан шуут уюкталган,**
> **Кара чангыс Ленин шыны**
> **Карак чажы, хандан хостаар** —

деп, дайынның берге үезинде ол бижээн. «Шушенскоеде бажың» деп лирика-философтуг шүлүгледе Россияның делегейниң келир өйү база-ла Ленинде деп идея тулган уран күштүг илереттинген.

Чоннуң эрге-ажыын дээш амы-тынын бергеннерниң овур-хевирлерин шүлүкчү совет поэзияның алдын фондузунче кирген «Павлик Морозов», «Салгакчы» деп шүлүглелдеринге болгаш өске-даа чогаалдарынга канчаар-даа аажок чылыг сеткил-биле ыдыктап чураан.

Төөгү, амгы, келир үелерниң дугайында салгалдарның үзүлбес харылзаазының поэтиктиг боданыышкыннары Шипачевтуң чогаалында улуг черни ээлеп турар.

> **Агаар, довурак, чырык**
> **силер — бөгүн хууда,**
> **Амдыызында дыңна**
> **сагыш силерни көөр.**
> **Кежиилер дээш, ындыг-**
> **даа бол, харылаар бис,**
> **Келир шагның ажы-төлү**
> **биеттe тудуш.**

Шипачевтиң лиризизи бистиң бодалдарывысты чурттуң ырак-чоок булуңнарынче делегейже, өртемчейже эдертип, чаа тематиктиг идеялар-биле байыдып кээр. Шүлүкчү хөй республикаларга, областарга, хоорайларга барып, совет чону-биле аралажып, даштыкыга база удаа-дараа чораан. Ооң чырыткылыг одуруглары улустуң амыдыралы-биле харылзаадан [illegible] үнгеннер.

Шүлүкчүнүң чогаалдарының нептерeңгейи — улустуң [illegible] биле [illegible] турарында. Чүнүң-даа дугайында чогааткандa, Шипачев улусту бодандырып, сеткил-сагышка кандыг-ла бир чаа чүүлдү арттырар.

Бо дугайын «Ынакшылды камнаар херек» деп сураган шүлүкту боттуң очулгазы-биле [illegible] оралдажып кормалы.

> **Ынакшылды бодап**
> **чору.**
> **Ыраан тулум улам**
> **бода**
> **Ынак дээрге кожаланчып.**
> **Ылым-чылым орары эвес.**
> **Четтиничипкеш, айлын**
> **дүне**
> **Селгүүстээри база эвес**
> **Калы кырмыр назынында**
> **Кандыг түвек турбас дээрил**
> **Ынакшыл болза ырга**
> **чүүлдеш:**
> **Ыры безен чогааттынмас.**

Черле ынчаш, Щипачевтуң талантызы ынакшыл лириказынга хөй удаа күштүг ажыттынган. [illegible] хевир-шырайының [illegible] ниң чаражын магадаан ооң [illegible] номчукчуларга улуг хүндүткелдиг.

Ынакшылга хамаарышкан шүлүктеринге Щипачев лирикалының өске-даа хевирлеринге ышкаш, кижиниң иштики делегейиниң эң-не нарын, [illegible] чүүлдерниң [illegible] ап турар. Хүннээшкиниң бурулаткан дараазында шүлүктү көрээлиңер:

> **Баа катап дүвүреңчиг**
> **кымны берди,**
> **Баарым ажып, чүрээм**
> **саргып туруп алды.**
> **База катап кырган**
> **аза — хүнназчел чай**
> **Бажым аартыр төөректээш**
> **турувуткан:**
> **Карак чажын,**
> **ошкаарын-даа,**
> **Агартынган**
> **каргыжын-даа.—**
> **Чүү-даа дээрин тооп көрөс.**
> **Чүгле мени дыңна—дей-дир.**
> **Хүннээр сеткил хөрээ кара.**
> **Күткүүгеэн айымадыг хөй.**

Степан Петровичтиң адын тыва улус чымчак адаар. 1942 чылдың төнчүзүнде ол — фронтучу шүлүкчү Тывага аалдап келгеш, бурунгу Азияның төвүнге балалбас истн арттырган. Чээрби беш чыл эрткен соонда Тывага чораанын шүлүкчү «уттундурбас» деп бижээн. Тос-тостуң ажыг соогу чеже-даа хаарып турза, ооң чүрээн совет улустуң төрээн дуңмазы чонга ынаг ынакшылдың оду чырып турган.

Орус улустуң өөлүг интернационалчы оглунуң хуузу-биле Щипачев Тывага бурун чедирбишаан, ооң боду база утаан-бодалы байып чанган.

Мурнунда сураан таныштырган [illegible] чоок төреддери апарган. Ук четпес үениң иштинде [illegible] арат чон-биле ужуражып таныжып, ооң кижизиг чаңындан, патриотчу сорулгазын сагыш-сеткилди хаанып. Тыва дугайында болгук шүлүктерин чогааткан. Щипачевтуң [illegible] черин ээлээн ол шүлүктерин тыва номчукчулар аажок сонуурган хүлээп алган. Олар чүгле ханы ынак сеткилден [illegible].

> **Ырак Өдүгенниң**
> **чалымында**
> **Хеңниг дамды улуг үнелиг.**
> **Ындыг хемниң үнген чурту**
> **Кезээ шагда мөйте**
> **алдарлыг.**
> **Калыр кашпал Тожуда бол**
> **Халып шурап, дижимреп**
> **чылар.**
> **Енисей хем Сибирьде-даа**
> **ол-да —**
> **Эгнин давес үрээн чылар.**

(Очул. С. Сарыг-оол.)

Күчүлүг Улуг-Хемниң ачылыг ак хадыңның, өтку ыраажының, арат херээжен депутаттың, хүндүлээчел Кызылдың овур-хевирлери-биле совет шүлүкчү чаа, хостуг, улусчу Тываны алдаржыткан.

Щипачев Россияның уран культуразын тываларга улам чоокшулаткан. Ооң ол хуузу-биле берген [illegible] лери [illegible] Сарыг-оолдуң чаа чогаалдарының бижиттинеринге, чогаадыкчы мергежилинге чаа шынарларның [illegible] идиг берген. Щипачевтуң тыва чогаалчылар-биле найыралдыг харылзаазы ам-даа уламчылавышаан.

Тывага чораан ооң «Шушенскоеде бажың» деп лирика-философтуг шүлүглелиниң чогааттынарынга дорт хамаарылгалыг болган. Ол дугайын чогаалчы боду сактыышкынынга [illegible] бижээн. Бис бодаарывыска, Степан Петровичтиң «Хадын чулуу» (1955) деп болуунуң бичe шаан бүрүн көргүскен тоожузу база тыва [illegible] ле, тодаргайлаарга, С. Тока-ның бот-намдар трилогиязы-биле холбаалыг бижиттинген ышкаш.

Щипачевтуң чогаалдары тыва дылга солуннарга, альманахка парлаттынгаңнындан ангыда, «Тыва дугайында шүлүктер», «Павлик Морозов», «Шушенскоеде бажың» деп аттарлыг туска дептерлер кылдыр үнгүлээн.

А. КАЛЗАН,
филология эртемнериниң кандидаты.

Степан Щипачёв

ОРУКТА

> Калбак шынаа кырын дургаар
> Кара булут кежүп турган
> Орук чораан ийи кижи
> Орта душ боол ужурашкан.
>
> Чараш [illegible]
> Чалыы [illegible]
> Норук [illegible] чаны ол бе
> Бөгүн эрниң үңү үнмээн.
>
> Ындыг-дыр аа диген ышкаш,
> Ынчан чаашкын кудуп келген.
> Аңаа душкен ийи кижи
> Адаантыва шимеш диген.
>
> Чокпак талдың бүрүлери
> Чоорган дег сырый-даа бол,
> Орук чораан ийи кижээ
> Онза чылыг чаглак болган.
>
> Авыяк ор томуң уштуп,
> Ам-на ынчан дидимнелген.
> Чалыы кыс оон чаглак эреп
> Чангаар оолче чыырлып келген.
>
> Чоогу-биле эртип чыткан
> Чолаачыга [illegible]
> Чаашкын шагда эрте бергенин
> Чалыылар ам-даа хевээр
> турган.

ХҮРГҮЛЕК

> [illegible]
> черин
> Дашынаазыг каазынга-даа
> Хүргүлектиң чараш ады
> Кужур ботка уттундурбас.
>
> Саян сынның каазын эвес,
> Сая сылдыс дээрин эвес,
> Чалыы кыстың кара чажын
> Сагыжымда көрүп чор мен.
>
> [illegible]
> Ындынналдыр ырлай бээрге
> Арга черин айлаң кужун
> Аңаа кым-даа кайын
> [illegible]
>
> [illegible]
> дег,
> Чаным орта чаңнап ора,
> Сеткилимни хайнып
> Чеже катап ырлаваан деер.
>
> [illegible]
> Харлыкбыже өөрүүр мен,
> Ооң-биле өске арат
> [illegible]
> ыйнаан.

К. КУДАЖЫ очулдуруган.

Редактор **В. С. ШАРАВИИ**

ТЕЛЕВИДЕНИЕ

ЯНВАРЬ 7-ДЕ

БИРГИ ПРОГРАММА

МОСКВАДАН

10.00 — «Үе». Информастыг программа.
10.20 — «Зарядкага чыскаалыңар!»
11.00 — «Будильник».
11.30 — «Совет Эвилелинге бараан болуп тур мен!»
12.30 — «Тоол аалдан келген». «Улуг кадын хаан дугайында болгаш чедиилдер дугайында тоол». [illegible]
13.30 — «Музыкалыг киоск». [illegible]
14.00 — «Бодуге дамчылгазы». [illegible]
15.00 — «Театр [illegible]» [illegible]
17.15 — [illegible]

КЫЗЫЛ

17.45 — «Коммунистер болгаш үе». Партияның XXII область конференциязынга уткуштур.

МОСКВАДАН

18.15 — «Делегей байдалының дугайында».
18.30 — «Силерниң чагааларыңар-биле». Музыкалыг программа.
19.45 — «Кино аян-орукта...». [illegible]
20.45 — «Максимес Фик». Мультфильм.
21.00 — [illegible]
21.30 — «Литературлуг номчулга». П. Мериме — «Илльскиниң Венеразы». [illegible]
22.30 — «Үе». Информастыг программа.
23.00 — [illegible]
...ле — медээлер.

ЯНВАРЬ 8-ТЕ

БИРГИ ПРОГРАММА

МОСКВАДАН

10.00 — «Үе». Информастыг программа.
10.45 — Эртенги гимнастика.
11.05 — «А. Бартонуң шүлүктери».
11.20 — Уругларга фильм «Кызыл бөртчүгеш дугайында». Уран-чечен телефильм. 1 болгаш 2-ги сериялар.
13.25 — Медээлер.
13.45 — [illegible]
16.00 — Медээлер.
16.20 — «Көдээниң ажыл хүннери». Кинопрограмма: «Каркараладан дамчыдылга», «Суг дугайында сөс», «Молодежная кузунчунуң ынакшыл хрониказы».
17.05 — «Билир болгаш кылыр бол». [illegible]
17.30 — «Уругларга аңнар дугайында». [illegible]
18.20 — «Тоганны Расмус». [illegible] телефильм. [illegible]

КЫЗЫЛДАН

19.30 — [illegible]
19.45 — «Улусчу контроль». [illegible]
20.15 — «Бот-тывыышкыр коммунизм-биле ужурашкан». [illegible]
22.15 — [illegible]

МОСКВАДАН

[illegible] — «Улустуң аялгалары».
[illegible] — М. Дьярфаш — «Оттуп келгеш ырла». Москваның сатира театрының [illegible]
22.30 — «Үе». Информастыг программа.
23.05 — «Кинокөрүкчүзүнүң спутниги». [illegible] кино артист болгаш режиссер С. Дружинина [illegible]
[illegible] — «Орус кыш». Уран чүүл фестивалының концерти. [illegible]

ИЙИГИ ПРОГРАММА

КЫЗЫЛДАН

[illegible] — «Басюковкадан тореадорлар». Уран-чечен телефильм.
[illegible] — «Хамааты камгалалдың билиглерин кижи бүрүзүнге». Дамчыдылга.
[illegible] — [illegible]
[illegible] — «Бакунуң шимээни». Телефильм.
19.25 — Чарлыглар.

МОСКВАДАН

20.30 — «Хогжум ноталары».
[illegible] — 20.30 — «Беш чыл. Дөрткү чыл». «Чарып улам чылавышаан». [illegible]

КИНО

ЯНВАРЬ 7-ДЕ

«НАЙЫРАЛ»: «Саңныктыг дилестиң делегей долгандыр аян-чоруу» 9.30, 16.30, «Өлүм садыгжылары» 11.00, 13.50, 17.40, 20.30 шактарда.

«ПИОНЕР»: «Мурнуу чүктен тачанка» 9.30, 12.45, «Альманзорнуң билзээ» 11.15, 14.30, «Адыр мана!» 16.00, «Саламандралар уязы» 17.20, 19.00, 20.30 шактарда.

«ВОСТОК»: «Назы четпээннер» 13.00, 18.40, «Хүн аданела доозун» 11.00, 15.00, 16.30, 20.30 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: «Камгаланыр хевн чок рыцарь» 11.00, 13.00, «Орлов ашак-кадай» 15.00, 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

ЯНВАРЬ 8-ТЕ

«НАЙЫРАЛ»: «Солун» 9.30, «Кара-бажыңдан демиишкин» 11.20, 13.30, 16.00, 18.30, 20.30 шактарда.

«ПИОНЕР»: «Шайбадан, шайбадан» 10.00, 13.00, 16.00, «Салдыг ажлакчы» 11.20, 14.20 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: «Эвес кайгамчык чүүлдер чуртунда» 11.00, [illegible] «Саламандралар уязы» 13.00, 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

1917 чылда Чаллама Б. [illegible] [illegible] АЛЕ ортузунге 536720 дугаарлыг [illegible]

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: индекс 667000
Кызыл, Щетинкин-Кравченко кудумчузу, бажың № 4. ТЕЛЕФОННАР: Редакторнуң 2-11-63, редакторнуң оралакчыларының 2-33-74, 2-21-61, харыысалгалыг секретарьның 2-19-65, секретариаттың 2-23-35, чагаалар килдизиниң [illegible] 2-32-42, промышленность килдизиниң 2-31-75, культура килдизиниң 2-23-54, [illegible] 2-21-47, [illegible] 2-22-61, [illegible] 2-41-27, информация килдизиниң 2-30-69, корректорларның 2-21-87, бухгалтерияның 2-12-61, солун арыйба бергени 2-32-75 телефонче долгаар.

Тыва АССР-ның Министрлер Чөвүлелиниң Ном үндүрер чер, полиграфия болгаш ном садыгының талазы-биле херектер комитединиң парлалга комбинады (Кызыл, Щетинкин болгаш Кравченко кудумчузу, бажың № 4).

Тираж 10000. Чагыг № 2781. ТС—00817

СОЛУН НЕДЕЛЯДА 6 КАТАП ҮНЕР

Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 7 (10904) | 1979 чылдың январь 9, вторник | 1925 чылда үндезилеттинген | Өртээ 2 көп.

ТӨРЭЭН ЧУРТУВУСТАН МЕДЭЭЛЕР

● Чурттуң бүдүрүлгелери бо чылын ийи миллион ажыг чиик болгаш чүък машиналарын бүдүрүп үндүрер. Совет машиналарны бо чылын делегейниң эң улуг дээди автомобиль делгелгелеринге делгээр. Ол машиналарны делегейниң он-он чурттарынче садып үндүрер.

● Байкал-Амур магистралының тудугжулары[illegible] Ургал суурунда медицина комплекизи ажыглаалда кирген. Ол дээрге, эң чаа аппаратура-биле дериттинген поликлиника болгаш эмнелге чери-дир. Тудуп турар магистральдың ам бүгү суурларында эмнелгелер, поликлиникалар, фельдшер-акушер пунктулары ажылдап турар.

● Көдээ ажыл-агый машиналарының Нрво-град-Волынск заводунда кылып эгелээн автоматчыткан дериг-херекселдерни ажыглаап кирип[illegible]териниң ачызында комбикорм заводтарының хонукта бүдүрүкчүлүү ийи катап немей өзер. Бо чылын ол завод комбикорм кылыр 200 бүдүрүлгени ындыг дериглер-биле чепсеглээр.

● Бавлин районнуң механизаторлары часкы тарылга машиналарын болгаш хөрзүн саазыраны ажылдап кылыр дериглер септелгезин Татарияда бир дугаарында доосkan. Тракторларны белеткээриниң ынаа [illegible] чорудуп турар. Көдээ ажыл-агый техниказын септээриниң механизастаан деполарын республиканың бүгү районнарында тургускан. Специализастаан 1600 ажыг отрядтар болгаш звенолар оларда ажылдап турар. Чер ажылдыглар тарылга агрегаттарын январь 15-ке чедир, а тракторларны — март 15-ке чедир шуут септеп доозарын шиитпирлээн.

(СЭТА).

Партияның Тыва область организациязының XVII конференциязы

ИНФОРМАСТЫГ ДЫҢНАДЫГ

Дүүн Кызылга республиканың хөгжүм-шии театрынга СЭКП-ниң Тыва область организациязының XVII конференциязы болуп эрткен.

СЭКП Тыва обкомунуң бирги секретары **Г. Ч. Ширшин** конференцияны ажыткан.

Конференцияның ажылчын президиумун делегаттар соңгаан.

Конференцияның делегаттары СЭКП ТК-ның Чингине секретары эш Л. И. Брежневти баштадыр СЭКП ТК-ның Политбюро составын хүндүлүг президиумга улуг көдүрлүүшкүн, дыммиттиг адыш часкаашкыны-биле соңгаан.

Конференцияның ажылчын органнарын: секретариатты болгаш мандат комиссиязын соңгаан.

Конференцияның дараазында хүн айтырыгларын делегаттар бадылаан:

1. СЭКП обкомунуң отчёду болгаш СЭКП-ниң XXV съездизиниң болгаш СЭКП ТК-ның ноябрь (1978 ч.) Пленумунуң шиитпирлерин, СЭКП ТК-ның Чингине секретары эш Л. И. Брежневтиң Пленумга чугаазынга идип үндүрген айтышкыннарын күүседир талазы-биле партияның область организациязының сорулгалары.

2. Партияның область организациязының ревизия комиссиязының отчёду.

3. СЭКП-ниң область комитедин соңгууру.

4. Партияның Тыва область организациязының ревизия комиссиязын соңгууру.

«СЭКП обкомунуң отчёду болгаш СЭКП-ниң XXV съездизиниң болгаш СЭКП ТК-ның ноябрь (1978 ч.) Пленумунуң шиитпирлерин, СЭКП ТК-ның Чингине секретары эш Л. И. Брежневтиң Пленумга чугаазынга идип үндүрген айтышкыннарын күүседир талазы-биле партияның область организациязының сорулгалары» деп илеткелди СЭКП обкомунуң бирги секретары эш **Г. Ч. Ширшин** кылган.

Партияның область организациязының ревизия комиссиязының отчёт илеткелин оон даргазы **Б. К. Будегечиев** кылган.

Илеткелдер талазы-биле СЭКП Кызыл хоорайкомунуң бирги секретары **А. И. Пожидаев**, СЭКП Барыын-Хемчик райкомунуң бирги секретары **Ш. П. Куулар**, «Тыва кобальт» комбинаттың директору **Ю. И. Колетников**, Чөөн-Хемчик районда «Октябрь 30 чылы» совхозтуң хойжузу **Х. Б. Куулар**, СЭКП Кызыл райкомунуң бирги секретары **К. Н. Шулуу**, Кызылдың № 1 АТБ-зиниң чолаачызы, РСФСР-ниң Дээди Совединиң депутады **А. И. Галайко**, Тыва АССР-ниң көдээ ажыл-агый министри **И. Г. Лавриненко**, В. И. Ленин аттыг «Тыва даг-дүгү» комбинаттың экскаватор-машинизи **А. А. Чакиров**, СЭКП Өвүр райкомунуң бирги секретары **Ч. Х. Ооржак**, Мөңгүн-Тайга районда «Малчын» совхозтуң хойжу бригаданың бригадири **А. С. Кара-оол**, Тываның транспорт эргелелиниң начальниги **В. А. Парунин**, Эрзин районда «Нарын» совхозтуң директору **М. К. Дугер**, Тываның көдээ ажыл-агыйының дуржулга станциязының механизатору **И. П. Оглезнев**, СЭКП Тес-Хем райкомунуң бирги секретары **П. Т. Дамба-Хуурак**, «Шагонартяжстрой» трестиниң эргелекчизи **Б. В. Глазьов**, Тожунуң кооперация аңнаар-тывыш ажыл-агыйының аңчызы **К. Х. Тундума**, Тыва АССР-ниң чырыдыышкын министри **Н. С. Конгар**, Бай-Тайга районда «Бай-Тал» совхозтуң хойжузу **К. С. Кара-оол**, ВЛКСМ обкомунуң бирги секретары **Г. С-М. Иргит**, Каа-Хем районда «Ленинчи оруук» совхозтуң саанчызы **Н. Н. Салчак**, Бии-Хем районда «Өөк» совхозта партком секретары **М. Д. Кара-Сал** санал бергеннер.

Конференция мандат комиссиязының илеткелин дыңнааш болгаш бадылаан, илеткелди оон даргазы, СЭКП обкомунуң [illegible] ажылдар килдизиниң эргелекчизи **В. П. Суров** кылган.

СЭКП обкомунуң бирги секретары **Г. Ч. Ширшин** түңнел сөс чугаалаан.

Конференция СЭКП Тыва обкомунуң ажылын чүгээр деп санаан.

СЭКП обкомунуң отчёдунуң талазы-биле доктаалды хүлээп алган. СЭКП-ниң XXV съездизиниң, СЭКП ТК-ның ноябрь (1978 ч.) Пленумунуң шиитпирлерин, СЭКП ТК-ның Чингине секретары эш Л. И. Брежневтиң Пленумга идип үндүрген айтышкыннарын чедиишкинниг күүседиринче коммунистерни бүгү ажылчы чоннарны мобилизастаар талазы-биле партияның область организациязының мурнунда сорулгалар ында тодараттынган.

Партияның область организациязының ревизия комиссиязының отчёдун конференция бадылаан.

Конференцияның делегаттары СЭКП обкомунуң, партияның область организациязының ревизия комиссиязының чаа составын соңгаан.

Байырлыг телеграммалар партияның XVII областьтың конференциязының адынга келген.

Конференцияның ажылынга СЭКП ТК-ның инструкторлары эштер **В. Н. Филиппов**, **Ю. К. Котов** олар киришкен.

Конференция хаглынган деп чарлаттынган.

Партийжи гимн «Интернационалды» конференцияның делегаттары улуг көдүрлүүшкүн-биле ырлаан.

ПАРТИЯНЫҢ XVII ОБЛАСТЬ КОНФЕРЕНЦИЯЗЫНГА СЭКП ТЫВА ОБКОМУНУҢ ОТЧЁДУ

СЭКП обкомунуң бирги секретары Г. Ч. ШИРШИННИҢ илеткели

Партияның болгаш чоннуң бүгү амыдыралы, чогаадыкчы ажыл-чорудулгазы СЭКП-ниң XXV съездизиниң күчү-күш, улам өзүлделиг салдары-биле хөгжүп, сайзырап турар. Съездиниң төөгүлүг шиитпирлерин амыдыралга боттандырбышаан, партия сайзыраңгай социалистиг ниитилелди тургузуп [illegible] улуг [illegible] коммунизмче оруктап чурттуң [illegible].

СЭКП-ниң XXV съездизиниң соонда эрткен үе Коммунистиг партияның удуртукчу болгаш угланыкчы улам ыңай өзүлдези-биле, совет [illegible] ниитилелдиң [illegible] чурттуң экономиказының шапкын өзүлдези-биле, совет кижилерниң чаагай байдалының бедиишкини-биле, бистиң төрээн чуртувуустуң камгалал күчү-күжүн быжыглааны-биле, оон делегейде ат-алдарының өзүлдези-биле тодарганнаттынар.

СЭКП-ниң XXV съездизиниң соонда эрткен үе Коммунистиг партияның политиктиг шугумунуң шынныын болгаш ыраккы көрүштүүн, оон иштики болгаш дашкыкы политиказының амыдыралчы аажок улуг күштүүн бүгү күш-биле бадыткаан. Коммунистиг тургузуушкунуң өндүр улуг сорулгаларын чедиишкинниг боттандырары СЭКП Төп Комитединиң, СЭКП ТК-ның Чингине секретары, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы эш Л. И. Брежнев баштаан оон Политбюрозунуң үре-түңнелдиг, чогаадыкчы ажыл-чорудулгазы-биле [illegible] турар. Коммунистиг партияның болгаш Совет күрүнениң [illegible] дакчызы эш Л. И. Брежнев бистиң партиявыстың ленинчи угланыышкынын ажылдап кылырынга, боттандырарынга үнелеп четтинмес салыышкынын кирипкен, марксизм-ленинизмниң идеяларын амыдыралга боттандырарының өндүр улуг херээнге бүгү күжүн берип турар. Бүгү совет кижилер [illegible] эш Л. И. Брежневти Ленин [illegible] болгаш «Алдар Сылдыс» ушку медаль-биле [illegible] чаагай сеткил ха[illegible]

[illegible]

[illegible] совет улустуң [illegible] болгаш [illegible] амыдыралынга чугула бо[illegible] болган. Эш Л. И. Брежневтиң номнары — «Биче чер», «Катап тургузуу», «Кежээ чер» — партия, күрүне органнарынга, хой-ниити организацияларынга, бүгү кадрларга ажыл-агый болгаш культура тургузуушкунун [illegible] кижилерни [illegible] улам ыңай сайзырангай ажылдар талазы-биле удуртулга болур.

СЭКП-ниң XXV съездизиниң шиитпирлерин амыдыралга боттандырар талазы-биле бистиң партиявыстың хөй талалыг бүгү ажыл-чорудулгазынга партияның Төп Комитединиң Пленумнары чугула черни ээлеп турар. СЭКП ТК-ның ноябрь (1978 чыл) Пленуму ону база дагын көргүскен. ТК-ның Пленумунга Л. И. Брежневтиң чугаазында беш чылдың үш чылының дургузунда партияның база чоннуң аажок улуг чогаадыкчы күжениишкинин, хайнышкынныг, шугум дургу ажылының түңнелдерин үнелээн, беш чылды чедиишкинниг доозарының чогуур сорулгаларын [illegible] ган. СЭКП ТК-ның Пленуму эш Л. И. Брежневтиң чугаазында [illegible] айтышкыннарны чүгү-биле [illegible] дургузунда, оларны бүгү партия, совет, профэвилел болгаш комсомол организацияларының, ажыл-агый органнарының ажыл-чорудулгазының үндезини болдурган.

Эрткен үш чылда Совет Эвилелиниң экономиктиг күчү-күжү улуг хемчээлдерге [illegible] кен. Ол үениң дургузунда национал орулга 48 миллиард [illegible] кежик рубль көвүдээн.

Партияның аграр политиказы чедиишкинниг боттанып турар. Амгы беш чылдың үш чылында көдээ ажыл-агый продукциязының чылда [illegible] хемчээли СЭКП ТК-ның март (1965 чыл) Пленумунуң мурнунда-гызында шак-ла ындыг үениң дургузунда көргүзүгнү 1,5 катап ажып турар-дыр. Аграр [illegible] чер ажылының бүгү [illegible] тараа[illegible] — 235 миллион тонна дүжүүн 1978 чылда өстүрүп, ажаап алган.

СЭКП-ниң XXV съездизиниң ажылдап кылган социал программазы чайгылыш чок боттанып орар. Чоннуң акша орулгаларын бедидериниң үш чылга көрдүнген оналдалары бүрүн боттанган. Беш чылдың эгелээн үезинден бээр ажыглаалга 323 млн. дөрбелчин метр чурттаар бажыңнарын ажыглаалга кирерген. Ол чорук барык 32 миллион кижиге чурттаар амыдыраал байдалдарын экижидер арганы берген.

Бистиң чуртувуста коммунистиг тургузуушкунуң сорулгаларын боттандырары-биле чергелештир СЭКП ТК, Совет чазак партияның болгаш күрүнениң тайбыңга ынакшылдыг дашкыкы политиказын, социалистиг дугайлы чурттарының акы-дуңма найыралын болгаш эп-сеткил каттыштырылгазын быжыглаар, делегейниң дүшкүүрлүг чоруунуң чавырлыышкынын улам ханыладыр, Чер кырынга тайбыңны быжыглаар талазы-биле угланыышкынны амыдыралга чайгылыш чокка чорудуп турар. Ол дээш бүгү совет улус, бүгү делегейниң кижи төрелгетен бистиң партиявыстың Төп Комитединге, эш Л. И. Брежневтиң шуут болуушкун[illegible] хамаарыштыр [illegible] чанчыл сеткил [illegible] сеткилин турар. • • •

Отчёттуг үеде партияның область организациязы республиканың коммунистеринин болгаш бүгү ажылчы чоннарының күжениишкиннерин СЭКП-ниң XXV съездизиниң, партияның Төп Комитединиң Пленумнарының шиитпирлерин, Сибирь болгаш Ыраккы Чөөн чүк районнарынга чорup чораанының үезинде эш Л. И. Брежневтиң чугаалаан айтышкыннарын база сүмелерин күүседиринче угландырып келген.

Тыва АССР-ниң коммунистери, бүгү ажылчы чоннары Коммунистиг партияның долгандыр улам сырый каттышкан, оон иштики болгаш дашкыкы политиказын, СЭКП Төп Комитединиң үре-түңнелдиг ажыл-чорудулгазын олар чаңгыс эп-сеткилдиг деткип турар.

Партияның область организациязының политиктиг, идеологтуг болгаш организакчы ажылы республиканың экономиказының бүгү адырларын болгаш культуразын улам ыңай хөгжүдерин, оон ажылчы чоннарының материалдыг чаагай байдалын улам бедидерин хандырган. Күрүнениң улуг ачы-дузазы-биле бистиң республиканың экономиказы РСФСР-ниң экономиказының, чурттуң чаңгыс аай улус ажыл-агыйы комплекизиниң чарылбас кезээ кылдыр хөгжүп турар. Ажылчы чоннарның күш-ажылчы болгаш политиктиг идепкейи, оларның идей-политиктиг болгаш культура деңнели өскен.

Партияның ленинчи национал политиказының чайгылыш чок боттаныышкынының, тыва улустуң, республиканың бүгү ажылчы чоннарының Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязы болгаш Совет чазакты, эш Л. И. Брежневтиң шуут болуушкун доктаамал сагыш салыышкынының түңнелдерин Совет Тываның улус ажыл-агыйының болгаш культуразының улам ыңай бүгү талалыг хөгжүлдезинден көрүп турар бис, социалистиг интернационализмниң, ССРЭ улустарының бүзүрелдиг найыралының күштүүнүң болгаш күчү-шыдалының илерелин көрүп турар бис.

«Тыва АССР-ниң бүдүрүкчү күштерин улам ыңай комплекстиг хөгжүдер талазы-биле хемчеглер дугайында» СЭКП ТК-ның болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң 1976 чылдың декабрьда хүлээп алган доктаалы Совет Тываның экономиказын болгаш культуразын улам ыңай бүгү талалыг хөгжүдер дугайында СЭКП ТК-ның болгаш Совет чазактың хүн бүрү сагыш салыышкынының чаа илерели болган.

Тыва АССР-ниң баштайгы Конституциязын хүлээп алганы СЭКП-ниң болгаш Совет күрүнениң ленинчи национал политиказының ачызында херек кырында боттандырылып турарының чырыткылангчак чижээ-дир.

Болуунуң ажыл-чорудулгазын улам ыңай сайзырангайжыдарынга [illegible] ажылчы чоннарының бүгү күжүн болгаш энергиязын СЭКП-ниң XXV съездизиниң, СЭКП ТК-ның ноябрь (1978 чыл) Пленумунуң шиитпирлерин, эш Л. И. Брежневтиң ол Пленумга чугаазында кирген оон айтышкыннарын амыдыралга боттандырарынче чедиишкинниг мобилизастаары партияның область организациязы болуунуң хүлээлгези кылдыр көрүп турар.

I. Үлетпүр

Отчеттуг үениң дургузунда СЭКП обкому республиканың үлетпүр күчү-күжүн өстүрер талазы-биле улуг хемчеглерни боттандырып чорүткан. Беш чылдың үш чылының дургузунда үлетпүрде кол бүдүрүлге фондулары 30 хуу өскен болгаш амгы үеде 228 млн. рубль ажыг болган. Беш чылдың эрткен чылдарында чурт иштиниң далган-крупа болгаш комбикорм үлетпүрү тургустунган. Элээн каш чаа үлетпүр бүдүрүлгелерин болгаш цехтерин туткан. Оларның аразында В. И. Ленин аттыг «Тыва даг-дүгү» комбинаттың ийиги хавызы, Хову-Аксының хана материалдар заводу, Кызыл-Мажалыктың эът комбинады, Хову-Аксының заводунда [illegible] чылдың дооралда мяш [illegible] зыдыр кылыр завод болгаш өске-даа бүдүрүлгелер ажыглаалда кирген.

Беш чылдың эрткен үезиниң дургузунда үлетпүр бүдүрүлгези 21,8 хуу улгаткан. Тоску беш чылдың баштайгы үш чылынга деңнээрге продукцияны 80 млн. рубльге хөй бүдүрген.

1978 чылда ниити продукция бүдүрери 10,5 хуу, оон садырылгазы 9,5 хуу, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүү 4,2 хуу өскен.

Беш чылдың үш чылының планын үлетпүрүң 29 бүдүрүлгелери, хөй-хөй бригадалар, участоктар болгаш хоочуннар хуусаа бетинде күүсеткеннер. Оларга «Каа-Хем» хо[illegible] разрезин, Тываның [illegible] дуу [illegible] ажыл-агыйы болгаш [illegible] хамаарышкыр.

Электро-энергетика дүргенчиннер-биле хөгжүп келген. [illegible] ажыл-агыйынга электри энергиязы херегзээри 45 хуу өскен. Өңнүг металлургияның бүдүрүлгелериниң коллективтери доктаамал эки ажылдап келген. [illegible] болгаш [illegible] үлетпүрүнүң күчүзү өскен.

Үш чыл дургузунда бүдүрүлгеге бедик бүдүрүкчүлүг чаа 160 дериглелерин, чаа техника болгаш күш-ажылды эртемге үндезилээн организастаарының талазы-биле элээш хемчеглерни, чаартыкчы саналдарны болгаш чогаадыкчы саналдарны боттандырган. Бо бүгү хемчеглерни боттандырып чорутканының түңнелинде 3,3 млн. рубльдиң экономиктиг чижек ажыын алган, 500 ажыг ажылдакчыларны өске ажылче шилчиткен болгаш продукцияның 75 аа хевирлерин шиңгээткен.

Отчёттуг үениң дургузунда партия комитеттери республиканың министерстволары болгаш ведомстволары-биле калык улус херегзээлдиниң бараандарын бүдүрерин көвүдеткен, ассортиментизин калбартыр болгаш шынарын бедидер талазы-биле ажылды чорудуп келген. Сарыг-Хемдиги болгаш чалаң суг продукциязының долганы, кондитер болгаш даараар кылыгларны бүдүрер талазы-биле үш чылдың планын ажыр күүсеткен. Культура амыдыралга болгаш ажыл-агыйга херек бараан[illegible] тоску беш чылдың баштайгы үш чылдарынга деңнээрге 4 млн. 300 муң рубльге хөй бүдүрген.

Үлетпүр хөгжүлдезинде чамдык чиг-түңнелдерни демдеглевишаан, СЭКП обкомунуң, хоорайкомнуң, райкомнарның, парткомнарның үлетпүр бүдүрүлгезиниң ажылын бедидер талазы-биле организакчы болгаш политиктиг ажылының деңнели СЭКП-ниң XXV съездизиниң, СЭКП ТК-ның декабрь (1977 ч.) Пленумунуң негелделеринге ам-даа дүүшпес деп демдеглээр ужурлуг.

Республиканың үлетпүрүнде продукцияны бүдүрер [illegible] болгаш сайгарарынга бар турар курлавырларны ажыглаалга четче кирбээн. Үлетпүр продукциязын бүдүрериниң болгаш сайгарарының талазы-биле беш чылдың үш [illegible] планын күүсетпээн. Продукцияны бүдүрер болгаш сайгарар талазы-биле үш чылдың оналдазын Барыын-Хемчик, Кызыл районнар, «Тыва тудуг материалдары» каттыжыышкын (эш Самойлюк), аъш-чем үлетпүрүнүң эргелели, «Тыва даг-дүгү» (эш Ухов), «Тудуг кезектери» (эш Антонов), комбинаттар күүсетпээн. 1978 чылда продукция бүдүрериниң планын 9 бүдүрүлге, оон сайгарарының планын 7 бүдүрүлге күүсетпээн.

Республикада аъш-чем, одалга болгаш чурт иштиниң үлетпүрү болгаш чамдык өске-даа адырлар ам-даа кошкак.

(Уланчызы 2-ги арында).

ЧУРУКТА: конференцияның ажылының үези.

А. ЗАЙЦЕВТИҢ фотозу.

СЭКП Тыва обкомунуң пленуму

Партияның XVII область конференциязындан соңгуткан СЭКП Тыва обкомунуң пленуму дүүн болуп эрткен. Аңаа организастыг айтырыглар [illegible].

СЭКП Тыва обкомунуң бирги секретарынга болгаш бюро кежигүнүнге эш **Г. Ч. Ширшинни**, ийиги секретарынга болгаш бюро кежигүнүнге эш **В. Е. Серваевту**, секретарьларынга болгаш бюро кежигүннеринге эш **Д. Н. Ооржакты**, эш **Г. Н. Долгополовту** соңгаан.

СЭКП обкомунуң бюро кежигүннеринге эштер **М. К. Менгуме, Ч-Д. Б. Ондар, А. И. Пожидаев, А. И. Леньшин, В. П. Суров, М. К. Шыырап, Т. Ч. Норбу** оларны соңгаан.

СЭКП обкомунуң бюро кежигүннеринге кандидаттарга эштер: **М. Е. Абрамов, Ю. Н. Зюзин, Г. С-М. Иргит** оларны соңгаан.

СЭКП обкомунуң чанында партийжи комиссияның даргазынга эш **Н. П. Федоровту** бадылаан.

СЭКП обкомунуң килдистер эргелекчилеринге: партийжи [illegible] ажылдар килдизиниң — эш **В. П. Суровту**, пропаганда болгаш агитацияның — эш **А. К. Канзайны**, көдээ ажыл-агыйының — эш **Г. А. Заргевичини**, үлетпүр болгаш транспорттуң — эш **Д. С. Менгушту**, [illegible] — эш **И. А. Остапецти**, административтиг органнарның — эш **В. Д. Дарымоолду**, эртем болгаш өөредилге черлериниң — **Д. Б. Ондарны**, чиик, аъш-чем үлетпүрүнүң болгаш садыгның — эш **Д. Я. Тимченкони**, ниити килдистиң — эш **А. А. Ромашовту**, саң-хөө ажыл-агыйының — эш **Н. Ф. Исуникини** бадылаан.

«Шын» солуннуң редакторунга эш **В. С. Шаравинни**, «Тувинская правда» солуннуң редакторунга **В. Я. Масловту** бадылаан.

• • •

[illegible] эш **Б. Н. Будегечиевти** [illegible].

ПАРТИЯНЫҢ XVII ОБЛАСТЬ КОНФЕРЕНЦИЯЗЫНГА СЭКП ТЫВА ОБКОМУНУҢ ОТЧЕДУ

...ван хегжүп турар.

Үлетпүр продукцияның бү-дүрерин улгаттырарының, [illegible] кээрзиг бүдүрүлгелериниң бүдүрүлге күчүлерин четпес ажыглап турар. 1975 чылга [illegible] 1978 чылда үлет-[illegible] 11 [illegible] позиция эвээжээн. Оон ужу-рунда продукцияның бары-[illegible] 25 млн. рубльге чедир ал-баан. Кызыл хоорайның, Ба-рыын-Хемчик, Кызыл район-нарның бүдүрүлгелеринде кү-чүлерин оожум шиңгээдип ап турар. В. И. Ленин аттыг «Тыва даг-дүгү» комбинат-тың вайгы залчээниң күчү-[illegible] турар. «Тыва дагдүгү тудуг» эргелелиниң партия комите-ди (эш Бакулин), «Тыва даг-дүгү» комбинаттың удур-[illegible] оон чоокаш. [illegible] күчүлерин шиң-гээдип алырын дүргеде-ди талазы-биле чогуур хем-[illegible] турар деп чугаалаар ужурлуг. Элегес-Аксының керамиктиг хана материалдарының заводунуң, «Тудуг кезектери» комбинат-тың, маш бөлбаагырадың кы-зыл комбинаттың болгаш өс-[illegible] бүдүрүлгелер-[illegible] оожум шиң-[illegible] ап турар.

[illegible]

тер болза, үлетпүрнуң алыр-[illegible] дүрген хөгжүдери, ажылдап турар бүдүрүлге-[illegible] интенсификациязы. Оон ажыктыг болгаш шынарын бедидери дээш СЭКП обкому [illegible] партия, совет база ажыл-агый органнарының ролюн, [illegible] ам-даа чет-пес бедидип турарын херечи-[illegible] турар. [illegible] ажылын организастаарында, ажылчы чоннарның ортузун-га масса-политиктиг ажылды, социалистиг чарыштыг орга-низастаарында улуг четпес-[illegible] кү-седириинге куш-ажылчы коллективтерниң ролюн ам-даа четпес бедидип турар.

СЭКП ТК-ның ноябрь (1978 ч.) Пленумунуң шийт-пирлеринге, ол Пленумга эш Л. И. Брежневтиң чугаазын-да айтыышкыннарынга дүүш-түр үлетпүрнуң алыр бүрүн-үн, күш-ажылчы коллектив бүрүзүнүң беш чыл планын күүседиринче угланган прак-тиктиг хемчеглерни СЭКП обкому, Кызыл хоорkому, СЭКП райкомнары, парткомнар, Министрлер Чөвүлели, ажыл-агый органнары хандыр-[illegible]

[illegible]

II. Капитал тудуг

[illegible]

III. Көдээ ажыл-агый

[illegible]

(Уланчызы 3-кү арында).

ПАРТИЯНЫҢ XVII ОБЛАСТЬ КОНФЕРЕНЦИЯЗЫНГА СЭКП ТЫВА ОБКОМУНУҢ ОТЧЕДУ

(Эгези 1-ги, 2-ги арыннарда).

[illegible] инектерниң сүт-түр продуктулуу ... кг, бир баш мыйыстыг бода малдың өстүмел хүнзээзи ... кг болгаш ... кг чедирген, а ажыл-агыйлар аразында наттыныкчыларында — 380—400 кг четкен, бир хойнуң дендайдан — ... кг четкен болгаш кыргып алыр дук—240 грамм [illegible].

Оон-биле чергелештир, СЭКП ТК-ның июль болгаш [illegible] (1978 ч.) Пленумнарының [illegible] СЭКП ТК-ның [illegible] секретары ол Л. И. Брежневтиң илеткели-биле баш чугаазы-биле холбаштыр, боттуг болгаш ботпүгүмчүлелчи анализти кылыыр көөрге, кодээ ажыл-агыйның хөгжүлдези талазы-биле партия, совет болгаш ажыл-агый органнарының ажыл-чорудулгазында шыңгыы четпестер бар болуп турар.

«Тыва АССР-ге хой ажылын улам ыңай хөгжүдер талазы-биле хемчеглер дугайында» РСФСР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң 1973 чылдың май 29-та үндүрген доктаалын болгаш ол-ла айтырыгның талазы-биле СЭКП обкомунуң X пленумунуң шиитпирин четпес күүсеткенин, республикада хойнуң баш саны ковчуур оожум өзүп турар. 1978 чылда хойнуң болгаш өшкүнүң баш саны Бай-Тайга, Чөөн-Хемчик, Өвүр, Бии-Хем, Улуг-Хем, Таңды райоңнарының совхозтарынга 1975 чылдың [illegible] кууу-[illegible]

[illegible] ... са боттандырып турган болгаш тыва чылы-республиканың мал ажылың хөгжүлдезинге шиитпирниг кол-тургузуукчузу чылы болуп турар, [illegible] хемчеглерни алыр ужурлуг бис.

Партияның область организациязының сорулгазы чүл деп көөрге, малдың баш санын өстүрериниң, оон өлүп хораар болгаш чидер чоруун болдурбазының талазы-биле хемчеглерни үре-түңнелдиг боттандырарының [illegible], бүгү-ле партия, совет, ажыл-агый органнарының, ажыл-агыйларның удуртукчуларының болгаш специалистерниң, мал ажылының бүгү ажылдакчыларының практиктиг ажылын аңаа чагыртыры болур.

Мал ажылын чорударында интенсивтиг факторларже улуг кичээнгейни салыр ужурлуг бис. Кодаңга төрүүр инектерниң улуг-хуузун 40—45 хуу, төрүүр хойларны 30—35 хуу чедир комплекстерниң бүгү хемчеглерин алыр тура. Республикага шиитпирниг-биле төрүүр чүс малга онаалтыр 85—90 бызаазын болгаш 95—100 хураганны алыр боттуг сорулганы бүгү-ле организастыг болгаш ажыл-агый-техниктиг хемчеглер-биле боттандырар ужурлуг.

1979 чылда нүрүүнге 28 муң тонна эътти садарын планда баш удур көрдүнген. Эрткен чылдарның улуг өрезин барымдаалааш, бо чылын эътти планнап тыва хой [illegible] садары [illegible] чугула.

[illegible]

IV. Идеология ажылы

[illegible]

ПАРТИЯНЫҢ XVII ОБЛАСТЬ КОНФЕРЕНЦИЯЗЫНГА СЭКП ТЫВА ОБКОМУНУҢ ОТЧЕДУ

(Төнчүзү. Эгези 1-ги, 2-ги, 3-кү арыннарда).

[illegible]

рукка, удур демисел кошкак. Чазы четпээннерниң аразында безин эрге-дүрүм хажыдар чоруктар бар. Барыын-Хемчик, Чөөн-Хемчик районнарда кем-[illegible] хемчеглери [illegible] дээштиг чорууп бо районнарның партия, совет болгаш ад-[illegible]

[illegible] чер органнарының ап турар хемчеглериниң дээштиг чоруу ам-даа четпес. Милициязының, прокуратуразының болгаш судтарының ажылдакчылары корум-чурум үрээр чоруктарның [illegible]

[illegible]

V. Партийжи-организастыг ажыл

[illegible]

Редактор В. С. ШАРАВИИ

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: индекс 667000

Кызыл, Щетинкин-Кравченко кудумчузу, бажың № 3. ТЕЛЕФОННАРЫ: Редакторнуң 2-24-63, редакторнуң оралакчызының 2-35-24, 2-31-75, харысалгалыг секретарьның 2-23-35, секретариаттың 2-23-35, партийжи амыдырал болгаш совет тургузуг килдистериниң 2-37-13, пропаганда килдизиниң 2-31-75, культура килдизиниң 2-23-34, көдээ ажыл-агыйы килдизиниң 2-21-47, үлетпүр килдизиниң 2-22-64, чагаа килдизиниң 2-41-27, информация килдизиниң 2-20-60, корректорларның 2-27-41, бухгалтерияның 2-12-45, солун келбейн барганда 2-32-75 телефонче долгаар.

Тираж 16933. Чагыг № 42.

СОЛУН НЕДЕЛЯДА 6 КАТАП ҮНЕР

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Ном үндүрер чер, полиграфия болгаш ном садыының талазы-биле эргелелиниң типографиязы (Кызыл, Щетинкин болгаш Кравченко кудумчузу, бажың № 1).

ТС—01391

Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 8 (10905) | 1979 чылдың январь 10, среда | 1925 чылдан [illegible] | Өртээ 2 көп.

Партияның Тыва область организациязының XVII конференциязы

САЛДЫНГАН СОРУЛГАЛАРНЫ АМЫДЫРАЛГА БОТТАНДЫРАР

Найысылал Кызылда хөгжүм-шии театры бо хүннерде онзагай аян кирип, каас-шинек кылдыр дериш кааш турган. Республиканың улус ажыл-агыйының янзы-бүрү адырларының чедиишкиннерин база оон кайгамчык мурнакчыларының дугайын көргүскен фото-делгелгени театрның фойезинде, залдарында кылган.

Бурунгу хүн эртен эрте-ле мында партияның XVII область конференциязының хөй санныг делегаттары, аңаа чалатканнар бүрүн чыглып келген. Оларның аразында үлетпүрнуң, кодээ ажыл-агыйының болгаш улус ажыл-агыйының өске-даа адырларының мурнакчылары, партия, совет болгаш профэвилел, комсомол организацияларының база министерстволарның болгаш ведомстволарның, организацияларның удуртукчулары, эртемниң болгаш культураның, уран чүүлдүң хөй санныг ажылдакчылары бар.

Конференцияга «СЭКП Тыва обкомунуң ажылының дугайында отчеду болгаш СЭКП-ниң XXV съезиниң, партия ТК-ның ноябрь (1978 чыл) Пленумунуң шиитпирлерин, ол Пленумга СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары эш Л. И. Брежневтиң чугаазында айтыышкыннарны күүседир талазы-биле партияның область организациязының сорулгалары» деп илеткелди СЭКП ТК-ның кежигүнүнге кандидат, партия Тыва обкомунуң бирги секретары Г. Ч. ШИРШИН, партияның область организациязының ревизия комиссиязының отчедун оон даргазы Б. К. Будегечиев кылган. Илеткелдин талазы-биле санал бергеннер ажыл-херектиң чедиишкиннерин талаларын болур-чогуур-биле үнелевишаан, чедир шиитпирлеттинмээн айтырыгларже. ноон соңгаарты сорулгаларже улуг кичээнгейни угландырган. Делегаттарның саналдарының допчулалын моон адаанда парлаан.

СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары эш Л. И. Брежневтиң [illegible] программаны кылдыр хүлээп алган. ол бүгү чүүлдерни партия, профэвилел, комсомол организациялары болгаш күш-ажылчы коллектив бүрүзү бо-[illegible] үнелээнин болдурун турар.

Чоокта чаа эрткилээн коммунистерниң отчёт-соңгулдалыг хуралдарынга база партияның хоорай конференциязынга ажыл-херектиң чедиишкиннерин-даа, четпес-даа талаларын СЭКП-ниң XXV съездиниң база СЭКП ТК-ның ноябрь Пленумунуң шиитпирлеринге дүүштүр хандыр анализтээн болгаш партия болгаш өске-даа хөй-ниити организациялары, а ол ышкаш ажыл-агыйы органнары кичээнгейни күштелдирер чогуур шиитпирлиг участоктарны тодарадкан.

Беш чылдың үш чылдарында хоорайның үлетпүр бүдүрүлгезиниң хемчээли 23,5 хуу ковудээн. кол фондуларны ажыглаашкын кииреп 22,5 хуу. чүък сөөртүлгези 33,2 хуу көвүдээн.

Эрткен чылын хоорайның үлетпүрүнүң, транспортунуң, садыгның, коммунал ажыл-агыйының болгаш чоннуң амыдырал хандырылгазының коллективтери планын болгаш социалистиг хүлээлгелерниң көрүкчүлерин хөй нурууун күүседиишкен. «Тыва тудуг» трестиң тудугжулары чуртталга тудуун ажыглаашкынга кииреринин планын күүсетпээн. «Сельхозтехниканың» район аразының каттыжышкыны, туулбу заводу, техниктиг хандырылга станциязы, мебель фабриказы, эът комбинады ышкаш мурнунда хожудап турган бүдүрүлгелер бүрүнге планын эки күүседип турар апарган. Продукцияның шынарын бедилер талазы-биле чамдык чүүлдер кылдынган. Чижээ, эрткен үш чылдарда бирги категория-биле аттестаттаттынган продукцияның хемчээли 30 хуу көвүдээн. Кылыгларның 16 хевирлеринге күрүнениң Шынар демдээ [illegible].

Ынчалзажок хоорайның партия организациязының болгаш күш-ажылчы коллективтериниң [illegible] дугайын отчёт илеткелде тодаргай чугаалады. 1976 — 1978 чылдарда бүдүрүлгелерни чаарты дериир болгаш техниктиг чаартыышкынны [illegible] талазы-биле хемчеглер 20 хуу чедир күүсеттинмээн. Үлетпүр-бүдүрүлге ажылчыннарының күш-ажылының 25 хуузу нормалаттынмаан.

Кол тудуг материалдары бээр «Тудуг [illegible]» комбинат, Элегес-Аксының хана материалдарының заводу, [illegible] ажылдаар комбинат ышкаш бүдүрүлгелер төлевилел күчүзүн кончуг оожум шиңгээдип ап турарындан эргежок чугула материалдарны тудугларга доктаамал чедир бербейн турар. Ол бүдүрүлгелерниң удуртукчуларындан хоорайның үлетпүрү беш чылдың контроль чурагайларында көрдүнген сорулгаларның деңнелинге четпейн турар болгаш капитал тудуг планын күүсетпезинге салдарын чедирип турар. Тудуг бүдүрүлгезин [illegible], чүък сөөртүлгезинде, чоннуң амыдырал хандырылгазы бүдүрүлгелериниң ажылында улуг четпестер бар.

Планныг даалгаларны болгаш социалистиг хүлээлгелерниң күүселдезин хандырары, четпестерни чайладыры партийжи удуртулганың деңнелиндем, организакчы болгаш политиктиг ажылдың деңнелинден, партия эге организацияларының дайынчы [illegible] хамаарнып турар деп чувени бистер бедик харысалга-биле билип турар бис.

(Уланчызы 2-ги арында).

СЭКП Кызыл хоорнкомунуң бирги секретары А. И. ПОЖИДАЕВ:

— Кызыл хоорайның коммунистери болгаш ажылчы чоннары, бүгү совет улус-биле бир демен, СЭКП-ниң ленинчи [illegible] политиказын бүрүн деткип, чүүлдүгзүнүп турар. Олар СЭКП ТК-ның ноябрь (1978 чыл) Пленумунуң шиитпирлерин. ол Пленумга [illegible]

ДООЗАР ЧЕТКЕН

Барыын-Хемчик районнуң «Хемчик» совхозунуң механизаторлары кодээ ажыл-агыы [illegible] кыска хуусаада доозар деп кызымаккай ажылдап турар.

Үрелген тракторларны болгаш өске-даа техниканы Кызыл-Мажалыктың сельхозтехниказы каттыжышкынында чедирип алган, оон 9 механизатор механик Кара-Сал Сыргымаачык удуртулгазы-биле септеп турар. МТЗ-маркалыг 6, шынчыр-белиг 6 тракторларны болгаш септээ чогуур 15 салааларны [illegible] бурун доозаан.

А. ЕВРОП.

МИЛЛИОННАРНЫҢ АНКЕТАЗЫ

Чурттуң улам мыйгылы экономиктиг болгаш социал хөгжүлдезинге улуг ужурлуг. чоннуң Бүгү-эвилел чизези январь айның 17-де эртенгиниң 8 шакта эгелээр болгаш январь 24-ке чедир үргүлчүлээр. Бо чуула кампанияны организастаарының болгаш эртиреринин дугайын январь 8-те Москвага совет болгаш даштыкы журналистерге кылган парлалга конференциязынга ССРЭ-ниң ТСУ-нуң начальниги Л. М. Володарский чугаалаан.

— Бо чизеге чизе — Улуг Октябрьның тиилелгезиниң соонда алдыгы чизе болур. Аңаа белеткел үезинде партия, совет, ажыл-агый болгаш хөй-ниити организациялары органнастыг болгаш методологтуг улуг ажылдарны кылган. Чизе чорударынга дузалаар комиссияларны тургускан болгаш олар идепкейлиг ажылдап турар. Чизени чорударынга 900 муң хире кижи — ажылчыннар, колхозчулар, сургуулдар болгаш албан-хаакчылар киржир. Чизе бижиир саазыннарны болгаш өске-даа эргежок чугула материалдарны чурттуң бүгү районнарынче чорудкан. Келген медээлерни ажылдап кылыры-биле дүрген ажылдаар электроннуг санаалга машиналарын ажыглаар, 29 кезек черде санаалга төптерин тургускан, оларның ажылын ССРЭ-ниң Төп санаалга төвү таарыштырып турар.

(СЭТА-ның корр.).

БУЗУЛБАС ЧАҢГЫС ЭП

КЫЗЫЛДЫҢ № 651 КӨДЭЭ СОҢГУЛДА ОКРУГУ

Дүүн Кызыл районнуң «Тииледе» совхозунуң Культура бажыңынга коллективтиң ажыл-ишчилериниң соңгулда мурнунуң хуралы болуп эрткен.

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Национальностар Совединге депутаттарның кандидаттарын деңшидер талазы-биле соңгулда мурнунуң бо хуралынга СЭКП Кызыл райкомунуң бирги секретары К. И. Шулуу чуве чугаалаан. Беш чылдың эрткен [illegible] планныг онаалдазын районнуң ажыл-ишчилериниң канчаар боттандырганын база келир үеде сорулгаларның болгаш соңгулдага белеткел ажылының дугайын ол чугаалаан.

Хуралга санал бергеннер: совхоз директору Д. М. Моңгуш, механизатор К. К. Ооржак, малчын Б. Б. Ондар, ажылчын кооперациязының даргазы А. К. Оюн болгаш оон-даа өскелер ССРЭ-ниң Дээди Совединиң депутаттарының кандидаттарынга СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, СЭКП ТК-ның чанында Партийжи контроль комитединиң даргазы Арвид Янович Пельшени болгаш «Тииледе» совхозтуң механизатору Доржу Саалевич Дандарны деңшидер деп саналдааннар.

Боттарының кады ажылдап, чурттап турар механизаторунуң күрүне эрге-чагыргазының дээди органының депутадынга кандидадынга деңшиттирип турарынга тииледежиптер онза чоргаарланган.

Д. С. Дандар 1950 чылда Бай-Тайга районундан комсомолчу путёвка-биле кур-чер шиңгээдип алыр шимчээшкинге киржип мында келген. Оон бээр ол бо черниң мурнакчы механизаторларының бирээзинге саналып турар. Ол — Күш-ажылчы Алдар орденниң ийи чергезиниң эдилекчизи.

Хуралдың киржикчилери Кызылдың № 651 көдээ соңгулда округундан ССРЭ-ниң Дээди Совединиң депутаттарының кандидаттарынга Арвид Янович Пельшени болгаш Доржу Саалевич Дандарны деңшидер деп доктааалды бир үн-биле хүлээп алган.

• • •

Тожу районнуң «Тоора-Хем» совхозунуң төвүнге болуп эрткен хуралды көдээ Совет күүскомунуң даргазы А. Ш. Амбаржы ажыткаш, СЭКП райкомунуң секретары А. Ш. Ширапка сөс берген.

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң [illegible] дугайын чугаалавышаан, районнуң ажылчы чоннарының онгу беш чылдың планныг онаалдаларын кандыг янзылыг күүседип турарынга ол доктааган. Эки ажылдап турар бүдүрүлге коллективтери районда эвээш эвес. Кооперациялыг аңнаар-тывыш ажыл-агыйының аңчылары өлүк тывыжының беш чыл планын күүседиишкен. Район эрткен чылын сүт, дүк бүдүрериниң планнарын ажыр күүсеткен.

Совхоз директору В. Б. Купгаа болуунуң саналынга:

— Кызылдың № 651 көдээ соңгулда округундан ССРЭ-ниң Дээди Совединиң депутадының кандидадынга СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, СЭКП ТК-ның чанында Партийжи контроль комитединиң даргазы Арвид Янович Пельшени деңшидерин саналдадым — деп чугаалаан.

Сүт-бараан фермазының эргелекчизи У. Д. Бараан совет кижилериниң дугайында доктаамал сагыш салыышкынны дээш Коммунистиг партияга, Совет чазакка өөрүп четтиргенин илергейлевишаан:

— ССРЭ-ниң Дээди Совединиң депутадының кандидадынга Тываның мурнакчы механизаторларының бирээзи Доржу Саалевич Дандарны деңшидерин саналдап тур мен — деп чугаалаан.

Хурал ССРЭ-ниң Дээди Совединиң депутаттарының кандидаттарынга Арвид Янович Пельшени, Доржу Саалевич Дандарны деңшидер деп доктааалды хүлээп алган.

Дүүн Кызыл районнуң «Шамбалыг» совхозунуң ажылчыннарының болгаш инженер-техниктиг ажылдакчыларының соңгулда мурнунуң хуралы болуп эрткен.

Хуралдың киржикчилери Кызылдың № 651 соңгулда округунуң талазы-биле ССРЭ-ниң Дээди Совединиң депутаттарының кандидаттарынга СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, СЭКП ТК-ның чанында Партийжи контроль комитединиң даргазы Арвид Янович Пельшени болгаш «Тииледе» совхозтуң механизатору Доржу Саалевич Дандарны деңшидер деп доктааалды [illegible] алган.

КЫЗЫЛДЫҢ № 646 ЧӨӨН ТАЛАКЫ СОҢГУЛДА ОКРУГУ

Тываның «Хүндүлелдиң Демдээ» орденниг геология-шинчилел экспедициязының коллективи ССРЭ-ниң Дээди Совединиң депутадынга кандидатты деңшидери-биле дүүн чыглып келген. Коллективтиң хуралын профэвилел комитединиң даргазы А. С. Хрипунов ажыткаш, СЭКП-ниң Кызыл хоорнкомунуң бирги секретары А. И. Пожидаевке сөс берген. ССРЭ-ниң Дээди Совединиң депутадынга кандидаттарны деңшидери күш-ажылчы коллективтерде бедик көдүрлүүшкүннүг эртип турарын ол чугаалаан.

Экспедицияның кол геологу А. А. Подкаменный сөс алган. Оңгу беш чылдың эрткен үш чылдарында экспедицияның [illegible]

— Соңгулдалар Ленинниң [illegible] бөлүк-даа кылдыр эртип турар. ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Национальностар Совединге депутаттың [illegible] Кызылдың № 646 чөөн талакы соңгулда округундан СЭКП Төп Комитединиң кежигүнүнге кандидат, Ленинчи шаңналдың лауреады, ССРЭ-ниң геология министри Евгений Александрович Козловскийни деңшидерин саналдадым — деп, кол геолог чугаалаан.

Е. А. Козловский орумнекчи улуг мастерден министрге чедир. инженерден техника эртемнериниң докторунга чедир амыдыралдың оруун эртип, ажылдап келген. Чурттуң чөөн чүгүнде холаның байлак курлавырларын шинчилеп тыварынга Е. А. Козловскийниң киириштириин улуг-хуузу эвээш эвес. Ол [illegible] Ленинчи шаңнал [illegible] Коммунистиг партия, Совет чазак [illegible] «Хүндүлелдиң Демдээ» орденнер-биле шаңнаан.

Лабораторияның геофизиги [illegible]

заның слесары В. Т. Зайченко, экспедицияның начальниги И. И. Корж олар боттарының саналынга Е. А. Козловскийниң депутаттың кандидадынга деңшиткенин ньян-биле деткээн.

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Национальностар Совединге депутаттың кандидадынга Кызылдың № 646 чөөн талакы соңгулда округундан Евгений Александрович Козловскийни деңшидер деп доктааалды хурал бир үн-биле хүлээп алган.

• • •

Дүүн республиканың мурнакчы бүдүрүлгелери — «Бий-Хемниң» хемур-таш разрезиниң, Тываның электрон четкилериниң коллективтериниң [illegible] хуралдары болуп эрткен. Бо хуралдарда Кызылдың № 646 чөөн талакы соңгулда округундан ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Национальностар Совединге депутаттың кандидадынга ССРЭ-ниң геология министри Евгений Александровоич Козловскийни деңшидер дугайында доктааалды [illegible] хүлээп алган.

ПАРТИЯНЫҢ XVII ОБЛАСТЬ КОНФЕРЕНЦИЯЗЫНДАН СОҢГУТТУРГАН СЭКП ТЫВА ОБКОМУНУҢ СОСТАВЫ

СЭКП-НИҢ ОБЛАСТЬ КОМИТЕДИНИҢ КЕЖИГҮННЕРИ

Абрамов М. Е.	Кара-оол А. С.	Ооржак Д. К.
Акулова В. М.	Кара-Сал Б. Б.	Орус-оол С. К.
Аранчын Ю. Л.	Кара-Сал В. Б.	Остапец И. А.
Бакулин В. А.	Карпов И. М.	Оюн Ш. Ш.
Билчей Р. Х.	Катков Ю. С.	Пожидаев А. И.
Биче О. Б.	Котелевский М. В.	Ромашов А. А.
Боон С. Б.	Красный С. Х.	Саая Д. С.
Бойду Н. С.	Кувшинов А. Г.	Санаа С. Т.
Буяңды С. К.	Куулар Ш. П.	Салчак М. С.
Ванжа А. И.	Куулар Ш. Д.	Серяков В. Е.
Гольцов В. А.	Куулар К. Б.	Суров В. П.
Даваа Д. Д.	Лавриненко И. Г.	Тиннмей Д. Л.
Дамба-Хуурак П. Т.	Леньшин А. И.	Турбасова А. Г.
Данзын-оол Д. С.	Маады К. С.	Тюлюш Д. Ш.
Добромыслов В. Б.	Маслов В. Л.	Ухов В. А.
Долгополов Г. Н.	Маспык-оол К. А.	Федоров Н. П.
Долгар Б. С.	Мендуме М. К.	Хомушку М. С.
Доруноол В. Д.	Монгуш Д. С.	Чакар С. С.
Дубинина В. Е.	Монгуш А. Ч.	Чубик В. Г.
Дунаевский В. В.	Налетов Ю. Г.	Шагдыр-оол О. Н-С.
Евтешин В. М.	Норбу Т. Ч.	Шаравии В. С.
Ельшова А. И.	Ондар Ч-Д. Б.	Шалык З. И.
Заркевич Г. А.	Ондар Д. Б.	Шириндей Н. Д.
Зюзин Ю. Н.	Ооржак Д. К-Х.	Ширшин Г. Ч.
Иргит Г. С-М.	Ооржак Д-Н. Ч.	Шойгу К. С.
Ишунин Н. Ф.	Ооржак Ч. Х.	Шулуу К. Н.
Канзай А. К.		Шыырап М. К.
Карамышев А. Н.		

СЭКП-НИҢ ОБЛАСТЬ КОМИТЕДИНИҢ КЕЖИГҮННЕРИНГЕ КАНДИДАТТАР

Базыр А. С.	Корж И. И.	Плотников В. М.
Болдук Т. Б.	Лойгу О. Ш.	Санаажык О. Х.
Жестовский В. В.	Монгуш К. С-Б.	Сизых Н. В.
Кара-Сал М. Д.	Ооржак Ш. Д.	Ховалыг Д. С.
Кеней К-К. Б.	Парунин В. А.	Шубник Г. М.
Конгар Н. С.		Эрелчин И. Е.

ПАРТИЯНЫҢ ОБЛАСТЬ ОРГАНИЗАЦИЯЗЫНЫҢ РЕВИЗИЯ КОМИССИЯЗЫНЫҢ СОСТАВЫ

Балдан О-С. К.	Колетников Ю. И.	Свинцов Б. П.
Балчирбай К. С-Б.	Кунгаа Б. В.	Седей Б. С.
Будегечиев Б. К.	Лопсан Ю. Д.	Хертек К-К. С.
Егорова В. И.	Мешкорудников С. М.	Хертек Х. Д.
		Шоев Н. Н.

Х о й д а н - н а — х у р а г а н д э э ш

БАШТАЙГЫ «ДҮЖҮТ»

Чадаана хоорайдан үнгеш, Кызылче углаан чазаглыг оруктап хап олурган, 15 хире-ле километр эрткеш, солагай талазынче эттеш чорупп олурарывыска даг иштинде кыштаг көстүп келир. Ол болза «Октябрь 30 чылы» совхозтуң мурнакчы малчыннарының бирээзи Аяк-Хээ Ондарның кыштаа-дыр. Ыракта-ла эскергеннеп, ноодан хойларга шуглаткан бичии-бичии даглардың карааңнадырында одарлап, чоорту чылып бар чор.

Биске удур Аяк-Хээ Ондар аъдын чедип алган, машинадан дүжеривиске-ле утуушттур келди. Оорга́зында чүктээн анчээ курут эвес болду.

— Бо хүннүң «дүжүдү» база бар — деп малчын өөрүшкүлүг хүлүмзүрдү.

— Хойларыңар оолдап эгелээн ышкажыл, Аяк-Хээ Дамдынович!

— Башкылыы мындаа-ла оолдап эгелээн. Январь айда төрүтүр тулуктаар мал бо. Амдыгаазтан эгелеп чаңгыызында хоратпайн чаш малды доруктуруп тур бис. Тулуктен төрүүр үезинде база ажырбас боор бис. Белеткелиивис бүгү тала-биле эки-ле чүве болгай.

— Кыштаанарның чаңының оът-сигени кандыгыл?

— Бо черлер чайын черле алгаг чаашкыннаг болган, ынчалгаш үнген сиген-дир. Чер оъдун камныг ажыглаарын болдап турар бис.

— Дузалакчыңар кымнар [illegible]?

— Дузалакчы надарчывыс Чортаар-оол Ооржак ажылынга кончуг кылымак, эрес, тура-соруктуг кижи.

Хойларны хайгаарап, чугаалажып олурувуста, торгур одарлаан малдың башкылыы [illegible]. Оларны аалдан хурагалыг хойлар баштанкан.

1978 чылда Чөөн-Хемчик районнуң хойжулар ортузунга социалистиг чарыштың чаа хевири болур Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры Лопсанчап аттыг конкурс чарлаттынган турган. Аяк-Хээлер төрүүр 100 хойдан 132 хураганы онча-менди доруктуруп, бир хойдан-на ортумаа-биле 2,6 килограмм дүктү кыргып алган, ол бедик шаңналдың эдилекчизи болганнар. Өгүнүң херээжен эш Хеймерек Бадыевна чаа төрээн хураганнарны доруктуруп өстүрериниң талазы-биле бедик мергежилдиг кижи. Оларның кайызы-даа [illegible] Хеймерек Күш-ажылчы Алдар орденниң III чергезин, а Аяк-Хээ «Хүндүлелдиң Демдээ» орден-биле шаңнаткан.

Бо малчын өг-бүле оңгу беш чылдың баштайгы чылын-[illegible]

В. ЧАДАМБА.

ЧУРУКТАРДА: Аяк-Хээ чаа төрүттүнген хураганы көрүп турар; малчының одарда хою.

КҮШТҮ МӨӨҢНЭЭН

«Мурнакчы» совхозтуң Чаңгыс-Терекке № 1 хойжу бригадазының кодааннарында чаа чылдың эгезинден бээр хойлар оолдап эгелээн. Ажыл-агыйда дуржулгалыг малчыннарның [illegible] Седен-Дамбаа Ооржактың база Пугачев Салчактың, Серен-оол Хертектиң кодааннарында болгаш [illegible] малчыннарда хой массалыы-биле төрүп турар. Хураганнар онча-менди доруттуп турар.

Амгы үеде совхозтуң дирекциязы, паркому, ажылчын комитеди, көдээ Совет болгаш комсомол комитеди малдың чаш төлүн менди камгалап алырынче бүгү күштү мөөңнээн. Тус-тус кодааннарже 22 сакманчыны хуваай үлээн.

Төрүүр хой тургускан кыштагларже мал чемнерин бүрүн сөөртүп чедирген.

А. КАНЧЫЫР.

Бай-Тайга район.

САКМАНЧЫЛАРНЫҢ АЖААЛДАЗЫНДА

«Ак-Туруг» совхозтуң Кызыл-Даг салбырында № 2 хойжу бригадада бо хүннерге чедир 785 хой оолдааткан. Төрээн хойларның хураганнары онча-менди алдынтон болгаш сакманчыларның ажаалда хайгаарылында киргени. Хойларга, хураганнарга бээр сиген, саван тус-тус кодааннарда четче бар. Малчыннар, сакманчылар малдың чаш төлүн [illegible]

[illegible]

М. ЛАМА.

Улуг-Хем район.

САЛДЫНГАН СОРУЛГАЛАРНЫ АМЫДЫРАЛГА БОТТАНДЫРАР

(Уланчызы. Эгези 1-ги арынла).

Оон-биле кады үстүкү чамдык албан организациялар, ведомстволар боттарының чагырглазында бүдүрүлгелерни тодарган, шалыпкын удуртпас, четпестерни чайладырынга боттут дузa көргүспес фактылар бар. Оларга Красноярск көл тудугнуң бүдүрүлге эргелелдерин хамаарыштырып болур. «Тудуг кезектери» комбинатта байдалды чогум-на ол албан чери сайгарып көөр ужурлуг турбуже, херек кырында ону дериг-херекселдер база материалдар-биле хандыр, специалист кадрларны [illegible]

чугула кичээнгейни салза чогуур. «Тыва тудуг материалдары» каттыжыышкынның, одалга болгаш аъш-чем үлетпүрүнүң эргелелдери мээң, чамдык [illegible] чуве деп сыладлааш, олап толевилелин кылып турар. Ол [illegible] хемчээлиниң хой [illegible] ве шилчитер, ынчангаш чыл соолунде планны эде көрүп оралдажыр шын эвес практика бар.

Чаа бүдүрүлгени тудуп эгелээри-биле кады чурттаалганың база социал культура амыдыралдың объектилериниң комплекстерин деңге тудуп кылбайн турар. Чогум-на ол чылдагааннардан «Тудуг кезектери» комбинаты, «Тывакоммунхоз» демир-бетон кылыглар заводу, Элегес Аксының заводу амытынга чедир [illegible]. Республиканың Кураланы ол айтырыгларны илеп кейлиг сайгарып көөр күзенчиг.

Хоорайның коммунистери болгаш бүгү ажылчы чоныры СЭКП ТК-ның ноябрь (1978 ч.) Пленумунуң шиитпирлерин [illegible]

[illegible] дин бедиткен. 1981 кииже экономиктиг [illegible] туттунган.

Эртем-техниктиг сайзыралдың [illegible] ларның шудургу ажылы бүдүрүлгениң ажыктыг бедидеринге болгаш ажылдың шынарын экииделеринге улуг идигни берип турар. Эрткен чылын чогаадыкчы болгаш чаартыкчы саналдарны бүдүрүлгеге нептередкенинден оон экономиктиг ажыы — 170 муң рубль болган. Ынчаар специалистер болгаш мастерлер чеңгелдериниң ажылы [illegible]

Комбинаттың парткому, партия эге организациялары камгалгалыг болгаш хынагалыг болурунун айтырыгларын-не улуг кичээнгейни салып келген. Чегле гидрометаллургия пегинде эрткен чылын 300 муң рубльдиң материалдарын [illegible]

Бистиң Хову-Аксы суурга

чурттаалганың болгаш социал культура амыдыралдың тудугла [illegible] тударын кылдыр ам-даа нетептинип турар. Оларның чамдыктарының дугайында партияның болгаш чазактың хоочааларында айтып каан турда-ла, чамдык улуг-улуг тудуг организациялары ону бот-боттарынче чая кагжып, саадап турар. Бо [illegible] СЭКП обкому база Тыва АССР-ның Министрлер Чөвүлели чогуур дузаны көргүзерин диләп турар бис.

Оон аңгыда геология-шинчилел ажылының талазы-биле чедир өөренип көөр чүүлдер база Терлиг-Хаяда мөңгүн-суунуң бүдүрүлгезинге [illegible] ыглар хой.

[illegible] ону чайладыр талазы-биле хемчеглерни ап турар бис.

Чөөн-Хемчикте «Октябрь 30 чылы» совхозтуң хойжузу Х. Б. КУУЛАР:

— СЭКП-ның XXV съездиниң болгаш Төп Комитеттиң оон дараазында Пленумнарының шиитпирлерин [illegible]

[illegible] элээн үе эрткен. Бо үениң [illegible]

болгаш ноябрь (1978 ч.) Пленумнарының шиитпирлерин, аңаа СЭКП ТК-ның Чиндиң секретары, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы эш Л. И. Брежневтиң чугаалары тунчелдерин болгаш ажылчыннарының коммунистер, бүгү совет улус бүрүнү [illegible] ы программазы кылыр хүлүг [illegible]

№ 1 АТБ-ның коллективи 1978 чылдың күрүне планын болгаш социалистиг хүлээлгелерин чедиишкинниг күүсеткен. Планнан ажыр 57 муң тонна улус ажыл-агый чүъктерин сөөртүкен болгаш 200 муң ажыг тонна километрин ажылдап кылган. Бо бүгү дээрге автобудурулгениң партия организациязының профэвилел комитединиң база [illegible] шилилир, тааржыштыр туру [illegible] муң быжыглаар, камгалга чурумун күштелдирер талазы-биле хүн бүрүдеги организакчы болгаш кижизидикчи ажылының түңнели болур-дур.

[illegible] авангардында коммунистер чоруп турарлар. Эштер Ю. Н. [illegible], Д. Ф. Бабушкин, М. Ф. [illegible]

1979 чылдың бүдүрүлге планнарын болгаш социалистиг хүлээлгелерин күүседир дээш [illegible] аастаар талазы-биле болуунуң ажылдап эде тургузуп турар. [illegible] арткылдан, аңаа тодаргай хүлээлгелер алдынган. Амгы үеде ажылчын бүрүзүнүң хуузунда хүлээлге алыры дооступ турар. [illegible] бис!» деп лозуңнуң адаа-биле чарыш чоруп турар.

[illegible] болгаш бүгү коллективтиң ажылында четпестер база бар. Автомобильдерни шугумче үндүрери сээлгү каш чылдар дургузунда ам-даа кулу [illegible]. Кадрларның үвер-кирер чоруу. [illegible] муң үрер таварылгалар амдаа бар. Партия организациязы бо ажылче сагыш салыр апаар.

Ам бистиң чурттуувуста ССРЭ-ниң Дээди Совединге соңгуулдалар чорударынга белеткелдер калбаргап. № 1 АТБ-ның коллективи ук болуушкунга уткуштур чоруп ора, бо чылдың [illegible]

терниң, удуртукчуларының боттарының [illegible] лерге дүүшпейн турар. Бо айтырыгже партия организацияларының ажылын угландырар ап аар бис.

Бистиң самдык бригада партия организацияларынга кижилер-биле ажылды эки тургусканы демдеглеп болур. «Кызыл тук» совхозта мал че-

ми белеткээриниң бригадазы эрткен чылын социалистиг чарышка тиилекчи болгаш, бедин шаңналга төлептиг болган. Чер-черде партия организациялары [illegible] биле түс-түңта ажылды чогумчалыг [illegible]

Мөңгүн-Тайга районнуң «Малчын» совхозунда хойжу бригаданың бригадири А. С. КАРА-ООЛ:

— СЭКП ТК-ның ноябрь (1978 ч.) Пленумунуң шиитпирлерин амыдыралга боттандырар дээш совхозтуң ажыл-ишчилери бедик көдүрлүүшкүннүг ажылдап турарлар. Сээлгү чылдарда совхозтуң экономиказы [illegible] культурада, амыдыралда чаарттылгалар бар. Партия организациялары чон ортузунга [illegible]

[illegible] турар бис.

Тываның автотранспорт эргелелиниң начальниги В. А. НАРУНИН:

— Республиканга транспорт [illegible]

Довурактың бүдүрүлгелери [illegible]

Республиканда чүък сөөртүлгезу хемчээли чылдың-на 10 хуу ажыг өзүп турар. [illegible]

[illegible] СЭКП обкомунуң бирги секретары Г. Ч. Ширшин [illegible] четпестерин шын шүгүмчүлээш, ону эде боттут хемчеглерин алыр бис.

[illegible] чылдың планнын [illegible] социалистиг чарышка [illegible] чылдың үш чылының долгазы 810 чолааны, сентегин дөрт чылдыны — 210 чолааны, сентегин күүсеткен, а 65 чолааны болгаш сентегин хүүда беш чылдың оваалдарын доозупкан.

Транспорт эргелели 1978 чылдың күрүне планын чүък сөөртүлгезинде күүседип [illegible] чедир күүсеткениниң чылдагааны — организастыг [illegible]

СЭКП Барыын-Хемчик районунуң бирги секретары Ш. Н. КУУЛАР:

— Партияның XVI область конференциязындан бээр бистиң [illegible]

[illegible]

Тыва АССР-ниң көдээ ажыл-агый министри И. Г. ЛАВРИНЕНКО:

— Өттүр беш чылдың эрткен үш чылдарында [illegible]

[illegible]

СЭКП Кызыл районунуң бирги секретары К. П. ШУЛУУ:

— Кызыл районнуң партия организациязы бодунуң организаклыг болгаш политиктиг ажылын онгу беш чылдың даалгаларын чедиишкинниг күүседиринге коммунистерниң болгаш бүгү-ле ажылчы чоннарының күжүн мөөңнээринче угландырып келген болгаш чамдык чогумчалыг түңнелдерни чедип алган. Совхозтар эъттиң, сүттүң күрүнеге садар талазы-биле планын эрткен чылын ажыр күүсеткен болгаш оларның шынарын экижидип турган. Район ниитизи-биле үш чылдарда пландан ажыр 4244 центнер эътти база 858 центнер сүттү садкан.

Мал семиртир «Сукпак» совхозтуң [illegible]

остүрериниң талазы-биле район беш чылдың планындан хожудап турар. Үстүнде четпестерни чайладыр талазы-биле тодаргай хемчеглерни СЭКП райкому, оон бюрозу ап турар. 1979—1980 чылдарда районнуң совхозтарының планнарын болгаш социалистиг хүлээлгелерин күүседирин хандырар ужурлуг тодаргай хемчеглерни ажыдан кылгаш, бадылаан.

Маңаа хамыктың мурнунда ажыл-агый болгаш культура тургузуушкунунга партийжи удуртулганы күштелдирер, күүседилгениң хыналдазын база контролюн күштелдирер, дааңдырган ажыл-херек дээш кадрларның харысаалгазын бедидер апаар.

СЭКП райкомунуң бюрозу хуралдарының саны бар-ла шаа-биле кызырып турган. [illegible]

[illegible] ажылдарны чорудуп эгелээн бис. Тарып бооза дылгаже кичээнгей салыр. Кадрларны өөредип турар, ынчалза-даа ам-даа четпес.

Мал бажын өстүрериниң талазы-биле бо беш чылдың төнчүзүнде шээр малды 50—56 хуу, инекти 40—45 хуу чедирери көрдүнген.

«Саян», «Революцияның чалбыышы», СЭКП-ның XXV съездинден аттыг совхозтарга бо

[illegible] «Ак-Чыраа» совхозтап ам тыда мал чеми белеткээр түскай ийи совхозту тургузары көрдүнген. Оларны Чөөн-Хемчиктиң Карл Маркс аттыг совхозунга база Кызыл районнуң Бина-Кожага организастаарын бодап турар.

1979 чылдың планнын оваалдарын болгаш социалистиг хүлээлгелерин доозур болгаш ажыр күүседир дээш көдээниң ажыл-ишчилери бүгү күжүн садып ажылдаарлар.

Тываның В. И. Ленин аттыг даг-дүгү комбинадында экскаватор машиназы А. А. ЧАКИРОВ:

— Партияның область организациязының чоруткан ажылының дугайында ханы аналитиг илеткелди дыңнадывыс. СЭКП-ның XXV съездиниң болгаш ТК-ның оон соонда Пленумнарының шиитпирлерин амыдыралга боттандырар дээш улуг ажыл-херектерни [illegible]

бригадавыстың кежигүннери шуптузу өөренип турарлар. Социалистиг чарышты организастаан. Бистиң бригада беш чылды 4,5 чылда күүседир сорулганы салып алган ажылдап турар. Чедир ажылгаттыг-маны турар куржывырзар ам-даа бар. Ону доозу [illegible]

[illegible]

№ 4, 8, 10 экскаваторжуларның бригадалары эрткен чылын ажылдааннар. Хоочуннар [illegible] беріп турар. Бистиң [illegible]

Капитал тудугнуң темпизин мурнуку чылдарга деңнээрге аажок дүргедеткен бис. Эрткен үш чылда 6800 хой кирер 21 чаа кажааны, малчыннарга 16 чурттаалга бажыңны, ийи кызыл-булуңну болгаш өске-даа объектилерни ажыглалда кииргени.

Көдээ ажыл-агыйның, ылаңгыя мал ажылын сайзырадыры СЭКП-ның XXV съездиниң, партияның июль (1978 чыл) Пленумунуң шиитпирлеринде айыткан. Ону амыдыралга боттандырар чамдык хемчеглер алдынып турар. Совхозтуң шээр мал бригадаларының кодааннарының бирээзинге-ле 500—600 баш турар кылдыр улгаттырган. Ол чорук хой ажылынга хандырылганы экижидер арганы берип турар. Бо ажылдың [illegible]

[illegible] деп черде, муң га хире тарылга [illegible] бар. Аңаа сугар [illegible] биле суур тудар [illegible] ганизацияларынга үш чыл мурнунда тургускан бис. [illegible]

Совхозтуң дирекциязы, парткому, хой-ниити организациялары ниитизиниң малын кыштаг хүр ажырар дээш бүгү-ле хемчеглерни ап турар. Тере-Хөлде кыштаглары белеткелин, оон сөөртүлгезин организастаан. —

Партияның XVII область конференциязының шиитпирлерин амыдыралга боттандырар, онгу беш чылдың [illegible] даалгаларын доозур болгаш ажыр күүседир дээш совхозтуң ажыл-ишчилери [illegible] ажылдаарлар [illegible]

«Тыва кобальт» комбинадының директору Ю. И. БОЛЕТНИКОВ:

— Комбинаттың коммунистери болгаш ажыл-ишчилери [illegible] СЭКП ТК-ның ноябрь (1978 чыл) Пленумунуң [illegible]

Эрткен үш чылдарда комбинат [illegible]

Комбинаттың [illegible] нүүлдезиниң, ажылчыннарның ажылдарынга болгаш чурттаалгазы [illegible] рымчалыг байдалды тургузарының талазы-биле бисте улуг [illegible] 140 чурттаалга бажыңнын, 140 уруглар турар ясли-сад бар. [illegible] 177 кижи чаа мерзежилдер чедип алган, 220 кижи мергежилдерин [illegible]

[illegible] тутар [illegible]

[illegible] турар бис.

Районда көрээлиг тудуг борган садыг организациялары эрткен чылын планы күүсетпээн.

[illegible]

Устуку органнарга янзы-бүрү [illegible]

Районнуң партия организациязы бодун эртпейн турар [illegible] область конференциязынга отчёт илеткелде [illegible] четпестерни [illegible] чогуур хемчеглерни алыр болгаш партия биле чазактың салган сорулгаларын күүседир дээш [illegible]

№ 1 АТБ-ның чолаачызы, РСФСР-ниң Дээди Совединиң депутады А. И. ГАЛАЙКО:

— Бистиң Тервон турар [illegible]

[illegible] ның база бар болуун [illegible] гурукче [illegible] ССРЭ-ниң Конституциязының [illegible] совет улус сорук кииндирип-биле боттандырып турар [illegible] ажылында лениндиг партия [illegible]

[illegible]

СЭКП ТК-ның июль (1978 ч.)

СЭКП Өвүр районунуң бирги секретары Ч. Х. ООРЖАК:

— Партияның XXV съездинин эрткендей бээр үш чыл боол турар. Эрткен чылдарда областың партия организациязының ажылының дугайында өзмет илеткелдеп дыңнадывыс. [illegible]

[illegible] ларын күүседир дээш шудургу ажылдап турарлар. Чоннуң амыдыралы хөлчок бедээн. Районда 70 ажыг мурнакчылар. Ийи коллектив, чеди бригада үш чыл планын ССРЭ-ниң чаа Конституциязының бир чылында-ла күүседипкеннер. Районнуң совхозтары эът, дүк садарының планнарын күүсетпээн. Даандырган ажыл-херек дээш чамдык коммунис-

Өвүрнүң коммунистери болгаш ажылчы чоннары партияның область организациязының удуртулгазы-биле онгу беш чылдың планнын оваалда-

[illegible] рун кылырылган. Ынчалза-даа бистиң ажылывыста четпестер бар.

Бо чылын Дуржулга станциязының ишчилери чаа сорулгаларны салган. 1979 тонна элита үрезинни өстүрүп алыр, 350 тонна эътти, 1400 тонна сүттү, 100 тонна дүкүү бүдүрери көрдүнген.

Бо сорулгаларны чедиишкиннинг күүседиири-биле парткомнуң, администрацияның, хой-ниити организациялары социалистиг чарышты дөмүттиг организастап турар. [illegible] техниканы болгаш [illegible] Чаагаи дуржулга өстүрери-биле 10 муң тонна органиктиг чемишчилгелерин шөлдерде төккен бис, чажын 1600 тонна минералдыг чемишкин дилгелди тогер. Шкалы [illegible]

Көдээ ажыл-агый дуржулга станциязының механизатору И. П. ОГЛЕЗНЕВ:

Көдээ ажыл-агый дуржулга станциязының ажыл-ишчилери СЭКП-ның XXV съездиниң шиитпирлерин амыдыралга боттандырбышаан, [illegible] өзүм [illegible]

[illegible] үш чылында күрүнеге ажырар эътти — 106,5 хуу, сүттү — 111,6, дүктү — 100,7 хуу күүсеткен.

Беш чыл планының төптерин үш чылда күүседир [illegible] ССРЭ-ниң чаа Конституциязының [illegible] К-700 тракторга [illegible] чокка 6 ийи [illegible] ажылдап [illegible] ажылдап [illegible] 5 хуу [illegible]

Тываның дуржулга станциязының бүгү коллективизиниң, механизаторлары, специалистери [illegible] партия [illegible] СЭКП-ның Тыва обкому, партия [illegible]

(Уланчызы 3-кү арында).

САЛДЫНГАН СОРУЛГАЛАРНЫ АМЫДЫРАЛГА БОТТАНДЫРАР

(Төнчүзү. Эгези 1-ги, 2-ги арыннарда).

СЭКП Төө-Хем райкомунуң бирги секретары Н. Т. ДАМБА-ХУУРАК:

— СЭКП Төп Комитетиниң ноябрь (1978 чыл) [illegible] ... Тээ-Хем районунуң коммунистери [illegible] ... Ол түгүлa партийжи документтер [illegible] ... [illegible]

Мал ажылын специализастаар болгаш концентрастаар [illegible] ... «Совет Тыва» совхозта ажыл-агыйлар 500 хире бугажыктарны семиртип турар. О. Шыраага [illegible]

Мал болгаш тое ажылында [illegible] ... Ол ышкаш өске-даа бо адырны хөгжүдеринче угланган ажылдарны четпес чорудуп турар. [illegible]

Тудуг ажылы дыка өөжүм темпилиг чорбп турар. [illegible] ... материалдар [illegible] тайылбырлаар апаар.

Районнуң партия организациязы партийлиг хуралдарның [illegible] ...

СЭКП райкому [illegible] ... улуг сагышты салып турар. Ылангыя ноо кичээнгейни чедир шиитпирлеттинмээн айтырыгларже угландырган. [illegible] ... ооң уламындан районда эът садары дыка кызырылган, ону өстүрер хемчеглерни ап турар бис.

Районнуң партия, совет органнары [illegible] ... ажырар, ооң чаш төлүн мендии камгалап алырынче угландырган. [illegible] ... ап турар.

Төө-Хемниң коммунистери бүгү ажылчы чону онгу беш чылдың [illegible] ... рын күүседир дээш бүгү-ле күжүн үндүрүп, шалыпчы ажылдаарын бүзүредип тур мен.

«Шагонартажстрой» трестиң эргелекчизи Б. В. ГЛАЗКОВ:

—Трест чыл эгезинден бээр планда көрдүнген капитал салыышкынның 51,3 хуузун шиңгээдип алган. Багай ажылдың кол чылдагааннары —күш-ажылдың организациязының [illegible] ... бүдүрүлге ажылдарынга инженерлиг белеткелдиң, чогуур технологияның чогу, ажылчыннарның болгаш инженер-техниктиг [illegible] чыларының мергежилиниң чавызындан ажылдың шынары багай болганындан эле кылыр чоруктар хөй болуп турар.

Ооң-биле кады трестиң ажылынга багай салдар чедирип турар боттуг чылдагааннарның [illegible] ... ваан барып болбас. Чаа тургустунган трестиң баазазы чок, [illegible] ... тудугжуларның коллективин көвүдедири берге, чүгле «Чаа Шагаан Арыгның тургузугнын кылырынга белин амгы үеде 300 ажыг кижи четпес.

Трестиң удуртулгазы болгаш партия организациязы тудугжу кадрларны көвүдедир болгаш быжыглаар талазы-биле ажылды кошкак чо-рудуп турар. Ооң-биле чергелештир Бүгү-эвилелдиң шалыпчы тудуунче республиканың районнарындан 135 комсомолчуну, шеригден халаткан 200 кижини чорудар дугайында ВЛКСМ обкомунуң болгаш чогуур органнарның [illegible]

Тудугжуларның, транспортчуларның, механизаторларның, кериглиг ажылдаар органнарның [illegible] ... терин тургузуп алыры белен эвес сорулга. Оларга 500 ажыг специалист-ажылчыннар, 100 ажыг инженер-техниктиг ажылдакчылар негеттинер. Тудугжулар коллективтерин [illegible] болган быжыглаарынга чүгле механизмнер, транспорт, хандырылга эвес, харын бирги ээлчегде чурттаар черлери, уруглар садтары, коммунал хандырылгазы, оон ыңай ажылдаар черлерге ажылды организастаары болгаш кижилер-биле чогаадыкчы ажыл негеттинер.

Тудугжуларның [illegible] болган коммунистиг кижизидилгезинче улуг кичээнгей салдынган турар.

Саян-Шушенск ГЭС-тиң тудуу дүрген темпилер-биле чоруп турар. 1978 чылдың декабрь 19-та баштайгы агрегатты ажылдаткан. Ынчангаш тудугжулар бистер хожудап болбас ужурлуг бис.

Тожунуң кооперация аңныыр-тывыш ажыл-агый чериниң аңчызы Н. Х. ТУНДУМА:

— Тожунуң кооперация аңныыр-тывыш ажыл-агый чериниң аңчылары онгу беш чылдың [illegible] ... рын күүседир дээш эрестиг ажылдап келгениниң түңнелинде үш чылдың даалгазын хуусаа бетинде, 1978 чылдың ноябрь 25-те күүсеткен. Мурнакчыларның саны чыл келген тудум-на көвүдеп орар. Оларга эштер Викторов, Чепкасов, Козырев, Бедарев болгаш [illegible] ... он бирги беш чылдың үлүүн кылып кирипкеннер.

Мен бодум онгу беш чылдың даалгазын күүсеткеш, оон аңгыда үш муң ажыг рубльдиң өлүүн тыпкан мен. Ол барык-ла он бирги беш чылдың планынга кирип турар.

Районнуң чүгле кооперация аңныыр-тывыш ажыл-агый чери эки ажылдаап эвес, [illegible] ... Ырбанның ыяш белеткээр чери болгаш өске-даа коллективтер планын күүсеткен.

Кылдынган ажылдар-биле [illegible] ... барып болбас. Бойдус камгалалының айтырыынче кол [illegible] ... Аңныыр сеюнунуң уезинде ырак-чооктан келген кижилер районга хөй болур. Олар [illegible] ... кайы-хамаан чок узуткап турар. Тыпкан олчазын күрүнеге сатпас, боттары ажыглап хора чедиро бээр чоруктар таваржыр-дыр.

Кооперация аңныыр-тывыш ажыл-агый чери балык тывырының талазы-биле үш чыл планын күүсетпээн. Ооң чылдагааны балык курлавыры эвээжээн, ону өстүрер хемчеглерни алыры чугула болуп турар.

Бойдус камгалалын эккижилери-биле чамдык хоранчы [illegible] ... чок чер кезиирин эвээжедири негеттинип турар. Бойдус камгалалының инспекторларының, егерьлерниң ажылын экижидери чугула.

Тыва АССР-ниң чырыдыышкын министри Н. С. КОНГАР:

—Коммунистиг партия болгаш Совет чазак өзүп орар [illegible] ... мал сагыш салып турар. Бистиң республиканың школаларының [illegible] ... ры улус өөредилгезе ажылдакчылары партия, совет органнарның [illegible] СЭКП-ның XXV съездизиниң болгаш Төп Комитеттиң Совет чазактың улус өөредилгезиниң талазы-биле [illegible] ... күүседдезин чедип албышаан, ылангыя онгу беш чылдың үш [illegible] ... киннерни чедип алганнар. Өөредилгениң шинарынче [illegible] ... түңнелинде эртген чылын өөредилгениң деңнели 96.8 хуу болган. Ийи чылтыларның саны эвээжээн. Ол чыл иргүзүнда бирги классче өөренир кирген, ам онгу классты доосканнарның саны 8 хуу өскен. Амгы үеде республиканың школаларының 55 хуузу ортумак школалар болуп турар. Совет улустуң революция, дыштаныг [illegible] ... ажыл кескү черин ээлеп турар.

Моон-биле кады улус өөредилгези [illegible] ... СЭКП-ның XXV съездизиниң база Төп Комитеттиң ноябрь (1978 чыл) Пленумунуң негелделеринге ам-даа дүүшпейн турар. Бо дугайын отчеттуг илеткелде тодаргай аныткан-дыр, ону бүрүнү-биле хүлээп алыр апаар. Чамдык школалар болгаш улус өөредилге кылдистери бүгү-ниити ортумак өөредилге дугайында [illegible] ... өөредилгениң болгаш кижизидилгениң деңнелин бедидери [illegible] ... ажылга кижизиилдеринче, кедээ башкыларның чурттаар [illegible] ... кошкак кичээнгей салып турар.

Уруглардың идей-политиктиг [illegible] ... кижизидилгезин [illegible] ... индилелиг ажылдың кошкаанда, ада-ие, хөй-ниити-биле [illegible] ... дут харылзаазының сулаазында болуп турар.

Уругларны күш-ажылга өөредири—кол сорулга. А бо талазы-биле тускай эртемниг кадрлар бисте эвээш. Ынчангаш Кызылдың башкы институдунуң баазазынга дээди [illegible] ... кадрларны белеткээри чугула. Ол ышкаш улус чырыдыышкынның талазы-биле тудугларны ажыглалга кирип турарында улуг четпестер бар. Ону бир янзы саатарын көөр ужурлуг.

Улус өөредилгезиниң ажылдакчылары, башкылар партияның XXV съездизиниң шиитпирлерин болгаш школа дугайында партия, чазактың доктаалдарын амыдыралга күүседир дээш боттарының күжүн харамнанмастар.

Бай-Тайга районда «Бай-Тал» совхозтуң хойжузу К. С. КАРА-ООЛ:

— Бистер, малчыннар, Коммунистиг партияның [illegible] Совет чазактың ажытпы база [illegible] ... ну-биле чүүлдүгзүнүп турар бис. Ылангыя СЭКП ТК-ның ноябрь (1978 чыл) Пленумунуң материалдарын, аңаа эш Леонид Ильич Брежневтиң [illegible] ... вас. Мурнуувуста улуг, чаагай сорулгалар бар-дыр, ону боттандырарынга бисте [illegible] ... улуг-хуузун кижи наприксаар.

Мен совхозтуң өшкү бригадазында ажылдап турар мен. Ниити байдалывыс багай эвес. Бригадада партия ас организациязы бар. Эге организация коммунистерниң күжүн таарыштыр тургузуп, органы аксы болгаш масса политиктиг ажылды [illegible] ... кортуушкуннары эргээн [illegible] корүүзүглериваас багай эвес болду. Ол бисте өөрүнчүг, ону [illegible] ... мал чеми четчири-биле бар. Кол кичээнгейни [illegible] ... низастыг өттирериниче угланган.

Бистиң совхозта бир четпес чүве—малчыннарның ам-даа өглерде чурттавышааны, өглериниң дериг-херекселдери бола чегей. Ол ышкаш чугула [illegible] ... вые шоолут эвес. Бо бүгүнү кичээнгейге ап, өөрениң көрээ деп саваадыг мен.

ВЛКСМ Тыва обкомунуң бирги секретары Г. С-Д. ИРГИТ:

— СЭКП обкомунуң хүн бүрү удуртулгазының ачызында [illegible] ... аас болгаш идей талазы-биле [illegible] ... база улгаткан. Эге организация секретарьларының 32 хуузу база комсомолдуң штаттыг ажылдакчыларының барык шупту—коммунистер.

Амгы үеде «Ажылчы чоруктуң болгаш шыырынын [illegible] ... дективатерин 70 хуузу, [illegible] ... тиилге күүсеткен.

Капитал тудугну комсомол шефке алырын үргүлчүлээр. 400 ажыг аныяктар тудуг организацияларының [illegible] ... Чамдык тудуг организацияларының удуртукчулары [illegible] ... «Бичии чер», «Катап тургузуушкун», «Нүр чер» деп номнары улуг салдарын чедирип турар.

Амгы үеде [illegible] ... идей-политиктиг болгаш мөзү-шынар [illegible] ... күштелген. Бо ажылга эш Л. И. Брежневтиң [illegible] ... Бо райоңнарда [illegible] ... ының саны он четкен. Парторгтуктерни хойжу бригадаларда, фермаларда, хову бригадаларында тургускан бис. Чаа Чаңгызаштың № 1 хойжу бригадазының эки кортүзүг [illegible]

Кыс-Хем районда «Ленинчи оруу» совхозтуң саанчызы Н. И. САЛЧАК:

— Совхозтуң Мерген сүт бараан фермазында саанчылап турар мен. Фермада 200 ажыг инектер бар. Мактанып канчаар боор, инек бүрүзүнден 1690 кг сүт саар дээш хүлээлгемни 1920 кг кылдыр күүсеттим. Бо чедиишкинимни чүгле бодумнуу эвес, коллективтиң кылдыр үнелээр мен.

[illegible] ... ден бодбас. Кол кортүзүг—күрүнеге сүт садар планын фермавыс күүсетпээн. Ол бисте [illegible] ... пирлеп турарында, малды чемгереринде болгаш ажаап [illegible] ... туруп баар [illegible] ... база күш-ажылды организастап турарында хөй-хөй четпестер [illegible] ... Бо чорта [illegible]

[illegible] ... Чамдык малчыннар [illegible] ... улуг-хуузун киирер дээш кызыдыныптыр ажылдап турар.

Партияның XXV съездизиниң шиитпирлерин күүседиринге республиканың комсомолчулары болгаш аныяктары моон соңгаар-даа боттарының үлүг-хуузун киирерлер.

Бии-Хем районда «Өөк» совхозтуң партком секретары М. Д. КАРА-САЛ:

— Совхозтуң партия организациязы [illegible] культура тургузуушкунунуң чугула айтырыгларын [illegible] ... че бүгү ажыл-ишчилерни мобилизастаарын бодунуң кол сорулгазы кылдыр саний турар. Материалдыг чаагай кежикти бүдүрүп турар кижилер оргузун [illegible] ... ажылды [illegible] ... тушнелинде [illegible] ... бедик көрүзүглерни [illegible] ... № 1, 2 хойжу бригадалары [illegible] ...

[illegible] ... сээ ажыл-херек-биле карыштайн турар.

Бөлүк делегаттар чапсар үезинде (солагай таладан оң талаже): Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры Н. Х. Данзырын, «Тыва даг-дугу» комбинаттың регулировщиги И. Кызыл-оол, дүржүлга станциязының механизатору И. Ф. Оглезнев, «Х Улуг хурал» совхозтуң саанчызы Т. Б. Болдук, Мөңгүн-Тайгада хойжу О. Ч. Иргит олар.

А. ЗАЙЦЕВТИҢ фотозу.

БӨМБҮРЗЕКТИҢ СУДАЛЫ

СЭТА болгаш ТИА: кыска дыңнадыглар, тайылбырлар

КАМПУЧИЯНЫҢ УЛУСЧУ-РЕВОЛЮСТУГ ЧӨВҮЛЕЛИН ТУРГУСКАНЫ

ХАНОЙ (СЭТА). Кампучияның Улусчу-революстуг чөвүледин тургускаан дугайында Кампучияның информация агентилели (СПК) дыңнаткан. Ол чөвүлел [illegible] бүрүн эрге-чагырганы бодунуң холунга алган.

Улусчу-революстуг чөвүледин даргазы Хенг Самрин [illegible] ...

[illegible]

Кампучияның иштики херектеринге шуут холгаарлап киришкен болгаш КНО-нуң Уставын үрээн болур деп, ук телеграммада аныткан.

ХАНОЙ. (СЭТА). Кампучияның национал камгалалының чаңгыс аай фронтузунуң Төп Комитеди чоңга кыйгырыг үндүрген [illegible] ...

[illegible] ... база хөй-ниитиниң корум-чурумун детилдиринге идепкейлиг киржиңер!

Пол Поттуң—Иенг Саривиниң [illegible] административтиг аппаратының болгаш армиязының албан хаакчылары революцияның талазынче киржиңер!

Кампучияның хосталгазы [illegible] ...

[illegible] ... чаңгыс аай фронтузунуң программазын чаңывырлаар болгаш ону практика кырынга күүседир, корум-чурумну болгаш аныыл чок чорукту [illegible] ...

[illegible] ... ты чоннуң кадыкшылын камгалаар, оон политиктиг болгаш [illegible] ...

ИРАН: демисел үргүлчүлевишаан

НЬЮ-ЙОРК. (СЭТА). [illegible] ... он муң кижилер Тегеранның кудумчуларынга үнүп, армияның болгаш полицияның үүлгедиишкиннеринден өлген кижилерниң тураскаалын демдеглээн. Ындыг чыскаалдар Мешхедке, Исфаханга, Ширазка, Абаданга болгаш өске-даа хоорайларга болгулаан.

Тегеранга болган сөөлгү чыскаал эң-не күштүг болганын АП агентилелдиң корреспондентизи [illegible] ... хаалга үнген кижилер шахка [illegible] ...

[illegible]

«Каттышкан Штаттар Бахтиярның хүмедти [illegible] ... ап турар» деп «Вашингтон пост» солунунуң Тегеранда [illegible] ... кан. Америк албан кижилери Бахтиярның чазааның [illegible] ... турар деп ол бижээн. «Иранның болгаш АКШ-тың аразында, чоок харылзааларны хевээр арттырарын күзеп турар мен деп Бахтиярның америк албан кижилеринге медеглээнин» «Нью-Йорк таймс» солуну бижээн. Иранче чоргуткан америк генерал Р. Хайзерниң сорулгазы болза «Бахтиярның чазаан деткиириниң» эргежок чугула боол турарын иран шеригниң [illegible] ... ге бүзүредир болур деп, «Вашингтон пост» бижээн.

[illegible] ... чаа хамаатызазаа бодунуң тургустунгазыннуң [illegible] ... хе-ле шынгыы айтырыгларга таварышкан болгаш чуртта боор турар политиктиг болгаш [illegible] ... лерни соксадыр талазы-биле боттуг хемчеглерни ап шыдавааа» деп, «Нью-Йорк таймс» демдеглээн.

ФРАНЦИЯ. Ажыл чок чоруктуң өзүлдезинге, чурттакчы чоннуң калбак кезектериниң амыдырал деңнелиниң кудулаарынга чедирип турар чагырыкчы бөлүктерниң политиказынга удур Парижке болган чыскаалга 80 муң ажыг кижи киришкен. Янзы-бүрү профессияларның—парланчылар, харылзаа ажылдакчылары, тудугжулар, демир-оруучулар, студентилер, башкылар, банк болгаш курунге албан черлериниң ажылдакчылары, пенсионерлер хоорайның кудумчузу-биле эрткеннер.

ЧУРУКТА: чыскаал үезинде.

Е. КОРЖЕВТИҢ телефотозу.
СЭТА-ның фотохроникасы

ЧИЗЕ—ХӨЙ-НИИТИНИҢ ХЕРЭЭ

Бо чылдың январьда болур Бүгү-эвилел чизези—[illegible] улуг ажыл-агыйынга хамы ужур-утказыг кампания болур. Бо улуг харыысалгалыг ажылдың [illegible] чорудары [illegible] организацияларынга улуг харыысалганы онаап турар.

Чоннуң чизезиниң материалдары чурттуң экономиктиг болгаш социал хөгжүлдезиниң пландаарынга, Совет эрге-чагырганың чылдарында Коммунистиг партияның удуртулгазы-биле чоннуң чедип алган чедиишкиннерин түңнеп көөрүнге дузалыг. Ынчангаш чон чизезин организастыг, бедик деңнелге чорудары негеттинип турар.

Чизениң түңнелин, чурттакчы чон дугайында [illegible] план органнары болгаш эртем-шинчилел ажылдакчылары манап турар. Амгы сайзыраңгай ниитилелде чон дугайында информация ниитилелди башкарарынга бир кол чепсек. Аңаа чугула билзе чогуур чүүлдер—чоннуң саны, оларның хар-назыны, чурттап турар чери, улус ажыл-агыйының кандыг адырларында ажылдап турары, чеже кижи өөренип турары, билииниң деңнели база оон-даа өске.

Бо бүгү сан, түңнүг дузазы-биле үлет-[illegible]-тарының өзүлдезин пландап, кадык камгалалдың, культураның база оон-даа өске адырларының хөгжүлдезин пландап турар.

Совет эрге-чагырганың [illegible] үезинде чоннуң бүгү-эвилел чизези 1920 чылда В. И. Ленинниң удуртулгазы-биле эрткен. Ол чизениң сан, фактыларының дузазы-биле аъш-чем айтырыын шиитпирлээн, чуртка электрижиделге планын, чоннуң ажылчын күжүнүң балансызын ажылдап кылган. Оон дараазында чизе 1926 чылда болган. Ук чизениң материалдары-биле улус ажыл-агыйының хөгжүлдезиниң бирги беш чыл планын ажылдап кылган. Чурттакчы чоннуң үшкү чизези 1939 чылда эрткен. Ол чизениң түңнели улус ажыл-агыйының хөгжүлдезиниң түңнелин үндүрген. Ук чизениң түңнелин ажылдап кылырынга, парлап үндүреринге 1941 чылда гитлерлиг Германияның Совет Эвилелинче оор-бау-биле халдааны моондак таварыштырган.

Чээрби чыл эрткенинин соонда 1959 чылда дөрт дугаар чизени чорудуптар. Бо үениң дургузунда совет улус халаптыг дайынның, катап [illegible] берге чылдарын эрткен. Ук чизениң материалдары 7 чыл планын тургузарынга дузалаан. Сөөлгү чизе 1970 чылда эрткен. Чизениң сан, түңнүн ачызында тоскуң беш чыл планын ажылдап кылган. Бо чизеге практикага бир-ле дугаар долу болгаш. аралашкак чизелешкин аргазын ажыглаан, чизениң түңнелин электронуг санал машиналарынга ажылдап үндүрген.

Ынчангаш 1979 чылдың чизези Совет Эвилелинде алдыгы дугаар чизе боор турар. Совет эрге-чагырганың үезинде Тывага чоннуң чизези үш дугаар эртип турары бо.

1979 чылдың чон чизезин организастыг. [illegible] хөй ажылдар кылдынган. Кызыл хоорай үш аңгы чизе салбырларынга чардынган. Салбыр бүрүзүнде эргелекчилерни, оларның дузалакчыларын томуйлаан.

Бүрүне статистиказының удуртулгазы-биле мында тургустунган салбырларның ажылдакчылары хоорайның чизезин эртирер 174 санакчыларны, 33 инструктор [illegible]-биле чепсеглеп өөреткен.

Чизелекчилер белеткээринге хоорайда чизе салбырларының ажылдакчылары С. В. Өшеленчук (ыяш ажыл-агый эргелелиниңден), И. А. Пескотин (респотребсоюзтуң садыг баазазындан), М. Т. Бергер («Каа-Хем» [illegible]) олар [illegible] бергеннер. 1979 чылдың чон чизезин органнзастыг эртирер дугайында Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң доктаалын удуртулга болдурбушаан, Кызылдың албан организация болгаш бүдүрүлге черлериниң удуртукчулары идепкейлиг [illegible], чизе кылыр кижилерни чорудуп берген. Олар ам боттарының инструктор-кынакчы болгаш санакчы хүлээлгелерин күүселдиг

[illegible] черлеринде ажылдап эгелей бергеннер.

Чизе кылып чорудар ажылдакчыларга таарымчалыг байдалдарны тургузар сорулга-биле хоорайның [illegible] тарын, бажыңнар дугаарларын негелде ёзугаар шын таартып кылыр ажылдаар үргүлчүлеп турар.

Чамдык албан организация черлери чизе чорудары дузалажыр кижилерни ёзу барымдаалап, ук ажылды тоомчага албайн турар чүүлдер бар. Чижээ, Кедээ ажыл-агый министерствозуңуң [illegible] чорутканы С. Огнева семинар курузун эрткеш, оон ажылче үнериндеп ойталаан.

Хем пароходствоо черинде. Тываның күрүне филармониязындан чоруткан эштер Л. Соболева, М. Оюн олар шуут келбээннер. Кызылдың ортумак өөредилге черлери чурттакчы чоннуң чизезин чорудар ажылга дузалажыр студентилер чорудар турган, 17 хар четпээн уруглар чоруткулаан. Үстүнде ады үнген албан организацияларның удуртукчулары ук политиктиг кампанияны четпир үнелеп, оон ужур-утказын эки билбээн болуп турар.

Чон чизезин эртирери—совет кижи бүрүзүнүң хүлээлгези.

К. САТ,
хоорайның чизе салбырының ажылдакчызы.

ЧУРУКТА: Виктор Чижиков Мишкалар аразында.
В. Ук ДАСИННИН фотозу

XXII Олимпий оюннарының демдээ Миша дээр коттырыктыг адыг оглун ам бүгү делегей билир апарган. Москваның чурукчузу Виктор Чижиковта хилинден, шаажыңдан, ыяштан, пөстен, саваңдан кылган адыг оолдары бар. Чоокта чаа аңаа ием дугундан кылган адыг оглун почта дамчыштыр чорудуп берген. Ол Миша космоска «Салют-6»—«Союз» орбита комплекизиниң экипажы Владимир Коваленкова болгаш Александр Иванченковка аалдап чораан.

шыдыраага бодал херек

АНЫЯК ТАЛАНТ

Төрүттүнген чылы—1962, спортчу разряды—шыдыраа талазы-биле бирги, эң эки көргүзүү — 1977, 1978 чылдарда элээди оолдар ортузунга хоорай чемпиону. Кызылдың № 15 школазының онгу классчызы Андрей Кольчиковтуң дончу намдарын каксы таныштырарга ындыг. 17 харже кирип тура, бирги разрядтыг шыдыраачы болуру база-ла амыр эвес.

Оон ады эрткен чылдан бээр шыдыраа сонуургакчыларынга билдингир апарган. Ынчан чайын чуве. Кызыл хоорайның культураның болгаш дыштанылганың Н. Гастелло аттыг парыгының шаңналы дээш чаңчыл болган маргылдаа эгелээн. Аңаа хоорай школаларының өөреникчилери киришкен. Оларның ойнаарының деңнели аңгы-аңгы болган. Ук маргылдаага № 15 школаның өөреникчизи А. Кольчиков чүгле үе-чергелерин мурнаан эвес, а харын Н. Гастелло аттыг парктың чемпиону атты бүзүрелдиг чаалап ап, бир дугаар разрядты бадыткаан.

Оон бээр-ле А. Кольчиковтуң спортчу чедиишкиннери маргылдаадан маргылдаа же бедип, мергежили өзүп, ойнаарының санныралы калбарып, болу дадыгып, быжыгып келген.

1977 чыл оон амыдыралынга уттундурбас. Республика чемпионадынга бир дугаар кирипкени ол. Оон мурнуу чарыында Андрей хоорайның элээди оолдар аразынга чемпионнааш, Тыва АССР-ниң чемпионадынга киржип эгелээн.

А. Кольчиков хоочун шыдыраачылар-биле салганда, оларның-биле деңге ойнаар, коргуп сүртээр, девидээр чаңчыл чок. Дөрт чыл бурунгаар школага тургустунган шыдыраа бөлгүмүнге ол өөренип киргеш, теоретиктиг билиглерин бедидерин хевээр үргүлчүлеп турар.

Аныяк бирги разрядтыг Андрей Кольчиков республика чемпионаттарынга ийи чыл улаштыр чедиишкинниг ойнаан. Андрей спортчу түңнелдерге хамаарыштыр бир талазында өөрүп, ийиде, шала хомудап чугаалаар. Ол баштайгы чемпионатка дуржулгалыг шыдыраачы С. Илам-биле салынга удар ужурлуг турган, шагын четпир ажыглап шыдавайн, элекке тендүргеш, аштырыышкынга таварышкан. Ынчалза-даа оон аңаа билип алган эки чүүлдери чедиргени улуг сааарындан хөй болганы билдингир. Кол-ла чүве—шыырак улус-биле ойнааш, шыдыраачыларның арга-дуржулгазынче хаңылап кирген.

Андрей 1978 чылда Прокопьевск хоорайга болган Сибирь улустарының спартакиадазынга Тыва АССР-ниң ат-алдарын камгалап, республиканың шилиндек командазының кежигүнү чораан. Бо улуг маргылдаа соонда ужуражыышкавыска ол мынча дээн: [illegible]

— Бодумнуң частырыгларымны каш [illegible] эртип билген алдым. Ол дээрге ындыг-да белен эвес.

— Бир эвес чажыт эвес болза, кандыг частырыгларың ол, Андрей?—деп айтырыг салдывыс.

— Бирээде, пейтнот үезинде ойнаарым четпес-тир. Баш удур көрдүнген шак-үени долузу-биле ажыглап шыдавайн баар. Ийиде, оон мурнунда шыдыраа оюнунда айыылдыг көштер турар деп чүвени билбес чордум. А ам оларга өөренип, чаңчыгып бар чор мен. Шыдыраага хөлүн эртир дидим ойнаары арай хоралыг, чүге дээрге камгаланырының шын шиитпирин үндүрерин [illegible].

Кольчиков алышкыларның өг-бүлезин № 15 школада эки билир. Андрейниң дуңмазы Дима ол-ла школаның чедиги класында өөренип турар, шыдыраа ойнаарынга ынак. Ол база бирги разрядтың шыдыраачызы.

Талантылыг аныяк шыдыраачы А. Кольчиков 1978 чылдың республика маргылдаазынга киришкен, алдын дугаар черни [illegible] шыырак [illegible] шыдыраачы [illegible].

С. ДАНЗЫ.

ЧУРУКТА: А. КОЛЬЧИКОВ.

НАРЫН ТУРУШ...

Начальник мени кый дээш мындыг.

— Спорт ниитилелинден чагаа келди. Силерни Сочиге болур маргылдаажа чорударын дилеп турар-дыр.

— Тиилээрин кызыдып көрейн — деп, өөрүшкүлүг харыылаадым.

— А бүдүрүлге планын канчаарыл? Квартал төнеринин кырында келди.

— Күүседирин кызыдайн.

— Мактап болгу дег-дир. Ынчалза-даа, кажан бистер планывыс ындыдып эгелээривиске, силер шыдыраа ойнарын идип эгелээр болган силер. Херек ынчаар чоруп болбас. Мен аңаа чөпшээрешпес мен.

— Шын-дыр. Мени маргылдаажа чорутпазы чөптүг-дүр.

— А бүдүрүлгениң спортчу ат-алдарының дугайында утпаан боор силер аа? Оон аңгыда, мындаа чаа сагындырыг база алдывыс...

— Чок, чок, мээң ыяап чораанымны эки ышкаш, ынчалза-даа мен ону силерниң күзелиңерге чөрүштүр кылыр чоннуң догуя.

— Че, ындыг-дыр, чорунар—деп, начальник херектенип кагды.

Бажыңымче боданып басып ор мен. Сочи... план... айыраң каас чечек-чимистиң чаагай чыды... болу берги дег таарымча чок чүүлдер... Аа, жок-ла нарын туруш!

Каданым ук айтырыгны бедүүн болгаш билдингир тайылбырлай соп берди.

— Чоруурунга — планың өрттенип ат болур, ынчан сени начальник өршээвес-даа. Чорбазынга — начальниктиң чорутпаан деп чүвени дораан тодарадыр. Ынчан ону чемелээр.

Каны-даа сүме катап-хаара таарыштас боорга, каданым артында-ла талыладыр катты ра каапкаш, меңээ эргелеп аарак, мынча диди:

— Оожурга, эргимим. Ам ашактарны камнаар дижип, сүме кадып турар боллур ийин. Мен бот каксы боданы каап тайн, бичии мана.

Бир неделя эрткенде, спорт ниитилелиниң чагааны чүвиш келди. Маргылдаага киришпезиниң дугайын үезинде [illegible] хангам четтиришкинни илеретпейн, [illegible] рый бергенинге хамаарыштыр сагыш човаашкынын илереткен болду. Шуут чүве конгур таарымчалыг болуп төнген. Начальниим безин хородаваан. Ол мээң чоруурумга шаптыктаваан, а мен ажылдан артып калган мен. Спорт ниитилели база хомудаваан — мээң оруумга Семыкинни чорудупкан. Ол [illegible] оода ойнаар күжүр болбазык бе! Мээң удурланыкчыларым Семыкинни көрүп каапкаш, өөрүп амыраанындан кайы хамаан чок ойнааш, дөгере уттургулап каан. Оон түңнелинде Семыкин бир дугаар чер алгаш, чемпионнаан.

Ынчаарга чүл дээрге мен бодум спорт ниитилелинче чагаа-даа бижээш турган мен. Шынында, курорт черге барык ай хире дыштанып, аарыындан ойталаар ындыг күштү канып тып алыр турган деп мен ынчаш?

— Бажың халайтып, мугаравар, келир чылын чаңын ылап-ла Сочиге турар бис. Ийлээ бойбойн каначаар — деп, меңээ дузалаан каданымның түңнел сөзү ындыг болган.

Л. НОРИН.

(«64» солуундан)

ШЫДЫРААЧЫЛАР ОРДУЗУ

Улуг маргылдааларның организакчыларының мурнунга оларны каяа эртирерил деп айтырыг чайгаар тургустунуп келир. Ындыг маргылдааларның кол дуунда театр, концерт азы спорт заалдарын хелеп алгаш эртирип турар. Ынчалза-даа ук коллективтер боттары пландарлыг болганда, ол чорук таарымча чок [illegible] болгаш берелдер-биле холбашкан. Тбилисиде ол айтырыг [illegible]. Мында кандыг-даа черниң маргылдааларын эртирер амгы архитектураның четелделеринге дүүштүр туткан кайгамчык чараш шыдыраачылар ордузу бар. (Телевидениени авторлары — Грузия ССР-ниң алдарлыг архитектору, Шота Руставели шаңназының лауреады В. Алексей-Месхишвили биле архитектор Г. Гудушаури).

Үш каът бажын хоорайның Ленин кудумчузунда С. М. Киров аттыг парк чанында турар. Демир-бетон болгаш шилди ажыглааны бажыңны улам чараш болдуруп турар. Оон таваан даштан салгаш, ханаларын, шалазын мрамор-биле шыпкан. Өрээлдерниң дээвирлериң шыдыраа темазынга тураскаадып каастаан. Ордунуң ажыктыг шөлү —4 муң дөрбелчин метр.

Эң кол өрээл — 520 олуттуг көрүкчүлер залы. Ону терпик хевирлиг кылганындан кайы-даа таладан сцена көрүп болур. Сцена кырынга хары угда 12 шыдыраа столу хостуг сыңа бээр. Эргежок херек апарганда көрүкчүлерниң саны элээн көвүдээр. Ханалар хардыкын, ажыттынып турар болгаш үстүкү каътка орган көрүкчүлерге дыка таарымчалыг байдалдар тургустунган. Залды автоматикалыг ээу-биле агаарладып турар.

Ол ордунуң директору Л. Церодзе мнаа 58 ажылдакчы, элээн каш техниктиг албаннар, өөредилге өрээлдери, библиотека барып дыннатан. А тренерлериниң саны — 14.

— Устаа бауга өөредилгезаан ажыл чорутпас ужурлуг улус бис — деп, Л. Церодзе чугаалаар. — Ынчалза-даа шыдыраа өөренип алыксаан бичии чаштарга кандап ойталаар боор. Оон ужурунда аныяк [illegible] өөредилге бөлүктерин организастаан бис. 150 чаштар өөренип турза-даа, өөреникчилериң кызээрлериң саны немешпишаан.

Кайгамчык эки шыдыраа ордузу соруннаа дег дыртыштыг апарган. Бодунуң тургустунуп келген сес дугаар чылынга чедир дыка хөй делегей болгаш Бүгү-эвилел маргылдааларын аңаа эртирген.

(СЭТА).

К Ү З Е Н Ч И Г

Чоннуң аас чогаалы—чогаадыкчы күштериниң үнлезини. А чоннуң национал хөгжүм херекселдери база-ла чогаадыкчы болгаш культура сайзыралының бир кол үнлезини болур. Тыва чон шаанда бодунуң сагыш-сеткилин хөгжүм херекселдеринге ойнап, ырлап илередип чораанныр. Бадарган хөвүнүң, харап кээр тейлериниң, узун делгем ховуларының, аң-меңниг аргаарыының, кат-чимистиг тайгаларының, өгленишкен оолдуң, кыстың өөрүшкүзүн, муңгарадын ырларын чон бодунуң хөгжүм херекселдеринге ойнаар чораан.

Национал хөгжүм херекселдерин уран чүүлге салым-чаянныглар чогуур ыяштардан кылып ап чораанныр. Бистиң республикада национал хөгжүм херекселдерин кылып билирлериниң саны хөй. Ынчалза-даа ук хөгжүм херекселдери үениң негелдезинге ам-даа четпес, ыны кошкак боор турар. Ону сайзырадыры улуг ажыл. Бо айтырыгны чогуур органнар шагдан бээр шиитпирлеп келген. Ынчалза-даа дээш чок боор келген. А эрткен чылын Культура министерствозу ол-да айтырыгны шиитпирлеп, Бурят АССР-ден хөгжүм херекселдерин кылып бүдүрер тускай эртемниг башкы Лопсан-Цырен Доржуевич Жамбаловту арга-дуржулга солчуру-биле чалаан. Жамбалов мааа тыва хөгжүм херекселдерин көрүп, кандыг материалдардан кылдынганын айтырып сонуургаан. Тыва хөгжүм херекселдери-биле бурят хөгжүм херекселдериниң төрелдешкек боор турарын ол демдеглээн.

Буратияда национал хөгжүм херекселдери бистиң республиканыыдан хөй дээрен билдингир. Ол ышкаш тыва хөгжүм херекселдериниң чогуур сайзыралга четпээнин, ам-даа чедир ажылдаары негеттинип турарын ол айыткан.

Ол мынчаар чугаалап турар.

— Бистиң республикада национал хөгжүм херекселдериниң оркестрлери хөй. Чүгле радио, телевидениеде безин 25 кижи составтыг национал хөгжүм херекселдериниң оркестри ойнап турар. Ук оркестр чүгле бурят эвес, а кандыг-даа классиктиг музыканы ойнап шыдаар күштүг оркестр. Силерниң тыва национал хөгжүм херекселдериниң оркестри классиктиг музыканы безин ойнаптар алаар дээрзинге бүзүрээр мен. Ынчалза-даа аңаа хөй үе, чогаадыкчы ажыл, энергия, чарыгдал негеттинер апаар-дыр. Кол-ла чүве—улуг сагыш салыышкын, эгелеп алган ажыл-херекти доктаамал шимчедири болур. Бодумнуң хиреш-биле бо ажылга дуза чедирерин кызар мен».

Шынап-ла кандыг-даа республикаларның национал хөгжүм херекселдериниң оркестри ойнай бээрге кижи ынанап, таалап мага ханмас. А тыва хөгжүм херекселдери ол хире сайзырап, классиктиг чогаалдарны күүседип турар апаары черле күзенчиг. Тыва национал хөгжүм херекселдерин ам-даа чедир ажылдап кылыр, ол ажылга чүү херегин билип, өөренип алыры-биле Культура министерствозу тыва хөгжүм херекселдеринге эки ойнап билир, ону кылып чоруур хоочуннар Маржымаа Ондар биле Донгак Шактарны Улан-Удэ хоорайже бир ай хуусаалыг өөредип чоруткан.

Б. КЕНЕШ.

К У Д А Б Е Л Э Э

Силерниң өг-бүлелерге оол азы уруг немежип келгенде азы уругларыңарның өг-бүлезинге бичии чаштар немешкенде өөрүшкүнүң сагыш човаашкыннары чайгаар-да тургустуна бээр. А кажан уруглар өзүп, назы-хар чеде бергенде олар өг-бүле тудуп, амыдыралдың улуг оруун эгелээринге белеткени бээр.

Куда белээн баш удур белеткээр болгай. Шак ындыг турас-каалдыг өөлек болза «Куда страхованиези» болур. Ындыг страхованиени бистиң чуртувуска 1977 чылдың январь 1-ден эгелеп боттандырып турар. Страхованиениң бо аргазы кызылчыларда улуг негерелди ап турар. Амгы үеде найысылалдың 350 ажылчыннары болгаш албан-хаакчылары «Куда страхованиезиниң» керээлерин Күрстрах-биле чарган. Бо херекке идепкейлиг чорукту [illegible] эштерниң [illegible], «Тыва совхоз тудуг» каттыжыышкынының АТБ-азының, өске-даа черлерниң коллективтери көргүскен.

«Куда страхованиезиниң» кол сорулгазы—өг-бүле тудар кижилерге акша чыылдазын кылыры. Аныяк кижилер өг-бүле тудар үеде страхованиеге чыгдынган акша-биле бажың иштиниң эт-херекселдерин, бажыңны-даа садып ап болур, куда аян-чоруунга база акша негеттинер болгай.

2-ден 15 хар чедир уругларны страхованиеге кирер. Страхование түңүн [illegible] кижи биле Күрстрах тодарадыр, ынчалза-даа 300 рубльден эвээш болбас ужурлуг.

Страхованиениң хуусаазы уругнуң азы оолдуң хар-назынындан хамааржыр. Ай санында төлээр страхование дадывыры—страхование керээзи чарган кижиниң хар-назынындан, страхованиениң түңүнден болгаш хуусаазындан хамааржыр.

Бир эвес страхование түңүн алыр оол азы уруг 25 харлыынга чедир өг-бүле тутпас болза, ала чогуур страхование түңүн 14 хуу өстүргеш, аңаа төлеп бээр.

Хүндүлүг ачалар, авалар, кырган-авалар болгаш кырган-ачалар, акылар болгаш дуңмалар, страхованиениң бо хевири силерни сонуургадыр болза «Куда страхованиезин» ажылдап турар черлериңиң ааЙы-биле азы Күрстрахованиениң инспекциязынга кээп, чогуур керээлерни чарып боор силер.

М. ПОСНОТИНА,

Күрстрахтың Кызыл хоорай талазы-биле улуг инспектору.

Ш Ы Н ТЫПКАННАР

1978 чылдың декабрь 24-те «Шынның» арынга үнген кроссвордун харыызын эң-не баштай Шеми ортумак школазының чедиги класының өөреникчизи Леонид Самбуу биле Шамбалыг ортумак школазының чедиги класының өөреникчизи Владимир Куулар олар болгаш өскелер-даа шын тыпканнар:

Доора дургаар

1. Шууруун
2. Туткуул
4. Хымыш
6. Согун
9. Хоо
10. Дең
13. Шанак
14. Чүген
15. Бышкы
16. Боңук
24. Пие
25. Алк
26. Терге
27. Айгыр
28. Арганчы
29. Булгааш

Узун дургаар

1. Шыдыраа
3. Шивегей
5. Шоочз
6. Сыдым
7. Оплааш
8. Кижен
11. Тон
12. Баг
15. Барба
16. Шак
18. Пааш
19. Кавай
20. Харааче
21. Өреге
22. Алага
23. Дырбаам

АГААР

Бетуүн республикага шокар булуттаар, чагбас. Хаттың күжү кошкак. Агаарның температуразы дүне 34—39 [illegible] дыкчерлерге 44—49 градус, хүндүс 29—34, чамдык районнарга 19—24 градус соок. Автоорукларга эртен туманнаар, көстүрү 500 метр болур.

Кызылга шокар булуттаар, чагбас. Агаарның температуразы дүне 44—46, хүндүс 30—32 градус соок.

Телевидение

ЯНВАРЬ 10-ДА
БИРГИ ПРОГРАММА
МОСКВАДАН

10.00—«Үе». Информастыг программа.
10.40—Эртенги гимнастика.
11.05—Төп телевидениениң болгаш Бүгү-эвилел радиозунуң уругларның ырызының концерти. Удуртукчузу — В. Попов.
11.45—«Улус оол болгаш эргилдик». Уран-чечен телефильмниң баштайгы көргүзүү.
12.55—«Кино аан чорукта клуву». Дамчыдылганы Ю. А. Сенкевич чорудар.
13.25—Медээлер.
13.25—16.00—Чаксар.
16.00—Медээлер.
16.20—«Сыдымчыгаш». Уругларга киножурнал.
17.15—«Төрээн бойдус».
17.35—«Москва комсомолунуң ажыл-херектери».
18.05—В. Азов болгаш О. Глухов ойнаар.

КЫЗЫЛДАН

18.35—Телемедээлер.
18.45—Чурттакчы чоннуң Бүгү-эвилел чизезинге киржири — хамааты бүрүзүнүң хүлээлгези.
19.15—«Аалының товунда». Дамчыдылга.
19.55—Телемедээлер.
20.10—Чарлалдар.

МОСКВАДАН

20.15—«Богун делегейде».
20.30—Фигурлуг чуңгулааштың талазы-биле ССРЭ-ниң чемпионады. Танцылар. Хостуг программа. Запорожьеден дамчыдылга.
21.55—Хоккей талазы-биле делегей ужуражыышкыны, «Бостон брюинс» —«Крылья Советов». АКШ-тан дамчыдылга.
22.30—«Үе». Информастыг программа.
23.05—Хоккей талазы-биле делегей ужуражыышкыны. «Бостон брюинс» — «Крылья Советов». АКШ-тан дамчыдылга.
00.15—01.00—«Кечеге узун кел, шыпшың кежээ». Фильм-концерттиң баштайгы көргүзүү. ССРЭ-ниң улустуң артизи И. Козловскийнин киржир, Төңгеле — медээлер.

ИЙИГИ ПРОГРАММА
МОСКВАДАН

18.35—«Бистиң Чуковскалавыс». Фильм-шии.
19.30—«Чаа чыл шинчигениңиң байырлалы. Кремльдиң Съездилер ордузундан дамчыдылга.

КЫЗЫЛДАН

20.15—21.20 — «Дуврүмниң». Уран-чечен фильм.

Редактор В. С. ШАРАВИИ

КИНО

ЯНВАРЬ 10-ДА

«НАЙЫРАЛ»: «Джек алдептиг чүүлдер чуртунда» 9.30. «Кара-бажыңдан делиишкин» 11.20, 13.20, 16.30, 18.30, 20.30, «Коммунистер мурнунда» 15.20 шактарда.

«ПИОНЕР»: «Садыг ажалкчыга» 10.00, 13.00, 18.50, «Шайбалан, шайбадан» 11.40, 14.40, «Өлүм садыгжылары» 16.00, 20.30 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: «Харан чок кежээ» 11.00, 13.00, «Баштайгы ужуражыышкындан ынакшыл» 15.00, 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

«ВОСТОК»: «Адыр, мана!» 11.00, «Бууран дужер чыгаан» 13.00, 15.00, 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: индекс 667000
Кызыл, Щетинкин-Кравченко кудумчузу, бажың № 3. ТЕЛЕФОННАРЫ: Редакторнуң 2-24-63, редакторнуң оралакчызының 2-35-24, 2-31-75, харыысалгалыг секретарьның 2-23-35, секретариаттың 2-23-35, партийлиг амыдырал болгаш совет тургузуг килдистериниң 2-37-13, пропаганда килдистиниң 2-31-75, культура килдизиниң 2-23-54, кедээ ажыл-агый килдистиниң 2-21-47 үдептүр килдизиниң 2-23-64, чагаа килдизиниң 2-41-27, информация килдизиниң 2-20-60, корреспондентерниң 2-27-41, бухгалтерияның 2-12-45, солун келбейн барганда 2-32-75 телефонче долгаар.
Тираж 16933. Чагыг № 43.
СОЛУН НЕДЕЛЯДА 6 КАТАП ҮНЕР
Тыва АССР-ның Министрлер Чөвүлелиниң Ном үндүрер чер, полиграфия болгаш ном садыышкын талазы-биле эргелелиниң типографиязы (Кызыл, Щетинкин болгаш Кравченко кудумчузу, бажың № 1). ТС—00921

Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 9 (10906) | 1979 чылдың январь 11, четверг | 1925 чылдан үнүп эгелээн | Өртээ 2 коп.

СЭКП Төп Комитединде болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелинде

Бойдус камгалалын күштелдирер болгаш бойдус курлавырларын ажыглаарын экижидер талазы-биле немелде хемчеглер дугайында

«Бойдус камгалалын күштелдирер болгаш бойдус курлавырларын ажыглаарын экижидер талазы-биле немелде хемчеглер дугайында» доктааалды СЭКП Төп Комитеди болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлели эрткен чылдың декабрь айда хүлээп алган.

Партияның болгаш чазактың бо айтырыглар талазы-биле сөөлгү чылдарда хүлээп алган шиитпирлерин ажыглалга боттандырганының түңнелинде бойдус камгалалы болгаш бойдус курлавырларын ажыглаарын экижидер айтырыглар экижээн. Үлетпүр, транспорт, кодээ ажыл-агый дүрген хөгжүп, чайгаар бүткен курлавырларны ажыглалга хөй-биле киирип турар амгы үеде бойдусту камгалаары болгаш бойдус курлавырларын ажыктыг ажыглаары Совет күрүнениң экономиктиг болгаш социал чугула сорулгаларының бирээзи бооп турар.

СЭКП-ниң XXV съездизиниң болгаш ССРЭ Конституциязының салган сорулгаларын улам долу шиитпирлээри-биле болганы бойдусту камгалаар болгаш ооң байлаан ажыктыг ажыглаар талазы-биле хемчеглерни боттандырары эргежок чугула бооп турар.

[illegible]

Бай-Хаак суурга ортумак школаны дооскан соонда Светлана Допчак Таңды районнуң Хову-Аксы суурунга барып, «Тыва кобальт» комбинатка ажылдаар күзелин илереткен. Ол үеде тыва металлургтарның суурунга Кызылдың даараныкчы фабриказының салбыры ажыглаалга кирер деп берген. Ынчангаш Светлана аңаа ажылдаар деп быжыы-биле шиитпирлеп алган. Ол аңаа өөреникчилеп киргеш, алды каш айлар эрткенде разрядтыг чедиишкинниг дужаап шыдаан. Аныяк даараныкчы амгы үеде бичии уруглар хөйлейлерин даарар бөлүкте эки ажылдап, мергежилин улам улгадып турар. Комсомолчу кыс бөлүүнүң бригадазында социалистиг чарыштың мурнакчызы апарган.

ЧУРУКТА: аныяк даараныкчы Светлана Допчак.

А. ЗАИЦЕВТИҢ фотозу.

ПЛАНДАН АЖЫР 136 МУҢ

Онгу беш чылдың үшкү чылында Кызылдың туйбу заводунуң коллективи шалыпчы ажылдап тургаш, чылды күш-ажылчы чедиишкиннерлиг дооскан. 15 миллион туйбу бүдүрер тургаш, даалгадан ажыр 136 муң туруг материалын хереглекчилерге берген. Нипти продукцияның бүдүрериниң планын 107 хуу, продукция сайгарарының онаалдазын 105 хуу күүсеткен. Шак мындыг эки көргүзүгну күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедидип тургаш чедип алган. Чыл дургузунда күш-ажылдың бүдүрүкчүлүү 6 хуу ажыг бедээн. Ол ышкаш коллективте социалистиг чарышты дээштиг организастаан.

Коммунист Александр Алексеевич Макшаковтуң удурткан хептекчилер бригадазы социалистиг чарыштың мурнуку олуруунга чорун, чаңгыс удаа эвес тиилекчи болуп келген. Мария Петровна Багрованың салыкчылар бригадазы база эки ажылдаан.

Бистиң заводтуң коллективи эрткен чылын чедип алган чедиишкиннерин бо чылын быжыглаар, күш-ажылдың темпизин кудулатпас дээш ажылдап, бо чылдың бирги он хонуунда багай эвес түңнелдиг болган.

Л. ТУРМАНОВА,
партия организациязының секретары.

Л. И. БРЕЖНЕВТИҢ АМЕРИК ЖУРНАЛИСТЕРНИ ХҮЛЭЭП АЛГАНЫ

СЭКП ТК-ның Чиргине секретары, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы Л. И. Брежнев январь 9-та Кремльге «Тайм» деп америк журнал корпорациязының оралакчы президентизи Г. Грюнвальдыны, а ол ышкаш «Тайм» журналдың кол редактору Р. Кейвти болгаш ол журналдың кол редакторунуң оралакчызы Р. Данкинни хүлээп алган.

Совет-америк харылзааларга болгаш делегейниң өске айтырыгларынга хамаарышкан «Тайм» журналдың редакциязының салган чамдык айтырыгларынга Л. И. Брежнев харылап берген.

Беседаның түңнелинде Р. Кейв Кампучияда амгы бо-лушкуннарга бодунуң үнелелин бээрин Л. И. Брежневтен дилээн. Даштыкыдан Кампучияның улузунга албадааны ооң кээр хөөнү чок ёзу-чурумга удур, тиранияга удур камгы улус демиселче көдүрлүп үнген деп, Л. И. Брежнев харылаан. Ол болза ооң эргези, ынчангаш [illegible] чаңгыс ааӣ фронтузунуң [illegible] Кампучияның улузунуң чөптүг демиселин совет хөй-нийти деткип турар. Чурттакчы чоннуң эне калбак кезектериниң деткип турары Кампучияның [illegible] тодаргайлаарга, чазакты Совет Эвилели база деткип турар.

Кампучияга Пекинниң талазында [illegible] ёзу-чурум, [illegible], политиктиг тургузугнуң кызат хевири туруп турган, а Кампучияга кижилерниң массалыг-биле узуткап турганы — ол [illegible] кызат «культура революциязын» боттандырып турганындан өске чүве эвес-тир.

Амгы үеде кызат пропаганда Кампучияның херектеринге Вьетнамның холталап кирип турарының дугайын шуугап турар. Ол болза ажыл-херектиң ёзулуг байдалын хажыдар дээш хажагай оралдажыышкын болур. Ол болза Кыдаттың амгы удуртулгазының политиказының Вьетнамга удур шовинистиг угаа[illegible] бирээзи болур. Ол удуртулга өске чамдык айтырыгларның талазы-биле Вьетнамга удур чөңгээлээшкиннерни организастап чорудуп турары билдингир болгай.

Беседага СЭКП ТК-ның делегей информациязының килдизиниң эргелекчизи Л. М. Замятин киришкен.

(СЭТА).

Москвачыларның бедик сорулгалары

[illegible]

БЕДИК КӨДҮРЛҮҮШКҮН-БИЛЕ

Тес-Хемниң № 655 соңгулда округу

[illegible]

Өвүрнүң № 652 соңгулда округу

[illegible]

СЭКП ТК-ның июль Пленумунуң шиитпирлерин — амыдыралга!

ТАРЫЛГА ЭЭЛЧЕШТИРИЛГЕЗИНИҢ АЖЫКТЫЫ

«Тарааның эң-не хөй чылдагы алырынче, хөрзүннүң үнүш-дүжүткүрүн бедидеринче, чер ажылының культуразын көдүрериниче ам агротехниктиг хемчеглерниң бүгү арсеналын углаадырары, бүгү болдунар аргаларны база кургаадырарын ажыглаары, чер-черниң партия, совет болгаш кодээ ажыл-агый органнарының, ажыл-агыйларның удуртукчуларының база специалистериниң, совхозтар ажылчыннарының болгаш колхозчуларының ажылын ол сорулгага чагыртыры эргежок чугула»— деп, СЭКП ТК-ның июль (1978 ч.) Пленумунга илеткелинге СЭКП ТК-ның Чиигиже секретары эш Л. И. Брежнев айыткан.

1976—1980 чылдарда республиканың улус ажыл-агыйын хөгжүдерниң планында баш удур көрдүнген, чер болгаш мал ажылының продукциязын бүдүрерин көвүдедери черлерин эң-не чепту ажыглаарының сорулгазын бирги одуругже идии үндүрүп турар. Бистиң республиканың кодээ ажыл-агыйынга капитал салыышкыннары чыл келген тудум улам-на көвүдеп турар. Оларның дыка улуг хемчээлдиин чер ажылының [illegible] бедидеринге үндүрүп турар. Ооң экономиктиг ажыктыын улгаттырар [illegible], кодээ ажыл-агыйның [illegible] бедидери, чер курлавырларын чогумчалыг ажыглаары эргежок чугула.

«Колхозтар өске-даа чер ажылчыннары ышкаш черниң үре-түңнелдиг кылдыр ажыглаар, ону хумагалыг бо-биле көөр, ооң үнүш-дүжүткүр чоруун бедидер хүлээлгелиг» деп, ССРЭ-ниң Конституциязында бижээн. Хөрзүннүң үнүш-дүжүткүр чоруун катап тургузарының болгаш ону улгаттырарының сорулгазын кижи төрелгетенниң бүгү төөгүзүнүң дургузунда чер ажылының тодаргай системаларын ажыглаарының [illegible]-биле шиитпирлеп келген. Ынаарга эргеге үндезилеттинген тарылга ээлчештирилгелери, чемиштидилгелерни чепту ажыглаары, хөрзүннү шын болбаазырадыры кезээде-ле чер ажылының системазының кол болгаш солуттунмас звенозу болуп турган.

Культураларны шын солуштурар чорук хөрзүннүң болгаш ында төккен чемиштидилгелерниң хоолуңнуг будуумелдерин бүрүнү-биле ажыглаарының [illegible] ажыктыг болгаш аарыглар-биле демиселдин чедиишкиниг чорударының аргазын бээр.

Шын тарылга ээлчештирилгезинге янзы-бүрү культураларны тарып өстүрерге, хөрзүннүң эң дээре фитосанитарлыг байдалдар-биле хандырар, ону хат, сут үрээринден камгалаар, аңаа органиктиг [illegible] ковудедир, ооң физиктиг шынарларын экижидер. Тарылга ээлчештирилгезиниң үнүш-дүжүткүр чорукту байдалдары эң-не продуктулуг-биле ажыглаттынар болгаш агротехниктиг хемчег бүрүзүнүң ажыктыы бедиир, ооң түңнелинде бүгү-ле культуралар, система чок тарып өстүрериниге бодаарга, дыка бедик дүжүттү берип турар.

Кодээ ажыл-агыйы үнүштерниң бот-бодунга удур-дедир салдар чедирижерин, а ол ышкаш мурнунда тарып өстүрген культураларга херегээн агрохемчег бүрүзүнүң түңнелин барымдаалап турган, оларны тарып өстүрериниң [illegible] болдунар аргазын тарылга ээлчештирилгези берип турар.

Ынчангаш, бойдус-климаттың тодаргай байдалдарынга, кодээ ажыл-агый бүдүрүлгезиниң специализациязынга дүгжүп турар тарылга шөлдериниң структуразы-биле шын тарылга ээлчештирилгезин [illegible] шиңгээдип алыр болза, чүгле ынчан чер ажылының культуразын бедидерин хандырып болур-дур.

Партияның болгаш чазактың шиитпирлериниң тургузуп турары таарымчалыг байдалдарны ажыглааш, бистиң республиканың совхозтары тарылга ээлчештирилгезин киирериниң база ону шиңгээдип алырының талазы-биле улуг ажылдарны кылып чорутган. 1971 чылдан 1978 чылга чедир үениң дургузунда киирген тарылга ээлчештирилгезиниң шөлү республикага 471 муң гектар четкен. Ол болза 314 тарылга ээлчештирилгези болур. Ооң 393 муң гектар шөлге тарылганың 220 ээлчештирилгезин киирген. Ооң иштинде хөрзүнүү хат алырынга удур 71 тарылга ээлчештирилгезин 121 муң гектарга, тускай аал ногаа ажмааның 10 тарылга ээлчештирилгезин 1294 гектарга, мал чемнериниң 79 тарылга ээлчештирилгезин 70,6 муң гектарга киирген.

Амгы байдал-биле алырга, республиканың ажыл-агыйларында 222 тарылга ээлчештирилгезин 354,3 муң гада шиңгээткен, азы киирген тарылга ээлчештирилгезиниң 75,2 хуузу болуп турар. Ынчаарга хөрзүнүү хат алырынга удур 57 тарылга ээлчештирилгезин 98,7 муң гектарда, мал чемнериниң 45 тарылга ээлчештирилгезин 41,6 муң гектарда, ногааларның 7 тарылга ээлчештирилгезин 823 гектарда шиңгээдип алган.

Республикада иштики-биле тарылга шөлдерин тарылга [illegible] турар. Ынчалзажок киирген тарылга ээлчештирилгезин шиңгээдип ап турарының темпилери ам-даа куду. Ону Тес-Хем, Каа-Хем болгаш Эрзин районнарының ажыл-агыйларында оожум шиңгээдип ап турар. Ооң түңнелинде, дүжүттүг чорукту бедидериниң ол эң чугула курлавыры ам-даа бүрүнү-биле ажыглаттынмайн турар. Бистиң республиканың аазан хөй совхозтарының дуржулгазындан алырга, ажылды шын органзастаар болза, киирген тарылга ээлчештирилгелерин шиңгээдип алырынга 4-5 чыл хуусаа мырыңай четчир.

[illegible] тарылга ээлчештирилгезин бүрүнү-биле шиңгээдип алган. Аңаа киирген 27 тарылга ээлчештирилгезин ажыглаалда боттандырган. Ол районнуң ажыл-агыйларында чер ажылының культуразы бедик болуп, дыка чаагай дүжүттү ап турары ынчангаш таварылга эвес-тир. Ында кыска ротациялыг, тодаргайлаарга 4-5 шөлдүг тарылга ээлчештирилгезин совхозтарда киирген болгаш шиңгээдип алган. Таңды болгаш Улуг-Хем районнарның совхозтары тарылга ээлчештирилгезин шиңгээдип алырын [illegible]. Ол районнарда киирген тарылга ээлчештирилгезин [illegible] «Революцияның чаалыкчызы», «Найырал», «ҮТКА 50 чылы», «Күш-ажылдың хостуу», Жданов аттыг, «Ак-Туруг», «Бурунгаар», «Сукпак», «Тиилелге», «Шамбалыг», «Алдан-Маадыр», «Тээли», «Кызыл тараажы», «Ийи», «Эне», «Хайыы», «Шивилиг» совхозтарда тарылга ээлчештирилгезин бүрүн-биле шиңгээттинген.

Чер ажылын интенсификастаар [illegible] мелиорастыг хемчеглерни калбаа-биле хереглээри, совхозтарның техниктиг дерилгезин экижидери, черлерни мелиорастаары дүжүттү бедидериниң [illegible] фактылары болур черде, янзы-бүрү культураларның шын дараалаштыр тарылгазы уксур-дузазы чүге-ле дүжүткүр чорукту бедидерин барымдаалаарга эвес, харын үстүнде аныткан хемчеглерге үндүрүп турар кандаарда вижок улуг немелде чарыгдалдарның ажыктыын бедидерин улам [illegible] турар.

Тарылга ээлчештирилгезинге культураларны шын дараалаштырар талаазы, боттандырган агротехниканың түңнелинде хөрзүннүң сут, чемиштидилге болгаш агаар хандырылгазын [illegible] үнүштер-биле, тарааларның [illegible] хандырар болгаш тарылга ээлчештирилгезинде [illegible] турар бүгү культураларга [illegible] биле тургузар ындыг шөлдерлиг болуру эргежок чугула дээрзин Кодээ ажыл-агыйының дуржулга станциязының база өске-даа аазан хөй ажыл-агыйларның практиказы бадыткап турар.

Хөрзүннү [illegible]ның системазында чогумчалыг хемчеглерниң, чемиштидилгелерни ажыглаарының, чаа бедик продуктулуг сорттарны [illegible] болгаш чер ажылын интенсификастаарының өске-даа [illegible] үре-түңнелдиг культураларны шын дараалаштырарының үезинде бедиир аппар. Өзүп үнериниң байдалдарынга негелделиг культуралардан — тараалардан, техниктиг болгаш өске-даа үнүштерден [illegible] алырынга шөлге кандыг үнүштү тараза оон улуг ужур-дузалыг. Арыг болгаш үнүштер тараан куруктурган шөлдер, хөй чылдыг сигеннер, ажаглыг бобылар, а ол ышкаш одуруглар аразын болбаазырадыр культуралар тарылга ээлчештирилгезинге бир болуру эргежок чугула.

Бистиң кол байлаавыс борур черин республиканың совхозтарының ажыглап турарын шугумчуластыр бүгү-биле ийир херек. Черни ажыл херекчи эвес ажыглап турар совхозтар эвээш эвес. Шөлдерде дыка хөй черлер — сут тарылга буталарының унааның, оруктар чаны, шөлдерниң кыдыгы тарааттынмайн артып турар. Чамдык ажыл-агыйлар куруктурулга болгаш ангыс [illegible] бүрүде күүсетпейн, хөрзүннүң хат алыр чорукка удур демисели кошкак чорудуп турар. Чогуур органнарның чөпшээрели чокка черни тоттаглеп — бүдүрүлгелерниң, организацияларның тудут кылырынга, [illegible] тус хамаатыларның картофель олуртурунга тускайлап берип турар таварылгалар бар. Ол чоруктар «Кара-Хаак», «Шамбалыг», «Хемчик», «Барлык», СЭКП-ниң XXV съездизи аттыг болгаш өске-даа совхозтарда бар болуп турар.

Бистиң республикада «Көк-Тей», «Тиилелге», ССРЭ-ниң 50 чылы аттыг, «Күш-ажылдың хостуу» совхозтарны болгаш Кодээ ажыл-агыйының дуржулга станциязын хөрзүннүң хат алырынга удур демисел [illegible] ажыл-агыйлары кылдыр тургускан. Ынчалзажок ол совхозтар [illegible] ээлчештирилгезин шиңгээдип алырын доостаан.

Республиканың совхозтарынга тарылга ээлчештирилгезин ажыглаары болгаш хөрзүннүң хат алырынга удур демиселдиң хемчеглерин калбаа-биле шиңгээдип алырын дүргеледир чорук чер ажылының культуразын экижидериниң база дүжүттү бедидериниң аргазын бээр.

М. ХАЗБУЛАТОВ,
Кодээ ажыл-агый министерствозунуң кол агроному.

УКРАИН ССР. Лисичанда нефть ажылдап кылыр заводту онгу беш чылда туткан. Ук бүдүрүлге Украинаның чөөн талазында чамдык областарны одаар болгаш кывар чүүл-биле хандырып турар. Ооң ачызында Сибирьден болгаш Поволжьеден нефть сөөртүрүнден чылда 60 миллион рубль камнаттынар арга тургустунган.

Чаа бүдүрүлге дугайын Л. И. Брежнев СЭКП ТК-ның ноябрь (1978 ч.) Пленумунга чугаалаан.

ЧУРУКТА: Лисичанның нефть ажылдап кылыр заводу.

Р. АЗРИЭЛДИҢ фотозу.
СЭТА-ның фотохрониказы.

НАЙЫРАЛ-БИЛЕ БЫЖЫГАР

Кузбасста шахтер, Социалистиг Күш-ажылдын Маадыры, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң депутады Геннадий Смирнов Карагандада Октябрь Революциязы аттыг шахтада машинист Кусняр Усумбаев-биле чарыштыг, оларның аразында найыралдыг чогум-на харын социалистиг чарыш быжыглаан.

СЭТА-ның фотохроникazы.

АК ХАЛАТТЫГ КИЖИЛЕР

ЭМЧИ—ДЕПУТАТ

Таңды районда ССРЭ-ниң 50 чылы аттыг совхозтуң төвү Межегей суурда участок эмчизи Ооржак Амырович Херлиг-оолду ол черниң чону кончуг хүндүлээр. Межегейжилер бодунуң эмчизиниң кылып турар ажылынга кызымаан болгаш хөй-ниити ажылынга идепкейлиг киржилгезин билир. Эмчи аарыг кижилерге эн эвилең болгаш кичээнгейлиг болурундан аңгыда, эмнелге талазы-биле лекцияларны болгаш беседаларны үргүлчү кылып турар.

Ооржак Амырович шагның кандыг-даа үезинде чалап кээрге, дыңнааш, дораан чеде бээр. Бо эмчи чүгле межегейжилерниң хүндүткелин чедип алган эвес, ажылдап чораан чер бүрүзүнге чоннуң хүндүткелин болгаш мактаалын чедип ап чораан.

Эш Херлиг-оол 1952 чылда Кызылдың эмчи училищезин дооскаш, «Алдан-Маадыр» совхозка барып ажылдап эгелээн дораан-на чоннуң мактаалын чедип алган. Ол Эрзин районнуң Нарын суурга база эмнелге пунктузун эргелеп ажылдаан.

Эш Херлиг-оол ажылдап турган черлеринге район болгаш кодээ Советтерниң депутадынга соңгулуп чораан. Амгы үеде эмчи Межегей кодээ Совединиң депутады болгаш ол хүлээлгезин идепкейлиг күүседип турар.

Ооржак Амыровичиниң кызымаккай ажылы бедиибиле үнелеттинген. Ол 1957 чылда СЭКП-ниң хураалынынге кирген. Эмчи Ооржак Херлиг-оол Күш-ажылчы шылгарал болгаш Күш-ажылчы эрес-маадырлыг чорук дээш деп медальдар болгаш Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Хүндүлел бижии-биле шаңнаткан. Эмчи эш Херлиг-оол кадык камгалалының шугумунга ииштиг-биле чээрби алды чыл ажылдаан. Межегейжилер эмчизиниң чоннуң кадыын камгалаарынга ам-даа хөй [illegible] ажылдаарын сеткилиниң ханызындан күзеп турар.

Ч. ТЮЛЮШ,
Межегей суурда пенсионер.

КАТАП ТУРГУЗУП БОЛБАС БЕ?

Мурнунда чылдарда Кызыл-Тей суурга чоглаа алгы-кеш, дук хүлээп алыр белеткел черн турду. Ынчаш хуу кижилер артыкшылдыг чүүлдерин үрелип, шынарын чидирбээндс дораан дужаап турган. Ам үеде ол черни дужурген, [illegible] билинмес.

Чурттакчы чон хуузунда маллыг болгай. Ооң дүгүн, кежин белеткел пунктузунга дужаар болза, ажыктыг дээрин билдингир.

Хандагайты биле Саглының Кызыл-Тей аразы 90 ажыг километр. А Арзайты. Оларны деп черлерде чуртап турар малчыннар оон-даа ырак болгай. Ынчангаш Хандагайтыга барып дужаары дыка берге. Хандагайты районнундан белеткелчи кижилер ында таан Кызыл-Тей суурга келгеш, деп эзэ чорук бар, азы чамдыкта чүве дужаар дээш чеде бээрге, «акша төнген» дээш база хүлээп албайн баар боорлур. Саглыга белеткел пунктузун катап тургузуп болбас бе?

К. Кара-Сал.
Өвүр району.

Чөөн-Хемчикте «Искра» совхозтуң хойжузу Татьяна Ондар онгу беш чылдын үшкү чылында төрүүр чүс хойга онааштыр 131 хураганны камгалап алган.

Ол 1965 чылда төрүүр хой хүлээп алган. Баштайгы чылын аныяк малчын төрүүр чүс хойга онааштыр 107 хураганны мөңгүн камгалап доруктурган, бир хойдан-на 2,3 кг дүктү кыргып алган. Он ажыг чылдар улаштыр Татьяна Ондар кызымак ажылдап, чыл бүрүде малдың чаш төлүн төрүүр чүс башка онааштыр 100-тен кудулатпайн камгалап ап турар.

Улуг кадарчы Татьяна Ондар амгы үеде Кара-Дыт деп черде кыштаглап, хой кодаазынга бүрүн белеткелдиг ужурашкан.

ЧУРУКТА: Татьяна Ондар.

Ш. КУУЛАРНЫҢ фотозу.

ЛУКАШИН — ЁЗУЛУГ КИЖИ

Лукашинни арга-ыяштыг черде кижи бүрүзү-ле билир. Фронтудан кезирде хөй орденнерлиг болгаш медальдарлыг келгеш, Алеховкага доктаап чурттай берген. Гудчуушкун шолуунге ышкаш, санитар ротазының командири ажылының өндүр чаагай ажылын кылып, Александр Петрович фельдшер пунктузун баштап берген. Ажылының баштайгы хүнүнден тойнузунге чедир ооң дайынчы оруктарын кады эрткен кадайы — Валентина Ивановна ооң баштайгы дузалакчызы болу берген.

Ам Лукашинниң тып алыры нарын херек болу берген.

— Чалаалга барган. Бо черниң өгериниң чарык аарый берген деп телефоннады — деп, Валентина Ивановна тайылбырлады.

Сывын камгалалының черниң төвүнге чедип алыры берге. Ынчирбелиг тракторга өзиин арай бээрзе аңаа четтер ган. Ооң кадында агаар болу бакыырай берген. Лукашин азыын көртеп мунупкаш, ду [illegible]-биле чорупкан. Аарыг кижиниң чанынга бүгү хүн дургузунда олуруп келген.

Ынчалза-даа Александр Петровичтиң эртемнерге баштайгы ажылында база чок болган: аарыг кижиниң соонда ол дөрт сүт фермазынче чорупкан. Парторг болган ужурунда ол ында коллектив-биле беседа чорударын планнап алган турган.

Малчыннарның чыглып келген кызыл-булуңунга уйгузын чок дун болгаш өрге орук эртипкен ышкаш шериг базу-биле сериилеп байдалдыг Лукашин кирип келген. Чүве чугаалап четтикпейн-ле, кызыл-булуңга турганнар ону долганып келгеш, баштыр чедирип эгелээнер: «Силер солун номчуп четтикпейн боор силер, Александр Петрович. Силер Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры болган-дыр силер. Чарлыкты парлаан кааң-дыр» — дижип турлар.

Александр Петрович бодунуң чаңгыс чер чурттугларының кадыкшылын үезиниң ажыг чыл дургузунда камгалап келген. Ол черниң чаш уруглары кадык, бүдүрүлгеге озал-ондак үр чылдар дургузунда боор корбазон болгаш ооң эмнеп турар кижилеринге гриппи бедин хаая халдаар апарган.

Кодээ фельдшерниң күш-ажылын Шиловонуң төп район эмнелгезиниң кол эмчизи Е. Г. Самарин баш удур шынчыы хемчеглер ап чорударын, төп эмнелге-биле эки харылзааны чурттакчылар сурп лары арыг-шеверниң болгаш чаагайжыдылгазының, ВЛКСМ-ниң XIII съездизи аттыг колхозтуң ажыл-ишчилеринге бүдүрүлге байдалдарын экижидериниң дугайында док таамал сагыш салыышкынын кылдыр үнелеп көрген.

— Коммунист Лукашинниң өске чугула херээ база бар. Колхозтуң партия организациязын ол чээрби сес чыл дургузунда үргүлчү удуртуп келген. Партийжи удуртукчу болуп Лукашин шынгыы негелделиг, кызымаккай болгаш инициативалыг — деп, СЭКП-ниң Шилово райкомунуң бирги секретары А. Рожков чугаалаан.

Фермаларны тудуп тургузарынга болган чаартыышкынга ол хөй күштү үндүрген, фермаларда ажыл-херектер парторгтуң ачызында дыка экижээн. Шефчилерниң болгаш тудугжуларның ол далаштырган, механизаторлар болгаш малчыннар чаа бажыңнарны ап турар апарган, суг дамчыдылгазын тутсан. Бодунуң чаңгыс чер чурттуу коммунистке, ёзулуг кижиге өөрүп четтиргенин олар илергейлеп турар.

А. ТРОФИМОВ,
СЭТА-ның корр.

Шилово,
Рязань область.

Ажыктыг чорук болгаш шынар дээш

АМДАННЫГ СУКСУН ЧҮГЕ ЧОГУЛ?

Сөөлгү чылдарда СЭКП-ниң Кызыл хоорлемунун удуртулгазы-биле республика найысылалының үлетпүр садыг, аъш-чем, тудуг черлеринге «Шынар хүнү» эрттирери чаңчыл апарган. Бо талазы-биле хемчеглерни ап чорударынга киржери-биле контроль органнарының, садыг черлериниң, фабрика-заводтарның болгаш аъш-чем бүдүрүлгелериниң удуртукчуларын специалистерни чалап турар.

Чоокта чаа Кызылдың пиво заводунга ындыг хүнну организастап эрттирген. Шынар хүнүн Стандарттар болгаш хемчээшкин техниказының талазы-биле күрүне хайгааралының Тыва лабораториязының [illegible] начальниги Г. Н. Туулнова [illegible] шынарның дугайында чүве чугаалааш, шынарны башкарарының чаа системазының улус ажыл-агыйынга улуг [illegible] лаборатория эргелекчизи В. С. Жукова, кол инженери А. В. [illegible] заводтуң эзиртпес суксуннарны канчаар кылып турарының, оларның санын көвүдедип, шынарын, экижидер дээш чүнү-чүнү кылып турарын тодаргай тайылбырлаашкыннар.

Эрткен чылын пиво заводунуң [illegible] рын экижидер, ассортиментизин калбартып, чоннуң негелде-херегледин хандырар дээш элээн хемчеглерни ап чорутпайн. [illegible] рессор дериглерин, пивонун оңун, экижидериниң «ВНО» [illegible] лаан, ажытты белеткээр черге дуржулганы системалыг солаан, пиво савалаар чаа херекселдерни кылган дээш оон даа өске.

Заводтуң дирекциязы ол болгаш өске-даа хемчеглерни алганының соонда безин продукция шынарын [illegible] чедип ап шыдавазын көрүлдениң киржикчилери тодаргай чижектер-биле чугаалааннар. Шынар көргүзүү-биле чергелериниң [illegible] хемчээн база дыка эвээш, чоннуң херегледиинге чедишпейн турар. Ылаңгыя чайгы үеде завод эзиртпес суксуннарны дыка эвээшти бүдүрүп үндүрүп турар. Чүгле [illegible] безин газтыг суг, квас болгаш пиво чедишпес. Ооң ужурундан чагыкчылар — Кызылдың [illegible] столоваялар, ресторннар ажыглалынга чоннуң үргүлчү хөмүдап киирип турары таварылга эвес. Эзиртпес суксун аймаа [illegible] столоваяларга хөвер эвес, харын база чоннуң массалыг дыштаныышкын черлеринге, хоорай парыгынга-даа шуут чок болгулаар таварылгалар дыка хөй.

Пивонуң болгаш эзиртпес [illegible] келген тудум-на улам дорайтап турарын хыналда илереткен. Чижээ, 1977 чылда хыналдага [illegible] ның 7,7 хуузун холуп турган болза, эрткен чылын ол көргүзүг 19,7 хуу чеде берген. Ооң кол-ла чылдагааны бүдүрүлгениң бодунуң иштинге шынар дээш ажылдың, чогуур контрольдуң чогунда боор турар. Тускай соодукчуну үргүлчүлелдиг үеде кылбайн келгениндем суксунга холуур сироппу чүгле +25 — 30 градус турда, ажыглап турганы илерээн. Ооң түңнелинде суксунуң шынары багай боор турар. [illegible] херекселдерниң профилактиг хайгааралы кошкак. Суксуннар саваларже [illegible] дүрер автоматтар бо-ла үрели [illegible] турар. Технологтуг [illegible] хайгааралдың [illegible] турар.

[illegible] пиво заводунга [illegible] турар [illegible] чаа үнген 1979 чылдың эгезинде-ле аңаа хомудалдар кээп турар апарган. Ставрополь хоорайда «Росппищепром» [illegible] «Жигули» [illegible] «Сибирское пиво», «Башпиво» каттыжышкыннардан тускан эртемниглер келп, практиктиг [illegible] черлериниң [illegible] тургузар [illegible] апарган. Ооң [illegible] тодарадыр, бо айтырыгны үе шиитпирлээр үе келген.

Г. БАЛАКИНА,
Республиканың күрседыг инспекциязының начальниги.

«КҮШ-АЖЫЛДЫҢ ХООЧУНУ» МЕДАЛЬ-БИЛЕ ШАҢНААР ДУГАЙЫНДА

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Чарлыы

(Эгези №№ 299, 300, 2 «Шында»).

Байыр [illegible] Мартак-оолду — «[illegible]» совхозтуң ажылчыны.

Чолдак-Кара Чүдүнчүкович Мартый-оолду — пенсионер.

Александр Иванович Михайловту — пенсионер.

Екатерина Аверьяновна Махненкону — «Саян» совхозтуң ажылчыны.

Александра Биче-ооловна Монгуш — пенсионер.

Чолдак-оол Уйнукпанович Монгушту — «Хадын» совхозтуң ажылчыны.

Вера Егоровна Никитинаны — «Саян» совхозтуң ажылчыны.

Алексей Сазонович Оевроповту — пенсионер.

Ончатпаа Кодажыкович Ондарны — пенсионер.

Фаузия Абдуловна Полянсканы — пенсионер.

Александр Прокопьевич Поповту — үлетпүр комбинадында ажылчын.

Григорий Иванович Решетниковту — пенсионер.

Лев Михайлович Рязановту — пенсионер.

Дыгар Чигаметовна Санчай-бановаңы — «Хадын» совхозтуң ажылчыны.

Иван Бюрбеевич Санчатоолду — «Хадын» совхозтуң ажылчыны.

Бичи-Ууг Кожегеевна Сотпа-оолду — «Хадын» совхозтуң ажылчыны.

Капитолина Ефимовна Сорокинаны — № 357 КМК-ның ажылчыны.

Антонина Петровна Степановаңы — пенсионер.

Мария Васильевна Степановаңы — «Хадын» совхозта [illegible].

Мария Ивановна Столяроваңы — пенсионер.

Анна Андреевна Тарасенкову — «Хадын» совхозтуң ажылчыны.

Анна Егоровна Тугунаеваны — пенсионер.

Багай-оол Комчук-Маадыревна Тулушту — «Хадын» совхозтуң ажылчыны.

Раиса Торбаевна Уйнукайны — пенсионер.

Николай Александрович Федоровту — пенсионер.

Евгения Егоровна Хуураккайны — пенсионер.

Уйнук Шыраповна Чамзыны — «[illegible]» совхозтуң ажылчыны.

Начи-оол Маадыревич Чаш-оолду — «Хадын» совхозтуң ажылчыны.

Николай Васильевич Чебровту — пенсионер.

Михаил Андреевич Чихачевту — пенсионер.

Александр Потапович Шагаринни — № 357 КМК-ның ажылчыны.

Анна Ильинична Шашковаңы — музыка школазында тедажыдакчы.

Екатерина Андреевна Шипилинаны — «Хадын» совхозтуң кол экономизи.

Иван Федорович Шкиренкону — пенсионер.

Иван Яковлевич Шубинни — пенсионер.

Надежда Александровна Шедрухинаны — кадрлар инспектору.

Александр Максимович Яловту — пенсионер.

ТАҢДЫ РАЙОН ТАЛАЗЫ-БИЛЕ

Павел Сергеевич Булдаковту — пенсионер, Хову-Аксы суур.

Вера Александровна Войцеховсканы — Межегей суурда ажылчын.

Федосья Николаевна Горбунованы — пенсионер, Элегес суур.

Мария Трофимовна Даниленкону — Элегес суурда даргын эргелекчизи.

Дмитрий Николаевич Дудкинни — Элегес суурда [illegible] мастерскайының эргелекчизи.

Вера Монгушевна Кужугетти — С. К. Тока аттыг совхозтуң ажылчыны.

Комбу Кысыдеевич Куулар — пенсионер, Межегей суур.

Хар-оол Сарыг-оолович Куулар — ССРЭ-ниң 50 чылы аттыг совхозтуң ажылчыны.

Иван Яковлевич Кухаренкону — ССРЭ-ниң 50 чылы аттыг совхозтуң ажылчыны.

Зоя Афанасьевна Кириковаңы — ССРЭ-ниң 50 чылы аттыг совхозтуң ажылчыны.

Клавдия Федоровна Матвееваны — пенсионер, Межегей суур.

Федор Дмитриевич Мироновту — Бай-Хаакта хүлээп алыр пункт директору.

Самдан Намежикович Монгушту — ССРЭ-ниң 50 чылы аттыг совхозтуң ажылчыны.

Сюрюн Алдын-оолович Монгушту — ССРЭ-ниң 50 чылы аттыг совхозтуң ажылчыны.

Шалимаа Доржаевна Монгушту — ССРЭ-ниң 50 чылы аттыг совхозтуң ажылчыны.

Максим Иванович Наговицынны — С. К. Тока аттыг совхозтуң ажылчыны.

Барбар-оол Бюрбеевич Ондарны — С. К. Тока аттыг совхозтуң ажылчыны.

Иможап Чульдумович Ондарны — С. К. Тока аттыг совхозтуң ажылчыны.

Семен Иванович Отевти — С. К. Тока аттыг совхозтуң ажылчыны.

Темир-оол Ойдупаевич Оюнну — С. К. Тока аттыг совхозтуң ажылчыны.

Танчыыр-оол Балчырович Оюнну — пенсионер, Бай-Хаак суур.

Михаил Никитич Савушкинни — ССРЭ-ниң 50 чылы аттыг совхозтуң ажылчыны.

Сотпа Дожунович Салчакты — С. К. Тока аттыг совхозтуң ажылчыны.

Евдокия Тадаровна Саражаковаңы — Элегес суурда магазин эргелекчизи.

Демир-оол Монгушевич Седенни — пенсионер, Межегей суур.

Михаил Хашпаевич Сотпаны — пенсионер, Межегей суур.

Наталья Максимовна Титованы — пенсионер, Межегей суур.

Федор Федорович Трояковту — пенсионер, Элегес суур.

Георгий Федорович Щербаковту — пенсионер, Элегес суур.

УЛУГ-ХЕМ РАЙОН ТАЛАЗЫ-БИЛЕ

Мария Дмитриевна Андросованы — райпо столоваязының ажылчыны.

Тюлюш Намзыраевич Балганны — пенсионер, Чаа-Хөл суур.

Павел Бадыевич Балчый-ны — пенсионер, Чаа-Хөл суур.

Мария Кызыл-ооловна Барыкааны — райпо магазининиң ажылчыны.

Татьяна Васильевна Бакуриннаны — пенсионер, Чаа-Хөл суур.

Тюлюш Комбуевич Бегзинни — пенсионер, Чаа-Хөл суур.

Валентина Петровна Бочегуроваңы — «Сельхозтехника» салбырында бухгалтер.

Исаак Григорьевич Григорьевти — райпо ажылчыны.

Кыргыс Кыргысовна Доолду — пенсионер, Чаа-Хөл суур.

Тюлюш Чүлдүмовна Доолду — пенсионер, Чаа-Хөл суур.

Алырма [illegible] Донгакты — пенсионер, Чаа-Хөл суур.

Тюлюш Саваевич Доржуну — пенсионер, Чаа-Хөл суур.

Ховалыг Делгер-ооловна Дунгарны — «Найырал» совхозтуң ажылчыны.

Мария [illegible] Ивановаңы — райпотреб [illegible] ажылчыны.

Хаяан Саамыкаевич Каазутту — «Найырал» совхозтуң ажылчыны.

Чодак Демир-ооловна Кечил-оолду — пенсионер, Чаа-Хөл суур.

Адуун Сампатович Куртукту — пенсионер, Чаа-Хөл суур.

Матвей Доржуевич Кызыл-оолду — пенсионер, Чаа-Хөл суур.

Антонина Селиверстовна Матвееваны — Шагаан-Арыг хоорайда № 2 уруглар садының ажылдакчызы.

Анна Игнатьевна Манаенкованы — район эмнелгезинин ажылдакчызы.

Кыргыс Борбак-оолович Матпаны — пенсионер, Шагаан-Арыг хоорай.

Мартаа Дажымович Монгушту — пенсионер, Шагаан-Арыг хоорай.

Монгуш Дуваевна Мычыкайны — пенсионер, Шагаан-Арыг хоорай.

Ооя Бедикович Наксылды — пенсионер, Чаа-Хөл суур.

Монгуш Санчаевич Намаакинни — райпо ажылчыны.

Монгуш Седипович Папий-оолду — пенсионер, Шагаан-Арыг хоорай.

Уйнукай Долаановна Сандакпаны — пенсионер, Чаа-Хөл суур.

Наталья Яковлевна Слукинаны — район эмнелгезинде сестра.

Мария Платоновна Стальнону — район эмнелгезинде ажылдакчы.

Ирина Пантелеевна Сухановаңы — райпо магазин ажылчыны.

Наталья Прокофьевна Тепсинаны — пенсионер, Чаа-Хөл суур.

Ламажап Бады-Сүрүнович Ховалыгны — «Найырал» совхозтуң ажылчыны.

Монгуш Ламаевна Ховалыгны — пенсионер.

Тюлюш Натпитовна Санчымааны — пенсионер.

Власса Дмитриевна Черепованы — пенсионер.

Вера Сергеевна Чылбакты-баны.

Наталья Кыргысовна Шожул-оолду — санитарка, Эйлиг-Хем суур.

(Уламчылыг).

ТӨӨГҮЛҮГ ТИИЛЕЛГЕ

⊙ СОФИЯ. (СЭТА). Чурттуң болгаш оон чонунуң амыдыралынга эң-не берге байдалды Кампучияның революстуг күштериниң тиилелгези кезээде ажып эрткен деп «Отечествен фронт» солун бижээн. Кампучияның улузу амгы үеде бодунуң төөгүзүнүң чаа арнын ажыткан.

Кампучияның улус күштериниң тиилелгези — чурттуң демократтыг күштериниң национал камгаланыышкынның күштерин долгандыр сырый каттыжыышкынның херечизи болган. Ону бүгү чурттуң ажылчы чоннары деткээн деп ук солун бижип турар. Бо тиилелге болза Мурнуу-Чөөн Азияга болуушкуннарга шынар талазы-биле чаа үе-чада болган. Бо дээрге, Кыдаттың улуг күрүнезирек политиказының ажыдыышкыны, танбыың догуннаашкынның фактору болган.

⊙ НИКОЗИЯ. (СЭТА). На[illegible] камгалаашкынының чаңгыс аай фронтузунуң тиилелгези бүгү делегейниң [illegible] демократтыг кижилериниң өөрүшкүзүн болдурган. Пол Поттуң улуска удур эрге-чагыргазын дужурген чорук «Пекинниң Вьетнамга болгаш Кампучияга удур сүлчээзин соксадаан болгаш Мурнуу-Чөөн Азияга тайбыңны бужыглаарынга салдар чедирген» деп, ол солун демдеглээн.

⊙ ХАНОЙ. (СЭТА). Кампучияның революстуг чепсектиг күштериниң [illegible] улузунуң тиилелгези бүгү улустарының салым-чаяанын шиитпирлээн, ол болза бүгү делегейниң депшилгелиг болгаш революстуг күштериниң тиилелгези болур деп Вьетнамның Ада-чурт фронтузунуң Төп Комитединиң Кампучияның национал камгаланыышкынның чаңгыс аай фронтузунга чорудкан байыр чедирилгезинде айтып турар.

[illegible] улус Кампучияның кожазы болгаш эңнүг бооп, он-он чылдарның дургузунда империалистиг күштерге удур кады демисежип келген. [illegible] бүгү делгерүүн, чурт өөрүлүүнүң хамаарышпас чоруу болгаш хосталгазы дээш демиселди кады ажыл эртип келген деп ук байыр чедиришкининде айыткан. Вьетнам улус Кампучияның чепсектиг күштериниң болгаш улузунуң улуг тиилелгезинге өөрүп, Вьетнамның болгаш Кампучияның улустарының аразында найыралды болгаш кады ажылдажылганы быжыглаарынга бүгү күжүн бээрин шиитпирлээн мында айыткан.

⊙ ДЕЛИ. (СЭТА). Пол Поттуң—Иенг Сариниң чагырыкчы бөлүү улус массаларга быжыг чөленгиишкин чок болгандыр буурап дүшкен деп «Индиан экспресс» солун бижээн. Революстуг чепсектиг күштериниң болгаш ажылчы массаларның кады күжениишкини-биле демиселдиң түңнелинде Пномпеньни база өске-даа можулар топтерин эзлеп алганы дээрге, үш ажыг чылдарда чонну бастып, дорамчылап турган эрге-чагыргазының [illegible] үнелээн чок бооп турганын херечилеп турар деп, ол солун базы бижээн.

Вьетнамның Кампучияда «[illegible]» дугайында чамдык бөлүктериниң чулчуруушкуннары буураан деп, ол солун бижээн. Ол чуртка демократияны катап тургузар, тайбың дээш демисежир, кандаа каттыштазының шимчээшкинге идепкейлиг киржир, социалистиг ниитилелди тургузар арга тургускан деп демдеглээн.

⊙ ВЬЕНТЬЯН. (СЭТА). Лаос Улус-Демократтыг Республиканың чазаа Кампучияның [illegible] чаңгыс аай фронтузунуң Төп Комитединге байыр чедирген, Пол Пот—Иенг Сариниң чагырыкчы бөлүүн кампучи улустуң тиилээшкининиг байыр бараалгаткан. Кампучияның национал камгалаашкынның чаңгыс аай фронтузу кампучи улустуң дүрүм езугаар төлээлекчизи болур деп байыр чедиришкининде айтып турар.

⊙ ТОКИО. (СЭТА). [illegible] Компартияны Кампучияның [illegible]

ШЫН

БӨМБҮРЗЕКТИҢ СУДАЛЫ

СЭТА болгаш ПМА: КЫСКА ДЫҢНАДЫГЛАР, ТАЙЫЛБЫРЛАР

СПЕЦИАЛИЗАСТААШКЫН

ВАРШАВА. Улусчу Польша Экономиктиг Дузалажылга Чөвүлелиниң шугумубиле пөс аргып кылыр чамдык станоктарны бүдүрерининге специализация кылып турар. ССРЭ-ниң болгаш социалистиг дем каттыштырылгазының өске-даа чурттарының станок бүдүрүлгезиниң чер-дерге-биле [illegible] ының сырый харылзаалары ол адырны польша машина тудуушкунунуң кол адырларының бирээзи болдурар, чүгле Польша Улус Республиказын эвес, харын өске-даа чурттарның пөс кылыр станоктарга херээлелин хандырар арганы берген. Чижээ, 1980 чылда Польшадан оларны экспорттааны чүгле 2,3 миллион рубль турган болза, эрткен чылын 70 миллион рубль [illegible].

Социалистиг экономиктиг интеграцияның комплекстиг программазы бутаар польша болгаш совет машина тудуушкун ажылдакчылары пөс аргып кылыр станоктарның чаа хевирлерин ажылдап кылган. Бо талазынга [illegible] болгаш Герман Демократтыг Республиканың аразында база ажылдап [illegible] база чедиишкиннерни калбарып турар.

ТӨЛЕПТИГ САЛЫЫШКЫН

БУДАПЕШТ. Венгр бешки беш чылдың эң улуг үлетпүр объектилериниң бирээзи — Сегед чанында нефтегаз комплексинниң тудуу доошкан. Эрткен чылын Сегедтиң нефтичилери чуртка 1,5 миллион тонна нефтини болгаш 4 миллиард ажыг кубометр газты берген. Аңы-дунма социалистиг чурттарның, хамыктың мурнунда Совет Эвилелиниң нефть, газ тывыкчылары-биле үре-түңнелдиг кады ажылдажылгазының түңнелинде комплекстиң коллективи бедик түңнелдерни чедип алган. Комплекстиң үлетпүр объектилериниң тударынга Совет Эвилелиниң бүдүрүлгелериниң маркалыг машиналарын болгаш дериг-херекселдерин калбаа-биле ажыглаан. нефть болгаш газ тывыжының совет технологиязы специалистерниң бедик үнелээшкинин алган.

Сегед комплекизин тудканы — республиканың «улуг химиязы» хөгжүлдезиниң программазын амыдыралга бот-тандырарының оруунга чугула үе-чада-дыр.

ВСР-НИҢ ДАШТЫКЫ ХЕРЕКТЕР МИНИСТЕРСТВОЗУНУҢ МЕДЕГЛЕЛИ

ХАНОЙ. Буурап дүжүүшкүнүнүң [illegible] келгеш, Пол-Поттуң—Иенг Сариниң бөлүү-чуруму Вьетнамга хамаарышпаар ийгүгүнү [illegible] кылыш, Кампучияга удур «агрессия кылган» деп ону буруудадып, ол чугааны чугаалаар [illegible] БНО-ның Айыыл чок чорук Чөвүлелинге доннаштырарын ораалдажып турар-дыр деп, Вьетнам Социалистиг Республиканың Даштыкы херектер министерствозунуң Ханойда тараткан медеглелинде чугаалаан.

Вьетнам Социалистиг Республиканың чазаа Пномпеньниң чагырыкчы бөлүктериниң даап бодашкыннарын шиитпирлиг буруу шаап турар болгаш Пекинниң чагырыкчы бөлүктериниң [illegible] бору берген Пол-Поттуң — Иенг Сариниң бөлүү камнучийн улусты хамаарыштыр дээрлиглээшкиниң араатаныг политиказын үш чыл дургузунда чорудуп келгенин медеглеп турар деп, медеглелде онзалап демдеглээн. Мурнуу-Чөөн Азияга тайбыңның болгаш доктаамал турушттуг болур чорукту үреп келген, ооң мурнунда бүгү чурттар-биле медеглелиниң ол үргүлчү күткүп үндүрүп келген.

ГКП-НИҢ 60 ЧЫЛЫНГА

БОНН. Германияның Компартиязының түргустунганының 60 чылынга тураскааткан хурал Эссенге болган. Ооң киржикчилериниң мурнунга Герман компартияның дарга-ы Г. Мис чүве чугаалаан. Коммунистерниң партиязы империалистиг дайыннарга удур [illegible] болгаш тайбың дээш демиселдиң партиязы болуп келгенин ол онзалап демдеглээн. Немец коммунистериниң чаңчылдарының бодунга хедербишаан, Герман компартия ажыл [illegible] удур, «профессиязын бодтаар ажылдарын хораан чоруктарга» болгаш неонацизмниң кандыг-даа илерээшкиннеринге удур, ажылдаар эрге дээш демиселди үргүлчүлээр болгаш күштелдирер деп ол чугаалаан.

Герман компартия чепсеглениишкинниң [illegible] болгаш антиимпериалистиг [illegible] каттыжыышкынның дээш [illegible] база [illegible] Европада дээш туруп турар.

МОРАЛЬДЫГ ЧУГУЛА КҮШ

ПАРИЖ. «Тайбың дээш шимчээшкин — моральдыг чугула күш» — деп, Тайбынның Бүгү-делегей чөвүлелиниң ораланчы президентизи, Францияның Компартиязының ТК-зының кежигүнү Раймон Гуйо Венгрияның МТИ дээр информация агентилелиниң корреспондентизинге айтырыгларынга харыылап тура медеглээн. Тайбыңны камгалаар деп ниити эчис сорулганы чедип алыр дээш демисежир арганы ол шимчээшкин эң-не янзы-бүрү күштерге — политиктиг болгаш [illegible] ажылдакчыларга, коммунистерге, чөөн үзелдиг өске-даа партияларның кежигүннеринге, профэвилел улуг-түрүглериниң болгаш [illegible] деңнерге берип турар.

Европага айыыл чок чорукту калбартырынга, дужууштур чорукту [illegible] ханыладырынга, чепсеглениишкинниң дүжүрерини удаанган базымнарны кылыр кылдыр францууз чазактың [illegible] тайбың дээш францууз шимчээшкин бодунуң сорулгазы кылдыр санап турар деп, ол чугаалаан. Стратегиктиг шаар халдаашкынның боо-чепсек кызыгаарлары дугайында чугаалажыышкыннар чедиишкинниг доостурун дээш, нейтронлуг бомбаны бүдүрерин болдурбас дээш Францияның тайбың талалакчылары туржуп, бо чепсекти кандыг-даа бүдүрер чорукту буруу шаап турар.

СӨС КЫРЫНГА ЭВЕС, А ХЕРЕК КЫРЫНГА

МАПУТУ. Совет Эвилели баштаан социалистиг дем каттыштырылга чурттары Африкада болгаш бүгү делегейде хосталгалыг шимчээшкиннерниң кезээде идегелдиг эвилелдешкени, моральдыг болгаш материалдыг суртуглу үндезин деп болуп келген деп, Мурнуу Африканың Африка национал конгрезиниң Мозамбикте төлээ чериниң медеглелинде чугаалаан.

Дарлаттырган улустарның хосталгазының херээнге бодунуң хандыкшылдыын Советтер чурту сөс кырынга эвес, харын херек кырынга бадыткап келген. Империализмге, колониализмге, неоколониализмге болгаш расизмге удур шиитпирлиг демиселдиң Совет чурт кезээде чайгылыш чок чөрүдүп келген деп медеглелде чугаалаан.

БЕНИН УЛУСТУҢ ШИИТПИРЛИГ ЧОРУУ

КОТОНУ. Марксизм-ленинизмниң принциптеринге үндезилээш социалистиг хөгжүлдениң оруун шилип алган хосталгага ынакшылдыг бенин улузу делегей империализмниң болгаш ооң чалчаларының кежээ кырынга кажан-даа сегирттүп шыдавас деп, Бенин Улус Республиканың президентизи М. Кереку медеглээн. Бенин Улус Республиканың улуг-хүүзунга таварышкан шыңгалдалар, бирги чылгылге хелеелениикчилерниң хол-биле 1977 чылдың январь он алдыда үүлеткен империалистиг агрессия чурттуң улузун кандалдырган деп, Котонуга болган митингиге чүве чугаалап тура, ол демдеглээн.

(СЭТА).

ИНТЕРНАЦИОНАЛЧЫ ШИМЧЭЭШКИН

ПРАГА. (СЭТА). Тольяттиниң автозаводунуң иниипативазын деткиишаан. Чехословакияның чүс-чүс муң ажылчыннары Совет Эвилелиниң болгаш социалистиг өске-даа чурттарның чагыгаарын чогуур үезинде, бедик шынарлыг күүседир дээш социалистиг чарышты калбарткан.

Январьның баштайгы хүннеринде Просеч хоорайда прибор тудуг заводу станоктарны автоматтыг башкарар херекселдерин Ленинградче чудуруп чорудкан. Ол херекселдер болза заводтуң бүгү продукциязының 80 хуузун ээлеп турар, оларның барык шуптузун совет станок тудуг бүдүрүлгелеринче чорудуп турар.

Прагада «ЧКД — Полоодиче» деп заводтуң коллективи Совет Эвилелинче чорудар продукция бүдүрер талазы-биле бодунуң хүлээлгезин хуусаазында күүседип турар. Ында күштүг ток таарыштырар таарыштырыкчыларны 6-лаан ССРЭ-ниң, ГДР-ниң, БУР-нуң электротехниктиг заводтарынче чорудар комплекстиг кызылгаарны бүдүрүп турар. Ук завод эрткен чылын ССРЭ-ге боор бүдүрүлге программазын хуусаа бетинде күүсеткен.

Милевско хоорайда вентиляция дериг-херекселдери бүдүрер заводтуң бүгү ажылчыннарының болгаш албан-хаатчыларының 80 хуузу социалистиг чурттарже чорудар продукцияны шынарлыг болгаш чогуур үезинде күүседир тээш чарышка киржип турар. Завод — ЭДЧ-ның чамызы. Амгы үеде ооң бүдүрүп турар продукциязының үнези миллиард крон акша четкен. Милевскога бүдүрген дериг-херекселдерни Совет Эвилелиниң, Польшаның, ГДР-ниң электро станцияларында, шахталарында, металлургия заводтарында ажыглап турар.

Сессия ажыттынган

ЖЕНЕВА. Мурнуу Африкада кижиниң эргелерин канчаар сагып турарын көөрүбиле экспертерниң тускай бөлүүнүң сессиязы ажыттынган. 1976 чылдың июньда Совето-га ханыг өлүрүкчү болуушкуннарның демдеглеттингеш полицейжи дерамылааш-кинерни, политиктиг чыдан-биле хоругдатканнарны араатаныг аажылап турарын, расисчи кара-бажыңнарда өлүм-чидимнер болуп турарын, чоннү күш-биле ынай-бээр көжүрүп турарын, профэвилел эргелерин үреп турарын ол сессияда сонгалаа илередип турар. Экспертерниң илеткелин БНО-нуң кижи эргелериниң талазыбиле комиссиязынга дамчыдып бээр.

(СЭТА).

БКП ТК-НЫҢ ПЛЕНУМУ

БРЮССЕЛЬ. (СЭТА). Бельгияның Коммунистиг партиязының ТК-ның пленуму январь 6-да анда эрткен деп «Драпо руж» солун дыңнаткан.

1978 чылдың декабрь 17-де эрткен ээлчег чок парламент соңгулдазының сөөлүнде үеде чуртта политиктиг байдалдың дугайында БКП ТК-ның политбюрозунуң илеткелин пленумга чугаалашкан.

БКП ТК-ның пленуму Бельгияның Коммунистиг партиязының XXIII съездизин 1979 чылдың март айның ийиги чартыында эрттирер дугайында шиитпирни хүлээп алган.

ЧУГУЛА БОЛУУШКУН

ДАМАСК. Чурттарның күрүнелер болгаш чазактар баштыңчыларының Багдад чөөлеге хуралы эрткен чылын араб делегейде эң чугула болуушкуннарның бирээзи болган деп, Сирияның информация министри Ахмед Искандер медеглээн. Кэмп-Дэвидке болган сүлчээни ол хурал буруу шаап, Чоокку Чөөн чукке чевеге, [illegible] болгаш [illegible] тургускан деп ол чугаалаан.

(СЭТА).

Албан хуузу-биле хүлээп көрүүшкүн

ХАНОЙ. Вьетнам Социалистиг Республиканың Президентизи Дон Тык Тханг биле республиканың [illegible] Премьер-Министри Фам Ван Донг Кампучияның Улусчу-революстуг чөвүлелиниң даргазы Хенг Самринге телеграмма чорудкаш, Кампучияның чонунуң дүрүм ёзугаар кара чаңгыс ёзулуг төлээлекчизи Кампучияның Улусчу-революстуг чөвүлелин Вьетнам Социалистиг Республиканың чазаа хүлээп көөр дугайында шиитпирни хүлээп алганын дыңнаткан.

Пол Поттуң — Иенг Сариниң реакцыылыг бөлүүнүң терроризмни кадыг-дошкун кинчи-бегинден Кампучияның бүгү девискээрин болгаш Пномпеньни хостааның соонда Кампучияның Улусчу—революстуг чөвүлелиниң [illegible] улузунун политиктиг амыдыралынга төнгүлүг чүгула болуушкун [illegible] болган Вьетнамның аразынга, ол ышкаш Мурнуу-Чөөн Азияның бүгү чурттары-биле найыралдың болгаш кады [illegible] харылзааларын [illegible] чаа үе-чадазы [illegible] девискээрге тайбың камгалаарының [illegible] турушттуг доктаамал [illegible] телеграммада онзалап демдеглээн.

Вьетнамның [illegible] [illegible] пас, демократтыг, нейтрал-дыг, кандаа каттышпас, социализмче бурунгаарлаар Кампучияның [illegible] чедип алыр дээрзинге бүзүрелин илереткейлеп турар.

Вьетнам Социалистиг Республиканың чазаа Кампучия-биле найыралдың болгаш кады ажылдажылганың бүгү талалыг харылзааларын [illegible] бедээн база туткуулуп, Вьетнамның болгаш Кампучияның улустарының аразынга аңы-дунма найыралын быжыглаарынга бүгү күжүн бээр деп долу [illegible] илереткелен түр деп телеграммада айыткан.

• • •

КАБУЛ. Афганистан Демократтыг Республиканың чазаа Кампучияның Улусчу-революстуг чөвүлелин албан хуузу-биле хүлээп көргенин Бахтар агентилел дыңнаткан.

• • •

БЕРЛИН. Герман Демократтыг Республиканың Министрлер [illegible] даргазы В. Штоф Кампучияның Улусчу-революстуг чөвүлелиниң даргазы, Национал камгалаашкынның чаңгыс аай фронтузунуң ТК-зының даргазы Хенг Самринге телеграмма чорудкаш, алыс сөзүнде тайбың, хамаарышпас, демократтыг, кандаа каттышпас Кампучияны тургузары болуп турар Улусчу революстуг чөвүлелдиң туружунга [illegible] Герман Демократтыг Республиканы байыр [illegible] деп айыткан. ГДР Кампучия-биле [illegible] [illegible] телеграммада [illegible].

(СЭТА).

ПЕКИННИҢ ЧӨҢГЭЭЛИГ ҮҮЛГЕДИГЛЕРИ

ХАНОЙ. (СЭТА). Сөөлгү [illegible] Кыдаттың чагырыкчы бөлүктери шериглиг улуг күштерин болгаш дайын чорударының чепсек-херекселдерин Вьетнамның кызыгаарының чоогунче октаан, чөңгээлерин [illegible] Вьетнам Социалистиг Республиканы кыжанып турар деп ВСР-ниң Даштыкы херектер министерствозунуң мында тараткан медеглелинде айтып турар.

Кыдат тала бодунуң чонун болгаш делегейниң улустарын будулдурар сорулга-биле мете [illegible] удурланыышкын үндүрүп, вьетнам-кыдат кызыгаар районнарында байдалды, Кампучияда байдалды мете баубиле дыңнадып, Вьетнамы «Кампучияга удур агрессия кылган», «Кыдаттың девискээр айы-биле бүрүн-бүдүн турар чоруун хажыткан» деп мете буруудадыышкынны кылып келген.

Кыдаттың чагырыкчы бөлүктериниң ийи чурттарның аразында кызыгаар районнарга дайын белеткээн кылып турар чөңгээлерин ВСР-ниң даштыкы херектер министерствозу шиитпирлиг-биле буруу шаап болгаш ВСР-ниң тежикнер айыл-биле бүрүн-бүдүн турарынга, догунналдыынга болгаш айыыл чок чорукка айыылды дидирээлдерни турар чөңгээлерин доп-дораан соксадырын негээн.

ВСР-ге удур кемниг үүлгедиишкиннериниң шылгалы уржуктары дээш долу харыысалганы кыдаттың чагырыкчы бөлүктери хүлээр деп медеглелде айыткан.

ИТАЛИЯ. Эр болгаш херээжен кижилерниң күш-ажылга база ажыл төлевиринге эргези дең турар дугайында хоойлу бар-даа болза, херээжен кижини ажылдан бир дугаарында үндүрер. Ажылга эң сөөлүнде хүлээп алыр чорук мында нептерээн. Ол чуртта ажыл чок херээжен чоннуң саны доктаамал өзүп турар. Италияның херээженнеринин [illegible] политиктиг база [illegible] демиселди күштелдирип турар. Удурланыышкынны херээженнерниң демократтыг организацияларының муң-муң активистери, студентилер, бажың ээлери кылып турар. Херээженнерниң ажыл-биле хандырарын, оларның эргелерин эр улустар-биле дең эргелерин ээлер негеп турар.

ЧУРУКТА: итали херээженнер боттарының эргелерин камгалаан. Римниң кудумчуларында чысклал кылып турары.

СЭТА-ның фото[illegible]

МЕДЭЭЛЕР

СОВЕТ ДЕЛГЕЛГЕ АКШ-ТА

БАЛТИМОР. (СЭТА-ның корр.) «Совет херээженнер» деп делгелге ук хоорайның «Сивик Сентер» двор делгелге залында ажыттынган. Хөй санныг делгиирлерде — фото-чуруктарны, [illegible] уран чурулганың болгаш скульптураның ажылдарын, диапозитивтерни, уран-шеверлерниң ажылдарын делгээн, ол чүүлдер совет херээженнерниң амыдыралын, оларның ажылчын болгаш чүткүлдерин, социалистиг ниитилелдиң хөгжүлдерииге оларның киирип турар хайгаарал улуг үлүүн чугаалап турар.

Бо делгелге болза, совет херээженнерниң амыдыралы-биле американнарның таныжарынга эки дуза-лаар болгаш совет база америк улустарның аразында бот-боду билчир чоруктуу [illegible], ССРЭ-ниң болгаш АКШ-тың аразында харылзааларны улам хөгжүдеринге дузалаар деп делегей харылзааларының талазы-биле эргелел директорунуң оралакчызы Э. Холман делгелгениң ажыдыы тура чугаалаан.

Совет делгелге АКШ-ка чартык чыл иштинде турар. Ону Балтимордан аңгыда Чикагога, Оклахома-Ситиге, Сиэтлге база көргүзер.

Ю. ЛЕВЧЕНКО.

• • •

СЦЕНАДА МЕХАНИЗАТОРЛАР

«Тес-Хем» совхозтуң Культура бажыңынга суурнуң чурттакчылары мыгырт долдур олурупкан. Коллективтер аразында бот-тывынгыр уран чүүл талазы-биле чорупп турар көрүлдениң эң сөөлгү эгелээн. Концерттиң киржикчилери — чолаачылар, трактористер, автопарктың ажылчыннары шупту 50 ажыг кижи. Боттарының талантызын чоңга солун кылдыр бараалгадыр дээш шудургу белеткенгеннер. Шынап-ла оларның могагшылар чок, кежээ орайга чедир белеткенип турганы үре-түңнелдиг болган. Моон мурнунда боттарының концерттерин көргүскен коллективтерден механизаторларның концерт программазы черле дээре, солун болган.

Ук концертти ССРЭ Конституциязынга тураскааткан. Ниитиси-биле идейлиг утказы черле эки. Сцена дериглези, артистерниң идик-хеви каас-ошкүк.

Александр Седип-оол, Виктор Сат, Олег Сат олар ыдыңыг хөгжүм ансамблиниң кол өзээ боол. Ону органзастааны дыка солун. Оолдар ансамблиниң «Кара эттиг уруг», «Деге баарын» эки ырлаан, Санаа Хая-Маадыр «Хопчу саактап» деп баснянын чедиишкиниг номчуп күүсеткен.

С. ДОСПАЙ. Берт-Даг суур.

Тес-Хем район.

ДЕТКИМЧЕ ХЕРЕК

Бунгуртуг суурда кодаа Культура бажыңы (директору Боранак Эрексен) болгаш клуб чөвүлели «Болзааниң чурттакчылар [illegible] культура хандырылгазының улам ажыктыг [illegible] дер хемчеглер дугайында» СЭКП Тес Комитеттиң [illegible] [illegible] бот-тандырар талазы-биле чамдык ажылдарны кылган. Чылдың дургузунда [illegible] 40 ажыг концерттерни көргүскен. Бот-тывынгыр артистер районга бөлүп эрткен көрүлдеге бирги черни ап, шаңналдаткан [illegible].

Культура бажыңының [illegible] [illegible] киржилгези-биле [illegible] удаа номчулга конференциязы, [illegible] эрттирген. Тыва АССР-ниң улустуң чогаалчызы С. А. Сарыг-оолдуң 70 харлаанынга тураскааткан кежээ салдып, ажыктыг болуп эрткен. Чогаалчының чогаалдарындан үзүндүлерни, ырлар хөгжүмнүг композицияны кылганы солун. Бот-тывынгыр артистер С. А. Сарыг-оолдуң шүлүктерин чугаалап, оон сөзүнге бижээн ырларны аянныг, чараш кылдыр күүсеткилээн.

Культура бажыңының чанында ырлыг, танцының шииниң, музыканың бөлгүмнери ажылдап турар. Ырлар бөлгүмүн Бад-оол Донгак удуртуп, чаа ырларны бөлгүмге киржикчилерге [illegible] өөредип, чоннга чедиишкин-биле бараалгадып турар апарган. Ол бөлгүмде 15 кижи хаара туттунган. [illegible] ажыл-агыйның [illegible] эртемниглери киржип турар.

Бунгуртугда уругларның музыка школазының башкылары [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] турарлар. Ол чоокта чаа «БАМ-че хаптааланы» деп ырны бот-тывынгыр артистерге өөреткен. Олар бо ырны идик чоокка ырлаан турар болу берген. Бөлгүмнүң ажылынга музыка школазының башкызы Зинаида Ондар, ниитизинде улуг пионер вожатыйы Клавдия Куулар, сельпо ажылдакчызы Чем Бара-оол болгаш өскелерн идепкейлиг киржип турарлар.

Шии бөлгүмүн Бунгуртуг ортумак школазының башкызы, Культура бажыңында клуб чөвүлелиниң даргазы Блас Хомушку удуртуп, тыва шиилерниң [illegible] организастаан. «Хайыраа бот», «Самбажык» деп сургакчыларның [illegible] [illegible] [illegible] программазынга киирип турар.

Танцы бөлгүмүн Мария Филипповна [illegible] [illegible]-биле удуртуп, [illegible] алиныг чараш кылдыр танцыларынга өөредип турар. Бөлгүмнүң киржикчилери «Эзлдек [illegible]», «Деңей-оол» болгаш өске [illegible] [illegible] бараалгадып турар апарган. Аныяк кыстар Зинаида Ондар, Зоя [illegible]. [illegible] танцыларны алиныг чараш кылдыр күүседиринге мергежилдиг апаргылаан.

Оон ыңай Культура бажыңының чанында тыва [illegible] хөгжүм херекселдеринге ойнаарынга [illegible] Кара [illegible] клубунуң эргелекчизи Иргит Хаазыт өөредип турар.

Культура бажыңының ажылын аныяк коммунист, совхозта партия комитединиң кежигүнү Боранак Иванович Эрексен ажыл-ишти бир-биле ужурутуп, чоннуң дыштанылгазын ажыктыг кылдыр организастаарынга мергежилдиин көргүскен. Ол амдаа 10 чыл иштинде ажылдап, чоннуң хүндүткелин чаалап алган.

Культура бажыңының клуб чөвүлели хөй-ниитиниң көрүм-чурумун быжыглаар талазы-биле [illegible] ажылдарны кылган, [illegible], лекцияларны кылып, ачаа хамаарыштыр сагыш човаан [illegible] [illegible] эрттирип келген. Шак мындыг хемчеглер клуб чөвүлелиниң даргазы, башкы Блас Хомушку биле Боранак Эрексен оларның эгелээшкини-биле [illegible] турар. Боранакты Тыва АССР-ниң Культура министерлиниң [illegible] бижик-биле үш удаа шаңнаан.

— Культура бажыңынга капитал септелге кылбаанындан бээр [illegible] үе эрткен. Оон септелгезин кылыр дээш акша-хөреңги [illegible], район организациялары тодаргай харыы бербит. [illegible] чергии чоннуң культура [illegible] [illegible] салыры чугула болгай — деп Культура бажыңының директору Боранак Эрексен хомудап [illegible].

К. ХЕРТЕК.

А. С. МАКАРЕНКО МУЗЕЙИ

КИРОВОГРАД. Долинскийниң № 2 ортумак школазында А. С. Макаренконуң комната-музейин ажыткан. Мурнунда ийи класстыг демир-орук училищезиниң башкызынга, мааңаа 1911 чылдан 1914 чылга чедир шылгараңгай башкы болгаш чогаалчы ажылдап турган. Хөй санныг көргүзүг материалдарны ол черниң «Тайбыңның көге-буга» [illegible] интернационалдыг найырал клубунуң кежигүннериниң киржилгелери-биле чыгган. Ол материалдар совет педагогиканың классигиниң амыдыралының болгаш ажыл-чорудулгазының дугайын тайылбырлап турар. Бүгү эвилелдешкен республикаларда болгаш элээн каш даштыкы чурттарда А. С. Макаренко аттыг школалардан болгаш училищелерден солун материалдарны алган.

(СЭТА).

Пландан ажыр

«Сургутгурбопровод» тресттиң тудугжуларының ССРЭ-ниң Күрүне шаңналының лауреады В. Колесов баштаан комплекстиг колонназы газ дамчыдар магистральдар тударының бедик темпилерин чедип ап, неделя санында-ла газ дамчыдар бир километр орукту пландан ажыр тудуп кылып турар.

Уренгой — Челябинск аразының газ дамчыдар ийиги шугумун коллектив кылып турар. Обь хемниң суг агтар унунда оон участогу нарын дээн черлерниң бирээзи. Хем дүвүнге [illegible] салыры-биле механизастаан каш-даа звенолар комплекстиг ол колоннаже киирген.

В. ЖИЛЯКОВ. СЭТА-ның корр.

Сургут. Ханты-Манси автономнуг округ.

СПОРТ * СПОРТ * СПОРТ

КЫЗЫЛЧЫЛАР ТИИЛЭЭН

Пионерлер дружиналарының «Ак тергииниң» шаңналы дээш республика маргылдаазы доозулган. Ында Тандыдан [illegible] Чаа-Кежиг болгаш Балгазын школаларындан ийи команда, Чөөн-Хемчик, Өвүр, Бай-Хем райондардан база найысылал Кызыл хоорайдан бир-бир командалар киришкен.

Маргылдааның баштайгы салыында эрткен чылгы республика чемпиону Кызылдың № 15 школазының командазы Өвүр районнуң Торгалыг [illegible] Хандагайты ортумак школазының командазынга 2:3 санныг ултурган. Бирги чер дээш демисел колдуунда бо ийи команданың аразынга болур хире деп көрүкчүлерниң хөй кезиинден бодаары ындыг турган. Ынчалза-даа [illegible] Тандының Чаа-Кежиг школазының командазы [illegible] [illegible] санга утпаан. Чемпион ат дээш [illegible] киржип [illegible].

Үстүкү одаланы [illegible] команда «Ак тергиинин» [illegible] маргылдаазы [illegible] [illegible]. Чемпион команданы тургусканы [illegible] Кызылдың № 15 школазының ойнаачылары ниити-биле 11 санны алгаш, бирги черже үнген. Олар мерт ийи [illegible] хоорайга болур маргылдаага киржип, Тыва АССР-ниң спортчу адын камгалаар.

Ук маргылдаага Кызыл хоорайның [illegible] школазының чедиги классчызы Дима Бельчиков, Тандының Чаа-Кежиг школазының Олег Ондар, Өвүрнүң Хандагайтыдан Салбак Донгак, Чөөн-Хемчиктиң Шеми ортумак школазындан Павел [illegible] ышкаш талантылыг аныяк шыдыраачыларның аттары илерээн. Олар боттарының [illegible] хандырынге шаңнаадыг черлерни алган.

«Ак тергиинин» шаңналы ат[illegible] пионерлерниң бо республика маргылдаазынга Барыын-Хемчик, [illegible], Бай-Хем, Тожу, Монгун-Тайга, Эрзин, Тес-Хем районнарының командалары чоруткан [illegible]. Бир кезек ойнаачылар [illegible] туруп болза, спортчу демисел [illegible] бөдүр тургаш [illegible]. Кежээ [illegible] [illegible] эрттирген.

Тренер башкылардан бирги разрядтыг шыдыраачы Куштаараң Алдан-оолович Ондар (Тандының Чаа-Кежиг школазы), Николай Иванович Оюн [illegible] (Балгазынның интернат школазы) олар шыдыраа теориязын боттарының [illegible] эки шиңгээттирип, талантылыг пионерлерни шыдыраага өөредип турар. Ооң-биле чергелештир маргылдааның [illegible] хөй кижилерниң [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] салыр чугула көргүскеннер.

С. ДАНЗЫ.

МӨГЕЛЕР ЧЫЫЖЫ

Тыва АССР-ниң бирги черни дээш хостуг хүреш маргылдаазы Кызылдың «Хүрлээр» спорт залынга бөгүн 12 шакта эгелээр.

Баштайгы ийи хүнде, январь 11, 12-де оолдар хүрежир. Оолдарның хостуг хүреш республика маргылдаазының бир дугаар эртиирип турар. Аныяк мөгелерниң аразындан шылгарап үнгеннер бо чылдың февраль айында эртер Сибирь чемпионадынче киржир эргени алырлар.

Январь 13-14 хүннеринде республиканың бирги чери дээш улуг улустуң хостуг хүреш маргылдаазы болур. Республиканың каш дакпыр чемпиону [illegible] инспекторлары маргылдаага [illegible] база киржип турар. Бо чылдың февральдың сөөлүнде хостуг хүреш Сибирь чемпионады Кызылга эртер. Республика маргылдаазының тергиин спортчулары Сибирь мөгелериниң чыыжынга киржип, Тыва АССР-ниң адын камгалаар.

Бистиң корр.

А. АЛА-БЭГАНЫҢ «Тожунуң делгемнеринде» деп фотоэтюду.

АЖЫЛЫНГА МЕРГЕЖИЛДИГ

Часкал Дамчаевна Шилованың башкы стажы чаа-ла 8 чыл ажып чоруур-даа болза, ол ажыл-иши-биле Шекпээр ортумак школазында бир мактаалдыг башкыларының бирээзи. Кызылдың башкы училищезин дооскан соонда ол педагогиг институтка бот-өөредилге-биле өөренип алган. Амгы хүннерде ол Шекпээр школазында 4-5 класстарда орус дыл башкылап турар. Аныяк башкының башкылап турар класстарында өөреникчилерниң билии бедик, сагылга-чуруму эки. Өөреникчилерге быжыг билигни бээр дээш башкылаашкынның чаа арга-хевирлерин тып, чүткүлдүг ажылдап турары-биле ону коллективиниң кежигүннери мактаар.

Часкал Шилова бешки класс-чыларның удуртукчу башкызы. Ооң удуртуп турар клазы школада эң дээре өөредилге, чурумнуг класстарның бирээзи. Эрткен өөредилге чылында ол класс 100 хуу өөредилгелиг болуп, шупту бешки классче шилчээн. Класста 24 өөреникчилерден 13 кижи чүгле 4-5 демдектерге өөренип, өөреникчилерниң билиининң шынары 54 хуу болган. Бо өөредилге чылының бирги улдунунда Часкал Дамчаевнаның клазы база 100 хуу өөредилгелиг болуп, класстар аразынга эки өөредилге, чурум дээш калбарган социалистиг чарышка тиилекчи болганнар. Класстың мындыг өөредилгелиг болурунга ооң удуртукчузу Часкал Дамчаевнаның ролю кончуг улуг болган. Ол класстан дашкаар ажылдарны хейиң чорудуп турар. Чайгы үеде ол клазы-биле Хову-Аксынга, Кызыл хоорайга экскурсиялап чораан. Совхозтуң ажыл-ижинге дузалажып, уругларны күш-ажылга кижизидер талазы-биле элээн ажылдар чоруттунган. Оларның күжү-биле бир машина сигенни бөлген. 44 шоодай бүрүнү чыып бергеннер. Ынчангаш ол класс совхозтан тускай шаңналды алган.

Ада-иелер-биле харылзааны быжыглап, ада-ие комитединиң ажылын класста эки-жиктиг. Аныяк коммунист башкы школада болгаш суурда хөй-ниити ажылынга идепкейлиг киржип турар. Ол школада башкыларның комсомол эге организациязының секретары болбушаан, оларның аразында пропагандист партийжи хүлээлгелиг. Комсомол организациязы районда эң дээрелерниң бирээзи болуп, ажыл-иши-биле мактаалдыг. Часкал Шилова суурда херээженнер чөвүлелиниң кежигүнү, «Уран» агитквартирада агитатор.

Кызымак күш-ажылы дээш ол комсомолдуң 60 чыл оюн таварыштыр ВЛКСМ обкомунуң хүндүлел бижии-биле шаңнадып, улус өөредилге килдизиниң дужаалы-биле күш-ажыл дептеринге киир бижидип, мактаткан.

ЧУРУКТА: Ч. Д. Шилова.

Х. МОНГУШТУҢ сөзү, фотозу.

ДҮШ ДЕП ЧҮЛ?

Чөөн-Хемчик районнуң Чыраа-Бажы суурда чурттап турар пенсионер С. Д. Шагжы мындыг айтырыгны солун дамчыштыр салган. Редакция ол айтырыгны Кызыл хоорайның поликлиниказынче чорутукан. Республика эмнелгезиниң невропатологу (нерви эмчизи) Билчиймаа Оскеевна Монгуштуң харыызын моон адаанда парлаадывыс.

Дүш деп чүл? Диргг амытан бүрүзү удуур. Уйгу доорге мага-ботка чугула херектиг ye болур. Уйгу ийи фазадан (чададан) тургустунган: ооӂум (ортодоксальная) болгаш дүрген (парадоксальная) азы дүш-дүлдүг уйгу деп чадаларлыг болур.

Улуг кижи 7—8 шак иштинде удуур. Парадоксальный дүш 5—20 минута иштинде үргүлчүлээр болгаш дүн иштинде 4—6 катап болур. Ынчангаш уйгунуң 20—25 хуузу дүш-дүл болур.

Кижи улуг чыда кандыг чылдагаан-биле дүжээй бээрил? [illegible] хөй дүш дүжээн чоруур кижиниң уйгузу хандыр бе? Уйгунуң парадоксальная фазазында кижи хааны уйгу-биле удуй чыдар, а бар мээни сергек үеде алган информацияларын сайгарып, [illegible] чүүлдерин [illegible] [illegible] [illegible] чок азы билдинмейн барган чүүлдерни дүн [illegible] кылдыр [illegible] [illegible] турар. Уйгунуң бо фазазының (чадазының) [illegible] [illegible] уйгу [illegible] кижини оттуруптар болза, ол дүжүн дидиг эки чугаалап бээр. Уйгунуң бо фазазы эрткенде ниитии оттуруптар болза, дүш дүжээдим дээр. Бо фаза уезинде кижиниң удуптайн оттурун-ла турар болза, ооң нерви системазы үрелип аарыыр.

Уйгунуң бо ийи фазазын эртемденнер баш мээзиниң ажылын бижидер тускай аппарат-биле эки өөренип көргеннер. Ону электроэнцефалография дээр.

Дүш дүжээйн удуур дизе, чүнү канчаза эки? Кижиниң баш мээзи карын, ол [illegible] хүн чок ажылдаар болгаза ону камнаары чугула. Баш мээзинге кончуг улуг хора чедирип турар чүве арага ижери болур. Чүс грамм водка баш мээзиниң ажылын бир неделяда баксырадыр.

Уйгуну [illegible] [illegible] режимни (чурумну) тургузуп алгаш, ол болгаар удуур [illegible]. [illegible] [illegible] [illegible], хөй дүш-дүл [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible].

Телевидение

ЯНВАРЬ 11-ДЕ

БИРГИ ПРОГРАММА

МОСКВАДАН

10.00—«Үе». Информастыг программа.
10.40—Эртенги гимнастика.
11.05—«Эзулуг оолдар».
11.45—«Шеведе хуусаазы». Уран-чечен фильм.
13.20—Медээлер.
13.30—16.00 Чансар.
16.00—Медээлер.
16.20—«Бир амыдыралдың беш арыннары». Документалдыг фильм.
17.10—«Оруе чугаа».
17.40—Ленинчи комсомолдуң шаңналының лауреаттары бот-тывынгыр коллективтериниң концерти.
18.15—«А. Гайдарның чогаалдыгаазы».

КЫЗЫЛДАН

19.00—Телемедээлер.
19.10—«Делегей байдалының допчулалы».
19.20—Киножурнал.
19.30—«Социалистиг чарыштың хүн демдеглели». Дамчыдылга.
19.55—Телемедээлер.
20.10—Чарладдар.

МОСКВАДАН

20.45—«Бөгүн делегейде».
21.00—«Миллионнартың кежикчи университеди». Стандарттар болгаш шынар» кодээ ажылагый бүдүрүглгезин агрохимиктиг хандырылгазының шынарын бедидериниң дугайында.
21.30—«Джульетта кожа чурттап турар». Уран-чечен телефильмниң баштайгы көргүзү.
22.30—«Үе». Информастыг программа.
23.05—Фигурлуг чүгүлээшкин талазы-биле ССРЭ-ниң чемпионады. Эр кижилер. Хостуг программа. Запорожьеден дамчыдылга.
00.00—00.55 «Өңнүктерниң арыннары». Дамчыдылганы чогаалчы А. Алексин чорудар. Төнгенде — медээлер.

ИИИГИ ПРОГРАММА

МОСКВАДАН

19.00—«Харылзаалар, горизонтар».
19.30—«Эртемниң амыдыралы». Дамчыдылгага академик А. Б. Мигдал, философия эртемнериниң кандидады Ю. В. Линник киржир.

КЫЗЫЛДАН

20.45—Уруглар фильм. «Кузнецтиң ужуралдары», «Почта», «Бу-Адам дугайында тоол».
21.30—21.29 Документалдыг телефильмнерниң программазы: «Мен олу берип шыдавас мен», «Банга».

Мергелдейге чагаалар

АРА КАГДЫНГАН

Улуг, биче-даа эт-херексел [illegible] хире-шаа-биле ванмар тенгүлүг. Ак-Довурактың [illegible] [illegible] Культура бажыңы бар. Улуг-ла [illegible] [illegible] [illegible] болбайн [illegible]. Ооң арткан [illegible] кыскалы-биле чугаалаарга мындыг: Ак-Довурактың Культура ордузу ажыглалга кирер [illegible] ол [illegible] [illegible] культурлуг [illegible] шыдаар шаа-биле хандырып-ла турду ийин. Республикада [illegible] «Хемчиктиң [illegible]» деп ырлы-хөгжүм [illegible] ансамбли [illegible] турар. Сөөлгү үеде кинодан өске культура-массалыг ажыл барык-ла [illegible]. Бо [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] гай. Ындыг болганда Культура бажыңының ажылчын улам [illegible] [illegible]. Ооң [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ийин. Ооң бир чылдыгааны — Ак-Довурактың Культура ордузунда директору бо Культура бажыңында дакпырлап ажылдап турар. Ынчангаш харыы угда ийи койгун адары бирги [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ол.

Ол Культура бажыңының намдары ам мырыңай адден. [illegible] чылдың октябрьда капитал [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]. Оон В. И. Ленин аттыг Тыва АСС-ниң [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] бригадазы [illegible] [illegible]. Бригада чүгү [illegible] Карор ажык [illegible] [illegible] [illegible] бузунду бүгүн кааптаан, чамдык эрги шалаларны хоора шаап октаан. Ону ол бригада ара [illegible], [illegible] [illegible]. Бригаданың кежигүннери боттары эвес [illegible]. Эргелелдиң [illegible] [illegible] олар[illegible] ны өске [illegible] октапкан. Бо Культура бажыңының септелгезин ынчап ара соксаан. Ам ол барык-ла хагдынган. Каза дыштанырыл? Кымнар аңаа буруулугул?

М. ООРЖАК.

Ак-Довурак хоорай.

ХӨЛЗЕЙ БЕРГЕН

Кинону кым көрүксевес боор?! Кырган-даа, чалыы-даа бармп боор, көрүкчүлер дал дола боор. Бистиң Кызыл-Мажалыкта Культура бажыңынга кино көрүкчүлери база хай-ле чыглыр ийин. Ынчалза-даа сөөлгү үеде оларның сааны [illegible] турар апарган. Чүге? Кино көрүкчүлер хиниг калып турарлы ол бе? Чок! Механиктердиң хеңну каапган. Олар орта кино уңдурбейтен. Шокарааннаар, ажылдап турган. Ол [illegible] [illegible] [illegible], кино [illegible] [illegible] көргүзе боор, [illegible] [illegible] аппарат-биле чарыштыра-даа боор. Кинону үер — шала көргүзер [illegible] [illegible] гаш эвес.

Бир боттут чижектии көрүңер. Эрткен чылдың ноябрь 15-те «Тайга императорунуң» [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] хараам каап. Көрүкчүлер кинонуң долдур олурупкан. Кинонуң ужур-утказы билдинмейн барган. Көрүкчүлер хөлзеп орда-ла, өске кезээн үндүрүп [illegible]. Чеди шактың кинозунга чарыын көргүскен болган. «Черле орта кино көргүспес эдеп механиктер аа» дээш чон хөлзеп тарап чанган. Ындыг таварылга чаңгыс эвес боор турар.

А. НУЖУГЕТ, М. ОЮН.

Барыын-Хемчик район.

ҮНҮ ЧОК

Адыгның Культура бажыңының иштн, дажыгын дерзи класстал [illegible] черле эки ийин. Одалгазы эки, иштн чылыг. Хомудал чок дыштанып ал [illegible] болурунуң аргазы бар. Ынчалза-даа кинонар үндүрүп [illegible] [illegible] апаар. Та чүде чүве, үнү чок болгулаар, аас [illegible] турар. Ынчангаш шак-ле [illegible] дыңнап [illegible] [illegible]. Механиктер [illegible] [illegible], [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] Кол[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]. База бир арай таварылга чок чүве бар. Сөөлгү үеде бистиң бо Адыгта понедельникте кино көргүспес апарган. Механиктер четверг биле субботада дыштанза ажырбас болгу дег. План [illegible] [illegible] [illegible], [illegible] понедельникте ажылдаза. Ажылчыннар понедельникте ажылдааш, кежээ кино [illegible] [illegible] [illegible]. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]? Кино [illegible] [illegible] [illegible] [illegible].

С. СЕРЕН.

Тожу район.

АГААР

Кызылдың агаар станциязының медээзи-биле бөгүн республикада [illegible] [illegible] [illegible] бүргээр, хар чагбас. [illegible] бүрү угланмышкынның хат кошкак. Эртен туманнаар. Агаарның температуразы 29—34, [illegible] районнарга 23—28 градус соор.

Кызылга эдир бүргээдер, хар чагбас. Хат кошкак. Агаарның температуразы 31—33 градус соок болур.

Редактор В. С. ШАРАВИИ

КИНО

ЯНВАРЬ 11-ДЕ

«НАЙЫРАЛ» — «Коромыслаң [illegible]-биле вендетта» 9.30, 11.30, 13.20, 15.10, 17.00, 18.50, 20.40 шактарда.

«ПИОНЕР» — «Сактышкын» 10.00, 11.30, 13.30, 15.00; «Кара-бажындан дезиишкин» 16.30, 18.30, 20.20 шактарда.

«КАА-ХЕМ» — «[illegible] [illegible] чүктен тавына» 13.30, 15.30, 18.40, 20.30 шактарда.

«ВОСТОК» — «Миша, Серега болгаш мен» 13.00, «Орлов [illegible]» 15.30, 18.00, 20.30 шактарда.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: индекс 667000

Кызыл, Щетинкин-Кравченко кудумчузу, бажың № 3. ТЕЛЕФОННАРЫ: Редакторнуу 2-24-63, редакторнуң оралакчызының 2-32-23, 2-31-75, [illegible] секретарының 2-23-35, секретариаттың 2-23-36, партийжи амыдырал болгаш совет тургузуг килдистериниң 2-37-13, пропаганда [illegible] [illegible] 2-12-47, [illegible] килдизиниң 2-22-64, [illegible] 2-41-23, [illegible] килдизиниң 2-31-75, культура килдизиниң 2-23-34, информация килдизиниң 2-20-60, корректорларының 2-27-41, бухгалтериязының 2-12-65, солуу кезбейн барганда 2-32-75 телефонче долгаар.

Тираж 16933. Чагыг № 42.

СОЛУН НЕДЕЛЯДА 6 КАТАП ҮНЕР

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Ном үндүрер чер, полиграфия болгаш ном садыгының талазы-биле эргелелиниң типографиязы (Кызыл, Щетинкин болгаш Кравченко кудумчузу, бажың № 4).

ТС—00021

Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 10 (10907) | 1979 чылдың январь 12, пятница | 1925 чылда үндезилеттинген | Өртээ 2 көп.

ПАРТИЯНЫҢ АКТИВЧИЛЕРИ

Найысылалдың ийи чүс муң ажыг агитаторлары, политинформаторлары СЭКП ТК-ның ноябрь (1978 ч.) Пленумунуң шиитпирлерин ажылчы чоннарның чурттап турар черлериниң аайы-биле таныштырып турар. Оларның үре-түңнелдиг ажылдаарынга СЭКП Москва область болгаш хоорай комитеттери улуг дузаны чедирип турар.

Министерстволарның болгаш ведомстволарның харыысалгалыг ажылдакчылары, эртемденнер партия активчилерениң мурнунга консультацияларны берип турар.

Онгу беш чылдың планнарын канчаар күүседип турарының дугайында херек кырында материалдарны лекторлар чыылганнарга чугаалап берип турар. 1979 чылда бүдүрүлгелерниң болгаш албан черлериниң уткуштур планнарының дугайын олар чанга таныштырып турар.

Партия райкомнарының Политиктиг чырыдылышкын бажыңнарының кабинеттеринге сүмелерни ажылдап кылган, СЭКП ТК-ның Пленумунуң талазы-биле материалдарның тематиказын бүрүн кылган.

(СЭТА-ның корр).

МОСКВА.

Л. И. БРЕЖНЕВ ХҮЛЭЭП АЛГАН

СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы Л. И. Брежнев АКШ-тың сенаторлары Г. Бейкерни, Дж. Гарнни, Дж. Данфортту, Дж. Тауэрни, М. Уоллопту, С. Хаякаваны январь 10-да Кремльге хүлээп алган. ССРЭ-ниң парламент болуушкуннуң чалааны-биле олар Совет Эвилелинде чоруп турар. Болган беседага СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, ССРЭ-ниң дашкыы херектер министри А. А. Громыко киришкен.

Совет-американ харылзааларының болгаш делегейниң амгы байдалының айтырыгларын беседа үезинде көрген. ССРЭ-ниң болгаш АКШ-тың аразында чогумчалыг, быжыг харылзааларны тударының, тайбың болгаш делгем кылажыышкынның [illegible] херээнге чугула ужур-дузалыын Л. И. Брежнев онзалап демдеглээн. Моон-биле холбаштыр чамдык бөлүктерниң ийи чурттуң аразынга харылзааларның тайбың хөгжүлдезинге шаптыктаар, совет шериг күжениишкинниң дугайында хоозун бодалдарны-биле база чогуруун [illegible] улам-на эндере бүдүрер дээр оралдажыышкынын р м и г а принципиалдыг үнелээшкинин берген.

Бистиң үевисте бүгү кижилер боттарының политиктиг үзелдеринден болгаш бүзүрелдеринден хамаарылга чокка тайбыңның камгалаар, рактаалыглыг халактаң чайлаар дээн [illegible] үжүрлүг дээн Л. И. Брежнев демдеглээн. Тайбыңны камгалаарының болгаш бажыңнаарының чугула айтырыгларының талазы-биле ССРЭ-ниң болгаш АКШ-тың аразында харылзаалар талаларның дең эргезинге болгаш кайызының-даа бир демей айыыл чок турарынга үндезилеттинген турары мурнуку эргежок чугула.

Бир эвес аңаа америк тала база белен болур чүве болза, совет таланың ажыл-херектиг-не аңгы-бүрү талаларга АКШ-биле харылзааларын боттуг, кайы-даа талага ажыктыг кылдыр хөгжүдеринге чедирер деп бодалдыын Л. И. Брежнев бадыткаан. Стратегтиг шавар халдаашкынның боо-чепсектерин кызыгаарлаар талазы-биле чаа дугуржулганы аң дүрген чарып алыры ол угланыышкынга улуг базым болур ийик, ындыг дугуржулга чугула болбушаан, чепсегленииишкинни дужурер талазы-биле [illegible] чугаалажыышкынның перспективаларын база дыка экижидип, ынчангаш-биле совет-америк харылзааларын депшидерин-даа [illegible].

[illegible] Л. И. Брежневке ол сенаторлар өөрүп четтиргенин илереткен.

[illegible] СЭКП ТК-ның Чиңгине секретарының дузалакчызы А. М. Александров, АКШ-тың президентиниң конгресс-биле харылзаалар талазы-биле дузалакчызы Ф. Мур, АКШ-тың ССРЭ-де элчини М. Тун олар база киришкен. (СЭТА).

КОНФЕРЕНЦИЯНЫҢ ШИИТПИРЛЕРИН — АМЫДЫРАЛГА

Бо неделяның эгезинде болуп эрткен партияның XVII область конференциязы Тываның коммунистериниң болгаш бүгү ажылчы чоннарының амыдыралынга чугула улуг болуушкун болган. «СЭКП обкомунуң ажылының дугайында отчёту болгаш СЭКП-ниң XXV съездиниң, СЭКП Төп Комитединиң ноябрь (1978 чыл) Пленумунуң шиитпирлерин, ол Пленумга СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары эш Л. И. Брежневтиң чугаазында айтышкыннарны боттандырар талазы-биле партияның область организациязының сорулгалары» деп илеткелди конференцияга бүгү талалыг чугаалажып көрген. Отчёттуг үеде, онгу беш чылдың эрткен үш чылдарында партияның область организациязы республиканың коммунистериниң, бүгү ажылчы чоннарының күжениишкиннерин СЭКП-ниң XXV съездиниң, СЭКП Төп Комитединиң ооң дараазындагы Пленумнарының шиитпирлерин, Сибирьниң болгаш Ыраккы Чөөн чүктүң районнарынга чораан үезинде эш Л. И. Брежневтиң берген айтышкыннарын болгаш сүмелерин амыдыралга чедиишкинниг боттандырарынче, онгу беш чылдың планнарын күүседиринче угландырып келген дээрзин конференцияның доктаалында айтып турар.

Партия органнарының удуртулгазы-биле онгу беш чылдың эрткен чылдарында республиканың ажылчы чоннары улус ажыл-агыйының адырларын болгаш культураны хөгжүдеринге чамдык бурунгаар базымнарны кылган.

Онгу беш чылдың эрткен үш чылдарында партия, совет болгаш ажыл-агый органнары республиканың кодээ ажыл-агыйын улам шыңгай хөгжүдер талазы-биле эвээш эвес күжениишкиннерни үндүрген дээрзин конференцияның доктаалында айтып турар.

СЭКП-ниң XXV съездиниң, СЭКП ТК-ның Пленумнарының шиитпирлерин боттандырар, республиканың улус ажыл-агыйын болгаш культура тургузуушкунун удуртур, ажылчы чоннарның коммунистиг кижизидилгезиниң талазы-биле партия организацияларының ажыл-чорудулгазын конференция бүгү талалыг анализтеп көргеш, кол кичээнгейни чедир шиитпирлеттинмээн айтырыгларже, моон соңгааргы сорулгаларже угландырган.

Үлетпүрде, кодээ ажыл-агыйда, капитал тудугда болгаш улус ажыл-агыйының өске-даа адырларында беш чыл планын күүседиринге улуг хожудаашкыннар бар болуп артпышаан. Ниитизи-биле үлетпүр продукциязын бүдүрер болгаш садыглаар талазы-биле беш чылдың үш чылдарының планын республика күүсетпээн. Эрткен чылын продукция бүдүрер планын — 9, а садыгларын 7 бүдүрүлге күүсетпээн. 1975 чылдыынга деңнээрге, эрткен чылын үлетпүрге бир рубльге онаалтыр фонд агыдылгазы 11 көпеекке кудулаан. Кызыл хоорайда, Барыын-Хемчик база Кызыл районнарда бүдүрүлгениң чаа күчүлерин кончуг оожум шиңгээдип ап турар.

Партия, совет болгаш ажыл-агый органнары республиканың капитал тудуунда четпестерин ам-даа оожум чайладып турарын конференцияның доктаалында айтып турар. Кол фондуларны ажыглалга кииреринин база капитал салыышкынын шиңгээдип алырының чыл планнары күүсеттинмээн. Акша-хөреңгини болгаш материалдыг курлавырларны бударадып чашкаптаар чорук узуткаттынмаан. Доозулбаан тудугларның саны хөй бооп турар. Онгу беш чылдың эрткен үш чылдарында капитал салыышкынын шиңгээдип алырының планы чүгле 80,2 хуу, кол фондуларны ажыглалга кииреринин планы 69,2 хуу күүсеттинген. Саян-Шушенск ГЭС-тиң сүг хоолбаа турар зонада, Таңды, Каа-Хем, Кызыл районнарда тудуг объектилери оожум туттунуп турар.

Республиканың кодээ ажыл-агыйының хөгжүлдезинде, ону специализастаар база концентрастаар талазы-биле ажылдарда улуг четпестерниң барын конференцияның доктаалында тодаргай айтып турар. Беш чылдың үш чылдарында кодээ ажыл-агыйның чамдык продукциязын бүдүреринин болгаш күрүнеге садарының даалгазы күүсеттинмээн. Бо талазы-биле Улуг-Хем, Бии-Хем, Таңды, Барыын-Хемчик, Бай-Тайга, Тес-Хем районнарның совхозтары дыка хожудап турар. Мал бажын өстүрер, төрүүр чүс малдан чаш төл алыр талазы-биле ажылда улуг четпестер бар. Эрткен чылын республикага ниитизи-биле төрүүр чүс малга онаалтыр 63 бызаа, 77 хураган алдынган. Ниитизи-биле чер ажылының культуразы, оон ап турар дүжүт чавыс.

Үлетпүр, кодээ болгаш улус ажыл-агыйының өске-даа адырларының хөгжүлдезинде четпестерни шиитпирлиг чайладыр, онгу беш чылдың планының күүселдезинде хожудаашкыннарны шалыпкын ажып эртер, партийжи организастыг болгаш идеологтуг ажылдың деңнелин улам бедидер талазы-биле партия организацияларының мурнунда сорулгаларны конференцияның доктаалында тодаргай айыткан.

Ылаңгыя үлетпүр талазы-биле улуг сорулгалар салдынган. Бо чылын үлетпүр продукциязын бүдүрерин 7 хуу, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүнүң өзүлдезин 6 хуу көвүдедирин хандырар, а 1980 чылда оларны дараалаштыр 8,5 хуу база 7 хуу улгаттырар. Бүдүрүлге фондуларын долу ажыглаар, чаа тиилелге күчүлерин дүрген шиңгээдип алыр, фонд агыдылгазын көвүдедириниң хемчеглерин алыр, шынарны эргелеп башкарарының системазын бүдүрүлгэ бүрүзүнге шиңгээдип алыр. Продукцияны аттестаттаарын 1979—1980 чылдарда доозар.

Капитал тудугну улам шыңгай хөгжүдерин, күчүлерни чогуур өйүнде ажыглалга киирерин хандырарын, тудугларны кылырының хуусааларын кызырарын, оларның шынарын экижидерин, доозулбаан тудугларның санын эвээжедирин партия, совет болгаш ажыл-агый, тудуг организацияларының бир кол сорулгазы деп конференцияга айыткан.

Кодээ ажыл-агый талазы-биле улуг сорулгалар салдынган, бүдүрүлгени специализастаарынга болгаш концентрастаарынга, ыштыкы курлавырларны долу ажыглаарынга үндезилээш, ооң бүдүрүлгезин улам шыңгай хөгжүдерин, мал болгаш чер ажылының продукциязын садарын көвүдедирин хандырарын партия, совет болгаш кодээ ажыл-агый органнарынга конференция хүлээндирген. Бо чылын республиканың совхозтары 50 муң тонна тарааны, 28 муң тонна эътти, 27,5 муң тонна сүттү, 3300 тонна дүктү садарын хандырар ужурлуг.

Малдың баш санын өстүрерин, ооң уксаазын экижидерин, продуктулуун бедидерин-биле хөй чүүлдү кылыр апаар. Чыл санында-ла төрүүр чүс баш малга онаалтыр 85—90 бызааны, кулунну, иви анайларын база 95—100 хураганны, анайны ап, доруктурар; төрүүр инектерни кодаңга 40—45 хуу, хойларының — 55 хуу чедирерин, семиртип азырап тургаш мыйыстыг бода малды — 400 кг, хойну 45 кг чедирерин, бир инектен-не 1800 кг сүттү, хойдан-на 2,5 кг дүктү кыргыырын чедип алыр. Чер ажылының талазы-биле улуг сорулгаларны боттандырып тургаш, тараа культураларының бир гектарындан 11 центнер дүжүттү алыр, чылда тараа бүдүрерин 270—300 муң тонна чедирер. Ооң-биле кады малга быжыг чем-суурну хуртуузарының талазы-биле улуг ажылдар чоруттунар.

Транспортту, амыдырал хандырылгазын болгаш улус ажыл-агыйының өске-даа адырларын улам шыңгай хөгжүдер талазы-биле партия, совет болгаш ажыл-агый органнарының чедип алыр чугула сорулгалары конференцияның доктаалында улуг черни ээлеп турар. Улус ажыл-агыйының бүгү адырларынга бүдүрүлгениң ажыктыын бедидери база ажылдың шынарын экижидери, камналга чурумун шыңгыырадыр, акша-хөреңгини болгаш материалдыг курлавырларны чөп, хумагалыг ажыглаарын улам шыңгай күштелдирери, ажыл-агыйжы эвес, төтчеглекчи чоруктар-биле шиитпирлиг демиселди чорудары эргежок чугула.

СЭКП-ниң XXV съездиниң шиитпирлерин чедиишкинниг боттандырар талазы-биле партийжи организакчы болгаш политиктиг ажылдарны улам шыңгай сайзыраңгайжыдарын конференция партия организацияларының кол сорулгазы деп санаан. Ооң-биле кады СЭКП ТК-ның ноябрь (1978 чыл) Пленумунуң шиитпирлерин, ол Пленумга СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары эш Л. И. Брежневтиң чугаазында айтышкыннарны ажыл-чорудулгага чайгылыш чок удуртулга болдуруп, күүседирин конференцияның доктаалында онза чугулалап айтып турар.

Партия организациялары организакчы болгаш политиктиг ажылдың ажыктыын, деңнелин бедидер, ажылчы чоннарны марксчи-ленинчи үзел-бодалга бедик идейлиг база организастыг чорукка кижизидер, оларның политиктиг болгаш күш-ажылчы идепкейин улам күштелдирер талазы-биле хөй чүүлдерни кылыр апаар. Ылаңгыя парторганизация бүрүзү масса-политиктиг ажылдың, социалистиг чарыштың, күш-ажылды коммунистиг ээ-биле көөрү дээш шимчээшкинниң болгаш массалыг ажылдың өске-даа хевирлериниң дээштиин бедидери, мынча күш-ажылчы коллективтерниң, хөй-ниити организацияларының ролюн күштелдирери бир кол чугула сорулга кылдыр салдынган.

Партия эге организацияларынга удуртулганы доктаамал сайзыраңгайжыдарын, ажыл-агый болгаш идеологтуг сорулгаларны шиитпирлээринге оларның ролюн, дайынчы арга-шинээзин улам бедидерин, партийжи ажылдың стилин болгаш аргазын улам сайзыраңгайжыдарын конференцияның доктаалында СЭКП Кызыл хоорkomунга база партия райкомнарынга хүлээндирип турар. Кол кичээнгейни дааптырган ажыл-херек дээш кадрларның харыысалгазын, оларның күүсекчи сагылга-чурумун күштелдирерин, парторганизациязы бүрүзү партияның болгаш чазактың директиваларын, бодунуң шиитпирлерин амыдыралга боттандырар дээш шудургу организакчы ажылды чорударын ында чугулалап айтып турар. Ооң-биле кады Советтерге, профэвилел, комсомол болгаш өске-даа хөй-ниити организацияларынга партийжи удуртулганың деңнелин, оларның ажылының ажыктыын, дээштиин бедидери эргежок чугула бооп турар.

Республиканың коммунистери болгаш бүгү ажылчы чоннары СЭКП-ниң, ооң ленинчи Төп Комитединиң долгандыр улам сырый каттышпышаан, СЭКП-ниң XXV съездиниң, партия Төп Комитединиң ноябрь (1978 чыл) Пленумунуң шиитпирлерин, онгу беш чылдың планнарын чедиишкинниг күүседиринге бүгү күжүн болгаш билиин бээр дээрзинге быжыг бүзүрелди конференцияның доктаалында илергейлээн.

РЕСПУБЛИКАНЫҢ ААР ҮЛЕТПҮРҮНҮҢ БАШТАЙГЫЛАРЫ «ТЫВА КОБАЛЬТ» БОЛГАШ «ТЫВА ДАГ-ДҮГҮ» КОМБИНАТТАРНЫҢ ЧАМДЫК КОЛЛЕКТИВТЕРИ ЭРТКЕН ЧЫЛДЫ ЧЕДИИШКИННИГ ДООСКАШ, БО ЧЫЛЧЕ БҮЗҮРЕЛДИГ БАЗЫМ-БИЛЕ КИРГЕН.

Ховy-Аксы

Бедик темпилиг эгелээн

«Тыва кобальт» комбинаттың коллективи шалыпчы күш-ажылдың чылын чедиишкинниг дооскан. 1978 чылда комбинат продукция бүдүреринин планын 100,9 хуу, садыгларының 101,8 хуу күүсеткен.

Күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүнүң өзүлдезиниң планы база ажыр күүсеттинген. Ол бүдүрүлгеде цех, салбыр бүрүзү күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүнүң өзүлдезин чедип алган. Бир кижиге онаалтыр ниитизи-биле 3761 рубльдиң продукциязын ажылдап кылыры планда көрдүнген болза, херек кырында ол көргүзүт 3796 муң рубль четкен.

1978 чылдың планныг онаалдаларын хуусаа бетинде күүседири дээш республиканың үлетпүр бүдүрүлгелериниң аразында социалистиг чарышка «Тыва кобальт» комбинат тиилекчилерниң санынга каш-даа удаа кирген.

Мурнакчы бүдүрүлгениң цехтериниң, салбырларының аразында социалистиг чарыштың түңнелин ай, квартал санында үндүрүп турар. Ында аныяк коммунист Кызыл-оол Оюннуң удурткан турнуктурулга салбырының коллективи дериг-херекселдерниң ынаныштыг ажылдаарын чедип ап, ажылга үзүктелиишкиннерни бичии-даа болдурбайн келген. Комбинаттың чедиишкиннеринде турнуктурулга салбырының киирген үлүг-хуузу база бар. Ажылынга кызымак, төлептиг дээш улуг аппаратчик Кызыл-оол Оюнну каш-даа удаа шаңнаан, мактаан.

«Тыва кобальт» комбинаттың коллективи онгу беш чылдың дөрткү чылын бедик көдүрлүүшкүннүг эгелээн.

ЧУРУКТА: бүдүрүлгениң мурнакчызы Кызыл-оол Оюн башкарар пультуда; гидрометаллургия цехиниң кол корпузу.

А. ЗАЙЦЕВТИҢ фотолары.

Ак-Довурак

КҮШ-АЖЫЛЧЫ МЕДЭЭЛЕР

Ак-Довуракта АТБ-ниң 47 чолаачылары онгу беш чылдың үшкү чылының планныг онаалдаларын хуусаа бетинде доозкаш, дөрткү чылдың үлүүнде чедиишкинниг ажылдап турар. Оларның аразында коммунист Александр Петрович Михайлов, бригадир Александр Федорович Рындин, чолаачылар Алексей Федорович Корнunов, Иван Иванович Рубцов, Дук-Хан Хенииг-оол болгаш оон-даа өске мурнакчылар бар.

Аар чүък сөөртүр КамАЗтарның Хасан Тумгаевке удурткан комсомолчу-аныяктар бригадазы үш чыл планын кол көргүзүглер талазы-биле база чедиишкинниг күүсеткен. Бригада эрткен чылдың планындан ажыр 8475 тонна чүъкту сөөрткен. Мурнакчы чолаачылар Н. Соколов, В. Чичаан-оол, В. Бельтюков, В. Тувакин болгаш бригадир Х. Тумгаев планныг даалгаларын ай бүрүзүнде ажыр күүседип турарлар.

* * *

Тываның даг-дүгү арыглаар В. И. Ленин аттыг комбинадының арыглаал фабриказында бедик сорттуг рудадан даг-дүгү арыглаар цехте аныяк коммунист Ондар Даш-Могениң № 1 эзилээ 1978 чылдың социалистиг чарышынга идепкейлиг киржип келген. Мурнакчы эзилээ үшкү чылда даг-дүгү бүдүреринин планын хуусаа бетинде күүседир хулээлгелиг ажылдап турган.

Озар сөзүнге ээ болганнар. Декабрьның 28-те О. Даш-Могениң эзилээ 1978 чылдың планын күүсеткенин дыңнаткан.

Ам ол эзилээниң коллективи бо чылдың үлүүн чедиишкинниг күүседип эгелээн.

М. ООРЖАК.

ТӨЛЕПТИГЛЕРГЕ ЧОННУҢ БҮЗҮРЕЛИ

ЧӨӨН-ХЕМЧИКТИҢ № 650 СОҢГУЛДА ОКРУГУ

Чөөн-Хемчик районнуң «Октябрь 30 чылы» совхозтуң ажылчыннары, специалистери болгаш албан-хаакчылары Баян-Тала суурнуң Культура бажыңынга соңгулда мурнунуң хуралынга дүүн, январь 11-де, чыглып келген.

Соңгулда мурнунуң хуралынга «Октябрь 30 чылы» совхозта партком секретары Ч. Монгуш ССРЭ-ниң Дээди Совединге соңгулдалар дугайында [illegible]. Дээди Советке амгы соңгулдалар совет социалистиг демократияның шынарын илергейлеп турарын демдеглээн.

«Октябрь 30 чылы» совхозтуң ажыл-ишчилери, Баян-Тала кодээ Совет девискээринде албан организацияларының коллективтери ССРЭ-ниң Дээди Совединге соңгулдаларны политиктиг болгаш күш-ажылчы чедиишкиннер-биле уткуур дээш чүткүлдүг ажылдап турарын чугаалаан.

Баян-Тала кодээ Советтиң күүскомунуң даргазы Б. Монгуш бир дугаарында санал бергеш, Коммунистиг партияның, Совет күрүнениң кижи дугайында, Төрээн чурттуң күчү-шыдалын быжыглаар дугайында доктаамал сагыш салыышкынын, делегейге тайбыңны быжыглаарынче угланган хөй талалыг ажыл-чорудулгазын демдеглээн. ССРЭ-ниң Дээди Совединиң депутадынга кандидат кылдыр СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы эш Леонид Ильич Брежневти депшидерин саналдаан.

Дараазында «Октябрь 30 чылы» совхозтуң директору А. Ховалыг сөс алгаш, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Национальдар Совединге соңгулдалар талазы-биле Чөөн-Хемчиктиң № 650 соңгулда округундан депутатка кандидат кылдыр эш Л. И. Брежневти депшиткенин наан-биле деткиппээн, ол-да округтан депутаттың кандидадынга «Октябрь 30 чылы» совхозтуң [illegible] хойжузу Хеймерек Бадыевна [illegible] Куулярның депшидерин саналдаан, кандидатуразының ажыл-чорудулгазын, амыдырал-чуртталгазын чыылганнарга доңчу таныштыргаш, Х. Б. Куулярны чоннуң идегелин хандырып шыдаар төлептиг кижилерниң бирээзи дээрзин демдеглээн.

Ол хуралга санал бергеннер: совхозтуң агрономy Б. Монгуш, хоочун хойжу Ы. Монгуш, Баян-Тала школазының [illegible] Т. [illegible] олар ССРЭ-ниң Дээди Совединиң депутаттарынга кандидаттарга СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы эш Л. И. Брежневти болгаш «Октябрь 30 чылы» совхозтуң хойжузу Хеймерек Бадыевна Куулярны депшидер дугайында саналдарны бир үн-биле деткээннер.

«Октябрь 30 чылы» совхозтуң коллективтериниң соңгулда мурнунуң хуралы ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Национальдар Совединге соңгулдалар талазы-биле Чөөн-Хемчиктиң № 650 соңгулда округундан депутаттарга кандидаттар кылдыр Леонид Ильич Брежневти болгаш Хеймерек Бадыевна Куулярны депшидер дугайында доктаалды бир эп-сеткилдиг, бедик көдүрлүүшкүннүг хүлээп алган.

* * *

Чөөн-Хемчик районда Карл Маркс аттыг совхозтуң клувунга арын-шырайында омак-шыл, өөрүшкү долган чемелкилер ол-ла кежээ хөй-биле чыглып келген. Соңгулда мурнунуң хуралын Ийме кодээ Советтиң күүскомунуң даргазы К. Тувак ажыткан.

Ийме школазының өөредилге эргелекчизи А. Ховалыг хуралга бир дугаарында санал берген. ССРЭ-ниң Дээди Совединиң депутадынга кандидат кылдыр [illegible] партия болгаш күрүне [illegible] Чиңгине секретары, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы эш Леонид Ильич Брежневти депшидер дугайында санал киирген. Ол саналды хуралдың киржикчилери [illegible] адашкыннары-биле уткаан.

[illegible] совхоз ажылчыны М. Ээдар, башкы А. Монгуш, тудугжу Д. Монгуш ол саналды база бедик көдүрлүүшкүн-биле бир үн-биле деткээннер.

Карл Маркс аттыг совхозтуң директору К. Монгуш сөс алгаш, чурттуң эрге-чагыргазының дээди органынга [illegible] кылыр чоң эң эки оолдарын, кыстарын [illegible] дээрзин демдеглээш, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң депутадынга кандидат кылдыр СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы эш Леонид Ильич Брежневти депшидер дугайында саналды бүрүн-биле деткип турарын ол чугаалааш, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Национальдар Совединге соңгулдалар талазы-биле Чөөн-Хемчиктиң № 650 соңгулда округундан депутатка кандидат кылдыр «Октябрь 30 чылы» [illegible] Хеймерек Бадыевна Куулярның депшидер дээн саналды [illegible] киирген.

Дараазында санал бергеннер Х. Б. Куулярның дугайын чылыы-биле чугаалап, ол чоннуң төлептиг кандидатуразы болур дээрзин бадыткап турганнар.

Соңгулда мурнунуң хуралы ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Национальдар Совединге депутаттар талазы-биле Чөөн-Хемчиктиң № 650 соңгулда округундан депутатка кандидаттар кылдыр СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы Леонид Ильич Брежневти болгаш «Октябрь 30 чылы» совхозтуң хойжузу Хеймерек Бадыевна Куулярны депшидер дугайында доктаалды бир үн-биле хүлээп алган.

ТАҢДЫНЫҢ № 654 СОҢГУЛДА ОКРУГУ

Таңды районда ССРЭ-ниң 50 чылы аттыг совхозтуң ажылчыннарының болгаш инженер-техниктиг ажылдакчыларының ССРЭ-ниң Дээди Совединиң депутаттарынга кандидаттар депшидериниң хуралы дүүн Межегей суурга бедик көдүрлүүшкүнүг болуун [illegible] болуп эрткен. Хуралды кодээ Совет күүскомунуң даргазы П. О. Усков ажыткаш, район Совединиң күүскомунуң даргазы Т. С. Тюлюшке сөс берген. Онгу беш чылдың дөрткү чылының планныг онаалдаларын хуусаа бетинде күүседир дээш таңдыкылар [illegible] ажылдап турарын база соңгулдаларга уткуштур социалистиг чарыштың хүн келген тудум калбарып оранып болгаш районнуң мурнунда турар турар соңгулдазының дугаарын ол чугаалаан.

Совхозта партком секретары И. Б. Шушпанов хуралга чүве чугаалааш ССРЭ-ниң Дээди Совединиң депутадынга кандидат кылдыр СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы эш Алексей Николаевич Косыгинни депшидерин саналдаан. Ол саналды хуралдың [illegible] лери бир эп-сеткилдиг деткээн.

Индирлиг совхозтуң аар [illegible] ниити М. А. Загайченко:

— Төрээн чурттуувустуң эрге-чагыргазының дээди органынга депутаттарның кандидаттарын бөгүн бистер улуг өөрүшкү-биле депшидип турар-дыр бис. Оларның бирээзинге бистиң суурувуска төрүттүнген болгаш эртем билиглиг чедип алган аныяк [illegible] Фаина Антоновна Родионованы депшидерин саналдап тур мен. Мында олурупун турар эштерде ону билбес, таныывас кижи чок.

Ажылынга кызымак, бичии сеткилдиг аныяк специалистиң кандидатуразын хуралга санал берген саанчы М. Ф. [illegible] [illegible] В. П. [illegible]

Ленко болгаш оон-даа өске-лер бүрүн деткээн.

Коллектив кежигүннериниң хуралы ССРЭ-ниң Дээди Совединиң депутаттарынга кандидаттарынга Алексей Николаевич Косыгинни болгаш Фаина Антоновна Родионованы депшидер деп доктаалды бир үн-биле хүлээп алган.

* * *

Таңды районда № 535 механизастаашкын колоннаның коллективиниң соңгулда мурнунуң хуралы дүүн Бай-Хаакта болуп эрткен. СЭКП райкомунуң орга[illegible] лектизи В. Н. Комбуй соңгулда [illegible] районнуң ажыл-ишчилериниң кайы хире бедик көдүрлүүшкүнүг ажылдап турарының болгаш 1979 чылдың сорулгаларының дугайында [illegible] гаалаан.

[illegible] Нашкеевич болуунуң саналынга [illegible]

Партийжи амыдырал: сээң кандидат стажың

ХАРЫЫСАЛГАНЫ БЕДИТПИШААН

«Партияга хүлээп алыышкынның болгаш СЭКП кежигүнүнге кандидаттарны кижизидерииниң талазы-биле Кыргызияның партия организацияларының ажылының дугайында» СЭКП ТК-ның доктаалында, партияның өске-даа документилеринде айыткан негелделерге дүүштүр партийжи хуралдың шынар составын экижидер талазы-биле ажыл [illegible] совхозта партия организациязының шиитпирлеп турар бир чугула сорулгазы болур.

Совхозтуң партия организациязында 99 коммунист болгаш партия кежигүнүнүң 8 кандидаттары бар. Оларның чартыктан хөй кезии даараш болгаш оргумак артемниг. Партия организациязы СЭКП-ге чаа кирерлерни шилиирде улус [illegible] азырларынга ажылдап турар кол мергежилдиг кижилерни хүлээп алыышкынче [illegible] кончуг. Коммунистерниң 38,3 хуузу шуут-ла материалдыг чаагай кежикти бүдүреринде ажылдап турар. Сөөлгү ийи чылда [illegible] кежигүнүнге болгаш кежигүнге кандидаттарга 20 ажыг кижини хүлээп алган. Ынчангаш үш чыл чедир партия стажыыг аныяк коммунистер ам бисте 24 кижи болуп турар.

Болуушкуну хуралдарга [illegible] партия организациязы [illegible] чугула [illegible] ролюн бедидип турар. Партия кежигүнүнге хүлээп алган аныяк коммунистерден бүдүрүлгеге, хөй-ниити ажылынга [illegible] бээргеннериниң [illegible] Оларның [illegible] А. Хүргүл-оолду, фельдшер Ч. Дөржаны, [illegible] Х. Даржайны, [illegible] Б. Бээгрекдиин, садыгчы Т. Байыр-оолду, кадаа Советтиң күүсекомунуң даргазы Т. Чөрөй-оолду болгаш [illegible] кирип болур. Ол классты хоочуннар, совхоз бүдүрүлгезинге ажылдай берген аныяк малчыннар Раиса Элуг-Хуна, Борис Шомбул оларны партия кежигүнүнге кандидаттар кылдыр хүлээп ап, коммунистер улуг идегелдиг көргүскен. Раиса — дузалакчы кадарчы. Эрткен чылын ол 160 хураганың мөөнү доруктурган, кол кадарчыга хүлээткен. Борис баштайгы үеде азаалын колдуга сакманчыктеп дузалажып турган, оон соонда дузалакчы кадарчы апарган, амгы үеде ол түскай ог-бүлелиг болуп берген болгаш улуг кадарчы бүдүрүнге белеткенип турар. Бир хойдан-на ол 2,8 кг дүктү кыргып алган.

Сөөлгү чылдарда, ылангыя Кыргызияның партия организациязының талазы-биле СЭКП ТК-ның доктаалы үнген соонда, партияга хүлээп алыышкынның партияның ажык хуралдарынга чорудуп, кежигүнге кирип турарларның эки-даа база четпес-даа талаларын чугаалажып көрүп турар. Хүлээп алыышкынны ынчаар чорударының партияга кирип турарларның дугайында коммунистерниң болгаш кежигүн [illegible] ниң санал-оналын долузу-биле өөренип көөр арганы берип турар.

Партияга кежигүн хүлээп алырын болгаш аныяк коммунистер-биле ажылды Кызыл-Дагда база МТМ-де партия эге организациялары (секретарьлары З. Алдай, К. Шончукпан) ажык экижиткен. Сөөлгү үеде совхозта партком болгаш партия эге организациялары Уставтың негелделерин кончуг бүдүрбейн турарының талазы-биле коммунистерниң харыысалгазын бедидериниң хемчеглерин ап турар.

Партияга чаа кирерлерге рекомендация берген коммунистер олар-биле канчаар ажылдап турарының дугайында СЭКП кежигүннери К. М. Ак-Лама, В. Ч. [illegible] информацияларын совхозтуң бүгү коммунистериниң хуралынга дыңнаан. Уставтың негелделерин бөдүүн канчаар күүседип турарын коммунист А. Сүүр-оол парткомга информастаан. Кандидат стажын канчаар эрттирип турарының дугайында М. Монгуштуң, Ю. Очур-оолдуң информацияларын парткомнуң болгаш эге организацияларының хуралдарынга дыңнааш, оларга чогуур арга-сүмелерни берип, Уставтың негелделерин дүүштүр оларның харыысалгазын бедиткен.

Партияга чаңгыстап шилип алыышкынны чорударынга рекомендация чугула рольдуг. Рекомендация берген кижиниң политиктиг база ажыл-иштиг, моральдыг мөзү-шынары дээш рекомендация берген коммунистер харыысалгалыг болур. Бир азы олар ону уттуптар болза, партия эге организациялары оларга партия талазы-биле харыысалга хүлээдир ужурлуг. Бисте чамдык коммунистер рекомендация бээрде, партияга кирер кижиниң чүгле ажылы-биле таныжып, оон бүдүрүлгеге, хөй-ниити амыдыралынга киржилгезин [illegible] ог-бүлезинге аажы-чаңын чедир көрбейн баар фактылар бар. Коммунистер Э. Монгуш, Т. Чикчит олар рекомендация бээрде харыысалга чок болуп, оң берген кижи-биле доктаамал ажылдаваан дээш хемчег алыскан. Моон соңгаар ындыг четпестерни катаптавас ужурлуг бис.

Кош-ажылдыг коллективтерге кижизидилге ажылын экижидер сорулга-биле куш-ажылдың сагылга-чурумун быжыглаар дугайында айтырыгны партияның ажык хуралынга [illegible].

Кыргызияның партия организациязының талазы-биле СЭКП ТК-ның доктаалында партияга хүлээп алыышкынның болгаш аныяк коммунистерни кижизидериниң талазы-биле партия эге организацияларының [illegible] харыысалгалыг болурун айыткан. Ынчангаш эге организациялардан бо талазы-биле негелдени күштелдирип, партияга бүгү талазы-биле ээлдектиг кижилерни шилип, хүлээп алыр дээш моон соңгаар-даа шудургу ажылдарны чорудар апаар бис.

Р. ХУНАЙ-ООЛ.

«Ак-Туруг» совхозта партком секретары.

«250» СТАННЫҢ ИЙИГИ ЭЭЛЧЭЭ

УДМУРТ АССР. Ижевскиниң металлургия заводунда «250» деп прокат станының ийиги ээлчээ ажыглалда кирген. Машина тудуунга эргежок чугула чайырлаан, бедик шынарлыг прокат бүдүрер цехтерниң бүдүн комплекизин хуусаа бедикде ажыглалда киирген.

Ижевскиниң металлургтары чаа агрегаттың ачызында мурнундаазынга бодаарга, прокатты дөрт катап хөйнү бүдүрер. Бүдүрүлгениң бүгү чорудуушкуннарын автоматчыткан болгаш механизастаан. «250» станга херeглээр дериг-херекселдерни Герман Демократтыг Республикадан алган.

ЧУРУКТА: башкарылга чериниң эң дээре операторларының бирээзи Юрий Бакулев.

Е. ЗАГУЛЯЕВТИҢ фотозу.
(СЭТА-ның фотохрониказы).

Тудугнуң партийжи штавының дузазы-биле

Саян-Шушенск ГЭС-тиң тудугжуларының үлегери-биле эртем-техника талазы-биле казы ажылдажылганың [illegible] нефть болбаазырадыр завод тудуунуң киржикчилери чарган пар. Оларның хөделиишкиннериниң [illegible] — СЭКП хоорлкомунуң чанында тургустунган [illegible] штабтың кол [illegible].

Казы ажылдажылганың киржикчилери — Ленинградтың болгаш Новосибирскиниң төлевилел институттарының партия организациялары [illegible] штабтың сүмелерин баргаар ук заводка чорудуп бээр документилерниң [illegible] белеткеттинип турарын хыналдага алганнар.

«Ачинскалюминстрой» тресттиң салбырлары база партийжи штабка отчедун бергеннер. Нефть болбаазырадыр чурумдугларның кезектерин болгаш [illegible] монтаж баазазын тудугжулар [illegible] киргеннер.

Эш Л. И. Брежневтиң Сибирьниң болгаш Ыраккы Чөөн чүктүң районнарын эргип чорааш, берген сүмелеринге болгаш айтыышкыннарынга тудугнуң коммунистери [illegible] херек-биле харыылааннар. Бүдүрүлге тудуунуң өөжүм темпилерин чорудуп турарын ынчаарда демдеглеттинген. Оон бээр тудугда эвээш эвес ажылдар кылдынган: бараан гарыжының резервуарларының [illegible] [illegible] автомобиль [illegible] турар. Ам кол [illegible] утпаан.

Штабтың хурал бүрүзү — [illegible] коммунистерниң харыысалгазының дугайында [illegible].

А. ШИГЛЕНКО.
СЭТА-ның корр.

Ачинск.
Красноярск край.

ОРГАНИЗАСТЫГ ЭРТТИРЕР ДЭЭШ

Мөңгүн-Тайга районнуң ыраккы Мөген-Бүрен кодээ Соведи 1979 чылдың январьда болур чон чизезин организастыг, бедик деңнелге эрттирер сорулга-биле белеткел ажылдарын баш бурунгаар чорудуп. Кодээ Советтиң депутаттарын үш чизе участоктарынга үскен. Участоктар [illegible] шимеп, дерээн.

Мөген-Бүрен кодээ Совединиң шиитпири-биле чизе кылыр кижилерни тускайлаан. Оларның өөредиглиг семинарын үш удаа эрттирген. Чизечилерге үш машинаны амылгаа таптап быжыглаан болгаш машина четпес берге оруктуг черлерде чурттап турар малчыннарның чизезин чорудар санакчыларга мунар аъттарны база тускайлаан. Чизе чорударынга белеткел ажылдарынга инструктор хынакчы Көже Морзук-оол идепкейлиин көргүскен.

У. ИРГИТ.

Партияның XVII область конференциязының делегады Күрселе Саятович Ооржак республикада сураглыг малчыннарның бирээзи. Ол «Шекпээр» совхозтуң Бичe-Тей хойжу бригадазында ажылдап турар. 1978 чылда төрүүр 100 хойдан 104 хураганы ол камгалап алган. Мал кажааларын боду септеп, чылыглаан, 10 тонна сигенни белеткеп алган. Дуржулгалыг малчын ужен ажыг чылдарның дургузунда мал ажылынга ажылдап, чылдап чылче бедик көргүзүглерни чедип ап келген. 1956 чылдан бээр СЭКП кежигүнү К. С. Ооржакты хөй чылдарда инчтиниң малын өстүрериңге үре-түңнелдиг ажылы дээш Совет чазак бедик-биле үнелеп, Октябрь Революциязы, Куш-ажылдың Кызыл Туг орденнер болгаш медальдар-биле шаңнаан.

ЧУРУКТА: К. С. Ооржак.
В. ДОНГАКТЫҢ фотозу.

ЧОННУҢ АРГЫЖЫЛГАЗЫНГА

СЭКП ТК-ның, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң, ВЦСПС-тиң болгаш ВЛКСМ ТК-ның социалистиг чарыш [illegible] Чагаазынга база СЭКП ТК-ның июль (1978 ч.) Пленумунуң шиитпирлеринге, [illegible] эш Л. И. Брежневтиң [illegible] оруук [illegible] программа [illegible] хүлээп алгаш, бистиң 1469 дугаарлыг оруук бүдүрүлге участогунуң ажылчыннары, инженер-техниктиг ажылдакчылары ону беш чылдың үжүү чылында багай эвес түңнелдерлиг ажылдааны. Коллективтиң оруук чылдың бүдүрүлге планын ноябрь айда-ла күүседипкен, бо хүннерде база-ла графикти мурнап турар.

Бистиң участок кыдыынде Барыын-Хемчик биле Бай-Тайга районнуң аразында автомобиль оруун [illegible] болгаш [illegible] турар. Эрткен чылдың түңнелдерин алырга, оруктуң [illegible] бистиң участок 113 оргумак [illegible] ажыг хуу [illegible].

Бистиң ажылывыска шаптыктыг бергелер эвээш эвес болган. Чүге дээрге, Хемчик бажы, Бай-Тал, Шуй, Кара-Хөл, [illegible] дээш [illegible] черлерге ажылдаары ындыг-ла белен эвес. Бистиң оруукчу механизаторларывыс, техниктеривис ук черниң байдалынга таарыштыр ажылдап, боттарының тывынгыр чорууну чаңгыс эвес удаа көргүзүп келген. Берге байдалдыг черлерге машина-техниканы башкарып, механизмнер-биле ажылдаары улуг мергежилди негээр. Оон биле [illegible] техниканың ындыг черлерге ажылдаар [illegible] хар-чаар материалдар, [illegible] кезектер чарылдаттынар болгай. А бистиң механизаторларывыс оларны харын-даа хойнуу камнап ол чаңчыга бергенин айтыр херек.

Эрткен чылда ажылдың амжылтыг, бүдүнгүрү болгаш [illegible] чылдары бараан шуудуг көржип, бо чылын-даа боттарының бедик темпизин уламчылап ажылдаан. Оларга [illegible] башкарыкчылары Хемчик [illegible] Оюн Борбак-оол, Салим-оол Сандаа, бульдозеристер Борис Ооржак, [illegible] Херек, тракторист Оруу-оол Ооржак, [illegible] чолаачы [illegible] оруук мастерлери [illegible] Эмер-Сарыг Куулар [illegible] Ма[illegible] болгаш өскелер-даа хамаарышкан.

Бистиң участоктуң коллективи чүгле дөрт хүнней-даа [illegible] ажылдарны кылып турар. Чижээ, чугула кампаниялар үезинде районнуң совхозтарынга, чамдык албан организацияларынга дузалап, машина-техника-биле [illegible] дер, суурлар аразында улуг эвес оруктарын эмгелеп, десилээрлинге шефтеп турар.

Коллективтиң администрациязы, ында партия, профсоюз, комсомол организациялары оруукчуларның базым-мергежилин бедидеринге улуг кичээнгейни салып турар. Чедиишкиннин ажылдың бир үнелелин чогум-на бүгү талалыг өөредилгеде деп санап турар бис. Бисте кижи бүрүзү өөренип турар деп болур.

Кандыг-даа ажылга чедиишкинниң бир бырлазы — социалистиг чарыш деп чүвени практика үргүлчү бадыткап турар. Бистер Хандагайтының 1473 дугаарлыг оруук бүдүрүлге участогу-биле чаңчыл болган чарыжыкысты ону беш чылдың дөрткү чылында үргүлчүлээр бис. Оон негелделерин [illegible] түңнелдерни алыр ужурлуг.

1979 чылда бистиң участоктуң мурнунда сорулгалар улуг. Ону амыдыралга боттандырар, онгу беш чылдың планнарын даалганын хүүседа-ла эрте күүседир дээш, ажыктыг болгаш шынарлыг орукту бедидер дээш ажылдааарынга бистиң оруукчулар [illegible].

С. СЕРЕН-ООЛ,
1469 дугаарлыг оруук бүдүрүлге участогунуң начальниги.

ҮРЕЗИН — ДААРТАГЫНЫҢ ТАРААЗЫ

«Үрезин амылын дыка экижидер». (СЭКП-ниң XXV съездизиниң шиитпирлеринден).

Даартагының таараазы бөгүнгүнүң тараазындан эгелээр. Беш чылдың үшкү чылында өстүрген рекордчу дүжүт — 235 миллион тонна тараа — чуртка шиитпизи-биле үрезиннерниң ындынныг курлавырын тургузарының аргазын берген. Ам үрезиннер фондузу эрткен чылдыындан барык-ла чартык миллион тонна ажып турар.

Чер-ле болганда тарааны контрольга алгаш, ынчаар көрүп турар. Күрүнениң үрезин инспекцияларынга болгаш контроль-үрезин лабораторияларынга үрезинниң өлүн, боктуун, үнүүшкүнүн шуглап турар. Ындыг анализ чокка бисте чаңгыс-даа сеялка довук үнмес.

Хөй-хөй колхозтарда болгаш совхозтарда үрезин курлавырлары чер ажылының бедик культуразының өөрүн турар негелделеринге дүгжүп турар дээрзин хынап көргүскен. Ставрополь крайда, Белгород, Волгоград, Воронеж, Ростов, Саратов болгаш Россияның өске-даа дыка хөй областарында үрезиннерниң 90 ажыг хуузу чаптырлыга стандартының бирги болгаш ийиги клазынга хамааржып турар. Украинада үрезин курлавырының бештиң дөрт кезии, а Запорож областа бүгү үрезин чүс хуузу-биле бирги класстың тараазы болуп турар. Молдавияда чаагай үрезиннерни [illegible] алган.

Ынчалзажок [illegible] тараа-бобы болгаш крупа культураларының [illegible] үрезиннерниң [illegible] рын ам-даа тургузуп албаан районнар бар болуп турар деп, ССРЭ-ниң Кодээ ажыл-агый министерствозу [illegible] наткан. Ол орукту кандыг-бир чергези-биле дүжүт ажаап алыышкынның үезинде [illegible] агаар, бойдустуң соок болгаш чаашкынның байдалы-биле тайылбырлап болур. Ынчалзажок организастыг четпестер үрезиннерге кичээнгейлиг кошкаткан оруктар база бар. Чижээ, Узбекистанда, Закавказьеның республикаларында [illegible] тараа [illegible] тургузуп турар.

Байдал кандыг-даа болза, [illegible] Үрезинниң [illegible] болгаш чежир арыгларын специалистер [illegible] курлавыр деп санап турар. Мурнакчы ажыл-агыйлар ол сорулга-биле тускай звенолар тургускулаап, оларның ажылын ийи ээлчегниг [illegible] организастап турар. Кижилерниң куш-ажылын шынар көргүзүглерин барымдаалап төлеп берип турар. Тургустунган байдалдарны барымдаалап алырга, үрезин тарааны ажыл-агыйлар аразынга солчуру улуг ужурлугдагыг болуп турар. Ам чамдык ажыл-агыйларның [illegible] турар бергелери үрезин ажылын дүрген специалиастаарының, ону улам [illegible] дызарының эртежок чугулазының дугайын херечилеп турар. «Тараалар» устуг культураларының болгаш сиген-нерниң селекциязын база үрезин [illegible] хемчеглер дугайында» СЭКП Төп Комитединиң болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң ийи чыл мурнунда хүлээп алган доктаалы чогумна олче угланган. Ук айырыг [illegible] рын, а ол ышкаш үрезиннер арыглаар болгаш кадагалаар 200 комплекстиг пункттарны база заводтарны 1982 чылга чедир тудар дугаар доктаалга баш удур көрген. Ынчалзажок дыка хөй черлер салдынган сорулгаларны боттандырарын саададып, онаалдаларны күүсетпейн турар.

Кодээниң бүдүрүп турар бүгү чүүлдерин кадагалаары-биле болгаш болбаазырадыры-биле холбашкан айтырыгларны шиитпирлээрин СЭКП ТК-ның ноябрь (1978 ч.) Пленуму онза ужур-дузалыг деп көрген. Ол негелделерни барымдаалап алырга, үрезиннерни кадагалаазының болгаш аштаар, арыглаарының дугайында сагыш салыышкыны — ол-ла чугула херек. Чүге дээрге, чугаа болза бистиң шөлдерииң алдын фондузунуң, оон албекшилиг кавүдедириниң дугайында болуп турар-дыр.

Шаанда шылгараңгай орус эртемден П. А. Костычев шилиндек үрезиннерни чажар дугайында сагыш салыышкын [illegible] сагыш салыышкыны-биле бир домей ужур-дузалыг деп санап турган. «Эки үрезинни чажарга — чаагай дүжүттү алыры» дээш [illegible] үрезин агрономиязының [illegible] химизациязының болгаш мелиорацияның үре-түңнелдерин бөгүн [illegible] үрезиннерни [illegible] ле хамааржыр деп [illegible] турар.

«Специалистерниң үнелеп турарындан алырга, эки чогуур үезинде организастаан үрезин ажыл-агыйы бети [illegible] 20 хуу берип болур. А ол дээрге — он-он миллион тонна немелде тараа болгаш өске-даа кодээ ажыл-агыйның продукциязы-дыр» деп, эш Л. И. Брежнев СЭКП-ниң XXV съездизинге онзалап демдеглээн.

Үрезин ажыл-агыйның сайзыраашкынының чорук чылда [illegible] бедик курлавыр-дыр. Специалистер ону 20—25 миллион тонна [illegible] санап турар. Ол дээрге, Кубань [illegible] тарааның [illegible]. Ол чугула [illegible] ажыл-агыйның [illegible] бодуп турар [illegible] чок. Үрезин — дүжүттүң [illegible] бистиң даартагы тараазы-дыр.

Д. СМИРНОВ,
СЭТА-ның тайылбырлакчызы.

ХУРАЛГА ЧУГААЛАШКАН

Тожу районда «Тоора-Хем» совхозтуң төвү Алыр-Кежиг суурда белүк аныяктарының ында кодээ Культура бажыңының (эргелекчизи Ч. Д. Кол) багай ажылдап турарының дугайында чагааны редакцияга келген. Редакция ук чагааны райкүүскомге чорудкан.

Тожу район Совединиң күүскомунуң даргазы Д. Дарганың редакцияга дыңнатканы-биле алырга, Культура бажыңының четпес ажылдап турарының дугайында аныяктарның хомудалы шын.

Культура бажыңының ажылын экижидер хемчеглериниң дугайын партком биле кодээ Советтиң хуралынга чугаалашкан. Амгы үеде чаа директорну тып тургузар хемчегни ап турар.

Чагаа парлаттынмаза-даа

ПЛАНЕТА АРЫГ ЧААГАЙ ТУРЗУН ДЭЭШ

«Бойдус камгалалын күштелдирер база бойдус курлавырларын ажыглаарын экижидер талазы-биле немелде хемчеглер дугайында» СЭКП ТК-ның болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң доктаалы чериниң чараш чаагайын болгаш ажык байлаан камгалаарынче, анаа ажыллап, чурттаар байдалдарны улам таарымчалыг болдурарынче угланган. Ол документини тайылбырлап бээрин **бойдус камгалалының гидрометеорология болгаш контроль талазы биле ССРЭ-ниң Күрүне комитединиң даргазы, ССРЭ-ниң Эртемнер Академиязының корреспонде н т-к е ж и-гүнү Ю. А. Израэльден** СЭТА-ның корреспондентизи дилээн.

Агаарның, хем болгаш далай суглары хирлежиишкининден [illegible] доктаамал хайгаараарын 1963 чылдан бээр янзы-бүрү министерстволар улуг хемчээлдерге чорудуп келген. Ылангыя 1972 чылда «Бойдус камгалалын күштелдирер болгаш бойдус курлавырларының ажыглаарын экижидер дугайында» СЭКП ТК-ның болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң доктаалын хүлээп алганының соонда ол ажыл улам идепкейжээн. Шупту [illegible] чаа үндүрген доктаалы бистиң Тереэн чуртувуста [illegible] рын эртем бээзу-биле чоп-түг ажыглаарын хандырып турар чогуур программаны [illegible].

Совет Эвилелинде агаар [illegible] ниң деңнелин хайгаараар болгаш контрольдаар шинчи кургүне албан чери тургустунган. Чижээ, агаарның арыг, арыг эвезин 350 хоорайларда хынап көрүп турар. Дөрт муң станциялар 1200 ажыг чугула хемнерниң болгаш суг шыгжамырларының, хелдерниң база ССРЭ-ниң денискээринге хамааржыр бүгү далайларның сугларының шынарын доктаамал тодарадып турар. Ол ышкаш улуг бүдүрүлгелерниң чоок кавызында черлерниң база кодээ ажыл-агый черлериниң хөрзүнүн байдалын доктаамал шинчилеп көрүп турар.

Бистиң чуртувуста [illegible] ниң деңнели кудулап турарын [illegible] көргүскен. Үлегерлиг тептериниң хөй муруузунда ол деңнел ССРЭ-ниң Кадык камгалал министерствозунуң тургускан нормаларындан куду бооп турар. Ол чорук чаа технологияларны шиңгээдип алганының, бору-ЭАК-доозун, газ арыглаар дериглерлерин бүдүрүлгелерге тургусканының, ТЭЦ-терни газ одаарынче шилчиткенинин, [illegible] чамдык заводтарны хоорайлар даштынче үндүргениниң ачызында чедип алдынган. Суг [illegible] ниң арыг турарын хандырар турар программа база күүсеттинип турар. Волгада, Уралда, Днепрде болгаш өске-даа улуг хемнерде нефть [illegible] [illegible].

Агаар болгаш суг байдалының хирлениишкинин контрольдаар автоматчыттынган системаларны бүдүрериниң СЭКП ТК-ның болгаш ССРЭ-ниң Министрлер [illegible] доктаалында көрүп турар. Ындыг янзылыг дуржулга системаларын амдан [illegible] Москвада шиңгээдип ап эгелээн. 1982 чылда набылзазының атмосферазын хирлениишкинин контрольдаар 15 автоматчыттынган станциялар болгаш элээн баш кожуп чоруур лабораториялар ажылдап эгелээр. Суг хоолбектериниң санитар байдалын хынаар системаны тургузарын үш ээлчег боттандырары көрдүнген. Москва хемниң Рублево суурда Восход [illegible] автоматчыттынган станцияларны тургускан.

1979 чылдан эгелеп ындыг системаның баштайгы бөлүүн Ленинградка, оон соонда Киевке шиңгээдип ап эгелээр.

Чаңгыс ай төлевилел шиитпирлериниң үндүрүлгезинге тургускан, атмосфераның болгаш сугларның арыг байдалын хайгаараар автоматчыткан системалар 1982—1990 чылдарда Алма-Атага, Ростовка, Тбилисиге, Бакуга, Тольяттиге, Красноярскиге, Омскиге, Ригага болгаш өске-даа улуг хоорайларга ажылдаап эгелээр. Ол системалардан келир информация агаар, бойдустуң хирлениишкинин турар бүдүрүлгелер-биле чогуур хемчеглерни тудар аргазы бээр. Оон удазынынга техниктиг чорудулганың башкарар системаларга чогуур командазы бээр. Ындыг янзы хемнерниң, хоорайларның атмосферазының «кадыын» дыка шалыгаар аргалыг болур.

Атмосфера агаарын камгалаарының норма-эжиктерин болгаш дүрүмнерин бүдүрүлгелерниң, тудуг черлериниң болгаш өске-даа объектилерниң кайы ведомствога хамаарышкан-даа болза четче камгаар салып турарын хынаар эргени бойдус камгалалының гидрометеорология болгаш контроль талазы-биле ССРЭ-ниң Күрүне комитединге база оон черлерде органнарынга берген. Ооң чогуур доктаалдыг нормаларын үрээн бүдүрүлгелерниң объектилери ол талазы-биле хемчеглерни алганы дээш тус-тус соксадыр дугайында доктаалдың хүлээн алынып-даа саналдаар болур апаарганнар.

Социалистиг планныг ажыл-агый биосфераны камгалаар карактаарының быжыг үндезинин тургузуп бээр деп Ю. А. Израэль онзалап демдеглээн. Бойдус камгалалының талазы-биле хемчеглер дугайында доктаалда көргүскен бүгү чүүлдерни бис амыдыралга бедик харыысалгалыг боттандырар ужурлуг бис.

Р. АХМЕТОВ.

«КҮШ-АЖЫЛДЫҢ ХООЧУНУ» МЕДАЛЬ-БИЛЕ ШАҢНААР ДУГАЙЫНДА

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Чарлыы

(Төнчүзү. Эгези №№ 2, 3, 9 «Шында»).

«КҮШ-АЖЫЛДЫҢ ХОСТУУ» СОВХОЗ ТАЛАЗЫ-БИЛЕ

[illegible] Бадыым — пенсионер.
Томуу Хорлуевна Доспаны — пенсионер.
Салчак Донгаковна Натпит-оолду — пенсионер.
Донгак Сүрүнмеевич Натпит-оолду — пенсионер.
Донгак Донгакович Састык-оолду — ажылчын.
Самбукай [illegible] Сундуйну — пенсионер.
[illegible] Сиинмаланы — пенсионер.
Донгак Чамыевич Тас-оолчыкты — пенсионер.
Борбак-Кара Доңгур Бараевич Түлүшту — ажылчын.
Сат Иргековна Уйнуканы — пенсионер.
Ондар Шожул-оолович Чап-оолду — пенсионер.

«АК-ТУРУГ» СОВХОЗ ТАЛАЗЫ-БИЛЕ

Монгуш Чакчытовна Арижыныы — интернат ажылчыны.
Монгуш Холчукович Арталыы — ажылчын.
Назыты Ламаевич Доспаакты — ажылчын.
Монгуш Отуковна Дүгүр-оолду — ажылчын.
Монгуш Биче-Ламаевич Седенни — пенсионер.

ТЕС-ХЕМ РАЙОН ТАЛАЗЫ-БИЛЕ

Долгар Божаевна Бадарчыны — пенсионер.
Чооду Байыр-ооловна Биче-оолду — пенсионер.
Мария Николаевна Клееваны — пенсионер.
Чооду Моллургаевна Күрзүнү — пенсионер.
Ооллай Еннаковна Маадыны — пенсионер.
Долзанмаа Дончаевна Оюнну — пенсионер.
Түмендей Сарыг-ооловна Оюнну — «Чодураа» совхозтуң ажылчыны.
Чайзатмаа [illegible] Оюнну — «Чодураа» совхозтуң ажылчыны.
Семен Натинович Самданны — районнуң харылзаа белдириниң ажылдакчызы.
Василий Чаяныевич Сарбааны — пенсионер.
Сувалчай Дончутовна Сүздунү — «Чодураа» совхозта тех ажылдакчы.
Григорий Куджекович Тогуе-оолду — пенсионер.
Николай Тоолаевич Эренчинни — пенсионер.

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы М. МЕНДУМЕ.
Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Секретары С. КРАСНЫЙ.
Кызыл хоорай. 1978 чылдың декабрь 17.

Хөй уругларлыг иелерни «Иениң алдары» орден-биле болгаш «Иениң медалы» медаль-биле шаңнаар дугайында

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Чарлыы

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң [illegible] шаңнаары болза:

БАЙ-ТАЙГА РАЙОНДАН

Сес уругларны божаап болгаш кижизиткен иелерни «Иениң алдары» орденниң II чергези-биле

Арышмаа Суруновна Майдарап — «Мурнакчы» совхозтуң ажылчыны.
Давыт-Самбуу Хомушкуевна Сюрюн — «Бай-Тал» совхозтуң ажылчыны.

Чеди уругларны божаап болгаш кижизиткен иелерни «Иениң алдары» орденниң III чергези-биле

Чамырык Тары-Хоновна Иргит — «Бай-Тал» совхозтуң ажылчыны.
Кушкаш Казырыковна Хомушку — «Бай-Тал» совхозтуң ажылчыны.

Алды уругларны божаап болгаш кижизиткен иелерни «Иениң медалы» медальдың I чергези-биле

Саады Иргитовна Бады — «Тээли» совхозтуң ажылчыны.
Елена Шагдыровна Бичии — «Мурнакчы» совхозтуң ажылчыны.
Сенди-Сюрюн Михайловна Кызылбай — «Бай-Тал» совхозтуң ажылчыны.
Чимис Салчаковна Кызыл-оол — «Тээли» совхозтуң ажылчыны.
Барыкмаа Сайын-ооловна Күжүгет — «Кара-Хол» совхозтуң ажылчыны.
Александра Хомушкуевна Монге — «Бай-Тал» совхозтуң ажылчыны.
Доммас Иргитовна Седенмаа — «Бай-Тал» совхозтуң ажылчыны.
Маруся Иргитовна Серот — «Мурнакчы» совхозтуң ажылчыны.
Алдын-кыс Шожаповна Хертек — «Кара-Хол» совхозтуң ажылчыны.
Кунзенмаа Кудурукпаевна Хертек — «Кара-Хол» совхозтуң ажылчыны.

Беш уругларны божаап болгаш кижизиткен иелерни «Иениң медалы» медальдың II чергези-биле

Валентина Хертековна Адыгбай — «Мурнакчы» совхозтуң ажылчыны.
Валентина Хертековна Бораш — «Тээли» совхозтуң ажылчыны.
Чечек Даймыр-ооловна Дагбы — «Тээли» совхозтуң ажылчыны.
Чечек Монмеевна Саая — «Тээли» совхозтуң ажылчыны.

ЧӨӨН-ХЕМЧИК РАЙОНДАН

Тос уругларны божаап болгаш кижизиткен иелерни «Иениң алдары» орденниң I чергези-биле

Кара-Уруг Доржуевна Донгак — «Сүт-Хөл» совхозтуң ажылчыны.
Беженден Сарыг-ооловна Монгуш — ведомстводан даштыкаар таңныыл камгалалының ажылчыны.
Демзилмаа Монгеевна Ондар — «Сүт-Хөл» совхозтуң ажылчыны.
Чечеймаа Иригчиловна Ондар — «Сүт-Хөл» совхозтуң ажылчыны.

Сес уругларны божаап болгаш кижизиткен иелерни «Иениң алдары» орденниң II чергези-биле

Кунзенмаа Шыыраповна Донгак — Чыргакы суурда өг-бүле ээзи.
Дүжэкаа Конгуковна Куулар — Чыргакы суурда өг-бүле ээзи.
Ханды Сереновна Сарыглар — «Алдан-Маадыр» совхозтуң ажылчыны.

Чеди уругларны божаап болгаш кижизиткен иелерни «Иениң алдары» орденниң III чергези-биле

Чимисейн Алтыевна Кокер-оол — ДОУ-306-туң ажылчыны.
Борбак Мынап-ооловна Куулар — Баян-Тала ортумак школазының техажылчыны.
Мотор Чамзырыновна Кыргыс — «Сүт-Хөл» совхозтуң техажылчыны.
Кивээ Дарбыйевна Мандан-оол — Ак-Даш суурда өг-бүле ээзи.
Санчыдар Кара-Хунаевна Монгуш — Алдан-Маадыр суурда өг-бүле ээзи.
Серен Санчаевна Монгуш — Чадаана хоорайда өг-бүле ээзи.
Хүренмаа Шырапаевна Монгуш — Сүт-Хөл сес чыл [illegible] техажылчыны.
Барыкмаа Дамдыновна Ондар — Бора-Тайга суурда өг-бүле ээзи.
Антонина Данчытовна Ооржак — Ишкиниң Культура бажыңының кассири.
Өлзеймаа Идамовна Ооржак — «Чыраа-Бажы» совхозтуң ажылчыны.
Борбак Шараповна Саая — «Искра» совхозтуң ажылчыны.
Анай Өдербейевна Сат — «Искра» совхозтуң ажылчыны.
Кызыл Канчыыр-ооловна Сат — Чадаана хоорайда № 1 столоваяның ажылчыны.

Алды уругларны божаап болгаш кижизиткен иелерни «Иениң медалы» медальдың I чергези-биле

Серемаа Очуровна Буга — Сүт-Хөл рабкоовунуң ажылчыны.
Чечекмаа Очуровна Донгак — райпо магазининиң садыгжызы.
Елена Булчаевна Кара-Сал — Чыргакы суурда интернаттың кижизидикчи башкызы.
Тамара Деряикпеевна Кара-Сал — «Чыраа-Бажы» совхозтуң ажылчыны.
Бопаа Дамдыновна Куулар — Баян-Тала школазының пионервожатыйы.
Кашпык Агбааповна Куулар — «Чыраа-Бажы» совхозтуң ажылчыны.
Валентина Анатыевна Монгуш — «Искра» совхозтуң ажылчыны.
Елена Андреевна Монгуш — Бажың-Алаакта өг-бүле ээзи.
Өлзей Агбааповна Монгуш — Чыргакы суурда өг-бүле ээзи.
Оюу Седеновна Монгуш — «Искра» совхозтуң ажылчыны.

(Уламчылыг).

Делегей бо хүннерде

ЭДЧ-ниң 30 чылынга

БҮЗҮРЕЛДИГ БАЗЫМНАР-БИЛЕ

ХАНОЙ. Экономиктиг Дузалажылга Чөвүлелиниң социалистиг дем каттыштырылга чурттарының күчү-шыдалык бызыглаарынга эң чугула рольду ойнап турарын амыдырал хув бүрү улам тода бадыткап турар деп, Вьетнамның Компартиязының ТК-зының органы «Нян зан» солун ЭДЧ-ниң 30 чылынга [illegible] демдеглээн.

Төөгүнүң кыска хуусаа дургузунда бээин социалистиг чурттар бүгү талаларга өскен деп ол солун бижээн. Оларның улуг чедиишкиннери улус ажыл-агыйының [illegible] ажылдаашкынының материалдыг болгаш угаан-бодал дээрезиниң бедиишкиннерин тодаргай көстүр турар. Марксистиг-ленинчи идеяларга, пролетарлыг интернационализмниң [illegible] ЭДЧ кежигуннери чурттарының кады ажылдажылгазы дең эргениң, кайы-кайызынга ажыктыг болуруунуң, боттарының болгаш национал эрге-ажыктарын [illegible] экономиктиг Дузалажылга Чөвүлелиниң кежигүнү болбушаан, Вьетнам Социалистиг Республика [illegible] бүгү чурттарының эрткен үеде чедип алган чедиишкиннеринге оларның-биле кады өөрүп турар.

ЭДЧ кежигуннери чурттарының кады ажылдажылгазы хөй [illegible] турар. Экономиктиг Дузалажылга Чөвүлелиниң 30 чыл догааны [illegible] байлак күштерлиин көргүзүп турар. ЭДЧ кежигуннери чурттар [illegible] коммунизмниң [illegible] бүрүнгээр бүзүрелдиг чоруп орар деп, «Нян зан» солун онзалап демдеглээн.

СОЦИАЛИСТИГ ИНТЕГРАЦИЯНЫҢ ХАНЫЛААШКЫНЫ

СОФИЯ. Чиик автомобильдер бүдүрер талазы-биле Волжск каттыжышкынының: ЭДЧ-ниң 30 чылынга аллар кылдыр акы-дуңма чурттарының экспорт чагыгларын чогуур үезинде болгаш бедик шынарлыг күүседир деп интернационалчы эгелээшкиин Болгарияның ажылчын аңгызының ортузунда шаг чуулдугзуңуушкунну хайныктырган. Ол эгелээшкинге бир дугаарында каттышкан бүдүрүлгелерниң аразында Елховода электродеритлер заводу-дур. Болгарияда оолга сургжаан «Жигулилерге» ажыглаттынар электродеритлер [illegible] он чыгам чылдар дургузунда чорудуп келген.

Бо чылын ЭДЧ-ниң 30 чылынга аллар кылдыр Елховонуң ажылчыннары, специалистери ССРЭ-же экспорт планын ноябрь 7-де — Улуг Октябрьның 62 чылынга чедир күүседирин шиитпирлээн.

(СЭТА).

Латин Америкада эң улуттарның бирээзи болур Гавананың балыкчылар портун (чурукта) ССРЭ-ниң дузаламчызы-биле туткан. Ол болза Кубага балык тударын хогжудеринге шиитпирлиг база болган. Комплексте судноолар доктаар алаак кашчерлер, соодукчулар, судноолар септээр дериглелер, балык даараныш бүдүрер фабрика бар.

Улусчу эрге-чагыргазының чылдарында балык болгаш далайның өске байлактарын тудары барык-ла 8 катап улгаткан. Куба беш чылдың (1976—1980 чч.) төнчүзүнге чедир балыкты болгаш далайның өске-даа продуктуларын тударын бүдүн чартык катап улгаттырарын болгаш ону 400 муң тоннага чедирерин төлевилээн.

Пренса Латина — СЭТА-ның фотозу.

КУБАНЫҢ ДХМ-НИҢ МЕДЕГЛЕЛИ

ГАВАНА. (СЭТА). КУГ-нуң талазындан чөгээшкиннерге доктаамал таваржып турар Вьетнам Социалистиг Республиканы бодунуң деткип турарының дугайын Кубаның Даштыкы херектер министерствозу медеглээн.

Кампучияның Национал камгаланышкынының чаңгыс аай фронтузунга баштаткан маадырлыг кампучи улуска дүжүрткен Пол Поттуң—Иенг Саринниң өлүрүкчү бөлүүнге Пекинниң сөөлгү үеге чедир көргүзүп келген деткимчези-биле ол чөгээшкиннер кады боор келген деп, медеглелде айыткан. Кожазында чурттарга удур ол бөлүктүң кемдириилүүс үүлгедииишкиннерин болгаш халдаашкыннарын соң-биле соксаткан болгаш демократтыг Кампучияның демократтыг, тайбың, эзулут хамаарылгазын чорудар оруун ажыткан.

ВСР-биле кызыгаарлашкак районнарда кыдат чепсектиг күштерни мөңнеп турары-биле холбаштыр Кубаның Даштыкы херектер министерствозу бодунун сагыш човаашкынын илереткен болгаш бодунуң туруш дугуннаар чорууну. Вьетнамның быжыг туружу-биле Кубаның эп-сеткил каттыжылгазын турарының дугайын ол медеглээн.

ЧАЙГЫЛЫШ ЧОК УГЛАНЫЫШКЫН

АДДИС-АБЕБА. (СЭТА). Социалистиг дем каттыштырылга чурттары, бирги ээлчээнде Совет Эвилели, тайбыңның болгаш айыыл чок чоруктуң политиказын быжыы-биле база чайгылыш чок чорудуп турар. Ол дугайын КНО-нуң Кол Ассамблеязының XXXIII сессиязының ажылы чаа күш-биле херечилээн турар.

Социалистиг чурттарның чаа тайбың [illegible] КНО-нуң Кол Ассамблеязының делегаттарының хөй кезиинуң деткимчезин алган. Олар Барыын чүктүң империалистиг бөлүктерин туружун [illegible] буруу шапкан. «Соок дайынның» таламчылары чепсектерни көдүрер бүдүрүп, чер бомбуралга тайбыңны быжыглаар, чаамырылдырылгазының хадылазыр талазы-биле аттыраргарга чүтке [illegible] турарлар. Империалистиг күрүнелер Совет Эвилелиниң тодаргай саналдарын буруу шаптыкпаан, бомбуралга тайбыңны быжыглаар, чаамырылдырылгазын кайбартыр талазы-биле тодаргай саналдарны хоон көрбейн турар. Олар боттарының бүдүрүн алганы, чонга айыылдыг чепсек-биле делегейниң улустарын коргударын бодап турар. Ыңдыг чөгээшкиин делегейниң улустарын коргудуп шыдавас, чүге дизе, хосталга дээш демисел — амгы үениң боттуг негелдези апарган.

Пекинниң удуртукчузу империалистиг күштерниң чалгынынга база каттыжа берген деп, «Эфиопиан геральд» солун демдеглээн. Кыдаттың төлээлекчилери делегейде эң реакциялыг күштер-биле каттыжып алгаш, социалистиг дем каттыштырылга чурттарының тайбың саналдарынга удурланыышкынны кылган деп ол-ла солун бижээн.

ДЕРЗИИЛЕЛДИ СОКСАДЫР

БЕРЛИН. Англи чепсектиг күштер ирланд улуска удур Соңгу Ирландияда эзулут дайынны чорудуп турар. Англи эжелекчилериниң [illegible] деразиилелиниң түңнелинде эрткен он чыл дургузунда [illegible] кижи өлүрткен болгаш 20 муң чыгам кижи балыглаттырган. Ирландияның Компартиязының Чиңгине секретары Майкл Орлордан «Херилонт» дээр неделя санында үнер солунунуң айтырыгларынга харыылап тура, ол дугайын медеглээн.

Кижиниң черле турза чогуур эргелерин, амыдырап-чурттаар эргезин, кым-даа дээш болбас эргезин, кижиниң төлептиг мөзүзүн хүндүлээр чорукту, чептуг судтаашкынын өзүүн англи эрге-чагыргалар үреп, дора көрүп турар деп, ол демдеглээн. Соңгу Ирландияда кижиниң эргелерин сагып турар дээрезиниң дугайында англи чалактың медеглелдери шуут-ла чагдыныыш-кын-дыр. Кижиниң эргелерин камгалаар талазы-биле Страсбурга болган суд кижиниң эргелерин Англияның үреп турарын сойгалаан. Ынчалза-даа оон бээр чүү-даа өскерилбээн, ол-ла хевээр арткан.

Англияның чагырыкчы бөлүктери Соңгу Ирландияда илергей-ле бирге байлалды тургускан. Олар «хуваажып болгаш чагырып тергиидээр» деп принципти эдербишаан, империалистиг политиканы чорудуп, барымдаалыг күштерни деткип турар. 700 чыл дургузунда Соңгу Ирландия Англияның колониязы болуп келген, ынчангаш ол чурттуң экономиказының хогжулдезиниң моондактап келгени чигзиниг чок деп, М. Орлордан чугаалаан.

(СЭТА).

ТУНИСТИҢ ТУРУЖУ

ТУНИС. (СЭТА). Тунистиң премьер-министри Х. Нуира Чоокку Чөөн чүкте дүжүрүлгүт байдалга хамаарыштыр бодунуң дүвүрээн турарын илереткен. Араб депнекээрлерин [illegible] КНО-нуң резолюцияларын [illegible] Палестин улустуң [illegible] Палестинаның [illegible] премьер-министр [illegible]

Кандыг-даа чурттар [illegible] системазын [illegible]

КАЙЫЗЫНГА-ДАА АЖЫКТЫГ САДЫГЛАЖЫЫШКЫН ДЭЭШ

НЬЮ-ЙОРК. (СЭТА). АКШ-тың болгаш ССРЭ-ниң кол эрге-ажыктарынга дүгжүп турар совет-америк садыглажыышкын бир эвес дең эргениң болгаш кайызынга-даа ажыктыг чоруктуң үндезининге тургустунар болза, ол садыглажыышкынның хөгжүлдезиниң перспективалары онза таарымчалыг болур ийик. ССРЭ-биле садыглажыышкынга ылгай көрген кызыгаарлаашкыннарны дүжүрер дээш саналдап турар АКШ-тың хөреңгитен бөлүктериниң хөй санныг [illegible] төлээлекчилериниң [illegible] бирээзи.

Делегейниң эң улуг экономиктиг күрүнелери болур Каттышкан Штаттар биле Совет Эвилелиниң аразында садыглажыышкын кайызынга-даа ажыктыг садыг солчулгазын [illegible] бүгү күчүлүг аргалар турза-даа, эрткен чылын ол садыглажыышкын ийи таланың бүзеп турганы ышкаш ындыг темпилер-биле калбарбаанын харааданчыг деп, америк-совет [illegible] даргаларының бирээзи У. Верити медеглээн. Совет Эвилели-биле садыглажыышкынны акзаажедип турар ылгай көрген моондактар америк хөреңгитен бөлүктериниң, совет даштыкы садыг организацияларының чептуг сагыш човаашкынын болдуруп турар.

1979 чылда совет-америк садыглажыышкынның хөгжүлдезиниң перспективазын эки деп үнелеп көрүп турарын У. Верити онзалап демдеглээн. 1978 чылда бо талазы-биле эгелээн чугула ажыл совет-америк харылзааларының, оон иштинде экономиктиг харылзааларын бүгү комплекстиниң экижидеринге чедирер деп саналар мен деп, ол чугаалаан. Стратегтиг чепсекти кызыгаарлаарының дугайында АКШ биле ССРЭ-ниң аразында дугуржулганы чедип алыры-биле ийи чурттуң аразынга дең эрге, кайызынга-даа ажыктыг болгаш кандыг-даа ылгай көрүүшкүн чок садыг керээни чардыр база болдунуп болур эвээр деп болзаар мен. Ол чорук АКШ биле ССРЭ-ниң аразында ажыл-иштиң кады ажылдажылганы хөгжүдеринге, тайбың херекке болгаш улустар аразының тайбың кожа-хелбээ дугуржулгазының принциптерин бадыткап тургузарынга улуг ажыктыг болур.

Кандыг-даа чурттуң социал болгаш экономиктиг системазы чүгле оон бодунуң иштики херээ болур деп [illegible] бүзүреп чорааш болгаш ам-даа бүзүреп чорууру мен деп, АКШ-тың хөреңгитен бөлүктериниң сураглыг төлээлекчизи Сайрус Итон чугаалаан. Садыглажыышкынны ында кандыг-даа хамаарылга чок айтырыглар-биле холбавас ужурлуг дээрзинге бүзүреп мен. Ынчангаш мен бүгү социалистиг чурттар-биле дең эргелиг садыг-экономиктиг кады [illegible] хөгжүдериниң таламчызы бооп чорааш болгаш ол хевээр арткан мен.

МАОИЗМНИҢ ДАРЛАЛЫН КАМПУЧИЯ ДҮЖҮР ОКТААН

Тура халышкан чурттакчы чоннуң [illegible] деткимчези-биле хөделип турар Кампучияның революстуг чепсектиг күштериниң күчүлүг соруушкуну-биле чурттуң ниитизи салалы. Пекинниң таламчызы Пол Поттуң-Иенг Саринниң чугула чөленгиижи болур Пномпеньни хостаан.

Кампучияда маоистиг эрге-[illegible] бүүрүн дүшкени [illegible]. Ынчалза-даа ону кампучи улус аар өртек-биле чедип алган. Эң-не эзиш саваашкын-биле алырга, ол чуртка Пекинниң чалчаларының тергиидеп келген үезиниң дургузунда алы 1975 чылдың апрельден бээр ийи миллиондан эвээш эвес кижи шаажылатканы, албадалдыг [illegible] аштан өлген. Кыдат чыдалар га даянып турган диктатор ларның эрге-чагыргазы Кампучияның [illegible] барык-ла чедирген. Кыдаттың гегемонизми чүү чүвеге чедирерин Азияның чурттары [illegible]

Вьетнам, Лаос болгаш Кампучия болза Индии-Кыдаттың кожа күрүнелери болур. Бо үш чылдың 30 чылдары [illegible] Индий-Кыдаттың компартиязын тургускан соонда, ол партия ол чурттарның улустарының хосталга болгаш хамаарышпас чорук дээш демиселин баштай берген. Ол партияны революсчу шылгаралдыг ажылдакчы, марксист-ленинчи Хо Ши Мин баштап турган. 1951 чылда вьетнам коммунистериниң эгелекчи саналы-биле партияны тарадыр деп шиитпирлеп хүлээп алган. Ону Индий-Кыдатка тургустунуп келгеш байдал негей берген. Ол үш чурттарның [illegible] барымдаалап тургаш, ол чурттарга тускай партияларны тургускан. Чечени-биле чугаалаарга, коммунистер «боттарының [illegible]» [illegible] рай бергени соонда беяни оларның [illegible] болгаш бот-боттарынга дузалажылгазы хевээр арткан.

[illegible]-биле доозулган болгаш үш хамаарышпас күрүнелерниң — Вьетнам Социалистиг Республиканың, Лаос Улус-Демократтыг Республиканың болгаш Демократтыг Кампучияның тургустунарынга чедирген.

Империализмге удур Индий-Кыдаттың улустарының маадырлыг демиселиниң чылдарында оларга хамаарыштыр Пекинниң политиказы ийи [illegible] биле алырга, өскерлинчиг бооп келген деп дораан-на демдеглээр [illegible]. Тулчуп турар улустарның ханынга политиктиг ат-алдарын чедип алырынче, америк агрессияга удур оларның демиселин [illegible] гаш Вьетнамның соңгу болгаш мурнуу ийи кезекке чарлыганын хевээр арттырарынче Пекинниң чүткүп турганы ынчаан-на илдең болу берген.

Вьетнам болгаш лаос улустар Кыдаттың гегемонистиг бодалдарының салдарынга [illegible]

Лон Нолдуң реакциялыг америк бөлүүн улустуң тиилээниниң соонда 1975 чылдың апрельде эрге-чагыргага келгеш, Кампучияның Пекинниң талазынче кирген чагырыкчылары боттарының [illegible] чүгле иштики реакцияга удур эвес, харын кыдат удуртулганың политиказының оруун эдеринге удур, кады демиселге акы-дуңмалыышкыларыбиле — вьетнамнар болгаш лаос улус-биле найыралды болгаш чааг кожа-хелбээ харылзааларын быжыглаары дээш демиселдип турган интернационалчы коммунистерге база удур чорудар бергенннер.

Пекинниң айтыышкыны-биле 1975 чылдың майда-ла Кампучияның [illegible] Вьетнамның [illegible] чоогунда районнарынче [illegible] хой санныг халдаашкыннарын чорудкан. Оон соонда чылдарда ол чөгээшкиннер Вьетнам Социалистиг Республикага удур [illegible]

дыг-даа хомудал кылганы, чедишпес аыш-чем дээш хомудал кылганы дээш бригада [illegible] берге, өлүрериинге чедир шаажылаар чораан. Кижилерге улам-на долу контрольду тургузар дээш акшаны дүжүрген, [illegible] аыш-чем-биле төлеп турган. Школаларны болгаш дээди өөредилге черлерин хаггап, солун-сеткүүл үниместээн, пропаганда интеллигенцияның [illegible] «Кампучияның үнү» радиостанцияның күүседип турган. Башкарыкчы бөлүк интеллигенцияны кол дайзын кылдыр көрүп турган болганда оңу барык-ла шуут чок кылып каан.

Тайбың чурттакчы чонну ол болгаш оон-даа өске кижизыдыгын ажылдаарының фактыларын эрткен чылдың сентябрьда КНО-нуң [illegible] Ниити хемчээли бир муң арын оон документилерни [illegible]

ау бергени билдингир. Езу-чурумга удур баштайгы чаңгаар болгаш хөделиишкиннер эрткен чылдың декабрь 2-де Кампучияның национал камгаланышкынының чаңгыс аай фронтузун тургускан соонда [illegible] болу берген. Ол үеге чедир патриотчу күштерни [illegible] чепсектиг күштерни организациялаарының [illegible] берген районнарын хостапкан турган.

Фронтунуң декларациязында оон кол сорулгазын тайылбырлаан. Оон сорулгазы болза Пол Поттуң-Иенг Саринниң реакциялыг бөлүүн чылча шаваары болгаш социалистиг тургузуушкунунун оруу-биле чоруур тайбың, хамаарышпас, демократтыг, кайа-даа [illegible] Кампучияны тургузары болур. Ол фронт тайбыңның политиказын дээш демиселин, социалистиг чурттар-биле найыралдың база кады [illegible]

Ук фронтунуң политиктиг программа — минимумунда чурттакчы чонну истеп-сүрерин чок кылырының, реакциялыг езу-чурумнуң тургусканы албадаашкынның база күчүлээшкинниң аппарадын дүжүрериниң сорулгазын салган. Чер-черниң улусчу комитеттерин тургузуп турар, олар эргелеп башкарарының корум-чурумну болгаш айыыл чок чорукту тургузарының сорулгаларын күүседир. Бүлүргени [illegible] болгаш чурттакчы чонга эргезок чугула дузаламчыны көргүзериниң талазы-биле хемчеглерни ап чорудуп турар.

Пекинниң чалча езу-чурумунуң бүүрээн дүжкени Кыдаттың чагырыкчы бөлүүнүң күштүг [illegible] Кампучияның национал камгаланышкынының чаңгыс аай фронтузунга, Кампучияның патриоттарынга [illegible] Пекин чорудуп, Пол Поттуң-Иенг Саринниң [illegible]

[illegible]

С. ФРОЛКИН.
(СЭТА).

ТӨРЭЭН ЧУРТУВУСТА

● ОРДЖОНИКИДЗЕ ●

Сортан ЯК-40 самолеттар баштайгы рейстерин Ашхабадче, Бакуже болгаш Элистаже кылган. Соңгу Осетияже туристер кээп турарларының санының чылдан чылче улам көвүдеп турары-биле холбаштыр агаар рейстериниң маршруттарын алгыткан. Хоорайның аэровокзалын база чаартып турар.

● ИРКУТСК ●

Иркутскиниң арга-арыг ажыл-агый эргелелиниң Слюдянканың механизастаан ыяш ажыл-агыйының коллективиниң 1979 чылга алган социалистиг хүлээлгелеринде пландан ажыр 1500 кубометр ыяшты белеткээрин көрген. Хосталган черлерге ыяш олуртулгазының планынга дүүштүр сибирь пөжүн эң эки агротехниктиг хуусааларда олуртурун хүлээнген. Оон аңгыда коллектив чиг-этти, материалдарны, одаар чүүлдү, электроэнергияны камнаары дээш демиселди улам күштелдирерин аазаан.

● БРЯНСК ●

Брянск областың Погарск районунуң механизаторлары часкы тарылгага херглээр техниканың септелгезин областа бир-ле дугаарында дооскан. Оон аңгыда тракторларның 85 хуузун, тараа ажаар комбайннарның чартың кезиин болгаш өске-даа техниканы белениниң шугумунда тургускан. Унеча, Новозыбков, Сураж районнарының ажыл-агыйларында, «Сельхозтехника» бүдүрүлгелеринде техника септелгезин бедик темпилиг чорудуп турар. Ажыл-агыйларның шефтери — үлетпүр бүдүрүлгелериниң коллективтери септелгеге херглээр хөй артык кезектерни берген, мергежилдиг эдикчилерниң болгаш септекчилерниң 400 хире бригадаларын колхозтарже, совхозтарже чорудган.

● ОШ ●

Мурнуу Киргизияның аңчылары аннар оранынче — даглярже аъттанып кан. Өлүк тывынчылары элээн каш муң чемгеринчилерни, улуг сооктар, шуурганнар үезинде аңнарга хоргадаар чаглактарны кылгылаан. Сары-Челектиң камгалалдыг черлеринде болгаш оң чоок кавызында грек тоорунтуң дужудун ажаваан черлерин черлик хаваннарга сүүзүннүг чем кылдыр арттырган.

● ЯРОСЛАВЛЬ ●

Чус дертен чаштар Переславль-Залесьеде чаа туткан эң чараш бажыңнарның бирээзи — «Теремок» комбинаттың ээлери болганнар. Уругларның өңнүктери кылдыр улустуң тоолдарының маадырларын чуруп чугар «чалап эккелген». Спортчу болгаш ойнаар шөлдерни кылган, комбинаттың девискээрин долгандыр аныяк ыяштарны олурткан. Беш чылдың эгезинде областа школа назыны четпээн уругларның 90 албан черлерин ажыглалга киирген. Оларның хөй кезии кедээде.

● БУХАРА ●

Кызылкумнарның мурнуу районнарынче Амударьяның суун аксыр 20 километр дурттуг каналды казып эгелээн. Хуусаадан эрте, ССРЭ-ниң Дээди Совединге соңгулдалар хүнүнге утиуштур ийи муң гектар кур черлерни кедээ ажыл-агыйы амыглалынга киирерин тудугжулар хүлээнген. Беш чылдың төнчүзүнге чедир 15 муң гектар [illegible] ажыглалга киирери нердүнген.

(СЭТА).

Ада-иелерге

КИЧЭЭНГЕЙЛИГ БЕЛЕТКЭЭР

Белеткел азы бирги класска уругларның өөренип киирериниң баштайгы хүннеринде, оларның [illegible] сайзыраңгайын. [illegible] аазы биливин башкылар оңаа кичээнгейге алыр. Оон соонда чугаазы сайзыраңгай болган сайзыраңгай [illegible] шын адап билир азы шын адап билбес уругларны түр-түр белүктерге хуваап алгаш, оларның чугаа сайзыралын деңнештирип алыр дээш янзы-бүрү аргаларны ажыглап, хөй талалыг [illegible] ажылдарны башкы кижи чорудар. Харын чамдыкта ада-иелер бистер башкыларның талазындан «Силерниң оглунар шуут чугаалап билбес-тир», «Сөстерни шын эвес адаар-дыр» азы «С», «Р» деп үннерни ылап-ла [illegible] кылдыр адаар-дыр. Ону эдип алыр дээш [illegible] чадажып-ла тур мен» деп чеме-шүгүмчүлелди-даа дыңнаар бис. Ол чүден болу бээрил?

Амгы үеде ада-иелерниң хөй кезии долу эвес ортумак болгаш ортумактан ору [illegible] чер-билиглиг [illegible] частырыг болбас. Олар башкыларның ажылын чиигедип, ажы-төлүн школага өөренир-ринге белеткээр талазы-биле хөй ажылдарны кылып болур-лар.

Уругларны школага белеткээр хөй талалыг ажылдың бир кол хевири, оларның чугаа сайзыралынче кичээнгейни углаандырары болур. Ажыл-херек чежемейниң-даа чай чок болза, ажы-төлүн [illegible] [illegible], оларны-биле чугаалашпас ада-ие чок. Уруг төрүттүнери билек-ле чугаалажып өөрелей бээр бис. Чаш уругнуң дыл-домаа үнүп келгенде оон-биле чугаалажыры улам чаптанчыг чараш болгаш солун апаар. Бир-ле чугаазында «ава», «ача» деп сөстерни адап турар апаарын билир бис. Оон соонда болун долгандыр турар чүвелерниң, өг-бүледе кижилерниң аттарын чоорту тып билир апаар. Чамдык чүвелерниң аттарын чүгле углай адаан ийикпе азы болгунун сөзү-биле чогаалын адаан сөстер хөйү-биле тыптып эгелээр. Ындыг сөстер уругнуң дыл-домаа өзүп турар үеде хүн бүрү немежир. Бичии Буян ийи хар болгаш ийи хар чартык чедир өлүлдезиниң үезинде дыка хөй сөстерни тып, домактарны чугаалап турар апарган. Ынчалза-даа оон чугаазында өг-бүле кежигүннеринден өске улустар билбес дыка хөй сөстер тывылган: [illegible] (кырган-ачай), «трак» (трактор), «бун дидим» (барып уштум), «байлоо-байлоо» (байырлыг-байырлыг), «мени упайлуун де» (мени кедүрүвүт). Буянның домаан-да углан азы өлдүнүү-биле чогаалдып адаг бээр сөстерин ада-иези болгаш угбалары хүн бүрү эдип, ыны адаарынга болгаш чугаалаарынга уругдуну чаңчыктырып келгениниң түңнелинде чугаазы чарт болуп эккээн.

Школа назыны четпээн уругларның чугаа сайзыралынга, оларны хүн бүрү хайгаарап ойналып, ашкарып чемгерип турар кижилерниң чугаа-домаа улуг салдарлыг (ада-иезиниң, акыларының, угбаларының болгаш өске-даа). Чамдык ада-иелер уругларын эргеледирде боттарын безин эскербес, домаан чассыг кылдыр чугаалаар аан бар. [illegible] «арай» деп эргеледирде «чайлаш оглумну аайай» деп чугаалаар. Бо таварылгада уругнуң «Р» деп үнү «ый» кылдыр адаарын эдип чазаар туржук, харын ынчаар адаарынга чаңчыктырып турар.

Ада-ие кижи уруглар-биле чугаалажырда сөстерни шын адаары эргежок чугула.

Бичии кижилерниң чугаа [illegible] улуг [illegible]. [illegible] диртиг [illegible] тоолдарны дыка [illegible]. Тургеп шин [illegible] алыр. Кыска тоолдарны, шүлүктерни чугаалап бичир кылдыр өөредири уругларның сөс курлавырын улам байыдар [illegible] үннерни шын адаарынга чаңчыктырар. Кыйгап ажылын. Чүнү ойнап турганын азы кажа чүнү көргенин уруглардан айтырып чугаалазыры чугаа сайзыралынга онза ажыктыг, арганыг болза хөй үүрүк айтырыглар чокка кандаар кымны-биле ойнап турганын азы бажынга чүү болуп турганын чугаалаптар кылдыр өөредир херек. Буянның угбалары школага өөренгеш келгеш, оон ясли-садикке кандаар ойнап турганын чугаалатып алыр дээш ачаа дыка-ла хөй айтырыгларны салып тургаш, билип алыр турган. Сөөлзүредир угбалары [illegible] ясли-садикка ойнап турганын ол кандыг-даа айтырыг чокка чугаалаар апарган: «Бис шүлүк өөренгивис. Башкы өөретти. Доврака ойнавас мен, доос-кара ышырыптар. Оон ойнавас угбай. Мооттай деп...»

Буян болунун [illegible] угбаларының канчаар өөренгенин база айтырар. Оларны ол хүн кайы кичээлге кам демдек алганын чугаалап бээр.

Бичии уругларга [illegible]. Чуруктуг номнар азы журналдар көөрү дыка ажыктыг. Ында чуруктарның утказын чугаалап [illegible] ада-иелер кылзаар херек.

Ниитизи-биле ап көөрге, школа назыны четпээн уругларның чугаазын сайзырадыры талазы-биле ада-иелерниң чорудуп болуру дыка хөй арга-методтар бар. Ол дугайында башкыларның, ылангыя школа назыны четпээн уругаар албан черлеринде ажылдап турар тускай эртемниглерниң сүмелерин ада-иелер билип алыры чугула. Чүге дээрге школага келерде-ле чугаа-домаа сайзыраңгай [illegible] [illegible] өөренири эки, оларга билиг бээринге башкыларга дыка чиик болуп турарын практика бадыткап турар.

Бо-ла хамаарыштыр бир бодал бар. Чүл дээрге, белеткел класын хүлээп алыр башкылар өөренир уругларының ада-иези-биле уругларын школага өөредиринге [illegible]ринге хамаарыштыр чыл бүрүнгаар ажылды чорудуп, оларга чогуур консультацияларны берип турары күзенчиг. Бо ажылды ада-иелер комитеттерин, херээженнер чөвүлелдерин дамчыштыр чорудуп болур аргалар бар.

Практикадан көөрге дыка хөй уруглар (ылангыя уруглар садтаарынга турбаан уруглар) школага өөренип кээрге чүве [illegible], чугаазы сайзыраан болуп турарын башкылар чугаалап турар. Ындыг болганда уругларны школага белеткээр талазы-биле [illegible]ниң болгаш башкыларның деңнир ажылы черле эргежок чугула хире. Ынчангаш бо темага хамаарыштыр чугаалажып көрзе деп бодал-биле бо кыска чүүл бижиттинген чүве. Бо айтырыгга хамаарыштыр башкыларның, ада-иелерниң ажыктыг санал-оналдары киирер боор деп идегедим.

Б. БАРБА.

Музейниң ховар чүүлдери

СОЛУН ТӨӨГҮЛҮГ СЕЛЕМЕ

[illegible] Куруминиң Ленин орденниг Төөгү музейинде император Наполеон Бонапарттың селемези база чыдып турар.

Ол селеме аазы солун төөгүлүг. XVIII вектиң төнчүзүнде, XIX вектиң эгезинде Версальдың чепсек мануфактуразынга ажылдап турган француз чепсек мастери Буте ону дамаск кылдыр кылган. Египет походунуң соонда ол селемени [illegible] Генерал Бонапартка тыскан. Ол дугайын [illegible] [illegible] сөстер [illegible] турар, оларның аразында мындыг сөстер бар: «Наполеон Бонапарт. Француз республиканың баштайгы консулу». Селемениң сывын таналар-биле, [illegible] [illegible] [illegible]. Хынын [illegible] хом-биле [illegible], тал кылган хола кылыттар-биле каастаан.

Ол болза Наполеонуң аң ынак селемези. Ол кода-даа [illegible] [illegible] [illegible].

1814 чылдың чазынында, орус шериг Парижке кирген соонда, Фонтенбло керээлинге ат салдынган. Ол керээ ёзугаар Наполеонну Эльба ортулукче шөлүүрү көрдүнген. Орус император I Александр шөлүттүрүп турар Наполеонну баар черинге чедирип кааргы-биле бодунуң адьютантызы граф Шуваловту томуйлаан.

[illegible] Францияның мурнуу талазында далай орталыг хоорайга чедир орук императорнуң дужулгезинден онталаан кижиге алзып [illegible] [illegible]. [illegible] Наполеон-биле керогу [illegible] [illegible] моөцнелиш турган. Наполеонга удур белеткеттинип турар халдаашкын дугайында медээ дыңнааш, ону шөлүттүрген черинге дириг болгаш кадык чедирери бодунуң алдарының хереэ деп санаан Шувалов. Бо [illegible] чепсек [illegible]. Ындыг янзы-биле Наполеон оруктуң арткан кезиин өске кижиниң ийи олуттуг чуулазынга, орус генералдың шинели кедип алган эрткен.

Шуваловтуң чедириилгезинден илереп турары болза, далай ортулукка чедип келгеш, Наполеон өөрүп четтиргенин [illegible] ынак селемезин аңаа белекке берген.

...1912 чылда Россия 1812 чылдың Ада-чурт дайынының [illegible] [illegible]. Россия императорунуң Тоогу музейинге ол болуушкунга [illegible]. Ол демдеглел [illegible] Бородинонуң, Малоярославецтиң, Красное [illegible] 1812 чылдың дайынынга хамааржыр [illegible] [illegible] алган. Хуусаада [illegible] [illegible] [illegible].

Ол [illegible] [illegible] музейниң ховар чүүлдериниң [illegible] Наполеонуң селемези база [illegible]. Ону Шуваловтуң чаанызы — графиня Воронцова-Дашкова хадагалап турган. [illegible] селемени графинядан [illegible] [illegible], оон Украинада [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] Елизаветград губернияга (амгы Кировоград областы) Новая Прага суурга хадагалаттынып турган.

[illegible] чыл болганда Улуг Октябрьның социалистиг революциязы тиилеп үнген. Контрреволюцияга удур демиселчилер-биле чер болгаш ишчи [illegible] [illegible] отрядтары тургустунуп эгелээн. Новая Прага суурга база отряд тургустунган. Кара далайның Петр Несмашныйның командылап турганы тус чернин кызыл гвардейжи отрядынга чепсек, ылангыя соок чепсек — чаа селеме [illegible] турган. Графиня Воронцова-Дашкованың оңчу черинде янзы-бүрү чепсек шыгжаарда чыдып турар деп бир кижи кызыл гвардейжилерге медээлээн. Чепсекти хуваап берип турда, Наполеонуң селемези эң-не дидим дайынчыга онаашкан болган. Ынчаарга ук селеме-биле ол үр дайылдажып шыдаваан берген. Ол олуртуп каан соонда селеме Елизаветград ревкомунуң даргазынга — Петр Алексеевке дамчыттынган...

Ук селемениң оон ынаагы салым-чолу тодаргай билдинмес. Императорнуң ол селемезин Москвада Кызыл Армия музейинге Алексеев дужаап берген бе азы өске кым-бир кижи дужаап берген бе ээрзин амдыызында тодарган кылдыр чугаалап шыдавас тыр бис. Ук селемени Кызыл Армия музейинден 1925 чылдың ноябрь 10-да Куруминиң Тоогу музейинге дамчыдып берген.

Наполеонуң ол селемезиниң соонуң [illegible] [illegible] ураанчылап турар. Ол селемени тудуп алгаш, революцияның [illegible] удур [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] тодараттынып келир дээринге дедип-кээн турбас. Француз императорнуң селемезиниң [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] сөс оон-биле чугаалаттынган.

Георгий КОЛОМИЕЦ.

Куруминиң Ленин орденниг Тоогу музейиниң чепсек килдизиниң эргелекчизи. (ШМА).

• СПОРТ • СПОРТ • СПОРТ • СПОРТ •

Баскетбол

КАШПАГАЙЛАР, МЕРГЕЖИЛДИГЛЕР

Кызылдың «Херел» спорт залынга республиканың школачыларының баскетбол маргылдаазы болуп эрткен. Аңаа республиканың районнарындан, хоорайларындан келген, 7—8 класстарның өөреникчилеринден тургустунган шилиндек командалар киришкен.

Ол-дар командаларының [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] оюннарының эштеринден артык мергежилдиин, кашпагайын көргүзүп, [illegible] [illegible] бирги черни ээлээн. Ынчангаш бирги [illegible] [illegible] [illegible] шаңналганнар.

Найысылалдың командазының капитаны, № 14 школаның сески классчызы Вася Пищиков баскетбол ойнаарынга эң мергежилдиин көргүскен. Эрес-кашпагай чараш ойнавышаан, командазының санын көвүдедип, тииләэрнинге ол төлептиг үлүүн киирген. Маргылдааның судья коллегиязы В. Пищиковка «Эң эки халдакчы» деп тускай шаңналды тывыскан.

Ийиги, үшкү черлерни Ак-Довурактың, Каа-Хемниң командалары ээлээн.

Уруглардан бирги, ийиги шаңнал дээш спортчу демисел найысылалдың болгаш Ак-Довурактың командаларының аразынга эрткен. Кызылдың [illegible] [illegible] ойнааш, бирги шаңналга төлептиг болган. Үшкү черни Чадааның баскетболистери ээлээн.

Тиилекчилерге шаңналдарны тывыскан.

В. КАРА-САЛ.

ЧУРУКТАРДА: Кызылдың тепаазы В. Пищиков (үстүнде); Чадааның командазының кежигүннери.

Авторнуң фотолары.

ЧАА ЧЕМПИОН

ЗАПОРОЖЬЕ. (СЭТА). Дошка фигуралыг чуңгуулаашкынның [illegible] [illegible] нуя илередирин аңаа болган маргылдааның [illegible] [illegible] таныыш [illegible] [illegible] чемпионнары москвачылар Н. Линичук биле Г. Карпоносов бирги черни, ийиги черни — база-ла москвачылар, делегейде ийи удаа тиилекчи чораннар — Н. Моисеева биле А. Миненков. Үшкү черни Свердловск чурттуглар Н. Карамышева, Р. Синицын олар [illegible] [illegible] [illegible] мөңгүн болгаш хүлер медальдар-биле шаңнатканнар.

Тус-тус киржикчилерден москвачы Константин Кокора фигуралыг чуңгулаашкынга чурттуң чемпионунуң алдын медалын бир-ле дугаарында чедип алган. Ийиги черле — ленинградчы Владимир Котин болган.

Делегей чемпиону чораан, [illegible] Владимир Ковалев баштай бирги олурутта хоруп тургаш, шенелде үезинде [illegible] [illegible] маргылдаага киришпейн барган.

Хандырылганар кандыгыл?

СЫҢМАРЛААЖЫП ТУРГАШ...

Каа-Хем районда Бүрен-Аксы — элээн улуг суур. Ол «Кызыл тук» совхозтуң төвү. Совхоз төвү суур болганда мында школа, эмнелге, ясли-сад, ынчаар ажыл-агый черлери дээш албан организациялар бар турары билдингир. Ол организацияларның [illegible] [illegible] ажылчылары, суур чурттакчылары дээш, чон база-ла арбын. Оон биле черлелиштер суурнуң адаанда, үстүнде мырыңай кожа ийи улуг фермалар база бар.

[illegible] Бүрен-Аксының ажыл-ишчилеринге таарымчалыг азыл-чем магазини чок. 1960 чылдар эгезинде-ле «Кызыл тук» бичии колхоз турар үеде-ле чаңгыс садыгжы ажылдаар бичии ларек ажыттынган. Ол ларек ам бо хүнге чедир ажылдап турар. Суур өзүп, хөгжүп, чону база немежип турар болганда ол ларек ам чоннуң негелдезин хандырып шыдавас апарган. Ылангыя хлеб садып алырда ол тар ларекка бир-ийи шак ишт [illegible] [illegible], [illegible] келирге улуг, биче кижилерге халалыын канчаар. Ында садыгжының дыштаныр хүнүнде кыштың соогунда чоннуң ийизинде-даа Сарыг-Септе ол ажыг километр оя рып хлебтен алгылаар ээ.

Бо дугайында [illegible] [illegible] ни тургузуп шаг болган. Эрткен чылын суурнуң хуучу [illegible] [illegible] [illegible] ыг хуралынга база чугаалапты. Каа-Хем районзунуң баштаар черниң мурнунда турган даргазы эш Перестороннп-даа, амгы даргазы эш Дорофеева-даа чаа улуг-деңгем магазин тудуттурар дугайында та чеже аазаан чүве, ынчалза-даа аазааашкын ам бо хүннерге чедир бүтпестээн.

[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] дырылгазын экижидер дугайында партия, чазак хүн бүрү сагыш салып, дыңгаал, ниитинин үндүрүп турда ону амыдыралга боттандырар талазы-биле хемчеглер албас, курут аазаашкын кылдырынга [illegible] [illegible] [illegible] таарыжыр. Ынчангаш бүрен-аксылыларның бо негелдезин ам черле хандырар үези келбээн деп бе?

Л. САЛЧАК.

«ЧАДААНАЖЕ СӨӨРТҮП АППАРГАН»

Совет кижилерниң амыдыралы хүн бүрү улам чаагайжып, [illegible] культуразы бедип, акша-шалыңнывыс безин доктаамал өзүп турар-дыр. Бола бүгү кижи дугайында чагай сагыш салып турар партия, чазакка өөрүп четтиргенивисти илередип турар бис.

Чоннуң амыдыралы деңнели бедээн тудум бараанга негел деве база өзери чугаажок. Машина, мотоцикл, сооктукуу, телевизор дээш улуг өртек-үнелиг бараан-нарны хөйнү садып алыр апарган. Оон бир чижээ, биениң Чыраа-Бажы суурда телевидение шугумун киирери болур.

А мен борта Чыраа-Бажы суурнуң чурттакчыларының бараан талазы-биле хандырылгазында четпестерин бижиир бодадым. Биеке мурнунда ажылчын кооперациязы турган чүве. Ам ону дүжүргеш, Чадаана районда каттыштыр ган диижир. Хуучуларның хуралынга ол дугайын чугаалашпаан даа, чоннуң саналоналын-даа дыңнаваан, мындыг. Ажылчын кооперациязы чүгле Чыраа-Бажын хамылап турган эвес, Хорум-Даг, Шеми, Эдиг-Хем, Чыргакы суурларны база хамылап турган болган.

Суурнуң магазиннеринде азыл-чем продуктулары оон мурнунда турганындан эки-жээн. Бисте өске черлерден келген аныяк специалистер бар. Амдыызында оларга дүгээ ажыл-агыйы чок чүве болганда, азыл-чем аймаан ког дуунда өске черлерден садып ап тургулаар боор чорду.

Оон ыңай база-ла [illegible] херектиктиннер саван, хеп чуур порошоктар көңгүс чок. Ону садыглылардан айтырарга, «Складка чыткан порошоктарны ажылчын кооперациязы дүжерге «Чадаанаже сөөртүп алгаш барган» дээр болду. Кижи бодаарга оларны дедир сөөртүп аппарып турбайн, магазинге киирип саткан болза чогумчалыг ышкаш. Ам саваны безин Чадаанадан ооры садып алыр болганы ол бе? Чадаана кады өг ораны эвес-ле болгай. Ынчангаш Чөөн-Хемчик районнуң херектекчилер ниитилели бо айтырыгже кичээнгей салыр боор дээрзинге идегээр апаар.

А. МОНГУШ.

ҮЕЗИ КЕЛГЕН АЙТЫРЫГЛАР

Эрткен чылдың төнчүзүнде «Шын» солунуң анкетазын парлап, номчукчуларының санал-оналын айтырган болгаш. «Кижи болгаш бойдус» деп рубриканы бо чылдың номерлеринге уламчылаары күзээр-дир мен. Бойдуска хамаарыштыр [illegible] [illegible] ринге тус черлерде үнмейн турар ыяштарны олуртурунче школачыларны шефтетсе деп саналым бар. Пөш, чойган, хадың, хадың, кыйы дээн ышкаш кончуг чараш ыяштар чер болганда үнмейн турар. Ыяш ажыл-агый черниң тус [illegible] [illegible] [illegible]-биле ол ыяштарны тарыырын калбартыры чугула. Ол болза [illegible] [illegible], [illegible] [illegible] [illegible] эккелбейн-даа боор.

Анкетага харыылар

[illegible] амгы үениң кижилеринин келир үениң кижилеринге болзавас [illegible].

К. САРЫГ-ХАА.

Овүр район.

* * *

Кызыл районда «Тиилелге» совхозтуң малчыннарынга тускан почтачы быжыглат[illegible] [illegible] [illegible], кым солун-сеткүүлүн, чагаа бижиин суг сөөртүр машина [illegible] [illegible] [illegible]-биле чедирип турар. Тус машина [illegible] [illegible] [illegible] баар, почта чедирери оон хүннерде эвес болганда чамдыкта [illegible] [illegible] [illegible]-даа боор.

Малчыннарга тускай почтачы быжыглаарын негеп турар бис.

С. ШИЛИЖИК.

* * *

Чадаана хоорай-биле «Искра» совхозтуң аразы чүгле 11 километр. Ынчаарыңже бо аразында почта [illegible] дыка саадап, солуннар үнген хүнүнүң соонда 4—5 хонгаш келир. А ырак одаларда чурттап турар малчыннар оон-даа оралдап ап турарлар.

Бистиң Бажың-Алаак суурга почта чедирилгезин чуруматтарынның [illegible] [illegible].

М. ӨРГҮМЧҮ.

Чөөн-Хемчик район.

Телевидение

ЯНВАРЬ 12-ДЕ

БИРГИ ПРОГРАММА

МОСКВАДАН

10.00—«Үе». Информастыг программа.

10.40—[illegible]

11.05—«Харылаңар, горнистер!».

11.35—«Хамаан эвес». Уран-чечен фильм.

13.05—Л. Бетховен—Фортепианога соната. Делегей конкурстарының лауреады В. Кастельский күүседир.

13.35—Медээлер.

13.45—16.00—Чарлал.

16.00—Медээлер.

16.20—«Сээң күш-ажылың—сээң бедииң». Кежээ программа: «Өске бажыңның чылыы», «Шыңарның алгоритмы».

17.00—«Шыдыраа школазы». Разрядтыктар клазы. Оюннуң ортузу. Дамчыдылганы делегей гроссмейстери А. А. Котов чорудар.

17.30—«Гукуланка». [illegible] ансамбльдиң концерти.

КЫЗЫЛДАН

17.45—«Хүн бүргээнүн эртени». Телефильм.

18.00—«Тыва неделя». Информастыг [illegible].

18.15—«Спорт». Дамчыдылга

18.45—«Чоннуң уран чүүлү». Дамчыдылга.

19.15—[illegible]

МОСКВАДАН

19.30—«Кижи болгаш хоойлу». Дамчыдылганы юридиктиг эртемнерниң доктору Е. М. Сашский чорудар.

20.00—«Кыштың оюну». Уругларга шүлүктер.

20.15—«Бөгүн делегейде».

20.30—М. Шолохов—«Оожум Дон».

21.15—Чаа чылдың «Ак-кек отчугажы».

22.30—«Үе». Информастыг программа.

23.05—01.35—Чаа чылдың «Ак-кек отчугажының» уламчылы. Төнгелде — медээлер.

ИЙИГИ ПРОГРАММА

МОСКВАДАН

17.15—«Объектив».

18.15—«Москва болгаш москвачылар».

18.45—«Хоглуг старттар».

КЫЗЫЛДАН

19.20—Чарлалдар.

19.35—21.05—«Комсомолчулар чоруңкан». Уран-чечен телефильм.

Редактор В. С. ШАРАВИН

Агаар

Бөгүн республиканың шокар булуттаар, чагбас. Хат кончак. Агаарның температуразы хүндүс мурнуу барыын районнарга 30—35, өскелеринде 20—30 [illegible], дүне 32—37, сындык районнарга 40—45 градус соок болур. Автоуруктарга эртен туманнаар. 300 метрден бээр бараанныг [illegible].

КИНО

ЯНВАРЬ 12-ДЕ

«НАЙЫРАЛ»: «Корсиканчы бөлүк-биле вендетта» 9.30, 11.30, 13.30, 15.30, 17.30, 19.30, 21.30 [illegible].

«ПИОНЕР»: «Сактыышкын» 10.00, 11.30, 13.30, 15.00, «Каражыышыкан деживишкин» [illegible], [illegible], 20.30 [illegible].

«КАА-ХЕМ»: «[illegible]» 11.00, «Оглум садыгжылары» 15.00, 17.00, 20.00 [illegible].

«ВОСТОК»: «Саламандралар узу» 16.30, 18.00, 20.30, «Мишка, Серега болгаш мен» 15.00 [illegible].

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: индекс 667000

Кызыл, Шетинкин-Кравченко кудумчузу, бажың № 3. ТЕЛЕФОННАРЫ: редакторнуң [illegible], редакторнуң оралакчызының 2-45-21, 2-31-75, харыысалгалыг секретарьның 2-23-85, секретариаттың 2-24-46, партийжи амыдырал болгаш ниити [illegible] килдизиниң [illegible], пропаганда килдизиниң 2-31-75, культура килдизиниң 2-23-54, [illegible] ажыл-агый килдизиниң 2-21-47, үзетүр килдизиниң 2-22-64, чагаа килдизиниң 2-41-27, информация килдизиниң 2-20-60, корреспондентерниң 2-27-41, бухгалтерияның 2-12-45, солун кезбейн баргаштар 2-32-75 телефоннар дыңнаар.

Макет № 12

СОЛУН НЕДЕЛЯДА 6 КАТАП ҮНЕР

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Ном үндүрер чер, полиграф болгаш ном садыышкыны талазы-биле эргелелиниң типографиязы (Кызыл, Шетинкин болгаш Кравченко кудумчузу, бажың № 1).

Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 11 (10908) | 1979 чылдың январь 13, суббота | 1925 чылдан үндезилеттинген | Өртээ 2 кап.

ССРЭ-НИҢ ХӨМҮР-ДАШ ҮЛЕТПҮР МИНИСТЕРСТВОЗУНУҢ «ГУКОВУГОЛЬ» БҮДҮРҮЛГЕ КАТТЫЖЫЫШКЫНЫНЫҢ ЛЕНИНЧИ КОМСОМОЛДУҢ 60 ЧЫЛЫ АТТЫГ ШАХТАЗЫНЫҢ ТУДУГЖУЛАРЫНГА, ПРОХОДЧИКТЕРИНГЕ, МОНТАЖЧЫЛАРЫНГА, ПАРТИЯ, ПРОФЭВИЛЕЛ БОЛГАШ КОМСОМОЛ ОРГАНИЗАЦИЯЛАРЫНГА, ТУДУГНУҢ БҮГҮ КИРЖИКЧИЛЕРИНГЕ

Эргим эштер!

Антрацит хөмүр-даш казар болгаш ажылдап кылыр бедик механчыжылгалыг улуг комплекстиң тудуун чедиишкинниг дооскан күш-ажылчы тиилелгеңер-биле холбаштыр силерге чүректиң ханызындан байыр чедирип тур мен.

Чылда 3 миллион тонна хөмүр-даш казар шахтаны болгаш арыглаар фабриканы ажыглалга киирген чоруук [illegible] улуг улуг болур болгаш чурттуң Европа кезээнде чурттакчы чонунуң энергетиканга болгаш оваар чүүлге херегцээнин улам долу хандырарынга улуг салдарлыг боор турар.

Тудугжуларның, монтажчыларның, ажыглакчыларның мадырлыг күш-ажылы болгаш чогаадыкчы инициативазы, оларның эртемденнер-биле, төлевилекчилер болгаш конструкторлар-биле ажылдаткыжы кады ажылдажылгазы бо тиилелгеге чедирип келген. Ажыл-агыйы удуртукчулары, партия, профэвилел болгаш комсомол организациялары социалистиг чарыштың демдектиг бедиглер, [illegible]

[illegible]

Комплекстиң тудуун турар уеде тудуг база монтаж ажылдарын чорударда инженерниң дидим шиитпирлерин шахта тудуунуң практиказынга эң баштай ажыглаан. Оон түңнелинде кол участоктарның тудуун мурнунда [illegible] объектилерин ажыглалга киирериниң хуусаазын дыка кызырган.

[illegible] СЭКП ТК-ның ноябрь (1978 ч.) Пленумунуң шиитпирлеринге дүүштүр шахталарның, разрезтериниң болгаш арыглаар фабрикаларының күчүлерин улгаттырар талазы-биле силерниң чыгтан дургузунда бүгү хөмүр-даш тывыкчыларының коллективтеринге болгаш шахта тудугларынга калбак нептерээшкинни алыр дээрзинге бүзүрелимни илередип тур мен.

Шахтёрлар ажыглалга киирген комплекстиң төлевилел күчүзүнге [illegible] ба-за бергелер болгаш беш чылдың дөрт чылының даалгаларын болгаш социалистиг хүлээлгелерин [illegible] күүседир дээрзинге бүзүреп тур мен.

Бистиң Төрээн чуртувустуң тааланы чоруунун күш-ажылчы чаа тиилелгелерин силерге күзедим, эргим эштер.

Л. БРЕЖНЕВ

ЭШ Л. И. БРЕЖНЕВТИҢ СОФИЯЖЕ ЧОРУПКАНЫ

Болгарияның Коммунистиг партиязының ТК-ның Бирги секретары, Болгария Улус Республиканың Күрүне Чөвүлелиниң Даргазы эш Т. Живковтуң чалалгазы-биле январь 11-де Москвадан Софияже найыралдың кыска аян-чоруун кылып СЭКП ТК-ның Чиигине секретары, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы эш Л. И. Брежнев болгаш СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, СЭКП ТК-ның секретары эш К. У. Черненко чорупканнар.

Аян-чорук доозулган соонда эш Л. И. Брежнев Болгарияга кады ужук иштинге дыштаныр.

Вокзалга эштер Л. И. Брежневти болгаш К. У. Черненкону СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүннери Ю. В. Андропов, В. В. Гришин, А. А. Громыко, А. П. Кириленко, А. Я. Пельше, М. А. Суслов, Д. Ф. Устинов, СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнүнге кандидаттар П. Н. Демичев, В. В. Кузнецов, Б. Н. Пономарев, Н. А. Тихонов, СЭКП ТК-ның секретарьлары И. В. Капитонов, В. И. Долгих, М. В. Зимянин, Я. П. Рябов, К. В. Русаков, М. С. Горбачев, СЭКП ТК-ның кежигүннери Л. М. Замятин, И. Г. Кэбин, Г. С. Павлов, Н. М. Пегов, Н. А. Щелоков, СЭКП ТК-ның кежигүнүнге кандидаттар А. М. Александров, М. П. Георгадзе, СЭКП-ниң Төп ревизия комиссиязының кежигүннери К. М. Боголюбов биле Ю. К. Чурбанов, даштыкы херектер министри [illegible] СЭКП ТК-ның Чиигине секретарының референтизи Б. М. Самотейкин олар үдээннер.

Үдеп турганнарның аразында БУР-нуң ССРЭ-де элчини Д. Жулев бар болган.

Эш Л. И. Брежнев-биле кады Софияже СЭКП ТК-ның Чиигине секретарының дузалакчызы А. И. Блатов, СЭКП ТК-ның херектер эргелекчизиниң оралакчызы М. Е. Могилевец чорупканнар.

(СЭТА).

Онгу беш чылдың дөрткү чылының планныг даалгаларын болгаш социалистиг хүлээлгелерин хуусаадан эрте күүседир дээш

Республиканың ажылчы чоннары СЭКП ТК-ның XXV съездиниң шиитпирлерин амыдыралга боттандырар, онгу беш чылдың планнарын хуусаадан эрте күүседир дээш улам улуг кужениишкин-биле ажылдап турарлар. СЭКП ТК-ның июль болгаш ноябрь (1978 ч.) Пленумнарының шиитпирлерин, оларга СЭКП ТК-ның Чиигине секретары, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы эш Л. И. Брежневтиң чугаалгаларында түңнелдерин болгаш айтышкыннарын удуртулга болдурбушаан, онгу беш чылдың дөрткү чылының планныг даалгаларын хуусаадан эрте күүседир дээш боттарынга социалистиг хүлээлгелерни ап турарлар.

Чоокта чаа республиканың автотранспорт эргелелиниң партия-ажыл-агый активи болган. Анаа беш чылдың эрткен үш чылдарында кылдынган ажылдарның түңнелдерин үндүргеш, партияның XVII областъ конференциязының шиитпирлерин күүседирин хандырары-биле тодаргай хемчеглерни ажылдап кылган.

Онгу беш чылдың эгезинден бээр Тываның транспорт эргелелиниң бүдүрүлгелериниң чо-[illegible] 451 муң тонна чүъктү сөөрткенин [illegible] начальниги В. А. Парунин бодунуң илеткелинге демдеглээн. Эрткен [illegible] ажыр 112 муң тонна чүъктү сөөрткен. Кызылдың № 1 чүък болгаш пассажир АТБ-лери, [illegible] Хову-Аксының чүък автотранспорт бүдүрүлгелери социалистиг чарыштың мурнуку одуруун ээлеп, эки ажылдаан.

Минусинскиниң автобүдүрүлгезиниң чолаачызы М. Михеев беш чылда ийи беш чылдың планын күүседир хүлээлгени алгаш, ону чедиишкинниг күүседип турар. Оон кыйгырыын эзугаар дыка хөй чо-[illegible]

[illegible]

Олар чүък сөөртүрүнүң нуруне планын 1979 чылдың декабрь 29-ка, [illegible]

[illegible]

Республиканың [illegible] ажыглал транспортунуң автомобильдери [illegible]

[illegible]

Ак-Довурактың 60 квартирлыг чурттаар бажыңын, 65 автомобильдиг гаражты, гостиницаны болгаш Арыгда [illegible]

[illegible]

Кызыл биле Тээли суурнуң болгаш Кызыл — Сүг-Аксы суурнуң аразында автобус шимчээшкинин [illegible]

Тыва автотранспортчулар Якут транспорт эргелелиниң коллективин социалистиг чарышка кыйгырган.

ЧУРУКТА: Тес-Хем районда «Кызыгаар» совхозтуң хойжузу, Ада-чурттуң Улуг дайынының киржикчизи Соян Минчимаевич Алдын-Херел тайбың иштиң улуунда кадарчы гвардейжи болуп ажылдап турар.

Хоочун малчын онгу беш чылдың дөрткү чылында малдың баш санын меңги чыл ажырар, чаш төлүн бүрүн камгалап алыр дээш бодунга бедиткен хүлээлгени алган. Төрүүр чүс башка онаап 95 хураганны, бир хойдан 2 килограмм дүкту кыргып алыры малчын хүлээнген.

А. МЕЛЬНИКОВТУҢ фотозу.

БЕДИК ИДЕГЕЛГЕ ТӨЛЕПТИГ

Бии-Хем районда «Оок» совхозтуң [illegible]

[illegible]

Совет демократия–боттанылгазында

ЧУРТТА СОҢГУЛДА МУРНУНУҢ ОКРУГ ХУРАЛДАРЫ ЭГЕЛЭЭН

Соңгулда кампаниязы чуртта үе-чадазында партия — мурнуку ... соңгулда мурнунуң хуралдары эгелээн. ССРЭ-ниң Дээди Совединге соңгулдалар дугайында эрткен чылдың хүлээн алдынган Хоойлуга дүүштүр хөй-ниити организацияларының, [illegible] ажылчы коллективтериниң төлээлекчилери чурттуң улусчу эрге-чагыргазының дээди органынга соңгулда мурнунуң хуралдарынга депутаттарга кандидатураларны чугаалажып турар.

Чөвүлел хуралдар соңгукчуларның политиктиг бедик идепкейин көргүзүп, бистиң чуртувуста ССРЭ Конституциязында чырыткылап берген [illegible] улусчу эрге-чагырганың дугайын херечилеп турар. [illegible]

[illegible]

Москваның энергетика [illegible]

Алексей Николаевич Косыгин бодунуң амыдырал-чурттаалгазын ленинчи партияның улуг херээ-биле кезээде холбаштырып келгенин Москваның «Октябрь» дээр [illegible] каттыжыышкынының кол бүдүрүлгезиниң партком секретары Л. С. Булак чугаалаан. — Коммунистиг партияның иштики база [illegible]

[illegible] депутаттыынга [illegible] бээрин ооргап шаадатпын доктааткан.

* * *

Округтарның соңгулда мурнунуң чөвүлел хуралдары соңгукчуларга кыйгырыгларны хүлээн алган, депутаттарга кандидаттарга бедүретирген кижилерин соңгаан.

(СЭТА).

СОҢГУЛДАГА БЕЛЕТКЕЛ КАЛБАРГАН

ТЭЭЛИ. СЭКП Бай-Тайга райкому чоокта чаа агитаторларның, политинформаторларның болгаш пропагандистерниң чаңгыс хүннүг семинар-хуралын эрттирген. Аңаа ССРЭ-ниң Дээди Совединге болур соңгулдага хамаарыштыр айтырыгларны сайгарып чугаалашкан.

Семинарның киржикчилеринге соңгулдага белеткел үезинде масса-политиктиг ажылды күштелдирериниң база ону ажыл-агый айтырыглары-биле [illegible] холбаарының, районнуң 1978 ажыл-агый чылын дооскаының түңнелдери болгаш беш чылдың дөрткү чылының сорулгалары деп илеткелдерни СЭКП райкомунуң секретары Л. Х. Допуя, кадаа ажыл-агый эргелелиниң начальниги С. С. Байыс-оол кылган.

* * *

ТУРАН. Тураның Культура бажыңының агитбригадазы ССРЭ-ниң Дээди Совединге болур соңгулдаларга белеткел үезинде ва-[illegible] чурттакчылыг суурларының чонунга концерт көргүзүп чорупп турар.

Бригаданың кежигүннери — бот-тывынгыр артистер соңгукчуларга лекция, беседаларны кылып, агитхуудустарны үндүрүп берип турар. «Кызыл тараачын» совхозтуң ажылчыннарындан, музыка школазының өөреникчилеринден четчелеттинген бо бригаданың концертин ырааккы Хут, Севи суурларының чону эң баштай сонуургап көрген.

УРУУ-БИЛЕ КАДЫ

БАЛБЫРГАЙДА кыштаг. Анаа чеже бежреш. [illegible] кыжкы туруяалы магалыг. Соңгу таласын Бүдүү дагларының сүвүр-сүвүр баштарлыг ынчирбеденчек кожагарлары халжылаан, барысын таласында Агыныктың Бош-Даа улам бедик көстүп, ол-бо чуктеринде тараалан шөлдер чаптылган. Кыштаг чоогунуң олар-белчирин алзан кылын хар шыпкан болду. «Нарын» совхозтуң № 3 бригадазының хойжузу коммунист Наталья Далиновна Буучуннуң бо кыштаанда маңнаң Агы байдалы турган[illegible].

... Бичиизинден-не малчын ада-иезинге дузалажып, Качык, Серик, Сайгал дагларынга хой, өшкү кадарып өскен. Ынчангаш бо чымыштыг ишке ол эрес-кежээ болуп өөренген. «Кижи болуру чажындан, аът болуру кулунундан» деп үлегер чугаа бар болгай.

1935—1936 чылдар үези. Ынчан сумуда чайлаг школазынга болгаш бижик өлгүм[illegible] өөреник[illegible] [illegible] кызымаа-биле өржикти саат чокка номчуп, бижиптер кылдыр өөренип алган.

Амыдырал-чуртталганың аайы ындыг. Бедек чылдарда ол мал ажылынга киришпезе-даа бо чымыштыг ишти ол уттуваан.

1965 ЧЫЛДЫҢ КЫЖЫ. Эрзин районнуң девискээринге эң берге кыштарның бирээзи болуп эрткен. Хар бир метр чедип, а соок 50 градус ажа бээр. чыккылама, берге үе. Ынчан Наталья Далиновна колхоз конторазының аптекчызы, а оон өөнүң ээзи кодээ садыг эргелекчизи турган.

— Мени ынчангы «Коммунизмче орук» колхозтуң даргазы болгаш парторганизация секретары контораже кедирткен. Кыштаглаашкында [illegible] [illegible] [illegible] ажылынга харыылалгазы кошкак бир хойжуну солуурун меңээ сүмелээн — деп, Наталья Далиновна чугаалап орар.

Өг-бүле ишти-биле дугурушкан. Ажылын үүс-түүс хүлээткеш, январьның ортан үезинде кодан хойну олар хүлээп алган. Оон бээр-ле хой кадарып келген.

Баштайгы үеде берге болбайн канчаар. Өске кижиниң ажаалдазынга турган хойларны хүлээп алгаш, оңу ажаап тежээри, чаш төлүн бөлен эвес черге мезди ап, өстүрери амыр эвес болган.

Ынчалза-даа кызымаккай малчын бүгү-ле аргаларны ажыглаан. Ылангыя кожа-хелбээ кыштагларда хойжуларның [illegible] [illegible], дуржулгазын карак-биле көрүп ап, ажыглаан. Ынчангаш баштайгы кышты хурчаагай ажып эрткен. Хой ажылының чажыттарын эмыдырал кырынга билип ап, республиканың [illegible] хойжуларының арга-дуржулгазын солуннардан номчуп, радиодан дыңнап, оңу бодунуң ажылы-биле деңнештирип, арга-дуржулгазы бедип орган. Бо үениң иштинде ол төрүүр хойлар ажаап келген. Чылдан чылче аки түңнелдерин чедип ап, оңгу беш чылдың эрткен чылдарында темпизин кудулатпайн келген.

НАТАЛЬЯ Далиновна хууда беш чыл планын чынчаар күүседип кел чоруур.

1976 чылда төрүүр чүс хойдан 100 хураганы ап, бир хойдан 2,2 кг дүктү кыргаан.

1977 чылда төрүүр 359 хойдан 370 хураганы мезди ап, бир хойдан 2 кг 150 грамм дүктү кыргаан.

Эрткен чылын төрүүр чүс хойдан-на 100 хураганы камгалап ап, бир хойдан-на 2 кг 250 кг дүктү кыргаан.

Чаа 1979 чылда хойжунуң кодаңында төрүүр 460 хой бар. Оон кыштаан чаш малды хүлээп алырынга ынак белеткээн.

МУРНАНЧЫ хойжунуң ажылының бир онзагай талазы малдың ажаалдатежээлинче кол кичээнгей салгаанында. Бодунуң күжү-биле чылдын-на 15—20 тонна одекти кыштаанга болуп, 20—25 тонна сигенни кезип белеткеп алыр. Кыштаанда суг кудар улуг доскааралыг. Хойнуң сугну четче ижип алырынга таарымчалыг онгачалар лыг. Хойну кыжын соок эвес, а чылыг суг-биле суггарып турар.

Хойжу шагның дөрт эгиндежинде [illegible] [illegible]. Ында кажаалар база эки.

Бил келген кыс аң иези-биле кады 460 баш төрүүр хойну кадарып орар.

1977 чылда өг-бүлеге берге байдал таварышкан, өөнүң ээзи аараш чок апарза-даа, Наталья Далиновна мал ажылын кагбайн, уруу-биле кады хол дыңзыг ажылдап чоруур.

— Ачывыска дузалакчы кадарчылап, авамга дузалажып тура, удавас хойжулаар мен. Ажыл-биле өөредилгемни холбаштырып, кодээ ажыл-агыйы институдунга кирип, зоотехник болур күзелдиг мен — деп, Светлана чугаалап турар. Аныяк кыс авазы-биле кады [illegible] [illegible] кичээлдерин үспейн, өөренип турар.

Иештилер бо чылдың парлалга чагыдылгазынга идепкейлиг киришкен. «Шын», «Тываның аныяктары», «Комсомольская правда» солуннарны, «Агитаторнуң блокнодуну», «Здоровье», «Техника молодежи» журналдарны номчуп турарлар. Хостуг үелерде «Альпинист-407» деп радиоприемниктен солун дамчыдылга[illegible] [illegible] [illegible].

Коммунист дугайында чугаа

Ындыг кызымаккай чорукту түңнелинде мурнакчы хойжуну хууда беш чыл планының чедиишкинниг күүседип турары дээш совхозтуң дирекциязы ажылчын [illegible] каш удаа шаңнап-мактаан. Үдеп эрттиргенивис 1978 чылда эки көргүзүглери дээш ол Эрзин районнуң Хүндүлел самбыразынга кирген. А совхоз дирекциязы анаа алдаржыдып Күш-ажылчы алдар тугун көдүрген. Эрткен чылын оңу Тыва АССР-нин Дээди Совединиң Президиумунуң Хүндүлел бижии-биле болгаш «Күш-ажылдың хоочуну» медаль-биле шаңнаан.

Наталья Далиновна мурнакчы хойжу, беш уругларының сагыш човангыр иези болуру[illegible] ангыла, аныяктарның үлегерлиг дагдынычылы. Оон ажылдап турары комсомолчу-аныяктар бригадазында аныяк хойжуларга арга-дуржулгазын дамчыдып чоруур. Аныяк коммунист Бадаа Кунгаа удурткан бо бригадада ол дагдынычының хеймер кызы Светлана Нарын ортумак школазының оңгу клазын дооскаш ажылдай берген. Комсомолчу [illegible]

КОММУНИСТ Күчүнүң партийжи даалгазы — агитатор. Оңу идепкейлиг күүседип, неделя санында кожалында Агыныг, Дазыргай, Көк-Моддургалыг ол ышчаар кыштагларда хойжуларга чедип, СЭКП ТК-ның июль болгаш ноябрь (1978 ч.) Пленумнарының шиитпирлерин, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң соолгу болган сессиязының материалдарын таныштырып турар. Хоочун хойжу партия обкомунуң кежигүнүнге, Эрзин район Совединиң депутадынга-даа соңгуттуруп чораан.

Бодунуң коммунист эштериниң улуг идегелин бүдүрелдип, Наталья Далиновна чоокта чаа партияның XVII область конференциязының делегады болуп, оон ажылынга база киришкен кааг. оон шиитпирлерин малчыннарга таныштырып турар.

Д. ЧЫРГАЛ-ООЛ.
Эрзин район.

ЧАРЫШ НАЙЫРААДЫ БЫЖЫГЛААР

«Гидроугель» деп бүдүрүлге каттыжышкынының «Юбилейная» деп шахтазы Караганданың хөмүр-даш бассейниниң Октябрь Революциязының 50 чылы аттыг шахтазының коллективи-биле социалистиг чарыштыг.

«Чаа техниканы бедик бүдүрүкчүлүг ажыглаар» деп кыйгырыг-биле ажылдап турар. Чаржып турар коллективтерниң кыйгырыын өзүгаар чүс-чүс бригадалар бүдүрүлге планын ажыр күүседир талазы-биле боттарында бар аргаларны ажыглап, ажылдап турар.

Ийи бүдүрүлгениң ажылчыннары социалистиг чарыштың түңнелин кады үндүрүп, дуржулгазын солчуп турар.

Кузбасстың болгаш Караганданың шахтёрлары хөмүр-даш тывылының талазы-биле беш чылдың үш чылдарының даалгазын ажыр күүсеткен.

Бо ийи коллектив 1979 чылда социалистиг чарышты калбартырын шиитпирлээн. Кайы-даа коллектив чыл дургузунда пландан ажыр 50-50 муң тонна хөмүр-дашты казарын шиитпирлээн.

ЧУРУКТА: Г. Н. Смирновтуң шахтёрлар бригадазы.

СЭТА-ның фотохрониказы.

АҢНАВЫШААН...

Оон бээр таптыг-ла үжен чыл эрткен. Ынчан Тываның эң ырак-узак району — Тожуга баштайгы колхозту органызастап тургускан. Адыр-Кежиг деп черге «Совет Тыва» колхозта каш-ла санныг аңчы араттар аки-тураны барымдаалап, каттыжып берген. Ынчаарда Тожунуң колхозтары иви мал азыраар болгаш аңныыр утланыышкынныг болур ужурлуг турган.

«Совет Тыва» колхозка баштан-ла бижидип, кирген-нерниң аразында Ак болгаш Оодок Шүүргелерниң ады турган.

Иви мал азырап, оларны тайга[illegible] [illegible] орук аайы-биле аң-мең тывы[illegible] [illegible] кижилер бир-ле дугаарында коллективтиг ажыл-агыйга [illegible]. Чогум-бо ол чылдарда анаа баштайгы аңчы бригадаларын органызастап, коллективтиг ажылдарынче ораалдажыышкынны кылып турган.

Шүүргелерниң [illegible] иниң кежигүннери өвүс, чаш уруг-дарыг немипсе-даа, олар колхозту ажыл-херекке идепкейлиг [illegible], мурнакчы кижилерге санадып турган. Олар сезон үезинде аңнап, балыктаар бригадалардан черле чыдып калбас турганнар. [illegible] коллективтиг ажыл-агыйга чылдар ынчаар эртип-ле турган. А 1950 чылда Тожунуң эң мергежилдиг аңчыларынга, аңчыларынга үндезилээш, база-ла баштайгы кооперативтиг аңныыр-үлетпүр ажыл-агыйын Хам-Сыра деп черге тургускан. Аңаа баштай-ла баар, оңу үндезилеп тургузарынга киржикчилерниң аразында база-ла Шүүргелер кирген.

Хам-Сырага аңныыр-үлетпүр ажыл-агыйының коллективинге хөй-хөй чаа кижилер кирзе-даа, олар аңнаарынга, балыктаарынга болгаш тайганың кат-чимизин, тооруун чыырынга дуржулга чок турганнар. Чогум-на ынчан Шүүргелерниң улуг дуржулгазы [illegible] [illegible] [illegible] дыка хөй аныяктарны өөреткеннер. Чижээ, Ак Шүүрге Михаил биле Дмитрий Дорофеев, Василий биле Владимир [illegible] [illegible] Николай Язовту аңнаарынга [illegible] болган. А Оодок Шүүрге [illegible] [illegible] кат-кимис, тоорук, мөөгү, эмтаң үнүштер чыырынга өөредип турган. Оларның мындыг [illegible] [illegible] таар чер, хөй-ниити организацияларның үнелеп, чаңгыс эвес удаа шаңнап-мактап келген.

Шүүргелерниң ады уруг[illegible] [illegible] [illegible] тары тускай амыдырал-чуртталгалыг-даа апаргылаан. А оларның ачазының мөчээн соонда авазы Оодок аңнаар, балыктаар ажылын кагбаан, аныяктардан дудак чок боол турар. Чижээ, хоочун аңчы оңгу беш чылдың эгезинден бээр чедиишкиннниг боол келген. Чижээ, ол 1977 чылда 250 дииңни, 5 киштиң, 15 тонна балыкты болгаш хөй хем[illegible] [illegible] [illegible] өске-даа байлактарын тып, дужааган. Оңгу беш чылдың үшкү чылында алган хүлээлгезин база-ла ажыр күүседип, ноябрь айга чедир 300 хире дииңни, 3 киштиң, 2 тонна чыгыы балыкты [illegible] тизи-биле 2286 рубльдың орулгазын киирген. Ынчангаш ол аңныыр-үлетпүр [illegible] социалистиг чарыштың [illegible] бирээзи болган.

О. Шүүрге 1917 чылда төрүттүнген. назы-хары алдан ажа-даа берген болза, социалистиг чарыштыглары Ак Мыжыылай, Ак Чаражай, А. Бадыбаа-оол оларны ченээргей [illegible] [illegible] чылда [illegible]. Олар дээрге, ук ажыл-агый чериниң база-ла улуг мергежилдиг [illegible] аңчыларлары-дыр.

Хоочуннарның арга-мергежилиниң чажыды чогум кайда деп сонуургаан мен. Ылаңгыя аңнаарының болгаш балыктаарының аргалары кандыгыл? Ындыг айтырыгга ол мынча деп харыылады:

— Мен-даа дырбанайнып, даланнас кижи-ле мен ынчаан. Чамдык кижилер диниң чок тур дээш тайга-сын кезээш чорупп бээрлер болгай. Ындыг кижилер кадыр-берт, шыргай, озаң черлерже кирбес, түвексивер. Ынчангаш чүнү-даа көрбейн баар. Хензиг ле ивип мунуп, шаап туруп баар. Мен черле ынчаар аңнаарынга таарышпас кижи мен. Чаңгыс черге доктаар, топтап аңнаар херек.

— А балыктаарыңар кайдыгыл. бо чылын база-ла арбынны дужаадыңар бе?

— Балыктаарының аргазы база-ла ындыг болгай. Чогуур [illegible] [illegible]. Амгы үеде Ноян-Хөлде сес аал ишти балыктап тур бис. [illegible] [illegible] балыктаар-дыр. Чижээ, Чаражай Мазспаяк суттарны көрүнер-даан. Олар дыка оранжай бергенде четкилерин салып чыдар, оңу уштуру база орай. Ынчаарга балык хөй туттунмас. Мынчаар балыктаар херек: четкини эртен эрте салыр. Оңу үр болбайн-на хынап, балыктарын уштуп, баларларны арыглап турар херек. Балыкты эрте, сериин үеде ужулташ, сериин черге чыып, [illegible] арыглаап, ам, доскаарга дузаар чоор. Хүн дургузунда ынчаар далаш чок, балыктаар черден ыравайн, ажылдаарга эки. Бо оолдарның чамдыктары сур киртеш, чиде-ле бээр, балыдаа алдынмаан, хөлде үрезин, өлүп тургулаар боордур. Ынчаарга кайын боор.

Назылап кырыза-даа, Шүүрге утбай. бодунуң мындыг [illegible] [illegible] өскелерге үлетер бооп, буянныг ажыл-херекти кылбышаан.

В. КҮРТҮЖЕК,
Чаазылар [illegible] Совет күүс-комунуң даргазы.
Тожу.

Найыралдыг коллектив

Шагаан-Арыг хоорайның хлеб быжырар чери чүгле [illegible], [illegible] [illegible] Кок-Чыраа[illegible], Алдыы Шынааның, Хайыраканның, Иви-Тал[illegible], Арыг-Бажының, Чаа[illegible] чурттакчыларын хлеб-биле хандырып турар. Ол суурларже хлебти тускай дериглиг хлеб сөөртүр машиналар-биле чедирип турар. Ол ышкаш уруглар албан черлерин болгаш эмнелгени, столоваяларны база бо хлеб быжырар чер хандырып турар.

Бо коллективте үр чылда ажылдаан, байлак арга-дуржулгалыг, күш-ажылдың хоочуннары-даа, аныяктар-даа ажылдап турар. Олар бир эптиг сеткилдиг, эптиг ажылдап. хоочуннар аныяктарга боттарының [illegible] [illegible] дып, оларны өөредип турарлар. Ук коллективти кооперацияның хоочуну Михаил Дюкарев билдилиг удуртуп келген. Михаил Михайлович хөөремик эвес кижи, ынчалзажок коллективтиң ажыл-агыйының дугайын күзелдиг-биле чугаалады.

— Хлеб быжырар черде дөрт ээлчег ажылдап турар. Ээлчег бүрүзү мастерлиг. Хлеб быжырыкчызының ажылы ындыг-ла белен эвес, нарын болур ийин. Хонукта 4 тонна 800 килограмм хлебти быжырып, херегледикчилерже чоруткан турар дээрге-ле ажылдың чымыштыын билдинер бээр. Оон ыңай хлебтиң шынарынче кол кичээнгей салган турар ужурлуг. Бүдүрүлге соолгу үениң дериг-херекселдери-биле чепсеглеттинген. Даалганың хоюткузун кодуп, бызаары, белен хоюксатты үлээр кезери дээш өске-даа ажылдарны механизастаан — деп, эргелекчи чугаалады.

Коллективтиң кежигүннери эргелекчи М. Дюкаревти хүндүлээрлер. Хоочун коммунист хөй чылдарның дургузунда районда партия органнарының [illegible] [illegible] ажылдап чорааш. Хлеб ажылынга база болгай эвес киржип келген. Ол ам районда [illegible] [illegible] [illegible] удуртукчузу. Михаил Михайлович [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]. Ажылдап келген үелериниң дургузунда хөй кижилерге бодунуң арга-дуржулгазының дамчыдып, ажылга өөреткен болгаш ам-даа [illegible] турар. Районнуң Эйлиг-Хем [illegible] [illegible] [illegible] хлеб быжырар черлерге М. Дюкарев боду чеде бергеш, [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] берип, практиктиг дузаны киргузуп турар.

Бо коллектив Улуг-Хем районда [illegible] кооперацияның коллективтеринин [illegible] [illegible] калбарган социалистиг чарышка киржип, чарыштың мурнуку одуруунда чорул турар. Коллективтиң бедик [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] түңнели. Бо коллективте [illegible] [illegible] кызымак мурнакчылар хоржок эвес. Оларга мастерлер Татьяна Биче-оол, Анна Бюдуп, Ксенья Баранова, мастерлерниң дузалакчылары Галина Биче-оол, Чечек Бүдүп болгаш ажылчын Анна Седип хамааржыр.

Коллектив 1978 чылда хлеб быжырарының планын [illegible] хуузун күүседип, [illegible] ажыр 122,6 тонна продукцияны бүдүрген. Быжырган хлебтиң сайгарылгазының планын 102,3 хуу ажыр күүсеткен, азы каротуннеп пландан ажыр 7,5 муң рубльдуң продукциязын саарган. Бо бедик көргүзүглерни ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедиткеш, бар техниканы [illegible] [illegible] [illegible]-биле ажыглап турган чедип алган.

Ында политбодазуп доктаамал ажылдап, коллектив кежигүннери шупту хаара туттунган. Ам олар Л. И. Брежневтиң «Кыр чери» деп номун болгаш СЭКП Төп Комитединиң ноябрь (1978 ч.) Пленумунуң материалдарын [illegible] кирипкен.

К. САТ.

Дүвүренчиг медээ

КАЖАН САГЫШ САЛЫР ИРГИ?

Мөңгүн-Тайга районнуң «Малчын» совхозунуң мал чеми белеткээн алыр кол чери — Чеди-Тей. Оон чылда 300 тонна чедир ногаан массаны ап турар. Ында совхозтуң мал чеми белеткээр бригадазы турар. Бригаданың төвүнде ажылчыннар чурттаар үш барак, чунар-бажың, столовая бар. Баштай ол бараактарны Каргы бажынга хөй тарып бооладыр черге туткан. Оон соонда, 1961 чылда, оларны Чеди-Тей бригадазының мурнунда турган төвүнге сөөртүп эккелген. Он чыл эрткенде ол-ла барак бажыңнары ол бригаданың чаа турлаанга аппарып тудуп тургускан. Бузуп көжүрүп турда, эки эптерээн, бузук-чирик бажыңнар болган. Оларны чылдын-на септээр. Өрээл санында чаңгыс кезенектиг. Бир өрээлге 2—3 орун салыптарга, кижи эртер аргажок тар. дыкпып олу бээр. От салырга ээзи кижи шыдажыр аргажок апаар. Кажан от өжерге, соогу дендээр. Оон ажылчыннар аарып эгелээр таварылгалар тургулаан.

Амгы үеде барактарның иштинде довурак-доозун ооваланган, ында куске, кыжыгып уягур кылып үттеп каапкан. Столовая база ындыг. Чыл санында-да бригадага чаа кызыл-булуң тудар. тараа складын кылыр эн партком-кун хуралдарынга, кодээ Советтиң сессияларынга чугаалажып, совхозтуң бүдүрүлге планынга киирип келген. 1971 чылда үрезин складын тудар дээш, даш дужурген. Ол тудуг туттунар хамаан чок, даштары безин чиде берген.

Бичии тараа тараан, оон дужут алган, биеэги бараактарның өрээлдерин маңааболе, кара салзын-биле дуглааш, долдур уруп алыр бис. Дылыктарындан тараа төктүп эгелээр. Оон ол үрезинни чүдүрген, Мугур-Аксызынга экелгеш, чаңа чедир шыгжаан, катап чүдүрген, делир эккээр. Ынчан турда ол үрезин [illegible] кээр.

Техника сеттелген барыкла чок деп болур. Трактор үрелген ам турар. а сеялкаларывынар база ындыг. 1971 чылда 2 андазын садып алган. Ам олар шуут үрелген.

Чуртуң ажыл-агыйы бо хире сайзырап турар үеде биеэге байдал өскерилбейн арга звалар турары ындыг. Ховуурлаан механизаторлар ажылдаарынга, чурттаарынга таарымчалыг кылдыр кажан белеткээр ирги? Бо шиитпир [illegible] удаа келген айтырыг эвес бе?

К. СААЯ.

Мөңгүн-Тайга районнуң Мугур-Аксы суурда столовая коллективи үш чылда 64 муң рубль саарылга планын декабрь 1-де ажыр күүсеткен, пландан ажыр 5 муң рубльге саарган. Столовая эргелекчизи Елена Петровна Кууларч «Совет садыгның тергииниң» херен демдээниң эдилекчизи, коммунистиг күш-ажылдың шалыпчызы. Е. Куулар столовайга янзы-бүрү аъш-чем доктаамал бар турзун дээш сагыш салып, коллективти билдилиг удуртуп келген.

ЧУРУКТА: солагай талада повар Д. Хомушку, столовая эргелекчизи Е. Куулар болгаш улуг повар Н. Донар-оол оларның чем шынарын хынап турары.

В. КАРА-САЛДЫҢ фотозу.

Экономиктиг Дузалажылга Чөвүлелиниң 30 чылынга

ИНТЕГРАЦИЯНЫҢ СУДАЛЫ

1979 чылдың бо январь айда амгы үеде социалистиг он чурттарның кирип турары Экономиктиг Дузалажылга Чөвүлели бодунуң [illegible] [illegible] бээр 30 чыл оюн демдеглеп турар. Кады ажылдажылга [illegible] [illegible] [illegible] түңнелдерин үндүрүп турар: чурт бүрүзүнге ЭДЧ-ге киржилге чүнү бергенил, дептиилгениң оруу-биле хөгжүлдеге экономиктиг кады ажылдажылганың ол хевири кайы хире идиктиг болганыл?

ЭДЧ кежигүннери чурттарның ниити девискээри 25,4 млн. дөрбелчин километр, чурттакчы чонунуң саны 427 млн. кижи. 1950 чылдан 1977 чылга чедир үениң дургузунда ол чурттарның национал орулгазы 7 катап өскен, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүү 5 катап улгаткан, чонунуң чаагай чоруу 38 хуу бедээн. 1975—1977 чылдарда ЭДЧ кежигүннери чурттарда национал орулганың өзүлдезиниң темпизи сайзыраңгай [illegible] [illegible] [illegible] дениээрге ийи катап, үлетпүр продукциязының бүдүрүлгезиниң өзүлдезиниң талазы-биле үш катап ажыы турган. Экономиктиг Дузалажылга Чөвүлели делегей экономиказында эң шапкын хөгжүлделиг система апарган.

ЭДЧ-нуң [illegible] [illegible] [illegible] сайзыраңгайжып турар. Эрткен үш он чылдарның дургузунда ол бараан солчулгазының бүдүрүлгезин [illegible] [illegible] [illegible] кады ажылдажылганың хөй талалыг интеграциязының [illegible] [illegible] [illegible]. А бараан саарылгазы алыр болза, ол ЭДЧ-ниң 30 чыл оюнда 100 млрд. шилчилге рубль түңге чедер. 1949 чылдың деңнелин ол 20 катап ажар.

1971 чылда хүлээп алдынган экономиктиг интеграцияның комплекстиг программазы социалистиг кады ажылдажылга чурттарының үлус ажыл-агыйының сайзыралынга [illegible] [illegible] [illegible] болган. Бүдүрүлгени кооперастаары болгаш специализастаары үлетпүрнүң бүгү адырларын, эртем-техниктиг болгаш шинчилел ажылдарының бүгү хевирлерин хаара туткан.

ЭДЧ-ниң төөгүзүнде онзагай черни 1978 чыл хөлеп кирген. Оңу илередип турар каш чижектерден көргүзээлинер.

1978 чылда космос шинчилелинге кады ажылдажылгага онзагай чаа үе-чада эгелээн. Совет космонавтылардан ангыда анаа ЭДЧ кежигүнү чурттарның төлээлери киришкен: Владимир Ремек (ЧССР), Мирослав Гермашевский (ПУР) болгаш Зигмунд Иен (ГДР). Космос ужудуушкуннарының эртем программазын күүсетпишаан, олар боттарының чурттарынга кылган аппаратураны шенеп эрттирген. «Интеркосмос» [illegible] [illegible] [illegible] мал 18-ки спутникиги салып үндүрген, ортан Чехословакияга кылып бүдүрген «Магион» деп бичии спутник ангыланган [illegible] [illegible] [illegible] лап турар.

[illegible] [illegible] [illegible] — [illegible], [illegible], ГДР-нин, [illegible], Совет Эвилелиниң болгаш Чехословакияның демниг күжениишкини-биле харыкчов кыска үеде тудуп туткан «Союз» деп газ дамчыдыкчызы ажыглалга кирген. Ол тудугга Румыния дериг-херекселдерин берип тура база киришкен. Оренбургтуң газ тывыштыг девискээринден газ ССРЭ-ниң барыын кызыгаарынче 2750 километр дуртгуг хоолайлар дамчыштыр шакта 70 километр дургениг агым-биле шуурган. Польшаның «Трибуна люду» солуну «Союз» дээрге чүгле үлетпүрнүң улуг инженерлиг тудуу эвес, харын социалистиг деп каттыштырылгазының чурттарының улусталырының интернационалчы, акы-дуңма чорууннуң кайгамчык школазы деп бижээн.

[illegible] [illegible] [illegible] аразында Ангара хем эриинде Усть-Илимниң ыяш-үлетпүр комплексиниң тудуу чорул турар. Ол комплекс чыл санында чартык миллион тонна эң эки шынарлыг целлюлозаны берип эгелээр. Ол тудугда Болгария, Венгрия, ГДР, Польша, Румыния болгаш Совет Эвилели демнежип киржип турар. Ол бүдүрүлгениң 16 кол цехтери чаңгыс ниити крышалыг аажок улуг бажыңнарның каттышканы боол турар. Оон узуну бир километр чыгаа, бедик чамдык черлерде 100 метр ажыы турар, доорагы — 150-ден 230 метр. Ындыг тудуш бажыңнарны тутканы камналгалыг болурунуң ажыын болдан база агаар-бойлустуң байдалдарынга таарышкан. Кыжын 50 градус соок, чайын 40 градус чедип турар чылыг —90 градус өскерлиишкинниң черниң байдалынга таарыштырган. Амгы үеде ол тудугже акы-дуңма чурттардан дериг-херекселдер үзүк-соксаал чок кээп турар. Болгариядан, Венгриядан келген аныяктарның тудугжу отрядтары ажылдап турар.

А талыгыр Кубада чылда 30 муң тонна никель болгаш кобальт бүдүрер «Пунта Горда» комбинатты элээн каш чурттарның деми-биле чаартып турар. Ол бүгү тудугларга киржикчи чурттарның [illegible] херекгиин белен продукция-биле эгиттинер.

Социалистиг [illegible] [illegible] хуваалдазы болгаш дем каттыштырылгазы, [illegible] машина тудуушкунунуң продукциязының 6 муң хире янзы-бүрү аттыг хевирлерин хаара туткан. 1971—1976 чылдарда каттыштырган күжениишкиннер-биле 1500 хевирниң машина, механизмнерин, дериглерин, 1300-тен хөй аттыг чаа материалдарны, продуктуларны, эм [illegible] [illegible] [illegible] бүдүрген, 1200 ажыг технологтуг чорудулгаларны ажылдап кылган болгаш чаарткан.

ЭДЧ-ниң эрткен чайын Бухарестиге эрткен XXXII сессиязынга энергия, одаар чүүл болгаш чиг-эт, кодээ ажыл-агыйның, аъш-чем үлетпүрүнүң, машина тудуушкунунуң талазы-биле 1990 чылга чедир үеде хөй талалыг кады ажылдажылганың улуг сорулгаларлыг программаларын чүүлдүг деп көрген. Ол программаларның күүселдези ЭДЧ кежигүннери чурттарның ол талазы-биле хереглелдерин долузу-биле хандырар.

ЭДЧ-ниң соолгу үеде ажыл-чорудулга[illegible] [illegible] [illegible] [illegible]дыр. Варшава Берлинниң киржикчилери [illegible] [illegible] [illegible] комитединиң Москвага эрткен чөвүлел хуралынга Экономиктиг Дузалажылга Чөвүлелиниң ажыл-[illegible] [illegible]-биле чүүлдүгзүнүп деткээн.

Владимир НАКАРЯКОВ.
ПМА-ның политиктиг тайылбырлакчызы.

Хей уругларлыг иелерни «Иениң алдары» орден-биле болгаш «Иениң медалы» медаль-биле шаңнаар дугайында

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Чарлыы

(Эгези № 10 «Шында»)

Аяна Сат-ооловна Ондар — Бора-Тайга ортумак школазының техажылчызы.

Таспаан Баснаевна Ондар — «Алдан-Маадыр» совхозтуң ажылчыны.

Хандын Бораманаевна Ондар — Сүт-Хөл суурда ог-бүле ээзи.

Александра Шимгыл-ооловна Ооржак — район ажылчыны.

Зоя Мунзуковна Ооржак — районнуң [illegible] конторазының техажылчызы.

Чаш-маа Дадар-ооловна Сат — Куртрахтың улуг бухгалтери.

Беш уругларны божаан болгаш кижизиткен иелерни «Иениң медалы» медальдың II чергези-биле

Зоя Узун-Сарыговна Донгак — Чадаана хоорайда ог-бүле ээзи.

Анастасия Балчиевна Монгуш — район эмнелгезиниң санитары.

Ирина Хенин-ооловна Монгуш — «Алдан-Маадыр» совхозтуң ажылчыны.

[illegible] Чамбаловна Монгуш — Ийме суурда ог-бүле ээзи.

Олчамай Чылбаковна Монгуш — Кызыл-Тайга суурда ог-бүле ээзи.

Татьяна Чылбаковна Монгуш — Бора-Тайга суурда уруглар яслазының ажылчыны.

Чечен Дианмеевна Ооржак — «Чыргал Бажы» совхозтуң ажылчыны.

[illegible]

Мария [illegible]-ооловна Ондар — [illegible] уруглар садының ажылчыны.

Беш уругларны божаан болгаш кижизиткен иелерни «Иениң медалы» медальдың II чергези-биле

Александра Васильевна Илам — Шуурмак суурда культура бажыңының ажылчыны.

Тараачы Ховалыговна Маадыр-оол — «Х Улуг хурал» совхозтуң ажылчыны.

Екатерина Дыртыковна Монгуш — Кур-Чер суурда электростанция ажылчыны.

Тамара [illegible] Ооржак — Кур-Чер ортумак школазының башкызы.

МОҢГУН-ТАЙГА РАЙОНДАН

Тос уругларны божаан болгаш кижизиткен иени «Иениң алдары» орденниң I чергези-биле

Сыдыык Д[illegible], Борбай-оол — «Мөген Бүрен» совхозтуң ажылчыны.

Сес уругларны божаан болгаш кижизиткен иелерни «Иениң алдары» орденниң II чергези-биле

Долумаа Артай-ооловна Херек — «Малчын» совхозтуң ажылчыны.

Бала Хомушкуевна Шойдан — Мугур-Аксының сектеге тудуг участогунуң ажылчыны.

Чеди уругларны божаан болгаш кижизиткен иени «Иениң алдары» орденниң III чергези-биле

Хорбии [illegible] Беган — «Малчын» совхозтуң ажылчыны.

[illegible]

оол — «[illegible]» совхозтуң ажылчыны.

Байын Болган-ооловна Бытан-оол — «Моң» совхозтуң ажылчыны.

[illegible]

ТАНДЫ РАЙОНДАН

Тос уругларны божаан болгаш кижизиткен иени «Иениң алдары» орденниң I чергези-биле

[illegible] Хунаа — [illegible] улус депутаттарының кодээ Совединиң күүсекомунуң техажылчызы.

Сес уругларны божаан болгаш кижизиткен иелерни «Иениң алдары» орденниң II чергези-биле

Кок-кыс Семеновна Делиг-оол — [illegible] Дуржуга станциязының ажылчыны.

[illegible] Урем чи — Владимировка суурда ог-бүле ээзи.

Чеди уругларны божаан болгаш кижизиткен иелерни «Иениң алдары» орденниң III чергези-биле

[illegible] Кенденовна Саичат — Владимировка суурда ажылчын.

Кара-кыс [illegible] Тажы — [illegible] совхозтуң ажылчыны.

[illegible] Дуржуга станциязының ажылчыны.

[illegible]

КАА-ХЕМ РАЙОНДАН

[illegible]

ТЕС-ХЕМ РАЙОНДАН

[illegible]

КЫЗЫЛ РАЙОНДАН

[illegible]

ОВУР РАЙОНДАН

[illegible]

БИИ-ХЕМ РАЙОНДАН

[illegible]

Зоя Чигжитовна Долчун — «Тере-Хөл» совхозтуң ажылчыны.

Сергей Лопсановна Мунзук — Кунгуртуг суурда почтачы.

Беш уругларны божаан болгаш кижизиткен иелерни «Иениң медалы» медальдың II чергези-биле

Бадмаа Дамбаевна Баир-[illegible]

Тамара Чоодуевна Шалык — «О-Шынаа» совхозтуң [illegible]

(Уламчылыг).

Делегей бо хүннерде

БАЙЛАК УДУРТУЛГАНЫҢ ҮНДЕЗИНИ

БРАТИСЛАВА. (СЭТА). Эш Л. И. Брежневтиң четеслевээн немчуккуверниң улуг сонуургалын болдурган «Бичии чер», «Катап тургузуушкун» болгаш «Кур чер» деп номнары партийжи-политиктиг ажылдың байлак үндезини болган, ол шыназ ында кирген сумелер болгаш түңнелдер хүн бүрүдеги ажылга удуртулга болур ужурлуг деп, Словакияның Компартиязының ТК-ның органы «Правда» солун бижээн.

Бистиң чуртувустуң ажылчы чоннары чеснта чаа эш Л. И. Брежневтиң «Кур чер» деп ному-биле таныжкан. Ында совет чуртка хөй тараазы берип турар Казахстанның кур черлерин мангаар шиңгээдип алган талазы-биле партияның болгаш Совет куруненин кылып чоруткан кайгамчык улуг политиктиг болгаш органиэакчы ажылының түңнелдерин чыып мөөңнээн деп ол солун айыткан. Советтер чуртунуң тараалаң черин ажылгалга киирер талазы-биле совет кижилериниң маадырлыг күш-ажылының түңнелдерин ында киирген деп ол-ла солун бижээн.

«Кур черде» маадырлыг күш-ажылдың шылгаранчыларының-ажылчыннарның болгаш колхозчуларның, партийжи удуртукчуларның, бүдүрүлге органиэакчыларының, эртемденнерниң болгаш культура ажылдакчыларының ажылын тода айыткан. Ол дээрге, амгы үениң кайгамчыктыг ажылдакчызының, Коммунистиг партияның политиказын шынчы боттандырып турар кижиниң, талантылыг органиэакчының теоретиктиг билии улуг, бедик болгаш күш-ажылга ынак кижиниң сактыышкыны-дыр.

Эш Л. И. Брежневтиң сактыышкыннары кайгамчык улуг ужур-дузалыг. Коммунистиг партияның болгаш ажылчы чоннарның аразында сырый харылзааны, социалистиг ниитилел угаан медерелиниң хевирлеттинип тургустуннарын ында айыткан.

Коммунист-ленинчиниң хууда политиктиг болгаш органиэакчы ажыл-чорудулгазының байлак дуржулгазы ында кирген деп, «Правда» солун бижээн. Политиктиг болгаш амыл-агыймы ажылдакчы бүрүзү оон хөй чүүлдерни ооренип, билип алыр деп ол-ла солун бижээн.

КҮШТҮГ БОЛУП КИРГЕН

ЛИССАБОН. Бүгү-ниити [illegible] болгаш [illegible] чорукту узуткаарын [illegible] турар хоойлу Португалия [illegible]. Ол чериниң парламентизиниң [illegible]

[illegible]

(СЭТА).

ТАЙБЫҢНЫҢ ЭРГЕ-АЖЫЫНГА

СЭКП ТК-ның Чиигине секретары, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы Л. И. Брежневтиң америк сенаторларны хүлээп алганының дугайын делегей парлалгазы көвей черлерге чырыдып турар. Бистиң үениңге бүгү кижилерниң оларның политиктиг үзел-бодалдары хамаарылга чокка каттыштырар ужурлуг чүүл болза, тайбының камгалалы, ракета-ядролуг айыылдан чайлаары болур деп хүлээп алышкын үезинде эш Л. И. Брежневтиң демдеглээнин ынаы-бүрү чурттарның парлалгалары ол дыңнадыгны тайылбырлап тура айтып турар. Тайбының камгалаарының болгаш быжыглаарының эрге-ажыынга шуут эргежок чугула чүүл болза, ССРЭ-ниң болгаш АКШ-тың аразында харылзааларының эргеге, талаларның айыыл чок чоруунуң чаңгыс аай болуругга үндезилеп чорудары болур.

Совет удуртукчу АКШ-тың сенаторлар болгун Кремльге хүлээп алгаш, стратегтиг [illegible]

[illegible]

«Тайбының камгалаарының болгаш быжыглаарының эрге-ажыынга эргежок чугула чүүл болза, ССРЭ-ниң болгаш АКШ-тың аразында харылзааларының деңнерге, талаларның айыыл чок чоруунуң чаңгыс аай болурунга үндезилеп чорудар» деп Л. И. Брежневтиң америк сенаторларын хүлээп турганы, чугаалааны [illegible]

[illegible]

Л. И. Брежневтиң америк сенаторларны хүлээп ап тура [illegible] солуннары улуг сонуургал-биле парлап, оң ужур-дузалыг бедик-биле үнелеп, тыртып турар.

(СЭТА).

ЭДЧ-ниң 30 чылынга

ЧАҢГЫС ОДУРУГДА

ХАНОЙ. (СЭТА-ның корр.). Экономиктиг Дуза алышкылга Чөвүлелиниң кежигүннери — социалистиг деп каттыштырылгазының акы-дуңмалышкы чурттарындан келген специалистер чок чаңгыс черлер Вьетнамда барык-ла чок болур. [illegible]

[illegible]

[illegible]

ЭДЧ чурттарының Вьетнамда тудуп ап-ол [illegible]

[illegible]

В. ХРЕНОВ.

АКШ. Джорджия штатта Плейнс хоорайның фермерлери массалыг удурланыышкын чыскаалын кылган. Чүс-чүс таразчыннар тракторларга болгаш автомашиналарга олуруп алгаш, президент Дж. Картерниң төрээн хооралынга чыглып келген. Олар боттарының эрге-ажыын негеп, кодээ ажыл-агый продукцияларынга өртектерни чиигедирин оон негээн.

Чыскаалганнарны полицияның улуг күшү тарадыр сывырарын оралдашкан.

ЧУРУКТА: фермерлер Плейстиң кудумчуларын дуй туруп кан. Полицейжилер оларны тарадыр сывырарын оралдажып тур.

ЮПИ — СЭТА-ның фотозу.

ПЕКИН — КИЖИНИҢ ЭРГЕЛЕРИНИҢ ДАЙЗЫНЫ

[illegible]

Чыскаалганнар «Ашты болгаш кызаргдаашкыннарны чок кылыр!», «Демократия болгаш [illegible]», «Демократияны күзеп тур бис!», «[illegible]» [illegible] кирдурүп чоруннар.

[illegible] КЭР-да кезээ-даа, негелде-даа болгаш чорудулга-даа кодекстери чок. Конституцияны үргүлчү үреп турар. Кыдат парлалганың ылавылап турары массалыг арыткааш-кыннар хөй чылдарның дургузунда соксаваан келген, амгы бөлүм-чурумга таарымын-[illegible]

[illegible] гүзериниң дугайында, хамаа-ты болгаш политиктиг эргелерниң дугайында херелелерге, херээженнерниң политиктиг эргелерниң дугайында дугуржулгалар ышкаш [illegible] документилерге Кыдат ат салбаан. Ол документилерге [illegible]

Кижиниң эргелерин болгаш хосталгаларын амгы үениң кыдат богда-хааннары, канчаар билип турарының дугаазы Кампучияның [illegible] Үш чыл дургузунда ол бүрүлгү күрүнениң черинге Пекин «Мао [illegible]» [illegible]

[illegible]

М. ЯКОВЛЕВ.

СЭТА-ның политиктиг таймыржылыкчызы.

МААДЫРЛЫГ ТУРАСКААЛ

Совет Эвилелиниң Маадыры Д. Нестеренконуң адынга тураскаатхан шаңнал дээш ооң чаңгыс черчурттуглары — Донецк областың ажыл-агыйларының комсомолчу-аныяктар коллективтери эрес-шудургу ажылдаар. Ук хүндүлүг шаңналды Төрээн чурттуң патриотчузу, фронтучу болгаш бирги кур-черни Д. Нестеренконуң адынга тураскаадып комсомол обкому доктаатхан. Д. Нестеренконуң дугайын эш Л. И. Брежнев «Кур чер» деп номунга онза чылыы-биле сактып бижээн.

Хоочун тараажының оглу Д. Нестеренко бичиизинде-ле Донецк областың «Никитовский» совхозунга трактористеп ажылдап эгелээн турган. Кажан фашистер бистиң черивисче оор ёзу-биле халдап кээрге, ол дайылдажып чоруткан.

— Ачам, Даниил база мен — үжелээ Курск ээтпээнге туларчып турган улус тур бис, ол дугайын чүгле дайын соолунде билип алган бис — деп, алдар-сураглыг бирги кур-черниниң аныы, совхозтуң хоочуну А. Нестеренко сактып чугаалаар. — Даниил Берлинге чедир тулушкаш, Совет Эвилелиниң Маадырының Алдын Сылдызын халап алган чанып келген, ону ол Днепр хемни кежип тура, эрес-маадырлыг чоруу дээш алган. Коргуш чок дидими, төлептиг мөзү-шынары бистиң ачавыс — Потап Варламовичини дөзээн, ону салгаан. Ачавыс Потап Варламовичиге дайын төнген соонда удавааңда бедик дүжүттү өстүрүп, ажаашканы дээш Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры деп атты тывыскан.

Барык чээрби беш чыл бурунгаар Д. Нестеренко Казахстанның аңдазын бизи дээп кербээн кур черинге база-ла шак ындыг бедик дүжүттү өстүржүр дээш чеде берген. «Кайгамчык-ла делгем хевүлерлыг орандыр, шуут ужу-кыдыы көзүлбес, тарып-ла, тарып-ла турунсаазы кээр. Удавас час дүжер, соок-даа уңараар. Ооң соонда тудуг эгелээр. Ам майгыннарлыг черге удавас чараш-чаагай суур тургустунар...» — деп ол аалынче чагаазынга бижээн.

Хамык чүве ооң күзели ышкаш ынчаар бүткен. Кур-черниилер хоорай, суурларны тудуп тургусган. Чүгле ол бүгү чүүлдер ооң киржилгези чокка тургустунган... Чүге дээрге кур черни шиңгээдип ап эгелеп турда, часкаар Даниил эштери-биле кады ныгаар-чаар чүүл херек тракторларын часкы хемниң дожунуң кыры-биле кежирер ужурга таварышкан. Баштай өөрүнуң тракторларын шуптузун кежирип кеш, сөөлүнде бодунуң тракторун кежирип бар чорда, часкы дош шыдашпайн ойлуп кире берген. Даниилди сугдан уштуп экээрге, карманында Совет Эвилелиниң Маадырының шынзылгазы чораан. Маадыр кижи-биле кады ажылдап турганын ооң мурнунда кым-даа билбээн.

Целиноградтың «Дальний» совхозунда ооң хөөрүнде кезээде чечектер салып каан чыдар. Донецк областың Озеряновка суурунуң кудумчузун болгаш школазын Д. Нестеренконуң ады-биле адаан. Ук суурга Казахстандан чагаалар бола келир.

Ю. ЮРИС.

СЭТА-ның корр.

Донецк.

Культура амыдыралы

ЭРТЕМНЕРНИ НОМДАН АЛЫР

Ак-Довурак хоорайның библиотеказының ажылы [illegible] тургустунган. Аңаа кандыг-даа номчукчу кижи келгеш, сеткил-сагыжы ала-чайгаар өөрүп, хайнып [illegible] «Эки библиотека дээрге — кайгамчык үнелиг бодалдарның [illegible] — деп [illegible] сактып кээр.

Библиотеканың [illegible]. Олар аазы-бүрү солун номнар, журналдар-биле көрүштүг чараш кылдыр делгеттинген.

Бо библиотеканың ажылы чүге чылдан чылче улам эки болуп, ооң номчукчуларының саны көвүдеп турарыл? Чүге дээрге мында онаашкан ажыл-херээнге бедик харыысалгалыг, ак сеткилдиг кижи ажылдап турар. Ооң библиотека ажылының талазы-биле арга-дуржулгазы, мергежили улуг. Бо библиотеканың эргелекчизинде коммунист Светлана Павловна Александрова ам чээрби ажыг чылдың дургузунда ажылдап турар.

Библиотекага кире бээринге, сени баштай-ла номнарның база журналдарның, «Совет амыдыралдың овур-хевири» деп ном делгелгези, ол ышкаш бистиң төрээн Тывавысты улуг ханада карта-схема-биле чуруп, шимеп каастаан «Моон Тывам, сени [illegible] чоргаарланып чоруур мени деп [illegible] делгелге болуну хаара тудуп бээр. Мында амгы Совет Тываның экономика болгаш культура [illegible] тайылбыр [illegible] чырыдып турар брошюралар, номнар, журналдар бөлүктеп делгеттинген. Ооң мурнунда бистиң республиканың журнакчы кижилериниң дугайында база хой [illegible] чүүлдер, номнар [illegible] аңаа берген номчукчу кижинин өөрүшкүзүн, угаанбодалының хайныышкынын улуг башкы В. И. Ленинниң ажыл-херээниң дугайында «Бүгү өртемчейже Ильичиниң бодалдары, мерген угааны, ооң өлүм чок ажыл-херээ бодарап тарап турар» деп улуг делгелге-булуң кыштыктырып үндүрер. Бистиң ынак башкывыс бала баштыңчывыс В. И. Ленинниң ажыл-херээ, ооң өлүм билбес өөредии Совүнгү бистиң амыдыралывыста тиилеп турар, бистн чырыткылыг келир үе — коммунизмче баштап бар чыдар деп чүвени ол делгелгебулунда бүгү номнардан улам тода билип ап болур бис.

«Бижиктерниң үнер дөлү — номга ынак болунар» деп пролетарнаттың улуг чогаалчызы А. Горькийниң ханада парлап бижээн, шилдеп азып каан мерген угааның сөзү номчукчунуң үлем сорук киирип бээр.

Библиотекадан номчукчулар черле үстүр эвес. Ук-даа аныяк-даа кижилер, өөреникчи [illegible] болуп [illegible]. Оларның аразында кандыг-даа эртем-билииниг, мергежилдиг кижилер бар. А [illegible] эмчилери, башкылары база ооң-даа өске эртем-билиглиг [illegible] кээп, моон эң солун номнарны бижиттирип ап, номчуп турар.

— Библиотеканарның номчукчуларының саны чеже чедип турарыл, Светлана Павловна? — деп, ол ажылындан биче када хосталы бээрге, сонуургап айтырдым.

Хоочун библиотека эргелекчизиниң аажы-чаңы эриллиг-эелдек, ооң болгаш ажылчынчи бүдүштүг. Ол бодунчап хевирлиг болгаш, далаш чок харыылады:

— Номчукчуларывыс саны эрткен чылда муң эшкан. Моон соңгаар ооң-даа көвүдээр дээрзинге улуг идегелдиг бис.

— А ном фондузу кайы хире болуп турар ирги, Светлана Павловна?

— Чылда бистиң библиотекавыска ном фондузунуң планы 29 муң 500 хире чүве. Ону база-ла ажыр күүседип турар бис.

— [illegible] библиотекарлар ның ажылын үргүлчү эки деп санап турар-дыр. Ажылдарының арга-дуржулгазын чугаалап бергеш [illegible]

Светлана Павловна хүлүмзүрүп кагды. «Бисте кижи кандаар хире ондагай чүве чок [illegible] олур. Ооң соонда [illegible] чаңчылы-биле столунуң бир [illegible] салган:

— Бистиң бо библиотекавыста үш кижи ажылдап турар бис. Библиотекарлар ажылынга кончут харыысалгалыг, кызымак улус — деп, ол өөрүшкүлүг чугаалап эгеледи. — Оларның ажыл стажы база улуг. Ынчангаш ажылга мергежээни хөлчок. Ажыл дуржулга мергежилден тынтып тургустунар чүве-дир. Библиотекарь Тамара Петровна Брюханованы мацаа черле онзалап демдеглээр бодап ор мен. Номчукчуларның чагыглары, дилеглери дээш кончут-ла сагыш човап ажылдаар кижи.

Ном бурузун номчукчуга сонуургадып чедирер дээш, кызып ажылдап турар бис. Бистиң библиотекавыска номчукчу [illegible] конференциялары [illegible] болур. Сөөлгү үеде, ылаңгыя тыва чогаалчылар К. Кудажының «Уйгу чок Улуг-Хем» деп романының чаа номунга, С. Сүрүң-оолдуң «Ымының оглу» [illegible] номчукчу конференциялары болгулаан.

Ак-Довурак хоорайның библиотеказының моон соңгаар [illegible] Ыңда ном бүрүзүн номчукчуга ынаар чедирер сорулга-биле [illegible] чорудар хемчеглерни [illegible]

Бо библиотеканың номчукчулары [illegible] дугайында [illegible] дыг бодалдарын чугаалап турар. Тываның В. И. Ленин аттыг даг-дүгү комбинадының арыглаар фабриказының хоочун ажылчыны М. Салчак мынчаар чугаалап турар: «Библиотеканың ажылын холчок-ла эки организастап турар. Мен ам он ажыг чыл чурттуң дургузунда моон янзы-бүрү темалыг номнарны доктаамал бижиттирип ап келдим. Библиотека эргелекчизи Светлана Павловна кижилерни хүндүлеп билир, оларның чагыгларынга, дилеглеринге кончут кичээнгейлиг кижи».

Онгу классчы Ирина Ранкая мынча дээн: «Бистиң ортумак школавыста библиотека база ажылдап турар. Ынчалза-даа бис, үстүкү класстың өөреникчилери, бо хоорай библиотеказының база доктаамал номчукчулары болуп турар бис. Чүге дээрге моон бүгү-ле херек [illegible] материалдарывысты, номнарывысты ап турар бис».

Хоочун библиотека ажылчынының, коммунист Светлана Павловна Александрованың хоорайның хоочун ажылдарының ба[illegible] Ол [illegible] профессия хоорайнуң ажылдаар харыысалгалыг [illegible] ол [illegible] районнуң хоочун лекторларының бирээзи. Ооң чечен чогаал база библиотека ажылының дугайында номчукчуларга [illegible] лекциялары солун утка-шынарлыг, бедик идей-кижизидилгелиг.

Светлана Павловна Александрова кызымак ажылы-биле Ак-Довурак хоорайның номчукчуларының бедик хүндүткелин чаалап алган.

Х. ХЕРЕЛ.

ЧУРУКТА: библиотекарь С. Александрова ажыл үезинде.

Авторнуң фотозу.

·СПОРТ·СПОРТ·

ТАЛЬ, ЦЕШКОВСКИЙ, КАСПАРОВТУҢ ХАРЫЫЛАРЫ

ССРЭ-ниң эр улус аразында 46 дугаар шыдыраа маргылдаазы доозулган соонда чурттуң шыдыраа талазы-биле чемпиону деп атты алды катап чаалап алган Михаил Таль-биле, ук атты амыдыралында бир-ле дугаар чедип алган Виталий Цешковский-биле болгаш ук маргылдаага 9 дугаар чер ээлээш, келир чылын дээди лигага база катап ойнаар эргени чаалап алган, маргылдааның эң аныяк, 15 харлыг киржикчизи Гарри Каспаров-биле СЭТА-ның корреспондентизи Ян Горелов беседалашкаш, оларга дараазында айтырыгларны салган:

— Шыдыраада бурунгаар депшилге бар ирги бе, кандыг ирги?

Аңаа Тальдың харыылааны болза:

— Амгы үеде шыдыраанын бүгү талазын эки билир кижилер херек, ындыг кижилер болза тергиин шыдыраачылар ол-дур деп чугаалажып турар ындыг чүве-дир. Ол дээрге бүт бөмбүүнге хамаарыштыр алыр болза, бүт бөмбүүнүң ойнакчылары шупту ону бир аай, бир дески ойнап билир ужурлуг дээни-биле дөмей чүве-дир. Ынчаарга шыдыраа ойнунга чеже-даа бүгү талазы-биле дең-дески ойнакчылар херек дижир болза, бүт бөмбүүнге ышкаш аңаа ийи-чаңгыс шылгарангай ойнакчылар черле турар апаар.

Цешковский: Шыдыраачы бүрүзү кызымак-ла болур болза, шыдыраага депшилге ыяап-ла турар.

Каспаров: Ол айтырыгга амдызында харыылай албас кижи-дир мен.

— Бүгү-ле үелерниң шыдыраа талазы-биле тергиин дээн чыынды командазының кежигүннеринин аттарын адап керүңерем...

Таль: [illegible] алдар албас кижи-дир мен. Чүге дээрге кандыг-бир тергиин дээн шыдыраачы мээн адымны чүге адаваан сен дээш хоралай берзе канчаар боор.

Цешковский: Фишер, Капабланка, Ласкер, Ботвинник, Спасский, Смыслов, Петросян, Карпов деп болгаар мен.

Каспаров: Ласкер, Капабланка, Ботвинник, Алехин, Керес, Смыслов, Таль, Петросян, Спасский, Фишер, Карпов деп болгаар мен.

— Шыдыраачыларда эң-не тергиин деп санаар кижилериңер кымнар ирги?

Таль: Ласкер, Алехин, Бронштейн ийин. Ынчалза-даа кандыг-бир кижини болурга бурганчыда бердим халак деп чоп чугаалажыр чүве болгай але.

Цешковский: Карпов ийин.

Каспаров: Алехин ийин.

— Роберт Фишер шыдыраадан олчаан чарылганы ол ирги бе, азы дедир [illegible] келир ирги бе?

Таль: Бо айтырыгны Фишер [illegible]-даа харыылай албас-ла боор. Ынчаарга сөөлгү үеде ол улуг шыдыраажы алды чыл мурнунда турганынга бодаарга, элээн чөөкшүлап келген байдалдыг.

Цешковский: Ону мен дедир ээп келир боор деп идегээр кижи-дир мен. Ынчаар болза, шыдыраа [illegible] [illegible] болур ийик.

Каспаров: Мен-не бодаарымга, кажан-даа дедир ээп келбес байдалдыг.

ОКРУГТУҢ БИРГИ ЧЕРИ

Хаакка маңнаарынга болгаш биатлонга Забайкальениң кызыгаар округунуң бирги чери дээш маргылдаа бурунгу хүн «Тайга» стадионунда эгелээн. Бо улуг маргылдаа бистиң республиканың девискээринде бир дугаар болуп турары ол. Команда болгаш хууда бирги чер дээш эгелээн ол маргылдаада Забайкальениң кызыгаар округунуң кызыгаар отрядтары киржип турар. Шилиндек командаларның кежигүннеринде эң-не шилиттингеннер кирген. Ынчангаш хаак оруунга спортчу демисел солун болган. Маңаа шаңналдыг черлерни алган хаакчылар ССРЭ-ниң кызыгаар шериглериниң бирги чери дээш Карелияга болур түңнел маргылдаага киржир эргени алыр.

Маргылдааның программазын 8 дугаар бирги хүнде 15 километрге чарыш болган. Бо хемчээлге чемпион ат дээш маргылдаа Тываның кызыгаар отрядының төлээзи, сержант Леонид Чуруто биле аңаа дайынчы Владимир Перевосчиков оларның аразынга болган. Оларның кайызы-даа округтуң шилиндек командазының кежигүннери, ийилээ ССРЭ-ниң спорт мастеринге кандидаттар. Перевосчиков хаак оруунче 25 дугаарында үнген, а Чуруто — 44 дугаарында. Ынчангаш бистиң чаңгыс чер-чурттуувуска ол кончуг таарымчалыг турган. Чүге дээрге ол удурланыкчызының соондан чорбушаап, ооң каш километрни чүү хире үеде эрткенин билип ап чораан. Финишти келген тудум спортчу демисел улам чидигленген. Перевосчиковтуң фиништээниниң соонда элээн болганда Чуруто келген.

Судьялар дораан-на ол ийи спортчунуң арыг шагын үндүрүп экелген. Перевосчиков айыткап хемчээлди 1 шак 50 секундада эрткен, чемпионнаан. А Чуруто аңаа 39 секундазы оннаткаш, ийиги черни ээлээн.

Маргылдаа үргүлчүлеп турар.

В. ЧАДАМБА.

ЧУРУКТАРДА: В. Перевосчиков (үстүнде); Л. ЧУРУТО (ортузунда); 15 километрниң чарыжынче хаакчыларның үнүп турары.

ДЫШТАНЫЛГА ХҮННЕРИНДЕ ЧҮҮ БОЛУРУЛ

● Филармонияга бөгүн болгаш даарта Сергей Захаровтуң киржилгези-биле «Экии, ыры» деп ансамбльдың концерти болур. Бөгүн 17.15 шакта, даарта 20.30 шакта эгелээр.

● Хөгжүм-шии театрынга П. Ершовтуң «Мөгениң аътчыгажы» деп шиизи болур. Эгелээри бөгүн 19 шакта, даарта хүндүс 12 шакта. Лопе де Веганың «Теңекпей» деп шиизи январь 14-те 19 шакта болур.

● «Енисей» Культура бажыңынга январь 14-те «Бодуңарның келир үеде салгалыңар дугайында чүнү бодап чоруур силер» деп беседа болур. Эгелээри 12 шакта. Январь 13, 14-те дыштаныылга кежээлерин организастаар.

● «Геолог» Культура бажыңынга бөгүн дыштаныылга кежээзи болур. Эгелээри 20 шакта. Январь 14-те 12 шакта Ч. Куулар «С. Шипачёв болгаш тыва поэзия» деп лекцияны номчуур. Дыштаныылга кежээзи 20 шакта эгелээр.

● «Херел» спорт залынга Тыва АССР-ниң бирги чери дээш хостуг хүреш маргылдаазы болур. Бөгүн 12 шакта эгелээр, даарта 10 шакта уламчылаар.

● Дыштаныр хүннерде дайысчылдыг хаак баазалары эртенгинин 10 шактан эгелеп ажылдаар.

ДЫШТАНЫР ХҮН ШТАВЫ.

Телевидение

ЯНВАРЬ 13-ТЕ
БИРГИ ПРОГРАММА
МОСКВАДАН

10.00 — «Үе». Информастыг программа.
10.40 — Эртенгиш гимнастика.
11.05 — «Буратинонуң делгелгези».
11.35 — «Силерге, ада-иелер!».
12.05 — Аджар АССР-ниң Күрүнениң ыр болгаш танцы ансамбльның концерти.
12.35 — «Бөгүн делегейде».
12.50 — «Ойал-ондак чок шимчээшкин». Дамчыдылгада ССРЭ-ниң [illegible] КАИ-ниң кол эргелелиниң [illegible] генерал-лейтенантызы В. В. Лукьянов киржир.
13.20 — «Эртенги почта». Музыкалыг программа.
13.50 — «Ону шыдаар силер».
14.40 — «Спортлото» тиражы.
14.50 — «Кадыкшылга». [illegible] тайылбырлалдыг программа. Дамчыдылганы эмчи Ю. В. Белячикова чорудар.
15.40 — «Бистиң крайывыс». Сибирь болгаш Ыраккы Чөөн чүк дугайында кинопрограмма.
16.35 — Үргүлчүлээр фильм. «Аиш». Уран-чечен телефильм.
17.40 — «Дириг амытаннар болгаш үнүштер дугайында». Дамчыдылганы Н. Н. Дроздов чорудар.
18.40 — «Томаанныг американнар». Документалдыг фильмниң баштайгы көргүзүү.
19.45 — Совет Эвилелиниң [illegible] фигурастыг [illegible] үлегерлиг оюн көргүзүү. Запорожьеден дамчыдылга.
22.30 — «Үе». Информастыг программа.
23.05 — 01.10 Останкинонуң [illegible] К. [illegible] кежээзи. Төңгенде — медальдар.

Агаар

Кызылдың агаар станциязының [illegible] бөгүн республиканың болгаш Кызылга [illegible] чайбас, эртен туманнаар. Дүъштүң [illegible] [illegible] дүне 27—44, чамдык районнарга 45—50 градус, Кызылга дүне 47—49 градус соок. [illegible] эртен туманнаар, 500 метрден [illegible]

Редактор В. С. ШАРАВИИ

КИНО

ЯНВАРЬ 13-ТЕ

«НАЙЫРАЛ»: «Корсиканчы ёзу-биле вендетта» 9.50, 11.35, 13.30, 15.10, 17.00, 18.50, 20.40 шактарда.

«ПИОНЕР»: «Киночыынды» 11.20, «Сактыышкын» 9.50, 12.40, 14.10, 15.40, «Бир катап база бүгү намыныңда» 17.10, 19.00, 20.40 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: «Өлүм садыгжылары» 15.00, 17.30, 20.00 шактарда.

«ВОСТОК»: «Сагдыг ажылчы» 15.00, 20.00, «Машаның хүлүмзүрүү» 16.50, 18.40 шактарда.

Сат Михаил Чадамбаевичиге 1978 чылдың март 20-та Ак-Довурактың ДОСААФ-тың автошколазының тывыскан АДЖ сериялыг [illegible] дугаарлыг чолаачы шынзылгазын читкенин барымдаалааш, ону ам күш чок деп санаар.

ДРУЖИННИК КЕЗЭЭДЕ ДРУЖИННИК

А. Тава — Эрзиниң харылзаа бөлүүнүң ДАЗ [illegible] регулировщиктеп ажылдап турар. Ол коллективте улусчу дружинниктерниң [illegible]

— Кажан Александр Сагаачыевич баштаан дружинниктер дежурныйлап турар хүннерде суурга корум-чурум үрээр болгаш зэирик кижилер көзүлбейн баар болгай — деп, Эрзин [illegible] Советтиң күүседикчи комитединиң даргазы Татьяна Саая чугаалай-дыр.

Харылзаа белдиризиниң коллективиниң дружинниктери дежурныйлаар хүнүн черле үнбес, штабка келгеш, маршруттун билип ап, хынамчалыг планнап алырлар. Александр Сагаачыевич дружинниктерни магазиннерге, клубка, аалчылар [illegible] [illegible] тургускулааш, боду кожээр-таарлары [illegible] чорупт турар. Олар дежурныйлап турган үезинде чүгле чадаг кижилерниң эвес, харыы транспорт шимчээшкинин база хайгаараарлар.

Столовая азы магазиннер чанында чамдыкта элээди оолдар элээн дыңзыды ээрий бергилээн сөс каржып, харылдаа пошу-содаа үндүрер чеде берген тургулаар. Ындыг таварылгада Александр Сагаачыевич, оларны оожургадып, сургагылааш, бажың-балалынче чанып чорууруп сүмелээр. Бир эвес чагыг-сүмени дыңнавайн, хелүн арттыр «маадыржып» туруп бээр болза, [illegible] дуржулга бээр.

А. Тава бо дружинниктиң [illegible] дугайында мынчаар чугаалады:

— Коллектививе улусчу дружинаның составы 12 кижи. Айда ийи удаа график ёзугаар дежурныйлаашкынче үнүп турар бис. Дружинник кижиниң кол сорулгазы кижилерниң дыжын камгалап, корум-чурум хажыдыышкыннарын болдурбас дээш сагыш салыры болгай. Чуруму үрээп кел кижилер боттарының бурузун миннип, моон соңгаар ындыг чүүлдер кылбас кылдыр билиндирип, сургаары база чугула деп бодаар мен — деп, Александр Сагаачыевич чугаалаар.

Шынап-ла Александр Сагаачыевичиниң [illegible] улусчу дружинаның [illegible] районда [illegible] дружинага санадып турар.

Мооң мурнунда А. Тава бодунуң ажыл-амыдыралының кайы-биле «Мөрен» совхозка [illegible] Ол аңаа база-ла улусчу дружинаның командири турган Александр Сагаачыевич бир-ле катап албан ужурунда Бызыг кирип чораан. [illegible] машина эскерип каап, ол машиинаны сезигниг болган. Дружинник кажан-даа дружинник-ле болгай. Ол удаада дружинниктиң хулээлгезин күүсеткен. «Читкен» барааннар огаттинган, оорлар айтыр харыысалгазы [illegible]

Александр Сагаачыевич [illegible] Кординуң план-даалгаларын ай санында 100 ажыг хуу күүседип, телефон, радионуң ажылдаарын үзүктел чок хандырып келген. Ол районнуң харылзаачыларының [illegible] даргазы. Харылзаачыларның ортузунга киживидилге ажылын чорудуп, почта ажылдакчыларының аразынга социалистиг чарышты калбартып, харылзаачыларның ажылын деңнелдер дээш хемчеглерни ап турар.

Ч. ДОРЖУ.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: индекс 667000
Кызыл, Щетинкин-Кравченко кудумчузу, бажыы № 3. ТЕЛЕФОННАРЫ: [illegible] 2-23-82, [illegible] 2-33-75, 2-31-75, харыысалгалыг секретарьның 2-23-35, секретариаттың 2-23-35, [illegible] болгаш совет тургузуу килдистеринин 2-37-15, пропаганда килдизиниң 2-31-75, культура килдизиниң 2-23-54, [illegible] 2-21-47, үлетиир килдизиниң 2-22-64, [illegible] 3-41-27, информация килдизиниң 2-20-60, корректорларның 2-27-41, бухгалтерияның 2-12-45, солун келбейн баарганда 2-32-75 телефонче долгаар.
Тираж [illegible] Заказ № 43.
СОЛУН НЕДЕЛЯДА 6 КАТАП ҮНЕР
Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Ном үндүрер чер, полиграфия болгаш ном садыының талазы-биле эргелелиниң типографиязы (Кызыл, Щетинкин болгаш Кравченко кудумчузу, бажыы № 1).
ЗС—[illegible]

Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 12 (10909) 1979 чылдың январь 14, воскресенье — 1925 чылдан үндүрүлүп турар — Өртээ 2 кеп.

СОФИЯГА ЧЫЛЫГ УЖУРАЖЫЫШКЫН

СОФИЯ. (СЭТА). БКП ТК-ның Баштайгы секретары, БУР-нуң Курлуне Чөвүлелиниң Даргазы Т. Живковтуң чалааны-биле СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы Л. И. Брежнев, СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, СЭКП ТК-ның секретары К. У. Черненко олар январь 13-те ында эп-найыралдың кыска хуусаалыг аян-чорууну кылып чеде берген.

Эргим аалчыларны Софияның вокзалынга эш Т. Живков болгаш Болгарияның өске-даа партия база курлуне ажылдакчылары: БКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, БУР-нуң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы С. Тодоров, БКП ТК-ның Политбюро кежигүннери А. Лилов, П. Младенов, Г. Филипов, И. Михайлов, О. Дойнов, Т. Цолов, Ц. Драгойчева, БКП ТК-ның секретарьлары, БКП ТК-ның Секретариадының кежигүннери, БЗНС-тиң секретары, БУР-нуң Курлуне Чөвүлелиниң Даргазының бирги оралакчызы П. Танчев олар чурттуң ханызындан, акы-дуңма өзүзүнүң байырын чедиргеннер.

ССРЭ-ниң БУР-да элчини В. Н. Базовский уткаашкынның аразынга база турган.

ССРЭ-ниң болгаш БУР-нуң курлуне тугларын азып шимээн, вокзалга хүндүлел таңныылын чыскааган. Совет Эвилелиниң болгаш Болгария Улус Республиканың курлуне гимннерин күүсеткен. Аалчыларга пионерлер чечектер тывыскан.

БУР-нуң найысылалының муң-муң чурттакчылары совет аалчыларга байыр чедиргеннер. Леонид Ильич Брежневти чыылганнар: «Мөңге болгаш бузулбас болгар-совет найырал делгерезин!», «СЭКП делгерезин!», «Эргим Леонид Ильич, кирип мооралаңар!» деэн йөрээл алгыш-кыйгыларлыг, адыыр часкаашкыннары-биле уткааннар.

СЭКП ТК-ның Чиңгине секретарының дузалакчызы А. И. Блатов, СЭКП ТК-ның херектер эргелекчизи М. Е. Могилевец олар эш Брежнев-биле кады Софияга база чеде бергеннер.

СЭКП ТӨП КОМИТЕДИНДЕ БОЛГАШ ССРЭ-НИҢ МИНИСТРЛЕР ЧӨВҮЛЕЛИНДЕ

СЭКП Төп Комитеди болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлели «1979 чылдың часкы хову ажылдарынга белеткел болгаш ону эртгиреринге немелде хемчеглер дугайында» доктаалды хүлээп алган.

1979 чылдың часкы хову ажылдарын чоғуур үезинде болгаш бедик шынарлыг эртгирер сорулга-биле 1979 чылда колхозтарга, совхозтарга болгаш кодээ ажыл-агыйның өске-даа бүдүрүлгелеринге часкы хову ажылдарын бедик агротехниктиг деннелге эртгирерин хандырарын звилелдеш... [illegible]

даарын хандырары-биле ажыл-агыйларны механизатор кадрлар-биле чептелээр, оларның мергежилин бедидерин, күш-ажылдың эң бедик бүдүрүкчүлүгүн чедип алыр база машиналарның техниктиг арганың долу ажыглаар дээш кодээ ажыл-агыйның механизаторларының социалистиг чарыжын ... [illegible]

... бээрин ССРЭ-ниң Кодээ ажыл-агыйның бүдүрүлге-техниктиг хандырылгазының таламы-биле курлуне комитединге даскаан, ону ССРЭ-ниң Кодээ ажыл-агый министерствозу болгаш ССРЭ-ниң Аъш-чем үлетпүр министерствозу-биле чөпшээрежип, дугурушкан турар.

[illegible]

Л. И. Брежневтиң Молдавияның удуртукчулары-биле ужурашканы

[illegible]

(СЭТА).

СОВЕТ УЛУСТАРНЫҢ АКЫ-ДУҢМАЛЫШКЫ ӨГ-БҮЛЕЗИНДЕ

[illegible]

Тес-Хем

«Чодураа» совхозтуң Хараал-Тей сүт-бараан фермазы өңгү беш чылдың үшкү чылын ... [illegible] Ферманың коллективи 1978 чылда күрүнеге 165 тонна сүттү садар хүлээлге алган, ону 229 тонна кылдыр, 139 хуу күүсеткен.

Мурнакчы ферманың коллективи 1979 чылды бедик күш-ажылчы кодурулгалыг эгелеп, кыштагылаашкынны ... эртирип, кышкы ... сүт саалдазын кудулатпас дээш ыныктарның ажаалдазын болгаш чемгериилгезин улам экижиткен.

ЧУРУКТА: А. Хараал-Тей сүт-бараан фермазының эргелекчизи, коммунист Ч. Баткар ... малчылар-биле чемгерилге рационун чугаалажып тур.

А. МЕЛЬНИКОВТУҢ фотозу.

МАЛ КЫШТАГЛАДЫЫШКЫНЫ — журнуң кол айтырыы

ХУРАГАННАР, ХУРАГАННАР...

Бай-Тайга

Оңгү беш чылдың дөрткү чылында хой бүрүзүнден хураган доруктуруп алыр сорулганы Бай-Тайга районунуң ажыл-агыйларының малчыннары салгаш, чуулге кампаниязынга белеткелди баш бурунгаар чорудупкан.

Амгы үеде совхозтарда хой оолдап эгелээн. Районда ниитизи-биле 6770 хой төрээн, оон 6746 хураганны менди доруктуруп турар. «Мурнакчы», «Тээли» совхозтарда өске ажыл-агыйларда эң-ле хой ... хураганнаан, оон баш санын ... «Мурнакчы» совхозта Ооржак Седен-Дамба төрээн 204 хойундан 210 хураганны, Салчак Пугачев 206-дан 210-ну менди алганнар. «Тээли» совхозтан Алыг-оол Кара-оол, Хертек Десиң, «Бай-Талдан» ... Бачыылай, Хертек Тамба оларның коданнарында төрээн хураганнар менди доруктуп турар.

[illegible] Районнуң совхозтарының 350 хире коданнарын кезииргә-биле бригадалар январь 12-де Тээлиден үнүшкен.

А. АДЫГБАЙ.

Мөңгүн-Тайга

[illegible] Мөңгүн-Тайгада «Малчын» совхозтуң ... ажылдап турарлар. ... малдың чаш төлүн бүрүн камгалап алыры ...

Ажыл-агыйның ... ажыг хою ... төлү менди алдынган.

Мурнакчы малчын Монгуш-оол ... 230 хой оолдааш, оон 232 хураганы менди доруктуп турар. ... 100 хураганын ... Болуруңун ...

[illegible]

К. ХЕРТЕК.

Беш чыдының кижилери

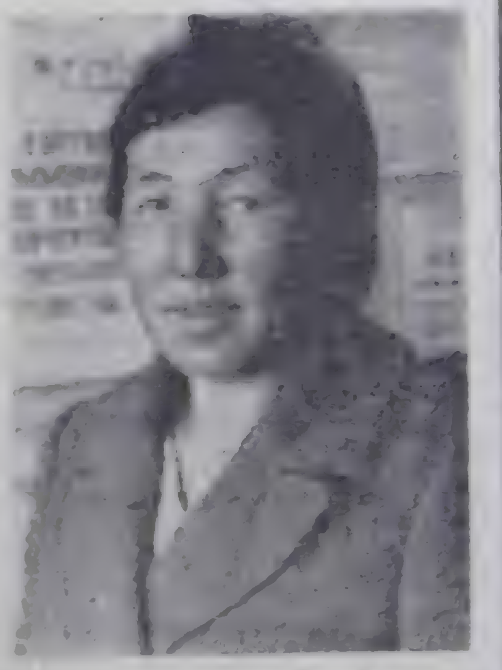

«Барлык» совхозтуң Бижиктиг-Хая сүт-бараан фермазының саанчыларының аразында чыл бүрүде социалистиг хүлээлгелерин ажыр күүседип, шалыпчы ажылдап турар саанчылар хөй. Оларның бирээзинге Светлана Тарыкпаевна Кужугетти хамааржыптарын болур. Ол саанчылап ажылдааш, ам 11 чыл болуп турар. Ол фермада партия бөлүүнүң организаторы, улус депутаттарының Барыын-Хемчик район Советиниң депутады. Онгу беш чылдың үш чылының планнын онналдазарын Светлана Кужугет октябрь 7-де, ССРЭ-ниң чаа Конституциязының бир чыл болган оюнга күүсеткен. [illegible]

Эрткен чылын саанчы бир инектен-не 1900 кг сүт саар хүлээлгезин ажыр күүсеткен. Ам кыштагылаашкынының четчиккиннин өрттирип, [illegible] үеде сүт саалдазын [illegible] Светлана Кужугет [illegible] чорудуп, [illegible] ажылдап турар.

ЧУРУКТА: саанчы С. Т. Кужугет.

Сөзү болгаш фотозу Х. МОНГУШТУУ.

Коммунист Кан-оол Комбуевич Иргит 1963 чылдан бээр Мөңгүн-Тайга районунуң «Малчын» совхозунда чолаачылап ажылдап турар. Бо хүннерде ол чаа ГАЗ-53 маркалыг машиназы-биле кодээ ажыл-агый техниказының артык чезектерин, дериг-херекселдерин дээш өске-даа чүүлдерин, а Ак-Чыраадан пресстээн сигенни сөөртүп турар.

Дуржулгалыг чолаачыга совхозтуң удуртулгазы бүзүрээр болгаш ырак, берге рейстерже бо-ла чорудар. К. Иргит онгу беш чылдың үшкү шалыпчы чылында бодунга бедиткен социалистиг хүлээлгезин ам, ССРЭ-ниң чаа Конституциязының бир чыл оюнга уткуштур күүседир деп сөзүн берген, ону херек кырынга боттандырып шыдаан. Ол 130 муң тонна-километрни өттүр тургаш, 125 муңну эрткен.

Кан-оол Комбуевичиниң шиңгери Үсүп Манак. Херлек Оюнан-оол болгаш өскелер-даа социалистиг чарыштың мурнуку одуруунда чоруп, бо хүннерде 1980 чылдың планнын күүседип турар.

ЧУРУКТА: мурнакчы чолаачы К. Иргит.

В. КАРА-САЛДЫҢ сөзү, фотозу.

Январь 17-де Чоннуң бүгү-эвилел чизези эгелээр

КЫМНАР БИС, ЧЕЖЕ БИС?

Бо айтырыгларга 1979 чылдың январь 17-ден 24-не чедир бистиң чуртка чорудар Чоннуң бүгү-эвилел чизези харыылаар бээр.

ССРЭ-ниң ТСЭ-ниң Чоннуң бүгү-эвилел чизе организациязының килдистиниң начальниги Тамара ОХРИМЮКТАН ПИМА-ның корреспондентизи Наталья Сарафанова бо болуушкун-биле холбаштыр интервью алган.

— Ам болур чизениң хемчээли чүү херек?

— ССРЭ-ниң бүгү чурттакчы чону — 100 ажыг нацияларның болгаш биче улустарның төлээлекчилери болур 261 миллион ажыг кижи кирж{ир}. Олар бистиң бүдүрүкчүң [illegible]

Ол ышкаш чизениң материалдары [illegible] ажылчы күрлавырларның перспективтиг санаашкының чорудар арганы берген.

Улус ажыл-агый пландарын ажылдап кылырынга оон даразындагы чизелер улуг [illegible]

[illegible]

— 1979 чылдың чон чизезиниң программазы кандыгыл?

[illegible]

— Чизеде чүге январьда чорудар турарыл?

[illegible]

(ПИМА).

КОМБАЙН СЕПТЕЛГЕЗИ

[illegible] салбыры ук районнуң совхозтарының 25 комбайннарын септээр ужурлуг. 1978 чылдың декабрьда 5 комбайнны септээш, совхозтарга чедирип берген.

[illegible] ажылдаарынга таарымчалыг байдал тургустунган. Амгы үеде үш комбайн хары утда кире бээр улуг гаражта ажылдап турар.

«Кызыл тараачын» совхозтан келген септекчилер Д. Даржай, С. Сумба, «Өөк» совхоздан — О. Байкара, О. Сүрүн, Д. Донгак олар кызымаккай ажылдап, хүн нормазын 130—150 хуу күүседип турар. Ол ышкаш слесарь Н. Ертан, [illegible] турар аныяк мастер С. Санд{аг} олар кызымаккай чоруун көргүзүп турар.

М. БҮРБҮ,
Сельхозтехника салбырының слесары.

Украин ССР. Запорожьениң «Коммунар» автозаводунуң коллективи эрткен чылды [illegible] дооскан. Эрткен чыл дургузунда хоорайның мурнакчы коллективи пландан ажыр 1000 ажыг «Запорожец» деп автомобильдерни бүдүрген.

ЧУРУКТА: «Запорожец» автомобильдер заводтуң хериминиң иштинде.

А. КРАСОВСКИЙНИҢ фотозу.
СЭТА-ның фотохроникazы.

СЕМИНАР-ЧӨВҮЛЕЛ ХУРАЛ

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Националдар Совединге соңгулда талазы-биле Тыва АССР-ден соңгулда [illegible] ССРЭ-ниң Дээди Совединиң онгу чыжының Националдар Совединге Тыва АССР-ден соңгулда талазы-биле [illegible] соңгулда комиссияларының даргалары, даргаларның оралакчылары болгаш секретарьлары-биле семинар-чөвүлел хуралы Кызылга болган.

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Националдар Совединге соңгулдалар талазы-биле Тыва АССР-ден соңгулда [illegible] М. Д. Шиповаленко семинар-чөвүлел хуралды ажыткан.

Семинар-чөвүлел хуралга [illegible] соңгулдага белеткелдер талазы-биле кылып чорудар [illegible]

[illegible]

БИСТИҢ СОВЕТ ДЕМОКРАТИЯВЫС

Социалистиг демократияның, совет күрүнениң улам ыяап быжыглаашкыны, оон [illegible]

[illegible]

Совет күрүнениң бүгү [illegible]

Коммунистиг партия. [illegible]

Совет соңгулда системазы ССРЭ-ниң Конституциязы. [illegible]

Эвилелдиг [illegible]

[illegible]

К. БҮДҮК-ООЛ,
«Билиг» ниитилелиниң республика организациязының референтизи.

Ивы өстүрери — мал ажылында ажыктыг адырларның бирээзи. Соңгу болгаш Ыраккы Чөөн чүктүң үндезин чону, оон колхозтары болгаш совхозтары ивы өстүргеш, ээзэш чарыгаал үндүрүп тургаш, хөй арыг оруглгаы ап турар.

Ынчангаш Тожу районда ивилерниң ажыл-ижинге хамаарылгыр чамдык бодалыны илередиксээн мен. Ивы ажылын специализастаар сорулга-биле районда бүгү ивилерни чаңгыс черге кады, «Тоора-Хем» совхозтуң Чазылап суур төптүг салбыызын каш чыл бурунгаар тургускан. Ынчаарда ивилерниң ниити саны 7 муң хире турган.

Онзагай мергежилдиң кижилери

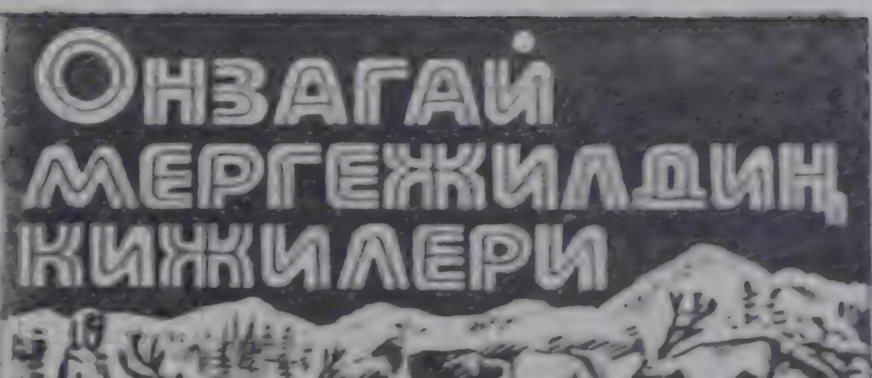

1. Солуттунмас хөлге

Ивилерни мииңниг, оларны оларналдырыышның, ажаал-кадарылгаларының айтырыгларын специализация [illegible] дүүштүр шинтиглаашкының түңнелинде бо чылдарның дургузунда оларның саны 11 муң баш ажа берген. Ынчаарга 1960 чылдар үезинде Тожуга 25 муң чыгыы ивиниң турганын база эскерип болур бис.

Тожунуң бир ивизиниң ортумак диириг деңзизи 125—135 кг чедип турар. Ажаа чылыг кажаа тутпас, чиир чеми — чудунну ээлип белетевес. Кыжын хар чаггаш тудум-на, оон мыңнаары [illegible] харын улам семирип эгелээр. Ивиниң болгаш бышкактары-биле аныят хептерин даарзаар, а ооң үгулаа дет чараш мыкыытары-биле суй белектерин-даа кылып болур. Ацчы кижиге — солуттунмас хөлге...

Дамдыдан далай, шеектен рубль тургустунар болганда, дараазында чижектиң көргүзүп болур. Кооперацияның Тожуда [illegible] ивилери 1976 чылда «Тоора-Хем» совхозтан 300 чарыны ачылап муңган. Бир чарыны хүнде ацнап мунарының хөлезин 20 [illegible]. Биргеер чугаалаарга 200 чары бир хүнде 100, айда — 3 муң, а аңнаар сезонунуң бүгү дургузунда (125—130 хонук хире) — 13 муң рубльдиң оруглгаазын совхозка берген. А совхозтуң аңчылары 300 чарыны халаска ачылап мунган. Бир эвес бо 500 чарыны шуптузун холелидээн мундурган болза, 50 муң ажыг хире рубльдиң оруглгаазын совхоз [illegible] 1977—1978 болгаш 1978—1979 чылдарның аңныыр сезонунда база хөй чарыларны ачылаткаш оруглганы алган.

2. Ивижилерже орукка

Баар черивис — Сорут. Орук баштакчызы — мында ивы фермазының бригадири Б. Лопсан. Өвүрүнүң Дус-Дагдан эккелген кызыл дустарны сөс чарыга ноштап алган чорупп ор бис. Бүгү назынын ивы ажылынга бараалгаткан, назы ортузу чыгай берген ивижи чорупп орда көөрге, ооң чүгле ивы буду борбаңнаар: чарыларның сангактары назыраар, мунган дуктуг-мыйыйы (чедиикен назылыг чары) базып орза сагыш-ла. Бакыл чорааш чары ваин сеолгүлерин чандыр базар эвес. Буруңгаарлап-ла ор бис. Үшкү хонук. Хар кылын эвесдаа болза үстүнден — бадып. [illegible] шың-хорумнар биске шаптыктаарын уламчылавытаан. Могал шылаан кижиниң моон чүстерин аарып, ийи дискек кожуй берген, бажым безин аартай берген ышкаш чорупп орумда кижим чугаалай-дыр:

— Чоокшулап-ла ор бис. Тасныг тайгага ам аалы шак хире боол чорупп чеде бээр бис. Чары мунарынга чадыык[illegible], [illegible] ажыг чылын калбас, чиигине тожу кижи-биле дөмей апарган.

— Сагыш-сеткилим өөртүнүп, ооң доон чоттадым, Булут Чистякович.

Чораан тудум-на даглар чавыдап, тайга-таскылдар улам бедик орары илдең. Булут Лопсан [illegible] бедииги шынттарының кырында, булуттуг дээрниң адаанда чурттап орар кижи. Ооң аалы далай деңнелинден 3 муң метр бедиинде, агаарының арыг-чаагайынга кижиге чиик ышкаш сагындырар.

Бодунуң дугайында сөс аттавас, боруунуң дугайын күзелдии-биле чугаалап чор. Бедий, Өдүген фермаларында байлаады безин эки билир. Ивижилерниң көргүзүглерин бээш шаажылап алгаш, оларның аа[illegible] эки билир. Ивижиниң чугаазындан чамдык ивижилерниң [illegible] кижи чуруттунуп чор. Чижээ, Д. Чигжит сөс чыл ивы ка[illegible] 112 мыындыдан 112 анайны бүрүн алган. А Дэнгимаа Ак 12 чыл ивижилээн, эрткен чылын 100 мыындыдан 100 анайны чамгалап ап, социалистиг чарыштың тиилекчизи болган. Оларның бо чылгы көргүзүглери база бедик. Олгу беш чылдың үшкү чылында Ак Бадан, Шагжал Чылдыгыр, Каадыр-оол Кол, Ак Кылыны болгаш өскелерде тус-тузунда 80—90 анай[illegible] көргүзүгнү алган.

Ивижи болуру берге: аң уксаалыг мал болганда коданга доктаар эвес, шак четпандеде ийи-үш хемни кежир маңнажы бээр, араатан адыг, бөрү-даа халдай бээр, а шагның дорт үези чүүң көргүспес бээр. Аныяк мындылар доктаазы берген аал коданындан ыраваш, арга-арыттарга чыдып[illegible] турар бээр...

Булут кыжын тайгаларда чурттап орар Булут Лопсанның фермазы бо чылын 655 ивилер кадарып, 100 анайлар[illegible]. Фермага хамааржыр 14 ог-бүлениң шуптузу боттарынга алган хүлээлгелерин күүсетти ен.

Анайлар, доспаннар, мындыжыктар, мындылар, доңгурлар, дуктуг-мыйыстар, боганалар, эдирлер — оъттаан шыыр чоокшулап келгени илдең хире апарды. Элээн чорупп орувуста мурнувуска доозун дүңтыртта берген. Хөй-ле ивы. Чүгле мыйыстары шаккыжаар. Булут Чистякович чугааландыр:

— Аалывыс ырак эвес. Бүдүн чартык шак хире болгаш чеде бээр бис. Мээң кыстарым халдып кел чор ышкаш. Аалда эр хиндиктиг кижи бар эвес, шупту эрлер аңнап чорупп барган ийик. Ам чүгле кыстар, кадайлар арткан. Чы[illegible] көөрге эрлер аъттаныы чорупптар, а ивижиниң аар чымыжы — бистиң уругларывыска, келеривиске, эштеривиске артар.

Шыылап-ла үр болбаанда мурнувуста [illegible] аразындан чарыларлыг кижилер [illegible]. [illegible] аныяк кыстар-дыр: арыннары додуртуп калган, соок чыырга алыскаанындан чааттары кы[illegible], [illegible], катты-хөглүг. Дээрден бадып келген ышкаш сагындырган [illegible] кижи чылыга бээр. Оларның бирээзи чугаалап-дыр:

— Силерниң чедип кээри[illegible] (Грунт-2-ниң (фермааның [illegible]) радио-станциязы) [illegible] үр чорааш чүвел, бистер болза шагда-ла майгында ор ийик.

— Далажып болбас, [illegible] кожуг-кожа дөй. [illegible] чарыларны [illegible] албас-тыр, буттары аскаар дээш турар — деп, Лопсан харыылады.

3. Бергелерге торулбааннар

— Мени Агнья Чигжит дээр.

— А мени Елена Эрестол деп адады ийик.

— А бо уруг кижини — база Елена дээр, а [illegible] — Оксаналар [illegible] Маадырның [illegible] — деп, бригадир таныштырды.

Аалга чедип көөривиске бүгү-ле кижилер бир майгынга үнмерлежип келген: ынчанмайн канчаар, суурдан келген кижилер кандыг солун медээлер эккелгенил, чүү боор тураршы, солун-сеткүүлдер, [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] база берген.

— [illegible] кадарткылап [illegible] силер? — деп, Агния [illegible].

— Беш чыл бурунгаар [illegible] тай сакманны тургузуп, ам [illegible] [illegible] мен.

— А силер Елена?

— База-ла беш чыл бурунгаар Агния, Катя Барзаа, Елена Лопсан болгаш өске [illegible] уруглар сес класс [illegible] ивижиниң мергежилин чедип алган бис. Ам бистерге мээң дуңмам Оксана, Галина Лопсан болгаш өске-даа [illegible] [illegible] немешкен.

(Уламчылыр).

А. АПР.

ЧУРУКТАРДА: бригадир Булут Лопсан болгаш Агния Чигжит база Шыйыккан Чигжит аваңнылар.

Авторнуң фотолары.

Хөй уругларлыг иелерни «Иениң алдары» орден-биле болгаш «Иениң медалы» медаль-биле шаңнаар дугайында

ТЫВА АССР-НИҢ ДЭЭДИ СОВЕДИНИҢ ПРЕЗИДИУМУНУҢ ЧАРЛЫЫ

(Төнчүзү. Эгези № 10,11 «Шында»).

Беш уругларны божаан болгаш кижизидип келген иелерни «Иениң медалы» медальдың II чергези-биле

Дамчаа [illegible] Бичеоол — «Тес-Хем» совхозтуң ажылчыны.

Галина Григорьевна Вяткина — Шуурмак суурда ог-бүле ээзи.

Галина Сергеевна Далаа — «Тес-Хем» совхозтуң ажылчыны.

Клара Балдаровна Еназк — «Тес-Хем» совхозтуң ажылчыны.

Шилимаа Санчатовна Комбу — [illegible] [illegible] ажылчыны.

Мария Эртинеевна Монгалбии — «Тес-Хем» совхозтуң ажылчыны.

Күске Байыровна Монгуш — райпо ажылчыны.

Надежда [illegible] Ооржак — «[illegible]» совхозтуң ажылчыны.

[illegible] Суваковна Уваакай — Самагалтай суурда № 1 эмнелгениң ажылчыны.

Любовь Кыргысовна Шаңаа — коммунал бүдүрүлгелериниң ажылчыны.

Анчымаа Тогерикпеевна Эртине — Берт-Даг суурда медсестра.

УЛУГ-ХЕМ РАЙОНДАН

Тос уругларны божаан болгаш кижизидип келген иени «Иениң алдары» орденниң I чергези-биле

Майя Кыргысовна Ховалыг — «Улуг-Хая» совхозтуң ажылчыны.

Сес уругларны божаан болгаш кижизидип келген иелерни «Иениң алдары» орденниң II чергези-биле

Кыргыс Комбулдаевна Ирбы — «Улуг-Хая» совхозтуң ажылчыны.

Надежда Деминовна Дуктуру — «УТКА 25 чылы» совхозтуң ажылчыны.

Чеди уругларны божаан болгаш кижизидип келген иелерни «Иениң алдары» орденниң III чергези-биле

Татьяна [illegible] Оруп-оол — Чаа-Шагаан Арыг хоорайда ог-бүле ээзи.

[illegible] Чоржей-оол — «Ак-Дуруг» совхозтуң ажылчыны.

[illegible] Хуурпиковна Эремчин — Элегест-Хем суурда ог-бүле ээзи.

Алды уругларны божаан болгаш кижизидип келген иелерни «Иениң медалы» медальдың I чергези-биле

Коважык Шыырапловна Бегзи — «Ак-Дуруг» совхозтуң ажылчыны.

Чечек Сатовна Бегзи — «Нарын» совхозтуң ажылчыны.

[illegible] Арапчиевна Быштакоол — «Улуг-Хая» совхозтуң ажылчыны.

[illegible] Кызыл-оол — «Улуг-Хая» совхозтуң ажылчыны.

Донгр Сундуй-ооловна Хертек — «УТКА 25 чылы» совхозтуң ажылчыны.

Александр Тюлюшевна Чонданова — Хайыракан суурда ог-бүле ээзи.

Вера Биче-ооловна Чомлаа — «Ак-Дуруг» совхозтуң ажылчыны.

Анайбаа Пасировна Чүльдүм — «Ак-Дуруг» совхозтуң ажылчыны.

Тамара Донгаковна Шарапоол — [illegible] хоорайда ог-бүле ээзи.

Беш уругларны божаан болгаш кижизидип келген иелерни «Иениң медалы» медальдың II чергези-биле

Любовь Тюлюшевна Агбан — Арыскан суурда ог-бүле ээзи.

Мындыыш Чүлдүмовна Дажы — Хайыракан ортумак школазының башкызы.

Уйнук Бегзиновна Каң-Шой — Буяң-Терек суурда ог-бүле ээзи.

Кара-кыс Донгаковна Сарыг — «Улуг-Хая» совхозтуң ажылчыны.

Сея Монгушевна Сандык-Доржу — «Ак-Дуруг» совхозтуң ажылчыны.

Бичелдей Сатовна Саназк — «УТКА 25 чылы» совхозтуң ажылчыны.

Валентина Ховалыговна Суктермаа — Арыг-Бажы суурда ог-бүле ээзи.

Марыш Ховалыговна Чынчып — Ак-Дуруг суурда ог-бүле ээзи.

[illegible] Шалык — Арыг-Узуу суурда ог-бүле ээзи.

Лидия Туматовна Ыйма-Серен — «Улуг-Хая» совхозтуң ажылчыны.

ЭРЗИН РАЙОНДАН

Тос уругларны божаан болгаш кижизидип келген иелерни «Иениң алдары» орденниң I чергези-биле

Чанчыт Балчировна Дамбии — «Нарын» совхозтуң ажылчыны.

Александра [illegible] Калиндиван — «Нарын» совхозтуң ажылчыны.

Сес уругларны божаан болгаш кижизидип келген иелерни «Иениң алдары» орденниң II чергези-биле

Нина Николаевна Бар-хоо — «Нарын» совхозтуң ажылчыны.

Серен Дамбаа Сүктүр — «Нарын» совхозтуң ажылчыны.

Чеди уругларны божаан болгаш кижизидип келген иелерни «Иениң алдары» орденниң III чергези-биле

Дажин-хоо Шимитбалдыровна Доңдук — Ленин аттыг совхозтуң ажылчыны.

Александра Сотнамовна Ижигин — «Нарын» совхозтуң ажылчыны.

Ноозун Кыргысовна Комбу — «Мөрен» совхозтуң ажылчыны.

Шимит-Серен Шойдуповна Кудуп — «Нарын» совхозтуң ажылчыны.

[illegible] Хайлы — «Нарын» совхозтуң ажылчыны.

Алды уругларны божаан болгаш кижизидип келген иелерни «Иениң медалы» медальдың I чергези-биле

Тере Чылыгаевна Балдан — «Нарын» совхозтуң ажылчыны.

Ичекей Сагачыевна Бароол — «Нарын» совхозтуң ажылчыны.

[illegible] Ликпин — «Нарын» совхозтуң ажылчыны.

[illegible] Лопсан — «Чаа оруук» совхозтуң ажылчыны.

[illegible] Медээн — «Мөрен» совхозтуң ажылчыны.

[illegible] Сэмдин — «Чаа оруук» совхозтуң ажылчыны.

Беш уругларны божаан болгаш кижизидип келген иелерни «Иениң медалы» медальдың II чергези-биле

Татьяна [illegible] — [illegible] совхозтуң башкызы.

Херелмаа Тюрчиловна Дажы — райпо бухгалтери.

Чылбакай Мунзуковна Долук — райкүскомунуң секретарь-машинакчызы.

Светлана Иргитовна Таңчыт — «Нарын» совхозтуң ажылчыны.

Өдек Дупшиновна Холчукоол — СЭКП райкомунуң техажылчыны.

Тыва АССР-нин Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы М. МЕНДУМЕ.

Тыва АССР-нин Дээди Совединиң Президиумунуң Секретары С. КРАСНЫХ.

Кызыл хоорай, 1978 чылдың декабрь 17.

Делегей бо хүннерде

СОЦИАЛИЗМ ЧУРТТАРЫНДА

СОВЕТ ЧАГЫГЛАРЫ — ХУУСАА БЕТИНДЕ

ПРАГА. Праганың «ЧКД — Локомотивка-Соколово» деп алдаржаан бүдүрүлгениниң кирер [illegible] [illegible] «Совет Эвилелинге продукциялар садарының беш чыл планы» деп аттыг стенд үткүүр. Стендиде көргүскен сан-түңнер 1976—1980 чылдарда совет чагыкчыларга «ЧМЕ-3» [illegible] [illegible] [illegible] чугаалап турар.

«Совет чагыглары — хуусаа бетинде болгаш бедик [illegible]» деп кыйгырыг машина кылыкчыларының ло[illegible] берген. Оларны күүседиринге кол ниитилелин үндүрүп турар. Бүгү цехтериниң болгаш участоктарның демниг ажылы, заводтуң [illegible], социалистиг күш-ажылдың бригадаларының авангардыг ро[illegible] кылыкчыларының бо чылда коллективтиг [illegible] СЕПЭ-ге садар [illegible] программазын декабрьның 15-ке чедир [illegible] [illegible] ру турар тускай пунктуну [illegible] берген.

Тольяттиниң автомобиль кылыкчыларының эгелекчи [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]. [illegible] мунуң даргазы Ф. Кисел чугаалаан. Ады дугжалышкы чурттарның чагыгларын чогуур үезинде болгаш бедик шынарлыг күүседири бола социалистиг дем-каттыжыырының улам ыяк бөгүн[illegible], [illegible] [illegible] дүрген хөгжүдеринге бистиң салыышкынывыс мөңгү.

УРАН ЧҮҮЛДҮҢ БОЛГАШ КҮШ-АЖЫЛДЫҢ ЭВИЛЕЛИ

СОФИЯ. Сураглыг болгар чогаалчылар болгаш шүлүкчүлер «Кремиковское сияние-78» дээр чаңчыл болган литературлуг байырлалга аалдап чораапнар. Литературлуг ноттулгалар, чогаалдарның [illegible] чугаалажыышкын көөрү болган. Ол чогаалдарны Софияның Кремиковскийниң металлургия комбинадының ажылчыннары чогааткан. Чурукка уран [illegible] [illegible] институдунуң студентилериниң ажылдарының делгелгези ажыттынган.

Амгы үеде уран чүүлдүң [illegible] бүдүрүлгелеринге, улуг тудугларга, шериг албаннылар, студентилер аразында [illegible] лечылар аразында үргүлчү көрүп болур. «Улустуң аразынга хөй чоруур амыдыралта [illegible]» деп [illegible] республиканың чогаадыкчы [illegible] цилазының ажыл-чорудулгазының кол [illegible] берген. БУР-нуң чогаадыкчы эвилел бүрүзүнде ажылчы чоннарның эстетиктиг кижи[illegible] ажылдап кылган. Оларның кол сорулгазы — ажылчы чоннарны культурага болгаш уран чүүлге улам-на хандык[illegible] болур.

СОЦИАЛИСТИГ КҮШ-АЖЫЛДЫҢ ШКОЛАЗЫ

БЕРЛИН. Совет [illegible] [illegible] 20 чыл бурунгаар ГДР-де тургустуннан социалистиг күш-ажылдың бригадалары алдарлыг юбилейин демдеглеп эрттиргеннер.

1959 чылдың январьда «Биттерфельд» деп химиктиг комбинаттың Николай Мамай аттыг бригадазы ГДР-те эң-не баштай социалистиг чарыштың ол хевирин үлегерлеп алган болгаш республиканың ажылчы чоннарынга социалистиг [illegible] ажылдаар, [illegible] болгаш чурттаар [illegible] кыйгырыгны үндүрген. Ол кыйгырыгны хөй бүдүрүлгелерге деткээн. Амгы үеде социалистиг күш-ажылдың бригадаларының тугунуң адаабиле ГДР-ниң 3 млн. хире ажылчы [illegible], 198 муң коллективтери чурттап болгаш ажылдап турарлар. Чурттуң ажыл-агыйлы амыдыралының бүгү адырларында [illegible] болгаш [illegible] чы шимчээшкинде оларның хөй кезии идепкейлиг-биле киржип турарлар.

ЧАА ТУДУГЛАРНЫҢ ЧУРТУ

ГАВАНА. Кубаның тудуг[illegible] улуг чедиишкиннерлиг болган. Революцияның [illegible] баштайгы чылдарындан эгелеп-ле үлетинур бүдүрүлгелерин, кадыг ажылагый объектилерин, медицина болгаш өөредилге төптерин тудуп эгелээн. Чер бүрүзүнде [illegible] заводтар болгаш фабрикалар, чүс-чүс мал ажылының фермалары туттунган. Ийе ажыктарга муң-муң школаларның, техникумнарның болгаш өске-даа өөредиге черлериниң эжии ажыттынган.

Кубалар бодунуң чуртун улуг тудуг [illegible] деп [illegible] турарлар. Үлетинур бүдүрүлгелерни тудуп турар 30 ажыг улуг [illegible] ажылдап турар. 120 ажыг бригадалар өөредилге болгаш медицина төптерин тударынга, 270 ажыг бригадалар кадыг ажыл-агый объектилерин тударынга специализастаттынган.

Янзы-бүрү бүдүрүлгелерниң болгаш албан черлериниң эки туралыг ажылчыннарындан, албан-хаакчыларындан тургустунган тудугжу бичии бригадалар сөөлгү үеде улуу-биле [illegible]. [illegible] специалистерниң дузаламчызы-биле олар боттарынга база боттарының ог-бүлелеринге бажыңнарны тудуп турарлар.

(СЭТА).

Г. ХОЛЛДУҢ МЕДЕГЛЕЛИ

НЬЮ-ЙОРК. (СЭТА). АКШ-тың Коммунистиг партиязының Чиигине секретары Гэс Холлдуң Кампучияның революстуг-патриоттуг күштериниң тиилелгезинге хамаартыр кылган медеглелин «Дейли уорлд» солуну парлаан.

Пол Поттуң-Иенг Сарынның милитаристиг чагыргазы бүгү Кампучияны маоистиг үзел[illegible] лагери болдурган. Пекинниң чагыртыкчылары [illegible] [illegible] политиказының улуг[illegible] улуг боор турарын долузу-биле сойгалаттынганнар, ол политика болза, ажылчын аңгыга удур болган, чүге дизе чагыржыкчы бөлүк ажылчыннарны ажылдаар черинден, чурттап турар черинден мал-биле дөмей үндүр сывырып турган деп, ол медеглээн. Дүржок [illegible] [illegible], чонну бастып-дорамчылаар чорукту болдуруп, маоистерниң удуртулгазы болгаш деткимчези-биле Вьетнамга удур дайынчы агрессиялыг политиказын чорудуп турган.

Кампучияның революстуг-патриоттуг күштериниң тиилелгези бо чуртка социал дептшилгени болгаш социализмче оруктуг ажылын, ажаа шаптыктап турган чүүлдерни чайлаткан деп үе медеглелде айтып турар.

Каттышкан Штаттарның империализми болгаш Кыдаттың баштыңнары Вьетнамга удур каржалыг кампанияны чорудуп турар деп медеглелде айыткан. Бо кампания болза кыдат [illegible] күштерин Вьетнамның кызыгаарынче мөөңнеп сорулгазы чажырар кожеге боор турар. Вьетнамның болгаш Кампучияның аразында кызыгаарны тайбың болгаш айыыл чок турустарының талазы-биле дыка хөй тодаргай саналдарны Вьетнам эрткен чылын киирген. Ол саналдарны Пол Поттуң-Иенг Сарынның бөлүү болгаш Кыдаттың удуртукчулары төөп берген.

Кампучияның маадырлыг улузу чүгле америк империалистиг эжелекчилерни чылча шавар дээш эвес, а саттыныкчыларның угаан-сарыыл чок дарлаашкынын чылча шавар дээш демнежип турган деп Гэс Холл медеглээн.

Америк империализминиң то[illegible] Кыдат удуртукчулары Пол Поттуң-Иенг Сарынны чылча шаптырганынга караанын чажып тур, ыыттуур салгакчызы П. Сиалук Пол Поттуң дужаалын ѳзүтаар база Кыдаттың удуртукчуларының куткуушкуну-биле Кампучияның улузунга удур дайын херээнге Каттышкан Штаттарның [illegible] [illegible] КНО-же дээш [illegible] кирип турарын айтылаан.

МАНИФЕСТ

ПНОМПЕНЬ. Кампучияның Улусчу-революстуг чөвүлелиниң манифезин Кампучияның информация агентилели тараткан.

Чуртту камгалап алырының мурнунда кампучи улустуң кедирген тура хаалышкыны бүрүн тиилелге-биле доозулган деп, документиде чугаалаан. 1979 чылдың январь 7-де найысылал Пномпеньни бүрүн хостаан. Пол Поттуң-Иенг Сарынның бөлүүнүң диктаторжу реакцылыг ёзу-чуруму буурап дүшкен. Амдан эгелээш Кампучия — кымга-даа хамаарышпас болгаш хостуг чурт, а кампучи улус — чуртунуң болгаш салым-чолунуң ёзулуг ээлери-дир.

Кампучияның Национал камгаланылышкынының чаңгыс аай фронтузунуң тугунуң адаа-биле чедип алдынган өндүр улуг тиилелге Кампучияның төөгүзүнге чаа үечадазы, чурт кандыг-даа даштыкы күрүнэге чагыртпас ёзулуг хамаарышпас черуктуң болгаш хосталганың үе-чадазын ажыткан. Даштыкы күрүнениң албадаашкыны болгаш деткимишкини-биле Пол Поттуң-Иенг Сарынның бөлүүнүң өөскүдүп үндүрген дээрзиг дайынын алдарлыг тиилелге чок кылган. Ындыг дайынны национал эрге-ажыктарга чөрүштүр чорудуп турган болгаш ол дайын кампучи база вьетнам улустарның аразында чаңчылчаан найыралды бансыраткан.

Пол Поттуң-Иенг Сарынның бөлүүнүң фашистиг диктаторжу ёзу-чуруму дүжүрткен. Кампучия Улус Республика үндезинденип тургустунуп турарын бүгү кампучи улустуң мурнундан Кампучияның Улусчу-революстуг чөвүлели байырлалдыг-биле медеглеп тур.

Кампучия Улус Республика демократтыг хосталгаларга, чүдүүр-чүдүвезиниң хостуунга, ажылдаар, дыштаныр, өөренир эргеге хамаарыштыр чоннуң күзел-чүткүлдерин боттандырар, бүгү хамаатыларның тепентиг мөзүзүн болгаш хууда амыдыралын хүндүлээр. Кампучияның эр болгаш херээжен кижилериниң аразынга, янзы-бүрү улустарының аразынга дең эргени доктаадып тургузар — деп, манифестиде чугаалаан.

Мурнуу-Чөөн Азияга тайбыңның, доктаамал туруштуг болур чоруктуң болгаш чечектелиишкининиң херээнге, бүгү делегейге тайбыңның болгаш депшилгениң херээнге салыышкынын киирерин күзээш, Кампучия Улус Республика тайбыңның даштыкы политиказын чорудар.

Күрүнелер аразының харылзааларынга, КНО-га, каяа-даа каттышпастың шимчээшкининге болгаш Кампучияның киргени делегей организацияларынга чурттуң дүрүм ёзугаар кара чаңгыс төлээлекчизи болуп турарын Кампучия Улус Республиканың Улусчу-революстуг чөвүлели байырлалдыы-биле медеглеп тур деп манифестиде онзалап демдеглээн. Кампучияның болгаш өске чурттарның аразында туруп турар дипломаттыг харылзаалар хевээр артарын, тайбың кожа-хелбээ догуннаашкынының, хамаарышпас чорукту, бот-эргени болгаш девиисээрлериниң бүрүн-бүдүн турарын хүндүлеп көөрүнүң, чурт бүрүзүнүң иштики херектерин холгаарлавазының, дең эргениң болгаш кайызының-даа эрге-ажыктарын хүндүлээриниң принциптеринге дүүтүр өске күрүнелер-биле дипломаттыг харылзааларны доктаадып тургузарынга белен чөвүлел медеглеп тур.

Бүгү делегейниң тайбыңга ынакшылдыг улустары болгаш чазактары алыс сорулгазы социализмче оруктап баар тайбыңга ынакшылдыг, хамаарышпас, демократтыг, нейтралдыг, каяа-даа каттышпас Кампучияны тургузары болур кампучи улустуң чөптүг дилээзин моон соңгаар-даа деткиир дээрзинге Кампучияның Улусчу-революстуг чөвүлели ханы бүзүреңдиг деп, манифестиң түңнелинде чугаалаан.

(СЭТА).

НИКАРАГУАДА БАЙДААЛ

САН-ХОСЕ. (СЭТА). Сомосаның национал гвардиязының боолап болгаш хоозу[illegible] [illegible] [illegible] патриоттарының [illegible] [illegible] [illegible]. Манагуада Никарагуаның [illegible] [illegible] талазы-биле доктаамал комитединиң бажыңынга чыгып алгаш, никарагуа улуска удур санап четпес хөй саныг кар[illegible] [illegible] кылганы дээш америк империалистерниң чалчазы Сомосаны болгаш ооң дуза[illegible] [illegible] [illegible] турар документиниң олар [illegible].

Никарагуа патриоттары Сомосаның [illegible] рының моон соңгаар чок кылырын бодурбазынче, кээр[illegible] чок ёзу-чурумга шериг болгаш экономиктиг дузаламчыны [illegible] [illegible] Каттышкан Штаттардан [illegible] ниң [illegible] чуртуга [illegible] болгаш патриоттуг күштерин, [illegible] [illegible] [illegible].

Ооң-биле кады Никарагуада кээп турар медээлер ёзугаар алырга, Национал хостаттылганың Сандино аттыг фронтузунуң партизаннары гвардияның шаажылакчыларының аразында тулчуушкуннар [illegible]. Сомосаның самолеттары херээжен[illegible], [illegible] [illegible] турар.

(СЭТА).

Фотокалейдоскоп

1657 чылда кылган бо шакты Голланд антиквар Гарт Блейкен тып алган. Херектиң ужуру чүл дээрге, ол шак маятниктиг баштайгы шактарның бөлүүнге хамаарыжыр. Оларның конструкциязын Галилей мурнунда-ла санаадаан турган. Делегейде амгы үеде ындыг чүгле дөрт шак бар.

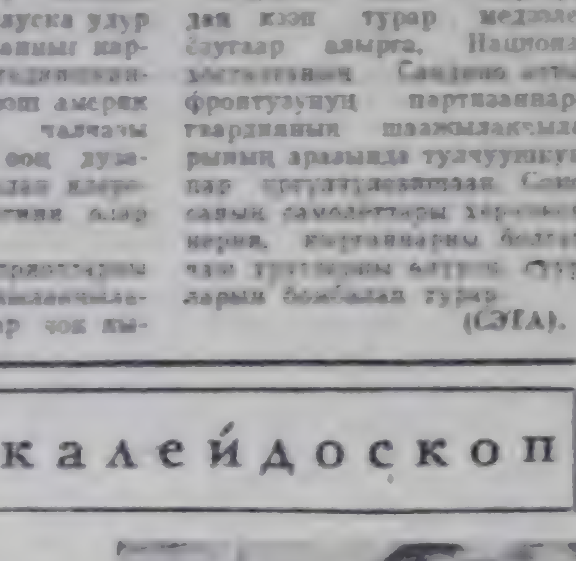

АНП—СЭТА-ның фотозу.

Бистиң культура байлаавыс

ТООЛЧУРГУ ЧУГААЛАРГА КИРГЕН КИЖИ

... Мерген угаанныг кижи өлүп чыткан. Өлүмну соксадыр арга чок деп чувени ол билир, чүге дээрге назы узаан. Чылдар куржур баштын көңгүс ле көк кылынса-даа, оон угааны биеэгизи дег чырык, тода хевээр арткан. Чуртталганың үезиниң чүгүрүк агымы төнүп бар чытканын билгеш, кырган бодунуң эң сагыжынын болгаш бердинген өөреникчизин кыйгырып алгаш, аңаа суларап бар чыдар үнү-биле чугаалаан:

— Бо дортен саважыгаштарны көр. Оларның иштинде мээң бүгү назынымда кылып келген ажылым түңнели — эм болур чүүлдер-дир. Мээң чүрээм соксаан бээрге, сен ол эмнерни бо турар чурумун ёзугаар чаңгыстап мээң өлүг мага-бодумга сиңнистир чаар сен. Чаарда эмнерниң турар чурумун шыңгыы барымдаалаар болгаш чаңгыс-даа эм чагбайн эртирип болбас.

Мерген угаанныг кижиниң чагыын өөреникчизи ол хевээр күүсеткен. Эмнер тыныш-биле улуг дуржулгалыг аныяк эмчи көөрге, ол хуулгаазын чүве болу берген: калган кырган чоорту ангылдышаан, аныяк оол боон туңулуп органн. Өөреникчи могуй берген. Эң сөөлгү дортен дугаар эмниг саважыгажы холдан октунгурган, буступ калган.

«Эртемденнерниң ачыкызы» Абу Али Ибн Сина ады делегейде сураглаан аңы Авицена дээр мерген угааныг кижиниң дугайында хөй тоолчургу чугааларның бирээзи бо-дур. Төрүттүгениниден бээр муң чыл болур оон 1980 чылда демдеглээр деп турар эрте-бурунгу Чөөн чүктүң улуг эмчизиниң билиинге иделгелиг ында илереткен.

Абу Али Ибн Синаның ады Чөөн чүктүң сураглыг кижилери болур Рудаки, Хайям, Джами, Фирдоуси ышкаш улустуң аттары-биле кожа турар.

Абу Али Ибн Синаның эртем салгалының база оон 1000 чыл болган оон демдеглээри-биле кылып чорудар ажылдарының дугайын ол юбилейни эртирер талазы-биле Бүгү-эвилел комитединиң кежигүнү, Таджикистанның күрүнениң эмчи институдунуң ректору профессор Юсуф Исхакиниң дыңнатканы болза:

— Бистиң институдувус бурунгунуң улуг эртемдениниң адын эдилеп турарынга чоргаарланып турар бис. Ибн Сина 980 чылда Бухара чоогунга турган Афшана деп суурга төрүттүнген, 1037 чылда Хамаданга барып (Иранда) мөчээн. Ортаакы Азияга база Иранга эрге-чагырга тудуп турган аңгы-аңгы улустуң үезинде эмчилеп, визир (министр) боом ажылдап чораан. Ону «эмчилерниң хааны» деп адап турган. Ол ындагарангай эртемден-энциклопедист, философ, бойдус эртемдени, математик, шүлүкчү болгаш музыка талазы-биле эртемден.

Авицененың эмчи талазы-биле эң чугула ажылы «Эмнелге эртеминиң чуруму» деп беш кезектиг эмчи энциклопедиязы бүгү делегейге билдингир болгаш Европаның хөй-хөй чылдарынга өөредилге турган. «Эмнелге эртеминиң чуруму» — грек, рим, индий база Ортаакы Азияның эмчи дуржулгазын түңнеп бижээн ажыл. Ол латин дыл кырынга үжен хире катап үнген болгаш чүс-чүс чылдарда Европаның база Чөөн чүк чурттарының эмчилеринге ал-бан удурткулга боол турган. Ук ажыл делегейниң бүгү чурттарынга эмнелге эртеминиң сайзыраарынга канчаар-даа ажык улуг салдарны чедирген.

Абу Али Ибн Синаның философия талазы-биле фарси дыл кырында кол ажылдары «Экиртир дугайында ном», «Айтыышкын болгаш суртаал ному», «Билиг ному» боол турар. Оон философиязы чөөн аристотелизмниң [illegible], гносеологиязының болгаш логиканың урал-бодалын улам-чылап турар.

Авицененың социал өөредиинде бир солун чүүл болза, чиитүг [illegible] удур боо-чепсектиг ооң тура халышкын үндүрүп болур деп турганы. Ол дээш Авицененың аңаа салбаан: ону шажын өөредиин хажыткан атеизмниң талалакчызы деп бурудаткан. Оон философия болгаш бойдус талазы-биле эртем ажылдары Чөөн чүкке болгаш Барыын чүкке хөй-хөй чүс чылдарның дургузунда калбаа-биле сураглаан турган.

Абу Али Ибн Синаның араб болгаш фарси дылдарга бижээн хөй эвес шүлүктери артып калган. Ооң шүлүктериниң кол темазы материяның мөңгезин көргүзеринче болгаш чырыдышкынның, эртемниң мактап йөрээринче угланган. Ол шүлүктер боттарының мерген-биле болгаш уран-чечен чуруумалдыы-биле онзагай боол турар.

Аристотельдиң «Поэтиказынга» тайылбырларын болгаш араб шүлүкчү Ибн ар-Руминиң шүлүктериниң аңга чедир артып калган сайгарылгазын алгаш көөрге, Авиценна литератураның база теоретиги чораан.

Таджикистанда эртемденниң юбилейин калбаа-биле эртирерин белеткениш турар. Бистиң республиканың төвү Душанбеде болур юбилейжи эртем сессиязынга аңгы-аңгы чурттарның эртемденнери киржир.

Абу Али Ибн Синаның амыдыралының болгаш эртем ажылының база ооң бүгү делегей эртеминге салыышкынының дугайында ажылдарны Эртемнер академиязы болгаш республиканың ном үндүрер чери үндүрер деп турар. Улуг эртемденниң он томнуг шилилдек ажылдарын таджик болгаш орус дылга парлаар деп шиитпирлээн. Орус болгаш англи дылдарга бижээн «Ибн Сина үезиниң уран чүүлү» деп альбому база ооң шүлүктериниң «Авджи Зухал» деп аттыг чыындызын үндүрер.

Таджикистанның уран чүүлүнүң ажылдакчылары боттарының улуг өгбезиниң муң чыл оюнга тураскааткан шииңи, документалдыг кинону болгаш музыка чогаалдарын белеткеп турар. Авиценага тураскаалдыг телевидениени кылып турар.

Шароф ЗАХИДОВ,
ПМА-ның корреспондентизи.

СПОРТ · СПОРТ · СПОРТ

ААЛЧЫЛАР ТИИЛЭЭН

Хаакка маңнаарынга болгаш биатлонга Забайкальениң кызыгаар округунуң командазы болгаш хууда бирги чери дээш чемпионады «Тайга» станциязынга дөрт хүн үргүлчүлээш доозулган. Маргылдааның ийиги хүнүнде боо чүъктен алгаш кара бооларының (биатлонга) талазы-биле 20 километрге чарыш болган.

Маңаа аваа дайынчы, ССРЭ-ниң спорт мастеринге кандидат, округтуң эрткен чылгы чемпиону Сергей Максимов (үстүнде чурукта) чемпион адын база катап бадыткаан. Ооң командада эжи Александр Ярославцев (адаанда чурукта) ийиги черни ээлээн. Бистиң чаңгыс чер чурттуувус Николай Чүрүто үшкү шаңналдың ээлекчизи болган.

Ол-ла хүн үш кижи киржикчилиг 7,5 километрге биатлончуларның эстафетазы болган. Аңаа Тываның кызыгаар отрядының Медведев, Василевских, Чүрүто составтыг пайыралдыг командазы тиилээн. Маргылдааның сөөлгү хүнү — дүүн дөрт кижи киржикчилиг 10 километрге эстафета болган.

Дөрт хүн үргүлчүлээн маргылдааның түңнелинде округтуң каш дагыныр чемпиону — II отрядтан келген спортчулар команда талазы-биле бирги черни алгаш, шилчиир кубокту боттарында мөңгезин-биле артырганнар. Тываның кызыгаар отрядының хаакчылары ийиги черде болуп эрткен маргылдааның хемчээл бүрүзүнге шаңналдыг черлерни алган спортчулар округтуң шилилдек командазының составынга кирген. Оларның аразында бистиң чаңгыс чер чурттугларывыс Леонид Николай Чүрүто ашакылар, Леонид Василевских, Александр Медведев база бар.

Забайкальениң кызыгаар округунуң шилилдек командазы ССРЭ-ниң кызыгаар шерииглериниң бирги чери дээш февральда Карелияга болур түңнел маргылдаага белеткенип эгелээн.

В. ЧАДАМБА.

Таңдының Кочетово суурда ийи каът Культура бажыңы бар. Ону Зинаида Дыртын-ооловна Оюн эргелекчилеп турар. Бо аныяк ажылдакчы суурнуң аныяктары-биле демнежип алгаш, солун дыштанылга кежээлерин организастап эртирип турар. Суурда херээженнер чөвүлели болгаш өске-даа хөй-ниити организациялары культура ажылынга идепкейлиг киржилгелиг.

Культура бажыңында «Шеңне» агиткультбригада бар. «Коммунизмниң херели» совхозтуң бригадаларынга, малчыннарынга чедип, оюн-концерттиг барып, лекция, беседаларны кылып берип келгеннер. Ол культура бригадазында Владимир Моңгуш, Юрий Дамчый, Тамара Оюн, Ольга Сат, Анна Оюн болгаш оон-даа өске оолдар, кыстар тематиктиг кежээлерни, солун ужуражылгаларны эртирерингe идепкейлиг киржип келгеннер.

ЧУРУКТА: Кочетово суурда Культура бажыңының «Шеңне» агиткультбригадазы малчыннарже аъттаныр мурнунда.

О. ОНДАРНЫҢ фотозу.

СОНУУРГАКТАРГА

АВСТРАЛИЯДА УЛУГ ИЗИГ

Бо чылдың январь 4-те Канберрадан СЭТА-ның дамчыдыгы-биле алырга. Европаның элээн хөй чурттарында синоптиктер (агаар хайгааракчылары) кажан-даа болбаан соок дүшкенин демдеглеп турда, Австралияда оларның өөрү ол чуртта кажан-даа болбаан изигни бүрүткеп бижээннер. Эң тергиин изиг 51,7 градус болган. Чеден чыл бурунгаар, 1906 чылда чуртка эң тергиин изиг 50,7 градус турган болза, ам оон артык изиг дүшкен.

Улуг изиг дүшкениниң түңнелинде Австралияның барыын болгаш чөөн районнарының аразынга артыжар автомашиналар мотору изээш, орукта тырылгаш турувкан, оон аңгыда изигден өлген куштарның мөчүлери база оруктарны дуй чыткылапкан.

ЧАА КИНО

Республиканың киноэкраннарынга «Мосфильм» киностудияның үндүргени *«ЧИНДИННЭЭШ»* (режиссёру Г. Чухрай) деп ийи серияльг кинозу үнүп эгелээр. Кол рольду артист Н. Мордюкова ойнап турар.

ҮРГҮЛЧҮЛЕВИШААН

Хостуг хүрешке Тыва АССР-ниң бирги чери дээш маргылдаа Кызылга «Херел» спортзалга январьның 11-де эгелээн. Баштайгы ийи хүн элээди оолдарның аразынга хүреш болган. Аңаа эки белеткелдиг, арга-дуржулгазы байлак спортчулар шүглүп үнген. Команда талазы-биле бирги чер дээш болган ужуражылгаларга Кызыл районнуң аныяк мөгелери шылгарап, шилчиир кубокту чаалап алган. Кызыл хоорайның «Спартак» эки тура спорт ниитилелиниң оолдары — ийиги, ыраккы Өвүр районнан келген спортчулар — үшкү черлерни ээлээннер. Тус-тус деңзилерге чемпионнаан оолдар февральда эгелээр Сибирь зоназының чемпионадынга киржир эргени чаалап алганнар.

Улуг улустуң маргылдаазы дүүн эгелээн. Баштайгы ужуражылгаларда ССРЭ-ниң спорт мастерлери А. Салчак, С. Дамы, В. Кужугет, А. Сюм, С. Ооржак, А. Моңгуш олар боттарының удурланыкчыларын октааш, тиилелгелерни чедип алганнар.

Маргылдааның түңнел ужуражылгалары бөгүн болур.

(Бистиң корр).

КОШКАРЛЫГ ТАЙГАЗЫ

(ТӨӨГҮ ЧУГАА)

Чадаана хемниң солагай талазында тайганы Бержак тайгазы дээр. Ооң он талазында база бир киленч тас тайганың адының тывылганының дугайын улус мынча дижир.

Шаанда Баазаң деп аңчы кижи ол тайгага чеде бергеш, бир эртен ол-бо көшкеп, дүшкен аңнар көрзүнүп, сиртер харап чорупп тур оң. Бир сирт кырынче үнүп орда, ол сирттиң ындыы баарында боо хөлү хире дазырда бир бөлүк аргарлар болгаш кошкарлар оъттап чораан дээр. Кам-хайыра чок хыдып келгениниден арткан сөөлгү аңнар деп чүвени ол кайыын билир ийик. Оран байлаанга чилбиге чайынгап чазый эр шелиги чораан аңнарны кадыныг чиктырып-биле боолап-ла ээлээн. Улай-улай адыышкындан аңнар ол-бо халчып, сарнаарап турда, барык дөгерезин ол-ла черинге аткылап каапкан. Олардан чүгле чаңгыс кошкар артып калган. Бир талакы холундан өске талакы будунче шавыштыр ала, Хоптактанган бөрүнүң карва көзүлбестей бээри зет, ону база өлүрүп алыр дээш, кошкарны та чеже узаа боолаан, дегбези ол чүве ийикпе. та негареш бергени ол, арай бөөрүнде боолап өлүрүп алган дээр. Баазаң өлүрген аңнарын үңгерип тургаш одаанче дажып алгаш, бир дугаарында демги кошкарны союп-тур. Ону сойп чыткаш, бижек кайтыгарга улуг эргээш чара шанчып дүжүрген. Хан боолбайн шаг-ла болган. Арай боорда таалынынга чорлаан пөстер артынчылары-биле шарып тургаш, хаапын доктаадып алган.

Оон бээр-ле улус ол тайганың дугайын чугаалажы бергеш-ле, демги чазый-чилби аңчы Баазаңны сактыр: «Кошкарны бизин кааргевейн, могуи үскени ол-дур» дижир. Ол чугаа чоннан чонга дамчып, та чеже салгал эрткен чүве. Оон эгелээш ол тас киленч тайганы улус чоорту «Кошкарлыг» тайгазы деп адаар апарган.

А. МОНГУШ.
Чөөн-Хемчик район.

ТЕМАТИКАЗЫ КАЛБАК

ССРЭ-ниң Журналистер эвилелиниң кежигүнү, «Тувинская правда» солунунуң фотокорреспондентизи Владимир Кудрявцевтиң тырттырган чуруктарының республиканың хөгжүм-шии театрынга болган делгелгези көрүкчүлерни неделя дургузунда сонуургадып келген.

Талантылыг фотомастерниң 150 эң эки ажылын көрүкчүлер магадап көрбүшааш, демдеглелдер дептеринде бижилгелерни кылганнар. Владимир Кудрявцевтиң дыка хөй ажылдарының дугайында школачылар болгаш студентилер, артистер болгаш журналистер, тудугжулар болгаш чолаачылар улуг сонуургал-биле демдеглеп турарын эскерип болур. Төрээн Тываның делгемнери, ооң кайгамчык кижилери, каас-чараш бойдус-чурумалы көрүкчүлерниң сеткил-сагыжынга чоок боол турар.

Фотомастерниң ажылдары авторнуң четчип бижыкканын, онзагай талалын, чурук тырттырарын бузулут-ла чогаадылга кылдыр көрүп, билип турарын херечилээр.

Чамдык улус чүгле чаңгыс сонуургаар чүүлдүг болгу-лаар. Ол ышкаш чамдык фотомастерлер база ындыг, олар чүгле чаңгыс темалыг болур. Владимир Кудрявцев ындыг эвес, ол хөй темалыг чурук тырттырыкчызы. Ооң тырттырбааны шак ындыг болуушкунну бистиң республиканың амыдыралындан дилеп тывары берге. Солун ажылдакчызы кижи (ол 13 чыл ажылдап турар) ындыг болбас арга-даа чок.

Теманың хөй талалыг боол турары ооң чогаадылгазы шокарартпаан турар. Чурук бүрүзү кайы-бир жанрының тодаргай талаларын көргүзер.

«Тыва даг-дүгү» комбинаттың ийиги ээлчээ, Саян-Шушенск ГЭС-те Енисейниң боопканы ышкаш онза ховар болуушкуннар дугайын көрүкчүлер бистерге ол тырттырып бараалгаткан. «Тыва даг-дүгү» комбинаттың тудугжуларының митингизи» болгаш «Енисейниң боопканы. Карлов кызаазы» деп чуруктарынга ол болуушкуннарның байырладыг аянын [illegible].

«Улуг-Хемниң кыстары», «Чечектерни чалыылаарга» деп ажылдарда база шак ындыг аян илереттинген.

Чурук тырттырарының техниказын В. Кудрявцев эки шиңгээдип алган деп чүве тодаргай. «Чылгы» деп онзагай чурукту делгелгеден көрген боор силер. Ында өңнерни, хөлегелерни таарыштырганы черле эки. «Сарлыктар» деп чурукта болза ол-ла өңнерниң каттыжылгазы оъттап чоруур малдың тавааг, маажымын көргүзүп турар.

Делгелге соонда бодалдар

ажыл-иштиң кодурлуушкунун тода көргүскен. Шак ындыг байдалдарны илередип көргүзери белен эвес. Владимир Кудрявцев чуруктуң композициязын чогумчалыг таарыштыр алган, ынчангаш көрүкчүге бүгү-ле чүве тода, көскү.

Делгелгеге көргүскен чуруктарында лириктиг аян база илереп турар. «Тараа кестиринишкини», «Бии-Хемниң шапкынында» деп чуруктарда шак ындыг аянны тодазы-биле көрген бис.

Чуруктарның утка-шынары хайызы-биле илереттинип турар. Ол бодунуң [illegible] га чүнү көргүзер дээн бодалын илередип шыдап турар. «Хеглүт-дүр» деп чурукта Ак-Довурак школазының бөлүк өөреникчилерин Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры башкы С. С. Тамдын-оол-биле каты көргүскен. «Хостуг шакта»,

Владимир Кудрявцевтиң портрет галереязы байлак. Ол казах шүлүкчү Олжас Сулейменов болгаш тыва тудугжу К. Х. Даваарыны, ужудукчу-космонавт Г. Т. Береговой болгаш сураглыг «Дерсу Узала» — Максим Мунзук. артист Владимир Высоцкий болгаш алдарлыг гидротудугжу А. Е. Бочкин дээш чеже кижини тырттырбаан дээр.

Портрет жанрынга бо-ла таварыкы бергилээр арай-ла шимчээшкин чок чорук Кудрявцевтиң чамдык чуруктарында база бар. Аңаа хамаарыштыр О Сулейменовтуң ийи чуруун дээнин болур. Чуруктуң бирээзин каталогта берген, өскезин делгелгеге киирген. Баштайгы чурукта шүлүкчүнү тырттырып көргүскени шимчээшкин чок бандаада, а ийиги чурукта ооң характерин көргүзүп шыдаан. Ынчангаш автор ийиги чуруун делгелгеге киирген-даа [illegible].

Дуржулгалыг чурук тырттырыкчызының ажылдарының аразында лириктиг болгаш шоодутлуг аян-биле кылдынганнары-даа бар. Кижи бүрүзү-ле эскерип шыдавайн баар хире, шак ындыг хензиг үелерни безин ол көргүзүпкен болур. Сактып көрүңер. Каттырынчыг, маажым турар сергениң сагыжынга чүү кирип турар деп бодаар силер? «Капуста дүжээн бе?» деп чурукта ону [illegible]. «[illegible]» деп чурукта ийи теве бот-боттарындан хан көрүнчү бергилээн. Ынаш уннундан дидим эвес бакылаш көрүп турар киш дугайын «Тайгада кым бар эвес?» деп чурукта көргүскен. Бо болгаш өске-даа чуруктарны чаптанчыг, баштак аян-биле кылган.

Бистиң республиканың кайгамчык каас-чараш бойдузун чурук тырттырыкчызы оюп эртпээн дээрзи билдингир. Азас дугайында бөлүк чуруктарны маңаа хамаарыштырып болур. «Азас хелде», «Лилия чечектер», «Турисчи кокпалар-биле» деп чуруктар ук бөлүкте көскү черни ээлеп турар. Лилия чечектерни шыпап-ла онзагай тырттырган. Кижи оларны чараш сынын суйбаксай бээр. Владимир Кудрявцев өңнүг чуруктарны база кылып турар.

Кижи сагыжынга шоолут-ла карбас аймактар база бар болбайн аан. Ынчалза-даа олар делгелгениң утка-шынарынга кол черни ээлевейн турар.

Дуржулгалыг фотокорреспондент моон соңгаар-даа хөй, солун чуруктарны биске бараалгадыры чугаажок.

В. ЛОКОНОВ.

Агаар

Кызылдың гидрометеостанциязының [illegible] дыңнатканы-биле алырга, бөгүн, даарта республикага шокар булуттаар, хар чагбас. Чүк бүрүү углаттынмайн [illegible] ыынныг хаттың күжү кошкак. Агаарның температуразы хүндүс 32—37, чамдык районнарга—24—28 градус соок.

Кызылга база шокар булуттаар, хар чагбас. Хат кошкак. Агаарның температуразы хүндүс 36—38, дүне 48—50 градус соок.

Автооруктарга көстүрү эки, эртен болгаш дүне туманнаар, ынчан көстүрү 500 метр четпес.

Телевидение

ЯНВАРЬ 14-ТЕ
БИРГИ ПРОГРАММА
МОСКВАДАН

10.00—«Үе». Информастыг программа.
10.40—«Зарядкага чыскаалыңар!».
11.00—«Будильник».
11.30—«Совет Эвилелинге бараан боол тур мен!».
12.30—«Тоол аалдап келген». «Салтан хаан дугайында тоол». Уран-чечен фильм.
14.00—«Кодээге дамчыдылга».
15.00—«Музыкалыг киоск». Дамчыдылганы Э. Беляева чорудар.
15.30—«Театр шиизи». М. Горький — «Достигаев болгаш өскелер». ССР Эвилелиниң Курунениң үлегерлиг Биче театрының фильм-шиизи.
17.00—«Болуушкун дугайын чугаалаайн». Чурттуң күш-ажылчы коллективтеринге тураскааткан документалдыг телефильмниң баштайгы көргүзүү.
18.20—И. Штраус—Вальс. Төп телевидениениң болгаш Бүгү-эвилел радиозунуң Улуг симфония оркестри күүседир. Дирижеру — Эстон ССР-ниң улустуң артизи Н. Ярви.
18.30—«Кино аян-чоруктар клуву». Дамчыдылганы Ю. А. Сенкевич чорудар.
19.30—«Делегей байдалы».
20.15—«Максимка фик». Мультфильм. 5, 6, 7-ги серияларын.
20.35—Балет артистериниң концерти.
21.00—«Катки бажы...» Останкинонуң концерт студиязынга ССРЭ-ниң улустуң артизи Е. Лебедевтиң, РСФСР-ниң улустуң артистери В. Ковельдиң, И. Богословскийниң, РСФСР-ниң алдарлыг артизи С. Юрскийниң, артистер М. Боярскийниң, В. [illegible], сатира чогаалчылар Л. Измайловтуң, В. Бахновтуң, «Литературная газета» солунунуң сатира болгаш юмор килдизиниң эргелекчизи В. Веселовскийниң, «Крокодил» журналдың редактору И. Монаховтуң киржилгези-биле юмор кежээзи. Дамчыдылганы пародист шүлүкчү А. Иванов чорудар.
22.30—«Үе». Информастыг программа.
23.05—00.55 «Амыдыралга ырлап чораан». Аныяк күүседикчилерниң Бүгү-эвилелдиң телеконкурузу. Төнгенде—медээлер.

ЯНВАРЬ 15-ТЕ
БИРГИ ПРОГРАММА
КЫЗЫЛДАН

18.00—«Улуг сойгалакчы». Документалдыг фильм.
18.50—«Шыяанам». Уруглаарга тоолдар.
19.10—Мультфильмнер программазы: «Арга» операциязы», «Чазый чорук дугайында тоол», «Гав аттыг диис оглу».
19.40—Телемедээлер.
19.55—«Ыдыктыг мөге». Уран-чечен телефильм.
20.25—Тыва АССР-ниң телевидение болгаш радио дамчыдылга талазы-биле Күрүне комитединиң симфоник оркестриниң концерти.
20.55—Телемедээлер.
21.05—Чарлалдар.
21.10—«Хоорай чурттугаар». Уран-чечен фильм.
22.40—23.00 «Надя Павлова танцылаар». Фильм-концерт.

Редактор В. С. ШАРАВИИ

КИНО

ЯНВАРЬ 14-ТЕ

«НАЙЫРАЛ»: «Сирень кудумчузундан оолдар» 10.00. «Корсиканчы ёзу-биле вендетта» 11.35, 13.20, 15.10, 17.00, 18.40, 20.40 шактарда.

«ПИОНЕР»: «Кинолымнды» 11.20, «Сактыышкын» 9.50 12.40, 14.10, 15.40, «Бир катап болгаш бүгү амыдыралга» 17.10, 18.50, 20.50 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: «Адыр, мана» 11.00, 13.00, «Кара-базындан дургунаашкын» 15.00, 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

«ВОСТОК»: «Саадыг ажазыны» 11.00, 13.00, 18.40, «Алдын садыгжылары» 15.00 16.50, 20.30 шактарда.

ЯНВАРЬ 15-ТЕ

«НАЙЫРАЛ»: «Чиппинелло» 10.00, 12.30, 15.00, 17.00, 20.30 шактарда.

«ПИОНЕР»: «Маринка, Янка болгаш хаан шивээзиниң чажыды» 9.00, 12.30, «Тоол чурттап чораан» 10.40, 15.00, «Корсиканчы ёзу-биле вендетта» 16.40, 18.30, 20.50 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: «Дээрден көрүп каар сен» 15.00, 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: индекс 667000

Кызыл, Щетинкин-Кравченко кудумчузу, бажың № 3. ТЕЛЕФОННАРЫ: Редакторнуң 2-24-02, редакторнуң оралакчызының 2-23-21, 2-31-73, харыысалгалыг секретарьның 2-23-35, секретариаттың 2-23-35, партийжи амыдырал болгаш совет тургузуг килдистериниң 2-37-13, пропаганда килдизиниң 2-31-75, культура килдизиниң 2-23-54, [illegible] 2-21-67, [illegible] 2-42-64, [illegible] 2-41-37, информация килдизиниң 2-20-60, корректорларның 2-27-41, бухгалтерияның 2-12-45, солун келбейн барганда 2-32-75 телефонче долгаар.

Тиражы 18022. Чагыг № 47

СОЛУН НЕДЕЛЯДА 6 КАТАП ҮНЕР

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Ном үндүрер чер, полиграфия болгаш ном садыглыг талазы-биле эргелелиниң типографиязы (Кызыл, Щетинкин болгаш Кравченко кудумчузу, бажың № 4).

ТС—00406.

Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 13 (10910) | 1979 чылдың январь 16, вторник | 1925 чылдан үндүнүп турар | Өртээ 2 кап.

КУЛЬТУРА АЖЫЛДАКЧЫЛАРЫНЫҢ БҮГҮ-ЭВИЛЕЛ ЧӨВҮЛЕЛ ХУРАЛЫНЫҢ КИРЖИКЧИЛЕРИНГЕ

Эргим эштер!

Культура ажылдакчыларының Бүгү-эвилел чөвүлел хуралының киржикчилеринге чүректиң ханызындан байыр чедирип тур мен. СЭКП ТК-ның ноябрь (1978 ч.) Пленумунуң шиитпирлериниң, ССРЭ-ниң Дээди Совединге соңгулдаларга белеткелдиң болдурганы совет улустуң политиктиг база күш-ажылчы бедик көдүрлүүшкүнүнүң үезинде силерниң хуралыңар эртип турар-дыр. Бистиң чуртувуста эрткен чылын коммунистиг тургузуушкуннуң бүгү адырларынга улуг чедиишкиннерни чедип алган, ынчангаш культура болгаш уран чүүл ажылдакчыларының ачы-хавыязы эвээш эвес болган.

Сагыш-сеткилдиң үнелиг байлактарынче ажылчы чоннарның калбаа-биле кирер аргазын социализм ажыткан. Амгы үеде ССРЭ-де 135 муң клуб албан черлери, 350 муң библиотекалар, 153 муң кино турушталары, 1300 музейлер, 580 театрлар ажылдап турар. Чонну уран-чечен чогаадылгазы, номга, уран чүүлге ханы сонуургал амыдыралдың социалистиг хевириниң чарылбас кезээ апарган.

Бо дээрге сайзыраңгай социализмниң үезинде бодунуң ролю доктаамал өзүп турар социалистиг культураның хөгжүлдезиниң дугайында Коммунистиг партияның болгаш Совет күрүнениң доктаамал сагыш салыышкынының түңнели болур. Бүгү тала-биле сайзыраңгай кижини хевирлеп тургузарынга, ниитилелдиң социал болгаш эртем-техниктиг депшилгезинге культура улам улуг салдарын чедирип турар.

СЭКП ТК-ның июль (1978 ч.) Пленумунуң ылап үндүргени көдээниң экономиктиг болгаш социал хөгжүлдезиниң программазын боттандырары ховуларның болгаш фермаларның ажылдакчыларының культура-техниктиг деңнелин дыка көдүрерин, идей кижизидилгени улам сайзыраңгай-жыдарын негеп турар.

Бо сорулгаларны шиитпирлээринге партияның политиказының идейлиг боттандырыкчылары көдээниң культура-чырыдыышкын албан черлери улуг үлүүн киирип турар. Клубтар, библиотекалар, музейлер совет кодээниң сагыш-сеткил амыдыралының чугула төптери болбушаан, ажылчы чоннарның идей-политиктиг, күш-ажылчы, мораль болгаш эстетиктиг кижизидилгезиниң, оларның дыштаныышкынын организастаарының талазы-биле улуг ажылдарны кылып турар. Уран чүүлдүң ажылдакчылары бо херекке улуг дузаны чедирип келген. Культура ажылдакчыларының чаагай күш-ажылын партия бедик-биле үнелеп турар.

Көдээге культураны улам хөгжүдериниң чугула айтырыгларын бүгү тала-биле чугаалажырының, дээрге дуржулгаларны байлакшыдарының, көдээ чурттакчыларының культура херечилелдерин хандырар талазы-биле бүгү ажылдарның ажыктыг бедидер оруктарын шиитпирлээриниң эки аргалары чөвүлел хуралдың киржикчилеринде бар. Көдээге масса-политиктиг болгаш культура-чырыдыышкын ажылдарын организастаарынга инициативаны доктаамал көдүрери, ону чогаадыкчы ёзу-биле көөрү, кадрларны кижизидеринче база быжыглаарынче сагыш салыры, культура-чырыдыышкын албан черлериниң материалдыг баазаларын быжыглаары чугула.

СЭКП-ниң XXV съездиниң шиитпирлерин чедиишкинниг боттандырарынга, совет кижилерниң бедик идейлиг болгаш моральдыг шынарларын хевирлеп тургузарынга силерниң чөвүлел хуралыңар дугайлаар дээрзинге бүзүреп турар мен.

Үре-түңнелдиг ажылдарыңарны, чогаадыкчы улуг чедиишкиннерлиг болурунарны силерге күзеп тур мен, эргим эштер.

Л. БРЕЖНЕВ.

Беш чылдың кижилери

ЭРТКЕН ЧЫЛДЫҢ ЧЕМПИОННАРЫ

«Тыва тудуг» трестиниң № 18 тудуг эргелелиниң дыка хөй шеверлекчи бригадалары онгу беш чылдың үшкү чылының планныг даалгаларын хуусаадан эрте күүсеткеш, бо хүннерде база-ла шалыпчы ёзу-биле февраль-март айларның үлүүнде ажылдап турарлар. Ам эргелелдиң штукатурщуктары, малярлары республика найысылалының дөрткү микрорайонунда он дөрт дугаар бажыңның соолгу шеверлел ажылдарын кылып турар. Ол хөй квартиралыг [illegible] январь айда күрүне комиссиязынга дужаар хүлээлгени алган.

Эргелелдиң мурнакчыларының аразында Валентина Борбак-оолдуң бригадазының кежигүннери база бар. Онгу беш чылдың үшкү чылының төнчүзүнде болган профессия талазы-биле күш-ажылчы чарышка бригадир В. Борбак-оол болгаш Алла Долаан олар чемпион деп атты ап, мактал бижиктер-биле шаңнатканнар.

ЧУРУКТА: Алла Долаан (солагай талазында) болгаш В. Борбак-оол.

О. ОНДАРНЫҢ фотозу.

СОФИЯГА ӨӨРҮШКҮЛҮГ УТКУУШКУН

СОФИЯ, (СЭТА). БКП ТК-ның Бирги секретары, БУР-нуң Күрүне Чөвүлелиниң Даргазы Т. Живковтуң чалаазын ёзугаар СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы Л. И. Брежнев болгаш СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, СЭКП ТК-ның секретары К. У. Черненко найыралдың кыска хуусаалыг аян-чоруун кылып, январь 13-те ында чеде берген.

Эш Живков, Болгарияның партия болгаш күрүнениң өске-даа ажылдакчылары: БКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, БУР-нуң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы С. Тодоров, БКП ТК-ның Политбюро кежигүннери А. Лилов, П. Младенов, Г. Филипов, П. Михайлов, О. Дойнов, Т. Попов, П. Драгойчева, Д. Джуров, БКП ТК-ның [illegible] кандидаттар К. Тричков, Д. Вылчева, БКП ТК-ның секретарылары, БКП ТК-ның Секретариадының кежигүннери, Болгарияның чер ажылдыг улус эвилелиниң секретары, БУР-нуң Күрүне Чөвүлелиниң Даргазының бирги оралакчызы П. Танчев олар София вокзалынга келгеш, эргим аалчыларны чүректиң ханызындан акы-дуңма ёзу-биле уткуп алган.

ССРЭ-ниң БУР-да элчини В. Н. Базовский уткуп келгеннерниң аразынга турган.

ССРЭ-ниң болгаш БУР-нуң [illegible] вокзалга хүндүлел таныылын чыскаалган. Совет Эвилелиниң болгаш Болгария Улус Республиказының [illegible] аалчыларга чечектер тывыскан.

БУР-нуң найысылалының [illegible] аалчыларга изиг байыр чедирген. Леонид Ильич Брежневти «[illegible] бузулбас найырал делгерезин!», «СЭКП [illegible]!», «Эргим Леонид Ильич, өөрүп киринер!» деп кыйгырыглар болгаш [illegible] уткаан.

Эш Брежнев-биле [illegible] СЭКП ТК-ның Чиңгине секретарының дузалакчызы А. И. Блатов, СЭКП ТК-ның херектер эргелекчизиниң оралакчызы М. Е. Могилевец олар Софияга чеде берген.

АКЫ-ДУҢМА НАЙЫРАЛДЫҢ БАЙДАЛЫНГА

СОФИЯ. Болгарияда найыралдың аян-чоруун кылып чеде берген СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы Л. И. Брежневтиң болгаш СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, СЭКП ТК-ның секретары К. У. Черненконуң БКП ТК-ның Бирги секретары, БУР-нуң Күрүне Чөвүлелиниң Даргазы Т. Живков-биле, БКП ТК-ның Политбюро кежигүннери-биле, Болгарияның өске-даа партия болгаш күрүне удуртукчулары-биле [illegible] болган.

Ийи чурттуң амыдыралының политиктиг, экономиктиг болгаш утпан-бодал талаларынга чоокшулажыышкын чорудулгаазын бүзүрелдиг хөгжүдерин моон соңгаар-даа чедип алыр деп, СЭКП-ниң болгаш БКП-ның холу шиитпирлиин эштер Л. И. Брежнев биле Т. Живков олар онзалап демдеглээн. Оон-биле кады ол чорудулга совет болгаш болгар улустарның эрге-ажыктарынга-даа, бүгү социалистиг делегейниң эрге-ажыктарынга-даа таарышкан турар дээрзинге чаңгыс эп-сеткилдиг бүзүрелин илереттингени.

Бүгү талалыг совет-болгар кады ажылдажылганы ханылады[illegible] ужуражылга үезинде онза кичээнгейни салган. Экономиканың талазынга демниг хөделиишкинниң айтырыгларын көрбүшаан, ужуражылганың киржикчилери Совет Эвилелинче болгар экспортка, оон иштинде кадаа ажыл-агыйның продукциязының болгаш чиик үлетпүр кылыглаарының чорудуларынга улам ынай [illegible]

идиг бээр, Болгария Улус Республиказынче совет туризмни калбартыр талазы-биле хемчеглерни чугаалашкан. Совет Эвилелиниң болгаш Болгарияның аразынга харылзааларны [illegible] өске-даа чамдык айтырыгларын шиитпирлээрин база төле[illegible].

Делегей байдалын чугаалажып тура, ужуражылганың киржикчилери Варшава керээзиниң Политиктиг Консультативтиг Комитединиң Москвага ноябрьда болган чөвүлел хуралының хүлээп алган [illegible] амыдыралга херек кырынга боттандырарынче кичээнгейни [illegible].

Европага болгаш делегейниң өске-даа девискээрлеринге дем эргелиг тайбын [illegible] рынга боттарындан хамаарышкан бүгү чүүлдерни Совет Эвилели биле Болгария моон [illegible] кылыр. Оон-биле кады акы-дуңма социалистиг [illegible].

Сагыш-сеткилдиң каттыжылгазын [illegible].

[illegible] ужуражылганың чүректиг ханызындан найыралдың [illegible].

[illegible] — ССРЭ-ниң БУР-да элчини В. Н. Базовский, СЭКП ТК-ның Чиңгине секретарының [illegible] А. И. Блатов, СЭКП ТК-ның херектер эргелекчизиниң оралакчызы М. Е. Могилевец.

Болгар талазындан — БКП ТК-ның Политбюро кежигүннери А. Лилов, Г. Филипов, [illegible] И. Михайлов, О. Дойнов, П. Младенов, С. Тодоров, Т. [illegible], П. Драгойчева, Болгарияның Чер ажылдыг улус эвилелиниң секретары П. Танчев, БКП ТК-ның Политбюро кежигүннеринге кандидаттар Д. Бааева, К. Тричков, П. Танев, БКП ТК-ның секретарылары Д. Станишев, Г. Димитров, С. Михайлов, Г. Атанасов, Т. Божинов, Тип контроль-[illegible] С. Караджов, БКП ТК-ның Бирги секретарының кабинединиң начальниги М. Балев.

• • •

Ужуражылганың соонда [illegible] болган, аңаа Т. Живков биле Л. И. Брежнев [illegible] чугаалаан.

Эштер Т. Живков биле Л. И. Брежнев оларның чугаалары улуг кичээнгей-биле [illegible] алыш часкааннар [illegible].

Шайлаашка аъдыг, найыралдың байдалга эрткен.

(СЭТА).

Чүък сөөртүлгезин үзүктелдирбес дээш

ТЕМПИНИ АМ-ДАА ДҮРГЕДЕДИР

Республиканың улус ажыл-агыйының чүъктерин Саян шыдындан сөөртүрүн дүргедедир дугайында тускай доктаалды СЭКП обкомунуң бюрозу, Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлели эрткен чылдың октябрьда хүлээп алган. Оон бээр кайы хире ажыл кылдынганыл? Ол дугайында эрткен пятницада республиканың Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы эш Ч.-Д. Б. Ондар баштаан штаб хуралынга тодаргайы-биле чугаалажып көрген.

— Ниити ажыглалдың болгаш тус-тус ведомстволарның-даа автотранспорт бүдүрүлгелериниң коллективтери доктаалды ниитизи-биле эки күүседип, чамдык чедиишкиннерлиг бооп турар,— деп, Ч.-Д. Б. Ондар демдеглээн.— Чолаачылар ортузунга таныл-бир-массалыг ажылды чорудукан. Усинск, Абаза—Ак-Довурак оруун дуртаар немелде оргаалдерин ажыглалга кирип, артык кезектерин белеткээн болгаш чолаачыларның ажылдаарынга таарымчалыг өске-даа байдалдарны тургускан. Ол бүгүнүң түңнелинде автомобильдерниң орукче үнериниң коэффициентизи немешкен, Саян шыдындан чүък сөөртүлгезиниң темпизи мурнукуzундан шапкынчаан. Дыка хөй автобүдүрүлгелер хонукта чүък сөөртүр графикти мурнап турар.

Доктаалды хүлээп алгандан бээр ниш ай бичии-ле ажып турар. Бо үениң дургузунда Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң чанында хандырылга болгаш саарылга эргелелиниң автомобилистериниң эки ажылдаанын штаб демдеглээн: олар 640 тонна чүъктүң орнунга 930 тоннаны эккелгеш, планны 145 хуу күүсеткен. Орук тудузунуң болгаш ажыглалының эргелелиниң чолаачылары планны база ажыр күүсеткен. «Тыва суг тудугу» трестиниң автобаазазының чолаачылары база-ла үзүк-соксаал чок ажылдааш, 3840 тонна чүъкту сөөрткен.

Эрткен чылдың декабрь айда республиканың транспорт эргелелиниң (начальниги В. А. Паруннин) коллективи ажылын экижидип, 89 муң тонна хире чүък сөөртүр даалгага кииришпир 1377 тоннаны чогуур черлеринге чедирген. Сельхозтехниканың Күрком-тединиң, «Тыва тудугу», «Тыва көдээ тудугу» трестерниң, «Тыва совхоз тудугу» каттыжыышкынның автотранспортчулары боттарынга онаашкан планнарының чартыындан хөйүн күүседип алган.

«Тыва даг-дүгү» комбинатының автомобилистери, Тыва респотребсоюзтуң, Чурттаам-коммунал ажыл-агыйының министерствозунуң АТБ-лери Минусинск, Абакан болгаш Абаза хоорайлардан чүък чедип алырынга кошкак киришкен. Ылангыя республиканың Көдээ ажыл-агыйы министерствозунуң автомобилистери (начальниги Д. Н. Стахуров) даалганы бо хүннерге чедир чүгле 30 хуу күүседип четтикken. Ол ышкаш республиканың совхозтарының автотранспортчулары чүък сөөртүлгезинге барык киришпээн деп болур: олар 516 тоннаны сөөртүп, планны чүгле 8 хуу күүсеткен.

Эрткен чылдың дөрткү кварталында Саян шыдындан республикаже 121.628 тонна чүъкту чедип алгаш болгаш план 71 хуу күүсеттингенин штабтың хуралынга четиес деп демдеглээн.

Штаб хуралынга чүък чудурер-дүжүрер үелерде автомашиналарның анаа турар чорууну хоюн айыткан. Чижээ, эрткен чылын Абазага даг-дүгү сөөрткен 4535 автомобиль хөй үеде манаашкынга таваржып түңнелинде 37 муң ажыл шагы узуткан. Чүгле 1978 чылда [illegible] КТЭК черинге анаа турууш-кун дээш чамдык организациялар 43 муң рубль штрафты төлээн.

Совет демократия—боттанышкынында

ОКРУГТАРНЫҢ СОҢГУЛДА МУРНУНУҢ ЧӨВҮЛЕЛ ХУРАЛДАРЫ ТЫВАДА ЭГЕЛЭЭН

Соңгулда кампаниязы бистиң республикада база бир чугула үе-чадазынче кирген. ССРЭ-ниң Дээди Совединге соңгулдалар талазы-биле соңгулда округтарының хөй-нийти организацияларының, күш-ажылчы коллективтерниң төлээлекчилериниң соңгулда мурнунуң чөвүлел хуралдары дүүн, январь 15-те эгелээн. Ол хуралдар депшиттирген кандидаттарны бүгү талалыг чугаалажып көрбүшаан, кандидаттарга бүзүреттирген кижилерин соңгуп, округтуң бүгү соңгукчуларынга кыйгырыгларны хүлээп ап турар.

КЫЗЫЛДЫҢ БАРЫЫН ТАЛАКЫ № 647 СОҢГУЛДА ОКРУГУ

СЭКП-ниң Кызыл хоорко-мунуң хуралдаар залынга хөй-нийти организацияларының болгаш күш-ажылчы коллективтерниң төлээлекчилери ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Национальдар Совединге соңгулдалар талазы-биле Кызылдың барыын талакы № 647 соңгулда округунуң соңгулда мурнунуң чөвүлел хуралынга дүүн чыглып келген. Хуралды СЭКП Кызыл хоорокомунуң бирги секретары А. И. Пожидаев ажыткан.

Чөвүлел хуралдың хүндүлүг президиумунга СЭКП ТК-ның эш Л. И. Брежнев баштаан Политбюрозун чөвүлел хуралдың киржикчилери бир үн-биле соңгаан.

ССРЭ-ниң Дээди Совединге соңгулдалар дугайында илеткелди СЭКП Кызыл хоорокомунуң ийиги секретары Б. Н. Синицов кылгаш, ам болур соңгулдалар ССРЭ-ниң чаа Конституциязын хүлээп алганының соонда бир дугаар болуп турарын, соңгулдаларга белеткелдер ажылчы чоннарның политиктиг болгаш күш-ажылчы бедик көдүрлүүшкүнүнүң байдалында эртип турарын демдеглээн. СЭКП ТК-ның ноябрь (1978 ч.) Пленумунуң шиитпирлеринге болгаш эш Л. И. Брежневтиң ол Пленумга чугаазында айтыышкыннарга сорук кирген Кызылдың ажылчы чоннары 1979 чылдың планныг даалгаларын долдур болгаш ажыр күүседир дээш чүткүлдүг ажылдап турарын чугаалаан.

Илеткелчи соң ынай соңгулда кампаниязының чорут турарын чугаалааш, хоорайның ажыл-ишчилери Дээди Советке боттарының төлээлекчилериниң кандидаттары кылдыр эң эки оолдарын болгаш кыстарын адаан деп чугаалаан. № 48 тудуг эргелелиниң болгаш «Кызыл тудуг» эргелелиниң коллективтери депутаттарга боттарының кандидаттары кылдыр СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы эш Леонид Ильич Брежневти болгаш № 48 тудуг эргелелиниң малярларының комсомолчу-аныяктар бригадазының бригадири Раиса Федоровна Григоровичини депшиткенин илеткелчи дыңнаткан.

Соңгулда мурнунуң чөвүлел хуралынга № 48 тудуг эргелелиниң мурнундан сөс берген маляр Л. П. Монгуш ССРЭ-ниң Дээди Совединге депутаттың кандидаттарынга эш Л. И. Брежневти болгаш Р. Ф. Григоровичини депшиткенин [illegible] киржикчилери [illegible]. Л. И. Брежневтиң болгаш Р. Ф. Григоровичиниң кандидатуразын сүт комбинадында местком даргазы К. Ф. Шома, «Кызыл тудуг» эргелелинде бригадир Ч. Ч. Доңгак, «Росводпром» трестиң ДБК заводунуң ажылчыны С. Г. Камалетдинова, даараныг фабриказының ажылчыны, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң депутады А. Л. Ткачёва, «Тыва тудуг» трестиң өөредилге комбинадының директору Г. М. Спрыгин олар изин-биле деткээн.

Депутатка кандидат Р. Ф. Григорович аңаа бедик идегелди көргүскени дээш хуралдың киржикчилеринге чүректиң ханызындан өөрүп четтиргенин илереткеш, моон соңгаар улам эки, улам шыңгыы ажылдаарын, бедик идегелди шыңгадарын бүзүреткен.

Округтуң соңгулда мурнунуң чөвүлел хуралының киржикчилери ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Национальдар Совединге соңгулдалар талазы-биле Кызылдың барыын талакы № 647 соңгулда округундан депутаттың кандидаттарынга **Леонид Ильич Брежневти** болгаш **Раиса Федоровна Григоровичини** депшиткенин деткиир дугайында шиитпирни бир эп-сеткилдиг хүлээп алган болгаш ол округка бадылаарынга чоннарелин бээрин кандидаттардан дилээн.

Округтуң соңгулда мурнунуң чөвүлел хуралы депутатка кандидат Р. Ф. Григоровичиниң бүзүреттирген кижилерин соңгаан болгаш округтуң бүгү соңгукчуларынга кыйгырыг хүлээп алган.

БАЙ-ТАЙГАНЫҢ № 648 СОҢГУЛДА ОКРУГУ

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Национальдар Совединге соңгулдалар талазы-биле Бай-Тайганың № 648 соңгулда округунуң [illegible] төлээлекчилериниң соңгулда мурнунуң чөвүлел хуралы январь 15-те Тээлиниң Культура бажыңынга болган. Аңаа Бай-Тайга районунуң соңгукчуларының төлээлекчилери киришкен. Хуралды Бай-Тайга райкүскомнуң даргазы И. У. Уевин [illegible] кан.

Совет демократияның улам ынай хөгжүлдезиниң дугайында илеткелди СЭКП Бай-Тайга райкомунуң секретары, [illegible] Т. Х. [illegible] [illegible] ёзулуг улустуг утка-шынарын тамылдырлап. ССРЭ-ниң чаа Конституциязынга дүүштүр улам ынаа хөгжээнин демдеглээн. ССРЭ-ниң Дээди Совединге соңгулда кампаниязы ийи районнуң ажылчы чоннарының политиктиг, [illegible] бедик көдүрлүүшкүнүнүң байдалында [illegible] ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Национальдар Совединге соңгулдалар талазы-биле Бай-Тайганың № 648 соңгулда округундан депутаттың кандидаттарынга А. Н. Косыгинни болгаш «Мурнакчы» совхозтуң хойжузу А. Д. Салчакты депшиткенин [illegible] А. Д. Салчакты [illegible] дат кылдыр характеристиказын чугаалаан.

Хуралга аңаа [illegible] Бай-Тайга [illegible] Совет [illegible], БЛКСМ Бай-Тайга райкомунуң бирги секретары С. Д. Демдек, «Мурнакчы» совхозтуң хойжулары, Т. С.-Д. Салчак, С. К. Көк, оларда совхозта рабочком даргазы М. Д. Хертек олар депутатка кандидаттарны бир эп-сеткилдиг деткээн болгаш оларның дугайында чылыг сөстерни чугаалаан.

Депутатка кандидат А. Д. Салчак сөс алгаш, аңаа бедик идегелди көргүскени дээш, оон [illegible] коллективтерге болгаш округтуң соңгулда мурнунуң чөвүлел хуралының [illegible] илереттирген болгаш округтуң соңгукчуларының аңаа көргүскен улуг бүзүрелин шынзыдар дээш бүгү күжүн салып ажылдаарын бүзүреткен.

Чөвүлел хуралга Бай-Тайга районнуң Совединиң күүскомунуң даргазы И. У. Уевин тура чугаалааш, округтуң соңгукчуларының мурнунда ажыл-агый болгаш соңгулдага [illegible] талазы-биле чугула сорулгаларга тодарган [illegible].

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Национальдар Совединге соңгулдалар талазы-биле Бай-Тайганың соңгулда округундан депутаттың кандидаттарынга Алексей Николаевич **Косыгинни** болгаш **Алексей Далаевич Салчакты** депшиткени [illegible] хуралдың киржикчилери бир үн-биле деткээн. [illegible] округта бадылаары [illegible].

[illegible] депутатка кандидат А. Д. Салчактың бүзүреттирген кижилерин [illegible] Бай-Тайга районнуң даргазы И. У. Уевинни, СЭКП райкомунуң [illegible] секретары [illegible] округтуң бүгү соңгукчуларынга кыйгырыгны хүлээп алган.

Хурал соонда концерт болган.

КҮҮСКОМ СЕКРЕТАРЬЛАРЫНЫҢ СЕМИНАРЫ

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиуму улус депутаттарының Кызыл хоорай Советиниң районнарының күүседикчи комитеттериниң секретарьларының семинарын эрттирген.

ССРЭ-ниң Дээди Совединге соңгулдаларны эрттирериниң база аңаа белеткелдиң талазы-биле республиканың улус депутаттарының чер-чер Советтериниң күүсекчи комитеттериниң сорулгаларының дугайында Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Секретары С. Х. Красный илеткел кылган. ССРЭ-ниң Дээди Совединиң соңгулдаларының дугайында чаа хоойлунуң онзагай [illegible] рин, соңгулдаларны эрттиеринге белеткелдиң айтырыгларынга илеткелчи доктаангаан.

Соңгулданың документилерин шын долдурарын семинарның дыңнакчыларынга өөреткен.

Республиканың улус депутаттарының чер-чер Советтериниң 1978 чылда кылган чорудулга организастыг-массалыг ажылдарын семинарга түңнеп, чугаалашкан.

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы М. К. Мендүме семинарга [illegible]. Соңгулда үезинде улус депутаттарының чер-чер Советтериниң күүсекчи комитеттериниң сорулгаларының дугайында айтырыгга ол [illegible].

ХОЖУДААШКЫН ЧОК АЖЫЛДААРЫ — ЧАРЫШТЫҢ КОЛ ДЕВИЗИ

ЧАРЫШ-ЧОННУҢ ЧОГААДЫЛГАЗЫ

СОЦИАЛИСТИГ ЧАРЫШ ЭКРАНЫ

1979 ЯНВАРЬ № 1

ТЫВАНЫҢ КӨДЭЭ ИШЧИЛЕРИ 1979 ЧЫЛДА

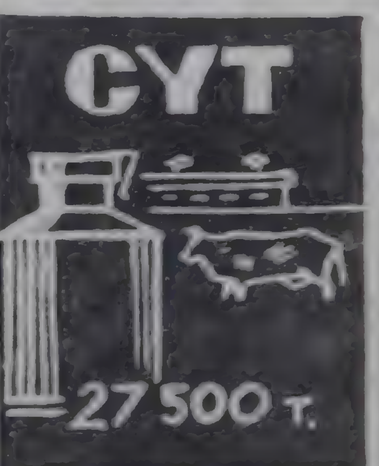

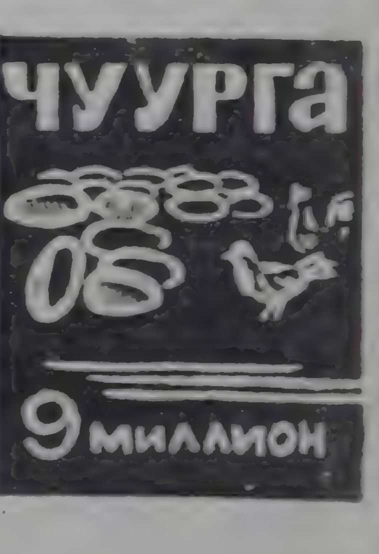

КУРҮНЕГЕ ДУЖААР

1979 ЧЫЛДА ТУДУГГА

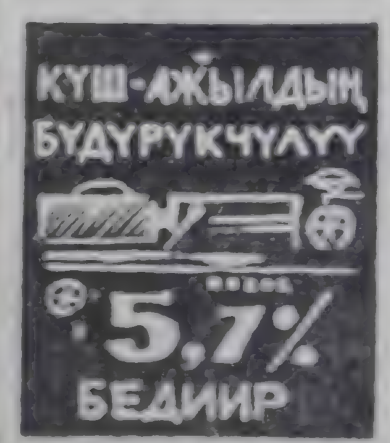

ТУДУГ БААЗАЗЫН АЛГЫДАРЫНГА

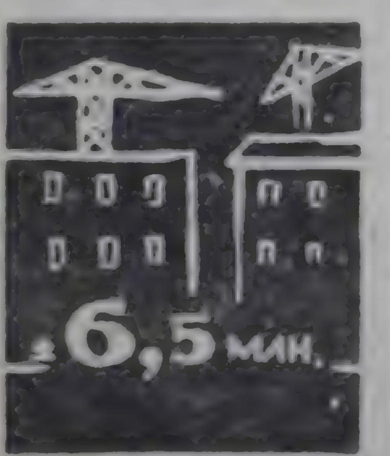

РУБЛЬДИ ТУСКАЙЛААН

КАДЫК КАМГАЛАЛЫНГА ЧАРЫГДАЛДАР

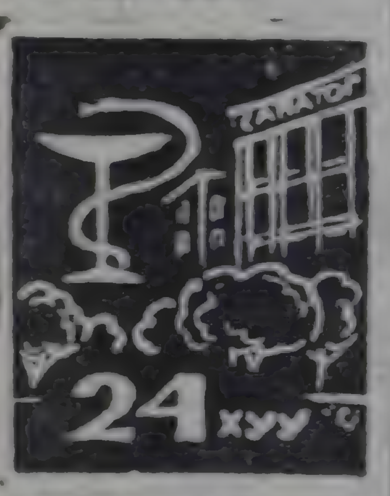

КӨВҮДЭЭР.

УЛУС ӨӨРЕДИЛГЕЗИНГЕ ЭРТКЕН ЧЫЛДЫНДАН

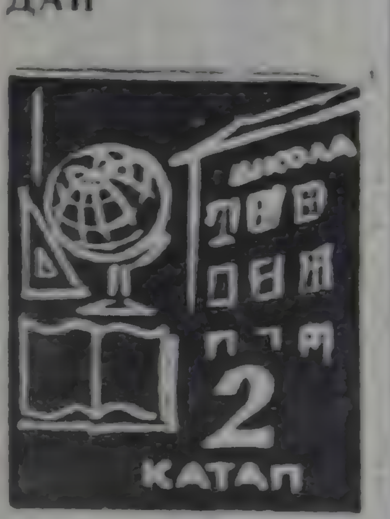

ХӨЙ ЧАРЫГДАЛДАР КӨРДҮНГЕН

ДАГ-ДҮГҮ БҮДҮРЕРИНГЕ

РУБЛЬДИ ТӨЛЕВИЛЭЭН

БҮРҮН БЕЛЕТКЭЭР

Кодээниң ажыл-ишчилери өнгү беш чылдың үшкү чылын дооскаш, ам 1979 чылдың хову ажылдарынга белеткенип турар. Бо хүннерде республиканың совхозтарында планнарны тургузуп, социалистиг чарыштың негелделерин ажыглап кылып, онаалдаларны бригада, ферма, салбыр, звено болгаш тус-тус кууседикчи бурузунге чедирип турар.

Республиканың чер ажылдыгларының планнарны бөлүк алган хүлээлгелерин бүрүн күүседири [illegible] ажылдарынга белеткелди [illegible] чок чугула.

Совхозтарның ишчилери [illegible] шөлдерин, одарларын, хөй чылдыг сиген тараан черлерин суг-биле бүлүктээдирың, органиктиг чемишчигдилгелерин [illegible] агрохимиялыг чорудуп, [illegible] техниканы септеп турар. Бо чылдың январында [illegible] медээзи-биле алырга, республикада 1456 гектарда сугну доштаадырган, ол планының 48 хуузу болуп турар. «[illegible]» совхоз 200, «Коммунизмниң херели»—250, «Чодураа»—117, «Чыраа-Бажы»—87, «Тывыл»—100 гектар черде сугну доштаадырган. [illegible]

[illegible] совхозтары [illegible] «[illegible]», «Революцияның [illegible]», «Улуг-Хем», «Бай-Тал», [illegible] дуп турар. Ынчаарга «[illegible]» [illegible]

Кышкы агрохемчеглер дончулалы

[illegible] «Дөң-Терезин», «[illegible]», «[illegible]» «ТНА 25 чылы», «Ак-Дуруг», Тока аттыг, ССРЭ-ниң 50 чылы аттыг, «Коммунизмниң херели», «[illegible]» [illegible]

[illegible]

Шөлдерже органиктиг чемишчиглилгени сөөртүп төгери база-ла чугула ажыл. Кышкы агрохемчеглерниң планын өзүгаар республиканың [illegible]

Мурнакчы аргаларны болгаш хуржулгаларны бүдүрүлгеге шиңгээдип алырынга чер ажылдыгларының өөредилгези база механизаторларның мергежилин кышкы үеде бедидер [illegible]

[illegible]

Сөс бердивис

ХҮЛЭЭЛГЕМ КҮҮСЕДИР МЕН

Өнгү беш чылдың үшкү чылында бодумга алган хүлээлгемни күүсеттим. Торүүр 100 баш хойдан 109 хураганы ончазын камгалап алдым. Оон-биле кады бир хойдан 3,7 кг дүктү кыргыдым. Кышка удур мал чемин белеткелин багай эвес белеткеп алган мен.

1979 чылда торүүр 100 хойдан 105 хураганы камгалап алыр, бир хойдан 3,5 кг дүктү кыргып алыр деп социалистиг хүлээлгени алган мен.

Амгы үеде Шамбалыг-Аксы деп черде кыштап турар мен. Кодамымда торүүр 500 ажыг хой бар. Бо хүннерде 200 ажыг хой торжоп, хураган онча-менди алдынып турар. Сакманчыктер кадайым Монгуш Кара-Быдаа болгаш Иранда Куулар кызымак ажылдап турар.

Партияның Тыва область организациязының XVII конференциязының материалдары-биле танышкан, бодумга алган социалистиг хүлээлгемни ажыр күүседир дээш ам-даа кызымак ажылдаар мен.

М. СЕМИС-ООЛ,
«Шамбалыг» совхозтуң хойжузу.

ХЕРЕК КЫРЫНДА КҮҮСЕТКЕН

Чаа-Чаа-Хол суурнуң тудугжулары өнгү беш чылдың [illegible]

[illegible] ажылдаан. Тудугжулар Улуг Октябрьның 61 чылынга [illegible]

[illegible]

Н. МОНГУШ.

ХОЖУДААШКЫНДАН УШТУНАР

Өнгү беш чылдың үшкү чылы төнген. Республиканың үлетпүр бүдүрүлгелериниң коллективтери ССКП-ның XXV съездизиниң шиитпирлерин амыдыралга боттандырар, планныг онаалдаларны күүседир дээш эвес ажылдарны кылып чорутан. Ам үлетпүрнүң чамдык түңнелдерин көрээлиңер.

Барааның продукцияны сайгарганы эрткен чылдың деңнелиндеве 9,3 миллион рубльге көвүдээн. Продукция сайгарарының планын шупту 35 санныг үлетпүр бүдүрүлге ажыр күүсеткен. Ниити продукцияны бүдүрерде кол-кол хевирлериниң ааны-биле алырга, ажыр күүсеттинген.

Тываның [illegible], «Тыва [illegible]» комбинат, Кызылдың сайгарылга баазазы, автосептелге заводу, даараныгга фабриказы, сүт комбинаты, «Каа-Хем» хөмүр-даш казырыы, алгы заводу, «Росзодиром» каттышкыының ДБК заводу, мооң ажыл-агый эргелели болгаш оон-даа өске бүдүрүлгелер багай эвес ажылдаанкар.

[illegible] ажылында четпестер хой болгаш чамдык бүдүрүлгелер боттарында бар арга-курлавырларны долу ажыглаваанындан хожудаашкыннарны болдурган. 7 санныг бүдүрүлге 1978 [illegible] 5,3 миллион рубльге, а продукцияны сайгарарының үш чыл планын 10 бүдүрүлге чедир күүсетпээн. Үлетпүр продукцияның бүдүрериниң хемчээлин 9 бүдүрүлге 1977 чылдың деңнелиндеве кудулаткан. Туураа, демир-бетон [illegible]

[illegible]

АК-КӨК ЭКРАННАР ӨШПЕЗИН ДЭЭШ

[illegible]

М. ТОПЧА.

ЧУРУКТАРДА: [illegible]

Кызылдың телеательезинде

«[illegible] чедирер черлерниң ажылдакчыларынга мыннаар чугаалаар бодай-дыр мен: совет кижилерниң чаагай амыдыралы-даа, [illegible] хөй-биле хамаарыштыр апаар... Эң эки болгаш эгелекчи тура-соруктуг ажылдаңар, мурнакчыларга деннежиңер».

Л. И. БРЕЖНЕВ.

«КУШ-АЖЫЛДЫҢ ХООЧУНУ» МЕДАЛЬ-БИЛЕ ШАҢНААР ДУГАЙЫНДА

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Чарлыы

Улус ажыл-агыйынга ур [illegible] шаңнаары болза:

КЫЗЫЛ ХООРАЙДАН

Хомушку Самбууевич Аракчаа—тааныыл албанының начальниги.

Ефрем Иванович Бедарев—Тываның [illegible].

Наталья Игнатьевна Бобкина—пенсионер.

Карп Павлович Бирчиков— [illegible].

[illegible]

Михаил Андреевич Яковлев—пенсионер.

БАРЫЫН-ХЕМЧИК РАЙОНДАН

а) «Барлык» совхозтан

[illegible]

ЭРЗИН РАЙОНДАН

«Нарын» совхозтан

[illegible]

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы М. МЕЛДУМЕ.

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Секретары С. КРАСНЫЙ.

Кызыл хоорай.
1978 чылдың декабрь 30.

ЭВИЛЕЛДЕЖИП ЧОРУУР РЕСПУБЛИКАЛАРДА

РСФСР: пестен бүткен «Буга»

Болганың гидротехника болгаш мелиорация талазы-биле [illegible] эртемденнери болгаш Саратов областың Новокузнецк районда «Алтайский» совхозтуң тускай эртемденнери болуун болгаш чиик өртектиг пестерден тол суттарар буга ужун кылып бүдүргеннер.

Оон [illegible] узун онгача азы лента транспортёр сагышка кирер. Ол [illegible] уннуу 375 метр, [illegible] бедии 55 сантиметр. Ооң уну-биле бир секундада 400 литр суг агар. [illegible]

УКРАИНА: металлургтарның ажылын чиигетпишаан

Братескиниң алюминий заводунга ажылдаары-биле Днепропетровскиде металлургия [illegible] «МИР-2М» деп хөй операция боттандырар, [illegible]

БЕЛОРУССИЯ: чемишчидилгелерниң килограмм бүрүзүн шалдарже

[illegible]

КАЗАХСТАН: «ийнги кур черин» шингээдип алганывыс

Күрүнеге бир миллиард ажыг пуд тараа саткан бистиң республикавыстың таражылдарының күш-ажылы СЭКП ТК-ның ноябрь Пленумунга эш Л. И. Брежнев бедии-биле үнелээн. [illegible]

УЗБЕКИСТАН: ортаалы звенону бижыглавышаан

[illegible]

ТАДЖИКИСТАН: гектар бүрүзүн ажыглаалга кирер

Республиканың колхозтары болгаш совхозтары [illegible]

ЛИТВА: графикти мурнап

[illegible] (СЭТА).

БӨМБҮРЗЕКТИҢ СУДАЛЫ

СЭТА болгаш ПМА: кыска дыңнадыглар, тайылбырлар

КОММУНИСТ-ЛЕНИНЧИНИҢ НОМУ

СОФИЯ. (СЭТА). Эш Л. И. Брежневтиң «Кур чер» деп ному [illegible]

РИМ. (СЭТА). [illegible]

Кампучиның Национал камгаладыышкынының чаңгыс аай фронтузунуң ТК-ның декларациязын деткээн чурттакчы чонунуң болгаш революстуг армияның дайынчыларының массалыг митингилери [illegible] чуртта боп турар деп, кампучи информация агентилели дыңнаткан.

ЧУРУКТА: бир районнуң чурттакчыларының митингизинге бар чыдары.

СПК—СЭТА-ның фотозу.

ХОСТАЛГАНЫҢ БАЙЫРЛААЛЫ

[illegible]

Кампучи улустуң культуразының бүгү дээрезинде сураглыг тураскаалы — Ангкора [illegible] — Баттамбангыны болгаш [illegible]

(СЭТА)

Экономиктиг кризисте хаара туттурган Данияда [illegible]

ЧУРУКТА: күш-ажыл биржаларының биржазында хөй-ле манап турарлар.

СЭТА-ның фотохрониказы.

ЫЯШТАРНЫ КАМГАЛАЗА

[illegible]

Д. АПР-САВАА.

«АГААР КӨВҮРҮҮ»

НЬЮ-ЙОРК. (СЭТА). [illegible]

ЛОНДОН. (СЭТА). [illegible]

АМЫДЫРАЛГА ЧУГУЛА

— Спорт бистиң амыдыралывыста быжыы-биле бактаап кирген,— деп, «Ленинградтың металл заводу» каттыжыышкынның эптекчи-слесарьлар бригадири, РСФСР-ниң Дээди Совединиң депутады, Социалистиг Күш ажылдың Маадыры, Владимир Степанович Чичеров СЭТА-ның корреспондентизи-биле беседазын ынчаар эгелээн. Шынап-ла оон өскээр канчап-даа болбас турган. Чүге дээрге бистиң бүдүрүлгениң эргиниң артаан аныяк ажылчының бүрүзү массалыг күш-культура херээ-биле сырый холбаалыг апаар турган. Ол дээрге кышкы болгаш чайгы спартакиадалар, цех маргылдаалары, шериг назыны четкелек аныяктарның маргылдаалары, дуржулгалыг тренерлерге удурткан хөй санныг спорт секциялары-дыр. А спорт-биле өңнүктешкен кижи бүрүзү оон кажан-даа чарылбас болгай. Ынчангаш ортумак болгаш улуг назылыг ажылчыннарның спартакиадалары бистиң каттыжыышкынывыста эң көскү черни ээлеп турар.

Мээң амыдыралчы оруум ол бүгү чүүлдерге тодаргай бадыткал бооп болур. Металл заводунга 28 чыл дургузунда ажылдап келген үемниң дургузунда бут бөмбүү ойнап, хүрежип, бокс маргылдааларынга киржип, чүнү канчалбаан чүве дээр. А хол бөмбүүн ам-даа оваа сонуурган ойнавышаан мен. Бистиң шефтеп турар школавыстың күш-культура залынга цехте кады ажылдап турар өөрүм-биле неделяда бир-ле катап чыглып алгаш ойнап турар бис. А кыжын дыштаныр хүннерде Лемболовода кол лыжа баазавыс чугула черни ээлеп турар. Спартакиадага киржилге, ГТО нормаларының дужаалдазы ийикпе, азы анаа-ла харлыг арга-арыг иштинге сейлгүүстээшкин кижиниң канчаар-даа аажок сорук кирер боор чүве.

Күш-ажыл болгаш спорт бистиң каттыжыышкынывыста шуут чарылбас холбаалыг. Цехтерниң социалистиг хүлээлгелериниң кол пунктуларының бирээзинге массалыг күш-культура ажылы хамааржыр. «Күш-культуржу бүрүзү — бүдүрүлгениң мурнакчызы» деп кыйгырыг каттыжыышкынывыста калбаа-биле нептерээн. Оон эгелекчилери күш-культуржулар болган. Ынчаарга бисте ийиги бүдүрүлгечи бүрүзү спорт-биле сырый харылзаалыг болганда, ол кыйгырыгның амыдыралга боттанышкынының бүдүрүлгеге онза ажыктыг болур.

Күш-культуржунуң үлегер-чижээн мени бистиң бригаданың слесары Владимир Гущин көргүзүп турар. Ол бистиң цехтиң бут бөмбүүнүң болгаш хоккей командаларының алдарлыг вратары кижи. Владимир Гущин Калинин районнуң Совединиң депутады болбушаан, улуг хой-ниити ажылын база чорудуп турар. Ленинчи комсомолдуң шаңналының лауреады. Эрткен чылын Гаванага аныяктарның болгаш студентилерниң XI Бүгү-делегей фестивалынга база киржип чораан.

Цехтиң улуг мастери, спорттуң янзы-бүрү хевирлеринге онза сонуургалдыг, дыка хөй маргылдааларның киржикчизи Николай Васильевич Латкин база-ла бодунуң ажыл-херээн үлегерлиг күүседип турар. Ындыг кижилер бистиң каттыжыышкынывыста эңмежок.

Мээң эш-өөрлерим бичии чүведен — ГТО-нуң нормаларын дужаарындан эгелеп спорт херээн кылып эгелээш, эвээш эвес спортчу чедиишкиннерни чедип алганнар. Чүл дээрге чүгле эрткен чылда безин бисте делегей чергезиниң чедиишкин спорт мастерлери, 24 ажаа спорт мастерлери немешкен, 339 кижи бирги разрядтыг болгаш спорт мастеринге кандидат деп атты чедип алган. Оларның чамдыктары эң харысаалгалыг стартарга-даа киржип бээрин канчап билир. Чүге дээрге завод стадионунуң хүндүлүг бирги черинден Олимпий стадионунуң хүндүлүг бирги черинге чедир шоолуг ырак эвес чүве-дир дээрин амыдырал көргүзүп турар болгай.

С. ГАВРИКОВ,
СЭТА-ның корр.

Ленинград.

ЧИЗЕГЕ БЕЛЕТКЕЛ

ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң доктаалын ёзугаар бистиң чуртувуска 1979 чылдың январь 17-ден эгелеп чурттакчы чоннуң ээлчеглиг чизези болур.

Чизе политика болгаш улус ажыл-агыйы талазы-биле улуг ужур-дузалыг, ынчангаш аңаа шыңгыы белеткел чорупту турар.

Москвада ССРЭ-ниң УАЧД-ниң Кол павильонунда чурттакчы чоннуң чизезинге турасказаткан делгелгени ажыткан.

ЧУРУКТА: чизеге турасказаткан делгелгениң стендилериниң чанында көрүкчүлер.

В. СЕВАСТЬЯНОВТУҢ фотозу.

СЭТА-ның фотохрониказы.

ЭПТИГ-ЭЭЛДЕК ХҮЛЭЭП АЛЫР

1979 чылдың январь 17-ден 24-ке чедир, бүгү чурттаазы-биле бир демей, бистиң Кызыл хоорайга база чоннуң чизези болур. Чоннуң чизези — политиктиг болгаш ажыл-агыйжы улуг ужур-дузалыг. Чоп чизезиниң материалдары ажылчын курлавырларын, чоннуң билдииниң [illegible], өг-бүле байдалының, хамаатыларның экономиктиг амыдыралга [illegible] дугайында үнелиг материалдарны берип турар. Ук сан-факттылар күрүне органнарын башкарарынга, ажыл-агыйны планнаарынга, өртемшинчилел ажылдарын чорударынга дузалаар. Ниитизи-биле экономиктиг болгаш социал перспективтиг планнарны ажылдап кылырынга чугула херек материалдарны Бүгү-эвилелдиң чоп чизези берип келген.

Кызыл хоорайда үш чизе салбырын тургускан. Ол салбырларны 23 инструктор, 102 чизечилер участоктарынга чарган. Бирги чизе салбыры Октябрьская кудумчузунда 29 дугаар бажыңда (Садыг министерствозунуң клуву, эргелекчизи И. Поскотин), ийиги салбыр Кочетов кудумчузунуң 29 дугаар бажыңында (эргелекчизи М. Бергер), а үшкү салбыр «Тыва тудуг» тресте (эргелекчизи С. Омеленчук) турар.

Хоорайның чурттакчы чонунуң чизезин эрттирери-биле 250 кижиниң тускай өөредиин, [illegible], организация, бүдүрүлге черлеринге чизениң ужур-дузазының дугайында 58 лекцияларны номчаан. Хоорайның кинотеатрларынга «Чурттуң улуг санаашкыны» деп кинону 22 муң кижи көрген. Бүдүрүлге, албан, организация черлеринде консультация төптерин база тургускулаан. Чизениң айтырыгларын чоп ортузунга тайылбырлаар соруглыг-биле тускай агитмашиналы [illegible]. Кудумчуларга лозуннарны азарын планнап турар. Хоорайның кудумчу автобустарынга [illegible] ужур-дузазының дугайында плакаттарны [illegible].

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң май 31-деги доктаалын күүседири-биле албан организация черлери инспектор пунктуларынче чизечилерни өөредири-биле база автомашиналарны чорудар ужурлуг турган. Агрохимлаборатория, Тыва транспорт эргелелиниң материал-техниктиг [illegible], чумага удур станцияның, Садыг министерствозунуң автобаазазының, Кадык [illegible] министерствозунуң автобаазазының [illegible] бо чугула политиктиг кампаниязының ажылын үнелеп, машина болгаш чизечилерни ооң шаанда чорутканнары Харламовтуң [illegible] эргелелиниң автобаазазы (ап Харламов), «Тыва кодээ тудуг» автобааза (Ахметзянов) ышкаш коллективтер бо ажылды [illegible]. «Тудуг [illegible]» комбинат, чер ажылдары кылыр тудуг эргелели [illegible] чизе кылырының семинарларынга кижилер чорударындан ойталаан.

Чурттакчы чоннуң Бүгү-эвилел чизезин январь 17-ден 24-ке чедир кыска үеде чорудар дээрзи билдингир болгай. Ону баш удур доктаатканы январьның 16-дан 17-же дүнезиниң 12 шак-биле кызыгаарлап турар. Ол чүл дээрге 12 шак соонда төрүттүнген уругларны чизеге киирбес, а бир эвес кижи 12 шактың соонда өлген таварылгада ол кижини чизеге киирген турар. [illegible] дүнекиниң 12 шакта ук кижи дириг турганын барымдаалаазы ол.

Январьның 12-ден 16-га чедир чизе кылырынга киржир ажылдакчылар: чизечилер, инструктор-хыналдачылар боттарының тус-тус участоктарының чурттакчыларының сан-түңнээ [illegible]-биле ажылдап эгелээр. Ынчангаш хоорайның чурттакчылары ылаңгыя ыттар тудуп турар хамаатылар ыттарын багга тудуп, чизечилерниң ажылынга дуза көргүзери-биле улуг-хуузун киирип, кижи бүрүзү чизелеткен турарынче сагыш салыры чугула.

1979 чылдың январь 17-де эртенгиниң 8 шактан эгелээш, [illegible] бүрүзүнге барып, чизе анкетазының 16 айтырыынга долу харыызын бээрин диләэр апаар. Анкетаны чүгле кижиниң аскан барымдаалап долдурар, аңаа кандыг-даа документ негеттинмес. Чизечи кижиниң ажылы берге болгаш [illegible]. [illegible]-биле хүлээп алгаш, [illegible] хыналдазын [illegible].

[illegible] ажыглаан болгаш [illegible] 2-30-58 дугаарлыг телефонче долгап, оон айтырып болур. Оон ыңай чизе чорупту турар үеде силерге чизечи кижи келбээн болза, ол дугайын хоорайның чизе салбыынче дыңнадыры чугула.

Ф. БОВЕЙЛЕН,
Кызыл хоорайның күрүне статистика инспектуразының инспектору.

ХӨГЖҮМ ҮНҮ ЧАҢГЫЛАНГАН

Кызыл районнуң Баян-Кол суурда кодээ Культура бажыңынга ол кежээ чалыы үннер, хөгжүм-музыка чаңгыланган, танцы-саң динмиттиг-ле болган. Ада-иелер, школачылар, аныяктар, башкылар, эмчилер, совхозтуң специалистери залда чык долдур олурупкан.

Баян-Кол суурда бо өөредилге чылында бир-ле дугаар Баян-Кол ортумак школазы болгаш музыка башкызы Мерген-оол Хөвалыгович Нурсат биле бот-тывынгыр композитор Солаан Кыргысович Базыр-оол оларның хуузу инициативазы-биле тургустунган уругларның музыка школазының белеткел салбырының баштайгы концертинге чоннуң чыглып келгени ол. Концерт эгелээриниң мурнуу чарымында Культура бажыңының клуб чөвүлелиниң чыл дургузунда чорудуп келген ажылының түңнелин четтелажып көрген хурал база болган. Аңаа чөвүлелдиң отчёдун оон директору Т. Б. Степаяк кылган. Ук отчёттуң талазы-биле аңаа олурушканнар боттарының [illegible] чугаалажып туржупканнар. Хуралдың түңнелинде клуб чөвүлелиниң чаа составын соңгаан.

Даразында көрүкчүлерниң четтикпээн [illegible] уруглар-ның түңнел концерти-даа саадал чок эгелээн. Концерт ниитизиниң ырын капелла-биле эгелээн. Уруглар тыва улустуң ырызы «Хандагайтының» үш үн-биле чечишкинниг ырлап күүсеткени солун болган. Музыка культуразын нептередиринге, өзүп орар салгалды аңаа хандыкшыдарының чаагай херээнге бо чаа тургустунган белеткел салбырының кайы хире өргежок чугула болуп турарын ыя чижек безин тодаргай херечилеп шыдаан. Аңдызында маңаа чүгле баян класс ажыттынган. Ынчалза-даа бо концертке уруглар ол хөгжүм херекселдери-биле кызыгаарлаттынмайн, [illegible], ырларындан аңгыда, ийи-[illegible] күүселдерин, ансамбльдерге үнүп шенешкеннер.

Ырлардан аңгыда чалыы [illegible] танцыларын көрүкчүлерге бараалгатканнар. Ылаңгыя «Иевижилер», «Ча адыкчылары», «Аңчылар» деп танцыларны оларның тепкени көрүкчүлерниң [illegible] ган.

Концерттиң ам-не нарын болгаш солун чедимчелиниг кезээ уругларның хылдыг хөгжүм херекселдериниң оркестри. Чүгле белеткеп алырынга безин улуг болгаш шудургу ажыл негеттинер шак ындыг музыкаларны, аялгаларны; орус, тыва, улуг, бичии кижилерге таарышкан ырларны орта оркестр чараш болгаш шын ойнап күүсеткен.

Түңнелинде чугаалап каар чүве болза, Баян-Кол суурда уругларның музыка школазының белеткел салбырын тургускан чорук суурнуң ниити чурттакчыларының культурлуг негелделериниң чайгылыш чок өзүп турарын, улуглар-даа, уругларның-даа культуразынга база бир бүрүнгээр базым болганының тодаргай херечизи болур.

Бо түңнел концертке киржип, бодунуң арга-сүмезин кадары-биле бот-тывынгыр композитор, Кызылда Күрүнениң педагогика институдунуң башкызы М. К. Кержик-оол маңаа кээп, уругларга чаа-чаа чедиишкиннерни күзээн. Ол кежээ баян-колчулар сеткил-сагыштың ёзулуг хайнышкынын, культурлуг [illegible] ны даштыг музыка башкыларынга өөрүп четтиргенин илергейлээннер.

О. НАМЧЫЛАК.

ЧАА ЧЕМПИОННАР

Чаа үнген чылдың баштайгы улуг маргылдаазы болур — хостуг хүрешке Тыва АССР-ниң бирги чери дээш чемпионат Кызылга дөрт хүн үргүлчүлээш доозулган. Бистиң мөгелеривис чаа сонуурган бар янзы кылдыр эгелээн. Мооң мурнунда чылдарда республиканың бирги чери дээш маргылдаа чүгле улуг улустуң аразынга болуп турган. А бо чылын ол чемпионатта [illegible] чылдарда төрүттүнген алээди оолдарның маргылдаазын аңгы эрттирген.

Маргылдааның баштайгы ниитизи хүнүнде алээди оолдар, а [illegible] улуг улус хүрешкен. Улуг улустуң маргылдаазынга 126 мөге киржикен, оларның аразында 5 кижи ССРЭ-ниң спорт мастери, 14 аңаа кандидат бар болган.

Эң чиик деңнеге хүрешкен мөгелерниң аразынга 1979 чылда Тываның чемпиону ат дээш спортчу демисел шыңгыы болган. Бо деңнеге ийи спорт мастери, дөрт аңаа кандидаттар болгаш беш бирги разрядтың мөгези хүрешкен. Түңнелинде Ак-Довурактан келген ССРЭ-ниң спорт мастери Алексей Салчак чаңгыс-даа кижиге октатпайн бирги черже үнген. Красноярскиниң политехниктиг институдунуң Кызылда филиалының студентизи Семен Монгуш ийиги, Хову-Аксының төлээзи Александр Доржу үшкү черлерни алганнар.

52 килограмм чедир деңнелиг мөгелерниң түңнел селыында Улуг-Хемден келген Владимир Күжүгет биле «Трудовые резервы» эки тура спорт ниитилелиниң мөгези Сергей Ооржак уржуражы берген. Оларның кайызы-даа ССРЭ-ниң спорт мастерлери. Сергей ол атты Москвага, а Владимир Хабаровскиге өөренип турган черинден алганнар. Бо ийи мөгениң солун хүрежинге Владимир Күжүгет тиилээш, 1979 чылда Тываның чемпиону болган.

Кызылда педагогика институдунуң студентизи, мастерге кандидат Александр Күжүгет 57 килограммга тиилекчи болуп үнген. Улуг-Хемниң мөгези, мастерге кандидат Николай Монгуш ийиги черни ээлээн. «Динамо» спорт ниитилелиниң мөгези, хостуг хүрешке мастерге кандидат, самбога ССРЭ-ниң спорт мастери Иван Хураган ук маргылдаага эки белеткенгенин көргүзүп, шупту ужуражылгаларга дең-дески хүрешкеш, 62 килограммга бирги черже үнген. Кызылда «Спартактың» төлээзи Александр Монгуш ийиги, Тандыдан Валерий Самбуу үшкү черлерни ээлээн.

Кызыл районда «Шамбалыг» совхозтуң агроному, ССРЭ-ниң спорт мастери Александр Монгуш 74 килограммга, педагогика институдунуң студентизи Олег Ооржак 68 килограммга, Кызыл районнан Александр Кууңар 82 килограммга, «Динамонуң» спортчузу Юрий Томашенко [illegible] килограммга чедир, ССРЭ-ниң спорт мастеринге кандидат Даңыл Ооржак 100 килограммга чедир болгаш эң аар деңнеге Улуг-Хем районнуң спортчузу Найдан-оол Доспан чемпион болганнар.

Команда талазы-биле бирги черни Улуг-Хем районнуң мөгелери алгаш, кубокту, бирги чергениң дипломун чаалап алган. Чөөн-Хемчиктиң мөгелери ийиги, Кызылдың «Спартак» эки тура спорт ниитилелиниң командазы үшкү черлерни ээлээннер.

Маргылдааның түңнелинде Сибирь зоназының чемпионадынга киржир шилиндек команданың составын тургускан. Олар ам февральдың 17-19 хүннеринде бистиң республиканың ноябрьдалынга болур ол чемпионатка белеткенип эгелээн.

В. ЧАДАМБА.

Спорт

ЧУРУКТА: команда талазы-биле бирги черни алган — Улуг-Хем районнуң шилиндек командазының капитаны, эң аар деңнеге 1979 чылда республика чемпиону болган Найдан-оол Доспанга республиканың күш-культура болгаш спорт комитединиң даргазы А. С. Нурзеттиң кубокту тыпсып турары.

ТВ

ЯНВАРЬ 16-ДА

БИРГИ ПРОГРАММА

МОСКВАДАН

10.00—«Үе». Информастыг программа.
10.40—Эртенги гимнастика.
11.05—В. Шекспир— «Он ийиги дүне». Москваның «Современник» театрының фильм-шиизи.
13.40—Медээлер.
13.50—16.00—Чапсар.
16.00—Медээлер.
16.20—«Кодээниң ажыл хүннери». Кинопрограмма: «Мугалында кодээ суур бар», «Терек [illegible] элементтери», «Арипниң аас-кежии», «Чаптанчыгаш».
17.20—Чиик атлетика талазы-биле Бүгү-эвилелдиң маргылдаазы. Минсктен дамчыдылга.

КЫЗЫЛДАН

18.15—Телемедээлер.
18.25—«Артист болгаш үе». Дамчыдылга.
19.05—«Картинга». Мульт-фильм.
19.15—«Рузь артынга».
19.45—Телемедээлер.
19.55—Чарлалдар.

МОСКВАДАН

20.00—«Хөглүг ноталар».
20.15—«Бөгүн делегейде».
20.30—«Индияның танцылары болгаш ырлары».
21.00—В. Белов— «Бызаанчылар чугаалары». Телешии.
22.30—«Үе». Информастыг программа.
[illegible]—ССРЭ-ниң [illegible] артизи Е. Образцованың концерти. Төнгенде — медээлер.

ИЙИГИ ПРОГРАММА

МОСКВАДАН

18.15—«Аваның школазы».
18.45—«Совет күрүнениң болгаш эргениң үндезиннери».
19.15—«Тюмень чериниң чыл демдеглели».

КЫЗЫЛДАН

20.00—21.25 — «[illegible]». [illegible].

Редактор В. С. ШАРАВИИ

КИНО

ЯНВАРЬ 16-ДА

«НАЙЫРАЛ»: «Чаңгыназын» 10.00, 12.30, 15.00, 17.40, 20.20 шактарда.

«ПИОНЕР»: «Марика. Янка болгаш хаан шивээзиниң чажыды» 9.00, 10.40, 13.30, 15.10, «Мурнунда коммунистер» 12.20, «Корсиканчы ёзу-биле вендетта» 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: «Сактыышкын» 15.00, 16.50, «Бир катап болгаш бүгү амыдыралга» 18.40, 20.30 шактарда.

КИНОМЕХАНИК

Херлии Салчак онгу классты дооскаш, шериг хүлээлгезин база эрттирген. Школачы чылдарында-ла ол киномеханик болуксап чораан. Ол күзелин боттандырары-биле Херлии шериг хүлээлгезин эрттиргеш, бир чыл хуусаалыг киномеханиктер курузун дооскун алган. Мөңгүн-Тайга райкүүскомнуң культура килдизи ону ажылдаары-биле бодунуң өскен-төрээн чери Мөген-Бүрениң Кызыл-Хая суурже киномеханиктеп ажылдаары-биле чоруткан.

Херлии Кызыл-Хая суурга киномеханиктеп ажылдаа-ла ам үш чыл чедип турар. Бо үе дургузунда аныяк специалист чоннуң хүндүткелин кызымак ажылы-биле чаалап алган. Ооң кино үндүрериниң шынары эки. Кинолар дугайында пропаганда ажылын ол доктаамал кылып, көрүкчүлерни кинога идепкейжидип турар. Ынчангаш Херлии ай, квартал, чыл планын үргүлчү ажыр күүседип келген.

Ээлдек-эвилең киномеханик оол ында бот-тывынгыр уран чүүлдүң идепкейлиг киржикчизи. Культура ажылдакчызы деп бедик атка ол төлептиглерниң бирээзи.

ЧУРУКТА: киномеханик Херлии Салчак ажыл үезинде.

И. УСПУН-ДОРЖУ.
Авторнуң фотозу.

Агаар

Кызылдың агаар станциязының медээзин ёзугаар алырга, бөгүн республикага бүргеп, аязыр, чамдык черлерге быскан хар чаар. Барыын чүк углаазынышкынныг хаттың дүргени секундада 2—7 метр чедер. Агаарның температуразы 27—32, чамдык районнарга 17—22 градус соок. Кызылга шокар булуттаар, чагбас. Хаттың күжү секундада 0—5 метр чедер. Агаарның температуразы 28—30 градус соок болур.

СОНУУРГАКТАРГА

ДЕМИР-ОРУКТАР

Делегейде бүгү демир-оруктарның узуну бир миллион 226 муң километр болуп турар. Ооң иштинде АКШ-та [illegible] муң километр, ССРЭ-де — 140 муң км, Канадада —70, [illegible] — [illegible], [illegible] — [illegible] муң км.

Демир-орук шугумнарын электрижиткениниң ап көөрге, делегейде бирги черни Швеция ээлеп турар, оларның демир-оруктарының узуну 6310 км, а электрижиткени — 62 хуу. Эң-не узун электрижиткен демир-орук участоктары Совет Эвилелинде — 40520 км азы ажыглалда оруктарның 29 хуузу болуп турар. АКШ-тың ажыглалда демир-оруктарының чүгле 0.9 хуузу азы 2860 км участоктары электрижиткен.

Чүък сөөртүлгезин ап көөрге, делегей лемчээлинде онашпастыр алырга 1977 чылда ССРЭ-ниң демир-оруктарының сөөртүлген чүъгү 53 хуузу [illegible], а бо [illegible] үш миллиард 330 миллион тонна-километр болур. Ооң [illegible] АКШ [illegible] демир-оруктарындан [illegible] түңнүп турар чүктерниң 19 хуузун ээлеп турар.

Делегейниң улуг-улуг хоорайларының чер адаа-биле маңнаар демир-оруктары — метролары кажан ажыглалга киргенин, оларның оруунуң узунун, чеже кижи сөөртүп турарын ап көөрге база солун болуп турар.

Эң баштайгы чер адааны демир-оруун АКШ-тың Нью-Йорк хоорайынга 1868 чылда ажыглалга киирген. Москвага 1935 чылда, Ленинградка 1955 чылда метрону ажыткан.

АТОМНУГ СТАНЦИЯЛАР

Бистиң чуртувуста каш атомнуг электростанциялар барыл деп айтырыгга Бүгү-эвилелдиң «Союзатомэнерго» бүдүрүлге каттыжыышкынының ажылдакчыларының харыылааны болза:

Амгы үеде бистиң чуртувуста атомнуг он электростанция бар. Делегейде эң баштайгы 1954 чылда [illegible] Обнинскиде [illegible], Белоярскиниң, Чернобыльскиниң, Курскиниң, Арменияның, Ленинградтың, [illegible] АЭС-тери болур. Оларның үжү эрткен чылын ажыглалга кирген.

Ядролуг кывар [illegible] атомнуг электростанциялар [illegible] хоорайларын [illegible] ажыл-агыйынче энергия-биле хандырарынга бүзүрелдиг бедиинга, чурттуң [illegible] районнарынче [illegible] чүгле [illegible] ниң чарыгдалдарын эскерип, чылда-ла миллион-миллион тонна нефть болгаш хөмүр-даш [illegible] бериp турар.

СОЛДАТТЫҢ ОРДЕНИ

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиуму 1943 чылда Чарлык-биле Алдар орденин тургускан. Ол бирги, ийиги болгаш үшкү чергелиг.

Ол орден-биле Төрээн чурт дээш дайынга эрес-дидим, маадыр, коргуш чок чоруун көргүскен кижилерни шаңнаарын доктааткан.

Алдар орденниң I чергезиниң бир дугаарын Ленинград чоогунга тулчуушкуннарга шылгараан, 188-ки гвардейжи адыгжы полктуң салбыр командири улуг сержант Н. А. Залетовка тывыскан. 1978 чылдың январь 1-ге чедир билдинип турары-биле алырга, 2562 кижи Алдар орденниң бүгү чергелериниң долу эдилекчизи болуп турар.

Алдар орденниң бүгү үш чергелериниң [illegible] ниң иштинден үш кижи Совет Эвилелиниң Маадыры база болган. Олар болза старшина П. Х. Дубинда, артиллерист — улуг сержант А. В. Алешин, ужудукчу капитан И. Г. Драченко.

Алдар орденниң шупту үш чергелери-биле шаңнаткан херээженнер база бар: авиацияның адыгжы-радизи Н. А. Журкина, пулеметчик Д. Ю. Маркаускене (Станилисене), снайпер Н. П. Петрова, санитар инструктору М. С. Нечипорчукова (Нечипорчукова).

(«Труд солундан).

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: индекс 667000

Кызыл, Щетинкин-Кравченко кудумчузу, бажың № 3, ТЕЛЕФОННАРЫ: Редакторнуң 2-24-63, редакторнуң оралакчыларының 2-35-24, 2-31-75, харыысалгалыг секретарының 2-23-35, секретариаттың 2-23-35, партийжи амыдырал болгаш совет тургузуг килдистериниң 2-37-13, пропаганда килдистериниң 2-31-75, культура килдизиниң 2-23-54, кодээ ажыл-агый килдизиниң 2-21-47, үлетпүр килдизиниң 2-22-64, чагаа килдизиниң 2-41-27, информация килдизиниң 2-20-60, корректорларның 2-27-41, бухгалтерияның 2-12-45, солун келбейн барганда 2-32-75 телефонче долгаар.

Тираж 16933. Чагыг № 48.

СОЛУН НЕДЕЛЯДА 6 КАТАП ҮНЕР

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Ном үндүрер чер, полиграф болгаш ном садыының талазы-биле эргелелиниң типографиязы (Кызыл, Щетинкин болгаш Кравченко кудумчузу, бажың № 1).

ТС — [illegible].

Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 14 (10911) | 1979 чылдың январь 17, среда | 1925 чылдан үндүрүлүп турар | Өртээ 2 көп.

СОҢГУЛДА: ЧУГУЛА ҮЕ-ЧАДА

ССРЭ-ниң Дээди Совединге соңгулда кампаниязы эгезинден тура-ла, эш Л. И. Брежневтиң демдеглээни ышкаш, амылыышчи байдал-биле эгелеп, совет кижилерниң бедик идепкейиниң байдалында калбарып турар. СЭКП-ниң XXV съездизиниң, ТК-ның ноябрь (1978 ч.) Пленумунуң шиитпирлерин, ол Пленумга эш Леонид Ильич Брежневтиң чугаазында айтышкыннарны амыдыралга боттандырар, онгу беш чылдың дөрткү чылының планның даалгаларын долдур болгаш ажыр күүседир дээш политиктиг болгаш күш-ажылчы бедик көдүрлүүшкүн, чогаадыкчы эгелээшкиннер соңгулдаларга белеткелдер үезинде улам калбарып турар.

Соңгулдаларга бүгү талалыг белеткелдер бистиң республикада база хүн бүрү улам калбарып, бир чададан өскезинче шилчип орар. ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Националдар Совединге соңгулдалар талазы-биле Тыва АССР-ден соңгулда комиссиязы, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Эвилел Совединге соңгулдалар талазы-биле округ комиссиязы, республика девискээринде соңгулда участоктары тургустунган. Бүгү соңгулда комиссияларының составынга депшидилгелер хөй-нийти организацияларының, күш-ажылчы коллективтерниң идепкейлиг киржилгези-биле эрткен болгаш тус-тус комиссияларның составтары чогуур хуусааларында бадылаттынган.

Соңгулда кампаниязының эң чугула болгаш харыысалгалыг үе-чадазы—ССРЭ-ниң Дээди Совединиң депутаттарынга кандидаттар депшидери — республикада чедимчелиг доозулган. Соңгулда кампаниязының бо үе-чадазында Совет Тываның ажылчы чоннары аажок бедик идепкейлиин, хамаатылыг эргелерин болгаш хүлээлгелерин ханызы-биле медереп билирин көргүскен. Соңгулда мурнунуң хуралдарының киржикчилери ССРЭ-ниң Дээди Совединиң онгу чыжының депутаттарының кандидаттарынга бирги ээлчегде СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы эш Л. И. Брежневти болгаш партияның, күрүнениң удуртукчуларын бир эп-сеткилдиг депшидип турганнар. Ол болза республиканың ажылчы чоннарының Коммунистиг партияның, Совет күрүнениң ленинчи иштики болгаш даштыкы политиказын бүрүнү-биле деткип, төрээн партиязын долгандыр улам сырый каттыжып, аңаа кызыгаар чок ынакшылын болгаш бүзүрелин илергейлеп турарының демдээ болган.

Совет Тываның соңгукчулары ССРЭ-ниң Дээди Совединиң депутаттарынга кандидаттар кылдыр республикада эң-не ат-сураглыг, ажыл-ишчи, күрүне ёзузу-биле бодап, ажылдап билир, ниитилелдиң болгаш чоннуң эрге-ажыын дүүштүрүп шыдаар кижилерни адагылаан. Олар дээрге хойжу Х. Б. Куулар, тудугжу бригадир Р. Ф. Григорович, механизатор Д. С. Дандар, совхоз директору М. К. Дүгер, ажылчын Н. О. Сарыглар ышкаш, чонунга хүндүткелдиг ажыл-ишчилер, партия-совет, эртем, культура ажылдакчылары-дыр. Депшиттирген кандидаттар оларга көргүскен идегелди төлептиг шынзыдып шыдаар дээрзин коллективтерге болгулаан соңгулда мурнунуң хуралдарының киржикчилери бир эп-сеткилдиг бадыткааннар.

Соңгулда кампаниязы бодунуң база бир чугула чадазынче кирген. Январь 15-тен эгелээш, соңгулда округтарының соңгулда мурнунуң чөвүлел хуралдары эгелээн, оларга депутаттарга кандидаттарның бүзүреттирген кижилерин соңгуур болгаш округтарның соңгукчуларынга кыйгырыглар хүлээп алыр. Ооң дараазында соңгукчуларның кандидаттар-биле ужуражылга хуралдары чер-черге болгулаар. Амгы үеде соңгукчуларның даңзыларын тургузары болгаш ылавылаары база чоруп турар. Үстүнде организастыг ажылдарны чорударынга округтарның соңгулда комиссияларының, улус депутаттарының хоорай, район Советтериниң күүскомнарының харыысалгазы болгаш практиктиг ажылының ролю ааҗок улуг. Бо бүгү ажылдар партия органнарының удуртулгазы-биле, хөй-нийти организацияларының идепкейлиг киржилгези-биле чоруттунар ужурлуг.

Округтарның соңгулда мурнунуң чөвүлел хуралын организастыг болгаш бедик деңнелге эрттирери-биле чергелештир, соңгукчуларның кандидаттар-биле ужуражылга хуралдарын эрттиреринге бүгү талалыг белеткелдерин амдан эгелеп чорудары чугула. Ол хуралдар болза эң-не хөй санныг, хөй кижи киржикчилиг, кандидаттың болгаш нийти ажыл-херектиң дугайында соңгукчуларның боттарының көзел-бодалын, санал-оналын хостуу-биле делгереңгей илергейлээриниң, кандидатка чагыглар бээриниң хевири болур дээрзин барымдаалаар херек.

«ССРЭ-ниң Дээди Совединге соңгулдалар дугайында» Хоойлу совет кижи бүрүзүнүң соңгулдаларга киржир эргезин, ылаңгыя депшиттирген кандидаттарны хостуг болгаш ажылыышчи чугаалажып көөрүнге киржир эргезин улам калбарткан. Депутатка кандидатты соңгукчу бүрүзүнүң деткиир азы чайладыр дугайында санал киирер, чагыглар киирер, ажыл-херектиң байдалының талазы-биле шүгүмчүлел кылып, санал-онал бээр эргезин Хоойлу магадылаан. Партия, совет болгаш хөй-нийти организациялары хоойлуда көрдүнген бо чүүлдер ажылчы чоннарының хуралдарынга, округтарның соңгулда мурнунуң чөвүлел хуралдарынга болгаш кандидаттар-биле соңгукчуларның ужуражылга хуралдарынга идепкейлиг ажыглаттынган турарын хандырар хүлээлгелиг.

Соңгукчуларның кандидаттар-биле ужуражылгаларының үезинде онза кичээнгей салыр чүүлдер болза, соңгукчуларның кандидаттарга киирген чагыгларын шын тургузары болгаш бердинген санал-оналдарны бүрүн учётка алыры болур. Бо ажылды шын чорударынга улус депутаттарының хоорай, район, суур болгаш кожээ Советтериниң күүскомнары, округтарның соңгулда комиссиялары кол рольду ойнаар болгаш харыысалгалыг болур. Чагыгларга боттуг, материал болгаш саң-хөө талазы-биле магадылаттынып болур чүүлдер кирген турары, соңгукчуларның санал, шүгүмчүлелдери бүрүн илереттинген, оларның айтырыглары ылап-ла харыылаттынган, протоколдарга бижиттинген турары чугула.

Соңгулдаларның бүгү белеткелдеринге болгаш үстүнде айыттынган хемчеглерни боттандырып чорударынга агитпунктулар, агитколлективтер, культура албан черлери улуг киржилгелиг болур ужурлуг. Маңаа хөй чүүлдер политинформаторларның, агитаторларның, лекторларның ажылындан база хамааржыр. Ынчангаш агитас-массалыг, пропагандистиг, культура-чырыдыышкының ажылдарының бүгү хевирлерин улам идепкейжидер ужурлуг бис.

№ 2 көжүп чоруур механизастаттынган колоннаның Георгий Александрович Березниковка удурткан бызаңчылар-бетонщиктер бригадазы 1600 баш мыйыстыг бода мал чемгерип тургузар комплексти «Суглак» совхозка кылып берген. Ону мал тургузар чылыг черлиг, белен изиг, соок суглуг кылдыр кылганы таарымчалыг.

Ол шөлдү кылырынга бызаңчы-бетонщиктер комсомолчу Александр Иванов, социалистиг чарыштың тиилекчилери Юрий Булатов, Владимир Шлапунов, тудугжу-техник Анатолий Зыков олар мурнакчы ажылдааннар.

ЧУРУКТА: (солагай талазындан оң талазынче) бызаңчылар-бетонщиктер А. Иванов, В. Шлапунов, А. Зыков болгаш Ю. Булатов.

В. СЕМЕНКОВИЧИНИҢ фотозу.

ААЛДАП ЧОРААН

Чөөн-Хемчикте «Октябрь 50 чылы» совхозтуң Сыын-Чүрээ хойжу бригадазы-биле Улуг-Хемде «Ак-Туруг» совхозтуң үшкү хойжу бригадазы аразында социалистиг чарыштыг ажылдап турар.

«Ак-Туруг» совхозтуң үшкү хойжу бригадазының төлээлери эрткен чылдың сентябрьда Оолдар Аяк-Хоонның аалынга барып, ажыл-ижи-биле таныжып, бот-боттарының аргадуржулгазын солчуп, дыка хөй ажыктыг чүүлдерни билип алганнар.

1978 чылдың төнчүзүнде Сыын-Чүрээ хойжу бригадазының малчыннары чарыштыг өңнүктериниң ажыл-ижи-биле таныжып чорааннар. Олар Аймыыралыгда Ирина Данзырынның, хоочун хойжулар Сүүр-оолдарның кодааннарынга барганнар. Малчыннар амыдыралының, ажыл-ижиниң дугайында сеткилиниң ханызындан чугаалажып, таныжканнар.

Аразында чарыштыг бригадалар 1978 чылдың ажылын түңнээн. Төрүүр чүс баш хойга онаалтыр 95 хураганны доруктуруп өстүрген Сыын-Чүрээ хойжу бригадазы социалистиг чарышка тиилээн.

С. ДАНЗЫН-ООЛ.

ТЫВА АССР-НИҢ ДЭЭДИ СОВЕДИНГЕ СОҢГУЛДАЛАР ТАЛАЗЫ-БИЛЕ КЫЗЫЛ ХООРАЙДА ШКОЛАНЫҢ № 1 СОҢГУЛДА ОКРУГУНУҢ ОКРУГ СОҢГУЛДА КОМИССИЯЗЫНЫҢ ДЫҢНАДЫЫ

Тыва АССР-ниң Дээди Совединге Кызыл хоорайда Школаның № 1 соңгулда округунга соңгулда болган. Бо соңгулда округундан Тыва АССР-ниң Дээди Совединге депутат соңгуурунга соңгукчуларның 99,65 хуузу киришкен.

Депутатка кандидат эш **Анатолий Иванович Пожидаев** дээш соңгукчуларның нийти санының 99,65 хуузу бадылаан.

ТЫВА АССР-НИҢ ДЭЭДИ СОВЕДИНГЕ СОҢГУЛДАЛАР ТАЛАЗЫ-БИЛЕ КЫЗЫЛ ХООРАЙДА ШКОЛАНЫҢ № 1 СОҢГУЛДА ОКРУГУНУҢ ОКРУГ СОҢГУЛДА КОМИССИЯЗЫ.

ТЫВА АССР-НИҢ ДЭЭДИ СОВЕДИНГЕ СОҢГУЛДАЛАР ТАЛАЗЫ-БИЛЕ БИИ-ХЕМ РАЙОНДА БИЛЕЛИГНИҢ № 86 СОҢГУЛДА ОКРУГУНУҢ ОКРУГ СОҢГУЛДА КОМИССИЯЗЫНЫҢ ДЫҢНАДЫЫ

Тыва АССР-ниң Дээди Совединге Бии-Хем районда Билелигниң № 86 соңгулда округунга соңгулда болган. Бо соңгулда округундан Тыва АССР-ниң Дээди Совединге депутат соңгуурунга соңгукчулар 100 хуу киришкен.

Депутатка кандидат эш **Галина Ивановна Павундук** дээш бүгү соңгукчулар 100 хуу бадылаан.

ТЫВА АССР-НИҢ ДЭЭДИ СОВЕДИНГЕ СОҢГУЛДАЛАР ТАЛАЗЫ-БИЛЕ БИИ-ХЕМ РАЙОНДА БИЛЕЛИГНИҢ № 86 СОҢГУЛДА ОКРУГУНУҢ ОКРУГ СОҢГУЛДА КОМИССИЯЗЫ.

ПАРТИЯНЫҢ ПОЛИТИКАЗЫНЫҢ ИДЕПКЕЙЛИГ НЕПТЕРЕДИКЧИЛЕРИ

Культура ажылдакчыларының Бүгү-эвилел чөвүлел хуралы

Кодааның амыдыралынга культураның улам өөскүп орар ролю партияның аграр политиказын боттандырарының амгы үеде чадазының онзагай демдектериниң бирээзи апарган. Кодааның ажылчыларының культура хандырылгазы канчаар тургустунганындан, оларның угаан-бодал амыдыралын байыдарының дугайында кайы хире сагыш салыышкынны илергейлеттинип турарындан социалистиг кодаа ажыл-агыйының мурнунда турар харыысалгалыг соруглары шиитпирлээри, хоорай болгаш кодаа чонунуң амыдыралының деңнелин чоокшулаштырарының дугайында партияның программа сорулгазын күүседири улуг чергелиг хамааржыр.

Культура ажылдакчыларының январь 15-те Москвада ажыттынган Бүгү-эвилел чөвүлел хуралының кол кичээнгейинде ол айтырыглар турар.

Хүн чурумунда—СЭКП-ниң XXV съездизиниң, СЭКП ТК-ның июль болгаш ноябрь (1978 чыл) Пленумнарының шиитпирлеринге, эш Л. И. Брежневтиң чугааларынга, «Кодаа чонунуң культура хандырылгазын улам экижидер талазы-биле хемчеглер дугайында» СЭКП ТК-ның болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң доктаалынга база «Бот-тывынгыр уран-чечен [illegible] улам экижидер талазы-биле хемчеглер дугайында» СЭКП ТК-ның доктаалынга холбаштыр социал-экономиктиг сорулгаларны шиитпирлээринге база кодаа чонунуң культура хандырылгазын экижидеринге культура-чырыдыышкын албан черлериниң ролюн бедидериниң айтырыглары.

Культура ажылдакчыларының Бүгү-эвилел чөвүлел хуралының киржикчилеринге СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы Л. И. Брежневтиң чедирген байырын дыңнаткаш, [illegible] чалгаашкыннары-биле уткаан. СЭКП ТК-ның секретары М. В. Зимянин ону номчаан.

СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнүнге кандидат, ССРЭ-ниң культура министри П. Н. Демичев илеткел кылган.

Чүректиң ханызындан бээр чедирген чылыг сөстерни дээш, хөй националдыг совет культураны хөгжүдер дугайында үргүлчү кичээнгей болгаш ала сагыш салып турары дээш, коммунистиг тургузуушкунунуң херээнге, бистиң ораныывыска тайбыңны болгаш айыыл чок чоруктуу быжыглаарының херээнге Леонид Ильичиниң киирип турар онзагай улуг салыышкыны дээш чөвүлел хуралда олуржуп турар бүгү кижилерниң, культураның болгаш уран чүүлдүң хөй муң ажылдакчыларының мурнундан Л. И. Брежневке [illegible] чоруп четтиргенин илергейлээн. Партияның бедик үнелели [illegible] бедик бедиткээр дээш культура фронтузунуң ажылдакчылары күжүн харамнанмас, СЭКП-ниң XXV съездизиниң салган сорулгаларын шиитпирлээр дээш могаг чок ажылдаар дээрзин оратор бүзүредип чугаалаан.

Амгы совет кодааның амыдыралынга болган социал-экономиктиг ханы чаартылгаларны [illegible] кодааның культура күүдүүнүң өзүлдезиниң сеткил өөрүнчүг фактыларын илеткекчи көргүскен. Совет [illegible] чылда бистиң чурттуң хүн бүрү организациялыг чок клуб албан черлери болгаш бөдүн библиотека ажыглалга кирип турар, ынчаарга клубтарның 90 чыгам хуузу кодаа черлерде туттунуп турар. Кодаада ам 130 муң чыгам клуб албан черлери, 200 муң чыгам библиотекалар, 120 муң киноустановкалар ажылдап турар. Культура албан черлерин оларның ыяның чагыргазында турарындан хамааржыр чонка каттыштырган культура комплекстерин улам хөй-биле тургузуп турар.

(Төнчүзү 3-кү арында).

ЭШ Л. И. БРЕЖНЕВТИҢ БОЛГАРИЯДА ЧОРУП ТУРАРЫ

СОФИЯ. (СЭТА). Болгарияда дыштанып чоруп турар эш Л. И. Брежнев январь 15-те Софияның чаа тудугларын көрген, ооң соонда кодаада тудуглар-биле таныжып, София округунуң девискээринге аңнаачык кылган.

Ол-ла хүн эштер Л. И. Брежнев биле Т. Живковтуң аразынга найыралдыг ужуражылга болган. Эш Т. Живковтуң чалалгазы ёзугаар олар «Студена» дээр аңныыр ажыл-агыйынга чорааннар.

Эштер Л. И. Брежнев-биле болгаш Т. Живков-биле СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, СЭКП ТК-ның секретары К. У. Черненко кады чораан.

Америк «Тайм» журналдың айтырыгларынга эш Л. И. Брежневтиң харыылары

Америк «Тайм» журналдың редакциязы элээн каш айтырыгларга харыы бээрин эш Л. И. Брежневтен дилээнин моон мурнунда-ла дыңнаткан болгай. Ук журналдың редакциязының айтырыгларынга эш Л. И. Брежневтиң харыыларын моон адаанда парлап тур бис.

Айтырыг: Стратегтиг боо-чепсектерни кызыгаарлаар талазы-биле чугаалажыышкыннарда депшилгени база дээди деңнелге болдунар аргалыг ужуражылгаларны барымдаалааш, совет-америк харылзааларының байдалын канчаар үнелеп турар Силер?

Харыы: Келген чаа чылда америк улуска чаагай күзээшкиннерни баштай Силерниң журналыңар дамчыштыр дамчыдарын күзээн ийик мен. Бо-даа болгаш келир үелергида чылдар ёзулуг чаагай болгаш хамыктың мурнунда тайбың болган турары бистиң ийи чуртувустан дыка хамааржыр. Совет Эвилели кады ажылдажылганың болгаш ак-сеткилдиг чаржыышкынның ёзузунга моон ынаар-даа чайгылыш чок хөделир апаарын бодунуң таламдан чугаалап болур мен.

Силерниң-биле 1979 чылды таарымчалыг белеткелдиг кириптивис деп чугаалап болур. Туруш-бодалдарывыс эчизинге чедир дутуржуп алырынга амдаа кандыг-бир үе негеттинери илергей-даа болза, стратегтиг шавар халдаашкыннарның боо-чепсектерин кызыгаарлаар талазы-биле чаа дутуржулганы ажылдап кылыры доостурунга чоокшулап олурар. ССРЭ-ниң болгаш АКШ-тың эге үндезин кылдыр хүлээп көрүп турары деңге эргениң болгаш бир хөмей айыыл чок байдалдыг турарының принцивин шын шиитпирлээшкиннерни чугаалап бээр кылдыр бодаар бис. Ынчангаш президент Картер-биле дутуржуп алыышкыннарывыс ырак эвес келир үеде боттарывыстың ат салыышкыннарывыс-биле быжыглап болур бис. Боо-чепсекти шуут-ла эңдере бүдүрүп туруп берген чорукту соксадыр, бистиң күрүнелеривистиң айыыл чок чоруун хандырар болгаш шериглерниң удурланыштыр туржуушкунун бичеледир турганы, делегей тайбыңын быжыглаарының амыдырал негеп турар.

Ниитизи-биле сөөлгү ийи чылда совет-америк харылзааларга өөрүнчүг үелер эвээш болганын шуут-ла чугаалап көрээли. Өскелерге ажык чок чүүлдерни кылып турган, Вашингтонуң бодунга ажык-тыг алыр дээр шак ындыг шудургу чүткүлүн билип алыры бистерге болган чок-ла берге-даа болуп турганының шуут ажыы-биле чугаалап көрейн. Ол-ла бүгүнү америк политиктер «соок дайын» үезинде харын хөй-даа катап шенеп көрген болгай. Ынчалза-даа объективтиг боттуг чүүл ССРЭ-биле кады ажылдаарының, ылангыя ядролуг дайынны болдурбазынга болгаш делегейниң янзы-бүрү девискээрлеринде чөрүлдээлиг байдалдарны таарыштыр шиитпирлээрде кады ажылдаарының эргежок чугулазының дугайында түңнел үнзүрерин че АКШ-ты чыгапкан. Чогум-на харын ынчалдыр хөделир деп бистиң ийи таланың туре-соруу ынчан бистиң мына Совет Эвилелинде бедик-биле үнелеп турарывыс база ССРЭ-ниң болгаш АКШ-тың аразында харылзааларга эки талазынче быжыг болгаш ур үелиг эргилдеге ийи үндезин кылдыр мурнуку хевээр көрүп турарывыс чогуур документилерде айыттынган.

Ынчаарга бир эвес Вашингтонда болган чок-ла чугаалап турары ышкаш, өске талазынче чүгле «дайзыны» кылдыр көөр болза, ажыл-херекти кады ажылдажылганың талалары план ёзугаар хандылдырынче болгаш калбартырынче чедире бээри берге болбайн аан. Чүвениң алыс ужурун мынчаар көөр таварылгада

(Төнчүзү 3-кү арында).

СОҢГУЛДА МУРНУНУҢ ЧӨВҮЛЕЛ ХУРАЛДАРЫ

Соңгулда мурнунуң чөвүлел хуралдары республикада уламчылавышаан турар. Ол хуралдарга күш-ажылчы коллективтерниң, хөй-нийти организацияларының төлээлекчилери ССРЭ-ниң Дээди Совединге депшиттирген кандидатураларны чугаалажып көрбүшаан, коммунистерниң болгаш партия кежигүнү эвестерниң бузулбас блогунуң кандидаттарын бүрүнү-биле деткип турар.

КЫЗЫЛ-МАЖАЛЫК

Дүүн Ак-Довурактың Культура бажыңынга хөй кижи чыылган. Аңаа соңгулда мурнунуң чөвүлел хуралынга Барыын-Хемчик районнуң болгаш Ак-Довурак хоорайның күш-ажылчы коллективтериниң төлээлекчилери 500 ажыг кижи чыылган.

Националдар Совединге соңгулдалар талазы-биле Барыын-Хемчиктиң № 649 соңгулда округунуң соңгулда комиссиязының даргазы «Тыва кодаа тудугну» № 741 КМК-ның ажылчыны О. К. Куулар хуралды ажыткан.

СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы эш Л. И. Брежнев баштадыр СЭКП ТК-ның Политбюрозун хуралдың хүндүлүг президиумунга эмин-эргиниг ажыы часкаашкыны-биле чыылганнар соңгаан.

ССРЭ-ниң Дээди Совединге ам болур соңгулдалар [illegible] ында илеткелди СЭКП райкомунуң бирги секретары В. А. Старинов кылган.

Барыын-Хемчик район республиканың экономиказынга чыл келген тудум улуг рольду ойнап турар. ССРЭ-ниң Дээди Совединге моон мурнунда болган соңгулдалардан бээр үе иштинде бедик [illegible] Тываның даг-дүүрү арыглаар В. И. Ленин аттыг комбинадының бирги [illegible] ажылдалга кирген. Улуг эът комбинады эрткен чылын ажылдап эгелээн. Ажылчы чоннар 9000 дөрбелчин метр ажыг чуртталга бажыңнарын алган. Кодаа ажыл-агыйы улам хөгжүп турар. Чижээ, «Шекпээр» совхозта 400 инек кирер кажааны дужааган. Малдың баш санын өстүрериниң планы ажыр күүсеттинген, күрүнеге мал ажылының продукциязын садарының онаалдазы боттанган. «Шекпээр», «Хемчик» совхозтарның коллективтери эң-не эки ажылдап, беш чылдың үшкү чылында күрүнеге мал ажылының продукциязын садарының планын хуусаа бетинде күүсеткен.

«Хемчик» совхозта сүт-барааны фермазының эргелекчизи О. Б. Саая, «Шекпээр» совхозтуң Бичи-Тейниң хойжу бригадазының бригадири К. С. Ооржак, «Дөң-Терек» совхозта партком секретары М. А. Сарыглар, Кызыл-Мажалык ортумак школазының башкызы Т. Ф. Куулар, Тываның даг-дүүрү арыглаар В. И. Ленин аттыг комбинадының арыглаар фабриказының бөдүүн руда арыглаар цегинде комсомол комитединиң секретары Т. Шмураткина, комбинаттың партком секретары Э. Х. Ооржак олар хуралга боттарының коллективтериниң күш-ажылчы четиишкиннериниң дугайында чугаалаан. Олар СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, СЭКП ТК-ның секретары Михаил Андреевич Сусловту болгаш Тываның даг-дүүрү арыглаар В. И. Ленин аттыг комбинадының регулировщиги Николай Очур-оолович Сарыгларны ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Националдар Совединиң депутадының кандидаттарынга депшиткенин ишкин-биле чүүлдүгзүнгенин илергейлээннер.

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Националдар Совединиң депутадының кандидадынга Михаил Андреевич Сусловту болгаш Николай Очур-оолович Сарыгларны депшиткенин деткиир болгаш Барыын-Хемчиктиң № 649 соңгулда округунга бадыладырынга чөпшээрелин бээрин кандидаттарлардан дилээр деп шиитпирни хуралдың киржикчилери бир үн-биле хүлээп алган.

УЛУГ-ХЕМНИҢ № 656 СОҢГУЛДА ОКРУГУ

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Националдар Совединге соңгулдалар талазы-биле Улуг-Хемниң № 656 соңгулда округунда кирип турар ажылчы чоннарның күш-ажылчы коллективтериниң, хөй-нийти организацияларының төлээлекчилери дүүн Шагаан-Арыгның Культура бажыңынга чыглы келген. Соңгулда мурнунуң чөвүлел хуралын округтуң соңгулда комиссиязының даргазы А. Г. Воронов ажыткан.

Чөвүлел хуралдың хүндүлүг президиумунга СЭКП ТК-ның Политбюрозун, СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары эш Леонид Ильич Брежневти баштадыр бир үн-биле соңгаан.

ССРЭ-ниң Дээди Совединге соңгулдалар дугайында илеткелди СЭКП райкомунуң секретары, округ соңгулда комиссиязының даргазының оралакчызы С. М. Лама кылгаш, совет демократияның улуг чугула-шынарын, ССРЭ-ниң чаа Конституциязын хүлээп алган соонда социалистиг демократияның ында хүүштүр улам калбарып, сайзыраңгайжып турарын демдеглээн. Ажыл-агый болгаш культура хөгжүлдезиниң эрткен чылдарда түңнелдеринге, онгу беш чылдың дөрткү чылында районнуң мурнунда сорулгаларга доктаагаш, округтуң соңгукчулары ол сорулгаларны күүседир дээш чүткүлдүг ажылдап турарын ол демдеглээн.

Илеткелчи оон ынаар ССРЭ-ниң Дээди Совединге соңгулдаларга белеткелдер ажылчы чоннарның политиктиг болгаш күш-ажылчы бедик көдүрлүүшкүнүнүң байдалында чедиишкинниг чоруп турарын чугаалааш, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Националдар Совединге соңгулдалар талазы-биле Улуг-Хемниң № 656 соңгулда округундан депутаттың кандидаттарынга СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы Леонид Ильич Брежневти болгаш «ҮТКА 25 чылы» совхозтуң хойжузу Татьяна Монгушевна Доржукайны депшиткенин дыңнаткаш, депшиттирген кандидаттарны деткиирин чөвүлел хуралдың киржикчилеринге кыйгырган.

«ҮТКА 25 чылы» совхозтуң директору И. П. Гончарюк, район эмнелгезиниң кол эмчизиниң оралакчызы М. В. Самба, «Күш-ажылдың хостуу» совхозтуң механизатору Н. Х. Чимиске, «Улуг-Хая» совхозтуң Көк-Чыраа сааар-дың эргелекчизи Х. Т. Сезен-Хуурак, Чаа Шагаан-Арыгда садиг эргелекчизи Л. Т. Путинцева, ВЛКСМ райкомунуң бирги секретары Д. Х. Ооржак олар хуралга санал берген, депутатка кандидат Т. М. Доржукайны ёзулуг ажыл-ишчи, идепкейлиг хөй-нииттичи, төлептиг кижи дээрзин демдеглеп, ооң кандидатуразын деткиирин чөвүлел хуралдың киржикчилерин кыйгырганнар.

Т. М. Доржукай сөс ап, чүве чугаалааш, ооң кандидатуразын депшиткен болгаш деткээн коллективтерге, хөй-нийти организацияларынга база чөвүлел хуралдың киржикчилеринге өөрүп четтиргенин, оларның бедик идегелин шынзыдар дээш бүгү күжүн салыр ажылдаарын бүзүредип чугаалаан.

Округтуң соңгулда мурнунуң чөвүлел хуралының киржикчилери ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Националдар Совединге соңгулдалар талазы-биле Улуг-Хемниң № 656 соңгулда округундан депутатка кандидаттар кылдыр Леонид Ильич Брежневти болгаш Татьяна Монгушевна Доржукайны депшиткенин деткиир дугайында шиитпирни бир эп-сеткилдиг хүлээп алгаш, бо округка бадыладыры-биле чөпшээрелин бээрин олардан дилээн.

Округтуң соңгулда мурнунуң хуралы депутаттарга кандидаттарның бүзүреттирген кижилерин соңгаан болгаш коммунистерниң болгаш партия кежигүнү эвестерниң бузулбас блогунуң кандидаттары дээш соңгулдалар хүнүнде боттарының бадылаашкынын бээринче округтуң соңгукчуларын кыйгырган кыйгырыгны хүлээп алган.

АЖЫЛДЫҢ ШЫНАРЫ, БЕДИК КУЛЬТУРАЗЫ ДЭЭШ

Республиканың чоннуң амыдырал хандырылга ажылдакчыларының партия-ажыл-агый активиниң хуралындан

Чоннуң амыдыралчы негелде-херегцелин долу хандырарының эргежок чугулазын партия доктаамал айтып, ол ажылдың чаа-чаа курлавырларын дилеп тывары-биле амыдырал хандырылга ажылдакчыларының кужениичиниңиниң партия угаандырып турар. Республиканың чоннуң амыдырал хандырылга ажылдакчыларының партия-ажыл-агый активиниң хуралы бо чугула айтырыгже кичээнгейни угландырган. Аңаа республиканың чоннуң амыдырал хандырылга бүдүрүлгелериниң онгу беш чылдың үш чылдарында болгаш 1978 чылда ажылының түңнелдери болгаш СЭКП ТК-ның ноябрь (1978 ч.) Пленумунуң шиитпирлериниң дүүштүр боттарының мурнунда сорулгаларны чугаалашкан.

Илеткелчи — Тыва АССР-ниң чоннуң амыдырал хандырылга министри С. К. Бувиды болгаш самаал бергеннер: Кызылдың даараныыг фабриказында бригадир Н. Якушкина, Хову-Аксының амыдырал хандырылга комбинадының директору Н. Кайро, Шагаан-Арыгда амыдырал хандырылга комбинадында бригадир Л. Маркелова, Бай-Хаакта даараныкчы А. Серен, Чадааның амыдырал хандырылга комбинадында профэвилел комитединиң даргазы Л. Баир, хандырылга болгаш саарылга эргелелдиниң ажылдакчызы Л. Чугунекова олар болгаш өскелер-даа партияның салган программазының эң чугула кезээ болур бо айырыы хөгжүдериниң хемчеглерин боттандырарынче кол кичээнгейни угландырып турарын демдеглээн.

СЭКП ТК-ның ноябрь (1978 чыл) Пленумунуң шиитпирлеринде болгаш ТК-ның «Чагыгларны күүседиринин шынарын ажиждер болгаш ажылчы чоннарның хандырылгазының культуразын бедидер талазы-биле РСФСР-ниң чоннуң амыдырал хандырылга [illegible]

[illegible]

Амыдырал хандырылга бүдүрүлгелерин тударын болгаш калбартырып, чаа дериишкиннер болгаш машиналар-биле [illegible]

[illegible]

... чонга ачы-дузаны 87,6 муң рубльге хөйнү чедирген. А бир кижиге онааштыр ачы-дуза чедирилгезин 7 рубль 46 көпеек болуп, 10,5 хуу өскен.

[illegible]

Ынчалза-даа чоннуң амыдырал хандырылгазының [illegible]

[illegible]

... ның директору Н. Комбуй-оол [illegible] Кадрларны белеткеп турарының дээштези, шынары негеллеге дүүшпейн турарын ол шүгүмчүлээн.

... ам дээш коллектив бүрүзүнүң харысалгазын бедидери чонга ачы-дуза чедирилгезин экижидеринге улуг хамаарылгалыг дээрзин олар демдеглээн.

Беш чылдың дөрткү чылында республиканың амыдырал хандырылга ажылдакчыларының мурнунда сорулгалар улуг. Оларның чадыктарын көргүзерге чыпшыг: 1979 чылда амыдыралдың ачы-дуза [illegible] хуусаа бетинде декабрь 30-де күүседир. Планнаан ажыр 12 муң рубльдеи эвээш эвес түңге ачы-дузаны чедирер. Организас-техниктиг хемчеглерни нептередириниң күзели-биле чонга ачы-дуза чедирериниң хемчээлин 215 муң рубльге көдүрер. Бүдүрүлгениң дериг-херекселдериниң күчүзүн ажыглаарын экижидер, ооң күзели-биле фонд эгидилгезин көвүдедир болгаш ачы-дуза чедирилгезин 8 муң рубльге немей өстүрер.

Ажылдың шынарын, хандырылганың культуразын, бүдүрүлгениң ажыктыын бедидер, камналга чурумун күштелдирер, кадрларны белеткээр болгаш мергежилин бедидер, материал-техниктиг базазын хөгжүдер, өске-даа улуг сорулгалар партия-ажыл-агый активиниң хуралының киржикчилериниң хүлээп алганы 1979 чылдың социалистиг хүлээлгелеринде көргүзүлген.

В. МААДЫР.

Республиканың малчыннарынга ыяңгыя хойжуларга эң-не харысалгалыг үе келген — хой малдың өлдаашкыны массалыы-биле эгелээн. Кыш кидин-түлүк, соок улам күштелип, хар-чаның хөй боол турары оларның ажылынга немелде шаптыктаашкынны база бедүрүп турар. Ынчалза-даа республиканың ажыл-агыйларының хөй кезии кышка ылым белеткелдиг болганындан улуг бергедээшкиннерге таварышпайн турар.

«Бай-Тал» совхозтуң хойжузу коммунист Иргит Эртинеевич Эрелчинниң [illegible] ажыл-иш хайныышкынныг апарган. Хүн бүрү улам хөй хураган немежип, чаш малды бүрүн камгалап алыр дээш кызымаккай ажыл-иш күштелген. Малчын кышка эки белеткелдиг: мал чеми четчири-биле чедиртинген, кажаа-хорааны чылыглап, септээн. Чогум-на ынчангаш ол чаш малды чидириг чок хүлээп ап, доруктуруп турар. Мурнакчы малчын онгу беш чылдың дөрткү чылында хойдан-на хурагадны алыр, хөй дүкту кыргааш, дужаар хүлээнгениг.

ЧУРУКТА: М. Э. Эрелчин кадатта.

В. ДОНГАНТЫҢ фотозу.

БИЛИИН, МЕРГЕЖИЛИН БЕДИДЕР

Кыш — келзээге бүгү-шиити өөредилгениң үези. Чылыктыг ажылдардан бичии чайлаңы берген үени чер ажылдыглар, малчыннар билиин, мергежилин бедидеринге ажыглап турар. Ам республиканың совхозтарында агрономиянын, [illegible] курстары ажылдап, кичээлдер эртип турар. Ол дугайын моон адаанда медээлерде чугаалап турар.

УЧИЛИЩЕНИҢ САЛБЫРЫ АЖЫТТЫНГАН

Чөөн-Хемчик районда «Тыва» совхоз бөлүнге механизаторлар белеткеп алырынче улуг кичээнгейни салып турар. Чүге дээрге, ажыл-агыйда механизатор казырлар челиипейн турар. Ону барымдаалап [illegible] кышкы үеде Балгазынның механизация училищезиниң салбырын бөлүнда ажыткан. Курсту организастаарынга улуг дузаны училище көргүскен.

Ушку класстың механизаторларын белеткээр курста 25 [illegible]

... чузу Түлүш Шыырапович Дыртый-оол. Кичээлдерни неделяда беш катап эртирип турар. Түс-түс эртемнерни башкылаарынга шыырак специалистерни томуйлаан. олар кичээлдерин солун, хандыкшылдыг [illegible] амыдырал-биле холбап турар.

[illegible] чүгле ам курс ажылдары-биле [illegible] болгаш ийиги класстың механизаторларын белеткээр мергежил [illegible] база ажылдар деп шиитпирлээн. [illegible]

ҮШ КУРС АЖЫЛДАП ЭГЕЛЭЭН

Тандыы районда «Коммунизмниң херели» совхозта механизаторларның кышкы бүгү-шиити өөредилгезиниң организастыг эгелээн. Ол ажыл-агыйда үшкү класстың механизаторларын белеткээр курста 36 кижи, мергежил бедидериниң курузунда 20 кижи болгаш үшкү класстың чолаачылар курузунда 40 кижи хаара тудуттунган. Кичээлдерни неделяда үш катап эртирип турар.

Совхозтуң дирекциязы кичээлдер эртирер эки оран-саваны тускайлап берген болгаш ону көргүзүглер пособиелер [illegible] специалистерни томуйлаан. [illegible]

А. АРАПЧОР.

Хойдан-на — хураган дээш

МАССАЛЫЫ-БИЛЕ ЭГЕЛЭЭН

Чаатинниң хоюн кыштан хүр ажырар дээш Барыын Хемчикте «Шекпээр» совхозтуң малчыннары кызымак ажылдап турар.

[illegible]

К. ХЕРТЕК.

• • •

[illegible]

С. ТАВА-САМБУ.

Чарджоу (Туркмен ССР). В. И. Ленин аттыг суперфосфат заводунда күгүр кислотазын бүдүрер талазы-биле комплекс бригаттыгы продукцияны хуусаа бетинде бүдүрүп үндүрген. Ол кислота минералдыг чемишкиннелгелер бүдүрериниге эргежок чугула. Комплексти тударынга совет түрүг-бижир-биле кады поляк специалистер киришкен.

ЧУРУКТА: күгүр кислотазыг продукция шыгжаар цистерналар.

В. [illegible] фотозу.

СЭТА-ның фотохрониказы.

ПЯТНИЦА, СУББОТА САНЫНДА

«Беш чылдың үш чылдарында республикага 1300 ажыг механизаторлар белеткеттинген, бир муң ажыг механизаторлар бодунуң мергежилин бедиткен. [illegible] тракторларның болгаш комбайннарның ийи дээчегелиг ажылдаарынга ам-даа 2300 механизатор херек. [illegible] Тандыы, Улуг-Хем, Бии-Хем болгаш [illegible] лар херек-даа чангыс дээчеглиг ажылдаарынга белен чедишпес деп партияның Тыва облас организациязының XVII конференциязынга [illegible]

Адыгжылган районның бирээзи — Тандыда, ... ССРЭ-ниң 50 чылы аттыг совхозта дыка хөй механизаторлар чедишпейн турар. Ажыл-агыйда чаңгыс дээчегее ажылдаарынга безин 108 кижи [illegible] дуг. Амгы үеде херек кыргында чүгле 73 кижи бар. Бир эвес [illegible] ийи дээчегее ажылдадыр болза, ам-даа 133 механизаторну [illegible] турар. Бо талазы-биле ындаа кандыг ажылдаар кылдынып турарыл?

Амгы үеде механизаторларның мергежилин бедидер [illegible]

[illegible]

Механизаторларның бүгү-шиити өөредилгези

[illegible]

Х-К. МОНГУШ.

Нациснал орулга чүүден тургустунарыл?

[illegible]

Экономика темазынга

[illegible]

БОРИС РАБИНЕЙН...

(РИА).

Америк „Тайм“ журналдың айтырыгларынга эш Л. И. Брежневтиң харыылары

(Эгези 1-ги арында)

[illegible]

Амгы үеде Европа дипте [illegible]

ПАРТИЯНЫҢ ПОЛИТИКАЗЫНЫҢ ИДЕПКЕЙЛИГ НЕПТЕРЕДИКЧИЛЕРИ

(Төнчүзү. Эгези 1-ги арында).

[illegible]

(СЭТА).

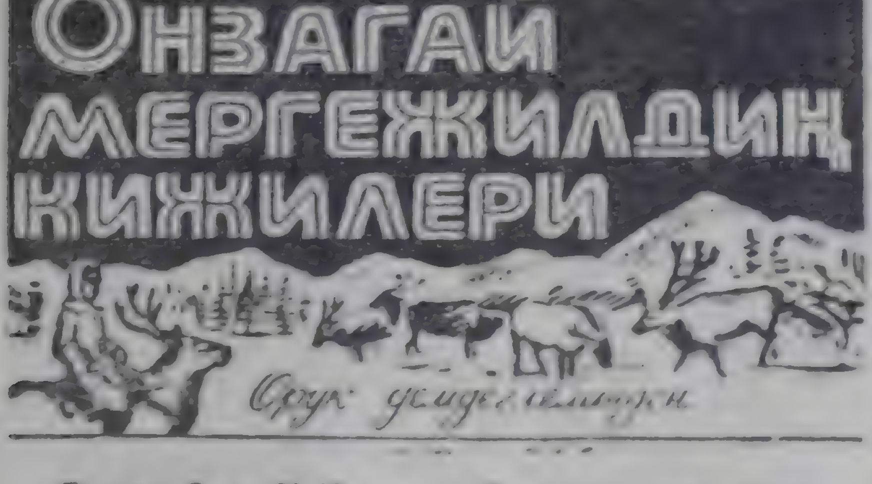

(Төнчүзү. Эгези № 12 (10909) «Шында»).

Ала-нелерниң [illegible]

Эрестол-даа эрес дижир—
Эр Белдиң, Сериг сынның
Эзир куш дег эзин кевээр.
Шыдажыр эр болеш турбас
[illegible]
Чыттыр [illegible], чанып
келир..

[illegible]

IV. ЧАМДЫК ТҮҢНЕЛДЕР

[illegible]

ЧУРУКТАРДА: К. Кок биле Д. Бараан (солагай талада) болгаш Е. Дарыйгы (оң талада).

А. АИР.

АВТОРНУҢ фотолары.

Янзы-бүрү медээлер

КӨДЭЭДЕ ЧАА МЕРГЕЖИЛ

ТБИЛИСИ. (СЭТА-ның корр. Д. Бицадзе). Питецнарой районда Земо-Кеди суур кодээ эвес мергежилдиң база бир төлээлекчизи доктаамал киир бижиткен. Колхозтуң ажытканы суглалгаш эмнелгезинде эмчи-бальнеолог чедип келген.

Ук эмнелгеге хары угда 100 ажыг кижини хүлээп алыр, ынчангаш чаа пансионатка ажылдаары-биле эмчини колхоз баштаар чер чалаган. Ында өске-даа эмчилер ажылдап турар, а ол мергежилдер кодээниң кижилеринге билдингир апарган. Виноград өстүрүкчүлериниң, тараажыларының, мал фермаларының ажылдакчыларының профилакторийи ажылдап турар.

Архитекторнуң албан-дужаалы ук суурда база тыпты берген. Колхоз суурунуң хөгжүлдезиниң чиңгине планын «Грузгиросельстрой» деп төлевилел институду ажылдап кылып турар. Амгы үениң чуртталга бажыңнарын, Культура ордузун, садыг хандырылга албан черлерин ында туткан. Чаа кудумчуларны, спорт комплекизин амгы үеде тудуп эгелээн.

Эрткен чылын колхозтуң орулгазы 6 миллион рубль ажыг болган. Ооң түңнелинде кодээ ишчилериниң амыдырал хандырылгазынче, культура негелделеринче кичээнгейни угландырар арга тургустунган.

Амгы үеде Грузияның дыка хөй колхозтары боттары санаторийлиг, дыштанылга бажыңнарлыг.

◆

СОНУУРГААР

Январьда найысылал Кызылга Росконцерттиң артизи Бен Бенцианов болгаш «Молодо-Зелено» деп ыры-хөгжүмнүг ансамбль алды-алды концерттерни көргүскен. Сочиге болуп эрткен совет ыры фестивалының лауреады, Ленконцерттиң ыраажызы Сергей Захаров тос концертти көргүскен. Ону база-ла Сочиниң совет ыры фестивалының лауреады «Эник, ыры» деп ыры-хөгжүмнүг ансамбли (удуртукчузу композитор Аркадий Хаславский) үдеп чоруур. Ооң составында 23 кижи ойнап турар. Ыры-хөгжүмнүг ансамбль Соңгу Осетияның филармониязындан чалаттырган.

Январьның төнчүзү, февральдың эгезинде Росконцерттиң планын өзугаар бистиң республикага лилипуттар ансамбли болгаш Ленконцерттиң ыраажызы Эдита Пьеха аалдап кээрлер.

А марттың эгезинде «Саян» ансамбли республиканың ажыл-ишчилеринге бодунуң чаа программалыг концерти-биле бараан бээр.

Б. ШЕНЕК-ООЛ.

◆

ДОКТААМАЛ ЭРТЕР

Кызылдың автоорук техникумунга аңгы-аңгы темаларлыг кежээлер бо-ла эртер. Сургуулдар боттары кежээлерни эрттирерингэ идепкейлиг киржип турарлар.

Чоокта чаа аңаа математика кежээзин организастаан. Кежээни эрттирерингэ залды шимеп каастаан. Хана солуннар, янзы-бүрү эмблемалар-ла хөй. «Ульяновтарның өг-бүлезинде математика» деп илетгелди техникумнуң сургуулу Людмила Ощепкова кылган. Илетгел соонда викторина, айтырыглар болгаш харыылар уламчып-ла турган. Кежээниң ийиги кезээнде сургуулдар аңгы-аңгы бөлүктерге хамаарышкан солун бодалгаларны бодааннар. Математика кежээзинге шылгарааннарны шаңнап мактаан.

Г. ИВАНОВА.

САЛЫМ-ЧОЛДУҢ ОРУКТАРЫ

Баштай Константин Якимовту хоругдаттырганнар олурган орээлче киир октапканнар. Ооң соондан Иван Ченкировту болгаш өске-даа [illegible] каш коммунистерни, активчилерни аңаа бектеп каан.

Баштай бүгү чүве таарымчалыг чорупп турар ышкаш сагындырган. Якимов биле Ченкиров, хоорайның болгаш можуларның улус ревкомнарының соңгулдаларын эрттирери-биле Баргузинге командировкалап барган. Ыракы Чоон чүк Республиказының Иштики херектер министерствозунуң инспекторлары айыыл болу бээрин сезинмейн-даа чорупп органнар. Орукка чоруй тараачыннар-биле беседалажып, Ыракы Чоон чүк Республиказы тургузар дугайында партияның политиказының ужур-дузазын тайылбырлап бериптурган. Горячинскиге келгеш Күрүне думазының кежигүнү чораан кедергей меньшевик доктор Мандельберг-биле дискуссия кылып, ону чоннуң караанга сойгалаарын оралдашканнар. Баргузин-Аксынга можунуң ревком даргазы Г. П. Пашаров-биле ужуражып, кылыр ажылдың планын чугаалашкан.

Партияның төлээлекчилери Баргузинге келгеш хайнып-кынныг ажыл-херекти чорута берген. Тус черниң нам үүрүнүң ажылын хөлдедирип, олче хандыкшылдыг кижилерни аңаа дузалаштырып, соңгулда мурнунуң агитациязын калбарткан. Ынчалза-даа алдын тывыжының херектеннериниң, бай садыгжыларның, кадеттерниң, эсерлериниң, меньшевиктерниң тус черниң шериг гарнизонунуң талазындан кыжанышкынарны чедир бодаваан. А каппелевчилерниң, семёновчуларның артынчылары штабта эртышаан, каржы-дошкун ажылдап турганнар. Аңаа үймээн эгелээр дей берген.

Хоорайның улустуң революсчу комитединге соңгулдалар хүнүнде үймээнчилер соңгулда хуралын узуп, 1920 чылдың июнь 4-че дүне тудуп хоругдаашкыннарны чоруткан.

Эрге-дужаалын ажытаан эзирик офицерлер туттурган большевиктерни кадыг дошкуну-биле хилинчектеп, дорамчылап турган. Олар туттурганнарның салым-чолун шииткирлери-биле ак-гвардейчилерниң тура халышкын үндүрер ужурлуг чери — Верхнеудинскиден медээни манап турган. Бо дугайын хоругдаттырган большевиктерниң бирээзи — Эренпрайс бодунуң таныыры таңныыл солдаттан дыңнаан.

Ынчалзажок Верхнеудинскиге тура халышкын бууран душкен. Офицерлер дөрт хонук манааш, кызылдарны арыг иштинге барып узуткаар дей берген. Ол дугайын демги-ле таңныыл солдат медээлээш, хол боозун патроннар-биле кады большевиктерге берген. Якимов-биле Ченкиров дезер деп шиитпирлеп алган.

Таарымчалыг үени шилип алгаш, хоругдаттырганнар камгалал таңныылдарның чепсээн хунаап алган. Ынчалза-даа оларны эскерип кааннар. Боолажып кышкын эгелээн. Хосталып, дезип үнгеннер Баргузин-Аксынче чоруур деп шиитпирлээн. Иркутскиден дайынчы ийи катерлерге келген матростарны манап алгаш, кызылдар ынаар ээп чеде берген, корум-чурумну тургусканнар. Баргузинниң хоорай ревкомунга соңгулдаларны чедиишкинниг чоруткан. Хилинган можузунга тус черниң эрге-чагырга[зын тургускан].

Саян дагларының бедик баштары ыракта көгере берген чыткан, дескиндир делгем хову. Аъттар оруктуң ол-бо талазындан оъттап каап оожум чорупп органь. Ченкиров чоокта чаа болган болуушкуннуң дугайын ону үдеп чораан тываларга чугаалап берген. Олар Коминтерниниң төлээлекчизин соңгуургал-биле дыңнап, кайгап чугаалажып турганнар. Чүгүрүк карактарлыг ол аныяк кижи оларга дыка таарышкан.

Байкалдың кыдыынга, бурят өг-бүлеге ол төрүттүнген. Ийи класстты, ооң соонда дөрт класстыг училищени дооскан. Иркутскиге башкылар семинариязын болгаш башкы институдун дооскан.

Чогум-на аңаа өөрениш турган чылдарында орус большевиктерниң, марксистиг литератураны өөренгениниң, чалыт бөлгүмнерге болгаш революсчу болуушкуннарга киришкениниң салдары-биле аныяк оолдуң политиктиг үзел-бодалдары хевирлеттинген. Февральдың буржуазия-демократтыг революциязының үезинде күш-ажылчы чонну хостаары дээш демиселдиң идеязын олар бүрүнү-биле шиңгээдип алганнар. Кажан 1918 чылдың эгезинде РСДРП (б)-ниң Иркутск губкомунун чанынга 1918 чылдың эгезинде большевиктерниң бурят бөлүү тургустунуп, партияның губкомунун ооң кежигүннериниң дузазы-биле бурят чоннуң ортузунга политиктиг ажылды калбарткан. Аңаа И. В. Ченкиров болгаш өске-даа бурят коммунистер база идепкейлиг киржип, Прибайкальеге совет эрге-чагырганы тургузарынга улуг рольду ойнаан.

1920 чылдың январь. РКП (б)-ниң Иркутск губкомунуң Бурят секциязынга ажылдап тура Ченкиров Коммунистиг партияның хүрээлеңинге кирген. Чаарби ийи-ле харлыг аныяк оол массалар ортузунга ажылдаар талазы-биле бичее эвес дуржулгалыг турган. Кударабурят можузунга аныяктар эвилелиниң организациязын тургузарынга, аңаа семе-понтуларының демдии дурумнуг танып турган үезинде чон ортузунга политкижизидилгелиг ажылды чорударынга ол киришкен.

1921 чылдың чайын. Партия ону Ильин болгаш Павлов олар-биле кады Ыракы Чоон чүк Республиказының ревкомунга ажылдаары-биле чоруткан. Удаваанда Коминтерниниң Ыракы Чоон чүк секретариады аныяк коммунистти улусчу эрге-чагырганы тургузарынга дузалаары-биле Урянхай крайже (амгы Тыва АССР) бодунуң төлээлекчизи кылдыр чоруткан. Иван Васильевич ол эрте-бурунгу крайны десиндир эрген. Тываның араттың революстуг намын чер-черге организастаарынга болгаш быжыглаарынга дузалап, араттарның мурнунга чүве чугаалап, улустуң чазаның [illegible] бырлажып турган. Тускай хамаарышпас күрүнениң бирги Конституциязын ажылдап кылырынга ол киришкен.

Кыска үениң иштинде Иван Васильевич ол черге, ооң күш-ажылга ынак кижилеринге чаңчыгып, өжиге берген. Ченкиров ТАРН ТК-ның оргбюрозунуң кежигүнү, Тываның чазааның министерстволар чөвүлекчизи болуп, тура, чоннуң негелде-херектелдерин кичээнгейлиг өөренип көрүп, төп албан черлерниң ажылын эде тургузуп, удуртулганың арга-методтарынга ажылдакчыларны өөредип турган. Хоочун коммунистиң амыдыралы шынап-ла сураглыг. Ооң ээлеп чораан албан-дужаалының чамдыызын безин көргүзерге кижилиг, төлептиг мөлү-шынары илдең.

Коминтерниниң даалгазын Тывага чедиишкиннг күүсеткен соонда ону партияның Бурят обкомунуң оргинструкторлар киддизинин эргелекчизинге томуйлаан. Ооң соонда Тункинск аймактың күүскомунуң даргазынга соңгуткан. 1924—1925 чылдарда Иркутск областың Эхирит-Булагат аймкүүскомунга ажылдаан. 1925—1927 чылдарда Москвага ССРЭ-ниң ТКК-ның Президиумунуң чанында Бурят республиканың доктаамал төлээлекчизи болбушаан, Соңгу чүк комитединге, ТКК-ның янзы-бүрү комиссияларынга база ажылдап турган.

Ооң соонда чылдарда Иван Васильевич Бурятияның Төп күүсекчи комитединиң даргазының оралакчызы болгаш оргкылдининиң эргелекчизи, иштики херектерниң улус комиссары. Банзаров аттыг эртем институдунуң директору, сан-хөөнүн улус комиссары болуп ажылдап турган. ВЦИК-тиң, ССРЭ-ниң Төп күүсекчи комитединиң кежигүнүнге, Бурятияның Төп күүсекчи комитединиң кежигүнүнге, ВКП(б) обласы комитединиң президиумунуң кежигүнүнге, обласның контроль комиссиязының президиумунуң кежигүнүнге соңгудуп чораан.

Тускай билиг-мергежил чедип алыр күзелин ол утпайн чораан. ТК-ның шиитпири-биле аңдарыг хоочун [illegible] Томскиже чоруткан. Аңаа архитектура-тудуг херээн ол улуг хандыкшыл-биле өөренип турган. Өг-бүлениң улуг даңзы берге-даа ооң чедиишкинниг өөренириге шаптык болбаан.

Ооң амыдыралынга база бир улуг эргиде болган. Партия Иван Васильевичини Коминтерниниң төлээлекчизи кылдыр Моолче чоруткан. Аңаа ол МАР-ның экономика чөвүлелиниң, эртемден кежигүнүнге ажылдап, республиканың улус ажыл-агыйын хөгжүдериниң бирги беш чыл планын тургузарынга, феодалдарның өнчү-хөреңгизин хавырар дугайында чөвүлелдиң ажылдарынга бектандырарынга, мал ажылының эштежилгезин тургузарынга идепкейлиг киришкен.

Иван Васильевич чурдунче ээп келгеш институтка өөредилгезин уламчылаан. 1934 чылда инженер-тудугжунуң дипломун холга алган. «Кузбассуголь» тресте, Хакасияның руда эргелелинге, Бурятияның наркомхозунга, Воркута-Котлас демир-оруунуң тудуунга ажылдаан.

Ада-чурттуң Улуг дайынының кадыг-дошкун айыылы дүргедии келгенде коммунист Ченкиров база демиселдиң шиитпирлиг участоктарынга киришкен. 2-ги шаап халдакчы армияның кезектеринге дайылдажып, тураскаалдыг Ораниенбаум плацдармындан шаап халдаашкынны эгелээш, дайынны Германияга дооскан.

1945 чылдың октябрьда фронтудан ээп чанып келген. Шериг хевин ужулгаш «Сельэлектронунуң» тудуг-монтаж конторазынга ажылдай берген. Гусиноозерск ГЭС-та, Заганск ТЭС-ти тудушкан. Ооң соонда «Бурсельпроект» конторазынга, «Сибгипроторсельстройнуң» бурят филиалынга ажылдаан. Иван Васильевич [illegible] тудуг ажылынга [illegible]. Харын-даа Чоон-Сибирьның технологтуг институдунуң тудуг факультединге башкылап, студентилерге бо [illegible] дугайын [illegible] Доцент Ченкировтуң тудуглары-даа, кижизидилгеге-даа ажылы [illegible] улуг турган.

Хоочун коммунистиң эрткен оруу шынап-ла алдарлыг болгаш магалыг. Эрткен чүс чылдың төнчүзүнде ол төрүттүнгеш, амгы үеде октябрь [illegible] Социализм тургузарының чиңгине планын амыдыралга боттандырарының идепкейлиг киржикчизи болган.

Ооң күш-ажылын Төрээн черт бедии-биле үнелээн. Улуг Октябрьның 50 чыл оюнда Ленин орден-биле шаңнаткан. Төрээн чурттуң аалдар каш медальдары база [illegible] чайнап чоруур. МАР-ның чазааның шаңналдары база бар.

Эрткен чылдың төнчүзүнде 80 харлаары-биле холбаштыр Иван Васильевичини Бурят АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Хүндүлел бижии-биле шаңнаан.

В. НИМБУЕВ.

Бурят АССР,
Улан-Удэ хоорай.

Любовь Демировна Дамчаа башкылаа-ла он чеди чыл болган. Ол Тоора-Хем ортумак школазында химия башкылап турар. Ажылынга хандыкшылдыг бо башкының Чуруу районнуң хүндүлел самбыразында кирген.

ЧУРУКТА: Л. Д. Дамчаа кичээл үезинде.

·СПОРТ·СПОРТ·

ХООРАЙНЫҢ ШИЛИНДЕКТЕРИ

Стол теннизинге Кызыл хоорайның бирги чери дээш эр болгаш херээжен улустарның аразынга маргылдаа найысылалдың уран чүүл училищезиниң залынга болуп эрткен. Аңаа хууда бирги чер дээш 26 спортчу киришкен.

Ийи хүн үргүлчүлээн маргылдааның түңнелинде эр улустан тудуг банкызының ажылдакчызы В. Фунтиков шылгарап үнгеш, чемпион болган. Аэропорттуң толээзи К. Королев ийиги, ном садыгының ажылдакчызы А. Маадыр үшкү черни ээлээн.

Херээженнерден Бүгү-россияның дүлейлер ниитилелиниң ажылдакчызы М. Ооржак чемпион атка төлептиг болган. Ийиги, үшкү черлерни педагогика институдунуң спортчулары С. Иргит биле М. Иламчап алган.

Ийилеп ойнаарынга эр улустан ССРЭ-ниң спорт мастеринге кандидат ВЛКСМ обкомунуң ажылдакчызы А. Серен биле бирги разрядчы В. Фунтиков бирги черни ээлээн. Херээженнерден Д. Майзель биле В. Борисенко шылгараан.

Маргылдааның тиилекчилеринге хоорайның спорт комитединиң [illegible], херек демдектерин тывыскан.

Е. ШИШОВ.

КАТОКТУГ БОЛГАН

Саадак-Терек суурнуң чурттакчылары, ында ортумак школаның өөреникчилери конькилээр, мячилиг хоккей ойнаар катокту Хемчиктиң дожунга чылдың-на кылып ап келгеннер. Ону бүткен дош таарымча чок-даа, чамдыкта чайынналаар-даа болгулаар.

Бо чылын совхозтуң комсомол комитеди болгаш школа коллективи суурга катокту кылып бээр дугайында дилегни «Барлык» совхозтуң дирекциязынга киирерге, ону чүүлдүгээнүп хүлээп алган. Суурда катокту чоокта чаа ажыткан. Ооң чанында чаштарның чуңгулаарынга таарымчалыг манзалардан чуңгуну база кылган. Ону кылырынга Хомушку Мерзекей, Хомушку Очур-оол, Хомушку Шиндер эки ажылдаан.

Катокка мячилиг хоккейге маргылдаалар, эш хуузунуң ужуражылгалары болур.

Т. САРЫГЛАР.

Агаар

Республикага бүргеп, булуттаар, бичии хар чаар, барыын чүк угланыышкынныг хаттың кужу секундада 5—10 метр чедер. Агаарның температуразы хүндүс 27—32 градус, чамдык районнарга 16—21 градус соок болур.

Кызылга булуттап, аязыр, хар чагбас, кошкак хат болур. Агаарның температуразы 30—32 градус соок болур.

Автоорукларга бичии хар чаар, чүвениң көстүрү эки болур.

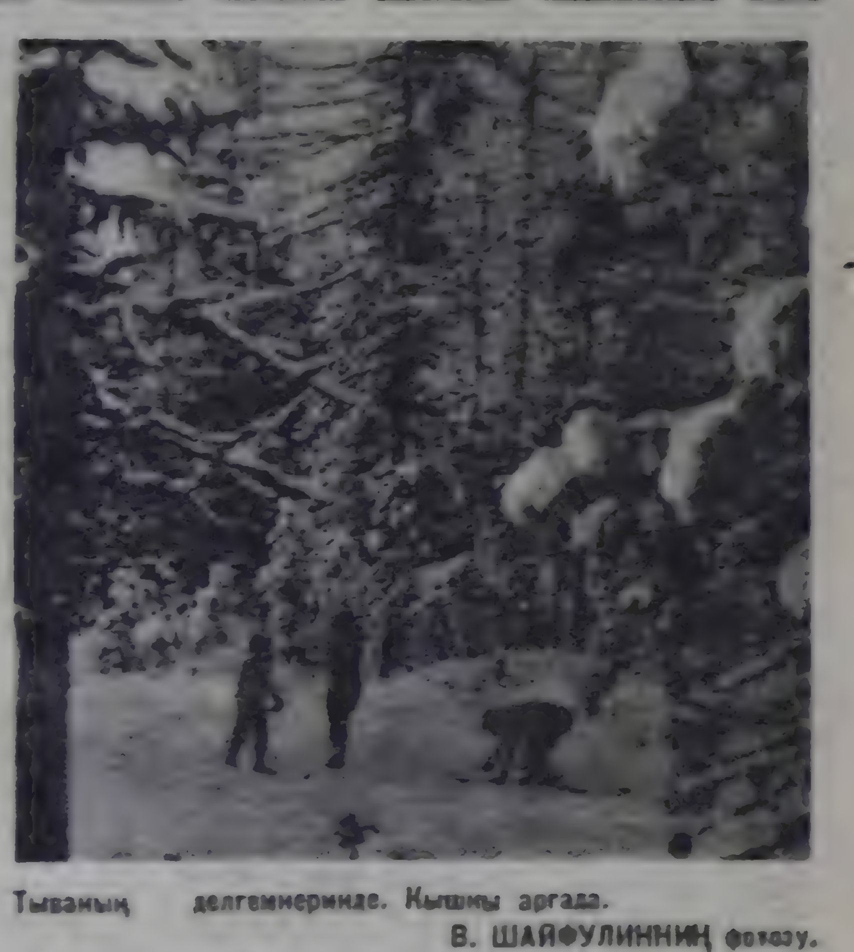

Тываның делгемнеринде. Кышкы аргада.

В. ШАЙФУЛИННИҢ фотозу.

А д а - и е л е р г е

КҮШ-АЖЫЛГА ДАЯНЫР

Школа назыны четпээн ажы-төлдү өг-бүлеге, уруглар садиктеринге доруктуруп кижизидери эң харыысалгалыг үе болур. Уругларның оюнун безин күш-ажылче углаарын сургалдар кижилер айтып чораан. Ылаңгыя уруглар садиктиң программазында күш-ажылга кижизидилгеже кол кичээнгейни салып турар. Чуга саазындан, картондан, пластилинден болгаш өске-даа материалдардан программа езугаар дириг амытаннар дүрзүлерин, черле ынчаш оларның амыдыралы-биле холбашкан шыдаптары чүүлдерин кылдырып өөредирип, чаңчыктырары — күш-ажылдың эге хевири, олче «ааш» баштайгы базым болур. Уругларның ниитилелге ужур-дузалыг, хамааты хүлээлгезин өөредири күш-ажылга бөлгүмнеринден кол хамааржыр. Уругнуң төлептиг хамааты болуп кижизиттинеринге база-ла күш-ажыл улуг салдарын чедирер. Амыдыралдың кол өзээ — күш-ажылды, ооң үнезин бичии уругларга чедир тайылбырлаары база чугула херек.

Бичии уругнуң каны хире кижизидилгелиг болганы школага кирген үезинде долдораан илереттинип кээр. Ону эскерип көөрде бичии уругнуң улуг улуска, эш-өөрүнге хамаарылгазы, бодуп ап чорууру, санап, номчуп база чеже хире чогаалдарны [illegible] кол-ла чүве ооң башкы болгаш школа дугайында бодалдары болур. Маңаа хамаарыштыр ийи чижекти сайгарып көрээли.

Бирги класстар Х. Бельвей биле С. Серёжа өөредилгеже ыңай ырак мурнунда-ла школа баар хүнүнүң дугайын ла сактып бодап чорааннар. Школачы чаа формазып, портфельди өөредилге херекселдерин болгаш өңнүг чуруктарлыг үжүглелди садып бээрге, олар канчаар амырап, магадап, өөрүп турбаан дээр!

Х. Бельвей школага чедип келгеш, өөрүнден чылып калганы көскү апарган, ол аңаа шала ыядыкап турган: шүлүктер, тоолдар билбес, чуруп шыдавас болган. Ынчалза-даа өске бирги классчы өөрүнге бодаарга ол харыысалгалыг болган. Баштайгы үеде ону ажып эртери берге-даа болза, ол оол күш-ажылга ынак, шурургу кызымаккай болганындан ол бергелерни ажып шыдаан. Үр болбаанда-ла Бельвей өөрүнүң деңнелинге чеде берген. Бельвейге деңнээрге, Серёжа шору сонуургалдыг кижи болган. Школага кирип турган-ла номчуп, санап билир, элээн каш шүлүктерни шээжилеп-даа алган болган. Школага ол улуг сонуургалдыг, өөрүшкү-маңнайлыг келген болза, удаваанда-ла сагылга-чурум үреп эгелээн: кижилерге орта олурбас, башкының тайылбырын кичээнгейлиг дыңнавастаан. Бажыңга онаалгаларын ылап шын, шеверлиг кылдыр кылып алгаш келбес, чуду-каралаар апарган. Бергелерге таварышкаш, ону ажып эртер туразоруу кошкак. Ооң түңнелинде Серёжа багай демдектер ап эгелээн. Ынчалза-даа ооң байдалы шуут бергедээни ол эвес. Ону өскертип, эдип ап болур. Ооң кижизидилгезинде бир чүве «аскааны» ол. Тодаргайлаарга, ооң харыысалгалыг болур чоруу, хүлээлгезин күүседир дээш чүткүлдүү он-шаанда тургустунмаан. Аңаа чаңчыкпаан уругларны өөредири башкыларга-даа, ада-иелерге-даа берге.

Күш-ажылга бичии кижилерниң [illegible] кандыг-бир чепсек-херекселин шилип тургаш, күүседип [illegible] ларны берип каар. Ажылдың күүселдезин, ооң шынарын улуг кижилер доктаамал хынаар, эки мактаар, өскелерин ооң деңнелинге чедир [illegible] чагыын айтып бээр.

В. ПОТЫЛИЦЫНА,
Кызылда № 11 иеле-садтың кижизидикчизи.

ОЗАЛ-ОНДАКТАН СТРАХОВАНИЕ

Бистиң чуртувуста хуу страхованиениң элээн каш хевирлерин чорудуп турар. Оларның бирээзи болза озал-ондактан страхование болур. Озал-ондак эң-не серемчилелдиг кижиге-даа таваржып болур. Аңаа кижи сугга, чуңгулаар черге, [illegible], завод цехинге, хемге, арыг иштинге, орукка, харылдаа ырынай бодунуң бажыңынга-даа таваржып болур. Кижилер хөй кезиинде оларның боттарынга билдингир черлерге озал-ондакка таваржып, бертинип, ажылдаар аргазын түр ийикпе үр үеде чидирип турарлар. Ындыг таварылгалар дугайын «Тыва совхоз тудугнуң» автобаазазында Л. В. Локтев, Кодээ ажыл-агый министерствозунуң автобаазазында В. Е. Озимков болгаш өскелер-даа бадыткап болурлар. Оларга болгаш өскелерге-даа Күрүне страхованиезинээр бертик-бежелден эмнениг алырынга дузалаан.

Озал-ондакка таварышкан кижи күш-ажыл кылып шыдаар аргазын чидиргениниң хире-чергезиниң аайы-биле страхование түңүнүң кандыг-бир кезиин азы долузу-биле алыр.

Керээлерни Күрстрах 16 хардан 70 хар чедир назылыг кижилер-биле 1 чылдан 5 чыл чедир хуусаага 100 рубльден өрү кандыг-даа түңге чарар. Дадывырның хемчээли страхование керээзин чарып турар кижиниң профессиязындан, страхование түңүнден болгаш страхованиениң хуусаазындан хамааржыр. Албан-хаакчыларга, өөреникчилерге, [illegible] 100 рубль бүрүзүнден дадывыр 25 копеек, чолаачыларга 80 копеек болур. Чижээлээрге, токарь страхование керээзин 1000 рубль түңге 1 чыл хуусаалыг кылдыр чарар болза дадывырының хемчээли 5 рубль болур.

Бир эвес силер озал-ондакка таваржы бээр болзуңарза, Күрстрахтың инспекциязынга келгеш, эмчи шинчилгезин эртери-биле чорударының дугайында билдириишкинни бижиир ужурлуг силер. Ол билдириишкинни озал-ондакка таварышканының соонда 1 чылдан орай эвес бижиир ужурлуг.

Страхование керээзин чарып турарлар дараазында чүүлдү утпас ужурлуг: арага ишкеш азы эзирип сорулга-биле өске-даа чүүлдерни ишкеш хораннангаш, эмчиниң чөпшээрели чокка наркотиктер, өске-даа эмнерни ишкениниң соонда, истелге болгаш суд органнары кеземче херээнге хамаарыштырган хемчеглер [illegible] кыйганының түңнелинде бертингеш, озал-ондакка таварышкаш, амы-тынынга бо ду четтинер дээш күш-ажыл кылыр аргазын чидирген таварылгаларда страхование түңүн төлеп бербес.

Бир эвес страхованиеже [illegible] силерни сонуургадыр болза керээни ажылдап турар черинге страхование агентизи-биле азы Күрүне страхованиезиниң инспекциязынга чарып ап болур.

М. ПОСКОТИНА,
Кызыл хоорай талазы-биле Күрстрахтың улуг инспектору.

Телевидение

ЯНВАРЬ 17-ДЕ

БИРГИ ПРОГРАММА

МОСКВАДАН

10.00—«Үе». Информастыг программа.
10.40—Эртенги гимнастика.
11.05—«В. Белов— «Плодницкийниң чугаалары». Телешпии.
12.35—«Кино аян-чорукчуларының клуву». Ю. А. Сенкевич эрттирер.
13.35—Медээлер.
13.45—16.00—Чапсар.
16.00—Медээлер.
16.30—Документалдыг фильмнер программазы (Испания).
17.10—«Төрээн бойдус».
17.35—Казах телевидениезиниң болгаш радиону ыраажызы Л. Тулешева ырлаар.
18.00—«Москва чоогу—1978 чыл». Документалдыг телефильм.

КЫЗЫЛДАН

19.00—Телемедээлер.
19.15—«Амыдыралды эгелеп тура». Дамчыдылга.
19.45—«Бистиң почтавыс».
20.00—Телемедээлер.
20.10—Чарлалдар.

МОСКВАДАН

20.15—«Богүнгү делегейде».
20.30—Улустуң «Флуэраш» деп хөгжүм оркестриниң концерти.
21.10—«Алкоголизм. Эмчиниң беседазы».
21.40—«Кижилер хем ышкаш». Уран-чечен фильм.
22.30—«Үе». Информастыг программа.
23.05—П. И. Чайковский—«Щелкунчик» деп балеттен үзүндүнү. Төп телевидениениң болгаш Бүгү-эвилел радиозунуң симфония оркестри Казах ССР-ниң улустуң артизи Ф. Мансуровтуң удуртулгазы-биле күүседир.
23.30—01.45—Хоккейге ЦСКА—СКА командалары ойнаар. Чапсарда—медээлер.

ИЙИГИ ПРОГРАММА

МОСКВАДАН

19.00—«Горнистер, [illegible] силер!».
19.30—«Эртем амыдыралы».
20.00—«Чурук бүрүзүнде—хүн».

КЫЗЫЛДАН

20.15—21.40— «Угрюм-река». Уран-чечен фильм. 2-ги сериязы.

Редактор В. С. ШАРАВИН

КИНО

ЯНВАРЬ 17-ДЕ

«НАЙЫРАЛ»: «Чингиз-хаанның» 2 сериязы. 10.00, 12.30, 15.00, 17.40, 20.20 шактарда.

«ПИОНЕР»: «Маринка, Янка болгаш хаан шивээзиниң чажыды» 9.00, 10.40, 13.50, 15.10, шактарда. «Мурнунда коммунистер» 12.20 шакта «Корсиканчы бау-биле веддетта». 16.30, 18.40, 20.30 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: «Ай чаагының дүнезинде» 15.00, 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: индекс 667000

Кызыл, Щетинкин-Кравченко кудумчузу, бажың № 3. ТЕЛЕФОННАРЫ: Редакторнуң 2-24-63, редакторнуң оралакчызының 2-35-24, 2-31-75, харыысалгалыг секретарьның 2-23-35, секретарьлыгның 2-23-35, партийжи амыдырал болгаш совет тургузуг килдистериниң 2-37-13, пропаганда килдизиниң 2-31-75, культура килдизиниң 2-23-54, кодээ ажыл-агый килдизиниң 2-21-47, үлетпүр килдизиниң 2-22-64, чагаа килдизиниң 2-41-27, информация килдизиниң 2-20-60, корректорларның 2-27-41, бухгалтерияның 2-12-45, солун келбейн барганда 2-32-75 телефонче долгаар.

Тираж 16933. Чагыг № 41.

СОЛУН НЕДЕЛЯДА 6 КАТАП ҮНЕР

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Ном үндүрер чер, полиграфия болгаш ном садыының талазы-биле эргелелиниң типографиязы (Кызыл, Щетинкин болгаш Кравченко кудумчузу, бажың № 4). ТС — 00606.

Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 15 (10912) | 1979 чылдың январь 18, четверг | 1925 чылда үндүрүлүп эгелээн | Өртээ 2 көп.

БҮГҮ-ЭВИЛЕЛ ЧИЗЕЗИ

Чурттакчы чонунуң ээлчеглиг, алдыгы Бүгү-эвилел чизези бистиң чуртувуска январь 17-де эгелээн. Оон мурнунда чизелерни 1920, 1926, 1939, 1959 болгаш 1970 чылдарда чорудулган. Чонунуң Бүгү-эвилел чизезиниң ужур-дузазы улуг. Совет кижилерниң амыдыралынга болуп турар хамы чаартылгаларны, экономиканың болгаш культураның хөгжүдеринге оларның чедиишкиннерин чизениң материалдары тодаргай көргүзүп турар.

Совет хамаатыларының назы-харының, өг-бүле байдалының, ажыл-мергежилиниң дугайында тодаргай медээлерни чизениң чорудулгазында алыр апаар. Амыдыраар хөреңгилерни ап турар үнер дөстериниң, улус ажыл-агыйының адырларының, бүдүрүлгениң хевирлериниң талазы-биле чонунуң хувааттынганының дугайында тодаргай информацияны ол база-ла бээр. Чонунуң санының, хоорайларга болгаш кедээ черлерге оон хуваттынганының дугайында медээлерни тодаргайлаан турар. Өөредилге черлериниң, эмнелге-профилактиктиг албан черлериниң четкилерин хөгжүдерин, чуртталга бажыңнарын, амыдырал болгаш коммунал ажыл-агый бүдүрүлгелерин тударын, хоорай транспортун планнаарынга чизениң материалдары эң чугула дузалал чүүл болур. Онгу беш чылдың планнарын күүсеткенин анализтээрде база 1981—1985 чылдарда улус ажыл-агый планын ажылдаан кылырда, чизениң түңнелдерин ажыглаар апаар.

Чизе үк черлиг-биле 8 хонук эгелээн болгаш сес хонук үргүлчүлээр. Чизеде 600 муң санакчылар болгаш 105 муң инструктор-хынакчылар киржип турар. Оларның сорулгазы — чаңгыс-даа эргиирген азы ийи катап бижиттинген чүүл турбазын дээш, санаашкынның ылааптывын хандырары болур. Бүгү-эвилелдиң чизези — күрүнениң чугула херээ. Оон сан-медээлери бистиң Төрээн чуртувустуң улам ындазы социал-экономиктиг хөгжүлдезин планнаарының үндезини болур.

Чизе кампаниязынга белеткелди ааззн кап чылдарның дургузунда чорудуп келген болгаш чогуур үезинде дооскан. Чурттакчылыг черлерниң даңзызын болгаш кызыгаарларын тодараткан. Тускай кылып тургускан схемалыг планнарны ёзугаар районнарның, хоорайларның, улуг суурларның девискээрлерни чиде участоктары кылдыр үскүлээн. Кудумчуларның аттарын, бажыңнарының база квартираларының дугаарларын тодаргайлаан. Чүс-чүс муң чизечилер кампания эгелээнде ол адрестер-биле чоруткан.

(СЭТА-ның корр.).

ПАРТИЯ ЭГЕ ОРГАНИЗАЦИЯЗЫ

Автосептелге заводу сөөлгү каш чылдарда найысылал Кызылдың мурнакчы бүдүрүлгелериниң санынга доктаамал кирип келген. Баштайгы чылдарында хожудап турган ол улуг бүдүрүлгениң ынчаар көдүрлүп үнеринге, коллективти сырый каттыштырып, бүгү ажыл-херекти организастап баштаарынга ында партия эге организациязы (секретары Е. Н. Балабанова) ёзулуг дайынчы өзек болуп, улуг рольду ойнаан. Парторганизацияның учедунда 20 коммунист бар, оларны бүдүрүлгениң шиитпирлиг участоктарында быжыглаан. Коммунистер бүдүрүлгеге болгаш хөй-нииити амыдыралынга үлегер-чижээн көргүзүп келген. Ылаңгыя эштер Н. Г. Зайцев, В. Р. Хунайоол, Г. Я. Костиврицов болгаш өскелер-даа беш чыл планын күүседипкеннер.

Партия организациязының удуртулгазы-биле, ооң дорт киржилгези-биле бо коллективтиң социал-экономика хөгжүлдезиниң планын ажылдап кылып, бүдүрүлгеге эртемниң чедиишкиннерин база мурнакчы дуржулганы нептереддириниң база ажылчыннарның ажылдаарынга таарымчалыг байдалды тургузарының талазы-биле хемчеглерни боттандырып турар. Партия хуралдарынга бүдүрүлгениң культуразын бедидериниң, технологияны доктаамал сайзырангайжыдарының, социалистиг чарышты организастаарын база идей-кижизидилгениң айтырыгларын доктаамал чугаалажып, хүлээп алган шиитпирлерниң күүселдезин организастап, дээштиин бедидеринче кичээнгейни күштелдирген.

Бо парторганизация идей-политиктиг ажылче, ажыл-ишчилерниң күш-ажылчы кижизидилгезинче, коллективте нийти ажыл-херек дээш хөй-нииити организацияларының харыысалгазын бедидеринче доктаамал кичээнгейни салып келген. Ол бүгү коллективке бүдүрүлге планын чедиишкинниг күүседир, кижизидилге ажылын комплекстиг чорудар арганы берип турар.

Партияның чоокта чаа эртикээн отчёт-соңгулдалыг хуралдарынга, Кызыл хоорай база районнар конференцияларынга сөөлгү чылдарда үстүнде көргүскенивис дег күш-ажылчы коллективтерниң ёзулуг өзээ болу берген, дайынчы арга-шинээзи бедик болгаш идепкейлиг ажылдап турар партия эге организациялары эвээш эвес дээрзиниң чижектерин көргүскен.

Партия эге организацияларының хөй нуруузу СЭКП-ниң XXV съездизиниң база СЭКП ТК-ның Пленумнарының, СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары эш Л. И. Брежневтиң чугааларында айтыышкыннарны амыдыралга чедиишкинниг боттандырар талазы-биле массалыг ёзулуг дайынчы организакчылары боор турарлар. Ындыгларга Кызылдың эът комбинадында, «Нарын» совхозта, «Каа-Хем» хөмүр-даш разрезинде, Тываның даг-дүгү арыглаар В. И. Ленин аттыг комбинадының энергоцегинде, «Большевик» совхозтуң Арыг-Бажы сүт-бараан фермазында, Кызылдың «ЦЭС тудуг» эргелелинде, № 1 АТБ-де болгаш өске-даа коллективтерде партия эге организацияларын хамаарыштырып болур. Ындыг парторганизациялар бүдүрүлгениң ажыктыын бедидер база ажылдың шынарын экижидер, коллективти сырый каттыштырып, бедик организастыг чорукту болгаш быжыг сагылга-чурумну тургузар, идей-политиктиг кижизидилгени комплекстиг чорудар дээш доктаамал партийжи сагыш салыышкынын илергейлеп, ол дээш ажылдап турар.

Сөөлгү чылдарда республикада партия комитеттериниң талазындан партия эге организацияларын быжыглаарынче, оларның дайынчы арга-шинээзин база ролюн бедидеринче, практиктиг дузаны көргүзеринче кичээнгейни күштелдирген. Оларның саны немежип ковудаан болгаш иштики структуразы калбарып, партияның цех организацияларының, партбөлүктерниң саны өскен. Сөөлгү үш чылдарда партияның 51 эге база 10 цех организацияларын, 111 партбөлүктерни чаа немей тургусканы—күш-ажылчы коллективтерге партийжи салдарны улам күштелдирер арганы берип турар.

Ынчалзажок чамдык партия эге организациялары коллективтиң ажыл-ишчилериниң күжүн планныг даалгаларны күүседиринче болур-чогууру-биле мобилизастап шыдавайн турарын болгаш оларның организакчы болгаш идей-кижизидилгелиг ажылының кошкак хевээр артпышаанын болуп эртикээн отчёт-соңгулдалыг хуралдарга база демдеглээн. Ындыгларга «Тудуг кезектери» комбинатта, балык, пиво заводтарында, чамдык тудугларда база «Тес-Хем», «Барлык» болгаш өске-даа совхозтарның бригада партия эге организацияларын хамаарыштырып болур.

Партия эге организацияларның дайынчы арга-шинээзи, организакчы болгаш политиктиг ажылының деңнели оларның шынар составындан, коммунистерниң ажылга идепкейинден, харыысалгазындан улуу-биле хамааржыр апаар. Сөөлгү чылдарда бо талазы-биле бисте хөй чүүлдер кылдынган. Ынчалзажок чамдык парторганизацияларда коммунистерниң саны өспейн турар болгаш оларның күш-ажылчы коллективке партийжи салдары кошкак болуп артпышаан. Чиҗээ, Улуг-Хем ыяш үлетпүр ажыл-агыйы, «Кызыл тудуг» эргелели, Кызылдың амыдырал хандырылга комбинады ышкаш, улуг-улуг бүдүрүлгелерде парторганизациялар СЭКП-ге хүлээп алыышкын талазы-биле ажылды чорутпайн турар. А Улуг-Хемниң № 3 КМК-да, орук ажыглал участогунда, Таңдының № 585 КМК-да, Чөөн-Хемчиктиң № 3 КМК-да партия эге организациялары сөөлгү үш чылда СЭКП-ниң хүрээлеңинге чаңгыс-даа кижи хүлээп албаан.

Ооң-биле кады СЭКП-ниң чамдык райкомнарының партия эге организацияларынга удуртулгазында, оларның ролюн бедидер талазы-биле ажылында четпестер ам-даа бар дээрзин чоокта чаа эрткен партияның XVII область конференциязынга демдеглээн. Ылаңгыя партияның Барыын-Хемчик, Бай-Тайга, Тожу райкомнарының бюро хуралдарынга партия эге организацияларының ажылының дугайында айтырыгны хоозар чугаалажып келгенин, а СЭКП Тес-Хем, Мөңгүн-Тайга райкомнары оларның отчёттарының талазы-биле хүлээп алган шиитпирлериниң күүселдезин кошкак организастааның кылдынган анализ бадыткаан.

Беш чылдың түңнелдери, Пленумнуң салган сорулгаларын шиитпирлээри партияның бүгү звеноларының дайынчы арга-шинээзин улам ыңай бедидеринден, коммунист бүрүзүнүң инициативазындан болгаш харыысалгазындан аажок улуг хемчээлдии-биле хамааржыр деп СЭКП ТК-ның ноябрь (1978 чыл) Пленумунга СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары эш Л. И. Брежнев чугаалаан. Ынчангаш СЭКП хоорому болгаш райкомнары, парткомнар СЭКП-ниң XXV съездизиниң шиитпирлеринге, эш Л. И. Брежневтиң ол айтыышкыннарынга дүүштүр партия эге организацияларынга удуртулганы улам күштелдирер, оларның ажылының стилин, хевирлерин болгаш арга-методун сайзыраңгайжыдар, коллективтерниң бүдүрүлгечи болгаш хөй-нииитичи амыдыралынга ролюн бедидер дугайында доктаамал сагыш салыр хүлээлгелиглер.

СЭКП-НИҢ XXV СЪЕЗДИЗИНИҢ ШИИТПИРЛЕРИН — АМЫДЫРАЛГА!

ТЫВАНЫҢ ЫЯШ АЖЫЛ-АГЫЙ ЭРГЕЛЕЛИНИҢ АЖЫЛДАКЧЫЛАРЫНЫҢ 1979 ЧЫЛДА СОЦИАЛИСТИГ ХҮЛЭЭЛГЕЛЕРИ

Республиканың ыяш ажыл-агый эргелелиниң бүдүрүлгелериниң коллективтери СЭКП-ниң XXV съездизиниң, СЭКП Төп Комитединиң ноябрь (1978 ч.) Пленумунуң шиитпирлерин амыдыралга боттандырары дээш онгу беш чылдың эрткен үш чылдарында күжениишкинниг ажылдаан болгаш 1979 чылда боттарының арга-курлавырларын сапап көргеш, социалистиг хүлээлгелерни алган.

1. Онгу беш чылдың дөрт чылының планныг онаалдаларын ССРЭ Конституциязының хүнүнге— октябрь 7-ге чедир күүседир.

2. Арга-ыяш культураларының болгаш ажаалдазының өртке удур хемчеглериниң боттандырылгазының талазы-биле ажылдарны (ачы шынарлыг кылдыр) декабрь 25-ке чедир бүрүн доозар.

3. Чон ортузунга тайылбыр ажылын күштелдиргениннен, арга-арыг ажылдакчыларының бот-харыысалгазын, негелделиг бедиткениинден арга-арыгга өрттерни эвээжедир, ыяш кезериниң фондузунуң ажыглалын экижидер.

4. Ыяш олуртулгазын, хову-шөл камгалаар дилиндектер олуртулгазын агротехниктиг, часкы кыска хуусаада доозар. Өзүмнерниң үнүжүн планнаттынганындан 0,5 хуу бедидер. Арга-ыяш культуразының ажаалдазын 7000 га девискээрге механизастаар.

5. Чаа дериг-херекселдерни шингээткениинден, эргилээнни эде дерээниинден күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн планда көрдүнгениннен 0,5 хуу бедидер.

6. Күш-ажылдың бүдүрүкчүлүү бедээниниң күселдези-биле бараанныг продукцияның хемчээлин 16 муң рубльге ковудадыр.

7. Продукцияның бот-үнезин планнаттынганындан 0,54 хуу чиигедир.

8. Продукцияның бир хевирин (витаминниг ыяш далгазын) аттестацияга киирер. Продукцияның чаа ийи хевирин бүдүрерин чедип алыр.

9. Фонд эгилдезин 1978 чылдаазындан 1,2 хуу бедидер.

10. 10 саныг чаа дериг-херекселдерни тургузар.

11. Бүдүрүлгеге 20-ден эвээш эвес чаартыкчы саналдарны ажыглаанындан 5 муң рубльдиң экономиктиг камналгазын алыр.

12. Доктааттынган норма ёзугаар чарыгдалдан хөмүр-дашты 1,7 хуу, электри энергиязын 1,3 хуу, бензинни 1,2 хуу камнап алыр.

13. Массалыг мергежилдерге 120 кижини өөредир, 60 кижиниң билиин бедидер болгаш холушкак мергежилге өөредир.

14. Хоорайларны, суурларны, район төптерин чогаанчыларынга 100 муң кезек өзүмнерни белеткеп бээр.

Социалистиг хүлээлгелерни ыяш ажыл-агый эргелелиниң ажылдакчыларының партия-ажыл-агый активинге хүлээп алган.

Соңгулдага уткуштур

АГИТПУНКТУДА

ССРЭ-ниң Дээди Совединге соңгулдаларга белеткел республикада улам калбарган. Чер-черде агитаторларның, политинформаторларның болгаш пропагандистерниң семинар-хуралдарын эртирип, аңаа соңгулдага хамаарышкан айтырыгларны сайгарып чугаалажып турар. Ол ышкаш агитпункттар дериглеп кордуу дооступ турар.

Найысылалдың № 1 КПТУ-да агитпунктунуң ажылы хайнып турар. Ооң эргелекчизи, училищеде башкы К. З. Тетерин бо чугула кампанияның ажылдары кичээнгейни угландырган. Агитпункттуң дериглээн доозуган: агитаторнуң булуңун чаарткан, лозунгларны болгаш плакаттарны аскылаан, агитпункттуң ажыл планын кылып тургускан. Агитаторлар соңгукчуларның даңзызын тургускан, ам бо хүннерде соңгукчулар даңзызын база катап ынак хынааш, чаартып бижиирип арткан. Агитаторнуң булуңунда ССРЭ-ниң, РСФСР-ниң, болгаш Тыва АССР-ниң чаа Конституцияларын база ам болур соңгулда Хоойлузун таарыштыр асканы көрүптүг.

— Соңгулдага белеткел болгаш ону организастыг эртирери бисте бир дугаар болуп турар болуушкун эвес-ле болгай. Аңаа чаңчыккан болгаш бүгү негелдеге дүүштүр эртирериниге дуржулга бисте бар. Соңгулдага белеткел үезинде масса-политиктиг ажылды күштелдирерин база ону ажыл-агый айтырыглары-биле кады холбаары агитпункттуң ажылындан, ылаңгыя агитаторлардан негеттинип турар— деп, К. З. Тетерин чугаалап турар.

В. САТ.

Тываның автомобилистериниң онгу беш чылдың дөрткү чылында алган социалистиг хүлээлгелеринде чүък сөөртүлгезиниң хемчээлин 6,9 миллион тонна чедирерин көрген. Ол дээрге, эрткен чылдыындан барык 200 муң ажыг тонна хөй-дүр. Оларның бо хүлээлгезин чедиишкинниг күүседиринге кол рольду септекчилер ойнаар ужурлуг.

Автотранспорт бүдүрүлгелериниң автопарыгында чаа, күчүлүг болгаш дүрген маңнаар автомобильдер немежип турар чижээ. Кызылдың үш дугаар АТБ-ам чоокта чаа «КаМАЗ» дээр автомобильдерни алган. Оларны септекчилер боттарының сөскээл чок хапгаарелынга ап, үрелир чорукту баш удур болдурбас деп шиитпирлээннер. Септекчилерден Н. И. Щербаков, Г. И. Хиревич болгаш өскелер-даа бо чылын эрткен чылдыындан бедик хүлээлгелерни алган, шалыпчы ёзу-биле ажылдап турарлар. Н. И. Щербаков эрткен чылын «Профессия талазы-биле эң тергиин» деп дипломну, коммунистиг күш-ажылдың шалыпчызы хүндүлүг атты алган. Ол ээи ажылдааны дээш Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Хүндүлел бижии-биле база шаңнаткан. Г. И. Хиревичтиң бригадазы беш чылдың үш чылдарының планын октябрь айда-ла күүсеткен болгаш бо хүннерде 1981 чылдың үлүүнде ажылдап турар.

ЧУРУКТАРДА: септекчи-газоэлектрокаңнакчы Николай Иванович Щербаков ажыл үезинде; септелге соонда автомобильдер орукче үнеринге белен.

А. ЗАЙЦЕВТИҢ фотолары

ТЫВА АССР БИЛЕ ХАКАС АВТОНОМНУГ ОБЛАСТЫҢ 1978 ЧЫЛДА СОЦИАЛИСТИГ ЧАРЫЖЫНЫҢ ТҮҢНЕЛДЕРИ

	Тыва АССР: планны күүсеткениниң хуузу	Тыва АССР: 1978 чылда 1977 чылга удур хуузу	Хакас автономнуг область: планны күүсеткениниң хуузу	Хакас автономнуг область: 1978 чылда 1977 чылга удур хуузу
Үлетпүр				
Продукция сайгарылгазы	98	110	101	113
Күш-ажылдың бүдүрүкчүзү	98	104	101	113
Тудуг				
Бүгү үнер дөстерден капитал салыышкыннары	77	108	100,3	133
Кезээлиг ажылдарының хемчээли	88	107	103	118
Күш-ажылдың бүдүрүкчүзү	100,6	102	99	105
Чуртталга черлерин ажыглалга киирери	73	139	94	90
Транспорт				
Ниити ажыглалдың транспорту-биле сөөртүлге — тн-км	97	103	91	[illegible]
Амыдырал ачы-дузазы				
Чонга ачы-дуза чедирери	100,7	109	104	114
Оон иштинде кедээ черлерге	96	111	106	110
Садыг				
Үрмектеп садар бараан саарылгазы	102	104	100,7	106
Кедээ ажыл-агый продукциязын күрүнеге садканы (пландан артык садканы-биле кады)				
Мал болгаш куш	86	109	101	105
Сүт	101	103	100,1	102
Чуурга	71	100,8	110	108
Дүк	88	95	102	[illegible]
Мал ажылының продуктуузу				
Бир инектен ооргуп саалдазы, кг	1266	95	2293	100,7
Бир дагаадан алыр чуурга (кезек)	146	101	226	98
Бир хойдан кыргаан дүк (кг)	2	110	4	95

БКП ТК-га ужуражыышкын

СОФИЯ. СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы Л. И. Брежнев Болгарияның Коммунистиг партиязының ТК-зының Бирги секретары, Болгария Улус Республиканың Күрүне чөвүлелиниң Даргазы Т. Живков-биле БКП ТК-га январь 16-да ужурашкан.

СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, секретары К. У. Черненко, ССРЭ-ниң БУР-да элчини В. Н. Базовский, болгар таладан—БКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, секретары Г. Филипов, БКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, секретары О. Дойнов, БКП ТК-ның секретары Д. Станишев олар беседага киришкен.

Эш ёзузунуң болгаш ханы билчиишкинниң байдалынга эрткен ужуражыышкын үезинде Совет Эвилелиниң болгаш Болгарияның аразынга бүгү талалыг кады ажылдажылганы, чоокшулажыышкынны улам ыңай калбартырының база сайзыраңгайжыдарының айтырыгларын чугаалажырын уламчылаан.

Эштер Л. И. Брежнев биле Т. Живков олар делегейниң чамдык чугула айтырыгларын дугайты санал-оналдарны солушкан. Улустарының таныышкынның болгаш айыыл чок турар байдалын бүгү хемчеглер-биле быжыглаарынче Совет Эвилелиниң болгаш Болгарияның быжыг база өскерлиш чок чүткүлдүүнүң дугайын олар медеглээннер. Чепсеглениишкинниң дужуурунуң, делегейниң дүпкүүрлүг чорукунуң чавырылыышкынның быжыглаарынын херээнге боттуг базымнарны кылырынга белеткээ ийи чурт мурнуку хевээр илергейлээн.

Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының болгаш Болгарияның Коммунистиг партиязының удуртукчулары социалистиг чурттарның, делегейниң коммунистиг болгаш ажылчын шимчээшкининиң дем каттыжылгазынын чаңгыс эвиин, Азия, Африка болгаш Латин Америка чурттарының улустарының хосталгалыг шимчээшкини-биле эпсеткил каттыжылгазының чугулазын онзалап демдеглээннер. (СЭТА).

АКЫ-ДУҢМАЛЫШКЫ, ЧЫЛЫГ БАЙДАЛГА

СОФИЯ. (СЭТА). СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы Л. И. Брежнев БКП ТК-ның Бирги секретары, БУР-нуң Күрүне Чөвүлелиниң Даргазы Т. Живкова алдар кылдыр дүъштеки шайлалганы январь 16-да эрттирген. Дүъштеки шайлалгага Т. Живков-биле кады БКП ТК-ның Политбюро кежигүннери Г. Филипов, П. Михайлов, О. Дойнов, П. Младенов, С. Тодоров, Г. Попов, Ц. Драгойчева, Болгарияның Чер ажылдыг улусчу эвилелиниң секретары П. Танчев, БКП ТК-ның секретарлары Д. Станишев, Г. Атанасов, БУР-нуң культура талазы-биле комитединиң даргазы Л. Живкова. БКП ТК-ның Бирги секретарының кабинет начальниги М. Балев олар киришкен.

Дүъштеки шайлалгага совет таладан СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, СЭКП ТК-ның секретары К. У. Черненко, ССРЭ-ниң БУР-да элчини В. Н. Базовский, СЭКП ТК-ның Чиңгине секретарының дузалакчызы А. И. Блатов, СЭКП ТК-ның Херектер кылдыгының эргелекчизиниң оралакчызы М. Е. Могилевец олар киришкен.

Чылыг, акы-дуңмалышкы байдалга эрткен дүъштеки шайлалга үезинде эштер Л. И. Брежнев болгаш Т. Живков чүве чугаалаан.

Эш Л. И. БРЕЖНЕВТИҢ чугаазы

Эргим эш Живков!
Хүндүлүг эштер!

Болгарияга чоруурун чанар үем чедип келди. Силерниң чуртуңарның, ооң чараш чурумалдыг бойдузунуң, эртебурунгу, ынчалза-даа аныяк хоорайларыңарның болгаш суурларыңарның, бистиң чурттарывыстың болгаш улустарывыстың акы-дуңма мөңге найыралының дугайын херечилеп, алдаржыдып турар чоргаар тураскаалдарының эртине байлак чүүлдерин көрдүм, ынчангаш сеткилим өөрээн чанып тур мен. Силерниң-биле кады эрттирген үем кажан-даа уттундурбас. Улуу-биле четтирдим, өңнүктер.

Маңаа, Болгарияга чораш, бистиң улустарывысты каттыштырып турар найырал болгаш ынакшылдың ханы боор турарын чаа күш-биле эскерип көрдүм.

Төөгү дээрге төөгү-ле болгай. Бистиң найыралывыска эң-не шиитпирлиг болган чүве—совет болгаш болгар коммунистерниң, бистиң чурттарывыстың миллион-миллион ажылчы чоннарының кады чоруткан ажылдарының үре-түңнели болур. Совет-болгар харылзааларның динамиктиг хөгжүп, чыл бүрүде-ле шынары экижип турар.

Шолээ дээрге шолээ харын. Ынчалза-даа бистер кады кылып турар ажыл-херектеривистиң дугайында беседа кылыр үе-шактыг болдувус. Эш Живков-биле бистиң бодалывысты ап көөрге, санал-онал солчуушкуну продуктулуг болган. Бистиң кады ажылдажылгавыстың, бирги чадагда экономика талазы-биле кады ажылдажылгавыстың чамдык чугула айтырыгларын шиитпирлээрин дүргедедирин дугурушкувус.

Беш чыл болгаш үр хуусаалыг планнаашкынны кылырда кол угланыышкынны бүдүрүлгени специализастаарынга болгаш кооперастаарынга үнелээн. Бо талазы-биле бисте дуржулга бар.

Делегей байдалының дугайын база чугаалаштывыс. Политиктиг Консультативтиг Комитеттиң Москва чөвүлел хуралының үндүрген түңнелдерин болгаш үнелээшкиннерин сөөлгү үениң болуушкуннары долузу-биле бадыткап турар. Делегей байдалы янзы-бүрү боор тураа-даа тайбыңныг, демниилгениң, национал хосталганың күштери бурунгаар бүдүрелдиг чорук орар.

Коммунистер болгавыста кезээде ынчаар болуп келгевдаа бис, оон өскээр болбас-даа ужурлуг. Ол дугайын маңаа, Софияга, чоокта чаа делегейниң барык 70 чурттарының коммунистериниң теоретиктиг конференциязынга чугаалашкан болгай. Харылзааларны карбартырынче, эп-сеткил каттыштырылгазын быжыглаарынче Компартияларның чүткүлдүүн София ужуражыышкыны көргүскен, ол чорук делегей хөгжүлдезинге коммунистиг шимчээшкининиң ролюн улам көдүрери бисте чугула боор турар.

Силерниң-биле чарлып тура, Силерге эргим эштер, бүгү болгар улуска чаа-чаа алдарлыг чедиишкиннерни күзеп тур мен. Силерге кадыкшылды, аас-кежиин, бистиң коммунистиг нийти херээвис дээш демиселге төнмес энергияны күзеп тур мен, өңнүктер!

Оон соонда эш Т. ЖИВКОВ харыы сөс-биле чүве чугаалаан.

Эш-хуузуң дүъштеки шайлалгазы дээш, кайгамчыктыг сөстериңер дээш, бистиң чуртувустуң, улузувустуң, бистиң партияларывыстың болгаш улустарывыстың дугайында чылыг сөстериңер дээш Силерге четтирдивис, эргим эш Брежнев деп ол чугаалаан.

Силерниң аян-чорууңар — заводтарда, албан черлеринде ажыл-ишчилерни, өг-бүле бүрүзүн хайныктырган. Силерниң аян-чорууңар даштыкы чурттарның сонуургалын база болдурган. Силерниң маңаа эрттирген беш хонууңар болгарларның өөрүшкүзүн болдурган.

Бистиң кылган чугаалажыышкыннарывыс улуг үре-түңнелди берген. Силерниң-биле кылган ужуражыышкыннар болгаш чугаалажыышкыннар соонда болгар-совет найырал болгаш кады ажылдажылгага чаа тодаргай базымны алыр.

Түңнелинде эш Т. Живков улуг совет улуска чүректиң ханызындан байыр чедирерин эш Л. И. Брежневтен дилээн болгаш эш Брежневтиң алдары дээш, болгар-совет болгаш совет-болгар бузулбас найырал дээш дашка көдүрген.

Эштер Л. И. Брежнев болгаш Т. Живковтуң чугааларын улуг кичээнгей-биле дыңнаан болгаш үргүлчүлелдиг адыш часкаашкыннары-биле уткаан.

Дүъштеки шайлалга чылыг, акы-дуңма байдалга эрткен.

КЫШТАГЛААШКЫН — шалыпчы ажыл-иши

ЧЫМЫШТЫГ ҮЕ КЕЛГЕН

Мал ажылында чымыштыг үе — хой оолдаашкыны Барыын-Хемчик районнуң ажыл-агыйларында массалыы-биле эгелээн. Бо кампанияга мал ажылының тускай өртемнигаери, малчыннар багай эвес белеткенген: хой, чаш хураган кажааларын эрте-ле септеп [illegible], малга чемнир чемни кыштагларда чедирген. Районнуң девискээринге бо кыжын хар чуга болганындан малды суггат-биле хандырарынче кол кичээнгейни салып турар.

Кыштаглаашкынның чедиишкиннииг эрттирер талазы-биле республиканың ажыл-агыйларының социалистиг [illegible] чылгы тиилекчизи «Хемчик» совхозта амгы байдал база эки. Совхозтуң ийи хойжу бригадазында алды муң ажыт төрүүр хой бар. Олар ам массалыы-биле оолдап эгелээн. Чоокку хүннерге чедир совхозта 1600 ажыт хой оолдапкан, чаш төлү шупту онча-менди. Совхозта комсомол комитеди малчыннарже 50 сакманчыны чорудкан. Хойжулар Ооржак Бадыргы, Октябрь Хомушку, Борис Хомушку, Саая Серин Салчак Доржу оларның коданнарында 150—200 чедир хой оолдапкан, чаш хураганнар шупту менди алдынган.

— Совхозтуң хойжуларының бо чылгы хүлээлгези улуг — кижи бүрүзү 100 хойга онаалтыр 90-дан өрү хураганнарны алырын, а Сарыглар Хирлигбейге удурткан № 1 хойжу бригаданың хойжулары бо чылын хой бүрүзүнден-не хураган алырын хүлээнген. Бистер малчыннарга бүгү талалыг [illegible], оларның бедик хүлээлгезин деткип, хүн бүрү хайгаарап турар бис. Амдызында малда кандыг-даа аарыг чок — деп, малчын [illegible] Монгуш-оол [illegible] чугаалады.

Совхозта сүт [illegible] [illegible] кодаңнарга [illegible] [illegible] турар. Тускай [illegible] [illegible] мал оолдаашкынын дөзү бо айда кондуурунда доосту бээр.

«Барлык» совхозтуң Бижиктиг-Хая, Хөндөлен салбырларында хой оолдаашкыны база-ла түлүктең турар.

— Салбырга ниитизибиле 2700 ажыг төрүүр хой бар. Олардан чоокку хүннерге чедир 851 хой оолдаан— деп, Бижиктиг-Хаяга хойжу бригаданың бригадири Д. Саая чугаалады. — Чамдык хойжуларның кажарган хөвүн чартык кежиинден хойу оолдапкан. Ажыл-ижиниң байдалы эрткен чылдарныындан дээре. Ынчангаш алган хүлээлгевис база [illegible] төрүүр 100 хойга онаалтыр 100 хураганны камгалап алыр деп турар. Хойжулар М. Хертек, М. Сарыг-оол, Б. Куулар оларның кодаңнарында 200 ажыт хой оолдаан, хураганнары менди дорупуп турар. Мал чеми четчири-биле бар, суг-биле хандырылга эки.

[illegible] сакманчылар ам-даа четчилдешпейн турары четпес. Салбырда бо ажылче баар аныяктар чок, ынчангаш сакманчыларны соңгаа төвүнден дарый органнизастап чорудары чугула.

Ол-ла совхозтуң Хөндөлеи салбырының мурнакчы [illegible] кодаңынга чеде бээрлиг-ке [illegible] дооступ тур.

— Чымыштыг, улуг шылгалда — хой оолдашкыны массалыы-биле эгелээн. Эртен, кежээ чаш хураганнар немежип-ле тур. Ам 160 хой төрээн, хураганнарның [illegible] тер болгулаан. Бо чылын төрүүр 100 хойдан 120 хураганны [illegible] кижи мен. Ынчангаш [illegible] ратпас дээш хүн, хүн чок ажылдап тур бис — деп, Хаптаа Айызанович чугаалады.

Мурнакчы хойжу эрткен чылын дүңгүш төрүүр хоюндан чүс башка онаалтыр 100 хураган алган. Бо чылгы байдалы база эки. Районда дугаары 741 мехколоннаның тудугжулары кодандан ырак эвесте чаа бажыңны, кажааны малчынга тудуп турар.

Салбырның [illegible]лары бо чылын мал кыштаглаашкынынче [illegible] чылдарлаазындан дөөре кичээнгейни салып, элээн ажылдарны кылганы көскү. Салбырга дугаары 741 колоннаның тудугжулары ийи чаа бажыңны, кажааны тудуп берген. Дөрт кыштаг немей туттунган, чамдык кажааларны дерип, септээн. [illegible] хуу малын бо чылын ангылап, тускай кадарчыга кадарткан Бо бүгүнүң түңнелинде эрткен декабрь айда олуп, көрээн мал 1977 чылдың ол үеде турганындан дыка [illegible].

[illegible] салбырда мал кыштаглаашкынының байдалы чүгээр-даа болза, чамдык четпестерни айтыры чугула. Кадарчыларга мал чеми кааң баар деңнижигештер, шагжалар чүдүшпес. Мал чеминге хумагалал кошкак, сиген, саваңны анаа черже топ берип турар.

[illegible] чергелештир хуу мал база хой чеми чиир турар. Хойжу Ооржак Күскениң кодаңынга бар-ы-рыка, ийи моддурга, а Маркс Соянның кыштаанда 8 моддурга. 3 аът каан [illegible]. Ниитиниң малынга белеткээн [illegible] [illegible]. Шак ындыг чорук өске-даа [illegible] кодаңнарында бар. Оон эгезинде бо салбырның чамдык хойжуларында чаш хураганнарга клеткалар чедишпес, кодаңнарда дус чок, фонарьлар чок болуп турар. Бо бүгү четпестерни дарый [illegible] турар.

Районнуң чамдык [illegible] кыштаглаашкынның байдалын, чаа мал төлүн камгалап ап турарын кыска-биле көргүзерге ындыг. Ам малчыннарның [illegible] улуг сорулга — мал төлүнге чандыс-даа чидириг болбас [illegible] ажылдары, мал чемин хумагалап ону чоп ажыглаары болур.

Х. МОНГУШ,
«Шынның» тускай корр.

КУШ ФАБРИКАЗЫ

[illegible] бройлер фабриказының чылда 3,2 млн. [illegible] ажыглалга кирген.

[illegible] «Бурятптицепром» [illegible] үлетпүр [illegible] [illegible] [illegible] [illegible].

[illegible] бройлер фабриказы 20 муң центнер [illegible] бээр.

Д. САНЕЕВ

Улан-Удэ.

СОҢГУ ЧҮКТҮҢ ХҮНДҮЛҮГ ХАМААТЫЗЫ

Якут АССР-ның [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] А. Ерофеева [illegible]. Соң 20 чыл [illegible].

[illegible] Анисья Николаевна [illegible] [illegible].

А. [illegible] [illegible] [illegible].

Д. ДУБЯКИН,
СЭТА-ның корр.

Якутск.

АЖЫГЛАЛГА КИРГЕН

Өңгү беш чылдың дөрткү чылы эгелээн. Найысылал Кызылдың хөй-хөй бүдүрүлгелери, албан организация черлери боттарының мурнунга салган сорулгаларын чедиишкинниг күүседип, чаа-чаа күш-ажылчы тиилелгелерни чыл эгезинде чедип ап турар.

Кызылда хөй санныг тудуглар база немешпишаан. № 4 микрорайонда 90 аал чурттар, бүгү талазы-биле чаагайжыды туттунган чуртталга бажыңы бо хүннерде ажыглалга кирген. Ол бажың 1979 чылда ажыглалга бир дугаарында кирген чуртталга тудуу болур.

14 дугаарлыг ол бажыңны хүлээп алган дугайында күрүне комиссиязы дүүн ат салган. Ынаар «Тыва тудуг» трестиң дажычылары, инженерлекчилери болгаш өске-даа тудугжулары көжүп кирип эгелээннер. Ада-чурттуң Улуг дайынынга өг-бүлезин оскунганнар В. П. Борисова, М. Ф. Хорынкова болгаш дайын киржикчилери И. С. Захаров, И. А. Непомнящий олар база ук бажыңдан чаа квартираларны алгылааннар.

А. ООРЖАК.

БЕШ ЧЫЛДЫҢ АЖЫГЛАЛГА КИРЕР ТУДУУНДА

Кемеровонуң «Азот» деп бүдүрүлге каттышкынында Самотлорнуң бойдус газын болбаазырадып кылыр «Аммиак-2» деп комплексти ажыглалга кирерин белеткеп турар.

Химия үлетпүрүнүң ол улуг комплекизи чыл санында 410 муң тонна аммиакты бүдүрер, оон Казахстанның, Сибирьниң болгаш Ыраккы Чөөн чүктүң ажыл-агыйларынга бүгүн чартык миллион тонна минералдыг чемишчидилгелерин бүдүрүп ап болур.

ЧУРУКТА: «Аммиак-2» комплекс.

А. НУЗЯРИННИҢ фотозу.

СЭТА-ның фотохрониказы.

БЕДИТКЕН ХҮЛЭЭЛГЕЛЕР

СОҢГУЛДАГА УТКУШТУР

СЭКП ТК-ның ноябрь (1978 чыл) Пленумунуң шиитпирлеринге сорук кирген Кызыл хоорайның ажылчы чоннары беш чылдың үшкү чылының планнарын онаалдазын болгаш бедиткен хүлээлгелерин чедиишкинниг боттандырган. Бүдүрүлгениң көжүктүг хоругун болгаш ажылдың шынарын [illegible] социалистиг чарышты калбартыпшаан, хоорайның бүдүрүлгелериниң хөй кезии чыл планын чүгле ажыр күүсеткен эвес, 1979 чылдың планын чедиишкинниг боттандырарынга быжыг магадылалды тургузуп алган. Үлетпүр продукциязы бүдүрериниң планы ниитизи-биле 102,2 хуу күүсеттинген. Продукция сайгарарының планы 101,4 хуу боттанган. Эрткен чылдың ол үези-биле деңнээрге продукция бүдүрериниң хемчээли 10,2 хуу өзүлделиг болган. Ниитизибиле 1 млн. 570 муң рубльдең вексейтүү [illegible] [illegible] ажыр бүдүрген.

Хоорайның тудугжулары 43 муң дөрбелчин метр чурттаар шөлдүг бажыңнарны ажыглалга кирген болгаш асфальт-битум заводу, ажылдыг чаа дырыга бүдүрүлгелериниң комплекизи, «Кок-Тей» совхозка дагаа азыраар комплекс, республика эмнелгезиниң радиология корпузу, универсам, «Мөңгүлек» гостиница дээш оон-даа өске улуг объектилерни туткан.

Кызылдың автотранспорт коллективтериниң чолаачыларының боттарынга алган бедиткен хүлээлгелерин ырак ажыр күүсеткен. Тываратабактарга транспортчулар планнан ажыр 97 муң тонна чүъкту сөөрткен. Хоорайның садыг ажылдакчылары боттарынга алган хүлээлгезин немей 124 муң рубль-дан [illegible] [illegible] саткан.

Эки ажылдыг коллективтерниң шуптузун санап чугаалаары берге. Хоорайның бүдүрүлге коллективтериниң барык 90 хире хуузу эрткен чылдың планын [illegible] боттандырган. Ростов областың мурнакчы бүдүрүлгелериниң үлегери-биле «Чаңывыска [illegible]-даа хожудангай кижи [illegible]» деп ыйгырыгның [illegible] [illegible] коллективтеринде [illegible] эгелээн. Бо шимчээшкинге 52 күш-ажылчы коллектив, 300 ажыг цехтер, бригадалар болгаш [illegible] хаара туттунган.

Хоорайның [illegible] бүдүрүлгелериниң бүдүрүп турар [illegible] шынары чыл келген тудум [illegible] экижип орар. Бүгү продукцияның 70 хуузу «өңнүг эки» болгаш «эки» деп үнелелди алган. Оларның ол хевиринге күрүнениң Шынар демдээн тывыскан.

ССРЭ-ниң Дээди Совединге болур соңгулдага белеткел ажылы күш-ажылчы коллективтерни чаа-чаа чедиишкиннерже улам сорук кирген. Соңгулда мурнунуң хуралдары Кызылдың үлетпүр бүдүрүлгелеринде, албан организация черлеринде политиктиг болгаш күш-ажылчы бедик көдүрлүүшкүннүг байдалга эртип турар. Депутаттарның кандидаттарын депшидеринге тураскаадып кылган хуралдар 21 коллективтерде организастыг эрткен. Оларга 3400 ажыг кижи олуруп болгаш 102 кижи санал берген.

№ 48, «Кызыл тулуг» тудуг эргелелдиң [illegible] фабриказының, «Росводпромнуң» демир-бетон кылыглар заводунуң коллективтери ССРЭ-ниң Дээди Совединиң депутаттарының кандидаттарынга СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы эш Л. И. Брежневти болгаш № 48 тудуг эргелелиниң ажылчыны Р. Ф. Григоровичини депшиткен. Тываның комплекстиг геология шинчилел экспедициязының, «Каа-Хем» хөмүр-даш разрезиниң, Кызылдың электри станциязының, Пассажирлер АТБ-зиниң коллективтери ССРЭ-ниң Дээди Совединиң депутадының кандидаадынга ССРЭ-ниң геология министри Е. А. Козловскийни депшиткен.

Кандидаттар депшиткен хуралдарга санал берген соңгукчулар [illegible] болгаш чаазактың иштики база даштыкы политиказын деткивишаан, оңгу беш чылдың дөрткү чылының [illegible] ажыр күүседир дээш бедиткен хүлээлгелерни ап турар. Чижээлээрге, № 48 тудуг эргелелинде Е. С. Бизаеваға удурткан бригаданың кежигүннери бирги квартазының планын 115 хуу күүседирин хүлээнген. Түс-түс ажылчыннарның боттарынга бедиткен хүлээлгелерни ап турарын эки деп демдеглээр херек.

Соңгулдага белеткел ажылдарын СЭКП хооркому болгаш хоорисполкомнуң баш удур тургускан чаңгыс дай план ёзугаар боттандырып турар. Бо неделяның эгезинден эгелеп соңгулда кампаниязы бисте бодунуң чаа үе-чадазынче кирген. Округтарның соңгулда мурнунуң хуралдары эгелээн. Кызылдың барык талакы № 647 соңгулда округунуң хуралы эрткен понедельникте бедик көдүрлүүшкүннүг байдалга эрткен. Ажылчы чоннар коллективтериниң аваа олурушкан төлээлекчилери депшиттирген кандидатураларны бир үн-биле деткивишаан, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң депутадынга соңгуларынга чоннаарелин бээрин кандидаттардан дилээш доктаалды хүлээп алган.

Хоорайның ажылчы чоннарының ортузунга масса-политиктиг ажылды 22 агитпунктуну дамчыштыр боттандырып эгелээн. Амгы үеде 2 муң ажыг агитатор соңгукчулар ортузунда ажылдап чоруп турар.

И. ИЛЬИН,
СЭКП Кызыл хоорномунуң чанында партномиссия даргазы.

КУРЛАВЫРЛАРНЫ АЖЫГЛААР

Партия ажыл-агый активиниң хуралындан

1978 чылдың планныг онаалдаларын хуусаа бетинде күүседир дээш социалистиг чарышка ыяш ажыл-агый эргелелиниң коллективи идепкейлиг киришпишаан, чамдык чедиишкиннерни чедип алган.

Арга-арыгны катап тургузар талазы-биле ажылдарны 2100 га девискээрге кылып чорудкан, [illegible] продукцияның бүдүрерин 105 хуу, сайгарарын 103 хуу күүсеткен. Эргелелдиң бүгү салбырлары социалистиг хүлээлгелерин болгаш чылдың планныг онаалдаларын декабрьның 25-ке чедир күүсеткен. Бүдүрүлгелер пландан ажыр 44 муң рубльдиң орулгазын алган, күш-ажылдың бүдүрүктүүрү 1977 чылдың деңнелиндеи 7,7 хуу бедиткен.

Бараанныг продукцияны сайгарарының үш чыл планын Тожунуң, Балгазыңның, Кызыл районнуң, Таңдының ыяш ажыл-агыйлары хуусаа бетинде, июль—август айларда күүсеткен.

Өртке удур организастыг [illegible] [illegible] дырын чорудуп турар болгаш [illegible] [illegible] ра-биле ыяш ажыл-агыйлары четчири-биле дериттинген болза-даа республикада арга-[illegible] [illegible] вейн турар. Эрткен чылдың октябрь 1-ге чедир 377 санныг өрттер арга-арыгга болгулаан болгаш улуг ажыл-агыйынга 84,2 муң рубльдиң каражазын болдурган. А өрттерни өжүрериниге 43,2 муң рубль чарыгдаттынган.

Ылаңгыя хөй санныг өрттер Чөөн-Хемчик, Тожу, Кызыл, Тес-Хем, Таңды районнарга болгулаан. Байдал ындыг турбужа чамдык ыяш ажыл-[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible].

Олуртан ыяштарның эки [illegible] Каа-Хемниң ([illegible] хуу), Чадааннын (77 хуу) ыяш ажыл-агыйлары чедип алган болза-даа, ыяш ажыл-агыйларының хөй нуруузунда ол көргүзүг планнаттыктанындан кудуу болуп турар: Таңдыда 69 хуу, Кызылда 53,5 хуу, Барыын-Хемчикте 71 хуу болгулаан. Оон кол-ла [illegible] [illegible] [illegible] гияны сагывас, хөрзүнү багай белеткээр, агротехниктиг хуусааларны үрээр, ажылчыннарның мергежили кудуу) чорудуп турарында болур.

Олурткан культураларның үнүүшкүнүң ниитизи-биле республикада чүгле 54,6 хуу чедип турар. Ол дээрге чаңыс көргүзүг-дир. Арга-арыг ажылдарын чорудары-биле черни совхозтар ыяш ажыл-агыйларынга 2 чыл бурунгаар тускайлап бээр турбужа, ону кодуунда чартык чыл бурунгаар кылып турар. Ол чорук [illegible] [illegible] белеткелин чорударынга багай салдарны чедирип турар.

Ол ышкаш совхозтарның болгаш ыяш ажыл-агыйларының удуртукчулары ук дилиштерни [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] «ССРЭ-ниң 50 чылы» совхозта 26 гаиың, «Улуг-Хая» 48 гаиың, «Барлыкка» 13,8 гаиың ыяштары курган, каткан

Ажылдың шынары кудуу болуп турарының бир чылдагааны ук ажылдарны механизастаарын [illegible] чорудуп турарында. Ыяш олуртулганы механизастаары [illegible] [illegible] республикада [illegible] хуу, [illegible] хуу, херек кырында ыяш олуртулганы механизастаазы 35 хуу, ажаалдазы 68 хуу болган.

Каа-Хемниң, Чадааннын, Барыын-Хемчиктиң болгаш оон-даа өске ыяш ажыл-агыйларында техника кээн чок, улуг өртектиг механизмнерни арга-арыг иштинде [illegible] [illegible] турар таварылгалар бар. [illegible] мараанын 1 муң рубль [illegible] механизмнер чүгле [illegible] [illegible] турганаар.

Арга-арыгны катап тургузарының болгаш [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] болур. Оңгу беш чылдың [illegible] чылдарында [illegible] [illegible] лары 26 миллион кезек өзүмнерни белеткээр планныг турган, херек кырында өстүрүп белеткээни 15 миллион кезек болган. Ынчангаш 11 миллион [illegible] [illegible]. 1979 чылда олуртурунга хадының, дыттың 6 миллион, теректиң 820 муң кезек өзүмнери херегледдинер. А херек кырында 4,87 миллион кезек өзүмнер бар.

[illegible] [illegible] база-ла [illegible] чылче чедишпейн турар. Кызыл районнуң ыяш ажыл-агыйы [illegible] өзүмнерни белеткээриниң технологиязы багай [illegible] алган, ында оон бот-үнези 7 копеек болуп турар. А Чадааннын, Тес-Хемниң ыяш ажыл-агыйында ол технологияны амгы үеге чедир шиңгээдип ап шыдавайн. Ынчангаш олуртурунга ажыглаар чыжырганаың өзүмнерин эргелел Алтай крайдан улуг өртек-биле (дээ бүрүзүн-не 70—90 копеек-биле) садып алыр ужурга таваржып турар.

Арга-ыяш ажыглаарының болгаш кезериниң талазы-биле байдал кандыгыл? 1978 чылда 532 муң кубометр ыяшты белеткекчилер кезип белеткээр фондуну тускайлаан. Ыяш кезип белеткээриниң чурумун хажытканы дээш эрткен чылын 23.548 рубльдиң торгаалын белеткекчилер төлээн. Оон иштинде «Тыва кодаа тудугнуң» Туранда, Тес-Хемде бүдүрүлгелери 1892 рубльдиң торгаалын [illegible] [illegible] Хемнии [illegible]. «Тыва совхоз тудуг» каттыжышкынының КМК-лары 5 муң-на кубометр ыяш белеткээр планныг турган, кажыдышкыннарны болдурганы дээш 9106 рубльдиң торгаалын (оон иштинде 7584 рубльди чөпшээрел чок кескени дээш) ыяш ажыл-агыйынга төлээн.

Ыяш ажыл-агыйларында машина-техниканың күчүзүн долу ажыглавайн турар. Ыяш [illegible] [illegible] [illegible] чылда 68,5 муң кубометр, ыяш дилер пилорамаларының 24,7 муң кубометр болза, херек кырында 48,3 муң кубометр ыяшты белеткээн болгаш 22,1 муң кубометр дилиг материалдарын берген. Бо чижектер ыяш ажыл-агыйлары үлетпүр продукциязын бүдүрериниң хемчээлин ам-даа көвүдедип болур аргазы барын көргүзүп турар.

1978 чылда ажылдың түңнели, оон көргүзүглери эргелелдиң ыяш ажыл-агыйларында чедир [illegible] ажылдар, ажыглаттынмаан арга-курлавырлар барын тодаргай көргүзүп турар-дыр. 1979 чылда эргелелдиң коллективтери ажылдың ажыктыын болгаш шынарын бедидеринче [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] дириинче бүгү арга-курлавырларны хаара тудар ужурлуг.

Н. ООРЖАК,
«Шынның» тускай корр.

Коммунист Василий Дмитриевич Дрокин Харьковтуң турбина кылыр Ленин орденниг заводунга токарь станогунга бежен чыл иштинде ажылдаан. Ол 20 чылдарда машина кылыр улуг эвес заводка күш-ажылчы оруун эгелээш, токарьның, оон соонда дарганың, кезикчиниң, чонукчунуң болгаш өрүмнекчиниң мергежилин чедип алган. В. Д. Дрокин чүс-чүс чогаадылгаларны болгаш чаартыкчы саналдарны киирген. Техниктиг депшилгениң шалыпкын чорудуп турар үезинде оон ол хире хөй аңаа мергежилдери ажыктыг болуп турар. 1950 чылда бус-биле ажылдаар турбиналарның кезектерин кылырының чаа таарымчалыг аргазын тывып каны дээш аңаа ССРЭ-ниң Күрүне шаңналын тывыскан, а каш-ла чылдар эрткенде—беш чыл планын чедиишкинниг күүсеткени дээш аңаа Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры атты тывыскан. В. Д. Дрокин — Украин ССР-ниң алдарлыг машина тудукчузу. Ол чаартыкчыларның область чөвүлелин хөй чылдарда удуртуп турар.

Амгы үеде Василий Дмитриевич ийи чүс тонна деңзизиг [illegible] [illegible] кылып шыдаар, сан-биле ажылдаар [illegible] станокта ажылдап турар. Василий Дмитриевич чүгле бирги чергениң станокчузу эвес: ол технолог-даа, программа-даа чогаадыкчызы болгаш инженер-конструктор-даа. Чаңгыс сөс-биле чугаалаарга, ол амгы үениң он-он ажыг профессиялыг.

«Дрокинниң школазы» Харьковтан-даа ырак-узак черлерде сураглыг берген. Ону Дрокинниң өөреникчилери болгаш оон өөреникчилериниң-даа өөреникчилери эрткеннер. В. Д. Дрокин бодунуң улуг арга-мергежилин машина тудуушкунунуң өөредилге черлериниң студентилеринге болгаш өске заводтарда ап-бээринге хары чокка дамчыдып берип турар.

Василий Дмитриевич Дрокин Харьковтуң машина тудуушкунунуң кежээки техникумунуң студентилеринге лекцияны база номчуп турар.

М. ТУРНУН фотозу.

(СЭТА-ның фотохрониказы).

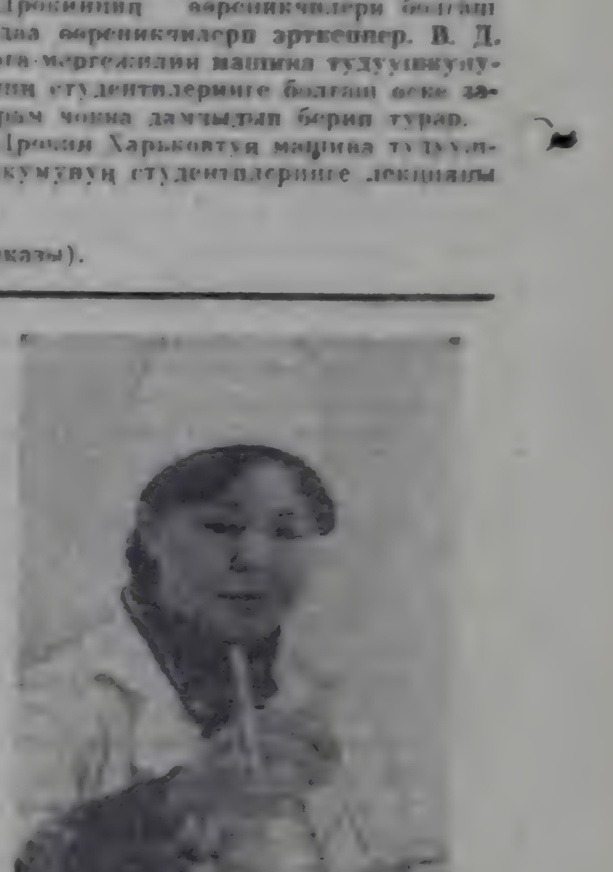

Татьяна Александровна Сидякина республика эмнелгезинге ажылдап эгелээнден бээр ажылынга кызымаак, өөренип алган билиглерин херек кырында ажыглап шыдаарын, аарыг кижилерге сагыш човангырын көргүзүп келген. Коллективтиң болгаш эмнедип турарларының хүндүткелин чаалап ап, мурнакчыларның санында кирген таварылга эвес.

ЧУРУКТА: эмчи Т. А. Сидякина.

А. ЗАЙЦЕВТИҢ фотозу.

МИРОНОВКА КЫЗЫЛ-ТАЗЫ

80 областарның, крайларның болгаш республикаларның күзүн чаштырар черлериниң барык чартыы хиреэзин Мироновтуң эртем-шинчилел институдунуң сорттары ээлеп турар. РСФСР-ниң ажыл-агыйлары 5 млн. гектар ажыг шөлдерге чылдың-на ол сорттарны тарып турар.

Академик В. Ремесленың удурткан коллективиниң кылып [illegible] [illegible] «Мироновская 808», «Мироновтуң юбилейлиг» болгаш «Ильичёвка» деп сорттарны тарылары ковудаан. Институт тускай эртем штабы болуп турар: ол—чурттуң шинчилел албан черлерин удуртуп турар, сорттар агротехниказын, чаа сорттарның технологиязын Украинаның, Казахстанның, Алтайның, Кара эвес хөрзүннүг зонаның районнарынга калбартып турар. Кара эвес хөрзүннүг зонаның төп районнарының [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] болгаш өске-даа албан черлери-биле кады Мироновканың эртемденнери гектардан-на 70—80 центнер дүжүттүг тарааны [illegible] [illegible] турар.

Мироновчулар Москва обла[illegible] [illegible] [illegible] [illegible]лары-биле чогаадыкчы харылзааны тудуп турарлар. Мироновчуларның сүмелерин чер [illegible] [illegible] ажыглап турарлар.

[illegible] [illegible] [illegible] гектарындан 40 центнер дүжүт алыры доктаамал апарган. Амгы үеде мироновтуң он ажыг чаа сорттарын шенеп турар. Ниити [illegible] [illegible] ажыглаан соонда чурт чылдың-на 2,5—3 млн. тонна немелде тарааны ап турар.

— Мироновкага тывылган сорттарны чурттуң хөй-хөй шөлдеринде тарып турары бисти өөртүп турар— деп, В. Ремесло чугаалаан. — [illegible] [illegible] агрохимиктерниң институттар [illegible] болгаш харылзаазы, эртемнии, селекциялыг [illegible] материалдарын үргүлчү солуп турары бистиң ажылывыска эки дузаны чедирип турар. Бистиң [illegible] [illegible] эки болзун дээш моон-даа соңгаар бүгү-ле чүүлдерни кылыр бис.

Т. АРКУШЕНКО,
СЭТА-ның корр.

Минск.

НОГАА БОЛГАШ ШЫН ЧЕМНЕНИЛГЕ

Сибирьниң болгаш Ыраккы Чөөн чүктүң районнарынга чорааныының үезинде СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы эш Л. И. Брежнев көдээ ажыл-агыйның продуктулары-биле, ылангыя картофель болгаш ногаалар-биле чурттакчы чонну четчири-биле хандырар талазында, ол чүүлдерни хамааржыр черлеринге бүдүрериң көвүдедиринче онза кичээнгейни угландырган.

Эрткен чылдың ноябрь айда болган Тыва АССР-ниң улус депутаттарының көдээ, суур Советтериниң күүском даргаларының хуралынга бистиң республикага картофель, ногаа өстүрер ажылче онза кичээнгейни салган.

Ынчангаш ногааны чүге онза үнелеп турарыл, ашчем аймаанга ооң албан кирген турар ужуру чүдел? Бир эвес ногаа чивес болза, кижиниң организминге чүү болу бээрил? Ол дугайын тодаргайы-биле чугаалап бээрин Тыва АССР-ниң алдарлыг эмчизи Николай Васильевич Сизыхтан редакция дилээн. Ооң чүүлүн моон адаанда парладывыс.

СЭКП-ниң XXV съездиниң Директиваларында ... териалы ышкаш, бистиң нага-бодувустуң белогун тургузарынга барып турар. Белоктар дириг амытаннардан (эъттиң, балыктың, ...), сүттүң болгаш сүт продуктуларындан база ...

- **Шын чемнени деп чүл?**
- **Ногаа кижиниң организминге кандыг ажык-дузалыгыл?**
- **Витаминнер четпеске кижиниң организминге чүү болу бээрил?**
- **Витаминнерни чүүден алырыл?**

УСТЕР

БЕЛОКТАР

ВИТАМИННЕР

СУГ

НАЛОРИЙЛЕР

НОГААЛАР, КАРТОФЕЛЬ

ШЫН ЧЕМНЕНИРИ

ЧЕМНИҢ СОСТАВЫН ЧЕТЧЕЛЭЭРИ

Н. СИЗЫХ,
ТЫВА АССР-НИҢ АЛДАРЛЫГ ЭМЧИЗИ.

КУЛЬТУРАНЫҢ БАЙЛАКТАРЫН — КӨДЭЭНИҢ АЖЫЛ-ИШЧИЛЕРИНГЕ

Сайзыраңгай социализмниң ... Амгы үе-чадада партияның аграр политиказын боттандырарынга ол онза улуг ужур-дузалыг. Көдээ ажыл-агый бүдүрүлгезин күш-ажылдың, амыдыралдың, кижилерниң харылзааларының культуразы-биле холбаштырары ...

... Культураның болгаш уран чүүлдүң хөй муң ажылдакчылары ...

Кокчетав область библиотеказының директору А. Б... СЭКП Ростов обкомунуң секретары М. Т..., ... Латвийлиг республика библиотеказының директору ... Белорусс ССР-ниң культура министри Ю. Михайлов ...

... СЭКП ТК-ның Политбюрону кежигүнүнге кандидат, ССРЭ-ниң культура министри П. Н. Демичев ...

(СЭТА).

делегей бо хүннерде

ЧЕХОСЛОВАКИЯ. ССРЭ-ниң техниктиг дузаламчызы-биле Ясловске-Богунице туруп турар АЭС — «В-1»-ниң баштайгы блогунуң атомнуг агрегадын ажыглалда киирген. Атомнуң ында ажылдап кылып турар энергиязы ЧССР-ниң заводтарынга болгаш фабрикаларынга электри тогу бээр.

ЧУРУКТА: Ясловске-Богунице «В-1» атомнуг электро станцияның ниити хевири.

ЧТК—СЭТА-ның фотозу.

ҮРГҮЛЧҮЛЕП ТУРАР

ХАНОЙ. (СЭТА). ... Январь 12-де кыдат шериглер Лангшон можузунда ... Ынчангаш Хоангшенлон можузунуң ... вьетнам ... ВИА агентилел дыңнаткан.

ГВАТЕЛУПАГА УЖУРАЖЫЫШКЫН

Гариб далайда Гваделупага ... АКШ-тың президентизи Дж. Картерниң, Великобританияның премьер-министри Дж. Каллагенниң, Францияның президентизи В. Жискар д'Эстеннин болгаш ГФР-ниң канцлери Г. Шмидтиң ужуражыышкыны чоокта чаа болу эрткен. ...

... НАТО-нуң май сессиязының ...

А. АЛЕКСАНДРОВ.
(СЭТА).

Иран хоорайларының хөй кезиинде дүвүреңнерлиг байдал чевээр артпышаан. Хөй муң кижилиг чыскаалдар Тегеран-га, Мешхедке, Абаданга, Ахвазка болгаш өске-даа хоорайларга болган. Чыскаалганнарны тарады кылдырыш-биле армияны болгаш полицияны ажыглаан. Өлүрткеннер болгаш балыглаткаңнар бар. ... чуларында полиция болгаш шериг ... тургузуп турар.

ЧУРУКТА: Тегеранның кудумчуларында солдаттар.

АП—СЭТА-ның фотозу.

Көдээниң культура одаглары

ДЕМНЕШПЕС БОЛЗА...

«Искра» совхоз Чөөн-Хемчик районда улуг ажыл-агыйларның бирээзи. Ынчангаш оон төвү Бажын-Алаакка улуг Культура бажыңын тудуушкуну үжүрү-даа ында. Культура бажыңы ажыттынган-ла 9 чыл ажып турар. Бо үе дургузунда ук культура одаа совхозтуң ажыл-ишчилериниң дыштанылгазын организастаарынга үлүг-хуузун киирип келген.

Культура бажыңының директору ам Раиса Бири-Санаа ажылдап турар. Ол ажылдаа-ла ындыг үр болбаан. Ажылда чамдык четпестер дугайында шүгүмчүлелдиг материалдар мооң мурнунда үнгүлээн. Ажылга чамдык четпестер турганын райкүскомнуң культура килдизиниң эргелекчизи Сарыг-оол Монгуш редакцияга харыызынга бижээн. Ында амгы байдал кандыг боор турарының дугайын көрээлиңер.

Культура бажыңының септелгезин эрткен сезонда орай эгелээн. Оон кадында септелгеге херек материалдарның четпези-биле ажы шууг чогу-биле септелге чогуур үезинде доозулбайн келген. Чижээлээрге, шала маңзалары, соңга шилдери, сыскыг болгаш өске-даа херек материалдар хандырга чогуур организацияларда чок болган. Шак ындыг байдалга турганш совхоз, партия, ажылчын комитеттери база көдээ Совет күскому, думчуңка тулганда болза сугжу дээш ышкап четпес, чок материалдарны ол-бо черлерден янзы-бүрү аргалар-биле тып турган, ыншка белеткенген.

Культура бажыңының директору Раиса Бири-Санаа аныяк специалист болгаш шак ындыг берге байдалга бир-ле дутаар таваржып турар. Кандыг-даа ажылга арга-дуржулгалыг болу бээринге хөй чылдар негеттинер. Бо удаада тур бергедээшкиннер оон арга-дуржулгазының овээжинден. Ук ажылга ам лаа чаңчыкпаанындан болган.

Амгы үеде Культура бажыңында культура-массалыг хемчеглер хире-шаа-биле эртип турар. Ук хемчеглерни эртгирериңге клуб чевүлели (даргазы В. Пирлей) киржилгелиг. Культура бажыңының сандайлары эргижирээн, олары чоокку айларда солууру негеттинип турар. Пес материалдар болгаш музыка херекселдерин көдээ Совет, совхоз четчири-биле садып берген. Бо чайын эстрада оркестриниң гитараларын садарынга көдээ Совет беш чүс ажыг, а совхоз колонкаларлыг магнитофон садарынга 380 рубльди үндүрген.

Көдээ Культура бажыңында бо хүннерде хөйнүң болгаш ийи-таңгыстың ырларының, шииниң (удуртукчузу Р. Бири-Санаа), танцының (удуртукчузу Г. Чозар-оол), чурук тырттырарының (удуртукчузу Кызааш) — беш бөлгүмнери ажылдап турар.

Культура бажыңы сооксумаар, бөлгүмнер ажылдаарынга кино, концерт, шии көрүнге, өске-даа хемчеглер эртгирериңге ынаыг-ла бокчуг таарымча чок.

Культура бажыңының «Шолбан» агитбригадазы эрткен чылын 14 үнүүшкүнү кылган. Чоокта ук агитбригада Чыраа-Бажы, Баян-Тала болгаш Арыг-Бажы фермазынга оюн көргүзүп чораан.

Өске ажыл-агыйларда агитквартиралар ажылын клубтар болгаш Культура бажыңнарының ажылы-биле сырый холбаалыг чорудуп. Чонну культурлуг дыштанылгазын организастап эрттирериңге улуг рольду ойнап турар. «Искра» совхозта байдал ындыг эвес. Ынчалза-даа ол ажылды диргизери-биле чоокта чаа болуп эрткен агитквартиралар хуралынга чугаалашкан. Ук ажылды харыылаар коммунист башкы Алай-Кара Ховалыг Барыын-Хемчик районнуң «Шекпээр» совхозта агитквартиралар ажылы-биле таныжып, арга-дуржулгазын солчуп чораан келген. Ук ажыл ам шуудаар дээрзинге идегээр апаар.

Бажың-Алаак Культура бажыңының ажылын хүннүң негелдезинге чедир тургузарынга ооң директору Раиса Бири-Санаа болгаш өске-даа эштериниң инициативазы, ажылга харысалгалыг чоруундан аңгыда, суурда хөй-ниити организацияларының, ылангыя парткомнуң хүн бүрү удуртукчу саңдары, аныяк-өскенниң бот-идепкейи, комсомолчу өттүгажы негеттинер дээрзи билдингир.

Б. КЕНЕШ.

АЭРОФЛОТ: ТЕХНИКТИГ ДЕПШИЛГЕНИҢ ОРУУ-БИЛЕ

Эртем-техниктиг депшилгениң чедиишкиннерин хамааты ужар чүүлге ажыглап турарының дугайын ССРЭ-ниң хамааты ужар чүүл министриниң оралакчызы Иван Степанович РАЗУМОВСКИЙ чугаалап тур.

Аэрофлоттуң самолёттары чылда барык 100 миллион пассажирлерни дажыглап турар. Экономиканың янзы-бүрү адырларынга хамааты ужар чүүлдүн күүседир ажылдары база көвүдээн.

Ынчанмыже, хамааты ужар чүүлдүң хөгжүлдезиниң челиш алдынган темпилери пассажирлер болгаш чүъктер сөөртүрүнге, улус ажыл-агыйында ажылдарның чамдык хевирлеринге негелдени чамдыкта долдур хандырып шыдавайн турар. Ынчангаш эртем-техниктиг депшилгениң темпилерин улам ынай дүргедедирин бистиң планнарывыста кол черни ээлеп турар.

Ол угланыышкынга кылып турар чүүлдериниң, бирээде — Аэрофлоттуң бүдүрүлгелерин адырның хөгжүлдезиниң перспективиг негелделеринге дүүшкен самолёттар болгаш вертолеттар-биле чепсегледири. Ужар чүүлдүң чамдык шугумнарынга, чижээ, Москваны өөределдешкен республикаларның найысылалдары-биле, чурттуң улуг үлетпүр хоорайлары-биле болгаш курорт төптери-биле харылзаштырган шугумнарга транспорт ажылының хемчээли Аэрофлоттуң сөөртүлгелериниң ниити хемчээлиниң бештиң бир кезээ чеде бээрин санаалгалар көргүзүп турар.

Ил-86 дээр самолёт-аэробустуң ол шугумнарга үнүп келири-биле улуг изегеддерни холбаштырып турар бис. Эң улуг аэропорттарның ажылын харын ол чиигедир. 350 пассажирни ол сөөртүр болгаш 4 муң километр чер аразынга шакта 900 ажыг километр дүрген ужудуп турган оларны чедире бээр. 1985 чылга чедир Ил-86 Аэрофлоттуң барык 30 маршруттарынга ужудар.

1800 километр чедир чер аразынга ужудар Як-42 дээр чоокку магистральдың чаа самолёду 120 пассажирни сөөртүр. Ол самолёт биче хемчээлдиг аэродромнардан ужудуп үнүп болгаш оларга хонуп ап болур.

Аэрофлоттуң чер-чер шугумнарында база улуг хемчээлдиг сөөртүлгелерни боттандырып турар, оларда база самолёт парыгы чаартынып эрар. Эки билдингир Як-40-биле калы социалистиг экономиктиг интеграция программазынга дүүштүр ЧССР-ге тургустунган 17 олуттуг Л-410 дээр самолет база пассажирлерни дажыглап эгелээн.

Чер-черниң агаар шугумнарының четкизинге ажылдаар хөй чүүлдерни кылып болур Ан-28 деп чиик самолётту тургускан. Калбаа-биле сурагжаан Ан-2-ниң ол самолёт солуур. Чүгле 550 метр узун дүрттүг дилиндекке ол хонуп ап болур болгаш ону бүдүн чартык тонна чедир чүъкту сөөртүрү-биле каш-ла минута иштинде эде дерип ап болур.

Чүъктер сөөртүлгелери хамааты ужар чүүлдүң ажылдарының дыка улуг кезии болуп, ылангыя Сибирьниң, Кыдыы Соңгу чүктүң, Ыраккы Чөөн чүктүң шинчээттинип турар девискээрлеринге ургулчу өзер. Чүгле бо беш чылда безин улус ажыл-агыйының эң чугула 13 ажыг миллион тонна чүъктерин агаардан чедирер.

Хөй хемчээлдиг чүъктерни, контейнерлерни, 40 тонна чедир деңзилиг болу чоруур техниканы сөөртүп шыдаар аргалыг Ил-76Т дээр чаа транспорт самолёду Аэрофлоттуң оруктарында кеступ келген. Механизацияның бедик бүдүрүкчүлүг херекселдери-биле ол самолёттуң чепсегленгени оон чүъгүн эң дүрген дүжүрер арганы берип, ол чорук ону аажок камналгалыг кылып турар. Ол делегей оруктарынга база аажок таарышкан. Болгариядан погааларны болгаш чимистерни сөөртүп, Индияга янзы-бүрү чүъктерни-даа чедиргилээн. Ил-76Т декабрьда Аэрофлоттуң Москва биле Люксембург аразында чаа шугумунда чүък сөөртүп эгелээн.

50 тонна чедир чүъкту сөөртүр, болгүн дээн-не аэродромнарга хонуптар аргалыг Ан-72 дээр база бир транспорт самолёду шенелде эртип турар. Ол самолёт чаа шинчээттинип турар девискээрлерге ажыглаарынга дыка таарышкан.

Кадээ ажыл-агый ажылдарынга таарыштыр польша болгаш совет конструктарларның чогаадып тургусканы М-15 дээр самолётту шенээри дооступ бар чыдар. Бо дээрге ажыглалдың ындыг хевиринге бажайбы реактивтиг самолёт-тур. Кадээ ажыл-агыйга ажыглаттынып турар Ан-2-ге бодаарга, бо самолёт ийи катап бүдүрүкчүлүг база авиа-химия ажылдарынга чурттуң колхозтарының болгаш совхозтарының улам өзүп орар негелделерин хандырып шыдаар аргалыг.

Нарын тудуг-монтаж ажылдарын бүдүрүлгелеринге болгаш аар деңзилиг чүъктер сөөртүрүнге ажыглаар дээш 1977 чылда Ми-10К дээр вертолет-краннар ажылдалга киирттирген. Оон дузазы-биле көвүрүглер, телерадио суургалар тудар, үлетпүр бүдүрүлгелерин чаарты дерир чамдык чугула ажылдарны күүсеткен. Ажылдарның чорудуларының үе-шагын болгаш оларның өртек-үнезин кызырып ыткан, экономиктиг дыка улуг ажыктыг чаа вертолётту ажыглааны берген.

Хамааты ужар чүүлдүң эртем-техниктиг базазын сайзырангайжыларда бистер аңгы-ла чурттуң-даа, дашты ужар чүүл специалистериниң-даа чедип алган улуг дуржулгазынга, билиинге даянып турар бис. ЭДЧ-ниң хамааты ужар чүүл талазы-биле Доктаамал комиссиязын дамчыштыр социалистиг чурттарның хамааты ужар чүүл черлери-биле ССРЭ-ниң Хамааты ужар чүүл министерствозу сырый калы ажыллажылганың харылзаазын тудуп турар.

Ужудукчуларның айыыл чок болурунуң, агаарта шимчээшкинни башкарарының, аэропорттарны дериириниң, ужар чүүл медицинасының айтырыгларын дугайы капиталистиг чурттар-биле — АКШ, Франция, Швеция-биле эртем-техниктиг кады ажылдажылганы кайы-даа талага ажыктыг ажыл-ишчи үндезинге чорудуп турар.

(ПМА).

П. Бажовтуң юбилейинге

Свердловскиниң чурттакчылары Уралдың ыраажызы, кайгамчыктыг тоолдарны тургускан Павел Петрович Бажовтуң төрүттүнгени хүнүнден бээр 100 чыл оюнга турескааткан делгелгени сонуургап көргеннер.

Бажовтуң тоолдары уралдың чурукчуларын болгаш скульпторларын шагдан бээр сорук киирип келген. Делгелгеде Г. Мосинниң «Уралдың тоолу», Н. Пескововтуң «Даш куржак», А. Зауеаевтиң «Бажов Боданыр дааг кырында» деп ажылдары кирген.

Делгелге Уралдың даш чонукчуларының кылган чүүлдери-биле байлак.

Барааннарны — чонга

«ВОЛНА» — ОЛИМПИАДА-80-ГЕ

Олимпий демдектиг беш кылыглары кылыры-биле «Олимпиада-80-ниң» Оргкомитединиң дипломун Новгородтуң «Волна» бүдүрүлге каттыжыышкыны алган. Ында «Волна» деп өңнүг музыкалыг немелде херексел, «Москва-80» деп белек-дүлгүүр, косметика херексели, чыраттыг болгаш лаа тургузар чүүл бар. Оларны ам бүдүрүп эгелээн.

ЧУРУКТА: каттыжыышкынның ажылдакчызы С. С. Комиссарованың өң-музыкалыг немелде херекселди көргүзүп турары. Магнитофонга азы ырлаар хааржакка компуртарга музыканы ол өңнүг чырык-биле удаар.

А. ОВЧИННИКОВТУҢ фотозу.

СЭТА-ның фотохрониказы.

Спорт Кызылдың № 1 КПТУ-да

Кызылдың № 1 көдээ профессионал-техниктиг училищези Тываның көдээ ажыл-агыйынга дыка хөй бедик мергежилдиг специалистерни белеткеп берип турар. Ында бедик мергежилдиң тракторист-машинистерниң, электриктерниң курстары а чоокта чаа механизатор-малчыннар курузун база ажыткан. Аңаа өөренип келген сургуулдар курунениң долу хандырылгазында. Оларның өөренирнге, дыштанырынга бүгү таарымчалыг байдалдарны училищеде тургускан.

Училищениң сургуулдары өөредилгезинден хостуг үезинде янзы-бүрү бөлгүмнерге, волейболдуң, баскетболдуң, хостуг хүрештиң, бокстуң дээш оон-даа өске спортчу секцияларда хаара туттунган. Сургуулдар училищени доозкаш чүгле көдээ ажыл-агыйның специалистери эвес, а көдээ черге спорттуң база идепкейлиг сайзырадыкчылары боор турар.

Шынап-ла спорт ажылы профессионал-техниктиг училищеде сөөлгү чылдарда чогуур деңнелде тургустунган. Красноярск крайның «Трудовые резервы» эки тура спорт ниитилелдериниң аразында «Эң эки күш-культуржу коллектив» деп бедик атты чедип алырының социалистиг чарыжынга киришкеш, каш удаа тиилекчи болуп үнген.

Көдээ профессионал-техниктиг училищениң сургуулдары бистиң республиканың спортчу амыдыралындан чыдып калбайн янзы-бүрү маргылдааларга доктаамал киржип келген. Олар волейболга, хаакка маңнаарынга, чиик атлетикага, ча адарынга республиканың «Трудовые резервы» эки тура спорт ниитилелиниң каш дакпыр чемпиону. Хаакка маңнаарынга Кызылдың ортумак өөредилге черлериниң аразында болуп турар маргылдааларга шаңналдыг черлерни доктаамал ап келген.

Эрткен чылдың чайынында Россия Федерациязының «Трудовые резервы» эки тура спорт ниитилелиниң ча адарынга бирги чери дээш маргылдаазынга училищениң сургуулдары чедиишкинниг киржип, шаңналдыг черни алганнар.

Училищениң сургуулдарының ындыг спортчу чедиишкиннерни чедип алырынга ында күш-культура башкызы республиканың хоочун волейболчузу Арапчаа Седип-оолдун киирип турар үлүг-хуузу улуг. Ол сургуулдарны спортче хаара тудуп, училищеде спорт ажылын чогуур деңнелде тургусканы.

Россия Федерациязының «Трудовые резервы» эки тура спорт ниитилелиниң хаакка маңнаарынга бирги чери дээш Сибирьниң болгаш Ыраккы Чөөн чүк зоназының маргылдаазы бо чылдың февральдың ортан үезинде Новосибирск хоорайга болуп эртер. Училищениң сургуулдары ол улуг маргылдаага чедиишкинниг киржир дээш аңаа бүгү талалыг белеткенип турар.

В. ЧАДАМБА.

ЧУРУКТА: училищениң күш-культура башкызы Михаил Ховалыг (оң талазында) шилилдек команданың хаакчыларын болур маргылдаага «Тайга» станциязында белеткеп турар.

Авторнуң фотозу.

М. В. ЛОМОНОСОВТУҢ НОМНАРЫ

Улуг орус эртемденниң, энциклопедистиң бодунуң холу-биле бижип каавы, одуруглар аразында демдеглелдер кедагалаттынып арткан номнарын салым-сеткилдиң дуврели чокка номчуурун берге. Бирги орус академиктиң чогаалдарының база бир чаартык томунун чыылдазын ССРЭ-ниң Эртемнер академиязының библиотеказының Ленинград салбырының ажылдакчылары Хельсинки университединиң фондаларындан дилеп тыпкан.

Ломоносовтуң номнарын дилеп тывары үре-түңнелдиг чорук турары болза совет библиотека эртеминиң кайгамчыктыг чедиишкини болур. Улуг эртемден бодунуң үезинде бүгү билиглер талазы-биле номнарның делгереңгей чыылдазын кылып алган турган дээрзин оон өөрү билир. Ынчалза-даа ооң мөчээниниң сөөлүнде ол номнарның дугайы уттундурган. Оларның чамдызын ийи чүс чыл эрткенде Хельсинки университетиниң библиотеказындан тыпкан.

М. В. Ломоносовтуң хол-биле бижээн демдеглелдери кедагалаттынып арткан 52 том номну ССРЭ-ниң Эртемнер академиязынга дамчыдып бээри эрткен чылын Ленинградка болган.

Ам база чаа тывыш бо.

— Кылын карттыг улуг томда ооне солун чүве болза, XVI—XVII вектерниң эртем ажылын бижээн беш номну ында чыып киргени болур. Оон бичии арнында Ломоносов бодунуң холу-биле адын салып кааны солун — деп, номнарны дилеп тывырының эгелекчизи, төөгү эртемнериниң кандидады М. Кукушкина чугаалап турар. Өске тывылган чүүлдерниң аразында руда, астрономия, төөгү талазы-биле ажылдар бар. Оң өөренип көөрү болза Россияның улуг ылгынчы өртээдикчызы лабораториязынче хаалап кирер арганы бээр болгаш ооң чуртталгазының үе-шиин тодарадып турар.

М. В. Ломоносовтуң каш-каш чүс томнарын дилеп тывар ажыл ам-даа уламчылап турар.

(СЭТА).

Ленинград.

Кинокамера-биле

Соңгу Осетияның сонуургактар тырттырган кинофильмнериниң республика фестивалы ажылын доозкан.

Түс чериниң тудуг-монтаж эргелелиниң инженери Г. Носачевтиң «Бедикче орук» кинолентазы эки деп санаттынган. Ол ол ажыг киноленталарның автору. Г. Носачев чер-чуртунуң дагларының каас-чаражын, ажыл-ишчи кижилериниң дугайында көргүзүп турар. Ол ындыг болур ужурлуг-даа. Г. Носачев Соңгу Кавказтың хөй бедиктерин чагырган дидим альпинист.

Автомнут республикада бо хүннерде 50 ажыг бот-тывынгыр киностудиялар ажылдап турар.

Телевидение

ЯНВАРЬ 18-ТЕ

БИРГИ ПРОГРАММА

МОСКВАДАН

10.00 — «Үе». Информастыг программа.
10.40 — Эртенги гимнастика.
11.05 — «Харылзаңар, горнистер!»
11.35 — «Джульетта кожа чурттап чоруур». Уран-чечен телефильм.
13.00 — «Дириг амыттаннар дугайында». Дамчыдылганы журналист В. М. Песков чорудар.
14.00 — Медээлер.
14.10—16.00 — Чапсар.
16.00 — Медээлер.
16.20 — Документалдыг телефильмнериниң программазы: «Киев», «Үнер дестер», «Карпат рапсодиязы».
17.30 — «Спорт клазы».

КЫЗЫЛДАН

18.15 — Телемедээлер.
18.25 — «Хой-ниити амыдыралының экраны». Дамчыдылга.
18.55 — «Эзерден аңдарылбайн олур». Телефильм.
19.15 — Телемедээлер.
19.25 — Чарлалдар.

МОСКВАДАН

19.30 — «Мила номнарының ленинчи университеди». «Экономиктиг Дузалажылга Чөвүлели — 30 чыл болган». 1-ги дамчыдылга.
20.00 — «Музыкалыг хоорайжыгаш».
20.15 — «Бөгүн делегейде».
20.30 — Р. Щедрин. № 1 симфония.
21.00 — Документалдыг телефильмниң баштайгы көргүзүү. «Моолда».
21.20 — Уран-чечен телефильмниң баштайгы көргүзүү. «Удеге» 1-ги сериязы.
22.30 — «Үе». Информастыг программа.
23.05—00.35 — «Ырлажыылыңар, өңнүктер!». Музыкалыг программа. Дамчыдылганы РСФСР-ниң алдарлыг артизи Л. Лещенко чорудар. Төнгенде — медээлер.

ИЙИГИ ПРОГРАММА

МОСКВАДАН

18.45 — Орус улустуң Осипова аттыг улустуң үлегерлиг оркестриниң концерти.
19.00 — «Сильва Капутикянның поэзиязы».

КЫЗЫЛДАН

19.30 — «Кызыгаарның солдаттары». Телефильм.
19.50—20.55 — «Угрюм-хем». Уран-чечен телефильм. 3-кү сериязы.

Суд залындан

КЕЗЕМЧЕДЕН ЧАЙЛАВАС

Партия болгаш чазактың сагыш салыышкынынга бүргеткен совет кижилерниң амыдырал-чуртталгазы хүн бүрү улам байлакшып, чаагайжып турар. Ынчангаш ажыл-ишчи кижи бүрүзү хамаарышкан участоктарынга ак сеткилдиг ажылдап, күрүнениң болгаш хөй-нииттиниң өнчү-хөреңгизин улам ынай элбедиптер дээш демисежип турар.

Партия, совет, хөй-ниити болгаш административтиг органнарның ап чорудуп турар хемчеглериниң ачызында кемниг херектер үүлгедир, оорлаарның чоруктар сөөлгү үеде кызырааш турар. Ынчалза-даа кажа-даа ажыл кылбас, азырадыкчы хевиниг азы кандыг-бир черге ажылдап кирзе-даа онаашкан ажылынга ээ-харысалга чок, самчыгдал-дудагдал кылып, чоргаан болуушка хуу ажык-оруунга үнүтүрүп аймарын оралдажып чоруур кижилер ам-даа бар. Олар чүгле боттары оор херек үүлгедип турар эвес, харын өске кижилерни, ылангыя аныяктарны кем-херек үүлгедиглеринче ыдалап, оларның кижизидилгезинге хоралыг салдарны чедирип турар. Оорларның үүлгедип хөй-ниитиге айыылдыг. Оларга улус судтары чогуур кеземче харысалганы хүлээдип турар.

Хуна Мөчек-оолович Ондар эрткен чылын Бии-Хем районда «Кызыл тараачын» совхозтуң хоюн кадарып турган, совхозтуң хойларын бодунга ажыглап, арагазыг келген кижилерге, таныш-көрүштеринге берип, будаңнап турган. Самчыгдаан малының орнун тургузуп, ону телээр деп сылдаглааш, ол оор херекке үүлгедиин шииттирээн. Ынчангаш Х. Ондар назы четпээн Владимир Монгуш болгаш Андрей Ооржак оларны оор кылырынче күткүп, бодунуң аайынга киирип апкан. Ол оолдарга эзерлиг аъттар мундургаш, баш бурунгаар-ла оор херекти кылыр деп дугуржуп алганы өске черде чурттап турар Норбу Ооржактың аалынче чорутканы. Норбу Серенович Ооржак оларның мурнунда кемниг херектер үүлеткен үжүрүнда каш удаа хосталгазын казыттырып шииттирип чораан, судтан онза айыылдыг кемниг херек үүлгедикчизи деп санаттырган кижи. Норбу Ооржак демги В. Монгуш болгаш А. Ооржак оларны эдертип алгаш «Хадың» совхозтуң кадарчызы Байкара Хирлиг-оолдуң кадарып турган коданындан 79 баш хураганнарны оорлааш, бодунуң аалынга сүрүп эккелгеш, аразында үлежип, совхозка 2528 рубль түңнүг когаралды чедиргеннер. Норбу Ооржак баштаан оорлар күрүне өнчүзүн оорлааны дээш 5-5 чылдарда хосталгазын казыттырып шииттиргеннер. Күрүнеге чедирген когаралды оорлардан төлеттирерин суд доктааткан. Ол ышкаш Хуна Ондар назы четпээн кижини кемниг үүлгедиг кылырынче албадааны дээш база шииттирген.

1955 чылда төрүттүнген Владимир Салчакович Олзей-оол оор кылгаш база хулиганнааш шииттирген. Оон хостаалып келгеш, каяа-даа ажыл кылбайн, Бай-Тайга районнуң Бай-Тал суурга чурттап турган. Мурнунда база оор херек ужун шииттирип чораан Моңге-Таре Херээк болгаш Степан Кужугет олар-биле оор кылыр дугайын баш бурунгаар дугурушкаш, назы четпээн Сергей Кумбаадакты күткүп, эвилелдеп алган. Бай-Тайга райондан аъттарлыг, ыяк кылдыр белеткелдиг чорупкаш, Моңгун-Тайга районнуң Каргы девискээринде чурттап турар хамаатыларның хуузунда 13 баш чылгы малын оорлааннар. Одай-оол болгаш ооң өөрү хамаатыларның хууда өнчүзүн баш бурунгаар дугурушканының ёзугаар бөлүглежип оорлааны болгаш назы четпес кижини кемниг херек кылырынче эвилеглээни дээш узун хуусаада эдип чагаар күш-ажылга шииттиргеннер.

Чамдык кем-буруу кылган кижилер ... салдайынга олуруп, кеземче херээнден чайлавас апаргаш, ам кээп чүвени чедир билбээн, билиг-медерели четпес болганындан ындыг херек үүлеткен апарган. Шынында ол ындыг эвес, оор херек үүлгедирин бужар-бак дээрлин кым-даа билир. Калин-оол Чанзанович Сат — 1944 чылда төрүттүнген, ... Ол ... Барыын-Хемчик районнуң Биче-Тей суурга чурттап олурган. 1978 чылда «Шекпээр» совхозтуң кадарчылары Аман-оол Ооржак, Бушкаш-оол Кужугет оларны күткүп, олар-биле баш бурунгаар дугурушкаш, «Шекпээр» совхозтуң Аянгаты салбырында ирт кадарчызы Ооржак Сааяның оларга чораан ирттеринден 49-ту үзе сүрүп алгаш барганнар. Ынчангаш совхозка 2508 рубль түңнүг когаралды чедиргеннер. Калин-оол Сат суд үезинде чүвени чедир билбезинден өскелер-биле бөлүглежип, оор кылган мен деп өчүп, буруузун миннип эгелээн. Оон оозу бадыткаттынмаан. Ол ортумак школага өөренип чораан, кадыының байдалы эки, угааны четчир кижи болган. Чалый-чидиг, өскениң кужу-биле чурттаксаар, каңгысталчак, чалгаа чоруу ону оор кылырынга чедирген.

Күрүнениң болгаш хамаатыларның хуузунда өнчү-хөреңгизин оорлаан ужурунда шииттирген үстүнде айыттынган кижилерниң оор кылбайн, боттарының ак сеткилдиг күш-ажылы-биле долу хандыртынганыг, культурлуг амыдырап-чурттаарының аргалары турза-даа, ол аргаларны ажыглавайн, өскениң кужу-биле амыдырап-чурттаксааш, чалый-чидиг чоруу-биле оор херекти кылганнар. Шак ындыг оорлар кеземчеден чайлавастар.

С. ДОРСАТ,

Тыва АССР-ниң Дээди судунуң коллегия кежигүнү.

АГААР

Бөгүн республикага болгаш Кызыл хоорайга кожуп турар булуттарлыг, бискан хар чаар агаар болур. Агаарның температуразы республикага ниитизи-биле 22—27, Кызылга — 26—28 градус соок болур. Хаттың кужу кошкак.

Редактор В. С. ШАРАВИИ

КИНО

ЯНВАРЬ 18-ТЕ

«НАЙЫРАЛ»: «Чиндиңнээш» 10.00, 12.30, 15.00, 17.40, 20.20 шактарда.

«ПИОНЕР»: «Айболит эмчи» 10.10, 11.50, 13.30, 15.10 «Кутитангның трагедиязы» 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: «Орай чечектер» 15.00, 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: индекс 667000

Кызыл, Щетинкин-Кравченко кудумчузу, бажың № 3. ТЕЛЕФОННАРЫ: Редакторнуң 2-24-63, редакторнуң оралакчызының 2-35-24, 2-31-75, харысалгалыг секретарының 2-23-35, секретариаттың 2-23-35, партийжи амыдырал болгаш совет тургузуг килдистериниң 2-37-13, пропаганда килдизиниң 2-31-75, культура килдизиниң 2-23-54, көдээ ажыл-агый килдизиниң 2-21-47, үлетпүр килдизиниң 2-22-64, чагаа килдизиниң 2-41-27, информация килдизиниң 2-20-60, корректорларның 2-27-41, бухгалтерияның 2-12-45, солун келбейн барганда 2-32-75 телефонче долгаар.

Тираж 16911. Чагыг № 50.

СОЛУН НЕДЕЛЯДА 6 КАТАП ҮНЕР

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Ном үндүрер чер, полиграфия болгаш ном садыгларының талазы-биле эргелелиниң типографиязы (Кызыл, Щетинкин болгаш Кравченко кудумчузу, бажың № 1). ІС — 00609.

Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 16 (10913) | 1979 чылдың январь 19, пятница | 1925 чылда үндезилеттинген | Өртээ 2 кап.

СОФИЯДАН ЧҮРЕКТИҢ ХАНЫЗЫНДАН ҮДЭЭШКИН

СОФИЯ. Болгарияның Компартиязының ТК-зының Бирги секретары, Болгария Улус Республиканың Күрүне чөвүлелиниң Даргазы Т. Живковтуң чалаанып ёзугаар Болгарияга найыралдыг түр аян-чоруум кылгаш, СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы Л. И. Брежнев биле СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, СЭКП ТК-ның секретары К. У. Черненко январь 17-де Софиядан чуртунче чаныпкан.

Эш Т. Живков, Болгарияның партиязының болгаш күрүнезиниң өске-даа удуртукчулары: БКП ТК-ның Политбюро кежигүннери Г. Филипов, Д. Джуров, И. Михайлов, О. Дойнов, П. Младенов, С. Тодоров, Т. Пелов, П. Драгойчева, Болгарияның Чер ажылдыг улусчу эвилелиниң секретары П. Танчев, БКП ТК-ның Политбюро кежигүнүнүнге кандидат К. Тричков, БКП ТК-ның Секретариадының кежигүннери, [illegible] аалчыларны аэродромдан чүректиң ханызындан акы-дуңма ёзулуг-биле үдээнкер.

[illegible] ССРЭ-ниң БУР-да элчини В. Н. Базовский биле ССРЭ-ниң дашты садыг министриниң оралакчызы Ю. Л. Брежнев база турган. Ол Болгарияда дыштанып турар.

ССРЭ-ниң болгаш БУР-нуң күрүне туктары-биле шимээн аэродромга хүндүлел таныныын чыскаагаш. Совет Эвилелиниң болгаш Болгария Улус Республиканың Күрүне гимннерин күүсеткен. Аалчыларга [illegible] БУР-нуң [illegible] муң-муң чурттакчылары совет аалчыларны үдээр дээш аэродромга чыглып келген. Оларның холдарында—ийи чурттуң удуртукчуларының портреттери, бузулбас акы-дуңма [illegible] Софиячылар Леонид Ильич Брежневке [illegible] байыр чедирип, «БКП — СЭКП», «Мөңге найырал!» деп [illegible] туруп турганнар.

Эш Л. И. Брежнев-биле [illegible] СЭКП ТК-ның Чиңгине секретарының дузалакчызы А. И. Блатов, СЭКП ТК-ның [illegible] эргелелиниң оралакчызы М. Е. Могилевец олар база чоруткан.

• • •

Л. И. Брежнев биле К. У. Черненко олар ол-ла хүн Төрээн чуртунда чанып келгеннер.

(СЭТА).

ХУРАГАН БҮРҮЗҮН МЕНДИ ДОРУКТУРАР

Амгы үеде республиканың ажыл-агыйларында хой олдаашкыны түлүктей берген. Ынчангаш эм хойжуларда эңне чымыштыг ажылдың үези келгени ол. Моон адаанда бөлүк материалдарда хой ажылында ол чугула кампанияның канчаар эртип турарын, түс-түс хойжуларның шудургу ажыл-ижин көргүзүп турар.

«Ак-Туруг» совхозтуң № 1 хойжу бригадазында (бригадири Кенен Чычан-оол) хой массалыы-биле олдап эгелээн. Бо чугула кампанияны органнзастыг эрттирер, онгу беш чылдың дөрткү чылында хой бүрүзүнден хураганны менди алыр дээш, малчыннар болдунар бүгү чүүлдерин кылып, эрес-шудургу ажылдап турар.

Хүн бүрүзүнде-ле кодаларда хураганнар немежип турар. Баштай төрүттүнген чаш хураганнар онча-менди. Чижээ, Монгуш Хурагандайның кодазында—175, Кунгаа Анай-оолда—180, Монгуш Болатайда—200, Опай Анай-оолда—200 хураган менди алдынган.

Хойжуларның дузалакчылары— сакманчылар кодаларда четкилен келгилээн болгаш чаш хураганнарны доруктурары-биле хүлээп ап эгелээн. Оларның аразында Монгуш Олчакай, Татьяна Шойгаа, Анна Санчажап, Наважап Аяк-Көк болгаш өскелер-даа ышкаш каш чыл улаштыр хураганнар доруктур азырап келген дуржулгалыг дузалакчылар эвээш эвес.

Бо чугула кампания үезинде малчыннарның хандырылгазын экижидер, кижилерниң ажылдаарынга таарымчалыг байдалдарны тургузар дээш, совхозтуң дирекциязы боттуг хемчеглерин алгылаан. Кодан бүрүзүнде мал чемин четчири-биле чедирген. Совхозтуң харысаалгалыг ажылдакчылары хой оолдап эгелээн кодаларга график ёзугаар дежурныйлап, ажылды боттуу-биле удуртуп, дарый дузаны чедирип турар.

М. БАЗЫР-САДЫ.

Улуг-Хем район.

• • •

Мөңгүн-Тайга районнуң ажыл-агыйларының хойжулары онгу беш чылдың дөрткү чылының баштайгы «чүс-түңү» алырынче кирипкен. Хойжу бүрүзү-ле чаш хураганнарны онча-менди алырынче күжүн, мергежилин угландырган.

Районда ниитизи-биле 7261 хой олдаан, оон ынча хураган менди өзүп, доруттуп турар. Хой ажылында чугула кампанияны «Малчын» совхозта эки органнзастаан. Совхозтуң дөрт хойжу бригадазында төрээн 4050 хойнуң хураганнары менди алдынган. Малчын кодаларны [illegible] чугула чүүлдер-биле хандырган. оларга дузалаар сакманчыларны чоруткан.

«Мөген-Бүрен» совхозта хой олдаашкыны база багай эвес эртип, төрүттүнген чаш хураганнар менди доруттуп турар. Совхозтуң дирекциязы малчыннарга дузалаарының боттуг хемчеглерин ап, бүгү чүүлдерин кылып турар.

Ажыл-агыйларның хойжулары чаңгыс-даа хураган оскуппас деп сорулгаңы салган, эрес-шудургу ажылдап турар.

Д. КУУЛАР.

Мөңгүн-Тайга район.

• • •

Өвүр районда «Кызыл тук» совхозтуң хоочун хойжузу, [illegible] Ооржак Кемби[illegible]овна Дөртей бир кодан 330 баш төрүүр хойну Сеглы базында кыштадып турар. Ол дуржулгалыг хойжу хой олдаашкынынга баш удур ылак белеткенген. Мал чемин курлавырлап, өдек-кыштаан эки септээн. Чаш хураган доруктурар кажааны чылыглаан, курган өдекти бөлүп алган. Ынчангаш төрүттүнген хураган бүрүзүн менди алырының магадылалын тургустунган.

[illegible] эгеннинден бээр олдай бээрген. Ам оон кодан[illegible] ажыл-иш хайныккан. Ооржак Кембиловичиниң онгу класс доостаан уруглары Клава биле Валя [illegible] сакманчы болуп, чаш хураганнарны доруктуруп турар.

К. КАРТЫГ-ООЛ.

Өвүр район.

ССРЭ-НИҢ ДЭЭДИ СОВЕДИНИҢ ПРЕЗИДИУМУНУҢ ХУРАЛЫ

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазының бирги оралакчызы В. В. Кузнецовтуң [illegible] январь 17-де ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң хуралы болуп, күрүне амыдыралының чамдык чугула айтырыгларын көрген.

Чоннуң Бүгү-эвилел чизезиниң дугайында ССРЭ-ниң Төп статистика эргелелиниң начальниги Л. М. Володарскийниң дыңнадыг кылган.

Чоннуң Бүгү-эвилел чизезин эрттирерде күрүнениң статистика органнарынга бүгү хемчег-биле дуза чедирериниң, органнзас-массалыг болгаш [illegible] айтырыгларын эргежок чугула ажылды [illegible] ажыл-херекке совет хой-ниитиниң хаңдырышыдарын ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиуму бодунуң доктаалы-биле улус депутаттарының Советтеринге болгаш оларның күүсекчи комитеттеринге даскаан.

Эрге-хоойлуну камгалаар болгаш эрге-чурумнарны үрээр чоруктар-биле демисел дугайында Хоойлужудулганы прокуратура болгаш иштики херектер органнарының ажыглап база сагып турарының практиказының дугайында айтырыгны чугаалашкан.

ССРЭ-ниң Чиңгине прокурору Р. А. Руденконуң, ССРЭ-ниң иштики херектер министри Н. А. Щелоковтуң илеткелдерин Президиум дыңнаан, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Палаталарының Хоойлу-дүрүмнер саналдаар комиссияларының эдеринчи илеткелин Эвилел Совединиң Хоойлу-дүрүмнер саналдаар комиссиязының даргазының оралакчызы Н. Т. Козлов кылган.

Социалистиг хоойлуну болгаш эрге-чурумну быжыглаарының айтырыгларынче Коммунистиг партия биле Совет күрүне аажок улуг кичээнгей салып турарын хуралга демдеглээн. Ол айтырыглар СЭКП Төп Комитединиң, ТК-ның Политбюрозунуң, эш Л. И. Брежневтиң шуут бодунуң кол кичээнгейинде үргүлчү турар. ССРЭ Конституциязының [illegible] хоойлуну хандырар болгаш эрге-чурум үрээр чоруктар-биле демисел талазы-биле прокуратура болгаш иштики херектер органнарының ажыл-чорудулгазын улам ыңай сайзырадып [illegible], оларның ажылдакчыларының харысалгазын база инициативазын бүгү хемчег-биле күштелдирери онза чугула болуп бар чыдар. Кемниг үүлгедиглерни болдурбас болгаш илередир талазы-биле ажыл-чорудулганың сайзырангайжыдарының эргежок чугулазынче ССРЭ-ниң Прокуратуразының болгаш ССРЭ-ниң Иштики херектер министерствозунуң кичээнгейин угландырган. Боттарының эргезинде иштики херектер органнарын улус депутаттарының Советтериниң талазындан удуртуруунуң демнелиин бедидериниң эргежок чугулазын [illegible].

Президиумнуң хүн чуруумунда—ССРЭ-ниң Дээди Совединиң тоску чыыжының дашкы чурттарның күрүне эрге-чагыргазының дээди органнары-биле харылзааларын боттандырып келгениниң түңнелдериниң база 1979 чылда ол [illegible] дугайында айтырыг. Ол айтырыг дугайты дыңнадыгны ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Эвилел Совединиң даргазы, ССРЭ-ниң Парламент бөлүүнүң даргазы А. П. Шитиков кылган.

[illegible] парламентерлер-биле харылзааларны калбартып хөгжүдери ССРЭ-ниң Дээди Совединиң дашты политиктиг ажыл-чорудулгазында чугула черни ээлеп, чурттар болгаш улустар аразында [illegible] хуралга демдеглээн. [illegible] СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы эш Л. И. Брежневтиң [illegible] болгаш хой-ниити ажылдакчылары-биле, парламентарийлер-биле [illegible] онза үнүр-дузалыг.

Доктаамал комиссияларның харылзажылгаларын [illegible] парламент шуулганнарын парламентилер аразында [illegible] органнарының хуралдарын [illegible] парламентарийлер-биле [illegible] болгаш [illegible] ажыглаарын чогумчалыг кылдыр көрген.

Конституцияның депутаттар ажыл-чорудулгазынга хамаарышкан принциптерин, ССРЭ-ниң Дээди Совединге соңгулдалар дугайында Хоойлунуң болгаш депутаттарының эрге-үлүг[illegible] дугайында Хоойлунуң чүүлдерин ажыглаары боттандырып чорудуунуң чамдык айтырыгларын чугаалашкан. Чижээ, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң депутаттарының шыназылгаларын болгаш херек демдектерин кылырының айтырыгларын көрген. Хүн чуруумунуң ол пункту дугайты дыңнадыгны ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Секретары М. П. Георгадзе кылган. Чогуур шиитпирлерин хүлээп алган.

Күрүне амыдыралының өске-даа чамдык айтырыгларын хуралга көрген.

(СЭТА).

ЧУГУЛА КАМПАНИЯ

1979 чылдың январь 17-де эртенгиниң 8 шакта Совет Эвилелинге чоннуң Бүгү-эвилел чизезин эгелээн. Чижээ, найысылал Москвага чоң чизезин Камчатка-биле деңге эгелээн. Оожум океанның эриинге январь 16-да 23 шак турда, Москвага январь 17-де эртен 8 шакта чизе эгелээн. Бо чугула политиктиг кампанияны ССРЭ-де 900 муң ажыг кижи чорудуп турар.

Чоннуң Бүгү-эвилел чизезинге хамааржыр [illegible] ажылдар бистиң республикада калбарган. Бистиң тускай корреспондентивис бо ажылдың дугайын чугаалап бээрин Тыва АССР-ниң Статистика эргелелиниң начальнигиниң чоң чизезиниң талазы-биле оралакчызы Мария Стефановна Ондардан диләэн.

— Чоннуң бо чылгы Бүгү-эвилел чизезиниң ужур-дузазын «Шынның» номчукчуларынга таныштырарын силерден диледи, Мария Стефановна.

— Амгы чизе политиктиг болгаш улус ажыл-агыйның ужур-дузалыг кампания болур. Оон материалдары 1970 чылда эрткен чизениң соонда үеде Коммунистиг партияның удуртулгазы-биле совет улустуң чедип алганы [illegible] чайыннаңчак херечизи болур.

В. И. Ленин чоннуң чизезин ылак кылыринче улуг кичээнгейин угландырып чораан. **«Чизе материалдары болза бүдүрүлгениң-даа, совет аппараттарының-даа республикаларның план ёзугаар органнзастаарын-та эргежок чугула чүүл болур»** деп, ол чугаалаан.

Партия күш-ажылчы курлавырларны ажыктыг ажыглаарын хой удаа айтып келген. Бо чылгы чизе күш-ажылчы курлавырларының санының болгаш составының, хар-назынының, ажылдап турар чериниң, эртем-билиинин болгаш өске-даа чүүлдериниң талазы-биле медээлерин бээр артык. Ол медээлерге үндезилээш, күш-ажылчы курлавырларны өскертириниң перспективаларын тургузар, планнаашкынны чогаадыр. «...Чизе херээ ведомство херээ эвес, а Республиканың херээ, совет бүгү албан черлериниң херээ» деп, В. И. Ленин айыткан.

— **Бүгү-эвилел чизезин бистиң республиканың девискээринге эрттирер талазы-биле белеткел канчаар эрткен ирги?**

—Бүгү-эвилел чизезинге дузалары-биле бистиң республикада 117 комиссияларны тургускан, оларның кежигүннериниң ниити саны 800 ажыг кижи боор турар. олар бо хүннерде харысалгалыг даалганы чедиишкиниг күүседип турар.

Тыва АССР-ге чизе чорудары-биле барык 1300 хире кижини белеткээн, оларның аразында чизечилер 1009 кижи, а инструктор-контролёрлар 193 кижи. Эрге-чагырганың чер черде органнары бо чугула ажылды үнелеп, бүгү талазын дузаламчызын болгаш деткимчезин биске көргүзүп турарын демдеглезе чогуур. Чижээ, найысылал Кызылга чизечилер [illegible] телефоннуг ооржынны, мебель аймаан, өске-даа чугула чүүлдерин тывылап берген. Республиканың Статистика эргелелиниң [illegible] ажылдакчылары чизе херээн контрольдаар, чизечилерге боттуг дуза чедирери-биле чер-черде барган ажылдап турар.

— **Мария Стефановна, черчерниң онзагай байдалын барымдаалаар, оруктан хаажы, транспорт харылзаазы берге черлерге чизени аныткан хуусаадан эрте эгелеп болурун көрген болгай, бо талазы-биле чүнү чугаалап болур силер?**

— Ындыг харын, эрткен чылдың август айда Каа-Хемде Сизим, Кызыл районда Шынаа болгаш Тожуда Чазылар кодээ Советтериниң чурттакчылар [illegible] чизени чоруткан болгай. Ол ышкаш январь 3-те ырак кыштаглаарда чоннуң чизезин кыла берген. Ынчаарга январь 11-де Кызыл районнуң Шамбалыг болгаш Кур чер кодээ Советтериниң ырак черлеринде чизениң канчаар чорупу турарын база хынап көрдүвүс. Бо кодээ Советтериниң чизечилерин автотранспорт-биле хандыртынмааны илерээн. Улус депутаттарының Кызыл район Совединиң күүскому бо ажылды кичээнгейинден үндүрүпкен болду, ам ол четпести чайладырының хемчээн алган.

— **Чизе түңнелин ажылдап кылыры берге болгай, ону Статистика эргелели кайы хире хуусаада тодарадып, ажылдап кылыр ирги?**

— Шаандагы шагда бо дээрге эң-не берге ажыл боон турган харын, ам бистер чизе түңнелин [illegible] электрон-санаалга машиналарының дузазы-биле кылыр бис. Ынчангаш чизечилер бүрүткел кылырда хынамчалыг болбас болза хоржок. Бүрүткелди багай бижиир болза электрон-санаалга машиназының ажылдаары бергедей бээр. Баштай келген медээлерин ап көөрге, бистиң чизечилеривис бо негелдени чедир күүсетпейн, харын-даа частырыгларны бөгүн кылып турары илерээн. Ону чайладырының немелде хемчеглерин ап турар бис.

Ол ышкаш чизезин кылдыртып турар кижилер чизечилерин аалчы ёзу-биле уткуп ап, долу болгаш четче харыыларны бээри күзенчиг боор турар. Ол чорук Бүгү-эвилел чизезин чедиишкинниг эрттирерин дузалаар.

— **Чизениң эгелээнинин баштайгы ийи хонуунда бо ажыл кайы черлерде эки чорупу турар ирги, Мария Стефановна?**

— Улуг-Хем районга баштайгы хүнде-ле чизе ажылын алдан ажыг кижи хары утда эгелээн. Школа-интернаттарга, гостиницаларга, [illegible] бо ажылды бир дугаарында чоруткан, чүге дизе ында түр чоруттуң кижилери хой болгай. Саян-Шушенск ГЭС-тиң тудуу-биле холбашкан Чаа Шагаан-Арыгта, Чаа Чаа-Холге чизени органнзастыг эгелээн.

Ол ышкаш Каа-Хем районга, үжен ажыг кижи чизени чорудуп эгелээн. Ильинкага, Сарыг-Сепке, Көк-Хаакка [illegible] эки эртип турар.

Баштайгы медээлерден ап көөрге, чизе чер болганда багай эвес чорув турар. Чоннуң өзүп-көвүдеп турары-даа, эртем-билииниң бедип турары-даа илерээн орар. Ол чүүлдер бүгүн өөртүп турар.

Статистика эргелелиниң телефон, телетайп херекселдери кыныг-чаш чок ажылдап турар. Медээлер үзүктел чок кээп турар...

«Өөк» совхоз—республиканың эң хоочун ажыл-агыйларының бирээзи. Бо хүннерде ында кодээ ажыл-агый машиналарының септелгези кидин түлүк чорупу турар. Бо хүннерге чедир совхозтуң чээрби сес тракторлары шуут белен болган. Бүгү шиитпирлерин шуптузун септээн, андазыннарны, лущильниктерни септеп доозар дей берген.

Совхозтуң машина-трактор мастерскаязында (эргелекчизи Н. К. Михайлов) ажыл график ёзугаар чорув турар. 1979 чылдың часкы хову ажылдарынга техника белеткелин чогуур хуусаазында доозар дээш чарыш калбарган. Оруспай Байыр, Александр Алба, Александр Хандыгай, Николай Толетиков олар септелгени февраль айга чедир доозар дээш чарыштың мурнуку одуруунда чорув турарлар.

ЧУРУКТА: совхозтуң мурнакчы тракторизи О. Байыр (оң талазында) В. Усколик-биле ээлчеглиг машинаны септеп турлар.

Чурукту А. ЗАЙЦЕВ тырттырган.

СОҢГУЛДАГА УТКУШТУР

ОКРУГ ЧӨВҮЛЕЛ ХУРАЛДАРЫ

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Национальдар Совединге соңгулдалар талазы-биле Тыва АССР-де 11 соңгулда округтарының соңгулда мурнунуң чөвүлел хуралдарын эрттирери үргүлчүлеп турар. Ындыг хуралдар дүүн үш округка болгулаан.

ЧӨӨН-ХЕМЧИКТИҢ № 650 СОҢГУЛДА ОКРУГУ

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Национальдар Совединге соңгулдалар талазы-биле Чөөн-Хемчиктиң № 650 соңгулда округунда кирип турар күш-ажылчы коллективтерниң, хой-ниити организацияларының 300 чыгыы төлээлекчилери дүүн, январь 18-те Чадааның Культура бажыңынга чыглып келген. Округтуң соңгулда мурнунуң чөвүлел хуралын Чөөн-Хемчик район күүском даргазы Б. Б. Чюдюк ажыткан соонда, хуралдың хүндүлүг президиумунга СЭКП ТК-ның Политбюрозун эш Л. И. Брежневти баштадыр бир үн-биле соңгаан.

ССРЭ-ниң Дээди Совединге соңгулдалар [illegible] белеткелдериниң чорууру турарын дугайында илеткелди СЭКП Чөөн-Хемчик райкомунуң ийиги секретары Т. Ш. Сарыглар кылган. Илеткелчи ам болур деп турар соңгулдаларның политиктиг ужур-утказын, ооң ССРЭ-ниң чаа Конституциязының хүлээп алганы соонда эң баштай болуп турарын демдеглээш, округтуң девискээринде ажылчы чоннар соңгулда кампаниязынга идепкейлиг киришкен, аныяк [illegible] ужуразыр дээш политиктиг болгаш күш-ажылчы бедик кодүрлүүшкүннүг ажылдап турарын чугаалаан. Илеткелчи оон ыңай ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Национальдар Совединге соңгулдалар талазы-биле Чөөн-Хемчиктиң № 650 соңгулда округундан депутатка кандидаттарга СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы Л. И. Брежнев биле «Октябрь 30 чылы» совхозтуң мурнакчы хойжузу Хеймерек Бадыевна Куулар депшиттиргенин чугаалааш. Х. Б. Куулярның допчу намдарын чыылганнарга таныштырып, депшиттирген кандидаттарны деткиириниче чөвүлел хуралдың киржикчилерин кыйгырган.

Соңгулда мурнунуң чөвүлел хуралынга санал берген «Октябрь 30 чылы» совхозтуң экономизи К. Б. Монгуш, Карл Маркс аттыг совхозтуң [illegible] Д. Б. Монгуш, № 653 КМК-да бригадир Б. М. Сат, «Алдан-Маадыр» совхозтуң директору Д. С. Куулар, Чадаана хоорайдан [illegible] секретарь М. Д. Хабаров, районнуң харылзаа бөлүгүнүң партийлиг организациязының секретары В. И. Гогоев, ВЛКСМ райкомунуң бирги секретары М. Н. Ондар депутатка кандидаттарны бир эп-сеткилдиг чугааланнар.

Чөвүлел хуралдың киржикчилери ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Национальдар Совединге соңгулдалар талазы-биле Чөөн-Хемчиктиң № 650 соңгулда округундан депутатка кандидат кылдыр СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы **Леонид Ильич Брежневти** болгаш «Октябрь 30 чылы» совхозтуң хойжузу **Хеймерек Бадыевна Куулярны** депшиттирерин деткиир дугайында шиитпирни бир үн-биле хүлээп алгаш, ол округка бадылаарынга [illegible] бээрин кандидаттардан диләэн.

Округтуң соңгулда мурнунуң чөвүлел хуралы депутатка кандидат Х. Б. Кууларның бүзүреттирген кижилерин [illegible] округтуң бүгү соңгукчуларынга [illegible] хүлээп алган.

• • •

КЫЗЫЛДЫҢ БАРЫЫН ТАЛАКЫ № 646 СОҢГУЛДА ОКРУГУ

СЭКП Кызыл хоорайкомунуң [illegible] ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Национальдар Совединге соңгулдалар талазы-биле Кызылдың Барыын талакы № 646 соңгулда округунуң соңгулда мурнунуң хуралынга [illegible]. Хуралды СЭКП Кызыл хоорайкомунуң бирги секретары А. И. Поиыдаев ажыткан.

[illegible] хуралдың хүндүлүг президиумунга СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы эш Л. И. Брежнев баштаан СЭКП ТК-ның Политбюрозун чөвүлел хуралдың киржикчилери бир үн-биле соңгаан.

ССРЭ-ниң Дээди Совединге соңгулдалар дугайында илеткелди Кызыл хоорайкомунуң даргазы Ш. Д. Куулар кылгаш, Кызыл хоорайның ажылчы чоннары СЭКП ТК-ның ноябрь (1978 ч.) Пленумунуң шиитпирлеринге улам өорук кирип, беш чылдың үшкү чылының планныг даалгазын болгаш бедиткен хүлээлгелерин чедиишкинниг боттандырганын демдеглээн. Ол ышкаш ам болур соңгулдаларга белеткелдиг [illegible] чоннарның политиктиг болгаш күш-ажылчы бедик [illegible] туружун [illegible] чугаалаан. ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Национальдар Совединге соңгулдалар талазы-биле Кызылдың барыын талакы № 646 соңгулда округундан депутатка кандидадынга ССРЭ-ниң геология министри Евгений Александрович Козловскийни депшиттиргенин ол [illegible].

Хуралга санал берген [illegible] Тываның комплекстиг геология шинчилел экспедициязының [illegible] А. А. Панкевич, «Каа-Хем» хөмүр-даш разрезиниң начальниги Ю. М. [illegible], «Кызыл-Тайга» [illegible] тудугга [illegible] бригадири Н. Н. [illegible], [illegible] АТБ-ниң [illegible] [illegible] Х. С. Сат, ТЛТТЭШИ-ниң директору Ю. Л. Аранчын олар боттарының коллективтериниң [illegible] ижин чугаалавышаан, депутатка кандидатты бир эп-сеткил-биле деткээннер.

Чөвүлел хуралдың киржикчилери ССРЭ-ниң геология министри Евгений Александрович Козловскийни ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Национальдар Совединге соңгулдалар талазы-биле Кызылдың барыын талакы № 646 соңгулда округундан депутатка кандидат кылдыр депшиттирериниң дугайында шиитпирни бир үн-биле хүлээп алган болгаш ол округка бадылаарын-биле бодунуң чөпшээрелин бээрин диләэн.

Соңгулда мурнунуң чөвүлел хуралы депутатка кандидаттың бүзүреттирген кижилерин соңгаан болгаш округтуң бүгү соңгукчуларынга кыйгырыг хүлээп алган.

• • •

БИИ-ХЕМНИҢ № 653 СОҢГУЛДА ОКРУГУ

ССРЭ-ниң Дээди Совединге [illegible] Бии-Хемниң № 653 соңгулда округунда кирип турар Бии-Хем, Каа-Хем районнарының ажылчы чоннарының коллективтериниң болгаш хой-ниити организацияларының [illegible] соңгулда мурнунуң округ чөвүлел хуралы январь 18-те Туранның Культура бажыңынга болган. Хуралды Бии-Хем район күүскомунуң даргазы М. К. Дамчай ажыткан. [illegible] СЭКП ТК-ның Политбюрозун эш Л. И. Брежневти баштадыр [illegible] соңгаан.

ССРЭ-ниң Дээди Совединге соңгулдалар дугайында илеткелди СЭКП Бии-Хем райкомунуң ийиги секретары А. А. Салчак [illegible] [illegible]. ССРЭ-ниң Дээди Совединге [illegible] [illegible] СЭКП-ниң XXV съездиниң ТК-ның ноябрь (1978 ч.) Пленумунуң шиитпирлерин амыдыралга боттандырар, онгу беш чылдың үшкү чылының [illegible] даалгаларын доздур болгаш ажыр күүседир дээш политиктиг болгаш күш-ажылчы бедик [illegible] байдалдарында чорув турарын демдеглээн. Илеткелчи оон ыңай ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Национальдар Совединге соңгулдалар талазы-биле Бии-Хемниң № 653 соңгулда округундан депутатка кандидат кылдыр ССРЭ-ниң Эртемнер академиязының президиумунуң кежигүнү, академик Николай Алексеевич [illegible] депшиттиргенин чугаалааш, кандидаттың допчу намдарын хуралдың киржикчилеринге [illegible] депшиттирген кандидатты [illegible] хуралдың киржикчилерин кыйгырган.

СЭКП Каа-Хем райкомунуң секретары В. А. Чигарских, «Сельхозтехниканың» Бии-Хем каттыжышкынының эргелекчизи А. П. Шуленов, Туранның № 2 ортумак школазының башкызы И. Н. Хелин-оол, «Тыва сут-тудуг» трестиниң Каа-Хемде № 3 КМК-зының бызаңчы-бетонщиги А. П. Бондарев, «Өөк» совхозтуң хойжулар бригадири Н. В. Куанепов олар хуралга санал берген, депшиттирген кандидатты бүрүн деткээннер.

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Национальдар Совединге соңгулдалар талазы-биле Бии-Хемниң № 653 соңгулда округундан депутатка кандидадынга Николай Алексеевич [illegible] депшиттирери [illegible] доктаалды хуралдың киржикчилери чаңгыс үн-биле хүлээп алгаш, бо округка [illegible]-биле [illegible] депутатка кандидаттан диләэн.

Чөвүлел хурал депутатка кандидаттың [illegible] [illegible] округтуң бүгү соңгукчуларынга кыйгырыг хүлээп алган.

[illegible] концерт [illegible].

Чарыштыг ажыл-агыйлар

ТҮҢНЕЛДЕРНИ ДЕҢНЕШТИРГЕШ...

1979 чыл—СЭКП ТК-ның июль (1978 чыл) Пленумунуң шиитпирлерин практика кырынга боттандырып эгелээриниң чылы болур дээрзин СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары эш Л. И. Брежнев ол Пленумга онза чугулалап айыткан. Ажыл-агыйлар оңгу беш чылдың эрткен үш чылдарының түңнелдерин бүгү талалыг сайгарып, чаа хүлээлгелерни ап, социалистиг чарыштыг коллективтери-биле кергүзүглерин деңнештирип, дүүштүрүп турарлар.

Кызыл районнуң «Х Улуг хурал» совхозунуң ажыл-ишчилери оңгу беш чылдың эрткен үш чылында чамдык эки түңнелдерни чедип алган. Ажыл-агый кур үнеге сүт садар планын 118 хуу, мыйыстыг бода малдың баш санын өстүрерин — 103, чылгының — 103, теве... — 102 хуу күүсеткен. Ниитиниң малынга быжыг [illegible] талазы-биле [illegible] база шудургу ажылдаан.

Чоокта чаа совхозтуң бүгү ажыл-ишчилериниң хуралынга эрткен үш чылдың [illegible] чаа сорулгаларны тодараткан. Чамдык [illegible] рынга социалистиг чарыш дуржулгазын [illegible] түңнелди кылгаш, аңаа илеткел кылган [illegible] даргазы В. Х. Сагды чаржып турары «Кара-Хаак» совхоз-биле баян-колчуларның кергүзүглерин деңнештирип көрген. Күрүнеге сүт садар талазы-биле чаржып турар ажыл-агыйлар эрткен чылын деп болуп, планын 116.2 хуу күүсеткилээн. Эът садар талазы-биле планын кайызы-даа күүсетпээн; баян-колчулар чаржыкчыларының [illegible] 92.4 хуу чедирген, а кара-хаакчылар 71.4 хуу боттандырган. Дүк садар планын кайы-даа совхоз 83 хуу чедирген. Малдан алыр продукцияны бүдүрер талазы-биле [illegible] оон чаш төлүн онча-мендии доруктурар талазы-биле чаржыкчыларынга четпээн. Малдың баш санын өстүреринге «Х Улуг хурал» совхоз «Кара-Хаакты» ашкан, ынчалза-даа чер ажылын [illegible] [illegible] малдың чемиин курлавырын тургузар талазы-биле [illegible] [illegible] чедип алган.

Ол хуралга чаржып турары «Кара-Хаакчының» ажыл-ишчилери «Х Улуг хуралга» келген, а олар боттарының төлээлекчилерин олче чоруткан. Ниити түңнелди баллы санап үнүрерге, 30 санны алгаш баян-колчулар тиилекчи болган, а кара-хаакчылар оларга 3 сан четпээн. Чаржып турар ажыл-агыйлар келир мурнакчыларга [illegible] [illegible] чарыжын [illegible].

Хуралдың киржикчилери оңгу беш чылдың [illegible] [illegible] кылдыр [illegible] курлавырларны четче ажыглап тургаш, **1979 чылда бедиткен социалистиг хүлээлгени алганнар. Чер ажылының тээзы-биле ооң культуразын бедидип, агротехниканың чурумнарын шыңгыы сагып тургаш, суггаттыг черлерден ортумаа-биле бир гектардан-на 16 центнер тарааны, 100 центнер ногааны, 110 центнер картофельди, кукурузаның 140 центнер ногаан массазын алырын хүлээлгезинде айыткан. Мында чаа чүүлдер база бар. Кара-Тал унунга 50 гектар черге хөй чылдыг сигенни тарыыр, Кара-Булуңга 40 гектар суггарылга системазының тудуун эгелээр база аңаа 350 гектар шөлдүң черин дескилээр, бо унуштерни ажыглап** **арыглаарын агротехниктиг негелделер езугаар боттандырар болгаш чемишчидигелерни чеп ажыглаарының хемчеглерин боттандырар дээш оон-даа өске. Ниитиниң малынга келир кыжын 2199 тонна сигенни, 2000 тонна силосту, 250 тонна сенажты белеткээр, 980 тонна саваңны ажаап алыр сорулганы салган.**

Машина-техниканы чеп ажыглаары мурнунда чылдарда кудуу деңнелге чоруп келгенин барымдаалааш, бо чылын олче кна [illegible]. Чазгы [illegible] ажылдарынга ажыглаар техниканың, кадар ажылдың [illegible] септелгезин апрель 1-ге чедир бүрүн доозар. Мал чеми белеткээр техниканың септелгезин июнь 10-га чедир дооскан турары көр[illegible] [illegible] кыжынга ажыглаар техниканы июль 20-ге чедир септеп доозар ужурлуг.

Малчыннарның ортузунга социалистиг чарышты калбартып тургаш, бо чылын күрүнеге 360 тонна эътти, 280 тонна сүтту, 74 тонна дүктү садары көрдүнген. Малдың баш санын хоратпас хемчеглерни боттандырып, төрүүр чүс башка өнаштыр чаш төлдү — 85 бызааны, 95 хураганны доруктуруп, мыйыстыг бода малдың баш санын дыка өстүрерин чедип алыр.

[illegible] бүдүрүлгезин кадрлар-биле доктаамал быжыглаарын көрүп турар. Мал ажылынга ажылдаар кижилерниң сонуургалын күштелдирери-биле оларның билиг-мергежилин бедидип тургаш, I, II класстың мастеринге он кижини белеткээр, Баян-Кол ортумак школаның баазазынга III класстың тракторист-машинизинге 35 кижини өөредир. Совхозтуң күзели-биле даады өөредилге черлеринче үш кижини, [illegible] кижини өөредип чорудары көрдүнген.

Социалистиг хүлээлгелерин хүлээп [illegible] хуралга [illegible] чамдык мурнакчылар санал-оналды бергеннер. Оларның бирээзи 1978 чылда чолаачылар ортузунга чарыштың тиилекчизи Х. Б. Ховалыг бодунуң саналынга мынчаар чугаалаан:

— Эрткен чылын бодумга алган хуула социалистиг хүлээлгемни бүрүн күүседип алдым. Бистиң совхозувус-биле «Кара-Хаак» совхоз чаржып турар. Мен болза көөрүмге чүгле ийи ажыл-агый эвес, [illegible] бригадаларның, фермаларның, [illegible] [illegible] социалистиг чарышты организастап болбазыл. Ынчангаш мен бодум ук совхозтуң эң эки чолаачызы-биле чаржыр күзелдиг мен. Бо хуралда олуржуп турар «Кара-Хаак» совхозтуң төлээлекчилери ол дугайын оларга дыңнадырын күзеп тур мен, бодум тонна-километр талазы-биле берлинген онаалдаамны холлур болгаш ажыр күүсетпишаан, чыл дургузунда 1000 кг бензинни камнап алырын хүлээнип тур мен.

О. НАМЧЫЛАК,
«Шынның» штаттан дашкаар корреспондентизи.

ЧОВАГ БИЛБЕС ЧОЛААЧЫ

ЧУРУКТА: О. Борбак-Хүрең.

Үстүү-Ишкинниң бажы. Кежээ, Тээве хемнериниң белдири. Хүүректиениң сөмынга чедир кадыр-берт оруктарга торулбас «ГАЗ-66» кыш-чай чок малчыннарга чедишкеп чугула дус, карба, эът-чем продуктуларын, почтаны чедирип, дооктаамал чоруп турар. Ыжкин малчыннарының чайын, күзүн кожэр-дүжэр, совхоз төвү-биле аргыжар холбаазы база-ла ол. Човкка чедир чүгле эът-биле аргыжар оруктуг турган, тереңнээн болгаш шапкын оваалыг, кызаа болгаш хөй кежигерлердиң хемнерлиг оруу чорут турар бо машинаны «Сүт-Хөл» совхозтуң [illegible], кыш-ажылдың шалыпчызы Ондар Борбак-Хүрең башкарып чоруур.

[illegible] [illegible] [illegible], улуг-биче кижилерге оюн-баштак чугаазы бо чолаачы мергежилдиглериниң бирээзи.

Совхоз төвүнден ырак Өртең-Арыгда Кара-Чырааш салбырының малчыннарының садыглыг, мал болгаш кижи эмнелгезиниң пункттулары ажылдап турар [illegible] бар чорааш, Ондар Ендановичиниң ажыл-амыдыралын сонуургап, чугаалашкан мен.

— Кызыл-Тайгага эге баштай машина көргеш, дезип маңнап турган мен—деп, хоочун чолаачы [illegible] [illegible], хоорев чорду. Үсту-[illegible] эгеле, школа дооскаш, оннаарь ол Сүт-Хөл МТС-ке бызаңчылап турган. Машиналарын бедип маңнап турган аныяк эре чиче чолаачылар түреп тыптып келген. 1957 чылдан ол күзелин чедип ап, колхозка чолаачылап эгелээн.

— Чээрби бир чыл иштинде муң-муң километр оруктуг эртиң, кандыг-даа [illegible] рульдан салдынмайн ажылдап келдим. Эң сооңгу хүлээп алган машинам бо. [illegible] 170 муң км оруктуг эртип турарым ол. Идегелдиг эт. «ГАЗ-66» келген соонда илчирбелиг тракторлардан өске техника өскевейн турган черниң [illegible] [illegible]—деп Ондар Ендановиш аңаа бүдүрээн техниканың мактап хаймаг кижи бодду.

Адыны, Үстүү-Ишкиннер ышкаш кадыр-берт оруктуг черлер районда хөвээр. Чоннуң күжү-биле шеф ажылын [illegible] тап, чыдыңаа оруктуг септелгезин кылып турар. Чолаачы Ондар Сүт-Хөл кожууннун Советиниң депутадым. Ынчангаш малчыннарының негелде, дилеглерин ой-шаанда күүседир хемчеглерни ап келген.

П. КУУЛАР.
АВТОРНУҢ фотозу.

МАРТТЫҢ ҮЛҮҮНДЕ

Мөңгүн-Тайга райпозунуң коллективинде дааңган ажылынга кызымак, хөй-нити ажылынга идепкейлиг аныяктар хөй. Оларның бирээзи № 1 автомагазинниң чолаачы-садыгжызы Салчак Мандараа. Ол сес чыл бурунгаар Кызылдың чолаачылар курузун өөренип доозгаш, дораан садыгжылар курузун база доозуп алган. С. Мандараа бо хүннерге чедир «Малчын» совхозта ажылдап, ыраң-чоок малчыннарның чай, кыш чок «үзенчиг» аалчызы апарган. Ол ай, квартал планнарын доктаамал ажыр күүседип, районда мурнакчы садыгжыларның одуруунда чоруп турар. Эрткен 1978 чылда 96 муң рубльдиң бараанын чонга садып саарап тургаш. Чаа Конституцияның бир чыл болган оюнда-ла ол планын ажыр күүсеткен. Ол № 2 автомагазинниң чолаачы-садыгжызы Ортаат Байлаң-оол-биле аразында чарыштыг. Амгы үеде ийи эжишкилер кайызы-даа бо чаа чылдың март айның үлүүнде ажылдап турарлар.

Салчак Мандараа эрткен 1978 чылда партия кежигүнүнге кирген. Ооң чуруун Республиканың херглеекчилер ниитилелиниң хүндүлел самбыразында аскан.

ЧУРУКТА: мурнакчы садыгжы Салчак Мандараа.

В. КАРА-САЛДЫҢ фотозу.

ООҢ УДУРТКАН ФЕРМАЗЫНДА

Тожу районда «Май 1» совхозтуң сүт-бараан фермазы төп турлагдан ырак эвесте, ийи-ле километр хире черде турар. Ол ферманы коммунист Федор Байыр-Белек 20 ажыг чыл дургузунда баштап келген.

Хоочун коммунист, район Советиниң депутады Федор Севэжапович Байыр-Белек ферма удуртуп турган чылдарының дургузунда эки түңнелдерни чедип ап келген. Ол сүт-бараан фермазының ажыл-ишчилери оңгу беш чылдың үшкү чылында алган социалистиг хүлээлгелерин чедиишкиннинг боттандырган. Ферма 500 центнер сүт садар план-онаалдазын 673 центнер, азы 134.6 хуу боттандырган. Аңаа сүт бүдүрери 1977 чылдың деңнелиинден сес катап көвүдээн. Бир инекке онаштыр 1150 кг сүт саап алырының планын база күүсеткен. Ферма инектиң баш санын өстүрериниң планын 104.7 хуу ажырган болгаш төрүүр 100 инекке онаштыр 86 бызааны менди доруктурган.

Коммунистиң удурткан фермазы мал кыштаглаашкынынга үлегерлиг белеткенген. Мында мал чеми четчир, кажаа-хораа чылыг. Кышкы үеде сүт саалдазын кудулатпас, оңгу беш чылдың дөрткү чылында улам-на хөй сүттү бүдүрер болгаш ону күрүнеге садарының планын ажыр күүседир дээш бүгү-ле чүүлдерни кылып турар. Ферманың саанчыларындан Кол Чашнаяк, Кол Дамдылаа, бызаа ажаакчызы Бараан Даш-Үрүт олар эки ажылдап турар.

Ам ферманың коллективи бо чылдың чаа хүлээлгелерин алган, саанчыларның ортузунда социалистиг чарыш калбарган. Мында мал кыштаглаашкыны эки эртип турар. Бо бүгүге коммунист Федор Байыр-Белектиң үлүг-хуузу улуг. Ол коллективтиң ажылын мергежилдиг удуртуп, чарыштың ажык, даштыг болурун чедип ап турар.

В. ТАМДЫН-ООЛ.

Тожу район.

Коммунист дугайында чугаа

ЭЭЛЧЕГ НАЧАЛЬНИГИ

Аныяк коммунист Владимир Юсуповтуң удуртуп турары ээлчег ынчан [illegible] кижиниң аллы шакта ажылдап эгелээн. Халын турар болгаш, ол дүн аажок соок болган. Харлыг дувулут хат арын-башты ажыгнадыр шаап турар.

Комбинаттың даг-дүгү үүрмектеп-сорттаар комплекизиниң цегинге ол кежээ кирип каарынаске чылыш кынды. Мңаа кирип көргөн кижиге [illegible] [illegible]-даа хире. Ол улуг цехтиң бүгү каъттарында машиналар, улуг дериглелер [illegible] динмиттиг. Оон-моон салгын-сырын кооладыр үрүп, механизмнер [illegible] каар, дериг-херекселдерниң хөйү-даа аажок. Даг-дүгүн [illegible], үүрмектеп-[illegible] дериглерни, механизмнерни ажылладып турары ол. Чамдык улуг [illegible] [illegible]. Кижинин чугаазын [illegible] баар.

Шалыпчы ажыл-иштиг комсомолчу-аныяктар ээлчээниң бүгү ажылчыннары ажылчын хептерин, бөрттерин кедипкен, кижи-ле бүрүзү бодунуң ажылынче [illegible] [illegible] ажылдап турлар.

Мңаа келген дораан-на Владимир Юсупов-биле таныжылга [illegible] уржуражы бердивис. Сиирем мага-боттуг, узун дурт-сынныг, күдер арын-шырайлыг аныяк эр-биле мендилешкенивис соонда дарый, дораан-на бистиң-биле чугаалажып эгеледи.

— Ээлчээ чаа чылда кайы хире ажылдап тур силер? —деп сонуургаавыс.

— Мактаныр база болбас-ла харын. Ынчалзажок эрги чылдың планын декабрьның ортан үезинде [illegible] бис. Ол чорук бисте улам шалыпкын ажылдаар арганы берген. Ынчангаш чаа чылда база-ла хөй дыңмыг ажылдап тур бис. Бо цехти эргидир кезип, бистиң ээлчээниң аныяктары-биле ылап чугаалажып, канчаар ажылдап турарывысты херек кырында көрүп болур силер — дээр.

Чүс катап дыңнаарының орнунга чангыс катап көргени дээре дээр болгай. Даг-дүгү арыглаар фабриканың үүрмектеп-сорттаар комплекизиниң улуг цехтиң бүгү каъттарын [illegible]. Комсомолчу-аныяктарның шалыпчы ээлчээниң канчаар ажылдап турарын көрүп, билип алдывыс.

Адактың соонда фабриканың оператор оралынче [illegible]. [illegible] мышкаш, дааш-шимээн чок. [illegible] ында амгы үениң чаа аппарат херекселдерин тургузуп каан. Оларның кызыл, сарыг, көк, ак ышкаш баштаңнарлыг [illegible] [illegible]. Комсомолчу Светлана Козлова цехте ажыл кандыг янзылыг чоруп турарын аппаратарының күжү-биле хала чок билип ап, берген недээлерин хүлээп ап, ажылын мергежилдиг башкарып олур.

Чай аразында шолаан үени ажыглап алгаш, коммунист Владимир Юсупов-биле элээн хөөрештивис.

— Дарганның оглу дарган болур дижир болгай — деп, ол ооржум чугаалаайдыр.— Ачам хоочун механизатор кижи. Ол тараа-биле хүу-салымын холбаптыын, дериг топ, чаагай тарааны тарып өстүрүп, ажаажып келген. А мен бодумнуң күштүг күзелимниң сорүу-биле алдарлыг ажылчын ангының одуруунда киргеш, ажылчын болганым бо.

Ол чугаазын чамдыкта [illegible], боданып, хүлүмзүрүп каап олур.

— Ак-Довурак хоорайга үш чыл мурнунда келдим. Кызылдың политехникумун дооскаш, «Тыва даг-дүгү» комбинатка баштайгы күш-ажылчы [illegible] [illegible] ол чүге — дээш, ол чанында турган улуг аппаратче топтап көрүп каап, бодунуң ажыл-ишчи аныяк өөрунуң дугайын база чугаалап олурду. Дериглелер машинистери аныяк коммунист Зоя Куулар, Роза Доңгак, цехтиң дежурный электриги Александр Качаев, рудалар үүрмектедир ажылчын Виктор Моңгуш дээш өскелерге-даа чоргаарланыр бис. Комсомолчу-аныяктарның [illegible] 24 аныяктар бар. Оларның [illegible] [illegible] аныяк ажылчыннар-дыр.

Ээлчег начальниги В. Юсупов боду цехтиң комсомол организациязының секретары. Эге организацияда 23 комсомолчу бар. Оларның ажыл-херээн ол багай эвес удуртуп турар. Оларның [illegible] комсомолдуң политөөредилгезинге хамаарыштырган. Оларның аразында боттарының профессионал мергежилин, билиин бедидип турарлар база хөй. Чижээ, дежурный электриктер Даниил Саая, Александр Качаев олар болгаш өскелер-даа кежээки техникумда база өөренип турар.

Комсомолчу-аныяктарның бо [illegible] ВЛКСМ-ниң 60 чыл оюнун байырлалын күш-ажылчы чедиишкиннер-биле уткаан. [illegible] [illegible] бедидир 4 муң тонна руданы үүрмектеп, сорттаан.

Цехтиң бо ээлчээниң аныяк ажылчыннарының ортузунда [illegible] чарыш [illegible]. Алган хүлээлгезин [illegible] [illegible] мандыгы, оларга моральдыг болгаш материалдыг деткимчени көргүзери чамдыг апарган. Ол чорук кижи бурузунун кызыгаак ажылдаарынга улуг идиини берип турар.

Аныяк коммунист Владимир Юсупов [illegible] [illegible] [illegible] комсомолчу-аныяктары и [illegible] [illegible] ай, квартал [illegible] [illegible]. Олар бо чаа [illegible] [illegible] [illegible].

Х. ОЙДАН-ООЛ.

РСФСР-НИҢ АВТОНОМНУГ РЕСПУБЛИКАЛАРЫНДАН

ЯНВАРЬДА— МАЙ ГРАФИГИ-БИЛЕ

[illegible] Чебоксарының агрегат заводунуң каң эмидиластааны И. Григорьевтиң эмидирини графиктен бир шак эрте берген ол. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible].

[illegible]

Үткуштүр план талазы-биле Чебоксарының агрегат заводунуң үлегерин беш [illegible] [illegible].

В. ИВАНОВ.
СЭТА-ның корр.

Чебоксары.

БАМ-ГА БААР ЧҮЪКТЕР

[illegible]

Ол участоктуң удуртукчузу комсомолчу Сергей Вишненко болгаш ооң эштери экскаваторщик Л. Бондарев биле Ю. Волков, бульдозерист С. [illegible] олар Байкалдың [illegible] [illegible]. Оларның экипажтары 1978 чылда Бурят шериге БАМ тудуунга херектээр 180 муң тонна чүъкти хүлээп алган.

Л. САНЖИЕВ,
СЭТА-ның корр

Таван.
Бурят АССР.

КУШ АЖААКЧЫЛАРЫ КУРЛАВЫРЛАРНЫ ТЫП АП ТУРАР

«Бройлер» бүдүрүлге [illegible] ында эң улуг куш фабриказы «Марийскаяның» күчүзү төлевилеттиилгениңден бүдүн чартык катап улгаткан. Марий АССР-де бүдүрүлүп турар бүгү куш [illegible] [illegible]. Бройлер өстүрериниң үлетүр технологиязынче шилчидерге ол хире ажыктыг боор-дур.

Куш фабриказы бүгү чыл дургузунда үзүктел чокка ажылдаар. Чылдың кайызы-даа үезинде [illegible] [illegible].

Продукцияны улам арбыдады бүдүрериниң курлавырларын куш ажаакчылары тып ап турар. Чижээ, чүгле бройлерни клеткаларга ажаар арганы шиңгээдип алганының ачызында продукция бүдүрүлгезин 140 тонна немээшкен. [illegible] [illegible] бо чаа чылда база улгаттынар турар. [illegible] бергилээн.

СЭКП ТК-ның ноябрь (1978 чыл) Пленумунга бодунуң чугаазынга эш Л. И. Брежнев бройлер куш ажылын дүрген хогжүдериниң чугулазын айыткан. «Марийская» куш фабриказының коллективи курлавырларын болгаш аргаларын санап көргеш, бүдүрүлгениң улам ыңайгы реконструкциязының ачызында беш чылдың төнчүзүнде продукция бүдүрерин ийи катап көвүдедир, оон улам-биле бүдүрүлгениң төлевилеттииген күчүзүн бо[illegible] [illegible].

Л. КОНОРЕВ.
СЭТА-ның корр.

Йошкар-Ола.

УРАН ЧҮҮЛ-БИЛЕ ТЕХНИКАНЫҢ ЭВИЛЕЛИ

«Мордва хээлер» фабриканың даараан [illegible] Саранскиниң магазиннеринге үр тыптпас. Стол шывыгларын, [illegible], фартуктар, хөлаттар болгаш ол фабриканың өске-даа продукциязын чон аажок хереглээр. Ниитилел хээлер, угулзалар-биле каастап даараан кыдыглар бүгү [illegible] [illegible]. [illegible] [illegible] [illegible] реконструкциялаанының түңнелинде ындыг чедиишкин чедип алдынган. Машиналар [illegible] [illegible]. Фабриканың модельчи-конструкторлары 1979 чылда машина-биле бүдүрер кылдыр он чаа кылыгларның моделин дамчыткан- нар.

[illegible] шыңгыы бедидерин негээн. Ынчалзажок шевер- лериниң уран хээлер даараар чаңчылы уттундурбаан.

— Машиналарның даараан үнүрген кыдыгларын [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ... — деп фабриканың бол инженери Л. Суддарова чугаалаар.—Ындыг-даа болза эң нарын операцияларны мурнундагызы ышкаш холь-биле даараар шеверлерге кылдырып турар бис. Ындыг ниль-биле уран даараанычыларның хуула чогаадыкчы чоруун камгалап, чаңчылдарын бедик шынарлыг [illegible].

Автономнуг республиканың улусчу уран кылыглар бүдүрүлгелериниң [illegible] дүрүм болган. Шеверлерниң хуула чогаадыкчы чоруунуң сайзыралы-биле дүүштүр механизастаттынган цехтерлиг бүдүрүлгелер аныяктарны боттарынче хандыктыр турар. Улусчу шеверлерниң салгакчыларының саны өзүп турар.

А. ПАПЕТА.
СЭТА-ның корр.

Саранск.

ЧАЙ КАДЫНДА СҮНДҮТАР ИЖИ

«[illegible]», «[illegible]», «[illegible]» деп көрүштүг ыяш скульптуралар. Чоннуң тоолдарының маңаа чуруп чазап каан маадырлары калмык бот-тывыыгыр [illegible] [illegible]. [illegible] гаш Элистада чурт-шинчилел музейиниң [illegible].

Ол ажылдарның автору — мал эмчизи К. Цеденов — автономнуг республикада шимелде уран чүүлүнге сонуургалдыгларга эки билдингир. [illegible] скульптуралары, көрүштүг [illegible] — [illegible] [illegible] бүгү-ле хостут үе-шагын аңаа чарыгдаар.

Цеденов чаңаныр мергежилин улам-на сайзырангайжыдып, профессионал чуруктуларда өөренип ап турар. Ажылдың [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ынчы үлегерлээн овурлары болу бергилээн.

К. Цеденов—шимелде уран чүүлүнүң [illegible] [illegible]. Ооң [illegible] [illegible] лары белек кылдыр арбымдады бүдүрер кылдыр сүмелеттирген.

П. ШАМРАЕВ.
СЭТА-ның корр.

Элиста.

ХООРАЙНЫҢ БАЖЫҢНАРЫ БЕДИП ТУРАР

Чечен-Ингуштуң найысылалының бо[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] турары. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]. [illegible] 12 каъттыг бажыңнарже чурттакчылар кирер чыгаан. Грозныйның төп улуг кудумчузунда 16 каъттыг чурттакчылар бажыңының фундаментизин салып эгелээн. Бо чаа тудуглар Грозный хоорайның хогжүлдезиниң кол планын бүдүрүр кылдынып турар болгаш хоорайның үнүн бир кезээ ындыг бедик бажыңнардан тургустунар.

Бедик бажыңнарлыг кварталдар чүгле чаа микрорайоннарга тургустунар эвес. Хоорай кыдыында шалыпкыны-биле калбарып турар чаа тудуглар-биле черлелештир хоорайның төп кезиинде чүнделиин реконструкциялар боттанып, амгы үениң чаа архитектурлуг ансамбли хевирлеттинип турар. «Юбилейный» деп кинотеатр, цирк, нефть институдунуң он каъттыг комп[illegible], [illegible] бажыңы ажыглалда киргилээн. Кончуг эки белекти — чаа туттунган театр бажыңнарын орус болгаш [illegible] [illegible].

Чурттакчы тудуунуң темпизи улам бедип турар. Беш чылдың эгезиндеге бээр нефтяниктер болгаш химиктер хоорайында алды муң ажыг өг-бүлелер чаа квартиралар [illegible].

Г. НАСОНОВ.
СЭТА-ның корр.

Грозный.

АБАКАНДА ЗАВОД КОМПЛЕКИЗИ

Сибирьде Абакан хоорайның чоогунда демир-орук вагоннары, тускай платформалар болгаш өнзагай контейнерлер бүдүрер делегейде эң улуг завод комплекизин тудуп турар.

Делгем хову черде аңдан эгелеп улуг корпустар бедип үнген, ынаар автомобиль болгаш демир-орук шугумнарын, электри дамчыдылгазын шөйген. Комплекстиң чамдык кезээн шагда-ла ажыглалга киирген. Совет Эвилелиниң дыка хөй районнарындан болгаш янзы-бүрү чурттардан аңаа кээп турар хөй-хөй чүъктерни ук комплекс чүгле ийи чыл дургузунда хүлээп ап келген эвес, харын чагыкчыларга бодунуң баштайгы кылыгларын база чорудуп берип келген.

— Эң баштай чылда 21,5 муң чаңгыс аай чүък вагоннарын бүдүрүп үндүрер деп планнап турган бис — деп, Абаканның вагон тудуушкун каттыжыышкынының кол инженери Владимир Комаров чугаалаар. — Ынчалза-даа чаа бүдүрүлгениң аргаларын болгаш делегейниң бараан саарылгазының өзүп турар хереглелдерин чогаадыкчы ёзу-биле өөренип көргеш, төлевилелкчилер аңаа чогуур өскерилгелерни кииргеннер. Ам чылда 24,5 муң вагоннарны бүдүрери көрдүнген болгаш оларның хевирлери база хөй янзы болур. Чижээ, янзы-бүрү химиктиг продуктулар дажыглаар цистерналар чеди янзы хевирлиг болур болгаш оларны дөрт база сес өзектиг кылдыр кылыр.

— Бистиң каттыжыышкынның шиңгээдип алган баштайгы продукциязынга контейнерлер дажыглаар чаа хевирниң тускай платформалары хамааржыр — деп, Владимир Комаров оон ыңай уламчылаар. — 1978 чылда 1500 ындыг платформаларны бүдүрүп үндүрген бис. Кол корпустуң тудуу доостуру билек оларның бүдүрүлгези ийи катап көвүдээр. Амгы үеде ажыглап турар 62 тонна чүък кирер тускай платформа кайызы-даа чээрби тонна ийи контейнерни солуп ап турар. А бистиң бүдүрүп эгелээр платформавыс үш ындыг контейнерлерни солуп ап болур. Ынчаарга бистиң платформавыс контейнерлер быжыглаар автоматтыг херекселдерлиг болгаш аңаа 10, 20, 30 тонналыг контейнерлернидаа чүдүрүп болур. Ынчангаш совет конструкторларның чогаадып тургусканы вариантызы делегейде эң эки хевир боop турар.

Эрткен чылдың төнчүзүнде он бир янзы-бүрү хевирниң контейнерлерин бүдүрер каттыжыышкынның база бир заводу ажыглалга кирген. Ук контейнерлерниң эң-не массалыг хевири болза чээрби тонналыг контейнери болур. Абаканның контейнерлерин транспорттуң бүгү-ле хевирлеринге таарыштыр кылган. Оларның бызывы болгаш агаар эрттирбези база онзагай, оларга чүъкти тос кыът кылдыр-даа чүдүрүп болур.

— Заводтуң баштайгы ээлчээ чылда 16 муң контейнерлерни бүдүрер арганы берген — деп, түңнелинде Владимир Комаров чугаалаан. — Бирги ээлчегниң соонда ийиги ээлчег ажыглалга кирер. А дараазында беш чылда, кажан контейнерлер цеги бүрүн белен болурга, заводтуң чылда бүдүрүкчүлүү 50 муң чедер.

Борис ИВАНОВ,
ПМА-ның корреспондентизи.

Автомобиль тудукчуларының он бирги беш чылдаа планнары кандыгыл, 1980 чылдан ыңай заводтар кандыг машиналар үндүрүп эгелээрил? Ол дугайын чугаалап бээрин ССРЭ-ниң автомобиль үлегерүнүң министриниң оралакчызы Валентин Коломниковтан ПМА-ның корреспондентизи дилээн.

ЧҮНҮ МУНАР БИС?

[illegible] В. Коломников чугаалады. — Чаа [illegible] [illegible]

— Ол эки көргүзүг-дүр. А телевилеттинип турар чаа машинаар дугайында чуну чугаалап болурул?

— Ол дугайын ам дөрт чугаалаары эрте боор. [illegible]

[illegible] Ындыг-даа болза, машиналарның [illegible]

Чиик машиналар шуптузу — «Запорожец», «Москвич», «Жигули», «Волга» — [illegible] тарын шуут солуур. Оларның хевири улам кортуңуг, чараш апаар. Волганың автомобиль заводунуң ийи кол модельдери чаа индекс-биле үнүп эгелээр. Ол дээрге ВАЗ-2105 болгаш ВАЗ-2107 деп чаа машиналар-дыр.

— Совет чиик машиналарга конструкция талазы-биле чаа чүүлдер немежир бе?

— Ынчанмайн канчаар. Техника чаагыс черге таптап турар эвес. «Запорожец» моон мурнунда чүгле агаар-биле соотунар [illegible] үнүп турду. Аңаа ам суг-биле соотунар, оон улуг шыдалдыг [illegible] салыр. «Москвич» болгаш «Жигули» мур[illegible]

[illegible] лар кожуулуг апаар боор. Ындыг машинаның кылыры нарын. [illegible] ажылдаар машина берге оруктарга торулбас болгай. Ол дээрге айыыл чок болурунга эдиг.

— Бис чүгле чиик машиналар дугайында чугаалашты-

[illegible] чылда машиналарның чүък алыры 1,5 катап улгадыр.

— Чүък машиналарының сайзыраңгайжыырының дугайында чүнү чугаалап болур?

— Чуну-даа мурнады Бакаа комплекстин (БАМаа-тың) машиналарының дугайын

[illegible] …) бүдүрерин улам көвүдедип турар бис.

Автомобильдиң болгаш автомоторларның [illegible] институдунда кезээ ажылагыйга калбак ажылдадыын чаа машиналарны ажылдап кылган. Оон дугуйлары холчок [illegible]

[illegible] 180 тонна чүък [illegible] 15 метр, бедии — 5 метр хире. 2200 [illegible] шакта 60 километрге [illegible]

Чугаалааным [illegible] ажылдаар кылдыныг турар. Аңаа машиналарының газ ажыглаар кылдыр [illegible] бүдүрүп эгелээн.

— Чурттуң автомобиль паркында машина саны чылдан чылче көвүдеп турар. 1970 чылдан бээр ол 70 хуу өскен.

Эртем-техниканың чедиишкиннери

[illegible] ыыс. Чүък сөөртүр талазы-биле аңтыыдыгны ылап шиитпирлеп шыдавас болгай?

— Ийе, [illegible] кол ээлери чүък автомобильдери болгай. Бистиң мурнувус [illegible] ларның саның көвүдетпейн, улам өзүп турар чүък көвүдээлин сөөртүп шыдаар кылдыр тургузары. Ынчангаш машиналарның чүък алырының [illegible] [illegible] бис. Бо беш

чугаалаза эки боор. Ол аң безин кандыг-даа агаар-бойдустуг, оруктарлыг черлерге ажылдап болур элээн каш хевирниң машиналарын бүдүрүп үндүрүп турар. Чоокта чаа ажыглалга кирген заводтар [illegible] кын шиңгээдип ап турар эрткен чылын олар 40 муң ажыг машинаны берген.

Тускай сөөрүглеглерге ажыглаар машиналарны (кезээ болгаш коммунал ажыл-агыйларга, тудугга, медицинага, ветерина-

биле коштунар. Ынчангаш кала-даа чорук шыдаар. Боду [illegible] 12 тонна чүъкти алыр. Ол машина комбайн чанынга кожа [illegible] (шагта 2,5 км), а чазаглыг орукка үнгенде шакта 75 километрни чайлыг-ла.

Чүък [illegible] хевирлеринин дугайын чугаалаары [illegible] 8-тен 120 тонна чедир чүък сөөртүр 32 хевирнин машина-

Долгандыр турар бойдусче өөң багай салдарын кончаар эвээжедип турарыл?

— Ол [illegible] 1978 чылдың июль 1-ден эгелеп [illegible] [illegible] ажыглаарын салдарыг.

Дмитрий САСОРОВ,
ПМА-ның корр.

БӨМБҮРЗЕКТИҢ СУДАЛЫ

СЭТА болгаш ПМА: кыска дыңнадыглар, тайылбырлар

ТАЙБЫҢНЫҢ, ЧАВЫРЫЛДЫРЫЫШКЫННЫҢ УГЛАНЫЫШКЫНЫ-БИЛЕ

СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары, ССРЭ-ниң Дээди Советиниң Президиумунуң даргазы эш Л. И. Брежневтиң «Тайм» деп америк журналдың айтырыгларынга харыызы бүгү делегейге улуг сонуургалды болдурган. Делегейниң кол-кол парлалга черлери ук харыыны долузу-биле азы допчулап парлаан. Ол харыы болза бүгү делегейге дүшкүүрлүг чорукту чавырылдырар, ону уламчылаар болгаш хамыладыр талазы-биле, бөө-чепсекти эндере бүдүрерин кызыгаарлаар талазы-биле ажылдарны калбартырынга улуг идиг болган деп янзы-бүрү чурттарның тайылбырлаачылары демдеглеп турар.

Л. И. Брежнев болза, «күрүнениң кайгамчыктыг ажылдакчызы, талантылыг удуртукчу, делегейниң улуг күрүнезиниң хүндүткелин чаалап ап турар улуг баштыңчы болур» деп эш Л. И. Брежневтиң харыызын парлаан «Тайм» журнал бижээн. Оон баштап турары СЭКП ТК партия болгаш бүгү совет улус Л. И. Брежневти болурчогуурлуг-биле хүндүлеп турар деп, ол журнал бижээн.

«Тайм»-ның редакторлары Л. И. Брежнев-биле ужуражылгазының дугайын чугаалап тура, совет-америк харылзааларга болгаш бүгү делегейге тайбыңны камгалаарынга [illegible] шынчы болгаш боттуг туруштуг илереткен. «Л. И. Брежнев тайбыңның идеалдарынга бердинген чорук-биле бисте [illegible] ол болза амгы үениң шынапла ёзулуг мерген угаанныг [illegible] бирээзи, тай-

бынны быжыглаарының талалакчызы деп, америк журналдың [illegible] президентизи Гризальд [illegible]

Эш Брежнев болза бодунуң баштап турары СЭКП ТК-та, совет улуста ниитизи-биле улуг хүндүткелди чедип алган кижи болур деп журнал демдеглээн. Каттышкан Штаттарның болгаш Совет Эвилелиниң аразында тайбың харылзааларны хөгжүдеринин өргежок чугулазының дугайын онзалап демдеглээн деп ол-ла журнал демдеглээн.

Л. И. Брежневтиң харыызы [illegible] СЭКП-ниң. Совет күрүнениң [illegible] чок чорукту быжыглаары болгаш тайбың [illegible]

[illegible] хамаар[illegible] деп. Болгарияның «Работническо дело» солуну демдеглээн. Бодунуң хууда планын «совет айыыл» дээр хоп-нугулаашкын-биле чажырып, оон-биле кады ССРЭ-ге болгаш социалистиг өске-даа чурттарга удур «кыдат кезерниң ойнаар» планны чажырып турар кижилерге совет удуртукчунуң сагындырыы өөредиг болур деп ол-ла солун бижээн. Л. И. Брежнев бодунуң харыызынга политиктиг авантюризмни согуушкун-биле сойгалаан деп, ол солун айыткан.

Социалистиг чурттар шериг күш-биле Барыын чүгле аңаарып боловайн турар деп Л. И. Брежневтиң медеглелин Польшаның «Трибуна люду» солуну бижээн.

Социалистиг чурттарга чүгле илеглдиг айыыл чок чорук херек. Бир эвес бөө-чепсекти эндере бүдүрерин соксадыр, [illegible] кылыр, делегей харылзааларының политиктиг климадын чымчадыр болза ийи талазының айыыл чок чорук кижилер деп, эш Л. И. Брежневтиң чугаалааның Чехословакияның «Руде право» солуну демдеглээн.

Амгы үениң эң авторитеттиг политиктиг ажылдакчызы, тайбың дээш демисэлчи Л. И. Брежневтиң харыызы

делегей амыдыралының чугула айтырыгларының талазы-биле ыяк угланыышкынныг [illegible] аажок улуг ужур-дузалыг боор турар деп Моолдуң МОНЦАМЭ агентизи тайылбырлаан.

АКШ-та болгаш Барыын чүктүң өске-даа күрүнелеринде чамдык кижилерге кызат удуртулганың Совет Эвилелинге удур дайынзырак политиказы таарыжып турар, оон түңнелинде Пекиннин социализм делегейинге удур ыйыышкын кылыр чепсек кылдыр [illegible] турар апарган. Ындыг политика болза бүгү нийти тайбыңның херээнге айыылдыг турар деп эш Л. И. Брежневтиң медеглелин Англияның «Файнэншл таймс» солуну онзалап демдеглээн.

Совет-америк харылзаалар чүгле бадыр-өөрүр эвес, харын эки болур ужурлуг. Ол дээрге — утопия эвес. Ону чедип алырының [illegible] шагда-ла тургускан. Ынчалза-даа бо херекке шаптыктаашкыннар тывылган, ону чайладыр деп ССРЭ-ниң удуртукчузу эш Брежнев медеглээн деп Финляндияның «Хельсингин саномат» солуну бижээн.

(СЭТА).

Палестинаның национал чөвүлелиниң сессиязы

ДАМАСК. (СЭТА). Палестинаның национал чөвүлелиниң — араб палестин улустуң хөй-күү үндүрер дээди органының 14-кү сессиязы бодунуң ажылын мында үргүлчүлевишаан.

Шуулганның киржикчилеринге Сирия Араб Республиканың президентизи Х. Асад байыр чедирген. Чоокку Чөөн чүкке чөптүг болгаш быжыг тайбыңны тургузары Палестинаның араб улузунуң бот-башкарлырының болгаш бодунуң тускай чазаарлылыг күрүнезин тургузарынга чедир национал эргелерин боттандырыынын чорудары-биле туңнуг харылзаалыг деп, ол медеглээн. Ол эргелерни боттандырын чорудары дээш демисел болза Чоокку Чөөн чүкке тайбыңны бөгүнгү үеде чүгле тургузарының дугайында медеглеп турарларының ак сеткилдиинин кол үнелээни болур.

Кэмп-Дэвидке болган египет-израиль дугуржулгазы САР-ның президентизиниң шиитпирлери-биле бүрүн шаптык. Ол дугуржулганың сорулгазы болза араб эп-сеткил каттыжыышкынын кошкадыр болур. Израиль-биле чаңгыс талалыг дугуржулганы чаргаш база Египетти нийти араб турналгазындан ушкарган. Президент Садат араб чурттарының күрүне болгаш чазак баштыңчыларының Рабатка болган чөвүлел хуралынга Египеттиң палестин улуска хамаарыштыр алган хүлээлгелерин утка[illegible]

Палестинаның араб улузунуң

кара чаңгыс хоойлу ёзугаар төлээлекчизи кылдыр Палестинаның хостаарыышкын организациязын хүлээп көөр дугайында шиитпирни үрээп кагбайн. Садат ол организацияның амгыралынга чүве чугаалаар эрге чок болурунга алырын оралдашкан деп. САР-ның президентизи оон ыңай чугаалаан. Эжелеттирген араб девискээрлерге «административтиг автономия» деп адаар чүүлдү киирери база удур көрдүнген Кэмп-Дэвидтиң дугуржулгазынга ат салгаш, президент Садат оон-биле Израильдиң ажелекти чүткүлдеринге дузалап берген.

Египет удуртулганың дузалап берикчи угланыышкынынга Багдадка дээди денелгеге болган чөгүлел хурал харыы болган. Ол хурал Палестинаның араб улузунуң хоойлу ёзугаар эргелерин боттандырары дээш демиселди болгаш Израильдин эжелеп алган черлерин дээр эгидерин арабтарның нийти национал сорулгазы кылдыр хүлээп берген деп, ол онзалап демдеглээн.

Палестинаның араб улузунуң хоойлу ёзугаар национал эргелерин долузу-биле боттандырыя чорударынга чедир демиселин сиңай улус уламчылаар, эжелеттирген девискээрлерле арабтар-биле кады империализмниң, сионизмниң болгаш реакцияның сүлчээзинге удур нийти араб чаңгыс эптиг быжыглаар сорулга-биле бүгү [illegible] моон соңгаар-даа үндүрер.

ПКП ТК-НЫҢ ПЛЕНУМУНУҢ РЕЗОЛЮЦИЯЗЫ

ЛИССАБОН (СЭТА). Португалияның Компартиязының пленуму аңаа боол эрткен. Эрге-чагырга Мота Пинтунуң чазаанга шилчээн соонда чурттуң иштики политиктиг байдалынга анализти [illegible] кылган резолюцияны пленум хүлээп алган.

М. Пинтунуң кабинединиң политиктиг сорулгазы болза, национал берге айтырыгларны шиитпирлээри эвес, а апрель революциязының соонда чуртка боттандырган демократтыг чаартылгаларны, ажылчы чоннарның эрге-ажыктарынче дүрүм ёзугаар эвес болгаш конституцияга удур шаап халдаашкыннары уламчылаары боол турар деп резолюцияда чугаалап турар. Чаа чазак аграр реформаны узуткаарын [illegible] кылырынга удурланып, күрүне контролюнда турар бүдүрүлгелерин оон ээлеринге эгидип берип турар. Демократтыг [illegible] хосталгаларын база кызыгаарлап турар.

Португалия «нийти рынокка» кирер болза, революстуг чаалап алыышкыннар узуткаттынар. [illegible] капитализмни катап тургузунар деп ПКП ТК-ның пленумунуң резолюциязында айыткан.

УЛУСЧУ-РЕВОЛЮСТУГ ЧӨВҮЛЕЛДИҢ ДОКТААЛЫ

ХАНОЙ. (СЭТА). Кампучия Улус Республиканың Улусчу-революстуг чөвүлели тускай доктаал парлап үндүрген. Мурнунда турган баучурумнуң дашкылда бүгү төлээ черлери — элчин черлери, миссиялар болгаш делегей организацияларында ведомстволар Кампучия Улус Республиканы төлээлээр эргези чок болгаш бодунуң [illegible] ужурлуг деп, ол доктаалда онзалап демдеглээн. Ол төлээ [illegible] ажылдакчылары чаа айтыышкыннар алгыжеге чедир ол черлеринге артар болгаш улустуң база күрүнениң эрге-ажыктарынга хора чедирип

болур ажыл-чорулдуганы кылбас ужурлуг.

Улуска дужуртуг Пол Поттуң — Иенг Сариниң бодунуң элчин черлери болгаш миссиялары бар чурттарның чазактарындан ол төлээ черлерниң, [illegible] болгаш [illegible] алган болгаш делегейде калбаа-биле хүлээп көрген Улусчу-революстуг чөвүлелге дамчыдып бээри-биле камгалаарынга дуза көргүзерин Улусчу-революстуг чөвүлел кампучи улустуң кара чангыс хоойлу ёзугаар төлээлекчилери боол дилээн дээрзин доктаалда онзалап демдеглээн.

ССРЭ — АКШ: эмчилерниң кады ажылдажылгазы

Совет специалистерниң белеткээни кылымал чүректи автоматтыг башкарарының системазын январь 16-да Москвадан АКШ-че чорудупкан. Бо онзагай тургузугну медицина болгаш кадык камгалал талазы-биле чээнтер арның совет-америк дугуржулгазынга дүүштүр ажылдап кылган. Совет талазын бо ажылдың таарыштырыкчызы, ССРЭ-ниң Кадык камгалал министерствозунуң трансплантология болгаш кылымал органнар талазы-биле эртем-шинчилел институдунуң директору, ССРЭ-ниң Медицина эртемнер академиязының корреспондент-кежигүнү В. И. Шумаковтуң чугаалааны болза:

— Кылымал чүректи ажылдап кылыры эртем-техника талазы-биле дыка нарын сорулга боол турар. Бир эвес ону долу шиитпирлээр болза аарыгларга, аар-уржуктарга удур кижи төрелгетенниң улуг базымы болур ийик. Амгы үеде совет болгаш америк специалистер кылымал чүректиң янзы-бүрү хевирлерин тургузаар талазы-биле улуг ажылдарны чорудуп турар. ССРЭ-ниң болгаш АКШ-тың эмчилери кылган ажылдарын [illegible] турар. Ийи чурттарның специалистери чогаадып кылган чүректерни дириг амытаннарга шенеп турар, чүректи солуур аппарат салган дириг амытаннар элээн каш хүннерде чурттап турар.

Бистиң бот-бодувуска ажыктыг кады ажылдажылганы чорудуп турарывыстан амгы үеде [illegible] дээре [illegible] түңнелдерни [illegible] Эң-не берге айтырыг болза кылымал чүректи автоматтыг башкарарының системазын тургузары болур. Бо айтырыгны совет специалистер [illegible] шиитпирлээн.

Эмчилер, биологтар, кибернетиктер, [illegible], инженерлер болгаш өске-даа [illegible] чүрек боду бүткен дириг чүрек ышкаш ажылдаар, организмге өскерлиишкиннерни таарыштырар арганы тургускан.

АКШ-че чорудукан система органнизмниң физиологтуг херегцелиниң хамаарылга чокка кылымал чүректиң ажылын башкарар аргалыг. Совет специалистерниң кылган шенелделери оон идегелдиг ажылдаарын көргүскен.

[illegible] кады америк специалистер чүректиң эки ажылдаарынга таарыжыр материалдарны [illegible] [illegible] ону ажыглаары шенелделерниң түңнелдерин [illegible]дер.

Мындыг янзылыг эртем [illegible] — ийи чурттарның специалистериниң [illegible] ажылдажылгазының [illegible] боол, бо чүве [illegible] эң гуманныг айтырыгларын шиитпирлээринге дузалаар.

З. ХРОМОВА,
СЭТА-ның корр.

КЫДАТТА УДУРЛАНЫЫШКЫН ЧЫСКААЛДАРЫ

ЛОНДОН. (СЭТА). Рейтер [illegible] январь 14-те болгаш 15-те партияның, администрацияның болгаш шеригниң дээди органнарынга комудал киирери-биле чурттуң янзы-бүрү районнарындан [illegible] чоннарның чыскаалдары болган. Истеп сүрүүшкүннерге болгаш ашка удурланган база кижиниң кол эргелерин [illegible] негээн 300 хире кижи Пекинниң төп кудумчулары-биле база Тяньаньмэнь шөлдү таварып эрткеннер. Кыдат удуртулганың туруп турар чери Чжуннаньхайже [illegible] ойладыр деп оралдашкан [illegible] нар. Чыскаалганнарның бирээзиниң медеглээни-биле алырга, олар аңаа кайын-даа камга-

лал тып ап чадаш чедип келгеннер. Оон чугаазы-биле алырга, кедээ черлерде кара туразында аажылаар чорук тергиидээн. Мурнукузу ашкаш кижилерни истеп сүрүп турар.

Ол болза кыдат ажылчы чоннарының [illegible] бирээзи болур. Январь 8-те [illegible] ашка удурланган тараачыннар II-кинге база чыглып келген.

Бүгү чүүлдерни бярымдаалап көөрге, ажылчы чоннарның [illegible] районнарында [illegible] Франс пресстиң Пекинде корреспондентизиниң дамчыдып турганы-биле алырга, [illegible] Шанхайның [illegible] фабрикаларының ажылчыннары

кудумчуга чыскаал кылганнар. [illegible] оларның шалыны эмин эрттир [illegible] болганындан [illegible] дугайында чоруурлар» деп медеглээннер. [illegible] ойладып тура полиция [illegible] эгелээн болгаш бир херээжен кижини балыглаан.

Сөөлгү үеде Кыдаттың элээн [illegible]

[illegible] кеп турган.

Шаньси деп сөртү-барыын можунуң төвү Сиань хоорайга «культура революциязының» үезинде кедээже шөлүттүрүпкен 30 аныяк кижилер [illegible] чарлааннар. Боттарының төрүттүнген черинге болгаш өскен чөвүнге чурттаарын болгаш ажылдаарын негээннер.

Эрткен айда «Жэньминь жибао» солуннуң дыңнатканы-биле [illegible] «культура революциязының» үезинде Мао Цзэдуннуң [illegible] [illegible]

[illegible] турар.

«Стивенс» деп пес-таавыларның улуг фирмазының продукциязын садып алыышкындан ойталаар кампания Каттышкан Штаттарда уламчылавышаан. Ол фирманың ээлери боттарының бүдүрүлгелеринге профсоюзтарны тургузарын чөпшээревейн турарлар. Бүдүрүлге ээлериниң кара туразынга ажылчыннарның америк ниитиниң ханы килеңнээшкинин бадыарган.

ЧУРУКТА: «Стивенс» компанияның ажылчыннарга удур [illegible] удурланган Нью-Йоркта болган чыскаал.

АДН — СЭТА-ның фотозу.

Ада-иелерге

ӨГ-БҮЛЕ БЮДЖЕДИ БОЛГАШ УРУГЛАР

Магазинниң ойнаарактар болгаш школачыларга бараан садар талазында садыгжының баарында бөлүк бичии оолдар, уруглар туругулапкан чамдыктары кыдырааш, ручка, а өскелери ойнааракгар садып турлар. Уругларның садыглажып алырын манап, оларны кичээнгейлиг сонуургап, аразында чугаазын дыңнап тур мен. Моон мурнунда холунга тудуп көрбээн дег садып ап турар чүүлүнүң өңүн, иштиндештын ажып көргеп, бирээзи «Мону ал», ийигизи—өскени айтыкап турлар. Ынчап турган садып алыр дээн чүүлдерин шилип алгаш, бөлүү-биле аразында ону сонуургап, чугаалажып чоруптулар.

Садыгжының чалыы-чаагай, чымчак сеткилдиг, бичии садып алыкчыларның күзели-биле туралаан чүүлүн ап бергенинге сеткилим өөрдү. Бичии оолдар, уругларның бо садыглажылгазын бодаарга анаа бир херек чок чүве ышкаш сагындырар. А шынында ол ындыг эвес. Уругларның бо садып ап турар чүвези солун болуп турар эвес, а ону боттары шилип, улуг улустуң киржилгези чокка садыглажып турары солун болуп турар дээрзин эскердим.

Ном садыындан бир ава бичии оглун ыглады чедип алган үнүп келди. Оолдуң чугаазын дыңнаарымга «Садып бер, садып бер» деп диленип ыглаан чор. А авазы «көпеек чок тур» деп ону коңчуп, иткилеп чоруй барды. «Кандыг солун, чурукту чараш ном көрүп каан оол боор, незиниң ылап-ла көпеек чок чорааны ол ирги бе?» деп иштимде бичии оолду кээргеп чыдып калдым...

Акша-көпеек. Бо дугайын бистиң уругларывыс канчаар бодап, маңаа хамаарылгазы кандыг болуп турарыл? Ону амыдыралда өске чугула чүүлдер дег шын медереп билип турар бе? Өг-бүлениң бюджединиң үлежиринге оларның киржилгези кандыгыл?

Бистиң уругларывыс акша-көпеектиң үнезин билир анаа эки хамаарылгалыг, бо талазы-биле шын кижизиттинген турар кылдыр уруглар бичии турда-ла чогуур ажылды чорудар ужурлуг бис.

Чамдык уруглар чаа кыдыраазын [illegible] чедир, бижиир, ручка, карандажын әчизинге кинр бижиттинер, холчок камналгалыг, арыг-силиг болгулаар. А чамдык уруглар ындыг эвес—бичии-даа хумага чок, бүгү-ле чүвени хамаарылга чок болаар, эт-херекселин, ном, кыдыраажын [illegible] Моон алгаш көөрге кижизидилге мыйла ийи янзы болганы ол.

Уругларны камналгалыг [illegible] рольду ада-ие ойнаар. Бистер [illegible] ораалдеринге сайгылгаан лампочкалары анаа чырып турбазын, крандан суг халас төктүп [illegible] кижизидер ужурлуг бис.

Чамдык ада-иелер уругларны бичиизинден эгелеп мынчаар камналгалыг, чүвени үнелеп билир кылдыр кижизидеринге чорушкек, уруглар харам чорукка өөрени бээр дээр хөөннер база туругулаар. Ынчангаш ындыг ада-иелер уруглары чүнү күзей-дир, ону садып бээр, оларга кайы хамаан чок акша-көпеек бергилээр. Мындыг янзылыг кижизидилгеден уругларның аажы-чаңы ийи аңгы болуру ол.

Бистер уругларывыска айда ап турар шалыңывыстың түңүн чугаалап бээр, оон каш акшаны бажың хөлезининге, электри чырыынга, телефон дээш ай санында төлеп турар акшавысты чугаалап, билиндирер ужурлуг бис. Мону уругларывыс билген турар ужурлуг. Өг-бүлениң бюджединге уругларны мынчаар киириштирерге уруглар айда ада-иезиниң күш-ажылының түңнелин билип, боттарынга азы бажыңга кандыг-бир чүве садып алырда ада-иези ону ай иштинде ажылдап келген-дир деп чүвени биле бээр.

Өг-бүлениң бюджедин билбес, кижилерниң күш-ажылының түңнелин үнелевес уруг ада-иеге негелдези улуг, алыс боттары камналга чок болгулаар. Уругларның өттүнүүчел, хөй негелделиг болгулаары таварылга эвес. Акша-көпеектиң үнезин билир уруглардан [illegible] «[illegible] кер камнаңар» деп артык негелде-даа кылбас ужурлуг бис. Уруглар ону чайгаар-ла биле бээр. Шак мынчаар кижизиттинген уруглар ада-иезинден артык көпеек аптарын бодавастар, а бистер оларга база бүзүрээр апаар бис. Мындыг өг-бүлеге акшаны ажыттавас ужурлуг. [illegible] садар дээнде уруглар ада-иезин манавайн боттары садып алыр.

Уругларывыска бүзүреп, үстүкү-даа, [illegible] класстың уругларынга бистер көпеекти берип, садып алыр дээн чүүлүн боттарынга саттырарывыска олар хөлчок өөрүүр. Мен бодаарымга үстүкү класстарның өөреникчилеринге 15—20 көпеек карманынга чорууру чугула. Чараш открыткалар, садып алыр чугула номдаа таваржы бээр.

Чамдык ада-иелер уругларга көпеек бээрге таакпылаар, оон кедерезе чыып алгаш, арага садып ижер дээш шуут көпеек тудуспас болгулаар. Оларга акша-көпеекти тудуспазы—таакпы, арагадан оларны чарганы ол эвес болгай. Көпеек чок-таа чораш олар таакпылап, араганы ижиптип болур. Борта кол чүве уругларга таакпының, араганың хоразын чедир билиндирери.

Өске таварылгада ындыг база болгулаар. Ада-иелер хөлүн эртир уругларынга бүзүреп, оларны акша-көпеектиң шын чарыгдаарынга эки кижизитпейн, бо талазы-биле оларны чедир хынап көрбейн. оларга хөй акша тудуур чоруктар бар. Бо база-ла шын эвес. Эң ылангыя ындыг чижектерни малчыннардан көрүп болур. «Бис-даа шоолуг акша-төгериг тутпас улус бис ийин, ону суурда ажы-төлүвүс ап турар» деп чамдык малчыннарның чугаалажып олурарын кижи бо-ла дыңнаар.

Хыналда чок хөй акша алгаш, чамдык уруглар өскээр чарыгдап, таакпы, арага садар чоруктар болгулай бээри таварылга эвес. Шак ындыг чижектер эрткен чылын Барыын-Хемчик районнуң Хөндергей [illegible] школазының чамдык өөреникчилеринге болгулаан. Үстүнде школаларга бөлүк уруглар, оолдар ада-иелериниң акшазын алгаш аңгыралап, корум-чурум үрээннер.

Чамдык ада-иелер боттарының уругларын акша-көпеек-биле «холезилей» бээр чоруктар база бар. Кандыг-бир чүве кылдырарда азы эки өөренир болзунза, ону-мону садып, акша-көпеек бээр мен деп чугаалап олурары шын эвес. Эрткен чылын Дөн-Терезин ортумак школазының 8-ки клазының доозукчузу Виктор К. дээрзи экзамен дужаарыктан ойталап, ада-иезинге «мотоцикл садып бээр болзуңарза өөренир мен» деп негелде салгаш, өөренмейн туруп берген. Ада-иези өске арга тып чадааш, оглунуң өөредилгезин бодааш, анаа «дужуп берип», мотоциклди садып берген таварылга база бар. [illegible] мынчаар «[illegible]» өөредип болур бе?

Оон аңгыда өг-бүлениң бюджедин билбес, бо талазы-биле эки кижизиттинмээн уруглар ада-иезиниң карманындан бүдүү көпеек ап эгелээр ийикпе, бажыңга доргул-торел чыылганда олардан көпеек диленир, карманың чажыт ужуур чоруктарга чедирер. Ол чараш эвес. Ындыг чоруктар уругларны кудумчуга улуг карманы ужаар, оорланыр чоруктарга чедирип болур.

Өг-бүлениң бюджедин, акша-көпеектиң үнезин эки билир уруглар өзүп келгеш бо талазы-биле кижизиттингенин эки көргүзер. Чамдык чаа өгленишкен аныяк өг-бүлениң ээлери ажылдап алган акша-төгериин шын чарыгдап билбес болгулаар. Ол чүл дээрге, оларны өг-бүлеге бо талазы-биле эки кижизитпээнивис болур. Ынчангаш уругларны бичиизинден эгелеп акша-көпеекти шын чарыгдап, оон үнезин билир кылдыр кижизидери—оларның келир үезинге улуг ажыктыг дээрзин ада-ие билзе чугула.

Х. МОНГУШ.

БАШТАЙГЫЛАРНЫҢ БИРЭЭЗИ

М. Я. Крючковтуң төрүттүнгенинден бээр 100 чылынга

1917 чылдың декабрь 7-де Белоцарск (амгы Кызыл) хоорайга Тываның орус чурттакчыларының III съездизи ажыттынган. Съездиниң делегаттарының аразынга Максим Яковлевич Крючков ук черниң тудугжуларының мурнундан соңгудуп чораан. Крючков ол съездиниң секретарынга соңгуткан. Революция хөөн-биле чыглын келген делегаттар съездиниң хүн айтырыынга ажылчыннар болгаш тараачыннар депутаттарының край Совединиң организастаан, эрге-чагырганы оон холунче шилчидериниң дугайын чугаалашкан. Ынчалза-даа реакционерлер контрреволюционерлерниң күжүнге дааныр алгаш съездиниң ажылын үзе кирип, Совет эрге-чагырга дээш демиселдиң удуртукчулары Н. Г. Брюков, М. Я. Крючков, М. М. Терентьев болгаш өскелерин-даа туткаш, Тывадан шөлүпкен.

Крючковтуң кады ажылдап чораан эш-өөрүнүң, оон сораттериниң дугайында чүү-даа, бижээн чүүлдер-даа хөй. А Максим Яковлевичиниң болуунуң дугайында чүүлдер ховар болуп турар. Оон төрүттүнген чылының болгаш амыдыралының соолгу чылдарының дугайында чүнү-даа билбес турдувус.

ТАЛГЭШИ-ниң удурткан «Тывага СЭКП организацияларының төөгүзүнүң очерктери» болгаш «Тывага баштайгы Советтер» деп монографиялар-биле холбаштыр Крючков дугайында чамдык немелде чүүлдерни билип алыр аргалыг болган бис. Эрткен чылдың январь айында улус депутаттарының Иркутск область Совединиң сан-хөө салбыры ТАЛГЭШИ-ниң адресинге М. Я. Крючковтуң автобиографиязын болгаш оон хууда документилерин чорудкан.

Максим Яковлевич 1879 чылдың январьда Тифлис (амгы Тбилиси) хоорайга демир-орук шугумунуң таныылы кижиниң өг-бүлезинге төрүттүнген. Авазы ядыы тараачын, ужук-бижик билбес [illegible] улустуң айбызын кылып берип, төл уруун өстүрүп алыр дээш олут-чыдыш чок ажылдап чораан. Чер хемчээриниң училищезинге өөренип турганда, Максим айда 10 рубль стипендия алыр турган. Оон чарлыын авазынче ай санында шилчидип чораан. Эртем-билигже сундулуг оол училищеге өөренип турганда-ла, политиктиг бот-өөредилгениң болгуунге киржип турган. Училищени чедиишкинниг доосканда, топограф мергежилдиг болган. Караа четпес болгаш Максим шериг албанындан хостаткан. 1901 чылдан 1907 чылга чедир бодунуң өөренип алган мергежилин ёзугаар ажылдап келген. Ол чылдарда Елисаветпольяның демир-орук станциязының ажылчыннарының ортузунга политиктиг пропаганданы чорудуп турган. 1904 чылда большевиктер организациязының кежигүнү апарган болгаш 1905 чылдан эгелеп политиктиг стачкаларны организастап, чоннуң аас-кежиктиг чаагай амыдыралы дээш бар-ла аргаларны ажыглап, демисежип чораан.

1905 чылда революцияның [illegible] соонда Крючков Елисаветпольядан үнүп чоруур ужурга таваржыкан. Финляндияны таарты чажыды-биле ол Швецияга чедип келген болгаш оон Данияны, Германияны, Бельгияны таварты Францияга чеде берген. Ол чурттарны эргип чораан. 60 муң ажыг эмигрантыларның берге байдалда чурттап турарын караа-биле көрген. Берге байдалга таваржып келгеш, Максим Яковлевич келген орууу-биле дедир Россияга ээп келген. Баштайгы дээрезинде Тобольск губерниязында Тара хоорайга чурттап турган. Оон соонда Сыр-Дарьинск районга кээп чер ажыл-агыйының техниктиг кезээниң эргелекчизи болуп ажылдай берген.

1914 чылда ол оортан Тывага кээп, Туркестанга кылып турган ажылын уламчылаан. Белоцарскиниң болгаш Тываның күш-ажылчы тараачыннарының ортузунга революсчу пропаганданы чорудуп, Советтер организастап тургузарынга идепкейлиг киржип чораан. Советтер тургузарының баштайгы [illegible] үезинде хоруглаттырган М. Я. Крючков болгаш оон эштери Минусинскиге турган.

1918 чылда Тываның орус чурттакчыларының IV съездизинге край Совединиң тургусканда, эрге-чагырганы олче шилчиткен. Анаа Крючков, Брюков болгаш Терентьев оларны Советтиң кежигүннери кылдыр боттары чокта соңгаан. Оон соонда Брюков биле Терентьев Тывага ээп келген, а М. Я. Крючков ажыл-херек аайы-биле Минусинскиге арткан.

Сибирьге контрреволюсчу үймээн көдүрлүп кээп, Крючковту тудуп алгаш, кара-бажыңга хоруглаан, оон соонда ону революцияның өске-даа активчилери-биле кады Чөөн чүкте шөлүлгеже аппар чорда, Черемховск уездизинге тура халышкан ажылчыннар хостап алган. Максим Яковлевич катап-ла революсчу ажыл-херекче шымны берген. 200 ажыг километр черни колдуунда чадаг артып чорааш, ук уездиде чурттап турар тараачыннарның амыдыралы-биле, оларның революсчу хөөнү-биле таныжып, чаагай амыдыралды чаалап алырынче чоннуң хей-аъдын көдүрүп чораан. Чедиишкинниг [illegible] амыдыралдың аар-бергези, кара-бажыңга чыдып турганы халалыг. Хүннер, хүннер уржуу — тиф аарыг Максим Яковлевичиниң аспактапкан... Кадыының байдалы чүгээртей бээрге билек, ол 5-ки Кызыл Армияның Революция шериг Чөвүлелинге штабтың топографы болуп ажылдап турган.

1922 чылдан эгелеп М. Я. Крючков Иркутск губерниязының сан-хөө салбырынга ажылдап чораан.

Максим Яковлевич Крючковтуң революсчу ажыл-херээниң болгаш Тывага Советтер тургузарынга [illegible] кезээниң [illegible] кыскажы-биле чугаалаарга мындыг-дыр. Ынчалза-даа оон амыдыралының соолгу чылдарының дугайында кандыг-даа медээ билдинмес.

1924 чылдан эгелеп Максим Яковлевич бодунуң хууда документилеринге М. Я. Крючков эвес, а Брюков деп бижип турган болган. Чүге мынчаар фамилиязын өскерткени билдинмес. Оон чылдагааның тывары болгаш М. Я. Крючков дугайында чаа чүүлдер билип алырынга улуг назылыглар болгаш аныяк краеведтер, кызыл исчилер [illegible] бар [illegible].

В. ДУБРОВСКИЙ,
төөгү эртемнериниң кандидазы.

ҮР ЧЫЛДАРДА КЫЗЫМАККАЙ АЖЫЛЫ ДЭЭШ

КҮШ-АЖЫЛЧЫ АЛДАР ОРДЕНИ — 5 ЧЫЛ БОЛГАН

Москваның Владимир Ильич аттыг заводунуң ажылчыннары М. И. Кисин, В. И. Поляков, В. А. Сошников олар ынчаардагы чаа доктаадып тургускан Күш-ажылчы Алдар орденниң III чергези-биле шаңнатканнар. Оларга ук орденниң бирги, ийиги болгаш үшкү чергелерин тывыскан. Оларның бригадазы беш чыл планын үш чыл болгаш үш ай иштинде күүседип, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедидериниң даалгазын боттандырганы дээш оларга ындыг бедик шаңналды тывыскан турган. Ол 1974 чылда болган. Шаңнатканнарның бригадазы бо-даа хүннерде шалыпчы ёзу-биле ажылдап, беш чылдың үш чылдарының даалгазын хуусаадан эрте күүседипкеш, 1980 чылдың сентябрь 1-ге чедир хууда беш чыл планнарны күүседири дээш ажылдап турарлар.

I, II болгаш III чергелиг Күш-ажылчы Алдар ордени доктаадып тургусканындан бээр январь он сесте беш чылы болган. ССРЭ-ниң күрүне шаңналдарының аразынга ол шылгарал демдээ онза черни ээлеп турар. Оон-биле үлетпүрнүң, транспорттуң, тудугнуң ажылчыннары болгаш ол адырларның мастерлери, колхозчулар, кедээ ажыл-агый ажылчыннары чаңгыс-ла бүдүрүлге черинге, организацияга, колхозка азы совхозка үр үеде, бедик бүдүрүкчүлүг, кызымаккай ажылдаанда шаңнадыр.

Бүгү чуртта Күш-ажылчы Алдар орденниң III чергези-биле 403 муң 670 кижи шаңнаткан. Ынчаарга 3142 кижи ук орденниң III болгаш II чергезин алганнар. Ол шаңналдарны алганнарның аразында металлургтар, шахтёрлар, нефтичилер, пөс-таавычылар, машина тудукчулары, тудугжулар, колхозчулар, транспорт ажылдакчылары, улус ажыл-агыйының өске-даа адырларының төлээлекчилери бар. Бистиң республикадан Күш-ажылчы Алдар орденниң үшкү чергези-биле 263, үшкү, ийиги чергези-биле 1 кижи шаңнаткан. Оларның аразында металлург Доңгак Каадыр-оол, тудугжулар Калдар-оол Кужугет, Валентина Борбан-оол, механизатор Доржу Дандар, республиканың алдарлыг малчыны Орлов Оюн, полиграфист Валентина Гнездюнова, хлеб быжырыкчызы Хомушку Кара-кыс болгаш өскелер-даа бар.

1974 чылдың январь он сесте ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Чарлыы-биле база бир шаңнал — «Күш-ажылдың хоочуну» медальды доктааткан. Оон-биле пенсия назыны четкеш, дыштанылгаже үнген ажылчыннарны, колхозчуларны болгаш албан-хаакчыларны оларның күш-ажылчы ачы-хавыязын демдеглээри-биле шаңнаар. Бистиң чуртта оон-биле 5 миллион ажыг кижи, а Тыва АССР-ден — 2687 кижи шаңнаткан.

Т. МОНГУШ.

Хөгжүм-шии театрының аныяк артистери Ф. Шиллерниң «Кара сагыш болгаш ханы ынакшыл» деп шиизинде ойнап турары.
О. ОХЕМЧИКТИҢ фотозу.

ЧОГААДЫКЧЫ АЖЫЛ

Культура министерствозу эрткен чылдың төнчүзүнде тыва национал танцының бирги республика конкурузун организастап эрттирген. Найысылал Кызылга районнардан 300 ажыг кижи составтыг 14 танцы коллективи ук конкурска киришкен. Аңаа ыраккы Тожунуң аныяктары, Ак-Довурак биле Хову-Аксының ажылчыннары, школачылар, студентилер аңгы-аңгы танцыларын көргүскен. Конкурска ниитизи-биле 32 янзы-бүрү танцыны бот-тывынгыр уран чүүл киржикчилери ойнаан.

Хореографияның негелделеринге дүгжүр «Аът чарыжы», «Ээдек шыңгырааш», «Хам» деп моон мурнунда-ла билдингир тыва танцылар-биле чергелештир «Тываның чалыызы», «Хемчиктиң кыңгырааажы», «Долаана» деп чаа ритмге, музыкага тургустунган танцыларны көрүкчүлер болгаш жюри кежигүннери база конкурстуң киржикчилери сонуургааннар.

Конкурска киришкен танцыларның кол темазы күш-ажыл болганын эскерип болур. Ындыг танцыларны Каа-Хем районнуң танцы коллективи (удуртукчузу Т. Томбу), Барыын-Хемчиктиң танцы коллективи (удуртукчузу В. Куулар), Бай-Тайганың танцы коллективи (удуртукчузу В. Салчак) бараалгатканнар. Оларга «Тараа», «Чаагай далган», «Долаана» деп танцылар хамааржыр. Ол ышкаш малчыннын берге күш-ажылын көргүскен «Хойжу» деп танцыны Чөөн-Хемчиктиң Шеми ортумак школазының башкызы Александр Шаалының күүсеткенин эки деп демдеглеп болур.

Тыва национал оюнга үндезилеттинген «Аскак-кадай» деп танцыны РСФСР-ниң культуразының алдарлыг ажылдакчызы Кара-кыс Оюн тургускаш, эки күүсеткен. Ленинчи комсомол шаңналының лауреады, ССРЭ-ниң Улустуң академиктиг танцы ансамблиниң удуртукчузу Игорь Моисеевтиң: «Чоннуң аас чогаалы догма болгаш кандыг-бир үзел-бодал-даа эвес—ол танцы тургузукчузунуң танцыны канчаар тургузарынга чугула херек фундаментизи-дир» дээни-ле чөп. Улустуң аас-чогаалынга үндезилеп тургустунган танцылар сценадан кажан-даа дүшпес ужурлуг. Ынчангаш «Аскак-кадай», «Чаагай далган», «Тараа» деп танцылар көрүкчүлерге чедиштири-биле күүсеттинген.

Бистиң республикада чоннуң аас чогаалынга үндезилеттинген болгаш чаа амыдыралды, күш-ажылды, дыштанылганы көргүскен танцыларны чогаадыкчы ёзу-биле тургузуп чоруур балетмейстерлер база бар. Оларга Барыын-Хемчиктен Валентина Куулларны, Ак-Довурак хоорайдан Оюмаа Седенни адап болур. Аныяк балетмейстерлерниң чогаадыкчы ёзу-биле тургусканы «Үдээшкин», «Долаана», «Хемчиктиң кыңгырааажы» деп танцылары аңгы көрүкчүлерниң күзелин хандырган. Ук танцылар республиканың бирги танцы конкурузунга шаңналдыг черлерни ээлээни-даа таварылга эвес.

Жюри Кызыл районда, Хову-Аксы суурда танцы уран чүүлүнүң сайзырап орарын демдеглээн. Моон мурнунда уран чүүл фестивальдарынга бо черлерден танцы коллективтери киришпейн турган.

Ниитизи-биле республиканың бирги танцы конкурузу эки эрткен-даа болза, четпестерни база көргүскен. Чамдык танцылар композициязы, драматургия, овур-хевир тургузар талазы-биле ам-даа чедир ажылдаттынмаан болган. Ол болза республикада хореография талазы-биле кадрларның чедишпезинден болуп турар. Конкурс тыва хореографияны сайзырадырынче, танцы музыказын чогаадырынче, чаа танцы костюмнериниң даарзарынче улуг кичээнгей салыры чугула деп чүвени көргүскен.

А. АБАНДУЛИН,
Кызылдың уран чүүл училищезиниң танцы башкызы.

Телевидение

ЯНВАРЬ 19-ТА

БИРГИ ПРОГРАММА

МОСКВАДАН

10.00—«Үе». Информастыг программа.
10.40—Эртенги гимнастика.
11.05—«Хөглүг старттар».
11.30—«Үделге». Уран-чечен телефильм. 1-ги серия[illegible].
13.00—Соңгу чүктүң улустарының артистериниң концерти.
13.[illegible]—Медээлер.
13.50—16.00—Чарсар.
16.00—Медээлер.
16.20—«Сээң күш-ажылың — сээң бедиин». Документалдыг фильмнер программазы: «Ак суурга таржы оруу», «Магарачы», «Эш прапорщик», «Архитектор Джим Порсеяның турасгаалдары».
17.[illegible]—«Шыдыраа школазы». Эгелээн чоруурларның [illegible].

КЫЗЫЛДАН

17.50—Мультфильмнер программазы: «Жихарка», «Адыр, мапа!»
18.10—Телемедээлер.
18.25—«Келир үе бөгүн төрүттүнер». Документалдыг фильм
18.45—«Челээш». Дамчыдылга.
19.10—«Тыва неделя». Информастыг программа.
19.25—Чарлалдар.

МОСКВАДАН

[illegible]—«Маадырлыг чорук». Дамчыдылганы Совет Эвилелиниң Маадыры чогаалчы В. В. Карпов чорудар.
[illegible]—«Шуптузун биликсээр мен». Киножурнал.
[illegible]—«Бөгүн делегейде».
[illegible]—«Улустуң чогаадылгазы».
21.[illegible]—«Үделге». Уран-чечен телефильмниң баштайгы көргүзүү. 2-ги сериязы.
22.[illegible]—«Үе». Информастыг программа.
23.[illegible]—«Балет дугайында». Дамчыдылганы ССРЭ-ниң улустуң артизи О. Лепешинская чорудар.
00.25—01.05—«Силерниң ынаар ёзугаар». «Эртенги почта». Музыкалыг программа. Төнген[illegible] — медээлер.

ИЙИГИ ПРОГРАММА

МОСКВАДАН

17.30—«Говенда». Уруглар ансамблиниң концерти.
18.[illegible]—«Аныяктарның адрестери».

КЫЗЫЛДАН

19.30—20.45— «Угрюм-хем». Уран-чечен телефильм. 6-кы сериязы.

АГААР

Кызылдың агаар станциязының медээзин ёзугаар алырга бөгүн республикага [illegible], аязыр, чамдык черлерге хар чаар. Барыын чүк угланыышкынныг хаттың дүргени секундада 2—7 метр чедер. Агаарның температуразы [illegible] талазы районнарга 25—30, өске арткаңнарынга 18—23 градус соок болур. Автооруктарга көстүрү 2—4 километр.

Кызылга бүргеп, аязыр, эртен биче хар чаар. Барыын чүк угланыышкынныг хаттың дүргени секундада 2—7 метр чедер. Агаарның температуразы 25—27 градус соок.

Редактор В. С. ШАРАВИИ

КИНО

ЯНВАРЬ 19-ТА

«НАЙЫРАЛ»: «Чиндиңнээш» 10.00, 12.30, 15.00, 17.40, 20.20 шактарда.
«ПИОНЕР»: «Альманзорнуң билзээ» 9.20, 10.50, 12.20, 13.50, 15.20, «Кугитангиның трагедиязы» 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.
«КАА-ХЕМ»: «Дядям кижилер» 15.00, 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

ЧАРЛАЛДАР

Тываның Рембыттехниказының амыдырал хандырылга бүдүрүлгелериниң комплекстиг баазазын ажыдканы-биле холбаштыр хандырылга инженерин, материалдыг бөлүктүң бухгалтерин, склад эргелекчизин, харганнарны, аштакчыларны, амыдыралдың нарын техниказын септээр талазы-биле өөреникчилерни ажылга чалап тур.
Айтырыгларны дараазында адресче чорудар: Кызыл хоорай, Амыдырал хандырылга бүдүрүлгелериниң баазазы. № 2 автобус-биле төнчүзүнге чедир чоруур.

Амыдыралдың нарын техниказын септээр болгаш металл кылыглар кылыр цех, а ол ышкаш Эргелелдиң аппаратын амыдырал хандырылга бүдүрүлгелериниң комплекстиг баазазының бажыңынче көже бергенин Тываның Рембыттехниказы дыңнадып тур.
Айтырыгларны дараазында адресче чорудар: Кызыл хоорай. Амыдырал хандырылга бүдүрүлгелериниң баазазы. № 2 автобуска төнчүзүнге чедир чоруур.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: индекс 667000

Кызыл, Щетинкин-Кравченко кудумчузу, бажың № 3. ТЕЛЕФОННАРЫ: Редакторнуң 2-24-63, редакторнуң оралакчызының 2-35-21, 2-31-75, харыысалгалыг секретарьның 2-23-35, секретариаттың 2-23-35, партийжы амыдырал болгаш совет тургузуг килдистериниң 2-37-13, пропаганда килдизиниң 2-31-75, культура килдизиниң 2-23-54, кедээ ажыл-агый килдизиниң 2-21-47, үлетпүр килдизиниң 2-22-64, чагаа килдизиниң 2-41-27, информация килдизиниң 2-20-60, корректорларның 2-27-41, бухгалтерияның 2-12-45, солун келбейн баргаңда 2-32-75 телефонче долгаар.

Тираж 16933. Чагыг № 51.

СОЛУН НЕДЕЛЯДА 6 КАТАП ҮНЕР

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Ном үндүрер чер, полиграфия болгаш ном садыының талазы-биле эргелелиниң типографиязы (Кызыл, Щетинкин болгаш Кравченко кудумчузу, бажың № 1). ТС — 00609.

Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 17 (10914) | 1979 чылдың январь 20, суббота | 1925 чылдан үнүп эгелээн | Өртээ 2 көп.

ССРЭ-НИҢ КОСМОНАВТИКА ФЕДЕРАЦИЯЗЫ

ССРЭ-ниң Космонавтика федерациязы хөй-ниити организациялары тургускан. Федерацияда эртемденнерни, конструкторларны, чогаалчыларны, космонавтыларны, ракета-космос техниказының ажылдакчыларын, космос темазынга бижип турар чогаалчыларны болгаш журналистерни каттыштырган. Федерацияның сорулгазы болза, эртем-техниктиг чедиишкиннерни, космос делгеминиң тайбың сорулгаларга шиңгээдип алыры болгаш шиңгээдип алыры болур.

Федерация хөй-ниити эгелээшкининге ажылдаар болгаш ДОСААФ-тың республика, край база область организацияларын дамчыштыр массалыг, пропагандачы болгаш практиктиг ажылдарны чорудар.

ССРЭ-ниң Космонавтика федерациязының организастыг пленуму бюрону тургускан, оон даргазынга Совет Эвилелиниң ийи дакпыр Маадыры, ССРЭ-ниң ужудукчу-космонавтызы, ужар чуулдуң генерал-майору А. В. Филипченкону соңгаан.

(СЭТА).

ЧАСКА УТКУШТУР

1979 чылда часкы хову ажылдарынга белеткелдиң база ону эрттирериниң талазы-биле немелде хемчеглер дугайында» СЭКП ТК-ның болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң доктаалынга көдээниң ажыл-ишчилери шалыпчы күш-ажыл-биле харыылап турарлар. Часка чогуур үезинде болгаш шынарлыг белеткенир дээш чарыш чурттуң колхозтарында база совхозтарында калбарган. СЭТА-ның корреспондентилериниң дыңнатып турары болза:

ВОЛГОГРАД. Механизаторларның бүгү-ниити өөредилгезиниң хөй-хөй класстарында практиктиг кичээлдер эгелээн. Көдээ суурларда болгаш районнар төптеринде 15,5 муң ажыг кижи теоретиктиг билиглерин улам ханызы-биле өөренип турар. Механизаторнуң мергежилин үш кижи бүрүзүнүң барык-ла бирээзиниң ниити тускай эртеми болу бээр.

Областың хөй-хөй колхозтары болгаш совхозтары ховуга ниити келгеп-биле ажылдаар механизаторларны боттарының суурларының чурттакчыларындан бүрүну-биле белеткеп алыр деп шиитпирлээн. Херээженнерниң трактор бригадаларын тургузар талазы-биле Камышин болгаш Дубов районнарның ажыл-агыйларының дуржулгазын улам-на калбаа-биле нептереди турар.

АЛМА-АТА. Целиноград областың ажыл-агыйлары органиктиг чемиштедиглерни эрткен чылдыындан дыка хөй шөлдерже сөөртүп төккен. Үнүш-дүжүткүр чорукту тускай отрядтары ол ажылды чедиишкинниг чорудуп турар. Чүгүн боду дүжүрер тергелерниң болгаш механиктиг хүүректерниң күчүлүг «Кировецтерни» ол отрядтарда быжыглаан. Ам Казахстанның ховуларында үнүш-дүжүткүр чорукту беш муң ажыг отрядтары болгаш звенолары ажылдап турар. Олар 15 миллион тонна хире өдектү сөөртүп төккен.

БАКУ. Азербайджанның хөвең тарылгазы ажыл-агыйлары бо чазын чажары-биле бедик шынарлыг үрезиннерни графикте мурнады белеткеп турар. Ындыг үрезиннерни ам республикада эрткен чылдыындан 10 муң тоннаны хөй белеткеп алган. Ук черниң селекционерлериниң өстүргени «3038» деп хлопчатниктиң чаа райончуткан сортунуң бирги класстыг үрезиннерин эрткен сезондан ийи катап хөйнү белеткеп алган. Мурнунда үрезинни өске черлерден ап турган Азербайджанның хөвенчилери бо чылын үрезинни Узбекистанның ажыл-агыйларынга бээп берип турар апарган.

ТАШКЕНТ. Наманган областың Уйчин районунуң ажыл-агыйлары часкы тарылганың техниказын септээрин Узбекистанга бир дугаарында дооскан. 330 сеялка болгаш чер чарар база одуруглар аразы болбаалырадыр 1240 трактор ховуже үнеринге бүрүн белен. Республиканың өске-даа районнарында чер ажылдыглаар техниканы часка белеткээрин бедик темпилер-биле чорудуп турар. Тракторларның, чүък автомашиналарының 80 хуузу септеттинген, сеялкаларның үштүң ийи кезээ ажылдаарынга белен. Колхозтарның болгаш совхозтарның мастерскаяларының специалистеринге 27 муң механизаторлар дузалажып турар. Узбекистанның чер ажылдыглары часкы хову ажылдарынга ажыглаар бүгү техниканы март бирге чедир белеткээриниң шугумунга тургузар деп турар.

КИШИНЕВ. Вулканешты районда «Гигант» болгаш Карл Маркс аттыг колхозтарда чер ажыглаарының картазында чаартылгаларны киирген. Келир чазын оларның кадында-даа барык 100 гектар черге тарааны немей тарыыр. Колхозтар аразының агрохимиктиг албан черлерни ажыл-агыйларга хөрзүнүн сут алгаш барган ийилериниң ээзи продуктулуг черлерни көдээ ажыл-агыйга дедир эгидип берген.

Эрткен чылын эрозияга таварышкан черлерге мелиорация ажылдарын чоруткан. Чүс тонна органиктиг чемиштедиглелер төгерге, ол черлерниң гектар бүрүзү 40 центнер ажыг тарааны база 400 центнер медени берген. Бо чылын тараа шөлдериниң бедик дүжүттүг болуру магадылаттынган.

(СЭТА).

ХОЙДАН-НА — ХУРАГАН

Барыын-Хемчик районунуң «Хемчик» совхозунуң хойжулары, оңгу беш чылдың дөрткү чылында ниитизиниң малын менди кыштадыр, оон чаш төлүн бүрүн камгалап алыр дээш шудургу ажылдап турар. Оларда ам күженишкинниг ажылдың үези: хой оолдаашкыны кидин тулукте берген. Совхозта ниитизи-биле төрүүр хой алды муң ажыг.

Коммунист Салчак Чакынның удуртуп турары № 1 хойжу бригадада ажыл-иш хайнышкынныг. Ында үш муң чыгаш төрүүр хойнуң 1200 хирези бо хүннерде оолдапкан. Төрүттүнген хураганнардан чаңгыс-даа баш хоралаан, онча-менди доругуп турар. Хомушку Октябрының коданында 163, Салчак Доржуда — 201, коммунист Сайын Маадырда — 145, Доңгак Очурда — 120 хой оолдаан, хураганнар менди.

Хой ажылында чугула кампания эгелээриниң мурнунда коданнарга дусту, суланы, сигенни, холуксаалыг чемнерни чедирген. Мал эмчилери коданнарны эргип, хойжуларга эргежок чугула дузаны чогуур үезинде көргүзүп турар.

Хойжуларның чымыштыг ажынге сакманчылар идепкейлиг дузалап турар. Совхозта комсомол комитеди 21 аныяктарны сакманчылап ажылдаары-биле немей чоруткан. Ам бо хүннерде хойжу кодан бүрүзүнде 2-3 сакманчы чаш хураганнарны азырап доруктуруп турар.

А. ЕВРОП.
Барыын-Хемчик район.

• • •

«Чыраа-Бажы» совхозтуң Хөрүм-Даг салбырының мурнакчы малчыны Сүртаал-оол Моңгуштуң коданында бо хүннерге чедир 200 хой оолдапкан. Чаш хураганнар дөгере онча-менди доругуп турар.

Сүртаал-оол Шаалыпович эрткен чылын төрүүр хойга онаажтыр 111 хураганны менди камгалап ап, бир хойдан-на 2,3 кг дүктү кыргаан. Хоочун малчын бо кышка база эки белеткенген: хой, хураган кажааларын ылап септеп, 23 тонна сигенни кезип белеткээш, кыштаанга чедирип алган.

С. Моңгуш бо чылын 100 хойга онаажтыр 100 хураганны, хойдан-на 2,5 кг дүктү кыргыырын хүлээнген. Ону чедиишкинниг боттандырар дээш малчын боду-даа, оон дузалакчы кадарчызы Мортан-оол Ховалыг-даа улуг күштүг салып ажылдап турар. Хойжунуң коданында комсомолчу угбашкылар Дадар биле Людмила Семис-оолдар сакманчылап ажылдап, боттарының кызымаккайын көргүзүп турарлар.

А. МОҢГУШ.
Чөөн-Хемчик район.

• • •

«Мурнакчы» совхозта хой оолдаашкыны массалыы-биле эгелээн. Ажыл-агыйда 7673 хойнуң 1400-ү төрээн, 1402 хураган менди алдынган.

Дуржулгалыг хойжу **Ч. Кара-Доңгак** эрткен чылын 100 хойга онаажтыр 106 хураганны камгалап доруктурган, бир хойдан 2,6 кг дүктү кыргаан. **Бо чылын ол 100 хойдан база 105 хураганны камгалап алырын, хойдан-на 2,8 кг дүктү кыргыырын хүлээнген.**

Мурнакчы хойжунуң кадарган хоюнуң хөй кезии оолдапкан, хураганнары доза онча-менди.

Ч. ХОМУШКУ.
Бай-Тайга район.

МУРНУКУ ОДУРУГДА

«Өөк» совхозтуң төп сүт-бараан фермазының коллективи Бии-Хем районда мурнакчы коллективтерниң бирээзи. Ферманың саанчылары 1977 чылда ниитизи-биле 806 тонна сүттү сагган болза, 1978 чылда 1050 тоннаны саап ап, чыл планын 102 хуу күүсеткен. Оңгу беш чылдың ийиги чылында бир инекке онаажтыр 1520 килограмм, а үшкүзүнде — 1848 килограмм сүт сагдынган.

Ол фермада мурнакчылар эвээш эвес. Оларга саанчылар Л. Афанасина, В. Сүрүн, М. Доңгак, кадарчы М. Куулар болгаш өскелер-даа хамааржыр. Эрткен чылын саанчылар ортузунга калбарган социалистиг чарышка В. Семёнова тиилекчи болган. Ол бир инектен чылда 1750 килограмм сүттү саарын хүлээнгеш, 2500 кг-ны саап, фермада эң бедик көргүзүгнү чедип алган.

Лина Германовна Афанасина коллективте алдар-хүндүлүг кижилериниң бирээзи.

Ол 14 харлыындан эгелеп саанчылап эгелээш, ам 21 чыл уламчылыр ажылдап турар. Бедик мергежилдиг саанчы алган хүлээлгелерин ак сеткилдиг күүседип, даанган ажыл-херек дээш кезээде сеткили дүвүреп, бөгүн дүүнгүзүнден, даарта бөгүнгүзүнден артык ажылдаарын амыдыралының дүрүмү кылдыр санап чоруур. Ол 1979 чылда инек санындан 1850 кг сүттү саарын хүлээнгеш, дуржулгалыг саанчы С. Маадының социалистиг чарышче кыйгырган.

Мария Тас-ооловна Доңгак баштайгы күш-ажылчы базымын бо фермага база-ла дыка аныяанда эгелээн. Ол аңаа каш чыл дургузунда ажылдааш, чаңгыс чер чурттугларының идегелин бузуредип шыдаан. Кыштың соок хүннери турза-даа, улуг саанчы М. Доңгак бодунга быжыглаан 26 инектен сүт саалдазын кудулатпайн турар.

Д. САЛЧАК.

ЧУРУКТАРДА: Л. Афанасина биле М. Доңгак.

А. ЗАЙЦЕВТИҢ фотолары.

СОҢГУЛДА МУРНУНУҢ ХУРАЛДАРЫ

ССРЭ-ниң Дээди Совединге соңгулда кампаниязынга белеткел ажылдары республикада хүн бүрү калбарып турар. Бо хүннерде ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Национальностар Совединге соңгулдалар талазы-биле соңгулда округтарының соңгулда мурнунуң хуралдары чер-черге болуру уламчылап турар.

КЫЗЫЛДЫҢ КӨДЭЭ № 651 СОҢГУЛДА ОКРУГУ

Кызылдың көдээ районунуң болгаш ыраккы Тожунуң ажылчы чоннарының коллективтериниң, хөй-ниити организацияларының төлээлекчилери ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Национальностар Совединге соңгулдалар талазы-биле Кызылдың көдээ № 651 соңгулда округунуң соңгулда мурнунуң чөвүлел хуралын эрттирери-биле январь 19-та Каа-Хем суурнуң Культура бажыңынга чыглып келген.

Округтуң соңгулда мурнунуң чөвүлел хуралын СЭКП Кызыл райкомунуң бирги секретары К. Н. Шулуу ажыткан. Хуралдың хүндүлүг президиумунга СЭКП ТК-ның Политбюрозун эш Л. И. Брежневти баштадыр бедик көдүрлүүшкүн-биле соңгаан.

Совет демократия болгаш ССРЭ-ниң Дээди Совединге соңгулдалар дугайында илеткелди СЭКП Кызыл райкомунуң секретары, округтуң соңгулда комиссиязының даргазы М. П. Бессмертных кылгаш, совет демократияның хөгжүлдезин, оон ёзулуг улусчу характерлиин болгаш ССРЭ-ниң Дээди Совединге ам болур соңгулдаларның политиктиг болгаш ажыл-херекке улуг ужур-дузазын демдеглээн. Соңгулдаларга белеткелдер ажылчы чоннарның политиктиг болгаш күш-ажылчы бедик көдүрлүүшкүнүн бадыткааны. Округта кирип турар ийи районнуң ажыл-ишчилери соңгулдага белеткелдерниң эгезинден-не ажыл-херекчи турамык-биле ажылдап, бедик идепкейлиин көргүзүп турарын ол чугаалаан. Илеткелчи оон ынай ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Национальностар Совединге соңгулдалар талазы-биле Кызылдың көдээ № 651 соңгулда округундан депутатты кандидаттарынга СЭКП ТК-ның Политбюрозу кежигүнү, СЭКП ТК-ның чанында Партийжи контроль комитединиң даргазы Арвид Янович Пельшени болгаш «Тиилелге» совхозтуң механизатору Доржу Саазаевич Дандарны депутатка кандидаттарга дыңнаткаш, Д. С. Дандарның ажыл-амыдыралын допчулап чугаалаан.

Чөвүлел хуралга санал берген «Х Улуг хурал» совхозта партком секретары Т. А. Намчылак, «Шамбалыг» совхозтуң механизатору Д. Х. Мылдык, «Көк-Тей» совхозта партком секретары Н. П. Кононенко, «Тиилелге» совхозтуң механизатору Б. К. Ооржак, Кара-Хаак көдээ Совет күүскомунуң даргазы О. С. Доржу, Тожу районнуң «Тоора-Хем» совхозунуң механизатору, В. М. Бараан олар депутаттарга кандидаттарның ол бедик идегелге төлептиин демдеглеп, оларның кандидатураларын деткиириниң хуралдың киржикчилерин кыйгырган.

Депутатка кандидат Д. С. Дандар сөс алгаш, аңаа көргүскен улуг бүзүрел дээш соңгукчуларга четтиргенин илергейлээш, чугула чүвелерниң бирээзи соңгукчуларның чагыгларын ак сеткилдиг күүседип чоруур дээш бүгү күжүн салырын бүзүреткен.

Чөвүлел хуралдың киржикчилери ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Национальностар Совединге соңгулдалар талазы-биле Кызылдың көдээ № 651 соңгулда округундан депутатка кандидаттар кылдыр **Арвид Янович Пельшени** болгаш **Доржу Саазаевич Дандарны** деткиирин хүлээп алгаш, ол округка бадылаазынга боттарының чаңчылдарын бээрин кандидаттарда деткээн.

Округтуң соңгулда мурнунуң чөвүлел хуралы соңгулда округунуң бүгү соңгукчуларынга кыйгырыгны хүлээп алган болгаш депутатка кандидат Д. С. Дандарның бүзүреттирген кижилерин соңгаан.

МАРТ 1-ГЕ ЧЕДИР ДООЗАР

Оңгу беш чылдың дөрткү чылының часкы хову ажылдарынга техниканы белеткээрин бистиң совхозтуң механизаторлары күженишкинниг чорудуп турар. Олар эрткен чылдың дөрткү кварталында 34 трактор септээр тургаш, 22-ни доскааш, белениниң шугумунда тургускан. Оон аңгыда 8 тараа комбайнын, 370 плугун, 17 андазынны, 22 сеялканы база септеп белеткээн.

ССРЭ-ниң Дээди Совединге соңгулдалар хүнүн күш-ажылчы белектиг уткуур дээш механизаторлар арткан техниканың септелгезин март 1-ге чедир бүрүн доозары-биле ажылдап турар.

Техника септелгезинде Ооржак Дилгижек-оол, Куулар Чудур-оол, Сергей Сандан-оол, Докмит Шылгаар-оол болгаш өскелер-даа эки ажылдап, үлүг-нормазын үргүлчү ажыр күүседип турар.

Д. ДОКУЛ-ООЛ,
механизатор.
Кызыл район.

КЫШТАГЛААШКЫН — шалыпчы ажыл-иш

НАРЫННЫҢ КЫШТАГЛАРЫНДА

Эртенги сооктуң чыварынга кижилиң чаактары ажынаар, а улаттыр тыныырга кеес үргенинг шиилелдир чыжырткайны бээр. Ол хиреиинде суурнуң улуг-бичее кижилери ажыл-ижинче чорупн, мында-мында трактор, машиналарның шимээн-даажы диңмиттиг-ле чүве.

«Нарын» совхозтуң директору Мижит Кыргысович Дугер чаңчыл болганы-биле хамыкты мурнай конторада чедип келген, даң бажында ажыл-херек башкарып, даалгаларны, айтышкыннарны берген соонда, мурнуу дагларда кыштагларже үнүптүрүс.

Хар-даа ол девискээрде улуг дүшкен. Дагларны эдектерин болгаш одарлыг шөлдерин кезек-кезек кылдыр далбыйлап каапкан. Ында оъттаан хойлар ол-бо таларда төпкен чимчилер-ле. Кыштагларже оруктарны база далбыйлай тыртып каан. Эртен чайын бо девискээрге улуг кандааштың болганындан оът-сиген тайыс үнген. Мурнуку чылдарда дег хар кырында саргарып чылар ындарлар ам көзүлбес. Далбыйлаан черниң оът-сигени аажок тарамык, хөй кезиинде кара элезин болгулаар чүве болду. Январь эгезинде улуг хар чатташ, оон соонда каш хонук улай хадып каапкан. Совхозтуң бо девискээринде кыштагларны дургаар 29500 хире хой кыштаглап турар. Кыштагларда 10 трактор ажылдап турар. Хар далбыйлаарында аңгыда Торе-Холде хыырыгының база кезип белеткеп турар. Ында 2 трактор, 9 кижи бар.

Шагдан бээр-ле Дагмалды деп дагның мурнун дургаар аалдар кыштаглары турар чүве болгай. Ынаар чоруп ор бис. Ында ам совхозтуң малчыннарының кыштаглары бар. Бир баалыкты ашкаш, баштайгы кыштагга таваржы бердивис. Совхозтуң эки дээн малчыннарының бирээзи Дамбаалай Сегбе одарже хойларын үндүрүп тур. Өдекте узун кажаалар бар. Сүт чылыдар улуг доскаарның адаанда от салып каан. Хой кажаазының иштинге кирдивис. Кажаа иштинин кургаа аажок. Түлеңди дүктерни чыглап каан. Чаш хураган тургузар узуктен каан черлерлиг. Ындыг кончуг хөй эвес сиген, саваң бар. Тускай черде комбикормну оваалааш, саваң-биле базырып каан чыдыр. Хойжу-биле мендилешкеш, адымны өжегээр адавадым. Чүге дээрге ол бичии чорда школага өөредип чорааны орукта чорупн олургаш, директорнуң чугаазындан билип алган мен. Кижиим мевче топтап көргүлээш, бир-ле чүвени айтырар дээш дидинмейн тур ийин.

— Башкывысты танывайн тур сен бе? — деп, Мижит Кыргысович моол дыл-биле чугаалай-дыр.

— Хаа, башкымны танывайн барып-тыр мен, буруулуг-ла болдум. Бодам-даа турдум ийин, өгже кирип, өөреникчиңерниң амыдыралын сонуурган көрүңер — дээш, өөнче чалады. Өгнүң иштинин арыг-силии, чылыы-даа аажок болду. Эт-херекселдиниң бай, культурлуун алгаш көөрге, амыдыралының шыырап келдей.

— Төрүүр хой кадарга-да, 5 чыл боол тур мен. Эрткен чылын төрүүр 100 хойдан 98 хураган камгалап алдывыс, а бир хойга онаалтыр 2,1 кг дүк кыргаан мындыг. Бо чылын бистиң коданда 490 хой бар. Төрүүр 100 хойдан 100 хураган алыр социалистиг хүлээлгелиг бис — деп, Дамбаалай Мирович чугаалады.

— Хүлээп алган, азырап естүрүп келген малының баш санын хоратпас, ону кадагалап камгалаарының талазы-биле бисте мактадыг кижилерниң бирээзи бо — деп, директор немеп кагды.

— Хар-даа улуг, соок-даа дыңзыг-дыр, ам хоюнарны канчаар ажаап тур силер? — деп айтырдым.

— Берге-ле херек. Совхозтуң дирекциязының, парткомнуң айтышкыннарын күүседип, бодумнуң шыдаар-ла шаам-биле ажылдаардан өске чүү дээр мен. Мал чемин шыңчарыдап тургаш, малды онча-менди кадагалаар хүлээлгени күүседири хамааты кижиниң дорт харыызаар херээ кылдыр көрүп чоруур мындыг ийин.

Ооң соонда Чооду Пароолдуң кыштаанга келдивис. Ында байдал багай эвес. Хынамчалыг кижи болгаш чүве кылганда эчизинге чедирер. Аңыланда мал-даа эмнеп, колхозтуң хой бригадазының бригадири-даа чораан.

— Сарадыка уксааның хайнак хойларын 5 чыл иштинде естүрүп, төрүүр 100 хойдан 90 хураганны ап келгиледим. Хойнуң кайдыг-даа уксаалынында багай чүү боор ону шын ажаавас, кадарарындан хамааржыр болгай — деп, ол чугаалап олурду. Чооду Тунгулович Пар-оолдуң коданында хой чаа-ла төрүп эгелээн, ажыл-даа улуг болду. Чүгле шыдамыккай кижи шыдаар. Кажаалар иштинин көрженин хооруп үндүрери, оттулар ыяш белеткели, кол чүве малдың чемин шын чарыгдап, ону камнаары боор турар.

Куу-куу даштарлыг дагның баарында кыштаг. Хойларда немелде чем уруп берген. Кодандан ырак эвесте далбыйлаан черде хөй хойлар шуудай берген оъттап чорлар. Хойларның күш-деңгели аңдызында эки болду.

Улуг кадарчы Иргит Сундуевич Таңгыт совхозтуң мурнакчы малчыннарының бирээзи. 1965 чылдан бээр хой малдаан. Чазактың шаңналын-даа алгылаан. Эш-өөрүнге аажок хүндүткелдиг. Төрүүр хойга он чыл иштинде ажылдаан. Баштайгы чылдарда бергелерге таваржып, чедиишкин чедип ап шыдавайн турган. Оон чоорту-ла мергежип эгелээн. 1978 чылда 100 хойдан 87 хураганны камгалап алган. 1979 чылда 100 хойдан 95 хураганны камгалап алыр деп социалистиг хүлээлгелиг ажылдап турар. Амгы үеде Иргит Таңгыттың коданында 486 баш хой бар. Бо хүннерде 105 хураган төрүттүнген. Олар шупту онча-менди. Чайын кезип белеткеп алганы ногаан сигени-даа бар. Бөлген кургаг өдек, хойга бээр дустар, оттулар ыяжы бар. Ынчалза-даа оон сагыжы оожургавас.

Бажың чанынга чедип келирививиске Иргит Сундуевич дораан-на чылыы-биле уткуп алды.

— Мал ажылы дээрге, база-ла берге ажылдың бирээзи чүве-дир. Даштын харның улуун, сооктуң дыңзыын көрүңерем. Туман, соок хүн бүрүде күштелип турар. Ам хойнуң кидин төрүүр үези эгелээн. Дүне безин удуур уйгу турбас. Төрүттүнген чаш хураганнарны келеринге кургадыр чылгаттырар. Оон соонда тоттур эмирер дээш сагыш салыр ажыл-ла хөй. Хүндүс одарга чораан хойлар база төрүүр болгай. Чүгле чаш хураган ажаап азырынга кичээнгей салыр эвес, чаа төрээн хойларны узун азыраары база чугула. Бо бүгүнү ажып эртеринге бирээде, малдың быжыг чем баазазын тургусканы, ийиде, кадарчының медерелдиг күш-ажылы хамааржыр. Хат, шуурганнар болгулай бээр. Ынчаң малды чылыг кажааларга тудуп, хире-чергээ-биле чемгерер апаар. Амгы бо хүннерден эгелээш мал чемин кончуг камныг чарыгдап турар бис — деп, ол чугааланды.

Шупту коданнар менди турар деп болбас, ийи-чаңгыс хойлар база өлгүлээн. Бо талазы-биле совхозтуң дирекциязы чаңдык харыысалгазок кижилерни кыштың берге соок үезинде солуур ужурга база таваржып турар.

Орук дургаар коданнарже сиген, саваң, комбикорм чедирген совхозтуң-даа, Кызылдың-даа машиналары үзүктел чок таваржып келир. Бо берге үеде совхозтуң мал ажылында ажыл-ишчилериниң сагыш-сеткили сергек, кылыр ажылынче ийи дакпыр күженишкинниг дүн-хүн дивейн эрес шудургу ажылдап турар.

А. АРАПЧОР,
«Шынның» корр.

ЧҮРЕКТИҢ ХАНЫЗЫНДАН ООРУП ЧЕТТИРИИШКИН

СОФИЯ. (СЭТА). СЭКП ТК-ның Чиигиле секретары, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы Л. И. Брежневтиң «Работническо дело» солуннуң адрезинге чоруткан чагаазын Болгарияның бүгү солуннары январь 18-те парлаан.

Чагаада чугаалап турары болза:

«Болгария Улус Республиказы чораанымның үезинде үлетпүр бүдүрүлгелериниң, аграр-үлетпүр комплекстериниң коллективтеринден, хүрүне албан черлеринден, эртем болгаш чогаалчылар организацияларындан, шериг кезектеринден, Болгарияның хамааатыларындан хөй санныг чагаалар болгаш телеграммалар мээң адрезимге келген чүве. Совет коммунистерге, Октябрьның чурттунга хүндүткелди, ынакшылды болгаш хүлээп көрүүшкүнүү оларның шуптуузунда айтып бижээн. Мээң эш К. У. Черненко-биле кады БКП ТБ-ның Бирги секретары Т. Живков болгаш БКП-ның база Болгарияның чазааның өскелери-даа удуртукчу ажылдакчылары-биле ужуражышкыннарывыстың болгаш беседаларывыстың түңнелдеринге сеткил ханышкынын илергейлээш телеграммаларда айыткан.

Ажылчын коллективтерге, болгар хамаатыларның бажыңнарынга болгаш өг-бүлелеринге барып, улусчу эрге-чагырганың чылдарында Болгарияның эрте-бурунгу чери канчаар чаартынганын таныжар талазы-биле эвээш эвес чаартылганы алган мен.

Чагаалар болгаш телеграммалар чоруткан кижилерге хууда харыылаар аргам чок болганын барымдаалааш, БУР-та мээң чоруумнуга холбаштыр ажыдуңма найыралды болгаш эп-сеткил каттыштырылгазын илергейлээн бүгү кижилерге чүректиң ханызындан оорун четтиргенимни «Работническо дело» солунну дамчыштыр илереттим.

Сайзыраңгай социалистиг ниитилелди тургузарынга улам ынаарты чедиишкиннерни болурун коммунистерге, улуг Болгарияның бүгү ажылчы чоннарынга, тайбын болгаш чечектелип сайзыраарын республикага, ол ышкаш болгар өг-бүле бүрүзү чаагай болгаш аас-кежиктиг чурттаал турарын изиг-биле күзедим».

ЧАМДЫК ТҮҢНЕЛДЕР

[illegible] ...

Бистер 1978 ажыл-агый чылынын болгаш онгу беш чылдың баштайгы үш чылдарының түңнелдерин уңдурген бис. Район ан-олук белеткээр планы-биле беш чыл планын күүсээн. Бистиң күүсеткен 1979 чылдың январь 1-ниң байдалы-биле алырга, бир миллион ажыг рубльдиң ан-олуун [illegible] чыл планында көрдүнгенинден 137 муң рубль хой боор турар. Беш чылдың үш чылдарында үлетпүр бараалдарын бүдүрериниң планы 102,9 хуу күүсеттинген, [illegible] турганынга бодаарга 63 хуу [illegible] болган. Күрүне болгаш кооперативтиг садыг бараан [illegible] планын [illegible] күүседип турар. [illegible] күрүнеге сүт садарының планы 21,4 хуу ажыр күүсеттинген. Тожунуң мал ажылы-агый бирниин, «Май 1» болгаш «Тоора-Хем» совхозтарының [illegible] болгаш Көк-Чар сүт-бараан фермаларының [illegible] Александр Карамышевтин, Николай Шириккинин, Донгак Сүтемиң [illegible] бригадаларының коллективтери үш чылдың планын күүсеткенин ССРЭ Конституциязының хүлээп алганының бир чыл оюн таварыштыр рапорттаан.

Бүдүрүлгениң мурнакчыларының болгаш социалистиг чарыштың тиилекчилериниң саны чыл санында өзүп турар. [illegible]

[illegible]

Беш чылдың үш чылдарында [illegible]

[illegible]

О. СОЯН.

Тожу район.

МАГАЛЫГ БОЛГАН

Бистиң республиканың районнарының хөй кезиинин чурттакчылары чону телевизорнун [illegible] көрүп, бодунуң төрээн Тываның ажыл-ишчилериниң күш-ажылчы чедиишкиннерин, оон бойдус чурумалын хүн бүрү көрүп, өөрүп алыр апарганы магалыг-дыр. Ыраккы чер [illegible] чурттакчылары телевизорну улуг сонуургал-биле көрүп турар.

Чаңгыс чижек: эрткен чылдың декабрь эгезинде, «Барлык» совхозтуң төвүнге Кызыл-Мажалыктың Культура бажыңының «Аныяк» аттыг агитбригадазының солун программалыг концерти болган. Ук концертти республика найысылалындан келген телевидение ажылдакчылары тырттырып алган, «дорт хонгаш телевизорунардан бо даңчыдылганы көөр силер» деп чагааш барган.

Четтикпейн манап турган хүнүвүс келген. [illegible] телевизорувус ажылдаткаш манап олур бис. Культура ажылдакчылары [illegible] диктор чарлаан. «Барлык» совхозка үнген концертти болгаш залда көрүкчүлерни бажа катап көрдүвүс. Үрүг-дарыг болгаш улуг [illegible]

[illegible]

Бистиң районда телевизор чок өг-бүле хоор. Улуг, бичии кижилер [illegible] культурлуг [illegible]

1976 чылда болган соңгуда [illegible] ССРЭ-ниң Дээди Совединге [illegible]

С. ТАВА-САМБУУ.

Барын-Хемчик район.

КЕЛИР ҮЕЖЕ БАЗЫМ

[illegible]

Е. КЛИМЕНКО,

экономиктиг эртемнерниң кандидады.

СОҢГУЛДАДАН — СОҢГУЛДА ЧЕДИР

БЕШ ЧЫЛДЫҢ КИЖИЛЕРИ

«Тыва тудуг» тресттиң «Кызыл тудуг» эргелелиниң коллективинде кызымак ажылчын-биле эш-өөрүнүң, эргелелдиң хүндүткелин чаалап алган тудугжулар хөй. Тыва АССР-ниң алдарлыг тудугжузу аныяк коммунист Н. Каакай-оол ындыгларның бирээзи. Онгу беш чылдың үшкү чылын ол чедиишкиннинг дооскан.

Кызыл-оол Шулуун-оолович — Күш-ажылдың Кызыл Тук орденниң эдилекчизи.

А. МОНГУШТУҢ фотозу.

Ада-чурттуң Улуг дайынының киржикчизи, Бай-Хаактың [illegible] комбинадының [illegible] Норжун Балчыр-ооловна Суудук [illegible] 22 чыл улаштыр [illegible] турар. [illegible] Норжун Балчыр-ооловна [illegible]

М. КАЛЧАННЫН фотозу.

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң депутады, Кызыл районда «Тиилелге» совхозтуң механизатору Александр Ангыр-оол эки ажылы дээш эрткен тоску беш чылда болгаш бо беш чылдың эрткен үелерин көргүзүглери-биле улуг үнелеттинип, Улуг ажыл-агыйның чедиишкиннериниң делгелгезиниң хүлер, мөңгүн, алдын медальдары-биле шаңнаткан.

Ол амгы үеде малчыннарга дузалажып, кыштагларже мал чеми сөөртүп турар.

ЧУРУКТА: Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң депутады, механизатор А. Ангыр-оол.

ХООЧУН ТУДУГЖУ

[illegible]

О. СОЯН.

Эрдни суур.

АДА-УГУ МАЛЧЫННАР

[illegible]

А. МОНГУШ.

Техника септелгези

ШАЛЫПКЫН ЧОРУДАР

Онгу беш чылдың дөрткү чылында часкы хову ажылдарын кыска хуусаада, бедик агротехниктиг деңнелге чорудары, чагааш дүжүттү алырының шиитпирлиг факторларның бирээзи болза, техниканы бедик шынарлыг кылдыр ылап септеп белеткээри болур. Ынчаарга республикада техника септелгезиниң байдалы кандыгыл?

Часкы хову ажылдарының эгезинге чедир 1556 тракторну, 451 тараа комбайнын, 1339 андазынны, 1800 ажыг сеялканы, 600 хире культиваторну болгаш өске ажыл-агыйның [illegible]

[illegible]

техника септелгезиниң байдалы онза дуңгуренгей болур турар. [illegible]

[illegible]

Республиканың ажыл-агыйлары дөрткү кварталга 41 автомобильди, 14 тараа комбайнын, 241 андазынны, 422 сеялканы чедир септевээн. Каа-Хем, Бии-Хем, Таңды болгаш Бай-Тайга районнарда тараа комбайннарының септелгези улам-чыгып, оларның белени чүгле 17-ден 32 хуу чедип турар.

«Сельхозтехниканың» Кызыл-Мажалык, Тес-Хем катышкыышкыннары «Сибирь» комбайннарының септелгезин планы-биле дорт [illegible] планын дыка [illegible] Бии-Хем салбыры септелгени бодунуң [illegible] худу [illegible]

Бо чылдың январының 10-да байдалы-биле алырга, республиканың шиитпири-биле тракторлар септелгезиниң планы 49 комбайннарны — 50 хуу күүсеттинген. Андазыннарның 74, сеялкаларның — 63 база культиваторларның — 59 хууну белеткеттинген.

Бо чылдың апрельдиң 1-ге чедир кылыр септелге ажылы ам-даа улуг. Ону дараазында саннар бадыткап турар. Ол үеге чедир 780 тракторну, 225 комбайнны, 368 андазынны, 758 сеялканы, 246 культиваторну болгаш өске-даа хөй машиналарны [illegible] херек. Ынчангаш ажыл-агыйларның удуртукчулары, специалистери техника септелгезинче чогуур кичээнгейни салыры, план-графикти үзүктелиишкин чок күүседирин чедип алыры, септелгеге мурнакчы технологияны ажыглаары, механизаторларның ортузунга социалистиг чарышты калбартыры, мурнакчыларының шаңнал-макталдары [illegible]

Арткан үеде бо улуг хемчеглер [illegible]

[illegible] биле чорударынга идиг бээр курлавырларны ажыглаалга кирер ужурлуг. Ындыг курлавырлар бар. Ол дээрге, күш-ажылчы [illegible] заставлары, мергежилдиг механизаторларны шын таарыштыр тургузары, оларның материалдыг сонуургалын бедидери, эргежок чугула [illegible] биле болгаш септелге материалдары-биле үзүктелиишкин чок хандырары-дыр.

«Шекпээр», «Найырал», «Хадын», «Тыва» совхозтарының, «Сельхозтехниканың» Бии-Хем [illegible] болгаш Каа-Хем районнар аразында катышкыышкынының инженер-техниктиг ажылдакчылары септелге планын күүседирин [illegible] боттарының харыысалгазының ханызы-биле [illegible]

[illegible] билип турарлар. Чижээ, «Тыва» [illegible] септелге ажылын [illegible] подборщиктер септелгезин бүрүн доозулган, тракторларның 87 хуузун, тараа комбайннарының — 73 хуузун, автомобильдерниң — 82 хуузун белеткеп алган. Үстүнде айыткан өске-даа ажыл-агыйлар септелгениң графигин дыка мурнап турар.

Техника белеткелинде ажылдап турар механизаторлар ортузунга социалистиг чарышты [illegible] чорук темпин бедидеринге эн чугула бир болур. Ынчалзажок хынаалда чорутааш көөрге, ажыл-агыйларның хөй кезиинде чарышты организастаары [illegible] база аңгы өңү ёзу барымдаалап турары илерээн.

Коллектив, ажылчын бүрүзүнүң мурнунда салдынган сорулгалар тодаргай болурга, ажыл бүдүнгүр, кижилер турасорукту болур. Ындыг турбуже Бай-Тайга, Бии-Хем, Таңды, Бай-Хем районнарының совхозтарынын септелге мастерскаяларында септелгениң графиги, механизаторларның, септекчилерниң [illegible] сорулга салдынганын чугаалап турар плакаттар астынмаан.

Часкы тарылгага белеткел партия, совет болгаш [illegible] ажыл-агый органнарының кичээнгейиниң төвүнге турар ужурлуг. Техника — чер ажылдыгларның кол күжү. Часкы тарылгага хөй чүүлдер техниканы белеткээнинден шыңгыы хамаарышкан-дыр. Техниканы үзүктелиишкин чок ажылдаар кылдыр ылап белеткээри — инженер-техниктиг ажылдакчыларның кол сорулгазы.

И. ОЛДЫРЕВ,

«Сельхозтехниканың» курскомитединиң Септелге эргелелиниң кол инженери.

Ленинградчыларның сорулгалары

Беш чылдың
дөрткү чылы

ЛЕНИНГРАД. С. М. Киров аттыг «Электросила» бүдүрүлге каттыжышкынының коллективи онгу беш чылдың дөрткү чылында боттарының социалистиг хүлээлгезинде Саян-Шушенск ГЭС-тиң 2-ги гидрогенераторунуң статорун болгаш Москвада олимпий суурнуң бедик бажыңнарынга лифтилер дериглелериниң электри шимчедикчилерин хуусаа бетинде бүдүрүп үндүрерин телевиээннер. Онаалдадан ажыр энергомашинатудуунчулары бир миллион рубльге продукцияны бүдүрүп үндүрер пландан ажыр эрулга 300 муң рубль болур. Турбогенераторларның 85 хуузунга, бүгү гидрогенераторларга болгаш [illegible] мал токтуң машиналарының 80 хуузунга Күрүнениң шынар демдээн тыпсыр.

ЧУРУКТА: чурттуң металлургия үлетпүрүнге күчүлүг шимчедикчини эттеп турары.

М. БЛОХИННИҢ фотозу.

СЭТА-ның фотохроникасы.

«Москвич—21406»-га — Шынар демдээ

МОСКВА. «Москвич-21406» автомобильге Күрүнениң шынар демдээн тывыскан.

АЗЛК-ның бүдүрүп турар чаа автомобильдер [illegible]

ЧУРУКТА: «Москвич-21406» автомобиль.

Автомобильди үндүрериниң мурнунда ону механик-септекчи [illegible] мастер С. Б. [illegible] болгаш [illegible] бирээ турар.

В. ХУХЛАЕВТИҢ фотозу.

СЭТА-ның фотохроникасы.

ШАПКЫН ХӨГЖҮЛДЕГЕ

Совет космонавтар Владимир Коваленок биле Александр Иванченковтуң космоска 140 хонук үргүлчүлээн ужудуушкуну кайгамчыктыг [illegible] доозулган. Шак ол дешпээр чүве чок космиктиг ужудуушкун үезинде ПУР-нуң хамаатызы Мирослав Гермашевский-биле болгаш ГДР-ниң хамаатызы Зигмунд Йен-биле олар кады ажылдаглаан.

Социалистиг чурттарның космос шинчилээр программазын ёзугаар «Интеркосмос-18» деп Черниң кылымал [illegible] салып үндүргеш, оортан аңгылаанган чехословак эртем-шинчилел спутниги «Магнон» бодунуң автономнуг ужуудуушкунун эгелээн.

Ажы-дүжүм кады чурттарның тудуп турары 2750 километр узун дурттуг газ дамчыдар «Союз» магистральдың ажыглалга кирер өйү келген.

Совет далай эрттээн Ильичевск биле болгар далай эртээни Варнаның аразында тургустунган демир-оруктуң паром эртенкилгазы найыралдың көвүрүү деп адаттынган.

Сөөлгү хүннерде ажыдып[illegible] бо телеграф медээлери [illegible] — социалистиг экономиктиг интеграцияның ханылаашкынын, тургустунганындан бээр үжен чылдың дамдылары деп турар ЭДЧ кежигүн чурттарның дем каттыштырылгазы. «Эрткен үеде чылдарының дургузунда бистер экономика адырынга бот-боттарывыска капыг [illegible] садыглажылгазын боттарының-биле дугуржуп ап турганывыстан үр үеде [illegible] интеграция хемчээлерин кады планнап кылырынга чедир хөгжүүй берген бис» — деп А. Н. Косыгин Октябрьның социалистиг Улуг революциязының 61 чыл оюнуң байырлыг хуралынга илеткелинге чугаалаан.

1971 чылда хүлээп алдынган комплекстиг программа, экономиктиг дем каттыштырылгазын саназырангайжыдыышкан, бүдүрүлгениң специализастаашкынын болгаш кооперастаашкынын хөгжүдүшкен, чугула объектилерниң тудуун кады чорудары хандырбышаан. ЭДЧ кежигүннери чурттарының планныг ажыл-чорудулгазын байлавышаан, чаагай түңнелдерин бериш турар.

ЭДЧ-ниң ажыл-чорудулгазының бүгү адырларынга ССРЭ идепкейлиг киржип турар. Ооң боидус байлактары, үлетпур болгаш эртем-техниктиг күчү [illegible] чурттарының хөгжүлдезиниң [illegible] программаларын күүседиринге, оларның одаар чүүлге, энергияга болгаш чиг-эт херекселдерин хандырарынга дузалап турар.

Амгы үеде Совет Эвилели 1950 чылда бүгү делегейге [illegible] үндүрүп турган электри энергиязындан хөй электри энергиязын ажылдап үндүрүп, мынчаарда тып турган нефтиден хөй нефтини тып турар болгаш ынчаарда бүдүрүп турган цемент [illegible] бүдүрүп турар. Ол-ла үениң дургузунда Польша делегейниң сайзыраңгай ол чурттарының санында каттышкан. Румынияның үлетпүр күчүзү 23 катап өскен, ооң үлетпүрүнүң чылда немелде өзүлдези 12 хуу [illegible] турар.

ЭДЧ-ниң кежигүн чурттарының машина тудуушкуну [illegible] тургузуп турар. 1975 чылда оларның аразында садыглажылгага ол [illegible] 40,4 хуу болган. Ол адырга специализастаашкынның ханылаткаларының ачызында дем каттыштырылгазының чурттары аразында садыглажылга арга-зы-биле импорт херекселдериниң чартыындан хөйүн боттары хандырыжып ап шыдаанар. Күш-ажыл хуваалдазы машина тудуушкунуң продукцияларының аажы муң хире аттарын хаара тудуп турар. Ооң ачызы-биле ЭДЧ-ниң кежигүн чамдык чурттар боттарының машиналарындан садып ап болуру кылыглдарының бүдүрүлгезин [illegible] чок кылырын боттраар ннаже [illegible] болурлар. ЭДЧ-ниң иштинде Совет Эвилели биле Польша [illegible] 95 хуузун, Венгрия биле СЛГ[illegible] автобустарының 80 хуузун бүдүрүп турар. Ажы-дүжүмалышкы чурттарда чоруп турар пассажирлер вагоннарының 75 хуузун ГДР ажылдап [illegible] турар. Болгария электрокарлар болгаш мотокарлар бүдүрери-биле специализастаттынып турар. Ол машиналарының 98 хуузу дем каттыштырылга чурттарынга бар.

Космоска шинчилелдерден эгелээш хүннүң-не херегленир хлебке чедир амгы үениң экономиказының бо делегейм айтырыгларын хаара тудуп турар бүдүрүлгеге специализастаашкынынга болгаш кооперастаашкынынга ажы-дүжүмалышкы чурттарның ажык сонуургалдыын бо чаңгыс чижээ-ле көргүзүп турар.

Экономиктиг кады ажылдажылга Чөвүлели хаалдынчак организация эвес. Ол болза [illegible] 60 ажыг экономиктиг болгаш эртем-техниктиг организацияларга-биле харылзаалыг. Чоок чүк — Барыын чүк оруктарынга садыгны камбартырынга бүгү тала-биле дузалап турар. Эрткен чылын ЭДЧ кежигүннери чурттар-биле «Ниити рынок» чурттарының аразында садыг харылзааларының хемчээли 30 миллиард рубль болган. Чүгле дем эрге болгаш бот-бодунга ажыктыг экономиктиг кады ажылдажылгага таарымчалыг байдалды тургузуп болур эвес, харын база Хельсинкиге болган чөвүлел тураалдын Түңнел актызының негелделеринге дүүштүр Европага тайбыңның камгалалдарының херекке улуг салдарлыг [illegible] болур, дег дуржулгазы Европаның экономиктиг ниитилелдери-биле чараштыг дугайында эгелекчи саналды ЭДЧ киирген.

Бодунуң ажыл-чорудулгазының 30 чылдарының дургузунда Экономиктиг Дузалажылга Чөвүлели бодунуң составынга кирип турар бүгү чурттарның шапкын хөгжүлдезин хандырып шыдаар болгаш база дең эргеге, бот-бодунга ажыктыг чорукка, ан-хуузунуң дузалажылгазынга үндезилеп улустар аразында күш-ажыл хуваашкынының чорудулгазынга бүгү тала-биле дузалап шыдаар организация болуп, алдар-хүлээлгезин чаалап алган.

Владимир НАКАРЯКОВ.
ПМА-ның политиктиг хайыраакчызы.

СТАНЦИЯ АЖЫГЛАЛДА КИРГЕН

Украин ССР. (Ивано-Франко областы). ЭДЧ кежигүннери чурттарның тудуп болур «Союз» газ дамчыдылгазының Богородчанскийниң компрессор станциязы ажыглалда кирген. Кол болгаш солун турар дериг-херекселдерин шенеп көрген. Дамчыдылганың эң берге участогу болур Карпат дагларын ажыр хөй газты станция сордуруп чорудар. Ол газты 1500 метр бедик черже улуг базымышкынныг кылдыр чорудар.

ЧУРУКТАРДА: компрессор станциязының ниити хевири: «Союз» газ дамчыдылгазының тудуунуң киржикчилери (солагай талазындан оң талазынче) инженерлер Лайош Шоле (Венгрия), Геза Цинкота (Венгрия), Игорь Зварич (ССРЭ) болгаш Геза Тольди (Венгрия) олар.

В. МИГОВИЧИНИҢ фотозу.
СЭТА-ның фотохроникаcы.

КАРА ЭВЕС ХӨРЗҮННҮГ ЗОНА: ПАРТИЯНЫҢ АЙЫТКАН ОРУУ-БИЛЕ

АГРОХИМИЯ ТӨВҮ

Орел областың агрохимия төвүн тургускан. «Сельхозтехниканың» специализаттаан 20 салбырларының ажылын ында каттыштырган. Чемишчилелге [illegible] болгаш турар. [illegible] камгаланын чорудар, сиген шөлдерин болгаш оларларны ажылдап кылыр чүс-чүс машиналарны ук төпте быжыглаан. Чемишчилелге шыгжаар черни тывкан. Техниканы чаңгыс черге мооң [illegible] колхозтарга болгаш совхозтарга дуза көргүзери экижир. Амгы үеде төптүң специалистери ажыл-агыйларга 13 хевирниң ачы-дузазын көргүзүп турар. Чүгле бо кыжын бөзии 150 муң гектар черниң кужурлуг хөрзүнүн азы эрткен чылдагызындан 30 муң гектар хөйнү чутайлаар.

Төптүң специалистери областың свёкла өстүрер шөлдеринге чугайны, органиктиг болгаш [illegible] тергеринче кол кичээнгейни угландырып турар.

АНЫЯК САЛГАЛ ӨЗҮП ТУРАР

Удмуртияның Малопургин [illegible] өөредилге комбинадын тургускан. Үстүкү класстарның муң ажыг [illegible] тераажы [illegible] ның тейзалекчилери бар) механизатор, электрик, тудугжунуң, мал комплекизиниң операторунуң мергежилдерин анаа чедип алыр. Өөреникчилерниң эргезинде эки дерзэн класстар болгаш лабораториялар. [illegible] ажыл-агыйның янзы-бүрү техникалары бар. Аныяк оолдар, кыстар бо чылын ховуларының болгаш ферамаларының ажылчыннарының хүрээлеңинге кирер.

Автономнуг республикада кодээ школаларының доозукчуларының үш кижиниң бирээзи-ле боттарының күш-ажылчы намдарын кодээ ажыл-агый бүдүрүлгези-биле холбаштырып турар.

ЗАВОД — КӨДЭЭГЕ

Чебоксарының агрегат заводунуң коллективи кодээ ажыл-агый техниказын часка белеткээр талазы-биле бодунуң шефтеп турары Аликов районнуң тараажыларынга дузалаарын шиитпирлээн. Заводтуң слесарь-монтажчылары, каннакчылары болгаш токарьлары колхозтарга болгаш совхозтарга чеде берген улуг дузаны чедирип турар.

Автономнуг республикада кол бүдүрүлгениң [illegible] цехтери (бригадалары) ажыл-агыйларга хөөн ажылдары [illegible] техниканың артык кезектерин бүдүрүп, сеңгелге мастерскаяларын техниктиг дериринге дузалажып турар. Заводтуң специалистери мал фермаларын, мал чеми белеткээр цехтерин комплекстиг механизастаарынга дузалажып турар.

Кодээ ажыл-агый техниказы [illegible], мал ажылын механизастаар чөөн[illegible] болуктери автономнуг республиканың хөй-хөй үлетпүр бүдүрүлгелеринде база тургузуп турар.

ИНДУСТРИАЛДЫГ ҮНДЕЗИНГЕ

Марий АССР-де романов [illegible] хөй ажылы индустриалдыг аргаже шилчип турар. Лаг-марий районда «Россия» колхоз 5 муң баш хөй кирер комплексти ажыглалга киирген. Бо дээрге республиканың «Марий эл» деп агроүлетпүр каттыжышкынында специализастаан адыгы бүдүрүлге боор турар. Ында селекция пунктузу база ажылдап [illegible].

Хойлаңны ажаарын үлетпүр [illegible] чорудуп турарындан мал чеми белеткээрин индустриалдыг арга-биле чорудуп турар. Витаминниг сиген далганы, борбаанлылар бүдүрер завод, мал чеми сайзыралыр элээн каш цехтер каттыжышкында бар. Ажыл-агыйлар бүдүн чылда мал чеми-биле хандыртынган.

Каттыжышкынның продукциязын ол-ла черинге ажылдап кылыр. Бо чылын алгы эттээр фабриканы ажыглалга киирер.

ТЕХНИКАНЫ ӨӨРЕН

Калининград областа Нестеров районнуң «Сельхозтехника» каттыжышкынының бир бажыңын өөредилге клазы кылдыр эде дерзэн. Ортумак школаларның доозукчулары, ажылчыннар болгаш албан-хаакчылар анаа кээп, механизаторнуң мергежилин өөренип алыр. Чижээ, Слава Фролов ортумак школаны бо чылын доосқан. Адазының изин базып, механизатор мергежилди чедип алырын ол шиитпирлээн. Валич Кузнецов адазының, «Большевик» совхозтуң механизаторунуң үлегери-биле механизатор болур.

Аныяк оолдар неделя иштинде теория өөренгеш, суббота хүннеринде ажыл-агыйларынче чанып, тракторларга олурупкаш, хуржулгалыг дагдыныкчыларның удуртулгазы-биле боттарының билиин, күжүн шылгап турар.

Областың бүгү районнарында механизаторларның бүгүнилти өөредилгезинде муң хире кижи өөренип турар.

(СЭТА-ның корреспондентилери).

БӨМБҮРЗЕКТИҢ СУДАЛЫ

СЭТА болгаш ПМА: кыска дыңнадыглар, тайылбырлар

ТАЙБЫҢНЫ БЫЖЫГЛААРЫНЧЕ КЫЙГЫРЫГ

СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы Л. И. Брежневтиң америк «Тайм» журналдың айтырыгларынга харыыларын тайылбырлаарын делегей парлалгазы болгаш хөй-ниитизи уламчылап турар. Ол харыы болза, тайбыңче, чавырылдырыышкынче болгаш чепсегленишкинниерни дүжүреринче кыйгырыг боор турар деп тайылбырлакчылар үнелеп турар.

«Л. И. Брежневтиң интервьюзу делегей ужур-дузалыг чүүл болур» деп, «Тайм» журналдың кол редакторунуң оралакчызы Р. Данкэн медеглээн. —Совет удуртукчу бисти хүлээп ап турар үеде амгы делегей харылзааларының оң хугула айтырыгларын тодараткан. Ону шиитпирлээриниден Чер бөмбүрзээнге тайбың болгаш совет-америк харылзааларының тайбың келир үезин хамаарыжыр. Ындыг дайынның айыылын болдурбазы-биле ийи чурттарның аразында кады [illegible] хөгжүдериниң эргежок чугузазын ол айыткан. Совет удуртукчу чүгле тайбыңны болгаш кижи төрелгетенниң тайбың хөгжүлдезин күзеп турар».

«Сөөлгү ийи чылдарда совет-америк харылзааларда өөрүнчүг чүүлдерниң эвээш болганын Л. И. Брежнев медеглээн. Вашингтон бодунга ажык-кончаа болзааш, өскелерин тоовас чүткүлүг боор турары кээнтиг-дир. Ооң-биле кады ийи чурттар 1979 чылды идегел-биле эгелээн деп. «Вашингтон стар» солун бижээн. Туруштарны дөмейзү-биле чөпшээрежиринге чедир элчеп үе негеттинери иле-даа болза стратегтиг шаап халдаашкын чепсэн кызыгаарлар талазы-биле дугуржулганы чарары доктаар чыгаан.

Совет-америк харылзааларның тайбың хөгжүлдерин сагыш човаашкыны [illegible] Л. И. Брежневтиң харыыларынга америк улус байыр чедирип турар деп, америк-совет найыралдың национал чөвүлелиниң күүсекчи директору Р. Морфорд медеглээн. Совет-америк харылзаалар чүгле болур-чогуур эвес, харын эки болур ужурлуг деп Л. И. Брежнев медеглээн. Угаан-сарыылдыг бүгү американнар ону деткип турар, олар «совет шериг айыылының» дугайында ыттуглаашкынны бүрүү шаап турар.

АКШ-тың [illegible] ның адресинге Л. И. Брежневтиң кызган ажык медеглели, совет-америк харылзаалар хөгжүлдезинче божуннаашкыннарының чылдагааннарын принципиалдыг ёзу-биле сайгарганы, ол хөгжүлдениң перспективазын ханызы-биле анализтээни —делегей харылзааларының ылаптыг характеристиказы болур. Совет-америк харылзааларны улам экижидеринче барымдаалыр барын совет удуртукчу айыткан деп, Чехословакияның «Руде право» солуну бижээн.

Делегейге тайбыңны болгаш кады ажылдажылганы хайыраринче угланган Совет Эвилелиниң ленинчи политиказы кайгамчык [illegible] кыштыг боор турарын эп Л. И. Брежневтиң харыызы база катап көргүскен, ынчангаш Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязынга, эш Брежневтиң бодунга өөрүп чөттиришкинин делегейниң улустары илергейлеп турар деп. Болгарияның «Земеделско знаме» солуну демдеглээн.

Реакцияның эң-не хоралыг күштери тайбың херекке удур туруштуушкан, кылат өзү-чурум-биле эвилелдежип алган. Бар-ла турган чепсек-херексел болгаш аргалар-биле олар чавырылдырыышкынның херээн чаза тепсирин, делегей хөгжүлдезинде чогуумчалыг байдалдарга хора чедирерин оралдажып турар деп ол-ла солун айыткан.

Л. И. Брежневтиң америк «Тайм» журналга берген харыызын Барыын чүкте кичээнгейлиг-биле өөренип турар деп, барыын-герман «Генераль-Анцайгер» демдеглээн. Стратегтиг чепсекти кызыгаарлаар талазы-биле совет-америк чугаалажышкыннар доктуур дей бергенин барыын-герман «Рейнише пост» солун демдеглээн.

«Совет шериг айыылы» деп шуугаашкыннарны кызыл турар Барыын чүктүң бөлүктеринге шыңгыы согуушкунну эш Брежнев тааржыштырган деп Францияның «Юманите» солуну бижээн.

Калдатты социализм делегейинге удур айыышкын кылыр чапаак кылдыр ажыглаар дээн Барыын чүктүң оралдажышкынын совет удуртукчу бүрүү шаапкан деп, Финляндияның «Кансан Уутисет» солуну айыткан. Ындыг политика болза бүгү-ниити тайбыңга айыылдыг политиктиг авантюра болур деп эш Брежневтиң демдеглээнин ук солун онзалап айыткан.

Л. И. Брежневтиң харыылары чавырылдырыышкынның болгаш тайбың херекке онза чугула болуушкун болган деп Грецияның «Ри зоспас тис» солуну бижээн.

(СЭТА).

ПАТРИОТТАРНЫҢ ЧЕДИИШКИНИ

САН-ХОСЕ. Национал хосталганың Сандино аттыг фронтузунуң партизаннары диктатор Сомосаның шаажылакчы отрядтарынга улуг чидирыгны таварыштырган. Никарагуаның «Пренса» дээр оппозистиг солунунуң дыңнатканы-биле алырга, Тулар дээр чурттакчылыг суурнуң чоогунга болган тулчуушкунга национал гвардия 50 ажыг кижизин өлүрткен. Патриоттар Сан-Карлос хоорайда болгаш элээн каш өске-даа райоңнарда шериг гарнизоннарынче [illegible] халдаан. Ооң түңнелинде патриоттар хөй санныг боо-чепсекти ежелеп алганнар. Таварышкан хоралдарынга мээлеңнээш, Сомоса тайбың чурттакчыларның [illegible] бомбалаарын дужааган болгаш шаажылакчы операцияларны чорудкан.

Диктатурага удур никарагуа улустуң чөптүг демиселин боо-чепсектиг интервенциязының аргазы-биле базар дээн империалистиг бөлүктерниң сонуургалы чок үргүлчүлеп турар оралдажыышкыннары Латин Американың демократтыг хөй-ниитизиниң ханы сагыш човаашкынын болдурган.

Сөөлгү үеде Төп Американың элээн каш күрүнелериниң реакцылыг дээйыыпракттары [illegible] бүгү-шүрүмүнга боттарының деткимчезин идепкейжиде берген деп, Национал хосталганың Сандино аттыг фронтузунуң ында өзүп тереткен медеглелинде дыңнаткан. Партизаннарның ежелеп алган боо-чепсектериниң аразында Гватемаланың, Гондурастың болгаш Сальвадорнуң шериг албанныгларының боо-чепсээ болгаш туу ээлерл чүүлдери бар болган. Ол чурттар болза Пентагоннуң контролында турупп турар камгалалдың Төп Америк чөвүлели деп адаар чүүлдүң кежигүннери боор турарлар. Никарагуада боор турар болуушкуннарда Вашингтонуң киржип турары илдең. Ооң ааныдан эртнес чалча бау-чурумну хевээр арттырар дээш Вашингтон янзы-бүрү кажар аргаларны чергелеп, Төп Американың күрүнелериниң дээйылыпрактарын Никарагуаның иштики херектеринче ажыы-биле боо-чепсектиг холгаарлап киржиринче күткүп турар деп, Национал хосталганың Сандино аттыг фронтузунуң ол документизинде айыткан.

МЕХИКО. Никарагуа бау-чурумунуң камгаддаа чоргаалаашкыннарын оштур шаавырынга Коста-Риканың улузу долу шиитпирлиг. Коста-Риканың ында чорун турар иштики херектер министри Хуан Хосе Эчеверрия ол дугайын медеглээн. Никарагуаның талазындан хөй санныг агрессия антыгын [illegible] ийи күрүнениң кызыгаарында дүшкүрүлүг байдал тургустунган. Никарагуаның [illegible] рындан национал тускай догунаан чорукту камгалаар дээш чепсектиг күштери чок Коста-Рика хамаатыы чурттакчы чонну белеткээр ужурга таварышкан деп, министр онзалап демдеглээн. Бодунуң [illegible] рын камгалаар талазы-биле антырытта Коста-Риканың чазааның чөптүг туружун Венесуэла, Панама, Колумбия болгаш дыттың өске-даа хөй күрүнелери калбаа-биле деткип турар.

(СЭТА).

Чурттуң хосталгазы болгаш хамаарышпас чоруу дээш мурнуу-африканчы ажелекчилерге удур боо-чепсектиг демиселди чорудуп турар Мурнуу-Барыын Африканың Улустуң организациязының (СВАПО-нуң) патриоттары Намибияның улузу деткип турар.

Мурнуу Африка Республиканың расисчилериниң чорудкан меге соңгулдааларынга удур килеңнээшкинни чыскаалдарның болгаш митингилерниң киржикчилери илередип турар.

ЧУРУКТА: Виндхуктуң чурттакчыларының СВАПО-биле эп-сетиии каттыштырылгазының митингизи.

АП—СЭТА-ның фотозу.

Иран улустуң демиселин деткээн

ХАНОЙ. (СЭТА). Азия болгаш Африка улустарының эп-сетиии каттыштырылгазының организациязының (ОСНАА-ның) президиумунуң ында доозулган VII сессиязынга Иран талазы-биле революцияны хүлээп алган. Демократияны катап тургузар болгаш чурттаның чиниин чаагай чоруун экижидер дээш тиранияга болгаш диктатурага удур, колонизаниккчи каржы-дошкун бау-чурумнун кол даянып турар күжү болур америк империализмниң Иранда 25 чыл дургузунда тергиидели чок кылыр дээш иран патриоттарның демисели-биле ОСНАА-ның долу эп-сетиин каттыштырылгазын ол документиде илереткен.

Иранның хааны болза империализмниң тургускан чүүлү болгаш улуска удур бау-чурумнуң демдээ болур. Ону ол хааның хосталгалыг болгаш демниктелиг бүгү күштеринге удур демиселге ажыглап келген. 1953 чылда ТРЭ-ниң организастап чорудкан эргилдезиниң түңнелинде хаан бодунуң эрге-чагыргазын катап тургузуп алган. Ооң соонда Иран империалистиг бүгү шериг эвилелдериниң кежигүнү болу берген болгаш нефть саткан долларларының ачызында хөй санныг боо-чепсекти садып меңнеп алган. Улустуң тура-сорулгазынга удур хаанның деткикчилери-биле Иранда 30 муң ажыг америк солдаттар болгаш чевертенер турар турар. Ону Каттышкан Штаттар чажырбайн турар.

Хөй националдыг корпорациялар-биле дугуржуп алгаш, хаанның бау-чурумун Мурнуу Африканың болгаш Израильдиң [illegible] нефтиниң садып келген болгаш садарын үргүлчүлеп турар. Хаанның чажыт полициязы — Савак болза делегейде эң-не каржы-дошкун база кижи хөөн чок күштерниң бирээзи болур. Ооң концлагерьлеринде 100 муң ажыг политиктиг хоругдаттырганнар бар болгаш оларны араатанзыг хилинчектээшкиннерге таварыштырып турар. Савак бодунуң операцияларын ожаавында чурттарда база чорудуп турар.

Иран улустуң демиселинге политиктиг база өске-даа дузаламчыны көргүзерин үе болгаш Иранның иштики херектеринге холгаарлап киржиринден ойталаарын АКШ-ка база империалистиг күштерге сагындырарынче ОСНАА-да кирип турар организацияларны президиум кыйгырган.

Чаартылгаларның оруу-биле

КОТОНУ. (СЭТА). Котонуга болган массалыг митинг Бенин улустуң революстуг чаалап алышкыннарын делегей реакциязының чаа чимзенишкиннеринден камгалап алыр деп чайгылыш чок шиитпирлиинин көргүзүү болган. Ол митингини 1977 чылдың январь 16-да колонизаникчилерниң күжү-биле Бенин Улус Республикага удур империалистиг агрессияны ойтур шапканының дугайында тураскаал комплексин ажыдарынга тураскааткан.

Митингиге чыып чыылган БУР-нуң президентизи М. Кереку чуртта боор турар революстуг чаартылгаларның быжыының дугайын онзалап айыткан.

1977 чылдың январь 16-да чедип алган тоогулуг тиилелге социалистиг ниитилелди тургузар деп республиканың шилип алган оруундан ону империализм өскээр чорудуп шыдавазын көргүскен. Африкада антиимпериалистиг демиселдиң чалбыышы өжүрер, өске дүптерде национал хосталгалыг шимчээшкиннерниң күчүлүг шимчээшкинниң [illegible] садыр дээш империализмниң [illegible] кижи чок болган деп, М. Кереку медеглээн.

КОММУНИСТИГ СУББОТНИКТИҢ АКША-ХӨРЕҢГИЗИ-БИЛЕ

ССРЭ-ниң Медицина эртемнериниң академиязының онкология талазы-биле эртем тевүнүң клиника комплекизиниң тудуу доозулган. Москваның мурнуу-чөөн чүгүнде Каширa оруунда туткан онкологияның делегейде эң улуг ол тевүнге специалистер онкологтуг аарыгларны эмнээриниң чаа аргаларын дилеп тывар.

Төптү тударынга болгаш ону эң чаа медицина херекселдери-биле дерииринге ленинчи коммунистиг субботникке ажылчы чоннарның ажылдап алган акша-хөреңгизин ажыглаан.

Чаа клиника комплекизинде чээрби дөрт каът эмнелге корпузу, операция кылыр чээрби залдыг хирургия блогу, операция соонуң салбыры, лабораториялыг диагностика тургузар албан чери кирген. Төптүң девискээринде уруглар болгаш радиология клиникалары, улуг кижилерниң болгаш чаш уругларның поликлиникалары. Москвага чедип келген аарыг кижилерге болгаш төптүң аалчылары болур специалистерге ийи аалчылар бажыңы кирген хөй санныг бажыңнарлыг ансамбль бар.

Клиника комплекизин ажыткаш-биле холбаштыр январь 17-де митинг болган. Соң киржикчилери СЭКП ТК-га, эш Л. И. Брежневке байырлыг чагааны хүлээп алган.

(СЭТА-ның корр.).

Москва.

КАМГАЛАЛ-МАССАЛЫГ АЖЫЛДЫҢ АЙЫ

Январь 19-тан февраль 23-ке чедир камгалал-массалыг ажылдың Бүгү-эвилел айынга 60 миллион ажыг кижи киржир. Чаңчыл ёзугаар ону Совет Армияның болгаш Шериг-Далай флодунуң оонга турасказы.

Ол айның үезинде ордуларга, клубтарга болгаш бүдүрүлгелерге сураглыг совет шериг начальниктери-биле, хамааты болгаш Ада-чурттуң Улуг дайынынарының хоочуннары-биле, күш-ажылдың маадырлары-биле ужуражылгылар болуп эртер. Шериг-патриотчу фильмнерниң кинофестивальдары, дайынчы алдарның кежээлери, революсчу, дайынчы болгаш күш-ажылчы алдарның черлеринче походтар болгулаар.

Ол ай Армияның болгаш улустуң чаңгыс эвин улам ыңай быжыглаарынга, ажылчы чоннарның, аныяктарның шериг-патриотчу кижизидилгезинге, ленинчи чагыгларны, социалистиг Ада-чурттуу камгалаар талазы-биле СЭКП-ниң негелделерин пропагандалаарынга арганы бээр. Ол айның чугула сорулгаларының бирээзи болза чурттакчы чоннуң ортузунга шериг-патриотчу, камгалал-массалыг болгаш спорт ажылдарының шынарын база ажыктыын бедидери болур.

Ол дугайын ССРЭ-ниң ДОСААФ ТК-га болган парлалга конференциязынга дыңнаткан. Журналистерге ССРЭ-ниң ДОСААФ ТК-ның даргазының оралакчызы генерал-лейтенант В. В. Мосяйкин чүве чугаалаан.

СЭТА.

КАДЫК-ЧААГАЙ ӨССҮННЕР

Л. И. Брежнев тоо телевидение дамчыштыр совет улуска байыр чедирип турган: «Бистер уругларывысты делегейниң кайы-даа кештиг уруглары-биле ниити хелбээ, эп-найыралдыг чурттаарынга, олар чер кырынга чурттаттаның үнелеп— күш-ажылдыг тургузуп билиринге болгаш бүгү-ле кижилерниң аас-кежиин дээш ажылдап билир кылдыр өстүрүр ужурлуг бис» деп чугаалаан. Ол ындыг болур ужурлуг-даа. Ынчангаш Каттышкан Нацияллар Организациязының 1979 чылды уруглар чылы кылдыр алдааны-даа таварылга эвес.

Бистиң республикада уругларның кадык камгалалының ажылы эки тургустунган. Республиканың бүгү чурттакчыларының 37 хуузу 14 хар чедир уруглар. Ол болза Россия Федерациязында ортумак көргүзүгден 10 хуу улуг. Бай-Тайга, Мөңгүн-Тайга районнарда чурттакчы чоннуң бажык бежен хуузу бичии уруглар боop турар. Республиканың бүгү районнарда уруглар эмнелгелериниң. А Кызылда чаа [illegible] салбыры база ажыттынган. Ол үш салбырлыг.

Бичии урут бүрүзү-ле эмчиде учёттуг, ылаңгыя бир хар чедир уругларның кадыкшылы дээш улуг кичээнгейни салып турар. Оларның бажыңнарынга доктаамал барып, херек консультацияларны берип, кадыын хынап берип турар. Бичии уруглар эмчилериниң саны чыл келген тудуунда өзүп орар. Ам республикада дээди эртемниг 98 уруглар эмчилери бичии чаштарның кадыкшылы дээш туржуп турар. Оларның бежен хуузу тывалар. Олар чылдың-на чурттуң эмчи институттарынга специализация эрттирип, мергежилин бедидип турарлар.

Чүгле Кызылда бичии уругларга хөй санныг УВЧ-лер, херел-биле эмнээр, эрте төрүттүнген уругларны өстүрер реанимация, эмнээр гимнастика кабинеттери ажылдап турар.

Уруглар ясличилеринде амыы база эки. Бичии уругларның чемгериглгеа эки. Оларның [illegible] хөй-хөй эмчи сестралары ажылдап турар. Ылаңгыя Кызылдан Л. Поздникова, Ю. Нестеренко, М. Колушева оларны адап болур. Олар бичии чаштарны [illegible] уругларның [illegible] турар. Бичии чаштарга ол [illegible]. Эмчи сестраларының [illegible] бичии чаштар [illegible] чоруукка, бот-боттарын хүндүлеп [illegible] болуп турар.

Республиканың чурттакчылары—бичии чаштарны кижизидери оларның кадыын камгалаары чүгле уруглар ясличилериниң ажылдакчыларының уруглар эмчилериниң херээ эвес. Ол база ада-ие бүрүзүнүң ыдыктыг хүлээлгези. Ынчангаш бистер—ада-иелер бүгү-ле [illegible], мергежилдиг эмчилер оларның кижизидилгези, кадыы дээш бээр апаар бис.

ЧУРУКТА: «Эртенги маршрут», «Эртенги чем», «Ам ваннага чунар мен», «Ам-на ойнап болур».

А. ЗАЙЦЕВТИҢ фотолары.

ЧОНГА НЕПТЕРЕДИР

Аныяк-өскенни өөредип кижизидеринге школа болгаш башкылар коллективтеринден аңгыда хөй-ниитиниң карыштыы улуг. Уруглар кижизидилгезинге ада-иениң харыысалгазы амгы үеде кажангызындан артык бедип олурар. Шак ындыг байдалда ада-ие хөй-ниитизиниң ортузунга педагогиктиг билиглерни тарадыры чугула сорулгаларның бирээзи боор турар. Бо талазы-биле педагогика ниитилелиниң чер-черде организацияларын [illegible] эвес кириштирерлиг болуру албан.

Педагогика ниитилелиниң уставын ёзугаар бистиң Өвүр районнуң школаларында болгаш уруглар албан черлеринде 10 эге организация, районнуң педагогика ниитилелиниң чөвүлели ажылдап турар. Ында 170 ажыг кежигүн бактаап турар. Ук ниитилел, ооң эге организациялары эвээш эвес ажылдарны чорудуп келген. Түс-түс школаларда 220 ада-ие дыңнакчы ында хаара тудуп, ада-ие өөредилгезиниң үш университеди ажылдап турар. Оон аңгыда класс удурукчуларының беш, эге класстарның беш, ол ышкаш интернат ажылдакчыларының, уруглар албан черлериниң шупту 12 секция ажылдап турар.

Районнуң совхозтары, Хандагайты сумелелдин, районнуң херегледекчилер ниитилели, тудуг-септелге участогу, оруг бүдүрүлге участогу, КМК, амыдырал кандырыгга болгаш коммунал ажыл-агыйы бүдүрүлге албан черлери коллективтиг кежигүннер боор кирип турар.

Ада-ие университеттериниң Хандагайты ортумак школазында (удуртукчузу Ирина Ооржак), Торгалыг ортумак школазында (удуртукчузу Сат Дарыжык) университеттер багай эвес ажылдап, амыдырал-биле ханы холбаалыг боор турар. Чаа-Суур ортумак школазында лекторий (удуртукчузу Дамба Допур) дыңнакчыларының сонуургалын чаалап алган. Хандагайты школазында эге класстар башкыларының секциязы мурнакчы дуржулганы нептередириниң талазы-биле эки ажылдыг.

Педагогика ниитилелиниң кежигүннеринден онзагай ажылынга идепкейлиглерни адап болур. Ылдыгларга Хандагайты школазындан Таңгай-оол Ипиа, Баа-оол Арылдай, Торгалыгдан Баазан Даяр-оол, Раиса Доңгак, Чаа-Суурдан Анфиса Тюлюш, Солчурдан Ховалыг Кертик-оол болгаш өскелерни-даа адап болур.

Ажылда четпес талалары база чок деп болбас. Ажыл планын күүседиптес чоруктар бар, чон ортузунга педагогиктиг билиглерни пропагандалаарын эреңгей, ёзу барымдаалап чорудуп турарында дээштиг чорук ам-даа чок как.

Чон ортузунга педагогиктиг билиглерни пропагандалаар дээш моон соңгаар-даа ажылдыы улам идепкейжидер апаар.

М. АРАТ-ООЛ.
Өвүр районозунуң инспектору.

СОНУУРГАДЫВЫС

Балгазында № 2 КПТУ-нуң сургуулдары бистер чоокта чаа республиканың хөгжүм-шии театрынга шии көрүп чордувус. Чаа чараш театрны сонуургадывыс. Бисти эки уткуп алган, бүгүле чүве биске таарымчалыг болган. «Лоокуут биле «Нюргухун» деп тыва дылче очулдурган якут шиини көргүскен. Сургуулдар чаа шиини, артистерниң күүселдезин сонуургааннар.

Шии тыва дылда чүве болганда очулганы дыңнаар херекселдер дузазы-биле билип алдывыс. Очулганы амдаа шынаржыдар болза деп күзээшкин бар. Солун шиини көргүскени, бисти хүлээп алганы дээш театрның удуртулгазынга өөрүп четтирдивис.

Н. КУКСИН.

МИНСК БЕЛЕТКЕНИП ТУРАР

Совет Белоруссияның найысылалы XXII Олимпий оюннарының аалчыларын уткууурунга белетнеп берген. 1980 чылдың чайынында мында футбол талазы-биле шиғлилге маргылдаа эртер. Аалчылар хүлээп алырынга минчилер канчаар белеткенип турарларыл?

Чүнүң-даа мурнунда «Динамо» стадионну чаартып эгелээн. Футбол маргылдаалары аңаа болур.

Минчилер спорт тудугларын чүгле чаартып турар эвес, белеткелдиң бүгү талалыг чорудуп турар.

Баштайгы сан-түң ёзугаар алырга, Белоруссияның найысылалынга чүгле хөй санныг спортчулар болгаш албанның кижилери эвес, 12 муң совет база дашгыкы туристер келирлер. Оларга чаа аалчылар бажыңнарын, кемпингтерни, мотельдерни тудуп, эргилерни чаартып турар.

Театрның, музыканың болгаш хореографияның эң дээре коллективтери аалчыларга олимпий программазын белеткей берген. Архитектураның ховар тураскаалдары болгаш музейлерниң үнелиг көргүзүг чүүлдери 900 чыл болган хоорайның маадырлыг эрткен болгаш амгы үезин чугаалап бээр.

Спорттуң, тайбыңның болгаш найыралдың улуг байырлалынга чедип келирлерни хүлээп алырынга Минск белеткенип турар.

ЧУРУКТА: суг спортунуң ордузу — олимпийжилерге тудкан спорт баазаларының бирээзи.

Е. КОЗЮЛИНИҢ фотозу. СЭТА-ның фотохроникасы.

БОТТУГ ДУЗАНЫ ЧЕДИРЕР

Республиканың Улусчу чогаадылга бажыңының бөлүк методистери Мөңгүн-Тайга районнуң культура албан черлеринге дуза чедирери-биле мында чеде берген. Бөлүктүң сорулгазы — районнуң боттуг урап чүүл коллективтериниң репертуарын болгаш жанрларын байыдып чаартыры.

Балетмейстер С. Оюн «Долаана» (тургузукчузу Д. Куулар) болгаш «Ча алыкчылары» деп танцыларны тургузар. «Долаана» республиканың баштайгы тыва национал танцы көрүлдезинге баргы черни алган. Оон аңгыда «Оруе лириктиг» «Вару-вару», «Дыңгылдай» деп бал танцыларын ол өөредир. Методист Р. Хомушку тыва композиторларның сөөлгү үеде бижиттинген ырлары-биле таныштырар. Композитор Б. Нуков улустуң хөгжүм херекселдериниң оркестринге ойнаар кылдыр чамдык тыва ырларны оркестрге таарыштыр бижиир. Театр талазы-биле Николай Ооржактың «Хамнаарак— хову кужу» деп чаңгыс кожээлиг шиизин методист М. Солун-оол клуб сценазынга тургузар. Тематиктиг кежээлер шиилер көвгелгезинга Кызылдың урап чүүл училищезиниң доозукчузу чурукчу А. Хомушку дуза чедирер.

Улусчу чогаадылга бажыңының бөлүүү клубтарга ажылдаарындан аңгыда, школага, бригадага ужуражылгаларны база организастаар.

Б. ООРЖАК.
Улусчу чогаадылга бажыңының методизи.

КАДЫКШЫЛ БОЛГАШ КҮШ-АЖЫЛ—ЧЕДИИШКИНГЕ ҮНДЕЗИН

—Бистиң үеде аныяк ажылчын болуру күш-культура, спорт чокта болдунмас. Чүге дизе сургуул бүрүзүнүң бодунуң тускай эртемни чедип алыры ооң күш-дамыр кижизидилгезинден, бүдүрүлгениң үг-шиңи дүрген тып билиринден хамаарылыг,— деп СЭТА-ның корреспондентизи-биле беседазынга Ленинград хоорайның № 10 ортумак профессионал-техниктиг училищезиниң директору, Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры Николай Прокофьевич Заабобин чугаалаан.— Ынчангаш өөредилгениң бир дугаар хүнүнден эгелеп-ле келир үениң токары, фрезеровщиги азы слесары күш-культураны бодунуң ажылчын мергежилиниң идепкейлиг [illegible] деп көрүп турар.

Аңаа үлегерин бүдүрүлгеге [illegible] мастерлери, хөй [illegible] училищениң мооң мурнунда [illegible] доозукчулары — спортка хандыкшылдыглар берип турарлар. Чиик атлетика секциязын Владимир Новиков, волейболдуң — Николай Тузеев, чадаг-терге ниии — Виктор Макаров, классиктиг хүрештиин— күш-дамыр кижизидилгезиниң башкызы Юрий Захватов эки удуртуп турар.

Бистиң училищениң 35 чыл тургузунда 15 муң ажыг кижи доосжан, доозукчуларының аразында хөй мурнакчылар, удуртукчулар, база күш-ажылга чогаадыкчы хамаарылганың үлегерин бербишаан, спорттуң мөгаг чок пропагандистери болуп турар эң тергиин квалификацияның специалистери бар. Училищениң сургуулу Владимир Поляков биле Виктор Ступков Мюнхенге болган олимпиаданың киржикчилери болганынга чоргаарланыр бис.

Келир үениң ажылчынының хевирлеттиниип тургустунарынга күш-культура болгаш спорттуң улуг ажыктыын хөй чыл башкылап ажылдаан болганымда онза демдеглексээр мен. Бир чижектен көрүп көрээлиңер. Биске өөренири-биле кирип алган узун дурт сынныг, пышрак мага-боттуг Валерий Щеголихин берге кижизидилгелиг оолдарның бирээзи турган. Чажырбас мен, ону кандыг-даа хомудал чокка училищеден үндүрүп тывар турган бис. Ынчалза-даа ону бис классиктиг хүрешке сонуургалдыг болдуруп шенээн бис. Ол секция Ленинградта профессионал-техниктиг өөредилгениң системазынга база бир эки ажылдыг секция болуп турар.

Валерий спортка киржип бергеш, шуут чаңы өскерлип эгелээн. Эштери ону бөлүк даргазы кылдыр соңгуп алганнар, а мастерниң дузалакчызы апаргаш, өөредилге болгаш спортка ооң чедиишкиннери база экижип, эки фрезеровщик апарган. Валерий ам шериглен чедип келген. «Арсеналда» бешки разрядтыг ажылдап турар. Спорт мастеринге кандидат аттың нормазын күүседипкен болгаш бодунуң ажылдап турар бүдүрүлге черинде хүреш секциязын чорудуп турар.

Кажан тускайлаң чурттап гаже доозукчуларывысты үдеп турагаш, оларга бүдүрээр мен. Олар шупту училищени доозуп тургаш, спорт талазы-биле разрядтарлыг болгаш ГТО-нуң херек демдектерлиг боор үнерлер. А ол дээрге —кадыкшылдың болгаш чедиишкиннериниң үндезини-дир.

Г. ГАВРИКОВ.
СЭТА-ның корр.

Ленинград.

«ТӨРЭЭН ЧУРТУВУС—ПАЛЕСТИНА»

Бейруттуң ресторанныарының бирээзинге столдар аразынга ындай-бээр кезип, кызаштап турган бичии уругну көрдүм. Хаалгада тонның чаны-биле биле бидиртпейн эртип келгенин-ле ол боор. Арны-бажы чылбак, чуннааң, бажының дүгү селбергей, платьези хир-чамныг, эргинерээн, будунда улуг идии ветсен—көргенчиг-даа тод. Даштындан көөрге беш-алды харлыг. Холунда ол картон хааржакта каш калбак садар саат туткан. Олурган кижилерже сунуп, ээрешкеп үнү-биле:

— Дээрги, садып ап көрүңер,— деп, дилээгилээр болду.

Салым-хуу чок болган палестин чаштарның бирээзи ол-дур. Египетте, Сирияда, Иорданияда болгаш мында, Ливанда оларның санын чедир дээр. Палестин чаштарны кайы-даа көрүп болур. Кудумчулар оларның бажыңы болган: удуур, ойнаар, өзүп орар чери ол. Оларның дыка хөнүнге кудумчу школа база болуп турар. Бажыңнарының хаалары—самбыразы ол. Аваа оларның бир дугаар шорбажылап бижиир сөзү— «Бистиң Төрээн чуртувус—Палестина!»

Хамааты дайынның, сионисчи халдаашкыннарның уржуундан Ливанда тургустунган аар-берге байдалдар бирле дугаарында палестиннерниң амыдыралын улам дорейтаткан. Дескеннер хоргадаар чадырлар, эштир черлерде кабиналар, чедир туттунмаан азы дамынга бузулган бажыңнарның квартиралары, октапкан хааржактардан, дадарган кескинди демирлерден туткан чаглактар — палестиннерниң чурттаар черлери ындыг. Ада-иелери-биле кады ындыг байдалды чаштар база үлешкен.

Байдал кандыг-даа болза, анаа үндарап, баксыравлан, шоваа, хөглүг палестин уруглар чүнү-даа хүлээпиш алгаш күүседип турар. Машина септээр мастерскаяларда дузалакчылап, ногаа чүдүрген тергелерни сөөртүп, солуннар дажыглап, хөрүк бавып—кылбаслаажыл чок. Сигареталар, сааттар, идик креми, сапаннар садарын дагаып каап. Кафелерде аяк-саваа чуггаш, парикмахерскаяларда дүк ширбээш, магазиннерде бараан шараан... Харыкчокту төлеп-даа турар болза, ажылдаар, амыдыраарынга копеекти тывар апаар.

Уругларны анаа-ла кудумчуже үндүр октапкан деп база болбас. Палестинаның удурланыышкын шимчээшкининиң удуртулгазы олар дээш бүгү болдунар чүүлдерни кылыш турар. Школаларны, уруглар садтарын ажыткылаан, пионер организациялары ажылдап турар.

Палестин уругларының чаштазы чүгле аар-берге эвес, харын кыска. Олар улуг амыдыралче эрте кирер кылдыр албадатканнар. Бейруттуң палестиннерлиг районнарынга он ийи—он үш харлыг оолдарның автоматтарны чүктеппей хайгыылдап, корум-чурум тудуп чоруп турарын көрүп болур. Оларның аныяк назынын төрээн черин эгидип алыр дээш демисели ынчаар эгелээр.

М. КОРОЛЬКОВ.
ИМА-ның корр.

БЕЙРУТ.

АГААР

Бөгүн республиканың болгаш Кызылга шокар булуттаар, чамдык черлерге быскан хар чаар, барыын чүк угланыышкынныг хаттың дүргени секундада 5—10 метр. Агаарның температуразы 22—[illegible] чамдык районнарга 15—20, Кызылга 23—25 градус [illegible]. Автоoруктарга кестүрү [illegible] дувулеглээр.

Телевидение

ЯНВАРЬ 20-ДЕ

БИРГИ ПРОГРАММА

МОСКВАДАН

10.00—«Үе». Информастыг программа.
10.40—Эртенги гимнастика.
11.05—«АБВГДейка».
11.35—«Үделге». Уран-чечен телефильм. 2-ги сериязы.
12.45—«Бөгүн делегейде».
13.00—«Силерге, ада-иелер».
13.30—«Эртенги почта». Музыкалыг программа.
14.00—«Музейлерде болгаш делгелге залдарында». Күрүнениң А. С. Пушкин аттыг чурулга урап-чүүлүнүң музейи. Чаа чуруктар.
14.45—«Эки бараанңарны хөй-нү».
15.15—РСФСР-ниң алдарлыг артизи А. Наседкин ойнаар.
15.45—«Спортлото» тиражы.
16.00—«Кадыкшылга». Эртем тайылбырлаадыг программа. Дамчыдылганы эмчи Ю. В. Белянчикова чорудар.
16.45—Уругларга фильм. «Памирниң уруглары». Уран-чечен фильм.
17.55—«Билдингир-даа бол элдептиг». Дамчыдылганы профессор С. П. Капица чорудар.
18.55—«Чаагай чердеп чоруп ор мен». Соңгу чүктүң орус улустуң ниити ырызының киржилгези-биле концерт.

КЫЗЫЛДАН

19.25—Телемедээлерниң тускай үндүрүлгези.

МОСКВАДАН

19.35—«Правда» солуннуң политиктиг тайылбырлакчызы Ю. А. Жуковтуң делегей байдалының темазынга беседазы.
20.20—Дж. Верди — «Травиата». Фильм-опера.
22.30—«Үе». Информастыг программа.
23.05—«Че, кыстар!»
00.50—01.30—Конькиге маңнаар спорт талазы-биле Европаның чемпионады. (Эр кижилер. 500 м.) Голландиядан дамчыдылга. Төнгелде — медалдар.

Редактор В. С. ШАРАВИН

КИНО

ЯНВАРЬ 20-ДЕ

«НАЙЫРАЛ»: «Чиндиккээниг» 10.00, 12.30, 15.00, 17.40, 20.20 шактарда.

«ПИОНЕР»: «Альманзорнуң билээзи» 9.30, 11.00, 12.30, 14.00, 15.30, «Өжээн негекчизи» 17.00, 19.30 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: «Маринка, Янка болгаш хаан шивээзиниң чажыды» 13.00, «Артык кижи» 15.00, 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: индекс 667000

Кызыл, Щетинкин-Кравченко кудумчузу, бажың № 3. ТЕЛЕФОННАРЫ: Редакторнуң 2-24-63, редакторнуң оралакчызының 2-35-24, 2-31-75, харыысалгалыг секретарының 2-23-35, секретариаттың 2-23-35, партийжи амыдырал болгаш совет тургузуг килдистериниң 2-37-13, пропаганда килдизиниң 2-31-75, культура килдизиниң 2-23-54, кодээ ажыл-агый килдизиниң 2-21-47 үлетпүр килдизиниң 2-22-64, чагаа килдизиниң 2-41-27, информация килдизиниң 2-20-60, корректорларның 2-27-41, бухгалтерияның 2-12-45, солун хелбейн барганда 2-32-75 телефонче долгаар.

Тираж 16933. Чагыг № 32.

СОЛУН НЕДЕЛЯДА 6 КАТАП ҮНЕР

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Ном үндүрер чер, полиграфия болгаш ном садыышкын талазы-биле эргелелдиң типографиязы (Кызыл, Щетинкин болгаш Кравченко кудумчузу, бажың № 1). ТС — 00813.

Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 18 (10915) | 1979 чылдың январь 21, воскресенье | 1925 чылдан үндүрүлгелеттинген | Өртээ 2 кап.

А. И. БРЕЖНЕВТИҢ МОСКВАЖЕ ЭЭП КЕЛГЕНИ

СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы эш Л. И. Брежнев болгаш СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, СЭКП ТК-ның секретары эш К. У. Черненко январь 19-та Москваже ээп келгеннер.

Эштер Л. И. Брежнев болгаш К. У. Черненко эш Т. Живковтуң чалаашкын ёзугаар Болгария Улус Республиказынга найыралдыг кыска ажы-чорук кылып чораан.

Софиядан Москваже кел чыда эш Л. И. Брежнев Сочиге түр доктааган.

Аэродромга эш Л. И. Брежневти эштер Ю. В. Андропов, В. В. Гришин, А. А. Громыко, А. П. Кириленко, А. Я. Пельше, М. А. Суслов, Д. Ф. Устинов, В. В. Кузнецов оларуткааннар.

(СЭТА).

ЧАСКА УТКУШТУР

Чурттуң колхозтарының болгаш совхозтарының ажыл-ишчилери «1979 чылдың часкы хову ажылдарынга белеткел болгаш өну эттирер талазы-биле неделде хемчеглер дугайында» СЭКП ТК-ның болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң доктаалынга ажыл-херечи ёзу-биле харыылавышаан, үрезиннерни белетээрин четтирип, черлер ыңгаар тарыырга, техниканың шынарлыг септээр, ... ажылдап турарлар. Ол дугайында СЭТА-ның корреспондентилериниң дыңнадып турары болза:

⊙ БАРНАУЛ. Крайның ажыл-агыйларынга үнүш-хүлдүкүр чорукту 500 хире улуг отрядтары ажылдап турар. Кышкы айларның дургузунда олар 4 миллион тонна органиктиг чемишчидилгени [illegible]. Кукуруза, чазын чажар тараа шөлдери, чигир свекладаа, картофель тарыыр шөлдер чемишчидилгени хөй-хөй ап турар.

⊙ КАЛУГА. Областың колхоз, совхозтарының аразынга техника чыглырган [illegible] лериниң маңнаашкыны хүн-бүрүде өзүп турар. Олар септеп чогуур техниканы «Сельхозтехника» черинге чедирген. Ооң септээн техниканы ажыл-агыйларга чедирип турары ол. Бо хоорге чер ажылдыгларының часкы хову [illegible] ачы-хуаа чедирериниң база бир аргазы боор турар. Ол арганы областың барык бүгү районнарында нептереткен. Ооң түңнелинде техника септелгезиниң темпизи планда көрдүнгенинден мурнап турар.

⊙ МИНСК. Белоруссияның хар шыпкан шөлдеринде чемишчидилгелер оваалары көвүдеп турар. Чер ажылдыглар шөлдерде 20 миллион тонна органиктиг чемишчидилгелерни чедирген. Бүгү колхозтарда, совхозтарда тургускан отрядтар болгаш звенолар «Сельхозтехника» механизаторларының [illegible] тарып өзек-биле холааш, оваалап турар. Ындыг оваалар кыжын [illegible].

⊙ АЛМА-АТА. Казахстанда [illegible] реконструкцияны [illegible] дурген боор турар. Техниканың белен турарының шугумунда 180 муң тракторлары — эрткен чылдың болгаш үезинде турганындан 6 муң хөйнү тургускан. Хоорун [illegible] болгаш ажаар техниканы графиктен мурнай септеп турар.

⊙ КИШИНЕВ. Кукуруза өстүрер муң-муң дыңнакчылары оөзагай школа Молдавияга ажыттынган. «Чаптырыкчы» деп радиодамчыдылга программазынга киирген ол кичээлдерни кукурузаны [illegible] кылырылга турасказган. Радиошколаны чер ажылдыгларның [illegible] кинзастаан, ынчангаш Молдавияның кукурузачылары бо чылын чаа арга-биле 100 муң гектарга бо үнелиг культураны өстүрер.

МАРТ 4 1979

ССРЭ-НИҢ ДЭЭДИ СОВЕДИНГЕ СОҢГУЛДА ХҮНҮ

ЧАҢГЫС ЭП-СЕТКИЛ БОЛГАШ СЫРЫЙ КАТТЫЖЫЫШКЫН-БИЛЕ

Тываның № 392 соңгулда округу

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Эвилел Совединге соңгулдалар талазы-биле Тываның № 392 соңгулда округунуң соңгулда мурнунуң чөвүлел хуралынга Кызыл хоорайның болгаш республиканың бүгү районнарындан күш-ажылчы коллективтерниң, хөй-ниити организацияларының 600 чыгыы төлээлекчилери дүүн Кызылга, республиканың хөгжүм-шии театрынга чыглып келген.

Чөвүлел хуралды округтуң соңгулда комиссиязының даргазы, СЭКП обкомунуң секретары Д. К. Ооржак ажыткан. Хуралдың хүндүлүг президиумунга СЭКП ТК-ның Политбюрозун, СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы эш Л. И. Брежневти баштадыр бедик көдүрлүүшкүн-биле соңгаан.

ССРЭ-ниң Дээди Совединге соңгулдалар дугайында илеткелди округтуң соңгулда комиссиязының даргазы, СЭКП обкомунуң секретары Д. К. Ооржак кылган.

Бистиң республиканың ажылчы чоннары, бүгү чурттарышкаш, СЭКП ТК-ның ноябрь (1978 ч.) Пленумунуң шиитпирлерин, аңаа эш Л. И. Брежневтиң чугаазының боордурганы политиктиг болгаш күш-ажылчы бедик көдүрлүүшкүн-биле ССРЭ-ниң Дээди Совединге соңгулдалар хүнүнге уткуштур чоруп орар деп, ол демдеглээн. Үлетпүр бүдүрүлгелери 1977 чылга деңнээрге, продукция бүдүрериниң болгаш сайгарарының алзоо өзүлдезин чедип алган. Коммунал бүдүрүлгелер, садыг көжү чедиишкиннерлиг болган. Бүдүрүлгениң болгаш культураның чамдык чугула объектилерин, школаларны, уруглар садтарын ажыглалга киирген. Хөй муң ажылчы чоп чаа бажыңнар алган. Агаар-бойдустуң бергелери турза-даа, кодээ ажыл-агый база хөгжүп турар. Курунеге сүт садарының планы ажыр күүседиңген, малдың өске-даа продуктуларын 1977 чылдыңдан хөйнү саткан. Ажылчы чоннарның культура херекселдери улам долу хандыртынып турар, чырыдыышкын болгаш кадык камгалалы улам хөгжүп келген.

Республиканың экономиказының хөгжүлдезинде бо чедиишкиннер Коммунистиг партияның болгаш Совет чазактың хүн бүрүде улам өзүп турар сагыш салыышкынының ачызында болдунар аргалыг болган деп, илеткелчи демдеглээн. Моон ужурунда ийи орденниг Тываның ажылчы чоннары, СЭКП ТК-ның, ооң Политбюрозунуң иштики болгаш даштыкы политиказын бүрүн деткивишаан, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң депутаттарының бирги кандидаттарынга СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы эш Леонид Ильич Брежневти болгаш партияның, күрүнениң өске-даа удуртукчуларын бир эп-сеткилдиг адааннар.

«Тыва кобальт» комбинаттың, Барыын-Хемчик районда «Хемчик» совхозтуң, Красноярскиниң политехниктиг институдунуң Кызылда филиалының коллективтери, кызылгаар отрядының дайынчылары ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Эвилел Совединге депутаттың кандидадынга СЭКП ТК-ның кежигүнүнге кандидат, СЭКП обкомунуң бирги секретары Григорий Чоодуевич Ширшинни бир эп-сеткилдиг дэпшиткеннер. Ол кандидатураны Кызылдың № 3 АТБ-зиниң, чер ажылы кылыр тулуг эргелелиниң, «Тыва тудуг» трестиниң, республика типографиязының, чамдык совхозтарның болгаш район төптериниң организацияларының — шупту 20 коллективтер деткээн.

Д. К. Ооржак ооң ынай Г. Ч. Ширшинниң допчу намдарын болгаш партийжи база хөй-ниити ажыл-чорудулгазын чугаалааш, депутатка кандидатты дэпшиткенин деткиириче база соңгулдалар хүнүн чаа чедиишкиннер-биле уткуурунче чөвүлел хуралдың киржикчилерин кыйгырган.

Чөвүлел хуралга СЭКП Кызыл хоорkомунуң бирги секретары А. И. Пожидаев, «Хемчик» совхозтуң механизатору Б. О. Хомушку, СЭКП Чөөн-Хемчик райкомунуң бирги секретары Н. С. Бойду, «Тыва кобальт» комбинатта цех начальнигиниң оралакчызы Э. М. Далаа, Красноярскиниң политехниктиг институдунуң Кызылда филиалының директору Д. Б. Буяроол, «Тыва тудуг» трестиниң № 48 тудуг эргелелиниң штукатур-малярлар бригадири Е. С. Бизнева, «Көк-Тей» совхозтуң бызаа ажаакчызы Л. А. Хорошавина, «Кызыл тараачын» совхозтуң механизатору С. Ф. Чекулаев олар санал берген. Олар шупту боттарының коллективтериниң өмүнээзинден Г. Ч. Ширшинни Эвилелдиң Совединге депутаттың кандидадынга дэпшиткенин ийи-биле деткээн болгаш Тываның ажылчы чоннарының аңаа көргүскен идегелин алдарлыы-биле шыңгыдып шыдаар дээрзинге бүзүрелин илергейлээннер.

Хуралдың киржикчилери Г. Ч. Ширшинниң чугаазын чыгыы-биле уткааннар. Аңаа бүзүрээн бедик идегел дээш сеткилдиң ханызындан өөрүп четтиргенин ол илергейлээн болгаш Төрээн чурттуң чааган чоруу дээш бодунуң ажыл-чорудулгазы-биле ол бедик идегелди шыңгыдарын бүзүреткен.

ССРЭ-ниң Дээди Совединге мурнундагы соңгулдадан бээр эртген үе совет улустуң улуг ажыл-херектериниң үези, чурттуң коммунизмче бурунгаарлаашкынының чугула үе-чадазы болган деп, Г. Ч. Ширшин демдеглээн. Ажылчы чоннар чурттуң хөгжүлдезиниң СЭКП-ниң XXV съездизиниң төлевилээн программазын сорук киирикчиниг күүседип турар. ССРЭ-ниң чаа Конституциязын хүлээп алганы улуг болуушкун болган, мында Октябрьның тиилелгезиниң сөөлүнде партияның болгаш улустуң революсчу-чаартыкчы ажыл-чорудулгазының түңнелдерин бижиглээн болгаш коммунистиг тургузуушкунунуң тода перспективаларын берген. Беш чылдың үш чылдарында чурттуң хөгжүлдезиниң түңнелдерин СЭКП ТК-ның ноябрь (1978 ч.) Пленумунга болгаш аңаа эш Л. И. Брежневтиң чугаазында тодараткан.

СЭКП ТК-ның Политбюрозу болгаш эш Л. И. Брежнев боду чер-делегейге тайбыңның байыралды болгаш чааган кожа-хелбээ турарын быжыглаарының соруглаларын шиитпирлээринче улуг киржиишкинни салып, делегей харылзааларынга ленинчи угланыышкынны туруштуг боттандырып турар. Бүгү совет улус Коммунистиг партияның, Совет чазактың даштыкы политиказын ийи-биле деткип, бүрүнү-биле чүгаадыттынып турар.

Бистиң республиканың коммунистериниң, бүгү ажылчы чоннарының күжениишкиннери СЭКП-ниң XXV съездизиниң шиитпирлерин, беш чылдың планнарын күүседиринче мөөңнеттинген турган деп, Г. Ч. Ширшин оон ынай уламчылаан. СЭКП ТК болгаш Совет чазак Тываның экономиказын болгаш культуразын хөгжүдеринче улуг сагыш салып турар. Ооң бир илерээшкини болза «Тыва АССР-ниң бүдүрүкчү күштерин улам ынай комплекстиг хөгжүдер хемчеглер дугайында» доктаалды хүлээп алганы болган.

Беш чылдың үш чылдарында республиканың үлетпүрүнүң кол бүдүрүлге фондулары 50 хуу, а бүдүрүлгениң хемчээли 22 хуу улгаткан. Үлетпүр продукциязын эрткен беш чылдың үш чылдарындан 78 млн. рубльге хөйнү бүдүрген. Тудуг организацияларының болгаш тудуг индустриязының материал-техниктиг баазазы быжыккан. «Шагонаринжстрой» трест, «Тыва совхоз тудуг» каттыжыышкыны, ССРЭ-ниң Энергетика министерствозунуң КМК-зы тургустунган. Үш чылда барык 324 млн. рубльдиң капитал салыышкынын шиңгээдип алдынган, азы эрткен беш чылдың үш чылдарынындан 47 хуу хөй. Азы тоску беш чылдың үш чылдарынындан 57 хуу хөй кол фондуларны ажыглалга киирген. Бүдүрүлге, культура болгаш социал ажыглалдының алзоо каш чугула объектилерин ажыглалга киирген. Ол чорук республиканың экономиказы хөгжүлдезиниң хөй-хөй чугула соругдаарын чедиишкинниг шиитпирлээриниң, ажылчы чоннарның негеделдерин база хереглелдерин хандырарының аргазын берген.

Сөөлгү чылдарның агаар-бойдузунуң таарымча чок байдалдары турааҗок, кодээ ажыл-агый база хөгжүп турар. Аңаа 147 млн. рубльди, бүгү тоску беш чылдыңындан дыка хөйнү салган. Совхозтар 2800 ажыт тракторларны, комбайннарны, автомашиналарны болгаш өске-даа хөй техниканы алган. Тывага хөй үрезинни, комбикормну берип турар. Бо бүгү кодээ ажыл-агыйның хөй соругдааларын шиитпирлээр арганы берген. Эрткен беш чылдың үш чылдарынга деңнээрге, эът бүдүрери 4,9 хуу, дүкү — 5,4 хуу өскен, сүттү, дүктү садазы көвүдээн, малдың продуктулуг чоруу бедээн.

Транспорт бүдүрүлгелериниң материалдыг баазазы быжыккан. Амыдырал хандырылгазының, бараан саарылгазының хемчээли өзүп турар. Ажылчы чоннарның амыдыралының материалдыг болгаш культуралыг деңнели бедээн, кадык камгалалы болгаш чырыдыышкын хөгжүп турар.

Ынчалза-даа планнарның күүселдези СЭКП-ниң XXV съездизиниң шиитпирлериниң негеделдеринге дүүшпейн турарын Г. Ч. Ширшин демдеглээн. Ол партияның XVII область конференциязынга база демдеглеттинген. Үлетпүр продукция бүдүрериниң, сайгарарының үш чылдаар планнарын күүсетпээн. Чаа үлетпүр бүдүрүлгелериниң күчүлерин бисте ам-даа ооҗум шиңгээдип ап турар. Күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедидери-биле быжыг турушту ажылдаар херек, республикада ажылчын күжү чедишпес болганда, ол оңза чугула. Планнарны болгаш социалистиг хүлээлгелерни күүседир дээш демисел кичээнгейниң төвүнге турар ужурлуг. 1979 чыл үлетпүр бүдүрүлгелериниң ажылынга эргилделиг чыл болзун дээш, хожудаашкыннарны ажып эртер, беш чылды чедиишкиннг доозар дээш бүгү чүүлдерни кылыр херек.

Тудугга капитал салыышкыннарының ажыглыын чедип алыры, курлавырларны ажыглаалга киирер объектилерге мөөңнээри, доозулбаан объектилерни кызырары, машиналарны болгаш механизмнерни чөп ажыглаары, кадрларны кижизидер ажылды чүткүлдүг чорудары чугула.

Кодээ ажыл-агыйда курлавырлар ыракта чедир ажыглаттынмайн турар. Дүжүт болгаш малдың продуктулуу чавыс, мал бажы ооҗум өзүп турар. Мал төлүн ам-даа эвээш ап, малдың хөй хораар чоруун болдуруп турар. СЭКП ТК-ның июль (1978 ч.) Пленумунуң [illegible] дүүштүр бар бүгү четпестерни чайладыр болгаш кодээ ажыл-агый продуктуларын бүдүрерин көвүдедир талазы-биле бүгү хемчеглерни алыры чугула, оон-биле чурттакчы чоннуң хандырылгазын экижидер херек.

Мал кыштаглаашкынының чедиишкиниг [illegible] малдың баш санын база ооң чаш төлүн камгалап алырынга оңза кичээнгейни салыр херек. Часкы хову ажылдарынга белеткел база кодээ ажыл-ишчилериниң сагыш салыышкынының төвүнге турар. Техника септелгезин эки чорудар, үрезинниң шынарлыг белеткээр ужурлуг.

Ажылчы чоннар ортузунга массалыг, организакчы болгаш кижизидилге ажылын күштелдирери, социалистиг чарышта четпестерни чайладыры, чылдың эге хүннеринден-не хүлээлгелерни күүседиринче чедип алыры чугула болуп турар. Ажылчы чоннарның хереглелдерин хандырар талазы-биле чүткүлдүг ажылдаар херек.

Чугаазының түңнелинде Г. Ч. Ширшин республиканың ажылчы чоннарын ССРЭ-ниң Дээди Совединге соңгулдаларны күш-ажылчы чедиишкиннерлиг уткуурунче кыйгырган.

Округтуң соңгулда мурнунуң чөвүлел хуралы ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Эвилел Совединге соңгулдалар талазы-биле Тываның № 392 соңгулда округундан депутаттың кандидадынга СЭКП ТК-ның кежигүнүнге кандидат, СЭКП обкомунуң бирги секретары Григорий Чоодуевич Ширшинни дэпшиткенин деткиир болгаш ол округка бадылаттырары-биле чөпшээрелин бээрин дилээр дугайында шиитпирни бир үн-биле хүлээп алган.

Чөвүлел хуралдың киржикчилери депутатка кандидаттың бүзүреттирген кижилерин соңгаан болгаш Тываның бүгү соңгукчуларын ССРЭ-ниң Дээди Совединге соңгулдалар хүнүнде боттарының бадылаашкыннарын коммунистерниң болгаш партияда кежигүү эвестерниң блогунуң кандидаттары дээш бээрин кыйгырып турар кыйгырыгны хүлээп алган.

ЧУРУКТА: соңгулда мурнунуң хуралының үезинде. Пасирде — «Тыва кобальт» комбинатта цех начальнигиниң оралакчызы Э. М. Далаа. А. ЗАЙЦЕВТИҢ фотозу.

«РСФСР-ниң чонунуң амыдырал хандырылгазының алдарлыг ажылдакчызының» хөрек демдээн тургузар дугайында

РСФСР-НИҢ ДЭЭДИ СОВЕДИНИҢ ПРЕЗИДИУМУНУҢ ЧАРЛЫЫ

РСФСР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң доктаалы болза:

1. РСФСР-ниң чонунуң амыдырал хандырылгазының алдарлыг ажылдакчызы» деп хүндүлел атты алган кижилерге тывысыры-биле «РСФСР-ниң чонунуң амыдырал хандырылгазының алдарлыг ажылдакчызы» деп хөрек демдээн доктаадып тургузар.

2. «РСФСР-ниң чонунуң амыдырал хандырылгазының алдарлыг ажылдакчызы» деп хөрек демдээниң тайылбырын (капсырлаштырган) бадылаар.

3. РСФСР-ниң чонунуң амыдырал хандырылгазының алдарлыг ажылдакчызының хүндүлел адының дугайында РСФСР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң 1977 чылдың март 11-де үндүрген Чарлыы-биле бадылаан дүрүмүнүң 4-кү түзүлүн мынчаар эде бижип, тайылбырлаар:

«РСФСР-ниң чонунуң амыдырал хандырылгазының алдарлыг ажылдакчызы» деп хүндүлел атты тывыскан кижилерге РСФСР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң бижии болгаш «РСФСР-ниң чонунуң амыдырал хандырылгазының алдарлыг ажылдакчызы» деп доктааткан хевирниң хөрек демдээн тывысыр.

«РСФСР-ниң чонунуң амыдырал хандырылгазының алдарлыг ажылдакчызының» хөрек демдээн хөректиң оң талазынга кадаар.

4. «РСФСР-ниң чонунуң амыдырал хандырылгазының алдарлыг ажылдакчызының» хөрек демдээн бо Чарлыкты үндүргениниң мурнунда РСФСР-ниң чонунуң амыдырал хандырылгазының алдарлыг ажылдакчызы» деп атты алган кижилерге база тывысырын доктаадыр.

РСФСР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы М. ЯСНОВ.

РСФСР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Секретары Х. НЕШКОВ.

Москва.
1979 чылдың январь 18.

«РСФСР-ниң чонунуң амыдырал хандырылгазының алдарлыг ажылдакчызы» хөрек демдээниң тайылбыры

«РСФСР-ниң чонунуң амыдырал хандырылгазының алдарлыг ажылдакчызының» хөрек демдээ болза, 25 мм талаларлыг болгаш нейзильбертен кылган бутуннарлыг үнелиг металлдардан кылган дөрбелчин болур.

Демдектиң арын талазында чүүлдер: үстүкү кезээнде — РСФСР-ниң чонунуң амыдырал хандырылгазының алдарлыг ажылдакчызы — деп бижик (баштайгы ийи состу чартык тырыкы кылдыр, арткаңнарын — дөрт одуруглап бижээн), демдектиң адаккы кезиинде биннмел адаандаа — ийи хаарт үнүш будуундан болгаш беш-адырдан тургустунган кола-тестен кылган хаажылал турар. Демдектиң арын талазын кылайтыр хөюглааш, хаажылап каан. Демдектиң бижиктери болгаш бүгү дүрзү-хевири дестен болгаш кылайтыр хөюглаан болур. Демдектиң артыы талазы дески, ак өңнүг.

Хөрек демдээн кулакчыгаштың болгаш төгерик билзектиң дузазы-биле ол-ла холумактардан белеткээн, кыдыгларын [illegible] колодкада кошкан. Колодканы [illegible] кескилеп каан. Колодканың [illegible] лериниң аразында калбаа 5 мм ийи өңнүг дадаазын-биле солаган талазында — өткүт ак-көк, арткан кезиктерин калбаа 15 мм кызыл (РСФСР-ниң күрүне туугунуң өңү ышкаш) дадаазын-биле шыпкан.

[illegible] хөрек демдээн хевге кадаар кызар-сектүг болур.

РСФСР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Секретары Х. НЕШКОВ.

Тес-Хемниң № 655 соңгулда округу

ССРЭ-ниң Дээди Совединге соңгулда талазы-биле Тес-Хемниң № 655 соңгулда округунуң соңгулда мурнунуң чөвүлел хуралы январь 20-де Самагалдайның Культура бажыңынга бедик көдүрлүүшкүн-биле эрткен. Чөвүлел хуралды Тес-Хем райкүүседкомунуң даргазы Н. В. Чыдыгыр ажыткан. Хуралдың хүндүлүг Президиумунга СЭКП ТК-ның Политбюрозун эш Л. И. Брежневти баштадыр улуг көдүрлүүшкүн-биле соңгаан.

ССРЭ-ниң Дээди Совединге соңгулдалар дугайында илеткел [illegible]-биле СЭКП райкомунуң ийиги секретары С. Г. Куулартга сөс берген.

— ССРЭ-ниң Дээди Совединге ээлчег болур соңгулдалар бистиң чуртувустуң хамаатыларынга чаа, улам калбак эргелерни берген ССРЭ-ниң чаа Конституциязын хүлээп алган соонда эң баштайгы эртер. Ол политиктиг чугула кампания социалистиг демократияның артык күштелдириишкинниң чайгаар херээжок болур — деп, ол демдеглээн.

Соңгулда кампаниязы СЭКП-ниң XXV съездизиниң, ТК-ның ноябрь (1978 ч.) Пленумунуң шиитпирлериниң [illegible] улустуң демиселиниң бажалыкта эртип турар. Округтуң ажылчы чоннары беш чылдың планныг онаалдаларын күүседир дээш демиселге чамдык чедиишкиннерни чедип алган.

Округтуң девискээринде турар чарыштыг үстүнде ийи районнарның ажылчы чоннары соңгулда кампаниязынга идепкейлиг киржип, бо чылдың бирги кварталының планын соңгулдалар хүнүнге чедир күүседир дээш ажылдап турарын илеткелчи чугаалаан. ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Национальностар Совединге соңгулдалар талазы-биле Тес-Хемниң № 655 соңгулда округундан депутатка кандидатка СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, СЭКП ТК-ның секретары Андрей Павлович Кириленкону болгаш «Ийи-Тал» совхозтуң директору Мижит Кыргысович Дүгерни дэпшиткенин илеткелчи чугаалааш, оларның допчу намдарын чыыштайнарга таныштырып, кандидаттарны деткииринче чөвүлел хуралдың киржикчилерин кыйгырган.

Чөвүлел хуралга Самагалдайның райөөрениң ордузунуң «Сельхозтехниканың» автомашиназының самчары О. Д. Күнчүй, «О. Шыназ» совхозтуң директору Н. Д. Балчий[illegible], Шуурмактың ыяш белеткээр хозяйствозунуң директору С. Ч. Шалык олар болгаш [illegible] депутатка кандидаттарны бир үн-биле деткээннер.

Депутаттың кандидады «Шурмак» совхозтуң директору Мижит Кыргысович Дүгер чөвүлел хуралга сөс алгаш, аңаа көргүскен улуг идегел дээш өөрүп четтиргенин илергейлээн. [illegible] чоруур [illegible] кылырынче кызыдырын хүлээнген.

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Национальностар Совединге соңгулдалар талазы-биле Тес-Хемниң № 655 соңгулда округундан депутаттың кандидаттарынга Андрей Павлович Кириленкону болгаш Мижит Кыргысович Дүгерни дэпшиткенин деткиир дугайында шиитпирни хуралдың киржикчилери бир үн-биле хүлээп алган. Ол-ла өйде округтуң бадылаашкынынга [illegible] кандидаттарны деткиир [illegible].

Чөвүлел хурал депутатка кандидат М. К. Дүгерниң бүзүреттирген кижилерин соңгаан. Бүгү соңгукчуларынга кыйгырыгны хүлээп алган.

[illegible] «Кызыл-Хөмүр» [illegible] концерттиң чыыштаннар көргеннер.

Чизе чоруп тур

ДНЕПРНИҢ ОҢ ТАЛАКЫ ЭРИИНДЕ

КИЕВ. (СЭТА-ның тускай корреспондентизи Н. Роздобулько). Бүгү-эвилелдиң чемниң анкеталарынга чусчуп киевчилер Оболоньну мурнуу [illegible] бажыңнар [illegible] бригадири В. Прихладовскийниң [illegible] ат-хаажылал база бар. [illegible] бригаданың тудуп каан чаа бажыңнарның [illegible] түрлерин чурттакчыларга ол тудуп берген.

Анкетаның айтырыгларынга харыылап [illegible] Семенович [illegible] ралынга хөй чаа чүүлдерни [illegible] алдаан. Элээн каш чылдарның мурнунда Днепр чаазында сүт ап алгаш бээр элезиннерге Оболоньнуң бөлтайгы бажыңын тудуп [illegible] Прихладовскийниң тудуу. [illegible] хорумнар [illegible] мергежилдерни [illegible] техникумну доосуп, бригадир болуп берген.

[illegible] 20 мун [illegible] чаа [illegible] тудуп турар. [illegible] районнуң [illegible] чаа демнээ-биле Московскиж деп адаан чаа кудумчу болур. [illegible] тургузулгалар [illegible] холбаа турар Москва — Киев автоорукта [illegible] хараачылар [illegible].

АЖЫЛ-ИШЧИ БҮРҮЗҮНҮҢ ХЕРЭЭ

«...Күш-ажылдың сагылга-чурумун сагыыры — ССРЭ-ниң күш-ажыл кылып шыдаар хамааты бүрүзүнүң хүлээлгези болгаш алдарының херээ» деп ССРЭ-ниң чаа Конституциязында айыткан. Бистиң социалистиг ниитилелдиисте бүдүрүп турар материалдыг чүүлдеривистиң хемчээлинден чоннуң бай-шыырак амыдыралы дорт хамааржыр. Ынчангаш ажыл-ишчи бүрүзүнүң күш-ажылдың сагылга-чурумун сагып, күш-ажылчы хүлээлгезинге кайы хире хамаарылгалыы мында эң чугула рольдуг болур.

[illegible]

Профэвилел организацияларында

[illegible]

Ч. МОНГУШ,
Тыва профоблчөвүлелдиң секретары.

Украин ССР. «Азот» бүдүрүлге каттыжыышкынында суук [illegible] бүдүрер чаа технологтуг [illegible]. Ол чылда 28 тонна [illegible] «[illegible]» трестиң коллективи [illegible] француз фирма күүсеткен.

ЧУРУКТА: Черкассыныӊ «Азот» бүдүрүлге каттыжыышкынында суук [illegible] чемишчилимателер бүдүрер чаа технологтуг [illegible].

И. ВОЛЧКОВТУҢ фотозу.

СЭТА-ның фотохрониказы.

Шынар — ажылдың көрүнчүзү

ЧЕДИП АЛГАНЫНГА ООЖУРГАВАС

[illegible]

Л. ШАГАРОВА,
Стандарттар болгаш хемчээлдер [illegible] талазы-биле [illegible] лабораториязының улуг инженери.

ТЕМПИНИ БЕДИДЕР

[illegible]

О. ДАКАЙ-ООЛ.
Чаа-Хөлчүк район.

ПЕНСИЯЛАЗА-ДАА

[illegible]

Ч. ТОВАРИШТАЙ.
Улуг-Хем район.

Фоторепортаж

«В А З»-ТЫҢ САЛБЫРЫ

ЧУРУКТАРДА: бригадир А. Г. Солодов (солагай талазында) септевчилер В. А. Микко, В. В. Баранов олар-биле кады тур. Септелге черлиниң бир участогунуң ниити хевири.

М. ТОПЧА.

Фотолар А. ЗАПШЕВТИҢ.

[illegible]

Москва. Кызыл шөл. Ленинче барып турары.
В. ВЕЛИКЖАНИННИҢ болгаш В. СОЗИ НОВТУҢ фотозу.
СЭТА-ның фотохрониказы.

КЫШКЫ САДКА КИНО

В. И. Ленинниң чаалбыштыг чаңгыс [illegible] бар[illegible] каттышкан [illegible] өртпек [illegible] улам талыйып бар чоруур. Ынчалза-даа баштыңчызынга [illegible] Оон баш бурунгаар угаап, бо[illegible] орук-биле коммунизмниң [illegible] бурунгаарлап олурар бис.

[illegible] совет кижилер болгаш чер бөмбүрзектиң [illegible] бугу чонунуң төлээлери Ленинниң тураскаалдыг черлеринге кээп, ам-даа эргим кижи дугайында чылыг сактыышкыннарны кылып турар.

Горки... Ленинниң Горкилери. Москва адаанда сууржугаш. Ол чүгле бистиң чуртувуска эвес, харын-даа даштыкы чурттарга безин билдингир суур. Аңаа Владимир Ильич чурттап турган болгаш ол аңаа мөчээн.

1918 чылдың август 30-де Владимир Ильич Михельсон заводка болган митингиге чүве чугаалааш, митинг соонда автомобильче кээп бар чорда, [illegible] оон амы-тынынче халдаан. Ынчалза-даа ол-ла чылдың сентябрь 16-да В. И. Ленин партия ТК-ның хуралынга кирипкен, могаг-шылаг чок ажылынче катап-ла кирипкен.

«Бадыкшылы чеже-даа берге байдалдыг турза, Владимир Ильич эмчилерниң сүмезин херекке албайн, ажылдап кирипкен» — деп, эмчи В. С. Вейсброд сактып чугаалаан.

1918 чылдың сентябрьның төнчүзүнде арыг агаарлыг черге дыштанмышаан эмчилерниң эмчилер В. И. Ленинге сүмелээн. Ленинниң намдарынга «Горки» деп сөс ынчаар тывылган. Горкиге ол баштай сентябрь 25-те Н. К. Крупская болгаш М. И. Ульянова оларбиле кады келген. Оон соонда 1919, 1920, 1921, 1922 чылдарда аңаа ол чаңгыс эвес удаа дыштанып турган. А 1923 чылдың май айдан эгелеп, амыдыралының сөөлгү хүннеринге чедир В. И. Ленин моон кайнаар-даа чорбаан.

1949 чылда Горкиге Ленинниң мемориалдыг музейин [illegible] эгелээш бөгүн-даа ол-ла [illegible] ажылдары, столовайлы, библиотеказы бүрүн калгаладып тыртан. Ол бөгүн Ленинниң моге чок ажыл-чорудулгазын херечилеп турар.

[illegible] Горкиге чурттап турган үезинде солуннарны, журналдарны, номнарны үргүлчү чедирип турган. Ол чурттуң иштики, даштыкы байдалын хайгаарап, партияның Төп Комитеди-биле, Улус Комиссариадының Чөвүлели-биле харылзажып, информацияны доктаамал ап турган.

«Чаңгыс-даа принципчелдыг, чугула ажыл-агыйжы болгаш политиктиг айтырыг Владимир Ильичиниң киржилгезин чокка шиитпирлеттинмейн келген» — деп, Ильичиниң секретары Л. А. Фотиева сактып чугаалаан.

Горкиге турган үезинде, бажың баарында сериглиг, шилден каан «кышкы сад» деп адаары [illegible] кинофильмнер көөрүнге В. И. Ленин бөвчүт ынак турган.

1924 чылда «Новый зритель» деп журналга. [illegible] А. В. Голдобин [illegible] «Горкиже кинофильмнер чорудуп [illegible] Владимир Ильич кежээни-не 200—300 метр киночурукту көрүп турар». Бурунгу киноның үнүүрүн амгы үеде болуушкуннарны көргүскен «Бөгүн» деп шаржты көвчүт сонуургаар-дыр. Ол хаарге, режиссёр Дзиг Вертовтуң барыын дипломаттарның оптут арттыларын көргүскен шугумчулелдиг мультипликацияларының бир [illegible] — деп, [illegible] чугаалап калган.

1923 чылдың декабрьда режиссёр П. Перегуданның тур[illegible] [illegible]

[illegible]

[illegible]

А. АШМАРИН.

Москва хоорай.

ТАЙБЫҢНЫҢ ЭРГЕ-АЖЫЫНГА

НЬЮ-ЙОРК. (СЭТА). Стратегтиг шаап халдаашкын чепсээн кызыгаарлаар талазы-биле совет-америк чаа дугуржулганы чедип алыры болгаш ону конгресске бадылаары чүгле АКШ-тың эвес, харын бугу делегейниң эрге-ажыынга, бөмбүрзектиң бугу улустарының эрге-ажыынга харылзаар деп автомобиль, аэрокосмос үлетпү[illegible] [illegible]

[illegible]

Стратегтиг шаап халдаашкын чепсээн кызыгаарлаар талазы-биле совет-америк дугуржулганы чедип алыры канчаар-даа [illegible] улуг ужур-дузалыг чүүл болур деп национал айыыл чок чорук чөвүлелиниң ажылдакчызы чорааш Я. Лодал чугаалаан. Ындыг дугуржулга АКШ-тың болгаш ССРЭ-ниң национал эрге-ажыктарынга бараан болур, бөө-чепсекти эндере [illegible] деп «Форин афферс» журналга ол бижаан.

Стратегтиг чепсекти [illegible] талазы-биле дугуржулганы чедип алыры ССРЭ-ниң болгаш АКШ-тың [illegible]

БӨМБҮРЗЕКТИҢ СУДАЛЫ

СЭТА болгаш ПМА: КЫСКА ДЫҢНАДЫГЛАР, ТАЙЫЛБЫРЛАР

ЭРТЕМ ЧОНГА БАРААН БООП ТУР

УЛАН-БАТОР. (СЭТА). МАР-ның Эртемнер академиязының сессиязы ажык болган. Бо беш чылдың баштайгы үш чылында чурттуң эртем организацияларының ажыл-чорудулгазының түңнелин кылган болгаш эртемденнерниң моон соңгаарғы сорулгаларын тодарадыпкан.

Амгы үеде моол эртемденнер хөй ажылдарны чорудуп каныр сессияга доладаан. Хүн энергиязын үлүг ажыглаар аргаларын шинчилээр, [illegible] агыйның чаа сорттарын болгаш ажырал малдарның чаа укаазарын тывар талазы-биле ажылдарны чедиишкиниг үлегчилеп турар.

Ажы-төлүүн социалистиг чурттарның эртемденнери-биле кады ажылдажылга моол эртемденнерниң ажыл-чорудулгазында онзагай черни ээлеп турар. Каттышкан эдерешкан экспедицияпар МАР-да үре-түңнелдиг ажылдап турар. Ол ышкаш Моолдуң эртемденнери ЭДЧ кежигүннери чурттарның эртемденнери-биле кады улуг ажыл-агыйынга чугула ужур-дузалыг 50 ажык улуг темаларны ажылдап кылып турар.

МАР-ның география атлазын тургузар ажылды чорудуп турар. Моол болгаш орус дылдарга парлаар «Моолдуң энциклопедиязы» чуртунуң эртем болгаш культура амыдыралынга улуг болуушкун болур.

ИРАН: ШИИТПИРЛИГ ҮЕ-ЧАДА

НЬЮ-ЙОРК. (СЭТА). Хаан[illegible] соонда Иранда иштики политиктиг кризис чаа, шиитпирлиг үе-чадага четкен деп [illegible]

[illegible]

АФГАНИСТАН ДЕМОКРАТТЫГ РЕСПУБЛИКА. Наглу деп гидроэлектростанция — чуртта эң улуг. Ону Совет [illegible] техниктиг болгаш экономиктиг дузалажыы-биле туткан, ол болза афган энергетиканың чоргааралы, совет-афган кады ажылдажылганың улуг объектизи. Оон баштайгы агрегады 12 чыл бурунгаар ажыглалга кирген. Ынчаарда туткан плотина Афганистанда эң улуг, 530 миллион кубометр сугнуг кылгыжал хөлдү тургускан. Нагluнуң гидроэлектростанциязы түгле чурттуң найысылалын болгаш оон чоок-кавызының [illegible] электри-биле хандырып турар эвес, харын он-он муң гектар шөлдерин суггарар арганы тургускан.

ЧУРУКТА: Наглу ГЭС-тиң турбина залында.
АДН—СЭТА-ның фотозу.

ОРУС ДЫЛДЫ ӨӨРЕНИР

ВЕНА. (СЭТА-ның корр.). Австрияда орус дылды сонуургар кижилерниң саны чыл бүрүде өзүп турар. «Катюша» деп ырының аялгазы-биле эгелээр, неделяда бир катап дамчыдар телевидение дамчыдылгазындан орус дылды дыңнап болур. Австри университеттериниң лекция залдарында болгаш чурттуң хөй-хөй хоорайларының школаларында дагтымын [illegible]

[illegible]

А. КОВРИГИН.

ДҮШКҮҮРЛҮГ БАЙДАЛ

ДЕЛИ. (СЭТА). Нага деп аймак улустан Пекинниң белеткээн шаажылакчылары тайбың [illegible] 1978 чыл төгүүшкүнүг түңнелдиг кылган соонда сөөлгү ийи неделяда Индияның Ассам деп штадынга байдал дүшкүүрлүг боор артышкан.

Шаажылакчы идегеттер эртери берге арга-ыңы ораашында суурларны бөөлеп, полиция турушкаарынче халдааш-кыннарны кылып турар.

Шаажылакчы идегеттерниң саны моон ажыг кижи, олар ны тудар, бөө-чепсек хаваазы [illegible] армия болгаш полиция болдунар-да хемчеглерни ап турар. Пекинниң белеткээн [illegible]

ДЕРЗИИ ЁЗУ-ЧУРУМ БОЛГАШ ООҢ ӨМЭЭРЖИКЧИЛЕРИ

НЬЮ-ЙОРК. (СЭТА). Бамбучаның тура халышкыны үндүрген чонунуң дужур октааны Пол Поттуң—Иенг Сарини дерзии ёзу-чурумнуң бүрүн дүшкени демократтыг хөй-нити ол хөй качыгдалыг [illegible]

[illegible]

Болунуп үлегери болгаш чаа-биле Пол Поттуң—Иенг Сарини [illegible]

[illegible]

Камбучий солдаттар чаш уругларны шуут-ла үзе-чаза тырткаш октап турар деп дыңнадыглар хөй удаа кээп турганын ук журнал бижээн. Агаартаныг чоруктар дугайында [illegible] ол журналда парлаан. Чижээ, 1977 чылдың январь 25-те [illegible] Таилант суурларының чурттакчыларын узуткаан чөв кылган. Олар тайбың чурттакчыларны [illegible]

АЙТЫРЫГ БҮРҮЗҮ СОРУЛГАЛЫГ

Чоң чизези Совет Эвилелинде политиктиг болгаш улус ажыл-агыйжы ужур-уткалыг улуг болуушкун. Чоң чизезиниң материалдарын улус ажыл-агыйын агар болгаш перспективтиг планнаарынга, янзы-бүрү хевириниң эртем-шинчилел ажылын кы[illegible] культурлуг хөгжүлделериниң өөренип көөрүнге ажыглап турар. Бо чугула ажыл ам [illegible].

[illegible] дыка улуг болгаш нарын статистиктиг ажылдарның бирээзи болур. Ол нарын, берге ажылды кылыры методиктиг болгаш [illegible] кадрларын [illegible]риштирери-биле холбашкан.

Чоң чизезин эки шынарлыг белеткеп, организастыг эртиирери ажылчы чоннар [illegible] ажылын бедик деңнелге тургусканындан улуу-биле хамаарлыр.

Чоң чизезиниң программазында чурттуң чонунуң алза чогуур социал утка-шынарлыг харылар кирген. Ук программаны тургузарда кол угланыышкынның күш-ажыл курлавырларының составын, турун турар [illegible]

Чизениң программазында 16 айтырыгларны кирген. Оон иштинден 11 айтырыгларга харыыны чоннуң кижи бүрүзүнден алыр ужурлуг. Чизе анкетазының айтырыгларында өг-бүлениң ээзи, чоннуң [illegible], [illegible] дылы бол-

гаш Совет Эвилелиниң улустарының кандыг дылын эки билири, эртеминиң деңнели, амыдыралының кол үндезини дозу болгаш ажылдап турар чери, ниитилел бөлүү, херээжен улустуң төрээн уругларының саны кирип турар.

Ол кол программадан ангыда чизениң [illegible] шыдаар назылыг-даа бол, ажылдавайн турар болгаш боттарының хуу ажыл-[illegible] дугайында медээни ап болур.

чурттап турар черин, назы-харын ангылап ылгаар.

Чизе майында назы-харының дугайында кижиниң төрүттүнгенин ийи талалыг айтырыгда (январь 17-ге чедир, база январь 17-ден соңгаар төрүттүнген) кирип турар. Бо ийи дакпыр айтырыгның харыызы-биле кижи бүрүзүнүң долу хар-назын тодарадыр.

Алдыгы айтырыгда «[illegible]», «кажан-даа [illegible]», «дулгуяк», «өг-бүлезинден чарылган»

турар чериниң дугайында тодаргай харыызы алыр. Ол айтырыгга харыының дузазы-биле чоннуң билииниң дугайында, бүгү ниити ортумак өөредилге талазы-биле хоойлу канчаар күүсеттинип турарын түннээр.

Он бир дугаар айтырыгның харыызы-биле кижи бүрүзүнүң улус ажыл-агыйының адырларында киржилгезин, хуу ажыл-агыйында ажылдап турарын, амыдыралының үндезинин (пенсия, стипендия) тодарадыр. Он ийиги, он үшкү айтырыглар кижиниң ажылдап турар организациязын, бүдүрүлгезин, кылып турар ажылын тодарадыр.

Чизе анкетазының он дөрткү айтырыынга чоннуң ниитилел бөлүүнүң ылгалын кирип турар — ажылчын, албан-хаакты, колхозчу. Он бешки айтырыгга чоннуң чаңгыс черге ур үеде чурттап турарының, бир черден өске черже көжүп, шилчип чоруп турарының дугайында медээни алыр. Херээжен чоннуң каш уругларны божааныының дугайында сан, фактыны он алдыгы айтырыг-биле тодарадыр.

Чизе программазында көрдүнген айтырыглардан ангыда ажыл кылыр назылыг турган, ажылдавайн турар хамаатыларга доллурар тускай айтырыг майы бар. Бо майыкты ажылдавайн турар 16 хардан 59 хар чедир эр улуска, 16-дан 54 харга чедир херээжен улуска доллурар.

Чоң чизези Кызыл хоорайда кадык түлүк үргүлчүлеп турар. Кызылчылар ук чизени организастыг эртиирериңге бүгү талалыг дузазын чедирер дээрзинге бүзүрээр бис.

К. САТ,
хоорайның чизе салбырының ажылдакчызы.

Бүгү-эвилел чизези чоруп тур

Чизе майынга болгаш чизе анкетазынга чоннуң өг-бүле аайы-биле кирип бижиир. Маңаа үргүлчү болгаш тур үеде чурттап турар кижилер шупту кирип бижиттинер. Чизе анкетазының бирги айтырыының программазында өг-бүле ээзинге хамаарылгазын айтырган. Бо фактының дузазы-биле өг-бүлениң санының, составының дугайында чугула материалдарны алыр. Чизе майының ийиги айтырыы хамаатыларның эр, херээженин тодарадып турар. Үш болгаш дөрт дугаар айтырыгларның харыызы чоннуң херек кырында санын, үргүлчү болгаш тур чурттап турар чоннуң санының дугайында фактыны бээр. Беш, алды дугаар айтырыгларның харыызы-биле назыларының, өг-бүле байдалының дугайында хамаарылгазын тодарадыр. Ол айтырыгларга хамаарышпас эр, херээжен чоннуң

деп айтырыгларга дөрт харыылар алдынар. Чеди, сес дугаар айтырыглар кижилерниң национальын, төрээн дылын болгаш Совет Эвилелиниң улустарының кандыг дылдары-биле хостуг чугаалажып билирин тодарадыр. Ол айтырыгның дузазы-биле база өске айтырыгларның харыызы-биле холбаштыр нацияларның социал болгаш культура хөгжүлдезиниң чедиишкиннерин тодаргайлап көргүзер.

Чоннуң дылы — нациязын тайылбырлап турар. Ынчалза-даа кижилерниң төрээн дылы оларның националы-биле дүүшпейн барып болур. Чоннуң ангы-ангы дылдарны билириниң дугайында медээниң дузазы-биле солуннарның, номнарның, өөредилге номнарының тиражын планнап турар.

Тоску болгаш онгу айтырыгларның харыызындан билииниң деңнелиниң, өөредии

КӨРҮЛДЕ ЭГЕЛЭЭН

Профэвилелдериниң Бүгү-эвилел Төп Чөвүлелиниң секретариады база ССРЭ-ниң Иштики херектер министерствозу эрткен чылдың төнчүзүнде орук шимчээшкининиң айыыл чогум хандырары-биле, эвилелдешкен база автономнуг республикалар, крайлар, областар төптеринге Бүгү-эвилел көрүлдезин эрттирер дугайында доктаалды хүлээп алган. Ол доктаалды күүседиии-биле бистиң республиканың Министрлер Чөвүлели, профэвилелдериниң область чөвүлелиниң президиуму көрүлдени 1979 чылдың январь 1-ден эгелээш, декабрь 31-ге чедир Кызыл хоорайга эрттирерин шиитпирлээн.

Чурттуң төп хоорайларында авария, озал-ондак саны эвээжевейн турар. Бо таварылгаларның хөй кезии эрге-чагырганың черчер органнарының орук шимчээшкининиң айыыл чок чоруун хандырарынче чогуур сагыш салбайн турарындан болгаш автотранспорт бүдүрүлге черлеринде чолаачыларның ортузунга организакчы болгаш кижизидилге ажылын чуду деңнелге чорудуп келгениниң, хуузунда машиналыг кижилерни база чадаг улусту кудумчу шимчээшкининиң чурумунга четпес өөредип келгениниң түңнели болур.

Ам бо эртип турар Бүгү-эвилелдиң көрүлдезиниң кол сорулгалары болза, автотранспортка аварияны, озал-ондактыг таварылгаларны эвээжедири, ажылагый органнарының, профэвилел болгаш өске-даа хөй-ниити организацияларының хоорай кудумчуларынга озал-ондакты эвээжедир талазы-биле ажылын идепкейжидери болур. Ол сорулга-биле өөредилге, албан черлеринге, организациялар, автотранспорт коллективтеринге болгаш чурттакчы чон ортузунга кудумчу шимчээшкининиң дүрүмнерин тайылбырлап, кижизидилге ажылын эгиидери чугула. Школаларга, уруглар албан черлеринге орук шимчээшкининиң дүрүмүн өөредири органзастары болгаш бичии уругларның транспорт озал-ондаандан кемдээшкинге таваржырын чайладыр хемчеглерни ап чорудары онза чугула. А транспорт организациялары көрүлдени бедик деңнелге эрттирери-биле тускай комиссияларны тургузар ужурлуг. Мооң-биле кады озал-ондакка таварышканнарга эмчиниң дүрген дузазын чедирерин эмижидер хемчеглер база алдынар.

Көрүлде эгелээн. Транспортка авария, озал-ондак таварылгаларын эвээжедир дээш көрүлдеге Кызылдың чурттакчызы кижи бүрүзү база идепкейлиг киржир ужурлуг.

О. ШИРИНДУУ.

Шүлүк кыдырааж ындан

ПАРТИЯ МЭЭҢ...

Партия мээң сагыжымга
Кижи болза — тулган мөге,
Базымнары херин-херин —
Кидиш кынмас, тура душпес.

Кижилерге душчуп келгеш,
Чугаа-сооткур, чазык-чаагай
Кирер өглер мунзавас-даа,
Шуптузунга төрел, баштын.

Угаангыры мырай дендии
Кандыгны-даа өттүр көрүп,
Улуг-биче — ыгавыр чок
Катай-хаара бодап чоруур.

Эртем-билиин алыр болза,
Эннешки дег чүве турбас:
Чүүл-бүрү адырларга
Чүмү-биле бердиниптер...

Партия мээң чурттаалгамга:
Э[illegible]пинмес тараа-быдаа,
Бажым ажыр тодуг-догаам,
Эрес-омаам үндезини.

Будүүлүктен ушта чедип
Күжүм, билиим дарганнап каан.
Бүгүдеге үне-сайлыг,
Хүннээрекче догуулуп каан.

Шаптараалга мунгашталбас,
Чаза чүткүп үнүп келир.
Чонун, чуртун кыдыглатпас,
Чоргаар болгаш күчүлүг-дүр.

Партия мээң келир үем
Базымнарын тодарадып,
Үнпку дег ажыл-үүлем
Уштап-баштап магадылаар.

М. ӨЛЧЕЙ-ООЛ.

АЖЫЛ-ИШКЕ СОРУК КИРГЕН

Каалалдыр чире чүткүп барып чыдар
Капшал хемниң суун ижип тыңгартынган
Шылырадыр чалгып ойнаар чаагай тараа
Чыргакының ховузундан чылдың үнер...

[illegible]
Ат баштыг игил туткан Ак-оол акый.
Каргыраазын, хөөмейин сала каап тар
[illegible]

Хунаштаар-оол, Максим Дакпай, Манчакай [illegible]
Кымның үнүн шупту таныыр апарган [illegible]
[illegible] хөөмей, сыгыт, каргыраадаар
Тывам чону ажыл-ишке сорук кирген.

• • •

ДЫҢНАЗЫМЗА

Чаъстыг дүне чаглактанып
хоңганыдыы
Чайын, кыжын оймас ногаан
чараш шиеп.
Чаагай чыттыг чечек
шыпкан алаак черге
Чадаананың үнүн каастап
туруп калган.

Чалыы чүрээм сени бодап
хөлзеп чорда
Чагааларым харыызын чоп
биживес сен?
Чүгле сенээ ынак мен! —
дээн сөзүң кайда
Чүнү бодааш уттупканың
[illegible].

А. ОНДАР.

Кым-даа, чүү-даа уттундурбаан

Чоокта чаа Кызыл хоорайда шериг комиссариадынга Ада-чурттуң Улуг дайынының киржикчилеринге чиңгеделер дугайында дүрүмнү хүлээп албышаан, Ада-чурт дайынының хоочуннарынга «ССРЭ-ниң Чепсектиг Күштериниң 60 чылы» деп юбилей медалын тыныскан. Хоочуннарга байыр чедирип, хоорайның шериг комиссары В. А. Озёрский чүве чугаалааш, Ада-чурттуң дайынының хоочуннарынга чиңгеделер дугайында тодаргайы-биле тайылбырлавышаан, СЭКП ТК-ның болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң «Ада-чурттуң Улуг дайынының киржикчилериниң амыдырал-чурттаалгазын улам экижидериниң дугайында» доктаалын чапыштырган.

Тур үеде тывыскан ук шыңзылганы хоочуннар доктаамал шыңзылга алгыже, 1979 болгаш 1980 чылдарның дургузунда ажыглаар.

Дайынның хоочуннарының мурнундан сөс ап чүве чугаалааш, А. М. Литвиненко мынча дээн: «Чиңгеделерни бүрүңү-биле ажыглаарының дугайында чугула документини ап турар-дыр бис. Ынчангаш бистиң партиявыстың Төп Комитединге, оон Политбюрозунга, Совет чазакка болгаш совет чонга бистиң дугайында чаагай сагыш салып кынызы дээш сеткилдиве ханызындан өөрүп четтиредиве».

Чурт тайбың болгаш аас-кежик дээш тулчуп чораан маадырлыг солдар, кыстарын кажан-даа уттпас.

Н. ЛЕВЧИК.

ЧУРУКТА: хоорайның шериг комиссары В. А. Озерскийниң Ада-чурттуң Улуг дайынының хоочуну Г. П. Петеримовка дайын хоочуннарынга чиңгеделер алырының тур шыңзылгазын болгаш «ССРЭ-ниң Чепсектиг Күштериниң 60 чылы» деп юбилей медалын тывыскып турары.

А. БЕЛОГОРСКИЙНИҢ фотозу.

МАРГЫЛДАА СООНДА БОДАЛДАР

Эрткен чыл бистиң хостуг хүрештиң мөгелеринге эң-не «сдужуткур» чыл болган. Бир эвес 1972 чылдан 1977 чылга чедир республикадан дашкаар улуг-улуг маргылдааларга ки[illegible], [illegible] ССРЭ-ниң спорт мастери деп бедик атты чедип алган болза 1978 [illegible] 3 мөге (!) ол бедик аттың эдилекчилери болган. Оларның аразында Кызыл районда «Шамбалыг» совхозтуң агроному Александр Монгуш, Чөөн-Хемчикте Карл Маркс аттыг совхозтуң инженери Сарыг-оол Дажы, Кызылда уругларның спорт школазының тренери Мөңге Чадамба, педагогика институдунуң студентизи Александр Ооржак болгаш оон-даа өскелер бар.

[illegible] ол чедиишкининге «Азия товуу» шаңнал дээш маргылдааны эрткен чылдан эгелээш Бүгү-эвилел маргылдаазы кылдыр чарлааны кончуг идиглиг болган. Чүге дээрге бистиң мөгелеривис мастер атты 48, 52, 82 килограммнарга Тывага-ла чедип алыр аргалыг апарган. Сөөлгү чылдарда бистиң шыырак дээн мөгелеривис янзы-бүрү улуг-улуг маргылдааларга чедиишкинниг киржип турар. 1978 чылда чаңгыс чер [illegible] ССРЭ-ниң спорт мастерлери Александр Шойдук Совет Эвилелиниң шыырак дээн мөгелериниң уjuн турар чери — Красноярскиге болган В. Котельников аттыг Бүгү-эвилел маргылдаазынга [illegible]. 52 килограммга чемпионнаан. А Валерий Оюн 48 килограммга Сибирь [illegible] чемпиону болган. Педагогика институдунуң студентизи Александр Донгак Башкирияга болган Салават Юлаев аттыг Бүгү-эвилел маргылдаазынга 52 килограммга ийиги шаңналдыг черни албышаан. ССРЭ-ниң спорт мастери деп бедик атты чедип алган.

Сөөлгү чылдарда хостуг хүрешти республикага сайзырадырынга [illegible] таарымчалыг байдалдарны тургузуп, оон [illegible] бажыңын [illegible] житкен. Ак-Довуракта, Чадаанада, Улуг-Хемде, Тес-Хем, Кызыл районнарда болгаш Кызылда хостуг хүрештиң тускай школаларын тургусkan. Ында дыка хөй ажылчын аныяктар, студентилер, суртуулдар, өөреникчилер хаара туттунган. Ол черлерде хостуг хүрештиң [illegible] база бар.

Мооң мурнунда чылдарда тренер кадрлар-биле аайын берседеп турган. А амгы үеде бедик мергежилдиг тренерлерниң саны хоорайда четчир турар. Олар шупту күш-культура талазы-биле тускай эртемниг, хостуг хүрешке ССРЭ-ниң спорт мастерлери [illegible] кандидаттар бооп турар. Ынчангаш хүрешти мооң даа ыңай сайзырадыр. Бүгү-эвилел хемчээлдиг улуг-улуг маргылдааларга бистиң мөгелеривистиң эки түңнелдерни чедип алырының бүгү аргалары бар апарган.

Чаа үнген 1979 чылда бистиң шыырак мөгелеривистиң мурнунда улуг сорулгалар салдынган. Бир-ле дугаарында РСФСР-ниң спартакиадазының түңнелинге кирип тур Сибирь зоназының бирги чери дээш чемпионады. Ол улуг маргылдаа февральдың 15—19 хүннеринде Кызылга болуп турар. Бистиң мөгелеривис ол чемпионатка канчаар белеткенгенин чоокта чаа болуп эрткен республика маргылдаазы көргүскен.

Өөр орар талантылыг мөгелер бисте бар деп чүвени маргылдаа бадыткаан. Белеткеп турар аныяк мөгелеривистен республиканың шыы[illegible] солуннар оолдар тыптып келчылдары өөрүнчүг. Оларга Красноярскиниң политехниктиг институдунуң Кызылда филиалының студентизи Семен Монгуш, «Спартактың» мөгелери Орлан Ондар-оол, Александр Ооржак, Олег Ооржак болгаш оон-даа өскелер хамааржыр.

Оларны бедик мергежилдиг спортчулар кылдыр өстүрериnге спорт школалары, ында ажылдап турар тренерлер сөөлгү чылдарда мөгелерниң белеткелинче элээн кичээнгейни салып турар деп чүве илереэн. Спортчуларны белеткээриниң талазы-биле чамдык тренерлер мурнакчы арга-дуржулганы ажыглап, башкылаашкынның мурнакчы методиказын ажыглап эгеле[illegible].

Мөгелерниң ниити күш-дамыр белеткели кошкак деп чүве каракка илдигер болду. Ылангыя районнардан келген мөгелерниң хөй кезии [illegible] үнүн кейлеп, бо[illegible] элээн илепкейлиг. Шимченгир хүрежип турган, оон соонда чоорту суларап, күжү төнүп, хүрештиң темпизин бедик деңнелге тудуп шыдавайн барган, баксырап эгелээр болду.

Хүрежир дээш хевин кы[illegible] бар арга-дуржулгазын, күжүн, аваангыр-кашпагай чоруун, туре-соруун көргүзүп турган. Тиилелгеже бурунгаар [illegible]. Ол [illegible]зы-биле ССРЭ-ниң спорт мастерлери Ак-Довурактан Алексей Салчак биле Улуг-Хем районнуң [illegible] Владимир Кужугет олар чараш хүрежип, [illegible]. Мөгелер [illegible] ажыглаарда чүгле ийи-чаңгыс аргазын катап-катап шенеп, ажыглаарын кызыдар. Оларның хөй кезии буттап турар. А Владимир Кужугет, Алексей Салчактың [illegible] бир ылгалдыг. Бо мөгелер хүрежип турганда, арганы кылып кирерге оозу болбас болза база бир арганы [illegible] турар. Ынчангаш чүгле чаңгыс холдаашкынында безин (а ол каш-ла секунда үргүлчүлээр) [illegible] удай-удай ажыглаптар болзунза. [illegible] мөгелер шак ынчаар хүрежип өөренип алыр болза кончуг эки.

Оон ыңай бистиң мөгелеривистиң [illegible] чериниң бирээзи — партерге хүрежири. Партерге хүрежир аргаларны мөгелерниң хөй кезии эки шиңгээдип албаан бооп-тур. [illegible] алгаш, холдан бажынга хүрежири-биле кызыгаарлаттынып турар. А бедик мергежилдиг мөгелер Иван Хураган, Александр Кужугет, Александр Монгуш оларны көөрге тура эвес, а харын партерге удурланыышкынның мага-бодунче карип хүрежирнге ынак.

Аар деңнелдиг мөгелерни шилип тып, оларны маргылдаага белеткээр аныяк тренерлерниң хөй кезии чорутпайн турары четпес. Ынчангаш болуп эрткен маргылдаага 100 килограммга чедир деңзиге 14 мөгелерден чүгле үш-ле кижи хүрешкен, а 100 килограммдан аар деңзиге Улуг-Хем районундан келген Найдан-оол Доспанның чаңгыс-даа удурланыкчызы чок болган.

Ш[illegible]-ла, бистиң республиканың шилиндек командазы зона маргылдааларынга киржирде үргүлчү долу эвес составтыг, аар деңзилерге мөгелери шуут чок хүрежип турары элдеп. Чиик деңзиниң мөгелери шаңналдыг черлерже кирзе-даа ниити командазының улуг саналдарынга ол чүү-даа болбайн турары чугаажок. Ынчангаш бистиң тренерлеривис аар деңзилиг аныяк оолдарны дилеп тыпкаш, секцияларже хаара тудуп, оларны белеткээринче [illegible] шагда-ла келген.

Зона маргылдаазынга белеткенип турар бистиң республиканың шилиндек командазының [illegible] болгаш оон тренерлери үстүнде айыттынган четпестерни өөренип көөрү күзенчиг.

В. ЧАДАМБА,
«Шынның» тускай корр.

Телевидение

ЯНВАРЬ 21-ДЕ
БИРГИ ПРОГРАММА
МОСКВАДАН

[illegible]—«Үе». Информастыг программа.
[illegible]—«[illegible]ларидкага чыскаалыңар!».
11.00—Э. Григ. Скрипкага болгаш фортепианога № 3 соната. РСФСР-ниң улустуң артизи В. Климов болгаш Л. Блок күүседир.
[illegible]—«Будильник».
12.00—Совет Эвилелинге бараан бооп тур мен!».
[illegible]—«Төп аалдан келген». «Балыкчы болгаш балык дугайында тоол». Мультфильм. РСФСР-ниң улустуң артизи В. М. Леонтьева эге сөс чугаалаар.
[illegible]—«[illegible] уруглардың чогаадылгазы».
[illegible]—«Кадыкке дамчыдылга».
[illegible]—«Музыкалыг киоск». Дамчыдылганы Э. Беляева чорудар.
16.00—«Ынак арыннары». Күрүнениң Моссовет аттыг үлегерлиг театрының фильм-концерти.
17.30—«Ажылчын болур». Документалдыг телефильмниң баштайгы көргүзүү. Чурттуң күш-ажылчы коллективтеринге турааскааткан бо[illegible].
[illegible]—«Кино аян-чоруктар клувуу». Дамчыдылганы Ю. А. Сенкевич чорудар.
19.00—А. Бородин. № 2 квартет. А. Бородин аттыг квартет күүседир.
[illegible]—«Делегей байдалының дугайында».
20.15—«Силерниң чагааларыңар бүгаар».
20.[illegible]—«Төп телевидениениң экранында эң баштай». «Бузурел». Уран-чечен телефильм. ССРЭ болгаш Финляндия кады тургускан.
22.[illegible]—«Үе». Информастыг программа.
23.05—Украинаның уран чүүл мастерлериниң концерти.
[illegible]—[illegible]—Конькиге маңнаар талазы-биле Европаның чемпионады. Голландиядан дамчыдылга. Төнгенде — медээлер.

ЯНВАРЬ 22-ДЕ
БИРГИ ПРОГРАММА
МОСКВАДАН

10.00—«Үе». Информастыг программа.
10.40—Эртенги гимнастика.
11.05—Уругларның «Говенда» ансамблиниң концерти.
12.05—«Билдингир-даа бол алдептиг». Дамчыдылганы профессор С. П. Капица чорудар.
13.00—Медээлер.
13.10—16.00—Чапсар.
16.00—Медээлер.
16.30—«Кодааның акыл хүннери». Кинопрограмма «Бистиң эң чугула чемивис», «Андрей Баймуканов», «[illegible]тиң чери», «Дээр тараачыннары».
[illegible]—«Катап тургузуушкун эпохазының уран чүүлү».

КЫЗЫЛДАН

18.[illegible]—«Гитара мени». Документалдыг фильм.
18.[illegible]—Телемедээлер.
18.[illegible]—«СЭКП-ның XXV съездиниң шиитпирлерин — амыдыралга». Дамчыдылга.
18.55—«Курут бассейн». Мультфильм.
19.05—Телемедээлер.
19.20—Чарлалдар.

МОСКВАДАН

19.25—«Гайдарның партизан орну-биле». Документалдыг телефильм.
19.50—«Беш чыл. Дөрткү чыл». «Свердловскиниң тудугжуларының курлавырлары». Дамчыдылгага СЭКП-ниң Свердловск обкомунуң бирги секретары Б. Н. Ельцин киржир.
20.[illegible]—«Өннүктериниң арыннары». Дамчыдылганы чогаалчы А. Алексин чорудар.
21.10—П. Мирошниченко — «Андрей Колобов». Телешии.
22.30—«Үе». Информастыг программа.
23.00—«Ыр. Романс. Вальс». ССРЭ-ниң улустуң артизи А. Моисеенко болгаш Төп телевидениениң болгаш Бүгү-эвилел радиозунуң орус улустуң хөгжүм херекселдериниң үлегерлиг оркестри күүседир. Дирижеру — РСФСР-ниң алдарлыг артизи Н. Некрасов.
23.[illegible]—Хоккей талазы-биле ССРЭ-ниң чемпионады. «Динамо» (Москва) — «Крылья Советов». В. И. Ленин аттыг Төп стадионнуң Спорт ордузундан дамчыдылга. Чапсарда — медээлер.

ИЙИГИ ПРОГРАММА

МОСКВАДАН

18.[illegible]—«Бистиң-биле кады кыл. бис ышкаш кыл, бистен дээре кыл». ГДР-ден дамчыдылга.
19.00—Ыр болгаш танцы-ның чукот-эскимос «Эргырон» Күрүне ансамблиниң концерти.

КЫЗЫЛДАН

19.25—Уругларга фильм. «Тим Талер, азы садыпкан каткы». Телешии.
20.20—21.55 «Вартен Алхемян». Телефильм.

АГААР

Кызылдың агаар станциязының медээзин ёзугаар алырга бүгүн республикага бүргеп, аязыр. Мурнуу-барыын чүк угланыышкынныг хаттың дүргени секундада 7—12 метр чедер. Агаарның температуразы 13—18 градус соок болур.

Кызылга бүргеп, аязыр. Барыын чүк угланыышкынныг хаттың дүргени секундада 3—5 метр чедер. Агаарның температуразы 15—17 градус соок.

Редактор В. С. ШАРАВИИ

КИНО

ЯНВАРЬ 21-ДЕ

«НАЙЫРАЛ»: «Алыр, мана!» 10.00, «Чиндииңээш» 11.50, 14.30, 17.10, 19.50 шактарда.

«ПИОНЕР»: «Алыксандорнуң бижээзи» 9.30, 11.00, 12.30, 14.00, 15.30, «Өжээн истекчизи» 17.00, 19.30 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: «Марина. Инка болгаш хаан шивээзиниң чажыды» 11.00, 13.00, «Чүгле чаңгыс дүне» 15.00, 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

ЯНВАРЬ 22-ДЕ

«НАЙЫРАЛ»: «Эр кижи кожа чорда» 10.00, 11.45, 13.30, 15.15, 17.00, 18.50, 20.40 шактарда.

«ПИОНЕР»: «№ 25 [illegible]» 9.30, «Шулуурту чорук школазы» 11.00, 13.45, 15.35, «Чиндииңээш» 17.25, 19.[illegible] шактарда.

«ВОСТОК»: «Марина. Инка болгаш хаан шивээзиниң чажыды» 12.00, «Кугитангның трагедиязы» 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

ЧАРЛААЛ

Кызылдың [illegible] [illegible] ажылчыннар херек. Айтырыгларны дамчыдып [illegible] чоруур: Кызыл хоорай, [illegible] кудумчузу, 13а, телефон 2-43-54.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: индекс 667000
Кызыл, Щетинкин-Кравченко кудумчузу, бажың № 3. ТЕЛЕФОННАРЫ: Редакторнуң 2-24-63, редакторнуң оралакчызының 2-35-24, 2-31-75, харыысалгалыг секретарьның 2-23-35, секретариаттың 2-23-35, партийжи амыдырал болгаш совет тургузуг килдистериниң 2-37-13, пропаганда килдизиниң 2-31-75, культура килдизиниң 2-23-54, көдээ ажыл-агый килдизиниң 2-21-47, үлетпүр килдизиниң 2-22-64, чагаа килдизиниң 2-41-27, информация килдизиниң 2-20-60, корректорларның 2-27-41, бухгалтерияның 2-12-45, солун келбейн барганда 2-32-75 телефонче долгаар.
Тираж 16933. Чагыг № [illegible]
СОЛУН НЕДЕЛЯДА 6 КАТАП ҮНЕР
Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Ном үндүрер чер, полиграфия болгаш ном садыының талазы-биле эргелелиниң типографиязы (Кызыл, Щетинкин болгаш Кравченко кудумчузу, бажың № 1). ТС — [illegible].

Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 19 (10916) | 1979 чылдың январь 23, вторник | 1925 чылдан үндүрүлүп турар | Өртээ 2 көп.

Бүгү-эвилел чизези чорup тур

ШЫНАРЛЫГ ДООЗАР ДЭЭШ

Бай-Тайга районда Бай-Тал кодээ Советтиң девискээринде чурттакчы чон чизези бо хүннерде хайнышкыннышкыныг чорup турар. Бүгү-эвилел ужур-дузалыг ол кампанияга бай-тайгажылар багай эвес белеткенгеннер. Алды кижи составтыг чизечилер бөлүүн район төвүнге болгаш кодээ Советтиң бодунга болган өөредилге-практиктиг семинарларга белеткеп алган. Совхоз конторазында, албан организация черлеринде, хойжу бригадалар төптеринде чизеге хамаарышкан плакаттарны, лозунгуларны, чыйгыларны аскан, лекция, беседалар кылдынган.

Ырак одарларда кыштагылап турар хойжуларны, сарлык кадарчыларын, тывагчыларны баш удур чизелеп дооскан. Кыштың тыңкылама соогу турза-даа, чизечилер кадыр-берт оруктарга, ыш хөөнүк уламчылаан күштүг хат-шуурганга, хөртүкке торулбаан.

Кодээ Советтиң күскому, «Бай-Тал» совхозтуң директору Бүгү-эвилел чизезин чогуур хуусаада организастыг, бедик деңнелге эрттирер дээш бар-ла аргаларны ажыглап турар. Совхоз хүн бүрүде 2—3 автомашинаны тускайлап бериш, чизечилерниң чемненилгезиниң бээр организастап келген.

Чизени ... чурттакчы чон улуг уугу-хуузун киирип турар. Шивилиг арыкчының чанында кыштап чыдар малчын С. Делгер-оол тос кижи составтыг өг-бүлезин чизелекчиле-биле чизе төвүнге бодун чедип келген. Суурда Маадыр-оол С. Дадар хөй уругларының оол, кызын, хар-назынын, төрүттүнген ай, хүнүн, кадыын чарашттыр дапталган алган, чизеге хынамчалыг белеткенип алган орган. Ындыгларга канчап өөрүвес боор.

Январь 24-түң бетинде чизени шынарлыг доозар дээш ажыл уламчылавышаан.

БЕШ ЧЫЛДЫҢ БҮЗҮРЕЛДИГ БАЗЫМЫ

1978 чылда ССРЭ-ниң экономиктиг болгаш социал хөгжүлдезиниң Күрүне планының күүселдезиниң түңнелдериниң дугайында ССРЭ-ниң Төп статистика эргелелиниң дыңнадыы

БҮДҮРҮЛГЕНИҢ АЖЫКТЫЫН БЕДИДЕР, АЖЫЛДЫҢ ШЫНАРЫН ЭКИЖИДЕР

Республиканың харылзаачыларының социалистиг хүлээлгелери

СЭКП-ниң XXV съездизиниң, СЭКП ТК-ның ноябрь (1978 ч) Пленумунуң шиитпирлерин, анаа СЭКП ТК-ның Чиктиг секретары, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы Л. И. Брежневтиң чугаазында түңнелдерин болгаш айтышкыннарын хүрээлеп бадырбышаан, Тыва АССР-ниң харылзаачылары планныг даалгаларны хуусаазындан эрте күүседир, бүдүрүлгениң ажыктыын улгаттырары болгаш ажылдың шынарын экижидери дээш социалистиг чарышка киржири-биле 1979 чылда дараазында социалистиг хүлээлгелерни алганнар:

Почтальоннарының ажылынга таарымчалыг байдалды тургузар сорулга-биле Кызыл хоорайның харылзаазының бирги салбырынга бөлүк абонентиктар дамчыштыр дөрт чедиреге участоктарынга корреспонденцияларны автомашиналар-биле чедирерин организастаар болгаш Чаа Шагаан-Арыг хоорайга харылзааның бир салбырын ажыдар.

...

Кызылдың № 3 АТБ-зинде мурнакчы токарь-фрезеровщик Алексей Князев хууда беш чыл планын хуусаа бетинде, 3 чыл дургузунда күүсеткеннериниң бирээзи. А. Князев эдилер санында нормазын 120—130 хуу чедир күүседип турар. Ол боду-нун билиг-мергежилин бедидип, Кызылдың автоорук техникумунуң бешки курузунда бот-өөредилге-биле өөренип турар. Ажылга кызымак аныяк ажылчынның техникуда өөредилгези база шыырак. Оон кылган ажылы — автомашиналарның янзы-бүрү кезектериниң септээшкининиң, катап чазарткаанының шынары эки.

ЧУРУКТА: беш чылдың шалыпчызы Алексей Князев.

А. ЗАЙЦЕВТИҢ фотозу.

Таңдының № 654 соңгулда округу

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң соңгулдалар талазы-биле Таңдының № 654 соңгулда округунда кирип турар күш-ажылчы коллективтериниң, хой-нииты организацияларының төлээлекчилери ...

... райкомунуң секретары С. Ш. Ооржак кылгаш, совет демократияның улуг утка-шынарын тайылбырлап, районнуң ажылчы чону соңгулда кампаниязынга идепкейлиг киржип, ССРЭ-ниң Дээди Со...

СОҢГУЛДА МУРНУНУҢ ОКРУГ ЧӨВҮЛЕЛ ХУРАЛДАРЫ

Өвүрнүң № 652 соңгулда округу

КОНФЕРЕНЦИЯ СООНДА

(Номчукчунуң репортажы)

Конторага

Совхоз конторазы черле ыңыыр: эртенгиниң чеди шактада дола бээр. Директор, тускай эртемниглер, механизаторлар, ажылчыннар чыглып кээр. Ххүнүн күш-ажылчы ааччээ оон эгелээр. Январь 10-нуң эртени «Бай-Тал» совхозтуң конторазынга онзагай болган.

— СЭКП обкомунуң кежигүннериниң кандидаттыг болганнарбиле байыр чедирип тур мен, Иргит Эртинеевич! — дээн сөстерге партия конференциязынга кирипкен, ол дүрс чалып келген делегат чалчын [illegible] «Улуг-биле четтирдим» дээн харыылап турду.

— Эртине оглу эрес-ле эр болур ийин — деп, улуг назылыглар мактады.

— Шыдаар акый-дыр аа! — деп, аныяктар магадады.

— Конференцияже бөгүн малчын делегат боор чоруткаш. Тываның бүгү коммунистериниң [illegible] кирери улуг алдар болгаш мегел-дир — деп, совхозтуң удуртукчулары, тускай эртемнилери [illegible].

Совхоз директорунуң оралакчызы, улуг мал эмчизи Дадар-оол Бомбуевич Салчак чугааны эгеледи:

— Найысылал Кызылда сонун чүү бар-дыр, Иргит Эртинеевич?

— Конференцияның ажылының дугайында солуннардан номчуй бээр силер, оолдар. Сонуун чүве-ле хой. «Мөңгүлек» бээр чаа аалчылар бажыңы бар чорду. Оон дөрт дугаар каъдында он дугаар өрээлге чурттап турдум. Өрү, куду улус дажыыр херексел база бар. Дөрт деп санныг базарга, дөрткү каътче үндүре бээр, бир деп санныг базарга, адаанга экkеп каар, бүтка дыш. Хары угда дөрт, беш кижини өрү, куду дажыглаптар магалыг-ла чүве болду.

Бистиң-биле кады чораан «Тувинская правда» солуннуң ажылдакчызы база чугаага киржи берди:

— Тывага кээп ажылдаа-да үш ай болдум. Силерниң районда бир дугаар чоруп тур мен. Дүүн «Мурнакчы» совхозка четтим, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң депутадынга [illegible]

[illegible]

Делегаттың кыштаа

[illegible]

М. КЫРЛЫГ-КАРА.
Бай-Тайга район.

Орукка

Мал эмнелгезиниң [illegible] машина-биле Туралыгның хойжу [illegible]

Чаа Шагаан-Арыгда столовая туттунгаш, ажыглалга киргенден бээр ийи чыл ажыр турар. Ында ажылдап турар Галина Георгиевна Москвинаның ээлчээ чоннун хүндүткелин чедип алган. Ээлчег планныг онаалдазын үргүлчү 110—120 хуу күүседип келген.

Ам онгу беш чылдың дөртку чылының баштайгы айы чоруп турар. Ол эштериниң ажылдакчылары чылдың баштайгы айның планныг онаалдаларын күүседиринин [illegible]

ЧУРУКТА: Г. Г. Москвинаның өөнү кызыл олурары.

В. ОНДАРНЫҢ фотозу.

«Шын» чагаалар

НОМЧУКЧУЛАРНЫҢ КИЧЭЭНГЕЙИНГЕ

Онгу беш чылдың дөртку чылы эгелээн. «Шын» солун редакциязынга чыл эгезинден бээр 360 ажыг чагаа келген. СЭКП-ниң XXV съездизиниң салган сорулгаларын амыдыралга боттандырар дээш база март 4-те болур ССРЭ-ниң Дээди Совединге соңгулдаларга күш-ажылчы чедиишкиннерлиг ужуражыр дээш чоннуң улуг кедүрлүүшкүннүг ажылдап, чурттап турарын ол чагааларда бижээн.

Бо чылдың почтазы-биле келген чагааларның географиязы база-ла байлак. Ылаңгыя Кызыл хоорайның, Чөөн-Хемчик, Барыын-Хемчик, Улуг-Хем районнарның бижикчилери мурнуку чылдарда дег хөй чагааларны бижип чоруткулаан. Үстүнде адаанывыс черлерге деңнээрге Каа-Хем, Бии-Хем, Таңды болгаш Эрзин, Тес-Хем, Мөңгүн-Тайга районнарның бижикчилеринден чагаалар эвээш кээп турар.

«Шынның» номчукчулар чагааларының арны моон соңгаар ай санында үнер. Аңаа кожаларыңарда эки кижилер дугайын, ачы-дуза чедирер албан черлериниң ажылының дугайында, эмнелгелериниң, уруглар албан черлериниң ажылының дугайында материалдардан бижиңер.

Чер-черде бажың бүрүзү эгеродтуг болзун дээш ажыл чорупп турар болгай. Бо талазы-биле кодээ, суур, хоорай Советтериниң, хөрээженнер чөвүлелдериниң кылып турар ажылдарын бижиңер.

ОНЗАГАЙ АЯН-ЧОРУК

Солун болгаш бөлээ каттынмас аян-чорук үжен чыл бурунгаар, 1949 чылдың январь айда Барыын-Хемчик биле Тожу районнарның аразында [illegible]

[illegible]

Олар ийи неделяны орукка эрттиргеш, Тожунуң Тоора-Хемге бодунуң хогажыныңын удуглеан-биле чедип келген.

[illegible]

Ийи-Талга четкеш, баар уун өскертипкен. Улуг-Хемни кешкеш, Бии-Хемниң Тос-Арттан ашкаш, Туранга келген. Оон ыңай аян-чорук Авырал тайгазы, Хүттү, Севиин таварааш. [illegible] агыйының янзы-бүрү адырларында ажылдап, аас-кежиктиг чурттап, адазының ажыл-херээн уламчылап чоруурлар.

В. ТАМДЫН-ООЛ.

Таарымчалыг

Бо чылдың эгезинден бээр Тээли—Кызыл маршруттуг автобус неделяда ийи удаа чоруп эгелээн. Мурнуку үеде Ак-Довурак чедип, оон база бир өске автобуска олуруп, [illegible]

[illegible]

Д. САЛЧАК.

ДЕЛГЕЛГЕ

Чооннта чаа Мөңгүн-Тайга районнуң төвүнге Мугур-Аксы, Кызыл-Хая суурларының агитквартталдарының, малчын бригадаларының кежигүннериниң холбиле арттаан, диарлап, ыштан, демирден кылган эт-херекселдериниң болгаш оларның кылганы идик-саваларының делгелгезин организастаан. Делгелгеге 9 агитквартталдар, 4 херээженнер чөвүлелдери кирипкен. Ниитизи-биле аңаа 300 ажыг экспонаттарны делгээн.

Көрүкчүлер болгаш делгелгениң жюри комиссиязы мөңгүн-тайгажылардан кайгамчык уран-шеверлериниң барын демдеглээн. Түңнелде үндүрүп, тиилекчилерин илереткен. Районнуң херээженнер чөвүлелиниң кежигүнү, жюри комиссиязының даргазы Д. Н. Ховалыг районда уран-шеверлерниң чыл бүрүде немежип, өзүп турарын онзалап демдеглээн. Аңаа бирги черни «Мөген-Бүрен» совхозта херээженнер чөвүлели (даргазы Долаатмаа Ооржак) алган. Ол херээженнер чөвүлели бирги черге диплому болгаш өртектиг шаңналды алган. Мугур-Аксы суурнуң «Ак-Баштыг» агитквартталы ийиги черни ап, ийиги черге диплому-биле шаңнаткан.

Делгелгеге киришкен уран-шеверлерден 38 кижиниң кылган ажылы эргиин эки деп демдеглеткен. Районнуң херээженнер чөвүлелиниң мактал бижиктерин оларга тывыскаш, өртектиг белекнер-биле шаңнаан.

Д. КУУЛАР.

МАСТЕР

Бо орус сөс тыва кижилерге эң билдингир. Бодунуң кылып турар ажылынга эң мергежээн кижини ынча дээр. Чадаана хоорайның баш таарар азы аянап чазаар черинде ажылдап турар Часыма Ачылбаевна Донгак хоорайның болгаш районнуң чону база ескарттен келген аалчылар бодунуң ажылынга баарлуг мастер кижи-дир деп мактап турарлар.

[illegible]

Ш. ДУВЕНДЕП.
Чөөн-Хемчик райов.

ӨТТҮНҮП, САЛГАКСААРЛАР

[illegible]

Хоочун коммунист Хертек Доржуга күш-ажылдың хоочуннары Күжүгет Десвижек, [illegible]

[illegible]

С. ТАВА-САМБУ.

К. Д. Ондар башкарган машиназын чай аразында бо-ла чуулгуп, аштаан турар. Ооң ындыг камныг эдилеп чорууруундан аңаа-ла ониүг ол машина заводтан чаа үнген дег сагындырар. Климентий Даваевич Улуг-Хем районда «Улуг-Хая» совхозтуң Арыг-Бажы сүт-бараан фермазының күрүнеге дужаар сүдүн 15 чыл дургузунда сөөртүп келген.

Онгу беш чылда ферманың планныг даалгаларын база бедиткен социалистиг хүлээлгелерин чедиишкинниг күүседиринге Климентий Ондарның шалыпчы үлүүнүң база кирип турарынга маргылдаа турбас. Ооң кызымаккай ажыл-ижин бедик-биле үнелээш, ол Күш-ажылчы Алдар орденниң III чергези-биле шаңнаткан.

ЧУРУКТА: мурнакчы чолаачы Климентий Ондар.

О. ОХЕМЧИКТИҢ фотозу.

Уругларым ясли-садта

Эрбектиң уруглар ясли-садын ажыттынгаш, ээзэн үр үениң иштинде чонга бараан болуп турар. Бежен орунну ясли-садта малчыннарның уруглары дүн-хүн иштинде чылыг, чырык, чараш өрээл бажыңда өзүп-доругуп, культурлуг ажы-чаңга кижизидип турарлар.

Ясли-садтың эргелекчизи Тамара Чалый чаштарның доругуп өзеринге болгаш кижизидиринге сагыш салып, оларга [illegible] ажылдап турар.

[illegible]

Д. КУУЛАР.

ХАЙЫРААН ШИВИМ

[illegible]

В. КУУЛАР.

ЭМЧИЛЕРНИҢ АЧЫЗЫ

Балгазынның туберкулезка удур саналорийи Сой хемниң эриинде, кадыныг ээзиниң кыдыында, кончуг чараш чурумалдыг черде турар. Ында элээн хөй кижи кадыын быжыглап эмнеп, дыштанып турар. Олар Кызылдың туберкулез диспансеринге шинчиткен, найысылалдың эмнелгезинге баштайгы эмнелгени эрткен кижилер болгулаар.

Бай-Тайга районда «Бай-Тал» совхозтуң хойжузу кижи мен. Мында келгеш, ийи ай чээнишулап тур мен. Кадыым экижип турар. Эмнеп турар эмчим Татьяна Ивановна Зубан улустуң кадыының быжыгарынга улуг сагыш салыышкынын кылып турар-дыр. Өске-даа эмчилер, сестралар, санитаркалар база ындыг. Эмчилер Б. Н. Далый-оол, М. А. Момбулай, улуг эмчи Б. Н. Баламанхуев, сестралар Е. А. Пархадская, Г. Монгушева, санитаркалар Ш. Аралдин, Н. Казанцева олар арыг кижи дүрген-не сегизин дээш бүгү-ле болдунар чүүлдерни кылып турарлар.

Чооннта чаа Таңды районнуң Кочетово суур чурттуг, Ада-чурттуң Улуг дайынының киржикчизи, персоналдыг пенсионер Оюн Билчиир-оолду ааныче үдеп чандырдывыс.

Бистиң партиявыстың болгаш чазаавыстың кижиниң кадык чагай чурттаалгазы дээш улуг кыштыг үндүрүп турарының бир херечизин бо санаторийден көрүп болур.

А. САЛЧАК.

„МАГАЗИН АҢЧЫЗЫ“

[illegible]

Л. МӨҢГҮН-ООЛ.

Араганың устунге чам унер

[illegible]

ДЕПШИЛГЕНИҢ КҮЧҮЛҮГ БЫРАЗЫ

В. И. Ленинниң «Чарышты канчаар организастаарыл?» деп ажылы болгаш амгы үениң негелделери

[illegible]

1.

В. И. Ленин социалистиг чарыштың [illegible]

[illegible]

Чарышты организастаарының [illegible] сайзырадып [illegible]

3.

[illegible]

В. И. Ленин чарышты организастаарын ниитизи-биле ажыл организастаарының [illegible] кылдыр көрүп чораан. Ону ынчаар көөрү амгы үеде онза чугула. Түрге дөрге массаларның күш-ажылчы болгаш чогаадыкчы [illegible] чарышты организастап турарының [illegible] чамдык чөрүлдээлиг болуп турар ры сөөлгү чылдарда улам кос-[illegible]

[illegible]

Б. СМОЛЬКОВ,
философия эртемнериниң доктору.

БӨМБҮРЗЕКТИҢ СУДАЛЫ

СЭТА болгаш ПМА: кыска дыңнадыглар, тайылбырлар

Кампучия Улус Республиканың ДХМ-ниң медеглели

Кампучия Улус Республиканың Даштыкы херектер министерствозунуң медеглелин Кампучияның Информация Агентилели (КИА) тараткан. Мында чугаалап турары болза: Пол Пот—Иенг Сарининң бөлүү кызат удурткан-биле сүлчээлежип алгаш, чуртка чаа хевирниң куллдачыннын бау-чурумун тургускан, чонну кыргып-кыдып келген болгаш Кампучияны Пекинниң Мурнуу-Чөөн Азияга эжелекчи политиказын боттандырары-биле кожазы чурттар-биле дайын кылырының чепсеглиг кыдыр хуулдурган турган деп мында айыткан. Ынчалза-даа ириң дүшкен бау-чурумну бүгү делегей буруу шапкан. Террор күжү-биле база даштыкыдан деткимче күжү-биле эрге-чагырга ызырып турган бөлүк бүгү улустуң туре халышкынының түңнелинде буурап кышкен.

Кампучия улус чурттуң бөлүкт өөрлүк аңарган. Кампучия Улус Республика тайбыңның, хамаарышпас чорукнуң, демократияның, нейтралитеттиң, кажан-даа каттышпазының угланыышкындыг чорудуп, социализмниң оруу-биле бүрүнүлерлерин. Мурнуу-Чөөн Азияга тайбыңның идепкейлиг факторы апарган.

Депшилгелиг бүгү кижи төрелгетен кампучия улустуң тиилелгезинге өөрүп турар амгы үеде чурттуң национал-патриоттуг күштерниң чоннуң демиселин Пекин буулдадып, Пол Поттуң—Иенг Сарининң бау-чурумун [illegible] КНО-ның Айыыл чок чорук Чөвүлелин [illegible] орайдаатып турар.

Кампучияда болуушкуннарга хамаарыштыр Кыдаттың мете бугулдаашкыннарын Улусчу-Революстуг Чөвүлел шиитпирлиг-биле буруу шаап тур, ол ышкаш оон иштики херектеринге кымның-даа холгаарлаарын болдурбас деп Кампучия Улус Республиканың Даштыкы херектер министерствозу медеглээн.

[illegible]

Кампучия Улус Республика Мурнуу-Чөөн Азия чурттары-биле найыралдыг харылзааларны [illegible]

[illegible]

Совет Эвилели шын туружун КНО-нуң Уставынга дөгүп турар. Совет Эвилели кампучия улусту деткип деп медеглелде айыткан.

(СЭТА).

ВСР-НИҢ ДХМ-НИҢ МЕДЕГЛЕЛИ

ХАНОЙ. (СЭТА). Кампучияда болуушкуннарга хамаарыштыр Пекинниң кол-медеглелин буруу шапкан Кампучия Улус Республиканың ДХМ-ниң медеглелин вьетнам улус болгаш ВСР-ниң чаалаа долузу-биле деткип турар. [illegible] КНО-нуң Айыыл чок [illegible] оларның акыттаарын болдурбас ужурлуг деп. ВСР-ниң ДХМ-ниң мында уламчылган медеглелинде айыткан. Кампучияның [illegible] Вьетнамның [illegible] чорук. кампучия улустуң [illegible] Мурнуу-Чөөн Азияга тайбың база доктаамал чорук [illegible] Совет [illegible] шиитпирлиг-биле удурланып турган [illegible] Вьетнам Социалистиг Республика [illegible] деп медеглелде онзалап демдеглээн.

[illegible]

ЧӨҢГЭЭЛЭЭШКИННЕР УЛАМЧЫЛАВЫШААН

ХАНОЙ. (СЭТА). Сөөлгү хүннерде кызыгаар чоогунга [illegible]

[illegible]

ЛИВАНДА БАЙДАЛ

БЕЙРУТ. (СЭТА). Израиль дайынчыгзагтар Ливанга удур чаа халдаашкынны чоруткан. [illegible]

[illegible]

ИТАЛИЯ. Эң-не барыын үзелдиг элегеттерниң террорчу үүлгедиишкиннеринге удурланган массазыг чыскаал «Фашизмни болдурбас!» деп лозуң-биле Римниң төвүнге эрткен.
ЮПИ—СЭТА-ның телефотозу.

ТАРААЧЫННАРГА ДУЗАЛАМЧЫ

БАНГКОК. (СЭТА-ның корр.) Премьер-министр К. Чаманан баштаан Таиландының чазак [illegible]

[illegible]

Чер реформазын боттандырарынче улуг кичээнгейни чазактың программазында сал-[illegible] станцияларын тургускан. Неңээ ажыл-агыйы болгаш ветеринарлыг айтырыгларының талазы-биле [illegible] специалистерден ап турар.

А. ПОЛЯНСКИЙ.

АЗЫРАДЫКЧЫЗЫН ЧИДИРГЕН ТАВАРЫЛГАДА ПЕНСИЯ

Эрткен чылдың декабрь 12-де үнген «Шынга» «Пенсионерлерниң эрге-ажыынга» деп эгелиг чүүл «Айтырыңар, харыылап бээр» рубриканың адаанга парлаттынган. Хову-Аксы суурда чурттап турар А. Аракчааның салган айтырыгларынга Социал хандырылга министерствозунуң улуг инспектору М. Д. Даржай харыылаан турган. Инспекторнуң харыызы ма-[illegible]

[illegible] инвалид апарган азы азыракчы өлген соонда 5 чыл эртпээнде пенсия назыны четкенде, инвалид болу берген таварылгада ол кижиге пенсияны тывылы бөлүрү көрдүнген деп, ук чүүлдүң ийиги колонказының сөөлгү абзаазын үшкү колонканың баштайгы абзаазынга чедир эде номчуур.

Азырадыкчызын чидирген-ниң пенсиязын өлген кижини азыраатынга турган, ажыл кылып шыдавас, өг-бүлениң да-[illegible]

[illegible]

2. [illegible] зы 55 хар чеде берген, оларның кайызы-даа инвалид болза, азыракчызын чидиргенниң пенсиязын алыр.

3. Ашаа, кадайы пенсия назыны четкенде азы инвалид апарганда. Мөчээн кижиниң оонуң ишти (ашаа, кадайы) азырадыкчызының мөчүүрүнүң мурнунда-да азы оон мөчээнинин соонда беш чыл ашпаанда инвалид апарган база пенсия назыны четкен таварылгаларда [illegible] пенсиязын алыр эргелиг. Ынаа ЭБЭК-тиң шиитпиринге эртирген хуну эвес, а комиссияның ол кижиниң инвалид болу берген үезин доктааткандан [illegible]

[illegible] бээр беш чыл хуусаа эрте бергенде, 55 харлаан дээш оон дидээн хандырбаан. 1972 чылда Ш-ты эжи турган өмчүзү ЭБЭК-ке шиитпирге-бил-[illegible] чоруткан. Эмчиниң күш-ажыл эксперт комиссиязы В. Ш-тың 1964 чылда-да инвалид апаргаш турган деп тодараткан. Ынчангаш ол азырадыкчызын чидиргенниң пенсиязын алыр эргелиг болган.

Бир эвес өг-бүлениң дириг [illegible] (ашаа азы кадайы) өлген кижиниң хайгааралынга чораан болза, ону азырап, карактаар, күш-ажылы кылып шыдавас ажы-төлү чок болза, ашаазын [illegible]

[illegible] азыракчызын чидиргенниң пенсиязын тывылыр дугайында баштайгы өг-бүлеге чорааны дээш үнер кииргеш болза, ук пенсияны аңаа тывыспас. Бир эвес пенсияны оон кадап чаа өг-бүле тударының мурнунда-да тывысып каан турган болза, ук пенсияның төлээрин соксатпас.

Өлген кижиниң (ашаа азы кадайы) оон сес хар чедпээн уругларын ажылдавайн азырап олурар болза, пенсия назыны четкен-четпээнин, ажыл кылып шыдаар-шыдавазы хамаарышпаа чокка пенсия алыр эргелиг. Чиңаа 25 харлыг Ч. С. ашаа өлгениниң соонда [illegible] 3 харлыг, бир[illegible] 3 харлыг уругларлыг-биле арткан. Ч. С. [illegible]

[illegible]

З. АРЖИЧААЛ,
Тыва АССР-ниң социал хандырылга министериниң оралакчызы.

ДЕЛЕГЕЙНИҢ УРУГЛАР ЧЫЛЫ 1979

УРУГЛАР—БИСТИҢ КЕЛИР ҮЕВИС

Каттышкан Нациялар Организациязы 1979 чылды делегейниң уруглар чылы кылдыр чарлаан. СЭКП ТК-ның Чиигине секретары, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы Леонид Ильич Брежнев совет телевидениеге чуве чугаалааш, Каттышкан Нациялар Организациязының ол шиитпирлерин шын болгаш чугулчалыг деп үнелээн. «Уруглар—бистиң келир үевис, олар аалдарының болгаш авааларының ажыл-херээн улаңчылаар апаар. Олар Чер кырынга амыдыралды моон-даа клас-чараш болгаш аас-кежиктиг болдурарлары»—деп, Л. И. Брежнев чугаалаан. Коммунистиг партияның болгаш Совет күрүнениң өзүп орар салгалдың аас-кежики, сагыш-човаазы дээш ала сагыш салыышкынының бир херечизи ол.

1919 чылда чуртка хөй-хөй фабрика, заводтар ажылдавайн турган, аш-чуттуг, аарыг-халаптың хоозураашкынының үези турган. Бо берге чылда В. И. Ленин уруглар камгалалының [illegible] декретке ат салган.

Улус Комиссариадының бо баштаан декредиңге аныяк салгалды янзы-бүрү айыылдан камгалаарын партияның, күрүнениң хереэ деп көрген. Чөвүлелге уругларны [illegible] ыяк-хеп-биле хандырарын болгаш халас эмчи дузалаачызын чедирерин хүлээнирген. Ол-ла чылын чуртка хлеб чедишпес турда уругларны халас чемгерер дугайында декретке баштыңчы ат салган. Ажылчын күжү аргажок чедишпейн турда-даа, 14 хар четпээн ээлдиг уругларга күш-ажыл [illegible] дугайында доктаалга Владимир Ильич база ат салган.

Чаш уруг төрүттүнгээнде-ле бистиң күрүне, оон салым-чолу дээш сагыш салып, уругнуң мезинге баш удур болур-чогуур дузаны чедирип, янзы-бүрү чиигелделерни көргүзе бээрин билир бис. Совет Эвилелинде чаш уруг болгаш ие камгалалын хайгаарап, каларалаар четкилер калбак-биле сайзыраан, хөй-хөй божудулга бажыңнары, [illegible] консультациялары, уруглар поликлиникалары, [illegible] черлери, санаторийлер, эртем-шинчилел институттары ажылдап турар.

Профэвилелдер организацияларының амгы үеде салып турар кол сорулгаларының бирээзи—школа биле өг-бүлениң уруглар кижизидер хүндүлүг ажыл-херээнге бүгү таланың [illegible] дузаны чедирери.

Совет [illegible] байтайгы чылдарында профэвилелдерниң [illegible]-биле албан организация, бүдүрүлге черлери база совхозтарның школага шеф дузазын чедирер ажыл тыптып, сөөлүнде улам калбак хөгжүлдени алган. Ынчангаш бүгү-ле профэвилелдер комитеттериниң чанынга уруглар болгаш [illegible] ажыл чорудар тускай секциялар тургустунган. Ук секциялар уругларның чурттап турар чериниң айыы-биле кижизидилге ажылын [illegible], оларның дыштанылгазын организастаарын болгаш ада-иелер ортузунга педагогиктиг пропаганданы калбартырын удуртуп турган. Амгы үеде секциялар профэвилелдерниң өг-бүлеге болгаш школага дузалаар улуг [illegible] ажылдаан.

Чер-черде ындыг чөвүлелдер өг-бүлениң [illegible] ажыдыраал байдалын ханы билири чугаажок. Республикада дыка хөй чөвүлелдер школа-биле [illegible] ооң материалдыг базазын [illegible], уругларны коммунистиг мөзүнүн эки, [illegible] ажыл-[illegible] хевирлээринге чогуур үлүг-хуузун кирип, аныяк салгалды ажылчын ангының алдарлыг, чаагай чаңчылдарынга кижизидер талазы-биле хөй талалыг ажылдарны кылып турарлар.

Уруглар чылын республикага солун, кижизидилге талазы-биле дээштиг эрттирип болуруунун бүгү-ле аргалары бисте бар. 160 ажыг ниити билиг школаларындан аңгыда, 181 ясли-сад, уругларның 23 музыка, 8 спорт школалары, Пионерлер бажыңнары, станциялар республикада ажылдап турар. Уругларның эстетиктиг болгаш уран чүүлге кижизидилгезин бөттандырарынга улуг дузаны 200 ажыг Культура бажыңы, клубтар база 162 библиотека чедирип турары билдингир.

Сөөлгү чылдарда профэвилелдиң чамдык Культура бажыңнары, ордулар, клубтар уруглар-биле кижизидилге ажылын [illegible] кижиткен. Ылангыя «Тыва кобальт» комбинаттың «Металлург», В. И. Ленин аттыг даг-дугуй комбинадының Культура ордулары, ССРЭ-ниң 50 чылы аттыг база «Өөк», «Ак-Туруг» совхозтарының Культура бажыңнарында уруглар секторлары, бөлүктери доктаамал составтыг ажылдап турар. Чижээ: «Тыва кобальт» комбинаттың «Металлург» Культура ордузунга 100 ажыг уруглар хаара туттунган сектор үш чыл ажыр ажылдап турар. Мында уран чүүлдүн, техниктиг чогаадылганың бөлгүмнери база янзы-бүрү спорт [illegible] доктаамал ажылдап турар. Ол ышкаш ырының, [illegible] «Шынааты [illegible]» деп ансамбли доктаамал составтыг ажылдап турар.

50 чыл бурунгаар Н. К. Крупская культура одагларының уруглар кижизидилгезинге ролюнун дугайында чугаазында: «Пионерлер чок клуб—ажы-төл чок өг-бүле-биле дөмей», деп чугаалаан.

Шынап-ла бистиң чамдык клубтарывыс ээн турары чажыт эвес. Уруглар чылында бистиң бүгү-ле клубтарывыс, библиотекаларывыс, кызыл-булуңнарывыс уругларның дыштанылгазын солун организастап, кижизидилге ажылының бүгү-ле хевирлерин калбаа-биле чорудуп, кижизидикчи, организакчы туружун [illegible] чугула.

Профэвилел, комсомол комитеттериниң болгаш улус өөредилге органнарының мурнунда салдынып турар кол сорулгаларның бирээзи—пионерлерниң болгаш школачыларның чайгы дыштанылгазын бедик организастыг байдалга эрттирери.

Профэвилелдерниң область чөвүлели келир чайын 70 ажыг янзы-бүрү лагерьлерге 10 муң хире школачыларны дыштандырарын планнап турар. Турум пионер лагерьлериниң базазын быжыглаар талазы-биле коскү ажылды «Тыва кобальт» комбинаттың профэвилел комитеди, көзээ ажылагый [illegible] профэвилел обкому, Тес-Хем, Барыын-Хемчик районнарының совхозтарының ажылчын комитеттери кылгылаан.

Сөөлгү чылдарда профэвилелдерниң область чөвүлелинин дыштанылганың болгаш күш-ажылдың лагерьлериниң санын көвүдедип, оларны дерит-херексел-биле хандырар ажылды элээн кижиткен. Эрткен чылын 38 күш-ажыл болгаш дыштанылга лагеринге 2 муң ажыг уруглар дыштанып, күш-ажылчы чаңчылдарны чедип алган. Бо чылын лагерьлериниң саны 43 чедир өзер.

Күш-ажыл болгаш дыштанылга лагерьлериниң бааззалары кошкак дээрзин башкыларның август, январь чөвүлел хуралдарынга, школачыларның күш-ажыл каттыжыышкынының республика слединге демдеглээни көнчүг шын.

Чайгы дыштанылганы организастап [illegible] күш-ажылчы коллективтерниң калбак киржилгезин чедип алыры — профэвилел комитеттериниң кол сорулгазы.

Кадыкшылы кошкак уругларны санаторлуг лагерьлерге дыштандырарын профэвилелдерниң область чөвүлели кичээнгейниң төвүнге ап турар. Чыл санында 400 ажыг уруглар тускай организастаан санаторлуг лагерьге кадыын быжыглап, дыштанып турар. Келир чайын 500 хире уругларны санаторлуг лагерьлерге дыштандырарын планнап турар. Ол ышкаш кадыы кошкак 60 хире уруглар ада-иези-биле дыштаныр тускай санаторийлерге болгаш пансионаттарга кадыкшылын быжыглап эмнеттирер.

Бүгү чурттарның улустары салгалдан салгалче боттарының келир үезин дээш сагыш салып чоруур. Келир үе дээрге-ле уруглар. Делегейде 1,6 млрд. уруглар чурттап турар. Чаштарның ол улуг өг-бүлезинде совет уруглар—Улуг Октябрьның чуртунуң уруглары база бар. Совет чаштар делегейде эң-не аас-кежиктиг уруглар.

М. ООРЖАК,
профэвилелдерниң область чөвүлелиниң килдис эргеленчизи.

АГААР БАЙДАЛЫНЫҢ КАЛБАК ШИНЧИЛЕЛДЕРИ

Ыраккы Чөөн чүктүң гидрометеорологияның Күш-ажылдың Кызыл Туг орденниг эртем-шинчилел институдунуң агаар шинчилээр «Океан» деп эртем-шинчилел суднозу Владивостоктан Мурнуу-Кыдат далайда тропиктиг шуурганнарның тыптып турар девискээринче эрткен чылдың төнчүзүнде үнүпкен.

Ону шала мурнады база-ла ынаар «Академик Ширшов», «Академик Королев», «Прилив», «Прибой» деп дөрт эртем-шинчилел судноларын чеде берген.

Ол чаа улуг экспедицияның сорулгаларының дугайын Ыраккы Чөөн чүктүң гидрометеорологияның эртем-шинчилел институдунуң директору, техниктиг эртемнерниң кандидады Валентин Федорей ПМА-ның корреспондентизинге чугаалаан.

— Бистиң метеорология судноларывыс өске чурттарның ындыг хевирниң корабльдери, агаар хайгааралының далай зоналарында станциялары, самолет-лабораториялар-биле кады, автоматтыг станция-буйларның болгаш метеорология спутниктериниң медээлерин ажыглап тургаш, январь 15-тен эгелеп Бүгү-делегейниң метеорология организациязының база Бүгү-делегейниң эртем эвилелдериниң чөвүлелиниң телевизээни Чөөн бүрүнү-биле хаара туткан атмосфера болуушкуннарын өөренип чорууруң программазын ёзугаар баштайгы калбак шинчилелдерде киржип турар.

Агаар байдалының делегей масштабтыг баш удур берген медээлериниң амгы тодаргай, шын эвес болу бээринге таварышып турар бис. Ооң ноя чылдагааннарынга аңгы-аңгы чурттарда агаар хайгааралдарының мөөңнеттинмейн турары. Бистиң планетаның хөй-хөй девискээрлериниң, өөң иштинге агаар байдалынга улуг салдарлыг черлерниң агаар байдалын шуут азы эвээш өөренип, шинчилеп турары хамаарышпыр. Амгы үеде беттанып турар ол калбак шинчилелдерниң киржикчилери хайгааралдарны чаңгыс ээй программа-биле нүүседип, алдынган медээлерни шуптузун ССРЭ-де болгаш АКШ-та ийи кол төпче дамчыдып турар.

Хайгааралдарның ийи аңгы хуусаазын доктааткан: кышкы—январь 15-тен февраль 14-ке чедир, чайгы—май, июнь айларда. Ыраккы Чөөн чүктүң гидрометеорологияның эртем-шинчилел институду болгаш ССРЭ-ниң Гидрометтөву шенелделер үезинде онзагай кичээнгейни делегейниң агаар байдалынга ажыл салдарлыг боор турар кышкы муссоннарны өөренип ныуру үнче углаан. Бистиң институттуң судноларында Моолдуң, Венгрияның, Чехословакияның тускай эртемнигтери база ажылдап чоруур. Чайгы хайгааралдар үезинде бистиң Индияның болгаш АКШ-тың тепээлерин чалаан.

Евгений БУГАЕНКО,
ПМА-ның корр.
Владивосток.

ЭЛЕКТРОНИКА—ПРОВИЗОРГА

Минскиде ажыттынган аптека садып алыкчыларга чаа тааржымчалыг чүүлдерни [illegible] турар. Фойеде электроннуг улуг табло арыг улустуң чагаан эмнериниң белеткеп дажыдып турар. Фармацевт рецептини көргеш, келген кижиге квитанциялар орнунга жетонну бээр. Айыткан шагында очагыв күүсеттингенде деп номер таблога чырып кээр. Аптеканың интерьери база бир тускай: ак өңнүг эвес аңгазынга өңнерлиг.

Сөөлгү чылдарда республикада фармацевтика бүдүрүлгелериниң [illegible] калгеран. Бо беш чылдың эгезинден бээр 75 аптекалар ажыттынган.

Е. ПОЛУШКИНА,
СЭТА-ның корр.
Минск.

ЭСМ чугаалаар апаар

Львовтуң И. Франко аттыг күрүне университединиң биофизика кафедразының бионика болгаш [illegible] эртем-шинчилел лабораториязының [illegible] ажылдакчылары болгаш студентилери электроннуг санаалга машиназын чугаалаар болгаш чугааны дыңнап билиптер кылдыр ажылдарны чорудуп турар. Ол талазы-биле ажылдарны профессор, биология эртемнериниң доктору М. Ф. Деркач удуртуп турар.

Кижиниң чугаалап салган айтырыгларынга парлап каан харыыны бээр талазы-биле шинчилелдер, сөс-биле машинаны башкарарының айтырыгларын шиитпирлеп турар.

Амгы үеде лаборатория санаалга машиналарын чугаалаар кылдыр чогаадырынга элээн бурунгаарлаашкынныг. Машина аңаа салган айтырыгларга харыыны сөс-биле чугаалаптар апаары келир. Үениң айтырыы—ону кылып ап болурунуң аргалары барынга эртемденнер идегелдиг.

ЧУРУКТА: (оң талазындан) профессор М. Ф. Деркач, биофизика кафедразының лаборантызы А. А. Стець болгаш санаалга машиналарының талазы-биле диплом ажылын бижип турар студент Л. А. Воловник сөс-биле берген командаларны кезектерге чарып тур.

В. ПЕСЛЯКТЫҢ фотозу.
СЭТА-ның фотохроникаазы.

СОЛУН КЕЖЭЭЛЕР

«Тес-Хем» совхозтуң төвүнге субботаларда янзы-бүрү темаларга лекция, беседалар чорудары база концерттер организастаары [illegible]. Совхозта партком секретары С. Д. Хертек, башкы К. М. Дарбаа болгаш өскелер-даа оон идепкейлиг организакчылары боор турар.

Оон аңгыда төп суурда аңгы-аңгы коллективтерниң бот-тывынтыр уран чүүл бөлгүмнериниң [illegible] концерттери база-ла удаа-дараа боор келген. Ылангыя эмнелге, контора коллективтериниң концерттери дыка солун болгулаан.

Ажыл кылбас, арагага хандыыр, корум-чурум үрээр, а ол ышкаш дааандырган ажылынга харысалга чок кижилерни шүгүмчүлеп, сойталаан шоодуглуг үндүрүлгелерниң номчукчулар база сонуургап турар.

Чаа чылдың эгелээни-биле холбаштыр совхозта агитквартиралар аразында конкурстуг концерттерни организастап турар.

Д. ДАРЫМА.

ИДЕГЕЛДИГ ЧОРУКТУҢ АЖЫКТЫЫ

Кезээ [illegible] бүдүрүлге-техниктиг хандырылгазының талазы-биле Починоков районда Стодолищенск салбырының коллективи тракторларны чүгле көнчүг эки шынарлыг септеп турар. Бо дээрге — күш-ажылды чаа ёзу-биле организастааның түңнели. Салбырның ажылдакчылары кедээ ажыл-агый техниказын септээриниң шынарын башкарар комплекстиг системаны Смоленск областа бир дугаарында шиңгээдип алган. Ындыг системаның бир кезээ болза, бүдүрүлге планнаашкынын дүрген кылып турары. Операция бүрүзүнүң үнелдүн шыңгым тургусканы болур. Ол чүүлдер эки түңнелдерни [illegible] дугайында хомудал кирер чоруктар дыка эвээжээн.

Септелге цегинге кире бээрге, кижиниң кичээнгейин болдура бээр чүве болза, коллективтиң [illegible] чылда кылган ажылдарының түңнелин көргүзүп турар электроннуг көргүзүг самбыразы болур. Бүгү-ле ажылдарны ол бир минута хире ылаптыг тодарадып турар.

Септээр машина цехке чедип кээрге, электроннуг шактар ооң кирген үезин санап эгелээр. Дуржулгалыг үш слесарь тракторнуң ээм машиназының бедиирлерин алыр алып, оларны чуур ораалче чорудар. Ол ажылдар дооступа, дежурный инженерни чалаар.

Инженер бедиирлерни кандыг чаазалыг септээрин тодарадып, чуу кежээлерин [illegible] тодарадыр.

Цехте байдал заводта байдал-биле дөмейлешкен. Бүгү-ле ажылдарны ыяк көрген турар. Специализацияның бичии хевирин ында база нептереткен. Чижээ, бир бригада соңгу өзектерин септээр, ийи дугаары—моторларны, үшкүлери септээн кезектерни эптээрин боттандырар. Конвейер шак ынчаар ажылдап турар.

Стодолищенскиниң мастерлери ДТ-74, ДТ-54 деп марканың тракторларын моон мурнунда септеп турганындан ам ийи катап хөйнү—500 тракторну септеп турар апарган. Бо таварылгада септелгениң ботүнези дыка чиик боор турар.

(СЭТА-ның корр.).

МЭЭҢ САНАЛЫМ

Бистиң республиканың найысылалы Кызыл хоорайывыстың чурттакчы чонунуң саны чыл келген тудум-на көвүдеп турар. Эң ылангыя чайгы үеде садыг-магазиннерде, чемненилге черлеринде, киоскилерде, кинотеатрлар [illegible], төп кудумчуларда делгүр садыгларда кижилер дыка көвей болур. Ынчангаш бөрта чүү негеттинерил? Маңаа чугула негеттинер чүүл — кижи бүрүзүнүң ээлчег чурумун сагып билири болур.

Чурттакчы чоннуң культуразы хүн келген тудуу улам-на бедип турар. Ынчалза-даа бистиң арывыста [illegible] хар-назыны дагуй [illegible] ийи-чаңгыс кижилер арын-нүүрүн оскунупкаш, боттарының кара туразы-биле чурум үреп, ээлчег барымдаалавас чоруктар бары хомуданчыг. Ээлчег сагып билири кижиниң бичиизинден бедик культуралыг аажы-чаңга [illegible]. Чанында турар өске кижилерни болгаш бодун хүндүлеп билирин көргүзүп турар.

Бистиң хоорайывыстың садыгларында эң хөй ээлчег болза аъш-чем садыгларынга эът сада берген үеде болуп турар. Эът сада берген үеде ээлчегни көөр болзувусса, ийи хаъп бе, азы оон-даа хөй бе дээрзи билдинмейн баар. Ээлчег маңаан кижилер бот-боттары [illegible] жир, а ыыт-шимээн магазин дола бээр, садыгжы аңаа алаакаш, кымның ээлчээ, кымга бээрил дээрзин шуут билбейн баар.

Столоваяларга кандыгыл? База-ла корум-чурум чок: күш-түг-ле кижи бажындан кирип, чемни ап турар, -а чем кылып турар повар база болуушкун кылып турар ажылындан өске ажылче халый бээр болгаш чемненикчилерниң чорууга негелдезин тоон көрбес. Чамдык столоваялар чээрби шаа кижиниң чемгерерде, бир шак чедир хөй шакты чарыгдап турар.

База бир чижек. Мен Сибирьниң улуг курорттарының бирээзи «Шира холга» чордум. Ында ээлчег кандыын тайылдырып көрейн: Курорттарда кандыг ээлчег чок дээр! Изиг суг ваннасы, изиг чалгаш, ижер суг, чунар-бажың, кино, концерт кассазы, киоск дээш оон-даа өске. Ында кижилер 10—20 эвес, а чүс-чүзү-биле ээлчегде турар. Улуг, бичии, хар-назыны элээн дөгүй берген кандыг-даа кижилер ында турар. А ээлчег дээрге магалыг, бистиңиде ышкаш иткилежип, ээлчег былаажып, шуугажып турар кижилер чок. Ынчангаш дүрген чылып турар.

Кызыл хоорайывыстың чамдык улуг-даа, бичии-даа кижилери корум-чуруму, ээлчег сагып билбес, боттарының болгаш хоорайның ат-алдарын өске хоорайларга баснр бузартазын чоруур болгулаары хомудаачыг. Чижек кылдыр мону бижип көрейн. Бис курортка бир катап изиг суг ваннаазынга кирер ээлчээнге турган бис. Ында улуг, бичии дээш кандыг кижилер чок дээр, ниитизи-биле 100 ажыг кижи чаңгыс кижи дег турупкан бис. Ээлчээвистиң чылып орары магалыгла! Канчангаштың көрүлтериниске, 30 хар чаа чедип турар хире херээжен кижи маңнап келгеш, «мээң ээлчээм мында» дээш, арын-нүүр [illegible] ээлчег былаашкан тур. Кожазында турган бир херээжен тургаш: «Чүү көрүнг арын-нүүр чок, чурум билбес урук боор»—диди. Тывадан дыштанып турган улус ону уктап каарысында, Кызылдан барган кижи болду. Бистерге дыка-ла эпчок болду. Моон көөрге, бистиңиде тавар-жып турар багай чаңчылдар Саян ындынга безин чеде бээрдир.

Ынчангаш чурумну [illegible], кижилерни ээлчегге өөредири—культураның база бир хевиринге кижизидилге болур-дур. Шак бо чаңчыл дугайын чон ортузунга пропагандалаза эки боор деп ындыг бодалымны, саналымны киирдим.

А. МОНГУШ,
Кызылдың № 3 тудуг-монтаж эргелелинде ажылчын.

ҮЕЗИ КЕЛБЭЭН БЕ?

«Дөн-Терезин» совхозтуң төвү Барыын-Хемчик районнуң өске суурлары дег бо-ла-ла чаагайжыды туттунуп, өзүп турар чурттакчылыг чер. Ынчалза-даа Сайда-Өдек, Ээр-Терек кудумчуларында радио ыыттавастаан. Ол кудумчуларның чурттакчылары ол дугайында совхоз дирекциязынга болгаш кожуун Советке каш удаа [illegible] дамчыдып турган. Чугаа болган медээ четкен санында-ла кылдырар боор [illegible] келген. [illegible] түңнел чок артпышаан.

Мындыг магалыг үеде радио дыңнавас ка берге-дир. Үстүнде ийи кудумчунуң чурттакчылары [illegible] болгаш республиканың [illegible] рыныд үнүн дыңнаарын четтикпейн манап турарлар. Хоозун аалаашкындан үнгүнгеш, ажыл-херекти бүдүрүп, чоннуң негелдезин хандырарының үези келбээн бе?

О. МӨҢГҮН-ООЛ.

Чаа кино «У Л А Н»

Режиссер Поломуш Онеев-бодунуң чаа кинозун «Улан» деп адаан. Киноңу «Киргизфильм» үндүрген. Ук кино республиканың кинозкраннарынга удавас үнүп эгелээр. Кол рольдарны Суйменкул Чокморов биле Наталья Аринбасарова ойнап турар.

ТВ

ЯНВАРЬ 23-ТЕ

БИРГИ ПРОГРАММА

МОСКВАДАН

10.00—«Үе». Информастыг программа.
10.40—Эртенги гимнастика.
11.05—«Бистиң-биле кады кыл, бис ышкаш кыл, бистен дээре кыл». ГДР-ден дамчыдылга.
12.05—«Кино аян-чоруктар клуву». Дамчыдылганы Ю. А. Сенкевич чорудар.
13.05—Медээлер.
13.15—16.00 Чапсар.
16.00—Медээлер.
16.20—Социалистиг чурттарның документалдыг телефильмнериниң программазы: «Польша ЭДЧ-де», «Чалыы назын делегейи», «Дамайда кыш».
17.10—Альтистер ансамбли ойнаар.
17.30—«Пролетарская победа» фабрика». Телеочерк.

КЫЗЫЛДАН

18.00—«Тергиин чараш Василиса». Мультфильм.
18.20—Телемедээлер.
18.30—«Төөгүде эң баштай». Документалдыг фильм.
19.00—Телемедээлер.
19.10—Чарлалдар.

МОСКВАДАН

19.15—«БАМ-ны тудуп турар бис».
20.00—«Чурук бүрүзүнде — хүн».
20.15—«Бөгүн делегейде».
20.30—«Бистиң Ленинградывыс». Документалдыг телефильм.
20.55—«Революцияның чалаан алышкыннарының камгалаары — бүгү улустуң хереэ». Португалия Коммунистиг партияның Чиигине секретары Альвара Куньялдың интервьюзу.
21.10—«Чырыдары-биле хып». Хөй сериялыг уран чечен телефильмниң баштайгы көргүзүү.
22.30—«Үе». Информастыг программа.
23.00—01.25 «Куба Республиканың культура хүннериниң ССРЭ-ге ажыдаары». Кремльдиң Съездилер ордузундан дамчыдылга. Төнчүзүнде — медээлер.

ИЙИГИ ПРОГРАММА

МОСКВАДАН

18.00—«Бистиң садывыс».
18.30—Пионерлер концерти.

КЫЗЫЛДАН

19.15—Уругларга фильм. «Тим Талер, азы Садыпкан каткы». Телешии. 2-ги сериязы.
20.15—21.00 «Бистиң Артурувус». Телефильм.

АГААР

Бөгүн республикага болгаш Кызылга булуттаар, чамдык черлерге улуг эвес хар чаар, барыын чүк угланыышкынныг хаттың күжү секундада 9—14 метр. Агаарның температуразы 20—25, чамдык районнарга 16—13, Кызылга 20—22 градус соок. Автоорукларга 2—4 километр чедир көстүр.

Редактор В. С. ШАРАВИИ

КИНО

ЯНВАРЬ 23-ТЕ

«НАЙЫРАЛ»: «Эр кижи кожа чорда» 10.00, 11.45, 13.30, 15.15, 17.00, 18.50, 20.40 шактарда.

«ПИОНЕР»: «№ 25 сыдыкчыгаш» 10.55, «Шудургу чоруктуң школазы» 12.25, 14.15, «Белен болуңар, дээрги мындаагылар!» 15.55, «Чиппиполино» 17.25, 19.50 шактарда.

«ВОСТОК»: «Альманзорнуң билзээ» 15.00, «Кугитангиның трагедиязы» 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: «Коммунистер мурнунда» 15.00, «Улуг чарыш» 17.30, 20.00 шактарда.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: индекс 667000

Кызыл, Щетинкин-Кравченко кудумчузу, бажың № 3. ТЕЛЕФОННАРЫ: Редакторнуң 3-24-68, редакторнуң оралакчызының 2-23-24, 2-31-75, харысаалгалыг секретарының 2-23-35, секретарьның 2-23-35, партийжи амыдырал болгаш совет тургузуг килдистериниң 2-37-13, пропаганда килдизиниң 2-31-75, культура килдизиниң 2-23-54, [illegible] ажыл-агый килдизиниң 2-21-47, үлетпүр килдизиниң 2-22-64, чагаа килдизиниң 2-41-27, информация килдизиниң 2-20-60, корректорларның 2-27-41, бухгалтерияның 2-12-45, солун келбейн баргада 2-32-75 телефонче долгаар.

Тираж 16983. Чагыг № 54.

СОЛУН НЕДЕЛЯДА 6 КАТАП ҮНЕР

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Ном үндүрер чер, полиграфия болгаш ном садыышкыны талазы-биле эргелелиниң типографиязы (Кызыл, Щетинкин болгаш Кравченко кудумчузу, бажың № 4).

ТС-00042.

Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 20 (10917) | 1979 чылдың январь 24, среда | 1925 чылдан үндүрүлдезиттинген | Өртээ 2 кеп.

БҮГҮ-ЭВИЛЕЛ ЧИЗЕЗИНИҢ МАРШРУТ ТАРЫ-БИЛЕ

Чоннуң Бүгү-эвилел чизези чуртта үргүлчүлеп турар. Ол бөгүн доостур. Совет Эвилелиниң бүгү девискээринде улуг болгаш харыысалгалыг ажыл чоруп турар, оон түңнелдери чурттуң улам ыңайгы экономиктиг болгаш социал хөгжүлдезин планнаарынга чугула болур. Чүс-чүс муң кижи киржип турар чизе ам доостур чадазында келген. Чизениң чүгле баштайгы дөрт хүнүнде бистиң чоннуң 60 ажыг хуузу чурттуң «улуг анкетазының» айтырыгларынга харыылаан. Чизелээшкинниң он-он миллион бүрүткел саазыннарын бүрүткеп долдурган.

— Чизениң айтырыгларынга долу харыыларны алган турарынче онза кичээнгейни салып турар,— деп, ССРЭ-ниң Төп статистика эргелелиниң чоннуң Бүгү-эвилел чизезиниң эргелелиниң начальниги А. Исупов чугаалаан.

Документацияларны шын долдурганын инструкторлар-контролёрлар хынап турар. Амгы кампания үезинде чизениң шуут чаа хевир-майыын ажыглап турар болганда, ол кончуг чугула. Ол бүрүткээшкин материалдары чизениң материалдарын сайгарарын дыка дүргедедир арганы бээр.

Чизечилерниң эки ажылы партия, совет, ажыл-агый болгаш хөй-нийти организацияларының харыысалгалыг кампанияны белеткээрде болгаш эрттирерде статистика органнарынга идепкейлиг дузазының түңнели болур.

Бүгү-эвилел чизезиниң политиктиг болгаш улус ажыл-агыйлыг ужур-дузазын совет кижилер эки билир. Чизени эрттирериңге киржип турар ажылдакчыларга чер болганда бүгү талалыг деткимчени көргүзүп турар.

Чизе эрттирериниң идегелдиг техниктиг баазазын транспортчулар болгаш харылзаачылар тургускан. Ырак черлерге чизечилерни самолёттар, вертолёттар, чорбас чери чок машиналар чедирип турар. Чедери берге чамдык районнарга чизе нийти хуусаадан эрте эгелээн болгаш чедиишкинниг доозулган.

(СЭТА).

СЭКП-НИҢ XXV СЪЕЗДИЗИНИҢ ШИИТПИРЛЕРИН—АМЫДЫРАЛГА!

Чуък сөөртүлгезин үзүктелдирбес

ХҮННҮҢ-НЕ 1300 ТОННА МАЛ ЧЕМИ ТАРААНЫ...

Саян артындан чуък сөөртүлгезин республиканың улус ажыл-агыйынга улуг ужур-дузалыг. Чуък сөөртүлгезиниң талазы-биле штабтың ээлчеглиг хуралы чоокку хүннерде болуп эрткен. Аңаа эрткен сөөлгү неделяның (январь 15-тен 21-ге чедир) түңнелин үндүрген.

Байдал кандыгыл? Бүгү-ле автотранспорт организацияларының күжү-биле неделя дургузунда график ёзугаар 15930 тонна чуъкту Саян артындан сөөртүп алыры көрдүнген, а херек кырында ол 11.301 тонна эккелдинген. Азы хүн бүрү-ле ортумаа-биле 1900 тонна хире чуъкту сөөртүп ап турган-дыр. Ол дээрге чуък сөөртүлгезиниң планы 71,6 хуу күүсеттинген-дир.

Бо талазы-биле планныг онаалдаларын кайы организациялар кандаар күүседип турарын көрзээлиңер. Тываның автотранспорт эргелелиниң начальнигиниң оралакчызы А. Б. Рудзинскийниң үк штаб хуралынга дыңнатканы мындыг. Нийти ажыглалдыг автотранспорту-биле январь 15—21-ге чедир 5461 тонна чуък Саян артындан эккелдинген, азы графикте көрдүнгени 91 хуу күүсеттинген. Хүнде ортумаа-биле 910 тонна болган. А Абакандан алган автотранспорттуң күжү-биле ол үениң дургузунда 2692 тоннаны сөөрткен, ол дээрге план-графиктен база 25,2 хуу оваллап турар.

Автотранспорт эргелели январьның төнчүзүнге чедир чуък сөөртүлгезиниң темпизин күштелдирер болгаш хүнүң-не 1100 тонна чуъкту Тываже эккээрин чедип алырын планнаан.

«Сельхозтехниканың» күркомитеди эрткен неделяда 1870 тоннаны Саян артындан сөөрткен. Графикте көрдүнгени база-ла чедир күүсеттинмейн турар. Алтайның «Сельхозтехника» каттыжыышкыны январьда 837 тонна чуъкту чедирип келген. Оон иштинде 534 тонна мал чемин, 62 тонна чемишчизилгени сөөрткен. Олардан амгы үеде 108 автомашина чуъкту Тываже сөөртүп турар болгаш февральдың 7-ге чедир ол ажылга автомашиналарның санын 200 чедирерин алтайжылар берген.

Амгы үеде республиканың ажыл-ишчилериниң мурнунда сорулга—нийтиниң малын кыштан хыр ажырары, мал бажынын хорамчазын болдурбазы. Чуък сөөртүлгезиниң талазы-биле штабтың даргазы Ч.-Д. Б. Ондар штабтың хуралынга чүве чугаалааш, Саян артындан мал чеминиң сөөртүлгези—хүннүң чугула айтырыы дээрзинге доктааган. Хүн бүрү-ле 1300 тонна мал чеми тарааны сөөртпейн турары—автотранспортчуларның мурнунда салдынган хүлээлгези ындыг.

Ам бо хүннерде Абаканның демир-орук станцияларында 36 вагонда Тываже келир чүъктер дүжүртүнмээн турар. Ол ышкаш кижер-чаар материалдарының сөөртүлгезинде база хожудаашкыннар бар. Январьның 21-ге чедир графикте көрдүнгенинден 1754 тонна чедир сөөртүнмээн.

Чүъктерни Саян артындан үзүктелиишкин чокка сөөртүрүн хандырары дээш Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң даргазы Ч.-Д. Б. Ондар баштаан Саян артындан чуък сөөртүлгезиниң талазы-биле штаб автотранспортчуларның мурнунга мындыг сорулгаларны салган. Бүгү организацияларда бар автомашинаның, оон иштинде техниктиг белениң, чолаачы чок баш машиналарның [illegible] кылыры Тыва АССР-ниң ИХЯ-ның күрүнениң автоинспекциязы талазы-биле кидизинге хаажылаан. Автомашиналарның чуък чок чоруурун чок кылыр талазы-биле хемчеглерни ажыглаар кылырын «Сельхозтехниканың» күркомитединге дагзып каан. Ол ышкаш совхозтарның автотранспортунуң күжү-биле Саян артындан чуък сөөртүрү-биле [illegible] көрдүнген.

Чуък сөөртүлгезин бичии-даа үзүктелдирбес сорулга—хүннүң-не 2600 тоннаны, оон иштинде мал чеминге ажыглаар тараа аймаан 1300 тоннаны сөөртүп алырын хандырары — хүннүң негелдези.

Н. ООРЖАН.

Соңгулдаларга утуккуштур

СОҢГУЛДА СИСТЕМАЗЫНЫҢ ДУГАЙЫНДА

Республиканың А. С. Пушкин аттыг библиотеказының ажылдакчылары соңгулдалар дугайында литератураны идепкейлиг пропагандалап турар. Библиотеканың номчулга залында «ССРЭ-ниң Дээди Совединиң соңгулдаларынга утуккуштур» деп эгелиг номнар делгелгезин кылган. Ында совет соңгулда системазын тайылбырлап турар номнарны делгээн.

В. Григорьевтиң «ССРЭ-ниң Дээди Совединге соңгулдалар эрттирериниң чуруму», О. Кутасин биле К. Шереметтиң «Улус депутаттарының Советтери» деп номнарын, «ССРЭ-ниң чаа Конституциязы» деп сериялаан брошюраларны болгаш өске-даа литератураларны оон номчуп болур.

АЖЫЛДЫ ИДЕПКЕЙЖИТКЕН

Чөөн-Хемчик районунуң агитаторлары ССРЭ-ниң Дээди Совединге соңгулдалар дугайында пропаганда, тайылбыр ажылын соңгукчулар ортузунда калбартып чоруткан. Агитпунктуларда, кызыл-оъдуларда, агитквартираларда болгаш соңгукчуларның бажыңнарында совет соңгулда системазының социалистиг демократиязының, даштыкыда болуушкуннар, бистиң чуртувустуң амыдыралының дугайында беседаларны агитаторлар кылып турарлар.

Районда 25 агитколлектив бар, олар план ёзугаар ажылдап турар. «Октябрь 50 чылы» совхозтуң агитаторлары агитас-массалыг ажылды идепкейжиткен. Агитпунктуну эки дерээн, ында агитаторларга болгаш соңгукчуларга дузалакчы кылдыр литератураларны делгээн.

Чадаанага партия организацияларының секретарьларының семинар-хуралын чоокта чаа эрттирген. СЭКП райкомунуң ийиги секретары Т. Ш. Сарыглар аңаа илеткел кылгаш, ССРЭ-ниң Дээди Совединге соңгулдаларга белеткел үезинде агитаторларның сорулгаларының дугайында тодаргай чугаалаан.

Агитаторларның семинарлары бүдүрүлгелерге совхозтарга эртилээн. Ортумак агитас-массалыг ажылды соңгулдаларга белеткел үезинде улам калбартырын шиитпирлээн, [illegible] ажылдап турарлар.

АГИТАТОРЛАРГА ДУЗА

СЭКП Каа-Хем райкому агитколлектив удуртукчуларының семинар-хуралын эрттирген. Партия райкомунуң пропаганда болгаш агитация килдизиниң эргелекчизи В. Ф. Гайдук, орг килдистиң эргелекчизи А. Н. Казаков, улус депутаттарының район Совединиң күүскомунуң секретары Б. Ф. Бондаренко олар семинарның киржикчилеринге ССРЭ-ниң Дээди Совединге соңгулдаларга белеткел үезинде агитколлективтерниң чорудар ажылының дугайында тодаргай чугаалап бергеннер.

СЭКП райкомунуң пропаганда болгаш агитация килдизиниң чанында доктаамал ажылдаар консультация пунктузун тургусткан, агитаторлар оон сүмелерни ап турар.

ЧҮСТЕН ЧҮС

Чинге-Дагның эдээнде турар кыштагларның эң ындында турар кыштагже эртежик чоруптувус. Оруктту чап-чаа дал[illegible] каан, [illegible] кезек-кезек дынзып каап, турар хат оорга кыры черлерниң оруун хөртүктей шаап турар. Кузовунда орту хире суга чүдүрүп алган машиназы дангактап каап, чоорту дошту өрү чүткүдүп-ле олур. Машиназын [illegible] лаан бригадир аныяк оол В. Сарыглар хойжуларының кайда турарын кыштаглааш кыштың кончаар эртип, хой [illegible] болгаш трактористерниң далбыын тыртып, хойжуларга дузалажып турарының дугайын хөөреп каап чор.

— Хойжуларывыс кыштаглары кончуг таарымчалыг черлерде турар. Ырак дээнинде суурдан чээрби километр хире черде. Бир хүн бир ужундан эгелээш, ийи-даа катап эртип каап болур. Ийи, үш коданда бир тракторну бижыглаан бис. Тракторист эрте чедип келгеш, далбыйны тыртып каапкаш, дүъш үезинде чана бээр. Хүннүң ындыг. Малчының бир хүн хой одарладыр черин өйлеп тыртып бээр, хөй черин далбыйлаан ажы чок боор чорду. Дүне домей-ле хөртүктеп каантар.

Ол-ла [illegible] чугаалажып чораш, «Шамбалыг» совхозтуң мурнакты малчыннарының бирээзи— херээжен хойжу Анзатмаа Шойлаковна Ооржактың аалынга чедип келдивис. Улуг кадарчы биле дузалакчы кадарчы ийи түс бажыңныг. Кажаалар са-ваң, сиген арбын. Дөрт ангы кажаада үскен хойларда саванны шагжаларда каап берген, хойга баар сугну от салып турар улуг доскаарда эзидип турар болду.

— Улуг кадарчывыстың бажыңынга улусту чып алгаш, бригадир кармаанындан саазыннар уштуп келди:

— Хой оолдаашкынының [illegible] чарыжын он хонуктап үндүрүп турар деп шиитпирни дирекция, партком база ажылчын комитеди хүлээп алганын билир болгай силер. Бо үениң эгезинде силерни, угбай Анзатмаа Шойлаковна, бир дугаар черни алган деп санааш, ол 150 рубль-биле шаңнаан-дыр. Аңаа шаңналыңарны база шилгиир [illegible] меңээ дааскан чүве—деп чугаалады.

Элгады берген [illegible] ам-даа аныяксыг, ооржумак маар чаңныг хойжу, хүлүмзүрүп каап, шаңналдарын хүлээп алгаш, бистерниң холувусту дыңзыг тутту.

— Ийиги черни тыпкан турар хойжунар Василий Шыраповиич Хүндүжүк [illegible].

—Оон хураганы чеже доруктар ийи?—деп, малчын [illegible] айтырган-дыр.

— Дөрт чүс үжен хойлуг кижи, орту аразы четпээн-дир. Хорамча чок болган-дыр.

Сакманщиктар арасында чарышка бирги черге бо-лан хойжузун сакманщиги Үве Улан-ооловна Монгуш үнген болгаш шаңнал-мактал база алды. Ийиги, үшкү черлерни алган сакманщиктер бар болду.

А. Ш. Ооржак 6 чыл мурнунда «Шамбалыг» совхозка келгеш, 700 кыс хураганы хүлээп алган. Ол-ла хураганнарны доруктур азыраан. В. С. Хүндүжүк-биле ийи кодан кылдыр хуваажып алганнар. Ол үеде олар боттарының аразынга чарыштыг [illegible] ажылдаар [illegible] дугуржукан. Оон бээр ийи малчының кайызы-даа чаш төл алыр талазы-биле алган хүлээлгелерин эки күүседип келген. Дүк планының талазы-биле кайызы-даа бир-бир удаа ашкан.

Бригадир шаңналдарны тыскан соонда шуптувус кажаага келдивис. Хойжуларның өөрүшкү-маңнайы кончут, сакман аргазы-биле азырап турар хураганнарын биске көргүзүп турлар. Баштай төрүттүнген хураганнарны дузалакчы кадарчының өөнүң ээзи Көк-кыс Лопсановна Хертек азырап турар. 130 хураган шуут доруккан, сиген, сулада кирген. Ийиги сакманда 142 хураганны дем бирги черин алган Үве Улан-ооловна азырап турар болду.

— Мээң хураганнарым база-ла чемге кирген болдур ийин. Семис болгаш келерниин сүдү база эки-дир. Ынчангаш чаш хураганнар дүрген доруктуп турар. Дүне ээлчежип дежурныйлап турар бис. Сайгылгаан барда магалыг-дыр. — деп, ол чугаалады.

Хой кажаазының иштиндеги чылыг, чырык, куртаг. Чаа оолдаан [illegible] хураганнары-биле турзун каан. Чаш хураганнарны үшкү сакманщик Антонина Ивановна Саадан-оол хүлээп ап турар. Ында ам 70 хураган бар.

Анзатмаа Шойлаковнаның кодажында төрүүр 522 хой бар. Оларның 390-ну оолдапкан, беш хой ийистээн. Чаш төлден чаңгыс-даа хорамча чок болган. Тарып бооседы[illegible] ганы эки чорутканының ачызында хойлар[illegible] хой [illegible] болгаш [illegible] барык 20 хонук дургузунда хураганнаашкынынга малчын өөрүп турар. Мал чемин камныг ажыглаар биле [illegible] оң-бүдүүн [illegible] алганы 10 тонна ногаан сигенни хураганнарга берип турар.

— Соңгулда хүнүнге [illegible] [illegible] — деп, ол [illegible].

— Соңгулда дугайын [illegible] [illegible] [illegible] хүлээп [illegible]. Ол хүнге чедир хой [illegible] [illegible] турар. Сакманщиктар хураганнарны азыраажып бергеш, чана бээрлер. Дузалакчы кадарчы-биле чүс хойдан чүс хураганны доруктур азыраарын хүлээнген улус бис—деп, ол чугаалады.

Г. МААДЫ.

«Ак-Туруг» совхозтуң мурнакчы хойжузу И. Данзырынның кыштаа Амыырлыг деп черде турар. Оон коданында бо хүннерге чедир 382 хураган енчаменди алдынган болгаш кадын-шыырак доругуп турар. Мааңа сакманчылар Марита Байлак, Зина биле Люда Канзанмарның киирген үлүү улуг. Олар комсомолчу путёвка-биле ажылдап келгеннер. Хой төрүп эгелээн үеден бээр амга чедир олар ажылга харыысалгалыг, кызымаан көргүзүп, чаңгыс-даа хураган чидирбээннер. Улуг кадарчы аныяк сакманчыларны мактаар, хүндүлээр.

Оңгу беш чылдың дөртку шиитпирлиг чылында Зина 60, Люда 100, а Марита 250 хураганнарны совхозунга енча-менди доруктуруп бээр дээш шудургу ажылдап турарлар.

ЧУРУКТА: М. Байлак, З. биле Л. Канзанмар.

В. КАРА-САЛДЫҢ сөзү, фотозу.

ООЛДАП ЭГЕЛЭЭН

«Кызыл тук» совхозтуң коданнарында 2225 хой оолдаан. Чамдык малчыннарның коданнарында хой оолдаашкыны орту эртип турар. Бак Кууларның коданында төрүүр 380 хойнуң 200-ү оолдаан, Иргит Менгтейниң 320 хоюндан 180 баш оолдаан. Хураганнар шупту енча-менди. Малчыннарга [illegible] [illegible] чорутан. Мал чемин сөөртүп чедирип турар.

Совхозта мал ажылының тускай эртемниглери коданнарже хүн бүрү чоруп, малдың чаш төлүн менди камгалап алырынче улуг кичээнгейни салып турар.

Оон ангыда малчыннар коданнарында керосин, фонарь болгаш лаалар херектеттинип турар. Бо чугула херек чүүлдерни дүрген тып, малчыннарның ажылдаарынга таарымчалыг байдалдарны тургузары күзенчиг.

Н. КАРА-ООЛ.

Өвүр район.

А. ГАЙДАРГА ТУРАСКААТКАН

Чурттуң литературжу хөй-нийтизи Аркадий Гайдарның төрүттүнгенинден бээр 75 чыл болганың демдеглээн. Литераторларның Төп бажыңынга январь 22-де эрттирген кежээни ол болуушкунга тураскааган. РСФСР-ниң Чогаалчылар эвилелиниң баштаар чериниң секретары, ССРЭ-ниң Күрүне шаңналының лауреады А. Г. Алексин ону ажыткан. Уруглар литературазының хоочун чурукчузунуң чогаалдары бөгүн өзүп орар салгалды мурнуку хевээр доюлдуруп турар. Сөстүң кайгамчыктыг чурукчузу чүгле бистиң чуртувустуң эвес, харын даштыкы чурттарның аныяк номчукчуларының ынак чогаалчызы апарган. Боттарының ада-иези-биле кады фашизмге удур тулчуп турган аныяк салгалдың кижилери оон чогаалдарындан кижизидилгени алган.

Чогаалчылар аныяктарга ном үндүрер черлерниң болгаш солуннарның төлээлекчилери кежээге чүве чугаалаан.

Аныяк көрүкчүлерниң Москвада театры бо хүннерде Аркадий Гайдарның «Даарта база— тулчуушкунче!» деп чогаалын ёзугаар тургускан шииниң баштайгы көргүзүүн бараалгадып турар. Сценаның бо композициязын чогаалчының оглу, журналист Т. Гайдар болгаш Г. Ялович тургускан. Чогаалчының Арзамаста музейинге тускай делгелгени юбилейге тураскаап, ажыткан. Кежээлерни, пионер отрядтарының байырлалдыг чыыштарын эрттирип турар. Архангельскиде, А. Гайдарның ажылдап, чурттап турган хоорайында юбилейлиг номчуушкуннарны эрттирип турар. Пермьде—чогаалчының чогаалчы оруу эгелээн хоорайга А. Гайдар аттыг шаңнал лауреаттарының адын адаан.

(СЭТА).

ШЫНАРЫН БЕДИДЕР

ВЛКСМ-ниң XVIII съездизинге бодунуң чугаазынга эш Л. И. Брежнев мынча дээн: «Бистиң Төрээн чуртувустуң бөгүнгү хүннүң эң чугула онзагай демдектериниң бирээзи—ажылдыг чорук болгаш шынар дээш демисел болур. Ол дээрге, түр үениң кампаниязы эвес-тир. Ол болза, партияның шыңгыызы-биле болгаш үр үеде чорудар угланыышкыны-дыр. Бо беш чылдың чүгле мал сорулгазы эвес, харын-даа хөй чылдар бурунгаар бистиң экономиктиг болгаш социал хөгжүлдевистиң тодарадыкчы фактору ында. Совет кижилерниң бүгү салгалының кижизидериниң программазы-даа ында болуп турар».

Күрүнеге бедик шынарлыг [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible].

Ол айтырыгларны шиитпирлээшкинде, бистиң республиканың ажыл-агыйларының [illegible] [illegible].

Мындыг түңнелдерни чедип алыр дээш, күрбелеткел инспекциязы кедээ ажыл-агый болгаш белеткел органнары-биле кады организакчы улуг ажылды чорутан. Сүт-бараан фермаларының санитарлыг байдалын экижидерин, инектерни саарда болгаш сүттү баштай аайлап савалаарда, сүт шынаар лабораторияларының ажылын организастаарда санитар-ветеринария дүрүмнерин сагыырын, бедик шынарлыг продукцияны алгаш доос фермалар [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] бирги сорттуг сүттү 10 хуудан ашааш болган. Сүттүң шынарын экижидеринге ол совхозтарның удуртукчулары, специалистери шоолут сагыш салбайн турар. Сүт-биле кады чорудар документилерни шын кылырын контрольдаарын ол ажыл-агыйларда кошкак бот-тандырып, дензилеттинмээн болгаш шынар көргүзүглери тодараттынмаан, ажытпас кылдыр [illegible] [illegible] [illegible] ры-биле улуг ажылды чорударын, сүт-бараан фермазы бүрүзүнге ветеринар-санитар культуразын [illegible] [illegible] турар. Кедээ ажыл-агыйның специалистери болгаш сүт [illegible] [illegible] чайгы үеде сүт соолар дошту белеткеп алырынга, чайгы лагерь бүрүзүнге сүттү аайлап савалаар пункттарны тударынга, сүттүң ам чок болур чоруун болдурбайн, ону шуут-ла ферма бүрү күрүнеге дужаарын [illegible] [illegible] [illegible] ни салыр херек.

Кылдынган ажылды шүгүмчүлекчи ёзу-биле үнелеп көрген, белеткел ажыл-[illegible] [illegible] чедер болгаш [illegible] чүүлдерни кылдыг анализтээри, [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] болгаш [illegible] тывары эргежок чугула. [illegible] чылда [illegible] [illegible] ону бистен негеп турар.

Ажыктыг чорук болгаш шынар

[illegible]

В. КОЗЛОВСКИЙ,
Тыва АССР талазы-биле күрбелеткел инспектору.

КӨДЭЭ ТУДУГНУ ШАПКЫНЧЫДАР, ШЫНАРЫН ЭКИЖИДЕР

«Тыва көдээ тудуг» трестиң партия-ажыл-агый активинден

[illegible]

«Тыва көдээ тудуг» трестиң 1979 чылда социалистиг хүлээлгелери

● Тудуг-монтаж ажылдарының планын декабрь 28-ке, а боттуң чурттаарга тудуунуң планын — Октябрьның социалистиг Улуг революциязының 62 чыл оюнга чедир күүседир.

1979 чылдың октябрь 7-ге — ССРЭ Конституциязының хүнүнге уткуштур 6 муң беш чүс баш хой кирер кажааны дужаар.

● Доостунмаан тудуг хемчээлин 1978 чылдың дениелинден 10 хуу кызырар. Улуг-Хем районда «Ак-Дуруг» совхозта машина-трактор мастерскаязын хуусаадан эрте — Тудугжунуң хүнүнге чедир ажыглалга кирер.

Күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн планга удур 0.1 хуу бедидер.

● Чаартыкчы саналдарны шиңгээдип ап тургаш, чылда 35 муң рубль немелде орулганы алыр. Ажыл төлевириниң аккорд-шаңнал хевирин 52 хуу чедирер.

● Бригадаларның керээзи-биле ажылдаар аргаже 20 ажыг бригадаларны шилчиткеш, оларның күжү-биле 5,2 миллион рубльдиң тудуг-монтаж ажылдарын кылыр.

1979 чылдың декабрь 25-ке чедир механизастаттынган ажылдарының планын күүседир.

[illegible]

М. ТОПЧА.

Пөс аргыкчызы Голубеваның ийи беш чылы

Ивановода шөлпен аргыыр Ленин орденниг комбинаттың аргыкчызы, Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры, Ленинчи комсомол шаңналының лауреады Валентина Голубева күш-ажылчы улуг тииилелгени чедип алган. Үш чыл дургузунда ол ийи беш чыл планын күүсеткен. Ол — 600 муң метр ажыг шөлпенни арган. Амгы үеде аргыкчы 1986 чылдың үлүүнде ажылдап турар.

ЧУРУКТА: В. Н. Голубева (солагай талада) чаңчып турар эжи Н. Н. Максячкинаның байыр чедиришкинин хүлээп ап тур.

И. ДЫНИННИҢ фотозу.

СЭТА-ның фотохрониказы.

Таарымчалыг эвес

Улуг-Хем районнуң «Улуг-Хая» совхозунуң Севекте комсомолчу-ла аныятарның [illegible]

Таңдының Кочетов суурда № 12 үлетпүр бараанnарының магазини бар. Ол магазинниң садыгчылары бараан саарылгазының планын доктаамал күүседип келген болгаш садыгның культуразын бедиреринче сагыш салып турар. Бо ажылга магазин эргелекчизи Антонина Алексеевна Макарованың киирген үлүү улуг.

А. Макарова бо суурда 1946 чылдан эгелеп ажылдап, чурттап турар. Суурда төлептиг, хүндүткелдиг кижилерниң бирээзи.

ЧУРУКТА: Антонина Алексеевна Макарова.

О. ОНДАРНЫҢ фотозу.

Оптика магазини

[illegible]

Ю. ЕРОШИН.

Акы-дуңма чурттарның чагыын ёзугаар

Ленинградта Я. М. Свердлов аттыг станок тудуг каттыжыышкынының продукциязын делегейниң 56 чурттарынче үндүр садып турар.

Социалистиг кады ажылдажылга чурттарынче металл ажылдап кылыр дериг-херекселдерни чогум-на ол каттыжыышкын чорудуп турар. Бүдүрүлгениң продукцияларының аразында токарь болгаш фрезер станоктары, ылаптыг ажылдаан приборлар бар. Ийи янзы продукцияның бирээзинге-ле күрүнениң Шынар демдээн тыпсыкан.

Беш чылдың үш чылдарында ЭДЧ чурттары он хевириниң 1200 станоктарын алган. Фирма коллективи бодунуң продукциязын доктаамал сайзыраңгайжыдып, кылыгларның чаа хевирлерин шиңгээдип ап турар.

ЧУРУКТА: ЭДЧ чурттарынче чорудар продукция.

М. БЛОХИННИҢ фотозу.

СЭТА-ның фотохрониказы.

Беш чылдың кижилери

ХЕРЭЭЖЕН АҢЧЫ

[illegible]

К. ХЕРТЕК.

ДООСТУР ЧЕТКЕН

Барыын-Хемчик районнуң «Хемчик» совхозта үрезин арыглаашкыны доостур четкен. Часкы тарылгага бедик шынарлыг, эки арыглаттынган үрезиннерни белеткээринге совхозтуң ажылчыннары Дючюр Сааяның удуртулгазы-биле организастыг ажылдап турар.

Складтарда 700 центнер кызыл-тас, 630 центнер арбай, 1300 центнер сула болгаш 140 центнер чиңге-тарааны эки шынарлыг арыглааш, уруп алган. Хоочун механик Хомушку Быртаан-оол ОС-4 деп машиналарны үргүлчү чоннка ажылдадып келген. Үрезин арыглаарынга ажылчыннар О. Достаңмаа, Х. Комбу, Х. Нертинней хүн нормазын 110—120 хуу күүседип келгеннер.

А. ЕВРОП.

П о л и т и к т и г б е с е д а

БҮГҮ УЛУСТУҢ

[illegible]

ОМАК-ХӨГЛҮГ УТКУП АЛЫР

Х. МОНГУШ.

Барыын-Хемчик район.

ТУНДРА БОДУН ЧЕМГЕРИП ШЫДААР БЕ?

А. ГУБЕР,

ПМА-ның тайылбырлакчызы.

БӨМБҮРЗЕКТИҢ СУДАЛЫ

СЭТА болгаш ПМА: кыска дыңнадыглар, тайылбырлар

БЫЖЫГЛААРЫНЫҢ ОРУУНДА

ДАМАСК. (СЭТА).

ЧОННУҢ ШИИТПИРЛИГ ЧОРУУ

ГАВАНА. (СЭТА).

Тайбың догуннаашкынның принциптеринге

БЕРЛИН. (СЭТА).

ЧӨЛЕҢГИИЖИ

ДАР-ЭС-САЛАМ. (СЭТА).

КЫДАТ АНЫЯКТАР ЧҮГЕ ХӨЛЗЕП ТУРАРЫЛ?

Е. БАБЕНКО,
М. ЯКОВЛЕВ
(СЭТА).

КҮРҮНЕЗИ

Д. ЗЛАТОПОЛЬСКИЙ,

Москва университединиң профессору.

Мурнуу Ирландияда Бантри деп ортулукта портка нефть дүжүрүп турар үеде «Бэтельжезэ» деп француз танкер частырып берген болгаш ийи кезэк үсту бергеш, сугже кирип эгелээн. Кайгамчык улуг чалбыыштың бедии 200 метр чедип турган. Өлген кижилер бар.

ЧУРУКТА: катастрофа болган черде.

АП—СЭТА-ның фотозу.

ЧАМДЫК ЧЕТПЕСТЕР БАР-ДАА БОЛЗА...

Аныяк салгалдың чогаалчыларының [illegible] Хорлуг Ондан-оол чамдык номнарның автору болу берген. «Чайык соо» деп тоожузу арткен чылын үнген. Ооң дугайында номчукчулар боттарының сонуургалын илереткен, номчулга конференцияларын эрттирип, [illegible] бижип-даа турар.

Автор тоожузунда амгы, колхозтуң ажыл-ишти, амыдыралы [illegible] чамдык айтырыгларынга доктаап турар. Тоожунуң кол маадыры — аныяк агроном Өлчеймаа. Чогаалдың «Чайык соонда» деп [illegible] болуушкуннарны мапай бээр. Тоожуда шынап-ла бир удаа чайык болур. Оон кудай аяныр... Автор [illegible] уткасы база мындыг — колхоз даргазын райкомнуң бюрозунга хемчег алган соонда, ооң «тос бачыды» арыы берген болуп турар. [illegible]

Тоожунуң [illegible] номчуур. Чогаалдың [illegible] Чамдык [illegible]

кээрге, кодээде дөргүл-төрели соң-биле кады келген такси чолаачызы орус оолду хүлээн деп болан хүлээп ап турары тывынгыр. Ынакшаан [illegible] талаларын болгаш оолдуң болдунуң ол үеде байдалын автор мынчаар бүдүредип чуруп эгелээн: «Ох! Ооң карактарын чүге деннээриле ам? Дагыр-Шемниң хелчүк кара суунга бе?

зуң, ылангыя ооң бирги келээн, элээн чедимчелиг чуруп, тоожуп келген. Чогаалда чорудулгалар [illegible] хөгжүлделери үе-чада аавы биле колдуувда шимчээшкиннерни [illegible] руп турар. Ынчалза-даа, чорудулгаларның чамдыктары логиктиг төнчүзүнге чедир сайзыравайн, үе шаптынгылаан азы арай дүрген, белени-биле шиитпирлеттинген байдалдыг.

Ол чорудулгалар эгезинде тургустунуп орза-даа, аныяның ыыт чок тиилелгези кылдыр чоорту чаагрлып чоруй баар. Кижи бодаарга, ол бүгү арай [illegible] хире, мынчалза-даа [illegible] зоостуру черле чоп. Кээзоде тогдунчак, туразы улуг, хедир чанныг [illegible] оол ол-ла ажы-чаны-биле, ол-ла албан-дужаалы-биле тоожунуң соолгу арнынга чедир бе-

[illegible] Оларның аразынга эгениишкин, бижиирзэшкин деп-даа түве чок. Ылангыя кыс кижиниң чугаалары бүзүренчиг эвес.

90 дугаар арында: «Эзерниң дужер талазы дергизинде...» дээн. Тыва улуска аъттың аъттаныр-даа, дүжер-даа талазы чаңгыс-ла болгай. Ынчангаш «аъттаныр» азы «ажыргыр» талазы дээн болза, ынчан оон-даа тодаргай болур ийик.

Тоожуда болуушкуннар үе талазы-биле чүгле частан күске чедир кызыы үеде болуп турар [illegible] айтырыглар анаа чугаа болуп [illegible] эрги бута, арыктарны аштаар арыглаары, хөрзүнү [illegible] дээш оон-даа өске.

Чамдык четпестер бар-даа болза, авторнуң чогаал бижиир арга-мергежилди өзүп турарын тоожу херечилеп турар. Тоожуда кодээ [illegible] чер ажылын билдилиг-биле удуртур. Чорудулар ужурлуг деп эки кыйгы, идея дыңналып турар. Чогаалдың кол маадырының утаан-бодалында, келир үеде планнарында бо талазы-биле хөй-хөй эки сорулгалар ону дүвүредип чоруур: техниканы чогумчалыг ажыглаары; эрги арык-буталарын [illegible] ри; суггарылганы, агротехниканы [illegible] дээш оон-даа өске.

Ном болгаш номчукчу

Олар борбак кара-кара. Кулу илы кере каапкан, артында [illegible] Дагыр-оолдуң [illegible] ийи аъыш аразында [illegible] ышкаш. [illegible] сол турган. Уругнуң долбаннычак чаактарын кандыг дээрил? Оларга дегзе, та кайы хире [illegible] Автор Дагыр-Шемниң черин бойдузун магадаашкын-биле чуруп турарынга бүзүреэр бис. Аныяк агроном кыс Өлчеймааның ажыл-ишти, чаартылга-сайзырал дээш эрестиг, бүдүштүг хөделип чоруп турарынга бүзүрээр бис. Оон өске-даа чамдык маадырларның, ылангыя ооң кырган ада-иезиниң мөзү-бүдүжү, ажы-чаң, психологиязынга бүзүревес арга чок.

Ниитизи-биле, мээң бодап көөрүмге, Х. Ондан-оол тоожу-

зы шиитпирлеттинмейн артып калгылаан хире апаргылаары хараадавчыг: арай бюрократсып, ооң кадында бодунуң хуу ажыл-агыйын хөгжүдүксеп, дөргүл-төрелин өрү тыртып, [illegible] хөй-ниити, дарга-дужаал хуулаажыгезин [illegible] дөвүнчүктеп турган колхоз даргазы бюро соонда дораа-ла эттинниш, а чогаалдың төнчүзүнде, харын-даа эң эки мөзүнүң кижизи болуп арганга чаңгыс ааң арай дадагалзанчыг байдал бар. Эрги биле чаа чүүлдүң, кырганнар биле чалыыларның, ада-адалар биле ажы-төлдериниң аразында чорулгаларның чижээнге кырган бригадир Элбек-оол Дирчинович биле аныяк специалист агроном Өлчеймааның аразында ажыл-агыйжы харылзааларны автор киирген.

зин үе бээр...

Тоожунуң ийиги кезээн автор арай далаш бижип, хамык-ла айтырыгларны дүргениг-биле үзе шиитпирлеп каапкан. Бирги кезээ биле ийиги кезээниң хемчээли безин ангы — ийиганы биргизиниң үштүң бир кезии-даа четпес. Ону бир эвес «ийиги кезээ» дивээн болза, эпилог херек деп болур.

Тоожуда оон ангы-даа чамдык эскертинип турар четпестер бар. Чижээ, ынакшыл темазын шиитпирлеп тура, ону арай дүрген бүдүүчел, шаптараазын чок, белен мөгкаш кылдыр көргүскен: Дагыр-оол биле Өлчеймаа баштайгы чоок ужурашкылгазында-ла боттарынга сагыш-сеткилин төнчүзүнге чедир тө кагжып алыр. [illegible] «арыым», «эргеним», «тывым», «чүдүүлү-чү-

Ч. СЕРЕН-ООЛ.

КОНКУРСТУҢ ТИИЛЕКЧИЛЕРИ

Тыва АССР-ниң Журналистер эвилелиниң республиканың [illegible] бойдус камгалалының, аңчыларның болгаш балыкчыларның ниитилелдериниң эрткен 1978 чылда «Бойдусту ленинчи ёзу-биле көөрү дээш» деп темалыг кылдыр чарлааны конкурстуң түңнелдерин үндүргеш, оон жюризи тиилекчилерин илереткен.

Конкурска кирген материалдар колдуунда-ла оон салган сорулгаларынга дүгжүп турар болгаш бойдусту камгалаарының ленинчи идеяларын пропагандалаарының бир хевири боор. Чонну төрээн черинге хумагалалдыг, ынак болурунга, бистиң калбак-делгем Төрээн чурттуң, республиканың [illegible] Ленинниң байыдарынга шынчы болганын демдеглээн. Оон-биле [illegible] Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Телевидение болгаш радиодамчыдылга комитеди, районнар солуннарының редакциялары конкурска [illegible] жюриже чорутпааны четпес деп көрген.

[illegible] олар идейлиг деңнелиниң бедии болгаш кижизидилге ажылынга идиктиг чорууп бэрымдаалааш, моон [illegible]

ЧОГААДЫКЧЫ КОЛЛЕКТИВТЕРДЕН—

200 рубль түңнүг бирги шаңналды болгаш бирги чергениң дипломун 1978 чылда «Кижи болгаш бойдус» деп эгелиг темага [illegible] «Тувинская правда» солуннуң редакциязынга;

150 рубль түңнүг ийиги шаңналды болгаш ийиги чергениң дипломун «Источник» бойдус клувунуң тема аайы-биле үндүрүлгелери болгаш бойдус камгалалының дугайында материалдары дээш «Молодежь Тувы» солуннуң редакциязынга тыпсыр.

АВТОРЛАРГА:

100 рубль түңнүг **бирги шаңналды** болгаш **бирги чергениң дипломун** республикада бойдус камгалалының дугайында бижээн материалдары болгаш бойдус камгалалының [illegible] бижээн материалдары дээш «Тувинская правда» солуннуң редакторунуң оралакчызы **О. Н. Гавриловага;**

75 рубль түңнүг ийиги шаңналды болгаш **ийиги чергениң дипломун** бойдус камгалалының дугайында бижээн материалдары болгаш тема аайы-биле үндүрүлгелерин белеткээни дээш «Шын» солуннуң килдис эргелекчизи **М. К. Калчанга;**

50-50 рубль түңнүг үшкү шаңналды Хүндүлел бижиктер-биле:

Тыва АССР-ниң мал ажыл-агыйының эргелелиниң арга-мал камгалалының инженери **В. С. Кушнерге** «Шын» болгаш «Тувинская правда» солуннарга [illegible] республиканың арга-арыг [illegible] дугайында материалдары дээш;

Кызылдың пединститудунуң агробиостанциязының директору **И. Н. Путинцевке** «Кызыл дептерге» кирер бижээн дириг амытаннар дугайында кезек материалдарны бижээни дээш;

«Молодежь Тувы» солуннуң редакциязының килдис эргелекчизи **В. Н. Колногоровка** бойдус камгалалының дугайында болгаш [illegible] тема аайы-биле үндүрүлгелерни белеткээни дээш;

20-20 рубльдиң мактал шаңналдарын болгаш Хүндүлел бижиктер-биле:

«Тувинская правда» солуннуң редакциязының харыысалгалыг секретары **Б. Я. Тимофеевке** «[illegible]», «Хам-Сыра — камгалалдыг хем» деп материалдары бижээни дээш;

Арга-шыгыргы агаарның камгалалының Красноярск баазазының тыва ужар чуул салбырының диспетчери **М. Ч. Ахметзяновка** «Тувинская правда» болгаш «Молодежь Тувы» солуннарга бойдус камгалалының дугайында бижээн материалдары дээш.

«Шын» солуннуң корреспондентизи **К. М. Аракчаага** бойдус камгалалының дугайында чечен чугаалары дээш:

«Тываның аныяктары» солуннуң Бай-Тайганың Тээли суурда штаттан дашкаар корреспондентизи **М. Доңгакка** ол солунга парлагылааны бойдус камгалалының дугайында материалдары дээш:

«Тываның аныяктары» солуннуң Кызыл районнуң Баян-Кол суурунда штаттан дашкаар корреспондентизи **Б. Намзынгоолга** ол-ла солунга парлаттынган бойдус камгалалының дугайында материалдары дээш тыпсыр.

Бойдус камгалаарының идеяларын нептередип, пропагандалааны дээш Хүндүлел бижиктер-биле шаңнаарлар болза:

Телевидение болгаш радиодамчыдылганың Күрүне комитеди.

Телевидение болгаш радиодамчыдылганың Күркомитединиң редакторлары **И. Д. Кенин-Сеңги, В. М. Клейменыхты;**

«Шын» солуннуң ажылдакчылары **В. Ф. Чадамба, С. О. Тамбаны;**

штаттан дашкаар корреспондентилер **Н. В. Зверев, Э. В. Лобачев, С. Опдар** оларны шаңнаан.

Партияның болгаш чазактың шиитпирлеринде, ССРЭ-ниң чаа Конституциязында бойдус камгалалының сорулгаларын чугуладап айтып турарын барымдаалааш, Тыва АССР-ниң Журналистер эвилели, арга-мал болгаш аңнаар-тывыш ажыл-агыйының эргелели, Тыва [illegible] бойдус камгалалының болгаш аңчылар база балыкчылар ниитилелдери «Бойдусту ленинчи ёзу-биле көөрү дээш» деп темалыг чылдык болуп чаңчыккан конкурсту база катап чарлап турар.

Бойдусту камгалаарын ленинчи ёзу-биле [illegible] партияның XXV съездинден, ССРЭ-ниң чаа Конституциязындан бойдус [illegible] камгалаарының болгаш чептиг ажыглаарының талазы-биле салган сорулгаларын амыдыралда боттандырып турарын, бистиң арга-ыяштарывыстың [illegible] дириг амытаннарны, агаарны, хөрзүннерни канчаар камгалаарын, бойдус камгалалы органнарының [illegible] дугайында тоогуларны болгаш чуруктарны чаагайжыдып турарын конкурска [illegible] Ол бүгү материалдар бойдусче чүүлдениң хамаарылгалыг неврүнү болгаш оон байлактарын камгалаарынга [illegible] бүгү улуг байлаан тоогтурлаарлерге удур демиселдиң дугайын тодаргайы-биле көргүскен турар ужурлуг.

Бо конкурска бүгү-ле чогаадыкчы коллективтер, профессионал чогаалчылар, чурукчулар, журналистер, фотокорреспондентилер, ажылчыннар, кодээ [illegible] чорутпас чорудар фотографтар бойдус камгалаар организацияларының активтилери киржип болурлар.

Эң эки дээн материалдарга тыпсыр [illegible]

ЧОГААДЫКЧЫ КОЛЛЕКТИВТЕРГЕ:

200 рубль түңнүг бир бирги шаңнал;
150 рубль түңнүг бир ийиги шаңнал;
100 рубль түңнүг бир үшкү шаңнал;

АВТОРЛАРГА:

100 рубль түңнүг бир бирги шаңнал;
75 рубль түңнүг ийи ийиги шаңналдар;
50 рубль түңнүг үш үшкү шаңналдар;
20-20 рубльдиң алды мактал шаңналдары

Авторлар боттарының ажылдарын, фотографияларын болгаш чуруктарын республика болгаш районнар солуннарынче, Телевидение болгаш радиодамчыдылганың Күрүне комитединче чорудар ужурлуг. Редакциялар 1979 чылда парлаттынган ажылдарга шаңнал тывсыры-биле Тыва АССР-ниң Журналистер эвилелинче 1979 чылдың декабрь 15-ке чедир чорудар [illegible]

ХООЧУН ПОВАР

Часкал Ивгит 1946 чылдан эгелеп уругларга амданныг аъш-чемни кылып берип, олар-ның аразынга ажылдап келген. Чүгле Эрги-Барлык школазынга безин 1952 чылдан бээр повар-лап турар. Уругларга аъш-чем белеткээри ындыг-ла белен эвес, ылангыя повар [illegible] кичээнгейни салып, черле бүгү тала-биле харыысалгалыг болур болгай.

27 чыл дургузунда Ч. Ивгиттиң кылган аъш-чемин чеже уруглар [illegible] Эрги-Барлык школазының доозукчулары Ак-Довуракта, Кызылда, Чадаанада, Шагаан-Арыгда болгаш республиканың өске-даа [illegible] ажыл-агыйының [illegible] тракторист, [illegible] өске-даа эртемнерге [illegible] чедип [illegible] ажылдап, чуртап турар кижилер бар. А бо Эрги-Барлык суурда безин элээн каш кижилер ажылдап турар.

Часкал Сааскына сес уругларның төрээн болгаш кижизидип келген. Ол уругларын күш-ажылга [illegible] кижилер кылдыр кижизидип өстүрген. Ооң уругларының улуглары тускай эртемни чедип алгаш, чаңчынга төлептиг бараан болуп ажылдап чорууурлар. Улуг уруу Валентина [illegible] институдун чедиишкинниг [illegible] ап турар, оон бичии бир уруу Омск хоорайда кодээ ажыл-агый [illegible] Владимир болгаш Дорген-оол ажылчыннарның [illegible] бичии дейтенантылары. Во[illegible] Эрги-Барлык суурда участок шаңдазы, коммунист. Уругларының бичелери школада эки сагылга-чурумнуг, 4—5 демдектерлиг өөренип турарлар.

А. ЕВРОП.

Бистиң аалчыларывыс

ВОЛГАНЫҢ ЭРИКТЕРИНДЕН

Горький облүүскомунуң иштики херектер эргелелиниң эр улустуң вокалдыг ансамблиниң бот-тывынгыр артистери бистиң республикада аалдап келген. Ол коллектив 1978 чылда ССРЭ-ниң Иштики херектер министерствозунуң Бүгү-эвилел фестивалынга киришкеш, лауреат атты чедип алган.

Тыва черге чедип келген бистиң аалчыларывыстың баштайгы концерти филармонияның концерт залынга бурунгу хүн болган. Ооң программазында совет милицияның эрес-чаадырлыг ажыл-ижинге турасатган ырлар, шүлүктер, орус улустуң ырлары болгаш Горький хоорайга [illegible] аялгалыг ырлар кирген.

Горький хоорайның милиционерлеринге [illegible] ырлары-биле ансамбльдиң [illegible] улусчу чогаадылгазының Бүгү-россия фестивалының лауреады Николай Румянцев концерттиң программазын чорудуп турган. «Туристер [illegible]», «Милицияның маршы», «Бистиң [illegible]» деп ырларны ансамбльдиң [illegible] бедик деңнелге күүсеткен.

Латин-америк танцы «Ча-ча-ча» [illegible] кижизидикчилери Юлия Воскресенская биле Геннадий Кондратьев чараш, шимчээгир күүсеткеннер. «Скица» деп пантомимо коллективиниң кежигүннери Владимир Алинин, Михаил Гергоин оларның оюнун залга олурганнар улуг сонуургал-биле хүлээп алган. Ольга Чуева, Наталья Логинова, Елена Сухова оларның «Васильки» деп ырын [illegible] аянныг [illegible].

Ансамбльдиң солистери ССРЭ-ниң Иштики херектер министерствозунуң Бүгү-эвилел фестивалының лауреаттары Борис Журавлев биле Валерий Лебедевтиң күүсеткен ырларын кызылчылар улуг сонуургал-биле хүлээп алган.

Концерт соонда ансамбльдиң удуртукчузу болгаш дирижеру, РСФСР-ниң культуразының алдарлыг ажылдакчызы Лев Константинович [illegible]-биле ужуражып, коллективиниң дугайында сонуургап айтырарымга ол мынчаар харыылады.

— Бистиң ансамбльвистиң кежигүннери янзы-бүрү чылагааннар-биле шупту сценаже кээп шыдавайн. Ынчаарга мында 30 кижи келдивис. Оларның хөй кезии милиция [illegible] ажылдакчылары. Бистиң ансамбльвистиң репертуары шериг ансамбльдеринге дөмейлешкек. [illegible] партия, Төрээн чурт дугайында ырлар хөй-биле кирген. [illegible] республикаларның [illegible] ол. Ак Таңды, Бии-Хем районнарның ажыл-ишчилеринге бараан болур бис.

В. ЧАДАМБА.

ЧУРУКТАРДА: «Ча-ча-ча» деп танцыны күүседип турар үеде (үстүнде); ансамбль күүселде үезинде.

Авторнуң фотолары.

Агаар

Бөгүн республикада бүргеп агаар [illegible] Мурнуу-барыннан чүк углаашкынныг хат [illegible] 5—10 метр чедер. Агаарның температуразы барыын талакы районнарга 11—16, өске арт-каннарынга 2—7 градус соок болур.

Кызылга шокар булуттаар. чагбас. Хаттың күжү кошкак. Агаарның температуразы 13—15 градус соок болур.

ТВ

ЯНВАРЬ 24-ТЕ

БИРГИ ПРОГРАММА

МОСКВАДАН

10.00—«Үе». Информастыг программа.
10.40—Эртенги гимнастика.
11.05—«Бис БАМ-ны тудуп турар бис».
11.50—«Чаш уругларның чогаадылгазы».
12.30—«Чырыдар дээш хып». Хөй сериалыг уран-чечен телефильм.
13.45—Медээлер.
13.55—16.00—Чапсар.
16.00—Медээлер.
16.20—«Спорт-клуб».
17.30—«Төрээн бойдус».

КЫЗЫЛДАН

18.15—Телемедээлер.
18.25—«Ынакшылдың чуруму». Уран-чечен фильм.
18.55—«Алыс диптиң төвүнде». Дамчыдылга.
19.25—Телемедээлер.
19.40—Чарлалдар.

МОСКВАДАН

19.45—«Эртемниң амыдыралы».
20.15—«Бөгүн делегейде».
20.30—«Ырак болгаш чоок ыр».
21.00—«Чырыдар дээш хып». Хөй сериалыг уран-чечен телефильмниң баштайгы көргүзүү. 2-ги сериязы.
22.30—«Үе». Информастыг программа.
23.05—«Чүү? Кайда? Каяа?» Аныяктарның телеклуву.
00.10—01.05 С. Рахманинов. Үшкү симфония. ССР Эвилелиниң Күрүнениң үлегерлиг симфония оркестри күүседир. Дирижеру РСФСР-ниң улустуң артизи М. Паверман. Төнгенде—медээлер.

ИЙИГИ ПРОГРАММА

МОСКВАДАН

18.15—«Беш чылдың базымнары».
19.15—«14-тен 18 чедир». Ленинградтан дамчыдылга.

КЫЗЫЛДАН

19.45—21.00—«Атлантика». Телевизионнуг фильм. 1-ги сериязы.

Редактор В. С. ШАРАВИН

КИНО

ЯНВАРЬ 24-ТЕ

«НАЙЫРАЛ»: «Эр кижи кожа чорда» 10.00, 11.45, 13.30, 15.15, 17.00, 18.50, 20.40 шактарда.

«ПИОНЕР»: «Белек болунар, дээрги мындаагылар» 9.50, 11.20, 12.50, 14.20, 15.50, «Чиндиткээн» 17.25, 19.45 шактарда.

«ВОСТОК»: «Наашед» 15.00, «Чиңгачгу — Улуг Чылан» 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: «Бичии сержант» 15.00, «Назы четпээннер» 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

МЕНИНГИТТЕН КАМГАЛАНЫҢАР

Баш мээзинге кончуг аар дээр халдавырлыг аарыгларның улуг бөлүү бар. Оларның бирээзи болза менингококктуг (мээ кежинге дээр) аарыг, ол эрте-бурунгу шагдан бээр билдингир болгаш барык бүгү чурттарга бүрүткеттинген билдинген халдавырлыг аарыг болур. Ооң делгеренгей чүүлү болза кижилерни калбаа-биле аартыры болгаш хеп-хенертен тыпты хонуп каары болур.

Менингококктуң халдавырының бистиң чуртувуска сөөлгү кыптып үнүүшкүнү 1930—1931 чылдарда болган. Ооң соонда барык 25 чыл дургузунда бистиң чуртувуска ол хамчыктан аарыыр чорук тайбың турган. Ынчалза-даа ол аарыгның кыптыышкыны 1967 чылда бистиң чуртувустуң элээн хөй барыын областарынга тыптып келген болгаш ооң соонда чөөн талакы областарже база нептерээп тараан.

1970 чылда менингококктуг аарыг Красноярск хоорайга, 1971 чылда Абаканга, 1972 чылда Кызылга болгаш бистиң республиканың девискээринге нептерээп турган.

Ол аарыгдан улус колдуувда апрель-ден июнь айга чедир үениң иштинде аарыыр, ындыг болза-даа ол аарыг чылдың кайы-даа үезинде, ылангыя кыжын тараары бээр деп чүвени бис херек кылында бүзүреп көрдүвүс.

Ол аарыгның болу бээр чылдагааны болза, менингококк дээр хензиг бичии микробтуң аарыг кижиден ону таратып турар амытанны дамчыштыр, кижилерниң чугаалажып, аъырып-бышкырып, чөдүргениң дамчыштыр кижиге халдаар. Оранбажың давыш, чырык четпес, ында кижилер мооң турар болза, ол аарыгның нептерээр чоруу ковудаар.

Ук аарыгдан мурнунда чүгле бичии уруглар аарыыр чораан болза, ам бүгү назынның кижилери аарыыр апарган. Эң ылангыя он дөрт хар чедир назылыг элээди уруглар аарыгны аар эрттирер. Эр улус ол аарыгдан херээженнерден ийи катап хөй аарыыр.

Амгы үеде менингококктуг хамчыктың дээри улам аартаан. Ол аарыгның микрову ханга тарай бергенде, ол кончуг аар болу бээр. Аарыгның нарыыдаар чоруу ковудааш, кижилерниң амы-тынынга кыжаны бээри база улаткан.

Аарыгның кижиге халдааанындан эгелээш, коступ келгижэ чедир чоруур үезин чажыт үези дээр. Ол ниргулайында 4—5 хонук болур. Чамдыкта 2—10 хонук-даа болур.

Аарыгның эгелээри янзы-бүрү. Боостаа аарыындан хоочулуг кижилерге, ол дораан дээр, эъдиниң изии улгадыр, шыырыгып дидироэр, бажы дескиннер, тыны

жы бачыдаар боор илерээр. Ынчалза-даа ол думаа токтуп, чөдүртүр аарыгларның болуунге домейлешпес.

Ынчангаш ол аарыгдан аараан кижилер сырыгаан азы грипптен аараан-дыр мен кылдыр бодааш, эмчиге барбастар, ол чорук ылангыя аарыгның баштайгы хүннеринде долгандыр турар кадык кижилерге аарыгны чыпшырып каап болур айыылдыг.

Кадыы кошкак, аарыгга удурланыр күжү кудулаан кижилерге ол аарыг менингит (мээниң дашпыкы кежииниң аарыы) ышкаш дүргэн дээр. Ол таварылгада аараан кижилер ооң боду кажан баксыраан шагын безин тода чугаалап болур. Аарыг кижиниң эъдиниң изии дораан-на 39—40 градус четкилей бээр. Ооң бажының аарыыры деңдээр, хөй черге кустурар, чырык көргеш, алы шимзен дыңнааш, буюрганыр. Аарыг кижи кайы-бир быктынче аңдарылгааш, буттарын дыгдыпташ, бажын ойтур каап алган чыдар. Ол кижи улаарап-домбоорел-даа болур. Аарыгның ол аар таварылгазы баш мээзиниң дашпыкы чуга каъттарынга дээй берген таварылгада баш мээзиниң билинместээр чоруу (паралич) боор база болур.

Ынчап баргында аараан кижиниң эриниң болгаш кежиниң барык деңкезинге быйыргын шиваашкылар тыптып каар.

Чамдыкта менингококктуг аарыгның үезинде 5—6 сантиметр долгандыр хемчээлдиг хан-кудуттушкуннуг долбатнардаа тыптып келгилээр. Чүстер, өкпе болгаш чүрек-даа баксырап болур. Ол аарыгның нарыыдааанындан бүүрек кежииниң хан токтуушкунуң болу берип чадавас.

Ол аарыгның оон-биле өске дөмейлешкек аарыгларлдан ылгалыр чүүлү болза, ооң кижиге өскүп дээриниң дүрген билдинери болур. Ук аарыг дээй бергенде эмчиге ойлдап чедери батай түңнелге чедирип болур.

Ук аарыгны болдурбазы-биле кандыг хемчеглерни алза чогуурул?

Бир-тээ аарыг халдавырлыг болган чүве төлээде, ону кадык кижилерден аңгылааш, халдавырлыг аарыглар эмчилезинге чыттырар херек. Ооң өг-бүлезиниң өске кежигүннерин лабораторияга киирип, ылап шинчип көөр апаар. Бир кол чүве болза чурттап турар болгаш ажылдап турар оран-бажыңны хире-хиреде доктаамал салгыннадып база аштап-чугуп турары болур. База бир кол чугула чүүл болза температура көдүрлү бергенде база баш күштүг аарый бергенде, дол-дораан эмчиге көргүзери болур.

Л. СИЗЫХ,
республика эмнелгезиниң эмчизи.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: индекс 667000

Кызыл, Щетинкин-Кравченко кудумчузу, бажың № 3. ТЕЛЕФОННАРЫ: Редакторнуң 2-24-63, редакторнуң оралакчызының 2-35-24, 2-31-75, харыысалгалыг секретарының 2-23-25, секретариаттың 2-23-25, [illegible] 2-37-13, [illegible] килдизиниң 2-31-75, культура килдизиниң 2-23-54, кодээ ажыл-агый килдизиниң 2-21-47, үлегерлиг килдизиниң 2-22-64, чагаа килдизиниң 2-41-27, информация килдизиниң 2-20-60, корректорларның 2-27-41, бухгалтерияның 2-12-45, солун келбейн барганда 2-32-75 телефонче долгаар.

Тираж 16033. Чагыг № 55.

СОЛУН НЕДЕЛЯДА 6 КАТАП ҮНЕР

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Ном үндүрер чер, полиграфия болгаш ном садыышкынының талазы-биле эргелелиниң типографиязы (Кызыл, Щетинкин болгаш Кравченко кудумчузу, бажың № 1).

ТС—00045.

Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 21 (10918) | 1979 чылдың январь 25, четверг | 1925 чылда үндезилеттинген | Өртээ 2 көп.

МАЛ КЫШТАГЛААШКЫНЫН ХҮР ЭРТТИРЕР

1978 чылдың дөрткү кварталында нийтиниң малын болгаш оон чаш төлүн менди камгалап алырын хандырары дээш, республиканың районнарының база совхозтарының социалистиг чарыжының түңнелдерин СЭКП обкомунуң бюрозу, Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлели, профоблчөвүлел болгаш ВЛКСМ обкому үндүрген.

Республикага нийтиниң малының бүгү чүзүннериниң өлүр болгаш өске-даа чидип хоразар чоруу эрткен чылдың дөрткү кварталында ооң мурнунда чылдың ол үезинге деңнээрге, 20 хуу кызырылган деп доктаалда демдеглээн. Малдың бүгү хевирлерин база оон чаш төлүн камгалап алыры 98,5 хуу болган.

Малдың баш санын өстүрериниң болгаш ону менди камгалап алырының талазы-биле эң дээре түңнелдерни Мөңгүн-Тайга районнуң совхозтары чедип алган. Аңаа малды камгалап алыры 98,9 хуу, эрткен чылын мыйыстыг бода малдың немелде өзүлдези 8,6 хуу, оон иштинде инектии 8,1, хой болгаш өшкү—8,2, чылгы—3,1 хуу болган.

Барыын-Хемчик, Кызыл болгаш Эрзин районнарның ажыл-агыйларының, «Мөрен», «Чодураа», «Х Улуг хурал», «Нарын», «Октябрь 30 чылы» болгаш «Шекпээр» совхозтарның ажыл-ишчилери малды менди камгалап алырын хандырарынга багай эвес түңнелдерни чедип алган.

Ооң-биле чергелештир нийтиниң малын болгаш ооң чаш төлүн менди камгалап алырын хандырары дээш социалистиг чарыш 1978—1979 чылдарның кыштаглаашкынының чорудулгазында дыка хөй районнарда болгаш совхозтарда ам-даа кедээниң ажыл-ишчилериниң ортузунда мобилизакчы чүүл болу бербээн деп доктаалда чугаалап турар. Кыштаглаашкынының эрткен үезиниң дургузунда нийтиниң малының өлүр болгаш чидип хоразар чоруу Бай-Тайга, Бай-Хем, Тожу болгаш Тес-Хем районнарның совхозтарынга көвүдээн.

Республиканың районнарының болгаш совхозтарының социалистиг чарыжының түңнелдерин СЭКП обкомунуң бюрозу, Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлели, профоблчөвүлел болгаш ВЛКСМ обкому чугаалажып көргеш, 1978 чылдың октябрь 1-ден 1979 чылдың январь 1-ге чедир үениң дургузунда нийтиниң малын база ооң чаш төлүн менди камгалап алырын хандырары дээш социалистиг чарыштың тиилекчилерин дараазында черлер деп санаан:

— районнардан — (Мөңгүн-Тайга район (СЭКП райкомунуң секретары О. Н.-С. Шагдыр-оол, райкүүсеком даргазы Д. С. Хорлуу, ВЛКСМ райкомунуң секретары С. Б. Донгак);

— ажыл-агыйлардан — «Мөрен» совхоз (директору П. С. Саая, партком секретары Ш. Д. Ооржак, ажылчын комитединиң даргазы Б. Е. Доржу, ВЛКСМ комитединиң секретары А. Н. Бурундай).

Мөңгүн-Тайга районга болгаш «Мөрен» совхозка СЭКП обкомунуң, Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң, профоблчөвүлелдиң болгаш ВЛКСМ обкомунуң шилчиир Кызыл туктарын, I чергениң дипломнарын база районга—300 рубльдиң, совхозка—100 рубльдиң акша шаңналын тыпсыр деп шиитпирлээн.

Кышкы үеде нийтиниң малын болгаш ооң чаш төлүн менди камгалап алырын хандырарының, малдың баш санын өстүрериниң болгаш продуктулуун көвүдедириниң талазы-биле эргежок чугула хемчеглерни алырын, чемнерни чоорткуй чарыгдаары дээш мал ажылының ажылдакчыларының харысалгазын бедидерин, малчыннарның ортузунда социалистиг чарышты организастап турарында четпестерни чайладырын СЭКП обкомунуң бюрозу, республиканың Министрлер Чөвүлели, профоблчөвүлел болгаш ВЛКСМ обкому СЭКП райкомнарынга, райкүүскомнарга, ВЛКСМ райкомнарынга, партия, профэвилел болгаш комсомол организацияларынга, кедээ Советтерге, совхозтарның удуртукчуларынга болгаш специалистеринге хүлээткен. Мал ажылында хойнуң массалыг оолдаашкынының үезинде малчыннарга тургузалыг культура-чуртталга байдалдарын, оларның күш-ажылынга моральдыг база материалдыг идиг бериишкинин тургузарынче онза кичээнгейни салырының эргежок чугулазын доктаалда демдеглээн.

10-ГУ БЕШ ЧЫЛ: *ажыктыг чорук болгаш шынар*

ДӨРТКҮ ЧЫЛЫ

«Өөк» совхозтуң Чанзаш фермазының мурнакчы саанчыларының бирээзи Валентина Францевна Семенова бодунга бижыглаан 27 инээнден январь айның 20 хонуунда кйи муң литр сүттү саап алган. Инектериниң ажаалдазын болгаш чемгерилгезин хүн бүрү чогуур негелделерге дүүштүр чорудуп келгениниң ачызында саанчының бөлүүнде инектериң саалдазы кудулавайн турар. Мурнакчы саанчы эрткен чылын бир инектен онаштыр 2500 литр сүттү саап алган, бо чылын оон-даа бедик көргүзүгнү чедип аар дээш бүгү күжүн, мергежилин салыр.

ЧУРУКТАРДА: саанчы В. Семенова; саалда соонда.

А. ЗАЙЦЕВТИҢ фотолары.

КОДАННАРДА БАЙДАЛ

Чөөн-Хемчик районнуң Карл Маркс аттыг совхозтуң төрүүр хойларын 14 коданнарга үзүп тургускан. Бо чылдың январь эгезинден бээр нийтизи-биле 1911 хой төрээн болгаш оон 1908 хураган онча-менди алдынган. Хойжулар Оңдар Адар-оол, Ховалыг Делгер-оол, Ховалыг Дадар-оол оларның коданнарында хой массалыы-биле төрүп эгелээн. Эрткен чылын төрүүр 100 хойдан 121 хураганны камгалап алган алдарлыг малчын Ховалыг Делгер-оолдуң коданында төрүүр 366 хоюндан 285 хой төрээн, оон 290 хураган онча-менди доругуп турар. Ол коданда дуржулгалыг сакманчылар Х. Чаш, Т. Самый олар 75—105 баш хураганнарны гус-туузунда ажаан турар. Совхозтуң дуржулгалыг хойжузу Байыр-оол Сат ооң кадайы коммунист. Күш-ажылдың Кызыл Туг орденниң эдилекчизи Дүктүг Сат оларның төрүүр 355 хоюндан 240 хой оолдаан, 245 хураган менди доругуп турар. Ховалыг Дадар-оол, Оңдар Мукуу, Оңдар Адар-оол, Ховалыг Сандан оларның коданнарында 157—238 чедир төрээн хойларның хураганнарын хорамча чокка алгылаан.

Совхозтуң комсомол комитеди малчыннарже комсомолчу сакманчыларны организастап чорудукан. Комсомолчу путёвка-биле 12 комсомолчулар коданнарда чеде бертен ажылдап турар. Аля Монгуш 103, Виктория Ховалыг 78, Марта Оңдар 88 хураганнарны хүлээп алган алырап турар. Улуг назылыг хоочун сакманчы М. Байыр-оол 83 хураганны онча-менди доруктуруп турар.

Коданнарга мал чемнерин четчир курлавырын тургузар дээш, бүгү күштүг организастаан. Саян артындан сааданы, Тес-Хемден хыыргыышты база экиеп турар.

Чамдык коданнарның девискээрлеринде оларларны хар хөртүктен кааткан ужурунда, хой даваны тастап эгелээн. Моон сонгаар ол хойларның даваннарынга кедирер хаптыгаштар белеткээрин организастаары чугула. Ооң ангыда коданнарже сүт сөөртүлгези кошкаан. Хар бар дээр хоюннер-биле доктаамал сүг чедирбейн турар. Х. Сандан, О. Өвер-оол, Б. Сандан-оол оларның коданнарын одаар чүүл-биле багай хандырган. Автолавка хой оолдаашкыны эгелээнден бээр читкен. Малчыннар херегээш бараанарын садып алыр дээш, аът малы-биле суур кирер чорук көвүдээн.

Үстүнде четпестерни дарый чайладып, чогуур хемчеглерни алыры эргежок чугула.

О. АРАКЧАА.

КӨДЭЭ СОВЕТТИҢ КИЧЭЭНГЕЙИНДЕ

Нийтиниң малын кыштаг хүр-менди ажырары чүгле мал ажылында ажылдап турар кижилерниң чугула сорулгазы эвес, а ол бүгү нийтиниң херээ деп билдингир.

Бистиң «Барлык» совхозтуң Аксы-Барлык салбыры моон мурнунда чылдарда малдан чаш төл алыр болгаш, оон продуктулуун бедидер талазы-биле районга алаакы черге турган. Оон чогуур түңнелди үндүрүп, 1978—79 чылдарның кыжынга белеткелди чорудуп, организастыг хемчеглерни алгылаан. Мал ажылынга эн-харысалга чок кадарчыларны ажылдан үндүрген, коданнарны улгаттыр каттырыштырган, кажаа-хоораны септеп кылган. Малчыннарның хуу малын ангы үзүп, тускай кадарчыга хүлээткен. Бо бүгү ажылга көдээ Советтиң, ооң депутаттарының киржилгези улуг болганын демдеглээри чугула. Ындыг хемчеглерни алганының соонда, ам салбырда мал кыштаглаашкынының байдалы эки. Көдээ Совет мал кыштаглаашкынынга хүн бүрү кичээнгей салып турар. Амгы үеде салбырның девискээринде 7700 баш шээр мал 20 коданда кыштап турар. Малчыннар чайгы семиртилгезин багай эвес чорудуп, мал чемин эки белеткээн. Ниитизи-биле салбыр 1000 тонна сиген белеткээр планын 1064 тонна кылдыр күүседкен. Белеткээн мал чемин коданнарда четкен, а ону үзүктелдирбес дээш, 8 тракторну доктаамал бижиглээн.

Январьның эгезинде көдээ Совет күүскомунуң хуралынга «Малчыннарның ортузунда ветеринарлыг өөредилгениң чорудуп база мал чемгерилгезин организастап турарының дугайында» салбырда хойжу бригаданың бригадири, депутат Сержи Долааттың дыңнадыын чугаалашкан.

Салбырда ам хой оолдаашкыны массалыы-биле эгелээн. Төрүүр 3734 баш хойдан чоокку хүннерге чедир 2291 хой төрээн, оон 2295 хураганны менди камгалап алган. Эң ылангыя кадарчылардан район Совединиң депутады Монгуш Бектуң коданындан 301 хой төрээн, оон 305 хураганны, көдээ Советтиң депутады Хомушку Эрес-оолдуң, кадарчылар Хомушку Бады-Серенниң, Хомушку Кызыл-оолдуң коданнарындан 200-тен 300 чедир хой оолдапкан, хураган менди алдынган. Бо чылын чаш хураганнар кажааларын мурнуку чылдардан эки кылган. Бөргэ Хомушку Салыкмаага удурткан түдүгжү бригада кызымак ажылдаан. Чаш хураганнарны чемгерер сиген бар, суула болгаш өске-даа микроэлементилер бар.

Малды суг-биле үзүктел чок хандырар дээш, бисте 3 суг сөөртүр машина, бир трактор ажылдап турар.

Малчыннарга дузалажырыбиле сакманчылап ажылдаар улустарны көдээ Совет чегчиери-биле организастап чорудкан. Кыштаглаашкынны эки эрттерери-биле көдээ Совет бодунуң депутаттарын, салбырның туснай эргемниглерин тус-тус коданнарга бижиглээн. Ажылдап чедиишкин — ында ажылдап турар кижилерниң амыдырал-чуртталгазынче кичээнгей салганындан база хамаарлыр. Ынчангаш малчыннарны одаар чүүл, туснай идик-хеп-биле хандырган. Малчыннар ортузунда садыг ындын чорудуп турар районнуң удуртукчызы Николай Чалзаң эки ажылдап, мактадып турар.

Солун, сеткүүл чедирилгезиниң талазы-биле чамдык четпестер ам-даа бар, ону кижилериниң хемчеглерин ап турар бис. Ол ышкаш малчыннарның хөй кезии өскерде чурттап турары-биле культуразы ам-даа чавыс. Оларның кижилери-биле салбырда эрттенниг чөвүлели-биле ужуражып, туснай кассаны чүү-чүү чугаалашкан. Малчыннарның шалы чогалазын олар-ның чөпшээрежи-биле амдызын тыртып алгаш, ынчангаш иштиинге ээлчежип өг херекселдерин садып бээрин баш удур көрген. Бо чаа чүүл, малчыннар ону деткип турар.

Кыштаглаашкынга кичээнгейни кошкатпазы-биле март айда болур көдээ Советтиң сессиязынга бо дугайын база чугаалажып көөрүн планнаан бис.

Ынчангаш, бо бүгү ажылдар ССРЭ-ниң Дээди Советинге соңгулдалар-биле холбап, аныг күш-ажылдың бедиктерин тыптыр турар бис. Салбырның малчыннары шыпшын бо чылын социалистиг чарышты организастап алган. Ниити-биле салбыр бо чылын төрүүр 100 хойдан 87 хураганны, бир хойдан 2,1 кг дүктү алыр дээш [illegible].

П. ХОМУШКУ,
улус депутаттарының Аксы-Барлык көдээ Совединиң күүскомунуң даргазы.

ССРЭ-ниң Дээди Совединге соңгулдалар талазы-биле Төп соңгулда комиссиязында

Төп соңгулда комиссиязының ээлчеглиг хуралы А. И. Шибаевтиң даргалаашкыны-биле январь 23-те Москвага, эвилелдер бажыңынга болуп, ССРЭ-ниң Дээди Совединге соңгулдаларга белеткел-биле холбашкан чамдык айтырыгларны көрген.

Соңгулдаларга белеткелдиң канчаар чорупп турарының дугайында илеткелдерни ол хуралга Узбек ССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Секретары Х. М. Пулатова, Татар АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы С. Г. Батыев, улус депутаттарының Куйбышев область Совединиң күүскомунуң даргазы Е. Ф. Муравьев кылганнар. Москвада, Ленинградта, Совет Армияның болгаш Флоттуң кезектеринде чорудуп турар ажылдарның дугайын комиссияның кежигүннери—СЭКП-ниң Москва хоорком унуң нийги секретары В. Н. Макеев, СЭКП-ниң Ленинград хоорком унуң бирги секретары Ю. Ф. Соловьев, ол ышкаш Совет Армияның болгаш Шериг-Далай Флодунуң Политиктиг кол [illegible] начальниги оралакчызы М. Г. Соболев дыңнаткан.

Айтырыгны чугаалажып турарга Төп соңгулда комиссиязының даргазының оралакчызы З. М. Круглова, комиссияның секретары И. В. Капитонов, комиссияның кежигүннери Э. Г. Гафуржанов, Е. В. Шпакова олар киришкен.

Соңгулда кампаниязы чер болганда совет кижилериниң политиктиг болгаш күш-ажылчы бедик идепкейиниң, партияның XXV съездизиниң, СЭКП ТК-ның июль болгаш ноябрь Пленумнарының, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң оңгу [illegible] тоогулуг шиитпирлерин боттандырар дээш бүгү улустуң демиселиниң байдалында чорупп турарын санал бергеннер демдеглээн.

1978 чылда ССРЭ-ниң экономиктиг болгаш социал хөгжүлдезиниң күрүне планының күүселдезиниң түңнелдерин ажылчы чоннар сеткил ханыышкыны-биле уткаан. Чурттуң экономиктиг күчүзүнүң, совет улустуң амыдыралының материалдыг болгаш культура деңнели улам ыңай өскениниң дугайын олар херечилеп турар. ССРЭ-ниң Дээди Совединге болур соңгулдаларга аалдар кылдыр бүдүрүкчелериниң, тудугларының, колхозтарның болгаш совхозтарның коллективтери социалистиг бедик хүлээлгелерни, үткүштүр пландарны ап, 1979 чылдың болгаш ниитизи-биле беш чылдың онаалдаларын доллур база ажыр чедиишкиннг күүседириниң чаа-чаа курлавырларын илередип турарлар.

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң депутаттарынга кандидаттар деппиидер талазы-биле чуртта эртип турар хуралдар болгаш округтарның соңгулда мурнунуң чөвүлел хуралдары социалистиг демократияның чыгаргыыланчак тиилелгези болуп, коммунистерниң болгаш партия кежигүнү эвестерниң блогунуң бузулбас чангыс эптиин көргүзүп турарын хуралдар СЭКП-ниң болгаш Совет күрүнениң иштики база даштыкы политиказын ажылчы чоннарның кызыгаар чок деткип болгаш чүүлдүгзүнүп турарының дугайын, совет улустуң коммунистиг партияны, ооң Төп Комитедин, эш Л. И. Брежнев баштаан ТК-ның Политбюрозун долгандыр сырый каттыжып турганының дугайын херечилеп турар.

Коммунистиг партияның болгаш Совет күрүнениң ылгарангай удуртукчузу, тайбың болгаш коммунизм херээ дээш чалбыыштыг демиселчи улуг Ленинниң херээниң шынчы, чайгылыш чок уламчылакчызы—СЭКП ТК-ның Чиигине секретары, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы эш Леонид Ильич Брежневти депутатка боттарының баштайгы кандидаты кылдыр совет кижилер улуг сорук кириишкин болгаш [illegible] күн-биле алап турар. ССРЭ-ниң Дээди Совединиң депутаттарынга баштайгы кандидаттарның аразында СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүннерин болгаш кежигүннеринге кандидаттарны, Төп Комитеттиң секретарларын. Коммунистиг партияның болгаш Совет күрүнениң өске-даа удуртукчуларын база адаан. Ажылчын ангының, колхозчу тараачыннарның, бистиң хөй националдыг Төрээн чуртувустуң улусчу интеллигенциязының боттарының эрес-шудургу ажыл-иши-биле коллективтеринге хүлээп көрүүшкүнүн болгаш бүгү нииттиң хүндүткелин чедип алган аң эки төлээлекчилерин депутаттарга кандидаттар кылдыр дэпшиткен.

Соңгулдаларга белеткел-биле холбаалыг бүгү хемчеглерни организастыг, доктааттынган чурумнарында болгаш ССРЭ Конституциязынга база ССРЭ-ниң Дээди Совединге соңгулдалар дугайында Хоойлуга бүрүн дүүштүр боттандырып турарын хуралга демдеглээн.

Эвилелдежиген болгаш автономнуг республикалардан, автономнуг областардан болгаш автономнуг округтардан Национальностар Совединге соңгулдалар талазы-биле соңгулда комиссиялары, Эвилел Совединге соңгулдалар болгаш Национальностар Совединге соңгулдалар талазы-биле округтарның соңгулда комиссияларын, участоктарның соңгулда комиссияларын тургусканының база составының дугайында ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң секретары М. П. Георгадзениң дыңнадыын комиссия көрген.

Соңгулда дугайында хоойлуга дүүштүр 174. 547 соңгулда комиссиязын тургускан болгаш олар ажылдап кирипкен, оларның составында күш-ажылчы коллективтерниң болгаш хөй-нийти организацияларының 1. 661. 406 төлээлекчилери кирген. ССРЭ-ниң Дээди Совединиң тоску чыыжының соңгулдаларынга деңнээрге, соңгулда комиссияларының составында кижилерниң саны 228 муң кижи көвүдээн. Комиссияларның составынга ажылчы чоннарның төлээлекчилерин кайгаттырары [illegible] соңгулда дугайында Хоойлунуң чүүлдериниң херек кырында боттанылгазының ооргазын илередип турар. Ол чорук соңгулдаларның демократтыг үнелиин улам бедиткээн.

Бистиң ниитилелде [illegible] бүгү кежигүннери болгаш [illegible] болукчери соңгулда комиссияларында төлээлеттинген. Комиссиялар кежигүннериниң аразында ажылчыннар болгаш колхозчулар 50 ажыг хуу. Комиссияларның составында херээженнер 48 ажыг хуу. 30 хар чедир назылыг аныяктар — 34 хуу, партия кежигүнү эвестер—55 хуу болуп турар. 65.376 комиссияның даргалары ажылчыннар болгаш колхозчулар.

ССРЭ-ниң далай флодунуң министри Т. Б. Гуженко, ССРЭ-ниң геология министри Е. А. Козловский, ССРЭ-ниң балык ажыл-агый министриниң оралакчызы Н. П. Кудрявцев, ССРЭ-ниң Гидрометеорология болгаш долгандыр турар бойдусту контрольдаар талазы-биле күрүне комитединиң коллегия кежигүнү Е. И. Толстиков оларның ССРЭ-ниң Дээди Совединге соңгулдаларга белеткелдиң далай, балык, экспедиция суднолары, ол ышкаш полярлыг болгаш гидрометеорология станцияларында, эртем экспедицияларында, геология болгаш шинчилел тывылышкын бөлүктеринде кандаар чорупп турарының дугайында дыңнадыгларын Төп соңгулда комиссиязы дыңнаан.

Соңгулданың бүгү-ле эргежок чугула документациязын бүгү-ле округтарның соңгулда комиссияларынга чедирген дээрзиниң дугайында комиссияның секретариадының эргелекчизи Д. Н. Никитинниң дыңнадыын Төп соңгулда комиссиязы медээ кылдыр хүлээп алган.

Соңгулдаларга белеткелдиң моон сонгаар-даа үезинде ССРЭ Конституциязының болгаш соңгулда дугайында Хоойлунуң чайгылыш чок сагыырын, соңгулдалар-биле холбаалыг бүгү хемчеглерни өй-шаанда боттандырарын хандырары эргежок чугула деп чүвени хуралга онзалап демдеглеп турган. Соңгулда кампаниязының дараазындагы үе-чадазында комиссияның ээлчеглиг сорулгалары тодаргайлаттынган.

Чамдык төп организацияларның, министерстволарның болгаш ведомстволарның удуртукчулары, совет хөй-нииттиниң, парлалганың, радионуң, телевидениениң төлээлекчилери комиссияның ажылынга киришкен.

(СЭТА).

КУЛЬТУРАНЫҢ, НАЙЫРАЛДЫҢ БАЙЫРЛАЛЫ

Куба Республиканың бистиң чурттарының культура хүннери совет-куба бузулбас найыралдың өөрүшкүлүг херечилели болган. Куба революциязының тиилээниниң 20 чыл оюнга турапкааган ол көрүлде январь 23-те Кремльдиң Съездилер ордузунга ажыттынган. Аңаа [illegible] хөй-нииттиниң төлээлекчилери, Москва бүдүрүлгелериниң ажылдакчылары, культураның болгаш эртемниң ажылдакчылары чыглып келген. Залга Кубаның КП ТК-ның Политбюро кежигүнү, Куба Республиканың культура министри Армандо Харт Даваloска баштаткан куба делегация база бар болган.

Көжээге эштер А. П. Кириленко, П. Н. Демичев, И. В. Капитонов, М. В. Зимянин олурушканнар.

Куба культураның хүннериниң ажыттынганы-биле аалчыларга СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнүнге кандидат, ССРЭ-ниң культура министри П. Н. Демичев чүректиң ханызындан байыр чедирген.

Армандо Харт Давалос харыы сөс ап чуве чугаалаан.

Улуг концерт болган, аңаа амгы үениң база улустуң танцызының ансамбли, амгы үениң музыказының оркестри, Кубаның кол ыраажылары болгаш инструменталистери, XX чыл ой аттыг бот-тывынгыр аас-чогаал ансамбли киришкен. Концерт улуг чедиишкинниг болган.

* * *

Урал чүүлдүң куба мастерлериниң чогаадыкчы чедиишкиннериниң калбак көргүзүү культура хүннериниң уран-чечен программазын ээлтээр совет көрүкчүлерге көргүскен.

«Кубаның амгы үедеги чуруктары» деп делгелге Хосталыг чурулгазының маадырлыг төөгүзүнүң болгаш амгы үениң [illegible] чурттуң социалистиг тургузуп турар ооң улузунуң амыдыралының база күш-ажылының дугаюн көргүскен. Ол делгелге Күрүнениң Третьяков галерейазында [illegible].

Гаваннаның театр-студиязының оюн көргүзүү Москвада «Современниктиң» [illegible] эгелээн.

Кубаның [illegible] уранчызы Алисия Алонсо ленинградчылар Карменниң ролюнга көргеннер. Бизе-Щедриниң «Кармен-сюитазынга» кол рольду ол ойнаан. Операның болгаш балеттиң С. М. Киров аттыг үлегерлиг театрының сценазынга оюн көргүзер аалчылар «Тулчуп турар чер» деп хореографтыг композицияны база көргүзерлер. Аңаа чылы патриот Виктор Хараның болгаш өскелериниң даа чогаал ажылдарын көргүзер.

(СЭТА-ның корр.)

ХҮН БҮРҮЗҮНҮҢ КИЧЭЭНГЕЙИН САЛЫР

[illegible] РСФСР-ниң Дээди Совединиң [illegible] Москвада [illegible] Волгоград, Иркутск, Свердловск болгаш Ульяновск областарда чер-чер Советтериниң киржилгезиниң дугайында айтырыгны чугаалашкан.

Ол кежээниң чер-чер Советтери [illegible] социалистиг чарышты [illegible] бар.

Интеграция тудугларын [illegible] министерстволарга болгаш областың Советтериниң күүскомнарынга комиссия даалган.

(СЭТА).

СОҢГУЛДАГА УТКУШТУР

Улам калбартпышаан

СЭКП Эрзин райкому болгаш партия эге организациялары ССРЭ-ниң Дээди Совединге соңгулдаларга белеткелдерни улам күштелдирип турар. ССРЭ-ниң Дээди Совединге депутатка кандидаттар депшидериниң база оларны деткиириниң талазы-биле ажылчы чоннар коллективтериниң соңгулда мурнунуң округ хуралдары чоннуң бедик кодурлуушкунунуң байдалынга эрткилээн.

Чоокта чаа СЭКП райкому Эрзин суурда партия эге организацияларының, агиткартиралар удуртукчуларының сургаалдалыг хуралын, а ол мышкам ажыл-агыйларга болгаш албан организацияларга агитаторларының, политинформаторларының семинарларын эрттирген. Соңгулдаларга белеткелдер үезинде соңгукчулар ортузунга организакчы болгаш политиктиг ажылдың дугайында айтырыгларны ацаа сайгарып көрген.

Районнуң 6 кезек черинде соңгулда участоктарын тургускан. Участок комиссияларының составында киргеннерниң 50 хире хуузу ажылчыннар. Партия организациялары соңгулдаларга холбашкан политиктиг ажылды күштелдирбишаан, чер-черге кеск агитацияны утка-шынарлыг, корүштүг кылдыр тургузарынче кичээнгейни угланыырган. Суурларда, соңгулда участоктарында ацаа холбашкан календарьларны чуруп, аскан. Бо чугула улуг политиктиг кампанияга хамаарыштырган степдилерни библиотекаларда белеткеп, делгээн.

«Нарын», «Чаа орук» совхозтарда партия организациялары соңгулдаларга белеткелди улам идепкейжидип, бо чугула ажыл-херекке коммунистерни база бүгү активти идепкейлиг киириштирип турар. Амгы үеде районнуң девискээринге улуг хар чагган, хат хадып, хөртүктеп каапкан. Кыштаглаашкынның байдалы берге-ле турар. Районнуң партия организациялары чоннуң күжүн ол берге байдалды ажып эртеринче, малдың баш санын камгалап алырынче мобилизаставышаан, соңгулдаларга белеткелди улам калбартып турар.

Агитучастоктар аайы-биле

«ҮТКА 25 чылы» совхозтуң партия организациязы ССРЭ-ниң Дээди Совединге соңгулдаларга уткуштур белеткелдерниң үш агитпунктузу, он ээс агитучастокту дамчыштыр чорудуп турар. Совхозтуң төвүнде 19 агитатор, 7 политинформатор соңгулда мурнунуң политиктиг агитациязынга идепкейлиг киржип турар. Агитучастоктар совхозтуң ээурларында болгаш малчыннарның кодаларында быжыглаттынган. Оларда агитаторлар амгы үеде политиктиг ажылды чон ортузунга күштелдирбишаан, соңгукчуларның даңзызын чогуур ёзуда, шып тургузарынче улуг кичээнгейни салып турар.

Оон-биле чергелештир агитаторлар амгы соңгулдага бирги дугаарында киржир эң аныяк соңгукчулар-биле ажылды улам күштелдирген. Оларга совет демократияның, соңгулда дүрүмүнүң болгаш өске-даа эң чугула айтырыгларның дугайында беседаларны кылып берип турар.

Ниитизи-биле совхозтуң төп суурy — Арыг-Үзүүнде, Арыскан-да, Иштии-Хемде агитпункттар соңгукчулар ортузунга политиктиг агитацияны калбартып турар. Ынчалзажок салбырлар төптеринде ийи агитпунктунуң ажылын ам даа улам идепкейжидерин негеттинип турар.

Сургаалдалыг семинарлар

ССРЭ-ниң Дээди Совединге соңгулдаларга участоктарның соңгулда комиссияларының даргаларының база секретарьларының сургаалдалыг семинарын СЭКП Бай-Тайга райкому эрттирген. Аңаа соңгулдага организас-техниктиг белеткелдиң база аңы-бүрү документилерни бижип долдурарының дугайында айтырыгларны чугаалашкан. Аңаа холбашкан илеткелдерни, лекцияларны СЭКП райкомунуң, райкүүскомунуң харыысалгалыг ажылдакчылары кылган.

Соңгулда мурнунуң политиктиг агитациязын калбартырынга районнуң партия организацияларында 360 хире агитатор, 164 политинформатор хаара туттунган. СЭКП райкому оларның семинарларын район төвүнге болгаш Кара-Хөлге эрттиргилээн. Олар совет демократияның, соңгулда системазының база ССРЭ-ниң иштики база даштыкы политиказының болгаш өске айтырыгларның дугайында чон ортузунга калбак тайылбыр ажылын чорудуп турар.

СЭКП райкомунуң илеткелчилер бөлүүнүң кежигүннери боттары чер-черге аңы-бүрү темаларга илеткелдер, лекциялар номчуурунче кичээнгейни күштелдирген. Чижээ, СЭКП райкомунуң ниити килдизиниң эргелекчизи С. С. Хертек чоокта чаа «Мурнакчы» совхозтуң төп суурунуң чурттакчыларынга делегей байдалының дугайында лекцияны номчаан.

Районнуң партия организациялары соңгулдаларга белеткел үезинде соңгукчулар ортузунга лекция, беседаларны калбартпышаан, оон организас-техниктиг белеткелинче кичээнгейни салып турар.

Комплекстиг үнүүшкүннер

Ырак оларларда ажылдап турар малчыннарга соңгулда мурнунуң политиктиг агитациязын улам күштелдирер, чер-черде мал кыштаглаашкынының чорул турар байдалын доктаамал хайгааралга алыр сорулга-биле СЭКП Чөөн-Хемчик райкому комплекстиг бригадаының үнүүшкүннерин кылып турар. Оон составында лектор болгаш кижи база мал эмчилери кирип турар. Олар чер-черге барган, чон ортузунга лекция, беседаны чорудар, кыштаглаашкынның байдалын болгаш малчыннарның культура амыдыралының деңнелин бедидериниң айтырыгларын бүгү талалыг сайгарып көрүп, практиктиг дузаны көргүзер.

Ол бригада комплекстиг үнүүшкүннерин «Чыраа-Бажы», «Большевик», СЭКП-ниң XXII съездизин аттыг совхозтарның малчыннарынга кылган. Ындыг үнүүшкүннер ам-даа уламчылап турар.

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң соңгулдаларынга белеткелдер-биле холбаштыр СЭКП райкому районнуң бүгү совхозтарының төптеринге агитаторларның семинарын эрттирген. Ону чорударын райкомнуң харыысалгалыг ажылдакчылары баштап турар. Чоокта чаа «Сүт-Хөл» совхозтуң төвү Сүт-Хөлге агитаторларның семинарын СЭКП райкомунуң ийиги секретары Д. Ш. Сарыглар, райкомнуң килдис эргелекчизи Х. Е. Монгуш эрттирген.

Амгы үеде ниитизи-биле 25 агитпункттуларда агитаторларны дамчыштыр соңгукчуларның даңзызын январь 31-де дооскаш доп ажылды калбартып турар. Ниитизи-биле агитпункттуларда бүгү ажылды башкарып, харылзааны-биле СЭКП райкомунуң болгаш райкүүскомунуң харыысалгалыг ажылдакчыларын быжыглаан. Оон-биле каш агитпунктуларны телефон харылзаа-биле хандырар, эң ырак-ты оларларда малчын бүрүзүнге агитаторлар четкен турзун дээш партия организациялары ам-даа сагыш салыр апаар.

КЫЗЫЛ РАЙОН

КУРЛАВЫРЛАРНЫ, АРГАЛАРНЫ ЧӨП АЖЫГЛААР

Бо районну катап тургусканының ооңдагы чылдарда оон ажыл-агый болгаш культура тургузуушкунунуң хөгжүдериинге, ылаңгыя өнгү беш чылдың эрткен үш чылдарының планнарын күүседиринге чамдык бурунгаар базымнарны кылган. Бурунгу чылдың түңнелдериниң болгаш 1979 чылдагы социалистиг хүлээлгелерниң дугайында айтырыгны чугаалашкан ажыл-агый активиниң хуралынга илеткел кылган райкүүском даргазы А. К. Бакулин болгаш санал берген эштер ол бүгүнүң дугайын тодаргай чижектер-биле көргүскен.

Район өнгү беш чылдың үш чылдарында күрүнеге эът садарының планын 106,3 хуу, сүттүүн—101,4 хуу күүсеткен, пландан ажыр 424 тонна эътти, 86 тонна сүттү саткан. Үлетпүр, тудуг болгаш улус ажыл-агыйының өске адырлары чамдык ажы түңнелдерни чедип алган.

Оон-биле чергелештир ол хуралдың киржикчилери пландың болгаш социалистиг хүлээлгеннң күүседип турарында чедир шиитпирлеттинмээн турар айтырыгларны, курлавырларны болгаш бар аргаларны тып, чөп ажыглаарынче улуг кичээнгейни салганнар. Ылангыя районнуң ажыл-агыйлары күрүнеге дүк садар планын, ниитиниң малының баш санын өстүрериниң планын күүсетпээн. Республикага күш ажылдыг чаңгыс совхоз—«Кон-Тей» дагаа чуургазы садар кол хүлээлгезин база күүсетпейн келген. Чер ажылының талазы-биле, ылаңгыя тараа культураларын бүдүрериниң, күрүнеге садарының планнарын база-ла күүсетпейн турар.

Партияның XVII область конференциязының салган сорулгаларынга үндезилээш, район 1979 чылда чаа социалистиг хүлээлгени алган. Бүгү аргаларны база курлавырларны бүрүн ажыглап тургаш, планнарны болгаш социалистиг хүлээлгелерни долузу-биле ажыр күүседиринче ажылчы чоннарның күжүн мобилизастаарын, күш-ажылчы коллективтерге организакчы болгаш политиктиг ажылды күштелдирерин партия, совет болгаш профэвилел, комсомол, өске-даа хой-нийти организацияларының бир кол сорулгазы кылдыр салган.

1979 чылда районнуң ажылчы чоннарының социалистиг хүлээлгелери

Көдээ ажыл-агыйны улам ыңай хөгжүдер дугайында партияның болгаш Совет чазактың доктаамал сагыш салыышкынынга практиктиг ажыл-херектер-биле харыылавышаан, СЭКП ТК-ның июнь, ноябрь (1978 чыл) Пленумнарының шиитпирлерин, СЭКП ТК-ның Пленумнарынга СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары эш Л. И. Брежневтиң чугааларында айтыышкыннарны боттандырарынга боттарының салыышкынын киирери-биле районнуң ажылчы чоннары 1979 чылда дараазында социалистиг хүлээлгелерни алган:

КӨДЭЭ АЖЫЛ-АГЫЙ ТАЛАЗЫ-БИЛЕ. Бир гектардан-на тараа культураларының 9,9 центнер дүжүдүн, картофельдиң — 98 база ногааларның — 117 центнерин, силостуң ногаан массазын 132 центнерни алыр. Органиктиг болгаш минералдыг чемишкиндилгелерни шөлдерге четчир санныг кылдыр тоң, ажыктыын бедидер.

Күрүнеге 10200 тонна тарааны, 2055 тонна эътти, 2370 тонна сүттү, 259,5 тонна дүкту, 10 миллион борбак дагаа чуургазын садар.

Мыйыстыг бода малдың баш санын эрткен чылдагы деңнелинден 3 хуу, инектиин—5 хуу, хой биле өшкүнүүн—5 хуу, хаванныын—21 хуу, төрүүр дагааларының баш санын 14 хуу өстүрерин көрүп турар. Төрүүр чүс баш малга онаажыр 85-тен эвээш эвес бызааны, 95 хураганны, анайны ап, доруктурар.

Саар бир инектен-не ортумаа-биле 1760 кг сүттү саар, бир хойдан-на 2,82 кг дүкту кыргыыр болгаш төрүүр бир дагаадан 105 чуургаыны алыр.

Күрүнеге садар мыйыстыг бир бода малдың дужаар деңнелин 400 кг-дан, хой, өшкүнүүн—30 кг-дан кудулатпас. Күрүнеге садар малдың 80 хуузун эң шыырак деңгелделиг кылдыр, сүттүң 80 хуузун бирги сорт-биле садар.

Көдээ ажыл-агый бүдүрүлгезинге күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн 7 хуу бедидер, продукцияның бүгү хевирлериниң шынарын экижитпишаан, бот-үнезин 5 хуу чиигедир.

Көдээ ажыл-агый бүдүрүлгезин механизастаарының деңнелин бедидеринге, машина-трактор паркынга ортумак ажылдан кылышкынны көвүдедиринче, кывар-чаар материалдарының база электри энергиязының камналгазын шыңгыырадырынче, совхозтарда экономиктиг ажылды күштелдирип, күш-ажылды организастаарын улам экижидеринче улуг кичээнгейни салыр болгаш специализастаарын болгаш концентрастаарын улам ханыладырының база механизатор кадрларны белеткээриниң, билиин бедидериниң сорулгаларын шиитпирлээр.

Кыштаглаашкынны организастыг чорударының, часкы хову ажылынга бүгү талалыг белеткениринин хемчеглерин социалистиг хүлээлгеде тодаргай айтып турар.

ҮЛЕТПҮР ТАЛАЗЫ-БИЛЕ. Районнуң ыяш ажыл-агыйының база Чербинниң ыяш белеткээр пунктузунуң талазы-биле кылыр чүүлдер хөй. Чижээ, ыяш ажыл-агыйы барааннг продукция бүдүрериниң планын 103 хуу күүседир болгаш пландан ажыр 53 муң рубльдиң продукциязын сайгарар, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн 2 хуу бедидер, продукцияның бот-үнезин планда көрдүнгенинге бодаарга 5 хуу чиигедир. Кывар-чаар материалдарны көрдүнгенинден 5 хуу камнап алыр.

Чербинниң ыяш белеткээр пунктузу кол-кол продукция бүдүрер база сайгарар бо чылдагы планын декабрь 26-да күүседирин база пландан ажыр бир муң кубометр тудуг ыяжын, 100 кубометр дилиг материалдарын, 21 муң рубльдиң барааннг продукциязын бүдүрерин хүлээлгезинде айыткан. Күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн планда көрдүнгенинден 2 хуу бедидер. Камналганың күзели-биле барааннг продукцияның бот-үнезин 2,5 муң рубльге чиигедир.

ТУДУГ ТАЛАЗЫ-БИЛЕ. Тудуг-монтаж ажылдарының талазы-биле чыл планын бо чылдың декабрь 28-те күүседир, 6730 муң рубль хемчээлдиг тудуг-монтаж ажылдарын боттандырар. Тудуг ажылынга технологияны сайзырангайжыдып, шынарын экижидипшаан тудуг-монтаж ажылының бот-үнезин 1 хуу чиигедир, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн планда көрдүнгенинден 5 хуу бедидер. Материалдыг болгаш чиг-эт курлавырларын эки шыгжап кадагалаар база оларны чөп ажыглаар. Оон күзели-биле 55 тонна цементини, 40 кубометр дилиг материалдарын, 8 тонна хөмүр-дашты, 48 кат-шак электроэнергияны камнап алыр.

50 уруглар турар садикти, «Шамбалыг» совхозка 150 олуттуг клубту; оон аңгыда ниитизи-биле 7700 баш мал кирер 19 кажааны, 300 бызаага кажааны; «Суглак» совхозка 100 баш мал семиртир шөлдү тудар, районга ниитизи-биле 6845 дөрбелчин метр чурттаар шөлүн тудуп, ажыглаалга киирер.

Тудугжу кадрларны өөредип, белеткээриниң, билиин бедидериниң талазы-биле хемчеглерни боттандырар.

САДЫГНЫҢ БОЛГАШ НИИТИНИҢ ЧЕМНЕНИИЛГЕЗИНИҢ, ХАРЫЛЗААНЫҢ, АМЫДЫРАЛ ХАНДЫРЫЛГАЗЫНЫҢ БОЛГАШ ЧУРТТАЛГА-КОММУНАЛ АЖЫЛ-АГЫЙЫНЫҢ бүдүрүлгелериниң, организацияларының 1979 чылда социалистиг хүлээлгелеринде хөй чүүлдерни киирип турар. Чижээ, садыг талазы-биле чоңга пландан ажыр 100 муң рубльдиң барааннарын садар, планга немей 8 муң рубльдиң арыг орулгазын алыр. Садыгның культуразын бедидер, малчыннарны эргежок чугула барааннар-биле уззуктел чок хандырар.

Чонга ачы-дуза чедирериниң планын декабрь 29-та күүседир, күш-ажылды организастаарын экижидип, чаа дериглелерни ажыглап тургаш, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн планда көрдүнгенинден 3 хуу бедидер. Харылзааның бүгү хевирлериниң орулгалар талазы-биле чыл планын декабрь 27-де күүседир. Күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн 1 хуу бедидер дээш өске-даа чүүлдер бар.

Районнуң ажылчы чоннарының 1979 чылдагы социалистиг хүлээлгезинде УЛУС ӨӨРЕДИЛГЕЗИНИҢ база КАДЫК КАМГАЛАЛЫНЫҢ, КУЛЬТУРА ЧЫРЫДЫЫШКЫН АЛБАН ЧЕРЛЕРИНИҢ шугуму-биле чорудар улуг ажылдарны киирген.

Социалистиг хүлээлгелерни ажылчы чоннарның коллективтеринге болгаш районнуң ажыл-агый активиниң хуралынга хүлээп алган.

ҮЕНИ МУРНАВЫШААН

ССРЭ-ниң 50 чылы аттыг Москваның автоматтыг шугумнар заводунуң цехтеринге кылдынган станоктар, автоматтыг шугумнар-биле бистиң чурттуң болгаш социалистиг чурттарның чүс-чүс автомобиль, трактор заводтары, подшипник кылыр үлетпүр чепсегленип дериттинген. Заводтуң маркузының бүдүрелдиин Ленинцигже болгаш Японга болган делегей делгелгелеринге киришкеш, таалап алган алдын медальдары херечилеп турар. Заводтуң бүдүрген продукциязының барык чартыы кезин күрүнениң Шынар демдээ-биле үнелеттинген.

Москваның автоматтыг шугумнар заводунуң коллективи каш чыл уламчыр чыл планын хуусаа бетинде күүседип, адыр аайы-биле бүдүрүлгелер аразында социалистиг чарыштың тиилекчизи болуп келген. Заводта ийи кижиниң бирээзи-ле мурнакчы. Оларның бо күш-ажылчы тиилелгеге салыышкыны улуг.

Валентин Баргин удурткан слесарь-эптекчилер бригадазының коллективи мурнакчыларның бирээзи. Бригадир Валентин Баргин беш чылдың бодунга алган планын үш чылда күүседипкен. Ооң эжи Александр Алексеев база беш чыл планын күүседир четкен.

— Станокту, аңы өске-даа автоматтыг тургузуглерның эптелгезин мээң эжим, ооң шыйыгларын кичээнгейлиг өөренип, чуну эптээйн, аңаа кандыг херексел херегин тодараткаш, артык үе, күш үнүрбээн-биле кезек бүрүзүн түс-түс столдарга салып ап, чүнү-даа мурнунда ажылдаар черивисти эптиг кылдыр белеткеп алыр бис — деп, бригадир Баргин чугаалаар.

Кижи бүрүзү бодунун ажылдаар участогунда ниити херек дээш харыысалгалыг, ол бүгү ажыл шагын бичии-даа чидирбес, минута бүрүзүн камныг ажыглааш, бүдүн шактарны, харын-даа хоорлугн камнап алыр арганы берген.

1978 чылда бо бригаданың коллективи заводтуң чогаадыкчылар болгаш чаартыкчылар бюрозун дамчыштыр түс чаартыкчы саналдарны киирип, ажыглаан. Ооң түңнелинде бүдүрүлге 56 муң рубль камналганы алган. Варгинчилерниң эки эгелээшкиннерин бүгү участок ажылдакчылары чаңгыс ап алган.

Варгинчилер бүгү бүдүрген продукциязын техниктиг хыналдага киилдиинге дужаар. Кандыг бир кошкак чедир кылбаан таварылга турбаан. Бригаданың ажыл-херээниң эң-не шыңгыы хыналдачызы — ажылчын арын-нүүр. Ажылчыннарның коммунистиг кижизидилгезинге чедиишкиннерге чазактың ийи шаңналының эдилекчизи, коммунистиг күш-ажылдың шалыпчызы өнгү беш чыл планының күүселдезиниң талазы-биле үени мурнай берген, бригадир Варгинниң үлүү улуг.

В. ЖОВНЕР,
ПМА-ның корр.

ДАГЛАРДА КЫЛЫМАЛ ХӨЛ

КЫРГЫЗ ССР. Ак-Бура деп хемниң кызаа унунда 260 миллион кубометр суг турар кылымал хөлдү тургузуп эгелээн. Оон дузазы-биле Араван болгаш Кара-Суй районнарның ажыл-агыйларының ооң мурнунда ажыглал чок турган 15 муң гектар черин суггарып болур.

Ак-Бура хемниң агымын 120 метр бедик плотина дуй туруптар. Амгы үеде чалым-хаяларны өттүр үттээн суг аксыр 500 метр узун дурттуг куйнуң ханаларын бетоннап турар.

ЧУРУКТА: кылымал хөөлбектиң суг аксыр куюнда бетоннап турар чер.

А. КАДЫРКУЛОВТУҢ фотозу.

СЭТА-ның фотохрониказы.

ХҮННҮҢ ӨЗҮП ТУРАР

Өскен, төрээн суурунуң калбарып, өзүп орарынга кижи канчап өөрүвес боор. Каа-Хем районда СЭКП-ниң XXV съездизи аттыг совхозтуң төвү чүгле районда эвес, республикада улуг суурларның бирээзи. Бистиң суурувус колхоз тургаш, совхоз кылдыр эде организастаттынган соонда оон өзүлдези улам шапкынчаан. Ылангыя 1978 чылда ийи аал ишти чурттаар дөрт, чаңгыс аал ишти кирер 4 чурттаалга бажыңнары, чүс инек тургузар бир чаа кажаа немешкен. Оон аңгыда Ильинканың чурттакчылары чаа чыл бүдүүзүнде үлетпүр барааннары садар магазинниг болганнар.

Бо чылдың январь 5-те тудугжулар база бир чаа белекти чоңга туткан. Ол болза ийи каът ясли-садтың тудуун дооскаш, ажыглалга кииргени-дир.

Ынчалза-даа тудуг ажылының шынарын бедидеринче кичээнгей салбайн турары четпес. Чижээ, Культура ордузун дооспайн тургаш-ла ону ажыглап эгелээн. Ооң дээвиирин шыппайн аңаа кино көргүзүп, хурал эрттирип турда, салдынган шала хажып үрелген. Тудуг ажылындыг куду шынарлыг чорул турда, тудуг бригадазын шаңнап-мактап турары херек кырында байдалга дүүшпес.

Бисте бир четпес чүве болза, улуг суурда столовая чогу. Бир эвес хлеб быжырар чер ажытпас болзуңарза, столовая ажытпас бис дээш райпо могаткан.

С. КЕНДЕН.

Ильинка суур.

«Тыва кобальт» комбинатта компрессор дериг-херекселдериниң ажылындан ниити көргүзүг улуг хамаарылгалыг. Ооң үзүк-соксаал чокка ажылдаарын бедик мергежилдиг машинистер хандырып турар. Оларның бирээзи Прасковья Малышева ында чеди чыл ажыг үеде ажылдап келген. Коммунистиг күш-ажылдың шалыпчызы, социалистиг чарыштың тиилекчизи болбушаан, ол аныяктарның дагдыныкчызы, арга-мергежилин оларга харам чокка айтып берип турар. Ол бо хүннерде комсомолчу кыс Галина Черниковага нарын технологтуг аргаларны айтып берип турар.

ЧУРУКТА: П. Малышева (оң талазында) бодунуң өөреникчизи Г. Черникова-биле башкарылга черинде турлар.

А. ЗАЙЦЕВТИҢ фотозу.

НЕГЕЛДЕ ЧӨПТҮГ БОЛУР

СЭКП-ниң XXV съездизиниң төөгүлүг шиитпирлеринде ажылчы чоннуң материалдыг хандырылгазын экижидер талазы-биле улуг сагыш салдынган. Бо дээрге чоңга бараан болгаш аъш-чем хандырылгазын үзүктелиишкин чокка тургузарынга садыг органнары төлептиг бараан болур болгаш чер-чер Советтериниң органнары бүгү хемчеглерни ап, негелдени кошкатпас дээни ол болур.

Бистиң чуртта ажылчы чоңга четтир хемчээлдиг үлетпүр барааннары болгаш аъш-чем продуктуларын белеткеп, бүдүрүп үндүрүп турар. Ындыг-даа болза орук, транспортунуң чамдык үелерде бергедээшкинниг болур чылдагааны-биле бир турган бараан чүүлдери херегленикчиге чогуур үезинде четпейн баар таварылгалар туруп боор.

Өнгү беш чылдың улус ажыл-агый планында база бир кол сорулга—ажылчы чоннуң материалдыг хереглелинге хамаарышкан хемчеглерни экижидери болгаш кижилерниң чаагай чорууңче сагыш салырын, оларның материалдыг болгаш культурлуг деңнелин бедидери болуп турар.

Үстүнде бо чүүлдерге үндезилээш ап көөрге, Тес-Хем районнуң херегленикчилер ниитилелинде чамдык эки талалыг чүүлдерни кылып турары өөрүнчүг. Сөөлгү бо чылдарда райпо баштаар черинге оон материалдыг баазазын экижидер талазы-биле Тыва республиканың херегленикчилер ниитилелиниң баштаар чери дыка улуг дузаны чедирип келген: 10 ажыг автомашиналар кирер даштан кылган улуг гараж, продукт болгаш өөс бараан шыгжаар түңнелиглерни кылган улуг складтар, Самагалдайга 3 чаа магазин, «О.Шынаа» совхоз төвүнге дөрт садыгжы ажылдаар комплекстиг улуг магазин, Ак-Чыраа суурга чаа магазин дээн ышкаш түңнелдерни кылырынга кончуг хөй акша-хөреңгини болгаш материалдыг дериг-херекселдерни хандырып берген.

Совет садыгның ажылын чон ортузунга организастап чорударында садыгжы кижилерниң бедик культураны негеп турар. Ол болза эң-не ак сеткилдиг, ниити чоңга болгаш кижи бүрүзүнге ээлдек-ээлдек кижи болур ужурлуг. Тес-Хем районнуң коллективинде үр чылдарда чон мурнунга ак сеткилдиг ажылдап турар садыгжы эш-өөрлер хөй. Оларның чижээнге Тоорук Монгуш, Ульяна Бай-Кара, Байырмаа Допуй, Балчыймаа Чамзы, Любовь Захарова болгаш оон-даа өске хөй эштер хамааржыр. Райпо коллективиниң өнгү беш чылдың үшкү чылының чамдык көргүзүглер талазы-биле база эки чүүлдери бар. 1978 чылдың төнчүзүнде турган түңнел-биле алырга, бараан саарылгазын долдур, ниитиниң чемненилгезин 109 хуу күүседип, өре-самчыгдал болдурар чорукту ...ышкаш, ... болган кижилерден 14780 рубльны эгиттирип, төлеттирген болгаш амгы үеде ниити өре-ширени 50669 рубль чедир эвээжеткен.

Үстүнде эки чүүлдер-биле чергелештир чамдык чедимче чок чүүлдерни манаа илередири артык эвес. Чамдык садыгжылар магазинниң ажылдар болгаш хаар шактарының чурумун сагывас, а аъш-чем магазиннери чылыг, чырык эвес, хирлиг болур чүүлдер бар. Районнуң бодунда бар курлавырларны ажыглаарының организастыг ажылдарны четпес чорудуп турарындан чамдыкта эът, сүт чедишпес болу бээр. Чижээ, сүт продуктуларын садары үргүлчү үзүктели бээр. Сүт дээрге бичии уруг-дарыгга, аарыг-аржык кижилерге, харын черле кандыг-даа кижилерге эргежок чугула продукт болуп турары кижи бүрүзүнге билдингир. Бот-харыысалганы бедидип, сүт продуктузун район төвүнге, суурларга садарының организастыг хемчеглерни экижидер дугайында чоннуң негелдези чөптүг болуп турар.

Үстүнде адаттынган чамдык бо чедимче чок чүүлдерни моон соңгаар эде көрүп, хемчег алырының айтырыын ажылчы чоннуң депутаттарының Тес-Хем район Советиниң күүсекчи комитети бодунуң кичээнгейинге алыр чорук база чугула боор.

Д. МИЖИТ.

ХЕМЧЕГЛЕРНИ АП ТУРАР

Бай-Тайга районнуң девискээринге улуг хат-шуурган болган. Оон түңнелинде ажыл-агыйларның материалдыг бергелерни [illegible]. Оруктарны хүй хөртүктээн, телефон, электри шугумнарынга үрелиишкиннер болган.

СЭКП-ниң Бай-Тайга райкому болгаш райкүүском тускай комиссияларны тургускаш, хат-шуурганның уржуун чайгаарлаары [illegible] эгелээн. Ажыл-агыйларга дузалажыры-биле демелде күштүг организастап чорудуп турар. Мал чеминиң камналгазынга [illegible] агыйларга организастаан.

Көп-Сөөк шыгаазындан 120 тонна сиген, Мешкен холдан 150 тонна хыргылышты, тайгадан 30 тонна шиви бүдүн [illegible] болгаш өске-даа черлерден мал чемин [illegible] ажыл-агыйларындан тускай колоннаны чорудуп турар.

Берге байдалдар тургаш-даа районнуң ажыл-агыйларында чорзаа хойларның хураганнары менди. Малчыннар болгаш совхозтарның ажыл-ынчылары улуг кужениишкин-биле дүнү-хүн дивейн ажылдап турарлар.

М. ХОЮГ-ООЛ,
«Шынның» корр.

ЭДЧ ҮЖЕН ЧЫЛ ЭРТКЕНДЕ

30 чыл бурунгаар, 1949 чылдың январь 25-те, Экономиктиг Дузалажылга Чөвүлелин тургусканының дугайында [illegible] чарлаан чүведир.

ЭДЧ-ның Москвада штаб-квартиразының бажыңының [illegible] сагындырып. Ол хевир делегейниң экономиктиг организациязының ажыл-чорудулгазында бар үнүн-биле олурга. база тааржып болур. Экономиктиг Дузалажылга Чөвүлелиниң тургузуун акы-дугмалыының социалистиг чурттарның [illegible] дугайында ном-биле демдээн болур болгай.

Ол номнуң баштайгы арынын 1949 чылдың январьда [illegible] Болгарияның, Венгрияның, Польшаның, Румынияның, Совет Эвилелиниң болгаш Чехословакияның төлээлери Москвага болган [illegible] делегейниң экономиктиг организациязын тургузар дугайында шиитпирин хүлээп алганнар. Эрги болгаш чаа делегейниң күрүнелериниң аразында харылзааларга ол үе кайы хире берге турганын сактып көрээлинер. Барыын чүк Совет Эвилелинге болгаш улус демократияның ангыяк чурттарынга удур «соок дайынның» эгелээн болгай. Садыг болгаш экономика талазы-биле ылгай көөр чорук ол [illegible] политиканың тургустунган звеноларының

бирээзи болган. Империалистиг күрүнелер оон дузазы-биле социалистиг күрүнелерниң экономиказын [illegible] турганнар. ЭДЧ чурттарының кады [illegible] Барыын чүктүң ылгай көөр политиказын чүгле күш чок болдурар эвес, харын боттарының экономиктиг сорулгаларын шиитпирлээринге таарымчалыг байдалды тургузар ужурлуг турган.

Кол чүүл болза социалистиг чурттарның чаа херекти эгелей бергени болур. Кандыг-даа чаа чүүл ышкаш ол херек берге херек болган. Оон-биле кады ЭДЧ-ге янзы-бүрү экономиктиг күчүлүг, янзы-бүрү эргаларлыг күрүнелер кирген. Оларның чамдыызы чоокта чаа-ла империалистиг күрүнелерниң аграр-чигиит талазы-биле кожу-даа боор чорааң. Чурт бүрүзүнүң болгаш ниитизи-биле бүгү ниитилелжилгениң эрге-ажыктарынга дүгжүп турар кылдыр шак ындаар экономиктиг харылзааларны тургузар ужурлуг турган.

Эң-не эгезинден эгелеп ЭДЧ болунуң ажыл-чорудулгазының үндезининге пролетарлыг, социалистиг интернационализмни, долу дең эргени, национал эрге-ажыктарны болгаш тускай догуннаан чорукту, кандыг-даа ажыктыг чорукту болгаш эш хуузунуң дузалажылгазын салган турган. Ындыг болган ужурунда

[illegible]

МОСКВА. «Гипропростуң» специалистериниң негеглдезин ёзугаар ЭДЧ кежигүнү чурттарга хамаарлы ужар чүүлдүң специалистерин белеткээриниң төвүн Ульяновск хоорайда тудуп турар. Аңаа ужудукчуларны, техниктиг болгаш инженер ажылдакчыларның специалистерин белеткээр. Ангыяк специалистер амгы үениң эң сайзырангай самолёттарын башкарар болгаш хынаар, ажыглаар эргелерни алыр.

Аңаа өөренир кижилер черге болгаш агаарга ажылдаарының талазы-биле эң сайзырангай болгаш бедик билиглерни алыр.

Бо дээрге Ульяновск хоорайда эң онзагай бажыңнарының бирээзи болур. Ульяновск хоорайга авиаспециалистер белеткээр төптү тургусканы—ЭДЧ чурттарының кады ажылдажылгазынга база бир чаа базым болур.

ЧУРУКТА: (солагай талазындан) ССРЭ-ниң Хамааты ужар чүүл министерствозунуң авиаспециалистер болгаш ужудукчулар белеткээр талазы-биле эргелел начальниги Ю. П. Дарымов, оон оралакчызы Н. Ф. Диденко болгаш «Гипропростуң» кол инженери өөредилге төвүнүң македининң чанында.

Л. ПАХОМОВТУҢ фотозу.
СЭТА-ның фотохрониказы.

ХООРАЙЛАРГА—АРЫГ АГААР

[illegible] автомобиль заводунуң [illegible] хоорайга [illegible] фильтрлерин [illegible] шак-та-ла 350 муң кубометр хирлиг агаарны долузу-биле арыглап эрттирип турар.

Ол херектиң чогаадыкчызы, [illegible] бүдүрүлге болгаш санитар арыглаашкынының талазы-биле Күрүнениң эртем-шинчилел институдунуң директору И. Решилов, [illegible]

Хоорайларның агаарын арыг тургузары—чугула социал сорулга болур. Ол айтырыгже улуг кичээнгейни СЭКП ТК-ның болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң «Бойдус камгалалын күштелдирер болгаш бойдус курлавырларын ажыглаарын экижидер талазы-биле немелде хемчеглер дугайында» доктаалында угландырган.

Хоорайның кырында дээрнин арыг турары негизи агаарның арыг турарындан улуг-биле хамааржыр. Амгы үеде эртемденнер технологтуг ажылдарны сайзыраңгайжыдар, хоозун, газ арыглаар бедик бүдүрүкчүлүг херекселдерни чогаадар талазы-биле ажылдарны кылып турар. [illegible]

[illegible]

Р. АХМЕТОВ,
СЭТА-ның корр.

Москва.

ЛИВАНДА ҮНДҮРГЕН

БЕЙРУТ, (СЭТА). СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы эш Л. И. Брежневтиң «Биче чер», «Катап тургузуушкун» деп сактыышкыннарының чаа үндүрүлгезин Ливанда парлаан.

«Ибн Хальдуң» деп ном үндүрер чер ону араб дылга парлаан, ол ном ливан улустуң улуг сонуургалын болдуруп турар.

Л. И. Брежнев совет улустуң эң чугула болгаш берге демиселиниң дугайын ук номнарда бижээн деп, ном үндүрер черниң тайылбырында айыткан. Совет Эвилелиниң бүгү тиилелгелериниң организакчызы—Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының ролюн ында тодаргай айыткан.

Совет кижилерниң Биче черге маадырлыг демисели совет улустуң туруштуг чоруунуң, бедик моральдыг болгаш партийжи шынарлыының херечизи болур. Бүгү делегейге, оон иштинде араб демиселчилерге үлегер-чижек болур Совет Эвилелиниң экономиктиг болгаш шериг тиилелгелериниң чугула факторларын Л. И. Брежнев кысказы-биле дыка тодаргай айыткан деп, ном үндүрер чер бижээн.

БӨМБҮРЗЕКТИҢ СУДАЛЫ

СЭТА БОЛГАШ ПМА: КЫСКА ДЫҢНАДЫГЛАР, ТАЙЫЛБЫРЛАР

Тайбың тургузуушкунунуң сорулгазы

АДДИС-АБЕБА. (СЭТА). Социалистиг тургузуушкунче шилчилгениң быжыг баазазын тургузар сорулга-биле национал экономиканы дүрген көдүрерипге бүгү күжениишкиннерни мооннаэрипче бүгү чурттуң ажылчы чоннарын Эфиопияның Түр шериг административтиг чөвүлелиниң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң даргазы Менгисту Хайле Мариам кыйгырган.

Хөгжүлдениң ниити национал революстуг кампаниязын кал[illegible] талазы-биле семинарга ол чүве чугаалаан, кампанияның бо чылгы планын хүлээп алган болгаш сорулгаларын тодараткан.

Амгы үеде эфиоп революцияның болунуң хөгжүлдезиниң чаа [illegible] киргени деп, ол медеглээн. Улусчу массалар даштыкы интервенцияны, сепаратчы саттыныкчы идегеттер болуун тиилээн соонда, ол ышкаш делегей империализминиң болгаш реакцияның күчүлериниң соңгалаан соонда кол кичээнгей угландырар сорулга болза тайбың тургузуушкунунуң болгаш тургузукчу күш-ажылдың [illegible] мөөннээри болур деп Менгисту Хайле Мариам чугаалаан.

Ниити национал кампанияның, оон-биле кады бүгү революцияның чедиишкиннин калбак улус массаларының чаңгыс эвилелин болгаш сырый каттыжыышкынындан, оларның организастыг, маадырлыг күш-ажылындан, национал, демократтыг революцияның идеалдарынга бердингенинден хамааржыр. Ниити национал кампания чуртка феодал-монархия эрге-чагыргазындан артып калган чүүлдерни: аш-чүтү, ядыыларны, бижик билбес чорукту, ажыл чок чорукту ажып эртеринге дузалаар деп, ол демдеглээн.

Менгисту Хайле Мариам хүлээп алган кыска хуусаалыг планның тодаргай сорулгаларын чугаалаан болгаш бо чылын чонну аъш-чем продуктулары-биле хандырарынга 82600 гектар кур черни шиигээдип алгаш, оон 1,64 млн. центнер тарааны алырын көрген деп чугаалаан. Тарааланчыларның кооперативтеринге болгаш хуу ажыл-агыйларга үрезин-нер болгаш техника-биле дузалап турар, тараа чыылдазын 3,8 миллион тонна четирерин ол айыткан. Бедик ажыл-агый бүдүрүлгелиг хемчеглери [illegible] чугаалаан.

чугула рольду ойнаар ужурлуг деп ол айыткан.

Үлетпүр талазы-биле алырга, ажылдап кылыр алырның ролюн бедидерин көрген. Оон түңнелинде калбак улусчу массаларның өзүп турар хереглелин хандырары экижиир. Садыглажыышкынны калбартыр, өртектер системазын сайзыраңгайжыдар, продукция хуваар, дашкаар үндүр салар культураларның продуктулуг чоруун бедидер талазы-биле четтүр хемчеглерни боттандырар. Арга-мал тарыыр, хөрзүнүң хат, суттан үрелирин болдурбас талазы-биле ажылдарны чорудар.

Бо бүгү базымнар болза ажыл чок кижилерниң санын кызырар, бижик билбес чорукту узуткаар, кадык камгалалын экижидер талазы-биле тодаргай программа боор турар. Оларны ажылчы чоннарның [illegible]

Социал чөптүг чорукту [illegible]

АЖЫЛ-АГЫЙЖЫ БАЙДАЛГА

РИМ. (СЭТА). СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, ССРЭ-ниң даштыкы херектер министри А. А. Громыконуң болгаш Италияның даштыкы херектер министри А. Форланиниң аразында чугаалажыышкыннар январь 23-те эгелээн. Совет-итали харылзааларны улам ыңай хөгжүдериниң айтырыгларын, а ол ышкаш делегей байдалының чамдык чугула айтырыгларын чугаалашкан. Чугаалажыышкыннар ажыл-агыйжы, конструктивтиг байдалда эртип турар.

А. Форлани совет аалчыга аалдар кылдыр эртенги шайлаганы эрттирген. Ийи министр чүве чугаалашканнар.

Италия республиканың президентизи А. Пертини ол-ла хүн А. А. Громыкону хүлээп алган. Чылыг, найыралдыг байдалга эрткен беседа үезинде, делегейниң чамдык чугула айтырыгларының, ол ышкаш совет-итали ийи талалыг кады ажылдажылганы улам хөгжүдериниң талазы-биле санал-оналдар солчуушкуну болган.

КАЙГАМЧЫК ЧЕДИШКИННЕР

ГАВАНА, (СЭТА). Экономиктиг Дузалажылга Чөвүлелиниң 30 чылы—кайгамчык улуг төөгүлүг ужур-дузалыг болуушкун болур деп, Кубаның компартиязының ТК-ның Политбюро кежигүнү, Күрүне Чөвүлелиниң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң Даргазының оралакчызы, Кубаның ЭДЧ-де доктаамал төлээлекчизи Карлос Рафаэль Родригес чугаалаан. ЭДЧ болунуң тургустунганының 30 чыл оюнда [illegible] чок өзүлделиг боор турарын херечилеп турар, ынчаарга капитализмниң ниити кризизи [illegible]

Португалияның чазаглың чорудуп турары «куруу дыңзыны тыртар» деэн чижектиг экономика политиказы чурттакчы чонга аар үүрге апаар чыдар. Чоннуң амыдыралы хүн үнген тудум баксырап турар. Ону канчаар шиитпирлээрил? Бо айтырыг амгы үеде бергедээн. Чуртта ажыл чок кижилерниң саны дыка көвүдээн.

ЧУРУКТА: «Амыдырал баксыравас ужурлуг!» деп кыйгырыг-дыр. Ылап-ла ажылдаалы!», «Ажыл чок чүве турбазын!» деп кыйгырыг-дыр.

ЧТК—СЭТА-ның фотозу.

ГКП-НИҢ НЕГЕЛДЕЗИ

БОНН. (СЭТА). «Күрүне албан черлеринге ажылдаар күзелдиг кижилерниң конституцияга шынчызын хынаар принциптерни» ГФР-ниң чазааның хүлээп алганынга холбаштыр [illegible] Германның компартияның баштаар чериниң [illegible]

[illegible] кызыгаарлаашкыннарның долузу-биле күш чок болдурарын ук медеглелде айыткан. Тускай медээлерни ёзугаар алырга, ГФР-ниң 4000 хамаатызы [illegible] таварышкан боор турар.

Коммунистерге хамаарыштыр кызыгаарлаашкыннарны кылып турар чорук, оларны күрүне албан черлеринге ажылдатпас деэр хевирнер бүгү ажылчы чоннарга айыылдыг [illegible] турар деп ук медеглелде [illegible] коммунистерге болгаш өске-даа демократтарга хамаарыштыр кызыгаарлаашкын болур деп медеглелде демдеглээн.

МКП ТК-ның ПЛЕНУМУ

МЕХИКО. (СЭТА.) Мексиканың Компартиязының (МКП) ТК-ның пленуму [illegible] дооскан. Аңаа бо чылдың июль 1-де республиканың парламентинге болур соңгулда кампаниязының [illegible] коммунистерниң сорулгазын чугаалашкан. Мексиканың коммунистери сөөлгү 40 чылдарда парламент соңгулдазынга бир дугаар кирип тур.

Коммунистер конференциязы

ВЕНА, (СЭТА). Австрияның Коммунистиг партиязының Вена организациязының ында болган конференциязынга [illegible] делегаттар киришкен. Конференцияның киржикчилери парламентиге ам болур соңгулдаларга холбаштыр коммунистерниң белеткелиниң политиктиг айтырыгларын чугаалашкан, бо талазы-биле илеткелдерни АКП-ның даргазы Ф. Мури кылган.

Австрияның Коммунистиг партиязы болгаш профсоюзилел чоок үезинде өлүгү ССРЭ болгаш социалистиг өске-даа чурттар-биле [illegible]

[illegible]

ЧӨҢГЭЭЛЭЭШКИННЕР

БЕЙРУТ. (СЭТА). Тускай догуннаан Ливанга удур чет [illegible] Израиль уламчылаан. Эрткен хонуктарның дургузунда израиль [illegible]

[illegible]

«МУРЗИЛКА» — УРУГЛАР СЕТКҮҮЛҮ

Школа назыны четпээн уругларга болгаш эге класстарның өөреникчилеринге «Мурзилка» журналды бистиң чуртувуста ай санында алды миллион [illegible] тыг кылдыр парлап үндүрүп турар. Ону делегейниң 70 чурттарында ап турар.

Ынчалза-даа «Мурзилка» хөй санныг уруглар журналдарының чүгле бирээзи болур. Бичии номчукчуларга 23 миллион кезек тиражтыг оон өске 40 журналдарны база парлап турар. Оларның 15 [illegible] республикаларның барык шуптузунда болгаш чамдык автономнуг республикаларда парлап турар. Оларның аразында «Барвинок» (Украина), «Вяселка» (Белоруссия), «Дила» (Грузия), «Балдырган» (Казахстан) бар.

— «Мурзилка» дээрге адыг оглу болгаш бичии кижи ышкаш чүүл болур. Ону бичии уруглар чаңгыс черге олутпайн эвес, ужуралдар дилеп чоруур, хөглүг болгаш чаагай сеткилдиг амытан кылдыр билирлер. «Мурзилка» боттуг, дириг амытан дээрзинге бичии уруглар бүзүреп чоруурлар. Олар ону бүгү чүүлдерни чугаалап болур бодунуң өңнүү кылдыр санаарлар. Ону сураглыг совет чогаалчы Лев Кассиль бодап тыпкан. Ооң овур-хевирин чурукчу Аминодав Каневский чуруп кылган — деп, журналдың кол редакторы Владимир Малвеев чугаалаан.

Кезээде аныяк «Мурзилка» ам 50 ажыг харлыг. Ол журнал совет хамаатыларының оныяк хөй салгалдарынга сонуургак чорукту, литература номчуурунга, чараш чүүлге ынак чорукту хөгжүдүп тургускан.

Бис шуптувус чаш чораан бис. Ынчалза-даа улуг кижи болу берген уругларның аас-кежиктиг чуртунда чүү боор турарын уттуптарывыс хараадаачыг. А «Мурзилка» ол дугайның кезээде уттуптунмайн чоруур. Ынчангаш журналды оңза кижилерниң үндүргени турары таварылга эвес. Улуг кижилер болу берзе-даа олар байлак, чаптанчыг болгаш өөрүшкүлүг делегей-биле чарылбааннар. Ындыг болганда ол журналга уруглар тергиин ынак.

Бичии уруглар бүгү-ле чүвени сонуургаарлар. Оларның хөй санныг «чүге?» деп айтырыгларынга улуг улус [illegible] баарлар. Чаш уругнуң сонуургалын улап башкарар, бисти долгандыр турар [illegible] аңаа көргүзер, чаш үелиндеп эгелээш ону эки мөзү-шынарга кижизидер ындыг харысаалгалыг хүлээлгени журнал бодунга алган.

Бодунуң пнычы өңнүү «Мурзилка» журнал-биле чаш номчукчулар бүгү чуртка солун аян-чорук кылып, океаннарның ханы дүвүнче болгаш ырак космосче барып, янзы-бүрү чурттарның чаш уругларының амыдыралы-биле танышкып турарлар.

[illegible] дугаар бүрүзү улуг ужур-дузалыг болуушкуннарның календары-биле ажыттынар. Бистиң чуртувуста боор турар чугула болуушкуннарның дугайында уруглар-биле солун чугаа боор турар. Чижээлээрге, 1977 чылда октябрьаттар дугайында эң дээре чечен чугаа азы чурук дээш конкурсту чоруткан. Аңаа уруглар идепкейлиг-биле киришкен. Ындыг конкурстарны чорударын «Мурзилкага» чаңчыл болу берген. Оларның темалары янзы-бүрү: «Мээң ынак дириг амытаннарым», «Тоолдарда мээң ынак маадырларым» болгаш өске-даа.

Хөй санныг шыңгыы «улуг улус» темаларын бодунуң арыннарынга база парлап турар: бажыңны канчаар тударыл; бойдусту камгалаары чүге чугула; ниити садка сээң ыяжың, ниити хемке сээң [illegible] бир турда тергиин эки. Чижээлээрге, 1978 чылда июнь дугаарынга журнал [illegible] номчукчуларынга бичии хемчигештерниң дугайын чугаалап берген. Чүге улуг эвес, а бичии хемчигештер дугайындал? Чүге дээрге Волга-даа, Енисейге-даа бичии хемчигештер каттыжып турар, олар чокка ол улуг хемнер база турбас деп, «Мурзилка» тайылбырлаан.

Бойдуска ынак болурунга болгаш ону камгалаарынга журнал солун база билдингир кылдыр өөредип турар. Арга-арыга агаарлап чораан уруглар боттарын канчаар ап чоруур ужурлугул? Арыг иштинге чарза-чечекке таварышы берген болза, ону тудуп алгаш, бажынче экелбес ужурлуг: хостаага бүгүдеге үнелиг ышкажыгай. Ховаган тудар херексел — ындыг-ла ажыктыг эвес чүүл-дүр... «Мурзилка» бичии чаштарны бойдуска билдилиг, ёзулуг ынакшылга өөредип турар.

Уругларның янзы-бүрү сонуургалдарын журнал өөрениш көрүп турар: ында шүлүктер, бичии бодалгалар, [illegible], тоолдар бар. Кандыг чаш урут аңаа ынак эвеси? Орус тоолдардан аңгыда бистиң уругларывыска ГФР-ден чогаалчы Отфрид Пройслерниң «Сугнуң бичии чурттакчызы» болгаш венгр чогаалчы Агнеш Баалинтының «Гном Гномыч болгаш ууңм» деп тоолдары солун болган. Ам удавас үнер дугаарларга фин чогаалчы Ханну Мякельниң «Ау ирей» деп тоолун база парлаар.

«Болгумте чыглыр бис» деп эге-биле ажыктыг херектер дугайында чүүлдерни журнал үндүрер. Ол чүүлдер чаш уругларны ойнаарактарга камныг болурунга, эштерге дуза көргүзеринге, ак сеткилдиг болгаш [illegible] чорукка өөредир.

Журналдың дугаар бүрүзүнге янзы-бүрү оюннарны тайылбырлап бижиир. Олар бүгү бичии чаштарга солун [illegible] бижип турары-биле алырга ол оюннарны бажың бүрүзүнде ойнап турар.

«Мурзилка»! Мени сээң бүгү дугаарларың солун. Мени чедип келиринге, сени дүнеге чедир номчуур-дур мен» — деп, Ташкентиде бичии номчукчу Галя бижээн.

Журналдың [illegible] чылда он-он муң чагаалар кээп турар. Номчаан чүүлдериниң дугайында боттарының бодалдарын, боттарының күзелдерин база саналдарын уруглар бижип турар, чамдыкта ол чагаалар редакцияның ажылдакчыларынга чаа чүүлдерни кылырынга [illegible] боор турар. Уругларның «Мурзилкага» чагааларының ачызындан чаа темалар, чаа авторлар, чаа маадырлар тыптыы бээр.

Наталья ТОЛКАЧЕВА,

ШМА-ның корр.

Кино школазы

Молдавияда Кагульск районунуң Мичурин аттыг колхозунда кодээ ажыл-агый эртемнерниң [illegible] ажыттынган. [illegible] пиаларны ажыл-агыйның баштаар чери бадылааш аалээн кээш механизаторлар бригадаларынга номчуп көргүскен. [illegible] техниканың часкы белеткелинге тураскааткан.

Кино школазын кодээ киномеханик С. Вавриниң иинициативазы-биле органистаан.

МУЗЕЙ-БАЖЫҢ

Пиросманиниң музей-бажыңы ооң төрүттүнген суурү Мирзаанида ажыттынган. Пиросмани бодуу амы-хуузу чурук чуруп өөренип алган. Ооң ажылдары чүгле совет үеде шын үнелелдин алган. Чурукчунуң тураскаалын Тбилисиде кылган. Ооң ады-биле кудумчулар, школалар адаттынгылаан, оларның дугайында фильмнерни туруускан, номнар база бижиттинмилээн.

Пиросманиниң 200 ажыг ажылдарын күрүне садып алган. Олар Грузияның улуг [illegible] музейиниң алдын фондузу боор турар. Бо хүннерде ол чуруктар ооң музей-бажыңында делгеттинип турар.

ДАШТЫН СООК-ТУР

Даштын соок-тур халап-халап
Даваннарың доңа берзе
Аңгиналап, грипптеп-даа
Аарый бээр сен. Иднинни кет.

Бөрттүң улуу хамаан эвес
Бөгүн сеңээ шаптык болбас
Бөдүүн боор чоор, кеттинип ал,
Бөөлдээш чорба, тонун куржан

Харны көрем кыйырт-кыйырт
Холдарыңчы хаарып кааптар
Холун хавын суктунуп ал
Хоп-даа болза кедип ал деп

Чылыг хевин ойнаар-кыска
Чып туруп кедиргештиң
Бичии урут өөрүшкүлүг
Бисче көргеш хүлүмзүрлү.

Б. НОМБУ.

ӨСКҮС БУЛАН ОГЛУ

Булан оглу авазының аа сүдүн ээп алгаш, ооң соондан халып-ла орган. Бичии дамырак кара сутта доктааганнар, а дамырак суг бир-ле аялгалыг агып бадып чыткан. Амданныг чулуктуг сигенни оъттавышаан, булан оглу авазының кылаштап бар чыткан уунче эргим-биле көрүп алган кегжешип турган.

Хенертен арганың ыраямын боо даажы үрепкен. Булан оглунуң авазы сөөлгү кыпсынчыг үнү-биле алгыргаш, кээп ушкан. Корткан булан оглу билдинмес угже бар-ла күжү-биле маңнаплаткан.

Авазының эргим кыңгызын кайы чүктен-не дыңналып келир ирги деп ол кулак салып чеже-даа дыңнаалзарга чүү-даа сураг болган. Ынчап чораан булан оглу удуй хона берген.

Ол авазының сүдүн ээп-ээп алгаш, кезек када дешкилеп маңнагылаан ылдыр дүжээн. Оттуп кээрге дүмбей караңгы дүн болган. Ооң сагыш-сеткили ол дүн-биле дөмей караңгы-ла чүве.

Бир-ле катап хөм унуштан муңгарап оъттап чорда, авазының дег истер көрүп кааш өөрүшкүзү хайнып, амырай берген. Истерниң соо-биле кылаштап орда, бодундан ырак эвес черде бир булан оглун эмзирген турганын көрүп каан. Олар өскүс булан оглунче кичээнгей-даа салбайн, улам-на бурунгаар кылаштапкан.

Аштаан бөрү база келеп каап-тыр. Өскүс булан оглу корткаандан оор буур, буланның мурнун таварты халыплаткан. Бөрү оларны сүргеш чыдыпкан. Бөрү таптыг-ла өскүс буланның оглунуң баддырындан алырның нааны чорда, буур бөрүнү олла черге күштүг дуюглары-биле олур теп каан.

Оон бээр-ле өскүс булан оглу ол бүдүн өг-бүлеге четтирген илередип, дорутуп, чурттап чоруй барып-тыр оо.

Севээн ОНДАР.

Алдан-Маадыр ортумак школазының өөреникчизи.

АГААР

Кызылдың метеостанциязының дыңнадып турары ёзугаар адырга, бөгүн республикага болгаш Кызылга улуг эвес булуттаар, хар чагбас, барыын чүк угланыышкынныг хаттың дүргени секундада 3—8 метр. Автоорукларга костүрү эки.

Агаарның температуразы 20—25, чамдык районнарга — 12—17, Кызылга 21—23 градус соок болур.

ТВ

ЯНВАРЬ 25-ТЕ

БИРГИ ПРОГРАММА

МОСКВАДАН

10.00—«Үе». Информастыг программа.
10.40—Эртенги гимнастика.
11.05—«Сыдымчыгаш». Уругларга киноальманах.
12.00—«Индияның уран чүүлү».
12.30—«Чырыдар дааш ынп». Хөй сериялыг уран-чечен телефильм. 2-ги сериязы.
13.[illegible]—Медээлер.
13.50—16.00—Чаисар.
16.00—Медээлер.
16.20—Документалдыг телефильмнерниң программазы: «Ижевск», «Усть-Каменогорск», «Брянск», «Куштка—мурнуу чүктүң хоорайы».
17.20—«Билир болгаш кылыр бол». Аныяк техниктерге дамчыдылга.
18.05—«Поэзия». О. Шестинский.

КЫЗЫЛДАН

18.25—Телемедээлер.
18.35—«Экономия болгаш хумагалыг чорук — кижи бүрүзүнүң сагыш салыышкыны». Дамчыдылга.
19.05—«КАИ-ниң экраны».
19.20—Киножурнал.
19.30—Телемедээлер.
19.40—Чарлалдар.

МОСКВАДАН

19.45—«Шевер холдар».
20.15—«Бөгүн делегейде».
20.30—«Миллионнарның ленинчи университеди». Экономиктиг Дузалажылга Чөвүлелиниң 30 чылынга. 2-ги дамчыдылга.
21.00—УССР-ниң улустуң артизи [illegible] болгаш ССРЭ-ниң улустуң артизи В. [illegible] күүселдезинде А. Аданың «Жизель» деп балединден үзүндүлер.
21.[illegible]—«Чырыдар дааш ынп». Хөй сериялыг уран-чечен телефильмниң баштайгы көргүзүү. 3-кү сериязы.
22.30—«Үе». Информастыг программа.
23.05—«Композитор Родион Щедрин». Документалдыг телефильмниң баштайгы көргүзүү.
[illegible]—[illegible]— Гандбол талазы-биле ССРЭ-ниң чемпионады. Херээженнер. «Динамо» (Киев) — «Спартак» (Киев). Вильнюстан дамчыдылга. Төнчүзүнде—медээлер.

ИИИГИ ПРОГРАММА

МОСКВАДАН

18.25—«Харылзаңар, торлестер!»
19.10—«Кады пайыралдыг өг-бүле». Музыкалыг программа.

КЫЗЫЛДАН

19.45—«Атлантика». Телепизия 2-ги сериязы.
20.30—21.00—«Бодунуң салымчолу, болунуң одуруглары». Телефильм

Редактор В. С. ШАРАВИН

КИНО

ЯНВАРЬ 25-ТЕ

«ПАЙЫРАЛ»: «Ынакшылдың ырынга эрге» 10.00, 11.45, 13.30, 15.15, 17.00, 18.50, 20.40 шактарда.

«ПИОНЕР»: «Белен болуңар, мындаагы дээргилер!» 9.50, 11.20, 12.50, 14.20, 15.50, «Чиңдициэш» 17.25, 19.45 шактарда.

«ВОСТОК»: «Мурнунда коммунистер» 14.00, «Улуг чарлып» 15.00, 17.30, 20.00 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: «Хаан Нью-Йоркта» 15.00, 16.50, «Афоня» 18.40, 20.30 шактарда.

ЭЛДЕПТИГ ЯБЛОКО

Бир ашак аргаже мыштап киргеш, аңаа яблоня көрүп каап-тыр. Яблоняның чоон будуунда бышкан кызыл яблоко турган. Ооң улуг деп чүвезин канчаар, куспакка-даа сыңмас,

— Ажырбас оң, аъттыг келгеш, аңаа чүдүрүп алыр мен—деп чугаалаан.—Харын аал чедип, дедир кээп турумда кым-бир кижи көрүп каап, алгаш баар ийне.

Аңаа харын кылдыр арга иштинге улуг шимээн-даашты үнген. катсы-шуугаан дыңналган. Ашак ынай боор көрдүнерге ханы кара коңгул иштинден үгү бакылап алган, шалтыннарын чайтап, оон ырак эвесте хадың будуунда күшкүл орган.

— Хү-хүү!—деп, үгү үүлээш.—Бо анаа эвес яблоко эвеспе. Ону алгаш, шуптузунга үлештирер мен деп аазап көрем—дээн.

— Хво-хво!—деп күшкүл хүлүрээш — Аазааш. ону күүсетпес болзуңза, ол яблокону аътка-даа ала албас сен—диген.

— Аазап тур мен—деп, ашак чугаалаан. А иштинде: «Боларның оозу каяа шын деп. Коргудуп турарлары олдур. Канчап ындыг чоор, мээң аъдымга ону чедире албас деп? Аъдым дээрге төлүг, тас-ла болгай, терге кырынга хүрээ коңгазы-даа салып каар болза шыдаар мал чүве, а мында дээрге яблоко хөө күй...»

Аалынга келгеш, урут-дарыынга, кадайынга кайнаар баарын ыштавайн, аъдын тергелээш, аргаже дүрзээ арлы берген.

Аргага келгеш, ашак тергезин шуут-ла яблоня баарынга доктааткан. Яблокоже холун чаа-ла сунуп бар чорда, оозу терге кырынче боду-ла үстүп дүже берип-тир! Бышканы-ла ындыг турган боор деп, ашак бодаган.

«Ындыг магалыг чүве кая турар боор!» деп, ашак бодангаш, аъдын күшкүргендир А оозу тергелин тырткан, тырткан, шимчедип чадаан ирги.

Ашак аъдынга дузалашкан—яблоколуг терге ында-ла шимчевейн.

Үгү биле күшкүл ам кээп шимм[illegible]

—Хү-хүү! Мегелээр бодадың де. Аазаан аскыңга ээ болбаан-дыр сен!

— Хво-хво! Сеңээ чугаалаадывыс. Ам шупту кижилерни, бажыңдаазын-даа, даштындаазын-даа бээр кыйгыр че.

Ашак яблоколуг тергезин будуктар-биле шып клааш, аъдын мунупкаш, суурже маңнаткан. Аалындан бодунуң кадайын, оглун, оглунуң урут-дарыын, кадайын эдертип алгаш келген. Тергениң орган ыяжындан тудары туткан. идерн иткен, терге канаар-даа шимчевес болган.

— Чүге ындыг чоор? Мен аазаанымны күүсеттим. Бичиизинден улуунга чедир мында экелдим—деп, ашак кангаан.

Үгү:

— Ындыг деп бе?—деп кыжырган.

Күшкүл мырыңай көскенип:

— Чаш урут ап турар бир урут база бар ышкажыл, калапча кырында органы чүл. Хадың кырындан, моон көрүп ор мен—деп чугаалаан.

— Ол урут өске урут-дур. Чүгле урут ап турар! Кожавыстың уруу-дур. Ону база бээр кыйгырар мен бе?—деп, ашак элдепсинген.

— Кожаларыңарны-даа хамаан бе.. Тыпканыңны шуптузунга үлээр боор аазаан сен. Ол уругну база бээр кыйгыр. Сунарда күзел-биле сунар. күүседирде аазаан аайыбиле күүседир ышкажыгай! Сунганы, үлээни кажан-даа төнүп, читпес. Билдиң бе?—деп. Күшкүл хүлүрээн.

— Билдим, билдим!—дааш, ашак өөрүп, дедир барып уругну кыйгырган. Урут келгеш, тергеге холун дээртири билек, оозу чиңги-биле шимчеп чоруп каан.

Аалынга келгеш ашак яблокозун кезип шуптузунга үлеп эгелээн. Кадайынга берген, оглунга берген, оглунуң урут-дарыынга, а деңги урутну база утпаан, хамык кожаларын база курут кагбаан. Яблокозун чеже-даа кезип чеже-даа үлеп кээрге, оозу эвээжевес, харын улуг, харын бышкан апаар болган!

Чүге деп? Чүге дээрге ашак аазаан сөзүн ээлээн-дир.

ДЕЛЕГЕЙНИҢ УРУГЛАР ЧЫЛЫ

1979

Аңгы-аңгы салым-хуу

ВЕНГРИЯ. Бо уругларны Чепрегеде кым-даа таныыр. Бо дөрт ийистер ам дөрт харлап турарлар. Адриенн, Илдико, Кати болгаш Жужа, хоорайның уруглар садында.

МТИ—СЭТА-ның фотозу.

Сальвадорнуң—Төп Америкада күрүнениң иштинде чорудуп турар политиктиг геноцидтиң түңнелинде ол чуртка чоннулардаар чоруктар улам көвүдээн.

Чуртта бүгү национал байлакты чүгле он дөрт өг-бүле боттарының агар санында тудуп турар. Сальвадорнуң чонунуң 50 хуузу эртем-билик билбес. Чоннуң 40 хуузу ажыл чок. Ол бүгү аар байдал уругларның амыдыралынга эң берге салдарлыг: аш-чурт, кудумчуга тонар чорук аажок нептерээн. Уруглар садтары, школалар ноңгуе чедишпес.

ЧУРУКТА: Сан-Сальвадорнуң уруглары

ЮПИ—СЭТА-ның фотозу.

МЕДИЦИНА ПИЯВКАЛАРЫН АЖЫГЛААРЫ

Айтырыңар, харыылап бээрли

Бай-Тайга районнуң Кызыл-Даг суурда чурттап турар Д. М. Хертектиң салып турар айтырыы мындыг: «Хан базыышкыны улуундан аарып чоруур кижи мен. Аптекадан «далай пиявказы» деп курттарны садып алгаш, будумга болгаш оорганга салгылапдым. Ол курттарның ызырган черинден хан төктүр, кижиир боор-дур. Чамдык курттар ызырбас-даа болгулаар. Хан төктүрүп канчаар доктаадырыл база ол курттарны канчаар салырыл? Республиканың улуг эмчилери айтырыымны харыылап бээрин дилээдим».

Республика поликлиниказының эмчизи Зинаида Степановна Ганууштуң айтырыгга харыызын моон адаанда парладывыс.

Медицина пиявкаларын аарыглар эмнээринге ажыглаары, эрте-бурунгу шагда-ла билдинер турган. Пиявкаларның (курттарның) кижиниң организминге кол дээштиг чүүлү болза, хан тегүлдүрүп үндүрер шынарлыы болур. Үрелиш [illegible] пиявка бир удаа салырга-ла 10-15 миллилитр ханны үндүр сорар. Ол уштунуп барып душкен соонда, балыг черден хан төгүлбүшаан турар болгаш аарыг кижи баштайгы төгүлгениниң кырынга 40-50 миллилитр ханны база чидирер. 200-250 миллилитр хан төктүп ундун дээр болза, 4-6 пиявкаларны салырга-ла четчир. Пиявкаларны кижиниң организминде бүгү [illegible], оон иштинде кулак артынга, диш бүүлезинге, баар болгаш чүрек дужунга база өске-даа черлерге салып болур. Пиявка организмде хоралыг бүдүмелдерни хан оруу [illegible] тыр үндүр соруп турар. Пиявканы ажыглаан соонда, аарыг кижиниң организминиң бактериялга удур күжү улгадыр, хан дамырлары алгаазы-биле ханның дестелир чоруу эвээжээр, ынчангаш аарыг кижиниң кадыкның ниити байдалы экижиир, удууру ой-тап болуп, эъдинек нави кудулаар, хан оруун дуй чыыптар дестерни сууладыптар. Баш мээзиниң моган-шылаары чидер, чүрекче ханның агып кирери болгаш ооң үнери экижиир, оон-моон тыптып келгилээр селгентер чидер.

Пиявканы ажыглаары бүттарның хан оруунга хүй чыыптар дестерниң чылырын боддурбас. Ооң бир ажыктыг чүүлү болза чүректиң хан-дамырының хоочураан аарыгы экижидеринде. Чүрек дамчыыптыр хан агыышкынын аңаа [illegible] шыдавас таварылгада, пиявканы ажыглаары дузалаар. Пиявканы организмниң кандыг-даа черинге 2-6 санныгны хүннүң-не салып болур, кажан курезтүг эмнелгени чорула бергенде, 2—4 хонук үезинде эрттаргеш, 15-60 пиявканы салгап турар.

Хан базыышкыны бедиир гипертониктиг аарыгның II-III чадазының үезинде пиявканы ажыглаары дыка дузалыг, ол чорук эмнерге алдырбас хан базыышкынын кудулададырынга херек.

Аарыг кижини аажок чудереп келген таварылгада, 4-6-8 пиявканы алгаш, дамырның [illegible] черин орта, ылаңгыя кулак артынга салыптар. Ол хире санныг пиявкалар 200-250-300 миллилитр ханны ушта соруп кааптар. Ооң соонда баштың дүүлеп аарыыры намдаар аал чидер.

Пиявканы ажыглаан соонда организмниң бир кезек черинге иниине, ниити мага-ботка эът-кеш кижиир чорук тыптыр. Ол 1-2 хонук хире үргүлчүлээр. Ону чидирерде пиявкаларның ызырып каапкан черин вазелин-биле нашээтырь спиртин деңкылдыр холуп алгаш чаар.

Эът-кеш ниитизи-биле кижээң турар болза, чылыг суглуг ваннага кирери ажыктыг.

Пиявканы ажыглап болбас үе болза: хан дестээнде, хан базыышкыны кудулаанда, хан төктүп турза, саргарар аарыг киргенде, херээжен кижиниң саатыг үезинде, кеш аарыы турда, ниити арын бастырыышкында. Ирицнелиншкинниг балыглар турда ону ажыглап болбас.

Пиявканы херектээр мурнунда эмчи-биле сүмележир. Мындыг чурумну база сагыыр, [illegible] спирт-биле чаггаш, ооң соонда суг-биле база катап чуур. Пиявкаларны шил савага (пробиркаларга) бажын өрү кылдыр суп алыр. Ооң соонда пробиркаларны эътке чыпшыр салгаш, пробиркада пиявкалар эът-кешти соруп кадалы бергиже тудар. Пиявка кижиниң эъдинге 30-40 минута иштинде турар ужурлуг.

Бир эвес пиявканы шагы четпээнде уштур апарза, ооң кырынче дусту уруптар иникпе, дузап каан сугну кудуптар. Пиявканы бажы чыдып каар кылдыр үзе соп болбас. Пиявканы салган соонда ол черни 2-3 [illegible].

З. ГАНУШ,

республика поликлиниказының эмчизи.

Өөренирин күзээннерге

Кызылда Күрүнениң педагогика институдунуң бот-өөредилгелиг салбыры 1979—80 өөредилге чылында 1-ги курска математика, орус дыл болгаш литература, биология, педагогика болгаш эге класстарга өөредиринниң методиказы тускай эртемнерге студентилер хүлээп алырын чарлап тур.

Кирериниң [illegible] ийи хуусаада — 1979 чылдың март 22-ден апрель 2-ге чедир база июнь 4-теп 15-ке чедир дараазында эртемнерге хүлээп алыр:

«Математика» тускай эртемиңге — математикага (бижимел болгаш аас-биле), физикага (аас-биле), орус дыл болгаш литератураа (бижимел-биле).

«Орус дыл болгаш литература» тускай эртемге — орус дыл болгаш литератураа (бижимел болгаш аас-биле), ССРЭ төөгүзүнге (аас-биле), даштыкы дылга (аттестат) ёзугаар (аас-биле).

«Биология» тускай эртемге — биологияга (аас-биле), химияга (аас-биле), физикага (аас-биле), орус дыл болгаш литератураа (бижимел-биле).

«Педагогика болгаш эге класстарга өөредиринниң методиказы» тускай эртемге — орус дыл болгаш литератураа (бижимел болгаш аас-биле), математикага (аас-биле), ССРЭ төөгүзүнге (аас-биле).

Тайылбыр: Тыва дылга өөренир бөлүкке тыва дылга шылгалданы немей дужаар.

Билдириишкиннерни чарлалды парлап үндүрген хүнден эгелээш 1979 чылдың июнь 2-ге чедир хүлээп алыр. Билдириишкинге ортумак эртемниң дугайында документини (боду-биле), күш-ажыл дептерниң хоолгаазын, № 286 майык ёзугаар эмчи шынзылгазын, ажылдап турар черинден характеристиканы, 3х4 см хемчээлдиг 4 фото-чуруктарны кожар.

Документилерни дараазында адреске чорудар: Кызыл хоорай, Ленин кудумчузу, 34 пединститут, бот-өөредилгелиг салбыр, телефон 2-20-36.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: индекс 667000

Кызыл, Щетинкин-Кравченко кудумчузу, бажыы № 3, ТЕЛЕФОННАРЫ: Редакторнуң 2-24-63, редакторнуң оралакчызының 2-35-21, 2-31-75, харыысалгалыг секретарьның 2-23-35, секретариаттың 2-23-35, партийжи амыдырал болгаш совет тургузуг килдистериниң 2-37-13, пропаганда килдизиниң 2-31-75, культура килдизиниң 2-23-54, кодээ ажыл-агый килдизиниң 2-21-47, үлетпүр килдизиниң 2-22-64, чагаа килдизиниң 2-41-27, информация килдизиниң 2-20-60, корректорларның 2-27-41, [illegible] 2-12-[illegible], [illegible] 2-32-75 [illegible].

Тираж [illegible] Чагыг № [illegible]

СОЛУН НЕДЕЛЯДА 6 КАТАП ҮНЕР

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Ном үндүрер чер, полиграфия болгаш ном садыышкын талазы-биле эргелелдиң типографиязы (Кызыл, Щетинкин болгаш Кравченко кудумчузу, бажыы № 1).

[illegible]

Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 22 (10919) | 1979 чылдың январь 26, пятница | 1925 чылда үндезилеттинген | Өртээ 2 көп.

«ЧОГААДЫКЧЫНЫҢ БОЛГАШ ЧААРТЫКЧЫНЫҢ БҮГҮ-ЭВИЛЕЛ ХҮНҮ» ДЕП ЧЫЛ БҮРҮЗҮНҮҢ БАЙЫРЛАЛЫН ТУРГУЗАР ДУГАЙЫНДА

ССРЭ-НИҢ ДЭЭДИ СОВЕДИНИҢ ПРЕЗИДИУМУНУҢ ЧАРЛЫЫ

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң **доктаалыры болза:**

«Чогаадыкчының болгаш чаартыкчының Бүгү-эвилел хүнү» байырлалды тургузар.

«Чогаадыкчының болгаш чаартыкчының Бүгү-эвилел хүнү» чыл бүрү июньнуң сөөлгү субботазында байырлаар.

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы

Л. БРЕЖНЕВ

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Секретары

М. ГЕОРГАДЗЕ

Москва, Кремль.
1979 чылдың январь 24.

ЧАРЫШТЫҢ МУРНАКЧЫЛАРЫ

1978 чылда республиканың көдээ ажыл-агыйының ажылдакчыларының социалистиг чарыжының түңнелдерин СЭКП обкомунуң бюрозу, Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлели, профобкомчөвүлел болгаш ВЛКСМ обкому чугаалажып көрген.

Республиканың көдээ ажыл-агыйының ажыл-ишчилери СЭКП-ниң XXV съездизиниң, СЭКП ТК-ның июль болгаш ноябрь (1978 ч.) Пленумнарының шиитпирлерин, СЭКП ТК-ның Чиигине секретары, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы эш Л. И. Брежневтиң илеткелдеринде база чугааларында илдиг чиңгирген сорулгаларны боттандырар дээш Бүгү-эвилелдиң социалистиг чарыжынга киришкиншаан. 1978 чылда агаар-бойдустуң байдалдары нарын болуп турза-даа, көдээ ажыл-агыйның кол адыры — мал ажылының хөгжүлдеринге чамдык чогумчалыг түңнелдерни чедип алган деп доктаалда демдеглээн. 1977 чыл-биле деңнээрге, малдың база куштуң кол чүзүннериниң баш саны, эътти, сүттү бүдүрери болгаш күрүнеге садары көвүдээн, малдың өлүп хоразы дыка кызырылган.

Кызыл, Эрзин болгаш Барыын-Хемчик районнарының ажыл-агыйлары күрүнеге сүт садарының талазы-биле пландарын база социалистиг хүлээлгелерин чедиишкинниг күүседип болгаш малдың кол чүзүннериниң баш санын өстүрери-биле чергелештир эът садарын көвүдеткен. «Хемчик», «Барыын», «Шекпээр», «Суглук», «Мөрен», «Улуг Октябрь», «Революцияның чалбыыжы» совхозтар күрүнеге эът, дүк садарының талазы-биле пландарын база социалистиг хүлээлгелерин күүседип болгаш малдың баш санын көвүдеткен.

«Шекпээр» совхозтуң Сүт-Кежиг, Көдээ ажыл-агыйының дуржулга станциязының Хадын-Аксы, «Өөк» совхозтуң Чаизаш сүт-бараан фермаларының, «Шекпээр» (бригадири К. С. Ооржак), «Хемчик» (бригадири Х. К. Сарыглар), «Мөрен» (бригадирлери С. Д. Ондар болгаш А. К. Өлзей), «Күш-ажылдың хостуу» (бригадири А. Т. Хуурак), «Барыын» (бригадири Б. Б. Кунгаа) совхозтарының хойжу бригадаларының коллективтери мал ажылының продукталарын бүдүрериниң база малдың баш санын өстүрериниң талазы-биле социалистиг хүлээлгелерин күүседиринге чогумчалыг көргүзүглерни чедип алган.

Хөй-хөй бригадалар, оон иштинде «Барлык» (бригадири К. С. Кужугет), «Тес-Хем» (бригадири Д. С. Арапчор), «Күш-ажылдың хостуу» (бригадири Л. К. Көк-оол), «Кызыл тук» (бригадири М. О. Ооржак) совхозтарының бригадалары иштиниң мал ажылынга херегләэр чемнер белеткээр талазы-биле опаалдаларын болгаш социалистиг хүлээлгелерин чедир ботташ ажыр күүседкен. ССРЭ-ниң 50 чылы аттыг (звенозу А. В. Гольцов), «Революцияның чалбыыжы» (звенозу В. М. Суков), «Бүрен» (звенозу В. Н. Веремьев) совхозтарының АВМ операторларының звенолары витаминниг сиген далганы бүдүрериниң талазы-биле социалистиг хүлээлгелерин ажыр күүседкен, олар агрегат бүрүзүнге 700—750 тонна продукцияны бүдүргеи, ол болза оналдалган 140—150 хуу ажыы турар.

Оон-биле кады партия, совет, профэвилел, комсомол организацияларының көдээ ишчилер ортузунга социалистиг чарышты ам-даа кошкак организастап, оларның политиктиг болгаш күш-ажылчы идепкейин көдүрер кол сорулгаларны — пландарны болгаш социалистиг хүлээлгелерин [illegible] курлавырларны тып, бергелерни ажып эртеринче мооңнаар [illegible] ажылдап турарын демдеглээн. Хүлээлгелерни ёзу барымдаалап хүлээп алырының болгаш чарыштың киришкичилери ол дугайын уттуптар, күүсетпес таварылгалар эвээш эвес. Коллективтерниң болгаш мурнакчыларның эгелекчи саналдарын удуртукчулар болгаш хөй-ниити организацияларының чогуур организастыг ажыл-агый хемчеглери-биле деткивес чорууктар бар, совхозтар ажылдакчыларының 20 ажыг хуузу социалистиг чарышка киришпейн турган.

Ол бүгүнүң түңнелинге 1978 чылда бар курлавырларны ылангыя суггаттыг черлерни болгаш көдээ ажыл-агыы техниказын четпес ажыглаан. Малдың баш санын нөмелтир өстүрер, оон продуктулуун көвүдедир талазы-биле ажылдың ажыктыг чорую кудубоп ганының ужурундан эътти, дукту болгаш чер ажылының продукциязын бүдүрер база күрүнеге садарының күрүне планын чаңгыс-даа район күүсетпээн. 65 совхозтарның чүгле 20-аи эът бүдүрүг, садарының планын, 36 совхозтарның чүгле 12-зи—дүк планын күүсеткен болгаш «Хөк-Тей» совхоз куш чуурганы бүдүрүп, садар планын база күүсетпээн.

1977 чыл-биле деңнээрге, Өвүр, Бай-Тайга, Чөөн-Хемчик, Тес-Хем районнар эът садарын, Таңды, Өвүр, Чөөн-Хемчик районнар — дүк садарын, Таңды, Каа-Хем районнар — сүт садарын дыка эвээжеткен. Чамдык районнарда малдың баш саны эвээжээр чорукту болдурган: Таңды, Бий-Хем, Чөөн-Хемчик, Каа-Хем районнарда мыйыстыг бода мал 14.7 хуу, «Скотопром» трестиниң совхозтарында — 9.7 хуу, Чөөн-Хемчик, Каа-Хем, Таңды районнарда хой-өшкү — 5.3—1.4 хуу, «Скотопром» тресте — 3.7 хуу кызырылган болгаш чылгы малдың саны элээн хөй районнарда база кызырылган.

СЭКП обкомунуң бюрозу, Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлели, профэвилелдерниң область чөвүлели болгаш ВЛКСМ обкому 1978 чылда социалистиг чарыштың түңнелдерин чугаалажып көргеш, **доктааткаңы болза:**

Көдээ ажыл-агыы продуктуларын бүдүрерин көвүдедир болгаш күрүнеге садар, малдың баш санын өстүрер болгаш продуктулуун бедидер талазы-биле социалистиг чарыштың негелделерин күүсеткениниң барымдаалаш, районнарга бирги черлерни тыпсывас.

Ажыл-агыйлар аразынга социалистиг чарыштың тиилекчизи деп санааш, СЭКП обкомунуң, Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң, профэвилелдерниң область чөвүлелиниң болгаш ВЛКСМ обкомунуң шилчиир Кызыл тугун, бирги черниң дипломун болгаш 500 рубль түңнүг акша шаңналын «Хемчик» совхозка тывсыр.

Фермалар, бригадалар болгаш звенолар аразынга социалистиг чарыштың тиилекчилери деп санааш:

І-ГИ ЧЕРГЕНИҢ ДИПЛОМУН БОЛГАШ КАЙЫЗЫ-ДАА 400 РУБЛЬ АКША ШАҢНАЛЫН ТЫПСЫР ЧЕРЛЕР БОЛЗА:

бир инектен-не 11.5 хуу сүттү планда көрдүнгенинден өскээр саап алган, төрүүр 100 инектен 96 бызааны оңча-менди камгалап алган «Шекпээр» совхозтуң Сүт-Кежиг сүт-бараан фермазынга (эргелекчизи А. Д. Ооржак);

төрүүр 100 хойдан-на 104 хураганны менди ажаап алган, дүк бүдүреринин планын 127.7 хуу күүсеткен «Шекпээр» совхозтуң хойжу бригадазынга (бригадири К. С. Ооржак);

төрүүр 100 хойдан-на 104 хураганны менди ажаап алган, дүк бүдүрериниң планын 105.8 хуу күүсеткен «Мөрен» совхозтуң хойжу бригадазынга (бригадири С. Д. Ондар);

І ЧЕРГЕНИҢ ДИПЛОМУН БОЛГАШ КАЙЫЗЫ-ДАА 300 РУБЛЬ АКША ШАҢНАЛЫН:

мал чемин белеткээриниң планын 197 хуу күүсеткен «Тес-Хем» совхозтуң мал чемин белеткээр бригадазынга (бригадири Д. С. Арапчор);

мал чемин белеткээриниң планын 172 хуу күүсеткен «Барлык» совхозтуң мал чемин белеткээр бригадазынга (бригадири К. С. Кужугет);

АВМ-0,65 агрегатка 710 тонна витаминниг далганы бүдүрген ССРЭ-ниң 50 чылы аттыг совхозтуң звенозунга (звеночузу А. В. Гольцов).

120 гектар шөлдүң гектар бүрүзүнден 130 центнер картофель ажаап алган С. К. Тока аттыг совхозтуң бригадазынга (бригадири А. М. Архипов).

І ЧЕРГЕНИҢ ДИПЛОМУН БОЛГАШ 250 РУБЛЬ АКША ШАҢНАЛЫН:

315 гектар шөлдүң гектар бүрүзүнден 48 центнер үр чылдыг сигенни ажаап алган Көдээ ажыл-агыйының дуржулга станциязының звенозунга (звеночузу Р. П. Храмцов).

ИЙИГИ ЧЕРЛЕРНИ ТЫПСЫРЫ БОЛЗА:
ІІ ЧЕРГЕНИҢ ДИПЛОМУН БОЛГАШ 300 РУБЛЬ АКША ШАҢНАЛЫН:

төрүүр 100 хойдан-на 100 хураганны менди ажаап алган, дүк бүдүрүлгезиниң планын күүседири болгаш хойнуң 98 хуузун менди ажаап алырын хандырган «Мөрен» совхозтуң хойжу бригадазынга (бригадири А. К. Өлзей):

ІІ ЧЕРГЕНИҢ ДИПЛОМУН БОЛГАШ 250 РУБЛЬ АКША ШАҢНАЛЫН:

гектар бүрүзүнден 172 центнер ногааны ажаап алган «Революцияның чалбыыжы» совхозтуң звенозунга (звеночузу Р. В. Козорезова):

ІІ ЧЕРГЕНИҢ ДИПЛОМУН БОЛГАШ 200 РУБЛЬ АКША ШАҢНАЛЫН:

мал чемин белеткээриниң планын 170 хуу күүсеткен «Мөрен» совхозтуң мал чемин белеткээр бригадазынга (бригадири А. С. Доңчут):

мал чемин белеткээриниң планын 1[illegible] хуу күүсеткен «Кызыл тук» совхозтуң мал чемин белеткээр бригадазынга (бригадири М. О. Ооржак):

АВМ-0,65 агрегатка 838 тонна витаминниг далганы бүдүрген «Революцияның чалбыыжы» совхозтуң операторлар звенозунга (звеночузу В. М. Суков).

ІІ ЧЕРГЕНИҢ ДИПЛОМУН БОЛГАШ 150 РУБЛЬ АКША ШАҢНАЛЫН:

603 гектар шөлдүң гектар бүрүзүнден 37 центнер хөй чылдыг сигенни ажаап алган «Күш-ажылдың хостуу» совхозтуң бригадазынга (бригадири Л. К. Көк-оол).

Оон аңгыда 1978 чылдың социалистиг чарыжының чедиишкинниг тиилекчилерин дипломнар-биле, 48 тиилекчилерин УАЧД-же болгаш чурттуң бажыңнарынче путевкалар-биле шаңнаан.

Көдээ ажыл-ишчилериниң аразынга социалистиг чарышты организастаарынга аныттыпган четпестерни чайлаар талазы-биле кончуг хемчеглерни СЭКП райкомнары, райкүүскомнары, профобкомчөвүлел, ВЛКСМ обкому, көдээ ажыл-агыы, мелиорация болгаш сүт ажыл-агыйының министерстволары, «Сельхозтехниканың» куркомитеди, «Скотопром» тресте, көдээ ажыл-агыы продуктуларын садып алырының болгаш шынарының талазы-биле инспекцияны ап чорууру ужурлуг. СЭКП ТК-ның июль болгаш ноябрь (1978 ч.) Пленумнарының шиитпирлерин удуртулга болдурууш, организастыг болгаш масса-политиктиг ажылды кылып, социалистиг чарышка ажылчы бүрүзүнүң идепкейлиг киржилгезин чедир ажып, хүлээлгелерни болгаш эгелекчи саналдарны күүседиринге эргежок чугула организас-ажыл-агыйжы байдалды тургузар болгаш оон үнделезинге 1979 чылда республиканың көдээ ажыл-агыйы хөгжүлдер талазы-биле опаалдаларын чедир болгаш ажыр күүседирин хандырар.

БҮГҮ-ЭВИЛЕЛ ЧИЗЕЗН

МОСКВА. (СЭТА-ның тускай корр. М. Горбачева). Чурттакчы чонунуң Бүгү-эвилел чизезиниң чизечилери январь 24-те сөөлгү бүрүткел маныктарын долдурганнар. Эң-не ыраак болгаш берге [illegible] [illegible].

[illegible]

Чизе бүгү чурттакчы чонунуң [illegible]

Бүрүткелдерниң [illegible] хынаары-биле январьның 27-ден 31-ге чедир аразында эргиишкинниң чорудар. Чурттакчылар бүгү бүрүткелдерни [illegible] болгаш чизечилер чизе үезинде чыдып калган кижилер бар бе азы ийи катап бүрүткеппээн бе, документацияны шын долдурган бе дээрзин хынаалап көөрлер.

Амгы кампанияның үезинде чизе материалдарының принципиалдыг чаа хевирин ажыглаан. Ам ол маныктар документилер-даа болгаш ЭСМ-ге ажылдаар кыдарлы-биле кииир баштайгы информацияның үнер дестери-даа болур. ССРЭ-ниң ТСЭ-ниң саналга тевү чизе материалдарын хүлээп алырынга болгаш сайгарарынга белен.

Апрель айда-ла ССРЭ-ниң чурттакчы чонунуң саны дугайында, девискээр аайы-биле оон хуваалдызының дугайында сан түңнер алдынтан турар ужурлуг. Шуут долу түңнелдерни 1981 чылдың бирги чартыында үндүрер, а [illegible] миллиард ажыг харылаарын сайгарып көөр ужурлуг.

Чурттакчы чонунуң Бүгү-эвилел чизезиниң материалдары чурттуң экономиктиг болгаш социал хөгжүлдезиниң пландарын тургузарынга улуг ужур-дузалыг болур, совет улустуң чедип алган чедиишкиннерин тода көргүзер.

«ТЫВА ТУДУГ» ТРЕСТИҢ КОЛЛЕКТИВИНИҢ 1979 ЧЫЛДА СОЦИАЛИСТИГ ХҮЛЭЭЛГЕЛЕРИ

Социалистиг чарышты улам калбартып, иштиги курлавырларны доллур ажыглап, онза чугула тудугларга мөөңнеп тургаш, тудуг-монтаж ажылдарының чыл планын декабрь 28-ке чедир күүседир болгаш пландан ажыр 63 муң рубльдиң ажылдарын кылыр.

Ажыктыг шөлү 29864 дөрбелчин метр чурттаар шөлүн, уругларның школадан дашкаар 280 орунунг албан черлерин ажыглалга кирер, а ол ышкаш санэпидстанцияның, трестиң 59 квартиралыг чурттаарга бажыңын чыл графигинде айыткаанындан бир ай мурнай тудуп дооскаш, дужаар.

Улуг панельдиг 111-72с сериязының бажыңын тудуп тургузарын шиңгээдип алыр болгаш тудугга эптеп кылырының ниити хемчээлин 51 хуу чедирер.

Күш-ажылдың бүдүмчүлүүн пландан ажыр 0,1 хуу бедидер болгаш чер казар, штукатур, маляр, даш салыр, ширээ кылыр ажылдарын механизастаашкыны тудуг 1-ден 4 хуу чедирер.

Тудуг-монтаж ажылдарының ажыктыын болгаш шынарын бедидер, 11 муң рубльдиң янзы-бүрү тудуг материалдарын, электри энергиязын, оттуглар чүүлдү камнап алыр.

Тудугнуң шынарын улгаттырарының [illegible] ёзугаар бригадаларның санын 80 хуу бедидер, чогаадыкчыларны, чаартыкчыларны [illegible] тургаш, 150 муң рубль түңнүг камнаашкынны алыр.

Бригадаларның болгаш участоктарның амгы кеэп ёзугаар ажылдаар аргазын калбартыышын үргүлчүлээр база ол арга-биле 1900 муң рубльден эвээш эвес тудуг-монтаж ажылдарын кылыр, трестиң 2 бригадазын ажыл-агыйжы көрүлдүг күүседиринче немешкир шилчидер.

Күш-ажылдың телевириниң тургузулга-шынаа системазы-биле телевирин 64 хуудан эвээш эвес болдурар.

Чөптүг болгаш чөптүг эвес чыдыглар ажыл шагының чидирин бүгү хевирлерге 15 хуудан эвээш эвеске кызырар.

Красноярскиниң бажың тудар № 1 комбинадында Г. Н. Бериашвилиниң «Ажылдан үнер, прогулдаар, бертиниг-кымдаар чорук чокка ажылдаар, оңгу беш чылды хуусаадан эрте күүседиринче» деп кыйгырыын улам нептередип, амыдыралга боттандырар. Свердловчуларның «Бригадаларның эвээш санныг составы-биле—улуг хемчээлдиг ажылды кылырдугайында эгелекчи саналын деткип, анаа бригадаларның 50 хуудан эвээш эвезин хаара тудар.

Трестиң өөредилге комбинадының дамчыштыр 660 кижиниң ажылчын мергежилин бедидер, экономиктиг өөредилгеге 706 ажылчыннарны, 245 инженер-техниктиг ажылдакчыларын хаара тудар.

«Совет Тыва» совхозка шеф дузалаштының [illegible] ажылдап, кылган хемчеглерни ёзугаар улам калбартып, сайзырадыр.

[illegible]

Социалистиг хүлээлгелерни трестиң партия-ажыл-агый активиниң хуралынга хүлээп алган.

«Тыва тудуг» трестиң 81 дугаар тудуг эргелелиниң Н. П. Купцовка удурткан комплекстиг бригадазының коллективи оңгу беш чылдың үшкү чылының планныг даалгазын хуусаадан эрте күүседир хүлээлге алгаш, ону ССРЭ-ниң чаа Конституциязының бир чыл о онда херек кырында боттандырган. Амгы үеде ол бригада бо чылдың март айының үлүүнде ажылдап турар. Бригада бо хүннерде Кызылда божуур бажыңны тудуп, шалыпчы темпизин кудулатпайн турар. Коллективте оңгу беш чылдың дөрткү чылының планын хуусаадан эрте күүседир, тудуг ажылдарының шынарын улам экижидер дээш социалистиг чарыш калбарган.

Чыл эгезинден бээр эрткен үеде Владимир Николаевич Ковригинниң удурткан звенозу чарыштың мурнуку одуруунда чоруп, өскелерге үлегер-чижекти көргүзүп турар. Звенода Владимир Кашпык-оол, Иван Сайков болгаш өскелер-даа хоочун, мурнакчы тудугжулар. Олар ай-хүн нормаларын үргүлчү 110—120 хуу күүседип турар.

ЧУРУКТА: (солагай талазындан оң талазынче) В. Кашпык-оол биле И. Сайков оларның ажылдап турары.

А. ЗАЙЦЕВТИҢ фотозу.

ИДЕГЕП ТУР БИС

«Сүт-Хөл» совхозта көдээ ажыл-агыйның специалистери-даа, өске-даа албан-хаакчылар четчири-биле бар. Ол хирезинде ырак-узакта турар малчыннарның ажыл-амыдыралын көрүп, дуза чедирип каарлери ховар. Бетин чижээ, мал эмчизи М. Орус-оолдуң чогум чүнү кылып турарын билдинмес, а зоотехниктиң бараан-даа көзүлбес.

Кышкы кыска хүнүнге суур кирип, шай, таакпы садып алыры база берге. Автолавка бистерге келбестээн. Айда бир катап автолавка кээр болза экизи-ле ол. Уруглар кедер чылыг хеп, идиктерден эккээри база күзенчиг-дир.

Солун чагыдыгазын малчыннар ортузунга багай эвес чорудуптар. Ынчалза-даа почта чедирилгези кончуг багай. Бир ай чыгыы узамдыккаш, чаңгыс угда хөй солун кээр. Ону мал ажылында чай чок турган кижи кажан четтигип номчуур боор.

Бистиң бо девискээрде малчыннарның зооветеринарлыг өөредилгези шуут чорбастаан. Кызыл-булуң чок. Кайы-даа малчыннарның коданнарында [illegible] четтирбээн.

Бо бүгү харыысалга чок чорукту түңнелинде мурнакчы малчын диртип турган О. Дажы, Д. Быстан-оол олар хөй хой чидиргеш, өре-самчыгдалдыг болганнар. Мыңдыг дувуренчиг байдалда турарывысты совхозтуң директору А. Д. Шаалы болгаш өске-даа специалистер бир ийи сайгарып көөр боор деп идегеп тур бис.

С. МОНГУШ,
Б. ОНДАР,
О. ОНДАР,
малчыннар.

Чөөн-Хемчик район.

Улус ажыл-агыйынга

ССРЭ-ниң УАЧД-ның «Улус өөредилгези» деп павильонунда «Дээди школаның чогаадыкчылары — улус ажыл-агыйынга» деп делгелгени январь 24-те ажыткан. Чурттуң 130 ажыг дээди өөредилге черлерин ында киржип турар, делгирлерниң дыка хөйнүге автор херечилелдерин [illegible], практикага шиңгээдип алган.

Москвада Н. Э. Бауман аттыг дээди техниктиг училищениң коллективи чогааткан СВН-80 «А» деп насосту бүдүрүп эгелээн. Оон экономиктиг ажыктыы улуг, анаа күрүнениң Шынар демдээн тывыскан.

Харьковта политехниктиг институттуң, Ростовта көдээ ажыл-агый машина тудуг институдунуң, Украинаның көдээ ажыл-агыйның академиязының [illegible] сонуургалды болдуруп турар.

Сөөлгү ийи чылда дээди өөредилге черлериниң специалистери 20 муң автор-лар херечилелдерин [illegible]

(СЭТА-ның корр.).

МОСКВА.

АНЫЯК-ДАА БОЛ, АТ-АЛДАРЛЫГ

Репортаж

Чедер хөлдүң кедээзинде «Тиилелге» совхозтуң хойжуларының кыштаглары уламчылай чоруй барган. Баалык ажаргала аал. Оларның хамыызынга-даа баарга, ажыл-иш хайнышкынныг, [illegible] чаш хураганнар эндерип.

№ 2 хойжу бригаданың курнакчы хойжузу, аныяк коммунист, Кызыл район Совединиң депутады Татьяна Иргитовна Баавыйның кыштаанга баргаш, оон бажыңынга кирдивис. Иштн чылыг, Ильичиниң лампочкалары чайынналдыр. Херээн бажында бичии уруглар «Тиилелге» деп уран-чечен кинофильмниң [illegible] телевизордан көрүп орлар. Оларның бирээзи орлан-ла-баа, чаптанчыг бичии уруг дан

— Авам, ачам кайда? — дээш айтырдывыс.

— Кажаа иштинде чаш хураганнар [illegible] барганнар.

Бистиң-биле [illegible] «Торгалыг» совхозтуң [illegible] чай-оол Демчикович Бичелде турду.

— Бо совхозтуң малчыннарының чурттап олурганы мыйыстыг [illegible]

[illegible]

ның иштинде безин сагыл-гаан чайнаан. Бистинниде хирелиг болдур ийин. Чамтыкта Торгалыг суурга безин сайгылгаан кыппайн баар. Бистиң совхозтуң хойжуларының кыштаагларында чырык кирбээн—дидн.

Коданда улуг хой кажаазының иштн арыг-силиг, адаа курагат, [illegible]. Чаш хураганнарның, оларның иелерниң үнү чиртилээр тыс. Улуг кадарчы Татьяна Иргитовна өөнүң ээзи Эрес-оол Борбай-оолович Ховалыг-биле кады чаш хураганнарын ажаап чемгерген, чай-шайын [illegible] турар. Ынчалза-даа [illegible] сонуургалдарын [illegible] чугаалап тур.

— Хоюбус кидин түлүк оол [illegible] берген. Коданда 412 хой бар. Оон 280-ни оолдаан. 285 хураганны менди доруктуруп тур бис. Хой оолдаашкыны [illegible]

[illegible]

Эрес-оол Борбай-оолович [illegible]

ону дашкаар үндүр сөөртүп тур.

Татьяна Иргитовна бичии чайланы бээр аразында, оон кажан, канчаар ажылдап келгенин айтырдывыс.

— Бай-Тайгадан келгеш «Тиилелге» совхозка 6 чыл хойжулап тур бис. 1977 чылда бир дугаар оолдаан тогду хойларын [illegible] хураганны. 1978 чылда 103 хураганны доруктуруп, бир хойда [illegible] 2,7 кг дүк [illegible] 3,1 кг [illegible]

[illegible]

депутадынга соңгаан. Ону шыназыдар дээш бар шаам-биле кызып ажылдап тур мен — деп, Татьяна Иргитовна чугаалады.

Мурнакчы малчыннар кыштыы ыяк белеткелдиг уткаан: мал кажааларының септелгезин эки кылган, боттарының күжү-биле 20 тонна сигенни кескен, он беш тонна өлекти белеткеп. Ам оларның кыштаанда 30 тонна сиген болгаш чарбалаан тараа, сула, буудай-бүрү, сиген далганы бар.

Чаш хураганнар кадыкшыраар доруксун дээш, оларга сарыг шайны хайындыргаш, сүттээн ииритип турар. Оон аңгыда хураганнарга камгалал эмнерни ижиртип, сыыртырын Татьяна Иргитовна боду кылыр. Өөтка кирген хураганнарга көк сигенни, ыяш бүрүзүн, сиген далганын, өске-даа чемнерни берип турар.

«Тиилелге» совхозтуң [illegible] болгаш партийжы, ажылчы [illegible] кылып, кыштаг [illegible]

[illegible]

гейн. Почтаны сүт сөөртүр машинага доктаамал эккеп турар. Автолавкалар аңы-чем, үлетпүр бараанарын чегүүр ой-шаанда эккээр.

СЭКП ТК-ның июль (1978) Пленумунуң шиитпирлеринге, анаа СЭКП ТК-ның Чиигине секретары, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы Л. И. Брежневтиң илеткелинде айыткан сорулгаларынга сорук киргеш, Татьяна Иргитовна Баавый биле Эрес-оол Борбай-оолович Ховалыг олар чаа социалистиг хүлээлгени алган, тура-соруктуг ажылдап турар.

— ССРЭ-ниң Дээди Совединге соңгуулдалар хүнүнүң бетинде хоювус бүрүн оолдаптар. Мурнунда чүс хойга оназаштыр чүс хураган, бир хойдан 3,5 кг дүк алыр дээн бис. Ам боттарывыстың арга, курлавырларывысты санап көргеш, чүске оназаштыр 105 хураганны, бир хойдан-на 4 кг дүктү алыр. 20 тонна сигенни, 10 тонна өлекти, 2 тонна буудай-бүрүнү белеткээрин хүлээнген. Лама-Суу Долзатмааны социалистиг чарышка кыйгырган бис—деп, Татьяна Иргитовна түңнелинде чугаалады.

К. ХЕРТЕК.

Тувинская республиканская библиотека

1978 ЧЫЛДА ТЫВА АССР-НИҢ ЭКОНОМИКТИГ БОЛГАШ СОЦИАЛ ХӨГЖҮЛДЕЗИНИҢ КҮРҮНЕ ПЛАНЫНЫҢ КҮУСЕЛДЕЗИНИҢ ДУГАЙЫНДА

Тыва АССР-ниң Статистика эргелелиниң ДЫҢНАДЫЫ

Тыва АССР-ниң ажылчы чоннары СКЭП-ниң XXV съездизиниң шиитпирлерин амыдыралга боттандырбышаан, бүдүрүлгениң ажыктыы болгаш ажылдың шынарын бедидер талазы-биле социалистиг чарышты калбартпышаан, 1978 чылда экономиканың кедүрер, культура болгаш эртемниң хөгжүлдезинде [illegible] четтиишкиннерни чедип алган.

[illegible] кол-кол көргүзүглер мындыг болган:

Үлетпүр

Үлетпүр продукциязының кол-кол хевирлерин бүдүрер талазы-биле көргүзүглерин күүсеткен. Үлетпүр продукциязын бүдүрери эрткен чылдың бо үезинге деңнээрге көвүдээн. Күш-ажылдың бүдүрүкчүлүү 4.2 хуу ажыр күүсеткен.

Үлетпүр бүдүрүлгезиниң продукциязын сайгарар болгаш [illegible] чурагайлар-биле тайылбырлаттынар.

	Продукция сайгарар планын күүсеткен хуузу	1977 чылга бодаарга 1978 чылда (хуу-биле)
Электроэнергетика	107	110
Одалга үлетпүрү	103	99.1
Өңнүг металлургия	102	102
Металл ажылдап кылыры	107	107
Тудуг ыяжы болгаш ыяш ажылдап кылыр үлетпүр	102	105
Тудуг материалдар үлетпүрү	86	114
Чиик үлетпүр	102	126
Аъш-чем үлетпүрү	102	110
Далган-крупа болгаш комбикорм үлетпүрү	104	125
Полиграфия	100.4	104

Чиик үлетпүр, далган-крупа болгаш комбикорм, аъш-чем үлетпүрү, электроэнергетика [illegible].

Продукция сайгарарының планын чеди бүдүрүлге чери күүсетпээн, 9 бүдүрүлге чери 1977 чылга деңнээрге үлетпүр продукциязы бүдүрерин кудулаткан. 16 бүдүрүлге күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедидериниң чыл планын күүсетпээн, а 10 бүдүрүлге чери күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн эрткен чылдагыдан [illegible].

1978 чылда үлетпүр бүдүрүлгезиниң чамдык чугула хевирлерин бүдүрериниң байдалы мындыг болган:

	1978 чылда бүдүрген	1977 чылга бодаарга (хуу-биле)
Хөмүр-даш — муң тонна	807	99
Электри энергиязы — млн. квт. шак	120	101
[illegible] — муң Гкал	284	115
Шой [illegible] — тонна-биле	640	102
Тудуг ыяжы сөөртүүр — муң куб. м	201	101
оон иштинде тудуг ыяжы — муң куб. м	205	100.6
Делиг материалдары — муң куб. м	133	97
Мебель — муң руб.	1128	104
Культура амыдырал болгаш ажыл-агыйлыг бараан — муң руб.	1641	108
Тудуг чылайы — тонна	2065	117
Тудуг [illegible] — муң. кезек	28.3	132
Эптээр демир-бетон болгаш бетон конструкциялар база кезектер — муң куб. м	54.3	85
Сөртүг даш-дуузу — муң тонна	118.5	133
Өйтен кирпиш — муң [illegible]	89	119
Даараныкчы үлетпүрүнүң продукциязы — муң руб.	1630	110
Балык тудуушку — тонна	116	77
Эът, 1-ги категорияның субпродуктулары — тонна	10757	139
Колбаса кылыглары — тонна	1710	99.8
Чалаң сүт продукциязы — тонна	16420	100.2
Мал үзү — саржаг — тонна	504	105
Далган — тонна	26212	125
Комбикорм — тонна	35242	110
Хлеб болгаш хлеб-булочка кылыглары — тонна	21119	102
Кондитер кылыглары — тонна	1012	110
Пиво — муң дал	101	46
Алкоголь чок суксуннар — муң дал	101	85
Дус — тонна	10315	98

1978 чылда пландан ажыр 61 муң тонна хөмүр-дашты, 7.5 млн. киловатт-шак электри энергиязын, 60 тонна шойну, 15 муң тонна делиг материалдарын, 6.1 муң [illegible] идиктерин, 44 тонна саржагны, 82 тонна кондитер кылыгларын бүдүрген.

Бараанның продукциязының бот-үнезин талазы-биле чыл планы күүсеттинмээн.

Эртемниң болгаш техниканың чедиишкиннерин бүдүрүлгеге шиңгээдип алыр талазы-биле кирер планнар күүсеткен. Тодаргайлаарга, 18 хемчеглерни шиңгээдип алыры планнааш, оон 33 хемчеглерни күүсеткен.

Кодээ ажыл-агый

1978 чылда [illegible] ажыл-агый продукциязын 1977 чылдагы эртенги-биле деңнээрге, база [illegible] 39.6 миллион рубль [illegible] бүдүрген, ол дээрге 1977 чылдагы хемчээлинден 2.8 миллион рубль [illegible] боор турар. [illegible] продукциязының [illegible] бүдүрүлгезин [illegible].

1978 чылда кодээ ажыл-агыйның бүгү культураларын 371.5 муң гектарга тараан. Тараа, [illegible], картофель, ногаалар [illegible]. Суггаттыг черлерге [illegible] 68 хуу өскен.

1978 чылда, 1977 чылга деңнээрге, картофельдиң шимчээзи 14 хуу, ногаалар ажыы — 7, кукуруза ажыы 10 хуу өскен, [illegible] 43.7 муң тонна тарааны ажаап алган.

Республиканың совхозтары 1979 чылдың дүжүүнге [illegible] хаарыштыр кузун 92,8 муң гектар черни ол ышкаш 102,7 муң гектар черни чайын аңдарган боор турар. 1978 чылда шөлдерже 253,2 муң тонна органиктиг чемишчидилгелерни төккен. Минералдыг чемишчидилгелерни 19,7 муң тоннаны азы эрткен чылгызындан 5,9 хуу хөй төккен.

Совхозтар часкы тарылгага белеткелди чорудуп турар. 21,8 муң тонна үрезиннерни белеткээн. Үрезиннерни чаштыраның шынзарынга чедирип турар. 1979 чылдың январь 1-де байдалды эзугаар алырга, 13 совхоз бүгү үрезинин тарыыр шынарынга чедир белеткеп алган. Кодээ ажыл-агый техниказын часкы тарылгага белеткээр ажылдар дүрген темпи-биле чорууп турар.

1979 чылдың январь 1-де байдал-биле алырга, 2052 тракторларны септээн, а 1978 чылдың январь 1-де 1882 тракторларны септээн турган. Тараа ажаар комбайннарны бо чылын 413-түү септээн болза, эрткен чылын 213-түү септээн турган.

Малдың баш санын ап көөрге мындыг болган: Январь 1-де муң баш

	1978 ч.	1979 ч.	1978 чылга бодаарга 1979 чылда (хуу-биле)
Совхозтар болгаш күрүнениң өске-даа ажыл-агыйлары			
Чыйыстыг бода мал	115,7	115	99.4
оон иштинде инектер	38.1	37,3	98
Хаваннар	9.7	11,3	117
Хой болгаш өшкү	1027,6	1037,1	100.9

[illegible] ажыл-агыйларынга мал ажылының продуктуларын бүдүрериниң дараазында сааннарлаан көстүп турар:

	1977 ч.	1978 ч.	1977 чылга деңнээрге 1978 чылда (хуу-биле)
Эът (дириг деңзи) муң тонна-биле	21.6	23,3	108
Сүт — муң тонна	30.6	30,6	100
Чуурга — млн. кезек	10,5	10.2	97
Дүк — тонна	2033	2022	99.5

1977 чылдыы-биле деңнээрге, бир хойдан-на кыргаан дүктүң хемчээли — 10, төрүүр бир дагаадан алган чуурга 1 хуу немешкен-даа болза, бир инектен-не сагган сүттүң ортумак хемчээли эвээжээн.

1978 чылда ниитиниң малынга 127,5 муң тонна сигенни, 21,7 муң тонна сенажты, 105,6 муң тонна силосту белеткээн-даа болза, ол бүгү 1977 чылдаазындан алзаа эвээш болган.

Бүгү чергениң ажыл-агыйларындан мал ажылының продуктуларын күрүне мынчаны садып алган:

	1977 ч.	1978 ч.	1977 чылга деңнээрге 1978 чылда (хуу-биле)
Мал болгаш куш (дирит деңзи-биле) — муң тонна	23,6	25.8	109
Сүт — муң тонна	25.1	25.7	103
Дүк — тонна	2794	2694	96
Чуурга — млн. кезек	9,9	10	100.6

Совхозтарның күрүнеге саткан чыйыстыг бода малының биргээзиниң-не ортумак деңзизи 1977 чылда 303 кг турганындан 1978 чылда 347 кг чедир немешкен болгаш хаваннарның ортумак деңзизи 1977 чылдың деңнелинге хевээр арткан. Күрүнеге саткан хой-өшкүнүң ортумак деңзизи кудулаан.

Ажыл-агыйлар аразынга кооперастаашкыны улам калбарган. 1979 чылдың январь 1-ге чедир ажыл-агыйлар аразында каттыжылгызынынарга семиртири-биле 5,8 муң баш бода малды мооңнээн, ол болза 1978 чылдың январь 1-де турганындан 2,6 муң баш азы 70 хуу хөй-дүр.

Транспорт болгаш харылзаа

[illegible] чылда чүъктер сөөртүрүнүң планы 103 хуу, чүък [illegible] — 97, пассажирлер чедирериниң планы — 100,1 хуу күүсеттинген. Эрткен чыл-биле деңнээрге, чүък сөөртүрүнүң хемчээли 11 хуу, чүък сайгарарының — 3 хуу көвүдээн. 1978 чылда күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедидериниң планы 104 хуу күүсеттинген.

Бүгү көргүзүглер талазы-биле 1-ги АТБ, Чадааның, Хову-Аксының пассажир автобүдүрүлгелери чыл планнарын [illegible].

[illegible] күүсеттинмээн. Күш-ажылдың [illegible] 105 хуу күүсеттинген, ужар чуул сөөртүлгезиниң бот-үнези база чиигээн.

Хем транспорту-биле чүък сөөртүрүнүң чыл планы 100,6 хуу, пассажирлер чедирери — 100,1 хуу күүсеттинген. Бо талазы-биле күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүнүң планы күүсеттинмээн.

Харылзааның [illegible] орулгаларның чыл планын 101 хуу, харылзаа продукциязының планын 103 хуу күүсеткен. Тарифтиг орулгаларның эвээжээн [illegible] 11 хуу [illegible] харылзаа продукциязы — 8 хуу болган. Күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн талазы-биле чыл планы 104 хуу күүсеттинген болгаш 1977 чылга деңнээрге, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүү 6 хуу өскен.

Капитал тудуг

1978 чылда ажыглалга кирген тудуглар: шалчегде-ле 30 тонна эът, 3 тонна колбаса кылыр эът комбинады, чылда 20 муң тонна асфальт-бетон кылыр асфальт-бетон заводу, 10 муң кубометр күчүлүг ыяш сөөртүр черлер, амыдырал хандырылга бүдүрүлгелериниң 0.9 миллион рубльдиң ачылыг чедирер комплекстиг баазазы, «Тыва кодээ тудуг» трестиниң материал-техниктиг хандырылга баазазы, 83 км дурттуг автомобиль оруу, ниити узуну 334 км электри дамчылар шугум, 88 ква. күчүлүг трансформатор станциязы, садыглаар шолу 664 дөрбелчин метр магазин, чаа ажылчылар бажыңының 265 орунныг удуур корпузу, 18 орунныг [illegible].

[illegible] кодээ ажыл-агыйга капитал салыышкыны 53,3 миллион рубль боон, 1977 чылдыынга деңнээрге 8,2 хуу көвүдээн. Бир эвес 1977 чылда [illegible] 7,2 миллион рубльди тускайлаан турган болза, 1978 чылда — 7.4 миллион рубльди берген.

1978 чылда республиканың кодээ ажыл-агыйынга 401 тракторну, 643 чүък автомобильдерин, тараа ажаар — 140 болгаш силостуң — 63 комбайннарын, а ол ышкаш өске-даа кодээ ажыл-агый техниказын берген. Совхозтар 28 муң тонна минералдыг чемишчидилгелерни алган.

1979 чылдың январь 1-де республиканың совхозтарында чижеглеп алган күчүзүнге деңнээрге, 2521 трактор бар. 1978 чылдың январьдан бээр тракторлар саны 138-ге азы 5.8 хуу немешкен. Чижеглеп алган күчүге деңнээрге, 1978 чылдың дургузунда тракторлар-биле 1839 муң гектар, азы 1977 чылдыынга удур 1783 муң гектар черниң ажылдарын [illegible].

1300 баш чыйыстыг бода мал, 61 муң хой, 128 муң куш турар мал кажааларын ажыглалга кииргеп, 6,7 муң тонна тараа, 2,5 муң тонна ногаа, 2,4 муң тонна минералдыг чемишчидилге шыгжаар складтарны, 6,6 муң кубометр силос шыгжаар черлерни туткан.

Ирригация-мелиорация тудуун улуг хемчээлдерге боттандырып чорудуп турган. 888 гектар суггаттыг черни ажыглалга кииргеп, 90 муң гектар черниң оларын суггаттыг болдурган болгаш 50.5 муң гектар шөлге суггарылга тудугларын чаарткан.

Акшаландырылгашкынның бүгү үнер дөстериниң күжү-биле улус ажыл-агыйынга капитал салыышкыннары 108,6 миллион рубль болган болгаш 1977 чылга деңнээрге 5,6 хуу өскен. Капитал салыышкыннарының күрүне планын 76,6 хуу күүсеткен.

1977 чылга деңнээрге керээлиг ажылдарның хемчээли 6.8 хуу өскен.

1977 чылга деңнээрге керээлиг ажылдарның планының күүселдези болгаш оларның хемчээлиниң өскериилгени тудуг трестилеринге мындыг болган:

	Чыл планын күүсеткени (хуу-биле)	1978 чылда 1977 чылга деңнээрге (хуу-биле)
«Тыва тудуг» трест	66	95
«Шагонартяжстрой» трест	46	98
«Тыва кодээ тудуг» трест	102	108
«Тыва суг тудуг» трест	97	114
«Тыва септелге тудуг» трест	94	103

Совхозтар аразының тудуг организациялары чыл программазын 100,1 хуу күүсеткен болгаш 1977 чылга деңнээрге керээлиг ажылдарның хемчээлин 19,7 хуу улгаттырган.

Тудугда күш-ажылдың бүдүрүкчүлүү 1977 чылга деңнээрге 1,5 хуу өскен болгаш оон күжү-биле тудуг-монтаж ажылдарынга 87 хуу немелде өзүлде алдынган.

Бригада керээзиниң аргазы-биле тудуг-монтаж ажылдарынга 65 бригада ажылдап келген.

Тудугнуң техниктиг деңнелин улам ынай бедидер талазы-биле ажыл [illegible] улаштыр чорудулган.

Ынчалза-даа капитал тудугда улуг четпестер бар болган. Бүдүрүлгениң [illegible] удаа-дараа [illegible] улгаткан. Хөй тудуг организациялары керээ ажылдарының, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүнүң [illegible] планнарын күүсетпээннер.

Улустуң амыдыралының материалдыг болгаш культурлуг деңнелин бедиткени

[illegible] 6 хуу өскен. Акшаландырылганың [illegible] 1978 чылда [illegible] ортумак шалыңы 158,5 рубль болган болгаш 1977 чылга деңнээрге 1 хуу өскен. Материалдыг шаңнал-мактал бээриниң фондузундан чыл дургузунда 6 млн. рубльди төлээн, ол болза 1977 чылдыындан 3,4 хуу хөй.

Республиканың ажаалга кассаларынга чурттакчы чоннуң салыышкыннарының артыкшылы 1977 чылга деңнээрге 5 млн. рубльге өскен. Чыл дургузунда акша салганнарның саны 2,4 муң кижиге өскен болгаш 1979 чылдың январь 1-де 77 муң кижи болган.

Ниитиниң чемгерилгези-биле кады күрүне болгаш кооператив садыгның үүрмектеп садар бараан саарылгазы 1978 чылда 224.4 млн. рубль четкен болгаш 1977 чылга деңнээрге 10.8 млн. рубльге азы 4 хуу улгаткан.

Республиканың кол-кол садыг организацияларында 1978 чылда үүрмектеп садар бараан саарылгазының планының күүселдезин дараазында сан-түңнер-биле тайылбырлаттынар:

	млн. рубль	кол планга (хуу-биле)
Ниитизи-биле республикада	224.4	102
Садыг министерствозу	91,2	103
«Тыва даг-дүгүнүң» ажылчыннар хандырар килдизи	14.1	100.3
Аптека эргелели	1.5	103
Союзпечать	1.5	104
Респотребсоюз	109.8	100.7

[illegible], [illegible] үүрмектеп садар бараан садарылгазының Тыва транспорт эргелели, аңчылар болгаш балыкчылар ниитилели үүрмектеп садар бараан саарылгазының [illegible].

Чурттакчы чонга эң чугула бараннар [illegible] өскерилген:

	1978 чылда 1977 чылга деңнээрге (хуу-биле)
Аъш-чем бараннары	
Хлеб продуктулары	98
Эът болгаш эът продуктулары	95
Сүт болгаш сүт продуктулары	100,5
Быштак (сыр)	105
Чуургалар	98
Чигир	97
Кондитер кылыглары	98
Шай	145
Картофель	93
Ногаалар	105
Фруктулар	87
Үлетпүр бараннары	
Пөс-хеп, ак хеп болгаш пөстер	102
Трикотаж кылыглар	92
Үк кылыглары	104
Хөм идик	98
Фарфор-шаажаң болгаш шил савалар	125
Мебель	111
Соодукчулар	104
Хеп чуур машиналар	107
Электриниг доозун соруурукчулары	124
Шактар	111
Фотоаппараттар	127
Мотоцикллер болгаш чадаг тергелер	110
Радиоприемниктер, радиолалар	100.2
Телевизорлар	115
Чиик автомобильдер	102

Бараан саарылгазы өзүп тураа-даа, чурттакчы чоннуң чамдык бараннарга херегледерин ам-даа чедир [illegible] турар.

Чер-чер Советтериниң үлетпүр бүдүрүлгелери садыг организацияларынга [illegible] планнарын 68 хуу, оон иштинде олар чуул үлетпүрүнүң эргелели 87 хуу, Чурт үлетпүрүнүң эргелели 67 хуу күүсеткен.

[illegible] черлериниң чыл планын 100.7 хуу, хоорай черлерге — 104, кодээ черлерге 96 хуу күүсеткен. Эрткен чыл-биле деңнээрге амыдыралдың ачы-дуза чедирериниң ниити хемчээли 9 хуу, оон иштинде хоорай черлерде — 8, кодээ черлерде — 11 хуу өскен.

1978 чылда республикага амыдырал [illegible] 332 бүдүрүлгелери база хүлээп алыр 129 пунктулар ажылдап турган болгаш ында ажылдап турарларының саны 0,4 хуу өскен. 1978 чылда республикага чурттакчы чоннуң кижи бүрүзүнге онаалтыр ачы-дуза чедирериниң хемчээли 17 рубль 13 көпеек болган.

Акшаландырылгашкынның бүгү үнер дөстериниң күжү-биле 100.7 муң дөрбелчин метр чурттаар шөлүн туткан болгаш ажыглалга кииргеп. 1280 олуттуг ниити билиг школаларын, 660 орунныг школа чанында четпээн уругларның албан черлерин, 720 олуттуг клубтарны болгаш культура-амыдыралга херек өске-даа объектилерни ажыглалга кииргеп. Ынчалза-даа республикада чурттаалга болгаш культура-амыдыралдың [illegible] күүсеттинмээн.

Улус өөредилгези болгаш культура улам ынайгы хөгжүлдени алган. Янзы-бүрү өөредилгеде 75,9 муң кижи өөренип турар, оон иштинде бүгү хевириниң ниити билиг школаларында 67,4 муң кижи, профессионал-техниктиг ортумак училищелерде 1,3 муң, техникумнарда болгаш өске-даа ортумак тускай өөредилге черлеринде 4.4 муң, дээди өөредилге черлеринде — 2,6 муң кижи өөренип турар.

1977 чылда 5,3 муң аныяк оолдар болгаш кыстар ортумак эртемни чедип алган.

[illegible] 9.2 муң [illegible], азы 1977 чылга деңнээрге 8,5 хуу хөй.

[illegible] 223 болгаш ортумак тускай [illegible] 916 специалистерни чорудаан.

[illegible] 580 кижини, оларның иштинде 235 кижини [illegible]. Ортумак тускай өөредилге черлеринге 1359 кижини, оларның иштинде 971 [illegible].

1978 [illegible] 7766 кижи, оон иштинде [illegible] 3713 кижи [illegible].

[illegible] 7246 муң [illegible] 161 массалыг библиотекалар [illegible] турар.

Республикада 282 клуб албан черлери болгаш 217 кино-установкалар [illegible] 7304 муң кижи болган.

[illegible] 100 чедир өскен болгаш азы үези 4240 [illegible] турар.

Тыва АССР-ниң Статистика эргелели.

★ ★

Коммунистиг субботниктиң акша-хөреңгизи-биле

МОСКВА. ССРЭ-ниң МЭА-ның Бүгү-эвилелдиң онкологияның эртем-шинчилел төвүнүң бирги ээлчээниң тудуу доозулган. Комплекстиң үш эдилекчиниң сөөртүр балыг 850 орунныг 17 [illegible] кадыг кижиниң корпузу амыгалда кирген.

Онкология төвүн бистиң чуртувуска баштайгы коммунистиг субботниктерниң 50 чылынга турасказтиын Бүгү-эвилел субботниктиниң акша-хөреңгизи-биле тудуп турар.

ЧУРУКТА: [illegible] корпузунуң ниити хевири.

Р. СОБОЛЕВТИҢ фотозу. СЭТА-ның фотохроникасы.

★ ★

НЕМЕЖИП ТУРАР

Кызыл районнуң «Шамбалыг» [illegible] төрүүр хоюнуң 11 коданнары бар. Коданнарда кыштаглаашкынның байдалы багай эвес. Мал чемин камныг чарыгдалда [illegible]. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] малчыннарның [illegible] сөөртүп чедиргеннер. Бо чоруктуң [illegible].

[illegible] [illegible] [illegible] 335 [illegible] 339 [illegible].

[illegible] Сакманчылар М. Юве 142 хураганны, Х. Көк-кыс 136 [illegible] турар.

[illegible] [illegible].

[illegible].

Д. ДОКУЛ-оол.

МАГАДЫЛАЛ БОЛУ БЭЭР

Республиканын ажыл-ишчилери-биле бир демей, Барыын-Хемчик районнуң ажылчын чону 1978 чылды экономиктиг болгаш социал хөгжүлде талазы-биле чедиишкиннерлиг дооскан. [illegible]

Районнуң бүдүрүлгелери 1978 чылда продукция бүдүрериң 1977 чыл-биле деңнээрге [illegible] хуу. [illegible]

[illegible]

Районнуң совхозтары 1978 чылда бода малдың баш санын 1977 чылдың деңнелинден [illegible]

[illegible]

Кодээ ажыл-агыйы ам-даа улуг четпестер бар. [illegible]

[illegible] чылда хөгжүдериниң бо улуг сорулгаларын чедиишкинниг күүседири хамыктың мурнунда бүдүрүлге, садыг, коммунал болгаш амыдырал ханды[illegible] организацияларының, совхозтарның [illegible] тиг ажылдакчыларының, специалистерниң болгаш чер-чер Советтериниң, хөй-нийти организацияларының масса чонну ажыл-херекче организастап билиринден, социалистиг чарышты чогуур деңнелге чорударындан база бүдүрүлгениң бүгү-ле звено[illegible] планныг онаалдаларны күүседиринге [illegible] улгаттырарындан кол хамаарлыр. Бо ажылдар чогуур деңнелге тургустунар болза, ажыглаттынмайн турган курлавырлар, аргалар планныг даалгаларны [illegible] чугула магадылалы болу бээр.

В. ЧЭЧЭН.
Барыын-Хемчик район күүсекомунуң план комиссиязының даргазы.

Коммунист Седи-Базыр Намзынович Ондар — Чөөн-Хемчик районнуң «Чыраа-Бажы» совхозунуң автомагазининде ам барык 12 чылдың мурнунда ажылдап турар.

Дуржулгалыг чолаачы-садыгжы бараан саарылгазының эртинен чылгы планын ноябрь айның эгезинде-ле күүседипкен. Ам ол 1979 чылдың февраль айының үлүүнде ажылдап турар.

С. Ондар — «Совет садыгның тергиини» деп хөрек демдээниң эдилекчизи. Коммунистиг күш-ажылдың шалыпчызы.

Малчыннарны аъш-чем болгаш өске-даа бараанннар-биле доктаамал хандырарынче сагыш салып, оларның чагыгларын база күүседип бээр. Ол малчыннарга чоокта бистиң чуртувуста болгаш даштыкыда болуушкуннар дугайында беседаны кылып чоруур.

ЧУРУНТА: автомагазин садыгжызы Седи-Базыр Ондар.

А. МОНГУШТУҢ фотозу.

БЕДИК ДЕҢНЕЛГЕ

Чурттуң бүгү-ле булуңнарында ышкаш Тандыр районда база-ла чурттакчы чонунуң бүгү-эвилел чизезин доозулган. Бо политиктиг чугула кампания ССРЭ-ниң Дээди Совединиң соңгулдаларга белеткел-биле каттыштырып турар. ССРЭ-ниң хамаатылары [illegible] дээди органынга чоннуң [illegible] кыстарын [illegible] соңгуурлар.

[illegible]

организастыы-биле доозупкан. Ол ышкаш Дүрген болгаш Кочетов кодээ Советтер девискээрлеринде салбырлар [illegible] база-ла органиастыг доосканнар. Ол [illegible] болгаш харысалгалыг ажылды [illegible] руттаннарга Алексей Ооржак, Людмила Бопрова, Алим Оюн болгаш оон-даа өскелер хамаарлыр. Алим Оюн Дурнуга станциязының [illegible] малчыннарның [illegible]

[illegible]

В. МААДЫР-ООЛ.

Бөгүн Индияның национал байырлалы—Республиканың хүнү

ИНДИЙ УЛУСТУҢ БАЙЫРЛАЛЫ

Радж Патх бо хүннерде байырлалдыг-биле шиметтинген. Бодунуң национал байырлалын—Республиканың хүнүн Индия калбаа-биле демдеглеп турар.

Чыл бүрү январь 26-да Радж Патх кудумчузун таварты чаа индийлерниң баары-биле хөй санныг чыскаалчылар эртер. Оларның холдарында—национал туктар, транспарантылар [illegible]

[illegible]

пилери 1977—78 сап-хоо чылында 6 хуу болган. Совет Эвилелиниң дузазы-биле тудуп тургускан курувре бүдүрүлгелери ук чедиишкиннерге улуг салыышканны киирген. Чурттакчы чоннуң кижи бүрүзүнге оналаштыр национал орулганың хемчээли дыка өскен. Кодээ ажыл-агый бол-ла улуг чедиишкиннерни чедип алган—эрткен [illegible]

[illegible]

ды ажылдажылганы чорударының эргежок чугулазын медереп билип турар. Индий улус социализмниң бирги чурттуң улус чону-биле найыралдың политиказын деткип турар. Тайбың, найырал болгаш кады ажылдажылга дугайында совет-индий керээге 1971 чылдың августа ат салган. Ол болза бистиң улустарның [illegible]

[illegible]

чорудуң беш чыл болгаш соң 1978 чылдың ноябрьда бүгү индий хөй-нийти калбаа-биле демдеглеп эрттирген. Ол айы-чоруктуң чуртуң экономиктиг харылзааларының хөгжүлдезинге шыырак талазы-биле чаа чаданы чедип алдырарынга идиг берген. Ол чаа чаданы 10—12 чыл хуусаалыг кылдыр улуг хемчээлдерге [illegible]

[illegible]

Б. ЧЕХОНИН.
СЭТА-ның корр.

Дели.

ССРЭ-биле кады ажылдажылга Индияның хөмүр-даш үлетпүрүн хөгжүдеринге чугула рольду ойнап турар. Хөмүр-дашты казып тывары[illegible]че угланган төлевилелдерни ажылдап кылырда совет специалистерниң дуржулгазын калбаа-биле ажыглап турар. Дургапурда Совет Эвилелиниң дузазы-биле туткан даг-шахта дериг-херекселдериниң заводу даг казып тывыжының техниказын чуртта бүдүрүп турар кол завод болу берген.

ЧУРУКТА: Даргапурда даг-шахта дериг-херекселдериниң заводунуң иштин хевири.

В. ДУБИЛЬДИН.
П. ЗОТИНИН
фотозу.

(СЭТА-ның фотохрониказы).

СЭТА-НЫҢ ДЫҢНАДЫЫ

НАТО чурттары Кыдатка боо-чепсек садып турарының дугайында айтырыгны чугаалажыры англи парламентиде уламчылап турар. Маңаа хол баштыр Великобританияның премьер-министри Дж. Каллагэнниң Л. И. Брежневке харыы бижииниң утказын Рейтер агентилели болгаш Лондоннуң чамдык солуннары парлаан. Боо-чепсекти садып турары дээрге, «өлүр ужурлуг чүве», «Кыдат-биле политиктиг, садыг, эртем болгаш культура харылзааларын чорударынга кардыыргаан» дээр янзылыг тайылбырны ында кылып турар. Ындыг янзылыг тайылбырның сорулгазы болза, делегейниң айыыл чок чоруун айтырыынга хамаарышпас, ынаа-ла садыглажылганын боол турар болгаш Англияга ажык-кончааны бээр дугайында будуулдурууушкун боол турар.

Ол ышкаш англи солуннар бодунуң дыңнадыгларында Л. И. Брежневтиң чагаазында айыттынмаан чүүлдерни бижип, оон утказын база өскертип турар.

СЭТА-ның алган медээзин ёзугаар алырга, Барыын чуктуң чамдык чурттарының Кыдатка боо-чепсекти дамчыдып берип турарынга хамаарышкан чагааны Л. И. Брежнев Дж. Каллагэнге чорутпан. Англия кым-биле кандыг херекти чорудары болу шиитпирлээри шын, ынчалза-даа чугаа дайын белетнелинге хамаарышкан айтырыгларга хамаарны бээрге өске курунелерниң эрге-ажыын, ылаңгыя чепсеглээр дээш дыка ораладып турар куруненин камазының эрге-ажыын барымдаалап көөр ужурлуг дээрзин ук чагаада айыткан.

Боо-чепсекти садып турарын анаа садыглажылгага деңнеп болбас. Бо дээрге политиктиг айтырыг боор турары илдең. Боо-чепсекти кандыг сорулгага ажыглаары-биле садып ап турарын барымдаалап көөр апаар, деп Л. И. Брежнев демдеглээн. Оон-биле кады Пекинниң сорулгазы эки билдингир, ону ол чажырбайн турар — ол болза чавырылдырыышкын херээнге шаптыктаары, боо-чепсекти бүдүрерин ээзжедир талазы-биле кужениишкиннерге хора чедирери, делегейге чаа дайынны өскүдери боор турар.

Кыдатты чепсеглээринге дузалаары дээрге, делегей айтырыгларын шиитпирлээрин нарыыдадыры, чавырылдырыышкынн чорудуушкунунуң уезинде курунелер аразында бүзүрежир чорукта чедип алган чүүлдерни чаза тепсири, боо-чепсекти эндере бүдүреринге чаа орукту ажыдары, чурттар аразында тайбың харылзааларның орууңга немелде шаптыктарны тургузары дыр деп, Л. И. Брежневтиң чагаазында демдеглээн. Ындыг хөгжүлде чаңгыс-даа улустуң эрге-ажыынга дүүшпес. Чугаа болза, чүгле бөгүнүң эвес, харын келир үениң, чүгле амгы үениң эвес, харын даразындагы салгалдарның эрге-ажыктарының дугайында боор турар.

Чугула айтырыгларны чугаалажып турар

ЖЕНЕВА. Чепсеглениишкинниң дужурер талазы-биле комитеттиң сессиязы Женеваның Нациялар ордузунда [illegible] чепсеглениишкинниң эндере бүдүрерин шеттээр болгаш чепсеглениишкинниң дужурерин чедип алыр сорулга-биле, делегейниң чаа [illegible]

келбейн туруп-туруп комитеттиң хуралынга Франция дагын кирип берген. Комитеттиң составында Куба, Алжир, Кения, Индонезия, Шри Ланка болгаш өске-даа чамдык чурттар бир дугаарында кирген.

Ядролуг чепсектиг курунелерден чүгле Кыдат кирип[illegible]

[illegible]

лиг мындыг үндезин айтырыглар кирген.

[illegible] рер талазы-биле комитеттиң ажылы бүгү делегейде улам улуг соңуургалды болдуруп турар деп, КНО-нуң чиргине секретары К. Вальдхаймның сессияның киржикчилеринге [illegible]

[illegible]

(СЭТА).

ИРАНДА БАЙДАЛ

НЬЮ-ЙОРК. Иран чаазык чурттуң бүгү хамааты аэропорттарын хагтан. Ол хемчеглерниң алыс сорулгазы чүл дээрге, оппозицияның удуртукчузу Аятолла Хомейниниң Иранга ээп келир дээшинге шаптыктаары болур деп [illegible] формация чөрээри дыңналткан.

Тегеранның делегей аэропортунуң баштыңын танкылар хүрээлээн, оттуг баар оруктарны шериглер дуй туруп алган. Аэропорттуң бүгү девискээрин армия бодунуң долу контролюнда алган деп Тегеран радиозу дамчыткан. Чаңгыс-даа иран самолёттуң Тегеран аэропортундан ужудуп үнерин азы анда хонарын шериглер чөпшээревес деп, шериг-агаар күштериниң командылалының төлээлекчизи дыңнаткан.

Эрге-чагырга черлериниң хемчеглеринге удурланыышкыныңның массалыг чыскаалы аэропорт районунга болган. Аэропортту шериглер бүзээлээн чорукту доп-дораан дужурерин болгаш ону ажыдарын чыскаалчылар негээн. [illegible] шериглер күш-биле тарады ойлаткан.

[illegible] чыларының болгаш шах-хаанның тапалакчыларының аразында кадыг-дошкун [illegible] иран найысылалының янзы-бүрү кезектеринге болган. Ылаңгыя американ элчин черниң бажыңының баарынга шыңгыы сегиржип алыышкын болган. Монархистер эвээш эвес бору берген, ол элчин черниң бажыңынче чаштына берген. [illegible] алыышкыннарның түңнелинде дыка хөй кижи балыглаттырган.

Чаалтың ындыг-даа [illegible] чеглери оппозиция удуртукчузунуң Иранга ээп чоре бээринге шаптыктап шыдавас деп, Хомейниниң төлээлекчизи Парижке медеглээн.

(СЭТА).

СИБИРЬ ЧЕРДЕ

НИЖНЕВАРТОВСКИНИҢ ДҮРГЕДЭЭШКИНИ

«Нижневартовскнефтегаз» каттыжыышкынының тывыш дамчылар хоолайлары хүнүң-не чүс-чүс муң тонна нефть куттуруп-ла турар. Сүүк одалга тывыжының темпилери планда көрдүнгениниден дүргеп болуп турар. Тывыштылар чаа сорулганы тодаразын алганнар. 1979 чылда эрткен чылдыңындан 15 миллион тонна нефтини хөйнү тывар.

Тывыштыг черлерни шиңгээдип алырын бедик темпилер-биле боттандырганы болгаш күчүлүг техниканы ажыктыг кылдыр ажыглааны чедиишкинин хандырган. «Кара алдыннын» тывыжын аромдадырының чаа-чаа курлавырларын нефтичилер доктаамал тып, ажыглап турарлар. Тайгаларның муңгаш ээмнерин эртүр, эргиннес тулаа-шалбааларны кежилдир нефть дамчылар хоолайлар, автомобиль болгаш демир оруктар оруктары шөйлүп чорутулаан. Барыын Сибирьде эң улуг хем порту тургустунган. Бойдустуң курлавырларын канчаар тып ажыглаарының талазы-биле сибирьжилерге чурттуң өөрениишкинниг болгаш проект институттары дузалап турар. «Тюменьнин нефть тывыштылазының найысылалы Нижневартовскиде чурттаглга кварталдары өзүп турар.

В. ЖИЛЯНОВ.

Нижневартовск,

Тюмень область.

УЛАМ БЫЖЫГ АПАРГАН

Чаа быжыг материалды — углепластиканы — Кузбасста М. И. Калинин аттыг шахтаның дагжылары тывыш чорудуп турар черниң ыяагаш-ханазын кылырынга ажыглааннар. Ол болза ооң мурнунда ол сорулгага ажыглап турганы материалдардан элээн каш катап быжыг.

3—4 муң тонна хөмүрдаш тывыжы эрткенинин соонда ыяш адагаштар капитал септелге эртер апаар. Түс черниң эртемденнери элээн быжыг бектелге материалы дилеп эгелээш, [illegible] чиик үнелиг быжыг материалды тыпканнар: хөмүрдаштан болгаш тускай полимерлерден кылып белеткээри бөдүүн болгаш үнези чиик пластиктиг масканы тургускаалар. Углепластиканың тюбинигилерин шахтага механизмнер дузазы-биле чыып эптээр. Быжыглакчыларының күш-ажылының бүдүрүкчүлүү оранчок бедээн.

Чаа быжыглал материалдарын өске шахталарының дагжылары база чедиишкинниг ажыглап эгелээннер. Өске хөмүр-даш бассейннери база оларны сонуургап турар апарганнар. Углепластиканы калбаа-биле бүдүрүп үндүрери-биле бүгүлүг автоматчыткан шугумну салып үндүрер деп турар.

Е. ПАСТУШЕНКО.

Прокопьевск.

БИСТИҢ БАЙЛААВЫС — ТАЙГА

Барыын Сибирьде арга-арыг тургузуунуң «Леспроект» бүдүрүлгезиниң тускай эртемниглери он миллион гектар тайгаларның девискээрин шинчилеп өөренип доосканнар. Шинчилел бөлүктери Обь унунуң, Якутияның, БАМ зоназының маршруттарын эртип, арга-ыяштың породазын, назынын тодарадкан болгаш арга-арыг курлавырларын [illegible] ажыглаарының төлевилелдерин ажылдап кылганнар.

Карталарның, тайга-бүрлыг бижилгелериниң, фото-чуруктарның болгаш өске-даа документилерниң он-он томнары бир янзының тайга энциклопедиязы болу берген. Сибирьге ыяш үлетпүрүнүң чаа-чаа комплекстериниң төлевилелин кылырда ол энциклопедияның материалдарын ажыглаар апаар. Тускай эртемниглерниң сүмелерин ёзугаар Бараба шынаазының болгаш Кулунда ховузунуң арга-арыгларының [illegible]-циязы эгелээн. Тайгаларның чамдык участоктары онзагайланып үнелеттинген болгаш күрүне камгалалынга алдынган.

Е. ЕЛЬМАКОВ.

Новосибирск.

КӨДЭЭНИҢ ФИЛАРМОНИЯЗЫ

Курганның область филармониязының салбыры Белозерск суурда ажыттынган. Ооң программазында классиктерниң болгаш амгы үениң авторларының чогаадыкчы ажыл-чорудулгазынга бараалгаттынган лекция-концерттер. Москваның, Ленинградтың, Уралдың болгаш Сибирьниң [illegible]ларының уран чүүлүнүң [illegible] ажылдакчыларының болгаш түс черниң хөгжүм [illegible] база өөреникчилерниң күүселделери кирип турар.

Культура ажылдакчылары-биле кадааниң [illegible]рининиң харылзаазы быжыгып турар. Областың чиик театрының көргүзүглери болгаш сурагжыг артистерниң [illegible] эрткен чылын колхозтарга болгаш совхозтарга чедиишкинниг эрткен. Көдээ ишчилерин чаа шиилер көөр кылдыр область төвүнге чедирип турар тускай театр поездилериниң чорууру чаңчыл болган.

О. ЧЕРЕПАНОВ.

Белозерское суур.

Курган область.

ТУДУГНУҢ ЧУРУМАЛ ТӨӨГҮЗҮ

Саян-Шушенск ГЭС-тиң баштайгы агрегадының ажылдап эгелээнинге Красноярск чурукчуларының ажылдарының делгелгезин бараалгаткан. Ону тудугжуларның Черемушка суурунда чаа Культура ордузунда ажыткан. Чурукчуларның болгаш чагаачыларының ында делгеттинген 150 ажылдары тудугнуң чурумал төөгү бижимели болу берген.

Элээн хөй авторлар ол тудугнуң дугайында чугааны баштайгы шинчилел ажылдарының үезинден эгелеп чорудуп турар. Саяногорскиге тургустунар чурук делгелгезиниң кол фондузунга чуртту электрификастаар дугайында Ленинниң күзелдериниң боттанылыжын көргүзүп турар эки ажылдар кирер.

А. ЩИГЛЕНКО.

Саяногорск,

Красноярск край.

ТЫВАНЫҢ КИШТЕРИ

Тыва баргузин киштиг тиниң тергээзи чурту болу берген. Оларның баш салыының өскениниң ачызында ол чаагай өлүктүң тывыжын организастаар арга бар апарган.

Байкал чооглуунуң тайгаларындан баргузин киштиг он ажыг чылдарның мурнунда муң-муң километр ыракта Енисей бажынга экелген. Аңнаар ажыл-агыйларының тускай эртемниглери оларны Тываның аңгы-аңгы районнарынга таралып, камгалалга ап, оларның аажы-чаңын хайгаарап келгеннер. Тыва ам үнелиг өлүктү берип турар апарган.

Автономнуг республиканың хемнеринде, хөлдеринде норка болгаш ондатра база ижигип чурттай бергилээн.

Р. КОЗЬМИН,

СЭТА-ның корр.

Кызыл.

ӨГ-БҮЛЕЗИ-БИЛЕ

ССРЭ-ниң Иштики херектер министерствозунуң алдарлыг ажылдакчызы, подполковник Куулар Дутаржапович Даржаа милиция органнарында 20 чыл ажылдап турар. Ол Хөр-Тайганың эдээнге хөй уругларлыг өг-бүлеге төрүттүнген. Бичии аннде ачазынга хөй кадарарынга дузалажып чораан. Ооң школачы чылдары Ишкин биле Хемчик хемнериниң эриинге, Сүт-Аксы суурга эрткен. Тураннын бир чыл хуусаалыг кедээ ажыл-агыйы школазын 1949 чылда дооскаш, «Алдан-Маадыр» колхозка мал эмчилеп кирген. Билиин оон-даа бедидип алыры-биле Даржаа кедээ ажыл-агыйы техникумунга кирип алган. Техникумга ону өөредип турган башкылары Д. А. Колесникова, А. Д. Судемовка, А. Г. Херуменкога ол өөрүп чоттургенин илергейлеп чоруур. Студент чылдарындан эгелеп, ол спорттуң волейбол, хаак болгаш хүреш хевирлеринге хандыкшылдыг артып калган.

Өөредилге чылдары дүргениле билдинмейн эрте берген. Катап-ла колхозже үнүп, мал эмчизи боор ажылдап эгелээн. Ам ону Тожу районнуң «Май 1» колхозунче чорудупкан. Аңнык специалист кижи дораан-на кедээ аңнакчылар-биле харылзааны тургузуп апкан. Ооң удуртулгазы-биле аңнактар клубту септээш, бот-тывынгыр уран чүүлдү база чорудуп эгелээннер. Колхозтуң спортчу аңнактары кыжын районнуң хаак маргылдаазынга шаңналдыг черни ээлээш, областың бирги чери дээш болур маргылдааже аъттанып-каннар. Анаа 14 районнарның командалары киришкеннер. Олар 5-ки черни ээлээннер.

Куулар Даржаа өөренип турган чылдарында танышкан алганы Маша Маркова-биле интернационалчы өг-бүле тудуп, кады чурттап эгелээннер. Мария Бурятиядан Тывага 1952 чылда чедип келген турган. Бодундан бичии 13 дуңмаларлыг өскүс уруг турган. Тываның школа-интернатынга чурттап тургаш, № 2 школаны доозуп алган. Кызылдың башкы институдунуң физика-математика факультединге кирип алган. Даржаа биле Марияның өг-бүлезинге Слава болгаш Саша деп ийи оол төрүттүнген. Бир-ле катап кадайының төрүттүнген хүнүнге утку-штур К. Симоновтуң номун белекке берген. Аңаа ол мынча деп бижип каан: «Ынак кадайымга, мээң шынчы оңнуумга, уругларымның мерген угаанныг авазынга». Бо сестер Марияның дугайында хөйнү чугаалап турар. Мария Алексеевна чүгле болу эртем-билиг чедип ап, бодунуң чурттаар шын тургузуп алырын бодаваан, а өскүс эрткен дуңмаларынга чурттаар шын орукту шилип алырынга база дузалажырын бодаан. Ол черле эш-өөрүнге база ээлдек-эвилең, сагыш човаачыр кижи. Бо онзагай өг-бүлениң [illegible] хөйнү бижип болур.

1958 чылдың апрельден эгелеп Куулар Даржаа ИХМ-ниң шугумунда албан-хүлээлге күүседип турар. Баштайгы ол паспорт столунга, а соонда үш чыл иштинде кеземче хереэниң истелгезинге инспекторлап ажылдап турган. Оор, самчыгдал кылышкыннары истеп, ол барык бүгү Тываны эргээн.

1965 чылда лейтенант К. Д. Даржааны Тес-Хем районнуң милиция начальниинге томуйлаан, а ооң соонда Чаданга [illegible] шилчиткен. Бо районга Куулар Дутаржапович алды чыл дургузунда ажылдааш, районнуң чурттакчы чону-биле таныжып, оларның чаңчылдарын өөренип, билип ап келген. Ажылынга ол чүгле ниитиниң корум-чурумун хайгаарап чорбаан. Ол дээрге паспорт режимин хынап, өрт, суг халаптары-биле демиселди чорудуп, чурттакчы чонну ажыл-агыйга хаара тударынга киржип, чуруму бергелер-биле ажылдап, чурум үрээшкиннерин чайладыр, баш удур хемчеглерни боттандырып, дружинниктер-биле ажылды чорудуп турган.

СЭТА-ның корреспондентизи М. Хуюкаев капитан К. Д. Даржааның ажылының болгаш бир өлүрүүшкүн-биле холбашкан херек үүлгедиишкиниң истелгезиниң дугайында очерк бижээн. Ында ооң ажылын дыка тода көргүскен. Ол херекти истеп тыварынга капитан боду идепкейлиг киришкен турган.

[illegible] Москваның башкы институдун база доозуп алган. Спортка хандыкшылдыг, бот-тывынгыр уран чүүлге база идепкейлиг. Майор К. Д. Даржааны 1972 чылда Каа-Хем районнуң иштики херектер килдизиниң начальниинге чорудкан. Үр болбаанда-ла «Советская милиция» журналга ооң дугайында Л. Славинниң бижээн чүүлү үнүп келген. Чурум үрекчилери-биле демиселди уламчылап турган. Ол нагылчетпээн чурум үрекчилери-биле ажылче кончуг улуг күштү салып турар. Мындыг бир таварылга болган. Хөй уругларлыг херээжен кижи арагалааш, сугга дүжүп өлген. Улуг уруу дуңмаларының чаңгыс борбак чөлеңгижи болуп, оларны азырап, ажаар кижиден апарган. Ол школага пионер вожатызы боор ажылдап турган. Арай деп тургаш, бодунга тон садып алыры-биле, акша чыып алган турда, оозун оорлай берген. Башкылар сагыш човааш, аңаа акша чыып бергеннер. Оор тывылбайн туруп берген. Бир-ле катап ажаалта кассазынга «мээң дуңмам оол лотерея биледи-биле акша ойнап алган» деп, бир херээжен кижи кээп мактанган. Ону сезиптеш, К. Д. Даржаа хынадырын дораан [illegible], акшаны шынап-ла ол оорлаан болган. Оорну мичээр тудуп ап, акшаны ээзинге эгиткеш, оорга кеземчени көргүскен.

Куулар Дутаржапович милиция ажылдакчызын, Ф. Э. Дзержинскийниң [illegible] ышкаш, далаш чок бодалдыг, ээлдек, арыг холдарлыг болур ужурлуг деп санаар. Милиционер кижи [illegible] чамдыкта артист-даа, психолог-даа, педагог-даа болу бээр, милицияның алдарлыг карак огу дет камгалаар ужурлуг.

Амгы үеде ИХМ-ниң политиктер килдизиниң начальниги К. Д. Даржаа министерствонуң удуртукчулары-биле кады хуу составтың бүгү талалыг кижизидилгезиниң дугайында сагыш салып ажылдап турар. Ооржак Кан-оол, Монгуш Лапдан, Г. А. Кузьмин болгаш [illegible] милицияның аныяк ажылдакчыларынга болдунуп дуржулгазын ол дамчыдып берип турар.

Куулар Дутаржапович бодунуң билиин бедидип, бажыдып алыры-биле боду чүгээр [illegible] Омскиге, Волгоградка, Брестиге, Минскиге, Владивостокка, Ульяновскиге, Ленинградка семинарларга барып турган. Хостуг үезинде хөй-хөй номнарны номчуурунга ынак. Ооң ынак чогаалчылары болур Абрамовтуң, Проскуринниң, Ивановтуң, Ю. Германның, Нуртековтуң болгаш өскелериниң-даа чогаалдары ооң бажыңында бар.

Мария Алексеевна база милиция шугумунда ажылдап турар, а улуг оглу Омскиде милицияның дээди школазында өөренип турар. Мынчангаш Даржааларның өг-бүлези милиция династиязы болуп бар чоруур-дур.

Чурттаарда Куулар Дутаржапович бедүүн, хөглүг, угаангыр, идепкейлиг, ажыл-херек дээнде бодунга-даа, эш-өөрүнден-даа бедик негелделиг кижи. Аныяк кижилер оон хөйнү өөренип, байлак дуржулганы шиңгээдип ап болур.

М. ХАДАХАНЭ.

Экзаменнер чоруп тур

Кызылда күрүнениң педагогика институдунда кышкы сессия чоруп турар. Филология факультединиң бирги курсчулары баштайгы экзаменнерин дужаап эгелээн. Студентилер экзаменнерге багай эвес белеткенгенин көргүзүп турарлар.

ЧУРУКТАРДА: үстүнде — институттуң коридорунда экзаменче кирер мурнунда манаан студентилер; адаанда — экзамен эки дужааттынган, баштайгы байыр чедириишкиннери.

В. СЕМЕНКОВИЧИНИҢ фотолары.

СПОРТ

Олимпиадага белеткел

Олимпий суурунуң тудугжулары эрткен чылдың ажылының түңнелин үндүрген. Тудуг-монтаж ажылдарының планныг онаалдаларын 110 хуу күүсеткен. Күрүне комиссиязы [illegible] даалгадан ажыр ажыглалга киирген 16 каът ийи чурттаглга бажыңын хүлээп алган. Чурттаглга зоназының корпустарын тудуп турарлардан А. Тихонов биле Н. Деминнин, культура төвүн тудуп турарлардан И. Куртаковтуң удуртуп турар бригадалары эң эки көргүзүглерни чедип алган.

Бо [illegible] олимпий оюннарының бүгү аңнуң чылы, ынчангаш Олимпий суурнуң тудугжулары бедиткен хүлээлгелерин алган. Бирги кварталда поликлиниканың чеди каът бажыңын техниктиг болгаш медицина дериглерин кылырынга белеткээр болгаш өске-даа ажылдар кылдынар.

Олимпиада-80-че белеткел ажылдары Таллинде калбаарган. Яхт-клубтуң делгем бажыңы, спорт залы, эштир бассейниниң тудугларын Пирит хемниң аксында бедип үнген. Ооң ындыы талазында Олимпий суурун тудуп турар. Орта 630 спортчу, оларның тренерлери чурттаар.

Олимпий тудугларын кылырынга Эстонияның найысылалының алды муң ажыг [illegible], студентилери киржип турар.

(СЭТА).

Хаак оруунче үнүптер

Бөгүн республиканың бирги чери дээш хаакка маңнарының маргылдаазы «Тайга» стадионунга эгелээр. Аңаа Кызылдың, Тураннын, Хову-Аксының, Бай-Хаактың болгаш районнарның эң шилиндек спортчулары шаңналдыг черлерни алыр дээш хаак оруунче үнүптер. Бо маргылдаага шылгараан хаакчылар Красноярскиге болур зона маргылдаазынга киржир.

Бөгүн херээженнер 5 километрге, эр улус 15 километрге маңнаар. Даарта херээженнерниң 4Х5 километрге, эр улустуң 4Х10 километрге эстафетазы болур. Воскресеньеде херээженнерниң 10 километрге, эр улустуң 30 километрге чарыжы эртер.

М. ШЫЫРАП.

Клубтуң шаңналы дээш

Кызылдың шыдырааклувунуң бирги чери дээш маргылдаа эгелээн. Ында 9 бирги разрядчы, 13 ийиги разрядчы киржип турар. Оларның аразында найысылалдың чемпиону М. Дардаш, клубтуң каш дакпыр чемпиону чораан М. Кенин-Лопсан бар.

Чемпионатты швейцар система-биле эрттирип турар.

Бирги салыгда дараазында спортчулар баштайгы тиилелгени чедип алганнар: М. Кенин-Лопсан, М. Дардаш, В. Колбасин, К. Сат, С. Доңгак, К. Орус-оол, С. Чебодаев.

К. ШИПШИГИН.

ТВ

ЯНВАРЬ 26-ДА

БИРГИ ПРОГРАММА

МОСКВАДАН

10.00—«Үе». Информастыг программа.

10.40—Эртенги гимнастика.

11.05—«Харыылаңар, горнистер!»

11.35—«Чаагай черлер чоруп ор мен». Соңгу чүктүң орус улусунуң ниити ырызының оюн көргүзүү.

12.30—«Чырыдар дээш хыналаа». Хөй сериалыг уран-чечен телефильм. 3-кү сериязы.

13.45—Медээлер.

14.00—16.00—Чапсар.

16.20—Документалдыг фильмнер программазы: «Амыдыралдың хоойлуазы», «Бистиң Үндезин Хоойлувус», «Совет Эвилелиниң хамаатызы мен».

17.10—«Орус чугаа».

17.40—«Шыдыраа школазы». Разрядчылар клазы. Эндшпиль.

КЫЗЫЛДАН

18.10—«Аныяк лениничилер».

18.20—«Койгунчугаш болгаш ежик». Мультфильм.

18.50—«Тыва неделя». Информастыг программа.

19.05—Телемедээлер.

19.20—Чарлалдар.

МОСКВАДАН

19.30—«Москва болгаш москвачылар».

20.00—«Уругларга шулуктер».

20.15—«Бөгүн делегейде».

20.30—«Индияның национал байырлалы — Республика хүнүнге. «Индияда». Кинопрограмма.

21.10—«Чырыдар дээш хыналаа». Хөй сериалыг уран-чечен телефильмниң баштайгы көргүзүү. 4-кү сериязы.

22.30—«Үе». Информастыг программа.

23.00—Хоккей талазы-биле ССРЭ-ниң чемпионады. ЦСКА—«Спартак» (Москва). В. И. Ленин аттыг Төп стадионнуң Спорт ордузундан дамчыдылга.

01.15—01.55—«Силерниң чагаа-ларыңар ёзугаар». «Эртенги почта». Музыкалыг программа. [illegible]

ИЙИГИ ПРОГРАММА

МОСКВАДАН

18.10—«Алдын хаалгалар». Уругларга музыкалыг программа. Чехословакиядан дамчыдылга.

19.00—Гандбол талазы-биле ССРЭ-ниң чемпионады. Херээженнер. «Жальгирис» (Вильнюс)—«УПИ» (Свердловск). Вильнюстан дамчыдылга.

19.30—«Соолгу хар». Уран-чечен телефильм.

20.20—21.00—«Хүлер солдат». Документалдыг фильм.

Редактор В. С. ШАРАВИН

КИНО

ЯНВАРЬ 26-ДА

«НАЙЫРАЛ»: «Ынакшылынга эрге» 10.00, 11.45, 13.30, 15.15, 17.00, 18.50, 20.40 шактарда.

«ПИОНЕР»: «Белен болуңар, дээрги мындаагылар!» 9.20, 10.50, 12.30, 13.50, 15.20. «Эр кижи кожа чорда» 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

«ВОСТОК»: «Шудургу чоруктуң школазы» 15.00. «Өжээн петекчиин» 17.00, 20.00 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: «Солдаттар чоруп органнар» 15.00, 16.50. «Дагын куда» 18.40, 20.30 шактарда.

АЖЫКТЫГ БОЛГАН

Кызыл районнуң Баян-Кол суурнуң чурттакчылары Тывага ак-көк экран тыптып келири билек—12 чыл бурунгаар-ла көрүп эгелээннериниң бирээзи. Соолгу чылдарда бо суурнуң барык-ла чурттакчы бүрүзү теледамчыдылганы боттарының амыдырал-чурттаалгазының чарылбас кезээ кылдыр санай берген. Бо чылдың январь 10-да кежээкиниң 7 шакта республика радиозунуң болгаш телевидениениң тоолалекчилери-биле ужуражылга кежээзи чарлаттынары билек, хөй кижи кедээ Культура бажыңынга чыгып келген.

Көрүкчүлер болгаш дыңнакчылар конференциязын совхоз директору Хеймер-оол Арапчанович Монгуш ажыткаш, бир-ле дугаарында Тываның радио болгаш телевидениениң Күрүне комитединиң телестудиязының кол редакторуу Р. О. Далай-оолга сөс берген. Илеткелчи телевидениениң Тывага каш-ла чыл дургузунда шапкын хөгжүлдени алганын, амгы үеде республиканың барык-ла 70 ажыг хуузу ону көрүп, магадап турарын, ол ышкаш радионуң-даа, телевидениениң-даа ажылдакчыларының амгы үеде кылып чорудуп турар ажыл-херектери-биле тодаргай таныштырып чугаалаан.

Дараазында радио дыңнакчыларын радиодамчыдылгазының кол редакторуу Д. Е. Сидам радиожурналистерниң ажыл-херектери-биле таныштырган. Ол кандыг-кандыг дамчыдылгалар дыңнакчыларның сонуургалын болдуруп, ол дамчыдылгаларны хөй саныг ажылчын болгаш кедээ корреспондентилерниң, аңаа дыңнакчыларының чагааларының, тагыгларының дузазы-биле белеткеп турарын чугаалаан. Мындыг конференцияларга база-ла оларның санал-оналдарын барымдаалап турарын сагындырган, хуралдың киржикчилери боттарының сүмелерин кадарын санаалдарга чугаалаарын дилээн. Телекөрүкчүлер болгаш радиодыңнакчылар илеткелчилерге болгаш оларның-биле кады келген телеинженер Ш. Е. Ондарга элээн каш айтырыгларны салганнар.

Олурушкаңнарның өмүнээзиндеп бир-ле дугаарында Баян-Кол суурда хоочун кедээ бижикчи, совхозтуң салакчы бухгалтери Б. С. Багыт-оол сөс ап, радио болгаш теледамчыдылгаларның соолгу үеде шыңгарылыг кослуг-биле эккижээнинге сеткил ханганын илередип, телевидение болгаш радионуң хөй саныг ажылдакчыларынга улам ыңайгы чедиишкиннерни күзээн. Дайынның болгаш күш-ажылдың хоочуну, эки туралчы танкист чораан Т. С. Нурсат бодунуң саналынга техниктиг айтырыгларга доктааган. Ылаңгыя суурда радио бедириниң чогуур деңнелге ажылдавайн турарындан, кончуг солун дамчыдылгалар бир болза кулак уюк кылдыр кыштелгеш туруп бээр, чок болза сымыраңгаш туруптар. Ында ажылдап турар эштерниң арга-дуржулгазын бедидеринче районнуң харылзаа чери сагыш салза чогуур деп ол шүгүмчүлээн. Социалистиг чарыштың болгаш күш-ажылчы арга-дуржулга солчулгазының дугаарында дамчыдылгаларны көвүдетсе деп күзелин илергейлээн.

Бистиң амыдыралывыска шаптыктыг, эргиниң артыышчыларын база четпестерин сойталаар талазы-биле тыва дыл кырында шүгүмчүлелдиг рубриканың алыс шыгарынчо М. Ч. Шогжал саналын углаптырган. Ол дээрге кыска үениң иштинде хөй четпестерни шүгүмчүлеп, ону элиптеп алырынга дузалаар сорулгалыг дамчыдылга болганда, ооң ужур-дузазы улуг дээрин айытпышаан, ооң дыл-домаа чевең, чечекчилер дээш хоолун эртир шөө бээр чоруктар барын ол шүгүмчүлээн. Тыва хөгжүм чогаалын сайзыраңгайжыдарынга идигли дамчыдылгаларны көвүдедир, ону пропагандалаарынче ол кичээнгейни углаттырарын сүмелээн.

Конференцияга санал берип чүве чугаалааннарының хөм кезии телевизорларны ажыглаап, элизээриниң талазы-биле, ооң техниктиг айтырыгларын билип алырынга көрүкчүлерге дузалаарын, ол талазы-биле тайылбырлаарын, беседаларны чорударын дилеп турганнар. Ол ышкаш хоочун кижилер-биле, пенсионерлер-биле ак-көк экраннарга ужуражылгаларны удаа-дараа организастаары, оларның амыдыралчы арга-дуржулгазын болгаш сактыышкыннарын сонуургадырын сүмелеп турганнар.

Аныяктарның болгаш комсомолчуларның амыдыралынче боттарының дамчыдылгаларынга кичээнгей салып турар апарганы телестудияның ажылының бир эки талазы деп айтпышаан, оларның мурнакчылар-биле, аныяк тускай эртемниглерниң чугааларын, арга-дуржулга солчулгазын организастаарын улам ыңай практикалаарын күзээннер. Радиодамчыдылгаларынга башкыларга хамаарышкан темаларны доктаамал тургусса кандыгыл деп айтырыгны база күш-ажылчы чарыштың киржикчилерин теледамчыдылгаларга ужуражылгалар, ажыл-херекчи чугаалажылгалар кылдыр организастаарын саналдааннар.

Телекөрүкчүлер болгаш радио дыңнакчыларының бо конференциязы аалчыларга-даа, аңаа сонуургап кээп олурушкаңнарга-даа кайы-кайызынга ажыктыг хөй чүүлдерни билип алырынга дузалаан. Конференцияның түңнелинде Тыва радио болгаш телевидениениң симфониктиг оркестриниң делгереңгей программалыг солун концерти-биле доозулган.

О. НАМЧЫЛАК.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: индекс 667000

Кызыл, Щетинкин-Кравченко кудумчузу, бажыв № 3, ТЕЛЕФОННАРЫ: Редакторнуң 2-24-63, редакторнуң оралакчызының 2-35-24, 2-31-75, харыысалгалыг секретарьның 2-23-35, секретариаттың 2-23-35, партийжи амыдырал болгаш совет тургузуг килдистериниң 2-37-13, пропаганда килдизиниң 2-31-75, культура килдизиниң 2-23-54, кедээ ажыл-агый килдизиниң 2-21-47, үлетпүр килдизиниң 2-22-64, чагаа килдизиниң 2-41-27, информация килдизиниң 2-20-60, корректорларның 2-27-41, бухгалтерияның 2-12-45, солун келбейн барганда 2-32-75 телефонче долгаар.

Тираж 16933. Чагыг № 57.

СОЛУН НЕДЕЛЯДА 6 КАТАП ҮНЕР

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Ном үндүрер чер, полиграфия болгаш ном садыының талазы-биле эргелелиниң типографиязы (Кызыл, Щетинкин болгаш Кравченко кудумчузу, бажыв № 4).

[illegible]

Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 23 (10920) | 1979 чылдың январь 27, суббота | 1925 чылдан үндезилеттинген | Өртээ 2 кап.

СЭКП-ниң Москва хоорай организациязының XXIII конференциязы

Бүдүрүлгениң ажыктыын болгаш ажылдың шынарын бедидер дээш чарыштыышаан, чурттуң күш-ажылчы коллективтери СЭКП-ниң XXV съездизиниң салган сорулгаларын чедимчиликтиг шиитпирлеп турар. Партияның планнарын амыдыралга боттандырар дээш демиселдиң мурнуу одуруунда найысылалдың коммунистериниң миллион ажыг кижилиг отряды чоруп турар. СЭКП-ниң Москва хоорай организациязының XXIII конференциязы политиктиг болгаш күш-ажылчы бедик идепкейниң байдалынга Эвилелдер бажыңының колонналыг залынга бурунгу хүн ажылдап эгелээн.

Эштер Л. И. Брежнев, Ю. В. Андропов, В. В. Гришин, А. П. Кириленко, А. Н. Косыгин, А. Я. Пельше, М. А. Суслов, Д. Ф. Устинов, К. У. Черненко, П. Н. Демичев, В. В. Кузнецов, Б. Н. Пономарев, М. С. Соломенцев, Н. А. Тихонов, И. В. Капитонов, В. И. Долгих, М. В. Зимянин, Я. П. Рябов, М. С. Горбачев оларны делегаттар диниттиг, үргүлчүледиг алгыш часкаашкыннары-биле уткаан. Коммунистиг партияның, Совет күрүнениң удуртукчуларын конференцияның президиумунуң составынга аажок хөглүг-хөөнүг, чаңгыс үн-биле соңгаан. Мында — партия, совет болгаш күрүне ажылдакчылары, СЭКП-ниң хоочуннары, бүдүрүлге мурнакчылары, эртем болгаш культура ажылдакчылары, ССРЭ-ниң Чепсектиг Күштериниң төлээлекчилери.

Партияның Москва хоорай комитединиң отчёдун, СЭКП-ниң хоорай организациязының ревизия комиссиязының отчёдун конференцияның делегаттары чугаалажып турар, олар СЭКП-ниң Москва хоорkomунуң болгаш ревизия комиссиязының чаа составын соңгуур.

Партияның Москва хоорkomунуң отчёт илеткелин СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, СЭКП-ниң Москва хоорkomунуң бирги секретары В. В. Гришин кылган.

Партияның, ооң ТК-ның доктаадыр сырый каттышкан Москваның коммунистери, бүгү ажылчы чоннары СЭКП-ниң XXV съездизиниң шиитпирлерин боттандырар, онгу беш чылдың онаалдаларын күүседир дээш демиселди улам калбак нептередир. Төрээн чурттуң күчү-шыдалын улам [illegible] бүгү [illegible] ТК-га, эш Л. И. Брежневке конференцияның делегаттарының [illegible] В. В. Гришин [illegible].

Отчёт илеткелдериниң соонда сайгарылга [illegible] эгелээн. Конференция ажылын хүүн уламчылаан.

(СЭТА).

ССРЭ-НИҢ ДЭЭДИ СОВЕДИНГЕ СОҢГУЛДАЛАР ТАЛАЗЫ-БИЛЕ ОКРУГТАРНЫҢ СОҢГУЛДА КОМИССИЯЛАРЫНГА

АЖЫК ЧАГАА

Эргим эштер!

СЭКП Төп Комитединиң мооң адаанда ат салган кежигүннери бистер бүдүрүлгелерниң, организацияларның болгаш албан черлериниң, колхозтарның болгаш совхозтарның, өөредилге черлериниң коллективтеринден болгаш шериг кезектеринден, ол ышкаш соңгукчуларның округтар чөвүлел хуралдарындан чагааларны болгаш телеграммаларны түс бүрүүстеалдывыс, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң онгу чыыжының депутаттарынга кандидаттар кылдыр бистерни каш-даа соңгулда округтарындан депшиткенинин дугайын ол чагааларда, телеграммаларда дыңнадып, ол округтарга бадылаттырарынга чөпшээрелин бээрин дилеп турар болду.

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң депутаттарынга кандидаттар кылдыр бистерни депшиткен ажылчыннарга, колхозчуларга, инженер-техниктиг ажылдакчыларга, албан-хаакчыларга, Армияның болгаш Флоттуң дайынчыларынга, коммунистерге болгаш партия кежигүнү эвестерге, бүгү соңгукчуларга чүректиң ханызындан өөрүп четтиргенивисти илергейлеп тур бис.

Ол бедик алдарны болгаш бистерге көргүскен бүзүрелди дээди эчис сорулгазы — совет кижилерниң чаагай чоргуу, Черлыгынга тайбың болгаш социал депшилге болуп турар бистиң Коммунистиг партиявыска бүрүнү-биле хамаарыштырып тур бис. Ол бүзүрелди партияның болгаш чоннуң бузулбас чаңгыс эвииниң, партияның иштики болгаш даштыкы политиказын бүгү улустуң деткип турарының, партияның XXV съездизиниң, СЭКП Төп Комитединиң Пленумнарының төлевилээн сорулгаларын күүседир, ССРЭ-ниң чаа Конституциязын амыдыралга боттандырар. ССРЭ-ниң Дээди Совединге соңгулдаларны 1979 чылдың болгаш ниитизи-биле онгу беш чылдың планын чедимчиликтиг күүседир дээш демиселге чаа-чаа чедиишкиннер-биле демдеглээр деп бистиң чурттувустуң ажылчы чоннарының иштиг чүткүлүнүң херечизи кылдыр көрүп тур бис.

ССРЭ-ниң Дээди Совединге соңгулда дугайында Хоойлуга дүүштүр бистерниң түс бүрүүс чүгле чаңгыс соңгулда округунга бадылаадыр болганда, дараазындагы соңгулда округтарынга бадылаадырынга чөпшээрелин бээрин СЭКП Төп Комитедин бистерге сүмелээн:

Брежнев Л. И. — Эвилел Совединге, Бауман соңгулда округу, Москва хоорай

Андропов Ю. В. — Эвилел Совединге, Ступино соңгулда округу, Москва область

Гришин В. В. — Эвилел Совединге, Перово соңгулда округу, Москва хоорай

Громыко А. А. — Эвилел Совединге, Минск хоорайның ийиги соңгулда округу, Минск хоорай

Кириленко А. П. — Эвилел Совединге, Чкалов соңгулда округу, Свердловск хоорай

Косыгин А. Н. — Национальдар Совединге, Москва хоорайның соңгулда округу, РСФСР

Кунаев Д. А. — Эвилел Совединге, Алма-Ата-Ленин соңгулда округу, Алма-Ата хоорай

Пельше А. Я. — Национальдар Совединге, Киров соңгулда округу, Латвий ССР

Романов Г. В. — Эвилел Совединге, Москва соңгулда округу, Ленинград хоорай

Суслов М. А. — Эвилел Совединге, Киров соңгулда округу, Ленинград хоорай

Устинов Д. Ф. — Эвилел Совединге, Кунцево соңгулда округу, Москва хоорай

Черненко К. У. — Эвилел Совединге, Кишинев-Ленин соңгулда округу, Молдав ССР

Щербицкий В. В. — Эвилел Совединге, Киев-Ленин соңгулда округу, Киев хоорай

Алиев Г. А. — Эвилел Совединге, Баку-Ленин соңгулда округу, Баку хоорай

Демичев П. Н. — Эвилел Совединге, Люберцы соңгулда округу, Москва область

Кузнецов В. В. — Национальдар Совединге, Волгоград соңгулда округу, РСФСР

Машеров П. М. — Национальдар Совединге, Брест соңгулда округу, Белорус ССР

Пономарев Б. Н. — Национальдар Совединге, Калинин соңгулда округу, РСФСР

Рашидов Ш. Р. — Национальдар Совединге, Ташкент-Октябрь соңгулда округу, Узбек ССР

Соломенцев М. С. — Эвилел Совединге, Шахты соңгулда округу, Ростов область

Тихонов Н. А. — Эвилел Совединге, Никополь соңгулда округу, Днепропетровск область

Шеварднадзе Э. А. — Национальдар Совединге, Тбилиси-Ленин соңгулда округу, Грузин ССР

Капитонов И. В. — Эвилел Совединге, Кинешма соңгулда округу, Иваново область

Долгих В. И. — Эвилел Совединге, Ленин соңгулда округу, Красноярск край

Зимянин М. В. — Национальдар Совединге, Краснодар соңгулда округу, РСФСР

Рябов Я. П. — Эвилел Совединге, Нижний Тагил соңгулда округу, Свердловск область

Русаков К. В. — Национальдар Совединге, Ленинакан Төп соңгулда округу, Армян ССР

Горбачев М. С. — Эвилел Совединге, Ипатово соңгулда округу, Ставрополь край.

Бо чагааны депутаттарга кандидаттарны бүрүткээриниң үезинде документ кылдыр көөрүн ССРЭ-ниң Дээди Совединге соңгулдалар талазы-биле хамаарышкан округтарның соңгулда комиссияларындан дилеп тур бис.

БРЕЖНЕВ Л. И.
АНДРОПОВ Ю. В.
ГРИШИН В. В.
ГРОМЫКО А. А.
КИРИЛЕНКО А. П.
КОСЫГИН А. Н.
КУНАЕВ Д. А.
ПЕЛЬШЕ А. Я.
РОМАНОВ Г. В.
СУСЛОВ М. А.
УСТИНОВ Д. Ф.
ЧЕРНЕНКО К. У.
ЩЕРБИЦКИЙ В. В.
АЛИЕВ Г. А.
ДЕМИЧЕВ П. Н.
КУЗНЕЦОВ В. В.
МАШЕРОВ П. М.
ПОНОМАРЕВ Б. Н.
РАШИДОВ Ш. Р.
СОЛОМЕНЦЕВ М. С.
ТИХОНОВ Н. А.
ШЕВАРДНАДЗЕ Э. А.
КАПИТОНОВ И. В.
ДОЛГИХ В. И.
ЗИМЯНИН М. В.
РЯБОВ Я. П.
РУСАКОВ К. В.
ГОРБАЧЕВ М. С.

Тыва АССР-ниң Хүндүлүг аттарын тыпсыр дугайында
ТЫВА АССР-НИҢ ДЭЭДИ СОВЕДИНИҢ ПРЕЗИДИУМУНУҢ ЧАРЛЫЫ

Кадаг ажыл-агый талазы-биле ачы-хавыяазы дээш Тыва АССР-ниң алдарлыг малчыны хүндүлүг атты:

Дондуп Арапчаевич Дарага — Каа-Хем районда «Енисей» совхозтуң хойжузу.

Донгак Делгерович Успунга — Мөңгүн-Тайга районда «Малчын» совхозтуң хойжузу.

Сайту Серенович Хомушкуга — Барыын-Хемчик районда «Хемчик» совхозтуң хойжузу.

Кадаг ажыл-агый талазы-биле ачы-хавыяазы дээш Тыва АССР-ниң кадаг ажыл-агыйының алдарлыг механизатору хүндүлүг атты:

Дүмен-оол Ламаович Ховалыгга — Чөөн-Хемчик районда «Сельхозтехника» салбырында тракторист.

Тудуг талазы-биле ачы-хавыяазы дээш Тыва АССР-ниң алдарлыг тудугжузу хүндүлүг атты:

Раиса Федоровна Григоровичиге — «Тыва тудуг» тресте № 48 тудуг эргелелиниң малярлар бригадири.

Николай Александрович Михайловка — «Тыва кадаг тудугнуң» № 957 кежиг чорууур механизастаан колоннанынга бызанчы. Бии-Хем район.

Транспорт талазы-биле ачы-хавыяазы дээш Тыва АССР-ниң транспортунуң алдарлыг ажылдакчызы хүндүлүг атты:

Александр Николаевич Кравцовка — Кызылда № 1 АТБ-ниң чолаачызы.

Садыг болгаш ниитиниң чемненилгезиниң талазы-биле ачы-хавыяазы дээш Тыва АССР-ниң садыының болгаш ниитиниң чемненилгезиниң алдарлыг ажылдакчызы хүндүлүг атты:

Нина Алексеевна Полынцевага — Таңды районунда «Универмаг» магазининиң садыгжызы.

Чоннуң амыдырал хандырылгазының талазы-биле ачы-хавыяазы дээш Тыва АССР-ниң чоннуң амыдырал хандырылгазының алдарлыг ажылдакчызы хүндүлүг атты:

Анна Александровна Фиминага — Туранда чоннуң амыдырал хандырылга комбинадының хеп даараар бригадазының бригадири.

Геология болгаш байлак шинчилээр талазы-биле ачы-хавыяазы дээш Тыва АССР-ниң алдарлыг геологу хүндүлүг атты:

Виктор Дмитриевич Широкушкинге — Тываның «Хүндүлелдиң Демдээ» орденниг геология-шинчилел экспедициязының шинчилел партиязының начальниги.

Харылзаа талазы-биле ачы-хавыяазы дээш Тыва АССР-ниң харылзаазының алдарлыг ажылдакчызы хүндүлүг атты:

Уйнюк Тюлюшевна Мартага — Улуг-Хем районда Арыг-Үзүүнүң харылзаа салбырының почтачызы.

Чуртталга-коммунал ажыл-агыйы талазы-биле ачы-хавыяазы дээш Тыва АССР-ниң чуртталга-коммунал ажыл-агыйының алдарлыг ажылдакчызы атты:

Зинаида Трофимовна Журавловага — Кызылда хеп чуур комбинаттың төп хеп чуур черниң мастери.

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы М. МЕНДУМЕ.
Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Секретары С. КРАСНЫЙ.

Кызыл хоорай
1979 чылдың январь 25.

Республиканың улус ажыл-агыйының мурнакчыларын Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Хүндүлел бижик-биле шаңнаар дугайында
ТЫВА АССР-НИҢ ДЭЭДИ СОВЕДИНИҢ ПРЕЗИДИУМУНУҢ ЧАРЛЫЫ

Онгу беш чылдың үш чылының планныг онаалдаларын болгаш социалистиг хүлээлгелерин күүседиринге бедик бүдүрүлге көргүзүглери дээш Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Хүндүлел бижик-биле шаңнаары болза:

Астра Эдуардовна Баранова — коммунал бүдүрүлгелериниң Кызыл-Мажалыг комбинадының ажылчыны.

Олег Петрович Барков — Тожунуң мал ажыл-агыйының автомобиль чолаачызы.

Петр Андреевич Бойко — Хову-Аксының АТБ-ниң слесары.

Таисия Николаевна Вульева — Кызылдың аъш-чем садыының № 9 магазининиң секция эргелекчизи.

Виктор Георгиевич Грицков — Чадаананың АТБ-ниң автомобиль чолаачызы.

Виктор Павлович Грошелев — Хову-Аксының рудниктиниң проходчиктер бригадири.

Светлана Спиридоновна Донгак — Бии-Хем районда «Өөк» совхозтуң Чкалов сүт-бараан фермазының саанчызы.

Александр Григорьевич Катавалов — № 15 механизастаан эргелелиниң механизатору, Улуг-Хем район.

Дамбаа-оол Дондупович Кол — «Тоора-Хем» совхозтуң малчыны, Тожу район.

Константин Тимофеевич Кукарин — Тыва авто[illegible]

Михаил Романович Кулаков — «Коммунизмниң херели» совхозтуң механизатору, Таңды район.

Виктор Бачылаевич Маймыды — «Торгалыг» совхозтуң тракторизи, Өвүр район.

Дадар-оол Белекович Ооржак — «Тыва» совхозтуң тракторизи, Чөөн-Хемчик район.

Александра Хопуновна Сүүр-оол — «Ак-Туруг» совхозтуң хойжузу, Улуг-Хем район.

Саин-оол Ыттаевасович Тарачи — «Тыва тудуг» трестиниң «Кызыл тудуг» тудуг эргелелиниң дашчызы.

Зоя Никитична Турпаева — чурттакчы чоннуң амыдырал хандырылгазының Каа-Хем комбинадының ажылчыны.

Александр Дамбаевич Эржук — Эрзин районнуң автопарк механиги.

Аракчаа Чалзыпович Хумбун — «Ширээ» совхозтуң хойжузу, Эрзин район.

Белек Салчаковна Чакпан — Мөңгүн-Тайганың харылзаа белдириниң телефонизи.

Чалзып Салчакович Шойдан — «Мурнакчы» совхозтуң хойжузу, Бай-Тайга район.

Хевээ Донгакович Шыраа — «Тыва кадаг тудуг» трестиниң КМК-741-ниң ажылчыны, Барыын-Хемчик район.

Барый-оол Эренчинович Эртине — «Чодураа» совхозтуң малчыны, [illegible] район.

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы М. МЕНДУМЕ.
Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Секретары С. КРАСНЫЙ.

Кызыл хоорай. 1979 чылдың январь 25.

МУРНАКЧЫ КОЛЛЕКТИВТЕР

СЭКП обкомунуң бюрозу, Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлели, профэвилелдериниң область чөвүлели болгаш ВЛКСМ обкому республиканың үлетпүр, транспорт бүдүрүлгелериниң, тудуг, коммунал-амыдырал, садыг организацияларының 1978 чылда социалистиг чарыжының түңнелдерин чугаалажып көрген.

Бо талазы-биле доктаалда үстүнде айыттынган адырларның ажылдакчылары социалистиг чарышты калбартып, кызымаккай ажылдааш, планнарны база социалистиг хүлээлгелерни күүседиринге чамдык чедиишкиннерлиг болганын айыткан.

1977 чылдыы-биле деңнээрге ниити продукцияның хемчээли 10,8 хуу, ону сайгарары — 9,5 хуу, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүү — 4,2 хуу улгаткан. Электри болгаш чылыг энергиязын, дилиг материалдарын, дазганы бүдүрериниң социалистиг хүлээлгелери ажыр күүсеттинген. Чоннга планындан ажыр 1,4 миллион рубльдиң бараанныарын саткан. 26 муң рубль ажыр ачы-дузазын чедирткен. 1977 чылдыындан хөйнү 6,3 хуу кол фондуларны ажыглааш, керелиг ажылдарны — 4,6 хууну кылган. Ниити ажыглаалдың транспорту-биле планнан ажыр 167,8 муң тонна чүъктерни сөөрткен.

Сүт комбинадының, «Каа-Хем» разрезтиң, «Тыва кадаг тудуг» трестиниң 741-ги КМК-зының, Кызылдың пассажир АТБ-[illegible], Кызылдың аъш-чем садыының, «Тыва коммунэнергонуң» коллективтери күрүне планнарын болгаш социалистиг хүлээлгелерни чедиишкинниг күүсеткен.

Ынчалза-даа республиканың чамдык министерстволары, эргелелдери, ведомстволары, бүдүрүлгелери болгаш организациялары 1978 чылдың социалистиг хүлээлгелериниң күүсеттиинерин чедип албаан. Ол ышкаш дыка хөй районнар база күүсетпээн. Республиканың үлетпүрү ниитизи-биле ниити продукция бүдүрүп үндүрериниң, ону сайгарарының, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедидериниң талазы-биле хүлээлгелерни күүсетпээн. Планга чедир 31,5 муң тонна даг-хүрүн, 15,7 млн. кезек туйбуну, 6,7 муң кубометр демир-бетон кылыглаларын, культура-амыдыралдың 268 муң рубльдиң бараанын [illegible] планга чедир бербээн.

Тудуг организациялары кол фондуларны ажыглаарга киирериниң, капитал салыышкыннарын шиңгээдириниң болгаш керээлиг ажылдарның хемчээлиниң талазы-биле планнарны күүсетпээн. 12 муң баш хаван азыраар комплексти, уксаажыдылга станциязын, керамзит-сай заводун, «Тудуг кезектери» комбинаттың немелде бүдүрүлгелерин, «Сельхозтехниканың» күрүкомитединиң өөредилге курс комбинадын ажыглаалга киирбээн. Ол ышкаш 37,6 муң дөрбелчин метр чурттаар шөлүн болгаш өске хөй объектилерни база чедир тутпаан. Ниити ажыглаалдың автотранспорт бүдүрүлгелери чүък сөөрүнүң талазы-биле социалистиг хүлээлгелерни күүсетпээн.

«Тыва даг-дүгү», «Тудуг кезектери» комбинаттарның, пиво заводунуң, Кызыл-Мажалыктың туйбу заводунуң, «Тыва тудуг», «Шагонартяжстрой» трестерниң, Хову-Аксының болгаш Кызылдың райамыдырал комбинаттарының коллективтери социалистиг хүлээлгелериниң күүсеттинерин чедип албаан.

Чамдык партия, совет, профэвилел болгаш комсомол организациялары социалистиг чарышты кошкак организастап, эң эки ажылдыг коллективтерниң, бүдүрүлге мурнакчыларының мурнакчы дуржулгазын пропагандалап, нептередирин сула чорудуп турар. Олар планнарның болгаш социалистиг хүлээлгелерниң ыяап-ла күүсеттинерин дээш ажыл-агый удуртукчуларындан шыңгыы негелдени салбайн турган.

СЭКП обкомунуң бюрозу, Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлели, профоблчөвүлел болгаш ВЛКСМ обкому 1978 чылдың социалистиг чарыжының түңнелдерининң дугайында чугаалажып көргеш, социалистиг чарыштың негелделерин күүсетпээнин барымдаалааш, хоорайлар болгаш районнар аразында бирги черни тывыспас деп шиитпирлээн.

Социалистиг чарышка тиилекчилер деп санааш, СЭКП обкомунуң, Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң, профоблчөвүлелдиң болгаш ВЛКСМ обкомунуң шилчиир Кызыл туктары-биле шаңнаар черлер болза:

үлетпүр бүдүрүлгелеринден — продукция бүдүрер талазы-биле социалистиг хүлээлгезин 102,9, ону сайгарарын — 103,4, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн — 101,6 хуу күүсеткеш, бир рубль бараанныг продукцияга чарыгдалды 5,6 көпеекке кызырган сүт комбинадының коллективи;

тудуг организацияларындан — тудуг-монтаж ажылдарының хемчээлиниң талазы-биле социалистиг хүлээлгезин 114,8, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн — 113,2 хуу күүсеткен «Тыва кадаг тудуг» трестиниң 741-ги КМК-зының коллективи;

транспорт бүдүрүлгелеринден — пассажирлер чедирериниң талазы-биле социалистиг хүлээлгезин 102,5, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедидериниң — 100,6 хуу күүсеткен Кызылдың пассажир АТБ-зиниң коллективи;

садыг организацияларындан — үрмектеп садар бараан саарылгазының талазы-биле социалистиг хүлээлгезин 100,7, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедидерин — 107,2 хуу күүсеткен Кызылдың аъш-чем садыының коллективи;

коммунал-амыдырал хандырылгазының бүдүрүлгелеринден — социалистиг хүлээлгеден ажыр чоннга 147 муң рубльдиң ачы-дузазын чедирген болгаш күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн планда көрдүнгенинге удур 17 хуу бедидирип хандырган «Тыва коммунэнергонуң» коллективи.

Ийиги черлерни алзаан деп санааш, СЭКП обкомунуң, Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң, профоблчөвүлелдиң болгаш ВЛКСМ обкомунуң шилчиир вымпелдерин тыпсыр черлер болза:

үлетпүр бүдүрүлгелеринден — продукция бүдүрериниң планын 100,9, ону сайгарарын — 101,4 хуу күүсеткеш, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүнүң өзүлдезин 100,9 хуу чедирткен «Тыва кобальт» комбинаттың коллективи;

тудуг организацияларындан — хүлээлгелерден ажыр 9 муң рубльдиң тудуг-монтаж ажылдарын кылгаш, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн 1977 чылда турганынга удур 22,1 хуу бедидиткен, тудугнуң бот-үнезин 17 муң рубльге кудулаткан «Тыва сүт тудуг» трестиниң ТМЭ-зи;

автотранспорт бүдүрүлгелеринден — чүък сөөртүлгезиниң талазы-биле социалистиг хүлээлгезин 103,1, чүък саарылгазын — 100, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн — 102,5 хуу күүсеткен Хову-Аксының АТБ-зиниң коллективи;

садыг организацияларындан — үрмектеп садар бараан саарылгазының талазы-биле социалистиг хүлээлгезин 100,3, ниитиниң чемненилгезин — 108,8, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедидерин — 100,2 хуу күүсеткен Мөңгүн-Тайга райпозунуң коллективи;

коммунал-амыдырал бүдүрүлгелеринден — амыдыралга ачы-дуза чедирер талазы-биле социалистиг хүлээлгезин 100,4, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедидерин — 104,3 хуу күүсеткен Чадаананың райамыдырал хандырылга комбинадының коллективи.

«Каа-Хем» хөмүр-даш разрезиниң, Кызылдың туйбу заводунуң, «Тыва совхоз тудуг» каттыжыышкынының 5-ки КМК-зының, 1-ги АТБ-ниң, Эрзин районнуң амыдырал хандырылга комбинадының, Кызыл-Мажалыктың коммунал ажыл-агый бүдүрүлгелер комбинадының, амыдырал техниказы септээр черниң социалистиг хүлээлгелер күүседиринге эки ажылдааның доктаалда демдеглээн.

СЭКП-ниң Кызыл хоорkomу, райкомнары, «Тыва даг-дүгү» болгаш «Тыва кобальт» комбинаттарның, тудуг эргелелдериниң парткомнары, хоорkүүскомнар, профэвилелдериниң адырлар аайы-биле обкомнары, ВЛКСМ райкомнары, министерстволар болгаш ведомстволар 1979 чылдың болгаш бүгү онгу беш чылдың планнаттынган даалгаларын болгаш социалистиг хүлээлгелерни ыяап-ла күүседириниң хемчеглерин ажылдап кылгаш, боттандырып чорудар ужурлуг. Бүдүрүлгениң ажыктыы болгаш ажылдың шынарын бедидеринче, бүдүрүлге күчүлериниң, материалдыг, күш-ажылчы, саң-хөө курлавырларын чөптүг ажыглаарынче, эртем-техниктиг депшилгениң бүгү хемчеглер-биле шапкынчыларынче болгаш бүдүрүлгениң интенсификастаарынче, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедидип, улустуң калбак херегле барааннарын бүдүрерин көвүдедип, ассортиментизин [illegible] бартырынче практиктиг ажыл үезинде оон-даа кичээңгейни угландырар ужурлуг. 1979 чылдың күрүне планнарын болгаш социалистиг хүлээлгелерни күүседир дээш социалистиг чарышты организастаарын эккижидер. Бүдүрүлге болгаш организация черлериниң бүгү-ле коллективтеринге «Хожудап турарлар турбазын дээш» шимчээшкинни улам калбартыр.

Чүък сөөртүлгезин үзүктелдирбес

ЯНВАРЬ 22-ДЕН 25-КЕ ЧЕДИР

Саян артындан хүн санында 2655 тонна чүъкти, ооң иштинде 1300 тонна мал чеми тарааны сөөртүп алыры план-графикте көрдүнген. Ол талазы-биле онаалда канчаар күүсеттинип турарын сөөлгү хүннерниң медээлерин ёзугаар көрээлиңер.

Январь 22-ден 25-ке чедир бүгү-ле транспорт организацияларының (хаара туттунган транспорт-биле кады) күжү-биле 8324 тонна чүък Саян артындан эккелдинген. Азы хүн бүрүде-ле 2081 тоннаны сөөртүп ап турганывыс ол. Чүък сөөртүлгезиниң планныг онаалдазы ортумаа-биле 78,4 хуу күүсеттинген. Хүн санында сөөртүр ужурлуг онаалдаларын Тыва транспорт эргелели (хаара туттунган транспорт-биле кады), Главснабсбыттың, «Тыва кобальт» комбинаттың автотранспортчулары багай эвес күүсеткилээн.

Тыва транспорт эргелелиниң шугуму-биле Саян артындан январьның 22-ден 25-ке чедир 3877 тоннаны (хүн бүрүде-ле 969 тоннаны), хаара туттунган автотранспорт-биле 2109 тонна (хүнде-ле 527 тонна) чүъкти сөөртүп эккелген. Моон алгаш көөрге, Абаканның автотранспортчулары баске улуг дузаны көргүскен, хүн санында сөөртүр онаалдазындан ажыр абаканчылар 127 тоннаны немей сөөртүп турган.

«Сельхозтехниканың» күркомитеди (хаара туттунган транспорт-биле кады) 4 хонуктуң дургузунда 1776 тонна чүъкти Саян артындан эккелген, азы хүн санынга-ла 444 тонна онаажыр. Графиктиг ёзугаар оларда 2200 тонна чүъкти сөөртүрү онаажып турган, чедир бердинмээни 424 тонна-дыр.

Январь 22-ден 25-ке чедир ниитизи-биле Саян артындан 2839 тонна мал чеми тараа эккелдинген. Бо талазы-биле планныг онаалдаларын кайызаа организациялар күүсетпээн. Тыва транспорт эргелелиниң шугуму-биле хүн санында 900 тоннаны сөөртүрү көрдүнген. А херек кырында хүн санында 508 тонна мал чеми тарааны эккеп турган.

«Сельхозтехниканың» күркомитеди хүн бүрү-ле 510 тонна мал чеми тарааны сөөртүр планныг турганда, кылганы хүн санында-ла 211 тонна болган.

Бо чугула ажылды эреңгей бандалче кииргеш, онаашкан даалгаларын күүсетпейн турар организациялар хөй. «Тыва тудугнуң» бүдүрүлге техниктиг четчелээшкин эргелели, «Тыва кадаг тудуг», «Тыва даг-дүгү» комбинат, Коммунал ажыл-агый министерствозу, автоорруктар ажыглалының болгаш тудугнуң бүдүрүлге эргелели, Респотребсоюзтуң АТБ-зи январь 22-ден 25-ке чедир Саян артындан чаңгыс-даа тонна чүъкти эккелбээн.

ВАЗ марканың автомашиналарының техниктиг ажыглалы [illegible] онгу беш чылдың үшкү [illegible] Коллективи 1978 чылда [illegible] 36 муң рубльдиг [illegible] 138 муң рубльдиг [illegible] 31 хуу ажыр күүсеттинген.

Мында бригадалар аразында социалистиг чарыштың түңнелин доктаамал үндүрүп турар. Георгий Иванович Селиновтуң мурнакчы бригадазы декабрьда септээр [illegible] планын 134 хуу [illegible] ажылдап турар.

ЧУРУКТА: бригадир Г. И. Селиванов биле газоэлектросварщик В. П. Кузьмин.

В. КАРА-ООЛДУҢ [illegible].

Сонгулдаага уткуштур

ХӨЙ-НИИТИ ПОЛИТИКТИГ НОМЧУЛГА

Бо чылын сонгулдаага бир-ле дугаарында киржир, ол сес хар четкен аныяк сонгукчуларга хөй-ниити-политиктиг номчулганы чоокта чаа Кызылда Политиктиг чырдыдышкын бажыңынга ВЛКСМ обкому эрттирген. Ындыг номчулгаларны районнарга база эрттирери планнаттынган.

Номчулганы ВЛКСМ обкомунуң бирги секретары Г. С.-М. Иргит ажыткан. Сонгулдааларга уткуштур бистиң чуртта алгыш улуг ажылдар чорудулуп турарын база аныяк кижи бүрүзү ол ажылдарга идепкейлиг киржириниң эргежок чугулазын ол демдеглээн.

Номчулгага Республика прокурорунуң оралакчызы С. М. Булатов ССРЭ-ниң чаа Конституциязының дугайында илеткелди кылган. ССРЭ-ниң Дээди Совединиң депутаты, № 48 тудуг эргелелинде комсомолчу-аныяктар оргдазының бригадири М. В. Сафронованың чугаазын аныяктар база улуг [illegible].

Оон соонда аныяктарның өмүнээзинден чамдык оолдар, кыстар чүве чугаалааннар. Бир дугаарында Кызылдың мебель фабриказының, чазанылга цехиниң чазаныкчызы, бо чылдың март 4-те бир дугаарында сонгулдаага киржир Олег Өндар кады ажылдап турар өөрүнүң мурнундан сөс алгаш, оларның цеги 1978 чылдың планын чедиишкинниг күүседипкенин [illegible]. [illegible] СЭКП-ниң XXV съездизиниң база ВЛКСМ-ниң XVIII съездизиниң [illegible] кызыныы шиңгерин боттарының дорт хүлээлгези деп санап турарлар. Ол бодуу ССРЭ-ниң Дээди Совединге сонгулдааларынга [illegible]. [illegible] районуң бүгү-ле аныяк сонгукчулары ол хүн чаңгыс кижи дег сонгулдааларга киржириниге бүзүрелин ол илереткен.

[illegible] Надежда Дутлакова чүве чугаалааш, ССРЭ-ниң Үндезин Хоойлузунуң ачызында бистиң чуртта аныяктар Дээди Советке 21 хардан эгелеп сонгуттурар эргени алган дээрзин [illegible]. [illegible] хөй кезиинде аныяктардан тургустунган, планын чедиишкинниг күүседип турарлар. А Надя боду хууда чыл планын хуусаа бетинде — июнь 4-те болур Совет аныяктарының хүнүнге чедир күүседирин хүлээнип алган ажылдап турар. ССРЭ-ниң Дээди Совединиң депутадынга депшиткен кандидаттар дээш шупту бадылаарынче аныяк сонгукчу өөрүн ол кыйгырган.

Оон соолунде, студент болгаш өөреникчи аныяктарның өмүнээзинден урал чүүл училищезиниң сургуулу Лариса Маадыр чүве чугаалаан. Март 4-те, сонгулдаалар хүнүнде ол таптыгла 18 харлаар. Кызыл хоорайның бүгү-ле аныяк сонгукчулары Төрээн чуртунуң, партиязының идегелин шынзыдып, эңне төлептиг кижилер дээш хүлээлдин-биле бадылаар күзелин илереткен.

Номчулганың түңнелинде Г. С-М. Иргит чоокшулап орар сонгулдаалар хүнүн төлептиг күш-ажыл, кончуг эки өөредилге, а Совет Армияда албан хүлээлгезин эрттирип турарларын кончуг эки дайынчы белеткел, сагылга-чурум-биле уткуурунче кыйгырган болгаш чалаткан элдерге ажыктыг, солун чугааларны дээш өөрүн четтиргенин илереткен.

БИСТИҢ БЕЛЭЭВИС

Кызылдың профессионал-техниктиг садыг училищезин билбес кижи Тывада ховар дизе хоорем болбас боор. Ону дооскан садыгжылар, хлеб [illegible], повралар республиканың [illegible] [illegible].

1978—79 өөредилге чылы бистиң училищевисте, [illegible] [illegible] 200 ажыг [illegible]. [illegible] «Эң эки садыгчы», «Эң эки общежитие, комната» [illegible] [illegible] кино, концерт көөр кылдыр [illegible] [illegible] Надежда Ивановна Соколованың [illegible].

[illegible] Ф. Ш. [illegible], Г. И. [illegible], Л. Е. [illegible], С. Н. [illegible] [illegible].

[illegible] Совет Социалистиг Республикалар Эвилелиниң чаа Конституциязын (Үндезин Хоойлузун) хүлээп алганы бистиң чурттуң хамааты бүрүзүнге чергаарал болган. Оон соонда эң баштайгы сонгулда — 1979 чылдың март 4-те болур ССРЭ-ниң Дээди Совединиң сонгулдааларын эң эки өөредилге, үлегерлиг чурум-сагылга-биле уткууру бистиң училищениң сургуулдарының Коммунистиг партияга, совет улуска хензиг-даа бол, белээ болур. [illegible] училищениң башкылары, сургуулдары, хөй-ниити организацияларының бүгү күжүн өөредилгениң шынарын бедидеринче угландырып турар. Оон-биле чергелештир сургуулдарның өргүзүнге болгаш бижектелген участковка ССРЭ-ниң Дээди Совединге сонгулдааларга хамаарыштыр агитас-массалыг ажылды база калбартып турар бис.

А. НАТПИТ-ООЛ,
училищеде профком даргазы.

ШЫНГА ХАРЫЫ

Байдал экижиир

Бо чылдың январь 11-де солунга С. Серениң «Үнү [illegible]» деп эгелиг чүүлү парлаттынган. [illegible]

[illegible]

дыңнатканы:

Парлаттынган материалда айыткан четпестер шын болуп бадыткаттынган. Кинолар үндүрүлгезиниң бачсырап турары аппарат [illegible] ниинде болуп турар. Амгы үеде неголлеге хүүшпее эрги аппарат [illegible] [illegible] четтерин алган.

ХОЙДАН АЛЫР ПРОДУКЦИЯНЫ

Хойнуң уксаалыг шынарын экижидер, оон дүккүр продуктулуун бедидер дугайында өйү келген чугула айтырыгны 1978 чылда «Шын» солуннуң арыннарынга көдүрүп үндүргеш, ону калбаа-биле чугаалажып көөрүн организастаан. Ол чугаалажыышкынга ажыл-агыйларның тускай эртемниглери, хойжулар, эртемденнер болгаш өске-даа авторлар хөйү-биле киришкен. Оон түңнелдеринге хамаарышкан ужуражыышкынны «Шын» солуннуң редакциязынга организастаан. Төгерик столга болган чугаалажыышкыннарга СЭКП-ниң чамдык райкомнарының секретарьлары, республиканың Көдээ ажыл-агый министерствозунуң, республиканың күруксаажылылга каттыжыышкынының, көдээ ажыл агый продуктуларын садып алырының база шынарының талазы-биле күрүне инспекциязының харыысалгалыг ажылдакчылары, Көдээ ажыл-агыйның дуржулга станциязының хой ажылының талазы-биле шинчилел ажылдарын чорудуп турар эртемденнери, чамдык районнардан келген мурнакчы хойжулар болгаш журналистер киришкен.

Төгерик столдуң киржикчилериниң саналдарын, бодалдарын, сүмелерин моон адаанда парлаан.

Д. С. ДАНЗЫН-ООЛ—СЭКП Бай-Тайга райкомунуң бирги секретары:

— Бистиң районнуң экономиказының кол адыры — хой ажылы. Район орулгазының барык 75—80 хуузун оон ап турар.

Хой ажылын бистиңге моон соңгаар сайзырадырының узун хуусаалыг планын тургускан бис. Ынча «Тээли», «Бай-Тал», «Мурнакчы» совхозтарга чартык нарын дуктуг хойну өстүрерин бердунген. Ындыг хой түс чериниң агаар-бойдузунга-даа таарыжыр.

Ынчаарга чартык нарын дуктуг хойну өстүрерин канчаар чедип алырыл? Соңгу Кавказтың ындыг дуктуг кошкарларын красноярск уксаалыг хойлар-биле хайнакташтыргаш, оларның оолдарын ушкү салгалга чедиргеш, районга өстүрер. Чүге дээрге Соңгу Кавказтың чериниң, [illegible] бистиң Тываның, ылангыя Бай-Тайганың чери-биле домейлешкек.

«Кара-Хол» совхозка бодуун дуктуг тыва хойларны өстүрерин планнап турар бис.

Районнуң хой ажылында шиитпирлеттинмейн турар [illegible] база чок деп болбас. [illegible] турарывыс четпес. Оон хуу-[illegible] чугула болуп турар. Чыл дүжүткүр, [illegible] февраль айларда төрүдар болза эки деп бодап турар бис. Ынчан төрүттүнген ар хураганнар өле бээрге, күзүн эът планынга киириштирип садыпкаш, кыс хураганнарны улаштыр суга эдержилгеже киирип болур.

Оон ангыда кончуг чугула ажыл — тарып боозадылганы бистиң республиканың хойжулары Казак ССР-ниң хойжуларының үлегери-биле боттары кылыр болза эки. Ынчан ол ажылдың шынары-даа эки, алыр мал төлү-даа хөй болуру [illegible].

Республиканың тарып боозадылгага [illegible] чорудуп турар дээрзин билдингир. Бис ону үнелеп-даа турар бис. Ынчалзажок чамдык четпес чүүлдер база турул каардыр. Ылангыя бистиң районну хандырып турар Чадааның [illegible] та эккелген үрелериниң шынары багай болур-дур. Бо ажылга контрольду шыңгырадыры черле чугула болуп турар.

Өске айтырыг. Коданнарны улгаттырары шын-на хамаан. Ынчаалзажок бистиң район ышкаш даглыг, берт черлерге хойну чаңгыс коданга дыка көвүдедир тургузары черле таарымча чок. Бистиң черге төрүүр коданга 300-тен 400 чедир хойну, аныяк кыс хураганнарын болгаш [illegible] терин 400-тен 500 баш чедир тургузуп болур. Коданнарны амин арттыр улгаттырарга, одар-белчиирл, чем баазазы кызыы, даглыг, берт черлерге ажаар-тежээри, чемгерер-суггарары, төрүдери кончуг берге апаар.

Оон-биле чергелештир агаар-бойдузу үргүлчү өскерлип турар черлерге мал кажааларының [illegible] экижидери онза чугула. Кандыг кажаа тутса эки: ол ышкаш, төгерик бе азы амгы ышкаш, азыглыг бе? Төгерик кажаага бус долганып-долганып үнә баар, а азыглыг кажаалардан ол дек үнмес, ынчангаш [illegible] хойларның чызар чери хөлчок ол болу боор-дур.

Кандыг-даа уксааның хойун өстүрзе, бир дугаарында мал чемнерин [illegible] [illegible] болгай. Эрткен чылын бис төрүүр хойну 800-тен 1000 чедир мөөннээн чамдык коданнарга сакманныг арганы шын эвес ажыглаан чораан бис. [illegible] хойлуг коданнарга ышкаш, хой оолдааш, дөртен беш [illegible] чорудупкан турган. Оон түңнелинде малчыннар ынча хөй хураганнарның иелерин орта танывас болгаш, бергедээшкинге таваржыпкан. Ынчангаш бо чылын сакманчыларның чартык кезиин коданнарга арттыргаш база ол хире үеде турар деп шиитпирлээн бис.

Нарын дуктуг хой аза-огунга кончуг таарышпас чүве чорду. Чүге дээрге, бирээде оон дүгү сырый. Ийиде, кежи чуга болгаш ындыг сиген хой үнген черге оъттаарга, эгинзиниң алаа дегере аза-огу апаар, оон түңнелинде — өлүр.

Амгы үеде совхозтарда машина-техника четчир-дир, ол [illegible] арыглап, кезип каавтып болур. Ынчангаш ол бергени ажып эртериниң бүгү аргалары бар.

Чартык нарын дуктуг хойну [illegible] үе келгенин барымдаалааш, «Чаа орук» совхозтуң № 1 [illegible] (А. Соян) ындыг хой коданнары-биле четчелзениивистен бээр ам үш чыл чедип тур. Бо дуржулганың түңнели эки [illegible] ап турар дүгүнүң хемчээлидаа улгаткан, хойнуң төлгүрү-даа экижээн.

[illegible] бакcырадыр чүве — сарыг боор чүве-дир. Бис анаа үдүр [illegible] аргазын орта тып чадап тур бис. Бо айтырыгны ханы өөренип көөрү черле чугула апаргаш.

Хойну дыка чылыглавазының дугайында айтырыг база кончуг шын. Кажааның эдааала доңмас болза, ону серпин тургузары чугула. Хойнуң дүгүнүң [illegible] гелинге-даа ол эки салдарлыг.

А. Ч. МОНГУШ—СЭКП Эрзин райкомунуң бирги секретары:

— [illegible] 2-2,5 кг [illegible] 1972 [illegible] [illegible].

Сараджа [illegible] хойну өстүрүп [illegible] гаан дүктүң шынары-даа, калоргамны-даа кудулаан. Төл алыышкыны база-ла дүжүткүр турбаан. Сараджа хойнуң доңуучал дээри-ле шын, дүгү шаараш болур-дур.

Амгы сорулга болза катап чартык нарын дуктуг хой өстүрериче кирери болур. Малчыннар боттары-даа негелдени ынчаар тургузуп турар. Шаанда, ажыл-амыдырал-дын байдалдары берге, коданнарга чылыг кажаалар колдуунда чок, мал чеми чедишпес турда, чартык нарын дуктуг хойну өстүрер ажылды [illegible] эвес чорудуп турган. Ам байдал экижип, кажаа-хораа-даа, мал чемнери-даа бар апарган, кудуктар база кастынган, хойну чылыг суг-биле четчир кылдыр хандырып болур. Ынчангаш чартык нарын дуктуг хойну [illegible] өстүрүп болурунуң бүгү таарымчалыг аргалары тургустунган.

Соолгу чылдарда бистиң районнуң [illegible] чаш төлүн камгалап алыр талазы-биле [illegible] лерни чедип алган. Оон бир [illegible] хойну эрте [illegible] дып турарывыс болур. Эрте төрээн хураганнар март, апрель айларда-ла чер одарынче бичелеп үне бээр. Ынчангаш ол мал чемниниң камналгазынга-даа эки.

Бистиң чериниң хову талазынга улгаттырган коданнарның [illegible] [illegible] алырынга ол хөлчок эптиг боор чүве чоор.

Чаа эгелээшкинге чамдык частырыглар база болу бээр

К. С.-Б. МОНГУШ—Өвүр районнуң «Коммунизмче орук» совхозунуң хойжузу:

— Кандыг-даа мал ажылын хөгжүдерде, хамыктың мурнунда чер ажылын экижидери чугула, деп бодаар мен. Тарылгага ажылдаттынмайн турар черлерни суггаргаш, мал чемнерин хойу-биле тарып, белеткээш, хойну тургузу [illegible]. Ынчан кандыг-даа уксаалыг хойнуң дүккүр продуктулуу бедиир ужурлуг.

Соолгу чылдарда уксаазы багай хойлар бисте база-ла көвүдээн. Оларның арaзында дүгүн [illegible] черже [illegible] бисте бар.

Бистиң Хам-Дыт бригадазы коданнарга тыва хойлуг. Ынчалзажок ынча коданнар аразы-бүрү уксаалыг хойлар-биле холужуп, шокарланып калган. Кодан бүрүзүнге чаңгыс ааң уксааның хоюн тургузуп, амгы байдалды эдер хүлээлгелиг [illegible] малчыннар боттары-даа дээштиг ажылдарны кылып чорутпайн турар.

Мен 1974 чылдан эгелеп малчыннай берген кижи мен. Малга чем белеткеп ап болгу дег черлерни кажаалап тургаш, чыл бүрүде 30 тоннадан эвээш эвес сигенни кезип ап турар мен. Ол ышкаш төрүүр 100 хойга онаажтыр 102-ден 113 чедир хураганнарны камгалап ап келдим. Малдың дүккүр-даа, төлгүр-даа продуктулуун бедидер дизе, өске бүгү [illegible] малчын кижи боду улуг күштү үндүрүп дерин төп тургаш, [illegible] ажылдаар ужурлуг.

Республикага-даа, бистиң районга-даа хой ажылын сайзырадыр, уксаазын экижидер дээр болза, бир дугаарында [illegible] күштелдирери чугула. Бистиң зоотехниктеривис ай чыгыы үеде аалга келбес, малчыннар көзүлбес боор-дур. Ол дээрге оларның хүлээлгезинче [illegible] [illegible]?

О. С. НАМДАЛ—Эрзин районнуң «Мөрен» совхозунуң хойжузу:

— 1960 чылдарның эгезинде алаан үр үеде чартык нарын дуктуг хой малдап турган мен. Ынчан хойнуң дүгү-даа, төлү-даа хөй турган. Оон катап тыва хойну өстүрер деп шиитпир үнген соонда хамык чүве будалган: хойнуң дүгүнүң дензизи-даа, шынары-даа дыка кудулап, бакcыраан.

Малчыннап келген чылдарымда үргүлчү төрүүр хой кадарып, чыл санында 100 хойга онаажтыр 95-тен өрү 110 чедир төлдү ап келдим.

Соолгу үеде бистиң черде сараджа уксааның хоюн өстүрүп турар апарган. Мээң коданымның чартык кезии ындыг хойлардан тургустунган. Бо [illegible] [illegible] хой-дур. Ындыг хой тыптып келген соонда кандыг-даа уксааның хоюн [illegible] [illegible].

Мен хойну черле чылыглаар кижи мен. Күзүн хой төрүп турда, болдунза он ийи айга чедир ону мунгаш кадаарже черле кирбес мен. Малдың дыш, суга өөрүнге ол кончуг таарымчалыг.

С. К. ХЕРТЕК—Бай-Тайга районнуң «Тээли» совхозунуң малчыны:

— Мооң мурнунда бистиң районга чартык нарын дуктуг хойну өстүрүп турда, бир башка онаажтыр 2,3 кг чедир дүктү кыргып ап турган мен. Чамдык хойжулар оон ажырдаа ап турду.

Хойнуң дүккүр болуру ка[illegible] [illegible] болгай. Чайын эки семиртип, одарладыр, күзүн, харын-даа улуг соок чок кыжын оларны дыка чылыглаваайн, суга тургузар [illegible]. [illegible] алган-на турар боор-дур. Ынчаарга хой дүк, кадык-шынырак күш-деңгел кайын кээрил?

Оон ангыда хойну эрте [illegible] [illegible] га бүрүнү-биле каттыжар мен. Ол ажылды ынчаар организастаарын [illegible] турар-дыр.

О. Ч. ДАЖЫ-НАМЧАЛ—Чөөн-Хемчик районнуң «Алдан-Маадыр» совхозунуң хойжузу, Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры.

— Хойнуң уксаазын экижидер талазы-биле ажыл Тывага үжен чылдарда-ла эгелээн болгай. Оон бээр малдың уксаазы каш-даа катап өскерилген-дир. Ылангыя сараджа хойлар, кошкарлар дээрге хову чериниң малы-дыр, ол бистиңиге, агаар-бойдузу дошкун, кадыр-берт черлерге канчап таарыжырыл? Оларның дүгү база багай, чамдыктарының дүгү ошкү чоогундан дора боор чүве-дир. Биске ындыг хойларның ажыы чүл?

Чамдык черлерге чартык нарын дуктуг хойну өстүрери тергиин чугула. 1963 чылда «Алдан-Маадыр» [illegible] чартык нарын дуктуг хойну бир дугаарында мен кадарып [illegible]. [illegible] ден кезип ийистаар боор чүве чорду, дүгү база эки. Ажылынга кызымак хойжу болза чаш төлдү дөгерезин камгалап ап болур, чалгаа, уйгужу кижи болза, шуптузун өлүрүп ап база болур. Чамдык хойлар бир угла үштү-даа төрүптер.

Хой ажылын сайзырадырда малчын кадрларны шилип алыры кончуг чугула. Дуржулгалыг кадарчылар [illegible] пенсияже үнүп турар-дыр. Оларны солуп келген аныяк кадарчылар дыка эвээш, хойжу бригадаларының саны өспейн турар-дыр. ВЛКСМ обкомунуң, [illegible] райкомнарының база совхозта комсомол комитединиң ажылдакчылары, совхозтуң дирекциязы, парткому, ажылчын комитеди аныяктарны хой ажылынче хаара туда-рынче чогуур кичээнгейни чүге салбайн турарыл?

[illegible] байдалдарны тургузуп шыдавайн турар-дыр бис. Бети дээрге, суур төвүнден 5-10 километрде турар хойжу бригадалар төптеринде электри чырыы чок-тур. Бистиң ба[illegible] «Алдан-Маадыр», «Сүт-Хол» [illegible] [illegible] [illegible] хевин чуй тыртып алырда эптиг-дир: от салып, хар эргизип, суг идидип орбас. [illegible] тар. Чымыштыг ажыл хүнү доостурга, бажында телевизорну [illegible] тун, республиканың ырак-узак булуңнарында янзы-бүрү болуушкуннарны ак-көк экрандан көрүп олурарга, кайы хире эки-дир! Малчын кижилер [illegible] [illegible].

Хой кажааларынга чырык барда ырынай дыка эки-дир. Чырык черге турган хой төрүүр черин безин боду тып алыр болгай. А хураганнар ажаан сакманчыларга ол кайы хире эптиг-дир!

[illegible]

Бажаары кижи хөөн боду тарып боозадыр болза эки деп [illegible].

хой тарыырынга өөредир үе келген. Ол берге эвес чүве-дир. Бир эвес хойжу кижи коданын боду тарып алыр болза, ол ажылдың шынары кончуг эки болур ужурлуг. Чүге дээрге малчын кижи хөй хураган алырынга сонуургалдыг-ла болгай!

Хой тарыыр техниктерниң чамдыктары ажылын орта [illegible], [illegible] лаар боор чүве-дир. Ындыг [illegible] шынар дугайында кандыг чугаа турар боор! Хойнуң чеди айның эгезинден тарып эгелээш, хуусаазын дыка узатпайн доозар турда, 9, 10, 11 айларда тарып турун бээрдир, ол чүү деп чүвел? Ынчан тараан хойнуң төлүн кажан алырыл? Тарыкчыларның [illegible] чамдык малчыннар коданнарынга «чакпылыл» кошкарлар салып эгелээр чүве-дир. Ону черле болдурбас болза эки.

Тарып боозадыр хойну амдыгаалдан эгелеп белеткээри чугула. Чижээ, «Алдан-Маадыр» совхозка бо чылын үш муң хой тарыыр [illegible] болза. ол коданнарны амдан эгелеп үенен, тускайлаан турар ужурлуг. Оларга кошкар тургуспас. Ынчан кодан бүрүзүнге [illegible] тарып турбас апаар. Оларның суга эдержилгеге кирерлери дыш семирип оъттаар болгай.

Тарып боозадылганы чорудуп кан соонда оон түңнелин черле хынавас боор чүве-дир. Саан коданында тараан хойларның кажы төрээнил, кандыг хураганнар алдынганыл деп айтырып келген зоотехник-[illegible] [illegible] көрбедим. Черле ынчаш мал ажылының специалистериниң хүлээлгезин ажылынга харыысалгазы дыка-ла кошкак-тыр. Суурдан үнүп, малчыннар ке[illegible] [illegible] саннар негеп олургулаар. Харын-даа дергазыраар байдалдар. [illegible] малчынның аразында ылгал чүл, чангыс ажыл кылып, чаңгыс продукция дээш демисежип турар кижилер ышкажыл! Ийи биле сынырттынып каапкаш, хол-биле [illegible] [illegible]!!

Бо шагда специалистерниң хой кезии аныяк оолдар, кыстар апарган-дыр. Олар коданнар [illegible] машина-биле чоруур. [illegible] кажаа-[illegible] орта-даа кирбейн, [illegible] боор. Ол чоокта малчыннар [illegible] деп демдеглединп каар, а херек кылгал кылган чүвези чок. Ынчангаш [illegible] эът, транспорт-биле хандырары онза чугула.

Бистиң чер ышкаш даглыг черлерге төрүүр коданнарны дыка улгаттырары таарымча чок. Ылангыя хой [illegible] [illegible] кончуг берге-дир. Мээң коданымда 600 хой бар. Бо хүннерде төрүп эгелээн. Ажыл дээрге [illegible] шуут турул-тур мен. Бир угаа 20 чедир төрүптер ораа-дыр. Ынча хураганны [illegible] ажылдар [illegible] дыка берге.

Тываның хову черлеринде [illegible] [illegible] кижи [illegible] [illegible]. Бо кижи ынчаар [illegible]?

Малчын О. Намдалдан айтырыг:

— [illegible]?

Харыы:

— [illegible].

О. Намдал:

— [illegible]?

О. Дажы-Намчал:

— [illegible] [illegible] берип-дир.

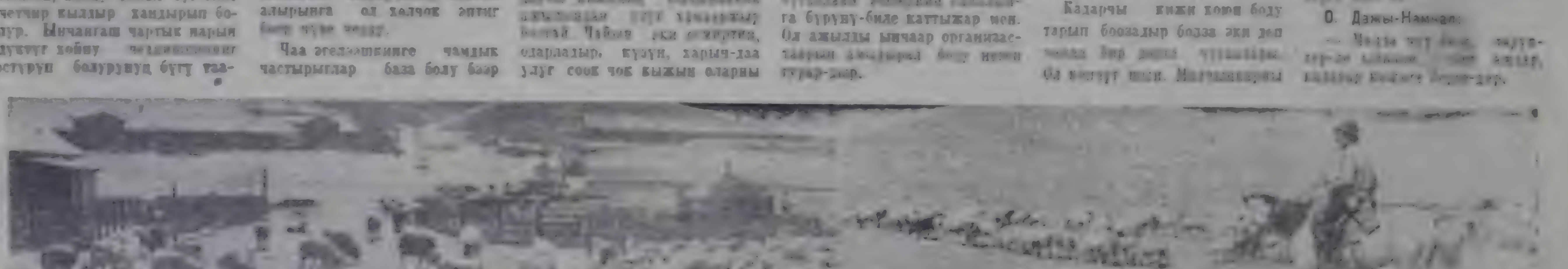

КӨВҮДЕДИР ДЭЭШ

К. Т. ЧАШ — республиканың уксаажыдылга каттыжывышкынының кол зоотехниги:

[illegible]

И. Т. КЫЗЫЛ-ООЛ — ветеринария эртемнериниң кандидады:

[illegible]

«Шынның» аалчылары чугаалап тур

[illegible]

Ч. Х. ООРЖАК — СЭКП Өвүр райкомунуң бирги секретары:

[illegible]

И. М. СУВАНДИИ — көдээ ажыл-агый министриниң бирги оралакчызы:

[illegible]

Республикага тус-тус чылдарда турган хой саны, бүдүрген база саткан дүк хемчээли, 100 хойга онаоштыр алган хураган:

● **1970 чылда хой 933, 811 баш, бүдүрген дүк — 1990 тонна, сатканы 2701.6 тонна, 100 хойдан алган хураган—84 баш.**

● **1975 чылда хой 1137.8 муң баш, бүдүрген дүк—2109.8 тонна, сатканы—2854 тонна, 100 хойдан алган хураган—68 баш.**

● **1976 чылда хой 1130.9 муң баш, бүдүрген дүк—2233,4 тонна, сатканы—2939,8 тонна, 100 хойдан хураган — 70 баш.**

● **1977 чылда хой 1026,8 муң баш, бүдүрген дүк—2092,2 тонна, сатканы—2794,3 тонна, 100 хойдан хураган—63 баш.**

● **1978 чылда хой 1034.5 муң баш турган, бүдүрген дүк — 2085,6 тонна, сатканы — 2694 тонна, 100 хойдан хураган 72 баш.**

Д. Б. ДАШИЕВ — Көдээ ажыл-агыйның дуржулга станциязының хой ажылының килдизиниң эргелекчизи, көдээ ажыл-агый эртемнериниң кандидады:

[illegible]

Х. Т. ЧЫМБА — көдээ ажыл-агый продуктуларын садып алырының болгаш шынарының талазы-биле күринспекцияның кол инспекторунуң оралакчызы:

[illegible]

[illegible]

ЛИТИНСТИТУТЧЕ ЧАЛАЛГА

Тыва литератураны сайзыралдырыынга аныяк кадрлар кожуп кээри эргежок чугула ужурлуг. Бо айтырыгны чугула кылдыр көрүп, келир 1979—1980 өөредилге чылында Москвада А. М. Горький аттыг литература институдунче тыва национал-дыг, 10 класс дооскан, чогаал бижип өөренип чоруур, 35 харлан ашпаан назылыг 4 кижини Тыва АССР-нин Чогаалчылар эвилелиниң баштаар чери өөредип чоруур деп турар.

Моон-биле холбаштыр ол институтче кирерин күзээн кижилерге баш удур мынныг сагындырыгларны кылыры артык эвес деп санап тур бис.

Практикадан алгаш көөрге, институтче кирип турар кижилер орус дылга чогаадыгга болгаш аас-биле экзаменнерни тудуп шыдавайн барып турарлар. Берлинген теманы чедир сайгарбас, угканы тода илередип шыдавас. Хуузу болгалар чок. Домак тургузуу байлак эвес, ниити билиг чавыс — бо четпестер чогаадыгларда бар. Орус дылга экзаменге грамматиканы, ылангыя орфографияның болгаш бижик демдектериниң дүрүмнерин кошкак билир чоруктар таваржып турар.

Ынчангаш институтче кирип турар кижи болуунуң бодалдарын бодун, шын чечен илередип билир ужурлуг. Чүге дээрге келир үениң чогаалчызынга алы чогаал ажылдакчызынга ол билиглер болгаш чаңчылдар чайлаш чок херек.

Институтче кирип турар кижилер чогаал конкурузун эртер. Орта чечен чогаалдың даразында хевирлериниң аайы-биле мынныг хемчээлдерлиг парлаттынган болгаш парлаттынмаан чогаалдарны киирер:

— поэзия — (шүлүктер, шүлүглелдер) — 350—400 одуруглуг;

— проза — (радскаттар, тоожулар) — машинага парлап каан 35—50 арын;

драматургия — машинага парлап каан 35-50 арын;

— чогаал критиказы — машинага парлап каан 35 арын.

Орус эвес дылга бижиттинген чогаалдарның сөс сөзүнге очулгазын чорудар.

Институтка кирерин күзеп турар кижилер боттарының чогаалдары-биле катай мынныг түүлдерин тодаргай айтыр: фамилиязы, ады, адазының ады, националы, кежигүнү, дооскан өөредилге чери, күш-ажыл стажы, ажылы.

Киреринин экзаменнерин орус дылга болгаш литературага (бижимел болгаш аас-биле), ССРЭ төөгүзүнге база даштыкы дылга (немец, англи азы француз) августун 1-ден эгелээш Москва хоорайга эртирер.

Чогуур документилерни 1979 чылдың март 20-ге чедир дараазында адресче чорудар: 667000, Кызыл хоорай, Кочетов кудумчузу, 4. Тыва АССР-ниң Чогаалчылар эвилелиниң баштаар черинге.

Москважа өөренип чоруурун күзээн кижилерни оларның чогаалдарын барымдаалап Тыва АССР-ниң Чогаалчылар эвилели шилип алыр болгаш ол кижилерни апрель эгезинде шыыш алгаш, чогуур сүмелерни, кичээлдерни, консультацияларны бээр.

Пролетарийлиг улуг чогаалчы А. М. Горькийниң адын эдилээн Москваның литература институдунче [illegible] [illegible] [illegible] 45 чыл [illegible] [illegible] [illegible] ол институтка өөренип [illegible] [illegible] [illegible] ала-бежик-тир.

Аныяк чечен чогаалдың сайзыралынга боттарының үлүүн киирер эки кижилерни Москваның А. М. Горький аттыг литература институдунче өөренирин чорудуп-биле манап тур бис.

К. КУДАЖЫ.
Тыва АССР-ниң Чогаалчылар эвилелиниң баштаар чериниң даргазы.

П. Бажовтуң төрүттүнген хүнүнден бээр 100 чылынга

УРАЛДЫҢ ТООЛЧУЗУ

Кайгамчык салым-чолдуг кижилер тургулаар. Ургаалыг кижи-биле ужурашканым дугайын чугаалап көрейн. Ол кижиниң алызывын 1879 чылдың январь 28-те Екатеринбург хоорайга ажылчын кижиниң өг-бүлезинге төрүттүнген. 1950 чылдың декабрь 3-те мөчүй берген Павел Петрович Бажов дээр. Орус дыл башкызы «Маны хомду» деп номну номчуурун биеке сүмелээн. Ол номнун иштинде кыска-кыска тоолдар бар болгулаан. Сес-домааның болгаш маадырларының онзагайы болза-даа хөлүн эрттир кайгамчык болган. Хөктүг чүве болза мен ол номну чогааткан кижиниң адын безин орта ожаавайн, шуут-ла номчуп кирипкен мен. Павел Бажов кайгамчыктыг тоолчу, чечен сөстүн шылгараңгай чалакчызы деп чүвени чоорту биле берген мен.

Павел Петрович Бажов бичиизинден тура тоолдар дыңнап, өөрениринге келдерген сундулуг чораан. Эге класстарның соонда Екатеринбургтуң шажын училищезин, Пермьниң шажын семинарын өөренип дооскаш, орус дыл, литература болгаш чараштыр бижиир башкылап чораан.

Бажовтуң амыдыралы дээрге бир узун тоол-дур. Павел Петровичтиң дугайында бижиттинген эртем ажылдары, рефераттар, чүүлдер, сактыышкыннар, чагаалар болгаш студентилерниң диплом ажылдарының чиик-даңзызының бир улуг номун Ортаа Уралдың ном үндүрер чери парлап үндүрген болгай.

Кижиниң амыдыралынга уттундурбас хүннер болгаш уттундурбас чылдар турар. 1918 чылдың сентябрь бир чаазында Павел Бажов Коммунистиг партияның кежигүнүнге кирген. 1924 чылда «Уралдың болуушкуннары» деп баштайгы ному үнген. 1934 чылда Москвага совет чогаалчыларының бир дугаар хуралынга Максим Горький илеткел кылып турда, Павел Бажов дыңнап олурган. 1943 чылда ССРЭ-ниң Улус Комиссарларының Чөвүлелиниң доктаалын ёзугаар «Маны хомду» деп номну чогаатканы дээш Павел Петрович Бажовка Күрүне шаңналын тывыскан. Ол 1946 чылдан эгелээш мөчүгүже дээр ССРЭ-ниң Дээди Совединиң депутады боор чораан.

Павел Бажовтуң кызыл чораан ажылдары янзы-бүрү: Совет эрге-чагырганың баштайгы чылдарында ажылчыннар, солдаттар болгаш тараачыннар Совединиң Ревкомитединиң кежигүнүнге соңгуттуруп чораан, мөжүнүң чырыдыышкын комиссары турган, Кызыл Шеригге эки тура-биле кирип алгаш, Урал фронтузунга дайылдажып база чораан. «Окопная правда», «Известия Уревкома», «Красный путь» деп солуннарга редакторлап чораан. Соолгу чылдарда Бажов Свердловскиниң Чогаалчылар эвилелиниң харыысалгалыг секретары болбушаан, Свердлов областың ном үндүрер чериниң кол редакторы база «Уральский современник» деп сеткүүлдүң кол редакторы болуп ажылдап турган.

Павел Бажовтуң база бир сундулуг ажылы чораан. Өске улустуң көрбээн чүвезин баштай көрүп каар карактарлыг, өске улустуң эскербээн чүвезин баштай эскерип каар чүректиг кижи болгаш Павел Петрович солуннарга тергиин солун чүүлдерни бүдү налыыңда бижип, муң-муң номчукчуларны чечен сөзүнүң талазынче чыыра тырта берген. Бир кезек үеде Павел Бажов БК (б) П-ниң төөгүзүн өөренир институттуң эртем ажылдакчызы база турган.

Салым-чаяанныг болгаш улуг угаанныг кижилерниң аажы-чаңында чаш урутлаарыг чүве бар деп чон чугаалажыр. Павел Петрович аттыг-чаалыг чогаалчы болу бергенде безин кудумчуга чаштар-биле бо-ла чугаалажы берген турарын кады-кожа чурттап турар кижилери магадаан турган. Павел Бажов эртемденнер, чогаалчылар, ажылчыннар болгаш черле кандыг-даа кижилер-биле чагаалажыр, сүмележир чаңныг чораан. Маршал Георгий Константинович Жуков-биле Павел Петрович дыка хөй чылдарның дургузунда өңнүктежип келген. Чоннуң маршалынга бодунуң дайынчы сактыышкыннарын бижиирин сургаалыг тоолчу сүмелеп чораан.

Назы-хары улгаткаш, Павел Бажовтуң караанның шоозу баксырай берген, бодунуң холу-биле бижип алган чүвезин номчуй албас апарган. Өске кижилерге бодалын чугаалай алаас чаңныг чораан. Ажылдаар арга бергедеп келген. 1945 чылда Литфонд черинден бижик машиназын Павел Петровичиге белек кылдыр берген. Чоорту-чоорту бижик машиназын торгалаштыр соктап тургаш, ынчанбай өөрени берген, бодунуң бодалдарын, чогаалдарын боду-ла машиналап тургар апарган. Депутат адынга келген чагааларны кадайынга болгаш уруунга номчуттуруп алгаш, албан харыылаар чаңныг турган. Павел Бажов соолгу хүнүнге чедир чогаалдарын бижип, чонунга бараан боор келген. 1950 чылдың декабрының онда, кедергей соок хүндүс Павел Петровичтиң хөөржүдүп каап, доргулторелдери тоолчунуң бажынынга чедип келген. Чогаалчының столунуң кырында даңзазы болгаш бижик машиназында шала какпып каан чагаа чыдар болган.

Павел Бажовтуң тоолдарын номчуп, орус дылды улам хандыр өөренирин мланыңгыя аныяк өскенге күзээр-дир мен.

М. КЕНИН-ЛОПСАН.

ЭЭЛИГ ЧЕР

Павел БАЖОВ

Казанак кырынга Настенька хараалып олурган. Бир-ле чүве аргыл олурган-даа. Кандыг-бир [illegible] хааны [illegible] [illegible] аргынтарын [illegible] берген. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] олурган. Ынаар бир талазынче сундугуп кайгааш, огулуг турган [illegible] көрбейн барган база катап сагыжынга бир-ле хөөнүңгей шивеш диген. Оон соонда бодунга боду мынча диген:

— Канчап барган кижи боор мен! Көрүп чораан хевирлемден бирээни шилип-ле алгай мен-де. Көстүп көрбээн хей херек.

Бодаттының олургаштың казанактың адаында халакайнып турар эремчик дузаан эскерип каан иргин. Улам хандыр көре берген. Пйи черде астына берген эремчик дузаан база тып алган. Көрүп-көрүп олурарга, бир эремчик дузаа өске эремчик дузаандан улгадып көстүр, чок болза бичелеп көстүр болгаш баалыг хээ хөвар таварышыр болган.

— Өттүнгеш чоор, бир-ле хааден канчап болап алыр чоор — диген. Настенька ынаар-мынаар көрзүве берген.

Казанак бажың дээрге билдингир-ле болгай, шала бүлүнгей чырыдып турар чаңгыс соңгалыг, сарапчазы хирелиг болза, шаараш-шаараш тиглерлиг болур. Оларның казанааның саранчазын чоокта чаа дуглап каан. Манзаларның ужу-кыдыын так чышшыр тырыгылапкан. Бир-ле манзаның ортузунга чораан будук сорга хоааддыр уштунуп калган. Будук чораан черден хүнүң хереллери, мургу аксындан аттыкан чүве дег, эң кырында чыткан чүдүк кырывга шоңгур дээш турган. Олбак дамчыштыр саарлып баткан херелдерни Настенька эдертир көрүп-ле орарга, чүдүк кырында шаажаң аскы дег чер-ле чылыдыр чиңнеп турар бир-ле билзек кылаңнаар болган иргин. Хевиг билзек часкы сиген ышкаш ногаан өңнүг болган-дыр. Чүү мыннаг ногаан билзек чыдар чоор диргеш, Настенька коңгуг аар аге берген. «Холун артыр эккеп, олбак черден саарлып баткан херелдерни дуй тургузуптаам, ынчангаштың ногаан билзек көзүлбейн барган». Чайлай дүжерге, хүнүң хереллери база катап дээш келген, чүгле ногаан билзек сурег болган. Чүү коңгуг хуулгаазын чүвел деп Настенька пат кайгай берген. База катап демги-ле олурган черинге чедип келген, олбак черден шаңзалап каан чүдүк кырынче саарлып баткан хүнүң хереллерин сүрүштүр көрүп-ле олурган. База катап аргыттының эгелей берге, база катап ногаан билзек костү хөпүп келген.

«Ча-чаа, ногаан курт ыйлап — деп. Настенька карап каан, оон сагыжынга бир-ле чүве мынчаар саймалып база турган: — Чаңыя орта чеде бээримге, ногаан курт кайнаар чиде халып бээри ол? Хүн дээп турар төгерик черниң кайы талазындан чылбыртып үнгеш, даң-дал ортузунга сошп келген чоор?»

«База катап чоокшулаң көрейн» — деп бодааш, Настенька хүн дээш турар төгерик черже көрбүшаан, кедеңнирлеп чорупкан. Чаңын орта турарга, хевииге ногаан чылан кара-кара карактары-биле Настеньканы пат-ла кайгаан чыткан. Ол карактарның хоюг-чымчаа коңгуг ышкан сагындыргаан. Настенька ногаан чыланны тудуп ап болур ирги бе деп бодааш, холдарын ынаар суна берген. Чыланның хоюг карактары хеп-хенертен алараш дигеш, хаңкучук апаргылаан, соок даш дег кылаш-кылаш дигилээн Настенька сырбаш кылынгаш, холун аткаар тырта берген.

— Хоралап чыдар болзуңза, сени алгаш чоор мен.

Ногаан чыланның карактары база катап чассыңайны бергилээн.

— Аажы-чаңың берге-ле-дир ол! — деп Настенька сымыранган. — Сени көрүп боордун хоюг хоолуун биле бергеш, мынчаар ап алыр ирги бе...

Настенька дөгаан берген, улам топтап көре берген. Чылан дээрге шагда-ла [illegible] дашталы берип чүве дег, ааүт шыраайлыг чыттса-ла чыдар болган. Чүгле карактары [illegible] [illegible]. Чыткан чыланны Настенька сегирип алыр дээрге-ле, демгилерниң карактары чырылалаңы бергилээш, хүрээннээн дылдыг апаргылаар. Оон-на Настенька бир кажар арга херегленген. Чаңгыс черге олуруп алгаш, чыткан чыланның кайгап орга-ла, солагай холунуң бир салааны-биле төгериктей дүргүлеп ап амытаның бажындан сыйбай тар болган. Кажырлаан чорук кандыг-даа дузаа катпайн барган. Салаа бажын көрүп кааш, ногаан чылан база катап кылаңнай берген. Настенька кайгай берген. Мынча диген:

— Сени хөлзеттес мен. Сени чүгле сыйбап каап көрейн.

Ногаан чылан Настеньканың үнүн дыңнааш, карактары хүлүмзүрэп, чазык-чаагайы коңгуг апарган.

Хүн караанның төгериктей шөйлүп турар черинче кайгап алгаш, Настенька олуруп-ла турган иргин.

— Настенька! Кайнаар чиде бердин? Дүрген кел! Шымда! — деп, авазы дүвүренчиг коңгуг кыйгыра берген.

Кайгап органы ногаан чыланың ол-ла черинге каапкаш, Настенька чарлып чоруур ужурга таварышкан.

Казанак кыдыындан дүжүп бады келгеш, Настенька кежээ дургу кедергей шоваа карактарлыг ногаан чыланның дугайында сарыннап олуруп берген.

Хенаиг чыланың эртенинде база катап сактып келген. Чүү-хөөзүн башкарып каап, база катап казанактын кырындыва үне берген.

«Ногаан чыланны көрбейн баарым ол-ла чоор бе?» деп бодангылаан.

Чорук ногаан. Шаңдаан каан чүдүк кырынче хүн караанның төгериктей дээп турар черинде ногаан чылан [illegible] чыдар болган. Ногаан чыланның аажы-чаңы [illegible] [illegible] Настенька билир апарган. Настенька [illegible] [illegible] кургаг чүдүк кырынга олуруп алгаш, ногаан чыланны кайгап-ла олурган. Хевииг чыланның ногаан өңү кижиниң хөөнүн чымчадыптар, кара-кара карактарындан чылыг дүжүүр турганныг болгулаан.

Казанак кырынче үне бергеш, бичии кызыпның сарыг хүнүн бадыр олуруп турарынга Катерина кадай сестип турар апарган. Караңгы будунга олуруп, халып-дүжүп турган болза хамаан эвес, казанак кырынче үне бергеш уруунуң олуруп турары дыка чиктиг болу берген. Чүү кайгап турар урууйл бо, барып көрейн деп барган. Коңгуг аяар Катерина кадай казанак кырынче үнүп келгеш, хайгаарап турарга, Настенька дээрге хүн караа дээп турар черинче кезе кайгап олурар болган. База бир топтай каапкаш, Катерина кадайның бал, дырлары сиргейип бергилээн.

— Бо болза ээлиг чер-дир! Бо коңгуг чылан чаш кызымның мендем чарып аары ол бе кай! Ол канчаары ол ой?

Ногаан чыланны көрүп кааш, Катерина кадай чыкныладыр кышкырыпкан. Хеп-хенертен чаңгыланган алгы дыңнааш, Настенька хөлун эттир корткаш, девидээн уу-биле чыткан чыланга холун дала каапкан. Ногаан чылан Настеньканы шага каап тарга, хөөкүй уруг харлыга берген. Авазы кадай корга бергеш, Настеньказа чүгүрүп кел-ле, мегудеп кыйгырган.

— Уруум, канчап бардың? Уруум, орга сен бе?

Бурлу берген Настенька чытса-ла чыдар болган.

КИЖИ БҮРҮЗҮНГЕ ЧЕДИНГИР

Бистиң чурттувуста музыка, уран чүүлдүң өске-даа хевирлери дег, күрүне ужур-дузалыг херек апарган. Совет эрге-чагырганың тургустунганын баштайгы чылдарында Чырыдыышкынның улус комиссары А. В. Луначарский уран чүүл талазы-биле чогудел турар: «Түңнел сорулга болза культурлуг ниитилелди тургузары болур... Ол дээрге коммунизмниң болуунуң мурнунга салып турар ёзулуг культурлуг тургузары-дыр» деп.

Музыка кижизидилгези болгаш аңаа өөредилге бистиң үш кол чадалыг — школа мааа четкен уруглар албан черлеринге, ортумак школага (база школадан дашкаар өөредилге, музыка школаларынга, училищелеринге), дээди өөредилге черлеринге (консерваторияларга, уран чүүл, культура институттарынга, башкы институттарының музыка-педагогика факультеттеринге) аайы-биле чорудуп турар.

Амгы үеде бистиң чурттувуста уруглар хөгжүмнүң болгаш уран чүүлдүң 5000 хире школалары (1915 чылда оларның саны 19 турган), 243 училищелер, 20 консерваторияга, уран чүүлдүң 6 институду, 3 музыка-педагогика институду, башкы институттарының 48 музыка-педагогика факультеттери ажылдап турар.

Баштайгы музыка школазын Ленинградка 1918 чылда Путилов (амгы Киров аттыг) заводунуң ажылчыннарының уругларынга ажыдыпкан. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible].

Сөөлгү 10—15 чылдарда [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] РСФСР-ниң ниити шупту 160000 [illegible] [illegible].

26 консерваторияларга болгаш уран чүүл институттарынга 21 муң студентилер өөренип турар. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] театрлары [illegible] [illegible] [illegible].

Өөредилге дооскан хөгжүм хереккеледеринге өйлешчилерни филармонияларның 236, эстраданың 450 коллективтеринде манап турар, операның 42, комедияның 29 театрларының, симфонияның 44, камерлиг музыканың 66 оркестрлеринче, 45 капеллаларже, ырының болгаш танцының 68 ансамбльдеринче, улустуң хөгжүм херекселдериниң 26 оркестринче конкурс эртпейн кирип ап болур. Шак театрларның 500 оркестрлерининг бирезинге ажылдаар бижикти берип болур... (Үстүнде адаанвылар чүгле профессионал коллективтер-дир).

Музыка кижизидилгезиниң кол угланыышкыны чүү болур ужурлугул?

Фортепианота орус музыкалыг аалызы Николай Рубинштейн [illegible] [illegible] фортепианоны [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] Александр Гольденвейзер, Генрих Нейгауз болгаш өскелерден эдерип чорааш.

Музыка кижизидилгезиниң бистеги хамык-даа чедиишкини, профессионал башкыларның бедик деңнели-биле совет музыкантылар делегейге эң эгелиңнерден алдаржаан. Совет күрүнезинде [illegible] [illegible] [illegible] 1927 чылдан конкурстарга [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] — 245 шаңналдаарга 770 [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible].

Людмила СЛАВЯНСКАЯ,
музыковед
(ПМА).

Челябинскиниң трактор заводунуң ажылчыннары болгаш албан хаакчылары дыштаныр хүн санында-ла заводтуң спартакиадазынга киржип турарлар. Субботада болгаш воскресеньеде массалыг ээлчеглиг хаак маргылдаалары. ГТО нормаларын дужаары болур.

ЧУРУКТА: шой шуткудазының № 2 цехиниң хаакчыларының кожаазы.

Б. КЛИПИНИЦЕРНИҢ фотозу. (СЭТА-ның фотохрониказы).

КИЧЭЭНГЕЙ КОШКАК

Барыын-Хемчик районнуң «Хемчик» совхозунуң [illegible] — Тал-даг-Ажыы.

[illegible] [illegible] [illegible] 1977 [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible].

Совхозка ажылдаан кочитединиң даргазы С. Хомушку [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible].

Х. БОРА-ХУНА.

КАДЫКШЫЛГА ОРАНЫ

Сибирьде база бир улуг дыштаныыр төвү — Красноярск крайда Шира курорт. Долгандыр хериммен каап делгем девискээрлиг, чиңгир ногаан, янзы-бүрү сагланнаан ындыштарлыг, делгем-делгем сесерликтерниң аразында турар. XIX вектиң ортаа үезинден бээр Россияга бо курорттуң ат-сураа үнүп келген. 1879 чылда курорт долу эвес-даа болза эмнелге системазынче шилчээн.

Курорт чыл бүрүде 16 муң дыштаныкчыларны хүлээп ап турар. Бир сезонда 650 кижини, а кышкы үеде 450 кижини хүлээп ап турар.

Кадыкшылга оранын кайгамчыктыг ол курортка чорупт, оон чааргының каът-каът бажыңнар-биле немежип тураан [illegible], магазин, [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] бар.

— Бистиң курортка чылдың кайы-даа үезинде кээр болгаш ижин-шөйүндүрүнүң дүгдүрер аарыгларын, гастрит, херээженнер аарыгларын эмнээринге дыка чогуур — деп, оон кол эмчизи Александр Тимофеев чугаалап турар. Курортка 1980 чылдан [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] дыштаныкчыларны хүлээп алыры көрдүнген. Ол ышкаш чаңгы сезоннар үезинде диш, кулак, думчук, боостаа аарыгларын база эмнеп эгелээр.

Курорттуң дыштаныкчылар чурттаар, турар болгаш эмнээр корпустары амгы үениң дериг херекселдери-биле хандыртынган, ында ажылдап турарларга болгаш дыштаныкчыларга дыка таарымчалыг. Ында Культура бажыңы, амыдырал хандырылгазы комбинады, харылзаа белдири, чурук тырттырар чер, аалгыт делгем заалдарлыг столовая, библиотека ажылдап турар. Курорттуң дирекциязы дыштаныкчыларга таарымчалыг бүгү байдалды тургузуп, ол чоок-кавының төөгүлүг черлеринден эгелээш, Шушенск суурже, Саян ГЭС тудуунче экскурсияларны бистиң турган чевисте организастаанынга коңгуг өөрээн бис.

Шира курортка чоннуң кадыы дээш үр үеде ажылдаан, дуржулгалыг эмчилер хөй болду. Оларга А. Чебодаева, С. Глухенко, О. Максимова, А. Тимофеев дээш өскелерден хамааржыр. Ында ангыангы 25, 35, 45 градус температуралыг минералдыг болгаш ээнг эм суглары. Ол ышкаш 42 градус ээнг сугга, 37 градус ээнг малгашка аңгы-аңгы аарыгларның аайынче чиңнеп эмнеп турар.

Коммунистиг партия болгаш Совет чазак чоннуң кадыы дээш коңгуг хөй [illegible] ти чарыгдап, бүгү-ле эки чүвени кылып турар. Ынчангаш [illegible] сагыш салыышкынының бир деткиглиг совет эмчилерниң омуннуңнандан өөрүп четтиргенимни илередир мен.

М. АШАК-ООЛ,
слесарь-сантехник.
Кызыл хоорай.

АГААР

Көжүлдүн агаар шинчилелдериниң медээзи болгаш ширгага бөгүн республиканың шоках булуттуг, чагбас. Янзы-бүрү угланыышкынның хаттың турар ол шаанга 3—7 метр четпер. Агаарның температуразы дүнеки: тайга районнарга 28—33, өске ооргаларында 18—23 градус соок болур. Автоорукутарга вир... бар.

Кызылга дүнеки булуттуг, чагбас. Янзы-бүрү угланыышкынныг хаттың хүчү кошкак. Агаарның температуразы 29—31 градус соок болур.

ТВ

ЯНВАРЬ 27-ДЕ
БИРГИ ПРОГРАММА
МОСКВАДАН

10.00—«Үе». Информастыг программа.
10.40—Эртенги гимнастика.
11.05—«Силерге, ада-иелер».
11.35—«Музейлерде болгаш делгелгеде залдарында». Курурнуң оруг музейи. Театрлар Эрмитажы. Ленинградтан дамчыдылга.
12.05—«Чырыдар даап. хыплаа». Хөй сериялыг уран-чечен телефильм. 1-ги серия.
13.25—«Бөгүн делегейде».
13.40—«Эртенги почта». Музыкалыг программа.
14.10—«Кадыкшыл». Эртем-талалыг-шинчилелдиг программа. Даалганы [illegible] Ю. П. Белазнинов чорудар.
14.40—«Спортлото» тыражы.
15.10—«Литератураның беседалары». П. Бажовтун төрүттүнгенинден бээр 100 чыл болганынга. Дамчыдылганы А. Суриков чорудар.
15.55—Уруглар фильм. «Чаагай сеткил». Уран-чечен телефильм.
16.30—«Кижи, Чер. Октарган». Дамчыдылганы Совет Эвилелинин ийи катап Маадыры, ССРЭ-ниң шериглиг-космонавтызы В. И. Севастьянов чорудар.
17.30—«Олимпиада-80».
18.00—«Диригг амытаннар дугайында». Дамчыдылганы Н. Н. Дроздов чорудар.
19.10—«Даштыкы валчылар [illegible] Совет Эвилелиниң дугайында».

КЫЗЫЛДАН
19.30—Телемедээлерни [illegible] [illegible]
19.40—Уругларга фильм. «Харлыг тоол».

МОСКВАДАН
19.30—«Украинаның Россия-биле катчышканының 325 чылынга». «Полтавада кады». Документилиг телефильмниң баштайгы кезии. Уран чүүл мастерлериниң концерти.
21.30—«Үе». Информастыг программа.
22.00—«Кинопанорама». Дамчыдылганы РСФСР-ниң уран чүүлүнүң [illegible] ажылдакчызы Э. Рязанов чорудар.
10.40—01.20—Росита Форнес (Куба) ырлаар. Төнген-де—медээлер.

Редактор В. С. ШАРАВИН

КИНО

ЯНВАРЬ 27-ДЕ

«НАЙЫРАЛ»: «Ыраккының рынга арга» [illegible]
«ПИОНЕР»: «Белем бетунар, дөргп мыңналдылар» [illegible]. «Ор кижи кожа чорда» [illegible] шактарга.
«ВОСТОК»: «Адыр, манар» 14.30, «Байырлыг, Мангуштаар» [illegible], «Бодувусва ышчаар мааны чорнан бис» 17.30, 20.00 шактарда.
«КАА-ХЕМ»: «Дуврректиг чаңгыс чедээ» 15.00, 16.50, «Мариенбадка адышкылдаа» 18.40, 20.30 шактарда.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: индекс 667000

Кызыл, Щетинкин-Кравченко кудумчузу, бажыҥ № 3, ТЕЛЕФОННАРЫ: Редакторнуң 2-24-63, редакторнуң оралакчызыныа 2-35-21, 2-31-75, харыысалгалыг секретарьның 2-23-83, секретариаттың 2-22-75, партийнуң амыдырал болгаш совет тургузуг килдистерниң 2-37-13, пропаганда килдизиниң 2-31-75, культура килдизиниң 2-23-54, кодээ ажыл-агый килдизиниң 2-21-47, үлетүр килдизинин 2-22-64, чагаа килдизиниң 2-41-27, информация килдизиниң 2-20-60, корреспонденттарның 2-27-42, бухгалтерияның 2-12-45, солун кезбейн барганда 2-32-75 телефонче долгаар.

Тираж [illegible]. Чагыг [illegible].

СОЛУН НЕДЕЛЯДА 6 КАТАП ҮНЕР

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Ном үндүрер чер, полиграфия болгаш ном садыының талазы-биле эргелелиниң типографиязы (Кызыл, Щетинкин болгаш Кравченко кудумчузу, бажыҥ № 4).

ТС—00055

Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 24 (10921) 1979 чылдың январь 28, воскресенье

СОҢГУЛДАЛАРГА УТКУШТУР

[illegible] районунуң Культура бажыңының «Агаар клувунуң» [illegible] суурга чоруун. «Хабаровскиниң комсомолчузу» деп демир-орук [illegible] мында турар. ССРЭ-ниң Дээди Совединге ам болур соңгулдаларга белеткелдиң канчаар чоруп турарының дугайында [illegible] пропагандистери чугаалап берген. Хой муруузу соңгулда участогунга бир-ле хуралында баар [illegible] консультация эрттирген. Совет демократияның [illegible] кинопрограмманы турскаан.

Бо хүннерде «агаар клубтарының» маршруттары Хабаровск крайның соңгу талакы ырак районнарын таварты эртип турар. Оларның программалары Амур кавызында соолгу чылдарда болган чаартылгаларны, экономикада болгаш культурада чедиишкиннерни чонга таныштырып турар.

Э. ГОЛОДНИЦКИЙ.
СЭТА-ның корр.

РОССИЯ: БЕШ ЧЫЛДЫҢ БАЗЫМЫ

1978 чылда РСФСР-ниң экономиктиг болгаш социал хөгжүлдезиниң Күрүне планының күүселдезиниң түңнелдериниң дугайында

Россия Федерациязының ажылчы чоннары 1978 чылда [illegible] социалистиг чарыштың ачызында СЭКП-ниң XXV съезиниң шиитпирлерин ажылдарыга боттандырар талазы-биле чаа улуг чедиишкиннерни чедип алган. Ниитилел бүдүрүлгезиниң болгаш чонуң чаагай чоруунуң улам ыңай [illegible] хандырылган. Ол дугайын РСФСР-ниң Төп статистика органының [illegible] чугаалап турар.

1978 чылда РСФСР-ниң улус ажыл-агыйының хөгжүлдези (1977 чылга хамаарыштыр хуу-биле алырга) дараазының сан-нар-биле тодаргайланып турар: херек[illegible] болгаш [illegible] ажыглаан национал орулга—101 хуу; үлетпүр продукциязы—ниитизи-биле 101.5 хуу, оон иштинде: бүдүрүлгениң чепсек-херекселдерин бүдүрери—101.9 хуу; херээжел барааннарын бүдүрери—103.2 хуу; кодээ ажыл-агый продукциязы—103 хуу; ниити ажыглалдың транспортунуң бүгү хевирлериниң чүък сөөртүлгези—105.8 хуу; кол фондуларны ажыглалга киирери—110 хуу; капитал салыышкыннары—107 хуу; ажылчыннарның болгаш [illegible] саны—101.8 хуу; күш-ажылдың бүдүрүкчүлүү: үлетпүрге—103.7 хуу, кодээ ажыл-агыйга (ниитилел бүдүрүлгези)—101 хуу, тудугга—103 хуу; [illegible] —105.5 хуу; [illegible] —103.2 хуу; улус ажыл-агыйынга ажыл [illegible] —105.2 хуу; ажылчыннарның болгаш [illegible] ортумак айлык-шалыны—103.3 хуу; [illegible] —104.7 хуу; [illegible]

[illegible]

(СЭТА).

ШАЛЫПЧЫ АЖЫЛ-ИЖИВИСТИ—ТӨРЭЭН ЧУРТКА

РЕСПУБЛИКАНЫҢ УЛУС АЖЫЛ-АГЫЙЫНЫҢ МУРНАКЧЫЛАРЫНЫҢ ХУРАЛЫ

Дүүн Бичелге, хөгжүм-шии театрынга, Тываның улус ажыл-агый мурнакчыларының хуралы болган. Ону 1978 чылда республиканың ажылчы чоннарының социалистиг хүлээлгелериниң күүселдезиниң түңнелдерин үндүреринге болгаш беш чылдың дөрткү чылында социалистиг хүлээлгелерни [illegible] турасказтан. Аңаа [illegible], үлетпүрнүң, транспорттуң, ажылчы чоннарның коммунал-ажылдары болгаш садыг хандырылгазының бүдүрүлгелериниң, тудуг организацияларының [illegible], совхозтарның малчыннары болгаш механизаторлары, министерстволарның, эргелелдерниң болгаш ведомстволарның, совет, партия, профэвилел болгаш комсомол органнарының ажылдакчылары киришкен.

СЭКП ТК-ның [illegible], СЭКП обкомунуң бирги секретары Г. Ч. Ширшин хуралды [illegible].

СЭКП ТК-ның [illegible] секретары, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы эш Л. И. Брежнев [illegible]

«1978 чылда Тыва АССР-ниң ажылчы чоннарының социалистиг хүлээлгелериниң күүселдезиниң түңнелдериниң болгаш 1979 чылда социалистиг хүлээлгелерин хүлээп алырының дугайында» илеткелди Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы Ч-Д. Б. Ондар кылган.

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы Ч-Д. Б. ОНДАРНЫҢ илеткелиниң допчулалы

1978 чыл СЭКП-ниң XXV съезиниң шиитпирлерин боттандырары дээш бүгү улустуң демнежилгезиниң база ССРЭ-ниң экономиктиг күчүзүнүң хамык чок өзүлдезиниң, тайбыңның болгаш социализмниң [illegible]

уезн-биле деңнээрге 3 бүдүрүге продукция бүдүрериниң хемчээлин кудулаткан, ынчангаш 5.3 миллион рубльдиң продукциязын чедир алыдымаан.

«Тыва дагдүгү», «Тувакалийстрой» [illegible]

[illegible]

(Төнчүзү 3-кү арынында).

ЧУРУКТА: хуралдың киржикчилери республиканың ажылчы чоннарының 1979 чылда социалистиг хүлээлгелерин бадылап тур.

СЭКП ТК-га хүлээп алышкын

СЭКП ТК-ның секретары М. В. Зимянин январь 26-да Болгарияның, Венгрияның, ГДР-ниң, ВСР-ниң, Кубаның, МАР-ның, Моңгол, Польшаның, РСР-ниң, ЧССР-ниң болгаш ССРЭ-ниң [illegible] хүлээп алган.

Болгаш беседа [illegible]

[illegible]

(СЭТА).

УЛУСЧУ КОНТРОЛЬ

1979 чыл
январь
№ 1 (61)

Тускай дыңнадыглар

УЛУСЧУ КОНТРОЛЬ КОМИТЕТТЕРИНДЕ

Э р з и н

«Чаа оруң» совхозта эрткен чылын 1751 хой, өшкү база 47 бода, 50 чылгы өлүп, чидип хораан. 1978—1979 чылдарның кыштаглаашкынынга ажыл-агый база багай белеткенген. Хереглелдиң 70 хуузу хире белеткеп алган мал чеминиң чеп ажыглаарынче кичээнгей кошкак, кыштагларда шагжалар чедишпес. Малды чылыг суг-биле хандырбайн турар.

Сүт-бараан фермаларында саар инектерни тургузу азыравайн турар. Кодаңнарның хөй кезиинде мал чемин шыгжап кадагалаар склядтар чок.

Малчын бригадаларда кызыл-булуңнар, чунар-бажыңнар ажылдавастаан, малчыннарның зоовтеринарлыг өөредилгезин кошкак организастаан.

Совхозтуң мал кыштаглаашкынында ол бүгү четпестерниң дугайын Эрзин районнуң улусчу контроль комитединиң хуралынга бүгү талалыг чугааланып көрген. Ажылга шыңгыы четпестерни болдурганы дээш совхоз директору М. Х. Дапыкты, кол зоотехник К. С. Дамдынны шыңгыы сагындырган болгаш айыттынган четпестерни дүрген чайладырын олардан комитет негээн.

• • •

Т э э л и

Бай-Тайга районнуң совхозтарында часкы тарылгага техниканы кошкак белеткеп, септелгениң темпизин бедитпейн турар. Чижээ, «Тээли» совхоз 15 сеялканың 4-үн, «Мугур-Аксы» совхоз 4 тракторну септээр тургаш 2-зин септеп алган. Өске-даа техниканы септээри хожудап турар.

Районнуң совхозтары ниитизи-биле эрткен чылдың IV кварталында планда көрдүнген 33 тракторларның чүгле 14-үн, тараа ажаар 8 комбайннарның 6-зын, 26 андазыннарның 15-ин септеп алганнар.

Кызыл-Мажалыгтың районнар аразының «Сельхозтехника» каттыжыышкыны ажыл-агыйларны артык кезектер-биле четпес хандырып турар.

Бо айтырыгны Бай-Тайга районнуң улусчу контроль комитеди чугаалажып көргеш, совхозтар директорлары эштер О. Ч. Кара-Доңгакка, М. С. Ооржакка, С. Ч. Хертекке септелгениң шынарын экижидип, темпизин шапкынчыдарын даскан.

• • •

Ч а д а а н а

Чөөн-Хемчик районнуң «Чыраа-Бажы» совхозунуң Хорум-Даг салбырында 200 баш инек кажаазының тудуун Чадаананың № 463 кожуун чоруур колоннаазы 1975 чылдан бээр тудуп келген. 1977 чылдың октябрь айда тудуг ажылдарын комиссия хүлээп алган, а монтаж ажылдары кылдынмаан турда-ла, «Чыраа-Бажы» совхозтуң директору К. Б. Куулар, № 463 кожуун чоруур колоннаның начальниги Н. И. Носков олар аразында дугурушкаш, сметада көрдүнген бүгү акшаны шиңгээдип алган кылдыр кирипкен.

Херек кырында инек кажаазы ам-даа ажыглалда кирбээн туруп турар. Бо айтырыгны Чөөн-Хемчик районнуң улусчу контроль комитеди бодунуң хуралынга чугаалажып көргеш, К. Б. Куулар, Н. И. Носков оларны буруулуг деп санааш, кайызын-даа шыңгыы доңгуткан.

• • •

С а м а г а л д а й

Самагалдайның районнар аразының «Сельхозтехника» каттыжыышкынының (эргелекчизи Н. Л. Лапчаа, кол инженер В. Н. Кызыл-оол) автобаазазы чылдың-на планныг онаалдаларын күүсетпейн келген.

1978 чылда чүък сөөртүрүнүң тонна-километр талазыбиле планын 77 хуу-ла күүсеткен. Автомашиналарны ажыглаарының коэффициентизи мурнунда чылдарга безин деңнээрге кудулаан.

42 чүък машиналарының чүгле чартыы оруже үнүп турар. Оларның дөрту тоймаглаттынган. Бүдүрүлгеде чолаачылар чедишпес, бирги база ийиги класстың чолаачылары чүгле 5 кижи бар. Ындыг турбуже чолаачылар белетнээр, оларның класын бедидер ажылды чорутпайн келген.

Бо айтырыгны Тес-Хем районнуң улусчу контроль комитеди сайгарып көргеш, четпестерни шалыпкын эдерин эштер Н. Л. Лапчаа, В. Н. Кызыл-оол олардан шыңгыы негээн.

ССРЭ-ниң алдарлыг радизи Вениамин Александрович Андреев баштаан улусчу контроль бөлүү кежигүннериниң саны эвээш-даа болза, Кызылдың харылзаа бөлдиринде эвээш эвес ажылды чорудуп турар. Хоорайның бажыңнарынга үш программалыг радиоточкаларны тургускан шынарын, оон шугумунуң ажылын, тургускан установкаларның идегелдиин хынап турар. Оон аңгыда электроэнергияның, радио кезектериниң болгаш шөөр удазыннарының чарыгдалынга камналганы болгаш коллективте ажыл-херектиң байдалын, күш-ажылдың сагылга-чурумун доктаамал хайгааралга алган.

ЧУРУКТА: улусчу контролёр, дежурный механик А. Г. Полева (солагай талазында) база контроль бөлүүнүң даргазы В. А. Андреев радио дериглериниң техниктиг байдалын хынап көрген соонда, сүмележип турары.

А. ЗАЙЦЕВТИҢ фотозу.

БҮЗҮРЕЛДИГ БИС

Бистиң совхозтуң улусчу контролёрлары өөдээ ажыл-агый бүдүрүлгезин улам мыңай хөгжүдериниң, ниитиниң малының продуктулуун бедидериниң, күрүнениң болгаш күш-ажылдың сагылга-чурумун быжыглаарының айтырыгларынче кол кичээнгейин салып турар. Ниитизи-биле совхоз бүдүрүлгезиниң янзы-бүрү адырларынга контрольду массалыг, дээштиг кылдыр чорудары-биле бисте контрольдуң 7 бөлүү болгаш 4 постузу идепкейлиг киржип келген. оларда 42 контролёр хаара туттунган.

Оон аңгыда часкы тарылга болгаш күскү дүжүт ажаалдазы ышкаш чугула кампаниялар үезинде контрольдуң түр постуларын тургузуп турар. Бөлүктерниң ажылын ай санында план езугаар чорудуп, түс-түс контролёрларның даалгаларын тодарадып турар. А кол бөлүктүң ажылының планын совхозтуң парткому-биле дугуруштап, бадылап турар.

Совхоз бүдүрүлгезиниң ажыл-чорудулгазының бүгү талаларын хаара туткан турар кылдыр, контролёрларның күжүн ылгап таарыштыр тургускаш, хыналдаларны чорудуп келген. Эрткен чылын келээ ажыл-агыйның тускай эртемниглери база «Комсомолчу прожекторнуң» отряды-биле кады улусчу контрольдуң бөлүктери 17 хыналданы база рейдини чоруткан. Олар ажыл-агыйжы эвес болгаш тетчеглекти чоруктарны илереткен. Контролёрларның кыткан хыналдазының түңнелинде буруулуг кижилерге 23 баш мыйыстыг бода малды, 37 хой, өшкүнү, 5 хаванны төлеттирген.

Хыналдаларның болгаш рейдилерниң түңнелдерин кол бөлүктүң болгаш коллективтерниң хуралдарынга чугаалажып турар. Бүдүрүлге участоктарынга чоруткан хыналдаларга илерээн бүгү-ле четпестерни чайладырының талазыбиле совхозтуң дирекциязы база хамаарышкан коллективтер тодаргай хемчеглерни ап турар. Ол бүгүнүң түңнелинде оон мурнунгу чылдарда ажыл-агыйга бодаарга эрткен чылын малдың өлүр, хораары база опу чамдык кижилерниң оорладып, чиирер чоруу дыка кызырылган.

Арыг-Бажы сүт-бараан фермазында улусчу контроль бөлүү (даргазы Анай-Хаак Моңгуш) бодунуң ажылын сөөлгү чылдарда улам идепкейжиткен. Ында контролёрлар фермага малдың продуктулуун бедидер, мал чемин чөп ажыглаар, күш-ажылдың сагылга-чурумун быжыглаар болгаш өске-даа айтырыгларның талазы-биле контрольду боттандырып келген. Контролёрларның идепкейлиг ажыл-чорудулгазы ферманың планныг даалгаларын күүседиринге дээштиг салдарын чедирген. Бо коллектив эрткен чылын күрүнеге сүт садарының планын 111,2 хуу күүсеткен болгаш пландан ажыр 226 центнер сүттү саткан. Бистиң совхозтуң контролёрларының оон ажылхеректериниң дугайында өске-даа чижектерни чугаалап болур.

Ынчалзажок бисте улусчу контрольдуң бөлүктери база постулары шуптузу-ла шудургу ажылдап турар деп база чугаалап болбас. Ылаңгыя машина-трактор мастерскаязында хойжу бригадаларда бөлүктер инициатива, план чок ажылдап, хыналдаларны ховар чорудуп келген. Чаңгыс-даа бөлүк «Улусчу контроль» деп степенин бөлүнү кылбайн турар болгаш оон аңгыда ажылының хайге калбак нептерелдии кошкак.

Боттарывыстың ажылывысты улам идепкейжидип, оон дээштиин база ажыктыын бедидип турган, партияның болгаш чазактың директиваларын база совхозтуң планныг даалгаларын болгаш социалистиг хүлээлгелерин чедиишкиннии күүседиринге улуг үлүүвүстү кииреринге бүзүрелдиг бис.

Д. МОҢГУШ.
«Искра» совхозта улусчу контрольдуң кол бөлүүнүң даргазы.

КЫРААН ТУДУГ

Республика найысылалы Кызыл хоорай чыл келген тудум-на улам чаагайжып, чаа чуртталга бажыңнары, үлетпүр бүдүрүлгелер немежип турар. Оон-биле чергелештир оон чурттакчыларының болгаш аалчыларының саны база өзүп турары билдингир. Чижээ, сөөлгү чылдарда найысылалдың чүгле дөрткү микрорайонунга дыка хөй чуртталга бажыңнары ажыглалга кирген. Кызылчылар барык 40 муң дөрбелчин метр чуртталга шөлүн чүгле 1978 чылда алганнар. Бо бүгү-биле холбаштыр хоорайга ниитиниң чемненилгезиниң айтырыын чогуур негелдеге дүүштүр шиитпирлээри негеттинип турар.

Кызылдың төвүнге шаанда ийи столовая турган. Ресторааннар болгаш столоваялар трезин тургузарда оон бирээзин — № 2 столованы хаггаш, аңаа тресттиң аппарадын киирип каан. А № 3 столованы Респотребсоюзтуң административ бажыңын кылырга бузуп каапкан. Оон бээр хөй чылдар эрткен, а столоваяларның орну тургустунмаан. Чаңгыс сөс-биле чугаалаарга, столоваялар эвес, а удуртур аппараттар бажыңнары чугула болган-дыр.

Хоорай улам улгадып, чурттакчыларының саны көвүдээн. Найысылалга келген кижилер, аалчылар база хөй болур. Ынчангаш чемненир чер чедишпестээн. Кара чаңгыс-ла идегелдиг черлер «Кызыл», «Улуг-Хем» ресторааннары. А ол ресторааннар чүгле 15 шакка чедир столовая боор ажылдаар дивес силер бе. 17 шактан эгелээш демги «столоваялар» хаалдынар, ресторан болу бээр.

Бо чурукта Щетинкин болгаш Кравченко кудумчузунга турган № 3 столованың орнунга тудуп турар ниитиниң чемненилге чериниң бажыңы-дыр. Оон тудуу элээн кырыксаан, дөрт чыл чеде берген. Столовая бажыңын дуп-каан-на кижилер, ооң хостуг тудугжулар-даа, септелге-тудуг черлериниң ажылчыннары-даа кылып турган. Ынчалза-даа кым келир-ле, бо тудугну эдер ээлээр. Дараазының чылының чазы дүжер-ле, ийи-чаңгыс кижи аңаа көстүп кээр.

Тудугнуң хемчээли улуг, аңаа барык дөрт чүс муң рубльдиң тудуг-монтаж ажылдарын кылыр ужурлуг. Эрткен дөрт чыл иштинде ооң чүгле 100 ажыг муңун шиңгээдип алган. Бо столовая кажан тудуттунуп, ажыглалга кирерин республиканың Садыг министерствозунуң септелге-тудуг участогундан чоп сонуургап турар.

Т. МОҢГУШ.

МАССАЛЫЫ, ДЭЭШТИИ ДЭЭШ

Кызыл хоорайның улусчу контроль комитеди хайгыылчыларның инициативазын болгаш идепкейин бедидеринче кичээнгей салып турар. Ам оларның саны 2230 четкен. Килдистерниң структуразын эде көрүп, составын экижиткен. Долгандыр турар бойдусту камгалаар талазыбиле секторну немей тургускан, СЭКП хооркому тускай доктаал хүлээп ап, эки белеткелдиг, дуржулгалыг специалистерден, коммунист эштерден штаттан дашкаар инспекторлар кылдыр сүмелээрин парторганизацияларга хүлээндирген. Комитет оларның сүмезин езугаар штаттан дашкаар 25 ажылдакчыны бадылаан, комитет тос килдистиг, ында штаттан дашкаар 93 инспектор бар.

Перспективтиг болгаш ай, квартал планнарында ажылдың ажыктыын, шынарын экижидериниң, курлавырларны тыварының айтырыглары комитеттиң ажылынга кол черни ээлээн. Ылаңгыя шиитпир күүселдезин контрольдаарын планда онзалап көрүп, аңаа контрольду боттандырарын килдистерге дагзып турар. Эрткен чылын хыналдазын организастаан соонда күүсеттинген 15 доктаалды комитеттиң шиитпири-биле контрольдан ушта бижээн. Ол чорук шиитпир күүселдезин дээш килдистерниң харысалгазын бедидип, контрольдуң дээштиг болурунга идигни берип турар.

Комитет штаттан дашкаар активтиң өөредилгезинче кичээнгей салып турар. Бүгү инспекторлар доктаамал ажылдаар семинарда хаара туттунган, оон кичээлдерин кварталда бир удаа эрттирип турар. Штаттан дашкаар инспекторларның адырлар аайы-биле чөвүлел хуралдарын база эрттирип, рейд, хыналда чорудуларының, оон түңнелдериниң чугаалажырының талазы-биле сургаалдаы кылып турар. Хыналдаларның шынары, дээштии бедээн. Илереэн четпестерни чайладыр талазы-биле хүлээш алган хемчеглерге хамаарыштыр албан дүжаалдыг кижилерниң дыңнадыгларын килдистерге удаа-дараа дыңнап турар апарган. Эрткен чылдың ийиги чартыында комитет 26 хыналданы чоруткаш, ооң 19-ун бодунуң хуралынга көрген. Оларның хөй кезии күрүне планнарының күүселдезин, курлавырларның ажыглалы, социалистиг өнчүнүң камгалалын хандырары ышкаш чугула айтырыглар болур. Оттулар чүүл, энергия курлавырларының чөп ажыглалының талазы-биле массалыг хыналдаларны штаттан дашкаар килдистерниң ажылдакчылары хөйнү чоруткан.

Хоорайның үш бүдүрүлгелеринде улусчу контролёрларның школалары ажылдап эгелээн. Аңаа контроль ажылының практиказын өөренип, база школаларның [illegible] ийи хуу бүрүнүң чугула айтырыгларынче углаңдырып турар. Кызылдың үлетпүр бараннар садыында, столоваялар болгаш ресторааннар [illegible] школаларның ажылы эки.

Эки ажылдыг бөлүктерниң ажылының дугайын комитетке дыңнап, оларның дуржулгазын өскелерге нептередип турар. Эрткен чылын 4 бөлүктү дыңнаан. Районнар аразының «Сельхозтехника» салбырының ажылының дуржулгазын нептереткен. Бөлүктер даргалары хуралдарга ажылының арга-дуржулгазын солчуп турар.

Элээн хөй контроль бөлүктери боттарының ажылын идепкейжиткен. Кызылдың эът комбинадында улусчу контроль бөлүү оттулар чүүл, энергетика курлавырларын камналгалыг чарыгдаар талазы-биле оргтеххемчеглер планы тургустунмааны, көскү агитацияның чогу илерээн.

Камналга айтырыын бо бүдүрүлгеде хана парлалгазынга чырыттпайн турар. Электроэнергия чөп чарыгдаттынмайн турар болган. Ол четпестерни чайладыр талазы-биле хемчеглерни улусчу контроль бөлүү доктаамал контрольга алган. А оларны чайладыры чыл иштинде дыка оожум чоруп, чамдыызы күүсеттинмейн келген. Ынчангаш улусчу контроль бөлүү эрткен чылдың мартта катап хыналда чоруткан. Оон чүү илерээнил? Шагаан-Арыг кудумчузунда суурлуктаан комбинаттың подстанциязындан электроэнергия ап турар болган. Бөлүктүң хуралынга комбинаттың директорун, кол инженерин чалаан. Олар аңаа тайылбыр берип, ук суурнуң электроэнергиязын ажыглап турарының учуралдын шиитпирлээрин медеглээн. Хайгыылчыларның кызымаккай чоруунуң түңнелинде эът комбинадының подстанциязынга электроэнергия [illegible] херечелдии тургусаан. Буруулуг тарга хемчег [illegible].

«Садыгны улам мыңай хөгжүдер талазы-биле хемчеглер дугайында» СЭКП ТК-ның болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң доктаалының күүседип турарының талазы-биле массалыг хыналданы садыг болгаш ниитиниң чемненилгезиниң бүдүрүлгелеринде улусчу контролёрлар [illegible] чоруткан. Улусчу контрольдуң бүгү бөлүктери аңаа киришкен. Чүгле Кызыл үлетпүр садыгның улусчу контролёрлары ол үениң иштинде 30 ажыг рейдилерни чоруткан. План күүселдезиниң, социалистиг өнчүнүң камгалалының, хандырылганың культуразының талазы-биле айтырыгларга ону чоруткан. Улусчу контролёрлар кээп турар бараанның шынарынче улуг кичээнгей салган.

Контрольдуң дээштии бедидериниң чугула чүүлү ону калбак нептерелдиг болдурары. Комитет контрольду калбак нептерелдиг болдурарынга ажыглаар аргаларның делгелгезин эрттирген. Комитеттиң шиитпири-биле эң эки ажылдыг дөрт бөлүктү хүндүлел бижиктер-биле шаңнаан. Бо айтырыг талазы-биле тускай семинарны эрттирген.

Ынчалза-даа ылаңгыя тудуг организацияларында улусчу контроль бөлүктериниң идепкейи ам-даа кошкак, ол адырда ажылдың байдалын экижидеринге олар дээштиг салдар чедирбейн турар. Бөлүктерниң, постуларның ажылынга чамдык контролёрлар идепкейлиг киришпейн, доктаамал даалга чок ажылдап турар. Штаттан дашкаар чамдык килдистер мергежилдиг кадрлар-биле четчелеттинмээн, ажыл планын безин тургуспайн келген.

Комитет ол бүгү четпестерден чогуур түңнелди үндүрүп, ону чайладырының хемчеглерин ап турар.

В. ПОЛЕЖАЕВ.
Кызыл хоорайның улусчу контроль комитединиң инспектору.

ЧӨВҮЛЕЛ ХУРАЛ

Республиканың улусчу контроль комитеди районнарда улусчу контроль комитеттер даргаларының база республиканың болгаш районнарның чамдык садыг организацияларының ажылдакчыларының, оларда улусчу контроль бөлүктериниң база постуларының даргаларының чөвүлел хуралын чоокта чаа эрттирген. Садыг ажылын улам мыңай хөгжүдер дугайында партияның болгаш чазактың шиитпирлерин боттандырар талазы-биле хемчеглерниң күүселдезиниң болгаш аңаа контрольду күштелдирериниң дугайында айтырыгны чөвүлел хуралга чугаалашкан.

Аңаа Тыва АССР-ниң улусчу контроль комитединиң даргазының оралакчызы Ф. И. Калин, респотребсоюзтуң баштаар чериниң даргазы Ю. С. Катков, республиканың садыг министриниң оралакчызы Г. С. Сухова олар илеткелдер кылган. Оон аңгыда чөвүлел хуралдың чамдык киржикчилери туржулга солчуп, чүве чугаалааннар.

«ШЫНГА» ХАРЫЫ

Эрткен чылдың декабрь айның 30-де үнген № [illegible] «Шын» солунунуң «Улусчу контроль» арнынга Кызылдың культуразының болгаш дыштанылганың Гастелло аттыг паркының суг хоолбаан арыглаан, ажылдарының дугайында шүүмүктүг материал парлаттынган. Чуртталга-коммунал ажыл-агыйы эргелелиниң начальниги И. Калининниң [illegible] талазы-биле «Шынга» харылаазы:

«Чүүлде айыттынган барымдаалар шын болуп бадыткаттынган. Чер казып, арыглаар механизмнерниң болгаш транспорттуң чогундан чуртталга-коммунал ажыл-агыйы эргелелиниң бот-орулга-чарылгалыг участогу парктың суг хоолбээн арыглаар ажылды үр үениң иштинде кылып чадапканы база шын. 1978 чылдың күзүнүнде хоорккүскомнуң шиитпирин езугаар «Тыва суг тудуг» трестиң болгаш [illegible] механизация эргелелиниң чамдык механизмнерин сүмелээн, ынчалзажок соок дүжүп, суг доңганындан ажылды эгелээр арга чок болган.

Ол ажылды 1979 чылдың чазынында, суг үерлээринге чедир кылыр деп шиитпирлээн болгаш чазын бо талазы-биле ажылды удуртурун бот-орулга-чарылгалыг участоктуң начальниги В. Е. Ворошиинге даскан».

Көрген-даа дег, көрбээн-даа дег...

Бижи бүрүзү бодунуң чурттап турар хоорайының азы сууруну өзүп, хөгжүп [illegible] рынга [illegible] сеткилин [illegible]. Бистиң Булун-Терек суурунуң чурттакчылары [illegible]. Совхозтуң [illegible] ның төвү болганда, ол улуг-ла сайзыраар, хөгжүүр-даа ужурлуг.

Тудугжулар бо черниң [illegible] чаартып, суурга чаа чуртталга бажыңнарын [illegible].

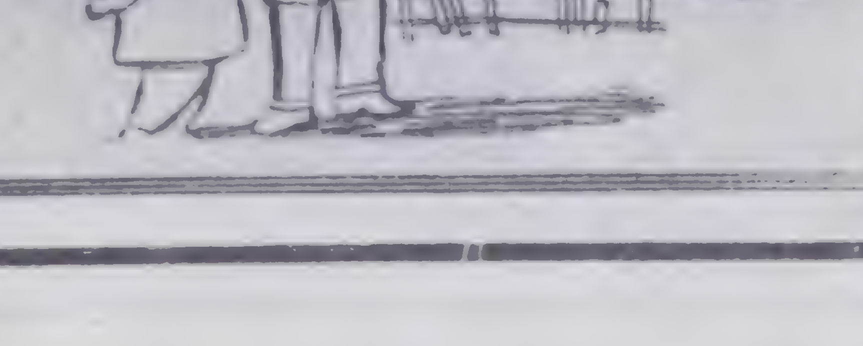

[illegible] таап, чаа-чаа бажыңнарлыг Гагарин аттыг кудумчу тудуп үндүргеннер. Мону тударынга чеже бүп үнгенин, чеже акша херегли чарыгдаттынганын самбын туткаш, санаар [illegible] за, дораан кеступ [illegible] болур.

Ынчалзажок ол чаа чамдык бажыңнарга чуртталга үр болбаан: [illegible] ... чүгле чурттаар ийи бажыңны ээлери каггаан, өскээр көжер ужурга таварышкан. Оон соонда оларны чамдык сагылга-чурум чок кижилер тоймаглап, үрегдеп каапкан. Карагга кажынчыг болу берген. А «Ак-Туруг» совхозтуң дирекциязы, [illegible] дап турарга таарыыр бе?

Ол-ла кудумчуда [illegible] бажыңнарының [illegible] силер [illegible] кижиктери-даа, соңгалары-даа чок, ойгайжы бээр тургулаар.

Ниитиниң байлаа — чуртталганың оран-савазын ыштыр үреп, тоймаглап турда, «Ак-Туруг» совхозтуң дирекциязы, [illegible] улусчу контрольдуң бөлүү ону көрбээн-даа дег, билбээн-даа дег [illegible] турары черле [illegible].

Ч. ТОВАРИШТАЙ.
Улуг-Хем район

ШАЛЫПЧЫ АЖЫЛ-ИЖИВИСТИ — ТӨРЭЭН ЧУРТКА

Хуралдың киржикчилери партияның XXV съездизиниң, СЭКП ТК-ның июль болгаш ноябрь (1978 ч.) Пленумнарының шиитпирлерин, оларга СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы эш Л. И. Брежневтиң чугааларында түңнелдерни болгаш айтышкыннарны үзүртүлга боллурбушаан, Тываның ажылчы чоннарының 1979 чылга социалистиг хүлээлгелерин хүлээп алганнар.

Улус ажыл-агыйының дыка хөй мурнакчыларынга күш-ажылчы чедиишкиннери дээш бедик шаңналдарны ол хуралга тывыскан.

ДАШТЫКЫДА

Т К - Н Ы Ң МЕДЕГЛЕЛИ

ПХЕНЬЯН (СЭТА). Корейниң чурту тайбың каттыштырарының дугайында айтырыг талазы-биле Чаңгыс ваш демократтыг ада-чурт фронтузунуң ТК-ның медеглелин мында парлап үндүрген.

...

март 1-де 00.00 шактан эгелеп ... районнарынга чепсектиг күштерни көвүдедири, шериг операцияларын болгаш шеригге херек чүүлдерни тударын ... шериг кожелиишкиннерин соксадыры ... шериг өөредилгелерин соксадыры эргежок чугула.

Дөртте, Соңгу болгаш Мурнуу чүктериниң политиктиг бүгү партияларының база хоочнияа организацияларының төлээлекчилериниң киржилгези-биле ниити-национал конференцияны чыылдырарын саналдап тур бис. Ол конференцияга Соңгу чүктүң политик...

ЧУРУКТА: республиканың улус ажыл-агыйының мурнакчыларының хуралының киржикчилери: (солагай талазын) «Мөген-Бүрен» совхозтуң хойжу бригадазының бригадири С. Н. Иргит, «Найырал» совхозтуң хойжузу С. К. Чанзан, Арыг-Үзүү суурда почтачы У. Т. Марта, «Ак-Туруг» совхозтуң хойжузу А. О. Сүүр-оол, «Мөген-Бүрен» совхозтуң хойжузу К. Ч. Иргит.
А. ЗАЙЦЕВТИҢ фотозу.

«Шынның» дыштаныр хүн номерлериниң дөрткү арынга «Аяк шайны аартап , ора..» (чамдыкта «Чечен менде, чечек черде») деп ат-биле парлаттынар арынны моон сонгаар доктаамал үндүрер. Номчукчуларның кичээнгейинге янзы-бүрү жанрлыг материалдарны барааллгаар. Аңаа рассказ, очерк, фельетон, репортаж, шоодуглар, улустуң аас чогаалының материалдары парлаттынар, онзагай болуушкуннар, солун амыдыралдыг кижилер болгаш ат-сураглыг чогаалчылар, композиторлар, чурукчулар, артистер, спортчулар болгаш уран-шеверлер дугайын база таныштырар. Спорт, дыштаныышкын темазы, бойдус камгалалы, эртемниң чедиишкиннери база ол арынга көскү черни ээлээр.

Дыштаныр хүн арыннарынга идепкейлиг киржип, янзы-бүрү темаларга солун материалдардан бижиириңерни номчукчулардан дилеп тур бис. Үндүрүлгелерге хамаарышкан бодалдарыңарны саналдарыңарны база кииринер.

«Шынның» конкурузунга киржиринче чалап тур бис

КОНКУРСТУҢ ТҮҢНЕЛДЕРИ

Онгу беш чылдың дөрткү чылы эгелээн. Совет Тываның ажылчы чоннары, бүгү совет улус-биле бир демей, СЭКП-ниң XXV съездизиниң болгаш СЭКП ТК-ның июль болгаш ноябрь (1978 ч.) Пленумнарының шиитпирлерин амыдыралга боттандырар дээш бедик көдүрлүүшкүннүг ажылдап турарлар. Тура-соруктуг, [illegible] ажыл-херектер ССРЭ-ниң Дээди Совединге соңгулдаларны күш-ажылчы чедиишкиннерлиг уткуурун утдааган. СЭКП ТК-ның ноябрь Пленумунга СЭКП ТК-ның Чиндине секретары эш Л. И. Брежнев 1979 чыл база партия ТК-ның июль (1978 ч.) Пленумунуң шиитпирлерин амыдыралга боттандырар эгелээриниң чылы деп онаалап айыткан.

«Арабыска хожудаарлар турбазын» деп [illegible] ажыл-агыйы [illegible] нептередири база чугула сорулгаларның бирээзи.

Совет көдээниң кайгамчык чаартылгалары, экономика, культура хөгжүлдезинде бистиң бурунгаар базымнарывыс, онгу беш чылдың дөрткү чылының планныг онаалдаларын болгаш социалистиг хүлээлгелерин амыдыралга боттандырар дээш демисежип турар совет кижилерниң эрес-шудургу, чогаадыкчы күш-ажылы амыдыралдың совет овур-хевири конкурстуң темазынга кол черни ээлээр апаар. Ол ышкаш улустарның найыралы, совет патриотизм, Коммунистиг партияның ленинчи национал политиказының амыдыралга боттаныышкыны—кол темалар. Аңы-дүмма улуг совет ат-бүлеге Тываның киргенинден бээр бо чылын 35 чыл болур оон таварыштыр ук темаларны улам хаайы-биле көргүзери кончуг чугула.

Эң эки очерк, рассказ, чугула айтырыг көдүрген база публицистиг чүүлдер, репортаж, эң эки фото болгаш чурааш чуруктар дээш чарлаттынган бо конкурс 1979 чылдың январьдан декабрь 15-ке чедир уламчылаар. Конкурска кирер материалдарның уран-чечен деңнели болгаш идейлиг утка-шынары эң хаңы болуру чугула. Оларның темазы үстүнде негелделерге дүүшкен болур.

Фото болгаш чураан чуруктарга кижилерниң күш-ажылын онзагай амыдыралга. Төрээн чуртунуң ынаныштыг, бойдустуң каас-чараш чурумалдарын солун этюдтарга эң эки композициялыг, идейлиг утказы хаңы, бедик шынарлыг чурук көргүзеринче кичээнгей салыр. Чуруктарны тырттырган кылагар (глянцевая) саазынга 18×24 хемчээлдиг, кончуг тода көстүр кылдыр парлааш чорудар.

Конкурска кажан-даа үндүрбээн чогаалдарны хүлээп алыр. Ону «Конкурска» деп айтыр.

Тиилекчилерге дараазында шаңналдарны доктааткан:

I. Эң эки очерк, рассказ, репортаж болгаш чугула айтырыг көдүрген база публицистиг чүүлдер дээш:

Бирги шаңнал (чаңгыс) —	50 рубль
Ийиги шаңнал (ийи) —	35 рубль
Үшкү шаңнал (ийи) —	25 рубль

II. Эң эки фото болгаш чураан чуруктар дээш:

Бирги шаңнал (чаңгыс) —	25 рубль
Ийиги шаңнал (ийи) —	20 рубль
Үшкү шаңнал (ийи) —	15 рубль

Конкурстуң материалдарын дараазында адресче чорудар:

Кызыл хоорай, индекс 667000, Щетинкин болгаш Кравченко кудумчузу, бажың № 3, «Шын» солуннуң редакциязынга («Шынның» конкурузунга).

Конкурска идепкейлиг [illegible] киржип, чогаалчыны чедиишкиннерлиг болурунарны силерге күзедивис, эргим номчукчулар.

ДЕЛЕГЕЙНИҢ УРУГЛАР ЧЫЛЫ — 1979

ОМАК-ХӨГЛҮГ БОЛЗУН

ССРЭ-ниң чаа Конституциязында айыттынган совет кижилерниң бүгү-ле эргелери: [illegible] таныры, медицина хандырылгазы [illegible] — бо бүгү кижи дээш, аныяк салгалды коммунистиг мөзү-шынарга кижизидери дээш Коммунистиг партияның, Совет чазактың сагыш салыышкыны. Ол хүн бүрүнүң амыдыралында боттаныптурар.

Найысылал Кызылда 9 библиотека, үш Культура бажыңнары, хөй санныг ясли-садтар, школалар, ном болгаш культура барааннарының магазиннери [illegible] уругларга бараан болуп турар. Чүгле «Геолог» Культура бажыңында безин 15 бөлгүм ажылдап турар. Ында дыка хөй уруглар ыры болгаш танцы ансамблинде, шии бөлгүмнеринде киржип турар. Оларбиле культура чырыдыкчылары [illegible] бижиг харылзааны тудуп турар.

Хоорайда уругларның хөй кезии хостуг шактарын Пионерлер бажыңынга эртирип турар.

«Геолог» Культура бажыңында органзастаан «Ойнаарактар театрының» бөлгүмүн көрээл. Бөлгүмнүң киржикчилери боттарының кылып турар ажылдарынга, күүседип турары рольдарынга кончуг ынактар. Ынчанмайн канчаар, кижи бичиизинде кандыг-даа ойнаарак-биле сеткилинден таарзынып, ону камнап ойнаар, кандыг-ла бир кижиниң ролюн күүседир ынаныжыган. Башкы, садыгжы, артист, чолаачы, ужудукчу-даа болу берген турар.

Кызылдың азы оглунун кандыг-ла бир чүвеже хан[illegible] дыңнаарын. Оон сонуургалын [illegible], аңаа дугаалашкар, оон кылганы азы кылып турары чүүнүң аттыг кылдыр [illegible]. Бир эвес уруг кандыг-бир чүвени сонуургаан, ону бүгү-ле сеткилинден бердинген ажылдап турар [illegible] «Сен ам-даа бичиизиңер [illegible]» [illegible]. Чүге дизе, уруглар болгаш улуглар аразынга, бот-боттарынга хамаарылгазында ийи аңгы байдал тургустунуп болур, чок-ла болза уруглар улуг кижилерге бүзүревейн чадап-ла болур.

20-ги чүс чылдың уруглары хөрге эртем-шинчилелдиң улуг-улуг амыдырылчы наладыраларының, уран чүүлдүң салгакчылары-дыр. Чүгле социализм, коммунизм амыдыралының чаагай чоруу уругларга долу аас-кежиктиг өөрүшкүлүг өзүп мандыыраарынга делгем оруктан берип турар.

А. ЗАЙЦЕВ,
«Шынның» корр.

ЧУРУКТАРДА: «Бо ном сеңээ сонуургаачыг болур», «Натюрморт чуруп тур бис», «Ыры ынчаар эгелээр», «Удавас тоол болур» деп чуруктар.

Авторнуң фотолары.

ААС ЧОГААЛЫНДАН

КУУРУМЧУ ХҮЛ-СЭЭК

(ТООЛ)

Шаанда шагда чүвең иргин. Бир-ле катап хүл-сээк кара-кара [illegible] ширтей [illegible] дагдарынга [illegible] чоруурда, кээргени көрүп ирги.

Күжүр хүл-сээк хан сорар сорулгазы кээрииниң үреп кыдыр арын-даа чок ырлап чеде бер-ле, кээргениң чаржы аразынга хона каапкаш, ханыр-лыг хайнын дыка хандыр кандай идерге-даа хап байтык, чылгаар шык-даа үнмес болган.

«Бо-даа шупту боду сескегер тереӊ дүктен өүткен амытан-дыр» деп бодааш, ам кээргениң чогаалындан [illegible] тура мынча деп-тир.

— Кээрген сээң оолдарыңның хавыы карталып, хош кештери өлереңейнип коступ [illegible] шыгайгыныр [illegible] деп дүште-даа чок чоңгаалыг ырлааш, дээрже бедип бар чыткан-дыр.

Кээрген хорадай берге, олурган ыжынга хээйин ша[illegible]

— Сен деп-даа кончуг хоралыг тулунту. Чүгле амытаның ханын сорар бөорден башка, билир-даа чүвең чок, ажыктыг-даа дуваң чок-тур ийин. Сен бүгү назынында мээң оолдарымның уя иштинге чытканын катап-даа көрбес сен, көөр харын-даа чок. Олар чазын ала-хар ооктаалып турда-ла үне бээр болбазыкпе. Сен хөөкүй ынчан та кандыг ээмниң хөртүк-харының [illegible] дар кулугур сен — деп-тир зеесле.

Хүл-сээк оңу [illegible] [illegible]

— Чаа, хүлбүлек! Чаш ыйының [illegible] ханның мөндүңейнип келир орга, мен кымны-даа мурнай суксуннап сорар эвес мен бе! — деп былдаңнайндыр ужуп турган кыжаныптыр зеесле.

Хүлбүс күжүр мыйыстыг бажын чайгаш, кулактарын кыстылаңнаткаш, чиңге шилдек даваннарын олуй-солуй дис кырынга хере баскаш, узун болгаш кылчыгыр мойнун улам сереек бедиткен:

— Куурарып алган хүл-ыйба мышкаш, аштанган куу, оңчугун чок болгаш ыыйзыныпла ыглап чораан чүве дег, кулугур хүл-сээк. Кажан-даа мээң эки мыйызымның [illegible] ужурун чок. Мээң мыйызым частың башкы айында үнүп келген турар болбазыкпе. Чайның башкы айында-ла шаг-даа кан демир дег кадыгланып кээр-ле болгай, а сен хөөкүйнүң ынчан ыр-шооруң-даа дыңналбас, чаржынчыг үең-не тургай, канчап ыртпайн, мээң мыйызымче семеп чааланыр сен — деп чаңчап-тыр зеесле.

Куурумчу кушпугур куу хүл-сээк кээрген биле хүлбүстү базымчалап, бодунуң шыдал-деңгел чогун билинмейн, кылыктанган кылыы-биле хыыгайндыр эдип, хорадаан чүү-биле хонган-ла черинге ганыырлыг хээйин кадай идип, арын-нүүрүн-даа чидирип алган, арыг хачныы амытан бүрүзүн шат чок ызырып, соруп чоруп берген-дир оо!

Тоолчу Бааганай Дүлүштен О. Дарима дыңнап бижээн.

Солун кижи дугайында

АЛЫЗЫНДАН ХАНДЫКШЫЛДЫГ

1928 чылда, частың башкы айында. Кызыл-Тайга суурда ядыы арат өг-бүледен бичии оол төрүттүнген. Оон кырган-авазы Кызыл-Тоннут хадам бичии оглунга ат тывыскан. Ынчан ол суурга «Маржымал» деп улуг, сөөлүнде ашак кижи чурттап чораан чүве-дир. Кырган-авазы турган. «Оглумну Маржымал деп адаар мен. Бо Маржымал кырган-[illegible] мөге-шыырак, аарып-аржывас кижи болзун» деп йөрээл сөзүн чугаалап орган...

Ол «Кызыл-Тоннут кырган-авам чалаганнап ойнаар. а кырган-ачам тыва шоочу согарынга ынак чораан. Бичиимден-не музыка херекселдерин кылыптар апарганымга кырган-авам, кырган-ачам оларның салдары улуг» деп оон сактып чугаалап орары-даа ужурлуг.

Үжен ийи чыл дургузунда башкылап келген, Маржымал Очур-оолович Ондар чеже чашты эртем-билигге өөретпээн дээр. Оон өөреткен каан өөреникчилери башкызынга өөрүп четтиргенин илереттип, чагаа сеткил-биле сактып чоруурлар. Оларның аразында Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң депутады, «Сут-Хөл» совхозтуң механиги Кок-гүй-Маадыр Ондар, Сут-Аксында фельдшер Бүрүмчал Моңгуш болгаш башкылар, эмчилер, малчыннар дээш оон-даа өскелерин адап болур ийик бис.

Маржымал Очур-оолович [illegible] классчарга ажылдаан, күш-[illegible] башкылап, интернат [illegible] [illegible] айыылы чок. Хензиг бичии оол турганда-ла ол бичии шанактыг човураа ат кылгаш, аттың баштын күске, кежи-биле [illegible] көрүп турган. Бичии оолдуң ындыг шеверин көргеш, улуг улус кайгап чугаалажып турган-дыр.

Шылап-ла Маржымал школачы чылдарында аңаа эвес [illegible] чугаалап келген. Тос харлыында ол мыйыстыг инек баштыг бызаавчыны боду кылган. Ол бызаавчызынга чамдык аялгаларны хостуг ойнаптар болу берген. Ынчан ол улустун:

Хөпү ыяштан чазап алган
Хөвүн киирген
бызаанчымны
Кыңгырт кинныр аалы-биле
Кырын даштап алган-на мен

—деп ырызын ол бир-ле дугаар дыңнап, аас чогаалынга хандыкшылын үезиниң эгези ол.

Школага өөренип турган ол бот-тывынгыр уран чүүлдүң доктаамал киржикчизи боор келген. Тыва национал хөгжүм херекселдеринге ойнаар, ырлаар, шулуктээринге сыгыртырынга ол хандыкшылдыг кижи. Төрээн школазынга башкылавышаан, уран чүүл бөлгүмнерин удуртуп, башкылар коллективиниң болгаш өөреникчилериниң хүннүткелин ол чаалап ап келген. Тыва национал хөгжүм херекселдеринге ойнап, район, республика, зона көрүлделеринге ол ам барык 30 чыл киржип келген. Чита хоорайга болуп эрткен бирги Бүгү-эвилел фестивалының зона көрүлдезинге кирип, лауреат деп бедик атка төлептиг болган. Республиканың Культура министерствозунуң, СЭКП Чөөн-Хемчик райкомунуң, райкүүскомунуң хүндүлел бижиктери, дипломнары-биле удаа-дараа шаңнатып келген.

Беш чыл бурунгаар Чөөн-Хемчиктиң Хайыраан суурга лаштыкы журналистерге бараалгаткан улуг концертке ол национал хөгжүм херекселдериниң оркестринге база ойнаан. Ынчан Ооржак Хунаштаар-оол биле Маржымал Ондар оларның күүселделерин хаштыкы аалчылар бедиинге үнелээнин ол улуг концерттиң киржикчилери, бистер ам-даа утпаан бис.

Ондар Культура министерствозунуң чанында культура болгаш уран чүүл ажылдакчыларының билиг бедидер курстарынга бодунуң билиин доктаамал бедидип келген. Чоокта чаа ону Бурят АССР-ниң найысылалы Улан-Удэ хоорайже республиканың Культура министерствозу тыва национал хөгжүм херекселдерин кылырынга өөренип алыры-биле чоруткан.

«Улан-Удэнин национал хөгжүм херекселдерин кылыр мастерскаязынга хөгжүм херекселдерин кылыр материалдарны, хырбалар составын, херекселдериниң хемчээлин (тенор, альт), кандыг шыгыы-биле шиварын, кандыг будуктар-биле каастаарын өөренип алыр сорулгалыг мен» деп ол чорууурда чугаалап турду. Маржымал Очур-оолович хөгжүм херекселдериниң [illegible] болурунуң аргаларын база өөренир бодап турар.

Салым-чолу кайгамчык-ла кижилер чоруур. Хөгжүмге сундулаадыг башкывыс 15 уруунуң адазы болгаш кижизидикчизи болгай. Урууларынын 5-жи ортумак школаны дооскан. Беш кижи школа-да өөренип турар, база бир бежи—бичии чаштар.

Хоочун башкы-биле чугаалажып орарга солун-на кижи. Баштаксымаар чаңныг. улустуң аас чогаалын эки билир мергежилдиг кижилерниң бирээзи база ол. Улустуң кожамыктарын, чечен, мерген чугааларын ырлап, чугаалап орда тоолзанчыг-ла. Ол тер-чурт [illegible] дугайында төөгү чугаа кылырга, кижиниң сонуургалы хайныгып, дыңнап келзи кели бээр.

Оон тыва хөгжүм херекселдерин чогаадыкчы ёзу-биле кылып, аңаа мергежилдиг ойнаарының-даа [illegible] ында. Шак ындыг күш-ажылга ынак, уран чүүлге, ылангыя улустуң аас чогаалынге хаңы сундулалдыг кижилер тыва национал хөгжүм херекселдерин ам-даа сайзырадып кылырынга улуг үлүг-хуузун киирери чугаажок.

Б. КЕНЕШ

ЧУРУКТА: тыва национал хөгжүм херекселдериниң кылыкчызы болгаш ойнакчызы Маржымал Ондар

А. МОНГУШТУҢ фотозу.

Авам сенден эргим кижи чок

Делегейде ол дег хөй уругларлыг ава чок. Ынчан тээвеелы дайынның үезы турган. Сестралап чорупт турган, чаа-ла он сес харлаан Сашенька Деревская баштайгы [illegible] уругну азырап алган. Ада-чуртуң Улуг дайынының үезинде оглу Тимофейни кымыган. Ынчан ол бажыңынга он сес бичии дениигрелчилар-ны эккеп алган. 50 чыл [illegible] эгезинде уе ава кур черже өбүрүн орал хире Деревскийлерниң үези чоруткан.

Ол ава коммунист чораан. Уругларны азырап өстүрүп кылыжыткени дээш ону Күш-ажылдың Кызыл Туг орденибиле шаңнаан. Рожна хоорайның чурттакчылары ону аңгы Соединиң депутадынга доктаамал соңгуп келгеннер...

Екатерина КОНОНЕНКО (Деревская) мынчаар сактып чугаалап турар:

— Мээң соомда авам кымны-даа азырап албаан. Өг-бүлеге эң хөймери — дөртен сес дугаар уруг мен болган мен. Авам мени уруглар бажыңынга хензиг турумда тып алган. Мени ырыжаа, арыг турган дижир. Авам черле ындыг уругларны азырап [illegible] шилип ап турган. Кожалары чүге ындыг сен деп айтырарга, «Кайгаа [illegible] [illegible] ап алыр болгай, кымнар хензиг [illegible], [illegible] черле канчаар [illegible]»

Ынча хөй кижини азырап өстүрери кайы хире белге турганын черле чүге дыңнаар боор. Ынчалза-даа аваа [illegible] [illegible]

Бистиң өг-бүлевис азыг-ла хөй националдыг — орус орустар, украиннер, молдаванннар, чувашатар, татарлар, узбектер, немецтер дээш кымнарны турбаан дээр. Нация [illegible] айтырарга, уруглар «Совет [illegible]» дижирлер. Фамилиявыстан Деревскийлер дээр турбаан. Шуптувус бот-боттарывыска оңаалажып, дергинии өстүвүс. Күрүне биске доктаамал сагыш салып турган. Ававыс пособиени ап турган. Рожна хоорайга биске өшкиналыг сааты улуг бажыңны тускайлап берген. Черле ынчаш бүгү талалыг дузаны ап келген бис.

Шак ындыг хөй уругларлыг өг-бүлелер чуртта бар дээрзин билир бис. Ол дээрге ачаа бир маадырлыг чорук эвес, азыг-ла бедик мөзү-[illegible].

Бистер Деревскийлер ам чүс дөртен кижи бис. Мээң акыларым, угбаларым, оларның ажы-толу бүгү чуртта [illegible] [illegible] кажан-даа утпас бис. Ол бистиң [illegible] артып калган. Бистер боттарывыс авалар, ачалар бис. Ававыс мөчээн соонда Маадыр-ененин бедик ады аңаа тывыскан. Оон орденин-ң хеймер кызы мээң тывыс[illegible].

Аваның ады-биле хоорайда бир кудумчуну база ававыс мөчээн соонда бистиң чурттап, өөренип турганывыс интернатты адаан.

ТЕЛЕВИДЕНИЕ

ЯНВАРЬ 28-ТЕ
БИРГИ ПРОГРАММА
МОСКВАДАН

10.00—«Үе». Информастыг программа.
10.40—«Зарядкага чыскааңнар!».
11.00—«Будильник».
11.30—«Совет Эвилелинге бараан боон тур мен!»
12.30—«Тоол аалдан келген». «Даш чечек». Уран-чечен фильм. РСФСР-ниң улустуң артизи В. М. Леонтьева эге сөс чугаалаар.
14.00—«Көдээге дамчыдылга».
15.00—«Музыкалыг киоск». Дамчыдылганы Э. Беляева чорудар.
15.30—«Театр шиизи». Л. Украинка — «Кассандра». Украинаның И. Франко аттыг Күрүнениң үлегерлиг театрының фильм-шиизи.
16.35—«Негеде». Чурттуң күш-ажылчы коллективтеринге тураскаткан документалдыг телефильмниң баштайгы көргүзүү.
17.25—«Номчуур чүүлдер».
18.10—«Кино аян-чоруктар клуву». Дамчыдылганы Ю. А. Сенкевич чорудар.
19.10—«Бичии урут болгаш чаан». Мультфильм.
19.30—«Делегей байдалы».
20.15—«Кубаның артистери ырлаар».
20.40—«Попс шапыжыкы». Телешииниң баштайгы көргүзүү. Автору — О. Бальзак.
22.30—«Үе». Информастыг программа.
23.05—0.45—«Челкаш». Улустуң чогаадылгазының дугайында телепрограммаларның 3-кү делегей фестивалынга тураскаатган концерт. Төнгенде—медээлер.

ЯНВАРЬ 29-ТА
БИРГИ ПРОГРАММА
МОСКВАДАН

10.00—«Үе». Информастыг программа.
10.40—Эртенги гимнастика.
11.05—«Аныяк спортчунуң улуг аренасы».
11.35—«Дириг амытаннар дугайында». Дамчыдылганы И. Н. Дроздов чорудар.
12.35—Уругларга фильм. «Чаагай сеткил». Уран-чечен телефильм.
13.20—Медээлер.
13.30—16.00—Чапсар.
16.00—Медээлер.
16.20—«Сээң күш-ажылың—сээң бедииң». Документалдыг фильмнер программазы: «Порт ажылчыннарының бригадазы», «Берге албан-дужаал», «Композитор Евгений Глебов».
17.10—А. П. Чехов—«Вишнялыг сад».
17.40—Хостуг хүреш талазы биле делегей маргылдаазы. Тбилисиден дамчыдылга.

КЫЗЫЛДАН

18.25—«Огтугаш». Дамчыдылга.
18.55—«Чүнү-даа кылып билбес диңгиш». Мультфильм.
19.05—Телемедээлер.
19.20—«Техниктиг информацияның медээлери». Дамчыдылга.
19.35—Телемедээлер.

МОСКВАДАН

19.45—«Беш чыл. Дөрткү чыл». Дамчыдылгага СЭКП Камчатка обкомунуң бирги секретары Д. И. Качин киржир.
20.30—ССРЭ-ниң улустуң артистери М. Сабирова, Д. Гриппа, РСФСР-ниң [illegible] артизи Г. Белова, [illegible] конкурстарының лауреады И. Понаровская болгаш өскелерниң-даа киржилгези-биле концерт.
21.00—«Чырыдар дээш, ынадаа». Хөй сериилиг уран-чечен телефильмниң баштайгы көргүзүү. 5-ки серия.
22.20—«Үе». Информастыг программа.
23.00—0.15—«Поэзия» альманах. Төнгенде — медээлер.

ИЙИГИ ПРОГРАММА
МОСКВАДАН

[illegible]—«Бурунгаар, оолдар!».
[illegible]—РСФСР-ниң [illegible] артизи А. Дунаев [illegible].

КЫЗЫЛДАН

[illegible]—Медээлер.
[illegible]—«Кижи төрелгетенниң чаңы». Документалдыг фильм.
20.50—21.30—«Сайдашевтуң чогаалдарындан концерт». Фильм-концерт.

Редактор В. С. ШАРАВИН

КИНО

ЯНВАРЬ 28-ТЕ

«НАЙЫРАЛ»: «Дээрин көрүп каар сен» 10.00, «Ынакшылдырынга эрге» 11.45, 13.30, 15.15, 17.00, 18.50, 20.40 шактарда.

«ПИОНЕР»: «Белен болуңар, дээрги мындаагылар» 9.20, 10.50, 12.30, 13.50, 15.20, «Эр кижи кожа чорда» 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

«ВОСТОК»: «Бичии сержант» 11.00, 13.00, «Байырлыг, шагдаа» 15.00, «Харылзаажтырыкчыларны өлүрери» 17.00, 19.00 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: «Эн чараш ат» 11.00, 13.00, «Чиңге ылазын» 15.00, 17.00, 19.00, 21.00 шактарда.

ЯНВАРЬ 29-ТА

«НАЙЫРАЛ»: «Сангам» 10.00, 13.00, 17.10, 20.00, «Амыдыралдың кавылары» 16.00 шактарда.

«ПИОНЕР»: «Соолгу ийи» 10.10, 11.50, 13.50, 15.20, «Ынакшылырынга эрге» 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

«ВОСТОК»: «Белен болуңар, дээрги мындаагылар!» 13.30, «Чингачгук» 15.00, 17.30, 20.00 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: «Эр кижи кожа чорда» 15.00, 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: индекс 667000

Кызыл, Щетинкин-Кравченко кудумчузу, бажың № 3. ТЕЛЕФОННАРЫ: Редакторнуң 2-24-63, редакторнуң оралакчызының 2-33-24, 2-31-73, харыысалгалыг секретарының 2-23-35, секретариаттың 2-23-35, партийжи амыдырал болгаш совет тургузуу килдистериниң 2-37-13, пропаганда килдистиниң 2-31-75, культура килдизиниң 2-23-54, көдээ ажыл-агый килдизиниң 2-21-47 үлегер килдизиниң 2-22-64, чагаа килдизиниң 2-41-27, информация килдизиниң 2-20-60, корреспондентерниң 2-27-41, бухгалтерияның 2-12-45, солун келбейн барганда 2-32-75 телефонче долгаар.

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Ном үндүрер чер, полиграфия болгаш ном садыының талазы-биле эргелелиниң типографиязы (Кызыл, Щетинкин болгаш Кравченко кудумчузу, бажың № 1).

Тираж [illegible] Чагыг № [illegible]

СОЛУН НЕДЕЛЯДА 6 КАТАП ҮНЕР

[illegible]—00005

Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 25 (10922) | 1979 чылдың январь 30, вторник | 1925 чылда үндезилеттинген | Өртээ 2 кеп.

УЛУСТУҢ ТУРА-СОРУУН ИЛЕРГЕЙЛЕВИШААН

«Бо хоойлунуң негелделерин сагып турган депшиткен депутаттарга кандидаттарны хөй-ниити организацияларының, күш-ажылчы коллективтерниң азы шериг хезектеринде шериг албанныгларның хуралдарындан киирген өзүгаар округтарның соңгулда комиссиялары чогуур соңгулда округтарынга бүрүткээр.

Депутаттарга кандидаттарны бүрүткээрин соңгулдалар болгуже чедир 35 хонук мурнай эгелээр болгаш 25 хонук четпейн турда дооозар...

Округтуң соңгулда комиссиязы ук округка депутаттың кандидаттарынга бүгү депшиттиргеннерни бо Хоойлунуң негелделерин сагып турган, бүрүткээр хүлээлгелиг...

Округтуң соңгулда комиссиязы депутатка кандидаттарны бүрүткээн соолунде, ушку хүнден орайтатпайн, бүрүткеттинген депутатка кандидаттарның дугайында медээлерни айытпышаан, бүрүткээшкин болган дугайында дыңнадыгны парлалгага үндүрер...»

(ССРЭ-ниң Дээди Совединге соңгулдалар дугайында Хоойлунуң 42 чүүлүнден).

Депутатка кандидаттарны бүрүткээри эгелээн

ССРЭ-ниң Дээди Совединге соңгулдаларга [illegible] улам калбарып турар. ССРЭ-ниң Дээди Совединге депутаттарга кандидаттарны депшиттирген округтарга бүрүткээри январь 27-де эгелээн. Тыва АССР-ден ССРЭ-ниң Дээди Совединге депутаттарның кандидаттарынга депшиттирген кандидаттарны бүрүткээриниң округ соңгулда комиссияларының хуралдары дүүн, январь 29-та эгелээн. Ол хүн ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Националдар Совединге соңгулдалар талазы-биле Кызылдың барыын талакы 647 соңгулда округунуң депутатка кандидатты бүрүткээриниң хуралы болган.

Хуралды округтуң соңгулда комиссиязының даргазы, ТДЛТЭШИ-ниң эргелекчи-секретары Д. А. Монгуш ажыдыпшаан, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Националдар Совединге соңгулдалар талазы-биле Кызылдың барыын талакы № 647 соңгулда округундан депутатка кандидат кылдыр «Тыва тудуг» трестиниң 48-ки тудуг эргелелинде малярлар бригадири Раиса Федоровна Григоровичиниң округта кирип турар ажылчы чоннарның хөй-ниити организацияларының [illegible] коллективтери депшиткенин болгаш деткээнин, ук кандидатураны бо округка бүрүткээри-биле киирген база кандидат бо округка бадылаарынга чөпшээрелин бергенин дыңнаткан.

Комиссияның хуралынга 48-ки тудуг эргелелинде партия организациязының секретары Н. В. Сермавкин санал берген. Р. Ф. Григоровичини депутатка кандидат кылдыр бүрүткээрин ону депшиткен коллективтерниң ажылдап турар [illegible] участок соңгулда комиссиязындан дилээн. Ол ышкаш округтуң соңгулда комиссиязының кежигүннери — ВЛКСМ хооркомунуң секретары Н. Б. Антонова, СЭКП хооркомунуң инструкторy З. Ф. Саая олар санал берген. Р. Ф. Григоровичини депутатка кандидат кылдыр бүрүткээрин саналдааннар.

Округтуң соңгулда комиссиязының хуралы **ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Националдар Совединге соңгулдалар талазы-биле Кызылдың барыын талакы № 647 соңгулда округундан** депутаттың кандидадынга «Тыва тудуг» трестиниң 48-ки тудуг эргелелинде малярлар бригадири **Раиса Федоровна Григоровичини** бүрүткээр дугайында шиитпирни бир үн-биле хүлээп алган.

ТУКТАРНЫ ТЫВЫСКАН

Онгу беш чылдың ушку чылында республиканың үлетпүр бүдүрүлгелериниң аразында социалистиг чарышка Тываның сүт комбинады бирги черни алгаш, СЭКП обкомунуң, республиканың Министрлер Чөвүлелиниң, профоблчөвүлелиниң болгаш ВЛКСМ обкомунуң шилчиир Кызыл тугу-биле шаңнаткан.

СЭКП обкомунуң үлетпүр болгаш транспорт килдизиниң эргелекчизи Д. С. Монгуш коллективче шаңналды байырлалдыг-биле тывыскан.

• • •

Пассажирлер АТБ-зи республиканың автотранспорт бүдүрүлгелериниң аразында социалистиг чарышка 1978 чылда шылгарган.

СЭКП обкомунуң, Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң, профоблчөвүлелиниң болгаш ВЛКСМ обкомунуң шилчиир Кызыл тугун автотранспортчуларга партия обкомунуң бюро кежигүнү, профоблчөвүлелиниң даргазы Т. Ч. Норбу байырлалдыг-биле тывыскаш, чедиишкиннерни күзээн.

• • •

Кызылдың аъш-чем садыының ажыл-ишчилери садыг организацияларының ортузунга чарышка бирги черни алган.

СЭКП обкомунуң, республиканың Министрлер Чөвүлелиниң, профоблчөвүлелиниң болгаш ВЛКСМ обкомунуң шилчиир Кызыл тугун СЭКП обкомунуң килдис эргелекчизи А. А. Ромашов коллективке тывыскан.

• • •

Коммунал-амыдырал хандырылгазының бүдүрүлгелериниң аразында чарышка эрткен чылын «Тыва коммунэнергенүң» коллективи шылгарааш, СЭКП обкомунуң, Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң, профоблчөвүлелиниң болгаш ВЛКСМ обкомунуң шилчиир Кызыл тугу-биле шаңнаткан.

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазының оралакчызы А. И. Ванжа ол шаңналды байырлалдыг-биле тывыскан.

ЧЕДИИШКИННЕР-БИЛЕ

Саяын-Белек Балыкович Ондар эрткен 1975 чылда Бии-Хем районда «Кызыл тараачын» совхозтуң Ээрбек салбырының хойжуларының ортузунга калбарган социалистиг чарыштың тиилекчизи болган. Ол төрүүр чүс хойдан 102 хураган, бир баштан 3 кг дүк алыр хүлээлгезин күүсеткен. Хойжунуң кыштаа салбыр төвүнден ындыг-ла ырак эвес. Саяын-Белек Балыковичиниң коданында 552 баш, оор дугаар өөлдеп турар аныяк хой бар. Бо хүннерде малчынның коданында ажылдың хайныышкынныг, хой массалыг-биле өөлдеп эгелээн. Төрээн 90 ажыг хойнуң хурагаңнары оңча-менди доруг тудуп турар.

С. Б. Ондар кожа Совет депутаты, хоочун хойжу, ол хүлээлгезин база ак сеткилдиг-биле күүседип турар.

Бо чылын малчын аныяк хой алган болгаш чүс баштан 70 хураган, бир ходан-на 2 кг 800 грамм дүк алырын хүлээнген.

— Мал чеми болгаш одаар ыяш, хөмүр-даш дээн ышкаш чүүлдер-биле ажырбас бис. Автолавка неделяда бир [illegible] чедип бар чор. Хлеб болгаш хүн бүрүнүң херекселин дээш суур кирер чаа чок ажылдыг улуска шаптыктыг бооп-тур. Ол ышкаш хой, хураган кадарып кадаргаларында болгаш бодувустуң чурттап турар бажыңывыста сагыш човаар чок. Ол бир берге чүве-дир. Бо четпестерни келген даргаларга чугаалап-ла [illegible] түңнел чок-тур — деп, малчын хомудап турар.

Дуржулгалыг малчыннар Саяын-Белек, Нарымаа Ондарлар болгаш дузалакчы кадарчылар Чигжит, Оюмдей Салчактар ССРЭ-ниң Дээди Совединге бо чоп соңгулдалар хүнүн күш-ажылчы чедиишкиннерлиг уткуур дээш кызымаккай ажылдап турар.

ЧУРУКТА: хойжу С. Б. Ондар өөнүң ээзи, сакманщик Н. Ондар-биле хураганнар шыгып тур.

В. КАРА-САЛДЫН фотозу.

ПАРТИЯНЫҢ БОЛГАШ УЛУСТУҢ БУЗУЛБАС ЧАҢГЫС ЭВИ

ССРЭ-ниң Дээди Совединге депутаттарның кандидаттарын бүрүткээри эгелээн

ССРЭ-ниң Дээди Совединге соңгулдаларга белеткелдер бистиң чурттувуста хүн үнген тудум-на калбарып турар. Округтарның соңгулда комиссиялары ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Эвилел Совединге болгаш Националдар Совединге депутаттарның кандидаттарын бүрүткээрин январь 27-де эгелээн. Бо дээрге соңгулда кампаниязының база бир чаа үе-чадазы болур. Чурттуң дээди күрүне эрге-чагырга органының депутаттарының кандидаттарынга коммунистерниң болгаш партия кежигүнү эвестерниң [illegible]. Төрээн чурттуң төлептиг оолдарын болгаш кыстарын бүрүткээри Москвага, Ленинградка, Свердловскиге, Киевке, Минскиге, Кишиневка, Алма-Атага байырлалдыг болгаш чаңгыс [illegible].

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Эвилел Совединге соңгулда талазы-биле Москва хоорайның Бауман соңгулда округунда кирип турар найысылалдың Бауман, Калинин, Сокольники районнарының ажылчы чоннары СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы Л. И. Брежневтиң ССРЭ-ниң Дээди Совединиң депутадынга бо округтан соңгудары-биле чөпшээрелин берген дугайында округтарның соңгулда комиссияларынга парлалгага парлаан ажык чагааны кайгамчык улуг сеткил ханыышкын-биле уткааннар. Найысылалдың районнарынга [illegible] январь 27-де хөй кижилиг митингилер болган. Оон киржикчилери — ажылчыннар, инженер-техниктиг ажылдакчылар болгаш албан-хаакчылар Леонид Ильич Брежневке ханы-биле өөрүп четтиргенин илереткеннер. Чүве чугаалаан кижилер Коммунистиг партияның иштики болгаш даштыкы политиказын [illegible] чаңгыс үн-биле деткип, оон Ленинчи Төп Комитединиң, эш Л. И. Брежнев баштаан ТК-ның Политбюрозунуң чүткүлдүг болгаш үре-түңнелдиг ажыл-чорудулгазын бедик-биле үнелээннер.

Бауман соңгулда округунуң округ соңгулда комиссиязының хуралы байырлалдыг байдалга эрткен.

Москвачылар ук хуралга чыглып келгеш, Дээди Советтиң депутадының баштайгы кандидадынга бүгү совет улус-биле бир демей, улуг Ленинниң херээниң уламчылакчызы [illegible] Леонид Ильич Брежневти адааннар. Бауман соңгулда [illegible] ССРЭ-ниң Дээди Совединиң депутадының кандидадынга Леонид Ильич чаңгыс үн-биле депшиттирген. Округтуң соңгулда мурнунуң хуралының киржикчилери бо округтан соңгудар дугайында чөпшээрелин берген Леонид Ильичтен дилээн. Бауман соңгулда округундан ССРЭ-ниң Дээди Совединиң [illegible] Леонид Ильич Брежневтиң бергенин олар өөрүшкү-биле уткааннар.

Округтуң күш-ажылчы коллективтеринге [illegible] ри Леонид Ильич Брежневтиң көргүскен бедик адлары болгаш бүзүрелди дээш өөрүп четтиргенин илергейлеп, аңаа харыы кылдыр СЭКП-ниң XXV съездизиниң, СЭКП ТК-ның ноябрь (1978 ч.) Пленумунуң шиитпирлерин күүседир, 1979 чылдың болгаш ниити онгу беш чылдың планнарын болгаш социалистиг хүлээлгелерин [illegible]. ССРЭ-ниң Дээди Совединге соңгулдалар хүнүн [illegible] культура тургузуушкунунуң бүгү [illegible] уткуурун чугаалааннар.

Бауман соңгулда округунуң талазы-биле ССРЭ-ниң Дээди Совединиң депутадының кандидадынга (Эвилел Совединге) СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы **Леонид Ильич Брежневти** бүрүткээр дугайында [illegible] чаңгыс үн-биле хүлээп алган.

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Эвилел Совединге соңгулда талазы-биле Ступинонуң соңгулда округунуң округ соңгулда комиссиязы (Москва облазы) бо округтан депутаттың кандидадынга СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, ССРЭ-ниң Күрүнениң айыыл чок чоруу комитединиң даргазы **Юрий Владимирович Андроповту** бүрүткээн.

Москваның Перово соңгулда округунуң округ соңгулда комиссиязының хуралы ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Эвилел Совединге бо округтан депутаттың кандидадынга СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, партияның Москва хоорай комитединиң бирги секретары **Виктор Васильевич Гришинни** бүрүткээн.

Минск хоорайның [illegible] соңгулда округундан ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Эвилел Совединиң депутадының кандидадынга СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, ССРЭ-ниң даштыкы херектер министри **Андрей Андреевич Громыкону** бүрүткээр дугайында доктаалды округ соңгулда комиссиязы хүлээп алган.

Чкалов соңгулда округунуң соңгулда комиссиязының хуралы Свердловск хоорайга болуп эрткен. Бо округтан ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Эвилел Совединиң депутадының кандидадынга СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, СЭКП ТК-ның секретары **Андрей Павлович Кириленкону** комиссия бүрүткээн.

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Националдар Совединге соңгулда талазы-биле РСФСР-ниң Москва хоорай соңгулда округунуң округ соңгулда комиссиязының хуралы Моссоветке болуп эрткен. Бо округтан депутаттың кандидадынга СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы **Алексей Николаевич Косыгинни** бүрүткээр дугайында доктаалды хуралдың киржикчилери чаңгыс үн-биле хүлээп алган.

Алма-Атаның Ленин соңгулда округундан ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Эвилел Совединиң депутадының кандидадынга СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, Казахстанның Компартиязының ТК-ның бирги секретары **Динмухамед Ахмедович Кунаевти** бүрүткээн.

Ригага эрткен округ соңгулда комиссиязының хуралы Националдар Совединге соңгулда талазы-биле Латвий ССР-де Киров соңгулда округундан ССРЭ-ниң Дээди Совединиң депутадының кандидадынга СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, СЭКП ТК-ның чанында Партийжи контроль комитединиң даргазы **Арвид Янович Пельшени** бүрүткээн.

Ленинградта Москва соңгулда округундан ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Эвилел Совединге депутаттың кандидадынга СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, партияның Ленинград обкомунуң бирги секретары **Григорий Васильевич Романовту** бүрүткээн.

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Эвилел Совединге соңгулда талазы-биле Ленинградта Киров соңгулда округунуң округ соңгулда комиссиязының хуралы болган. Бо округтан депутаттың кандидадынга СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, СЭКП ТК-ның секретары **Михаил Андреевич Сусловту** комиссия бүрүткээн.

Кунцево соңгулда округундан ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Эвилел Совединге депутаттың кандидадынга СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, ССРЭ-ниң камгалал министри, Совет Эвилелиниң Маршалы **Дмитрий Федорович Устиновту** бүрүткээрин округ соңгулда комиссиязы доктааткан.

Кишиневтиң Ленин соңгулда округундан ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Эвилел Совединиң бо округтан депутадының кандидадынга СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, СЭКП ТК-ның секретары **Константин Устинович Черненкону** бүрүткээр дугайында доктаалды комиссия хүлээп алган.

Киевтиң Ленин соңгулда округундан ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Эвилел Совединге депутаттың кандидадынга СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, Украинаның Компартиязының ТК-ның бирги секретары **Владимир Васильевич Щербицкийни** бүрүткээн.

(СЭТА).

РЕЙД

ТӨТЧЕГЛЭЭШКИННИ БОЛДУРБАС

Кодээ ишчилериниң мурнунда амгы үеде харыысалгалыг сорулга болза ниитиниң малын хүр-чаагай кыштап ажырары болур. Барыын-Хемчик районнуң чамдык ажыл-агыйларында кыштаглаашкын канчаар эртип турарын болгаш малчыннарның мал-маганны чемгерип, мал чемин чарыгдап турарының байдалын рейд бригадазы хынап көрген.

1978—1979 чылдарның кыштаглаашкынынга белеткел дугайында айтырыгны партия райкомунуң бюрозунуң болгаш райкүүскомнуң каттышкан хуралынга чугаалашкаш, кышка белеткел ажылдарын частап-на эгелээн. Ук хуралдың доктаалының шиитпирин амыдыралга боттандырар дээш ажыл-агыйлар бо кышка белеткел ажылдарын багай эвес чорудкан. Район ниитиниң малынга мал чеми белеткээрин мурнуку чылдардан көвүдеткен. Амгы үеде районда 73 муң ажыг шээр болгаш бода мал кыштап, оларны барык 500 ажыг малчыннар ажаап, кадарып турар. Районнуң хойжу коданнарының шуптузунда сүт кудар доскаарларны тургускан, сугну чылыдып турар. Ажыл-агыйларда малчыннарга сүт сөөртүр 32 автомашиналарның 23-ү, 8 тракторларның 6-зы, 19 кудуктан 12-зи ажылдап турар. Кодан бүрүзүнде мал чемин чедирген, сөөртүлге хүн бүрү уламчылавышаан.

Хой бүрүзүнден хураганны алыр, малдың продукциязын кудулатпас, мал чемин гамналгалыг чарыгдаар дээш дыка хой кадарчылар, тускай эртемниглер эрес шалыпның ажылдап, оларның ажыл-ишке чедиишкиннери хүн бүрү өзүп турар. Шак ындыг чилдектерни «Шекпээр» совхозтуң Бичe-Тей, «Барлык» совхозтуң Бижиктиг-Хая, Аксы-Барлык салбырларындан, «Хемчик» совхозтуң хойжу бригадаларындан көрүп болур. Үстүнде черлерде кыштаглаашкынның амгы байдалы эки, мал чеми четчири-биле бар, сугну үзүктел чок сөөртүп турар. Мында мал өөлдээшкини орту ажып, чаш мал менди алдынып турар.

— Салбырда шупту 1300 ажыг баш шээр мал кыштап турар. Олардан 510 хой төрүүр. Амгы хүннерде 3320 хой төрээн. Хураганнар менди. Хойжулар Ооржак Дениз-Маадыр, Ооржак Күрседи, Ооржак Мандакдаа, Ооржак Чаптын [illegible] коданнарында хойнун 70—80 хуузу өөлдеп кан, хураганнары оңча. Мал чеми четчир, сүт-биле хандырыгга эки — деп, Бичe-Тейде хойжу бригаданың бригадири [illegible] чугаалады. Шынап-ла, бригада [illegible] эки. Олар шупту бедиткен социалистиг хүлээлгелиг. Ниити бригада бо чылын төрүүр чүс хойдан чүс хураганны алырын хүлээнген.

Мурнуку чылдарда кыштаглаашкынның бедик эртемнерин, мал төлүн чедир алдынып турган. «Барлык» совхозтуң Аксы-Барлык салбырының малчыннары бо чылын элээн күжениишкиннерлиг ажылдап турар.

— Амдызында байдалывыс эки. Салбырда ниитизи-биле төрээн 2291 баш хойдан 2296 хураганны камгалап алган. Малчыннарга мал чеми сөөртүрү-биле 8 трактор, сүт сөөртүрү-биле 3 автомашина, бир трактор ажылдап турар — деп, салбыр эргелекчизи Ш. Э. Ондар чугаалады. Чоокку хүннерге чедир ниитизи-биле районда 12541 баш хой төрээн, оон 12526 хураганнарны менди камгалап алган.

«Барлык» совхозтуң Хөндөлен, «Шекпээр» совхозтуң Аянгаты салбырларының малчыннары моон мурнунда чылдарда хойлап хураган, дүк алырының планнарын ыракта чедир күүсетпейн, кыштаглаашкынга бергедээшкиннерни байтуруп, малдың өлүп, хораар чоруу хөй болуп келген. Ынчангаш рейд бригадазы ол салбырларда хойжу кодан бүрүзүнге барып бо [illegible] оюн кылган. Ниитизи-биле найы-даа салбырда малдың кыштап турар байдалы эки. Мурнуку чылдарның уржукталарындан чогуур түңнелдерни үндүрүп, кыштаглаашкынга белеткел ажылдарын элээн чорудкан. Кайы-даа салбырларда мал өөлдээшкининиң масаалы-биле чорудуп турар. Аянгаты салбырда 23 кодан малдың 15 коданы төрүүр. Амгы хүннерде салбырда 1847 хой өөлдээн, оларның хураганнары менди алдынган. А Хөндөлеңде 36 кодан мал кыштап, 1185 хой өөлдээн, төлү менди.

Салбырларның малчыннарынга бо чылын немей чаа кажааларны, бажыңнарны туткан, а чамдык кажааларны дерип, септээн. Мал чемин күскү үеде коданнарга чедиргилээн, чамдык коданнарга ол ам эвээжей турар. Ниитизи-биле салбырларда малдың байдалы чүгээр-даа болза ону ажаап, чемгерип турарында багай мал чемин чарыгдаар талазы-биле четпестер хөй болуп турары илерээн.

Салбырның кадарчыларында мал чеми каап бээр кажаалар [illegible] шагжалар чедишпес. Сиген саванны, харын-даа суланы безин черже топ берип турар. Шак ындыг чижектерни Аянгаты салбырның кадарчылары Ооржак Кызыл-оол, Владимир Саая, Монгуш [illegible] сан, Хөндөлеңден Сарыглар Белек, Сарыглар Ак-оол, С. Доржубаа болгаш өскелериниң-даа коданнарындан көрүп болур. Сиген, саванны оон кажааларын долгандыр черже октап берип турарындан малдың чемгерилгези бир деспи эвес, мал чеми дораан өлек, довурак-биле холужуп, мал адаанга таптай бастынып турар.

Чамдык коданнарда арып, баксырап эгелээн малды аңгы үспейн, ниити чемгерип, суггарып турар ийикпе, азы кашпа-ла саның малды үзүп алгаш, хайгаарап турар чоруктар база бар.

Салбырларда кадарчыларның хууда шээр малы аңгы үстүнгеш-даа болза, оларда инек, молдургалары хевээр арткан. Чамдык коданнарда бо малды малчыннар 20—30 баш четир тудуп, совхозтуң сигенин, саванын берип, азырап турар. Хөндөлең салбырда хураган кадарчызы Сарыглар Ак-оолдуң коданынга кежээликтей чеде бээривиске, оон [illegible] тында 28 инек, молдурга сиген [illegible] турар. [illegible] бээривиске: «кожаывыста кадарчының инектери-дир, хураган чемтергеш черниң сиген артынын чип турары ол» [illegible]. Мал чемин черге каап бээрге, [illegible]. Малчын ону болуп-даа, албайн. Көк сигенни инектер «чылгап» кагды дээр ындыг чорук өске-даа малчыннарда бары илерээн. Ниитиниң малынга белеткээн чемни мынчаар төтчеглеп болбас.

Ол ышкаш үстүнде салбырларның чамдык коданнарында дүс эвээш, фонарьлар чок болуп турар. Хөндөлең салбырда ажылдап турар Кызыл-Мажалыкта «Сельхозтехника» салбырының сүт сөөртүп турар машиналары доктаамал эвес ажылдап, чамдыкта 2—3 хүн келбейн барган таварылгалар бар. Ол ышкаш чаш малда чамдык аарыглар тыптып, хой ара салыр чорук бар. Аянгаты салбырдан 57 хой ара салган. Тускай эртемниглер малчыннарга хоvар барып, аарыгларны тодарадып турар.

Соолгу хүннерде улуг хат хадааны-биле бо салбырларның чамдык оруктарын машина-техника эртиптес кылдыр хортуктаан, ынчангаш оруктарны аштаары-биле хемчег алыры чугула.

[illegible] ол, хойнуң дүгү дүжүп турар. Дүк [illegible] ажылдыг хөндөлеңчилер чорутпайн турар.

Малчыннарның амыдырал-чуртталгазынче сагыш салыр [illegible] чедириптеэнп экижидер талазы-биле [illegible] улуг.

Районнуң сүт-бараан фермаларында ниити байдал чүгээр, мал чеми четчир турарда болза январь айның бирги чартыында сүт саалдазы эрткен чылдың бо үеде турганындан кудулаан. Бир эвес эрткен чылдың январь айның бирги чартыында районнуң сүт-бараан фермалары күрүнеге 32,7 тонна сүттү дужааган турган болза, ам 30,8 тонна сүттү дужааган. «Шекпээр», «Барлык» совхозтарның сүт-бараан фермалары сүт саалдазын эрткен чылдан кудулаткан.

Сүт саалдазын кудулаткан чорук саар инектерге мал чемин чедир бербейн турарындан болгаш бо талазы-биле тускай эртемниглерниң контроль чогундан болуп турар. Күрүнеге дужаап турар сүттүң шынары эрткен чылдан кудулаан. Эрткен чылын январь айда сүт-бараан фермалары күрүнеге бирги сорттуң сүдүн дужаап турган болза, бо чылын ындыг эвес болгаш харын-даа 2 тонна ажыг [illegible] дужааган.

Фермаларда сүттүң шынарын хынаар лабораториялардан «Шекпээр» совхозтуң Сүт-Кажаа фермазында лаборатория доктаамал ажылдавайн турар дээрден башка өскелери [illegible].

Районнуң ажыл-агыйларының [illegible] шолчугеш бар. Оларда ниитизи-биле 386 шарыжыгаштарның азыраан семиртип турар. Мында байдалды алгаш көөрге, «Шекпээр», «Барлык» совхозтар бо ажылды эрткен чылдан доорайтаткан. Бирги кварталда күрүнеге дужаар ужурлуг бо шарыларның күш-шынары кулу. Күрүнеге дужаар деңнин четкен шарылар чок. Мал чеминге чүгле сиген, саванны берип турар болгаш ону чемгерип турарының шынары кулу, мал чеминге хумагалал чок. Мал семиртир шөлдерде ниит сүт кудар доскаарлар бар. [illegible]-даа ону ажыглавайн, сугну соокка берип турар. Амгы үеде сорулга база илереттинген четпестерни дарый чаштадыры, кыштап бүдүн малды хүр-менди ажырары болур.

РЕЙД бригадазының кежигүннери: В. ЧАДАМБА — районнуң улусчу контроль комитединиң даргазы, О. ХҮРЕН-ООЛ — кодээ ажыл-агый продуктуларын белеткээриниң болгаш шынарының талазы-биле [illegible] районда улуг инспектору.

Х. МОНГУШ, «Шынның» корр.

Партийжи амыдырал

ШИИТПИРНИ ХҮЛЭЭП АЛГАН СООНДА...

Үстүкү партийжи органнарның база бодунуң хүлээп алган шиитпирлериниң күүселдезин парторганизация бүрүзү план ёзугаар организаставас, аңаа шыңгыы контрольду тургуспас болза, олар күүсеттинмейн, саазын кырынга арткан хевээр бооп болур. СЭКП-ниң XXV съездизиниң база ТК-ның Пленумнарының шиитпирлеринде, СЭКП ТК-ның Чиигине секретары эш Л. И. Брежневтиң чугааларында күүселдезиниң хыналдазын организастаарынче болгаш контрольдаарынче доктаамал кичээнгей салырын негеп турар. Күүселдезиниң хыналдазын органнызаары организакчы ажылдың чугула кезээ деп бистиң партиявыс өөредип турар.

«Шекпээр» совхозтуң парткому болгаш партия эге организациялары ол бүдүүн удурттуларга боддуртган, бо чугула айтырыгже кол кичээнгейни салып турар. Партийжи үстүкү органнарның болгаш партия организациязының бодунуң шиитпирлеринде совхозка болгаш парткомга база ында партия эге организацияларынга дорт хамаарышкан чүүлдерниң күүселдезин ноор тускай карточканы тургузар...

...

Агитпунктуда

УЛУГ БҮЗҮРЕЛ-БИЛЕ

ССРЭ-ниң Дээди Совединге соңгулдалар болур дугайында медээни республиканың ДОСААФ уержээчилери, өөредилге организацияларын улуг сонуургал-биле, белен келуруушкуннуг хүлээп алган.

Соңгулда хүнүн кескү чедиишкиннерлиг уткуур дээш бе-зиткен социалистиг хүлээлгелерни ап, белеткел ажылдарын шагда-ла эгелээн бис. Кызылдың каттышкан техниктиг школазының болгаш ДОСААФ-тың область, хоорай комитеттериниң коллективтеринге ССРЭ-ниң Дээди Совединге соңгулдаларның системазының дугайында лекция, беседалар эрткилээн. Ол ышкаш автошколаның курсантыларының политэкономиктиг кичээлдеринге совет Конституцияның, социалистиг демократияның, ССРЭ-ниң күрүне арга-чагыргазының болгаш ...... улус депутаттарының Советтериниң болгаш оларны соңгуурунуң дугайында чүүлдерни өөредип турар.

Коммунистиг партияның, Совет күрүнениң кижи дугайында, Төрээн чурттуң күчү-шыдалын быжыглаар дугайында доктаамал сагыш салыпшынын база делегейге тайбыңны быжыглаарынче угланган хөй талалыг ажыл-чорудулгазын демдеглевишаан, СЭКП ТК-ның Чиигине секретары, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы эш Л. И. Брежневти болгаш Совет чазактың өске-даа удуртукчуларын, күш-ажылдың мурнакчыларын ССРЭ-ниң Дээди Совединиң депутаттарынга кандидаттар кылдыр ...... улуг бүзүрел-биле деткип турар.

Соңгулдага белеткел ...... организация эрттирген. Агитколлектив 24 агитаторлардан тургустунган. Совхозтуң сес дугаар соңгулда участогунга хамааржып турар партия организацияларынга болгулаан хуралдарга соңгулда кампаниязының үезинде соңгукчулар ...... организакчы болгаш политиктиг ажыл дугайында айтырыглары чугаалашкан.

Амгы үеде агитпунктуң дериглгези доозулган. Агитаторларның ажылын хоочун коммунист А. Менчиков билдилиг удуртуп, аныяк агитаторларга арга-сүмезин берип турар.

Ч. ЯНДАРАА,
ДОСААФ Тыва обкомунуң партия организациязының секретары.

ЧУРУКТА: совхозтуң № 8 соңгулда участогунуң комиссия даргазы А. Ефимов агитаторлар-биле «Агитатор» деп хана-солуннуң дараазында үндүрүлгезин сүмележип тур.

А. ЗАЙЦЕВТИҢ фотозу.

СОҢГУКЧУ БҮРҮЗҮНГЕ

ССРЭ-ниң Дээди Совединге болур соңгулдаларга белеткел — харыысалгалыг, политиктиг кампания болур. Совхозтуң сес дугаар соңгулда участогунга хамааржып турар партия организациялары соңгулдалар ...... ажылын калбартан. Парторганизациялар секретарьларының хуралын эрттирип, аңаа агитаторларның семинарын организастаарын база чугаалашкан.

Агитаторлар семинары бир удаа эрткен болгаш амгы үеде олар соңгукчуларынга ССРЭ-ниң Дээди Совединге соңгулдаларга хамаарышкан чаа хоойлузунуң дугайында беседаларны кылып чоруп турар.

Агитпунктуң дериглгези доозулган. Агитаторнуң бодунуң чаартып дереэн. Соңгулда хүнүнге чедир агитпунктуң кылдыр чогуур ...... планы тургустунган. Кылдынган ажылдардан аңгыда аныяк соңгукчулар кежээзин организастаары арткан болгаш «СЭКП ТК-ның ноябрь Пленумунуң шиитпирлери ......» деп беседаны ам-даа уламчылап чорудар. «Агитатор» деп хана-солуннуң бирги үндүрүлгезин кылып алдывыс, ол ышкаш ...... ларга айтырыглар болгаш саналдар дептери кылдынган.

Агитатор бүрүзү харыылап турар участоктарынга барып, соңгукчуларның даңзызын тургускан.

Р. ЛИШИНСКАЯ,
агитпункт эргелекчизи.

МЕҢЭЭ ТААРЫМЧАЛЫГ-ДЫР

Мен үш чыл ажыг үеде агитаторлап келдим. Харыылап турар участогум Краснопартизанская кудумчузунда. Соңгукчуларымның амыдырал-чурттакчылгазын, херекселин болгаш сонуургалын кончуг эки билир мен. Участогумда аныяк соңгукчуларның пенсионерлер мени өөртүп турар. Ынчангаш оларга ССРЭ-ниң Дээди Совединге соңгулдаларга хамаарышкан чаа хоойлунуң номчуп таныштырып турар мен. Назы-дүгүн, пенсиялаан кырганнар-биле чугаалажырынга кончуг ынак мен. Чүге дизе олардан хөйнү билип ап-даа, билирим чаа чүүлдерни оларга тайылбырлап берип-даа турар мен. Олар меңээ Тывата баштайгы соңгулдаларның дугайын төөгүп бээрлер, а мен улуг назылыг соңгукчуларымның ...... ле ...... байдалының дугайында беседаны кылып бээр дир мен. Ол ышкаш бистиң ...... дугайында болгаш ...... кавыста чаартылгаларны олар улуг сонуургал-биле дыңнап турарлар.

Агитатор бооп ажылдаары меңээ таарымчалыг-дыр. Чүге дизе кезээде кижилер аразынга чоруур-дур.

Бо чылдың март 4-те ССРЭ-ниң Дээди Совединге болур соңгулдаларга мээң соңгукчуларым бир дугаарында соңгуурун күзээр мен.

Л. ХАНДУКОВА,
агитатор.

ОТЧЁТ-УЧЁТТУ УЛАМ ЭКИЖИДЕР

Мурнуку чылдарга деңнээрге, эрткен 1978 чылда республиканың совхозтарынга малдың тарып боозалыгазынга эки эрттирген. Республиканың совхозтарынга шиңгизи-биле хөйнү тарып боозадырының планы 102 хуу, инектиң — 94 хуу күүсеттинген.

...

Ындыг түрбүже Таңды районда «Коммунизмниң херели», «Революцияның чалбыыжы», ССРЭ-ниң 50 чылы аттыг совхозтар ол отчётту январьның 22-ге, каш катап сагындырып келгениниң түңнелинде, арай деп дужааганнар. Ынчаарга «Х Улуг хурал», «Шамбалыг» совхозтар база Эрзин, Тес-Хем районнарның ажыл-агыйлары ону ам-даа кирбээн.

Амгы үеде республиканың ажыл-агыйларында хөй ооллаашкынны эгелээн. Ол ...

... хүн бүрү кылып ужурлуг. Ооң медээзин чогуур үезинде кирип ...... ажыл-агыйның тускай эртемниглеринден болгаш ...... ажылдакчыларындан негеттинип турар. Бо чугула кампания үезинде районнарның база совхозтарның удуртукчулары мал ажылынче онза кичээнгейни салза чогуур.

О. КАРА-ООЛ,
республиканың уксаажыдылга каттыжыышкынының Кызылда төп бүдүрүлгезиниң улуг зоотехниги.

ТҮҢНЕЛДЕР КЫЛДЫНГАН, СОРУЛГАЛАР КАНДЫГЫЛ?

СЭКП-ниң XXV съездизиниң шиитпирлерин амыдыралга боттандырып, ажылдың ажыктыг болгаш шынарлыг чорууну чедип алыр дээш бүгү улустуң социалистиг чарыжынга киришкенин. Тыва АССР-ниң харылзаачылары онгу беш чылдың үшкү чылында чамдык чедиишкиннерлиг болганын республиканың харылзаа талазы-биле бүдүрүлге техниктиг эргелелиниң партия ажыл-агыйы активинге демдеглээн: 1978 чылдың орулгалар планы 101,7, продукцияның немежде өзүлдезиниң 101,8 болгаш күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн — 104,5 хуу күүсеттинген; Кызыл—Шагаан-Арыг аразының радиорele шугумун, Сарыг-Септе харылзааның район бел ...... Кызылда, Туранда болгаш ...... сууурларда телефон станцияларының номерлерин немээн: 20 радиобелдирлерин чаарткан болгаш республиканың чонунуң 80 хире хуузунга теледамчыдылганы көөр арганы берген; хоорайлар аразының телефон шугумнарының шиити хемчээлин 12.154 километр чедир узаткан.

...

СВЕРДЛОВСК. Үстүү-Исеттиң металлургия заводунда трансформатор прокадын чаа арга-биле ажылдап кылыр цех 1979 чылдың баштайгы хүннеринден эгелээш, пландан ажыр продукция бүдүрерин эгелээн.

Цехтиң бүдүрүп турары трансформатор каңы бодунуң электрон-техниктиг шынарының талазы-биле онзагай бооп турар. Ооң ачызында электри тегин чидирер чорук эвээжээр, электри машиналарының хемчээлин бичеледир бүдүрер арга тургустунар.

ЧУРУКТА: трансформатор каңын бүдүрүп турары.

З. КОТЛЯКОВТУҢ фотозу.
(СЭТА-ның фотохроникаzы).

Репортаж

ДООЗУЛЗА-ДАА, ҮРГҮЛЧҮЛЕВИШААН

Бо чылдың январь 17-ден 26-ге чедир бистиң чурттуң кызыл хоорайының чонунуң Бүгү-эвилел чизези болуп эрткен. Ону эрттиреринге кириштеп, санакчылар от-бүле бүрүзүнге кирип чораан, чизе кылыр ажылын дооскан. Ындыг-даа болза, чизечилерниң ажылы ам-даа үргүлчүлевишаан. Чизеден кижи астыгып чыдып калбаан бе дээш хыналдаларны чизечилер, контролёр-инструкторлар кылып турар.

Кызыл хоорайда үш чизе килдизи ажылдап турар. Нанысмаадын [illegible] кудумчузунда хоорүтүкомиң саң килдизиниң бажыңында № 2 килдистиң төвү турбуступган. Бо черге ажыл эрги [illegible] хайнып эгелээр. Чизечилер болгарыкның [illegible] дургуузунда кылган ажылының түңнели — долдуртунган документилерин инструктор-контролёрларга доктаатпан чурум ёзугаар дужаап турарлар. Маңаа бүрүүзүн [illegible], чурттакчы бүрүзүнүң ат, фамилиязы [illegible], кылып турар ажылы болгаш өске-даа чугула медээлери долдуртунган.

Килдистиң эргелекчизи Маргарита Терентьевна Бергер инструкторларны чыгган, дараазында сорулганы тайылбырлады:

— Бөгүн силерниң шупту ңар кудумчуларның [illegible] үнер болгай силер. Хыналда эргилде кылыры — [illegible] херек. Кандыг-бир чылдагаандан чизеге кирбейн барган кижилерниң даңзылааттыкары бо ажылдан хамааржыр. Ынчангаш кичээнгей кааш катап улуг болур дээрзин билдингир.

Инструктор, контролёрлар санакчылары-биле кады [illegible] участоктарын чорупканнар. Килдис эргелекчизиниң дугаалакчызы К. Сат-биле кааш сөс солуштувус.

— Бистиң салбырга хамаарышкан кудумчуларны, бажыңнарны [illegible] шупту эргип кезээн, чурттакчыларны даңзылааан. Хоорайның даа ортузу биске онаажып турар түве, инструктор-контролёрларның дыңнадып турары-биле база бодумнуң хыналдазы-биле алырга, чизечи бүрүзү сорулгазын [illegible] турар деп дидими-биле чугаалап болур — деп, ол чугаалады.

Бир дугаарлыг чизе участогунуң чизечизи аныяк кыс Галина Мишакина [illegible] ажылын [illegible] хыналда инструктор-контролёрунга дужаарынга белеткеп олур. [illegible] ажыг [illegible] алган кайы кудумчуларның [illegible] база кандыг-кандыг бергедээшкиннер болганын сонуургап айтырдывыс.

— Чизечилерниң берге деп санап турар участоктарының бирээзи Рихард Зорге кудумчузу коллдунда [illegible] тааарышты. Ында эргиде туттунган бажыңнар бар болганындан [illegible], дугаарлар будалчак болду. Ынчалза-даа баш бурунгаар кылган эргилдениң хыналдалыг чорутканындан бажың бүрүзү барык ставыш алырган болгаш улуг бергедээшкинге таварышпадым. Бо чуга [illegible] ның хоорайның чурттакчылары медерел билир болганындан [illegible] бажыңнарынга олургулаар боор чорду. Арай хомуданчыг түве чул дээрге, чизени коллдунда ажыл шагының соолунде, карангылай бергенде кылыр болганда, ол кудумчуда чырык [illegible] тын алыры берге чорду — деп, Г. Мишакина чугаалады.

Килдистиң эргелекчизи Маргарита Бергер хыналда эргилдеден эп баштай ээп келген инструктор-контролёр В. Мироновтан дораан айтырды:

— Владимир Михайлович, план күүсеттиңер бе?

— Күүсеттиңеп, Маргарита Терентьевна, чизе участогунуң чээрби беш хуузун планда [illegible] эргип кезиңдим. Чизечиниң эки ажылдаандыр. Чурттакчылыг бажың бүрүзүнге четкен-дир.

Оон улаштыр хыналда чизе кылган эптер уурук-сууруктап ээп келгилээн. Шуптузунда хомудал чок. Чизечилерниң [illegible] ажылдаарын [illegible].

Оон-биле ажыл доозулбаан. Долдуртунган майык бүрүзүн хынамчалыг көөр херек. Ону электрончут машиналар санаар, ынчангаш шыйыг туг бүрүзүн чогуур дүрүм ёзугаар кылып, үжүктерин шын бижиири негеттинер. Хоорайда чизе доозулган-даа болза, өске черлерде дег № 2 чизе килдизинде ажыл ам-даа кизиңнүрүк.

ЧУРУКТА: № 2 чизе участогунда; хыналда эргилдеже үнер бетинде чизечилер болгаш чолаачылар баар маршрудун тодарадып тур.

А. ЗАЙЦЕВТИҢ фотозу.

БӨМБҮРЗЕКТИҢ СУДАЛЫ

СЭТА болгаш ПМА: кыска дыңнадыглар, тайылбырлар

БЕЛЕК

ВЬЕНТЬЯН. (СЭТА). Совет Эвилелден лаос болгаш француз дылдарга чогаадып кылган 200 хире уран чечен, документалдыг болгаш эртем-вентерарлыг [illegible] Лаос Улус-Демократтыг Республиказынга дамчыдып берген. Оларның аразында совет кинонуң «Коммунист», «Максимның [illegible]», «Солдаттың адазы» болгаш өске-даа эң эки дээн лентаалары бар.

Совет Эвилелдиң Коммунистиг партиязы, Совет чазак болгаш акы-дунма совет улус хамаарышпас чоруу дээш лаос патриоттарның демиселинге чугула база дээштиг дузазы болгаш деткимчези кезээде көргүзүп келген болгаш тайбың социалистиг тургузуушкунунга үезинде көргүзерин уламчылап турар деп, ЛУДР-ниң пропаганда, информация, культура болгаш туризм министри Сисана Сисан ук белекти хүлээп ап тура, медеглээн.

Лаостуң ажылчы чоннары болуп авангарды — Улусчу-Революстуг партияның удуртулгазы-биле үндезин социалистиг [illegible] ларны боттандырып, чаа амыдыралды чедиишкиннииг тургузуп турар бо үеде Улуг Октябрь чуртунуң, социалистиг дем каттыштырылгазының [illegible] ажыл, культура тургузуушкунунга дуржулгазын калбаа-биле ажыглап турар деп, министр демдеглээн. Бо кинофильмнер [illegible] чурттуң бүгү [illegible] үнүп эгелээр. Фильмнерни көргүзери бистиң чурттарывыстың аразында найыралды быжыглаар. Советтер чуртунуң амыдыралы-биле эки танышкар эргалы лаос улуска бээр, оон чедиишкиннерин дуржулгазын ЛУДР-ге социализмни тургузарынга ажыглаар бис деп, министр демдеглээн.

ПНОМПЕНЬГЕ МАССАЛЫГ МИТИНГ

ПНОМПЕНЬ. Революсчу күштерниң тиилелгезин болгаш реаксылыг бөлүктүң диктатуразындан чуртту хостааш [illegible] демдеглээри-биле Кампучияның найысылалынга массалыг митинг болган.

Чурттуң бүгү мөчүлериниң [illegible] болгаш Улусчу революстуг армияның [illegible] олурупкан стадионнуң кирыынга национал чаа гимн чаңгылааны турган. Улусчу-революстуг чөвүлелдиң даргазы Хенг Самрин митингиге түве эргелээш, Пол Пот болгаш Иенг Сари бөлүүнүң чагырып турганының чылдарында Кампучия хан далайы болу берген, милион-миллион кижилер хилинчектеттирген болгаш шаажылаттырган. Пеңниниң улуг кудумвайрен эрге-ажыктарынга бараан болуп турган бөлүк чуртунуң [illegible] ралга чедирген Пол Поттуң партиязы [illegible] ол кампучи улустуң эрге-ажыктарын [illegible].

Оон ажыл-чорудулгазын социализмниң [illegible] бүгү чөрүшкек турган деп, Хенг Самрин демдеглээн.

Улусчу-революстуг чөвүлелдиң даргазы чонну революстуг серемчилелдиг болурунче кыйгырган. Экономиканы дүрген катап тургузарын, чонунуң амыдырал-чуртталгазын [illegible] рыштыр тургузарын ол бирги [illegible] адаан. Хамаарышпас, тайбың, демократтыг, социализмче оруктап бар чоруур Кампучияның чедиишкинниг тургузуушкуну чурттуң чонунуң бүгү кезектериниң чаңгыс эп-биле хандыртынар деп, Хенг Самрин онаалап демдеглээн.

Пролетарлыг интернационализмниң ёзузу-биле улуг деткимчени болгаш тодарган дузаны кампучи революцияның бүгү талаларынга көргүскени дээш Вьетнам Социалистиг Республиканың партиязынга болгаш чазаанга, бүгү [illegible] ол [illegible] акы-дуңма социалистиг чурттар-биле эп-сеткил каттыштырылганы [illegible] база кожа чурттар-биле чаагай харылзааларны таварыштыр тургузарының чугулазын онаалап демдеглээн.

Улусчу-революстуг чөвүлелдиң даргазының оралакчызы, камгаладды харыылап турар Пен Сован биле ниитчи [illegible] харыылап турар Ген Сим олар база митингиге чуве чугаалаан.

Пол Поттуң—Иенг Саринниң [illegible] демиселге [illegible] демисели дээш Кампучияның Национал [illegible] [illegible] улусчу-революстуг чөвүлелиниң [illegible] Пен Совет [illegible].

Чаңгыс ааң фронтунуң ТК-ның органы «Кампучия» солунунуң бирги номери Пномпеньде үнген. Оон материалдарын [illegible] чуртунуң [illegible] тайбың [illegible] бүгү күштерниң кемчүүн улустуң [illegible] эп-сетжил каттыштырылгазынга турегаатан.

(СЭТА).

НАЙЫРАЛ ПОРТУ АПААР

ПНОМПЕНЬ. (СЭТА). Ангкорват дуганының беш суургазының дүрзүзүн чураан кызыл туг — Кампучия Улус Республиканың Кызыл тугу — чурттуң эң улуг порту болур Кампонсаомнуң кирында кииский берген. Бир ай бурунгаар аңаа саттыныкчы эрге-чагырга дорзин чоруун үүлгедип турган. Кампучия улуска удур база Вьетнам кызыгаарга хан төгүүшкүнүг үүлгедиглерге ажыглаар боо-чепсек чүдүрген кыдат судноларар аңаа кээп турган. Порттуң ээлери кыдат шериг албаннытлар турган.

Тура-халышкан улустуң революстуг шериг кезектери январьның эгезинде күштүг атаканы кылгаш, портту ээлеп алган. Пол Пенг Сариниң солдаттары портка улуг хора чедирип бээни шыдаваан. Оон беш складтарынга кыдат самолёттарга, машиналарга ажыглаар артык кезектер болгаш боо-чепсек артып калган. 50 чаа машина, ол ышкаш Кыдатка бүдүрген дөрт шериг катери бүдүнге артып калган.

Амгы үеде улусчу эрге-чагырга хоорайның амыдыралын чогумчудар. Чурттуң амыдыралынга чугула ужур-дузалыг порттуң ажылын катап тургузар хемчеглерни ап турар. Чоннуң аъш-чем-биле хандырарынга эргежок чугула балыкчы судноларар бирги рейстерже үнген. Порттуң девискээрин арыглаар ажылдарны чорудуп, нефть шыгжаар черлерни септеп турар. Хоорайны хостаан дайынчылар ажылчыннар-биле кады ажылдап турар.

Кыдаттан шериг техниканы сөөртүр база боон турган Кампонгсаом порт чоокку үеде найырал порту апаар. Кампучияның өөрүлүг өңнүк тери болур чурттарның суднолары аңаа кээп, кампучи улустуң тайбың амыдыралды тургузарынга дузалаар.

ИНДИЯНЫҢ ПРЕЗИДЕНТИЗИНИҢ ЧУГААЗЫ

ДЕЛИ. (СЭТА). Индияның президентизи Нилам Санджива Редди национал байырлалдың —Республиканың хүнүнүң бүдүүзүнде радио болгаш телевидение дамчыштыр чуве чугаалаан.

Январь 26-ның — бистиң байырлалывыстың хүнү болза биске түттле өөрүшкүлүг болуушкун эвес, хырын эрткен оруктче хая көрүп, чурттуң чедиишкиннерин, оон хогжүлдезиниң углаашкынын үнелеп көөрүнүң чагы болур деп президент чугаалаан. Республиканың дөгүннап келгениниң 29 чылдарының дургузунда Индияның кодээ ажыл-агыйының чедиишкиннеринче база айтырыглары H. С. Редди кол кичээнгейин угландырган. Индия 1950 чылда түттле 55 млн. тонна тарааны чыып алган. Бо чылын чурттуң чамдык районнарынга үерлээшкиннер болгаш бойдустуң өске-даа халаптары боор турда 125 млн. тонна тарааны алган. Мындыг чедиишкинниң тараачыннарның мааадырлыг күш ажылының, суггарылга херээн хөгжүткениниң база экономиканы план ёзугаар чорудазының түңнелинде чедип алган деп президент демдеглээн.

Кодээ ажыл-агый талазы-биле чедип алган чедиишкиннер өртектерин чогумчударынга, инфляцияны доктаадырынга болгаш чурттуң политиктиг болгаш экономиктиг хамаарышпас чоруун быжыглаарынга дузалаан деп ол чугаалаан.

Моон соңгаар-даа тайбыңның оруу-биле, өске чурттар-биле, бирги ээлчегде кожазы чурттар-биле найыралдыг, харылзаалыг чорууруңга Индияның шинтиирлиги ол демдеглээн.

Национал байырлал — Республика хүнүнге холбаштыр күрүнениң баштыңы ниитиң улуска байыр чедирген.

АКШ-ТЫҢ ПРЕЗИДЕНТИЗИНИҢ ИЛЕТКЕЛИ БОЛГАШ ЧУГААЗЫ

ВАШИНГТОН. (СЭТА). АКШ-тың конгрезиниң [illegible] болгаш төлээлекчилер [illegible] тазының каттышкан хуралынга чурттуң байдалы дугайында чаңчылчаан илеткелди президент Дж. Картер кылган.

Президент даштыкы политика дугайын чугаалап тургаш, ССРЭ-ниң болгаш АКШ-тың аразында харылзааларны бирги ээлчегде стратегиг шиип холдаашкынын чепсен кызыгаарлаар талазы-биле совет-америк чугаалажылгыларынче кол кичээнгейин угландырган. Совет Эвилел-биле кады ажыл-ажылга тайбың херээнге бараан боор турар, ядролуг, чүс чыл үезинде бүгү делегейге тайбыңны быжыглаарын улуг бүрүннелер шинтиирлээр апаар, ынчангаш ядролуг чепсекке контрольду ыяап-ла тургузар деп ол чугаалаан. Стратегиг чепсекти кызыгаарлаар талазы-биле совет-америк чугаалажылгыларының сорулгазы болза, бир чурттуң өске чурттан артык күштүг чедип алыр деп турары эвес, а ниити чурттуң айыыл чок чоруун хандырары, чепсектерин ээлере бүдүрерин соксадыры, ядролуг күштерниң деңнелдиг туруштуг деңнээри, тайбыңчы маңнаазарынга бистиң шинтиирингисти бүгү делегейге көргүзери болур деп ол чугаалаан.

«Стратегиг чепсекти кызыгаарлаар талазы-биле белеткеп турар чаа совет-америк дугуржулганы Каттышкан Штаттарның болгаш Совет Эвилелдиң эрге-ажыынга [illegible] тургузуп турар. Ындыг дээрге дайынның айыылын [illegible] аңы чурттарның [illegible] чаңгыс аай.

Стратегиг чепсекти кызыгаарлаар талазы-биле чугаалажылгыларда бүгү айтырыглар барык шиитпирлеттинген, ындыг-даа болза дугуржулгага «иштелдиг бүзүрел чедип алыры» Совет Эвилелдиң туруужундан хамааржыр деп ол медеглээн.

Ол дугуржулга Каттышкан Штаттарның «национал айыыл чок чорууңга таарышпас болза, аңаа ат салбас мен», «бир эвес бистиң кичээнгейлер кижилерниң хүштүг болбас болза, дугуржулгага ат салбас мен» деп президент база медеглээн. Дугуржулганы бадылаарынга удурланып турар барык үзелдиг бөлүктериниң болгаш шериг-үлетпүр комплекизиниң ыыжынышкыны-биле бо медеглелди кылган боор деп парлалга үнелеп турар.

Каттышкан Штаттар бодунуң даштыкы политиказынга мурнундагы хевээр шериг күчүтүн ажыглаарын барымдаалаар дээрзин президентиниң чугаазындан билдине берген. «Делегейге тергиидекчи» болур күзел Америкада чок деп Дж. Картер медеглээн-даа, делегей [illegible] күш дегээр туруштуг ээлерин уламчылаар деп база медеглээн. Американың шериг күчүзү «бүгү делегейге айыыл чок чорукту хандырарынга чугула күш боор турар» деп ол демдеглээн. Стратегиг күштүг АКШ-ка хевээр артыктар, НАТО-нуң шериг блогун быжыглаар дээш туруун турарын ол чугаалаан.

АКШ-тың конгрезинге бодунуң киирген федералдыг бюджеттиң шериг чарыгдалдарын 1980 чылда 138,2 миллиард доллар кылыр бадылаарынче президент кыйгырган.

• • •

ВАШИНГТОН. (СЭТА-ның корр). АКШ-тың президентизи Дж. Картер чыл бүрүзүнде экономика талазы-биле кылыр бижикти конгресске чорутпан.

Президентиниң бижиинде болгаш президентиниң чаңында экономика чөвүлелиниң чыл бүрүзүнде кылыр илеткелинде айтып турарын ёзугаар алырга, АКШ-тың экономиктиг байдалы администрацияга чүгээр болган дээр ораллажышкынны айтың турар. Чурт экономиктиг берге байдалдарга таваржып турарын мииниң турар чүүлдерин ук документилерде база айтып турар.

Чазак черн «чурттуң экономиктиг хөгжүлдезинге улуг айыылды дирзелдирип турар» инфляция-биле демиселче кол кичээнгейин угландырар болдалдыг деп бижикте айыткан. 1978 чылда хереглел бараанарының өртектери 9 хуу, а аъш-чем бараанарының өртектери 11,3 хуу аартааның ында демдеглээн.

Администрация чери моон мурнундагызы-биле бир демей инфляция-биле демисел чорударда, оон уржуктарын ажылчы чоннар массаларының кырынче чая каарын болдап турар. Чиңгээ, моон соңгаар-даа ажылчы чоннарның шалың өзүлдезин кызыгааарын айыткан.

Социал-экономиктиг политиканың өске-даа алырларынга курулче бижикчилерден чарыгдалдарны дыңа кызырарын бижикте-даа, илеткелде-даа айыткан, ындыг кызыгаарлаашкын чүгле шериг бюджединге хамаарышпас, 1980 чылда АКШ-тың шериг бюджеди кажангызындан-даа хөй —138,2 миллиард доллар болур.

1978 чылдың төнчүзүнде экономиктиг конъюнктурага чамдык чүтээртээшкин болза-даа экономика чөвүлелиниң илеткелин ёзугаар алырга, АКШ-та ажыл чок кижилерниң саны 6 хуу дээн ниелде, а негр чоннуң иштинде «артык» кижилер ажыл кылыр бүгү кижилерниң 9,2 хуузу боор турар.

Күш-ажылдың бүдүрүкчүзүнүң өзүлде темпизи кудулаан. 1978 чылда түттле 0,6 хуу болганынга администрация дүвүреп турар. Бо экономиктиг көргүзүг талазы-биле АКШ капиталистиг делегейде кол-кол удурланыкчыларындан улам чыдып каап турары илдең апарганындан дүвүреп турар.

Барык чүгүң экономика системазынга Каттышкан Штаттарның ролю 1979 чылда улам кудулаанын документилерде айыткан. Чурттуң садыг балансызының барышкаа 35 миллиард доллар четкен, мындыг байдал АКШ-тың хөй нефтиңи бодунга садып турарындан болган деп экономика чөвүлели тайылбырлаан. Моон ап [illegible] талазы-биле [illegible] хүлээп алган программаны бо талазы-биле кризисти чайлаадып шыдавазын илдең.

Барык чүгүң сайзыраңгай 15 улуг чурттарының үлетпүр экспортунга АКШ-тың үлүү бееон чылдар үезинде 30 хуу турган болза, 1978 чылда 18,9 хуу чедир кудулаан.

Капиталистиг системаның кол акшазы болур доллар 1977 чылдың сентябрьдан 1978 чылдың сентябрьга чедир үнениң иштинде 13,8 хуу үнe чокталган.

Е. ЕГОРОВ.

СОҢГУКЧУЛАР ДАҢЗЫЗЫ

Соңгукчулар даңзызы дээрге, соңгулдаларга бадылааш-кын хүнүнде, а ССРЭ-ниң Дээди Совединге амгы соңгулдаларга болза, март 4-те, ону барымдаалап тургаш, соңгукчуларны бадылаашкынче киирер документ болур.

«ССРЭ-ниң Дээди Совединге соңгулдалар дугайында» Хоойлунуң IV бөлүүнүң 20 түүлү соңгукчулар даңзызын тургузарын районнарга хувааттынмаан хоорайларга Хоорай Советтериниң, районнарга хуваатттынган хоорайларга район Советтериниң, хоорай хевириниң суурларынга суур Советтериниң, кодээ черлерге кодээ Советтериниң күүскомнарынга онаап турар.

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Эвилел болгаш Националдар Советтеринге соңгулдаларга чаңгыс ааң даңзыларны соңгулда участогу бүрүзүнге ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң бадылааны майык ёзугаар тургузар. Аңаа соңгукчуларның фамилиязын, [illegible] азын алфавит ёзугаар биживаан, назы харын, чурттап турар черин айтыр. Даңзыны ук соңгулда участогунуң чурттакчыларының хөй нурунга [illegible]. Соңгукчулар даңзыларын оларны тургузуп турар күүскомнуң даргазы биле секретары ат салгаш, күүскомнуң таңмазын базар.

Шериг кезектеринде турар шериг албанныг соңгукчуларның, экипажтарында чоруур судноларда соңгукчуларның даңзызын тургузарының чурумун соңгулда хугайында Хоойлуда база тускайлап айыткан. Санаторийлерде болгаш дыштаныглга бажыңнарында, ол ышкаш [illegible] эмнелге черлеринде дыштанып, эмнедип турар соңгукчуларны ол албан черлери оон девискээринде турар Советтериниң күүскомнары даңзыга киирер.

Соңгулда хүнүнге чедир азы соңгулда хүнүнде 18 хар четкен, даңзы тургузуп турар пелдери шын эвес дээр болза, район (хоорай) улус судунга хомудал киирип болур. Ол ышкаш ССРЭ-де чурттап турар даштыкы чурттар хамаатыларын болгаш хамаатызы эгээ чок кижилерни соңгукчулар [illegible] киирбес.

Соңгукчулар даңзыларын тургузарынга киржип турар советтер ажылдакчылары болгаш активчилер түс-түс соңгулда участоктарының кызыгаарларын ылап билгенен туржугуннерин дежурныйлаар. Олар даңзыда шын эвес киирттинген чүүлдерниң дугайында соңгукчуларның бижимел болгаш аас-биле билдириишкиннерин хүлээп алыр, соңгукчуларның айтырыгларынга тайылбыр бээр хүлээлгелиг.

«ССРЭ-ниң Дээди Совединге соңгулдалар дугайында» Хоойлунуң 22 чүүлү соңгукчулар даңзызынче киирбээнинге, шын эвес бижилгелерге азы даңзыдан казааныңга хамаатыларның хомудаар эргезин магадылап турар.

Соңгукчулар даңзызында шын эвес киирттинген чүүлдерниң дугайында билдириишкиннерин участоктуң соңгулда комиссиялары даңзыны тургускан, Советтиң күүскомунга, шериг кезээниң командиринге, судно командиринге [illegible]-биле дораан киирер, олар билдириишкиннерни ийи хонук хуусаада көөр болгаш даңзыга чогуур эдилгелерни кылыр азы онталаан чылдагаанын [illegible] [illegible]. [illegible] пэээ таварыштырда хомуданчы районнуң (хоорайның) улус судунга билдиртир эргелиг, [illegible] ону үш хонук хуусаада көөр хүлээлгелиг. Ол улус судунуң шиитпири шиитпирлиг [illegible].

Соңгукчуларның даңзызын чыраан [illegible] [illegible].

Соңгукчулар даңзызы тургузылгазының [illegible] зың бээрин Хоойлунуң 23 чүүлүнде көрүп турар. Ол шыңзылгааның хевирин ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиуму бадылаар. Шыңзылганы соңгукчулар даңзызынга киирбээнинге үнелээлеп бергеш, аңаа демдеглеэдии кылыр. Шыңзылганы паспортун ийикче соңгукчуну боду ол дээрзин бадыткап турар өске-даа документин көргүзерге бээр.

Бадылаар эргенин шыңзылгазын барымдаалааш, соңгукчуну кайы-даа соңгулда участогунга баарга, немелде даңзыга киирер. Немелде даңзыга соңгукчулар даңзызын чарлап асканындан соңгулда хүнүнге, ол ышкаш соңгулда хүнүнде соңгулда участогунга бадылаар эргениң шыңзылгалыг кээген бүгү соңгукчуларны киирер.

Соңгукчуларның немелде даңзызын участоктуң соңгулда комиссиязы кол даңзыга доктаатпан форма ёзугаар тургузар. Бадылаар эргениң шыңзылгаларын ол даңзыга кожуп каар.

Соңгукчуларның даңзызын тургузары — нарын болгаш кончуг харыысалгалыг ажыл. Маңаа [illegible] Советтериниң депутаттары, күүскомнарның ажылдакчылары, активчилер болгаш агитаторлар, ол ышкаш соңгукчулар боттары [illegible] [illegible].

Бистиң консультациявыс

үеде ук Советтиң девискээринде доктаамал азы түр када-даа чурттап турар ССРЭ-ниң бүгү хамаатыларын соңгукчулар даңзызынга киирер. Хамаатының төрүттүнгениниң хүнүнүң болгаш айының дугайында ылаптыг медээ чок болза, ону ол чылдың январь 1-де төрүттүнген кылдыр санаар. Бир эвес аныяк кижи бо чылын 18 харлаан болза, оон төрүттүнген чылын, [illegible] ылап-ла айтыр. Соңгукчу чүгле чаңгыс даңзыга киирген турар ужурлуг.

Угааны солуу деп көрген хамаатыларны соңгукчулар даңзызынга киирбезин Хоойлу айтып турар. Ынчалза-даа маңаа судтуң шиитпирин болгаш калык камгалалдың республика, край, область органнарының тургусканы эмчи комиссияларының [illegible] түңнелдерин барымдаалаар. Комиссияларның түңнелдери шын эвес дээр болза, ... эрге ужурлуг. Ынчанмас болза, өске участокка хамааржыр соңгукчу даңзыр кирип болур. Оон ыңай даңзы тургузукчулары чаңгыс-даа соңгукчу кагдынмаан база даңзыр кирбээн дээринге бүзүрелдиг болуру чугула.

[illegible] бүгү-ниитиге таныштырары биле соңгулдаларга чедир 20 хонуктан орай эвесте азып чарлаан турарын Хоойлуда доктааткан. Ам болур соңгулдаларга болза соңгукчулар даңзызын 1979 чылдың февраль 11-ге чедир азып чарлаан турар. [illegible]

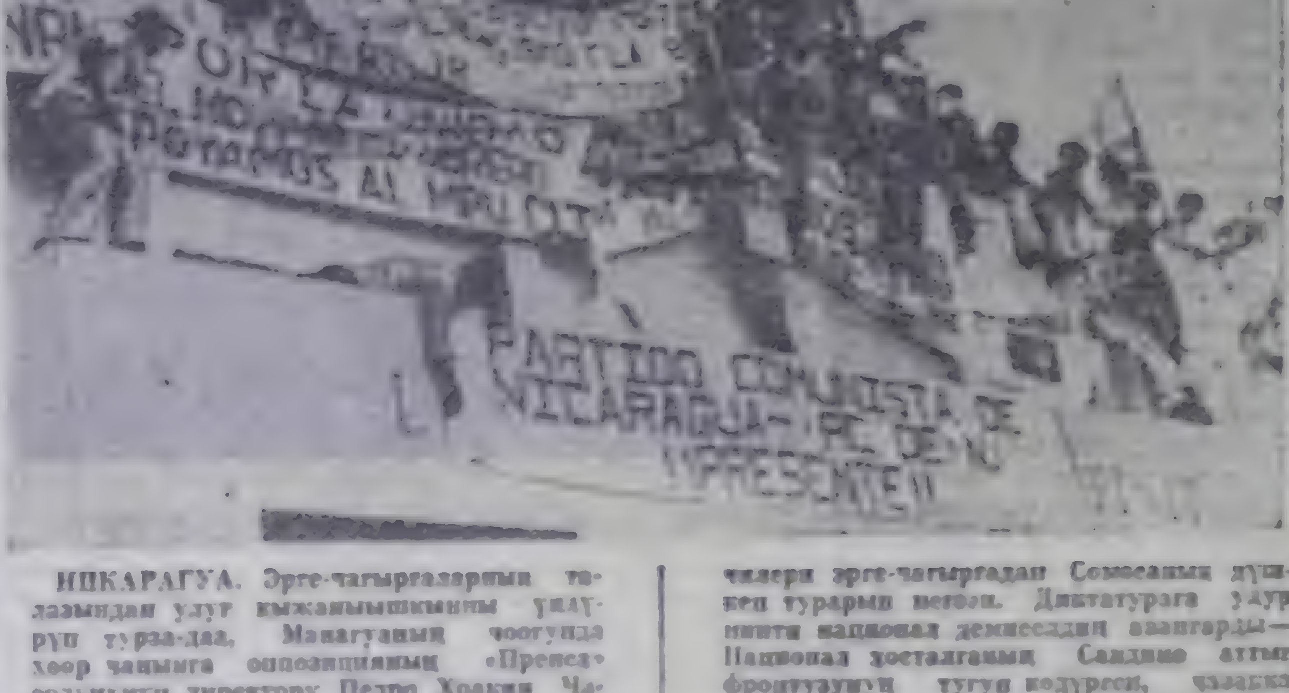

НИКАРАГУА. Эрге-чагыргаларның талазындан улуг кыжаныышкынны удурүп турза-даа, Манагуаның чоотунда хөөр чаңынга оппозицияның «Пренса» солунунуң директору Педро Хоакин Чаморрону өлүргенниниң бир чыл оон демдеглээн күштүг чыскаал болган. Оппозицияның [illegible] организацияларының [illegible] ёзугаар эрттирген бо чыскаал ажылчын шимчээшкиннинң чаңгыс ээнин болгаш сырый каттыжышкынның херечизи болган. Чыскаалдың киржикчилери эрге-чагыргадан Сомосаның дүжеп турарын негээн. Диктатурага удур ниити национал демиселдиң авангарды—Национал хосталганың Сандино аттыг фронтузунуң тугун кодүрген, чазакка удурланыышкын кылган кижилерниң бо чурукта көргүскен.

Чыскаалганнарга удур чоруткан полиция болгаш национал гвардия карак чылы төгүдүрер газтыболгаш [illegible] ажыглаан. Элээн хаш кижи балыгласан, он-он кижиниң тудуп хоруглаан.

ЮПИ—СЭТА-ның фотозу.

КОЧЕТОВЧУЛАР ЧООНГАН ДЕП

Тандының Кочетово суур Тываның төөгүзүнде ат-сураглыг. Билдингир чериниң бирээзи. Республиканың Алдан-Маадыр аттыг чуртшинчилел музейиниң салбырын мында организастап тургусканы даа таварылга эвес. Суур моон соңгаар улам өзүп сайзырап, чаартынары турганаан. Бистиң кочетовчуларга өөрүнчүг белек — чаа школа тудуу, мааңгыш бо чылын, черле шуудап, ажыглалта кирер боор деп улуг идегелди база салып турар бис.

Кочетовонуң Культура бажыңы. Ажылчы чоннуң дыштанылгазын идепкейлиг организастап болурунуң бүгү-ле аргалары мында бар. Хамык ужур инициативада. Кышкы улуг соок үезинде оон одалгазын [illegible] тогулаалыг организастаары база чугула. Хайгааралы шала кошкаар болза, одалга системазы үрели берип болурунуң чамдык фактылары база турганын анаа чораан эскерген бис. Культура бажыңының бааза-зын багай дей болбас, тускай эртеми чок-даа болза, ажылынга мерге-жип олурар аныяк эштер (Зинаида Оюн, Алексей Оюн) мында ажылдап, чамдык чүүлдер талазы-биле черле багай эвес боор турарын шоо. Совет күүскомуунуң даргазы Монгуш Эдилгооолдуң демдеглеп турары-даа шынныг. Чоң ортузунга агитас-массалыг ажылды, ылаңгыя ССРЭ-ниң Дээди Совединге соңгулдаларга уткуштур, ажыл-агыйындан артык идепкейжидери чугула дей чүве билдингир.

Херээженнер чөвүлелдериниң ролю, чоң ортузунга кижизидилге ажылынга оларның киржилгези бистиң республикада кескү черни ээлей бергенин билир бис. Агиткварталар дамчыштыр улуг ажылды чорудуп, янзы-бүрү массалыг хемчеглерже, ылаңгыя херээжен чонну бүрүн мобилизастап, даштыг түңнелдерни чедип ап болурунуң чижек-фактыларын республиканың дыка хөй районнарының суурларында херээженнер чөвүлелдериниң тургузулгазындан көрүп болур. Ооң дугайын солуннарда-даа бижип, радиода-даа дамчыдып турар.

Кочетовода херээженнер чөвүлели база бар, суурну 18 агиткварталарга хуваагаан. Суурнуң девискээри делгемдаа болза, [illegible] чурум-чыскаалы чамдыктарында чаңгыс дей эвес, чамдык бажыңнарны үе-шагда-ла тудкан, ынчангаш инити көрүп ынчыг-ла [illegible] эвес.

Кедээ Совет күүскому суурну чаагайжыдар, бажын бүрүзүн хериминиг чараш. чанында ыяш тараан, картофель, ногаа өстүрген болдурар дээш улуг хемчеглерни алырын планнап турар.

Бо ажылга суурда хөй-ниити организациялары, ылаңгыя херээженнер чөвүлели (даргазы Дива Дутур) база хорт киржилгелиг болуру чугаажок. Херээженнер чөвүлелиниң даргазы эрткен чылдың төнчүзүнде чаа соңгуткан-даа болза, актив-биле кады тускай булуңну дерип кылган, ажыл планын тургузуп алган. Тандының херээженнер активи-биле кады Эрзин районга барып, херээженнер чөвүлелдериниң ажыл дуржулгазы-биле эрткен чылдың декабрьда танышкан. Ажыл-херектерни башкарарынга чогумчалыг үндезин бар, ам хамык ужур чүгле хол-биле тудуп кирипкенинде. Ажыл планында солун чүүлдер эвээш эвес. Суурнуң бүгү херээженнериниң хуралынга чугула айтырыгларны чугаалашкан. «Уруглар кижизидилгезинге ада-иениң ролю» деп беседаны школа башкызы В. О. Монгуш кылган. Херээженнерниң гигиеназының дугайында эмчиниң беседазын база дыңнаан. Суур чаагайжыдылгазы болгаш ногаа тарып өстүрер дугайында база ол-ла хуралга хүгүржүп чугаалашкан.

Мурнакчы херээженнер чөвүлелдериниң ажыл дуржулгазы шиңгээдип билдинмес, хар-ыйлаа кескү черни ээлеп турар. Берге кижизидилгелиг уруглар. ол иштинде чамдык чогумчалыг чок өг-бүлелерни база шефке ап, хайгаарап турар. Шак мындыг ажылдарны бо суурга чорудар болза артык эвес.

Көдээ суур, культура, амыдырал

Амыдыралдың бедик культуразы дээш улуг ажыл-херектерниң эгелекчилери херээженнер чөвүлелдери боор турар болгай. Эң эки культурлуг өг-бүле дээш агитквартталдар аразынга чарыштыр организастап болур-дур. Эң эки культурлуг өг-бүле дээш малчыннар ортузунга чарыш чүге чорупп болбазыл. Бо айтырыглар-биле чергелештир чаагайжыдылгага ногаа тарып өстүрериниң айтырыгларын амдыы эгелээш, бүгү талалыг хемчеглер-биле бичии улуг белеткенип турганы, амыдыралга боттандырар болза эки. Кочетовчулар ол талазы-биле идепкейлиг чоруун көргүзер, кандыг-бир кескү түңнелдиг болган турарын черле чедип ап шыдаарлар.

Агиткварталарларда башкылар агитаторлар, политинформаторлар болуп ажылдап турарлар. «Херелп» агитквартира (даргазы башкы Зоя Куулар) эки ажылдыг деп мактадып турар. Тускай булуңну база ыяап алган. өскелер оон үлегер алыр болза эки. Ылаңгыя ССРЭ-ниң Дээди Совединге соңгулда кампаниязының үезинде агиткварталар чоң ортузунга массалыг ажылдарны чорударынга улуг үлүг-хуузун киирер ужурлуг.

Ажыл-тол кижизидилгезинге үлегерлиг ада-иелер-даа культурлуг. Элбек шаңнанганныг чурттап орар малчын өг-бүлелер-даа совхозта эвээш эвес. Школада ажылдап турар Доржу Кааравын уругларының өөредилге, чурумунуң эки. Куулар Дадар, Оюн Кушкаш дээш өске-даа эштерни адап болур № 3 хойжу бригадада Хевертей Наталья, № 1 бригадада Монгуш Алдын-оолдар, Оюн Антон, Донгак Кежик дээш өске-даа малчыннарның ажылдары чурттап олурарлы культурлуг, өскелерге үлегерлиг. Малчыннарның чартык хуузу бажыңда, өскелери өгде чурттап турарлар. Ылаңгыя кыжын үеде өгге чурттаары чаарымчалыг байдалдыг тургуспас болза, белен эвес болбайн аан. Өг-бүлезинге бөгү ле чаарымчалыг байдалды тургузуп алыры, культурлуг чурттаары оларны боттарындан кол хамааржыр дээрзи кымга-даа билдингир.

«Коммунизмниң херели» совхозтуң төвү Кочетово суурнуң амыдыралында чамдык чүүлдерге хамаарыштыр санал-оналы янзылыг ийи-чаңгыс болзалдарны кииргенис. Бистиң бөгүнгү чаартылгаларынга калбак хөй-ниитиниң бир демнег ажылы база чогумчалыг түңнелге чедирериниң практика баштынап турар. Кочетовчулар чоонган деп, хайге билдингир ат-сураг база оларны хүлээндирип турар.

Б. ДИРЧИН.

Янзы-бүрү медээлер

ШУЙЖУЛАР ТИИЛЭЭН

Өөреникчилерниң кышкы дыштанылгазы солун болгаш хөглүг эрткен. Бо үени өөреникчи бүрүзү бодунга ажыктыг кылдыр эртирерин кызыткан. Дыка хөй өөреникчилер ада-иезиниң чымыштыг ажылынга дузалажып, чаш хураганнар хүлээл ап, ону ажаарынга боттарының бичии эвес үлүг-хуузун киирип, ада-иезинге мактатканы-даа билдингир. А бир чамдыктары боттарының школазының адын камгалап, район төвүнге болгаш өске-даа черлерге болгулаан спортчу маргылдааларга киришкеннер.

Бай-Тайга районнуң беш ортумак школазының аразынга мячиктиг хоккей маргылдаазы Тээли суурнуң төп стадионунда тускай доңуруп кылган катокка болуп эрткен. Маргылдаа чидиг демиселге ийи хүн ургулчулээн. Түңнелинде Шуй ортумак школазының командазы аваангыр, чараш ойнап тиилеп үнген. Ийиги черни Тай-Тал, үшкүзүн Тээли ортумак школаларының хоккейжилери тус-тусту үлешкеннер. Кызыл-Даг, Кара-Хөл школалары бо маргылдаага кошкак белеткелдиг киришкенин айтыры чугула. Ылаңгыя Кызыл-Даг школазының хоккей командазы мооң мурнунда каш-даа удаа чемпионнап келген болгай. Олар бо чылын чүге багай ойнааныл? Школаны доозуп чоруй барган, шыырак хоккейжилерниң орнун солуур өөреникчилер школада чок болганы ол бе? Маргылдаадан көөрге, Кызыл-Даг-даа, Кара-Хөл-даа школаларында эки ойнап болур оолдар бар чорду. Кол-ла чылдагаан — ол школаларда физкультура башкыларының хоккейжилерин эки белеткеп албаанында болуп турар.

Маргылдаага кончуг эки ойнаан Донгак Мерген, Салчак Володя, Ховалыг Каадыр олар «эң эки халдакчы», «эң эки камгаланчы», база «эң эки вратарист» деп тускай шаңналдарга төлептиг болганы өөрүнчүг.

Тиилекчи болган Шуй ортумак школазының командазы, февраль айда болуп эртер республиканың школачыларының хоккей маргылдаазынга киржир эргени чаалап алганы ол. Олар ам Барлык хемниң болу бүткен кылама доңунда шыңгыы белеткелди чорудуп турар. Ам январьның сөөлгү хүннеринде 5—8 класстарның өөреникчилериниң мячиктиг хоккей маргылдаазын эртирер.

Маргылдааның тиилекчилерин база тус-тус эки ойнааннарны ВЛКСМ Бай-Тайга райкомунуң болгаш районнуң спорт комитединиң хүндүлел бижиктери, өртектиг белектери-биле шаңнааны, школачы спортчуларының сонуургалын, хей-аъдын көдүргени чугаажок.

С. ИРГИТ.

СУББОТА САНЫНДА

«Шекпээр» совхозтуң көдээ Культура бажыңынга суббота санында дыштанылга кежээлерин доктаамал организастап эрттирип турар. Аңаа агитквартираларның киржилгези улуг. Олар тургускан график ёзугаар боттарының белеткээн концерттерин Культура бажыңынга көргүзүп турарлар.

Бо хүннерге чедир беш агитквартира концерттерин көргүскеннер. Сайзырал кудумчузунуң «Хаяа» агитквартиразының көргүскен концерти солун болган. Концерт эгелээриниң мурнунда агитатор башкы Раиса Монгуш комсомол дугайында лекцияны номчаан. Совхозтуң чолаачызы Кудур-оол Монгуштуң «Бичии чер» деп ырны ырлааны, тудугжу Артур Монгуштуң хөөмейлээнин, Раиса Монгуштуң «Лимбилиг кыс», «Далаана» деп танцыларны күүсеткенин көрүнчүлер сонуургаан.

Ч. ООРЖАН.
Барыын-Хемчик район.

ЧАҢЧЫЛ БОЛДУРАР

Туризм — аныяктарның шериг-патриоттуг белеткелиниң бир хевири. Ынчангаш Ак-Довуракта № 3 хоорайның профтехниктиг училищезиниң башкылар коллективи сургуулдарны туризмге хандыкшылдар чамдык хемчеглерни сөөлгү үеде ап турар. Директорнуң оралакчызы К. Н. Кудашев, өөредилге эгелекчизи С. Ф. Козякова дыштанылгага, калыкшылга күш-дамыр дадыгышкынынга дузалаар туризмни училищеге кииередириниң эгелекчилери болганнар.

«Мөңгүлек» турисчи клубтуң кежигүннери-биле чугаалашкаш, сургуулдарны аян-чорук кылырынга өөредип, белеткелдерин дүүргүшкен. Туристерниңге хандыкшылдыг аныяктар хөй болган. Оларны дуржулгалыг туристер И. Обухов, Л. Вагина, А. Вагин, Т. Коновалова болгаш өскелер-даа өөредип, аян-чорук кылырының баштайгы билиглерин берген.

Эрткен чылдың төнчүзүнде профтехучилищениң сургуулдары ийи бөлүкке үстүп алгаш, туристеп чораан-нар. Олар Ак-Сугну, Маным-Чүректи, Хөлчүктүгнү таварты эрткеш, Сүт-Хөлге четкеннер. Аныяк туристер далай деңнелинден ийи муң метр бедик ады билдинмес ийи сынның бажынга үнген. Оларның кырынга кызыл туктарны аскылаан. Бир сынны Октябрьның 61 чылы деп ат-биле адаан.

Бо турисчи походка сургуулдар эң-не идепкейлиг киржип, төрээн черниң дугаайында чаа, солун чүүлдерни билип алганнар болгаш баштайгы теоретиктиг билиглерин практикага бжытлаан.

Шак мындыг аян-чоруктарны моон соңгаар чорударын чаңчыл болдурарын походтуң киржикчилери шиитпирлээн.

Х. АЛАШ-ООЛ.

Туристер чылдың кайы-даа үезинде тайга, сыннарны кезип, ооң чараш бойдус чурумалы, дириг амытаннары, үнүжү-биле хандыкшылдыы-биле таныжып турарлар. Кызылдың «Демир-Сал» турисчи клубтуң кежигүннери республиканың дыка хөй черлеринче аян-чоруктарны кылган. Эрткен чылын клубтуң бир бөлүү Мөңгүн-Тайганың бажынче үнүп чораан. Походтуң киржикчизи А. Тропков туристерниң турлаан чуруумка тырттырып алган. Ону «Эртен дагда» деп адаан.

КОНКУРСТУҢ ЛАУРЕАТТАРЫ

Тыва АССР-ниң Журналистер эвилелиниң, Туризм болгаш экскурсия талазы-биле область чөвүлелиниң, республиканың туризм федерациязының болгаш аныяк туристер станциязының 1978 чылда чарлаан туризм болгаш экскурсия темазынга материалдарны чырыдар талазы биле конкурстуң түңнелин республика жюризи үндүрген. Жюри киирген материалдарны көргеш, олар конкурстуң сорулгаларынга болгаш негелделеринге дүгжүп, номчукчуларның Төрээн чурт. Тыва дугайында билиин калбартырынга, совет улустуң интернационалчы найыралын быжыглаарынга дузалап турарын демдеглээн.

Парлаттынган материалдарның үениң негелдезинге дүгжүп, идейлиг, уран-чечен деңнелиниң бедиин, жанрларның янзы-бүрүзүн, чурттакчы чоннуң хандырылгазының шынарын экижидеринге салдарының барымдаалап көргеш, жюри республиканың чогаадыкчы конкурузунуң шаңналдарын дараазында чогаадыкчы коллективтерге, авторларга тывысырын шиитпирлээн.

ЧОГААДЫКЧЫ КОЛЛЕКТИВТЕРГЕ:

бирги шаңналды — 100 рубль болгаш бирги чергениң дипломун — «Шын» солуннуң редакциязынга, 1978 чылда парлаттынган «Турисчи оруктар» турисчи клубтуң темалыг үндүрүлгези дээш;

ийиги шаңналды — 75 рубль болгаш ийиги чергениң дипломун — «Тувинская правда» солуннуң редакциязынга, 1979 чылда парлаттынган «Аалмуто» турисчи клубтуң темалыг үндүрүлгези дээш.

АВТОРЛАРГА:

бирги шаңналды — 75 рубльди болгаш бирги чергениң дипломун — Кызыл хоорайның «Демир-Сал» турисчи клувунуң кежигүнү Я. Л. Кромга, Мөңгүн-Тайга дугайында номчу тургусканы болгаш мында парлаан материалдары дээш;

ийиги шаңналды 50-50 рубль болгаш ийиги чергениң дипломнарын:

В. Г. Кудрявцевке, «Тувинская правда» солуннуң фотокорреспондентизи, ол-ла солунга парлаттынган туризм темазынга фото-чуруктары дээш;

Д. Н. Чыдымга, «Шын» солуннуң корреспондентизи, «Турисчи оруктар» деп темалыг үндүрүлгениң белеткээни база янза парлаттынган материалдары дээш;

үшкү шаңналдарны 30-30 рубль болгаш үшкү чергениң дипломнарын:

А. Н. Филипповка, «Тувинская правда» солуннуң штаттан дашкаар корреспондентизи, ол солунга парлаттынган «Дайзыннар, эвилелчилер, өңнүктер» деп материалы дээш;

З. Н. Журавлевага, республиканың аныяк туристер станциязының методизи, «Шын» болгаш «Тувинская правда» солуннарга парлаттынган материалдары дээш;

Н. Ярлыковка, Кызыл хоорайның «Демир-Сал» турисчи клувунуң кежигүнү, «Молодежь Тувы» солунга парлаттынган материалдары дээш;

20-20 рубль мактал шаңналдарны болгаш хүндүлел бижиктерин:

О. П. Нанзат-оолга, «Тувинская правда» солуннуң корреспондентизи, ол солунга парлаттынган материалдары дээш;

Н. Ю. Груздевага, Туризм болгаш экскурсия талазы-биле область чөвүлелиниң контроль-камгалал станциязының инспектору, «Шын» солунга парлаттынган материалдары дээш;

А. А. Зайцевке, «Шын» солуннуң фотокорреспондентизи, ол солунга парлаттынган фото-чуруктары дээш;

Ю. Г. Курекийге, «Тувинская правда» солуннуң чурукчузу, ол солунга парлаттынган чуруктуг репортажтары дээш;

Н. Квиткевичиге, Кызылдың экскурсия бюрозунуң инспектору, «Тувинская правда» солунга парлаттынган материалдары дээш.

КОНКУРСТУҢ ЧАА НЕГЕЛДЕЛЕРИ

Тывада туризм болгаш экскурсия улам сайзырап, ажылчы чоннуң дыштанылгазының эң-не массалыг болгаш ажыктыг хевири болуп бар чылдар. Республика болгаш район солуннарының арыннарынга, телевидение болгаш радиога туризм болгаш экскурсияны чырыдарын экижидер, ону ынтерестиг сорулга-биле Тыва АССР-ниң Журналистер эвилели, Туризм болгаш экскурсия талазы-биле область чөвүлели, аныяктарның «Спутник» туризминиң бюрозу, аныяк туристер станциязы болгаш республиканың туризм федерациязы 1979 чылда туризм-экскурсия темазынга эң эки материалдар дээш республика конкурузун чарлап тур.

Конкурска киирген материалдар ССРЭ-ниң чаа Конституциязының магадылап ажылдаар чонунун массалыг дыштанылгазы — туризмниң болгаш экскурсияның хөгжүлдезин, совет улустуң революстуг, дайынчы болгаш күш-ажылчы алдарының черлериниң база Тыва-биле эрткен Бүгүэвилелдиң маршруттарын тайылбырлаан бижээн, республиканың тураскаалдыг черлерин, чараш бойдус чурумалдарын туристерниң амыдыралын, дыштанылгазын, бойдуска хумагалыг хамаарылгазын, турисчи организацияларның ажыл-чорудулгазын материалдарга көргүскен турар ужурлуг.

Эң эки материалдар дээш дараазында шаңналдарны тургузар.

ЧОГААДЫКЧЫ КОЛЛЕКТИВТЕРГЕ:

бирги шаңнал — 150 рубль;

ийиги шаңнал — 100 рубль.

АВТОРЛАРГА:

бирги шаңнал — 75 рубль;

ийи ийиги шаңнал — 50-50 рубль.

үш үшкү шаңнал — 30-30 рубль.

беш мактал шаңнал — 20-20 рубль.

Чогаадыкчы коллективтер, чогаалчылар, журналистер, фото болгаш кинорепортерлар, чурукчулар, ажылчын болгаш көдээ корреспондентилер, аян-чорукка база экскурсияга ынактар конкурска киржип болур. Авторлар бижээн материалдарын, фото-чуруктарын, чураан чуруктарын солуннар редакцияларынче, телевидение болгаш радиоже чорудар. 1979 чылда парлаттынган, эфирге дамчыткан эң эки материалдарны шаңнал мактаары-биле Тыва АССР-ниң Журналистер эвилелинге 1979 чылдың декабрь 15-ке чедир киирер.

КОММУНИЗМ СҮҮРҮ

Соңгу-Барыын Памир — Совет Эвилелиниң эң-не бедик болгаш улуг мөңги доштуг даг. Памирниң бедик бажыл Коммунизм сүүрү деп адаар, ооң бедии 7495 метр.

1928 чылга чедир ол черлерниң дугайында чүү-даа билдинмес турган. ССРЭ-ниң Эртемнер академиязының экспедициязы ол чылын Памирни шинчилеп, ооң бедиин тодараткан.

Таджик-Памир экспедициязының составының альпинистери 1933 чылдың кыжынында бистиң чуртувустуң эң бедик дааның бажынче үнер сорулганы салган. Сүүржe үнер таарымчалыг оруктуг тып алганнар, ынчалза-даа агаар-бойдустуң берге байдалы-биле тоо альпинистиң чүгле бирээзи сентябрь 3-те сүүрнүң бажынга үнген. Ол болза скульптор, кайгамчыктыг спортчу-альпинист Евгений Абалаков-дыр.

Оон эгелээш, турушттуг, арестиг, коргуш чок кижилер шыңгыы шылгалдаңы тудар дээш ол сүүрже үнүп турар.

ССРЭ-ниң тургустунганының 50 чылынга тураскааткан [illegible] 1972 чылдың чайынында болган. Коммунизм сүүрүнче үнериинге 15 эвилелдешкен республиканың 8 социалистиг чурттуң төлээлери киришкен.

Июль 25-те сүүрже үнерин эгелээн. Чеди хүн дургузунда 7495 метр бедикче үнүп келген түңнелинде массалыг үнүүшкүн чедиишкинниг доозулган. Сүүрже 87 спортчу үнген. Коммунизм сүүрүнде ССРЭ-ниң Сүлде демдээ, 15 эвилелдешкен республиканың, 8 социалистиг чурттуң туктарын тургузуп каан.

Бистиң чуртувустуң эң бедик полюзунче үнүп келгениниң 40 ажыг чылдарының дургузунда 900 ажыг спортчу сүүрже үнген, оларның аразында херээженнер база бар.

В. СОКОЛОВА.

ТЕЛЕВИДЕНИЕ

ЯНВАРЬ 30-ДЕ

БИРГИ ПРОГРАММА

МОСКВАДАН

10.00 — «Үе». Информастыг программа.
10.40 — Эртенги гимнастика.
11.05 — Мультфильмнер программазы: «Харлыг оруктар», «Соок ирей болгаш Чай».
11.35 — «Кино аян-чоруктар клувуу». Дамчыдылганы Ю. А. Сенкевич чорудар.
12.35 — «Чырылдар дээш, хыпла». Хөй сериялыг уран-чечен телефильм.
14.00 — Медээлер.
14.30 — 16.00 — Чансар.
18.00 — Медээлер.
18.20 — «Сибирьде болгаш Ыракы Чөөн чүкте». Документалдыг фильмнер программазы: «Сибирь планетаның үнүү», «Баштайгы оруктарның үези», «Парустуг соңгу чүкче», «Ажык чагаа».
17.20 — Н. Гоголь — «Ревизор».

КЫЗЫЛДАН

18.05 — Телемедээлер.
18.20 — «Удазында хүнчүгеш». Мультфильм.
18.30 — «Хөй-нииити амыдыралының экраны». Дамчыдылга.
19.00 — «Джоконда-биле ужуражылга». Документалдыг фильм.
19.10 — «Кижи болгаш бойдус». Дамчыдылга.
19.40 — Телемедээлер.
19.50 — Чарлалдар.

МОСКВАДАН

19.30 — «ССРЭ-ниң Дээди Совединиң соңгулдаларынга уткуштур».
20.15 — «Бөгүн делегейде».
20.30 — Дош кырынга моточарыш талазы-биле делегей чемпионады. Төнчүзү. Калинин хоорайдан дамчыдылга.
21.15 — «Чырылдар дээш, хыпла». Хөй сериялыг уран-чечен телефильмниң баштайгы көргүзүү. 9-ту серия.
22.30 — «Үе». Информастыг программа.
23.05 — «Каштаннарның бүрүзүнүң дүшкени». Документалдыг телефильм.
23.15 — 21.10 — Россия биле Украинаның каттышкан 325 чылынга. Байырлал концерти. Киевтен дамчыдылга. Төнчүзүнде — медээлер.

ИЙИГИ ПРОГРАММА

МОСКВАДАН

18.05 — Гандбол талазы-биле ССРЭ-ниң чемпионады. «Жальгирис» (Вильнюс) — ФСТ (Баку). Вильнюстан дамчыдылга.
18.35 — «Аваның школазы». Дамчыдылганы медицина эртемнериниң доктору профессор Н. А. Тюрин чорудар.
19.05 — «Кубаның чалыы салгалы».

КЫЗЫЛДАН

19.55 — 21.15 — «Кайгал берген хат дээрбези». Телешии.

АГААР

Бөгүн республикага шокар булуттаар, хар чагбас. Хаттың кужу секундада 2—7 метр чедир. Эртен туманнаар. Агаарның температуразы хүндүс 26—31, чамдык районнарга 18—23 градус соок. Кызылга ҫ булуттаар, чагбас. Хат чок. Агаарның температуразы 28—30 градус соок болур.

Редактор В. С. ШАРАВИН

КИНО

ЯНВАРЬ 30-ДЕ

«НАЙЫРАЛ»: «Сангам» 10.00, 12.00, 14.00, 16.00, «Амыдыралдың кавызы» 18.00 шактарда.

«ПИОНЕР»: «Р.Ш.Ч.» 9.30, 11.00, 13.50, 15.20, «Ынакшылырынга эрге» 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

«ВОСТОК»: «Белен болуңар, дээрге мындаагылар!» 13.30, «Чиндиңшээн» 15.00, 17.30, 20.00 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: «Эр кижи кады чорда» 15.00, 16.30, 18.40, 20.30 шактарда.

ЧАРЛАЛДАР

1979 чылдың ийиги кварталындан эгелеп бензин кудар станциялар хывар-чаар материалдарның талоннарының күштүг болуруп чүгле чаңгыс кварталга кызыгаарлап турар. тускай хевириниң штамп салып артынга тайып талоннарга бээрин Кызылдың нефтебаазазы бүгү ведомстволарга болгаш бүдүрүлгелерге дыңнадып тур. Республиканың девискээринде турупп турар бүдүрүлгелериниң болгаш организацияларының автотранспортунга бензин кударын өске эвилелдешкен республикаларның чаңгыс ай талоннары-биле ук эвилелдешкен республиканың девискээринде турар бүдүрүлгелериниң болгаш организацияларының штамптарын баскан талоннар-биле база ол ышкаш өске-даа эвилелдешкен республикаларның девискээринде турар бүдүрүлгелерниң база организацияларының штамптарын баскан талоннарга бензин бербес.

1979 чылдың акша-бараан лотереязының (бирги үндүрүлгезиниң) ойнап алышкынының тиражы Уфа хоорайга 1979 чылдың февраль 2-де болур. Лотереяга «Жигули», «Москвич» автомобильдерни, пианинолорны, телевизорларны, магнитофоннарны болгаш радиоприемниктерни, соодукчуларны, доозун сордукчуларны, дүктүг чоорганнарны болгаш фабрикага кылган хевистерни, а ол ышкаш 1-ден 500 рубль чедир акша ойнап алышкыннарын ойнаар.

Лотерея билеттерин ажаалда кассаларындан, харылзаа албан черлеринден, «Союзпечать» киоскилеринден, кинотеатрлардан, хөй-ниити чемненилгезиниң бүдүрүлгелеринден, аэрофлоттуң база [illegible] кассаларындан садып ап болур.

Лотерея билеттерин садып алыңар!

Ажаалга кассаларының эргелели.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: индекс 667000

Кызыл, Щетинкин-Кравченко кудумчузу, бажын № 3. ТЕЛЕФОННАРЫ: Редакторнуу 2-24-63, редакторнуу оралакчызының 2-35-24, 2-31-75, харысалгалыг секретарының 2-23-35, секретариаттың 2-23-35, партийжи амыдырал болгаш совет тургузуг килдистериниң 2-37-13, пропаганда килдизиниң 2-31-75, культура килдизиниң 2-23-54, көдээ ажыл-агый килдизиниң 2-21-47, үлетпүр килдизиниң 2-22-64, чагаа килдизиниң 2-41-27, информация килдизиниң 2-20-60, корректорларның 2-27-41, бухгалтерияның 2-12-45, солун келбейн барганда 2-32-75 телефонче долгаар.

Тираж 16833. Чагыг № 60.

СОЛУН НЕДЕЛЯДА 6 КАТАП ҮНЕР

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Ном үндүрер чер, полиграфия болгаш ном садыгның талазы-биле эргелелиниң типографиязы (Кызыл, Щетинкин болгаш Кравченко кудумчузу, бажын № 1). ТС — 00415.

Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 26 (10923) | 1979 чылдың январь 31, среда | 1925 чылда үндезилеттинген | Өртээ 2 көп.

Россияның Совет Федеративтиг Социалистиг Республиказының болгаш Украин Совет Социалистиг Республиканың партия, совет, хөй-ниити организацияларынга, бүгү ажылчы чоннарынга

Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының Төп Комитеди, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиуму болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлели Россияның Совет Федеративтиг Социалистиг Республиказының болгаш Украин Совет Социалистиг Республиканың ажылчыннарынга, колхозчуларынга, интеллигенциязынга, бүгү ажылчы чоннарынга Украинаның Россия-биле каттышканының 325 чыл оюн таварыштыр чүректиң хайнызындан изиг байыр чедирип тур.

Украинаның Россия-биле каттышканы болза, оларның экономика, политика болгаш культура харылзааларының хөй чүс чылдардагы хөгжүлдезиниң түңнели, чаңгыс аал болуп каттыжарынче ийи таланың чүткүлдүүнүң илерээшкини боор, бистиң бүгү Төрээн чуртувустуң келир үезинге канчаар-даа аажок улуг ужур-дузалыг болган. Бо төөгүлүг акт В. И. Ленинниң демдеглээни ышкаш, дыл талазы-биле, чурттап турар черинин аайы-биле, характериниң талазы-биле болгаш төөгүзүнүң талазы-биле дыка чоок акы-дуңма ийи улустарның чаңгыс эвин кезээ мөңгеде быжыглаан.

Россияның болгаш Украинаның ажылчы чоннары бистиң чуртувустуң өске-даа улустары-биле кады социалистиг идеалдарның тиилелгези дээш хаан чазаанга, капиталистерниң болгаш помещиктерниң эрге-ажыктарынга удур демиселге алдарлыг, маадырлыг оруктү эрткен. Россияның большевик-ленинчилерге баштаткан пролетарнады ажылчы чоннарны сырый каттыштырган болгаш оларны Октябрьның социалистиг Улуг революциязынга чедирип келген. Россияның ажылчын ангызының эң улуг болгаш дайынчы отрядтарының бирээзи—украин пролетариат революстуг демиселге идепкейлиг киришкен.

Россияның болгаш Украинаның пролетарийлеринин, коммунизмниң идеяларынга кызыгаар чок бердинген чоруу, дидим болгаш маадырлыг чоруктары, патриоттуг болгаш интернационалчы чоруу бистиң чуртувустуң бүгү улустарының ханы хүндүткелин болгаш хүлээп көрүүшкүнүн алган. Орус, украин болгаш Совет Эвилелиниң өске-даа улустарының улуг найыралы хамааты дайынының чалбышттыг чылдарында, баштайгы беш чылдарның тудугларынга, фашизм-биле өлүмнүг сегиржип алышкынга, делегейде эң баштайгы сайзырангай социалистиг ниитилелди тургузары дээш демиселге каңналып, быжыккан.

Россия Федерациязы болгаш Украин ССР бистиң улуг Төрээн чуртувустуң улустарының акы-дуңма өг-бүлезинге тура, күчүлүг индустриялыг, механчээтээн улуг кадаа ажыл-агыйлыг, мурнакчы эртемниг болгаш чечектелип турар культуралыг сайзырангай республикалар боор хөгжээн. Бөгүн РСФСР-ниң үлетпүрү революция мурнундагы Россияга бүдүн чыл иштинде бүдүрүп турган продукцияны чүгле ийи хүн иштинде бүдүрүп турар апарган. Совет эргежагырганың чылдарында Украинаның үлетпүр бүдүрүлгезиниң хемчээли барык 100 катап өскен. Ийи республиканың колхозтары болгаш совхозтары кадаа ажыл-агый продукциязы бүдүрерин элээн каш катап улгаттырган. Ажылчы чоннарның материалдыг деңнели дыка бедээн. Эртемденнерниң дыка хөй найгамчыктыг ажыдыышкыннары делегейге хүлээп көрүүшкүнү алган. Хөй националдыг совет культураны хөгжүдеринге уран чүүл интеллигенциязы, Россияның болгаш Украинаның миллион-миллион киржикчилерниң бот-тывынгыр чогаадыкчылары төлептиг үлүүн киирип турар.

Украинаның Россияга каттышканының 325 чыл оюн—бистиң Төрээн чуртувустуң бүгү улустарының ниити байырлалы, ленинчи национал политиканың, совет улустуң мораль-политиктиг чаңгыс эвинин—кижилерниң чаа төөгүлүг ниитилежилгезиниң тиилелгелериниң чайынналчак херечизи болур.

Совет Эвилелиниң бүгү нацияларының болгаш биче улустарының чаңгыс эви, Коммунистиг партияны, эш Л. И. Брежнев баштаан ооң Төп Комитедин долгандыр сырый каттыжыышкыны, СЭКП-ның ленинчи иштики болгаш даштыкы политиказын бүгү улустуң деткип турары—коммунизм дээш, тайбың болгаш социал дептшилге дээш демиселге чаа-чаа тиилелгелерниң үндезини.

Россияның Совет Федеративтиг Социалистиг Республиказының болгаш Украин Совет Социалистиг Республиканың ажылчыннары, колхозчулары, интеллигенциязы, бүгү ажылчы чоннары бистиң чуртувустуң улустарының акы-дуңма өг-бүлезинге чорбушаан, коммунистиг тургузуушкунга чаа-чаа чедиишкиннерни чедип алыр. СЭКП-ниң XXV съездизиниң, СЭКП ТК-ның июль болгаш ноябрь (1978 ч.) Пленумнарының төөгүлүг шиитпирлерин ажыдыралга боттандырарынга төлептиг үлүүн киирер дээрзинге быжыг, бүзүрелин Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының Төп Комитеди, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиуму болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлели илергейлеп тур.

Совет Социалистиг Республикалар Эвилели делгерезин!

Бистиң социалистиг Төрээн чуртувустуң бүгү нацияларының болгаш биче улустарының акы-дуңма найыралы болгаш бузулбас чаңгыс-эви делгерезин!

Марксизм-ленинизмниң тугунуң адаа-биле, Коммунистиг партияның удуртулгазы-биле—коммунизм тиилелгелеринче бурунгаар!

СЭКП ТӨП КОМИТЕДИ | ССРЭ-НИҢ ДЭЭДИ СОВЕДИНИҢ ПРЕЗИДИУМУ | ССРЭ-НИҢ МИНИСТРЛЕР ЧӨВҮЛЕЛИ

СЭКП ТӨП КОМИТЕДИНДЕ

Эвилелдешкен республикаларның Компартияларының ТК-ларының, партия крайкомнарының болгаш обкомнарының секретарьларының, министерстволар болгаш ведомстволар удуртукчуларының чөвүлел хуралы январь 29-та СЭКП Төп Комитединге боор эрткен. Капитал тудугга эрткен чылгы түңнелдерни болгаш 1979 чылдың планын күүседир талазы-биле хемчеглерни аңаа чугаалашкан. Бо талазы-биле дыңнадыгны ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазының оралакчызы В. Э. Дымшиц кылган.

Чөвүлел хуралдың ажылынга СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, СЭКП ТК-ның секретары М. А. Суслов, СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнүнге кандидат, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазының бирги оралакчызы Н. А. Тихонов, СЭКП ТК-ның секретарьлары И. В. Капитонов, В. И. Долгих, Я. П. Рябов, М. С. Горбачев, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазының оралакчылары, СЭКП ТК-ның килдис эргелекчилери, ССРЭ-ниң министрлери, СЭКП ТК-ның болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң, ССРЭ-ниң Күрпланының, ССРЭ-ниң Бүртүлүүнүң, ССРЭ-ниң Күрхандырылгазының, ССРЭ-ниң Улусчу контроль комитединиң, ССРЭ-ниң Тудуг банкызының харысалгалыг ажылдакчылары киришкен.

СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, СЭКП ТК-ның секретары А. П. Кириленко чөвүлел хуралга чүве чугаалаан.

Алдынган хемчеглерниң түңнелинде, капитал тудугга чамдык эки чүүлдерни чедип алганын чөвүлел хуралга демдеглээн. Эрткен чылын капитал салыышкыннарның ниити хемчээлиниң талазы-биле планны күүсеткен, 1977 чылга бодаарга, кол фондуларны ажыглалга киирери 9 хуу өскен. Күрүнениң чаа 230 үлетпүр бүдүрүлгелери ажыглалда кирген. Чиик болгаш аъш-чем үлетпүрүнге, машина тудуунга, кадаа ажыл-агыйга хөй санныг күчүлерни ажыглалга киирген. Ниити шөлү 109 миллион дөрбелчин метр чуртталга бажыңнарын, хөй санныг школаларны, эмнелгелерни, уруглар албан черлерин болгаш социал херегледиң өске-даа объектилерин туткан. Ажыктыг материалдарны болгаш конструкцияларны, ажылдарны кылырының, депшилгелиг аргаларын шиңгээдип алганындан тудугнуң техниктиг деңнели улам бедээн.

«Үлетпүр, кадаа ажыл-агый болгаш социал ужур-дузалыг ниити күрүнениң ажыглалга кирер чугула объектилерин 1978 чылда ажыглалга киирерин хандырар дугайында» СЭКП ТК-ның болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң 1978 чылдың январь 26-да хүлээп алган доктаалын четче күүсетпээнин чөвүлел хуралга ооң-биле кады база демдеглээн. Капитал салыышкыннарын чашкаарнаар чорукту соксадыр, ажыглалга кирер объектилерге күштерни болгаш херенгилерни мөөңнээр, чугула объектилерни ажыглалга киирер талазы-биле шиитпирлиг хемчеглерни албаан тудуг министерстволарының болгаш чагыкчы-министерстволарның удуртукчуларының адрезинге, а ол ышкаш чамдык машина тудуг министерстволарының, ССРЭ-ниң Күрхандырылга болгаш ССРЭ-ниң Күрплан органнарының адрезинге ажыглалга кирер тудугларның чагыын күүсетпээни, оларны дериг-херекселдер-биле чогуур үезинде четчелевээни дээш чамдык шыңгыы шүгүмчүлелдерни чөвүлел хуралга кылган.

Ажыглалга чаа киирип турар бүдүрүлгелерни кадрлар-биле хандырарынче, оларга кадрларны белеткээринче, оларның күчүзүн дүрген шиңгээдип алырынче министерстволар болгаш чагыкчы-ведомстволар кичээнгей салыр ужурлуг деп, чөвүлел хурал көрген.

Тудуг министерстволарының болгаш ведомстволарының удуртукчулары чер-черде партия болгаш ажыл-агый органнары-биле кады 1979 чылда ажыглаалга кирер бүгү чугула тудугларга эргежок чугула күштерни мөөңнээрин, тудуг-монтаж ажылдарын бадылаан хемчеглерге, графиктерге дүүштүр организастаарын сүмелээн. Эрткен чылдан бо чылче шилчип келген ажыглаалга кирзе чогуур объектилерде байдалды доп-дораан чугаалажып көөрүн, оларны ажыглалга дүрген киирер талазы-биле хемчеглерни алырын үстүнде черлерге база сүмелээн. Ажыглалга кирер объектилерни тудары дээш, оларны дериг-херекселдер, материалдар, кижи болгаш саңхөө курлавырлары-биле хандырарының бүгү айтырыгларын шиитпирлээри дээш шыңгыы персоналдыг харысалгалыг болурун доктаатткан.

СЭКП ТК-ның ноябрь (1978 ч.) Пленумунуң шиитпирлерин, капитал тудуг талазы-биле СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы Л. И. Брежневтиң чугаазында кирген чүүлдерни болгаш түңнелдерни күүседиринче күш-ажылчы коллективтерни мобилизастаар талазы-биле организакчы болгаш масса-политиктиг ажылдарны күштелдирерин эвилелдешкен республикаларның Компартияларының Төп Комитеттеринге, партия крайкомнарынга болгаш обкомнарынга сүмелээн. Объектилерни чогуур хуусаазында ажыглалга киирерин хандырарынче, тудугнуң шынарын экижидеринче болгаш бот-үнезин чиигедиринче, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедидер темпин дүргедедиринче, эртемниң чедиишкиннерин болгаш мурнакчы дуржулганы шиңгээдип алырынче, бар курлавырларны улам долу ажыглаарынче кол кичээнгейни угландырган турар ужурлуг.

Планныг даалгаларны болгаш хүлээлгелерни тудугнуң, бүдүрүлгениң, цехтиң, участоктуң болгаш бригаданың күш-ажылчы коллектив бүрүзү долдур болгаш ажыр күүседири дээш массалыг социалистиг чарышты организастаар талазы-биле ажылдарны идепкейжидери эргежок чугула. 1979 чылда ажыглалга кирер күчүлерни болгаш объектилерни чогуур үезинде база хуусаа бетинде ажыглалга киирер дээш чарышты калбарткан 60 эвилелдешкен база автономнуг республикаларның, крайларның болгаш областарның инициативаларын эң-не калбаа-биле нептередири чугула. Бо үнелиг эгелээшкинге бүгү таланың деткимчезин көргүзер херек.

Тудугнуң ажыктыын улам бедидеринче, энергетиканың, ооаар чүүл үлетпүрүнүң, машина тудуунуң, металлургияның, химияның, кадаа ажыл-агыйның, чоннуң херегленл бараанннары бүдүрер талазы-биле бүдүрүлгелерниң, а ол ышкаш социал база культура ужур-дузалыг объектилерниң күчүлерин ажыглалга киирерин дүргедедиринче онза кичээнгейни чөвүлел хурал угландырган. Бо тудуглар партияның доктаамал контролюнга турар ужурлуг.

Күчүлерни болгаш объектилерни ажыглалга киирер талазы-биле 1979 чылдың планын чедиишкинниг күүседир болгаш оңгу беш чылдың сөөлгү чылынга эргежок чугула магадылалдарны тургузар дээш тудуг министерстволары болгаш чагыкчы-министерстволар, ССРЭ-ниң Күрпланы, ССРЭ-ниң Күртүлүү, ССРЭ-ниң Күрхандырылгазы, ССРЭ-ниң Тудуг банкызы, а ол ышкаш чер-черде партия болгаш совет органнар бүгү-ле чүүлдерни кылыр хүлээлгелиг.

(СЭТА).

СОҢГУЛДАГА УТКУШТУР

Бузулбас чаңгыс эптиң илерели

Депутаттарга кандидаттар бүрүткели

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Национал-дар Совединге соңгулдалар талазы-биле **Барыын-Хемчиктиң № 649 соңгулда округунуң** депутатка кандидатты бүрүткээриниң хуралы дүүн болуп эрткен.

Округтуң соңгулда комиссиязының даргазы, «Тыва кадаа тудуг» трестиң № 741 мехколоннаазының ажылчыны О. Б. Куулар хуралды ажыткан. ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Национал-дар Совединге соңгулдалар талазы-биле Барыын-Хемчиктиң № 649 соңгулда округундан депутаттың кандидадынга Тываның даг-дүгү арыглаар В. И. Ленин аттыг комбинадының регулировщиги Николай Очур-оолович Сарыгларны ажылчы чоннуң хөй-ниити организациялары, күш-ажылчы коллективтер депшиткенин база деткээнин ол дыңнаткаш, бо округка бүрүткедири-биле чөпшээрелин депутаттың кандидады бергенин чугаалаан.

Округтуң соңгулда комиссиязының кежигүннери В. А. Стариков, С. Д. Шойдан хуралга сөс алгаш, Н. О. Сарыгларны депутатка кандидат кылдыр бүрүткээрин саналдаан.

Округтуң соңгулда комиссиязының хуралы ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Национал-дар Совединге соңгулдалар талазы-биле Барыын-Хемчиктиң № 649 соңгулда округундан депутаттың кандидадынга Тываның даг-дүгү арыглаар В. И. Ленин аттыг комбинадының регулировщиги **Николай Очур-оолович Сарыгларны** бүрүткээр дугайында доктаалды чаңгыс үн-биле хүлээп алган.

* * *

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Национал-дар Совединге соңгулдалар талазы-биле **Таңдының № 654 соңгулда округунуң** депутатка кандидатты бүрүткээриниң хуралы болуп эрткен.

Округтуң соңгулда комиссиязының даргазы, СЭКП райкомунуң секретары С. Ш. Ооржак хуралды эрттирген.

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Национал-дар Совединге соңгулдалар талазы-биле Таңдының № 654 соңгулда округундан депутаттың кандидадынга ССРЭ-ниң 50 чылы аттыг совхозтуң Успенка сүт-бараан фермазының бригадири Фаина Антоновна Родионованы депшиткен. Депутаттың кандидады бо округка бүрүткедири-биле чөпшээрелин берген.

Округтуң соңгулда комиссиязының даргазының оралакчызы, «Тыва кадаа тудуг» трестиң № 585 мехколоннаазының бригадири В. С. Балдин, комиссияның кежигүннери—Арыг-Бажы кадаа Совединиң даргазы Е. С. Боровиков, ССРЭ-ниң 50 чылы аттыг совхозтуң бухгалтери Г. В. Палежкина хуралга чүве чугаалааш, Ф. А. Родионованы депутатка кандидат кылдыр бүрүткээрин саналдааннар.

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Национал-дар Совединге соңгулдалар талазы-биле Таңдының № 654 соңгулда округундан депутаттың кандидадынга ССРЭ-ниң 50 чылы аттыг совхозтуң Успенка сүт-бараан фермазының бригадири **Фаина Антоновна Родионованы** бүрүткээр дугайында доктаалды округтуң соңгулда комиссиязының хуралы бир үн-биле хүлээп алган.

ЧОЗАНЫҢ ХОЙЖУЛАРЫНДА

«Торгалыг» совхозтуң Чоза бригадазында 12 кодааннарда төрүүр хойларны үскен. Малчын бүрүзү ажаап турар малын онча-менди чыл ажырарын болгаш малдың чаш төлүн чидириг чокка ажаап алырының дугайында социалистиг бот хүлээлгелиг.

Чамдык кодааннарда хой төрүп эгелээн. Куу-Дагда Донгак Бады-Суурунуң кодаанында 184 хой оолдаан, а оон 185 хураган онча-менди дорүгүп турар.

Хой оолдаашкынынга белеткел кодаан бүрүзүнде багай эвес. Чаш хураган турар кажааларда печкалар салдынган. Мал чемин хире-шаа-биле белеткээп, ону кончуг шыңгыы камнап бериp турар.

Бригаданың малчыннарынга дузалажыры-биле 34 комсомолчу-аныяктар сакманчылап чеде берген.

Н. ДАМДЫН.

Өвүр район.

Т. В. Мязинаны болгаш А. А. Шевцованы Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Хүндүлел бижии-биле шаңнаар дугайында

ТЫВА АССР-НИҢ ДЭЭДИ СОВЕДИНИҢ ПРЕЗИДИУМУНУҢ ЧАРЛЫЫ

Чурттакчы чоннуң библиотека хандырылгазының талазы-биле үр чылда үре-түңнелдиг ажылы дээш Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Хүндүлел бижии-биле шаңнаары болза:

Татьяна Васильевна Мязина—республиканың Пушкин аттыг библиотеказының улуг библиотекары.

Алевтина Александровна **Шевцова** — республиканың Пушкин аттыг библиотеказының библиотекары.

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы М. МЕНДУМЕ.

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Секретары С. КРАСНЫЙ.

Кызыл хоорай. 1979 чылдың январь 25.

Техника септелгези

«ӨӨКТҮҢ» МЕХАНИЗАТОРЛАРЫНДА

Бо хүннерде «Өөк» совхозтуң машина-трактор мастерскаязында техника септелгези түлүмтүг чоруп турар. Ниитизи-биле чээрби сес янзы-бүрү марканың тракторларын, барык бүгү илиирлерни, андазыннарны болгаш тараа чаштырар агрегаттарны септеп доозар дей берген.

Техниканың септелгезин график ёзугаар бедик шынарлыг чорудуп, белениниң шугумунче дүрген үндүрүп турар механизаторларга Владимир Маады, Александр Хандыжпай, Николай Толстиков база Валерий Кусолик дээш өскелер-даа хамааржыр. Олар бо чылдың часкы ховү ажылдарынга уткуштур техника септелгезин хуусаазындан эрте доозар деп хүлээнип алганнар.

ЧУРУКТА: (солагай талазындан) В. Маады, А. Хандыжпай, Н. Толстиков.

В. КАРА-САЛДЫҢ фотозу.

Р. Д. Баязитовка Тыва АССР-ниң алдарлыг артизи хүндүлүг атты тыпсыр дугайында

ТЫВА АССР-НИҢ ДЭЭДИ СОВЕДИНИҢ ПРЕЗИДИУМУНУҢ ЧАРЛЫЫ

Эстрада уран чүүлүнүң талазы-биле ачы-хавыяазы дээш Тыва АССР-ниң алдарлыг артизи хүндүлүг атты Тываның Күрүнениң филармониязының артизи Рафик Давлетович Баязитовка тыпсыр.

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы М. МЕНДУМЕ.

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Секретары С. КРАСНЫЙ.

Кызыл хоорай. 1979 чылдың январь 25.

ДЕПШИДИЛГЕ ХУРАЛЫ

Республиканың база бир улуг бүдүрүлгелериниң бирээзи Кызылдың № 1 АТБ-зиниң кызыл-булуңунга ол коллективтиң ажыл-иштчилери дүүн эртенгиниң 8 шакта чыглып келген. Ажыл-агыйның иштчилери ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Национал-дар Совединге РСФСР-ден Красноярскиниң № 16 соңгулда округунуң талазы-биле депутаттың кандидадын депшидер дээш чыглып келгеннери ол.

Хуралды ол автотранспорт бүдүрүлгезинде партия организациязының секретары В. А. Асонычев ажыткаш, СЭКП Кызыл хоорkомунуң чанында парткомиссияның даргазы И. А. Ильинге сөс берген.

Илеткекчи бодунуң чугаазының эгезинде ССРЭ-ниң Дээди Совединге соңгулдаларның ужур-дузаазын тодарганы-биле чугаалаан. Совет улус, ооң иштинде Тыва АССР-ниң ажыл-иштчилери, оңгу беш чылдың үш чылдарының пландарын чедиишкиннг күүсеткеш, ам дөрткү чылдың онаалдаларын күүсединче бедик тура-соруктуг киришкен деп, ол чугаалаан. Ол республиканың автотранспортчуларының эрткен чылгы түңнелдеринге база доктааган.

Ооң соонда ол Красноярскиниң № 16 соңгулда округунуң талазы-биле РСФСР-ден ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Национал-дар Совединге депутаттың кандидадынга ССРЭ-ниң Күрпланының даргазының бирги оралакчызы Николай Иванович Рыжковту депшиткенин ол дыңнаткаш, депутатка кандидаттың допчу намдарын чыылганнарга таныштырган болгаш депшиттирген кандидатты деткииринче чөвүлел хуралдың киржикчилерин кыйгырган.

Ооң соонда хуралга санал бергеннер — бүдүрүлгениң мурнакчы слесары В. С. Кузнецов, ажылчын Н. Л. Очур, АТБ-ниң хандырылга талазы-биле оралакчызы А. Ф. Горлышкин, слесарь Н. С. Минин олар депутатка кандидатты бир эп-сеткил-биле деткээннер.

Чөвүлел хуралдың киржикчилери **ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Национал-дар Совединге РСФСР-ден Красноярскиниң № 16 соңгулда округундан** депутатка кандидат кылдыр ССРЭ-ниң Күрпланының даргазының бирги оралакчызы **Николай Иванович Рыжковту** депшиткенин деткиир дугайында шиитпирни бир үн-биле хүлээп алган.

Тувинская республиканская библиотека

АЖЫЛДЫ ЭКИЖИДЕР, БААЗАНЫ БЫЖЫГЛААР

СЭКП ТК-ның болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң 1977 чылдың декабрьда хүлээп алганы «Ниити билиг школаларының өөреникчилерин өөредир, кижизидерин болгаш оларны күш-ажылга белеткээрин улам сайзырангайжыдар дугайында» доктаалын амыдыралга боттандырар талазы-биле ап чорудуп турар хемчеглерни үе-үелеп түңнеп турары бисте чаңчыл болу берген. Ооң херечизи январь эгезинде Тыва АССР-ниң шупту районнарынга болуп эрткизээн башкыларның чөвүлел хуралдарынга ук айтырыгны чугаалашканы болур.

Материалдыг баааа быжыгын турар. Бии-Хем районнуң Туранда № 1, № 2, Аржаан ортумак школаларында автодело кабинеттерин дерээн болгаш чугула техниканы «Кызыл тараачын», «Өөк» совхозтар аңгылап берип, күш-ажыл өөредилгезинге таарымчалыг байдалды тургусканнар. Каа-Хем районнуң 6 ортумак школаларында автодело кабинеттери бар. Сарыг-Сепниң № 2 школазының башкылар коллективи өөреникчилерниң күш-ажылчы кижизидилгезин болгаш профугланыышкынның талазы-биле эки дуржулганы мөөңнээн. Ында күш-ажыл өөредилгезин районнуң улус ажыл-агыйының хөгжүлдезиниң негелделеринге дүүштүр, өөреникчилерниң назы-харын, сонуургалдарын барымдаалап шиитпирлеп турар.

Чөөн-Хемчик районнуң ортумак школаларының хөй нуруузу автодело болгаш кодээ ажыл-агый механизациязының талазы-биле кабинеттерлиг. Районнуң шупту школаларында мастерскаялар, кодээ ажыл-агыйның дуржулга участоктары бар. 285 доозукчу бо чылын улус ажыл-агыйында ажылдап арткannар. Чадаананың № 1 школазында

бүдүрүлге бригадазын эки организастаан.

Бай-Тайгада Шуй ортумак школазының эрги бажыңын үндезини-биле эде кылган, совхоз школага ГАЗ-53 маркалыг чаа автомашинаны берген. Ам «Белорусь» тракторну быжыглавышаан, культтөнү кылыр деп турар. Ындыг ажылдарны районнуң өске совхозтары база планнап турары эки.

Барыын-Хемчикте «Шекпээр», «Хемчик» совхозтарның болгаш мяш ажыл-агый чериниң удуртукчулары боттарының девискээрлеринде школаларның күш-ажыл өөредилгезин күштелдирер талазы-биле чогуур хемчеглерни ап

материалдыг баазазын тургузар талазы-биле бисте ам-даа хөй четпестер, чедир кылдынмайн турар ажылдар бар. Чижээлээрге, 9—10 класстарның өөреникчилери күш-ажыл өөредилгезин эрттиреринге профиль аайы-биле шилип алган профессиязын ылап шиңгээдип алырда, негелдеге дүүштүр шын дериттинген кабинеттер херек, ындыг кабинеттерни совхозтарның, бүдүрүлгелерниң дузазы-биле кылыр. Оларның дерилгезин программаның күүселдезинге таарыштыр кылдыр тургузар. Кабинеттер (цехтер, участоктар) чок болза, күш-ажыл өөредилгезин чөп шиитпирлеттинмес. Үстүү класс-

а ажылдаар чери школада азы тургустунган цехтерде, участоктарда болур. Олар школаның башкылар чөвүлелдериниң кежигүннери болур болгаш өөредилге-кижизидилге ажылын башкылар-биле бир дөмей харылаар база күүседир апаар. Совхозтардан болгаш бүдүрүлге черлеринден быжыглаттынган мастерлерниң башкылаашкының арга-дуржулгазынга өөредири школа удуртукчуларының, улус өөредилге органнарының сорулгазы болур. Күш-ажыл өөредилгезин чедиишкиниг боттандырарда эң кол айтырыг болур профугланыышкынны тус-тус эргемнер аайы-биле школаларда

кылдыр ажылды организастаары чугула. Бо талазы-биле, чижээлээрге, Кызыл районда Чербы школа-интернатында участоктуң ажылы солун. Ында ногаа культураларының, кат-чимистиг үнүштерниң, биологиянын, эм үнүштерниң коллекция биле декоративтиг үнүштерниң салбыры бар. Ортаа өөреникчилер элээн дүжүттү ап турарлар. Бии-Хемниң № 1, № 2, Хүт, Хадын школаларында дуржулга участоктары тодаргай ажылдарны чылдың-на чорудуп, түңнеп турар. Ында уруглар онза сонуургалдыг ажылдап турарлар.

Каа-Хемде Сарыг-Сепниң № 1 ортумак, Кундустуг ээс

Школа болгаш амыдырал

келген болгаш ам-даа уламчылап турары сагыш човангыр ажылдың түңнели болур.

Тожу районнуң школаларында күш-ажыл өөредилгезинче улуг кичээнгейни салып, бүдүрүлге өөредилгезин организастаарын шиитпирлеп турары эки. Кызыл хоорайның № 4, 15, 11 школаларында эки дериттинген өөредилге-методиктиг кабинеттерни тургускан. Олар профугланыышкын ажылын бедик деңнелге чорударынга дузалап турар.

Ниитизи-биле чугаалаар болза, Тыва АССР-ниң ортумак, сес чыл, эге школаларының күш-ажыл өөредилгезиниң материалдыг баазазын чогуур деңнелге чедир дерип тургузар талазы-биле практиктиг хемчеглерни ап турар бүдүрүлгелер болгаш ажыл-агыйларның саны чылдан чылче көвүдеп турары тодаргай барымдаа болур.

Күш-ажыл өөредилгезиниң

тарның өөреникчилери кедизи барып совхозтарның, бүдүрүлге черлериниң кадрлары болурлар. Ынчангаш кадрлар ажыл-агыйның кандыг адырларынга херегил, ону барымдаалап чылдан чылче күш-ажыл өөредилгезин планнап чорудары чугула. Ортумак школа доозукчуларын ажылга быжыглап, дээди, тускай ортумак өөредилге черлеринге деткип өөредири база оон-биле холбашкан.

1980—1981 өөредилге чылындан эгелеп 9—10 класстарның өөреникчилери күш-ажыл өөредилгезин чаа программа-биле өөренир. Ынчан класс бүрүзү күш-ажылга 4 шак өөренир, башкылар тускай эртемниг кижилер болур болгаш хамаарышкан совхозтарның, бүдүрүлгелерниң мурнундан ортумак школаларга ажылдаар. Ажыл төлевирин хамаарышкан совхозтардан, бүдүрүлгеден алыр,

четпес чорудуп турар. Январь хуралдарынга кылган илеткелдерге, санал-оналдарга физика, математика, химия, биология, география, төөгү база дыл кичээлдеринге профугланыышкынны канчаар тодаргай көргүзүп турарын илереткен чаңгыс-даа чижектер чок болган. Моон соңгаар профугланыышкын биле политехнизм айтырыгларын кичээлдерге темалар аайы-биле тода илереткен турарынче онза кичээнгейни салыры школа удуртукчуларының, улус өөредилге ажылдакчыларының соңгаарлаттынмас хереэ болур.

Күш-ажыл өөредилгезинде кордүнген база бир чугула чүүл болза, школа чанының участоктарынга кодээ ажыл-агый талазы-биле дуржулга ажылын чорудары болур. Аңаа 4—7 класстарның өөреникчилерин сонуургалдыг болгаш хандыкшылдыг болур

чыл школаларында участоктар ажылы эки тургустунган. Биология участоктарынга алган билиглерни өөреникчилер практиктиг кичээлдер үезинде быжыглап хаңыладып турар. Бай-Тайгада Тээли 8 чыл школазының коллективи дуржулга участогунуң ажылын шын удуртуп, бедик дүжүттү ап, школачыларны күш-ажылга сонуургалдыг кылдыр кижизидип турар. Үлегерлиг участоктарны Таңды районнуң Хову-Аксы, Бай-Хаак, Кочетово школаларындан көрүп болур. Бай-Хаак, Хову-Аксы школалары сүт айтырыы берге болза-даа, ажылды чогуур деңнелге чедир организастап шыдаан. Чөөн-Хемчикте Чадаана № 3, Сүт-Аксы, Хайыракан, Алдан-Маадыр школаларында багай эвес участоктар бар.

Күш-ажыл өөредилгезинге болгаш профугланыышкын ажылынга кол хамааржыр

техниктиг чогаадылганы чер-ле уттуп болбас. Бо ажылды колдуунда күш-ажыл башкылары удуртуп, янзы-бүрү солун экспонаттарны ыяштан, демирден, даштан кылып, оюп, өрттедип, пөс, чүң материалдардан даарап, аргып делген турарын билир бис. Бо бүгү факультативтиг кичээлдерге база белгүн ажылдарында хевар тавартынга боор турар. Ынчангаш чогаадылга хевиринче башкыларның, мастерлерниң кичээнгейин шын углаары чугула.

Күш-ажыл өөредилгезиниң бир хевири ниитиге ажыктыг болгаш бүдүрүкчү күш-ажыл болур. Ниитиге ажыктыг ажыл бот-хандыртынылга, чаагайжыдылга, шеф дээш өске-даа ажылдар-биле холбашкан. Аңаа шупту өөреникчилер киржир. Аңаа школа чанынга ажылдаары, бүдүрүкчү ажылга шаа-биле дузалажыры, чайгы практика үезинде ажыл база хамааржыр.

1978—1979 өөредилге чылында чайгы үеде школалар баазаларынга күш-ажыл болгаш дыштанылга лагерьлерин, совхозтарның, бүдүрүлге черлериниң баазаларынга өөреникчилерниң бүдүрүлге бригадаларын организастаарынче чогуур кичээнгейни салып, тодаргай ажылдарны амдыгаалтап эгелээри чугула. Бүдүрүлге бригадаларының баазазын быжыглаарын чедип алыры школа директорларының, совхозтарның удуртукчуларының чугула хереэ болур.

Өөредилге-бүдүрүлге комбинаттары күш-ажыл өөредилгезин организастаарының эң таарымчалыг хевири болур. Ындыг комбинаттарны тургузуп алыр арга-ла бар болза, ону дарый боттандырарын амыдырал негеп турар.

М. ДАМДЫНЧАП,
республиканың Чырыдыышкын министерствозунуң күш-ажыл өөредилгезиниң инспектору.

КАДЫ АЖЫЛДАЖЫЛГАНЫҢ АЖЫ

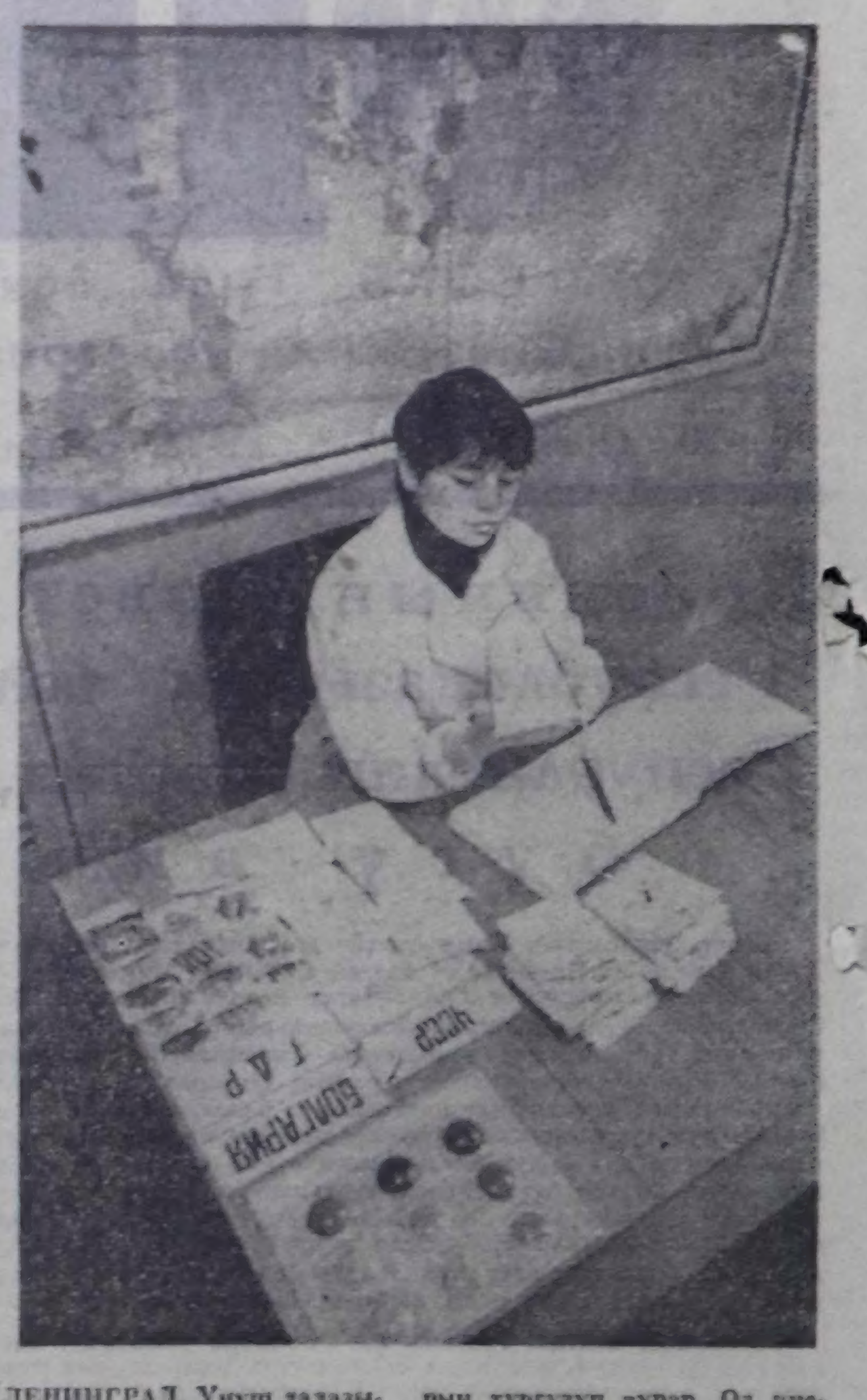

ЛЕНИНГРАД. Үнүш талазы-биле Н. И. Вавилов аттыг Бүгү-эвилелдиң эртем-шинчилел институдунда 250 муң хевирниң янзы-бүрү үрезиннери бар.

ЭДЧ-ниң кодээ ажыл-агый талазы-биле доктаамал комиссиязы делегейниң үнүштер курлавырларын чыыр, шыгжаар болгаш өөренир көөр талазы-биле даалганы чогум-на ол институтка берген. Совет эртемденнер болгаш оларның социалистиг чурттарда өөрү экспедицияларга чыгтап үрезиннерин өөренип, көрбүшааң, эң эки сорттарын тодарадып, аңаа үндезилээш, кодээ ажыл-агыйның продуктулуг сорттарын тургузуп турар. Ол институт ЭДЧ кежигүннери чурттарның эртем-шинчилел институттары-биле үрезиннер болгаш олуртур материалдарны солчуп, шинчилелдерни шенелделерни чорудуп турар.

Эртемденнер социалистиг чурттарга бүдүрген онзагай дериг-херекселдерни ажыглап турар.

ЧУРУКТА: лаборант Ю. Ю. Скурихина социалистиг чурттардан келген үрезиннерни сайгарып тур.

О. ПОРОХОВНИКОВТУҢ фотозу.

(СЭТА-ның фотохрониказы).

КЕДИЛИГ, ШЫНАРЛЫГ КЫЛЫР

«Тыва тудуг» трестиң бүгү-ле тудуг эргелелдериниң төлээлекчилери онгу беш чылдың үшкү чылында кылдынган ажылдарның түңнелдерин үндүрер. 1979 чылда тудугжуларның мурнунда салдынган сорулгаларны канчаар күүседирин чугаалажыры-биле партия-ажыл-агый хуралынга чыылган. Трестиң эргелекчизи А. А. Бернгардт «Тыва тудуг» трестиң тудугжулары эрткен чылын чамдык чедиишкиннерлиг болганын бодунуң илеткелинге демдеглээн. Найысылалдың чону 59483 дөрбелчин метр чуртталга шөлүн алган, ол ышкаш 280 оруннуг уруглар сады, тоску школага 400 олуттуг немелде тудугну, 18 садыглыг универмагты, 500 тонна саазын складын, чаа гостиницаның 265 оруннуг удуур корпузун, амыдырал хандырылга бүдүрүлгелериниң чылда 900 муң рубльдиң ачы-дузазын чедирер комплекзин дээш өске-даа чугула тудугларны ажыглалга киирген.

Дыка хөй эргелелдер болгаш бригадалар онгу беш чылдың үшкү чылының планын база хуусаадан эрте күүсеткен. Оларга Е. С. Биязеваның удуртканы, чыл планын ССРЭ-ниң чаа Конституциязының бир чыл оюнга уткуштур күүседипкен комсомолчу-аныяктар бригадазы; чыл планын 1978 чылдың ноябрь чедиге чедир күүсеткен 48-ки тудуг эргелелинде В. Б. Борбак-оолдуң малярлар, «Кызыл тудуг» эргелелинде—А. Д. Воронинниң дашчылар, 81-ги тудуг эргелелинде Н. П. Купцовтуң тудугжулар бригадалары: 48-ки тудуг эргелелинден социалистиг хүлээлгелерин хуусаадан эрте күүседип, хүн нормазын үргүлчү ажыр күүседип турар Р. Ф. Григоровичиниң, Н. Б. Оюнның, А. И. Ельшованың, Т. Н. Николаеваның; «Кызыл тудуг» эргелелинде М. Д. Шиповаленконуң, М. А. Лаптевтиң, «Кызыл үлетпүр тудуг» эргелелинде К. К. Күжугеттиң болгаш өскелерниң-даа бригадалары хамааржыр.

14-кү механизация эргелели, Кызыл автобаазазы, «ВСТМ»-ниң КМК-зы, «Сибтехмонтаж»-тың участогу, «Северовостокэлектромонтаж», 3-кү тудуг-монтаж эргелели, «Теплоизоляция», Кызылдың 3-кү монтаж эргелелдери дээш өске-даа тудуг организациялары трестиң тудуг ажылын экижидеринге элээн өскү үлүүн кииргенин илеткелчи чугаалаан. Ол ышкаш эрткен чылын хөй-хөй мурнакчылар илерээн.

14-кү механизация эргелелинде А. Т. Эльмоаров биле С. К. Стариковтуң удуртканы экскаваторжулар экипаждары, автобаазада А. Н. Возныйның комсомолчу-аныяктар бригадазы, экскаваторжу М. А. Школин, «Востоксантехмонтаж» КМК-зында слесарь-сантехник О. Н. Монгуш болгаш өскелер-даа онгу беш чылдың үшкү чылында күш-ажылчы чедиишкиннерлиг ажылдааннар.

Чедиишкиннер-биле чергелештир четпестерни айтыр херек.

Керээлиг тудуг ажылдарындан 5054 муң рубльдиң, бодунуң күжү-биле 4225 муң рубльдиң янзы-бүрү тудуг-монтаж ажылдарын чедир кылбааны оон херечизи. Чер ажылдарының тудуг эргелели (начальниги А. Н. Андрианов), «Кызыл үлетпүр тудуг» эргелели (начальник Н. Г. Баканов, 81-ги тудуг эргелели, (начальник М. Х. Сандагчап), «Кызыл тудуг» эргелели (начальник Н. И. Чербаков), 48-ки тудуг эргелели (начальник Б. Н. Алёхин) боттарының арга-курлавырларын чедир ажыглап шыдаваан.

Чамдык үлетпүр бүдүрүлге черлери, чижээ, Кызылдың «Тудуг кезектери» заводтуң, туунсу заводтарының болгаш трестиң бүдүрүлге-техниктиг четчелзэшкин эргелелиниң багай ажылдааныннан уржуунда эрткен чылда эптеп кылыр 19,5 муң кубометр демир-бетон, 2,5 миллион саннын туууйбу, 630 ажык кубометр шала шалазы, 5,5 муң дөрбелчин метр гипсолит, ханалар чедир алдынмаан болгаш панель кезектер-биле бажың тудар участоктар чүгле 50 хире хуу хандыртынып турган.

Бо четпестерниң кол чылдагааннарының бирээзи күш-ажылды чогуур негелдеге чедир организаставаанында, бүдүрүлге сагылга-чурумунуң кошкаанда, ажыл шагын чедир ажыглавазында болур илеткелчи чугаалаан. Тудуг ажылының шынарының кудузу, материалдарга камналга чок чорук, кошкак контроль күрүне планнарын күүселиринге дыка шаптыктыг боор турар. Тудугжуларның социалистиг чарыжын организастаарында ёзу барымдаалаар чорук ам-даа хөй.

«Тыва тудуг» тресте ажылчын кадрлар үргүлчү чеушпес боор турар. Чогум-на оон ужурундан трескее күш-ажылдың бүдүрүкчүзүн бедидери улуг ужур-дузалыг. Ынчангаш тудугну индустриализастаары, улуг-биче механизацияны калбаа-биле ажыглаары чугула.

Онгу беш чылдың дөрткү чылында трест 1978 чылдыңдан 48 хуу хөй тудуг-монтаж ажылдарын кылыр. Күш-ажылдың бүдүрүкчүлүү он хуу бедиир ужурлуг. Партияның XVII область конференциязынга «Тыва тудуг» трестиң болгаш оон тудугжуларының мурнунда сорулгаларны тодаргайы-биле айыткан. Конференцияның шиитпирлери ёзугаар трестиң мурнунда бүдүрүлге баазаларын улам быжыглаары, тудугжуларның быжыг, доктаамал коллективин тургузары негеттинип турар. Ону чедип алыры-биле «Тудуг кезектери» комбинатты чаартырының талазы-биле 600 муң ажык рубльдиң ажылын кылыр ужурлуг. Ниити улуг объект тускай тудуг-монтаж министерствозунуң баазазы болур.

Тудугжуларны быжыглаары-биле трестиң бодунуң 90 квартиралыг чуртталга бажыңын апрельде ажыглалга киирер, чылдың бирги чартында база бир бажыңның, 400 орунну общежитиениң тудуун эгелээр болгаш 280 орунну уруглар садын кылыр акша-хөреңгини тускайлаар апаар. Ол-биле чергелештир трест чылдың бирги чартында 12 муң хаван азыраар комплексти, Советтер бажыңының тудуун, санэпидстанцияның кол корпузун, 280 орунну уруглар садын, божуур бажыңын, 30 муң дөрбелчин метр шөлдүг чуртталга бажыңнарын ажыглалга киирер сорулгалыг.

48-ки ТЭ-ниң начальниги Б. Н. Алёхин, 14-кү механизация эргелелиниң начальниги В. Т. Исаков, «Кызыл тудуг» эргелелиниң кол инженери В. Г. Лепухов, «Востоксантехмонтаж» КМК-зының начальниги Ю. Н. Нечаев, БТЧЭ-ниң начальниги Н. Ф. Панфилов, Тыва АССР-ниң алдарлыг тудугжузу К. Ш. Каакай-оол, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң депутады М. В. Сафронова, чер ажылдарының тудуг эргелелиниң бригадири А. Ч. Ооржак болгаш өскелер-даа тудуг организацияларының иштики курлавырларының, тудугжу кадрларны белеткээриниң дугайын боттарының саналдарын хуралдың ажылынга чугаалааннар. СЭКП обкомунуң тудуг килдизиниң эргелекчизи И. А. Остапец, СЭКП хоорkomунуң бирги секретары Б. Н. Свинцов олар хуралдың ажылынга киришкен, 1978 чылда тудугжуларның ажылының түңнелдерин, оларның ажылын канчаар экижидериниң дугайын чугаалааннар.

В. ПУШИН.

ПРИМОРЬЕНИҢ ЭЛЕКТРИ КҮЖҮ

Приморье ГРЭС-тиң ийиги ээлчээниң тудуун эгелээн. Лучегорскиниң разрезинде казып турар хөмүр-дашка ажылдаар котелдарлыг улам-на улуг күчүлүг энергоблоктарны анаа эптеп тургузар. Чылыг станциязының бажыңын мал чадыларга чиик конструкциялардан тудар. Ол чорук кылыр ажылдарның хуусаазын улуу-биле кызырар арганы бээр. Приморье ГРЭС-тиң күчүзүн улгаттырарын Байкал-Амур магистралының болгаш Находкала чоок порттуң тудуу, Ыраккы Чөөн чүктүң даг-руда, ыяш болбаазырадып кылыр, чиик, аъш-чем үлетпүрүнүң, кодээ ажыл-агыйының хөгжүлдези болдурган.

Приморье ГРЭС-тиң долузу-биле ажыглалга киргенниң соонда ол станция Ыраккы Чөөн чүкте эң улуг станция болу бээр.

Лучегорск,
Приморье край
(СЭТА-ның корр.)

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелинде

КҮҮСЕТКЕН ТУРАРЫН ХАНДЫРАР

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң 1978 чылдың февральда хүлээп алганы «1978 чылда мал фермаларын механизастаар, кормоцехтерни, тараа арыглаар пунктуларны болгаш өске-даа объектилерни тудар планның дугайында» доктаалдың күүселдезин Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң хуралынга чугаалашкан.

Беш чылдың үш чылдарында кодээ ажыл-агыйның материал-техниктиг баазазын быжыглаар хемчеглерни алганының түңнелинде республиканың совхозтарында мал ажылында хөй күш үнер ажылдарны механизастаар, чем белеткээриниң дешпилгелиг технологиязын шингээдир талазы-биле элээн ажылдар кылдынган. Сөөлгү үш чылдарның дургузунда малга 15 механизастаттынган чаа оран-саваларны, витаминниг сиген далганы белеткээр 20 агрегатты, 8 кормоцехти, чем борбаандылаар 4 комплектини дерээн болгаш өске-даа объектилерни ажыглалга киирген.

1978 чылда республиканың ажыл-агыйларында үстүнде ажылдар четпес чоруттунуп турган. Эрткен чылда чаа тудар болгаш эде дерип кылыр турган комплекстиг механизастаан 10 инек кажаазының чаңгызын, 8 АВМ агрегатты, курган чем холуксаазының үш цегин, чем белүктеп кылыр 2 комплектиниң чаңгызын дерип кылган. 4000 баш мыйыстыг бода малга 4 семиртилге шөлүн кылыр тургаш, оон ийизин, 36000 баш хойга 9 семиртилге шөлүнүң чүгле чаңгызын кылган болуп турар.

«Тыва кодээ тудуг» трест Каа-Хем районда «Бүрен» совхозка 400 инек турар кажааның тудуун доостаан. Ол ышкаш «Тыва совхоз тудуг» каттыжышкын Чөөн-Хемчик районунуң «Искра» совхозка 200 баш инекке, Каа-Хемниң «Улуг Октябрь» совхозка 842 баш бызаа турар кажааның тудугларын доостааның харaaзындан монтаж кылыр организациялар мал кажааларын дерип, эптээр арга чок болган.

Кодээ ажыл-агый министерствозунуң болгаш кодээ ажыл-агыйны техника-биле хандырарының Күрүне комитединиң четпес ажылдаанындан Кызылда холуксаалыг мал чемин белеткээр цехтиң тудуу 1976 чылда эгелээн-даа болза, амга чедир ажыглалга кирбээн. Электроэнергия-биле чогуур үезинде хандырбаанындан «Күш-ажылдың хостуу», СЭКП-ниң XXII съездизин аттыг совхозтарда витаминниг далган белеткээр агрегаттарны ажыглалга киирери хожудаан.

Ниитизи-биле республикада мал фермаларында хөй күш үнер ажылдарны механизастаарының темпизи оожум чоруп, ол талазы-биле планнар чылдың-на күүсеттинмейн келген. Республикада сүт-бараан фермаларында малга чем каап бээрин 65, өдек аштаарын 65, саалданы 80, суггарылганы 75 хуу механизастаан болуп турар. Хой кыргылдазынын 84 хуузу механизастаттынган.

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң 1978 чылдың февральда доктаалын амыдыралга боттандырып, күүсединче Кодээ ажыл-агый министерствозу (министр Н. Лавриненко) болгаш Сельхозтехниканың Күрүне комитеди (даргазы С. Мешкорудников) кичээнгейни кошкатканын Министрлер Чөвүлели демдеглээн. Оон ужурунда 1978 чылда план ёзугаар ажыглалга кирер ужурлуг турган кормоцехтер кылыр, тараа арыглаар пунктуларны база мал фермаларын механизастаар болгаш дерир, монтажтаар талазы-биле ажылдар күүсеттинмээн.

Ол ышкаш «Тыва совхоз тудуг» каттыжышкын, «Тыва кодээ тудуг» болгаш «Скотопром» трестер боттарының хамаарылгазында турар организацияларының ажылын бо чугула онаалданы күүседиринче багай организастап, тудугнуң болгаш монтаж ажылдарының чоруп турар байдалын шыңгыы контрольга албаан.

1979 чылда план ёзугаар республиканың совхозтарынга 11 инек кажааларын, 3 бызаа кажааларын механизастаарын, витаминниг сиген далганы белеткээр 8 АВМ болгаш борбаандылаар 8 агрегатты, 2 кормоцехти, тараа арыглаар, кургадыр 4 пунктуну дерип, монтажтаар болгаш мал ажылының өске-даа объектилерин тудуп, эде дерип кылыры көрдүнген.

Ынчангаш кодээ ажыл-агый министерствозу, Сельхозтехниканың Күрүне комитеди, «Скотопром», «Тыва кодээ тудуг» трестер, «Тыва совхоз тудуг» каттыжышкын болгаш райкүүскомнар үстүнде айыттынган онаалданы ыяп-ла күүсеткен турарын хандырар ужурлуг дээрзин Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлели шыңгыы демдеглээн.

Москва чоогунда Дубна хоорайда ядролуг шинчилелдерниң каттышкан институдунда аар ионнарның күштүг дүргедедикчизи—У-400 деп дөрт метр бедик дүргедедикчини ажыглалда киирген.

Бо дээрге амгы үениң эң сайзыраңгай дүргедедикчизи, калбак шинчилел ажылдарын чорударынга ону ажыглаар. Эртем-техниканың эң берге болгаш чаа адырларын шинчилээринге ону ажыглаар.

Ону эртемниң хөй адырлары ажыглаар. Чинзэ, молекулярлыг фильтрлерни, ол ышкаш хүн херелинге удур материалдарны бүдүреринге ооң ажыы улуг болур.

Бо тургузугну Дубнада эртем-шинчилел төвүнүң специалистери чогаадып тургускан. Социалистиг чурттарның эртемденнери ону чогаадырынга улуг үлүүн киирген.

ЧУРУКТА: аар ионнарның У-400 деп дүргедедикчизи.

Ю. ТУМАНОВТУҢ фотозу.

СЭТА-ның фотохрониказы.

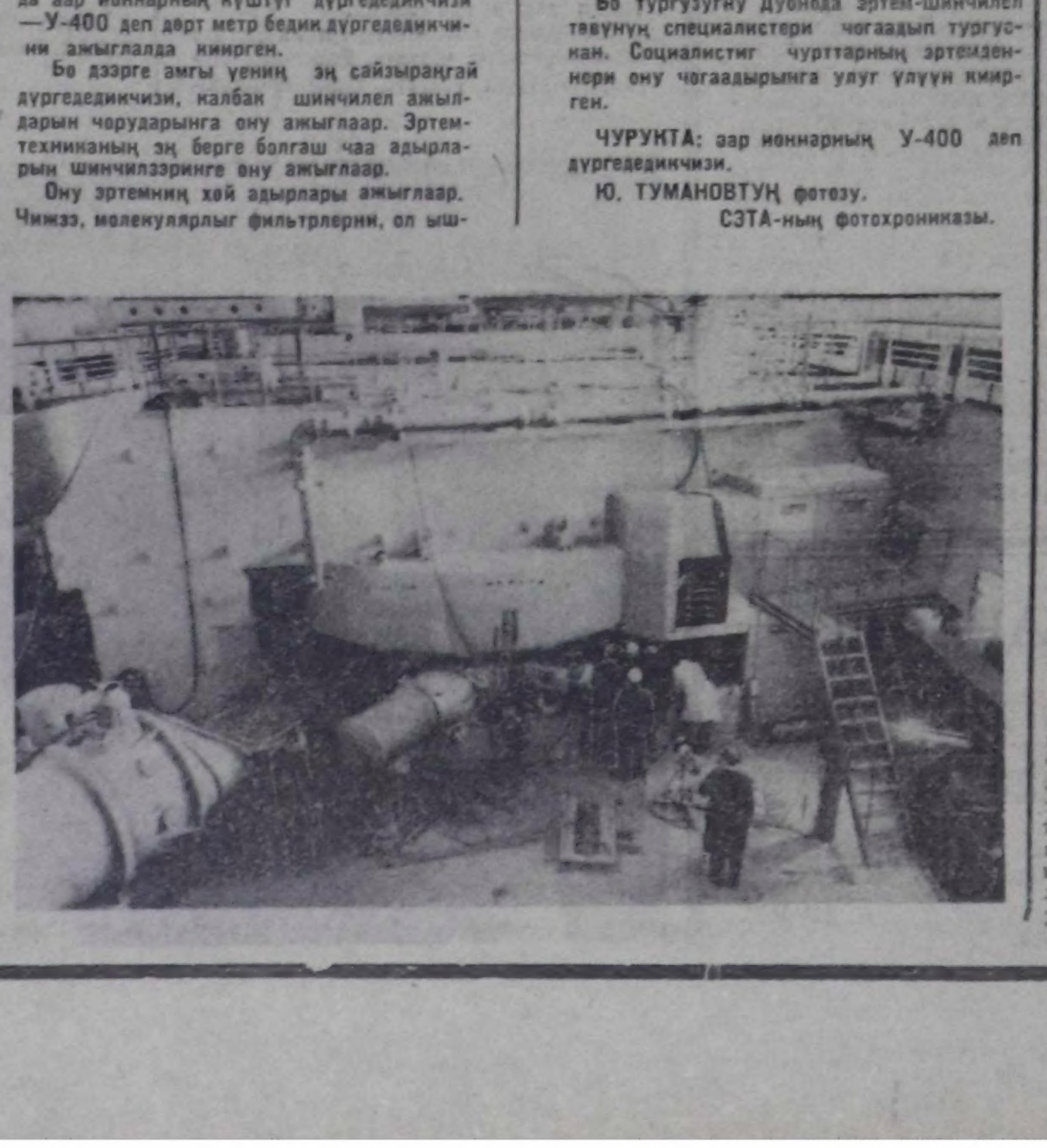

ЧОН КҮЗЕП ТУРАР

Ак-Туруг—республикада хөй кижи чурттакчылыг улуг суурларының бирээзи. Район төвүнден ырак деп санаттынып турар черлерниң бирээзи база ол.

Совхоз төвүнде участок эмнелгези чогу чокну хомудадып турар. Ооң ужурунда аарыг кижилер бюллетень алырда база ону хаглырарда район эмнелгезинче чоруп, эвээш эвес шакты аңаа эрттирип турар. Хөй кижи чурттап турар улуг суурга аар кемдээшкинге таварышкан кижилер база турар апаар, олар шарыышкыннарны солударда база-ла район эмнелгезинге баар ужурга таваржып турарлар. Кандыг-бир шинчилге эртер, анализ кылдырар, ооң түңнелин алыр кижилер база-ла район төвү кирип, аңаа барып 2-3 хүннү эрттирер.

Совхоз төвүнге чоннуң эмнелге талазы-биле хандырылгазын экижидер херекке кол чугула чүүл болза, участок эмнелгезин ажыдары болуп турар. Бо айтырыг совхоз тургустунар мурнунда-ла кодүрүлген, ынчалза-даа амга чедир чогуур шиитпир хүлээп алдынмаан. Ук черге участок эмнелгезин ажыдарының эргежок чугулаазын райкүүскомнуң даргазы А. И. Стрельников-даа, районнуң кол эмчизи К. Т. Куулар-даа билир хиреде, айтырыг кандыг-даа чылыышкын чок, чаңгыс черде турарын чон кайгап турар.

Тыва АССР-ниң Дээди Совединге соңгаан депутадывыс отчёдун каш удаа берген болгаш бистиң чагывысты күүседип, хөйнү кылганынга өөрүүр бис. Ынчалза-даа бистиң суурга участок эмнелгезин ажыдарының дугайында диләзивисти блокнодунга каш удаа бижээн. Ынчалза-даа бо берге айтырыг ам-даа шиитпирлеттинмээн.

Мен бодаарымга, участок эмнелгезин ажылар дээр, ындыг ковчут берге эвес. Оран-бажың ыяап-ла тыптыр, ажылдап келген эмчилерниң чурттаар чериниң дугайында айтырыг база шиитпирлеттине бээр.

Онгу беш чылдың дөрткү чылы эгелээн. Ак-Туругжулар участок эмнелгези ажыттынган турарын чаа идегел-биле манавышаан.

М. БАЗЫР-САДЫ.

„ШЫНГА" ХАРЫЫ

КОНТРОЛЬДУ КҮШТЕЛДИРГЕН

Бо чылдың январь 11-де үнген № 9 «Шын» солунга Барыын-Хемчик районунуң төвү Кызыл-Мажалык суурнуң Культура бажыңында кинону багай көргүзүп турар дугайында корреспонденцияны парлаан.

Барыын-Хемчик райкүүскомунуң даргазы С. Т. Амырбиттиң редакцияга дыңнатканы-биле алырга, солунга парлаттынган чүүл бүрүну-биле бадыткаттынган. Районнуң кино четкизиниң ажылдакчыларының хуралынга ук чүүлдү чугаалажып көрген.

Кино көргүзерин чаңгыс эвес удаа үскени болгаш ону багай шынарлыг көргүзүп турганы дээш, кино механиги Хомушку Эрес-оолду шыңгыы доңгуткан, а кино механиги Бюрбю Шеригбейни ажылындан хостаан.

Сөөлгү үеде Культура бажыңында кино көргүзүлгези экижээн, кино көргүзүлгезинге контрольду тургускан.

Совет кѳдээниң кижилери

Кежээниң мурнунда мактал

Малчын—эң-не берге, чымыштыг мергежилдиг кижилерниң бирээзи. Ол ниитиниң малының баш санын өстүрер, чаш төлүн менди доруктурар, продуктулуун бедидер дээш, кыштың соогун, чайның изиин-даа херекке албайн, уйгу-дыжын бодавайн, эрес-шудургу ажылдап турар. Бо берге, ынчалзажок хүндүткелдиг мергежилде хамаан, кызымак хей-хей кижилер ажылдап турар. Мал ажылын хөгжүдеринге хөй чүүлдер оларның күш-ажылындан хамааржыр.

Мооң адаанда бөлүк материалдарда ол чымыштыг мергежилдиң кижилериниң ажыл-ижиниң дугайын чугаалап турар.

Аныяк-даа бол, хүндүткелдиг

«Кызыл тараачынның» хойжулары Хомушку Туран-оол биле ооң кадайы Хомушку Кѳвеймаа мырыңай аныяк. Олар малчынның мергежилин шилип алган. Баштайгы удаазында арга-дуржулга чок болгаш, эвээш эвес бергелерге таваржып турганнар. Ынчалзажок чыл эрткен тудум-на аныяк малчыннар мергежип эгелээн.

Бо аныяк өг-бүле малчынныандан бээр чеди чыл эрткен. Туран-оол биле Кѳвеймаа ам биче эвес арга-дуржулгалыг апарган болгаш совхозтуң мурнакчы хойжуларының одуруунда кирген. Төрүүр хой кадарган чыл санында-ла олар чүгле онаалтыр 95—100 чедир хураганы менди доруктуруп, хой санындан 3,5 кг дүктү кыргып ап келген. Ол дээрге аныяк малчыннарның кежээ, кызымак күш-ажылының түңнели-дир. Ынчангаш оларны улус хүндүлээр, мактаар апарган.

Хомушкулар ам Ээрбектиң Кадыр-Ийи деп черде кыштап турар. Кыштааның үүрмек септелгезин боттары кылган. Чаш хураганнар доруктурар кажаазының иштин, даштын малгаштааш, чугайлаан, мал чемин четчири-биле курлавырлаан. Оларның хойлары хүр кыштап турар.

Боттарының чурттап орар бажың-балгадының иштин арыг-шевер, культурлуг. Бо аныяк малчыннар үнген-кирген чонунга эптиг-ээлдек, хүндүлээчел.

Туран-оол биле Кѳвеймаа оңгу беш чылдың дөрткү чылында хой бүрүзүнден хураганы менди камгалап алыр сорулганы салган, эрес-шудургу ажылдап турар.

О. БОРБААН.
Бии-Хем район.

Ажы-төлү база малчын

Монгуш Кызыл-оол биле Монгуш Күнзенмаа Өвүр районнуң «Коммунизмче орук» совхозунга 1959 чылдан эгелеп малчыннай берген. Бо малчын өг-бүле эрткен үениң дургузунда төрээн совхозунга хөй санныг хойну өстүрүп, муң-муң рубльдиң орулгазын ажыл-агыйга берген. Ам Монгуштарның арга-дуржулгазы улуг. Олар аныяк малчыннарга арга-сүмени берип, ажылынга дузалажып турар.

Кежээ, кызымак малчыннар бо кышка ыяк белеткенген. Оларның коданында 346 төрүүр хой хүр кыштап турар. Бо хүннерде 169 хой ооллдаан, 170 хураган ончаменди доругуп турар.

Монгуштар оңгу беш чылдың дөрткү чылында төрүүр 100 хойдан-на 95 хураганы, бөдүүн дүктүг хой бүрүзүнден 1,5 кг дүктү алырын хүлээнгеш, эрес-шудургу ажылдап турар.

Бо малчын өг-бүле ажы-төлүн база малчын кылдыр өөредип турар. Монгуштар шуптузу сес урууну өстүрүп, кижизидип турар. Оларның улуг уруу Уля ам ада-иезинге дузалажып, сакманчылай берген, а оглу Экер-оол — дузалакчы кадарчы.

О. КЫЗЫЛ-ООЛ.

Чылгычы

Чылгычы мергежилге эрес-дидим, мөгаг-шылаг билбес кижилер таарржыр. Чылгыны чүгле хүндүс эвес, харын дүннүң караңгызында безин бөлүп хавырар болгай. «Тиилелге» совхозтуң чылгызын Хертек Буга дөрт чыл малдап турар. Ол ооң мурнунда Бай-Тайга районга база алды чыл дургузунда чылгычылап келген.

Хертек Шөмбүлович бодунуң ак сеткилдиг, карак кызыл күш-ажылы-биле совхозта мактал, хүндүткелди чедип алган. Ооң коданында ам 280 баш чылгы бар. Бо олут-дыш билбес чылгычы оңгу беш чылдың үшкү чылында бодунуң социалистиг хүлээлгезин ажыр күүсеткен. Төрүүр 100 бегеонаалтыр 85 кулунну менди алган. А дөрткү чылда база-ла ооң куду эвес көргүзүглүг болурун хүлээнген. Чылгычының кадарган малдарының күш-деңгели эки.

Хертек Буга аныяк, эдии малдарны мунар аъттар кылдыр ажыглаары-биле өөредип турар. Ол эрткен чылын 18 аъттың өөреткен. Чайгы үеде кадарган чылгызындан 60—70 баш бееңни үскеш, сүдүн саап, хымыс кылгаш, оон-биле Чедер курортту хандырар. Чылгычының кадайы Лама-Сүү Долзатмаа бе саап, хымыс кылырынга мергежээн.

Э. ТЕЖИТ.
Кызыл район.

Күзенчиг аалчылар

«Торгалыг» совхозтуң Чаа-Сүүр салбырында чурттап, ажылдап турар Түлүш Оюн-оол биле Клавдия Салчак олар мал эмчилери. Олар ажылынга кончуг кызымак.

Малдың янзы-бүрү аарыгларын узуткаар, ооң баш санын өстүрер, продуктулуун бедидер херекке Оюн-оол биле Салчактың киирип турар үлүг-хуузу улуг. Кыштың чыккылама соогунда-даа, чайның чалыныг изиинде-даа дааңган ажыл-херээнге бердинген бо кижилер малчыннарның аалдарынга бо-ла чедип кээрлер. Оларны малчыннар күзенчиг аалчы кылдыр манап турар болгаш келирге хүндүлеп, хүлээп алыр.

Түлүш Сундуй-оолович — совхозтуң Кадый-Бажында хойжу бригадазында партия бөлүүнүң удуртукчузу. Ук бригада оңгу беш чылдың үшкү чылында багай эвес көргүзүглерни чедип алган. Ында хойжулар Ховалыг Кара-оол, Александр Санчат-оол, Зоя Шивит-Доржу олар эрткен чылын социалистиг чарышка эки түңнелдерлиг болган.

Оюн-оол биле Салчак малчыннар кезиирде, машина негеп турбас. Ургулчу аъттыг чоруур. Ынчангаш ырак-узак, кадыр-берт черлерде малчыннарның коданнарынга безин доктаамал барып, эргежок чугула ветеринария дузазын көргүзүп турар.

Т. МАЙЫНДЫ.
Өвүр район.

Садыгжы алышкылар

Улуг-Хем районнуң Ак-Туруг суурда № 9 аъш-чем бараннар магазини бар. Ол магазинниң эргелекчизи Кара-оол Монгушевич Байыр-оол дузалакчы садыгжызы, дуңмазы Светлана Монгуш-биле кады ажылдап турар.

Кара-оол Монгушевич садыг шугумунга 15 чыл уламчылыр төрээн суурунда ажылдап турар. Ол садыг училищезин 1964 чылда дооскан. А дуңмазы Светлана 1978 чылда Кызылда садыг кооператив училищезин дооскаш, база-ла суурунга садыглап ажылдаары-биле чедип келген. Баштайгы үезинде ажылга бергелер турбайн канчаар, ынчалза-даа үр чыл садыгжылап келген акызының дузазы-биле арга-мергежилди шиңгээдип ап, кызымак ажылдап турар.

Бо алышкылар чонга ээлдек-ээлдек, биче сеткилдиг бараан болуушкуну-биле чаңгыс чер-чуртугларының хүндүткелин чедип алганнар. Оларны чон хүндүлээр. Эрткен 1978 чылдың ай, квартал санында бараан саарылгазының планнарын доктаамал ажыр күүседип келген болгаш бүдүн чылдың планын 100,2 хуу күүсеткеннер.

1978 чылда магазинниң септелгезин база кончуг эки кылдырып алганнар. Аъш-чем барааны делгээр полкалар кончуг чараш кылдыр чаарты кылдынган, баартактарның кырын шилдеп каан. Бүгү-ле аъш-чем бараанныарының өртектерин тодазы-биле бижээш, делгеп каан. Магазинниң иштии, дашты арыг-силиг, одалгазы эки.

Бо хүннерде садыгжы алышкылар чаа чылда алган хүлээлгелерин чедиишкинниг күүседир дээш кызымак ажылдап турарлар. Алган хүлээлгелерин олар күүседип шыдаар дээрзинге садып алыкчылар бистер идегээр бис.

Л. МОНГУШ.

БӨМБҮРЗЕКТИҢ СУДАЛЫ
СЭТА болгаш ПМА: кыска дыңнадыглар, тайылбырлар

СОЦИАЛИЗМ ЧУРТТАРЫНДА

СТАНОК ТУДУУШКУНУ ХӨГЖЭЭН

● **ВАРШАВА.** «Металл-экспорт» деп даштыкы садыг каттыжышкынның бодунуң тургустунганының 30 чылын демдеглээн. Ооң продукциязын делегейниң дыка хөй чурттары садып ап турар. Польшаның станок тудугжуларының кылганы 70 муң ажыг станоктар болгаш технологтуг шугумнар даштыкы чурттарда шылгалданы чедиишкиннииг эртип турар.

Совет болгаш поляк специалистерниң, станок тудугжуларының чаңы кады ажылдажылгазының түңнелинде улус ажыл-агыйының бо чугула адырын ПУР-га кыска хуусаа иштинде хөгжүткен деп, «Металл-экспорт» каттыжышкынның чиңгине директору А. Юнг СЭТА-ның корреспондентизи-биле чугаазынга чугаалаан. Польша амгы үеде станок тудуушкунуң талазы-биле делегейде онгу черни ээлеп турар.

Польшаның станок тудуунуң сан болгаш шынар талазы-биле көргүзүүнүң дүргеп өзүлдезинге социалистиг экономика интеграциязының комплекстиг программазының ачызында база хөй талалыг, ийи талалыг чамдык керээлерниң чарганының түңнелинде чедип алган.

КАДЫ АЖЫЛДАЖЫЛГАНЫҢ ЧАА ХЕВИРИ

● **СОФИЯ.** ССРЭ-ниң болгаш Болгарияның аразында аңы-дуңма харылзааларны хөгжүдеринге чугула черни эртем-техниктиг кады ажылдажылга ээлеп турар. Бо талазы-биле кады ажылдажылганың чаа хевири болза, «Электроинструмент» хевирниң эртем-бүдүрүлге каттыжышкыны болур, мында ажылдап турар ийи чурттарның специалистери амгы үениң электри херекселдерин, электри-биле ажылдаар шимчедикчилерни, электри-техника үлетпүрүнүң өске-даа кылыгларын кады чогаадып, бүдүрүп турар. Мындыг янзылыг кады ажылдажылга чаңгыс аай кылыгларны бүдүрер үеде ону чер болганга катаптаар чорукту болдурбас, продукцияны унифиркастаар. Транспорт дериг-херекселдериниң, программалыг башкарылгалыг бедик бүдүрүкчүлүг агрегаттарны тургузар талазы-биле үре-түңнелдиг кады ажылдажылганы база чорудуп турар. Кады чорудкан ажылдарның түңнелинде плазма металлургиязын, ээндириглерни ваакум-биле ажылдап кылырын бүдүрүлгеге шиңгээдип алган.

ЧҮС-ЧҮС МУҢ ӨГ-БҮЛЕЛЕР ЧАА БАЖЫҢНАРЖЕ КӨШКЕН

● **БУДАПЕШТ.** Венгрия Улус Республиканың динамиктиг хөгжүлдезиниң, ажылчы чоннарның чаагай чоруунун өзүлдезиниң бир херечизи болза республиканың бүгү хоорайларында чаа-чаа чуртталга кварталдарын тудуп турары болур. 1960 чылдан 1975 чылга чедир үеде республикада 1 млн. 50 муң квартираларны туткан. Бо дээрге үш өг-бүлениң бирээзи-ле чаа бажыңнарже көшкени ол болур. Улуг эвес суурлар турган черлерде Айка, Ленинварош болгаш өске-даа хоорайлар тургустунган.

Чуртталга тудуунуң баштайгы планын күүседиринге Совет Эвилели-биле кады ажылдажылга улуг дузаны чедирген. Совет инженерлер болгаш архитекторлар квартиралары массалыг бүдүрериниң технологиязын боттарының өңнүктеринге дамчыдып берген. ССРЭ-ниң дузаламчызы-биле бажың тудар комбинаттарны мында туткан, амгы үеде чуртталга бажыңнары тударының 90 хуузун индустриалдыг арга-биле кылып турар.

БОЙДУСТУ КАМГАЛААР

● **ПРАГА.** Национал бойдус курлавырларын ажыктыг ажыглаар талазы-биле эртем шинчилелдериниң калбак программазын Чехословакияда боттандырып эгелээн. 1990 чылда доозарын көрген бо шинчилелдер үезинде чурттуң экономиказын перспективтиг хөгжүдеринге чугула эртем сүмелерин ажылдап кылыр, долгандыр турар бойдуска хора чедирбес хемчеглерин ап чорудар.

Чурттуң тараалаң черлериниң хөрзүнүн хат, суглан камгалаар эртем аргаларын ажылдап кылырын бо беш чылдың төнчүзүнге чедир боттандырар, чурттуң девискээриниң оннуң бир кезиин ээлеп турар национал парктарның база камгалалдыг черлериниң ажыл-чорудулгазын экижидер.

Эртем сүмелериниң ажыл-агыйга органнары шиңгыы сагыыр хүлээлгелиг, оон түңнелинде чылда-ла 200 млн. крон акшаның экономиктиг ажыы тургустунар.

ДЕМ КАТТЫШТЫРЫЛГАЗЫНЫҢ ЧЕДИИШКИНИ

● **БУДАПЕШТ.** Экономиктиг Дузалажылга Чөвүлелиниң 30 чылынга тураскаатткан мурнуку чүүлдү ВСАП-тың төп органы болур «Непсабадшаг» солун бижээн. Бо организацияның ажыл-чорудулгазын мында бедик-биле үнелээн.

Төөгүде эң баштайгы социалистиг экономика ниитилежилгезин бот-бодунга ажыктыг кады ажылдажылганы тургускан, үлетпүр болгаш нодаа ажыл-агыйны дүрген хөгжүдер арганы ол берген, ЭДЧ-ниң тургузуу тура, ниитики болгаш даштыкы факторларны барымдаалап көрген. Дайын уржуктарынга таварышкан улус ажыл-агыйын катап тургузуп турар үеде империалистиг күштер ол чурттарга тургустунган социалистиг тургузугну дүжүрер азы чадаарда экономиказын чаза тепсир дээш оралдажып турган деп, ол солун бижээн.

Венгрия ЭДЧ-ниң тургусканының баштайгы хүнүнден эгелээш ооң ажылынга кирип келген. Амгы үеде Венгрияның кол сорулгазы болза, экономиктиг харылзааларны калбартыры, ЭДЧ шугумунга дүүштүр бүдүрүлгениң специализастаары болгаш кооперастаары болур деп, солун айыткан.

Социалистиг дем каттыштырылгазы амгы үеде делегейде чугула рольду ойнап турар. ЭДЧ нежигүннери чурттарның чедиишкиннерин бүгү делегей хүлээп көрген деп, ук солун түңнелинде бижээн.

(СЭТА).

М. ВИЛЬНЕРНИҢ ХАРЫЫЛАРЫ

ПАРИЖ. Кэмп-Дэвидке Дж. Картерниң, Садаттың болгаш Бегинниң ат салганы дугуржулгалар Чоокку Чөөн чүкке чөптүг болгаш быжыг тайбыңның бичии-даа чоокшулатпаан. Палестинаның араб улузунуң чөптүг негелделерин ол дугуржулгалар бичии-даа барымдаалап көрбейн турар деп, Израильдиң Компартиязының ТК-зының Чиңгине секретары Меир Вильнер «Франс нувель» солуннуң айтырыгларынга харыылап тура медеглээн.

Палестиннерге «административтиг автономия» дижир бакка сурагжаан израиль планын М. Вильнер экономиканың, шериглиг болгаш политиканың талазынга израиль тергиилелди мөңгежидер дээш оралдажышкын кылдыр тодарадып көргүскен.

Кэмп-Дэвид дугуржулгалары араб улустарның национал болгаш социал хосталгазынга удур угланган, мындыг чорук америк империализмге ажыктыг болган, ооң эрге-ажыктарын камгалаарын хандырып турар-дыр деп, ол чугаалаан. Израиль-египет дугуржулганы Израиль, Иран, Египет болгаш реакцылыг өске-даа араб эзу-чуругнар киирип болгу дег политиктиг болгаш дайынчырак шериг блокту тургузарының оруунга баштайгы базым кылдыр америк ыйдыышкын-биле чарган.

Хайфта шериг-далай баазазын болгаш Негевте шериг агаар баазазын Бегин АКШ-на саналдаан. Ол бүгү аазаашкыннар тайбыңның, араб улустуң эрге-ажыктарынга чөрүшкек болгаш чаа мөөрлежиишкиннер дагын үнүп болгу дег аажок улуг айыылдыг уржуктарлыг деп, ол айыткан.

Чоокку Чөөн чүк талазы-биле кады кылган совет-америк медеглел Чоокку Чөөн чүкте чөрүлдээни эчизинге чедир таарыштыр шиитпирлээриниң перспективазын 1977 чылдың күзүнүнде айыткан деп, М. Вильнер демдеглээн. АКШ-тың болгаш ССРЭ-ниң дең эргелиг даргалааныны-биле Чоокку Чөөн чүк талазы-биле Женеваның тайбың конференциязын чыылдырарын ол медеглелде көрген. Садаттың «инициативазы» — Чоокку Чөөн чүкте чөрүлдээни таарыштыр шиитпирлээринге киржилгеден империализмниң ССРЭ-ни чайладыр дээн оралдажышкыны-дыр.

1967 чылда эжелеттирген бүгү девискээрлерден Израиль үнүп чоруткаанда, палестин улустуң бодунуң национал күрүнезин тургузуп алыр эргезин хүндүлеп көргенде, дескеннер айтырыын чөптүг шиитпирлээнде, Израильдиң дугуннаар болгаш айыыл чок турар эргезин хүндүлеп көргенде харын айтырыгларны идегелдиг кылдыр таарыштыр шиитпирлээри болдунар аргалыг деп, Израильдиң Компартиязының ТК-зының Чиңгине секретары онаалап демдеглээн. Палестинаның араб улузунуң дүрүм өзүтаар кара чаңгыс төлээлекчизи—Палестинаның хостаарының организациязын киириштир, сонуургалдыг бүгү талаларның киржилгези-биле Женева конференциязын чыылдырары эргежок чугула деп, ол айыткан.

(СЭТА).

ПЕКИННИҢ АЙЫЫЛДЫГ ЧӨҢГЭЭЛЕРИ

ХАНОЙ, (СЭТА). Кыдат эрге-чагыргалар Вьетнам-биле кызыгаарда чепсектиг чөңгээлерин күштелдирип турар. Вьетнамның Информация агентилелиниң дыңнатканын өзугаар алырга, кыдат чепсектиг күштер январь 26-да Вьетнамның Хоангланешон можузунда девискээрже халдап киргеш, вьетнам кызыгааржыларны боолаан. Кыдат солдаттар ооң дараазында хүн Вьетнамның ол-ла райозунда девискээрже чепсектиг шургуушкунну кылган. Вьетнам шериглер бодунуң девискээрин камгалаар талазы-биле харыы хемчеглерин алыр ужурга таварышкан.

Пекинчи эрге-чагырганың чепсектиг чөңгээлери, Социалистиг Вьетнамның адресинге хамаарыштыр үзүктелбейн турар кыжанылгалары Вьетнамның бүгү улузунуң шиитпирлиг удурланыышкынның болгаш килеңнээшкиннин болдуруп турар.

Вьетнамның улусчу армиязының дайынчылары кызыгаарга албан эрттирерин серемчилелдиг чорудуп, республиканың революстуг чаалап алышкыннарын камгалаарынга минута бүрүзүнде белен боор турар деп Ханойнуң парлалгазы демдеглеп турар.

НЬЮ-ЙОРК, (СЭТА). Америк разведка медээзинге үндезилээш, медеэ санында үнер «Ньюсуик» журналдың дыңнатканы-биле алырга, Кыдат Вьетнам-биле кызыгаарны дургаар 80-ден 120 муң хире солдаттарны, а ол ышкаш шериг самолеттарының эскадрильяларын мөөңнеп алгаш боор турар. Пекин вьетнам девискээриниң чамдык кезиин күр эжелеп алыры-биле сорууушкун кылырынга белеткенип турар деп ук журнал бижээн.

«Кыдаттың Кампучияда эшлелчилери» аштырылышкынга таварышканындан ындыг хорделиишкинни кылыр бис деп, Пекинниң медеглеп болурун журнал дыңнаткан. Вьетнам кызыгаар чоогунда мөөңнээн шериглерниң саны оон-даа хөй, ол болза анаа-ла күш демээриниң аргазы чүве деп АКШ-тың күрдепартаментизиниң эксперти медеглээнин журнал база бижээн. «Вьетнамче халдаашкын Дэн Сяопинниң АКШ-че аян-чоруунуң соонда-даа боор болур, чүгле дизе Вьетнамче халдаар чөпшээрелди бистер (АКШ) берген бис» деп ол-ла эксперт чулчурупкан боор турар.

СОФИЯ, (СЭТА). Кыдаттың Мурнуу-Чөөн Азияда политиказы—ол районга дүшкүүрүг байдалды тургузары, Вьетнамның социалистиг ниитилелди тургузарынга шаптыктаары болур деп, «Поглед» солун бижээн. Социалистиг Вьетнам тайбыңга ынакшылдыг политиканы чорудуп турар. Вьетнам бодунуң төрээн чуртунуң кызыгаарының ыдыктыын болгаш бүрүн-бүдүн турар чоруун хажыдарын болдурбас. Ооң талазында дециилгелиг бүгү кижи төрелгетен турзун турар. Чөңгээлер болгаш кыжаныглар дээш харысалга кыдат чагырыкчыларга долузу-биле онаажыр.

Н. СИАНУКТУҢ МЕДЕГЛЕЛИ

НЬЮ-ЙОРК, (СЭТА). Элээн каш хүн бурунгаар КНО-нуң Айыыл чок чорук Чөвүлелинге Пол Пот—Иенг Сариниң шаажылакчы бөлүүнүң «өмүрзээниден» оларны камгалап чүве чугаалап турган мээгуур салганчызы Нородом Сианук ол өзу-чуруумдан ойталааныы медеглээн. «Пол Поттуң херээнге мээң киржилгем доозулган, а мен ам—хостуг кижи мен» деп, америк Эй-Би-Си телевидение компаниязынга интервью берип тура, ол чугаалаан. «Чоннуң эргелерин бастып дорамчылап турган Пол Поттуң өзу-чуруумун чүүлдүгзүнмейн турар мен» деп ол демдеглээн.

«Кыдат Пол Поттуң улуска удур өзу-чуруумун деткип турар болганда, Кыдатче дедир барбас мен» деп, ол база медеглээн.

Л. И. Брежневтиң номнары Индияда

ДЕЛИ, (СЭТА). СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы Л. И. Брежневтиң сактыышкыннарын—«Биче чер» болгаш «Катап тургузуушкун» деп номнарын парлап үндүргенинге тураскааган митинг аңаа болган. Митингиге премьер-министрниң оралакчызы болгаш Индияның камгалал министри Джагдживан Рам, индий хөй-ниитиниң төлээлекчилери чораан.

Л. И. Брежневтиң сактыышкыннары—ол болза дайын чылдарында болгаш тайбың тургузуушкунунуң үезинде совет улустуң маадырлыг чоруунуң дугайында сонуургаачыг номнар болур. Кижи төрелгетенниң тайбың келир үези дээш демиселдиң эргежок чугулазының дугайында бодал сиңниккен ол номнарны амгы үениң шылгарангай политиктиг ажылдакчызы, Индияның эң-не чоок, найыралдыг харылзааларны тудуп турары чурттуң удуртукчузу бижээн деп, Дж. Рам чугаалаан.

Чурттуң национал эрге-ажыктарынга айыыл кыжаныр турган Индияга берге үелерде Совет Эвилели аңаа ургулчу дузаны көргүзүп келген.

ХАЛДААРЫНГА БЕЛЕТКЕНИП ТУРАР

МАПУТУ, (СЭТА). Смиттиң сөөк-язы ылгаар өзу-чуруумунга удур африка улустуң хосталгалыг демиселин баштап турар Зимбабвениң Патриоттуг фронтузунуң чедиишкиннеринден корткаш, Барыын чүктүң реакцылыг күштери Родезияның дүрүм өзугаар эвес өзу-чуруумунуң тынын алырының планын ажылдап кылып турар. «Кандыг-бир онаагай таварылга» болу берзе, Родезияже дөрт халдааш, эрткен чылдың чайынында Замбияның Шаба деп можузунга кылган дайын операциязы ышкаш халдаашкынны кылырын көрген деп, Йоганнесбургтуң «Стар» солуну дыңнаткан. Преторияның сөөк-язы ылгаар өзу-чуруму-биле шериг кады ажылдажылгазын калбартырын ук планда база көрген.

Претория өзу-чуруму Трансвааль можузуң соңгу талазында тускай лагерьлерни тургузуп турар. Оларны «Родезиядан дескеннерге дуза көргүзери-биле» кылган деп мегелеп турар. Ооң сорулгазы сыр өске—Мурнуу-Африка Республиканың шериг күштерин Родезияның кызыгаарынга мөөңнеп турар, ол лагерьлерни аңаа ажыглаар хире деп, ол-ла солун айыткан.

Совет-мали кады ажылдажылга

Совет Эвилелиниң болгаш Малиниң аразында дең эргениң, бот-бодунуң иштики херектеринге холгаарлашпазының, бот-бодунга ажыктыг болурунуң принциптеринге үндезилеттинген кады ажылдажылга чедиишкиннииг хөгжүп турар. Ниитилел амыдыралының хөй талаларынга, чүүң-даа мурнунда социал-экономиктиг кады ажылдажылгага харылзаалар хөгжүп турар.

Чурттуң экономиказын хөгжүдеринге, мали үлетпүрге болгаш кедээ ажыл-агыйга бедик мергежилдиг кадрлар белеткээринге Совет Эвилелиниң дузазы-биле туткан Диамудэ цемент заводу, Катибигуда кедээ ажыл-агый институду, Бамакода профессионал-техниктиг өөредилге таву улуг ужур-дузалыг боор турар. Бижип билбес чорук-биле демисел чорударының национал тевүн дүрген темп-биле тудуп турар, аңаа эргежок чугула дериг-херекселдерни ССРЭ берген.

Садыг харылзаазы хөгжүп турар. Мали фирмалар совет техниканың идегелдиг болгаш шынарлыг боор турарын үнелеп, «Делегей номнары», «Техноэкспорт» «Азия-экспорт» болгаш өске-даа даштыкы садыг каттыжыышкыннары-биле кады ажылдажылганы чорудуп турар.

Совет-мали культура харылзаалары өзүп турар. Совет культура хүннери чөөкта чаа мали найысылалга, өске-даа черлерге эрттирген.

ЧУРУКТА: бүдүрүлге өөредилгезиниң мастери мосивачы А. Спиридонов мали сургуулдар-биле кады.

ЧУРУКТА: «Либрери понимер» деп магазинде совет литератураалар садып турары. Ону «Делегей номнарының» Бүгү-эвилел каттыжыышкыны организастаан.

ЧУРУКТА: Бамакода педагогика институдунуң бажыңы. Ону Совет Эвилелиниң дузазы-биле туткан, ында мали болгаш совет башкылар кады ажылдап турар.

И. ЗОТИННИҢ фотолары.
СЭТА-ның фотохроникаы.

АЖЫЛ УЛАМЧЫЛААР

Республиканың номчулар ниитилелиниң президиумунга хоорайның болгаш районнарның номчулар ниитилелдериниң отчёт-соңгудалыг конференцияларының түңнелин чугаалажып көрген. Аңаа Бии-Хем, Эрзин, Каа-Хем, Өвүр, Бай-Тайга, Барыын-Хемчик районнарның партия, совет органнары отчёт-соңгудалыг конференцияларның эртеринге улуг дузаны чедиргенин демдеглээн. Активтиң баштаар черинде база президиумда библиотекарьлар, башкылар, партия, комсомол ажылдакчыларының болгаш совхозтарның чамдык удуртукчуларының кирип турары черле эки.

Отчёт-соңгудалыг конференцияларга номчулар ниитилелдериниң ажылының дугайында база ажылда четпестерни дарый чайладыр сорулгалар дугайында санал-оналдарны берген. Аңаа номчулар ниитилелдериниң кежигүннериниң аразынга ном номчуурунуң арга-дуржулгаларын солчуп турар болза эки деп санадны база берген. Ол ышкаш малчыннарны номга хандыкшыдар талазы-биле номчулар ниитилелдериниң кызы чогуур ажылдарының дугайында чугаалашкан. Номну кодээ ишчилерге чедиригр пропагандалаар сорулга-биле номчуларның районнуң, хоорай ниитилелдеринге башкылар, культура ажылдакчыларының күжү-биле лекторлар бөлүктерин тургузар деп шиитпирлээн.

«Номну — малчыннарга, фермаларга» деп девиз-биле кодээ ажыл-агый ажылдакчыларының күжү-биле номну тарадыры база көрдүнген. Ынчан чүгле ном тарадыры эвес, а кодээ ажыл-агыйның тускай эртемниглери, күш-ажылдың хоочуннары-биле ужуражылгаларны организастаарын база планнаан. Л. И. Брежневтиң «Бичии чер», «Катап тургузуушкун», «Кур чер» деп чогаалдарын школаларга база өөренир.

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң соңгулдаларынга уткуштур түс-түс участоктарга, школаларга «Мораль, эрге, культура», «Хоойлу болгаш ажы-чаң», «Төрээн чуртумнуң хоойлулары» деп темаларга номчулга конференцияларын эртирер. Республиканың хөй-хөй школаларынга чогаалчылар-биле ужуражылгалар болгулаар. Чогаалчылар эвилели «Сүт-Хөл» совхозта «Хемчик» литература каттыжыышкынынга дуза чедирип баар.

Совет Тыва бо чылын болгунуң 35 чыл оюн демдеглеп эртирер. Ол байырлалга «Тыва уран чүүл — кодээ көрүкчүлерге» деп фестиваль чарлаттынган болгай. Аңаа республиканың номчулар ниитилелдери база киржир. Районнарга, хоорайларга артистер, композиторлар, чогаалчылар, чурукчулар-биле ужуражылгалардан аңгыда, номнар делгелгелерин болгаш ном садарын база организастаар. Ап чорудар эң-не улуг хемчеглерниң аразында бистиң республиканың номчулар ниитилелдериниң Бүгү-эвилелдиң номчулар конкурузунга киржири болур. Аңаа белеткелди чорудуп эгелээн бис.

М. ЯКУШЕВА.

ЗОНА БААРЛАР ШИЛИТТИНГЕН

Спорт. Хаак

Эрткен пятница, суббота, воскресенье хүннеринде хаакка маңнаарының талазы-биле Тыва АССР-ниң бирги чери дээш маргылдаа «Тайга» станциязынга болуп эрткен. «Спартак», «Трудовые резервы» эки тура спорт ниитилелдериниң, «Динамо» спорт ниитилелиниң, Хову-Аксының, Туранның, Бай-Хаактың, Тес-Хем районнуң командалары аңаа киришкен.

Баштайгы хүнде маргылдааның байырлыг ажыдыышкыны болган соолунде эр улустуң 15 километрге, херээженнерниң 5 километрге хаакка чарыжы болуп эрткен.

15 километрге маңнаарынга Красноярскиниң политехниктиг институдунуң Кызылда филиалының төлээзи, спорт мастеринге кандидат Сергей Бабкин өске өөрүнден мергежилдиин көргүзүп, айыткан хемчээлди 57 минута 20 секундада эрткеш, республика чемпиону атка төлептиг болган. «Динамо» спорт ниитилелиниң хаакчызы, спорт мастеринге кандидат Леонид Чуруто бирги спортчудан 1 минута 7 секунда озалдап келгеш, ийиги черни алган. Ооң чаңгыс командада эжи Михаил Перевозчиков үшкү черни ээлээн.

Херээженнерниң 5 километрге чарыжынга Туранның № 1 ортумак школазының онгу клазының өөреникчизи, спорт мастеринге кандидат Татьяна Исаева шылгараан. Хемчээлди 22 минута 19 секундада ол эрткен. Бай-Хаактан келген Антонина Елькина Таңядан 16 секунда озалдап келгенинден ийиги шагналга төлептиг болган. Туранның төлээзи Марина Уйнук-оол үшкү черни алган.

Ийиги хүнде херээженнерниң 4×5 километрге эстафета маргылдаазынга Туранның Марина Уйнук-оол, Руслана Доңгак-оол, Татьяна Исаева, Элла Дондуп составтыг командазы бирги черни ээлээн. Таңдының, Кызылдың «Спартак» эки тура спорт ниитилелиниң командалары ийиги, үшкү черлерни алган.

Эр улустуң 4×10 километрге эстафетазынга «Динамо» спорт ниитилелиниң Сергей Максимов, Николай Чуруто, Леонид Чуруто, Михаил Перевозчиков, составтыг бирги командазы шылгараан. Ийиги черни «Динамонуң» ийиги командазы алган.

Соолгу үшкү хүнде херээженнерниң 10 километрге маңнаарының маргылдаазынга 19 спортчу киришкен, оларның аразындан Татьяна Исаева тергиидеп, хемчээлди 50 минута 16 секундада эрткеш, чемпион болган. Ынчангаш ССРЭ-ниң спорт мастеринге кандидат адын бадыткаан. Антонина Елькина (Бай-Хаак), Элла Дондуп (Туран) ийиги, үшкү черлерни ээлээн.

Эр улустуң 30 километрге маңнаарының маргылдаазынга спортчу демисел шыңгыы болган. Орта 13 шилиндек хаакчы киришкен. Бай-Хаактың уругларның спорт школазының тренери, спорт мастеринге кандидат Николай Пономарев өске өөрүнден мергежилдиг, күш-дамыр талазы-биле шыырак болганындан хемчээлди 1 шак 44 минута 16 секундада эрткеш, Тыва АССР-ниң чемпиону болуп, кандидат адын бадыткаан. «Динамо» спорт ниитилелиниң төлээлери Сергей Максимов, Николай Стрелков ийиги, үшкү черлерни алган.

Тыва АССР-ниң бирги чери дээш эрткен маргылдааның түңнелинде Бай-Хаактың хаакчылары команда талазы-биле бирги черни алган, республиканың спорт комитединиң шилчиир кубогу, бирги чергениң диплому, тураскаалдыг вымпел-биле шаңнаткан. Ийиги черни Бии-Хемниң, үшкүзүн — «Динамо» спорт ниитилелиниң командалары ээлээн, оларга ийиги, үшкү черлерниң дипломнарын, тураскаалдыг вымпелдерин берген.

Хемчээлдер аайы-биле болгаш эстафетага бирги, ийиги, үшкү черлерни алган хаакчыларга шаңналдарны тывыскан.

Красноярскиге болур зона маргылдаазынга киржир шилиндек хаакчыларны шилеп алган.

Т. ХЕРТЕК.

ЧУРУКТАРДА: 30 километрге маңнаарынга чемпионнаан Н. Пономарев; 5 болгаш 10 километрге чемпионнаан Т. Исаева; маргылдаа үезинде.

В. КАРА-САЛДЫҢ болгаш М. ТҮЛҮШТҮҢ фотолары.

А. ГАЙДАРГА ТУРАСКААТКАН

Сарыг-Септиң уруглар библиотеказында уругларның ынак чогаалчызы А. Гайдарның төрүттүнгенинден бээр 75 чыл болганынга тураскааткан ыткыр номчулгалар, номнар сайгарылгалары боор турар. Чогаалчының төрүттүнген хүнүнде уруглар библиотеказының ажылдакчылары А. Гайдарның дугайында солун кежээни школага организастап эрттиргеннер.

Аңаа Гайдарның чогаалдарынга тураскааттынган викторинага өөреникчилер идепкейлиг киришкеннер. Эрткен кежээге уруглар библиотеказының эки номчукчулары Лена Синилова, Володя Райков, Аля Якупова, Лена Лубошникова, Лидия Винокурова, Таня Логинова оларны шаңнаан.

Л. РОЗЫГРАЕВА.

КӨДЭЭ БАШКЫ

Кызылдың № 2 школазын дооскан соонда Абаканның башкы институдунга өөренип киргеш ону база чедиишкинниг доозуп, Бавый-оол Лопсановна Куулар төрээн Тывазынга башкылап ажылдаары-биле чедип келген. Ыраккы Өвүрнүң Хандагайты ортумак школазынга башкылаары-биле дужаалды холга алгаш, ынаар хапкан. Аңаа ол 5—10 класстарга тыва дылды башкылап эгелээн. Аныяк кижиниң күш-ажылчы оруунга таваржы бээр бергелерниң турганын, ону арга-дуржулгалыг эш-өөрүнүң дузазы-биле ажып эртип келгенин башкы ам сактып чугаалап орар.

Бавый-оол Куулар башкылап ажылдаа-ла чээрби алды чыл боор турар. Ынча үеде ол чеже кижини школа дооcтурганын онаалап сапаары берге. Ооң өөреникчилериниң иштинде саапчы, чогаалчы, артист, чолаачы, эмчи, башкы, партия, совет ажылдакчылары дээш чок-ла кижи чок. Башкызының үгүй салтааннар база хөй. Оларның бирээзи Күш-ажылдың Кызыл Тук орденниң эдилекчизи Сечиней Монгуш он ажыг чылдарның дургузунда башкылап келген. Ол Солчур ортумак школазының директору. Сечиней Монгуш башкызының дугайында мынчаар чугаалаар: «Бавый-оол Лопсановнаның үнү өткүт, дорт, ону кижиниң чедир дыңнавайн баары ховар. Ынчангаш ооң кичээлдеринге кижи хөйнү билип алыр. Башкы ол дээш өөрүп четтиргенинисти илередип чоруур бис, башкымны салгап алган ужурум-даа ында».

Башкылап келген 26 чылдарының он беженде школа директорлап, өөредилге эргелекчилеп чораан. Башкылап келген чылдарында Бавый-оол Лопсановна «Социалистиг чарыштың тиилекчизи» деп хөрек демдээн үш удаа алганы таварылга эвес. Ажылдап келген чылдарында ол чүгле башкы ажылы-биле кызыгаарлаттынмайн хөй-ниити ажылынга база идепкейлиг киржип чоруур. Кодээ Советтиң депутадынга ийи катап, район Совединиң депутадынга ам үш удаа соңгудуп, чонунуң төлээзи болур хүлээлгезин башкы ажылы-биле билдилиг холбап турар. Ол ам Хөндергей ортумак школазында тыва дыл, литература башкылап ажылдавышаан, 8 «а» класстың удуртукчу башкызы. Удуртуп турар клазының өөредилгези, туруму эки.

Бавый-оол Лопсановнаның улуг уруу Елизавета аваның утун салгап, Хөндергейниң дузалал школазында башкылап ажылдап турар. Ортун оглу Радик тоску класстың эки өөреникчизи, спортчу, а хеймери Чечек үшкү класста өөренип турар.

Чоңга хүндүлүг коммунист башкы Бавый-оол Куулар дугайында номчукчуларга каксы таныштырарга мындыг.

А. ДЫРТЫЙ-ООЛ.

Уругларга болгаш аныяктарга фильмнерниң М. Горький аттыг студиязында

МОСКВА. А. С. Пушкинниң «Өлүг дангына болгаш чеди маадыр дугайында» тоолун ёзугаар «Күскү конгалар» деп уран-чечен чаа фильмни режиссёр Владимир Гориккер тырттырган. Сценарийин Александр Володин тургускан. Фильмге Ирина Алферова, Александр Кириллов, Людмила Дребнева, Любовь Чиркова олар киришкеннер.

ЧУРУКТА: «Күскү конгалар» деп фильмде артист Ирина Алферованың ойнап турары.

СЭТА-ның фотохрониказы.

Хоккей

БИРГИ ЧЕР ДЭЭШ

Чоннуң хостуг үезин, дыштанылгазын чоп организастаар талазы-биле элээн ажылдарны Мөңгүн-Тайга районда «Урожай» ниитилелдиң спорт комитеди чорудуп турар. Түс-түс коллективтерге спорттуң янзы-бүрү хевирлериниң аайы-биле маргылдаалар доктаамал эртип келген. Спорттуң кайы-бир хевиринге районнуң чемпиону ат дээш коллективтер аразында маргылдаалар база бо-ла болгулаар.

Эрткен дыштаныр хүннерде ындыг маргылдааларның бирээзи — мячиниг хоккей талазы-биле районнуң чемпиону ат дээш маргылдаа Мугур-Аксынга болуп эрткен. Маргылдаага киришкен алды команданың аразындан районнуң командазы шуглуп үнүп, чемпион атка четкен. Ийиги черни «Малчын» совхозтуң командазы, үшкүзүн — мөген-бүренчилер ээлээн. **Н. СААЯ.**

Агаар

Бөгүн республикага болгаш Кызылга бүргеп, аязыр, чамдык черлерге бысканап хар чаар. Агаарның температуразы 21—26, чамдык районнарга 11—16, Кызылга 23—25 градус соор.

Оорлар баш сугар чер тыппазын

ЧАЙЛАВАЙН ДЕМИСЕЖИР

Оор чорук дээрге кижилерниң өг-бүлеге бичиизинден тура канчаар кижизиттингениниден хамааржыр деп бодаар мен. Чамдык ада-иелер харын-даа ындыг чорукту мактаар хооннуг болуру өзы олче шуут кичээнгей салбазы кончуг багай чаңчыл болуп турар. Ындыг ада-иениң уруглары улгадып келгеш, белен чурттаалга дилээр, арагажып суңдугар, өөренип, ажылдап-даа шыдавас, билбес болуп өзерлер. Бичии кижилерниң кандыг болуру ону долгандыр турар кижилерден, байдалдардан кончуг хамааржыр. Ынчангаш ада-ие бүрүзү урут-дарыының кижизидилгезинче кончуг кичээнгейлиг, сагыш-човаңгыр болуру эргежок чугула. Чүге дизе олар бистиң келир үеде салгакчыларывыс болгаш тургузуп турарывыс коммунистиг ниитилелдиң хамаатылары-дыр.

Амгы үеде бар ийи-чаңгыс оорларны, «мецээ-ле дегбезе ажырбас» дээр хоон-биле оларны чайлап чорбейн, оларга моон ыңай ынчаар туразында чурттаар арга бербейн, чиди-биле демисежип турганы билиндирип, эде кижизидер ужурлуг бис.

«Х Улуг хурал» совхозта хой түңнүг ореапт, хой удаа оор херек кылып чораан Күчекжик Тюлюш дээрни үш чыл дургузунда хүлээнген ажыл чок, чер кезип толап чоруур. А Барыын-оол Күржеп совхозтуң бир инээн, бир аъдын оор оорлеринге тудуп берипкен турда, суд органнары чүгле төлээр кылдыр шииткен. Ол кижи ам-даа кайда-даа ажылдаваан, үш кадайдан) чарлып. Бии-Хем болгаш Улуг-Хем районнар аразында «кайгалдап» чорун турар. Үстүнде кирген чижектерде ышкаш, мурнунда оор-даа, өске-даа кем-херек кылгаш, хосталып келген кижилерни чер-чер Советтери, эрге-чагырга органнары холга ап, ажылга хаара тудары чугула.

Шак ындыг төлепчок кижилерге удур демиселге идепкейлиг киржип турар актичи кижилерни бистиң аравыста чок деп болбас. «Х Улуг хурал» совхозтуң ажыл-агый эргелекчизи Александр Салчакович Хөпенчикти, хемечи-тудугжу Даш-оол Темир-оолович Байкараны, амыдырал хандырылга пунктузунуң эргелекчизи Сойутмаа Кыргысовна Суманчыкты, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң депутады, хойжу Доржаң Онгекович Байкараны болгаш өскелерни-даа ындыгларга хамаарыштырып болур. Оорлар-биле кээргел чокка демисежирин, оларга баш сугар, баар чер бербезин черлерде агитвартирадардан, херээженнер чөвүлелдеричлеп эгелээш партия, профэвилел, комсомол организацияларынга, милиция, суд, прокуратура, улусчу контроль органнарынга чедир хүн бүрүнүң соңгаарлаттынмас айтырыы кылдыр көөрү күзенчиг. Бодап көрүңер даан, бир эвес ийи-чаңгыс оорларга удур бо хире хөй күш шыңчы болгап шыңгыы демиселди чорудар болза, кайы хире магалыг-дыр! Бо ажыл совет хамаатызы кижи бүрүзүнүң ылыктыг хүлээлгези деп чаа Конституцияда база бижээн болгай.

Бистиң суурда хуу мотоциклдер хөй. А оларны мунуп турарларның хөй кезии школа назылыг азы чаа-ла 20 хар четкелек аныяк оолдар. Олар кывар-чаар материалдарны кайын ап турарлары? Дыка хөйү совхозтуң бензин кудар черинден оорлап ап турар дизе частырыг турбас. Транспорт маршрудун шын сагыыр, аңаа контрольду күштелдирер, диспетчерлерниң ажылын шыңгыырадыр херек.

Б. БАГЫТ-ООЛ.

ТЕЛЕВИДЕНИЕ

ЯНВАРЬ 31-ДЕ

БИРГИ ПРОГРАММА

МОСКВАДАН

10.00—«Үе». Информастыг программа.
10.40—Эртенги гимнастика.
11.05—**«Бурунгаар, оолдар!»**
12.05—П. И. Чайковский—«Щелкунчик» деп балеттен сюита.
12.35—**«Чырыдар дээш, хынала»**. Хөй сериялыг уран-чечен телефильм.
13.50—Медээлер.
14.00—16.00—Чапсар.
16.00—Медээлер.
16.20—Документалдыг телефильмнер программазы: **«Амдызында», «Ноғаан ном» чокта», «Апстер»**.
16.45—**«Поэзия»**. Николас Гильен.
17.15—**«Шыдыраа школазы». «Ак терге»**.
17.45—**«Беш чылдың тудугларында». «Чылдың ажыглалга кирер тудугларында»**.

КЫЗЫЛДАН

18.30—Телемедээлер.
18.45—«Челээш». Дамчыдылга.
19.15—**«Адрес: Кызылдың телестудиязы»**.
19.40—Телемедээлер.
19.50—Чарлалдар.

МОСКВАДАН

20.00—**«Чурук бүрүзүнде—хүн»**.
20.15—**«Бөгүн делегейде»**.
20.30—**«Кижи болгаш хоойлу»**. Дамчыдылганы юридиктиг эртемнерниң доктору В. М. Савицкий чорудар.
21.00—**«Валерий Чкалов»**. Уран-чечен фильм. Рольдарны В. Белокуров, С. Межинский, В. Ванин, П. Березов болгаш өскелер-даа күүседир.
22.30—**«Үе»**. Информастыг программа.
23.05—00.25—Фигурлуг чуңгулаашкын талазы-биле Европаның чемпионады. Кыска программа. Загребтен дамчыдылга. Төнгенде—медээлер.

ИЙИГИ ПРОГРАММА

МОСКВАДАН

18.30—Кубаның национал аас чогаал ансамблиниң концерти.
19.00—**«Харылаанар, горнистер!»**.
19.30—**«Эртемниң амыдыралы»**.

КЫЗЫЛДАН

20.00—**«Бир эвес бо ынакшыл эвес болза, чүл ынчаш?»** Уран-чечен фильм.
20.20—21.10—**«Кызыгаар»**. Документалдыг фильм.

Редактор В. С. ШАРАВИИ

ӨРТ: КОГАРАЛ, ХАЛАП

Соолгу үеде, агаар-бойдустуң соок турарының түңнелинде, республика иштинге өрт халавының болу бээр чылдагааннары улгаткан. Өрт болу бээр чылдагааннар-ла хөй боор турар. Ынчангаш одалганың кышкы сезону эгелеп, үргүлчүлээри-биле холбаштыр өрт айыылын болдурбазының баш бурунгаар алыр хемчеглерин күштелдирери улуу-биле негеттинип турар. Моон-биле холбаштыр өрт айыылын болдурбазының бөдүүн аргаларын хамаатыларга таныштырары эргежок чугула.

Өрт болу бээриниң бир кол чылдагааны болза, одаар печкаларны шын эвес кылганындан боор турар. Печканың бодунуң ханазы болгаш ооң хоолайы ыяш бажың ханазынга, крышага дегжип турар кылдыр туттунган болза, ол печканы изидир одаарга, өрт болу бээри кижи бүрүзүнге билдингир. Оон аңгыда печканың ханаже, талаларынга тиглиг черлер бар болза оон дамчыштыр хана кыва бээр таварылгалар болуп турар.

Каш чижектерден алгаш көөрге, мындыг болгулаар-дыр. 1977 чылдың январь 10-нуң хүнүнде Кызыл хоорайның Красноармейская кудумчузунда 235 дугаар бажыңга өрт болган. Өрттүн болган чылдагаанын хынап көөрге, бажың ээзи Лариса Николаевна Орёл бажыңының хээвиириниң адаанга ширбиилдерни кургадыры-биле хоолай чанынга чоокшуладыр азып каан. Ооң уламындан печканы изидир одапканының түңнелинде азып каан ширбиилдер өрттенгеш, бажың крышазынче дамчый берген.

Бо чылдың январь 5-тиң кежээзинде Кызыл хоорайның Шевченко кудумчузунда 149 дугаар бажыңга өрт болган. Болган өртке баштай чылыглап каан сарай өрттенген. Аңаа от салыр болбас турда-ла бажың ээзи ону хамаан чок кылдыр санааш, . аңаа улуг от салгаш, өрт үндүргенинге бодунуң буруузун билинген.

Ынчангаш одаар печкаларның бо байдалдарын эки хынап көргеш, ындыг четпестер бар болза оларны доп-дораан эдер чорук өрттү болдурбазының бир чугула хемчээ болур. Печкаларның аскыындан уштунуп дүшкен көстен болгаш чаштанчыдан шала кыва бээр чорук база таваржы бээр. Ынчангаш от салыр печкаларның аскыының адаанда ыяш шаланы 50х70 сантиметр хемчээлдиг калбак демир-биле дуглай кагары эргежок чугула. Чугган хепти изиг печкалар чоогунга кургадыр азы печка чоогунга өске-даа кывыычал чүүлдер салыр чорукту болдурбас херек. Оду өшпээн изиг хүлдү кочалга ургаш, ону ыяш шала кырынга салырындан болгаш ындыг хүлдү ыяш хааржакка урун каарындан база өрт болу бээрин кижи бүрүзү билзе чогуур. Печкаларга отту салгаш, ону хайгаарал чокка арттырып каарындан болгаш арага-дарыга хандыкшааш, харысалга чогунуң уржуунда болган өрттер республикада бо чаа 1979 чылдың эгезинде база болуп турар. Ооң чижээ бо. А 1979 чылдың январь 3-түң кежээзинде Шагаан-Арыг хоорайның өртке удур профессионалдыг кезээнге өрт болу берген дугайын хамааты Күжүгет дээрзи дыңнаткан. Өрттүң болган черин Шагаан-Арыг хоорайның № 3 КМБ-ның конторазы дээн. Өрт кезээниң кызыл машиналары өрт болган черже, сиреназын алгырттыышаан, чедип кээрге, контораның крышазы болгаш иштики ханалары хып турган. Доп-дораан хемчег алганының түңнелинде өрттү кезектиң дайынчылары шалыпкын өжүрген. Өрттүң болган чылдагаанын хынап көөрге, одакчы печканы одап кааш, бажыңынче чана берген соонда, одалга системазында суг доңа берген, ону эргизери-биле хамаатылар Владимир Разумовский болгаш ооң эжи Владимир Буневский чадагай от салып турганындан ол контора өрт халавы үнгеш, күрүнеге улуг когаралды чедирген.

Өрттү болдурбас дизе албан организациялар, бүдүрүлгелер удуртукчулары одакчыларның ажылын ылаңгыя дүнеки болгаш байырлал үелеринде ыяап-ла хынаары чугула дээрзин үстүнде айыткан фактылар херечилеп турар. Ылаңгыя өрттү болдурбазының дүрүмнерин хажыдар болза оон болган өрттер кижилерниң амы-тынынга база хора чедирип болурун утпас херек. Чижээ, 1979 чылдың январь 11-ниң дүнезинде Шагаан-Арыг хоорайның Рабочая кудумчузунда 22 дугаар бажыңга чурттап турган хамаатылар Д. Кожемякин биле Г. Васильев хөлүн эрттир эзиртир арагалааш, удуур диван кырынга таакпылап чыткан. Таакпызын өжүрбейн удуп калганындан өрт үнгеш, А олар боттары аңаа өрттенгеннер.

Бир эвес одалга системазы кандыг-бир чылдагаан-биле доңа берзе, ол дугайын чурттап турар черлеринде өрт кезектериниң дежурныйларынга ийикпе азы өрт инспекторларынга дыңнадыры чугула. Ынчан баш удур алдынган хемчеглерден өрт айыылы чайлаттынган турары чугаажок.

Н. КАЛБАК,
Тыва АССР-ниң Иштики херектер министерствозунуң өртке удур килдизиниң улуг инженери, капитан.

КИНО

ЯНВАРЬ 31-ДЕ

«НАЙЫРАЛ»: **«Сангам»** 10.00, 13.00, 17.10, 20.00, **«Амыдыралдың кавызы»** 16.00 шактарда.

«ПИОНЕР»: **«Р Ш Ч»** 9.30, 11.00, 14.00, 15.30, **«Албан ааӈы-биле ынакшыл»** 17.00, 20.00 шактарда.

«ВОСТОК»: **«Эр кижи кожа чорда»** 15.00, 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: **«Ынакшылынга эрге»** 15.00, 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

Хапый-оол Херелович Кенениң адынга «Тыва» совхозка инек саткан дугайында 274213 дугаарлыг квитанция читкен. Ону ам күш чок деп санаар.

Эртине Арапчаевич Кенденниң адынга «Тыва» совхозка хойлар саткан дугайында 274215 дугаарлыг квитанция читкен. Ону ам күш чок деп санаар.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: индекс 667000

Кызыл, Щетинкин-Кравченко кудумчузу, бажың № 3. ТЕЛЕФОННАРЫ: Редакторунуң 2-24-63, редакторунуң оралакчызының 2-35-24, 2-31-75, харысалгалыг секретарының 2-23-35, секретариаттың 2-23-35, партийжи амыдырал болгаш совет тургузуг килдистериниң 2-37-13, пропаганда килдизиниң 2-31-75, культура килдизиниң 2-23-54, кодээ ажыл-агый килдизиниң 2-21-47, үлетөөр килдизиниң 2-22-64, чагаа килдизиниң 2-41-27, информация килдизиниң 2-20-60, корректорларның 2-27-41, бухгалтерияның 2-12-45, солун келбейн баргаңда 2-32-75 телефонче долгаар.

Тираж 16933. Чагыг № 61.

СОЛУН НЕДЕЛЯДА 6 КАТАП ҮНЕР

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Ном үндүрер чер, полиграфия болгаш ном садыының талазы-биле эргелелиниң типографиязы (Кызыл, Щетинкин болгаш Кравченко кудумчузу, бажың № 1).

ТС—00419